ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
0 NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 9

Redaktori

Ratko *Radović,* **general-major u penziji**
i *Vida Markii,* **potpukovnik (obradila**
slovenačka dokumenta)

Odgovorni urednik

Miloš Krstić, **potpukovnik**

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOj NO ISTORI) SKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 9

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA 1945.

BEOGRAD
1969.

I S P R A V K E

Strana	*Red*	*Stoji*	*Treba*
92	8 odozdo	„Prin Eugen"	„Princ Eugen"
214	2 odozgo	K P H	K P J
444	14 odozgo	izvještasu	izvještaju
465	2 odozgo	nenašeno	nenanešeno
507	18 odozgo	desto	mesto
509	11 odozdo	1 pitomaca	1Q7 pitomaca
557	3 odozgo	sada	sa
704	9 odozdo	uzuru	uzoru
721	1 odozdo	Politkomesar — major *i*	Politkomesar — major, Ante Palaveršić

y

DOKUMENTA

0 PARTIJSKO-POUTIČKOJ DELATNOSTI
U JEDINICAMA NOV i PO JUGOSLAVIJE

1. mart – 15. maj 1945.

BR. 1

MESECNIIZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 1. MARTA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU GENERALŠTABA JA O PROPAGANDNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

GLAVNI STAB
NOV I PO SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
Dana 1. marta 1945.
Broj

predmet: mesečni izveštaj

GENERALSTABU JUGOSLOVENSKE ARMIJE
propagandnom odeljenju

Rad se u mesecu februaru nastavio na osnovu starih smernica. Pored objašnjavanja tekućih političkih problema sprovodila se kampanja za popularizaciju Krimske konferencije i široko zamišljene Prešernove proslave[2] i proslave godišnjice Crvene armije.

Sekcija za štampu:

»Naša vojska«[3] izlazila je redovno. Oseća se nedostatak članaka komandanata i političkih komesara, koji se teško odlučuju za pisanje. Pošto dopisi iz Štajerske uopšte ne stižu, a iz IX korpusa sa velikim zakašnjenjem, broj se formira suviše u samoj redakciji.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (dalje: Arhiv IZDG u Ljubljani), f. 881.

[2] Odnosi se na 8. februar, dan smrti slovenačkog pesnika Franca Prešerna. Odlukom SNOS-a (Slovenski narodno-osvobodilni svet) od 1. februara 1945, ovaj dan je proglašen za slovenački kulturni praznik (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 472/1-2).

[3] Nastavak lista »Slovenski partizan« (vidi »Bibliografiju 1941——1945«, str. 277, pod br. 3925).

Uspeli smo da nas propagandni odseci korpusa redovno izveštavaju o odjeku naše štampe u vojsci. Iz izveštaja se vidi da borci u listu **»Naša vojska«** najradije čitaju 3. i 4. stranu, dakle, dopise iz jedinica i prevode ruskih reportaža. Uostalom, postoji veliko interesovanje za prilike u Beogradu, za privredu u oslobođenim krajevima i za rad na obnovi. Ovi članci se redovno čitaju. Interesovanje pobuđuju članci koji govore o onim vojnim veštinama koje su potrebne svim borcima. Ostali članci se manje čitaju, pre svega ih čitaju politički zreliji ljudi. Uvodnici se gotovo ne čitaju pojedinačno, ali se prorađuju na političkim časovima.

Na području VII korpusa primaju borci »Novice«[4] i jako su se vezali za njih. To proizlazi iz činjenice da »Novice« donose priloge iz domaćih sela o događajima borcima poznatim terenima. Pisane su vrlo popularno, uglavnom bez načelnih članaka.

»Ljudsku pravicu«[5] čita pre svega politkomesarski i komandni kadar, borci tvrde da je suviše teška. **»Slovenski poročevalec«**[6] nema u vojsci posebnog odziva.

Cete, bataljoni, brigade i korpusi ne izdaju posebne organe. U nižim jedinicama je pre svega uzrok u tome što su formacije malobrojne a u višim — velik nedostatak papira. Korpusi izdaju samo povremeno listove u vezi s takmičenjem. Cim budemo propagandne odseke korpusa popunili politički jačim kadrom, pristupićemo izdavanju mesečnih korpusnih organa.

Izdali smo štampane brošure »Junaki VII korpusa«[7] i »Komunikacije rušimo«[8]. Obe brošure su u vojsci naišle na snažan odjek jer pišu o svakodnevnom životu boraca. Pripremamo brošuru »Junaki IX korpusa«.[9]

Za jedinice stranih narodnosti izdajemo brošure, letke i radio-vesti.[10]

Za »Borbu«,[11] »Politiku«[12] i ostale časopise s juga vlada veliko interesovanje i doslovno se razgrabe kada stignu. Poželjno bi bilo da stižu redovnije.

[4] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 237, pod br. 3302.
[5] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 626, pod br. 8553.
[9] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951.
[7] Brošura je izašla pod naslovom »Mi smo Titovi borci« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 49, pod br. 610.
[8] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 38, pod br. 469.
[9] Naslov te brošure je »Titovi junaki na Primorskem« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 102, pod br. 1288).
[10] Ti materijali su štampani na italijanskom i nemačkom jeziku.
[11] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 607, pod br. 8388.
[12] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 655, pod br. 8784.

Foto-sekcija:

Rad foto-sekcije je znatno oživeo. U jedinice smo poslali 9 putujućih izložbi br. 3, dve smo izradili za pozadinu a četiri za Vrhovni štab, misije i Crveni krst Jugoslavije. Iz izveštaja se vidi da borci s velikim interesovanjem prate naše izložbe. Nedostatak" je u tome što negative dobivamo uglavnom samo sa područja VII korpusa, dok tokom tekućeg meseca iz Štajerske i Slovenačkog primorja fotografije uopšte nismo primali.

IX korpus je u februaru priredio foto-izložbu od 150 fotografija.[13] Fotografije su već na putu k nama i poslaćemo vam jednu kopiju.

Nedostaje nam materijal za negative i pozitive a naročito nam nedostaju vešti foto-reporteri i foto-tehničari.

Broj fotografija iz borbi suviše zaostaje za fotografijama iz pozadine. Smelih fotografija je još uvek premalo.

Foto-sekcija je tako preopterećena tekućim radom da nije u stanju da u većem broju reprodukuje stare snimke.

Kulturno-prosvetna sekcija:

Kulturno-prosvetna sekcija usmeravala je svoj rad pre svega na pripremu priručnika za proslavu praznika slovenačke kulture — 8. II[14] i za proslavu godišnjice formiranja Crvene armije.[13]

Pošto je rešenje o proglašavanju Prešernovog rođendana[16] kao kulturnog praznika bilo suviše kasno izdato, proslave su održane samo u bližim jedinicama, a i tamo materijal za miting nije stigao pravovremeno. Međutim, godišnjicu formiranja Crvene armije slavile su sve jedinice i još uvek stižu izveštaji o proslavama, koje su ponegde održane na samom položaju.

Na proslavama koje su održane u Crnomelju učestvovala je vojna muzika Glavnog štaba i Invalidski pevački hor.

Invalidski pevački hor dobio je novog dirigenta, druga Pavia Šivica. Hor smo brojčano ojačali i održava teoretske časove po planu.

Muzika i pozorište VII korpusa učestvovali su na proslavi VII korpusa.

Krajem meseca izašla je iz štampe »Partizanska pesem«,[17] koja predstavlja do sada najbolji rad naših ciklostilnih tehnika.

[13] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 140.

[14] Odnosi se na priručnik pod naslovom »Prešeren, glasnik naše borbe in svobode« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 75, pod br. 942).

[15] Odnosi se na brošuru »Rdeča armada 1918—1945 —Gradivo za proslavo 27. obletnice RA« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 8. pod br. 1020).

[16] Omaška. Odnosi se na dan smrti Franca Prešerna (8. februar).

[17] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 65, pod br. 817.

Izašla je u 1050 primeraka. U jedinicama će nam ogromno koristiti.

Iz Zbornika br. I[18] preveli smo skeč »Paška« i izdali ga za naše kulturno-prosvetne družine.[19]

Za štampu pripremamo Zbornik koji bi obuhvatao autore iz čitave Jugoslavije,[20] pa vas molimo da nam pošaljete što više materijala. Naročito bismo želeli da popularišemo pesme s juga, pa vas molimo da nam pošaljete što više pesmarica.

Članovi sekcije — originalan rad:

Kulturno-prosvetna sekcija, zbog ostalih svečanih priredbi koje se održavaju u Črnomelju, počela se gubiti u tom radu, te gubi ispred očiju glavni zadatak: pomoć jedinicama naše vojske. Zato će odsada za rad u Črnomelju biti zadužen samo jedan drug.

Nivo kulturnih priredbi u jedinicama je nizak. Uprkos tome što šaljemo sve više odgovarajućeg materijala, nivo se sporo podiže. Politički komesari ne posvećuju dovoljno pažnje tom radu.

Naročito je zanemaren prosvetni rad. Njega se još nismo prihvatili organizovano. U IX korpusu se održavaju tečajevi za nepismene, ali dalje od toga još nije pošlo.

Zidne novine su slabe. To podjednako važi za čete kao i za više jedinice, do zidnih novina u oficirskim školama itd.

Nastojaćemo propagandne odseke u korpusima ojačati i preko njih uticati na direktno vaspitanje boraca. U sadašnjem sastavu oni ove vaspitne uloge ne mogu obavljati. Najviše u tom cilju danas čine vojni dopisnici, koji borcima daju uputstva za zidne novine (prilagođavanju direktive koje dobivaju od nas), obaveštavaju nas o odjeku na koji naša štampa nailazi u vojsci, o uspesima koje postižu mitinzi, naše putujuće foto-izložbe itd. U VII korpusu smo upravo preko vojnih dopisnika najbolje povezani s našim borcima.

O odseku koji smo formirali kod Baze Glavnog štaba Slovenije[21] još nemamo izveštaja.[22]

Cim se vrati drug Leskošek,[23] izvešćemo reorganizaciju u propagandnom aparatu, na osnovu naredbe Vrhovnog štaba i direktiva druga Leskošeka. Nužno je da Propagandno odeljenje

[18] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 115, pod br. 1439.

[19] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 46, pod br. 572.

so Verovatno se odnosi na »Izbor pesmi in proze za naše prireditve«, I del (vidi »Bibliografiju 1941—1945«. str. 30, pod br. 358). •

[51] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 134, objašnjenje 48.

- Izveštaji propagandnog odseka Baze Glavnog štaba NOV i PO Slovenije u Dalmaciji nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, F. 88 II.

[a] Franc Leskošek Luka

i odseke popunimo drugovima sa širim političkim vidicima i prestanemo sa praksom da se na propagandni rad šalju drugovi koji su na svim drugim poslovima otkazali.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik odeljenja:

BR. 2

IZVESTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 13. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET XIII 15/111 945[2]
13. UDARNE DIVIZIJE XI. KORPUSA
1. III. 1945 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.—

Organizacioni izveštaj

Organizaciono stanje Part, organizacije u diviziji je sledeće:

Članova K.P. 832 na licu, 84 u rashodu, od toga broja 20 u bolnici, ostali na raznim kursevima.

Kandidata K.P. 145 na licu i jedan u rashodu.

Članova S.K.O.J-a 511 na licu, 72 u rashodu.

Članovi su organizirani u četrnaest bataljonskih biroa, 56 četnih ćelija, 18 štabskih ćelija i 36 ostalih ćelija. Ovaj mjesec primljeno je u Partiju 37 novih članova, isključena iz Partije dva člana, kažnjena tri člana, poginulo i ranjeno 13 članova Partije.

Primili smo direktivno pismo C.K.K.P.J.[3] a po istom smo održali izvanredni sastanak Komiteta na kojem smo proučili

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta u Zagrebu (dalje: Arhiv IHRP u Zagrebu), fond CK KPH; a snimak u Arhivu VII, film 48 595—596.

[1] Datum prijema dokumenta u Centralni komitet KP Hrvatske napisan mastilom.

[5] Odnosi se na Direktivno pismo Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije od 14. januara 1945, upućeno svim centralnim, pokrajinskim i divizijskim komitetima povodom reorganizacije partijske organizacije u vojsci. Dokumenat se nalazi u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije (dalje: Arhiv IRPJ), reg. br. 15, fond CK KPJ.

pismo i dali direktive za rad. Div. komitet proširili smo sa sekretarom prištabskih jedinica i drugom koji je zadužen u komitetu za rad sa omladinom, isto tako u komitet je ušao još jedan novi član, t.j. pomoćnik komesara I. brigade, pošto je dosadašnji pomoćnik komesara iste brigade Dane Lončar živčano obolio i otišao u bolnicu na lečenje. Ovakav sastav Divizijskog komiteta vjerujem da će biti u stanju da rukovodi partijskim i skojevskim radom u Diviziji.

Postavljene direktive na zadnjem sastanku Dviziskog komiteta nisu potpuno sprovedene u život, vojničko izdizanje komandnog kadra, pomoćna služba a naročito služba veze i obaveštajna služba. Po tim pitanjima mnoge od partijskih organizacija nisu bile dovoljno uporne u sprovođenju gore iznešenih problema.

Rad partiskih organizacija i bataljonskih biroa bio je sledeći: Biroi, kao četni i ostali sastanci održavali su se redovito u većini slučajeva. Svakodnevni sitni problemi koji iskrsavaju u jedinicama sa strane part. organizacija uočavani su na vreme, ali u njihovom otklanjanju nije bilo dovoljno upornosti. Raspodjela rada po biroima kao i po ostalim partiskim jedinicama nije postojala. *Dnevni red radnih sastanaka* bio je šablonski i jedan te isti uvijek, što smo mi obilazeći jedinice primijetili i na zadnjem sastanku Divizijskog komiteta doneli zaključak o raspodeli rada po sektorima, a sastav dnevnog reda po potrebi i problemima koji se pojavljuju.

Problemi koji su stajali pred partiskom organizacijom bili su: *dezerterstvo legionera,*[4] *pljačka* i *sačuvanje boraca od zarazne bolesti* (tifusa), ovi problemi u glavnom su otklonjeni i danas ne postoje. Ovi su problemi rešeni na sledeći način: legioneri su uvučeni i zainteresirani za kulturno-prosvjetni rad, a s druge strane pravilan odnos starešina i politički rad sa istima, što se tiče pljačke koja se bila pojavila i kod jednog djela rukovodioca otklonjena je *vojničkim kažnjavanjem,* upornim radom odnosno objašnjavanjem i uvjeravanjem o štetnosti iste, a dobrim djelom i time što se je ishrana u dobroj mjeri poboljšala. Sto se tiče tifusa za koji je postojala velika opasnost, riješili smo na taj način što su se odijela boraca redovito šurila, što smo na sektoru djelovanja jedinica pomagali šurenje i razušavanje civilnog pučanstva i što se povela jaka propaganda protiv ušiju i tifusa.

Teoretskoj izgradnji članova posvetili smo veliku pažnju, iako materijal koji je bio predviđen nije savladan, *ipak se us-*

[4] Odnosi se na pripadnike neprijateljskih jedinica koji su došli u NOVJ po pozivu vrhovnog komandanta od 30. avgusta 1944. godine (vidi tom V knj. 33, dok. br. 32).

pelo podici: teoretsku izgradnju dobrog djela članstva, a što je najglavnije postiglo se zainteresirati članove za proradu partiskog materijala i za teoretsku izgradnju. Materijal koji je bio predviđen na zadnjem sastanku Diviziskog komiteta ostavili smo i dalje, s tim da se do određenog roka savlada i da se po jedinicama vrši ispitivanje da se vidi koliko se uspjelo u proradi istog.

Omasovljenju Partije posvećena je dovoljna pažnja i ja mislim da je u našoj Diviziji prema brojnom stanju Partija omasovljena.

Rad sa kandidatima nije bio dovoljan, u tome pogledu su naše partiske organizacije najviše podbacile, osim prisustvovanja na sastancima kandidatima se nije pružala nikakva pomoć, taj nedostatak uočen je i ja vjerujem u budućem radu da će se krenuti napred, odnosno da će se pružiti i posvetiti veća pažnja u radu sa kandidatima.

Rad Skoja: Skoj u Diviziji prema brojnom stanju prilično je omasovljen i njegov rad se osjeća, neobuhvaćene omladine sem onih koji su došli iz legionera nema. Jedino se primijetilo da su se pojedine skojevske organizacije začaurile u svoj krug i nisu posvećivale dovoljno pažnje radu sa neobuhvaćenom omladinom. Od *zarobljenih legionera kod Gračaca najbolji su već počeli ulaziti u skojevske organizacije,* dok je za rad među ostalima data pomoć i uputa Skoju. Što se tiče teoretskog izdizanja mladih komunista posvećena je dovoljna pažnja i njihovo teoretsko izdizanje ide usporedo sa članovima, pošto isti prisustvuju svim teoretskim sastancima Partijaca.

Veza sa pozadinskim Part, organizacijama dobra je, članovi Partije iz naših organizacija prisustvuju sastancima pozadinskih Part, organizacijama i tako zajednički rešavaju probleme koji se pojavljuju. Isto tako održava se i pomaže rad masovnih organizacija u pozadini, održavaju se zajednički zborovi, mitinzi i t.d. Odnos boraca i naroda dobar je i pravilan, nema nekih ispada i nepravilnosti s jedne ni s druge strane, a pošto smo i mi tome posvetili veliku pažnju, vjerujem da neće ni biti.

Kulturno-prosvjetni rad organiziran je po naređenju V.Š.[5] U Diviziji kao i po brigadama osnovani su propagandni otseci i po četama i bataljonima kulturno-prosvjetni odbori u koje su ušli komesari četa i bataljona. Ovako organiziran rad već se je pokazao dobar i praktičan i on će biti velika pomoć za kulturno i političko izdizanje boraca i rukovodioca.

[5] **Odnosi se na Naredbu Vrhovnog komandanta NOV i POJ o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije od 13. decembra 1944 (vidi tom II, »Bilten« Vrhovnog štaba NOV i POJ, str. 559).**

Općenito stanje u Diviziji: što se tiče vojničkog stanja posvećena je velika *pažnja* organizaciji i *izgradnji moderne i regularne vojske,* naročita pažnja posvećuje se organizaciji štabova kao i pomoćnih službi, od čega se već vide rezultati. Političkom izdizanju boraca i rukovodioca posvećena je naročita pažnja, borci su upoznati sa najnovijim političkim problemima u svijetu i kod nas. Amnestija prorađena je sa svim borcima i rukovodiocima i u većini slučajeva pravilno je shvaćena. Napad kralja Petra na sporazum **Tito**-Subašić raskrinkan je kako kod boraca tako i kod ovdašnjeg stanovništva. Primjećeno je da popularizacija uspjeha Crvene Armije i NOV nije bila dovoljna po jedinicama. Mi izdajemo svaki dan Divizijske novine gde se na prvoj strani štampaju radio-vijesti pa su se neki polit, rukovodioci zadovoljili sa time. Preko komesara Divizije[6] ukazano je političkim komesarima i sada se popularizaciji uspjeha posvećuje veća pažnja.

Jedini problem koji stoji pred našom Divizijom a koji je dosta težak jest malo *brojno stanje jedinica,* naše čete broje po dvadeset boraca, od čega je više od polovice komandnog kadra, tako da to ometa pravilan rad i vojnički odnos i baš zbog toga u našim jedinicama *pogiba komandni kadar* jer mora vojničke zadatke koji se postavljaju pred jedinice da u nedostatku boraca sam rešava. Inače nekih drugih problema u Diviziji nema.

Za komandanta Divizije došao je novi komandant *Dimitrije Vojvodić (Zeko)* a dosadašnji komandant Vlaisavljević Dušan prekomandovan je u 43. Diviziju na istu dužnost. Za vreme prijašnjeg komandanta harmonija u štabu bila je dobra, međutim dolaskom novog komandanta izgleda'da između njega i načelnika štaba Jove Lončarića neće biti najbolja harmonija, a to je zbog toga što su obadva nagli i temperamentni; to su moja prva zapažanja, međutim mi ćemo nastojati da eventualne nesuglasice otklonimo na vreme.

Zdravstveno stanje boraca u Diviziji kao i fizička kondicija boraca je *dosta dobra."* Isto tako stanje odeće i obuće je vrlo dobro. Ishrana jedinica sada je dobra i zadovoljavajuća.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Sekretar
Mićo Kosovac

[6] **Đuro Matić**
[7] **Podvlačenje pojedinih delova teksta izvršeno je naknadno, crnom olovkom.**

[illegible] kaj u Diviziji [illegible] kao i [illegible] kao [illegible] kao [illegible] kao

BR. 3

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MARTA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH BRIGADA O USPESIMA I NEDOSTACIMA U MOSTARSKOJ OPERACIJI I O ZADACIMA ZA NJIHOVO OTKLANJANJE[1]

POLITIČKI KOMESAR
XXIX U. DIVIZIJE N. O. B.
JUGOSLAVIJE
Dana 1. III 1945. g.
Br. 1

POLITIČKIM KOMESARIMA PJEŠADIJSKIH BRIGADA I POLITKOMU ARTILJERIJSKE BRIGADE OVE DIVIZIJE

U zadnjim operacijama[2] koje je uspješno izvršila naša divizija ispoljile su se sve pozitivne stvari, osjetio se uporni rad, došla je do izražaja snalažljivost, pokazali su se pamet i okretnost naših rukovodioca — to je ono što je našoj diviziji omogućilo da izvrši naređenje našeg Vrhovnog komandanta i da, na Njegovo zadovoljstvo, uspješno i osjetno učestvujemo u oslobođenju Mostara.

U tim operacijama naša divizija je još jedanput pokazala visinu svoga junaštva, čvrstinu svoje probojnosti, jačinu i veličinu svoje udarnosti. Naši neprijatelji su se uvjerili da su rekli istinu kada su još u julu prošle godine ocijenili našu diviziju jednom od elitnih jedinica NOV.

U tim operacijama nije bilo naročito krupnih propusta, no, to ne znači da propusta nije nikako bilo. Da bi naša divizija bila još bolja, mislim da neće škoditi da napomenem neke od tih propusta iako ste ih vi već svakako i uočili.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12/8, k. 1152 II.**

[2] **U mostarskoj operaciji učestvovale su jedinice 8. udarnog korpusa NOVJ i 29. NOU divizija (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272 A, 27-2, k. 1146 II; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, izdanje VII, str. 526—530, dalje: »Oslobodilački rat«).**

Dakle, da prijeđemo na stvar:

1. — Desilo nam se propusta u postupku sa stanovništvom i na sektoru Nevesinja i u samom Nevesinju,[3] i na sektoru i u samom Mostaru.[4]

2. — Bilo je nepravilnog i nepraktičnog postupka i sa samim neprijateljem, postupak sa zarobljenicima na Bišini[5] i još nekim sektorima našeg fronta.

3. — Pljačka još uvijek može da se zapazi — istina u manjoj mjeri i kroz pojedinačne slučajeve.

4. — Borbena disciplina postoji i mnogo je veća od discipline poslije borbe — još uvijek se osjeća doza familijarnosti, javašluka i »bolesti« ulaska u gradove.

5. — Ima oštrine koja prelazi mjestimično i u surovost u odnosu na narod, na mase sa kojima se dolazi u dodir oslobađanjem novih teritorija, naročito gradova.

6. — Niži rukovodioci, u nekim jedinicama, nijesu uvijek uspijevali da u svakoj situaciji drže ljudstvo u svojim rukama.

Naša je obaveza da preodolimo i još upornijim radom otklonimo sve te nedostatke. To moramo učiniti jer nas očekuju sve veći i sve teži zadaci — jer sve više dobijamo i stvaramo regularnu vojsku, jer sve dublje i sve zamašnije ulazimo u frontalno odnosno poziciono ratovanje.

Da bi sve ovo postigli treba odmah poduzeti sve mjere da bi ostvarili slijedeće:

1. — Ne smijemo dozvoliti da izmišljamo »likvidaciju u frontalnoj borbi« (mislim na slučajeve u Nevesinju, Mostaru a izgleda i Blagaju). Takvi postupci mogu jedino da nam se svete. Oni dolaze, ljmeđu ostalog, otuda što jedan dio naših rukovodioca ne shvata činjenicu konačnog oslobođenja ako ćete i sigurnost naše pobjede, ne vidi mogućnosti naše borbe i uništavanja, na jedan pametan i politički koristan način, naših

[3] **U operacijama za oslobođenje Nevesinja učestvovali su 10. i 14. hercegovačka brigada i delovi Artiljerijske i 1. tenkovske brigade. Nakon trodnevne borbe protitv 369. puka nemačke 369. legionarske divizije i delova ustaško-domobranske 9. brdske divizije, jedinice 29. NOU divizije su oslobodile Nevesinje 14. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-1, 7-1 i 27-2, k. 1146 II, reg. br. 3-1, k. 395).**

[4] **U operaciji na sektoru Mostara, vođenoj od 1. do 14. februara 1945 (kada je i oslobođen Mostar), pored jedinica 8. udarnog korpusa NOVJ, učestvovala je i 12. hercegovačka udarna brigada. Ova brigada je učestvovala u oslobađanju Metkovića, Gabele, Čapljine, Čitluka, Jasenice i Mostarskog aerodroma, a uzela je učešća u oslobođenju i samog Mostara (vidi Arhiv VII. reg. br. 40-12, k. 272 A, 3-1, k. 395, 27-2, k. 1146 II i 31-2, k. 1146 II).**

[5] **Posle oslobođenja Nevesinja, 14. februara 1945, glavnina 369. puka nemačke 369. legionarske divizije uništena je u rejonu Bišine od strane jedinica 10. i 13. hercegovačke brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-1, k. 395, reg. br. 27-2, k. 1146 II).**

neprijatelja. Mi imamo punu mogućnost doticanja i uništavanja naših neprijatelja kroz politički mnogo korisnije metode. One koje ne ubijemo kroz frontalne borbe, a koji su učinili toliko zla da ne mogu imati tu čast da budu u NO pokretu, treba suditi i šiljati na prisilne radove i tome slično. Nije slučajno da se pošteni narod stvarno uplašio od nas. Glavni razlog je naš nepravilan postupak — a to nam šteti pri učvršćavanju naše vlasti i našeg političkog uticaja.

2. — Ne treba tupiti oštricu borbe protiv neprijatelja. Mržnju prema njima pravilno je i dalje razvijati. Ali to ne znači da ćemo potući sve one koji budu prisiljeni da nam se predaju. I odmah moramo biti načisto s tim da zarobljenike ne smijemo ubijati. Ono što zarobimo smatraćemo zarobljenicima i tako ćemo sa njima i postupati. Nepravilno je bilo da potučemo onoliko zarobljenika na Bišini. To je i nekorisno, jer zamislite koliko bi nam dobro došlo toliko Njemaca koji bi se mogli upotrijebiti na rad, pošto među njima ima veliki broj stručnjaka koji su nam neophodni u radu na obnovi i izgradnji zemlje. U buduće treba voditi računa i ne smije se ubiti ni jedan zarobljenik. Nikad ne zaboravljajte da smo mi država i da naši postupci moraju biti pravilni, mi se moramo ponašati kao regularna vojska moderne države.

3. — Bez čvrste discipline nema jake vojske. Prema tome nije nikad odviše raditi na stvaranju gvozdene discipline u našim jedinicama. Gvozdenu disciplinu ćemo ostvariti i kroz likvidaciju familijarnosti i partizanštine. Ostvarujući taj vrlo važan zadatak uspjećemo u mnogome da likvidiramo pljačku a takođe i da unesemo više dostojanstvenosti u postupku prema narodu. Treba navikavati borce i naučiti rukovodioce da otklone svaku surovost u odnosu prema narodu. Surovost je potrebna u određenim vojničkim situaciiama i to samo u odnosu na neprijatelja. Jer narod nas neće svojom vojskom ako budemo prema njemu surovi, ako se naši borci budu pljačkaški odnosili, ako budu posjedovali postupke samovoljnih i nedisciplinovanih vojnika.

4. — Obučavati niže rukovodioce, razumljivo je, moramo stalno i sistematski.

Dragi drugovi, mislim da ste osjetili i iz naše štampe, i iz direktive i iz naređenja koliko je oštar i ubrzan kurs na stvaranje moderne regularne vojske sposobne za uspješne frontalne borbe. Mogli ste osjetiti i tu da je prošlo vremena i da, sve jedinice nijesu to onoliko brzo shvatile i ostvarile koliko nam je to potrebno. Naše dosadašnje ratovanje imalo je, mjestimično, frontalnih karaktera, ali našu diviziju još čeka, mi ćemo tek da uđemo u pozicioni frontalni rat koji će kroz sadejstva svih

vrsta oružja, svih rodova vojske imati sva svojstva pozicionog, frontalnog, modernog rata. Prema tome nužno je da koristimo svačije iskustvo, koje će nam pomoći da ubrzamo izgradnju i vaspitavanje naše divizije u duhu moderne regularne vojske. U tom duhu treba naučiti sve borce i rukovodioce, sve naše jedinice. To znači da je jedan od glavnih zadataka svih polit, komesara da forsiraju rad za što brže stvaranje što udarnije, što disciplinovanije vojske, da stvaraju modernu vojsku spremnu da što bolje i u potpunosti izvrši sve zadatke. To ne znači da politički komesari ne treba da isto tako forsiraju rad na prosvjećivanju, uzdizanju i prevaspitavanju novih kao i svih boraca iz svih naših jedinica. Takođe je važno dovlačiti mase novih boraca u naše redove, mobilisati sve one koji su dostojni da budu vojnici NOV, takvih ima još lijepi broj u našoj oblasti.

Još samo da vam pomenem jednu stvar, sve više se primičemo Bosni, upravo ulazimo u tu zemlju. Ne treba dozvoliti da se komentariše i priča o tome »šta ćemo mi u Bosni kad smo Hercegovinu oslobodili«. Takvo pričanje je neprijateljsko i ono može samo da šteti čvrstini naše vojske. Nasuprot tome treba razviti kampanju koja će kod svih naših boraca stvoriti obavezu, ubijediti ga u dužnost da se za slobodu Bosne treba boriti isto onako kao za slobodu Hercegovine, jer su Bosna i Hercegovina jedna federalna jedinica, jer je to jedino srećno riješenje za narode Bosne i Hercegovine. Treba borce učiniti svjesnim činjenice da smo mi NO vojska Jugoslavije, da smo mi vojska koja treba da pomogne i ubrza uništenje fašizma zajedno sa svima koji se protiv fašizma bore.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Vukašin Mićunović

BR. 4

MESECNI IZVESTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 32. DIVIZIJE OD 1. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XXXII. DIVIZIJE X. KORPUSA
»ZAGREBAČKOG« NOV I POJ
Broj 7/45
dne 1. marta 1945.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Šaljem Vam izvještaj o stanju i radu partijske organizacije naše Divizije za mjesec februar 1945.

Brojno stanje naše partijske organizacije, sa obzirom na brojno stanje čitave Divizije, zadovoljava. Mi možemo konstatovati, da bi partijska organizacija sa takvim brojnim stanjem mogla da izvrši sve zadatke koji su bili pred našom Divizijom, i našom organizacijom. No međutim pokazalo se, da naša partijska organizacija nije bila u stanju da na vrijeme prožvaka sve partijske direktive kao i političke probleme u našoj zemlji, te da ih prenese na borce s jedne strane, a s druge strane vojnički zadaci, koji su se pred nju postavljali, izvršavani su.

Kroz sve teške borbe koje smo imali kroz Podravinu i Bilogoru, kroz dva i po mjeseca, naša partijska organizacija pokazala je mnogo nesnalažljivosti, *napose po odabiranju tema za sastanke u ovim borbama. Tako na primjer u III. Brigadi, za vrijeme otsudnih bojeva, štabska ćelija II. bataljona proučava »što socijal-demokracija daje seljaku«,* a u ćeliji vladala je atmosfera teškoća, drugim riječima uska perspektiva na same naše bojeve. Pa i niz takvih drugih slučajeva pokazao je, da rukovodioci brigada nisu *shvatili što je najvažnije u pojedinim momentima da se riješi.* Napose, ako se uzme u obzir, da baš u tim momentima jest našem članstvu potrebna širina, pošto ono nema dovoljno ideološke podloge, da si je sama stvori.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak originala u Arhivu VII, film 48/690—692.**

[1] **Verovatno datum prijema dokumenta u Centralnom komitetu KPH.**

Ima niz političkih i vojnih problema po kojima smo mi uzimali krivi stav i partijske organizacije po brigadama. Po *pitanju kralj, namjesništva veoma se mnogo diskutiralo i objašnjavalo, dok se sami bataljonski komiteti shvatili to pitanje.* Za sve naše partijsko članstvo ne možemo ni danas kazati, *da je na čistu sa tim pitanjem.* Iz toga se i vidi, da rukovodioci brigada nisu uspjeli, da zainteresiraju članstvo za važnije probleme i da ga upoznaju sa važnijim uspjesima, te bi onda ti manji uspjesi bili i razumljiviji.

Po uvađanju prave vojne discipline isto se mnogo tumaralo između jedne i druge krajnosti. Dok jednima nije išlo u glavu kako to da će »komunista pred komunistom mirno stajati«, drugi (koji imaju vojne i političke funkcije) *opet su počeli da »kaplarišu«. Nije se shvatilo ono najhitnije u disciplini, a to jest izvršenje naređenja u krajnjoj liniji za interese naše Partije.* Takova neshvaćanja dovela su do toga, da su i borci počeli biti nezadovoljni, prigovore itd. Kada su se preko konferencije i sastanaka počeli ukazivati ti nedostaci, situacija se poboljšava i disciplina je odmah postala bolja.

Naša partijska organizacija sada proučava »Krimsku konferenciju«, njen značaj za svijet i za našu zemlju, kao i rezultate iste. Nadalje, stvaranje jedinstvene vlade prema sporazumu druga Tita i Dr. Subašića, a u vezi s time održavaju se referati za što bolje upoznavanje AVNOJ-a kao parlamenta i demokratske vlade, nasuprot monarhističkog sistema. Sa time naše partijsko članstvo nije bilo upoznato, a da bi ono moglo baš po tim aktuelnim pitanjima bolje djelovati, treba se upoznati sa njima. Po pitanju vojne nauke, traži se od rukovodioca, da sve borce dobro upoznaju sa vrstama oružja, koje posjedujemo, a isto tako, da se oni sami izgrađuju. Nadalje, da se borci upoznaju sa vojničkom disciplinom, preporuča se vojnim rukovodiocima, da sa borcima proučavaju Pravilnik ratne službe, I i II deo. Isto tako se naše partijsko članstvo upoznavalo sa zadacima u vojsci u duhu pisma od C.K.K.P.J.[3]

Proširenje naše partijske organizacije nije se shvatilo kao problem odgoja ljudi, da im se omogući ulazak u Partiju ili preko SKOJ-a ili kandidature, *već se tražilo gotove ljude.* Nažalost moramo konstatovati, da se i tom pitanju posvetilo malo pažnje, iako su danas u našoj Diviziji nakon svih tih borbi velike mogućnosti za proširenje organizacije. Evo nekoliko primjera koji dokazuju, da se tom pitanju posvećivalo veoma malo pažnje. Na pr. ima jedan drug, partizan od septembra 1943. godine, a nije uopće obuhvaćen part. radom. On je inače seljak, i do sada tri puta ranjen. Dok jedan, koji je u partizane došao

[5] **Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.**

septembra 1944, Srbin iz Korenice, po zanimanju veterinar, *odmah je postao član Partije, iako nema uslova za to. Tu se jasno vidi, da kriterijum za primanje u Partiju nije bio jasan našim drugovima, i da su išli linijom manjeg otpora.*

Jedan od uzroka za tako labav odnos prema pitanju proširenja naše partijske organizacije jest malo brojno stanje Divizije, pa od tuda proizlazi i mišljenje, da je partijska organizacija dosta široka. Vidi se prema broju članova SKOJ-a, kao i prema broju kandidata, da je zaista zanemareno pitanje stvaranja kadrova za partiju. Da bi se to pitanje riješilo, (jdnosno da bi se baš danas odgojilo čim više ljudi za Partiju, mi smo postavili slijedeći plan:

Članovi bataljonskih komiteta[4] *moraju sa svojim partijskim jedinicama točno razmotriti koliko ljudi i kojih može se kandidirati i za koje vrijeme.* Nadalje kontrolirati da li kandidati prisustvuju partijskim sastancima i kako izvršavaju zadatke, koji su stavljeni pred njih i pomagati im u sprovađanju istih. Isto tako i po pitanju SKOJ-a.

Podjela rada u partijskim jedinicama bila je nepravilna. Izmišljalo se kojekakve sektore i sa njima se zaduživalo, dok se konkretan rad nije davao. To je dovelo do toga, da članovi Partije uopće nisu znali, šta treba da rade, i ono što su radili, jasno, bilo je nepovezano, neplansko i u većini slučajeva nije odgovaralo duhu situacije. Evo kao primjer u IV. Brigadi, u jednoj jedinici 1. bataljona, bili su slijedeći sektori rada: 1. politički, 2. vojnički, 3. kulturno-prosvjetni, 4. higijena, 5. odgovoran koji će paziti, da se ne uništavaju konji. Na pitanje zašto imaju tako raspodjeljen rad, kaže mi sekretar jedinice, da kad imaju dosta članova Partije. U stvari od svih ovih nitko nije radio svoj posao. Za pravilnu raspodjelu rada mi smo proučili sa bataljonskim biroima pismo od C.K. [KPJ] gdje govori o tome, a bat. biro mora da daje konkretne zadatke partijskoj jedinici po općim pitanjima, a po vojnim i drugim daju se zadaci preko štabova.

Baš zbog toga, što partijski sastanci ćelija nisu imali sadržaj, odugovlačili se, postali dosadni i partijsko članstvo postalo je nezainteresovano za razne događaje i rad. Od toga i dolazi, da se ne može u ostalim ćelijama razviti takorekuć nikakova diskusija.

Po pitanju kadrova i njihovog odgoja isto se mnogo grešilo. Umjesto da se zađe u dubinu čovjeka i da ga se prouči kakav je on, kakove sposobnosti ima, i može li ga se upotrijebiti negdje ili ne, donašali se brzi zaključci, i prema tome česta mijenjanja i smenjivanja. Ima primjera gdje sekretar brigade

[4] **Reč je o bataljonskim biroima.**

u 15 dana dva puta promjeni mišljenje o sekretaru bataljona. Da bi se to ispravilo i odgojila kod nas veća ljubav i veće poznavanje ljudi, mi smo odlučili, da na Divizijskom komitetu proučimo brošuru od druga Dimitrova »O kadrovima«.

Naš Divizijski komitet nije potpun. *Fali nam politički komesar Divizije.* Inače brigade su zastupljene. Da bi se pojačao sam rad i znanje partijskih rukovodioca o samoj Partiji i ulozi Partije u NOB-i, svi članovi Divizijskog komiteta moraju pisati referate o pojedinim temama, kao »uloga Partije u NOB-i«, »karakter Partije« itd. Služeći se sa materijalom kojega posjedujemo znači s druge strane će članovi Divizijskog komiteta na taj način da posvete i veću pažnju samoj svojoj izgradnji.

O radu SKOJ-evske organizacije najbolje nam govori njeno brojno stanje. Partijske organizacije po bataljonima i četama veoma su malo pažnje posvećivale razvitku i odgoju SKOJ-evskih rukovodioca i organizacija. To je dovelo do toga, da u našoj Diviziji biti SKOJ-evac jest teško. Veoma kruto postavljen rad (isti kao i u partijskim jedinicama) ne stvara oduševljenje i polet kod mladih ljudi za borbu i rad. A dalje, tako postavljen rad čini sam kriterijum za primanje u SKOJ veoma strog, što se i odrazuje u brojnom stanju u našoj Diviziji.

Mi smo si sada dali u zadatak, da to pitanje raščistimo i SKOJ-evsku organizaciju sredimo, da se sa SKOJ-evskim grupama proučava laka štampa i lijepi članci od lije Erenburga i drugih naših pisaca, gdje se govori o heroizmu sovjetskih i naših ljudi. Na taj način misli se i same članove SKOJ-a odgojiti u tom duhu. "Nadalje upoznati ih na jedan popularan način sa političkim problemima u našoj zemlji i vojsci.

To bi bili problemi i stanje u našoj Diviziji kao i način na koji ih mi kanimo rješavati.

Brojno stanje i nacional-socijalni sastav prilažemo, a poslali smo i preko radiostanice danas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav
Majer Boris

BR. 5

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 34. UDARNE DIVIZIJE OD 1. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
34. UDARNE DIVIZIJE IV. UD.
KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE
1. marta 1945. godine

3/IV 945[2]

CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE

Dragi drugovi!

Povodom *pisma druga Rankovića*[3] održali smo sastanak Div. kom. [iteta] na kojem smo u prvom redu proradili pismo i konkretizirali zadatke u vezi naših problema. Današnji naši problemi u diviziji jeste pitanje popune, jače discipline i odgovornosti, sređenje i proširenje partijske organizacije prištabskih djelova, a naročito *pitanje budnosti* cijele partijske organizacije u vezi novodošlih i rada neDrijateljskih agenata.

Brojno stanje naših brigada jest dosta malo, obzirom na razvitak naših specijalnih jedinica, tako da nam Seljina brigada[4] broji 1.015, Ud. karlovačka 1.035, Zumberačka 587, plus ostali prištabski dijelovi divizije. U vezi dosadašnje popune dogovorili smo se sa okružnim ustanovama i komandama područja, gdje ćemo dobiti oko 200 ljudi. Međutim u našim okružnim ustanovama, t.j. njihovim organima milicije, odborima, komandama mjesta, imade dosta ljudi, koji nisu prošli vojne jedinice, pa bi bilo potrebno da i te ljude dobijemo, a za uzvrat davali bi im ranjene i starije drugove.

Sto se tiče vojnog i političkog stanja u diviziji, općenito gledajući ono nije loše. *Borbenost kod boraca i rukovodioca jeste dobra. Pitanje vojne discipline i odgovornosti nije na visini na kojoj bi* trebalo da bude. Za sada kod Karlovačke brigade je najbolje, dok kod Seljine za vrijeme borbe, pokreta je dobra, dok u logorovanju dosta je slaba. Imamo pojava da *vole malo da se samovoljno udalje od svoje baze u selo,* ponekad se nekoji

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH; fotokopija u Arhivu VII, film 48^720—721.

[2] Mastilom dopisano. Verovatno se odnosi na datum prijema dokumenta u CK KPH.

[3] Odnosi se na Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15. fond CK KPJ).

[4] Brigada »Franjo Ogulinac Seljo«

napije i opet se povrati. U Zumberačkoj [brigadi] pitanje odgovornosti za vojne i političke zadatke kod mnogih rukovodioca bilo je dosta slabo, uslijed prijašnjeg nerada, međutim izmjenom cijelog štaba i[5] dolaskom novih drugova u isti, stvari su se počele pomalo popravljati. Ispočetka bilo je nerazumijevanja i kod partijske organizacije, ali se to stanje isto pomalo popravilo. Za sada u našim prištabskim jedinicima stanje je najnesređenije, kao osnovna greška bila je nesretno izabrani izbor rukovodećeg kadra, a ujedno nije se mogla dati svakodnevna pomoć po vojnom i političkom pitanju i uslijed te nedovoljne pomoći bilo je mnogo nesređenosti i nedostataka. Bilo *je pojava napijanja kod rukovodećeg kadra,* krutog *žandarskog odnosa prema borcima.* slučaj u inžinjerskom bataljonu, gdje je bivši komandant naročito mrzio seljački elemenat i kruto se odnosio prema njima. *U sanitetu korupcija od komandira, koji je primao mito i puštao na odsustvo, zato je kažnjen isti partijski sa isključenjem i predložen za lišenje čina.* Bivši operativni oficir divizije *Kopijar, Kosanović,* referent saniteta, imali su u tim jedinicama svoje ljude, tako u štabu prištabskih [jedinica] za ćatu nalazio se *Torov sin,* zdrav mladić, inače neprijateljski raspoložen, kao i niz manjih njihovih miljenčadi. U vezi takvih pojava, mi smo poduzeli čišćenje, ali sve obuhvatili nismo niti još imamo uvida u iste, a velika poteškoća je u tome što nismo imali partijske organizacije u mnogim tim jedinicama, na pr. *inžinjerski bataIjon: od 80 drugova nijednog člana K.P. Čak i komesar istoga bio je nepartijac, a k tome lijen, te nemaran. U izviđačkoj četi od 40 drugova isti slučaj, jedino što je komesar te čete bio ranije član partije, ali je zbog nekih grešaka bio izbačen.* Ceta za vezu ima samo jednog partijca i to komesara. U sanitetskoj četi isto tako. Do sada smo u svim tim jedinicama formirali partijske jedinice i odmah ćemo pristupiti formiranju komiteta prištabskih djelova, pa će rad da krene na bolje. Za sekretara prištabskih [jedinica], koji će ujedno biti i član Div. kom., dogovorili smo se da bude dosadašnji komesar Zumberačke brigade Dušan Stanojević. Istog smo poslali na srednji partijski kurs koji se održava kod O.K. — Pokuplje.[6]

Pitanje budnosti naše partijske organizacije je dosta slabo i to se najbolje vidi iz posljednje čistke u vezi afere Kopijar — Kosanović i nedostataka kod pojedinaca sa kojima se danas gombamo. U ovom mjesecu imali smo dva slučaja organizovanog dezerterstva i to iz Zumberačke brigade u tri ture *13 dezertera,* a iz Seljine u dva navrata *25 dezertera* i to iz jednog bataljona,

[5] Štab Zuberačke brigade je izmenjen zbog stradanja 1. bataljona 1. februara 1945. u s. D. Kupčini, kao i zbog nekih drugih slabosti (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 102 i 133; Arhiv VII, film 48/708—710).

[6] To jest: Okružnog komiteta KPH za Pokuplje.

dok iz cele Seljine brigade u ovom mjesecu dezertiralo je ukupno 40. Iz Karlovačke bilo je samo tri slučaja. Ovi slučajevi dezerterstva nisu bili za vrijeme borbi koje smo vodili, nego nakon kraćeg vremena poslije, što se očito vidi da je po srijedi rad neprijateljskih elemenata. Međutim to partijska organizacija ne vidi, niti se bakće sa tim slučajevima. Divizijski komitet pretresao je to pitanje i kao naročiti zadatak uzeli smo si pitanje budnosti naše partijske organizacije. Slučaj dezerterstva u I, bataljonu Seljine brigade: mi smo došli do zaključka da je jedan od uzročnika komandant bataljona . . . *koji se neodgovorno odnosi prema zadacima pretpostavljenog mu štaba,* a ujedno, pod utjecajem oca, mačekovski je raspoložen. Isti je zajašio na svoj štab, koji je potpao pod njegov utjecaj i ništa to ne vidi. Ista stvar data je i OZN-i na znanje, a mi ćemo u najskorije vrijeme donesti svoju odluku u vezi komandanta. Ovi borci što su dezertirali, 15 ih je otišlo ravno neprijatelju. Slučaj u Zumberačkoj, ovih 13 što je dezertiralo, većinom su stariji ljudi, svi iz Draganića, koji su prisilno mobilizirani, a ujedno sa te strane imamo jaku neprijateljsku propagandu baš u vezi posljednjeg stanja situacije u Zumberku. Iz tih krajeva žene dolaze u jedinice i odvlače ljude za sobom. Nekoje govore: »ako neće ići da će ga ubiti«. Neprijateljska propaganda stvarno je jaka, dok mi ne možemo da opravdamo naš politički nerad, koji je isto jedan od tih uzroka.

Kulturno-prosvjetni politički rad, on se pomalo razvija. Poslednja tema o bratstvu i jedinstvu naroda Jugoslavije prorađena je, kao i mnogi članci iz »Naprijeda«. Međutim politički rad dosta se šablonizirao po pojedinim temama, rukovodioci kod predavanja dosta su kruti i ne postiže se u dovoljnoj mjeri diskusija od strane boraca. Sa tim pitanjem se bavimo i tražimo načina za svestraniji rad, za koji će vladati bolji interes i diskusija. Kulturno-prosvjetni odbori rade, a naročito čitalačke grupe. Brigadne i bataljonske škole za nepismene, kojih imademo *250, isto tako.* Interes za savlađivanje nepismenosti je postignut. Imademo jedan dobar dio drugova koji su naučili čitati i pisati po 20 slova. *Pjevački horovi i diletantske grupe razvijaju se u svim našim jedinicama,* priredbe se daju redovno gdje god stignemo, kao i usmene novine, na koje dolazi narod. I sa tim načinom održavamo vezu sa narodom. Naročito uspjele priredbe imali smo dok smo se nalazili na sisačkom sektoru u Gredi, Dužicama, Lekeniku i Peščenici. Na dan proslave godišnjice Crvene armije održali smo proslave u svim tim selima, dok Seljina i Zumberačka održale su na sektoru Pisarovina. Inače veza sa narodom održava se preko organizacija gdje se nalazimo. Naše griješke prema pozadini do sada nismo mogli uočiti, nego jedino je bio slučaj grub nastup jednog našeg komesara ba-

taljona prema jednoj okićanskoj porodici, koju je napao da im je sin dezerter i da je odnesao puškomitraljez. Međutim isti je drug poginuo kao borac NOV i seljani su ga našli mrtvoga i taj slučaj je slabo odjeknuo u tom kraju. Komesara smo pozvali na odgovornost i kaznili partijskim ukorom. *Prilikom našeg posljednjeg napada na Odru,*[1] *prolazeći kroz sela Guci, Lukavac, Gornja Lomnica, narod nas je oduševljeno dočekivao.* Kad smo se vraćali sa zarobljenicima kroz Lukavac, žene su se listom digle i mlatile ustaše, govoreći: »samo ih nemojte pustiti, pomlatite pljačkašku bandu.« Odličan narod.

Partijski teoretski rad je dosta slab. Temu prošlu o partiji još nismo savladali i dali smo si rok do 15. ov. mj. Poteškoće su: nedovoljno materijala, jako niski stepen teoretskog znanja našeg članstva. Drugovi koji su nam došli sa kursa pokazuju mnogo više volje za teoretski rad, kao i za uzdizanje drugih. Teoretski rad u štabovima isto je započeo. Imali smo temu nacionalno pitanje. Uglavnom jedan je održao referat, pa se diskutovalo, koliko smo uspjeli da savladamo to je drugo pitanje.

SKOJ org. je dosta dobra, u borbenosti, disciplini i na svim poljima rada. Jedino su to svi mladi članovi. Nekog plana u teoretskoj izgradnji SKOJ org. nemamo. Pomoć partije SKOJ-u isto nije u dovoljnoj mjeri. Jedino što pom. kom. brig. prisustvuju brig. kom. SKOJ-a, a ponegdje i bat. aktivima. Sektaški stav prema SKOJ org. dosta velik, u vezi primanja. Za sada org. SKOJ-a broji oko 500, u rashodu preko 100, dok neobuhvaćenih ima 650. SKOJ org. proširićemo. Organizacioni izvještaj poslan 8. II. o.g.[8] Primjedbe na izvještaj ne bi bile loše

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
Dušan Livada

[7] **U s. Odri (kod Siska), 25 26. februara 1945, posle sedmočasovne borbe, Udarna brigada»Franjo Ogulinac Seljo« slomila je otpor delova 6. bataljona 20. ustaške brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/18-2 k. 119/6, reg. br. 13-2 i 19-2, k. 1225).**

[8] **Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**

BR. 6

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ 48. DIVIZIJE 15. UDARNOG KORPUSA JA OD 1. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET 48. N. O. DIVIZIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Predmet

Izveštaj o stanju i radu partijske organizacije

SOCIJALNI SASTAV

	„Prvi članova"	Radnika	Intelek.	Seljaka	Kandidata	Skojevaca
I BRIGADA	217	93	23	101	51	280
II BRIGADA	281	65	6	210	59	559
XIV BRIGADA	220	63	25	132	48	215
JEDINICE OKO ŠTABA DIV.	54	20	23	11	–	139
SVEGA	772	241	77	454	158	1193

S obzirom da partijska organizacija ove divizije je mlada, sastavljena od mase članstva koje po svome znanju i iskustvu ne može da odgovori dužnostima člana partije, koji nijesu prečistili sa onim najosnovnijim pojmovima o partiji, partija se nije osećala kao rukovodilac u jedinici.

Sam rukovodeći kadar, bez nekog iskustva i znanja, bio je nesposoban da uspešno rukovodi organizaciju i da sredi stanje u samoj partiji i da partiju podigne i učvrsti. U partiji je vladao haos i organizaciona zbrka, disciplina nije postojala, ni kod rukovodioca, a kamo li kod običnih članova, čak šta više izvesni rukovodioci bili su nosioci nediscipline. Partijski sastanci se nisu održavali, a ukoliko su održavani, sasvim rijetko i to bez ikakvog plana i sadržaja. Neodržavanje partijskih sastanaka je bilo

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 38, fond CK KPJ.**

ne iz razloga što nijesu hteli, nego što nisu znali. Jednom riječju živelo se nepartijskim životom. Pomoći i kontrole nije bilo i to je pojačavalo nesređenost u partiji. Sem toga, u partiji se nalazi veliki dio članstva koji je od skoro i koji je neprovjeren kroz borbu. Usled niskog teoretskog i političkog nivoa većina članstva, koje nije upoznato sa onim najosnovnijim, kojemu nije jasna linija naše partije, koji ne znaju šta je to partija i kakve se obaveze imaju prema njoj, a sve to je pojačano sa ulaskom u partiju jednog dijela koji je došao iz zatvora, koji je nešto učio, ali to što je naučio nakaradnó je shvatio, tako da su isti unijeli izvesna nakaradna gledišta o partiji. Zbog svega ovoga rukovodioci i članovi partije nijesu imali tačan kriterijum o tome ko može biti član partije i kada su dobili direktivu, da partiju treba omasoviti, počeli su sreda da primaju u partiju, bez neke predhodne pripreme za to i bez nekog dužeg proveravanja ljudi. U partiju je primao svako na svoju ruku. Dešavalo se, da se za partijske rukovodioce određuju i nepartijci (slučaj pomoćnika komesara inženjerskog bataljona, koji je bio nepartijac) a česta je pojava bila, da na partijskim sastancima dolaze i nepartijci, zašto četni sekretari nijesu znali ko je partijac, a ko nepartijac (slučaj izviđačke čete divizije, gde sekretar je izveštavao da ima sedam članova partije, a u stvari je član partije bio komesar i on, dok su ostali bili nečlanovi). Ovo je razvodnilo i onako slabu partijsku organizaciju, tako da nije bila kadra, da svari masu novog članstva, koje je bilo potpuno neuko. Koristeći slabost partijske organizacije u partiju se uvukao jedan broj sumnjivih i štetnih elemenata.

Iz svega ovoga može se izvesti zaključak, da partije kao organizovane cjeline nije ni postajalo, nego i ukoliko se nešto radilo, to je dolazilo od pojedinaca, svjesnijih partijaca, koji su radili ne kao članovi organizacije, nego kao jedinke na vlastitu inicijativu. To isto važi i za skojevsku organizaciju koja je isto tako bila slaba, kao i partijska organizacija.

Jasno da ovakvo stanje partije moralo se je odraziti na samu jedinicu, na njen rad i stanje. Ne može se reći da se nije radilo ali taj rad bio je skroz neorganizovan i neplanski. Ukoliko se je radilo, najviše se je radilo na vojničkom polju i to na inicijativu samih štabova. Dočim o nekom političkom ili ma kojem drugom radu nije bilo govora, sem ako se s vrijemena na vrijeme pročitao neki članak iz novina, ili se nevezano govorilo 0 pojedinim događajima.

Formiranjem divizijskog komiteta, koji po svome sastavu nije u potpunosti dorastao, da bi mogao odgovoriti dužnosti koja mu je namijenjena, donekle su se stvari izmijenile. Kao glavni 1 osnovni zadatak divizijski komitet je postavio:

1) Oformljenje i učvršćenje partijske organizacije, t.j. sređivanje stanja u partiji.

2) Reorganizovanoj partijskoj organizaciji postaviti za zadatak sređivanje stanja u diviziji, s time što će se odpočeti sa planskim političkim, vojničkim, kulturno-prosvetnim radom, kao i rešavanje svih problema koji se odnose na sređivanje tog stanja.

U tom cilju divizijski komitet pristupio je izvjesnim merama, koje su imale za zadatak sređivanje stanja u partiji i unošenje reda i discipline. Preduzete su mjere reorganizacije i oformljenja partijskih jedinica po četama i u bataljonima, kao i upoznavanje partijaca sa dužnostima. Prvo su održani sastanci po brigadama sa partijskim rukovodiocima u brigadi, na kojima su upoznati za njihovim zadacima, a kasnije su održana savetovanja po brigadama sa čitavim članstvom, sa sledećim referatima:

1) O političkoj situaciji

2) Organizacioni principi partije i

3) Izveštaj sa diskusijom i zadatci.

U prvoj brigadi nije održano to savetovanje, zbog karantina u kome se je nalazila brigada, isto tako su preduzete mjere stalne kontrole i pomoći, naročito sekretarima četnih ćelija. Divizijski komitet je stao na gledište da ograniči prijem novih članova, a da glavno težište rada baci na teoretskom i političkom izdizanju postojećeg kadra, kako bi na taj način partiju osposobio, da može da primi nove ljude koji to zaslužuju. No mi smo stali na gledište, da to ne smije važiti za one koji su potpuno provjereni, a čiji ulazak neće ići na štetu partije kao cjeline.

Preduzimanje mjera: reorganizacija partije, organizaciono pravilno postavljanje, održavanje redovnih sastanaka bataljonskih biroa i članova ćelija, kao i česta održavanja širih sastanaka u okviru bataljona, mjere koje su poduzete u pogledu čišćenja partije od svega onoga što je nezdravo i oportunističko, t.j. isključenjem iz partije jednog broja (njih oko desetak) zbog neizvršenja zadataka koje je pred njim postavila partija i zbog nekomunističkog držanja u moralnom pogledu, sve je to donekle razdrmalo našu partijsku organizaciju, probudilo život u njoj, pojačalo disciplinu i osjećaj odgovornosti kao i interesovanje i želju za radom i uzdizanjem. Partijski sastanci se održavaju redovno i na njima se daju svakom partijcu konkretni zadatci. Tako da partija sve više se počinje osećati u jedinici. Zaista to se vidi najbolje po rešavanju izvesnih problema, koji su se pojavili u našim jedinicama, a gde je partija za rešavanje istih mobilisala čitavo svoje članstvo i time omogućila da se taj problem uspješnije riješi (slučaj pojave pjegavca u našim jedini-

čama, zbog čega je čitava partijska organizacija mobilisana za borbu protiv širenja i zahvaljujući tome uspjeli smo da ga lokalizujemo).

Isto tako poduzete su mjere za teoretsko podizanje našeg partijskoe članstva. Izrađen je jedan plan po kojem radimo. Sastanci se održavaju redovno. No glavna smetnja za to je pomanjkanje materijala. Da bi još više postigli na teoretskom uzdizanju riješili smo da održimo kurs. Ali i pored svega toga još uvijek nismo uspeli da sredimo potpuno stanje u našoj partijskoj organizaciji. Partija se ne oseća kao potpuni rukovodioc i ne dejstvuje u svakom pogledu kao cjelina. Partijski rukovodioci su mladi i neiskusni da mogu uspešno i pravilno da rukovode jedinicama. Bataljonski biroi još uvijek su nesposobni da sami rukovode, a i sami rukovodioci u brigadama nijesu toliko uzdignuti i nemaju toliko iskustva, da bi mogli da potpuno samostalno rukovode. No sa stalnom Domoći i kontrolom moći će od njih da se stvore dobri rukovodioci.

Rad skojevske organizacije još uvijek je nezadovoljavajući. Skojevski rukovodioci su dosta slabi, kako brigadni tako i bataljonski, a o četnim i da ne govorimo. Slabost skojevske organizacije u prvom redu potiče iz slabe, tako reći nikakve pomoći, koju je partija pružala SKOJ-u. Tek sada se u tom pogledu nešto postiže. Pred partijom, a naročito pred partijskim rukovodiocima postavljen je zadatak, da pružaju stalnu pomoć SKOJ--evskoj organizaciji, održavajući čvrstu vezu sa SKOJ-evskim rukovodiocima i prisustvujući sastancima SKOJ-a. Sastancima SKOJ-evskih rukovodioca, kao i savjetovanjima koja su održana donekle se uspelo, da se SKOJ-evska organizacija probudi i zainteresuje za rad.

U vojničkom radu postavili smo kao glavne zadatke: uzdići disciplinu kod boraca i rukovodioca, izdići naš komandni kadar i podići njihov autoritet, naročito nižih rukovodioca, i obuka boraca. Izrađen je plan po kome se radi, u tom pogledu nešto je postignuto. Disciplina je ojačala, a naročito spoljna, mada još nije onakva kakva bi trebalo da bude. Sto se tiče obuke i tu se takođe postiglo prilično, bar ono najosnovnije. Administracija po štabovima brigada i u diviziji dosta je uređena, dok po štabovima bataljona i naniže još uvjek je slaba. Sam vojnički kadar je mlad i neiskusan i teško može da odgovori svojoj dužnosti, a naročito niži kadar.

Isto tako u političkom pogledu počeo se je odvijati rad pravilno i planski, ali glavna smetnja za pravilno odvijanje političkog rada jeste pomanjkanje kadra koji bi bio kadar da prenosi predavanja na borce. Politički kadar je slab počev od komesara brigade pa nadalje, a naročito četni rukovodioci, koji nijesu u stanju, da održe jedno najobičnije predavanje. U političkom

kom radu se oslanjamo na bataljonske rukovodioce i na propagandna odeljenja, koja najviše koristimo za politički rad. Sve teme koje se drže borcima predhodno se prorade sa rukovodiocima, a ovi to prenose na borce. Politički nivo boraca je na najnižem stupnju, a sam rad otežava velika nepismenost, koja vlada u jedinicama tako da nepismenih ima preko 60%. Borci nijesu upoznati ni sa onim najosnovnijim (primera radi: na pitanje ko je Tito? — odgovaraju »pa naš je Tito«, »pa drug je Tito« »pa Tito je Staljin«), Rad i uticaj neprijatelja sve je slabiji i svodi se uglavnom na to, da stvori nezadovoljstvo po pitanju hrane, odeće i obuće. Ono nepoverenje prema Srbima sve više iščezava, jer i sami borci u dodiru sa stanovništvom videli su, da je laž sve ono što su im oni pričali u tom pogledu. Naročito je lijep utisak na borce ostavio prijem druge brigade na frontu u Mačvi, gde ih je narod dobro primio.

U kulturno-prosvetnom radu glavno težište je bačeno na suzbijanje nepismenosti i u tom pogledu je prilično postignuto. Rad kulturno-prosvetnih odbora, kao i propagandnih odeljenja i nije se osećao, ali sa dolaskom novog šefa u diviziji, kao i sa sve većim angažovanjem partije pošlo se naprijed i ostvarena potpuna saradnja između komesara i propagandnih odeljenja, koja nije postojala u početku. Isto tako poklanja se pažnja i ostalim sektorima kulturno-prosvetnog rada.

Sanitet, intendanture i ostale pomoćne službe sve se više, sređuju. Održani su sastanci sa njima, na kojima im je ukazano na slabosti i propuste, kao i postavljeni su pred njima zadatci.

U svemu je napravljen prelom i sa upornim i pravilnim radom moći će od njih da se stvore čvrste i borbene jedinice, koje će kao takve biti kadre da izvršavaju zadatke. A taj zadatak će se najbolje riješiti kroz partiju, koju treba dići na stepen istinskog rukovodioca. Taj će se zadatak moći postići utoliko lakše što je to zdrav elemenat, koji se da brzo prevaspitati i koji je sam po sebi dosta disciplinovan.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1. III. 1945.

Za divizijski komitet,
sekretar, **Radović Ratko**

r

BR. 10

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 7. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MARTA 1945. SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA I DELEGATIMA POTCINJENIH JEDINICA O DUŽNOSTIMA I RADU POLITIČKIH KOMESARA[1]

KOMESARIMA III. BRIGADE

Dragi drugovi!

U nedostatku vremena, da se s vama rastanem uz pripremljen sastanak,[2] u svrhu potrebe koju nužno osećam, ja vam pišem. — Rat još uvijek traje. — On za sobom ostavlja trag bilo na mrtvim stvarima ili na ljudima, na narodu za koji se borimo. — Tolikog moralnog prava i osnove ne osjećam, pa da bi se s vama i ostalim drugovima iz štaba rastao uz neko slavlje, čak kad bi ono bilo priređeno u skladu sa opštom situacijom. — Danas je vrijeme, kada se mora raditi i raditi. — U svrhu izvjesnog savjeta, ja vam pišem i mislim, da će upravo ovo biti najbolji prilog s moje strane za rastanak s vama, kao sa najbližim saradnicima. — Dakle, to sam htio u vezi našeg rastanka. —

Prvo. — Primajući vaše izvještaje bila je želja gotovo svakog od vas, da vam na njih dadem primjedbe. — To ste mi redovno i napominjali. — Moje je mišljenje da se za podnošenje izvještaja ne može dati jedan šablon. — Može se dati forma za jedan određeni period u vezi sa problemima toga vremena, ali držeći u vidu inicijativu kao osnov karakteristike u radu svakog čovjeka, komesara posebno, ja sam to izbjegavao. — Po toj stvari sada vam želim nešto općenito reći, — jer to kao potreba iz stvari i izlazi.

Politički izjveštaj, koji je svojom sadržinom gotovo cio politički, mora davati utisak, da li ste ili ne u toku političkog zbivanja. — Prema tome, kada izvještaj podnosite, nije potrebno davati komentare na događaje i to onome, kome ga podnosite. — Naprotiv, nužno je da izvjestite, kako ste vi u ovoj ili onoj situaciji postavili jedan problem na liniji naše borbe, kako ste ga riješili i kakav je on učinak ostavio. — To se u izvještaju sve

[1] Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/16, k. 818.

[2] Naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 24. februara 1945. Uroš Krunić je postavljen za zamenika komandanta 4. udarnog korpusa NOVJ. Istom naredbom je za vršioca dužnosti političkog komesara 7. udarne divizije postavljen Milan Kneževič, dotadašnji politički komesar 3. brigade 7. udarne divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-2, k. 436).

skupa dade obuhvatiti u najkraćoj svojoj formi. — Momentano tu kratkoću, konkretno kod nas, traži samo jedan faktor, nedostatak papira, naravno pored ostalih. — Dakle, u izvještaju na prvom mjestu mi se moramo dotaći situacije u svijetu, jer kroz njenu prizmu problemi se i dalje razrađuju. —

Na primjer, šta je momentano problem u vašoj jedinici? — U našoj diviziji danas nije naročito pitanje u organizacionom smislu, bilo u političkom ili u vojničkom radu. — Organizacija gotovo ista postoji u svim jedinicama. — Sta je, dakle, potrebno dati u izvještaju političkog komesara? — Mislim da je nužno u vezi sa situacijom (perspektiva je sjajna) izložiti, kako i na koji način vi s vašim štabom riješavate uzdizanje i učvršćivanje vaše jedinice i dalje je potrebno, da iznesete svoje predloge, mišljenje štaba kao cjeline, što je svakako samo tako najzrelije, u pogledu novog načina rada, u cilju naše krajnje želje da stvorimo vojsku. — Po ovome mislim da je općenito dovoljno, jer sam općenitost i želio podvući u podnošenju izvještaja.—

Drugo. — Mislim da je komesarska dužnost teška, odgovorna, ali zato i lijepa. — Ona je toliko široka, da u njoj nije lako pokazati brzinu snalaženja, pogotovo kada se na toj dužnosti nalazi drug-seljak, čovjek koji ranije nije imao priliku jednako našim komandantima, pa da nauči politički gledati i stvari rešavati. — Dobri komandanti to razumjevaju. — Oni zato neće nikad da koriste svoje preimućstvo u pravima komande i okolnosti što im je lakše, te da time komesare dovode u inače težak položaj. — Ima slučajeva, gdje u štabu komandant ne shvata organizaciju štaba u našoj vojsci. Oni doduše na oko poštuju to sve, ali bez istinske veze, u takvom štabu nema jedinstva akcije. — Mislim da ćete me u tome shvatiti. — Nema dobre jedinice bez dobrog štaba, u kome je svakom članu jasno što je komandant, šta radi komesar i ostali članovi, u neprekidnosti akcije, bilo na vježbi ili u samoj borbi.—

Treće. — Ja sad idem na dužnost izričito vojničke naravi. — Svojim komesarskim iskustvom, ja ću na novoj dužnosti komesarsku instituciju u našoj vojsci svagdje pomagati. — Pomagat ću je sve dok ona kao potrebna mjera narodne sigurnosti u našoj mladoj vojsci bude postojala. — Na rastanku sa komesarskom dužnosti, meni je najžalije što ovoga momenta gubim silna prava komesara u našoj vojsci.— Samim tim u ideji komesarske institucije, isključivo kao oficir, gubim onu blizinu s narodom, koju komesar mora više posjedovati od komandanata.— Ja ću nastojati da budem narodni oficir, to sam težio da u saradnji s vama razvijem kod naših rukovodioca i već samim tim pomagat ću vas i dalje u vašoj velikoj dužnosti stvaranja čvrste veze između oficira i ostalih potčinjenih, sve do običnog vojnika, u stvaranju veze s narodom, što ne smijemo nikad,

kao narodni borci, ni za momenat zaboraviti u njegovim patnjama. — Vaša je velika odgovornost. — Vi morate najbolje poznati ljude. — Uzdižite ljude na odgovorne dužnosti, drugove koji to zaslužuju, bez obzira na narodnost i po ocjeni ostalih odgovornih i samih okolnosti. — Samim tim riješavat će se i najvažniji problemi komesara, kao pretstavnika narodnih interesa u našoj vojsci.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik:
Uroš Krunić v.r

POLITKOMESAR
III. UDARNE BRIGADE VII. UD. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE
Dne 1. III. 1945 godine.

KOMESARIMA PRATEĆE CETE.

Dostavlja vam se prednje, s tim da napred navedeno pročitate pred svim komesarima i delegatima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
M. P. **Ljubo Kljaić**

BR. 8

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 11. UDARNE BRIGADE OD 1. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 29. UDARNE DIVIZIJE JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

POLITIČKI KOMESAR
11. HERC. UD. BRIG. NOV
JUGOSLAVIJE
1. III 1945 god 4^{15}h
Spiljani

POLITIČKOM KOMESARU XXIX UDARNE DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE.—

Dostavljam Vam izvještaj o stanju i radu ove brigade za mjesec februar 1945. g.

U ovom mjesecu naša brigada bila je uglavnom na terenu sreza konjičkog sa zadatkom razbijanja tamošnje milicije i stalnog napadanja na švapske kolone, koje se povlače.[2] Pored ovog čisto vojničkog zadatka kao glavni postavilo se: vršenje mobilizacije. Ove vojničke zadatke brigada je ispunila dosta dobro, iako je imala priličan broj mrtvih i ranjenih. Sto se tiče mobilizacije ne može se tvrditi da je uspjela u onoj mjeri u kojoj se očekivalo, premda je mobilisala oko 140 boraca. Glavni razlozi jesu špekulantski stav prema borbi koji je kod njih odgajan i podržavan od 1941. g. pa do danas. Takođe kod njih postoji nezdrava vezanost za teren. Cim se krene sa njihova terena, odmah nastaje dezerterstvo. Ovaj muslimanski živalj ima iste osobine kao i srpski živalj iz Zagorja. Ovako izmiješani sa istim manama i istim pogrešnim pogledima stvaraju ogromne teškoće za pravilan rad i za likvidaciju dezerterstva.

Glavni problemi koji su se pojavljivali u toku ovog mjeseca jesu: dezerterstvo (iako ne u velikoj mjeri) boraca sa terena Kalinovika, zatim likvidiranje pljačke, koja se pojavljivala prilikom zarobljavanja plijena od neprijatelja, a dešavali su se slučajevi da se kradu stvari od seljaka. Takođe bilo je i nepra-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 21/5, k. 1150 II.**

[1] **Po naređenju Štaba 29. udarne divizije, 11. hercegovačka brigada bila je orijentisana prema Konjicu sa zadatkom da dejstvuje na komunikaciji Mostar — Sarajevo i sprečava povlačenje nemačkih i drugih neprijateljskih snaga od Mostara (vidi Arhiv VII, reg.** br. **6/1, 21/6, 24/2, 27/2 i 34-2, k. 1146-11 i reg. br. 3/1, 4/1, k. 395).**

vilnih odnosa koji su škodili razvijaniu dobrog drugarstva, a koji su se često puta razvili u slabe odnose između drugova raznih vjera.

POLITIČKI SEKTOR:

Dolaskom novog ljudstva iz raznih sredina i raznih neprijateljskih redova prinuđava nas da prorađujemo i onaj materijal koji je više puta preden sa starijim borcima, a sve u cilju upoznavanja novih boraca sa istorijatom i problematikom naše borbe, jer isti o našoj borbi ne znaju ništa ili znaju onako kako nas je prikazivala neprijateljska propaganda. Pored ovoga nastavili smo sa proradom onoga materijala koji se odnosi na izjavu kralja Petra.

Govor druga Tita na mitingu žena Srbije proradili su svi bataljoni. Težilo se da se u tom govoru uoče stvari koje ga karakterišu. U tom pogledu komesari bataljona upoznali su se sa Vašim pismom,[3] koje ste uputili povodom Maršalovog govora.

Članak druga Stefana Mitrovića: »Današnji zadaci političkih radnika u našoj vojsci«,[4] proradili su svi politički rukovodioci i u vezi njega postavili konkretne zadatke.

Pored ovoga po bataljonima prorađivan je razni materijal iz listova: »Borba«, »Politika«, »Sloboda«, »Pobjeda«, itd. Gledalo se da se izaberu članci koji su najvažniji, a za koje borci imaju dovoljno interesa ili na kojima se može pobuditi njihov interes.

Da bi najvažnije stvari borci bolje shvatili i upamtili težilo se da se vrši kontrola znanja, što se pokazalo kao efikasno.

Uglavnom rad se odvijao po četama i vodovima, a sa cijelim bataljonima nije bilo ili je bilo vrlo malo uslova za rad.

Dan Crvene armije proslavljen je po bataljonima i to samo sa jednim dijelom ljudstva i to onim koje je bilo slobodno. Prije podne vršena je smotra, zatim govoreno o Crvenoj armiji ističući teret koji je ona snosila i koji još uvijek snosi u ovome ratu i koja zbog toga nije samo armija sovjetskih naroda, nego armija svih porobljenih i ugnjetenih naroda. Takođe se prikazalo stvaranje Crvene armije

[3] Odnosi se na zadatke koje je politički komesar 29. udarne divizije postavio u svom pismu od 17. januara 1945. političkim komesarima potčinjenih brigada povodom izjave kralja Petra od 11. januara 1945. u vezi sporazuma Tito — Subašić od 2. novembra 1944. i govora Josipa ßroza Tita na antifašističkom mitingu žena Srbije od 29. januara 1945 (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 53).

[4] Članak je objavljen u listu »Borba« od 30. januara 1945. godine.

koja se iskivala u herojskoj borbi, u velikoj proleterskoj revoluciji, zatim u odbrani tekovina revolucije kako od neprijatelja spolja, tako i iznutra. Takođe je govoreno o stvaranju naše vojske koja se iskivala poput Crvene armije — u junačkim borbama za slobodu i nezavisnost svog naroda. Poslije toga podijeljena su odlikovanja. Uveče toga dana date su priredbe po svim bataljonima.

KULTURNO PROSVJETNI RAD:

U pogledu kulturno-prosvjetnog rada u toku ovog mjeseca pošlo se naprijed. Svi bataljoni izdali su svoje bataljonske listove. Ovi listovi su prilično siromašni, jer učestvuje u pisanju mali broj boraca.

Svaki bataljon dao je po 2—3 skromne priredbe.

Dolaskom novog ljudstva broj nepismenih se naglo povećao te je potrebno u tome pogledu mnogo rada. Po bataljonima organizuju se tečajevi na koje obavezno dolaze svi koji ne znaju pisati.

Naredbu Vrhovnog štaba o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvjetnog rada u Narodno-oslobodilačkoj vojsci Jugoslavije[5] proradili smo sa svima političkim komesarima bataljona.

Našu tehniku proširili smo uzimajući u nju više drugova, određujući drugove koji će odgovarati po pojedinim sekcijama i to: za štampu, za analfabetske tečajeve, za umjetničku djelatnost i za opšte obrazovanje.

SANITETSKA SLUŽBA

U ovom mjesecu imali smo oko 29 ranjenih i 16 bolesnih. Bio je jedan slučaj tifusa i 2 paratifusa. Zbog rđavog vremena dugo bolnica nije bila sa brigadom, te smo organizovali previjalište.

Ovog mjeseca završen je bolnički kurs, koji su posjećivali 14 drugova i drugarica. Kurs se održavao po planu štaba divizije.

Red i čistoća, kao i rad osoblja u bolnici je dobar, izuzetak čini italijanski ljekar, koga smo redovno dobili.

Rad referenta saniteta zadovoljava i oni održavaju sastanke redovno sa bolničarima. Predavanje i evakuacija ranjenika u ovim borbama bilo je dobro.

[5] Reč je o Naredbi od 13. decembra 1944 (vidi II tom, Bilten 46-47, str. 559).

SLU2BA SNABDIJEVANJA:

Ishrana vojske uglavnom vrši se rekvizicijom, a u poslednje vrijeme preko odbora, koji su se tek počeli formirati. Bilo je izvjesnih grešaka kod intendanata prilikom rekvizicije, a većinom usled neobaveštenosti. Ni u toku ovog mjeseca nismo se pridržavali strogo tablice, iz istih razloga, koje sam u prošlom izvještaju[6] naveo. Intendanti vode knjige propisno.

ODNOS PREMA NARODU:

U toku ovoga mjeseca dogodile su se dvije-tri krađe novca i nakita. Pored energične istrage nije se moglo ustanoviti ko to čini. Za ove krađe saznali smo preko seljaka. Dolazimo do zaključka da je to neki borac, koji krade iz prostog razloga da bi krnjio ugled naše vojske. Preduzete su sve mjere da se borci što bolje kontrolišu i da im se ne dozvoli zalazak u kuće u kojima nisu smješteni.

MORAL I BORBENOST:

U poslednjim borbama likvidirajući neprijateljske bunkere poginulo je više boraca, što se kod izvjesnih boraca rđavo odrazilo, dok se to ne može reći za bataljone kao cjelinu. Sve novo ljudstvo je slabe borbenosti.

DISCIPLINA:

Kod starijih boraca, kao i rukovodioca, disciplina se prilično pojačala. Novi borci koii dolaze ili od kuća ili iz milicije ne znaju za disciplinu i zato se preduzelo sve da se kod njih otklone donešene mane i da se uzdigne disciplina.

Zbog raznoraznih grešaka kako prilikom akcija, tako i u kantonmanu, kako kod boraca, tako i kod rukovodioca održali smo savjetovanje štabova bataljona, gdje smo pretresli stanje po bataljonima, kao i akcije i donijeli potrebne zaključke da bi se to otklonilo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major[7]

P. S.

Dostavljam Vam po jedan primerak bataljonskih listova.

[6] **Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**
[7] **Cedomir Mijović**

BR. 9

MESECNI IZVEŠTAJ REFERENTA ZA PROPAGANDU 31. NO DIVIZIJE OD 2. MARTA 1945. PROPAGANDNOM ODSEKU 9. KORPUSA JA O KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

STAB
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ
REFERAT ZA PROPAGANDU
Na položaju, 2. III 45.
Broj 94-

Predmet: mesečni kulturno-
-prosvetni izveštaj

STABU IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek

Naš rad u proteklom mesecu bio je orijentisan na proslavu našeg velikog prethodnika Franca Prešerna.[3] Posebno smo pokušali na što svečaniji način pripremiti proslavu 27. godišnjice Crvene armije.[4] Sav naš rad bio je u duhu takmičenja naše omladine.[5]

Kod štaba naše divizije priredili smo 8. februara o. g. vrlo uspelu proslavu Prešerna. Naš pevački hor je za ovu priliku pripremio nekoliko njegovih pesama a dobrodošla nam je i biografija[0] koju smo primili od vašeg odseka. Proslava je vrlo dobro uspela. Prisustvovali su borci iz jedinica koje pripadaju našoj diviziji i nešto civilnog stanovništva. Najvažnijeg zadatka, proslave 27. godišnjice Crvene armije, prihvatili smo se svom brž-

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 251/1. U desnom uglu, iznad naslova, dopisano je olovkom: »prop«, a mastilom: »812/4. 3.« »Ad acta«, »konkretnije o K. p. odborih«. Primerak kopije poslat političkom komesaru 31. NO divizije takođe se nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 276a/II-6.

[2] Dopisano mastilom.

[3] Vidi dok. br. 1, objašnjenje 2. Povodom tog praznika Propagandni odsek 9. korpusa je 2. februara 1945. izdao posebna uputstva (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV i 292 B/I).

[4] Stab 9. korpusa je 17. februara 1945. poslao Štabu 31. NO divizije uputstva o proslavljanju godišnjice, a ovaj štab je, u vezi s tom proslavom, 19. februara 1945. poslao dopis svim potčinjenim jedinicama (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 276. II i 250 IV).

[5] Odnosi se na takmičenje pred Drugi kongres Zveze slovenske mladine (Saveza slovenačke omladine), koji je započeo 1. decembra 1945. (Podrobnije o tome vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 71, napomenu 3).

*** Nije pronađena.**

ljivošću. Za tu priliku se sastao kulturno-prosvetni odbor pri štabu XXXI divizije, koji smo za tu priliku aktivirali. Sve članove i šefa odseka privukli smo na saradnju.

22. februara su po svim okolnim brežuljcima, na kojima su se nalazile naše jedinice, zapaljene brojne vatre. Objavljivale su širom naše lepe zemlje da ćemo slaviti praznik oslobodioca i spasioca čovečanstva. Pucnjevi i detonacije su potresali atmosferu.

23. februara. Stab divizije sa svim odsecima, bataljonom za vezu, udarnom četom i zaštitnim bataljonom, u paradnom maršu, s muzikom na čelu, korača na trg gde će se održati vojna parada.[7] I civilno stanovništvo žuri onamo. Jedinice se raspoređuju oko pozornice koja je okićena trobojnicama, zvezdom i crvenim zastavama. Muzika svira našu himnu. Ponosno se podiže zastava nove Jugoslavije na stub. Dostojanstveno odjekuje ruska himna koju pevaju naši borci uz pratnju muzike. Diže se crvena zastava, zastava koja prati crvenoarmejce 27 godina u brojnim, krvavim i junačkim borbama. Narod i vojska uzvikuju Crvenoj armiji, maršalu Staljinu, maršalu Titu i novoj Jugoslaviji. I pioniri se čuju. Zatim drug Bračič[8] čita dnevnu zapovest IX korpusa.[9] Drug major Matejka Pemc[10] deli odlikovanja sedamnaestorici najhrabrijih boraca iz naše divizije, dok muzika svira venac partizanskih pesama. Komandant nam u svom govoru prikazuje razvoj Crvene armije. Muzika svira »Hej Slaveni«, narod i vojska pevaju. Razvija se povorka prema s. Žiri. Vojska i civilno stanovništvo zajedno slave praznik CA, svoj praznik. Pioniri izbacuju parole: »Nećemo kralja, hoćemo Tita!«. Lepo je gledati zastave koje vijore iznad redova u maršu. Omladinke pevaju partizanske pesme, muzika svira. »Zivela Crvena armija, živeo Tito, živeo maršal Staljin, podražavajmo Crvenu armiju« . . .

Posle parade odlaze naši omladinci na strelište, gde će se takmičiti u gađanju. Pošto znaju da su crvenoarmejci odlični borci i strelci, žele da ih podražavaju. Izišli su na megdan. Najbolji je bio drug Jelovčan Alojzij[11] iz bataljona za vezu XXXI divizije, koji je imao na 100 metara tri najbolja pogotka.

Posle podne priredili smo proslavu Crvene armije u lepo okićenoj, prepunoj sali. Za tu priliku izradili smo crtež koji

[7] Proslava 31. NO divizije održana je u s. Dobračevo.

[8] Vladimir Bračič

[9] Dnevna zapovest Štaba 9. korpusa NOVJ od 23. februara 1945. nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 280 a'V-1.

[10] Evgen Matejka, komandat 31. NO divizije. Narodni heroj. Poginuo 3. maja 1945. kod Koprive (kod Krmina). Detaljnije o njegovoj pogibiji vidi knjigu: Stanko Petelin, »Osvoboditev Slovenskega Primorja«, Nova Gorica, CZP »Soča«, 1965, Knjižnica NOV i POS, str. 222.

[11] Kurir Bataljona za vezu.

predstavlja crvenoarmejce. Povezali smo se s terenskim organizacijama i zajedno slavili taj praznik. Dirigent drug Smrekar[12] je upravo za ovu priliku komponovao recitaciju »Pozdravljena Rdeča armada«,[13] koju su pevali naši pevači uz pratnju muzike. U toj muzičkoj slici on nam je odlično prikazao nadiranje CA u ovom ratu, Tačka je kod civilnog stanovništva izazvala oduševljenje. Govorio je drug komesar Istok,[14] koji nam je Crvenu armiju postavio za primer. U ime naše vlasti govorio je drug Kavčič[15] a u ime terenskih organizacija drugarica Martina.[16] S velikim uspehom smo recitovali »Rdeča armada prihaja«, u što su bile upletene i muzičke tačke, koje je izvodila naša muzika. Pevali smo »Hej tovariši«, »Vintovačka«, »Od Urala do Triglava«, »Jutri gremo v napad«, a drugarice »Bilećanku«. Drugovi Jan i Zvonko[17] su u kozačkim odelima, uz pratnju harmonike, prikazali ruski ples. Morali su ga više puta ponoviti. Drugarice s terena su dopunile proslavu lepim tačkama. Plesale su narodni ples, recitovale »Mi gremo naprej«. Proslava je odlično uspela. Drugovi su izvršili svoju dužnost prema Crvenoj armiji.

Proslavu smo ponovili u Sovodenju i Zirima. Uvek s uspehom. Zidne novine odseka, zaštite i veze živnule su u novom svetlu. »CA naš uzor«, »CA pobednica«, »Ziveo maršal Staljin« su parole i naslovi članaka. Svako želi da pokloni članak pobednici. I pevački hor je ponovo živnuo. »Ta u diviziji još nikada nismo tako dobro pevali« pretpostavljali su drugovi.

Naša muzika se odlično razvija pod rukovodstvom novog, brižljivog i sposobnog dirigenta, druga Smrekara.[18] Pripremila je nov venac partizanskih pesama, više marševa i valcera i gore navedenu muzičku sliku »Pozdravljena Rdeča armada«.

Kulturno-prosvetni odbor pri štabu divizije priredio je 2 mitinga u okviru popularizacije AVNOJ-a i maršala Tita.[19]

Kulturno-prosvetni rad u našim jedinicama je, s obzirom na prezaposlenost drugova, na dosta visokom nivou. Zidne novine ima svaka naša jedinica. U nekim bataljonima imaju i četne zidne novine. Najbolje članke iz njih uzimaju za bataljonske. I naša udarna četa ima zidne novine po vodovima. Preko zidnih novina su u poslednje vreme drugovi sprovodili kampanju za

[12] Alojz

" Napisao za 27. godišnjicu Crvene armije dr Lev Svetek Zorin (vidi IZDG u Ljubljani, f. 252/III-5).

[14] Ivan Franko

[15] le ; i? Redakcija nije mogla da sazna njihova tačna imena.

[18] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 43, napomenu 2.

" Akcija za popularizaciju AVNOJ-a i maršala Tita preduzeta je u svim jedinicama 9. korpusa kao odgovor na izjavu kralja Petra II od 12. januara 1945 (Podrobnije o tome vidi tom IX, knj. 8. dok. br. 67, napomenu 7).

popularizaciju AVNOJ-a, a naročito su ih iskoristili za proslavu 27. godišnjice CA. Pošto se omladina u našim jedinicama takmičila, drugovi su iskoristili zidne novine za objavu takmičenja i za opštu aktivizaciju naših-jedinica. Sadržaj zidnih novina povezan je sa aktuelnim političkim događajima. Borci takođe konkretno opisuju uspehe naših omladinaca koji se pripremaju za II kongres. Međutim, teško je pripremiti borce da bi nam poslali nešto više. S nekim borcima smo radili i individualno. Tako smo, npr., druga Minattija[20] iz XVI SNOB-"- oduševljavali za rad. Sa dva druga izdaće zbirku svojih pesama u obliku džepnih novina, koje će izaći narednih dana i koje ćemo vam poslati.[22] Sto se tiče drugova čije su vam tačne adrese potrebne, poslali smo dopise u naše jedinice, ali do sada još nismo primili nikakav odgovor. Moraćemo te stvari sami svršiti po jedinicama. Nekim drugovima smo takođe poslali kritiku o njihovom pisanju i greškama. Savetovali smo im neka se ne prihvataju direktivnih članaka jer im to ne uspeva. Uzeli su to na znanje i opisuju partizanski život, koji nastoje da prikažu što jasnije i bližfe istinskom doživljavanju borca. Nekoliko članaka iz naših zidnih novina smo vam već poslali, a nešto su ih borci poslali direktno vama. Današnjem izveštaju prilažemo određeno gradivo. Veoma dinamične zidne novine imaju naročito sledeće jedinice: naš zaštitni bataljon, bataljon za vezu, udarna četa, bataljoni Vojkove brigade, dok borci Prešernove brigade[23] još uvek posvećuju veću pažnju džepnim novinama. U Gradnikovoj[24] imaju dosta nekvalitetnih dopisa, zato smo im savetovali da uredništva, uz prisustvo pisca, ispravljaju greške i time vaspitavaju naše borce.

Džepne novine: U našim jedinicama izlaze sve češće. Doduše, nemaju ih još sve jedinice jer smatraju da su im dovoljne zidne novine. Džepne novine pišu naši borci uobičajeno na ruku jer nemaju pisaćih mašina. Cianci su po kvalitetu jednaki člancima iz zidnih novina. Izveštaju prilažemo nekoliko primeraka.[25]

Kulturno-prosvetni odbori se sastaju redovno, ali nisu u punoj meri svesni svojih dužnosti. Politički komesari se za rad nedovoljno interesuju i nisu svesni odgovornosti. Sastali su se i brigadni odbori. Sazvali smo i kulturno-prosvetni odbor čitave

[20] Danas poznati slovenački pesnik Ivan Minatti.
[21] »Janko Premrl-Vojko«
[22] Pomenuta zbirka nije pronađena. Tri pesme toga pesnika objavljene su u zbirci »Pesmi borcev XXXI divizije«, koju ju izdao Propagandni odsek 31. NO divizije (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 68, pod br. 851).
[23] Reč je o 7. slovenačkoj udarnoj brigadi »France Prešeren«.
[21] Odnosi se na 3. slovenačku NOU brigadu »Ivan Gradnik«.
[25] Nije pronađeno.

divizije, ali smo [taj sastanak], na predlog političkog komesara Istoka, otkazali uz obrazloženje da se prethodno održi sastanak propagandnih radnika i političkih komesara pri štabu IX korpusa, kao što je to bilo predviđeno. Kružoci u našim jedinicama još dosta dobro rade. U nekim jedinicama imaju nedovoljno pevačkih kružoka. Općenito možemo da kažemo da kulturno--prosvetni rad postepeno napreduje.

MITINZI :

Mitinzi u našim jedinicama se postepeno popravljaju. Drugi deo priručnika »Naša beseda«-'[6] bio je nestrpljivo očekivan. Rad s njima je jako olakšan. Sve naše jedinice su slavile praznik 27. godišnjice CA. Sve jedinice su palile vatre. U našim bataljonima su održani vojni skupovi i parade. Za ovu priliku su naši borci pripremali sledeće recitacije: »Pozdravljena Rdeča armada«, »Rdeča armada prihaja«, »Srečanje«, »V svobodne dni«. Bilo je dovoljno literature za ovu priliku, za što su se pobrinuli viši forumi.

Pored proslava, naše jedinice su održale 36 mitinga. »Gradnikova« je imala u Vipavskoj dolini 26 mitinga, Prešernova 2, Vojkova 4 (s terenom), pokretna bolnica 2, radionice 1, inž. tehnički bataljon 1.

Održavani su takođe kulturni časovi, na kojima se diskutovalo o delima naših velikana. Na mitinzima drugovi povezuju sadržaj sa odgovarajućim uvodnicima. Takođe su već uspeli prirediti mitinge strogo u okviru određene kampanje. Tako su u poslednje vreme sprovodili kampanju [za popularizaciju] AVNOJ-a, protiv kralja i protiv narodnih izdajnika, a u poslednje vreme za popularizaciju Crvene armije. Na mitinzima zapažamo brojno učešće naših boraca. Na njima sarađuje, uopšte uzev, 30—40 boraca. U višim forumima postoji opšti utisak da se kod nas ne radi, zato napominjemo da su naši izveštaji konkretni, a to potvrđuje da su naše jedinice već prilično živnule.

Borci vode računa o terenu na kome priređuju mitinge. Veza s terenskim organizacijama je sve tešnja i održan je priličan broj priredbi zajedno s terenom. Veliko priznanje u vezi s tim zaslužuju drugarice sa sadašnjeg našeg sektora. Održani su takođe sastanci sa drugaricama, na kojima se raspravljalo o kulturno-prosvetnim i propagandnim pitanjima.

Sto se tiče pevanja, napominjemo da je ono još uvek slabo razvijeno. Ubeđeni smo da će se stanje znatno popraviti dolaskom drugova iz tečaja za horovođe u naše jedinice. Drugovima su dosadile stare pesme a nove još ne znaju. Sefovi i

[M] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 54, pod br. 678.**

članovi odseka održavaju redovno predavanja za civilno stanovništvo, kao: o našoj vlasti, sudovima itd.

TAKMIČENJE:

Pošto se po našim jedinicama održava omladinsko takmičenje, kao priprema za Drugi kongres omladine, naši borci su, za aktivizaciju [omladine], upotrebili zidne i džepne novine i s punim imenima navode takmičare koji su postigli najbolje rezultate u pojedinim granama. Takmiče se u svim granama. Tako na vojnom polju: u gađanju, čišćenju oružja, disciplini, ko će potući više neprijatelja, ko će napisati više članaka za zidne i džepne novine. Za popularizaciju uspeha izdaje naš referat »Tekmovalni vestnik«,[27] koji izlazi svakih 14 dana. Do sada je izašao samo prvi broj, koji je zbog loših izveštaja bio nepotpun. U štampi je drugi broj, kojim želimo razviti među našim borcima plemenito takmičenje i na taj način pokrenuti naše jedinice. Započeli smo takođe takmičenje u sportskim granama i osnovali lakoatletski i nogometni kružok. Istovremeno je formiran šahovski kružok.

LITERATURA:

U februaru smo primili dosta literature, koju smo delili s obzirom na sadržaj i broj jedinica. Potražnja za literaturom je velika. Počeli smo da vodimo tačan spisak primljene literature. Od sada ćemo u vezi s tim slati političkom komesaru[28] 14-dnevne izveštaje. Obratili smo se takođe uredništvu »Partizanskog dnevnika«[29] da nam šalju više »Dnevnika. Do sada smo primali dnevno 6—8 komada »Dnevnika«. Brigade ga primaju posebno. Mi ga, međutim, moramo podeliti među 4 bataljona koji pripadaju direktno diviziji,[30] zatim udarnoj četi, pratećoj četi, pokretnoj bolnici, radionicama. Sami smo umnožili »O današnjih glavnih nalogah zaleđa«,[31] »Zgodovinsko mesto nove Jugoslavije«,[32] »Naloge političnih delavcev v naši vojski«,[33] »O

[27] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 284, pod br. 4022.

[28] Politički komesar 9. korpusa JA u to vreme bio je Viktor Avbelj.

[29] Glasilo Osvobodilne fronte za Primorsko in Gorenjsko (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499).

[30] Verovatno se odnosi na Zaštitni, Dopunski, Bataljon za vezu i Inžinjerijski bataljon.

[31] Govor Edvarda Kardelja, održan 13. februara 1945. i objavljen pod naslovom »O današnjih glavnih nalogah« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 398 i 399, pod br. 5498—5507).

[32] Članak Edvarda Kardelja, objavljen u časopisu »Ljudska pravica« (god. V, br. 31 od 28. decembra 1944) i u listu »Partizanski dnevnik« (god. II, br. 341 od 23. decembra 1944).

[33] Verovatno se odnosi na članak Stefana Mitrovića «Današnji zadaci političkih radnika u vojsci«, iz »Borbe«, objavljen na slovenačkom jeziku u listu »Naša vojska« (god. V, br. 5, od 6. februara 1945).

umetnosti«,[34] »Zgodovina partije (knjiga).[35] Borci su pomenutu literaturu primili sa zadovoljstvom. Kao što smo već ranije pomenuli, bilo je dovoljno literature u vezi s proslavom CA. Naši obaveštajci stalno nose našu literaturu, vesti i letke u centar Dolomita.

MUZIKA:

Naša muzika u poslednje vreme očito napreduje. Više nedelja bila je u Gradnikovoj brigadi i s njom učestvovala na brojnim mitinzima u Vipavskoj dolini. Svuda je kod civilnog stanovništva pobuđivala opštu pažnju i interesovanje. Nabavila je sebi notni arhiv i mnogo učinila u cilju propagande.

PISMA:

Naši borci su poslali u bolnicu dosta pisama i nekoliko knjiga. Svuda smo podvlačili da pisanje bolnici vredi podržavati i da je krajnje nedrugarski ostavljati ranjenike, koji su prolivali krv za našu slobodu, napuštene u našim bolnicama.

TEHNIKA:

Izradili smo dnevno 200 do 250 Radio-vesti,[3(i] ukupno oko 3400, raznih formulara za naše jedinice 4532 i, pored toga, 50 brošura i 25 knjiga.

Sve uspehe i napredovanje bratske Crvene armije iskoristili smo na našim priredbama na taj način što smo stanovništvu delili Radio-vesti a govornici su to pominjali u svojim govorima.

Zidne novine koje su napisali drugovi iz naših odseka poslaćemo narednih dana.[37] Izveštajima prilažemo nekoliko članaka iz zidnih i džepnih novina.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba
Vojko[38]

Referent za propagandu
Keržič Stane

[34] Tu brošuru redakcija nije pronašla.
[35] Verovatno se misli na Istoriju SKP(b). Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 595, pod br. 8231—8241.
[33] Vidi tom IX, dok br. 29, napomenu 21.
[37] Nisu pronađene.
[38] Stanko Petelin

BR. 10

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 33. DIVIZIJE JA OD 2. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
XXXIII. DIVIZIJE NOVJ.
Dne 2. III 1945. god.

17/IV 945[2]

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Od kako se u našoj Diviziji upotpunio Divizijski komitet s time što su primili dužnosti novi drugovi, to se je prišlo i radu na oživljavanju same organizacije. Stanje koje je bilo u nazad mjesec dana bilo je u organizaciji vrlo hrđavo, naročito što se tiče samih partijskih rukovodioca. Po tom pitanju Divizijski komitet je raspravljao i došao do uvjerenja da je to jedan prilično složeni problem jer se do danas bezobzirno uzimalo partijske rukovodioce na razne dužnosti, a da se nije vodilo računa 0 samoj organizaciji. Redovan je bio slučaj da sekretari partijskih ćelija kao i sekretari bataljonskih biroa, kada steknu najosnovnije znanje kao rukovodioci, da ih se onda postavljalo na druge dužnosti, kao na pr. dužnosti političkih komesara ili čak 1 na pozadinske dužnosti. Takva politika vodila je da je kvalitet našeg partijskog članstva svakim danom sve slabiji, jer nema rukovodećih drugova koji bi organizacijom rukovodili. S tom praksom smo prekinuli i nastojati ćemo ta pitanja, ukoliko do njih dođe, riješiti u zajednici sa odgovornim drugovima.

U poslednjim borbama[3] *koje je imala naša Divizija izgubljen je velik broj vrlo sposobnih rukovodioca, koji su isto tako na taj način oslabili samu organizaciju.* Pitanje gubitaka usko je vezano sa sarriim odnosom prema zadacima od strane članova Partije. Velik broj ljudi je poginulo samo uslijed toga što se nepravilno rukovodilo, tj. što nije imao tko da rukovodi osnovnim jedinicama u četama. *Naši vojni rukovodioci do danas nijesu posvećivali skoro nikakove pažnje izgradnji naše vojske, a naročito izgradnji samog podoficirskog kadra, koje mo-*

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH; fotokopija u Arhivu VII, film 48 697—698.

[s] Verovatno datum prijema dokumenta u CK KPH.

[3] Reč je o borbama za virovitički mostobran. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 16-1/1, k. 21 A; 8-1/2, k. 293; 11-1, k. 557; 19-3, k. 293 i reg. br. 19-16/3, k. 293 i knj. 2, »Oslobodilački rat«, str. 513—516.

žemo konstatovati da u našim jedinicama uopće nema. Politički komesari, komandiri i komandanti, nemajući nikoga u četi, svojim ličnim zalaganjem izvršavali su zadatke i na taj način poginuli kao desetari i vodnici, a neki i kao borci. Odnos izgradnje naših vojnih rukovodioca prema zadacima viših Štabova slab je, a niti mu se posvećuje odgovorna pažnja, *tako da vojni rukovodioci pa'niti politički ne sprovađaju u život direktive višega Štaba, a niti pretresaju pojedina naređenja na svojim štabskim sastancima.* Gubici u ljudstvu usko su vezani i sa samim dezerterstvom, kojega ima u priličnom broju. Dezerterstvo, kao jedna kronična pojava, pojavljuje se što nema jednog čvrstog oslobođenog teritorija gdje bi se preko pozadinskih vlasti sprječilo skrivanje po selima i šumama. S *jedne strane naši veliki gubici, s druge strane dezerterstvo, potkrepljeno parolama neprijatelja o čuvanju glave, smanjen je broj ljudi u našim jedinicama na minimum.* Da bismo riješili ta pitanja mi smo smatrali da je danas najvažnije podići osjećaj odgovornosti članova Partije prema vojnim zadacima do najviše mjere. S time što će u Partiji svak se odnositi pravilno prema dobivenim zadacima mi ćemo da riješimo i ta politička pitanja, koja proističu iz naših vojnih nedostataka. Pitanje popune naših jedinica sa ovog terena za sada je prilično nemoguće, jer onaj broj ljudi koji ćemo dobiti i koji dobivamo taj je već uglavnom obuhvaćen radom u pokretu, s time što se ga prekomanduje iz pozadinskih ustanova u operativne jedinice. Pitanje mobilizacije seljačkih masa uslijed stalnih pokreta neprijatelja po ovim terenima nema skoro nikakovih rezultata, razlozi su što je neprijatelj aktivan, što je imao vojnih uspjeha i što je njegova propaganda bliska samim seljacima, neprijatelj ili pasivizira ili aktivizira seljake u borbu. *Krivnja za takvo stanje uglavnom leži što se politički skoro nikako ne deluje, što se rad sa narodom zapustio* i *što nema više onog bliskog i tjesnog odnosa između naše vojske i samih seljaka.* Kruto posmatranje političkih događaja, nerazrađivanje tih događaja preko političkih konferencija i sastanaka dovodi do *toga da niti su naši vojnici, a niti seljaci pravilno obavješteni i onda nije čudo da neprijatelj na vrlo proziran način izvrši mobilizaciju.*

Jedno od važnih pitanja je svakako pitanje odnosa u samoj organizaciji. *Zapaženo je da kod stanovitih drugova postoji sustežljivost, pa možda čak i neiskrenost na samim partijskim sastancima i da se ne iznašaju pojedine greške i nedostaci komunista uslijed nepravilno zavedenog vojničkog odnosa u samoj Partiji.* Drugovi komunisti koji se nalaze na dužnostima komandanata i komesara — vrlo ih *mali broj ima koji odgojno djeluju i koji se osjećaju komunisti prije svega.* Grub vojnički odnos prenio se i u samu partijsku organizaciju, a štetne pos-

ljedice toga pokazuju se na svakom koraku. Komunisti sami ne vide u Partiji snagu koja u stvari treba da rukovodi životom naših jedinica. Razlozi tome postoje što ne sudjeluju u diskusijama i što nijesu na taj način uvučeni u rješavanje pojedinih problema. Sve stvari do danas su se naturivale odozgo više kao naređenja, umjesto da su putem uvjeravanja partijsko članstvo dobili za rješavanje pojedinih zadataka. *Ima čak slučajeva da su neki drugovi uvjereni da su vojnički kažnjeni samo zato što su na partijskim sastancima kritikovali svoje pretpostavljene, koji su griješili u svojim odnosima prema stanovništvu.*

U organizacionom pogledu sređeni smo, s time želim da kažem da su organizacije u pojedinim jedinicama oformljene po uputstvima koja smo dobili od Centralnog komiteta K.P.J.[4] *Partijski Komitet kod Štaba Divizije, mada je postavljen, teško će zadovoljiti s obzirom na to što su ušli unutra drugovi koji* nisu *pokazali u ovih mjesec dana neku naročitu aktivnost.* Sekretar Komiteta drug Kovačić Josip došao je iz Zagorske brigade, gdje je vršio dužnost pomoćnika komesara bataljona. Isti drug osjeća se nezadovoljan na toj dužnosti. Sekretari I. brigade i III. brigade zadovoljavaju uz potrebnu pomoć, dok drug sekretar u II. brigadi *Zidanić ne zadovoljava, pošto nema potrebnog ni praktičnog ni teoretskog znanja. Neki sekretari bataljonskih biroa sposobniji su od njega i on prema tome nema autoriteta na tom položaju, koji bi mu bio potreban.* Pomoć bataljonskim biroima pruža se na taj način što se odlazi na njihove sastanke. Pitanje izgradnje našega članstva je jedno od vrlo važnih pitanja, kojemu smo pristupili, a potrebno bi nam bilo u cilju toga da dobijemo potrebnog partijskog materijala, koji bi služio za ideološku izgradnju samoga članstva. Cijela Divizija raspolaže sa *jednom Historijom Ruske boljševičke partije te nekoliko Osnova lenjinizma.* Interes kod članova Partije za izučavanje materijala je prilično velik. Rad SKOJ-evske organizacije nije pošao direktivama Partije i nije obuhvatio svu omladinu kako je to predviđeno. Mnogi partijski rukovodioci nisu posvećivali tom pitanju pažnju i pomogli su *sektašenju u tome pravcu.* SKOJ-evski rukovodioci mnogi nijesu bili članovi Partije, pa je prema tome i sam kontakt između SKOJ-a i Partije bio labav. To se popravilo i nadamo se da s time što ćemo primiti stanoviti broj SKOJ-evaca u Partiju, s time da i dalje rade u omladini, moći ćemo direktno pomoć pružati toj organizaciji. Kriterij po kome su primali u SKOJ bio je vrlo oštar i nepristupačan omladini koja bi u SKOJ-u trebala tek da se preodgoji u jednom novom i naprednijem duhu. *Mada je SKOJ masovna organizacija, ona nam broji manji broj članova nego Partiska*

[4] **Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ.**

organizacija, jer ima veći broj omladinaca koji su došli iz prisilnog rada, a koji nisu primljeni u SKOJ, već sa kojima se radi kao omladinom.

Ovaj izvještaj je nepotpun, no to što sam gore iznio to je zapažanje kroz ovo vrijeme koliko sam u diviziji. Molim Vas javite mi i ukoliko Vas interesuju koji problemi, koje mi nismo zapazili, a koji su zapaženi u drugim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav:
Blaha Dura

BR. 11

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 35. UDARNE DIVIZIJE JA OD 2. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET 31/III 945[2]
35. UDARNE DIVIZIJE XI. KORPUSA NOVJ.
2. III 1945.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.-e

Izvještaj za mjesec februar.

Dragi drugovi!

Stanje i rad part. organizacije u ovom mjesecu bio je sljedeći:

U diviziji ima 12 bat. biroa, 1 divizionski biro *681* članova K. P. po spisku, *164* članova K. P. u rashodu, *82* kandidata K. P.

Divizijski komitet sastao se u ovom mjesecu dvaput i to 17. II i 27. II o.g. Na prvom sastanku ja kao novi sekretar upoznao sam se sa stanjem u diviziji i pretresli smo sve partijske i opće probleme i donijeli zaključke za budući rad. Drugi sastanak bio je sazvan uglavnom *radi proučavanja pisma C.K.K.P.J.* od 14. januara o.g.[3] kojeg smo mi dobili 22. februara.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak originala u Arhivu VII, film 48/781—782.**
[2] **Verovatno datum prijema dokumenta u CK KPH.**
[3] **Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ.**

Naš divizijski komitet sastoji se od sljedećih članova: *Bude Bosnić,* sekretar, *Mirko Lenac,* polit, komesar divizije, *Dušan Božićković,* omladinac. To je sekretarijat komiteta. *Nikola Radulović,* pomoć, polit, komesara I. brigade, *Nikola Ivošević,* pomoć. polit, komesara II. brigade, *Stevo Grubišić,* pomoć, polit, komesara III. brigade. Sedmi član div. kom. za rad sa prištabskim part. jedinicama je *Jovo Rašeta,* dosadašnji polit, komesar II. bataljona I. brigade. Div. kom. kao cjelina može zadovoljiti. Sto se tiče pojedinaca, Dušan Božićković se teško snalazi na dužnosti, jer je mlad kao rukovodioc, nema iskustva u rukovođenju, a dužnost koju vrši suviše je velika za njegovu političku širinu, inače vredan i uz pomoć moći će zadovoljiti. Sve direktive koje smo dobili od C.K. naš komitet je proučio i prenosi se na jedinice.

Bataljonski biroi u našoj diviziji nisu popunjeni, zato jer je u zadnjim borbama izbačeno 11 pomoćnika polit, komesara četa, a nove još nismo postavili. Radi se na tome i nastojaćemo da što prije popunimo kadar. Bataljonski biroi još nisu samostalna rukovodstva. Zbog toga jer su im članovi vrlo mladi i neiskusni u radu. Part. sastanci održavaju se u svim jedinicama redovito. Najvažniji part. problemi bili bi sljedeći: *teoretska izgradnja svih članova K.P. i SKOJ-a.* U tom pogledu naši članovi Partije slabo stoje. Postavili smo najozbiljnije taj zadatak, dali smo direktivu da se održavaju predavanja o part. temama na koja dolaze svi članovi Partije, kandidati i SKOJ-evci. Proučavamo »Razvitak društva« i »O masovnom partijskom radu«.

Borbenost članova Partije u našoj diviziji je na *visini. Disciplina* članova Partije je takođe *dobra. Omasovljenje Partije je težak problem,* zbog toga jer je divizija brojno mala i borci koji nisu obuhvaćeni organizacijom Partije ili SKOJ-a jesu novomobilisani, uglavnom *legionari,* biv. *četnici* ili *domobrani* koji su u našim jedinicama tek nekoliko mjeseci i ne možemo ih još primiti u Partiju, iako već ima slučajeva da su neki primljeni. . . Sto se tiče kadra u našoj diviziji, on je borben, ali mu nedostaje opšta naobrazba, ima dosta polupismenih i radi toga mnogi nemaju dovoljno širine u radu. *Partija još nije stvarni rukovodioc rada i života u jedinici,* part. jedinice nisu se bavile svakodnevnim problemom svoje jedinice, nije bilo pravilne koordinacije rada po svim sektorima. Taj problem smo uočili i prišli njegovom riješavanju. Data je direktiva da part. ćelije i bataljonski biroi drže sastanke po pojedinim konkretnim pitanjima. Na pr.: u jednoj četi pojavi se ušljivost. Partijska ćelija čete održi sastanak i na dnevni red stavi tačku: »Ušljivost u četi«, riješi se kako otkloniti nedostatak, ako je potrebno sazove se miting čete, za koji se pripreme partijci i SKOJ-evci i problem se riješi. Tako po svakom problemu. To bi bili izvanredni

sastanci četa ili bataljonskog biroa, a pored toga drže se sastanci gdje se pretresaju organizaciona pitanja.

U ovoj diviziji nisu još bile provedene direktive: svečano primanje novih članova Partije i prisustvovanje kandidata na ovim sastancima bez prava glasa, tako da smo sada prišli provođenju tih direktiva.

Mi smo u diviziji dali direktivu da se ukinu sektori rada i to se pokazalo u praksi kao dobro. Sada međutim prema pismu S. K. K. P. J. treba da postoje 4 sektora rada, koja ćemo morati ponovo postaviti.

Organizacija SKOJ-a je kod nas brojno mala. Razlog tome je što su mnogi omladinci na ozbiljnim vojničkim dužnostima (komandiri, komesari i članovi štabova bataljona), tako da su primljeni u Partiju, a omasovljenje je teško zbog toga što neorganiziranu omladinu imamo većinom iz redova biv. neprijateljskih vojnika, koji su došli poslije Titovog poziva,[4] ali ćemo morati prići i njihovom primanju u SKOJ. Pored toga je takođe problem teoretsko izdizanje. Rukovodioci SKOJ-a su popunjeni i većinom su članovi Partije.

Vođenje administracije (personalnih poslova) je teško pitanje za našu diviziju, zato jer nema sposobnih ljudi, tako da je omogućeno i nepoželjnim elementima da se uvuku u našu kancelariju. »Obrasce za kadrove« nismo poslali za sve članove Partije, zato jer nismo još sve svršili, a postaraćemo se da što prije pošaljemo.

Opće stanje u diviziji

Divizija je kao borbena jedinica na visini, ali ima dosta nedostataka u vojnom pogledu. Najvažniji problem je *nedovovoljna* uisina *komandnog kadra.* Naš kadar nije se još riješio mnogih partizanskih osobina, tako da nailazimo na poteškoće u modernom ratovanju, uslovi ratovanja i razvitak naše vojske teče brže nego razvitak našeg kadra, tako da naši štabovi brigada i bataljona nisu dorasli u dovoljnoj mjeri složenim zadacima koji se pred nas postavljaju. Popuna komandnog kadra je dosta teška, zato jer u borbama gubimo mnogo rukovodioca, a glavni razlog tome je vrlo malo brojno stanje, tako da i nema nego po par boraca u četi (četa broji 15—20 ljudi) a drugo je sve kadar. Ovo je najteži problem naše divizije, koji mi zasada ne možemo riješiti, zato jer teritorija naše divizije nema skoro nikakvih mogućnosti za mobilizaciju.

[4] Odnosi se na poziv koji je 30. avgusta 1944. upućen domobranima, četnicima i pripadnicima drugih neprijateljskih formacija da se predaju jedinicama NOVJ. Odluku o amnestiji takvih lica doneo je AVNOJ 21. novembra 1944 (vidi tom V, knj. 33. dok. br. 32; Arhiv VII, reg. br. 42-2. k. 6, reg. br. 17-4, k. 15 A, reg. br. 3-1, k. 119/6-10; i list »Borba« od 22. novembra 1944).

Politički rad je dosta šabloniziran. Komesari se dovoljno ne udubljuju u rad da bi pronašli najbolje metode. Prop. otsjeci nisu još dostigli onu visinu koju bi trebalo, velike su poteškoće za kadar po toj liniji, a materijalne mogućnosti su slabe (papira skoro uopšte nemamo). Autoritet prop. otsjeka još nije na visini, oni pomažu rad po nekim granama (štampa — novine), ali rad nije još razvijen po svim granama. Odnos između Srba i Hrvata kao i između starih i novih boraca je dobar. Neprijateljska propaganda se ne osjeća u jedinicama. *Odnos između drugova i drugarica nije dobar. Ima dosta slučajeva nemorala, a ima slučajeva da pojedini oženjeni oficiri hoće da ostave žene, takva smo imali dva slučaja.*

Specijalne grane (intendantura, sanitet, veza itd.) u našoj diviziji zadovoljavaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar
Bude Bosnić

BR. 12

IVIESEČNI IZVESTAJ POLITIČKOG KOMESARA 40. UDARNE DIVIZIJE OD 2. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 6. UDARNOG KORPUSA JA O VOJNOPOLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

STAB XL UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
R. broj 204
Dana 2/III 1945 god.

Predmet: Redoviti politički izvještaj za mjesec februar o.g. — dostavlja

POLIT. KOMESARU VI UDARNOG KORPUSA NOVJ

I. OPĆI DIO

U mjesecu februaru jedinice naše Divizije nalazile su se u prvo vrijeme na sektoru Grubišno Polje a u drugoj polovini

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3-1/2, k. 1295.**

mjeseca na sektoru Daruvar—Pakrac i potom na planinskom masivu Ravne Gore, Papuka i Psunja.

Na sektoru Grubišno Polje vodili smo borbe za obranu mostobrana, dok smo kasnije suzbijali upade neprijatelja na najuži oslobođeni teritorij Slavonije.[2] Borbe su kroz čitavo ovo vrijeme bile defanzivnog karaktera uslijed premoći neprijateljskih snaga. U prvo vrijeme one su bile frontalne, dok su poslije na planinskom masivu poprimile uglavnom gerilski oblik. Međutim naši rukovodioci nisu uspjeli da svoje veće jedinice ponovo prilagode gerilskom načinu ratovanja. Jedinice su uslijed toga bile slabo pokretljive, spore; rukovodioci nisu bili dovoljno smjeli u prodiranju u neprijateljsku pozadinu, suviše su precijenili značaj neprijateljske ofanzive i krivo shvatili značaj izbjegavanja krutih, rasplinutih frontova, misleći da to znači i izbjegavanje borbe. Pored toga, naši rukovodioci nisu za vrijeme neprijateljske ofanzive uspjeli potpuno savladati pasivnost i kolebljivost mase novih boraca, što je znatno umanjilo borbenu sposobnost jedinica. Sa ovakvom neobuhvaćenom masom novih boraca rukovodioci se nisu usuđivali upuštati u smjele i drske partizanske napade. Napadi koji su po zadatku trebali da budu vođeni svom snagom i odlučnošću pretvarali su *še često* puta u neodlučne »fingirane«. Pored toga, ogromna većina boraca i mnogi niži rukovodioci (vodni i četni) našli su se po prvi puta u borbi na planinskom terenu, i nisu se znali na njemu ni orijentirati a kamo li snaći i iskoristiti sve njegove prednosti za napad i obranu, stoga su se na njemu osjećali nesigurni, a štabovi bataljona nisu davali dovoljno pomoć nižem rukovodstvu. Ako se ovom doda da je informativna služba znatno podbacila i uslijed stalnih drskih manevara neprijatelja davala zastarjele, nepouzdane i protivriječne podatke, mogu se vidjeti razlozi zbog kojih naše jedinice nisu ispunile sve zadatke koje bi inače mogle.

Posebno bih želio da se osvrnem na jednu bolesnu pojavu koja je u mnogo slučajeva kriva za neuspjeh, a to je špekulantsko ponašanje »čuvanja glave«, koje se pojavilo kod više drugova starih partizana i starih rukovodioca. Mesto da budu pokretači i nosioci borbenosti, smjelosti i mržnje prema neprijatelju u svojoj jedinici, neki naši rukovodioci počeli su da čine upravo obratno. Misleći valjda da su nezamjenljivi ovakvi se drugovi odnose prema naređenjima vrlo neodgovorno, zapuš-

[s] Početkom februara 1945. jedinice 40. udarne divizije JA vodile su borbe kod s. Vel. Grđevca, s. Gornja Kovačica, s. Pavlovca i s. Trnave (blizu Grubišnog Polja). Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 16-1/1, k. 21 A; 8-12, k. 293; 11-2, k. 1293; 25-2, k. 1293 i reg. br. 1-2, k. 119 7: depeše Štaba 6. udarnog korpusa NOVJ za februar i knj. 2. »Oslobodilački rat«, str. 513—516.

taju rad sa jedinicom, u borbama se ponašaju često gotovo kao panikeri. Jasno da ovakvi rukovodioci ne mogu ovladati kolebljivim elementima u svojoj jedinici i učiniti jedinicu čvrstom. Poduzeli smo čitav niz energičnih mjera za suzbijanje ove nezdrave pojave. Smjenili smo nekoliko vojnih i političkih rukovodioca i kazniti ćemo ih prema težini njihovog prestupa. (Na pr. Uroš Kesić, Milan Velentih, koji se uopše nije osjećao odgovornim prema naređenjima štaba brigade).

II. POLITIČKI RAD I STANJE U JEDINICAMA

Uslijed stalnih borbi i pokreta politički rad nije bio onako intenzivan kao što bi trebao da bude. Ne samo da su borbe i pokreti oduzimali vrijeme za sastanke, nego su se često puta vidno odražavali i na raspoloženju samih polit, rukovodioca izazivajući i kod njih premorenost i smalaksalost. Pored toga, novi oblici ratovanja onemogućavali su održavanje sastanaka većih jedinica (brigada, bataljona). Težište polit, rada ostalo je na rukovodiocima četa i vodova. Ako pogledamo sastav tih rukovodioca, vidjeti ćemo da je jedan priličan njihov dio tek četiri, pet do šest mjeseci u borbi. Njihovo teoretsko znanje kao i sposobnost u rukovođenju je vrlo malena i oni često i pored sve volje ne mogu sami da pravilno rukovode jedinicom i prenesu na nju političke probleme, naročito danas kad u jedinici imade znatan postotak boraca čije je političko shvatanje strano liniji NOB-e i koji vrlo teško mjenjaju to svoje političko uvjerenje.

Kod komesara brigada i bataljona, a naročito bataljona primjećuje se priličan birokratizam, koji se odražava u rukovođenju iz štaba, davanjem najkraćih direktiva nižim rukovodiocima. Ovima se potom prepušta da sami kako znadu, bez pomoći i kontrole, prenose te direktive na jedinice. U poslednjoj ofanzivi politički rad je bio gotovo sasvim zastao. Jedan od razloga je bio i nepotrebno preveliko angažovanje polit, komesara u čisto operativnim stvarima. Pogrešno shvativši činjenicu da se u ofanzivi iznad postavljaju vojni zadatci, mnogi polit, komesari su se isključivo dali na rješavanje vojno-operativnih problema, a suviše malo pažnje posvetili radu na političkoj pripremi jedinica za izvršenje tih zadataka i radu na političkom sređivanju jedinica.

Uslijed vrlo velikog broja novih boraca bilo je potrebno ovima objašnjavati najosnovnije stvari iz razvitka i linije NOP-a. Pored toga, objašnjavana je najnovija politička situacija. U prvom je redu objašnjavan značaj Krimske konferencije, koja je znatno učvrstila antihitlerovsku koaliciju i time zadala

najodlučniji udar fašizmu i međunarodnoj reakciji, koji su nastojali da izazivanjem nesuglasica između država koje sačinjavaju antihitlerovsku koaliciju, ovu oslabe i time produže život fašizmu. Objašnjavano je kako je u zaključcima te konferencije zadan odlučan udarac našoj reakciji u zemlji i inostranstvu, pošto je konferencija priznala potpuno Narodno-oslobodilački pokret i sporazum Tito—Subašić, koji je domaća reakcija kroz usta Petra Karađorđevića pokušala da napadne i ospori osnovne tekovine NOB-e. Objašnjavano je pored toga i formiranje jedinstvene vlade na bazi sporazuma Tito—Subašić.

Putem pokretnih mitinga proslavljena je 27 godišnjica Crvene armije, dok je u Virovitičkoj ud. brigadi tom prilikom održana priredba kojoj su prisustvovala dva bataljona.

Broj održanih sastanaka bio je manji nego obično uslijed izvanrednih prilika.

Niže političko rukovodstvo je, kao što sam već spomenuo, teoretski prilično slabo. Nastojali smo da putem izobrazbenog kursa delegata podignemo njihovo znanje. No sada su izvanredne prilike onemogućile održavanje tih kurseva. Cim bude moguće, sa njima će se nastaviti.

Propagandni otsjeci, koji su trebali da pruže najveću pomoć polit, rukovodiocima, nisu se još snašli. Mnogi od drugova, koji su u njih uvedeni zbog toga što su intelektualci, jer se mislilo da će radi toga moći da rade na kulturnom polju, ne mogu da zadovolje, jer ne poznaju linije NOP-a, te će ih se morati smjeniti. Mnogi članovi tih otsjeka zbog svoje niske borbenosti ne mogu da ubjedljivo propagandno djeluju na borce u danima borbe. Stoga će se gotovo sve propagandne otsjeke u brigadama i Diviziji morati reorganizirati i u njih uključiti u borbu provjerene drugove. Sami rukovodioci Prop. otsjeka nisu shvatili važnost svog rada u ofanzivi ni uspjeli da se prilagode prilikama ofanzive, te su se kao beskoristan teret povlačili uz štabove a da jedinice od njih nisu osjetile nikakvu ni propagandnu ni borbenu korist. Prema samom svom materijalu: radio-aparati, ciklostil, mašine i drugo neki su se članovi tog otsjeka odnosili vrlo neodgovorno, jer unutar njih još nije uspostavljena čvrsta disciplina, tako da je mnogo toga materijala bez potrebe propalo i nije moglo biti iskorišteno.

Propagandni otsjek štaba Divizije izdavao je redovito radio-vijesti za brigade. Poduzeti ćemo mjere za reorganizaciju prop. otsjeka kako bi ih postavili na zdravije temelje.

Stanje u jedinicama nije najbolje. Uslijed stalnih borbi i pokreta jedinice su premorene i fizički iscrpljene, što se, prirodno, osjeća i na njihovom raspoloženju i na njihovoj borbenoj sposobnosti. No za samo stanje u jedinicama još je daleko važnije od ove premorenosti činjenica, da je u jedinice došao u

poslednje vrijeme vrlo velik broj novaka, koji su regrutovani iz špekulantskih grupa naših naroda, i koji i u jedinici nastavljaju sa svojom politikom »Čuvanja glave«. U većini tih drugova nema borbenog poleta ni mržnje prema neprijatelju, njih je vrlo teško iskoristiti u teškim situacijama. Jasno je da će se ovo stanje tokom vremena popraviti ali mnogi od tih ljudi su u godinama i od njih će biti teško izgraditi dobre vojnike.

Iz redova ovih novaka imade priličan broj dezertera. Njihov broj se kreće oko 150 u poslednjih 14 dana. Većina od njih je dezertirala kući, ali ima ih koji su dezertirali i neprijatelju. Nažalost bilo je pojava da smo u džepovima boraca nalazili neprijateljske letke, koji su im u gustoj situaciji trebali poslužiti kao »propusnica«. Poduzimaju se najenergičnije mjere za suzbijanje dezerterstva. Tako su u Virovitičkoj ud. brigadi streljana 3 koji su uhvaćeni u bjegstvu.

Toliki broj dezertera nesumnjivo pokazuje da ovaj novi elemenat donosi sa sobom neprijateljska politička shvatanja i da potajno rovari. Uz pomoć aktivnog političkog rada na objašnjavanju skore propasti fašizma i uz pomoć OZN-e onemogućiti ćemo ove neprijateljske pokušaje da iznutra slabe čvrstinu naše vojske.

Veliki broj drugova koji je neposredno prije ofanzive i za njeno vrijeme upućen u jedinice iz raznih vojno-pozadinskih ustanova ili iz NOO-a nije mnogo doprinjeo pojačavanju jedinica, nego im je naprotiv škodio. Većina od ovih drugova dolazila je u jedinice sa namjerom da se kod njih uz njihovu pomoć sačuva i progura kroz ofanzivu. Oni su otvoreno govorili da nisu došli da se bore, nego samo da se sklone uz jedinice, dok ne prođe ofanziva. Od 300—400 tih drugova danas se u Diviziji ne nalazi 100, a drugi su se samovoljno udaljili iz nje i ostali na prvom sektoru gdje neprijatelj momentalno nije bio aktivan. Mislim da bi sve ovakove trebalo ponovo uputiti u Diviziju i naglasiti im da će, ukoliko samovoljno napuste jedinicu, biti smatrani za dezertere.

Borbenost je osrednja. Isto tako i disciplina. Oštrim postavljanjem bezuslovnog izvršavanja svakog naređenja i kažnjavanjem svake neodgovornosti učvrstiti ćemo svakako disciplinu. Nekoliko oficira koje ćemo radi toga smjeniti biti će sigurno dobra opomena za ostale.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Na ovom se polju nije moglo gotovo ništa raditi. No to ne znači da će se zapustiti ovaj sektor rada. Cim nastupe povoljnije prilike otpočeti ćemo ponovo sa intenzivnim kulturno-prosvjetnim radom.

IV. RAD I ZAPAŽANJA NA TERENU

Sa narodom se nije moglo mnogo raditi, jer smo se rijetko nalazili po selima. Povoljnije prilike vladale su na Psunju gdje je operisala Virovitička ud. brigada, koja je održala jednu kulturno-prosvjetnu priredbu u Lipovcu i miting u Bobarama. Prolazeći kroz narod sela oko Voćina primjećeno je znatno djelovanje neprijatelja u ovoj ofanzivi. Iako je to kraj koji u našoj borbi učestvuje od 1941. god., ipak je neprijatelj svojom taktikom nediranja u civilno stanovništvo postigao prilično uspjeha u otupljavanju oštrice mržnje prema sebi. Također je pojava četnika u tom kraju negativno djelovala, pošto taj narod ranije nije imao prilike da vidi četnike u okolnim fašističko-ustaškim uporištima, a ovaj put su oni glumili ulogu zaštitnika srpstva.

V. ODJEĆA, OBUĆA, ISHRANA I ZDRAVLJE

Odeća boraca je vrlo slaba. Preko polovine drugova je slabo odjeveno, a većina ih je u civilu, tako da jedinice odaju vrlo jadan izgled, što se svakako osjeća na opštem raspoloženju jedinica, a naročito na njihovoj disciplini. Obuća je razmjerno bolja. Usled poslednjih pošiljki imade vrlo malen broj potpuno bosih drugova, ali trebalo bi nam još uvijek dosta cipela, jer je polovina obuće trošna i slaba, te će se skoro poderati.

Ishrana je za cijelo vrijeme bila dobra. Jedinice su hranom bile dobro snabdjevene i nikada nisu bile gladne. Intendantura je dobro funkcionisala i pri Diviziji i pri brigadama, a također i vojno-pozadinskim ustanovama.

Zdravlje boraca zadovoljava. Nije se pojavila ni jedna epidemija. Svega jedan slučaj tifusa koji se pojavio, odmah je izoliran. Veneričnih oboljenja nije također bilo. Velika iscrpljenost boraca od silnog pokreta i nespavanja.

Sanitet u jedinicama funkcioniše pravilno.

VI. RAD ŠTABOVA

Stab Divizije poslednjih mjesec dana bio je raspoređen po jedinicama i svi članovi su davali pomoć na licu mjesta po uočenim nedostacima, a naročito se preduzimalo da se borce i rukovodioce uvjeri da nije ofanziva, već da je to talas povlačenja njemačkih grupa sa Sremskog fronta i iz Bosne. Isto tako su se objašnjavali nedostaci političkog rada, kao značaj Krimske konferencije, uspjesi Crvene armije i naših jedinica na ostalim frontovima gdje one progone okupatora i njegove domaće pomagače i čiste ostale dijelove naše zemlje.

Stab Omladinske ud. brigade je kompaktan, samo što se nije dovoljno snašao u poslednjim operacijama i nije bio dovoljno energičan pred nižim rukovodstvom za sprovođenje naređenja ovog štaba. Isto tako je taj štab davao slabu pomoć svojim nižim štabovima. To je uočeno sa strane ovog štaba i odmah im je oomognuto i dana su im uputstva kako treba pomoći i što treba zahtjevati od nižih štabova.

Stab XVIII ud. brigade nema dovoljno odgovornosti prema ovom štabu a isto tako nema ni dovoljno kompaktnosti u samom štabu. To se vidi iz činjenice što načelnik izvještava da je zarušio i minirao ceste, a u stvari su porušene 3 jele, tako da je neprijatelj mogao nesmetano proći. Nekompaktnost u radu toga štaba vidi se i po tom što načelnik i drugi članovi štaba budu otsutni po nekoliko dana od štaba sa pojedinim jedinicama, a da svoj štab ne izvještavaju o radu i situaciji koja je vladala na njihovom sektoru. Sam komandant[3] kada dobro ide je savršen komandant i zna da rukovodi, a kada nastupe teži momenti onda se teško snalazi i klone. Također taj štab nije uporan u traženju od svog nižeg rukovodstva. Inače komesar,[4] a i sam komandant se zalažu da se jedinica popravi, ali izgleda bez dovoljno plana i kompaktnosti u radu.

Stab Virovitičke ud. brigade je izgleda najkompaktniji, samo vlada familijarnost i ne uviđaju vlastite nedostatke. Sam komandant[5] voli diskutovati o naređenjima štaba Divizije. Stab nema dovoljno kontrole, a naročito nad intendanturom, a tu se očituje nesprovođenje u život direktiva štaba Divizije. Inače se vidi zalaganje za popravljanje stanja u jedinicama poslije onog što im se desilo na Ravnoj Gori[6] po tome što su u poslednja dva dana njihove jedinice izvršile najglavnije zadatke u gonjenju neprijatelja od Ravne Gore i u isterivanju neprijatelja iz Voćina.[7]

Po svim ovim nedostatcima uočenim u našim štabovima, štab Divizije je poduzeo sve mjere savjetovanja, uvjeravanja u

[3] Jurčić Male
[4] Gaćeša Gajo
[5] Lazo Dragoš

' Virovitička brigada je od 15. do 18. februara 1945. boravila na Ravnoj gori, gde je vodila teške borbe i imala znatne gubitke, a posebno u oružju. Zbog toga je Štab 40. divizije prebacio ovu Brigadu na planinu Psunj (vidi Arhiv VII, reg. br. 25-2, k. 1293).

[7] Virovitička i 16. omladinska brigada »Joža Vlahović« 40. divizije, uz sadejstvo jedinica 12. divizije JA, napale su 27. februara 1945, oko 23 časa, policijske snage nemačke borbene grupe »Stefan«, koje su držale položaje na liniji Vučjak — Korlati — Zvečevo i na komunikaciju Brčko — Kamensko — Voćin i posle trodnevne borbe zauzele sela: Mrkopolje, Kamenski šušnjar, Vučjak Kamenski, Zvečevo i Voćin. Neprijatelj je pretrpeo velike gubitke i povukao se u pravcu Podravske Slatine. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883 i reg. br. 25-2, k. 1293.)

njihove nedostatke koje nisu uočili, a i najstrožije postavljeno traženje da se sva naređenja tačno izvršavaju, a po svim nedostacima da se udari i da se otklone u najkraćem roku.

VII. RAZNO

Poduzeli smo sve mjere u našim jedinicama, pored sve njihove zamorenosti i klonulosti, za njihovo ozdravljenje. Rezultati su se pokazali već u poslednja dva dana u borbama, koje su vođene oko Zvečeva i Voćina. Pod našim rukovodstvom uspjeli smo da neprijatelja protjeramo ako već ne uništimo, a u tom protjerivanju i gonjenju naši borci su vidjeli, a naročito ovi novaci, kako neprijatelj bježi i kako ga se može tući i uništiti, samo ako ga se odlučno napada. Pored sve umorenosti i zamorenosti, ovim poslednjim uspjesima popravlja se moral i raspoloženje u jedinicama. Život se u jedinicama budi, počima pjesma i šala, te su tako stvoreni osnovni preduvjeti za njihovo sređenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar — potpukovnik:
I.[8] Vandraček

BR. 13

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA ARTILJERIJSKE BRIGADE 4. ARMIJE JA OD. 2. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
ART. BRIGADE VIII. UD. KORPUSA
Broj. 215/45
Dana 2. III. 1945 god.

Partijski izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Položaj.

Da bih Vam mogao dati jasnu sliku o partijskom radu i organizaciji u artiljerijskoj brigadi, morao sam sa izvještajem nekoliko zakasniti. Razlog zakašnjenja je taj, što sam tek primio ovu dužnost i što su I. haubički i III. brdski mot. divizioni bili otsječeni u Lici, zbog velikih sniježnih nameta te se je veza sa ta dva diviziona održavala samo radio-telefonskim putem.

Početkom februara, uz velike napore boraca i ličkih pozadinskih radnika, divizioni su uspjeli da se probiju kroz sniježne namete, nakon čega je odmah slijedio pokret ka Mostaru, radi oslobođenja istoga.[2]

U akciji su sudjelovali:

I. haubički divizion sa svojom III. baterijom;

II. haubički divizion sa svojom. I. baterijom;

III. brdski motorizovani divizion kompletan sa svoje 4 baterije.

Ostali djelovi I. i II. haubičkog diviziona nisu mogli učestvovati u akciji zbog pomanjkanja vozila.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/781-782.

[2] Po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, 19. divizija (bez 5. brigade), 26. divizija, 1. tenkovska brigada i Artiljerijska brigada 8. korpusa koncentrisane su u rejonu Imotskog. Jedinice su na određenu prostoriju stigle do 3. februara. U sadejstvu sa 29. udarnom divizijom, one su do 6. februara oslobodile Metković, Čapljinu i Ljubuški, a dan kasnije i Široki Brijeg. Mostar je oslobođen 14. februara. U tim borbama su sadejstvovale jedinice Artiljerijske brigade. (Vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118 i 134; Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272 A).

Da bi Vam bila slika jasnija, pokazat ću Vam vojnu strukturu brigade:

STAB BRIGADE I PRISTABSKE JEDINICE.

Operativni štab broji 5 članova.

Sa Štabom kreće se propagandni otsjek i tehnika sa personalom, dalje oficiri OZN-e, pisari itd.

Prištabska baterija, koju sastavljaju izviđači, radio-telefonisti i telegrafisti, šoferi, kuriri, minersko odeljenje itd.

Intendantura i vozarsko odjeljenje.

Stab i prištabske jedinice broje oko 250 ljudi.

I. HAUBIČKI DIVIZION.

Sastoji se od 2 baterije od 105 m/m, 1 baterije od 152 m/m. Osim toga postoji prištabska baterija koju sačinjavaju izviđači, radio-telefonisti i telegrafisti, šoferi, mineri itd.

II. HAUBIČKI DIVIZION.

Sastoji se od 2 baterije od 105 m/m i prištabske baterije.

III. BRDSKI MOTORIZOVANI DIVIZION.

Taj divizion ima 3 baterije od 75 m/m, i bateriju sa protiavionskim i protukolskim naoružanjem i prištabsku bateriju.

U svakom divizionu ima oko 300 ljudi, svaka baterija je podjeljena na 2 voda, a svaki vod na 2 odjeljenja.

Naše jedinice sastavlja u glavnom ljudstvo koje je bilo internirano ili u neprijateljskim vojskama, a takovih ima i rukovodioca.

Da bi se ovakvo ljudstvo obuhvatilo, potrebno je uočiti što mu treba pružiti i na kakav način mu je najzgodnije prići, jer partijski rad nije uzet kao stalan proces svakodnevnog rada i uzdizanja partijskih jedinica. U ovom pogledu se partijski rukovodioci teško snalaze, a naročito za vrijeme akcija i pokreta. Nema sumnje, da se stvarno radilo, ali taj rad nije bio organizovan i nedovoljno planski. Plan je postojao, ali je bio općenito opširan i nesavladan, obzirom na mladost rukovodstva.

Kao opća slabost partijskih rukovodioca je ta, što se više bave vojničkim i ekonomskim dužnostima, nego svojim radom.

Da bi se mladi članovi partije upoznali sa partijskom organizacijom, postavljen je zadatak, da se temeljito prouči:

a) N.O.B, i organizaciono pitanje naše partije. (Od Tita).[3]

[3] **Odnosi se na članak »Narodnooslobodilačke borbe i organizaciono pitanje naše partije« (vidi knjigu »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945« od Josipa Broza Tita, str. 56, Kultura, 1947).**

b) Borimo se za čistoću i boljševizaciju Komunističke partije. (Članak iz »Proletera«).[4]

c) Organizaciono pitanje K.P.J. u Narodno O.B. (Članak iz »Proletera«).[5]

d) O kadrovima. (Iz referata druga Dimitrova na VII. Kongresu K.I.).

U buduće će se svakog novoprimljenog člana zadužiti, da prouči najsavjesnije stvari i nakon učvršćenja partijske snage će se omasovljavati.

U artiljeriji se ne pojavljuju problemi i pojave kao u pešadijskim jedinicama. Uzdizat i provjerit ih je mogao teže jer direktno ne učestvuju u borbi.

Neorganizovane ljude možemo djeliti na dva dijela. Jedan dio, koji dobro poznaje ciljeve N.O.B., pred kojima se može izlagati značaj same organizacije, dočim sa drugim djelom rad mora biti sasvim drugčiji, mora ih se upoznavati sa najosnovnijim stvarima i ciljevima N.O.B.

Da bi se oživio rad partije u divizionima, a koji je bez sumnje zaostao iza vojno-političkog, bilo je potrebno da se sprovede planski rad. Takav rad je sproveden po svim divizionima. Da bi se pomoglo partijskim rukovodiocima u divizionima i baterijama i naučiti ih kako treba raditi, trebalo je stalno biti u divizionima, savjetovati i kontrolisati ih, i jedino na taj način im pomoći, pošto su partijski rukovodioci još neiskusni i ne znaju raditi.

Iz toga je proizišlo, da je vojno-politički rad, na kojem su se rukovodioci više angažovali, nadmašio rad partijskih rukovodioca, koji su se više interesovali za sporedna pitanja. Ovakovo stanje pretilo je, da bi partijski rukovodioci jednog dana prestali biti partijski rukovodioci.

Na to se ukazalo i pruža im se svestrana pomoć u radu.

Da bi politički i partijski rad bio oživotvoren i da bi partijski rukovodioci uzdigli ostalo članstvo, kao i da pomognemo njihovom ličnom uzdizanju, odlučili smo, da održimo i politički kurs, da ih upoznamo sa najosnovnijim temama, koje će oni kasnije popunjavati.

Program kursa je sljedeći:

1) Razvitak radničkog pokreta.
   a) Uopće, b) u Rusiji, c) Stvaranje partije.
2) Organizaciono pitanje partije.
   a) Teorija, b) Struktura partije.

[4] **Članak je napisao Sreten Zujović. Objavljen je u »Proleteru« br. 16.**

[5] **Odnosi se na članak Aleksandra Rankovića. »Organizaciono pitanje KPJ u Narodnooslobodilačkoj borbi«, objavljen u »Proleteru« br. 16.**

3) Linija naše partije.

4) Nacionalno pitanje.

a) Uopće, b) U Jugoslaviji.

5) Razvitak N.O.P., II. zasjedanje AVNOJ-a i III. zasjedanje ZAVNOH-a.

6) Odbori narodno-oslobodilačke vlasti.

a) N.O.O., b) Jedinstveni front, c) Vojska i pozadinske vlasti.

7) SKOJ, USAOH i AFZ.

Kurs je počeo 7. februara, a trajat će do 3. marta. Na kursu ima 24 slušaoca, većinom politdelegati, komesari i pomoćnici komesara baterija. Do sada su pokazali slušaoci dosta interesovanja, a pošto im nedostaje znanja, ovaj će im kurs bez sumnje mnogo pomoći.

Jedini nedostatak kursa bio je u tome, što se je pretpostavljalo da je kursistima poznat ekonomski razvitak društva, međutim se je vidjelo kod obrađivanja prve teme, da ni sa razvitkom društva nisu upoznati. Zato je trebalo prethodno uzeti ekonomski razvitak društva, a nakon toga nastaviti program.

Po završetku ovoga kursa neće se prestati sa održavanjem kurseva, već neprekidno nastavljati, s tim što će se uzeti kao prva tačka ekonomski razvitak društva i uočene manjkavosti ovoga kursa nadopuniti.

Osim toga, pojedine teme obrađivane su u divizionima pred članovima partije i SKOJ-a te političkim i vojnim rukovodiocima. U I. i II. haubičkom divizionu sprovelo se je to u djelo, dok se u III. brdskom nije moglo, zbog otsutnosti u operacijama kod Mostara. Posle kolektivnog proučavanja po baterijama, obrađuju se teme sa borcima u obliku političkog časa. Nakon toga slijedi ispitivanje i diskusija. Ovakav način rada se je pokazao kao najbolji i započeo je i u III. divizionu.

Partijska organizacija osjeća se kao rukovodilac kod ostalih boraca. Jedan primjer, gdje su partijci i SKOJ-evci I. haubičkog diviziona, od Udbine pa preko Velebita, najviše se založili na izvlačenju kamiona i topova.[6] Njihova svijest i moral bili su potstrek i za ostale drugove, da uprkos vremenskih nepogoda i velikih snježnih nameta, konopcima izvuku sve kamione i topove. Tom prilikom bilo je oko 30 slučajeva smrznuća I. i II. stepena. U ovakovim i sličnim primjerima mogu se ljudi provjeravati.

[6] Odnosi se na pokret koji je, po naređenju 8. udarnog korpusa NOVJ, izvršen 30. januara 1945. radi učešća u mostarskoj operaciji (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118).

U radu po vojnom sektoru, naročito kad su divizioni kantonmanovani, kako je artiljerija jedan stručan rod vojske, članovi partije kao i SKOJ-evci se interesuju da postanu majstori svog oruđa.

Plan političkog rada koji je postavljen za međukorpusno natjecanje, sprovađa se u međudivizijskom natjecanju. Ovaj način pobudio je volju i osjetno djeluje.

Sto se tiče metoda u radu, zaključeno je, da se održe referati po određenim temama uz sudjelovanje svih političkih rukovodioca. Dakako, to usporedo treba da obrade partijci i SKOJ-evci, a na borce će preneti komesari baterija, uz kontrolu iz diviziona.

Članke i literaturu u vezi sa temom čitat će vodni delegati, kako bi ih se na taj način zadužilo i aktiviziralo.

Kad komesari diviziona, odnosno baterija uoče da je tema obrađena i da ima uspjeha, održavaju se zaključne konferencije i postavljaju se kontrolna pitanja.

Uz ovaj plan rada, obavezno je čitanje i prorada tekuće štampe, odnosno članaka koje trebaju izabrati komesari diviziona.

Važan zadatak postavio se pred nas u podizanju discipline i u postignuću savjesnosti u radu. Taj se nedostatak kod šofera osjetno primjećuje. Formalna disciplina sa oštrim postupcima i pešadijskim egzercirom postiže se, a potporom partije i SKOJ-a kao i političkim radom postepeno će se kod boraca razvijati i svijesna partizanska disciplina, koja još nije shvaćena kao prirodna potreba.

Kulturno-prosvjetni rad dosta dobro sada napreduje. Ranije je bio taj rad jednostran ili rad pojedinaca, zbog nesnalažljivosti kulturno-prosvjetnih odbora. Kulturno-prosvjetni odbori postoje po divizionima i po baterijama. Partija i SKOJ su glavna podrška ovim odborima. Divizioni često daju priredbe u mjestima gdje borave pa se zapazilo, da njihove otskaču od priredaba ostalih vojnih jedinica i pozadinskih ustanova.

Izlaze divizionski listovi, džepne i zidne novine.

Za rad sa nepismenim i polupismenim su u većini zaduženi partijci i SKOJ-evci.

Sto se tiče sporta, ranije se na tom polju rad nije nikako odvijao, zbog boravka diviziona u Lici. Ima dosta omladinaca i ostalih drugova, koji su se ranije bavili raznim sportovima. Isti za vrijeme odmora u divizionima natječu se u raznim lakoatletskim disciplinama.

ORGANIZACIONI SASTAV PARTIJE U BRIGADI:

Štabska ćelija ima 4 člana i 1 kandidata.
Prištabska ćelija ima 5 članova. Kandidata nema.

Ćelija intendanture ima 4 člana. Kandidata nema.
Ćelija prištabske baterije ima 16 članova i 3 kandidata.
U prištabskim jedinicama postoje 3 SKOJ-evska aktiva sa 38 SKOJ-evaca.

I. HAUBIČKI DIVIZION.

Postoji divižionski biro koga sastavlja 6 članova i to: komesar diviziona, pomoćnik komesara diviziona i sekretari ćelija prištabske, I., II. i III. baterije.
Ćelija Štaba ima 5 članova.
Ćelija prištabske baterije ima 13 članova.
Ćelija I. baterije ima 18 članova.
Ćelija II. baterije ima 16 članova.
Ćelija III. baterije ima 9 članova.
Svega ima u divizionu 23 kandidata.

U divizionu postoje 4 SKOJ-evska aktiva sa 51 SKOJ-evcem.

II. HAUBIČKI DIVIZION.

Postoji divižionski biro, koga sastavljaju 3 člana i to: komesar diviziona i sekretari ćelija I. i II. baterije. (Do sada divizion nije imao pomoćnika komesara jer je tek formiran).
Ćelija Štaba diviziona ima 5 članova.
Ćelija prištabske baterije ima 6 članova.
Ćelija I. baterije ima 9 članova.
Ćelija II. baterije ima 7 članova.
Svega ima u divizionu 16 kandidata.
U divizionu postoje 2 SKOJ-evska aktiva sa 9 SKOJ-evaca.

III. BRDSKI MOTORIZOVANI DIVIZION.

Postoji divižionski biro koga sastavlja 7 članova i to: komesar diviziona, pomoćnik komesara diviziona te sekretari ćelija prištabske, I., II., III. i IV. baterije.
Ćelija Štaba ima 6 članova.
Ćelija prištabske baterije ima 20 članova.
Ćelija I. baterije ima 7 članova.
Ćelija II. baterije ima 8 članova.
Ćelija III. baterije ima 14 članova.
Ćelija IV. baterije ima 8 članova.
Svega ima u divizionu 17 kandidata.

U divizionu postoji 5 SKOJ-evskih aktiva sa 81 SKOJ-evcem. Ukupno broji brigada 179 članova K.P., 60 kandidata i 179 SKOJ-evaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POMOĆNIK POLITKOMESARA, MAJOR:
(Juričić S. Jerko)
M. P. **Juričić**

BR. 14

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 40. UDARNE DIVIZIJE JA OD 3. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U FEBRUARU 1945. GODINE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET 17/IV 945[2]
XL. UDARNE DIVIZIJE
Dana 3. marta 1945. god.

Redovni mjesečni izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi!

Čitavog prošlog mjeseca vodile su sve jedinice naše Divizije defanzivne borbe[3] i to u prvoj polovini mjeseca februara za obranu i očuvanje šireg mostobrana na desnoj obali Drave, a kasnije, nakon što nas je neprijatelj odbacio sa njega, naš je zadatak bio da očuvamo ostatak oslobođenog teritorija Slavonije od daljnjeg neprijateljskog prodiranja. Ni u tome nismo uspjeli. Neprijatelj je zaposjeo niz oslobođenih mjesta i gradova, a na drugoj strani prokrstario je sa svojim snagama i kroz mnoge planine i šume. Sve to nas je primoralo da promjenimo način ratovanja, da privremeno pregrupišemo naše snage, da rasformiramo niz pomoćnih i specijalnih jedinica i povratimo se na partizansko djelovanje manjih razmjera, izbjegavajući krute frontove i borbe koje nam je neprijatelj htio da nametne i da na taj način iskoristi u borbi protiv nas svoju momentalnu premoć u ljudstvu i tehnici. Gotovo istovremeno dobili smo u Diviziju vrlo velik broj novomobilisanih boraca iz svih krajeva Slavonije, a također i dosta starijih boraca, koji su dulje vremena proveli u raznim vojno-pozadinskim ili civilnim ustanovama na dužnostima članova mjesnih i seoskih NOO-a, magazinera, kurira, stražara i t.d. Većina jedinih i drugih nije do sada u borbi okinula ni jednog metka. Razumljivo je, da ta masa novomobilisanih u vrijeme neprijateljske ofanzive i naših privremenih otstupanja nije mogla da se pretopi u našim jedinicama, radi slabosti i nedostataka, koje mi inače od ranije posjedujemo. Ti

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/12-16.
[2] Verovatno se odnosi na datum prijema dokumenta u CK KPH.
[3] Odnosi se na borbe za virovitički mostobran (vidi dok. br. 12, objašnjenje 2).

nedostaci su u ovo vrijeme u mnogome i porasli u odnosu na ranije stanje.

Stalne obranbene borbe, inicijativa u neprijateljskim rukama, otstupanje, a kasnije boravak u šumi doveli su do opadanja borbenosti i morala naših boraca, do jake fizičke premorenosti i to sve je u mnogome smanjilo našu borbenu sposobnost. Mnogima, ili' bolje rečeno svima borcima, to je bilo prvo otstupanje i napuštanje oslobođenog teritorija, prvi boravak u šumi. Uz naš vrlo slab vojno-politički rad to je dovelo do velikog broja nestalih, od *kojih je oko 150 dezertiralo iz jedinica.* Većina od njih je otišla ponovo u pojedine komande mjesta ili druge ustanove gdje su do tada bili, odmah nakon što su te ustanove počele da pravilno funkcioniraju poslije odlaska neprijatelja. *Ali bilo je skoro u svim jedinicama i organizovanog dezerterstva na stranu neprijatelja, odnoseći pri tome i automatska oružja. U Virovitičkoj ud. brigadi bilo je mnogo slučajeva bacanja i gubljenja oružja, naročito automatskog (u mjesec dana izgubljeno 22 mitraljeza i 106 pušaka).** O municiji da ne govovorimo, jer se dešavalo skoro u svima jedinicama bacanje municije, ne samo radi preopterećenosti nego vjerojatno i radi neprijateljskog djelovanja. Jednom je na maršu XVIII. Brigada izgubila većinu municije za svoja automatska oružja i morali su kasnije da šalju patrole, da je putem poberu. Uz vatre u šumi moglo se čuti svakojakih tumačenja našega stanja. Neprijatelj s vremena na vrijeme ubacivao je razne glasine: priče o »Pavelićevoj amnestiji« novih boraca, prisilno mobilisanih u NOV«, letači kojima poziva »poslednji put« na predaju, dok još nije kasno; *zatim o Mačeku i njegovoj pravilnoj politici »čuvanja glave«, »jer što vrijedi pobjeda, ako čovjek izgubi familiju, ili i sam pogine«; o dolasku kralja Petra u Beograd i ulasku Mačeka u vladu, sa namjerom da se otupi oštrica NOB-a itd.* Na Papuku u XIII.[5] Brigadi desio se jedan mnogo ozbiljniji slučaj. *Za vrijeme smjenjivanja na položaju I. i IV. bat. eksplodirala je u vatri, gdje je bio ranije štab bataljona, ručna bomba, ali nije imala naročitog učinka.* Također u istoj brigadi desilo se komandantu *za vrijeme akcije na Zvečevo,*[6] *da je u mraku jedan borac repetirao pušku, ali ovaj u zadnji čas sprečio ga da puca u njega. Kasnije uspio da pobjegne stražarima, nakon hapšenja.* Ispitivanja koja smo poduzeli u tim slučajevima nisu nam do

[4] Verovatno se odnosi na slučaj koji se desio u Virovitičkoj brigadi 18. februara 1945, prilikom borbe na Ravnoj gori (vidi dok. br. 12, objašnjenje 6).

[5] U originalu pogrešno napisano. Odnosi se na 18. udarnu brigadu.

[6] Verovatno se odnosi na borbe koje su jedinice 40. udarne divizije NOVJ vodile od 27. februara do 1. marta 1945 (vidi dok. br. 12, objašnjenje 7).

sada dala nikakovih rezultata. Također često puta zatajio u borbi puškomitraljez radi sitnih kvarova. Sve to zajedno trebalo je da nas čim više oslabi. Dosta pojedinaca su tome i nasjeli, misleći da je došao svemu kraj.

U XVIII. i Virovitičkoj brigadi streljali su štabovi 6 partizana pred strojem, za vrijeme borbi. U XVIII. radi dezerterstva streljana su trojica, dok u Virovitičkoj streljali su trojicu radi namjernog bacanja automatskog oružja, iako nije tim borcima pretila toga časa nikakova opasnost.

Naš komandni kadar, iz koga je u najvećem broju sastavljena i naša Part. organizacija, nije umio da baš u tim momentima pravilno organizuje rad i rukovođenje jedinicom i da svojim pojačanim radom odstrani sve te probleme iz jedinice i stvari pravilno postavi. Cak su i poneki rukovodioci nasjedali tome stanju i *umjesto pojačanog rada, oni su bili pasivni posmatrači događaja u svojim jedinicama.* Umjesto da odmah na konkretnim problemima jedinice odgajaju borce, i rukovodioce (niže), oni su stvari ostavljali na rješavanje nakon završetka ofanzive. To smo najbolje vidjeli po tome, što je u to vrijeme prestao u jedinicama svaki organizovani rad, a na drugoj strani zavladalo je opće uvjerenje da mi neprijatelju ne možemo ništa. Umjesto da ga napadamo sa manjim snagama, da nanašamo svakodnevno udarce i postižemo makar i najmanje uspjehe i na taj način ponovno preotmemo neprijatelju inicijativu, mnogi naši štabovi su shvatili partizansko djelovanje i čuvanje jedinica tako da se zavuku u duboke šume, puštajući da se stvari odvijaju same po sebi.To *je dovelo do niza neizvršavanja dobivenih vojničkih zadataka, ne samo od strane nižih nego čak i u višim štabovima.* Radi toga smo bili prisilieni da ispitujemo svaki pojedini slučaj i da do sada *vojnički kaznimo 6 oficira, od kojih su 4 komandanti bataljona, a 2 referenta iz štaba Divizije, i to: kapetana Uroša Kesiča, k-danta II. bataljona XVI. Brigade, smenjivanjem sa dužnosti i postavljanjem za komandira čete, poručnika Milana Valentića, k-danta IV bataljona XVIII. Brigade, disciplinski, Peru Stuparića, v.d. k-danta I. bataljona XVIII. Brigade, smenjivanjem sa dužnosti k-danta bataljona, poručnika Stevu Miloševića, k-danta* I. bataljona Virovitičke brigade, za komandira čete i disciplinski, poručnika Bogdana Krnjaića, referenta za vezu Štaba Divizije, za vodnika čete za vézu i potporučnika Dušana Omljenovića, referenta za naoružanje, za borca. Svi oni, osim neizvršavanja niza postavljenih zadataka, nedovoljne upornosti i interesovanja za rad u jedinici, pokazali su i niz drugih slabosti, u odnosu prema pretpostavljenim rukovodiocima, a i sama njihova partijnost bila je vrlo slaba. Ali to još nisu svi iz divizije koje treba kazniti. *Partijske kazne nismo još do sada izricali, iako tu imade i partijskih grešaka, nego*

ćemo to učiniti na prvom sastanku Divizijskog komiteta, koji treba da obuhvati sve te slučajeve. Izgleda, da se jedan dio ovih vojnih rukovodioca zasitio borbe i želi na svaki način da se izvuče iz vojske i »spasi glavu«, jer su dobili činove s kojima se može i negdje u pozadini naći mjesto na kome bi se dočekao konac rata. Drugi dio tih rukovodioca osjeća opću klonulost i potreban mu je odmor i oporavak, jer ih je većina po nekoliko puta ranjavana. Nastojati ćemo da im u tome i pomognemo. Skoro polovina komandira i polit, komesara i sav niži komandni kadar u četama *su borci u našoj vojsci od amnestije.*[1] *U XVIII.* Brigadi na jednom sastanku P.B.* Biroa IV. bataljona naišli smo na slučaj da su postavili dvojicu boraca na *dužnosti polit, komesara čete, iako nisu članovi Partije, a niti imaju uslova da uskoro postanu.* Njih je u ovom konkretnom slučaju rukovodilo u postavljanju tih ljudi ne njihove lične osobine, nego opća naobrazba. Mi smo odmah ukazali na tu nepravilnost i postavili da su polit, komesari tumači i čuvari linije NOB-a i da je baš zato mogu pravilno tumačiti i čuvati jedino komunisti. Za takove slučajeve čuo sam ovdje u Slavoniji nekoliko puta, a po neki rukovodioci pokušavaju da to i obrane, ukazujući na nedostatak polit, kadra i sposobnih komunista, smatrajući da liniju NOB-a može tumačiti svaki pristalica JNOF-a. Mi smatramo, da se u vojsci uvjek može naći sposobnih komunista, koji su u stanju da rukovode jedinicama i da je takvi stav pogrešan.

Nismo uspjeli da u znatnijoj mjeri povećamo vojničku, a također niti partijsku odgovornost u našim jedinicama. I poneki štabovi brigada često puta se nepravilno odnašaju prema naređenjima štaba Divizije, iako su ona u potpunosti pravilna i moguća za izvršiti. Slučaj Štaba XVIII. Brigade, koji nije izvršio niz postavljenih mu zadataka, zbog svoje unutrašnje slabosti i ličnog sastava. *Također i Stab Virovitičke često voli da diskutira po dobivenim zadatcima i naređenjima, misleći da on snaša glavni teret borbe na svojim leđima.* Nakon sređivanja osnovnih nedostataka komandnog kadra, morati ćemo da najveći dio rada usmjerimo na davanje konkretne pomoći mladim rukovodiocima koji se ne snalaze u dovoljnoj mjeri na svojim dužnostima i savlađivanju problema jedinice; i da najoštrije postavimo pitanje lične odgovornosti i upornosti u radu, što u znatnoj mjeri sprečava razvoj naših jedinica i povećanja njihovih uspjeha.

Vojnički su naše jedinice vrlo slabo izvježbane. Stariji su borci izbacivani iz stroja, a novi ne znaju niti najosnovnije stvari

[7] **Reč je o amnestiji od 21. novembra 1944 (vidi dok. br. 11, objašnjenje 4).**

[8] **partijskog bataljonskog**

iz vojne vestine. Sa njima moramo početi od početka, od puške i nišanjenja pa dalje. Unijeti u borce i jedinice smjelost i prodornost u akcijama, umjesto nesigurnosti od napada sa leđa i opkoljavanja. Neke bataljone je uhvatilo »držanje položaja«, tako da i u situaciji gdje treba da se najviše napada neprijatelj, oni »drže položaj«. Moramo savladati nesposobnost naših jedinica da do kraja izvedu neki manevar u borbi i da ih naviknemo na upornost u napadu, a ne samo u odbrani. Mnogi se osjećaju sigurni tek kada upoznaju teren i donekle se ukopaju. U stvari samo ukopavanje sa vojničkog gledišta je nikakovo i ne pretstavlja ozbiljniju zaštitu niti od puščanog zrna. U mnogo slučajeva to je prosto formalnost, jer to traži viši štab i zato se »mora«. Sami naši rukovodioci ne shvaćaju u dovoljnoj mjeri važnost ukopavanja na položaju, makar na njemu ostali i najkraće vrijeme, a često puta niti ne znaju kako i gdje se treba ukopavati. U mnogo slučajeva to je razlog našim velikim gubitcima. Po svim tim vojničkim problemima nije se ništa radilo, zbog situacije i premorenosti boraca, a često puta i pomanjkanja upornosti u svakodnevnom radu sa jedinicama.

Ranije smo iznijeli kakvo je političko gledanje i sta" znatnog djela novomobilisanih. To je donekle pojačala neprijateljska ofanziva. Naše partijske organizacije i niži polit, rukovodioci nisu znali da pravilno reagiraju, da pojačanim političkim radom učvrste poljuljani moral i kolebljivost, koja je izbijala. Rad partijskih rukovodioca i polit, komesara sveo se često puta na vojno rukovođenje jedinicom, ili na intendantski posao, ne shvaćajući svoju osnovnu dužnost. Cesto puta su bili uvjereni da će jedan obrok hrane rješiti mnoge nedostatke i da je važnije od sastanka P. B. Biroa, ili sastanka sa borcima ili rukovodiocima po nekim konkretnim pitanjima jedinice. Upoznavali smo borce i tumačili im značaj Krimske konferencije i njenih odluka za što skorije dokončanje rata, zatim poslijeratnih problema i njihovog rješavanja, značaj odluka za sređivanje pitanja naše zemlje i niza ostalih zemalja, koje su bile okupirane od njemačko-fašističkih trupa. Također je sa borcima i jedinicom prorađivana i popularizirana 27. godišnjica Crvene armije, prikazujući ulogu i značaj Crvene armije, djeteta Oktobra, u borbi protiv zapadnih intervencionista koji su nasrnuli na mladu Sovjetsku državu; zatim njenu ulogu u današnjem oslobodilačkom ratu. Prorada ranije nije bila dovoljna i sada nam je onemogućeno da je poboljšamo i provedemo do kraja. Novi borci su nedovoljno upoznati sa linijom NOB-a i zato ćemo morati ponovo da proradimo sa njima najosnovija pitanja iz naše borbe.

Brojno stanje i nac.-soc. sastav naše Part. organizacije dostavljamo Vam u prilogu. U mjesecu februaru primljeno je 30 novih članova Partije, većinom iz SKOJ-a. Također nam je

došlo iz pozadine nekoliko članova, ali za njih još nismo dobili part. karakteristike, koje su nam trebali poslati uz njih.

Sama Partijska organizacija naše Divizije rješavala je sve vojno-političke probleme, koje smo napred naveli, jer se oni prvenstveno tiču nas, a osim toga i svi nedostatci i greške u radu vojno-političkih rukovodioca bile su u stvari greške članova Partije, jer naša Part. organizacija obuhvaća skoro sav komandni kadar i tek oko 20% boraca. Osim tih problema ona je morala da rješava i niz svojih unutarnjih organizacionih problema. Prije svega pitanje part. kadra. Ranjeno je i poginulo više sekretara P.B. Biroa, tako da su neki bataljoni mjenjali u toku mjeseca po 2 do 3 sekretara. U svemu smo imali 8 sekretara izbačenih iz stroja, većinom iz Virovitičke brigade. Drug Josip Hušnjak, sekretar P.B.B. I. bataljona XVIII. Brigade, nestao je za vrijeme borbe u Vel. Barni i prema izjavama ostalih drugova iz Biroa izgleda da je zarobljen. Danas nam manjka svega jedan sekretar u III. bataljonu Vir. brig. koji je ranjen pred par dana, a jedan u Omladinskoj brigadi ne može da zadovolji radi bolesti i iznemoglosti. Njihova mjesta ćemo odmah popuniti. Također je ranjen i sekretar XVIII. Brigade drug Đoko Mušicki, koji je bio na toj dužnosti svega 14 dana. Na njegovo mjesto postavili smo druga Savu Kusturića, dosadanjeg polit, komesara Dopunskog bataljona naše Divizije. On se do sada nije snašao u dovoljnoj mjeri na svojoj dužnosti part. rukovodioca Brigade, ali nije imao niti dovoljno mogućnosti. Dali smo mu do sada najviše pomoći od svih sekretara brigada, konkretnim savjetima i na sastancima svih biroa, a također i na ostalim sastancima u njegovoj jedinici. Baš radi čestih gubitaka part. rukovodioca u toj brigadi je i part. rad najslabiji i imade najviše nedostataka. Slično je i kod Virovitičke, ali ne u tolikoj mjeri, dok su part. problemi u XVIII. za sada najmanji. Tako je bilo slučajeva da se neki biroi nisu sastajali u toku čitavog mjeseca, sve dok mi nismo došli u jedinicu. Opravdavaju se nemogućnostima zbog pokreta i akcija, ali to ne može biti opravdanje. Strogo smo postavili tu stvar i smatramo da je potrebno part. kazniti sekretara biroa.

Oformljen je Part. komitet pri Stabu Divizije i počeo je sa radom. *Sam Div. komitet nije u toku prošlog mjeseca održao niti jednog sastanka, radi toga što je Divizija uslijed neprijateljske ofanzive bila razdjeljena na pojedine brigade koje nisu imale međusobne veze.* Sav rad članova Div. komiteta sveo se na pojedinačne sastanke pojedinih članova, na kojima su se pretresali part. problemi. I sam Sekretarijat bio je također razdvojen, jedno izvjesno vrijeme. Ovih dana ćemo održati sastanak, čim to dozvole vojničke prilike.

I u samoj part. organizaciji pojavili su se isti nedostatci medu članovima, kao i u jedinici. Nedovoljna partijska odgovornost koja je često puta manja od vojničke. Već smo ranije naveli nekoliko karakterističnih primjera, o kojima ćemo više povesti računa, jer nisu usamljeni. Samokritičnost i priznanje vlastitih grešaka članova vrlo je niska. Mnogi partijci, u isto vrijeme i rukovodioci vole često puta da prikažu stanje drugačije nego što jest, i da u izvjesnoj mjeri neke stvari i namerno prešute. Tako da na mnogim sastancima part. jedinica ne može se dobiti prava slika vlastitog rada i stanje jedinice, a pogotovo ako se taj rad ne pogleda sa druge strane ili ako se direktno ne ode među borce u četu. Naš Komitet je već na svom zadnjem sastanku najenergičnije postavio pitanje iskrenosti u izvještavanju i odlučio da najoštrije kazni i odbaci sve obmane i neiskrenost, koja se pojavila. To se naročito odnosi na mnoge rukovodioce koji u svom izvještavanju o nedostatcima i slabostima svoje jedinice često puta nastoje da ih ublaže, ili na drugoj strani da u svojim izvještajima o borbama upravo strašno lažu.

Nedostatak je naših part. organizacija u Diviziji što one ne obuhvaćaju u dovoljnoj mjeri mase boraca, nego pretežno komandni kadar. O tome smo i ranije naveli. Novi borci, koji su nam došli u poslednje vrijeme, još za sada nemaju uvjeta, da tako brzo postanu članovi Partije, jer su to mahom stariji ljudi, bez ličnih ambicija i nastojanja da budu što bolji vojnici a pogotovo da budu članovi Partije. Neki od njih i namjerno puštaju brade da bi što stariji izgledali. Zato jest broj kandidata tako malen prema broju članova. Bez obzira na to nastojati ćemo da povećamo broj kandidata i članova Partije kandidirajući i primajući u Partiju one borce koji su nam došli iz pozadine, a vremenom i novomobilisane, koji će se u borbama i našim radom prekaliti, i izdići do člana Partije.

Slično je i sa SKOJ-em. Sve je manje omladinaca u jedinicama radi gubitaka koji najviše pogađaju omladince, a ljudi koji nam dolaze u jedinice u glavnom su stariji. Cim nam se počnu vraćati ranjeni omladinci iz bolnice u Mađarskoj, SKOJ će nam brojčano znatno porasti. *Rad SKOJ-a bio je intenzivniji od rada part. jedinica, ali nije mu pružena dovoljna pomoć. Naročito se zapaža iskrenost članova SKOJ-a, koju oni svagdje pokazuju.* Pred sebe je SKOJ postavio u zadatak savlađivanje najosnovnijih vojnih pitanja i rada sa automatskim oružjem, tako da ćemo moći preko njega rješiti niz nedostataka 0 kojima smo ranije govorili.

Neprijatelj je uspio da nam svojom ofanzivom nanese priličnu materijalnu štetu, pronalazeći niz bunkera sa hranom 1 materijalom, koji je u njima bio spremljen. U isto vrijeme

nastojao je da to iskoristi politički u borbi protiv nas, prikazujući narodu da partizani imaju pune magazine, a narod da je bos i gol. Bilo je čak slučajeva da su ponešto materijala ili hrane dali narodu, ili da su u jednom selu pljačkali, a u drugom dijelili, želeći da se na taj način prikažu kao zaštitnici naroda. U srpskim selima sjeverno od Papuka djelovali su zajedno sa Njemcima i četnici, koji su nastojali da se prikažu narodu tih sela kao zaštitnici srpstva, i da su došli ovamo da spreče dalju pljačku i ubijanje. Donekle su u tome uspjeli, jer je bilo pojedinaca u selima, koji su nas nakon odlaska neprijatelja prilično hladno dočekivali, a drugi nisu htjeli da nam uopće što kažu o četnicima. Ovo se odnosi samo na onaj dio naroda koji je ostao u selima dok je velika većina izbjegla iz sela u šume zajedno sa našom vojskom.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Sekretarijat Divizijskog komiteta:
Nenad Drakulić

Prilog:[9] brojno stanje i nac.
i soc. sastav za mjesec februar.

*** Redakcija ga nije pronašla.**

BR. 15

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 14. HERCEGOVAČKE OMLADINSKE UDARNE BRIGADE OD 3. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 29. UDARNE DIVIZIJE JA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOJ DELATNOSTI U BRIGADI[1]

POLITIČKI KOMESAR
XIV. HERC. OMLAD. BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
3. III. 1945.
D. Bijela

POLITIČKOM KOMESARU XXIX. U. DIVIZIJE NOVJ.

Dostavljam izvještaj o stanju i radu u brigadi od 1. II. do 28. II. o.g.

Brojno stanje brigade je sljedeće:

Svega ljudstva 1.163, na licu 1.044, u rashodu 119.

Oficira 18 i 1 drugarica, podoficira 42 i 1 drugarica, polkomesara 37, boraca 1.023 i 41 drugarica.

Naoružanje: 892 puške, 70 puškomitraljeza, 7 breda, 4 teška bacača, 3 laka bacača, 8 protivkolskih pušaka, 25 mašinki, 98 pištolja, 457 bombi.

Za ovaj posljednji mjesec stanje brigade se je popravilo. Uslijed stalnih borbi i pokreta rada[2] nije bilo u dovoljnoj mjeri, ali se je ipak radilo i to ono što je najpotrebnije tako da se je rad osjetio i bilo je vidnih rezultata.

Politička svijest kod boraca se uzdiže, ali ipak nije dostigla onu visinu na koju bi trebala. Sa borcima se radi preko konferencija četnih i bataljonskih, t.j. radnih i političkih. Na političkim konferencijama se prorađuju najglavniji članci iz »Nove Jugoslavije«, »Politike«, »Pobjede«, »Slobode«, glasnici, kao i sav materijal koji se dobija. Prorađeni su članci Đilasa, Kardelja, Moše Pijade. Ovi članci su prvo prorađeni sa rukovodiocima, pa zatim sa borcima. Prilikom prorade ovog materijala kod boraca je bilo velikog interesovanja, tako da su borci postavljali pitanja na koja im se je pravilno objasnilo. Održavan

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/7, k. 1153 II.**

[2] **Brigada je u februaru 1945. vodila borbe na prostoriji Kljuni — Gornje i Donje Zimlje, vršeći pritisak na neprijatelja u Nevesinju, u pravcu Bijelog Polja i na komunikaciju Mostar — Konjic (vidi Arhiv VII, reg. br. 7-1, 27-2, 33-2, 9-4, k. 1146 II i reg. br. 4-1, k. 395).**

je sastanak sa političkim komesarima bataljona povodom novih momenata u unutrašnjoj i spoljnoj situaciji, kao i povodom izjave kralja Petra i na tome sastanku prorađen je dopis kojeg sam dobio od vas.[3] Sa ovom izjavom su se upoznali svi borci i rukovodioci i isti osuđuju kralja. Ovo ogorčenje protiv njega ispoljavaju kroz pjesme.

Na dan dvadesetsedmogodišnjice osnivanja Crvene armije priređena je u svim bataljonima svečanost povodom osnivanja Crvene armije. Vršeni su raporti i članovi štaba brigade su govorili na ovoj svečanosti o njenoj ulozi i značaju, kao i o uspjesima. Uvečer na dan osnivanja bataljoni su davali priredbe posvećene Crvenoj armiji. Na ove priredbe je pozvat bio i narod.

Za ovaj mjesec dana mobilisano je 301 borac sa terena Gornjeg Nevesinjskog polja, Bijelog Polja i okolice Konjica. Svi su raspoređeni po bataljonima. Sa njima se je počelo odmah da radi i to najosnovnije stvari, koje treba da zna borac Narodno-oslobodilačke vojske.

Disciplina u brigadi se je popravila. Borbenost se je također popravila, jer za ovaj mjesec dana ubijeno je 549 neprijateljskih vojnika. Moral boraca je priličan. Mržnja prema neprijatelju je velika. Bratstvo i jedinstvo je prilično. Radi se na otklanjanju svih nezdravina u ovome pogledu. Drugarstvo je također prilično. Familijarnost postoji, ali u manjoj mjeri i radi se na otklanjanju istih. Odnos prema narodu je priličan. Dezerterstva za ovaj mjesec je bilo i dezertiralo je 12 boraca i to novomobilisanih. Održane su konferencije povodom dezerterstva i na ovim konferencijama su čitane presude pojedinih dezertera. Organizovanog dezerterstva nije bilo.

Kulturno-prosvjetni sektor.

Rad po ovom sektoru je malo koraknuo naprijed. Formirana kulturno-prosvjetna grupa pri brigadi koja ima za zadatak održavanje kulturno-prosvjetnih predavanja, kao i potpomaganje kulturno-prosvjetnog rada po bataljonima. Izišao je bataljonski list 1. bataljona, dok su članci za druge bataljonske listove napisani i sređuju se. Cianci za divizijski list su neki gotovi i sređeni, dok drugi još nisu, jer se nije moglo srediti zbog toga što su bataljoni bili stalno u borbama i pokretu. Kulturno-prosvjetna predavanja po bataljonima se održavaju

[3] **Odnosi se na pismo političkog komesara 29. udarne divizije od 17. januara 1945. upućenog svim političkim komesarima potčinjenih jedinica povodom nekih aktuelnih političkih događaja u zemlji i inostranstvu (Sporazum Tito — Subašić od 2. novembra 1944, izjava kralja Petra od 11. januara 1945. i stanja na frontovima). Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 53.**

i to o postanku čovjeka, kao i o postanku zemlje i o njenom okretanju. Također bataljoni daju i priredbe za vojsku i za narod.

Sanitetska služba.

Nedostatak u ovome sektoru je taj što nema dovoljan broj bolničara ni bolničarki, a i što ih ima su sa nedovoljnim znanjem i snalažljivosti. Lična higijena se održaje prilično. Zaraznih bolesti nema. U brigadi postoji 1 doktor, 1 hirurg, referent i zamjenik referenta. Svi mogu da odgovore svojim dužnostima. Za ovaj mjesec dana izbačeno je iz stroja 131 borac, od kojih 104 ranjena i 27 poginula. Svi teži su upućeni za Divizijsku bolnicu, dok se u brigadnoj bolnici nalazi 21 ranjenik.

Služba snabdijevanja.

Snabdijevanje se vrši preko NOO gde postoje, a gde ne postoje rekvizicijom. Hrana vojske je dobra, odjeća i obuća se popravila ali ne u potpunosti.

Intendanti su prilično nesnalažljivi, a naročito intendant 4. bataljona, koji ni ukoliko ne može odgovoriti svojoj dužnosti. Bilo bi potrebno da se isti povuče negdje u pozadinu na dužnost, da ne bi sam rad u pogledu snabdijevanja kočio se zbog njega. Mjesto njega bi se mogao postaviti njegov zamjenik drug Tarana Luka. Ovakav predlog sam i prije u izvještaju poslao.

Kadrovi.

Politički rukovodioci u brigadi su mladi i nemaju dovoljno iskustva i znanja, da bi mogli blagovremeno da uočavaju i reaguju na sve pojave koje se dešavaju, ali imaju uslova da se razviju. Autoritet kod njih je priličan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
major
Mirko Ignjatić

BR. 16

IZVEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNE GRUPE BRIGADA JA OD 4. MARTA 1945. OPERATIVNOM ŠTABU ZA KOSOVO I METOHIJU O VOJNO-POLITICKOM RADU U JEDINICAMA[1]

STAB
OPERATIVNE GRUPE BRIGADA
Pov. br. 11
4 marta 1945 godine

OPERATIVNOM ŠTABU KOSMETA

Dostavljamo Vam izveštaj o stanju u našim jedinicama, kao i naše zapažanje o stanju prije našeg dolaska, t.j. prije 21-11-1945. godine.[2]

U VI Crnogorskoj, kao i I Bokeškoj brigadi stanje ipak zadovoljava. Rad uz prilično dovoljno plana i sa dosta upornosti se svestrano odvija. Prilike po svim pitanjima rada u vojsci su dosta dobro sređene, tako da sve ovo ima punog odraza na punu vojničku gotovost kao i na ipak pravilan odnos boraca prema narodu. Jedno se da primijetiti kod rečenih brigada — a to je da im obaveštajna služba nije na visini. No, i po ovom kao i po svim ostalim stvarima im je skrenuta pažnja.

Mjesta koja smo za potrebe ovoga štaba upraznili nijesu još popunjena, ali će predloži brzo uslijediti. No bez obzira da je stanje u pomenutim brigadama dobro, mi smo svjesni toga da im još treba puno pomoći.

U III i V Kosmetovskoj brigadi stanje do našeg dolaska Konstatovali smo da je bilo dosta slabo. Jedinice dovoljno vojnički neučvršćene niti organizovane, planskog vojničkog niti političkog rada nije bilo. Obaveštajnih organa uopšte nijesu imali — a organizovanje intendanture takođe, tako da je sve ovo imalo puno negativnog odraza na borbenost, snalažljivost, unutarnju i spoljnu disciplinu, kao i na sam moral boraca. Kako niži tako i veći rukovodeći vojno-politički kadar je slab i neiskusan. Puno upražnjenih mjesta, a to naročito u V brigadi,

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 16-175, k. 1411.

[1] Naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita, polovinom februara 1945. formirana je Operativna grupa brigada od 6. crnogorske udarne, 1. bokeške udarne i 3. i 5. kosovsko-metohijske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 1-2/Ia, k. 25 A, reg. br. 13-4 i 3-9, k. 1411).

zbog nedostatka kadra postoji, što takođe u mnogome koči pravilno izdizanje jedinice kao i njenu borbenost.

Obzirom na ovako stanje u pomenutim jedinicama, a svjesni toga da se od njih trebaju napravit dobre i udarničke jedinice, mi smo preduzeli sve potrebno, mada smo dosada kočeni sređivanjem prilika u i okolo svoga štaba.

Radi što brže intervencije i bržeg uzdizanja naših jedinica od našeg dolaska do danas uradili smo sledeće:

Održali sastanak svih pomoćnika komesara brigada, preko kojih smo se prilično upoznali o stanju jedinica naše grupe. Na ovom sastanku su takođe u kratko pretresana sva pitanja koja zadiru u život naših jedinica. Rečeni nedostaci, greške i nesnalaženje su pravilno uočeni, na osnovu čega su drugovima pomoćnicima komesara data potrebna uputstva i direktive. Sprovođenje istih se osjeća i u jedinicama.

U V brigadi održano je savjetovanje svih rukovodilaca od vodnika pa do gore. Na istom su pretrešena sva pitanja, nedostaci su pravilno uočeni, a rukovodiocima skrenuta pažnja i pružena puna pomoć u izgradnji njihovih jedinica. Na sastanku je takođe dat plan za vojno-političko izdizanje boraca.

Odmah poslije ovog, takođe je u istoj brigadi održat sastanak štabova bataljona i štaba brigade, gdje su se ponovo raspravljala sva pitanja a naročito pitanje učvršćenja jedinica, discipline, izdizanja komandnog kadra, vojničke odgovornosti, komandovanja, održavanja vojno-političkih konferencija i t.d. Poslije svega ovog već se osjeća, iako još uvijek malo, živahnost rukovodilaca, odgovornost pred većim štabovima, veća ljubav za rad, veća vojnička budnost, jači vojno-politički rad i jača disciplina. Da se takođe zapaziti da ovako postavljene stvari i koliko god veće aktiviziranje rukovodilaca ima odraza i na same jedinice. Obaveštajni organi, organi OZN-e, pozadinski organi su postavljeni i svima njima a to naročito onima u V brigadi data su široka uputstva i zadaci.

U III brigadi, s obzirom da ipak nijesmo imali dovoljno vremena, manje smo pomogli. Pored toga što su pomoćniku komesara data puna uputstva za rad, održan je sastanak sa štabom brigade. Na istom smo raspravljali pojedine nepravilnosti koje su pravili pojedini članovi štaba, kao i pomogli im u stvaranju plana za rad kroz svoje jedinice.

Ljudstvo u V brigadi je isprobanije u borbama, te na osnovu ovog možemo reći i sigurnije nego ljudstvo u III brigadi.

8. o.m. zakazano je savjetovanje svih rukovodećih drugova u III brigadi.

Štab Grupe i pomoćno osoblje u štabu, osim suda, sekretara, šifranta i propagandnog odjeljenja je formirano.

Komanda pozadine je u oformljivanju.

Ovo je u glavnom kratak pregled stanja i našeg dosadanjeg rada u jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA STAB
POLITKOM. POTPUKOVNIK
Đedo[3] Milutinović

BR. 17

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. ISTARSKE BRIGADE OD 4. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 43. DIVIZIJE JA O STANJU I POLITIČKOM RADU U BRIGADI[1]

POLITKOMESAR II. BRIGADE
43. DIVIZIJE XI. KORPUSA
IV. JUG. ARMIJE
Broj /1945.
Dne: 4. marta 1945.

POLITKOMESARU 43. DIVIZIJE XI. KORPUSA IV. JUGOSLAVENSKE ARMIJE

Politički momenti u zemlji i van naše zemlje povoljno su primljeni u našim jedinicama. Formiranje jedinstvene vlade,[2]

[3] **Vukalica**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 30-2/12, k. 1324 A.**

[2] **Trećeg marta 1945. kralj Petar II Karađorđević, koji se nalazio u izbeglištvu u Londonu, odredio je za svoje namesnike dr Srđana Budisavljevića, dr Antu Mandića i inž. Dušana Serneca na koje je preneo svoju kraljevsku vlast. Petog marta vlada dr Ivana Subašića u Beogradu podnela je namesnicima ostavku. Kraljevski namesnici su 6. marta maršalu Jugoslavije Josipu Brozu Titu poverili mandat za sastav nove vlade. On je 7. marta 1945. obrazovao Privremenu narodnu vladu Demokratske Federativne Jugoslavije, koju su, istog dana, svojim ukazom potvrdili namesnici. Devetog marta Privremena narodna vlada DFJ objavila je Deklaraciju, kojom je istakla da je njen glavni cilj: borba za konačno oslobođenje zemlje i rešenje niza društvenih pitanja — agrarne reforme, kolonizacije, dugova radnika i seljaka, socijalnog osiguranja, zbrinjavanja ratne siročadi i žrtava fašizma. (Opširnije o tome vidi »Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 544—546; Peti kongres KPJ, str. 140—143, »Kultura«, 1948; Pregled istorije Saveza komunista Jugoslavije, str. 434——443, izdanje IRPJ, 1963; i list »Borba« od 6, 8, 10. i 13. marta 1945).**

stvaranje armije[3] i države ima na naše jedinice povoljan uticaj, te nam je poslužilo za podizanje borbenog morala. Značaj svih novonastalih momenata objašnjen je borcima putem konferencija i diskusija. Uporedo sa našim radom i uporedo sa uspjesima koje smo posljednjih dana izvojevali na bojnom i političkom polju, sve se više osjeća rad reakcije, a ogleda se u slijedećem:

1.) Često se čuje među narodom pa i vojskom nezdrava diskusija, a može se i nazvati i harangom protiv narodno-oslobodilačkih odbora. Odbornike prikazuju kao neznalice i kao ljude koji nisu u stanju da rukovode te da se u dovoljnoj mjeri ne zalažu na rješavanju općenarodnih pitanja. Sa druge strane predlažu tobože sposobnije ljude, a koji u stvari nisu odani našem pokretu, već su naklonjeni partijama koje rade u korist ovih koji harangiraju.

2) Potcjenjivanje i rušenje autoriteta rukovodiocima, naročito nižem komandnom kadru. Primjećeno je da se najviše rovari od strane domobrana koji su nedavno došli u naše redove.

3.) Nastojanje neprijatelja da razbija jedinstvo Hrvata i Slovenaca. Prilikom zadnje borbe popaljeno je nekoliko hrvatskih sela. Narod napada Slovence govoreći im da su oni to namjerno učinili, te odgovornost ne baca na neprijatelja, već na njih.

Jasno se vidi da neprijatelj traži naše slabosti, te ćemo uklanjanjem istih uspjeti da najbolje suzbijemo uticaj neprijateljskih parola i uopće propagande.

U prošlom periodu izvršen je napad na garnizon **Zorkovac**[4]. Rezultati ove akcije nisu zadovoljavajući. Neprijatelj je glavne snage imao preko **Kupe,** dok je u željezničkoj stanici i bunkerima imao slaba osiguranja. Neprijatelj je uspio da se izvuče i pobjegne. Glavni nedostaci ove akcije bili su što su pripreme za ovaj napad bile nedovoljne. Borci su se u ovoj akciji držali dobro, dok je jedan politdelegat napustio samovoljno položaj.

U prošlih dvadeset dana dezertirao je iz II. bataljona jedan borac, koji je bio u brigadi nekoliko dana. On je dezertirao prilikom pomenute borbe. Po pitanju dezerterstva u brigadi mi

[3] Odlukom Povereništva narodne odbrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 1. marta 1945, Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije dobila je naziv: Jugoslovenska armija, Mornarica NOVJ naziv: Jugoslovenska mornarica, a Vrhovni štab NOV i POJ — naziv: Generalštab JA (vidi tom II, Službeni list DFJ, br. 1-3, str. 623 i knj. 2. »Oslobodilački rat«, str. 508.

[4] Napad su 26. februara 1945. izvršile jedinice 2. istarske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-3 i 8-3, k. 576).

smo poduzeli sve mjere da se ono spriječi. Ovih dana streljan je u brigadi dezerter **Glavan Lovro,** bivši domobran. Presuda kao i streljanje povoljno je djelovalo na sve borce, te je naišlo na opće odobravanje.

Pljačka kod nas nije problem, ali se ipak desilo nekoliko manjih slučajeva koji još nisu točno ispitani, te se detaljnije ne mogu u ovom izvještaju na to osvrnuti. Protiv ovakvih pojava poduzimaju se uz objašnjavanje oštre mjere, kako bi uspjeli da tu pojavu ugušimo u začetku. Može se kostantovati da za sada nema nekih ozbiljnijih momenata koji bi štetno djelovali po političko-moralnu čvrstinu naših jedinica. Može se jedino primjetiti da još naši kako rukovodioci tako i borci ne znaju da prihvate novodošle borce, te odnos između njih nije u početku najbolji.

Između organizacionih problema mi smo uspjeli vezu i intendanturu u brigadi prilično da sredimo, dok sanitet još uvijek ne funkcioniše onako kako bi to moralo biti. Sanitet je uglavnom organizaciono postavljen, ali je nesnalažljivost u radu redovita pojava našeg saniteta.

Vojno-političko izdizanje naših boraca vrši se redovito prema predviđenom planu. U tom radu vidi se napredak, jedino što još naši rukovodioci nemaju dovoljno znanja i sistema u radu. Malo ima onih koji teže za samoizdizanjem. U tom radu, naime, mnoge stvari svode se na teoretiziranje, dok s druge strane u praktičnom radu dolazi do površnosti u učenju. Tu je 3 naše strane potrebna najveća pomoć našim rukovodiocima.

Sto se tiče rada našeg štaba mi još nismo uspjeli uskladiti posao, tako da se pojedini članovi štaba zadržavaju na rješavanju sitnica i pitanja koja bi u mnogo slučajeva morali da rješavaju naši referenti. Mi taj nedostatak kroz rad otklanjamo. Odnos pojedinih članova je pravilan kao i odnos štaba prema svojim podređenim.

Za v.d. komandanta 1. bataljona postavljen je drug **Jakšetić Vlado.** Njegov rad još se ne može ocjeniti pošto je tek pred kratko vrijeme došao na tu dužnost.

Politkomesar bataljona drug **Cuculić Otavio** zadovoljava na ovoj dužnosti. Njegova greška je što voli da diskutira o naređenjima i voli da sputava ostale članove štaba.

Pom. politkomesara drug **Milovan Jelovica** pokazuje prilično volje za rad koji vrši, samo se još nije saživio sa jedinicom.

Ađutant bataljona drug **Bančić** zadovoljava na dužnosti. U radu je agilan i prilično elastičan.

Stab kao cjelina zadovoljava.

2 bataljon: Komandant drug **Vaso Vujanić** pokazao je mnogo umješnosti u rukovođenju jedinicom i uložio je mnogo truda da se bataljon izdigne.
Za v.d. komesara postavljen je drug **Valenčić Boris,** dosadanji komesar prateće čete. Vjerujemo da će se drug snaći na toj dužnosti, prema tome i zadovoljiti.
Pom. komesara drug **Rotar** ulaže mnogo truda i oleta u svojem radu.
tab kao cjelina zadovoljava.

3. bataljon: Za komandanta bataljona postavljen je drug **Afrić Vladimir.** Osjeća se da mu je kurs mnogo pomogao te vjerujemo da će nedostatke koje je do sada imao u rukovođenju ukloniti.
Politkomesar bataljona drug **Skabić Anton** pokazuje mnogo volje za rad, samo mu nedostaje načelnost u radu. Nadalje, nivo njihovog političkog znanja nije na najboljoj visini.
Ađutant bataljona drug **Opalić Jovo** zadovoljava,
Pom. politkomesara bataljona drug **Roče Ivo** svojevremeno popušta u radu, ali općenito uzevši na dužnosti koju vrši zadovoljava.
Stab kao cjelina zadovoljava.

Politička situacija na terenu Karlovačkog područja povoljna je. Narod poštuje narodno-oslobodilačke odbore i smatra ih istinskom vlašću. Sto se tiče pomoći vojsci, narod ulaže sve napore da nas pomogne. Rad političkih organizacija je agilan i može se konstatovati da političke organizacije žive sa narodom.

Sto se tiče nama postavljenih zadataka sa strane štaba Divizije, mi smo poduzeli sve da se zadatak u potpunosti izvrši. Jedino može se reći da u toku zadnjih dana naša aktivnost bila je slaba, to jest rezultat aktivnosti. Po pitanju rekvizicije hrane uspjeli smo da se rekvizicija provede u koljenu između **Kupe** i **Dobre** te rezultati iste zadovoljavaju.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
M. P. **Nikola Pavletić**

[5] **Uz ovaj dokumenat je dostavljen propratni akt u kome se navodi da se dostavlja plan političkog rada za mart. Redakcija nije pronašla ovaj plan. Međutim, postoji plan političkog rada u jedinicama 43. divizije JA za period od 1. do 31. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28 i 30/12, k. 1324 A).**

BR. 18.

REFERAT SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ 11. UDARNE DIVIZIJE 1. ARMIJE JA OD 5. MARTA 1945 . O ORGANIZACIONOM STANJU I ZADACIMA PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

Br. 41 — dodatak prethodnom dokumentu[2]

Organizacioni referat održan na I. konferenciji KPJ XI. Divizije.

ORGANIZACIONO STANJE I ZADACI NASE PART. ORGANIZACIJE

Poslije VI. neprijateljske ofanzive naša Divizija nalazila se je u vrlo teškom stanju. U Diviziji izbili su krupni problemi koje je trebalo što prije riješavati. Part. organizacija bila je malobrojna, sa svojim organizacionim nedostatcima, bez zdravog partijskog života. U cilju rješavanja problema bilo je nužno što prije osposobiti i uzdići partijsku organizaciju, orijentisati je na rješavanje najvažnijih problema Divizije kroz organizaciono učvršćenje, davanja pravilne sadržine rada ćelijama i likvidaciju izrazitih familijarnih odnosa koji su se naročito zacarili u štabovima, zatim birokratizma i nesamokritičnosti. Trebalo je kod komunista probuditi interes za sticanje znanja iz oblasti marksizma-lenjinizma i razviti što više osjećaj odgovornosti. Morao se je napraviti korjeniti prelom u radu zbog oživljavanja naših jedinica, izboriti se protiv neodgovornosti. Divizija se je tada, prema ocjeni Oblasnog komiteta[3] kao i naše part. organizacije, nalazila skoro pred rasulom. Pitanje dezerterstva, mobilizacije i nepotrebnih žrtava trebalo je početi što prije rješavati. U V. brigadi u periodu od mjesec i po dana dezertiralo je preko 20 članova KPJ, a u Diviziji u isto vrijeme preko 400 boraca.[4] Div. komitet, potpomognut od strane Obi. komiteta, uvidio je osnovne nedostatke i način kako da im se pristupi rješenju, mobilizirajući pri tom svu part. organizaciju. Stanje se je znatno promijenilo, partijska organizacija pošla je

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 41, fond CK KPJ.

[2] Uz referat je upućen i propratni akt (isti registarski broj).

Odnosi se na Oblasni komitet KPJ za Bosansku krajinu.

[4] Odnosi se na period od avgusta 1944. do marta 1945. U tom vremenu divizija se popunjavala novomobilisanim ljudstvom, pretežno onim koje je do tada bilo u kvislinškim formacijama.

putem pravilnog rada i u vremenu od nekoliko mjeseci do našeg puta za Srbiju[5] stvoreni su uslovi za formiranje novih dviju brigada, mobilisano je preko 2000 novih boraca, a Divizija je izvršila niz vojničkih uspjelih akcija. Odlaskom naše Divizije, bez XIV. SNOU brigade," u pravcu Srbije u Diviziji su se pojavili nedostatci jer lo je bio prvi pokret naše Divizije. Naši rukovodioci nisu se dovoljno snašli i savladali forme rada u teškim uslovima života jedinica. Nedostajala je marševska disciplina. Politički rad u Diviziji nije bio na visini a kulturno-prosvjetni rad bio je u jedinicama skoro potpuno zamro. Prelaskom u Srbiju i stvaranjem boljih uslova za rad, kao i intenzivnijim radom naših rukovodioca, otklonjeni su u mnogome nedostatci i kroz Srbiju i samom borbom za Beograd[7] naša Divizija dala je kako na vojničkom tako i na političkom polju dobre rezultate. Od V. brigade i XII. brigade i dobrovoljaca iz Mačve formirana je nova XXXII. brigada[8] u Diviziji. Naša part. organizacija dala je kadar za formiranje XXXII. brigade a sada daje kadar za stvaranje artiljerijske brigade.[9]

Partijska organizacija u Diviziji broji po spisku 1118 članova KPJ organizovanih u 106 ćelija, 136 kandidata i 1466 SKOJ-evaca organizovanih u 98 aktiva. Na licu ima 1003 čl. KPJ, 105 kandidata i 1343 SKOJ-evca. Socijalni sastav je slijedeći: 787 zemljoradnika, 128 radnika i 59 intelektualaca. Socijalni sastav SKOJ-a: 1223 zemljoradnika, 152 radnika i 91 intelektualac. Partijska organizacija mjeseca oktobra 1944. god. brojila je po spisku: 686 čl. partije, 40 kandidata i 498 SKOJ--evaca, dakle part. organizacija povećala se je u međuvremenu za 432 člana KPJ. Pred part. organizacijom postavljaju se važni

[5] Po naređenjima Vrhovnog štaba NOV i POJ od 11. jula, 26. avgusta i 4. septembra 1944. 11. udarna divizija je izvršila pokret iz Bosanske krajine i 7 8. avgusta prešla reku Bosnu. U istočnoj Bosni se zadržala do 16/17. septembra, kada se, iz rejona Kostijerevo, Đevanje i Budišić, prebacila preko r. Drine na prostoriju s. Planine, zauzela Krupanj, Mali Zvornik i uspostavila vezu sa jedinicama 16. udarne divizije, a zatim ušla u sastav 12. udarnog korpusa (vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 46, 54, 72, 73 i 137; tom I, knj. 12, dok. br. 55, 72, 94, 168 i 169 i knji. 13, dok. br. 18).

[6] Odnosi se na 14. srednjobosansku udarnu brigadu.

' Od 17. septembra pa do oslobođenja Beograda, 20. oktobra 1944, 11. divizija je učestvovala u borbama jedinica 12. udarnog korpusa NOVJ u severozapadnoj Srbiji za oslobođenje Pocerine, Mačve, Kolubare i Beograda (vidi tom I, knj. 12, dok. br. 94, 168 i 169; knj. 13, dok. br. 18, 31, 43, 82, 159, 165, 166 i knj. 14, dok. br. 111, 112, 113 i 162).

[8] Reč je o 32. srpskoj brigadi, koja je krajem septembra 1944. formirana od ljudstva iz 5. i 12. NOU brigade 11. udarne divizije NOVJ i od Mačvanskog NOP odreda (vidi tom I, knj. 13, dok. br. 31 i 185 i knj. 14, dok. br. 162).

[9] Artiljerijska brigada je formirana početkom februara 1945 (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 88).

zadatci omasoviti, učvrstiti part. organizaciju i teoretski je uzdići kako bi ona bila sposobna što prije vaspitati mase novih boraca u duhu naše borbe, upoznavajući ih sistematski sa razvojem, ciljevima i tekovinama borbe. Odlučno likvidirati partizanštinu u cilju uzdizanja naše divizije u red savremenih borbenih jedinica.

Omasovljenju part. organizacije treba prići smelije. I pored direktive CK,[10] u našoj part. organizaciji postoji sektaštvo, koje je izrazito u V. brigadi, kao i nekim bataljonima XXXII. brigade. Ima četnih ćelija koje broje po 3 člana partije kao i ćelija u V. brigadi koje nisu primile ni jednog borca u partiju sa terena Srbije, što je dokaz vrlo oštrog kriterija i zapostavljanja boraca sa terena Srbije kao i nerada part. organizacije. U borbi i svakodnevnom životu u vojsci najlakše se proverava odanost, borbenost i karakterne osobine boraca, što pretstavlja osnovni kriterij pri primanju u partiju. Mi smo u vremenu od meseca oktobra do danas primili oko 450 novih članova ali je potrebno da mnogo smelije priđemo omasovljenju i odbacimo suviše oštar kriterij. Važna je zadaća naše part. organizacije da sve proverene borce kroz SKOJ-evske organizacije ili putem kandidacije što prije osposobe i prime u partiju.

Prije tri meseca part. organizacija brojala je svega 30 kandidata, dok danas taj broj iznosi 140. Broj kandidata u jedinicama prosečno je vrlo mali u poređenju sa brojem partijaca, tako da ima bataljona koji imaju samo po tri kandidata. Takođe treba postupiti prema direktivama CK o kandidovanju SKOJ--evaca, onih koji nisu zreli da se pre kandidatskog staža prime u partiju. Teoriski rad sa kandidatima ne sme biti samo formalno postavljen, nego se sa njima mora raditi pojedinačno ili na teoretskim part. sastancima, kako bi što prije rešili na taj način važan problem omasovljenje partijske organizacije. Teoretski rad u biroima u ćelijama odvija se u proradi I. i II. glave Istorije partije [SKP-b] kao i direktivnih članaka iz štampe. Potrebno je probuditi smisao za teoretsku izgradnju u štabskim ćelijama kao i nekim četnim ćelijama i dati mu sistem i ne dozvoliti da se površno radi. Biroi još nisu postali pokretači teoretskog rada. Zbog slabog teoretskog nivoa novih pa i starih članova, koji nemaju znanja o osnovnim stvarima, teoretski rad mora se odvijati na izučavanju Istorije partije, osnova lenjinizma, zatim štampe. Zbog nečitanja i neprorađivanja »Borbe« našim članovima nisu jasna mnoga pitanja i često zbog toga ne znaju prići pravilnom rešavanju političkih, vojničkih ili bilo kojih drugih problema koji stoje pred part. organizacijom. Mi smo

io Verovatno se odosi na pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ).

u zadnje vreme održali dva kratka kursa za četne rukovodioce i s obzirom na brzo podizanje kadrova potrebno je da se nastavi sa daljnim održavanjem kurseva.

Part. organizacija organizaciono je pravilno postavljena, nema krupnih organizacionih nedostataka, jedino što raspodela rada na sektorima u nekim ćelijama V. i XXXII. brigade nije pravilna. Po omladinskom sektoru rada zaduži se samo jedan član, pa čak ima slučajeva da nema zaduženja i zbog toga omladinski sektor nije izražen te part. organizacija nije dala mnogo za razvitak i učvršćenje SKOJ-evskih organizacija. Dnevni red radnih sastanaka u izvesnom broju ćelija odvija se šablonski, što onemogućava part. organizaciju da pravovremeno uoči nedostatke u jedinicama.

U part. organizaciji treba nastojati da se familijarnost, zatim birokratizam, koji je izražen kroz učiteljski metod rada na neodilaženje na rad u ćelijama, što prije likvidira. Familijarnost je prilično izražena kod rukovodioca sa terena Krajine. Mora se voditi kurs da se ove pojave u ćelijama što prije iskorene kroz svakodnevnu kontrolu rada i pomoći ljudima u radu.

Biroi u našoj part. organizaciji ne osećaju se u potpunosti kao rukovodstvo. To naročito važi za biroe XXXII. brigade gde rad SKOJ-a, a donekle i politički rad, ne izvire iz života part. organizacije, iz rada biroa, nego se odvija nezavisno. Rad part. komiteta počeo se osećati u ovom kratkom vremenu i njegovo stvaranje mnogo će podići rad i odgovornost ćelija koje su slabo potpomagane. Div. komitet je nepotpun jer u komitetu nema odgovornog druga za omladinski rad. Komitet, mada je u zadnje vreme skoro potpuno izmenjen, delovao je kao celina. Članovi komiteta trebali bi posvetiti pažnju svom ličnom uzdizanju, kao i davanju što više pomoći biroima i ćelijama. Rad u štabskim i prištabskim ćelijama slab je a naročito po pitanju teoretske izgradnje. Ima slučajeve (štabska ćelija III. bataljona V. brigade i I. bat. XXXII. brig.) da se ne održava sastanak po mesec dana a nekad i više. Nepartiski život po štabovima dovodi do otuđivanja ljudi od rada i vrlo štetne familijarnosti.

Broj članova SKOJ-a u mesecu oktobru u div. iznosio je 490 i bio je za 200 manji nego članova partije. Popunom jedinica pristupilo je se omasovljenju SKOJ-evske organizacije ali ima još slučajeva da je u bataljonu broj SKOJ-evaca jednak broju partijaca. (Primer II. bat. V. brig.). Razlika u broju SKOJ-evaca u I. i II. bat. XII. brig. iznosi oko 50 mada su ti bataljoni politički i vojnički približno isti, također i brojčano, što dokazuje nerad part. organizacije u II. bataljonu na pitanju SKOJ-evskog omasovljenja kao i suviše oštro merilo za primanje u SKOJ-evsku organizaciju. Problem omasovljenja

SKOJ-evske organizacije najoštrije se postavlja u V. brigadi. Treba u mnogome pomoći teoretski rad u SKOJ-u i kanalisati ga pravilno na proradu SKOJ-evskog materijala kao i svakodnevne štampe. Brigadni komiteti trebali bi redovitije da održavaju sastanke te da se izbegne u mnogome nesistematski rad. Brigadni komitet XXXII. brig. nije za 4 meseca održao ni jednoga sastanka, što je doprinelo da se u pojedinim aktivima rad odvija nepravilno. Potrebno je ostvariti što bliži kontakt part. i SKOJ-evskih rukovodilaca kako bi se rad što bolje razvijao. Pred part. organizacijom postavlja se da se dadne što veća pomoć SKOJ-u da bi se SKOJ-u dala pravilnija sadržina rada i da bi rad SKOJ-a išao paralelno sa radom partije na rešavanju onih problema koji zahtevaju najhitnije rešenje.

Političkom radu u zadnje vreme prišlo je se planski. U glavnom upoznati su borci sa razvojem, ciljevima pa donekle i tekovinama borbe. Pitanje kralja ne postavlja se u našim jedinicama, izuzev možda samo nekoliko boraca. Ovde se ne uzimaju u obzir novi borci koji su došli pre par dana. Odluke II. zasedanja [AVNOJ-a] izvestan deo boraca nije sadržajno primio, one nisu postale njegova svojina baš zbog neplanskog i površnog rada polit, rukovodioca koji nisu shvatili da prorada Odluka zahteva period vremena od nekoliko nedelja, a ne samo održavanje jedne konferencije. Potrebno je mnogo posvetiti pažnje teoretskom uzdizanju komesara četa i delegata, od kojih mnogi ne mogu samostalno da prorađuju stvari i održavaju konferencije. Odbaciti površnost u radu kod polit, rukovodioca i nastojati da rad izvire iz potreba jedinica i da bude živ, blizak našim novim borcima, jeste važan zadatak pred našom part. organizacijom u cilju što boljeg političkog rada.

Učinjen je korak napred u podizanju naše divizije u red borbenih savremenih jedinica. Odstranile[11] su se krupne promene discipline koja se očitovala kroz izvršenje zadataka. Borci su prilično vladali oružjem i naši rukovodioci počeli su sredstva komandovanja pravilno da upotrebljavaju. Part. organizacija mora pomoći našim vojnim rukovodiocima da bi oni ovladali vojničkim znanjem, da se prvenstveno kod njih iskoreni partizanština a od novih boraca da se stvore pravi majstori oružja, borbeni, inicijativni i snalažljivi borci.

Kulturno-prosvetni rad kod nas u zadnje vreme pokazuje vidnih rezultata, kad se uzme u obzir da je pre našeg dolaska u Srem[12] taj rad bio vrlo slab. Priliv novih boraca mnogo

[11] Treba: ostvarile.

[11] Divizija se prebacila u Srem 22/23. i 24. oktobra 1944. i otada je učestvovala u borbama koje su vođene na sremskom frontu. Do 10. novembra ona je bila u sastavu 12. udarnog korpusa, a zatim u sastavu 1. proleterskog udarnog korpusa, odnosno 1. armije JA (vidi tom I, knj. 10, dok. br. 3, 31, 48, 49, 64, 66, 86, 96, 101 i 114, knj. 18, dok. br. 17, 49 i 88).

je doprineo oživljavanju kulturnog rada. U prošlom mesecu izdato je preko 120 zidnih novina, 10 bataljonskih listova i 2 brigadna. Propagandni otseci daju dobru pomoć pol. komesarima, samo bi u tom radu trebalo biti više koordinacije.

Omasoviti part. organizaciju, raditi neprestano na njezinom učvršćenju i podizanju na viši stepen, nastojati da ona ostvari potpuno rukovodstvo, jeste jedan od osnovnih zadataka koji stoje pred partijom, koja je garancija da se reše ozbiljni problemi koji stoje pred našim vojnim jedinicama.

5. marta 1945. g.

Za div. komitet
sekretar,
Mirko Vranić

Dodatak dokumentu br. 7399 br. 41

Prilog br. 1

STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Oktobra meseca 1944 god.

686 KPJ 40 kandid. 498 SKOJ-evaca

Marta meseca 1945. god. po spisku.

V. brigada	405	KPJ	49	kand.	415 SKOJ-evaca
XII. brigada	316	„	31	f?	476
XXXII. brig.	215	„	40	*rt*	378
Artiljer. brig.	37	„	3	*n*	47
Prištab. ćelije	145	„	13	»i	150
Svega:	1118	„	136	»j	1466

Na licu

	1003	„	105	*tt*	1343

Ćelija: 106, SKOJ-evskih aktiva: 98,
Socijalni sastav: 787 zemljor., 128 radnika i 59 intelekt.
Soc. sastav SKOJ-a: 1223 „ 152 91

BR. 19

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 4. UDARNE BRIGADE OD 5. MARTA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA O PARTIJSKO-POLITICKOM, KULTURNO-PROSVETNOM I VOJNO-STRUCNOM RADU U BRIGADI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IV UDARNE BRIGADE XII UDARNE DIVIZIJE
Br. si.
Dana 5. III 1945. g.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA XII UDARNE DIVIZIJE

Položaj

Šaljem Ti izvještaj o partijskom radu za mjesec veljaču 1945. g.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Politička situacija u našim jedinicama je slijedeća:

Od samoga početka neprijateljske ofenzive- naši su se borci držali dobro a naročito stari borci koji su pretrpili i težih borbi i akcija, dok kod novih boraca bilo je drugačije i oni su postavljali razna pitanja. Jedni su postavljali pitanje u samoj ofenzivi zašto se ne prebacimo na front u Srem, jedni su postavljali pitanje zašto je Crvena armija prešla nazad u Mađarsku iz Virovitice. Na ova pitanja drugovi komesari su pravilno reagovali i objasnili im ovako: Naši viši štabovi znaju kako treba voditi i kuda treba voditi naše jedinice, i da smo mi pretrpjeli i većih ofenziva nego što je ova. Za Crvenu armiju je objašnjeno ovako: da je ona držala u Virovitici mostobran, ujedno se osiguravala, dok su neke druge jedinice Crvene armije vršile operacije na Budimpeštu, i prilikom likvidacije Budimpešte Crvena armija se je povukla na svoje druge zadatke. Naši borci za vrijeme ofanzive nisu mnogo ni političk-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16-1/5, k. 883 A.**

[5] **Odnosi se na ofanzivu nemačkih i ustaško-domobranskih snaga, koja je otpočela 6. februara 1945. na virovitički mostobran (vidi dok. br. 12, objašnjenje 3 i dok. br. 13, objašnjenje 2; Arhiv VII. reg. br. 2-2 i 5-2, k. 887).**

ki mislili, jer im je bio jedini problem nahraniti se i u borbu. Borci su govorili među sobom da bi voljeli ići u sela pa makar i vodili borbu.

Naša brigada pred samu ofenzivu dobila je oko 350 boraca iz raznih drugih NOO-a i pozadinskih ustanova, pa i mnogo komunista među njima je bilo. Isti borci bili su raspoređeni u naše bataljone. Jedan dan prije nego što ćemo krenuti na Papuk[3]. Također je bilo od tih boraca ostavljeno oko 100 u našem dopunskom bataljonu koji je trebao da vježba nekoliko dana pa onda da se uputi u jedinice. Isti borci za vrijeme ofenzive probijajući se i prebacivajući se mnogi su nestali. Nestalo ih je oko 100, dok ih je 17 dezertiralo neprijatelju. Oni su se uplašili ofenzive i mislili su da će ih banda pohvatati. Ovi su nestali mnogi prilikom nrobijanja našeg II bataljona za Uvačku glavu, kada ih je neprijatelj dočekao na kosi.[4]

Ja mislim da smo mi te borce dobili barem 8 dana prije ofenzive, da isti ne bi dezertirali da smo mogli barem nešto politički s njima raditi.

U samoj ofenzivi kod boraca je prenešena vijest da su Rusi odnosno Crvena [armija] u Virovitici i da kreću za Slatinu. Ta vijest je došla od raznih drugih boraca iz pozadine koji su dolazili u naše jedinice. Mislim da je ta vijest bila nepotrebna i nekorisna pošto su borci govorili među sobom kako da naši pretpostavljeni starješine za to ne izvještavaju. Bili smo s naše strane poduzeli mjere da to sprečimo i da borce uvjerimo da to nije istina, nego da su to naše jedinice koje se tuku na Bilogori/'

Prilikom dobivanja zadatka za likvidaciju Vučjaka[6] borci su bili pripremljeni i veseli što kreću u akciju i govorili su

[3] Dvanaestog februara 1945, sa linije Orahovica — s. Slatinski Drenovac — Voćin i iz Slavonske Požege, otpočelo je nastupanje delova nemačke SS divizije Princ Eugen«, policijske jedinice iz sastava borbene grupe »Stefan« i jedinica 7. ustaško-domobranske divizije u pravcu planine Papuka i Krndije, gde su se nalazile jedinice 12. udarne divizije NOVJ. Do 14. februara neprijatelj je ovladao većim delom Papuka i Krndije i komunikacijom Orahovica — Slavonska Požega — s. Bučka Kamenica (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883, reg. br. 10-1/2, k. 887. reg. br. 1-2, k. 119/7: depeše Slaba 6. udarnog korpusa NOVJ).

[4] Reč je o borbi koja je vođena noću 15/16. februara 1945, kada su 1. i 4. bataljon 4. udarne brigade napali neprijateljsko uporište Slat. Drenovac. Borba je trajala oko dva časa. Zbog jakog otpora (oko 400 vojnika iz sastava nemačke 7. SS divizije »Prin Eugen«), Štab 4. brigade je naredio bataljonima da se povuku na svoje polazne položaje (vidi Arhiv VII, reg. br. 10-1/2, k. 887, reg. br. 2-2, k. 883).

[5] Na Bilo-gori su bile jedinice iz sastava 10. korpusa NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 11 i 47-3, k. 557; reg. br. 19-3, k. 293).

[6] Napad je izvršen 27. februara 1945. Posle trodnevne borbe jedinice 12. udarne divizije, uz sadejstvo jedinica 40. udarne divizije, oslobodile su Mrkopolje. Kamenski Šušnjar, Vučjak Kamenski, Zvečevo i

među sobom da vole da idu tući fašiste koji pljačkaju naš narod. Mislim, a to je i tačno da se naši politički radnici nisu snašli u samoj ofenzivi, tj. nisu svoj rad mogli prilagoditi toj ofenzivi tako da je skoro politički rad zaostao i nije se niti jedan komesar založio da koliko toliko sa borcima radi. Partijska organizacija također mogla je više dati od sebe da se politički djeluje na borce. Mislim da su tu trebali baš pokazati politički komesari borcima kakova je ta ofenziva, kakovoga je karaktera, da to nije neka pripremljena ofenziva, već da je to rezultat povlačenja njemačkih trupa a ujedno i pljačka po našim selima i da banda hoće da neke naše magazine opljačka.

Sada stanje u našoj brigadi prilikom dolaska iz Šušnjara na ovaj sektor na odmor je dosta dobro. Održani su sastanci sa svima političkim radnicima u našoj brigadi, po bataljonima smo održavali te konferencije, davali im upute, rešavali probleme koji su iskrsavali u toku ofenzive tako da smo rasplamsali rad i kanalizirali u jednom pravcu. Naši borci su zadovoljni a naročito sada kada je naša brigada postala udarna,[7] a za koju smo mi s naše strane već prije na sastancima pripravili i govorili da će postati udarna i da moramo zadatke izvršavati u potpunosti da bi postali udarna brigada. Parola udarna brigada je našim borcima svima pred očima, i za tu parolu naši borci treba da daju sve od sebe i da im to bude odskočna daska za daljnje akcije. Na svima sastancima kako političkim tako i na partijskim govoreno je da naša brigada treba da postane udarna, kako sam ja lično dobio od Tebe[N] u Orahovici.

Prilikom dobivanja naziva udarna prostrujalo je kroz našu brigadu kao požar i parole po kućama su popisane: Zivila IV udarna brigada. Taj momenat je iskorišćen baš danas i mi smo sakupili cijelu brigadu, održao je komadant brigade[9] govor borcima, zatim komesar brigade.[10] Ja sam podvukao također o dezerterstvu koje je do sada bilo i da trebamo budno paziti na one koji miniraju našu vojsku iznutra. Borci su oduševljeni i vidi im se svima u očima radost. Poslije tih govora borci su uzvikivali parole da živi IV udarna brigada i druge razne parole. Poslije glazba je svirala i cijela brigada je igrala kolo i bilo je veselje.

Ja mislim da naša brigada sada opet je spremna za izvršenje novih zadataka.

Voćin. Neprijateljske jedinice iz sastava borbene grupe »Stefan« su pretrpele velike gubitke. (Vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883, reg. br. 25-2, k. 1293).

' Brigada je proglašena udarnom 3. marta 1945. naredbom Štaba 3. armije JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 24-94 2, k. 887).

[8] Misli se na Slavka Pejaka, sekretara divizijskog komiteta.

» Nikola Dalinić

io pero Kojadinović

ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Broi članova partije nalazi se u priloženoj tabeli a iznosi 170.

U brigadi postoje i popunjeni su svi part. biroi i kadar do sada imadem sav, jedino mi fali komesar IV bataljona koji je ranjen u akciji na Drenovac.[11] Za vrijeme ofenzive članovi partije i to neki su se dosta slabo pokazali a to je komesar Zivković, pomoćnik komesara Rusić koji nisu vodili računa da im bataljon bude u cjelini i da vojsku drže na okupu, da ih vode iz Krndije u sastav brigade, što se moglo uraditi. Isti Zivković je na sastanku part. biroa priznao da je kriv i partijski postavio da je grešku zaslužio i da ga se kazni partijskom kaznom. Part. biro III bataljona kaznio ga je partijskim ukorom, dok je on bio najstariji član štaba bataljona, komandant je bio ranjen pa je on glavnu krivicu snosio. Sekretar bataljona nije poveo računa da se part. biro sastane i da donese odluku da bataljon odnosno da te dvije čete krenu u sastav brigade, nego je dozvolio da komesar govori razne druge stvari. Part. biro kaznio ga je partijskom opomenom radi gore navedenoga. Isti drug je komunistički postavio stvar i priznao da je tu zgrešio. Na istom sastanku prisustvovao sam ja. Također u ovoj ofenzivi držao se slabo i komesar II bataljona, koga sam ja na sastanku štabske ćelije ispitao i on je sam priznao da je malo dao od sebe kao komunista u toj ofenzivi. Pred njega su postavljeni zadatci kako on treba da radi na sastanku i zaključeno koliko treba da dade od sebe kao komunista u budućim akcijama i momentima, kao što su bili za vrijeme ove ofenzive.

Za ovo vrijeme isključeno je iz partije 3 člana. Jedan član partije, nažalost i komesar čete, bacio je bluzu sa oznakama kada je bilo gusto i stvarao paniku među borcima. Također i ova dva člana partije su se kukavički držali za vrijeme ofenzive.

Kadar koji sam dobio iz Osječke brigade: popunio sam moj odnosno metnuo sam ga na potrebna mjesta dok su dvojica utekli za vrijeme ofenzive na Dilj. Komesar bataljona i zamjenik komandanta — kapetan. Mislim da su ti drugovi zaslužili kazne stroge.

Naša partijska organizacija za vrijeme ofenzive održavala je sastanke i ja sam održao konferenciju sa part. biroima, održao sam dva sastanka štabske ćelije a također su održavani i sastanci part. biroa.

[11] **Borbe su vođene noću 15/16. februara 1945. godine.**

Teoretska izgradnja članova K.P. u našoj brigadi: postavljeno je da se proučavaju one brošure koje smo zaključili na sastanku div. [izijskog] kom.[iteta] i proučavaju se brošure o masovnom partijskom radu, o kadrovima, o Partiji i borimo se za čistoću K.P.J. Direktive koje sam dobio na sastanku div. kom. prenešene su i sprovode se u život.

POLITICKO-PROSVJETNI RAD

Političko-prosvjetni rad u brigadi, kako sam već naveo, bio je zaostao u ofenzivi zbog toga što naši politički rukovodioci nisu znali preorijentisati svoj rad i prilagoditi se ofenzivi, tako da su naši borci slabo politički mislili, dok je prilikom dolaska na ovaj sektor otpočeo opet nov rad odnosno normalan rad, održane su konferencije sa svima polit, rukovodiocima u brigadi i dati im zadatci kako treba da rade, šta treba da rade, iznešena im je politička situacija u svijetu, Krimska konferencija je razrađena, zatim stvaranje jedinstvene vlade i sada se održavaju polit, sastanci u tome pravcu. Također je formiran propagandni odjel pri štabu ove brigade i on kao takav radi po dobivenim zadatcima komesara ove brigade koji je održao sastanak sa istim propagandnim odsjekom.

SKOJ

Brigadni komitet SKOJ-a postoji kao potpun. Održan je sastanak brigadnog komiteta, na kome sastanku sam ja prisustvovao, gdje su dobiveni zadatci prenešeni i na SKOJ, tj. na SKOJ rukovodioce. Također postoje bataljonski komiteti SKOJ-a i redovito se sastaju. Brigadni komitet nije se redovito sastajao pošto su bataljoni bili udaljeni jedan od drugoga pa je zbog toga SKOJ organizacija nešto zaostala i u samoj ofenzivi nije se pokazao SKOJ prvi. Mislim da je ovdje rukovodioc SKOJ-a malo se uljenio odnosno uspavao.

Bataljonski komitet u III bataljonu je dobar, to se vidi i po samoj SKOJ organizaciji koja broji 35 članova SKOJ-a.

Na sastanku brigadnog komiteta dat je plan rada SKOJ-u, što trèba da radi SKOJ, osnovni zadatak proširiti SKOJ organizaciju u Brigadi i zatim je učvrstiti. Također šta trebaju SKOJ-evci poduzeti sa svoje strane kada je brigada postala udarna.

U ovim borbama je izbačeno mnogo SKOJ-evaca iz stroja i naročito u IV bataljonu gdje je SKOJ organizacija pala na minimalni broj SKOJ-evaca.

Stoga smo mi poduzeli mjere, a što je to i moguće u tome bataljonu, da se proširi SKOJ organizacija jer imade dobre omladine koja je pokazala u ofenzivi da je odan NOB-i.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Kulturno-prosvjetni rad poslije ofenzive otpočeo je sa svojim djelovanjem a naročito poslije konferencije sa političkim rukovodiocima. Komesar brigade je dao zadatke kako treba kulturno-prosvjetni rad da funkcioniše, da se odmah formiraju kulturno-prosvjetni odbori i da isti obuhvate masu boraca, tj. 3'4 boraca u četi u kulturno-prosvjetni odbor.

Formiranju tih odbora se je prišlo i već se vidio rad. Propagandni odjel tu je pomogao i on u zajednici sa bataljonima priređuje kulturno-prosvjetne večeri, koja je jedna od takovih večeri održana u mjestu Badljevina a ista je i uspjela. Na toj večeri čitani su razni članci, jedna je tačka bila posvećena Krimskoj konferenciji, dok su druge bile posvećene raznim recitacijama o Titu, zatim o Vladimiru Nazoru. Pjevački horovi postoje u bataljonima i pjevaju se nove pjesme.

VOJNI RAD

Vojnička sposobnost brigade se je popravila, disciplina je u brigadi na odgovarajućoj visini, ali još uvjek postoji nedostataka a naročito u štabovima bataljona, diskusija po naređenjima. S naše strane mi smo na to ukazali i vjerujem da će u najkraće vrijeme biti disciplina onakva kakova treba da bude, tj. kakova je direktiva od C.K.[12] — gvozdena disciplina uz surove kazne. Komandant brigade nastoji održavajući vojne časove i ukazivajući na te nedostatke da otkloni u najkraće vrijeme diskusiju po naređenjima koje je još po nekim bataljonima postojala. Kod boraca a naročito u III bataljonu je na odgovarajućoj visini. Borci pozdravljaju svoje rukovodioce počam od vodnika pa na više, dok desetari nemaju taj autoritet a i pošto su i mladi, ali se nastoji da i oni to postignu.

Vojnička sposobnost brigade mislim da je dosta na visini i da brigada more izvršiti svaki dobiveni zadatak s obzirom na njeno naoružanje i jakost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Obradović Stanko

[12] **Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.**

BR. 20

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE »MILAN ZECAR« OD 6. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU OPERATIVNE GRUPE BRIGADA KOSOVA I METOHIJE O STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POLITIČKI KOMESAR
III. KOSMETOVSKE BRIGADE
»Milan Zečar« Br. služb.
6 marta 1945 god.
Položaj

POLITIČKOM KOMESARU OPERATIVNE GRUPE BRIGADA

Položaj

Podnosim vam kratak izvještaj o stanju naše brigade, o određivanju plana rada za mjesec mart kako političkog tako i kulturno-prosvetnog, broj nepismenih u našoj brigadi, kao i ime vršioca dužnosti šefa propagandnog otsjeka pri našoj brigadi.

Stanje u našoj brigadi zadovoljavajuće ie, izuzevši zdravstveno, s tim što se u našem V bataljonu, odnosno jednoj četi toga bataljona pojavio pjegavi tifus, »čitava epidemija«, tako da iz te čete boluje oko 70 drugova. Ceta je stavljena u karantin, slučaj smrti je samo jedan, na veliko se radi na sprečavanju širenja pomenute bolesti.

Prema postavljenom programu tema[2] sastavili smo plan rada, odnosno odredili pet tema koje su najaktuelnije za sad proraditi u našoj vojsci, koja politički slabo stoji.

Teme su sledeće:

1) Postanak i politička istorija Jugoslavije;

2) Kapitulacija Jugoslavije i početak Narodno-oslobodilačkog pokreta;

3) Politika okupatora i domaćih izdajnika u Jugoslaviji;

4) Uloga K.P.J. u Narodno-oslobodilačkoj borbi;

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 11/9, k. 1412.**

[s] **Odnosi se na program političko-prosvetnog rada koji je politički komesar Operativne grupe brigada Kosova i Metohije 26. februara 1945. dostavio svim političkim komesarima potčinjenih jedinica (vidi Arhiv VII, reg. br. 19 6, k. 1412).**

5) Narodno-oslobodilački odbori, kao nova narodna vlast;

Prosvjetne: 1) Geografski oblik, opis zemlje, polutar, polovi, okeani, kopno, godišnje doba i t.d.;

2) Ljudske rase;

3) Osnovni geografski pojmovi: geografska karta, planine, ravnice, mora, jezera, rijeke, moreuzi, zemljouzi i t.d.

Političko predavanje:

1) O Crvenoj armiji.

Plan rada je kratak iz razloga, što je ljudstvo u našoj brigadi elemenat koji je politički zaostao iza sviju naroda, jer je 70% šiptarski živalj i to većinom novomobilisano ljudstvo, koje nema osnovni politički pojam.

Nastoji se da se ove teme, ne samo prođu, nego prorade, da bi pomenuto ljudstvo steklo to osnovno političko znanje.

Broj nepismenih kod nas iznosi 1.420 kako za ćirilicu tako i za latinicu. Sa nabavkom materijala vrlo teško ide. Istovremeno dostavljam vam ime vršioca dužnosti šefa propagandnog otsjeka pri Stabu ove brigade. Drug se zove Ljubomir Tošković. Propagandni otsjek organiziran je prije 8 dana, rad je u toku, u drugom izvještaju, koji ću podneti 25 ovog mjeseca, opširno ću izvjestiti i rad propagandnog otsjeka kao i rezultat rada.

Uz dostavu, a prema vašem naređenju, broja nepismenih drugova i imena šefa propagandnog otsjeka, dotakao sam se uzgredno i ukratko i drugih stvari, što ću u sledećem izvještaju[3] detaljno ponova iznijeti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar major,
Vukosavljević Novo

[3] **Redakcija ga nije pronašla.**

BR. 21

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 7. MARTA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O NEDOSTACIMA ISPOLJENIM U BORBAMA I O POTREBI ZA INTENZIVNIJIM POLITIČKIM RADOM[1]

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 200 dana, 7. III 1945. god.

POLITKOMESARU XII. PROLETERSKE BRIGADE
POLITKOMESARU I. CEHOSLOVACKE BRIGADE
POLITKOMESARU IV. UDARNE BRIGADE

Dragi drugovi!

Ofanziva- kroz koju su prošle naše jedinice kao i neprekidne borbe koje smo vodili prije ofanzive u mnogom su otežavale ili gotovo onemogućile pravilan i intenzivan politički rad u našim jedinicama. I ne samo to, već je tokom ofanzive propalo mnogo propagandnog materijala i na taj način naše jedinice su ostale bez najpotrebnijeg materijala. Sem toga propagandni otsjeci bili su duže vremena onemogućeni da normalno i pravilno funkcionišu.

Da bi naše jedinice ponovo počele da žive pravilnim političkim životom potrebno je da se ovaj odmor koristi do maksimuma. Sta treba uraditi i kako treba raditi?

1.) Svestranim i upornim političkim radom osposobiti naše jedinice za nove borbe. Momentalno je nastalo izvjesno zatišje, ali ne smije se ni u kom slučaju dozvoliti da se jedinice uljuljkaju i da se shvati da neprijatelj ne može ponovo da prođe našom oslobođenom teritorijom. Tu stvar treba borcima objasniti ovako. Rat se nalazi u svojoj završnoj fazi. Odluke Krimske konferencije najbolje će ovo potvrditi. Geografski položaj Slavonije je takav da preko nje moraju da bježe njemačke jedinice koje se nalaze u našoj zemlji. Jasno je da mi ne možemo skrštenih ruku gledati, već da ćemo ih napadati, a neprijatelj će učiniti sve da nas u tom paralizuje i onemogući našu aktivnost

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17-1/5, k. 883 A.**

[2] **Reč je o borbama za virovitički mostobran (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883, reg. br. 25-2, k. 1293, reg. br. 1-2, k. 119/7, reg. br. 16-1/1, k. 21 A).**

svojim takozvanim ofanzivama pa i na sam Papuk.[3] Pri objašnjavanju ovoga treba naročito povesti računa o jednoj stvari. Kod mnogih naših boraca i rukovodioca u toku protekle ofanzive pokolebao se njihov moral. Mnogi su čak šta više govorili da je sve propalo i da će nas Švabe uništiti. Od kuda to dolazi? To dolazi otuda što su naši ljudi u tim momentima gledali na sve kroz prizmu Slavonije ili možda čak kroz prizmu Papuka. Oni nisu vidjeli velike ofanzive naših saveznika na svim frontovima, nisu shvatili značaj Krimske konferencije, nisu shvatili oslobođenje Hercegovine[4] i ostalih uspješnih borbi koje vodi naša vojska u ostalim pokrajinama naše zemlje. Ako k tome dodamo rad neprijatelja u našim jedinicama, naročito za vrijeme ofanzive, onda nam je zaista jasno zašto je nastalo kolebanje. Sem toga treba napomenuti i to da su rukovodioci vrlo malo radili i da se nisu prilagodili radu u ofanzivi i pod teškim uslovima. Dakle, da bi u pretstojećim borbama naši ljudi bili izdržljiviji treba uočiti sve nedostatke koji su se zapazili i učiniti sve da se iste stvari ne ponove.

2.) Naše jedinice prije same ofanzive bile su popunjene sa prilično velikim brojem novih boraca. Veći dio tih novaka osuo se je za vrijeme ofanzive tako da mi danas imamo vrlo velik broj dezertera koje moramo kupiti. Kakav je uzrok ovog dezerterstva? Neosporna je činjenica da se je među tim dezerterima nalazio veliki broj oportunista i špekulanata koji su dugo vremena uspjevali da se sakrivaju u pozadini. I oni kao takovi iskoristili su gužvu i ofanzivu i pobjegli svojim kućama. Istina je i to da naši rukovodioci mladi i neiskusni nisu imali mogućnosti niti sposobnosti da sve te ljude obuhvate, da ih rasporede i pritegnu. Ali se ne smije zaboraviti i to da naši rukovodioci nisu učinili sve što su mogli da bi ih obuhvatili i pritegnuli. Mnogi rukovodioc gledao je u novacima izvjesni balast, nenaoružane ljude koji mu, po njegovom mišljenju, samo smetaju. Takav stav bio je nepravilan i omogućio je špekulantima i oportunistima da se izgube iz jedinica i da poslije pričaju okolo kako ih se nije htjelo primiti zbog nedostatka u oružju. Tako je stvar stajala za vrijeme i poslije ofanzive.

[5] Posle izvlačenja sa virovitičkog mostobrana jedinice 12. udarne divizije, kao i ostale jedinice 6. udarnog korpusa, pošto je neprijatelj ovladao naseljenim mestima u Slavoniji, povukle su se na Papuk, Ravnu goru, Psunj i Krndiju, gde su 12. februara 1945. nastavile borbu protiv delova nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, policijskih snaga borbene grupe »Stefan« i 7. ustaško-domobranske divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883, reg. br. 25-2, k. 1293, reg. br. 1-2, k. 119/7 i reg. br. 10-1/2, k. 887).

[4] Misli se na borbe 8. udarnog korpusa i 29. udarne divizije NOVJ u prvoj polovini februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272, reg. br. 27-2, k. 1146 i »Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 523—529.

Ali sada treba voditi računa o jednom, a to je, da će mase novaka ponovo pristizati u naše redove. Naše jedinice moraju se popuniti novim ljudstvom. A to ljudstvo doći će u glavnom sa oslobođenog teritorija i to su ljudi koji su svi manje-više radili i u raznim vidovima pomagali našu borbu i činili sve da. ne idu u vojsku. Kako s njima treba postupati? Ni u kom slučaju ne smije se dozvoliti da ih naši ljudi napadaju, da im govore kako su se oni toliko dugo krili po pozadini i tek sada dolaze u vojsku. Ako se ta pojava ne iskorjeni u samom početku, dezerterstvo će biti neminovno. Da se to ne bi desilo, naše ljude treba već sada spremati da lijepo prime sve novake, da ih upoznaju sa životom i radom u vojsci, da im govore o tome kako je neophodno nužno da svim snagama zapnemo i da borbu koju tako dugo vodimo privedemo pobjedonosnom kraju, treba tim novacima dati volje za rad, treba ih toplo primiti, raspaliti kod njih mržnju prema neprijatelju, jer oni to toliko nisu mogli osjetiti u pozadini kao što se to osjeti kroz borbe u vojsci. Samo na ovaj način i nikako drugačije pripremit ćemo teren da se novaci ugodno osjećaju u jedinici, a samim tim i dezerterstvo će se svesti na minimum. Tom poslu treba pristupiti odmah sa svim snagama.

3.) Nakon protekle ofanzive pojavio se je u našim jedinicama vrlo oštar antagonizam u pogledu naše pozadine. Prosto borci su počeli gledati na našu pozadinu, na civilnu vlast kao na neko zlo koje samo šteti našoj borbi a nikako ne koristi. Od kuda to dolazi i da li je to pravilno? To dolazi od tuda što naši rukovodioci tako misle i govore i što oni, ukoliko ne govore, toleriraju takav stav naših boraca. To je iz osnove nepravilno i može imati vrlo štetnih posledica. Tome *treba najenergičnije i najhitnije stati na kraj.* Da li je naša pozadina takova i da li je civilna vlast takova? Nećemo negirati da u pozadini nema ljudi koji su prišli Narodno-oslobodilačkom pokretu sa špekulantskim namjerama i čak s tim da vrše izvjesne sabotaže. To je tačno, ali to je i nužno. Naš pokret je masovan pokret i nije nikakvo čudo da su se neprijatelji uspjeli prošvercati. Ali to još uvjek ne znači da je pozadina sva takova. Naprotiv u našoj pozadini, u našoj civilnoj vlasti nalazi se ogromna većina baš onih koji su prošli kroz najžešće borbe, koji su izgubili zdravlje, nalazi se veliki broj invalida. U krajnjoj liniji nalazi [se] i veliki broj onih koji su krvarili onda kada većina onih koji se o pozadini tako izražavaju još uopće nije ni mislila prići pokretu. Kada je tome tako, onda je još više neopravdano držanje naših ljudi prema pozadini. Treba pred borce postaviti i to da li su oni u ovoj ofanzivi nekoliko dana gladovali i bili potpuno bez hrane. Jasno je da nisu. Prema tome to se ne bi moglo nazvati ofanziva, ako uzmemo u obzir IV i V ofanzivu. U velikoj mjeri za

ovakovo mišljenje naših boraca treba zahvaliti našim rukovodiocima koji se nisu potrudili da našim ljudima objasne šta znači civilna vlast, šta znači naša pozadina, koliko je potrebna čvrsta povezanost pozadine i fronta i konačno da se mi borimo za tu vlast, da su svi juriši i sve žrtve dane baš za oslobođenje i za narodnu vlast. Kada su se tako držali naši rukovodioci, onda je neprijateljima u našim redovima bilo vrlo lako raditi i stvoriti »nezadovoljenike«, što jedino nama ide na uštrb. Sa ovom stvari treba u najkraćem roku likvidirati, a to će se postići samo na taj način, ako se naše borce upozna sa značajem naše pozadine i civilne vlasti. Bez NOO nema niti AVNOJ-a niti ZAVNOH-a, a niti demokratske federativne Jugoslavije za koju se konačno borimo. Kakovu državu stvorimo onakova će nam biti. To mora biti jasno svakom borcu i svakom rukovodiocu.

4.) U protekloj ofanzivi bilo je čitav niz junaštva i herojskog držanja naših boraca: to ne smije ostati nezapaženo. Na grudima onih koji su se junački držali treba da zasijaju ordeni. Po tom pitanju ne smije biti sektašenja. Naredba štaba brigade mora biti puna imenima onih koji su se istakli i koji se pohvaljuju. Ne smije se zaboraviti naše bolničare. U vezi s ovim napominjemo i ovo: oko štabova nalazi se masa ljudi koji su zaboravljeni. Oni dok su bili u streljačkom stroju činili su junačka djela. Danas kad više tamo nisu, oni su zabačeni, njih niko ne predlaže za odlikovanja. To se ne smije dozvoliti i sve tako treba predlagati za odlikovanje. Isto tako stoji stvar sa podoficirskim i oficirskim činovima. To treba najhitnije otkloniti. Svakome treba dati prema njegovoj zasluzi.

5.) U ofanzivi također se vidjelo da naši rukovodioci ne umiju komandovati u borbi. To nije samo vojnička već prvenstveno politička stvar. Nikako se ne smije dozvoliti da se neznanje u komandovanju nadoknađuje ličnom hrabrošću rukovodioca. Našim vojnim rukovodiocima treba upornim političkim radom među borcima omogućiti pravilno komandovanje. Osim toga osjetilo se je da često politički rukovodioci istrčavaju ispred vojnih u čisto vojnim stvarima. To je nepravilno. Treba vojnim rukovodiocima omogućiti pravilno rukovođenje. A ukoliko oni ne znaju treba ih u tom svestrano pomoći. Samo na taj način osvarit ćemo pravilno rukovođenje u borbi i van borbe i primorati sve borce da se u borbi založe do maksimuma. To može postići samo ona jedinica u kojoj rukovodioc ima pregleda nad svojom jedinicom. Pitanju komandovanja posvetiti maksimum pažnje.

6.) Sto treba raditi s vojskom? Ovih dana formirano je namjesništvo, raspuštena bivša Subašićeva vlada i drug Tito formirao je privremenu jugoslavensku vladu,[5] koja će kao ta-

[5] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.**

kova funkcionisati sve do sastanka ustavotvorne skupštine koja će doneti odluku o definitivnom državnom uređenju. Sve ovo naši borci neće pravilno shvatiti ako se ne prouči temeljito sporazum Tito—Subašić. Sem toga, našem svakom borcu treba biti jasno da ovim promjenama nisu uopće okrnjene odluke AVNOJ-a i £AVNOH-a, an da bi naši borci znali kakove su to odluke treba ih s tim upoznati. Dakle, treba prionuti i proraditi sav materijal u vezi sa ovim što se danas kod nas događa, kako bi našima borcima bilo jasno sve što se zbiva. Kada govorimo o ovom ne smije se pustiti iz vida jednu činjenicu a to je da će neprijatelji učiniti sve da unesu zabunu među našim ljudima u vezi sa ulazom demokratskih elemenata u novu vladu, kao na primjer Suteja, Cubrilovića itd. Na to treba biti spreman i treba pravilno objasniti ljudima da svaki onaj koji se nije ogrešio o narodne interese ima pravo da učestvuje u izgradnji naše nove države.

U svakodnevnom političkom radu našim rukovodiocima naročita olakšica biće radio-vijesti. Zato istima treba posvetiti maksimum pažnje. U krajnjoj liniji naše ljude naročito interesuje stanje na frontovima, a to je konačno i pravilno.

7.) Ne smije se zaboraviti na takmičenje® koje je još uvjek u toku. Njemu treba posvetiti maksimum pažnje. Kada govorimo o takmičenju onda ne smijemo zaboraviti na fizkulturu. Najnaprednija zemlja na svijetu Sovjetski Savez učinio je vrlo mnogo u podizanju fizkulture. Kako ćemo mi zainteresovati naše ljude za fizkulturu? Na taj način što će se zakazivati takmičenja među brigadama. Lakoatletsko, nogomet, itd., sve će to zainteresirati naše ljude kada oni po tim pitanjima omjere svoje snage na »zelenom« polju. Prepušta se samim brigadama koje će koju pozvati na dvoboi. Tome treba pristupiti čim prije.

Dragi drugovi!

Ovome radu treba pristupiti najhitnije. U tu svrhu treba do maksimuma aktivizirati propagandne otsjeke. Treba raditi brzo, jer za kratko vrijeme slediće novi zadaci i novi napori. Ni u kom slučaju ne dozvoliti da se ljudi uljuljkaju i da shvate kao da su sve poteškoće prebrođene. Dok postoji fašizam dotle će biti i napora i poteškoća i krvavih borbi. Kada uništimo fašizam onda ćemo pristupiti mirnodopskoj izgradnji. —

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
M. P. **Krajačić Josip**

*** Odnosi se na međukorpusno takmičenje, od 20. januara do 20. marta 1945, koje je organizovao Glavni štab NOV i PO Hrvatske (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40 i 64).**

BR. 22

MESEČNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 1. ISTARSKE BRIGADE »VLADIMIR GORTAN« OD 7. MARTA 1945. PROPAGANDNOM ODSEKU 43. DIVIZIJE JA O KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

Izvještaj rada od 30. I. do 5. III 1945.[2]

Prije formiranja prop. [agandnog] odsjeka u ovoj Brigadi kulturno-prosvjetni rad je bio slab, a to sve zbog toga što nije bio organiziran, nego se sav kulturno-prosvjetni rad svodio na suzbijanje nepismenih a i taj rad je bio labav, naime nije bilo upornosti i dovoljne kontrole i zalaganja od strane politrukovodioca, naročito u II. bataljonu. Međutim je politkomesar II. [bataljona] smenjen i rad se pokrenuo.

Pisale su se džepne i zidne novine već prema tome kako se gdje zalagao komesar bataljona odnosno čete. Najbolje se odvijao, iako nedovoljno, rad u 3. četi III. bataljona gdje se živo zalagao za rad politdelegat Mavrinac, pa i u radu je imao lijepih uspjeha.

U I. bataljonu je bio rad priličan dok je bio na dužnosti dopisnika bataljona drug Domjan, kojeg je Štab Brigade uzeo u kancelariju za pisara a da o tome nisam znao ništa dok nije drug došao na novu dužnost. Iza njegovog odlaska rad je opao vidljivo jer nije bilo zamjene. Iako sam sa drugovima iz Štaba razgovarao o tome da se druga ostavi na dužnosti dopisnika, ukazujući im kako je teže pronaći i izdići dopisnika bataljona nego pisara, on je ostao i dalje u kancelariji a bataljon bez dopisnika.

U II. bataljonu rad je bio slab. Nedovoljna organizacija, nesamostalnost dopisnika i slaba pomoć politrukovodioca su bili uzrok slabom radu.

U III. bataljonu je rad bio nešto življi od rada u ostalim bataljonima, zato jer su i dopisnik i komesar bataljona uložili više truda i pokazali više volje i ljubavi za taj rad.

U IV. bataljonu rad nije bio uopće oiganizovan. U prištabskim jedinicama je bio isto slabo organiziran kulturno-prosvjetni rad. U intendanturi uopće nije postojao rad.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. Dr. 32-2/12, k. 1324 A.

[s] U propratnom aktu, dostavljenom uz izveštaj, a koji datira od 1. marta, između ostalog se navodi da se u prilogu dostavlja propagandni letak Štaba 1. istarske brigade. Redakcija ga nije pronašla.

Po osnivanju ovog prop. odsjeka i zaduženju drugova iz odsjeka po sektorima rada stvar se potpuno izmjenila.

Odmah se pristupilo formiranju K.P.[3] odbora u svim jedinicama osim intendanture, gdje nema polit, rukovodioca a komesar prištabskih jedinica ne posvjećuje pažnje K.P. radu. Sada u svim bataljonima su formirani K.P. odbori prema Naredbi Vrh. komandanta maršala **Tita,**[4] a isto tako i u samostalnim četama i jedinicama osim intendanture gdje će se formirati.

Formirane su čitalačke grupe koje rade pod kontrolom K.P. odbora odnsono druga iz K.P. odbora koji je zadužen po tome. Organizirano je redovito održavanje »usmenih novina« po četama i bataljonima. Tako da je do sada bilo lijepih uspjeha u tom pravcu.

Organiziran je analfabetski tečaj po bataljonima i u Brigadi i to tako da se tri puta u tjednu pozovu svi nepismeni u Brigadu i dva sata se sa njima radilo zajednički.

Rad je imao vrlo dobrih uspjeha. U vrijeme od tri dekade, t.j. od 20. I. do 20. II. o.g. jedanaest drugova je naučilo čitati i pisati, dok su ostalih 12 naučili 12 do 20 slova i potpisati ime i prezime.

Ovaj način skupnog učenja ima uspjeha zato što drugovi uče zajednički pa ih se lakše zainteresira i vide kod naprednijih uspjeh, pa se trude i ostali.

Paralelno sa otvaranjem analfabetskog tečaja održavala su se i kulturno-prosvjetna predavanja tri puta nedeljno. Preko predavanja se borce upoznavalo sa historijom, zemljopisom i drugim osnovnim pojmovima koji su potrebni za lakše shvatanje i prorađivanje polit, materijala predviđenog u planu.

U drugoj polovici III. dekade ovog takmičenja otvoren je kulturno-prosvjetni kurs na kojeg se pozvalo 12 drugova. Kurs je trajao 15 dana a završio je sa 75% uspjeha. Na tom kursu su mnogi pokazali mnogo uspjeha i volje za rad, tako da je drug Standekar osposobljen za dopisnika bataljona a druga četvorica za predsjednike kulturno-prosvjetnih odbora u četama. Na kursu se obrađivalo hrvatski, povjest, zemljopis i matematika. Bilo je i vojničkih i političkih časova tako da su polaznici kursa dobili osnovno znanje u svim pravcima.

Kurs bi imao i mnogo većeg uspjeha da se na kurs uputilo drugove koji bi imali od njega i koristi. Međutim su na kurs bila upućena četiri druga koji nemaju volje a niti mnogo uslova za dalje razvijanje. Ta četvorica su mnogo kočila tok

[3] **kulturno-prosvetnog**

[4] **Odnosi se na naredbu od 13. decembra 1944. o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u vojsci (vidi tom II, »Bilten« 46-47, str. 559).**

samog kursa, jer se sa njima moralo raditi više i polakše a opet bez uspjeha.

Po završetku kursa otvorili smo drugi kurs i to analfabetski kako bi potpuno likvidirali nepismenost. Na kurs je pozvano 23 druga. Broj nepismenih raste dolaskom novih boraca iz dopunskog bataljona u Brigadu tako da ih sada ima još uvjek 23 iako ih je 11 već naučilo pisati i čitati.

Kod suzbijanja nepismenosti ne nailazi se na potpuno razumijevanje kod nižih politrukovodioca. Druga poteškoća je i u tome što nemamo dovoljno papira i olovaka, što opet koči rad.

U trećoj dekadi uspjeli smo sami izraditi aparat za umnožavanje i štampano je na njemu do sada jedan letak, brigadni marš, državni grb i list »Mi pišemo«.

Time nam je mnogo olakšan rad ali smo naišli na druge poteškoće. Materijal se teško nabavlja, kao na pr. matrice i pasta.

Članovi Prop. odsjeka su u dosadašnjem radu pokazali veliku volju. Trude se i rade neumorno. Da bi se moglo raditi i uvečer, pošto nema svjetla, odlučili su članovi Prop. odsjeka mast koju su dobili za začin utrošiti za svjetlo. To se tako radi već 14 dana. I to je dokaz više da se želi radom postići što više uspjeha te borce kulturno-prosvjetno izdići i politički osvijestiti.

Svakih osam dana održavaju K.P.O.[5] redovite sastanke kao i Prop. odsjek, na kojima se uočavaju nedostatci i greške rečene u radu i donose zaključci za njihovo odstranjenje i ispravljanje. —

Dosadašnjim radom postignuti su slijedeći rezultati u ove 3 dekade: održano je sastanaka (političkih, prosvjetnih i radnih) ukupno 195 i za njih utrošeno 513 sati.

Izdano je 11 brojeva bataljonskih džepnih novina.
„ „ 120 primjeraka četnih džepnih novina.
„ „ 34 „ bataljonskih i četnih zidnih novina.
„ „ 15 „ Brig. novina broj 3 »Mi pišemo«.

Poslano za Divizijske novine 43 članka.

Održano 16 usmenih novina.

Održana jedna komemoracija (Lenjinu).

Održane dvije proslave (godišnjica Korpusa i Crvene armije).

Održan je još niz kulturnih predavanja sa kojima se borce upoznalo o historiji, smještaju i bogatstvu naše zemlje i naših naroda.

[5] **kulturno-prosvetni odbori**

Ukoliko izvještaj nije obuhvatio sve potrebno, molim da mi se na to ukaže kako bi slijedeći izvještaj bio potpuniji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef Prop. odsjeka
Politkomesar—major:
Ivan Defrančeski

BR. 23

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 8. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O PARTIJSKO-POLITLCKOM, VOJNO-STRUCNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
XII. UDARNE DIVIZIJE
Dana 8. marta 1945. god.

Koncept

OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA SLAVONIJU[2]
CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Političko stanje: Od prošlog izvještaja naše jedinice vodile su neprekidne borbe s jakim neprijateljskim snagama, koje su bile u ofanzivi.[3] Neprijatelj nas je uspio izbaciti iz naselja na planinske masive Papuka i Krndije, gdje su naše jedinice provele neprekidno 11 dana vodeći stalno borbu sa neprijateljem koji je napadao. Ovog puta došla je do izražaja čvrstoća naših jedinica i politička svijest boraca koji su uza sve napore ostali na visini. Ziva snaga naše Divizije sačuvana je. Neprijatelj je pretrpio za to vrijeme velike gubitke. U prvom neprijateljskom prodoru kroz naše položaje naša Osječka brigada otsječena je od Divizije i prebacila se najvećim djelom preko Drave zajedno sa vojvođanskim jedinicama[4] u čijoj se blizini nalazila. Direktna

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18-1/5, k. 883-A.

[2] Dopisano zelenim mastilom (isto tako i potpis autora ovog dokumenta).

[3] Vidi dok. br. 21, objašnjenje 2 i 3.

[4] Za vreme ove ofanzive, koja je počela 6. februara 1945. na virovitički mostobran, Osječka NOU brigada pod borbom se povlačila pravcem Feričanci — Orahovica — Mikleuš. Zbog nepovoljnog razvoja borbi, Štab 12. divizije je naredio ovoj brigadi da se povuče u pravcu Pušine i Slat. Drenovca, ali je ona u tome sprečena izbijanjem neprijateljeve motorizacije u Slat. Drenovac. U toj situaciji Osječka brigada (tri

veza sa njome do sada nije uspostavljena. Prema tome stanje u njoj nije nam poznato.

Neposredno pred nabacivanje Divizije na Papuk[5] jedinice su primile oko 800 novih boraca mobilisanih iz pozadine, među kojima dobar dio članova NOO-a, te raznih civilnih i vojnopozadinskih ustanova. Od ovoga broja tokom ofanzive dezertiralo je ili nestalo oko 400. Uzrok ovome je njihov dolazak u momentu kada je neprijatelj navaljivao sa svih strana, dok naši rukovodioci, koji su i onako mladi, nisu mogli to ljudstvo obuhvatiti i'jedinice kao takove učvrstiti. Većina ovih ljudi nije imala oružje, kojeg nismo imali na raspolaganju. Sam elemenat bio je dobrim djelom špekulantski pa čak i neprijateljski nastrojen i kao takovi nastojali objasniti ostalim ovu ofanzivu kao apsolutan naš poraz. Najveći dio odbjeglih je iz Požeške kotline. Jedan dio od njih prebjegao je neprijatelju. Slučaj dezerterstva u Češkoj brigadi nastao je poslije razbijanja jedinice, dok jedan dio boraca napustio je brigadu zato što nije imao sa njom veze. Do sada je vraćeno u brigadu oko 150 i to uglavnom iz Daruvarske kotline. Među starijim borcima nije bilo većih slučajeva dezerterstva. Drugi politički problemi za vreme ofanzive nisu se pojavljivali.

Politički rad svodio se na tumačenju ciljeva neprijateljske ofanzive objašnjavajući je borcima kao znak slabosti neprijatelja na drugim frontovima. Pošto su jedinice bile neprekidno na položajima i u borbi, politički rad odvijao se sa grupicama boraca ili pojedincima. Za planski politički rad u ovo vrijeme nije postojala mogućnost.

Nakon stizanja jedinica na odmor[8] pristupilo se je njihovom sređivanju i stvoren plan za politički rad koji se u glavnom odnosi na objašnjavanje značaja Krimske konferencije, zatim stvaranje jedinstvene vlade i pripremanje jedinica za nove zadatke. Pristupilo se je prikupljanju dezertera i mobilizaciji

bataljona), sa 16. NOU divizijom, odstupala je pravcem Podravska Slatina — Suhopolje — Barč i 9. februara prebacila se na levu obalu Drave. U sastav 36. udarne divizije Brigada je, bez jednog bataljona, privremeno ušla 20. februara 1945. Jedan njen bataljon je ostao u Slavoniji i posle borbe kod Mikleuša (Vranovac) povukao se na pl. Papuk, u rejon s. Jankovca (vidi Arhiv VII, reg. br. 10-3 i 14-3, k. 590; reg. br. 2-2, k. 883; reg. br. 14-3. k. 1241).

[5] Dvanaestog februara 1945. delovi nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, policijske jedinice borbene grupe »Stefan« i 7. ustaško-domobranska divizija otpočeli su nastupanje s linije Orahovica — s. Slatinski Drenovac — Voćin i iz Slav. Požege u pravcu Papuka i Krndije. Boreći se protiv jedinica 12. udarne divizije neprijatelj je do 14. februara ovladao komunikacijom Orahovica — Slav. Požega — s- Bučka Kamenica i većim delom Papuka i Krndije (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883, reg. br. 1-2, k. 119/7).

[8] Divizija je bila na odmoru početkom marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-2 i 7-2, k. 883).

ostalog ljudstva u sporazumu i saradnji s civilnim vlastima. I pored oštrijih mjera koje su poduzimane do sada u tom pogledu nisu postignuti željeni rezultati.

Organizaciono stanje: Broj članova K.P. u našoj Diviziji, bez Osječke brigade, iznosi 631. Partijski sastanci nisu držani redovito i to njihovo održavanje bilo je na položaju. Djelovanje komunista nà ostale borce bilo je na visini, što se odrazilo na održanju morala jedinica na visini. Gubitak kadra bio je srazmerno neznatan. Sada je sav kadar u Diviziji popunjen. Pokazalo se je manje slučajeva slabe odgovornosti kod članova partije, ti članovi su kažnjeni od strane part. organizacije. Takvi primeri bili su karakteristični u nekim štabovima bataljona IV. brigade. Naše jedinice raspolagale su sa izvjesnim rezervnim kadrom, tako je to pitanje i riješeno bez poteškoća.

Omasovljenju part. organizacija nije se moglo organizirano pristupiti, tako da se osjeća to naročito na malom broju kandidata, što se vidi iz brojčanog izvještaja. Posle provjeravanja boraca u borbama postoji garancija da će to pitanje u vrlo kratko vrijeme biti riješeno.

Direktivno pismo od 21. I. 1945.[7] g. kojeg ste nam poslali primili smo i ono je prorađeno u čitavoj part. organizaciji.

U ovo vreme teoretski rad nije postojao. Raniji plan Divizijskog komiteta za teoretsku izgradnju organizacije sada se sprovodi u život.

SKOJ: Skojevska organizacija u Diviziji, bez Osječke brigade, broji sada 485 članova. Neobuhvaćene omladine ima 176. Za vreme ofanzive SKOJ-evska organizacija izgubila je oko 120 članova. Nakon proveravanja omladinaca boraca sada postoji mogućnost da se ovaj gubitak dobrim djelom nadoknadi.

Djelovanje SKOJ-a bilo je u služenju ličnim primjerom u borbi i pokretu. Rukovodstvo SKOJ-a u Diviziji je potpuno, a organizacija organizaciono učvršćena.

Vojnički rad: Rukovođenje jedinicama bilo je dobro, što se vidi iz postignutih uspjeha. Bilo je slučajeva nepravilnog istrčavanja rukovodioca u borbi, što je svakako dovodilo do pomanjkanja pregleda nad jedinicom. Partijska organizacija na vreme je na to reagirala. Vojni rad sa borcima i rukovodiocima (nižim) svodio se na obilazak položaja i praktična uputstva na položaju.

Početkom ofanzive jedinice Divizije kao i sam štab bile su podjeljene na dva dijela. Divizija nije djelovala kao cjelina a i samo komandovanje bilo je otežano.

Pokušali smo naše jedinice prilagoditi partizanskom načinu ratovanja pošto je zahtjevala situacija, ali se nije uspjelo

[7] **Arhiv VII, reg. br. 2-6, k. 119/2 i Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ.**

u tom pogledu zbog toga što su jedinice manje-više navikle na frontalno ratovanje.

Sada se pristupilo vojničkom radu koji u glavnom ima za svrhu učvršćenja vojničke discipline.

Kulturno-prosvetni rad: Za vrijeme ofanzive bio je sveden na nekoliko usmenih novina i predavanja, naročito na dan Crvene armije. I pored umornosti boraca postignuti su zadovoljavajući uspjesi.

Politički i kulturno-prosvjetni rad naglo je oživio po dolasku jedinica na odmor. Za vrijeme ofanzive došao je do izražaja rad pojedinih petokolonaša u pozadini a naročito kod otkrivanja bunkera, spremišta hrane itd. Isto tako došao je do izražaja birokratizam i formalizam kod pojedinih vojno-pozadinskih institucija na terenu VI. Korpusa, kao na primer: hrana i ostali materijal »ne može se« izdati Diviziji zato što nema propisnog trebovanja iako je ta hrana i materijal bila neposredno ugrožena od neprijatelja i kao takova prije ili poslije propala.

Isto tako pokazala se mala odgovornost kod nekih članova kotarskih i okružnih komiteta, kao na pr. u Novogradiškom komitetu i Brodskom komitetu, koji su narod prepustili sam sebi ili neodgovornim ljudima, a sami se negdje zakonspirisali. O svemu tome u detalje obavješteni Oblasni komitet K.P.H. za Slavoniju i štab VI. Korpusa.

Ovakvo držanje pojedinaca upalo je u oči borcima tako da se počelo stvarati loše mišljenje u jedinicama o pozadini, našta je Partijska organizacija povela računa da se to ispravi.

Za vreme ofanzive, u prvom naletu neprijatelja, naše pomoćne jedince sa komorama brigada bile su raspršene i arhiva Divizijskog komiteta, koja se nalazila zajedno sa Stabskom arhivom odnosno arhivom Personalnog otseka, pala je u ruke neprijatelju i to oko 220 kadrovika i dva izvještaja (koncepti). Ovo se desilo zbog neodgovornosti druga koji je time bio zadužen, koje mu je postavljeno da je po cijenu života sačuva i u najgorem slučaju uništi. Istog smo druga kaznili i isključili iz Partije.

Divizijski komitet za ovo vrijeme djelovao je u jedinicama tako da se u svakoj brigadi nalazila redovito po dva člana.

Izvještaj nismo mogli poslati na vrijeme dok nismo pokupili tačne podatke o stanju u jedinicama, naročito organizaciono, a što je bilo tek moguće nakon stizanja Divizije na odmor.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav.
Sekretar:
Slavko Pejak

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U KOMITETU I^RI ŠTABU XII DIVIZIJE ZA MJESEC 29/111 1945. g.

Jedinica	Broj članova diviz. komiteta	Broj batalj. biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara član. part.	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Broj kandidata	Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira čl. partije	Hrvata	Srba	Ostale nacije		
Komitet pri Štabu XII Ud. div.		1	4	7	1		8	41	46	42	10	137	23	81	15	7	10	1	49	78	10	10	

BR. 24

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 20. UDARNE DIVIZIJE JA OD 9. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
XX. UDAR. DIVIZ. IV. J. A.

Pr. 12. III 45. V[2]

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dostavljamo vam izvještaj o radu i stanju partijske organizacije za mjesec februar:

I. ORGANIZACIONO STANJE:

Naša partijska organizacija broji ukupno po spisku 795 čl., a od toga je u rashodu 53 člana. Kroz ovaj period vremena (od 21. I. 1945 g.) do danas bile su slijedeće izmjene: primljeno je 126 novih članova, isključeno iz organizacije 5 članova, a poginulo 5 članova. Prekomandovano iz divizije 5, a iz drugih jedinica došlo je 50 članova K.P. (u ovih 50 uračunati su i oni koji su došli sa artiljerijskim divizionom iz artiljerijske grupe Korpusa).[3] SKOJ-evska organizacija u diviziji broji 1005 članova po spisku, a od toga u rashodu 34 člana.

Iz gore navedenog vidi se, da se partijska organizacija od prošlog našeg izvještaja,[4] tj. od 21. I. 1945 g. do danas povećala za 156 članova, što govori o tome, da se sektaštvo prilično otklanja. Pored toga još uvjek ima slučajeva sektašenja, pošto ima slučajeva da i stariji SKOJ-evci, koji su pokazali svoju odanost i privrženost Partiji i koji po svemu zaslužuju da postanu članovi Partije, još uvjek ostaju van nje. Po brigadama nema toliko takvih slučajeva koliko ih ima po prištabskim jedinicama divizije, gdje ima veći broj starih i provjerenih boraca od kojih je dobar dio radnika koji su od ranije privezani za radnički pokret. Uzrok tome, pored ostalih, jest neznanje i

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a fotokopija u Arhivu VII, film 48/646-650.

[2] Verovatno datum prijem dokumenta u Centralnom komitetu KPH.

[3] Po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ, početkom januara 1945. izvršeno je preformiranje Artiljerijske grupe ovog korpusa u Artiljerijsku brigadu. Tom prilikom je jedan divizion ušao u sastav 20. udarne divizije (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 89 i 134).

[4] Reč je o izveštaju koji je 21. januara 1945. upućen Centralnom komitetu KPH (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 62).

neshvaćanje sa strane partijskih rukovodioca, do kojih često puta nisu dolazili zaključci i direktive divizijskog Komiteta i kojima se ranije nije mogla pružiti dovoljna pomoć. Obzirom na to, omasovljenje partijske organizacije stoji još uvjek kao problem koji nije riješen.

Prema zadnjoj direktivi CK KPJ[5] u vezi reorganizacije divizijskog Komiteta kao i organizacije u prištabskim jedinicama izvršeno je slijedeće: proširen je divizijski Komitet kako je u direktivi to predviđeno, a isto tako formiran je Komitet prištabskih jedinica od 7 članova, koji je već počeo da djeluje kao partijsko rukovodstvo i čiji se rad već osjeća. Također su sprovedene u djelo i ostale direktive koje se odnose na reorganizaciju u prištabskim jedinicama. U prištabskim jedinicama u brigadama također smo izvršili reorganizaciju analogno onoj u diviziji, tj. jedna četa jedna ćelija i formirani su komiteti u prištabskim jedinicama po brigadama. Pri ovoj reorganizaciji rukovodili smo se time, što su jedinice pri štabovima brigada po novom formacijskom stanju znatno porasle, a partijska organizacija u tim jedinicama se proširila, te stare forme organizacije nisu mogle da u potpunosti omoguće pravilan rad u rukovođenju tim jedinicama.

Ranije se kod nas pojavljivalo kao problem pitanje rukovodioca po kojem se prilično sektašilo. Međutim kroz ovaj mjesec uspjeil smo putem smjelijeg izdizanja mladih drugova da popunimo sva mjesta i da stvorimo preduslov za osposobljavanje drugova, koji će u momentu kada to budu iziskivale potrebe moći da popune upražnjena mjesta. U tome radu mnogo su nam doprinijeli razni kursevi,[6] koji su održavani pri brigadama i štabu divizije. Ti kursevi imali su dosta uspjeha. Osnovni nedostatak naših mladih rukovodioca odakle su proizilazile mnoge greške i propusti bilo je neznanje, a putem ovih kurseva uspjeli smo da veći broj nižih rukovodioca upoznamo sa najosnovnijim stvarima. Iako su ovim kursevima naši rukovodioci dobili osnovno teoretsko znanje, njima je još potrebna velika pomoć u njihovom svagdašnjem praktičnom radu, da bi se osposobili na svojim dužnostima. (Ovo se odnosi na vojne, političke i partijske rukovodioce).

Partijska organizacija u diviziji je, kao najglavnije, zdrava. Nema slučajeva grupaštva, nejedinstvenog mišljenja i tome slično. Općenito gledajući disciplina i zalaganje komunista je dobro. Pored toga ima dosta propusta i nedostataka partijske organizacije i njenih članova, ali to nije opća pojava u čitavoj

[5] Vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ.

[6] Početkom januara 1945. u svim jedinicama 8. korpusa otpočeli su vojno-politički i drugi kursevi (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 41).

organizaciji, već stvar pojedinaca. JVa *primjer Dragić Dušan, komandant IV. bataljona IX. brigade, ucjenjivao je nekog čovjeka na račun toga što mu je sina puštao na otsustvo,* drugarica Lozić Marija, komesar ambulante u IX. brigadi, *oduzimala je zajedničku imovinu* i slala kući svojem bratu. Zbog gore navedenih razloga obojica su isključeni iz Partije. U VIII. brigadi bio je slučaj da je neprijatelj iznenadio IV. bataljon, nanio im gubitaka u ljudstvu i materijalu, a sve iz nebudnosti i neizvršavanja naređenja štaba brigade od strane štaba bataljona, što govori 0 tome, da se drugovi komunisti u štabu bataljona nisu osjećali dovoljno odgovorni ni pred štabom brigade ni pred Partijom. U II. bataljonu X. brigade ćelija prateće čete nije održavala sastanak za duže vremena, što je posljedica nedovoljnog zalaganja samog pomoćnika komesara bataljona. U istoj brigadi bio je slučaj, da oficiri iz štabova bataljona nisu shvatili potrebu zavođenja gvozdene discipline, pošto mnogi od njih nisu bili ni sami dovoljno disciplinovani, te su na oštro postavljanje discipline od strane štaba brigade reagirali i izražavali svoje nezadovoljstvo, tako da je bilo potrebno da se s time pozabavi partijska organizacija. Pored toga bilo je slučajeva u IX. brigadi da su kažnjeni trojica drugova isključenjem iz Partije i to slijedeći: Penić Gabro zbog nedisciplinе i neizvršenja partijskih zadataka, Ivković Jozo i Domjanović Jakov zbog krađe, partijski ukor dobila je drugarica Ljubo Jakica zbog nerada i nečistoće, a partijsku opomenu dobili su Pejković Ante zbog surovosti, Brodarić Antica zbog neaktivnosti i neiskrenosti i Biljuš Ivo zbog neaktivnosti. Svi ovi slučajevi riješavani su kroz partijsku organizaciju u pojedinim brigadama na različiti način. U X. i VIII. brigadi uspjelo se je putem pravilnog obrazloženja, ukazivanja i oštre kritike riješiti takva pitanja, a da nije bilo potrebno upotrebljavati partijske kazne. To se moglo riješiti na taj način, jer je partijska organizacija u tim jedinicama bila budna, na vrijeme zapazila takve nedostatke i odmah na njih reagirala. U IX. pak brigadi nije bilo dovoljno budnosti, opreznosti

1 kontrole nad radom i životom svakog člana partije, a k tome i rad u štabskim ćelijama nije bio postavljen tako da bi se one zaista bavile odgajanjem komunista u štabovima bataljona, nego se često puta te ćelije pretvarale u bataljonske biroe, te raspravljale opšta pitanja bataljona ne vodeći dovoljno računa o radu i zalaganju svakog pojedinog člana. To je dovelo do toga, da su drugovi često puta griješili, ali njihove ćelije nisu to zapažale niti im na vrijeme to ukazivale. Ima još jedan nedostatak u organizaciji iste brigade, a to je, da se nedostatci od ranije, kao na primjer familijarnost i blago postupanje u odnosu na nedostatke pojedinih članova Partije, nastoje riješiti preko noći. Zbog toga se upalo u drugu skrajnost, da se pretjeralo sa kaž-

Pr. 12. III. 45

U

DIVIZIJSKI KOMITET
XX.UDAR.DIVIZ.IV.J.A.

CENTRALNOM KOMITETU KPH

Dostaljemo vam izvještaj o radu i stanju partijske organizacije za mjesec februar:

I.ORGANIZACIONO STANJE :

Naša partijska organizacija broji ukupno po spisku 795 čl.,a od toga je u rasbodu 53 člana.Kroz ovaj period vremena /od 21.I.1945 g./ do danas bile su slijedeće izmijene:primljeno je 126 novih članova,isključeno iz organizacije 5 članova,a poginulo 5 članova.Prekomandovano iz divizije 5,a iz drugih jedinica došlo je 50 članova K.P./u ovih 50 uračunati su i oni koji su došli sa artiljerijskim divizionom iz artiljerijske grupe korpusa./.SKOJ-avska organizacija u diviziji broji 1005 članova po spisku,a od toga u rasbodu 34 člana.

Iz gore navedenog vidi se,da se partijska organizacija od prošlog našeg izvještaja,tj.od 21.I.1945 g. do danas povećala za 156 članova, što govori o tome,da se sektaštvo prilično otklanja.Pored toga još uvjek ima slučajeva sektašenja,pošto ima slučajeva da i stariji SKOJ-evci koji su pokazali svoju odanost i privrženost Partiji i koji po svomu zaslužuju da postanu članovi Partije,još uvjek ostaju van nje.Po brigadama nema toliko takvih slučajeva koliko ih ima po prištabskim jedinicama divizije, gdje ima veći broj starih i provjerenih boraca od kojih je dobar dio radnika koji su od ranije privezani za radnički pokret.Uzrok tome,pored ostalih jest neznanje i neshvačanje sa strane partijskih rukovodioca do kojih često puta nisu dolazili zaključci i direktive divizijskog Komiteta i kojima se ranije nije mogla pružati dovoljna pomoć.Obzirom na to,omasovljenje partijske organizacije stoji još uvjek kao problem koji nije riješen.

Prema zadnjoj direktivi CK.KPJ u vezi izvršenja reorganizacije divizijskog Komiteta kao i organizacije u prištabskim jedinicama izvršeno je slijedeće:proširen je divizijski komitet kako je u direktivi to predviđeno,a isto tako formiran je Komitet prištabskih jedinica od 7 članova, koji je već počeo da djeluje kao partijsko rukovodstvo i čiji se rad već osjeća.Takodjer su sprovedene u djelo i ostale direktive koje se odnose na reorganizaciju u prištabskim jedinicama.U prištabskim jedinicama u brigadama,takodjer smo izvrsili reorganizaciju analogno onoj u diviziji tj. jedna četa jedna čelija i formirani su komiteti u prištabskim jedinicama po brigadama.Pri ovoj reorganizaciji rukovodili smo se time,što su jedinice pri štabovima brigada po novom formacijskom stanju znatno porasle,a partijska organizacija u tim jedinicama se proširila,te stare forme organizacije nisu mogle da u potpunosti omogućе pravilan red u rukovodjenju tim jedinicama.

Ranije se kod nas pojavljivalo kao problem pitanje rukovodioca po kojem se prilično sektašilo.Medjutim kroz ovaj mjesec uspjeli smo putem najboljeg izdizanja mladih drugova da popunimo sva mjesta i da stvorimo preduslov za osposobljavanje drugova,koji će u momentu kada to budu iziskivati potrebe moći da popune upražnjena mjesta.U tomu radu mnogo su nam doprinijeli razni kursevi,koji su održavani pri brigadama i štabu divizije.Ti kursevi imali su dosta uspjeha.Osnovni nedostatak naših mladih rukovodioca odakle su proizlazile mnoge greške i propusti bilo je neznanje, a putem ovih kurseva uspjeli smo,da veći broj naših nižih rukovodioca upoznamo sa najosnovnijim stvarima.Iako su ovim kursevima naši rukovodioci dobili osnovno teoretsko znanje,njima je još potrebna velika pomoć u njihovom svagdašnjem praktičnom radu,da bi se osposobili na svojim dužnostima. /Ovo se odnosi na vojne,političke i partijske rukovodioce/.

Partijska organizacija u diviziji je,kao najglavnije,zdrava. Nema slučajeva grupaštva,nejedinstvenog mišljenja i tome slično.Uopćenito gledajući disciplina i zalaganje komunista je dobro.Pored toga ima dosta

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 24

njavanjem članova Partije i za najmanje greške. Divizijski Komitet je uočio sve te greške i da bi se one što prije otklonile uputio je jedno pismo svim partijskim ćelijama ukazavši na sve ovakove i slične nedostatke. Pored toga će divizijski Komitet, pošto sada mogućnosti dozvoljavaju, pružiti veću pomoć partijskoj organizaciji te brigade, jer ove greške su uglavnom proizišle iz neiskustva i nesnalaženja partijskih rukovodioca, kojima treba pružiti što veću pomoć.

U radu s kandidatima opaža se, da broj kandidata u svim jedinicama divizije ne odgovara broju članova Partije i mogućnostima koje postoje za kandidovanje novih drugova. K tome se ne posvećuje dovoljna pažnja postavljanju konkretnih zadataka svakom kandidatu, da bi ga se na taj način što prije provjerilo i s tim pospješilo njegovo primanje u partiju. Pojedine organizacije nisu shvatile i sprovele u žvot novu direktivu za rad s kandidatima, tj. da se svi kandidati pozivaju i na radne i teoretske sastanke partijske ćelije.

Teoretski nivo partijske organizacije, pored toga što se stalno naglašava potreba teoretskog znanja i što se rad na teoretskom izdizanju provodi, nije još zadovoljavajući. Postavljeni plan i sistem rada na teoretskom polju, kao i temeljito proučavanje materijala postignuto je, ali zbog lične naobrazbe rad teče dosta sporo i dešava se da se na jednoj temi ostaje duže vremena. Do sada je proučen »Ekonomski razvitak društva« i prešlo se na obrađivanje teme »O Partiji«. Materijal [se] proučava na taj način što se, gdje god je bilo moguće, tema usmeno održavala na sastanku svih članova partije jednog bataljona, zatim se nastavilo učenje na teoretskim sastancima ćelija i tek poslije toga na sastanku svih članova Partije kroz diskusiju se provjeravalo da li je tema proučena i koliko se pojedini članovi Partije zalagali da zaista nauče pređeni materijal.

SKOJ-evska organizacija u zadnje vrijeme uspjela je, da se omasovi sa *400 novih* članova, a da pri tome nije izgubila na čvrstini organizacije. Iz ovoga se vidi da dosadašnji sektaški stav u pogledu omasovljenja organizacije jest u mnogome otklonjen. Za SKOJ-evsku organizaciju se može reći da živi i da daje priličnu pomoć Partiji, kako u borbi tako i u radu. Brigadni rukovodioci prilično dobro i samostalno rukovode sa organizacijom, a tako isto i bataljonski komiteti uz pruženu pomoć zadovoljavaju. Glavni problemi SKOJ-evske organizacije su ideološka izgradnja, osamostaljenje bataljonskih komiteta i omasovljenje organizacije. Riješavanju najvećeg problema SKOJ-evske organizacije — ideološko izdizanje, pored sprovedenog planskog rada učenja po aktivima, pomoglo je mnogo održavanje nižih SKOJ-evskih kurseva pri brigadama, artiljerijskom divizionu i štabu divizije. Osnovni uzrok što se SKOJ-

-evska organizacija ranije sporo omasovljavala je bio taj, što nije bilo dovoljno rada sa neobuhvaćenom omladinom putem masovnih sastanaka. Pomoć Partije SKOJ-u, premda se ona pojačava, još uvjek nije dovoljna, a to se najbolje vidi odatle što ima još izvestan broj partijskih ćelija koje na svojim sastancima ne diskutuju o radu i problemima SKOJ-evske organizacije.

II. VOJNO-POLITICKO STANJE:

Kao najosnovniji problemi, a s time i zadaci po pitanju vojničkog izdizanja naših jedinica jesu izdizanje stručnog znanja naših rukovodioca i upoznavanje boraca sa najosnovnijim stvarima koje se postavljaju obzirom na mijenjanje načina ratovanja i porast naših jedinica. Disciplina, koja je ranije pretstavljala problem, danas je u dosta dobroj mjeri postignuta. Međukorpusno takmičenje[7] koje je bilo postavljeno u mnogome je pospješilo rad na ovome polju i dalo vidne rezultate. Planovi koji su u vezi tog takmičenja postavljani (kao na primer za oficire riješavanje usmenih i pismenih zadataka, a za borce i niže rukovodioce učenje putem skupnog rada i obuke) bili su svestrano potpomognuti od strane partijske i SKOJ-evske organizacije. Naročiti korak napred postignut je po pitanju discipline i time je stvoren preduslov za dalje vojničko izdizanje jedinica. Disciplina se tu i tamo još pojavljuje kao problem ali ne kod boraca, nego kod pojedinih oficira koji još nisu u potpunosti shvatili potrebu gvozdene i čvrste discipline.

Političko stanje, koje je uslijed priliva novih boraca bilo nezadovoljavajuće, u mnogome se popravilo. Uspjelo se putem masovnog rada, kao i putem političkih konferencija zainteresovati borce za taj rad. Rad se uglavnom odvijao oko upoznavanja boraca sa najosnovnijim pitanjima i ciljevima naše borbe. Rad se nije odvijao šablonski, samo preko konferencija i političkih časova, nego se pored toga osjeća vrlo živ rad partijske i SKOJ--evske organizacije odozdo, što je u mnogome doprinijelo, da se većina boraca uglavnom upoznala sa najosnovnijim stvarima. U pitanju bratstva i jedinstva također su postignuti dobri rezultati, premda je u tome radu bilo dosta grešaka i nedostataka. Rad na ostvarivanju bratstva i jedinstva u našim jedinicama često se svodio na održavanje konferencija po tom pitanju, dok nije bilo u dovoljnoj mjeri u svagdašnjem radu i životu, na konkretnim i osjetnim činjenicama, kovanja tog bratstva i jedinstva. Na primjer bilo je slučajeva, da se Srbi uče čitati i pisati najprije latinicu, pa onda ćirilicu, a negde čak i samo latinicu itd. Još jedan krupni nedostatak u političkom radu bio

[7] Ovo takmičenje je trajalo od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40 i 64).

r

je taj, što se nije borce svestrano upoznavalo i dovoljno im se nije objašnjavala današnja vojno-politička situacija. Naime, to se postavljalo odozgo i preko štabova bataljona prenašalo se dalje, ali česta je pojava da naši niži politički rukovodioci nisu u stanju, da i pored najbolje pomoći pravilno i detaljno prenesu i obrazlože borcima političku situaciju. Onde gdje su postojale veće mogućnosti rada u okviru bataljona, tu su borci makar u najosnovnijim crtama upoznati sa svim najnovijim događajima, kao što je sporazum Tito—Subašić, Krimska konferencija itd. Naročita pažnja posvećivala se popularizaciji izbora za narodnu vlast[8] i pripremanju boraca za izbore, a u vezi s time upoznavanje boraca sa Jedinstvenom frontom i njenim značajem i njenim zadacima, kao i upoznavanje boraca sa narodnom vlašću, u čemu se do sada dosta dobro uspjelo.

Rad na kulturno-prosvjetnom polju partijska organizacija je shvatila i posvetila mu naročitu pažnju. U propagandne otsjeke kako u brigadama tako i diviziji postavljeni su dosta dobri drugovi, koji će moći na tim dužnostima uz pomoć komesara kao i čitavog štaba da zadovolje. U nekim brigadama kao što je slučaj u VIII. i X. ozbiljnije je shvaćen zadatak i uloga propagandnih otsjeka i na tim dužnostima su postavljeni dobri komunisti, dok u IX. brigadi to još nije postignuto. Rad propagandnih otsjeka osjeća se i daje prilične rezultate, što se vidi iz raznih priredaba koje su davane po jedinicama, posvećivanja pažnje fiskulturi, izdavanja listova, pisanja zidnih novina, održavanja kulturnih predavanja itd. Još uvjek kao najosnovniji problem postavlja se suzbijanje nepismenosti, a na čemu se najviše i radi. Ovde se moglo zapaziti zalaganje partijske, a naročito SKOJ-evske organizacije, pošto se pored tečajeva koji su organizovali po bataljonima moglo zapaziti svugdje da partijci i SKOJ-evci ulažu mnogo truda, da bi taj pomogli svojim ličnim zalaganjem u pojedinačnom radu. To zalaganje dalo je i svoje rezultate, naime mi smo uspjeli da snizimo nepismenost za po prilici 30%.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj, dne 9. III 1945 g.

Sekretar
divizijskog komiteta'
Đorđe Bonačić

[8] Oblasni narodnooslobodilački odbor za Dalmaciju raspisao je 9. januara 1945. izbore za sreske, mesne i gradske narodnooslobodilačke odbore (vidi Arhiv Muzeja grada Zagreba, NOB. 9/436 i 9/437-443).

BR. 25

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 4 (BEOGRADSKE) DIVIZIJE KNOJ-a OD 12. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
BEOGRADSKE DIVIZIJE
K.N.O.J.
12 marta 1945 god.

Izveštaj:

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izveštaj o stanju i radu Partije u diviziji.

Članova Partije ima 612, i to: radnika 102, seljaka 370, intelektualaca 45, daka 60, zanatlija 20 i privatnih namještenika 5.

Prije par dana formirali smo Diviziski komitet, u čijem sastavu nemamo sekretara partijske organizacije pri štabu divizije, jer nemamo okolo štaba oformljenih vojničkih jedinica.[2]

Stanje partijske organizacije po brigadama je jednako bez nekih velikih razlika, izuzev III brigade koja je sad u formiranju.

Partiska organizacija nije postala još stvarni rukovodilac života i rada u diviziji. Veliki broj rukovodioca — partijaca je došao iz Italije sa liječenja, gde je bio duže vremena odvojen od jedinice i rada. Jedan dio rukovodioca je prvi put primio dužnost i to veću nego je momentalno sposoban da je obavlja. Pomoćnici komesara brigada su mladi i prvi put na toj dužnosti.

Rad bataljonskih biroa još ne zadovoljava, jer nijesu u stanju da odaberu aktuelna i konkretna pitanja. Sastanci su dugi, rasplinuti i više puta formalnost. Politički komesari bataljona nijesu dovoljno aktivni kao članovi bataljonskih biroa.

Život u gradu mnogo utiče na rad naših rukovodioca. Želja za novostima i šetnjom oduzima mnogo vremena u radu.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 45, fond CK KPJ.

[5] Direktivnim pismom Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945. o reorganizaciji partijske organizacije u vojsci predviđeno je formiranje prištapskih komiteta KPJ za rukovođenje, ćelijama pri štabovima divizija (vidi dok. br. 2, objašnjenje 3).

Dešava se da se pojedini poslovi svršavaju brzo i nesavjesno ili se prepuštaju drugima, da bi se stvorilo vremena za grad. Ovakva nesavjesnost svojstvena je nižim rukovodiocima — partijcima.

Zbog međusobnog nepoznavanja i pomanjkanja karakteristika, ima drugova koji su duže vremena u vojsci, a nalaze se izvan organizacija.

Zbog vrlo slabog poznavanja marksističke nauke, vaspitni se rad teško i sporo odvija. Od pređenog se materijala ne postižu dovoljni rezultati. Naše članstvo nije u stanju da ljudski proradi »Borbu« i pored ukazivanja pomoći.

Do sada nijesmo uradili mnogo da se povežemo sa partiskom organizacijom na terenu. Ni oni sa svoje strane nijesu bili aktivni.

Vrlo mali broj imamo rukovodioca koji su pohađali političke kurseve. Sada smo s teškom mukom odvojili šestoricu za kurs pri PK[3] Srbije i dvadesetoricu pri MK[4] Beograd.

Organizacionih nepravilnosti u radu nijesmo zapazili.

Kandidata imamo 50. Sa njima se radi po direktivama. Iako imamo mali procenat starijih boraca, nijesmo dovoljno poklonili pažnju da se poveća broj kandidata.

Broj SKOJ-evaca je u diviziji 834. Pretežna većina je omladine iz Beograda, koja je stupila u NOV-u poslije oslobođenja Beograda.[5] U diviziji ima omladinaca oko 70 procenata, ali omasovljenju organizacije se je sporo pristupilo, jer se drugovi nijesu među sobom poznavali, a bilo je i nerazumijevanja za jačanje organizacije. Ovom se pitanju sada realnije pristupilo i greška se ispravlja. U SKOJ-u je pretežno seljačka omladina, te nivo znanja je vrlo nizak.

Sa intelektualcima se nije organizacija omasovila zato što se je jedno doba vodila nepravilna politika od strane nižih rukovodioca, koji su u većini seljaci ili radnici, jer su ovi namjerno sa frazama i zapetljanim pitanjima znali zastidjeti niže rukovodioce, a ponekada i stvoriti i podvojena mišljenja. Za to vreme vladalo je mišljenje da su za sva zla krivi intelektualci. Ovo više nije problem.

Zbog nedovoljno organizovanog rada i malog znanja uticaj SKOJ-a na neorganizovanu omladinu nije veliki, čak ni autoritet organizacije nije na visini. KP[6] nije dovoljno pružala pomoć SKOJ-u, jer se nije trudila da se upozna sa njihovim problemima. Dogodi se da se pojedini vojni rukovodioci nepravilno ponašaju prema SKOJ-evskim rukovodiocima.

[5] Pokrajinskom komitetu
[4] Mesnom komitetu
[5] Beograd je oslobođen 20. oktobra 1944. godine.
• Komunistička partija

Počev od štaba divizije, po pitanju vojničkom nije se mnogo uradilo. Svi su rukovodioci novi na ovoj dužnosti, te se još nijesu upoznali i saživili sa dužnostima. Rascjepkanost jedinica, malo brojno stanje i nizak nivo znanja nižih rukovodioca, na koje pada najveći dio posla, jesu smetnja za rad i razvoj jedinice. Disciplina je prilična, ali ima i slučajeva straha da ne bi bili upućeni na front. Loši uslovi za život i slaba oprema vojnika jesu smetnja da se učvrste jedinice. Za uzdizanje nižeg komandnog kadra formirali smo podoficirski vojnički kurs pri diviziji, a po brigadama smo organizovali dva puta nedeljno predavanja za sve rukovodioce.

Političkom uzdizanju se posvetila puna pažnja, prvenstveno komandnom kadru. Do sada rad je 50°/« zadovoljio. Uticaj sredine je dosta velik i negativan, mjesto da borci utiču na njih. Često se postavljaju pitanja pa se i zastupaju mišljenja okoline na konferencijama. Ima nejasnih ili nepravilnih mišljenja o sporazumu Tito — Subašić, o organizaciji vlasti, o odnosu saveznika i t.d. Interesovanje za političke događaje je prilično, a diskusija je dosta živa. Do sada smo uspjeli da nove borce približimo narodno-oslobodilačkom pokretu. Do sada su se unutar jedinice pojavljivala pitanja: odnos intelektualaca, radnika i seljaka, odnos drugova iz grada i sela, parola Srem — kao kaznena mjera za neposlušne, razna kritizerstva po političkim i unutar jedinice pitanjima.

Kulturno-prosvetni rad još nije postao širok i masovan. Rad se većinom svodi na aktivnost četnih i bataljonskih odbora. Pitanju štampe Diviziski komitet nije još dovoljno posvetio pažnju. Gluma, horovi su prilični. Kulturno-prosvetni nivo boraca ne zadovoljava, to se ogleda u ophođenju sa stanovništvom prilikom obavljanja dužnosti.

U poslednje vrijeme često se pojavljuju oboljenja na plućima, prvenstveno kod drugova koji su došli iz Crne Gore. Do sada su nam umrla trojica a dva ostala gluha, dok je veći broj pošao u bolnicu.

Sve uočene nedostatke i probleme Diviziski komitet i štab divizije moći će da riješe i otklone.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P. Sekretar,
Ilija Mugoša

BR. 26

izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. tenkovske brigade ja od 12. marta 1945. centralnom komitetu kpj o stanju i radu partijske organizacije[1]

POM. POLITKOMESARA
I TENKOVSKE BRIG.
12-111-1945 g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U našim borbama za oslobođenje Dalmacije,[2] naročito oko Knina[3] ispoljili su se nedostaci u saradnji naših tenkova sa pješadijom. Naše pješačke jedinice nisu dosada imale mogućnosti da sadejstvuju sa raznim modernim oružjem, a i naše tenkovske jedinice nisu imale iskustva u toj saradnji. S druge strane bilo je nerazumjevanje među pješačkim komandantima i borcima, a i naše brigade, tako da je došlo do pojedinačnih napada na neprijateljske položaje ili od strane pješadije ili od naše jedinice, koje nije moglo dati poželjne rezultate.

Poslije uočavanja ovih grešaka održali smo jedno savjetovanje još u toku akcije gdje smo pretresli sve nedostatke, tako da je došlo do koordinacije i sadejstva već za vrijeme likvidacije neprijateljske kolone koja je htijela da se probije iz obruča (kod Knina). Tu su tenkovi došli do izražaja i odigrali vrlo važnu ulogu na uništenju neprijatelja, a njihovu upotrebu je uslovio i dosta prostran teren na kojem su operisali.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 46, fond CK KPJ.

- Brigada je formirana u Italiji 16. jula 1944. U Jugoslaviji, na ostrvo Vis, prebačena je krajem avgusta i početkom septembra. Tada je bila pod komandom 26. udarne divizije. Brigada je, sa jedinicama 8. udarnog korpusa, u oktobru i novembru 1944. učestvovala u borbama za oslobođenje srednje i severne Dalmacije. Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. novembra, jedan deo 1. tenkovske brigade stavljen je pod komandu 8. udarnog korpusa NOVJ (Severna tenkovska grupa), a drugi deo je privremeno bio pod komandom 2. udarnog korpusa (Južna tenkovska grupa) i sadejstvovao jedinicama 29. udarne divizije NOVJ u borbama za oslobođenje Hercegovine (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 98; Arhiv VII. reg. br. 2-1, k. 527 i reg. br. 12-2, k. 923; Arhiv IRPJ, dok. br. IVs-113 44, fond VS).

' Knin je oslobođen 4. decembra 1944. U tim borbama 1. tenkovska brigada (Severna tenkovska grupa) je sadejstvovala jedinicama 8. udarnog korpusa (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 98; Arhiv VII, reg. br. 8-3, k. 26, reg. br. 2-1, k. 527).

Iza ovih akcija brigada je bila na odmoru i partijska organizacija preduzela je sve mjere da ukloni ove nedostatke, objašnjavajući ih kao štetne za izvođenje uspješnih operacija. U isto vrijeme na zbližavanju sa pješadijskim jedinicama radilo se preko raznih konferencija i priredaba i u ličnom razgovoru sa drugovima. Ovaj rad je u potpunosti uspio, što se izrazilo za vrijeme poslednjih operacija koje su se vodile za oslobođenje Širokog Brijega i Mostara.[4] U ovim poslednjim akcijama postigla se je potpuna saradnja svih rodova oružja, a tenkovi su naročito došli do izražaja razbijajući neprijateljske obrambene linije i bacajući dimne granate, time se zaštićujući od protivkolskog oružja i omogućujući prilaženje pješadije neprijateljskom položaju, što je izazvalo kod svih boraca povjerenje u svoje tenkove i ljubav ostalih jedinica prema tenkovskoj brigadi. Stičući iskustvo u dosadašnjim borbama vjerujem da će se u budućim operacijama to sadejstvo i međusobna ljubav još više manifestovati.

Polovina brigade koja je bila na jugu uslijed svojih defanzivnih operacija nije mogla steći neko borbeno iskustvo, tako da sa vojničke strane zaostaje sa sjevernom grupom. I sama njena upotreba bila je dosta nepravilna. Postavljali su se prema neprijatelju gdje nije uopšte bilo zaštite od strane pješadije, kao n.pr. u Čapljini[3] gdje je neprijatelj došao nesmetano, ušao u Čapljinu gdje nije uopšte bilo pješadije, nego su tenkovi sami prihvatili borbu. Tu smo izgubili 4 tenka, a vjerovatno da je sa njima sarađivala pješadija ne bi imali toliko gubitaka.

Sadašnje spajanje brigade kao cjeline[6] biće mnogo korisno za opšti njen razvoj. Političko stanje u samoj brigadi je dobro.

[4] Po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, jedan deo 1. tenkovske brigade (Severna tenkovska grupa) prebacio se iz severne Dalmacije u zapadnu Hercegovinu, do 3. februara, dok se drugi deo (Južna tenkovska grupa) nalazio u Hercegovini, gde je, još od novembra 1944. sadejstvovao sa 8. udarnim korpusom i 29. divizijom NOVJ u borbama za oslobođenje Širokog Brijega, koji je oslobođen 7. februara, i Mostara, koji je oslobođen 14. februara (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12. k. 272 A, reg. br. 27-2, k. 1146 II, reg. br. 24-2, k. 323).

[3] Da bi se oslobodile pritiska jedinica 9. i 29. udarne divizije JA, jedinice nemačke 369. legionarske i 9. ustaško-domobranske brdske divizije preduzele su 27. januara napad iz Širokog Brijega prema Ljubuškom i Čitluku, a sutradan i iz Mostara u pravcu Čapljine i Metkovića. Zahvaljujući nebudnosti naših jedinica, neprijatelj je uspeo da do 29. januara zauzme Čapljinu, Metković, Čitluk i Ljubuški. U toj situaciji upućena je 12. hercegovačka brigada 29. divizije ka Neretvi da napadne neprijatelja u levi bok. U oštrim borbama, koje su vođene do 3. februara. 12. hercegovačka brigada, uz sadejstvo 1. i 3. bataljona 1. tenkovske brigade, oslobodila je Čapljinu (vidi Arhiv VII. reg. br. 40-12, k. 272 A, reg. br. 27-2 i 31-2. k. 1146 II i reg. br. 11, 12, 24-2, k. 323).

' Do spajanja je došlo u drugoj polovini februara 1945, nakon završetka mostarske operacije (vidi Arhiv VII, reg. br. 1/29-2, k. 119/4, reg. br. 24-2, k. 323).

Postignuto je u potpunosti jedinstvo i međusobna ljubav, a i držanje boraca prema pozadinskim vlastima i stanovništvu je dobro.

Jedino što se postavlja pred jedinicu je učvršćenje vojničke discipline, jer u tom pogledu ima još nedostataka.

Glavni problem nam je bio osposobljavanje našeg komandnog kadra za rukovođenje jedinicama u borbi. Preko raznih sastanaka, predavanja i koristeći iskustva iz same borbe naši rukovodioci su uspješno savladali to pitanje. Veći dio naših rukovodioca danas bi mogao odgovoriti većoj dužnosti nego na kojoj se nalazi. Naročito se naš politički i partijski kadar razvio da bi mogli imati skoro rukovodstva za jednu oklopnu diviziju.

Naša partijska organizacija je zdrava, sposobna je za rješavanje svih problema i da rukovodi sa čitavim radom brigade. Organizaciono je čvrsta i spremna da izvrši sve zadatke. Jedino se osjeća kod nekih part. rukovodioca da još postavljaju prestrog kriterijum za primanje novih članova u partiju. To isto se dešava u kandidovanju i po skojevskoj organizaciji.

Borbenost i upornost kod komunista je na dostojnoj visini, kao i kod ostalih boraca u brigadi.

[7]

U dosadašnjim borbama poginula su 34 člana partije.

Partijski rukovodioc
Marko Vuletić

' Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinih starešina.

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA

U I TENKOVSKOJ BRIGADI IV ARMIJE

Mjesec ***mart*** **Godina 1945**

Bataljon	Br. bat. Biroa	Br. čl. batalj. biroa	Br. čet. ćelija	Br. štab. ćelija	Br. ostalih ćelija	Br. svih ćelija	Br. ofic. i kom. čl. Partije	Broj podof. čl. Partije	Broj partiz. čl. Partije	Broj žena čl. Partije	Broj svih članova Partije	Socijalni sastav						Nacional. sastav			Crnogorci	Ostale nacije	Broj kandidata	Broj podinulih čl. partije (nisu uračunati)
												Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namješten.	Intelektual.	Oficira i pod. b. j. v.	Hrvati	Srbi	Slovenci				
	5	33	19	6	8	33	184	68	170	17	440	239	119	7	20	37	18	145	116	84	80	15	74	34
Ukupno	5	33	19	6	8	33	184	68	170	17	440	239	119	7	20	37	18	145	116	84	80	15	74	34

Dne: 12. Ili 1945 god.

Sekretar:
Marko Vuletić

BR. 27

MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 10. UDARNE BRIGADE OD 14. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 20. UDARNE DIVIZIJE JA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

KOMESAR
X. DALM. UDAR. BRIG. XX. UDAR. DIV. IV. J. A.
položaj, 14. III. 1945 g.

POLITKOMESARU XX. UDARNE DIVIZIJE IV. J.A.

Položaj

Politički izvještaj od 15 februara do 15 marta 1945 godine

Kroz posljednih mjesec dana brigada nije bila u borbi, već čitavo vrijeme nalazila se u kantonmanu na prostoriji Zadra sa manjim stražarskim dužnostima. Uslijed tako mirnog života pružila se brigadi dobra i puna mogućnost za dobar i planski rad. U ovom periodu imali smo i dosta uspjeha na političkom i kulturno-prosvjetnom radu.

Politički kadar jest sav popunjen, samo što se nekoliko komesara četa i pomoćnika komesara nalazi na kursu pri Diviziji. Iako su gotovo svi politički rukovodioci novi na svojim dužnostima, a specijalno vodni delegati, ipak su kroz ovo vrijeme dosta dobro napredovali. Dobili su prilično iskustva, ali uza sve to još uvijek ostaje kao najvažniji zadatak njihovo izdizanje i rad s njima.

Kroz protekli mjesec dana u političkom radu postojao je plan rada, koji se sprovađa sa dosta uspjeha u život.

Teme koje su se obradile po bataljonima kroz ovaj mjesec dana bile su:

1) Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.
2) Demokratska i federativna Jugoslavija.
3) Sporazum **»Tito — Subašić«** (Jugoslovenska vlada, Namjesništvo, Jugoslavenska armija).

Obrada teme bila je dobra. Ovoga puta su teme bile obrađene sa dosta dobrim rezultatima. Interesovanje kod boraca se pobudilo. Jedino posljednja tema, a s njom u vezi i najnoviji događaji, još se prorađuje. Da su teme obrađene uzrok je tome

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14-1/10, k. 1029 II.**

što se metod rada u mnogome popravio. Sitan, svakodnevni rad, rad sviju boraca, pravilno prilaženje novim borcima pomoglo je u ovome.

Jedino im je falilo živosti u političkom radu. Ovo se uočilo, ali ovo ostaje kao problem za naš rad. Uslijed toga često su borci i zamorni. Ovo i radi toga što je čitav rad i vojnički i politički prilično krut.

U dosadašnjem radu, pošto smo za to imali uslova, pojedine teme obrađivale su se sa čitavim bataljonom, a onda bi se po četama i vodovima još detaljnije obrađivale.

Novi borci danas se uglavnom ne mogu više razlikovati od starih. Ipak drugarstvo u bataljonu još nije dostiglo onaj stepen na koji bi trebalo da bude.

Tekuća štampa koja se dosada vrlo slabo iskorištavala danas se ona dosta dobro iskorištava, bilo organizovanim čitanjem u čitaonicama ili na usmenim novinama. Čitaonice postoje u svakom bataljonu, jedino politički rukovodioci još nijesu umjeli da organizuju i pripreme čitanje u čitaonicama. Iskustvo nas je kroz ovo vrijeme naučilo da čitaonica bez organizovanog i dobro pripremljenog rada u njoj ne vrijedi.

Preko »Biltena«[2] koji izdaje divizija borci su obavješteni o najnovijim događajima u svijetu i kod nas. Često ovo čitanje praktikuje se uz geografsku kartu ili skicu napravljenu na ploči. Ovo je dosta pobudilo interesovanje kod boraca.

Politički rad do sada imao je najslabijih rezultata u II. bataljonu. Baš uslijed slabog i nedovoljnog zalaganja u radu političkih rukovodioca. O ovome smo diskutovali na sastanku gdje je uočeno i ukazano na propuste i nedostatke. Sada već stoji bolje.

Prištapske jedinice još uvijek nijesu krenule naprijed onoliko koliko bi trebalo. Dok politički rad u III. i IV. bataljonu je dosta dobar, dotle I. bataljon još uvijek malo zaostaje od ovih. Uzrok ovome je nedovoljno organizovan rad samog komesara bataljona.

Dolaskom većeg broja Srba u našu brigadu, pitanje učvršćivanja bratstva i jedinstva bio je veliki zadatak. Nije bio rijedak slučaj da nekoga upitaš koje je narodnosti, a da odgovori Hrvat, pravoslavac. Bilo je kod tih drugova prilično obazrivosti na to pitanje. U II. bataljonu prilikom jednog pokreta dezertiralo je 10 Srba, sve iz okolice Knina, mišljenja smo da je jedan od uzroka i to, što nije bilo najozbiljnije shvaćeno pitanje produbljivanja i učvršćivanja bratstva i jedinstva u našim jedinicama. U ovom pitanju pošli smo dosta naprijed, danas ne možemo zapaziti nikakvih ispusta po ovim pitanjima. Ali učvršći-

[ä] **Reč je o listu koji je izdavao Štab 20. udarne divizije JA.**

vanje i produbljivanje bratstva i jedinstva u našim jedinicama ostaje još uvijek važan i krupan zadatak.

Kroz ovaj period obradilo se sa borcima nekoliko prigodnih tema:

1) Prilikom godišnjice Crvene armije po svim bataljonima i četama održani su referati o značaju C. armije u današnjem oslobodilačkom ratu.

2) 8 marta na dan žena održane su bataljonske konferencije o ulozi žene u N.O. borbi. Istog dana održana je priredba na kojoj su prisustvovale sve drugarice brigade.

3) Povodom izbora,[3] na kojima su naši borci pokazali veliko interesovanje, obrađeno je s borcima značaj izbora i jedinstvena N.O. fronta. Pripreme za izbore bile su uspješne. Borci su sa pjesmom i transparentima dolazili na izbore. Borci su se osjećali zadovoljni što su prvi put mogli glasati za narodnu vlast.

Na četnim i bataljonskim konferencijama rapravljalo se uglavnom o slijedećim problemima: pojačati i učvrstiti disciplinu, savladati svoje oružje, postati što bolji vojnici i o značaju ovog.

Vojnički rad i disciplinu borci su shvatili ali ona još nije njima onoliko koliko bi trebalo objašnjena.

Čitav rad bio je obuhvaćen sa takmičenjem,[4] po tempu i radu moglo se uvjek vidjet da je brigada u takmičenju. Kroz ovo takmičenje brigada se podigla na viši politički nivo, ona se dosta učvrstila.

Politički komesari bataljona odgovaraju dosta dobro na svojim dužnostima. Jedino komesar I. bataijona Rogulj Spiro je još uvjek slab, iako se mnogo popravio u radu. Sporost u shvaćanju, nesnalažljivost izaziva još kod njega slab rad.

Komesari četa i delegati su osrednji. Kroz ovaj rad stekli su i prilično iskustva ali još uvjek im manjka potrebnog političkog znanja da bi mogli u potpunosti odgovoriti svojim dužnostima. Baš radi toga jedan od najvažnijih zadataka ostaje još uvjek izdizanje rukovodioca.

Sa svim političkim rukovodiocima obrađeno je Nacionalno pitanje uopšte.

Drugi politički kurs završiće do 2 dana. On je pokazao vrlo dobre rezultate, jedino dvojica slabo su savladali kurs, dok ostali savladali su ga dobro. Cim završi ovaj otpočećemo sa trećim kursom.

[5] Odnosi se na izbore za seoske, mesne i gradske narodnooslobodilačke odbore u Dalmaciji (vidi Arhiv grada Zagreba. NOV 9/436 i 9/437-443).

[4] Vidi tom IX knj. 8, dok. br. 40 i 64.

Sastanci komesara i delegata po političkom radu i opštim problemima u jedinici održavaju se redovito. Na ovim sastancima praktikujemo obraditi temu koja će se kasnije obrađivati sa borcima.

Kulturno-prosvjetni rad:

U brigadi je oformljen propagandni odsjek, samo još nije sav popunjen sa potrebnim brojem ljudstva. Ovo ćemo uraditi u najskorije vrijeme. Rad samog odsjeka kroz ovaj period bio je dosta dobar, što se osjetilo i u podizanju kulturno-prosvjetnog rada.

U našoj brigadi imamo 240 boraca nepismenih koji su svi obuhvaćeni sa radom i većinu slova već znaju pisati.

Kroz ovaj period izašlo je 80 zidnih novina, čiji se kvalitet znatno popravio od prošlog puta.

Jedino još bataljonske listove nijesmo uspjeli izdati ali spremamo se da ih izdamo.

Održano je 10 priredaba od kojih su 7 dosta dobro uspjele. Naučnih predavanja održano je 36 (otkriće Amerike, iz Ekonomskog razvitka društva, prirodna bogatstva, iz Osnova geografije).

Po svim bataljonima održane su po jedanput i usmene novine, koje su pokazale vrlo dobre rezultate. Praktikujemo svake sedmice davati usmene novine.

Između vojničkih i političkih rukovodioca postoji još uvijek kruta podjela rada, komandiri, vodnici nisu još u dovoljnoj mjeri zainteresovani političkim radom, kao što ni politički rukovodioci vojničkim.

Na ovo je ukazano i ova loša pojava se liječi. Zato smo i postavili da i komandiri i vodnici učestvuju na sastancima gdje se sa komesarima i delegatima obrađuju pojedine teme. Ovo je u mnogome pomoglo razbiti dosadašnju krutu podjelu rada ali ipak ona se još osjeća.

Vojnički izgled boraca jest dobar. Osjeća se prilična disciplina i čvrstina.

O moralu kao i borbenosti kod boraca ne bi se moglo nešto konkretno kazati. Masa novih boraca iz naše brigade nije još isprobana u borbi, ali raspoloženje za borbu kod boraca je vrlo dobro (jedna naša četa II. bataljona koja je bila na Pagu dok se tamo vodila borba čitava se javila za bombaše).

Prevaspitati naše borce, politički ih izdignuti, poboljšati metod rada, rukovodeći kadar izdići na jedan viši nivo, uporno i predano raditi jest naš zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar, major:
Maglica Vinko

BR. 28

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 43. DIVIZIJE OD 15. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 11. KORPUSA 4. ARMIJE JA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I O VOJNOSTRUCNOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

STAB 43. DIVIZIJE XI. KORPUSA Kopija
4. ARMIJE
Pov. br. 60 Dne 15. III. 1945.

Politkomesarski izvještaj.

POLITKOMESARU XI. KORPUSA IV. JUGOSLAVENSKE ARMIJE

I. Odjek Odluka Krimske konferencije bio je u našim jedinicama velik. Samu konferenciju objašnjavali smo kao pobjedu staljinske politike učvršćivanja antihitlerovske koalicije i riješenost Saveznika da unište hitlerovsku Njemačku, da nemilosrdno unište ratne zločince i da omoguće porobljenim narodima da sami odlučuju svojom sudbinom. Jedan od vrlo važnih momenata podvlačili smo da će Saveznici produžiti i produbiti ovaj savez i poslije izvojevanja pobjede sjutra, i po pitanju održavanja i osiguranja mira. Razbili smo pokušaje reakcije da umanji značaj Krimskih odluka, podvlačili smo da su se one već počele provađati u djelo navodeći primjer savezničke ofenzive na zapadu i prelaz rijeke Rajne,[2] pobjeda politike sporazuma u Jugoslaviji,[3] formiranje jedinstvene vlade, savezničko priznanje naše vlade i izvojevanih tekovina narodno-oslobodilačke borbe, također i po pitanju drugih velikih naroda. Prerast N.O.V.J. u regularnu Jugoslavensku armiju primljen je sa zanosnim oduševljenjem i u vojsci i u narodu; u neprijateljskoj vojsci ova odluka je izazvala kolebanje i demoralizcaiju. Pobjeda politike sporazuma Tito — Subašić primljena je kao velika pobjeda N.O.P-a u zemlji i vani. Reakcija i anarhističko--trockistički elementi nastoje razarati jedinstvo naših redova, rovarenjem sa parolom: »To je vraćanje na staro — zašto smo se borili?«, kao i stalnim ubacivanjem ultralijevih parola i provokacijama po pitanju odnosa prema zapadnim saveznicima.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-1/13, k. 1324 A.**
[2] **O dejstvima savezničkih armija vidi »Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 547—550.**
[3] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2**

Sa druge strane počeli su se hvatati za razne nezadovoljnike i kod njih razvijati karijerizam i iskorišćuju ih u rovarenju protiv najboljih drugova u vojsci i pozadini ističući kako su oni sposobniji a ne mogu doći na površinu, jer da su komunisti ugrabili sva bolja mjesta i odgovornija. Naročito su im trn u oku partijski sekretari i komesari te se na njih ponajviše obaraju. Naročito se zapaža da podilaze siromašnim radnicima i seljacima kao i ljudima koje je rat bacio u bijedu i nastoje prikazati kako će i dalje biti po onu staru: »Tko ima taj živi — tko nema taj propada i umire«. Tamo gdje mi nismo dovoljno politički obuhvatili narod i nismo dovoljno i ubedljivo objasnili postignute tekovine našom borbom, a momentalno ne možemo materijalno pomoći, tamo pojedinci nasjedaju. Deklaraciju vlade, pogotovo točke o agrarnoj reformi i položaju radničke klase moći ćemo vrlo dobro koristiti u borbi protiv ove podmukle rabote. Veliki uspjesi Crvene armije i zapadnih saveznika i perspektiva skore naše potpune pobjede zatalasali su vojsku i narodne mase. Ogromne političke pobjede antihitlerovske koalicije i uspjeh politike okupljanja svih demokratskih snaga u našoj zemlji, jačanje J.N.O.F-a[4] i rukovodeća uloga K.P. daju našoj vojsci i narodu uvjerenost da će u oslobođenoj domovini uživati plodove svoje borbe, a vjerujući u svoju armiju zna da će biti hametom uništeni svi neprijatelji slobode i njegove sretne budućnosti. Ali treba svuda podvlačiti budnost prema rovarenju neprijatelja i ukazivati na nove metode borbe neprijatelja protiv N.O.P-a i ne samo ukazivati na budnost već pokrenuti svakog našeg čovjeka u borbu protiv razbijača našeg jedinstva i čvrstoće naših organizacija, a pogotovo onemogućiti neprijatelja da sabotira odluke naše narodne vlasti i ruši joj autoritet i ugled. Takvo je razmatranje sadanje političke situacije, odjeka velikih naših vojnih i političkih pobjeda na narodne mase i vojsku, takvo je naše gledanje na rad reakcije i svih neprijatelja naše borbe u sadanjoj situaciji i način borbe protiv tog rovarenja.

II. Aktivnost naših jedinica posljednjih mjesec dana znatno se popravila, no međutim još ni izdaleka ne daje zadovoljavajuće rezultate. I. brigadu na sektoru Ogulina nismo uspjeli aktivizirati. Nije bilo dovoljno upornosti da razbijemo kod štaba brigade mišljenje da se oko Ogulina ne može ništa učiniti. Stab Primorsko-goranskog odreda bio je pao pod uticaj objektivnih poteškoća kao: vojska slaba i nesposobna, rukovodioci mladi i neiskusni, neprijatelj ne izlazi iz žice ili neprijatelj je daleko od naših baza. a hrane nemamo i tome slično. Sa naše strane nije bilo dovoljno gurkanja i pronalaženja mogućnosti za akcije

[4] **Jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta**

i davanje konkretnih zadataka i traženje njihovog izvršavanja te je tako odred sve do pred kratko vrijeme bio potpuno neaktivan iako su postojale velike mogućnosti za vrlo uspjele diverzantske akcije, i borci pokazuju volju za akcije, samo ih treba povesti. Zadatak je naš da ga aktiviziramo i uspjet ćemo. Naši bataljoni u Istri još uvijek su slabo aktivni. Razlog je što štab Grupe[5] do danas nije uspio da štabove bataljona aktivizira, kako po pitanju popune i organizacionog učvršćenja jedinica tako ni po aktivnosti. Sto nije posvećena dovoljna pažnja formiranju diverzantskih grupa, koje bi imale stalnih akcija na komunikacijama. Sto rukovodioci nisu bili dovoljno elastični i snalažljivi kod uvlačenja novih boraca u borbu. Vrlo je malo izvršeno uspjelih akcija, što je kod boraca i rukovodioca razvilo mišljenje da se neprijatelj ne može uspješno tući. Primjenjivanju taktike partizanskog načina ratovanja nije posvećena uopće pažnja. Na sve ovo ukazano je komandantu grupe, koga smo bili pozvali u štab divizije na konferenciju, također ćemo uputiti u Istru dvije diverzantske grupe i nadamo se da će se aktivnost popraviti, jer o tome ovisi uspjeh i polet pokreta. Naša slaba strana je također nikakva aktivnost područja iako imadu velike mogućnosti vršenja vrlo uspjelih akcija. Nastojati ćemo da i njih aktiviziramo sa manjim diverzantskim akcijama.[6] Za aktiviziranje jedinica po politkomesarskoj liniji u II. i III. brigadi učinjeno je prilično, dočim u I. brigadi i odredima politkomesari nisu izvršili svoj zadatak u tom pogledu. To smo uočili i putem konferencija i svakodnevne pomoći nastojimo otkloniti.

Slabosti i problemi koji dolaze kao nedostatci naših jedinica u borbi, a pogotovo slabosti rukovodioca o kojima smo ranije izvjestili, počeli su se otklanjati, sa stalnim ukazivanjem i pomoći uspjeti ćemo ih potpuno otkloniti. Komandni kadar stiče znanje i rutinu u komandovanju, a odgovornost i briga za živote boraca razvija se zadovoljavajuće. Po pitanju budnosti i sprečavanja iznenađenja zadnje vrijeme osjeća se napredak, ali naši rukovodioci još uvijek nisu shvatili da sprečavanje iznenađenja ovisi u prvom redu od njihove budnosti. Kod samih boraca vidi se veliki napredak u vršenju stražarske i patrolne službe. Mi smo uzeli dosta oštar kurs po pitanju odgovornosti rukovodioca za živote boraca, te smo donijeli nekoliko i vrlo oštrih kazni o kojima smo ranije izvjestili. U dosadanjim borbama zapazili smo kao najveće slabosti naših jedinica nedo-

[5] Verovatno je reč o Grupi istarskih NOP odreda.

[6] U februaru i prvoj polovini marta 1945. jedinice 43. divizije izvodile su samo manje akcije, i to uglavnom duž komunikacije Karlovac — Ogulin — Brinje, i vršile upade u pojedina uporišta duž ove pruge (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11, k. 315 A, reg. br. 30-2'V, k. 573, reg. br. 6—3, k. 576. reg. br. 8—3. k. 573; Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945. izdanje Vojnoistorijskog instituta, 1957, str. 446—448).

voljna samoinicijativa i snalaženje komandi četa pa i štabova bataljona a s druge strane nedovoljna stručna spremnost nižih rukovodioca i boraca. Korištenje postignutih uspjeha u vojničkom stručnom izdizanju u borbi još uvijek nedovoljno dolazi do izražaja, što prouzrokuje nesrazmerno naše velike gubitke. Ovi gubitci pak deluju štetno na razvijanje borbenog elana i na moralno-političku čvrstinu naših jedinica. Štabovi brigada još uvijek ne iskorišćuju sva sredstva u borbi, uski su i mnoga oružja i nove jedinice su im suvišni. Ne znaju birati glavni pravac udarca po neprijateljskom rasporedu, tamo gdje je najslabiji, nedovoljno se unašaju u samu operaciju, očituje se površnost u pripremama akcija, što dovodi do toga da nam mali broj akcija potpunoma uspije. Štabovi brigada ne znadu svojoj jedinici izvojevati pobjedu, i time podići moral i borbenost, veliki broj uspjelih akcija ili poluuspjelih razvijaju poletnost i oduševljenje boraca za borbu, a samim tim i razvitak jedinica se prilično usporava. Razvijanju veće aktivnosti trebamo i nadalje posvetiti maksimum pažnje, a ona se imade kretati u tri pravca: prvo, pronalaziti mogućnosti za čisto partizanske akcije, zasjede i prepade da bi kroz to čeličili jedinice. Drugo, angažirati jedinice na stalnu diverzantsku aktivnost minerskih i udarnih grupa, ovo primenjivati pogotovo u Istri i Primorju, naročitu pažnju posvetiti komunikaciji Trst — Rijeka i Pula — Trst. Treće, pronaći mogućnost za izvođenje nekoliko većih divizijskih akcija gdje bi se upotrebila i artiljerija. Sa ovim akcijama postigli bi prekretnicu u razvoju naših jedinica, a pogotovo komandnog kadra, kod boraca podigla bi se vjera u svoju sopstvenu snagu, u nadmoćnost našu nad neprijateljem, kako u ljudstvu tako i u materijalu. Naši borci i rukovodioci su još uvijek pod dojmom da neprijatelj ima preimućstvo. Razbiti ovakvo mišljenje dalo bi novog poleta našim jedinicama. Pomoć štaba divizije brigadama po pitanju aktivnosti i sticanja borbenog iskustva komandnog kadra nije bila dovoljna, to smo uočili i pomoć se daje veća. Ona se sastoji u konkretnom ukazivanju na nedostatke kako kod same pripreme tako i u toku same borbe, kao i prilikom izvlačenja iskustva iz borbe. Ova slabost također je prenijeta i na štabove brigada u odnosu naprama štabovima bataljona i zato danas iskrsavaju tolike slabosti komandnog kadra u rukovođenju sa jedinicom u borbi.

III. Borbenost naših jedinica svakim danom raste. Danas možemo reći da su naše jedinice spremne za izvršenje zadataka koji se pred njih postave. Polet i ofenzivni duh obuhvatio je skoro sve jedinice i svakog borca. Bez ikakve sumnje može se ustvrditi da su Istrani vrlo dobri borci, koji su spremni uporno i žilavo se boriti, spremni su ginuti i dati najveće žrtve u borbi za uništenje neprijatelja. Ne samo da smo uspjeli razviti borbe-

nost i upornost, već naše jedinice i borci pokazuju stepen prodornosti i odlučnosti. Također borbena disciplina kod boraca je na visini. Naš borac je u stanju da ode tamo gdje mu se naredi bez obzira na sigurnu životnu opasnost. Ranije je bio problem u našim jedinicama neborbenost komandnog kadra a danas smo ga već skoro potpuno uspjeli riješiti. Veliki uspjesi Crvene armije i zapadnih saveznika kao i pobjeda naše armije diljem cijele domovine, također veliki politički uspjesi u zemlji i vani podigli su borbeni duh i polet. Perspektiva skorog svršetka rata nije pasivizirala i bacila u iščekivanje naše borce, već naprotiv svakim danom borbenost i želja za potpunom pobjedom raste. Uspjelo se je razviti takmičenje: tko će pobiti više njemačkih fašista? Upornim našim radom uspjeti ćemo ne samo održati, nego i dalje razvijati ovaj borbeni polet.

Disciplina i vojnički duh u jedinicama razvija se dobro. Vidi se pravilna ophodnja vojnika i starješina. Vojnici poštivaju svoje starješine a s druge strane starješine trse se da pronađu najbolji način u držanju, prilaženju i naređivanju svom potčinjenom i da pri tom sačuvaju svoj autoritet kao starješine. Disciplina po formi i vojničko držanje dosta se je izoštrilo i ponegdje prelazi u krajnost — kaplarizam. Osjeća se da naši borci osjećaju potrebu discipline i nastoje da razviju samodisciplinu i vole disciplinu. Uglavnom kod rukovodioca, od komandi četa pa na više, uspjeli smo otkloniti familijarnost, dok kod vodnika i desetara ona još postoji u priličnoj mjeri, a ogleda se u tome što je autoritet desetara u njegovoj desetini još uvijek slab. Pitanje podići autoritet desetarima i vodnicima da oni postanu starješine svojih desetina i vodova je jedan važan zadatak koga trebamo postići. Međutim da bi to mogli postići treba da u prvom redu osposobimo desetare i vodnike da mogu biti starješine, da kod njih razvijemo brigu i osjećaj odgovornosti za svoju jedinicu i borce, da kod njih otklonimo griješke i ispade koji pokazuju da oni ne služe primjerom svojim borcima u svemu i svagdje. Neodgovornost kod temeljitog izvršavanja zadataka postoji velika, pa često puta zadaci se površno i polovično izvršuju. Samoinicijativnosti nema, to je karakteristična crta za sve naše borce i rukovodioce. Izvršava samo ono i onako kako se naredi, ako pak u međuvremenu situacija postane drukčija, zadatak se ne izvršava. Također je zadnje vrijeme bilo nekoliko slučajeva tuče vojnika, što dokazuje da u nekim jedinicama odnos starješine prema vojnicima nije pravilan. Tuča vojnika se štetno odrazila na jedinicu i izvršila također uticaj na pospješivanju dezerterstva. Da bi spriiečili tuču, uz pismeno naređenje donijeli smo strogu kaznu nad komesarom II. bataliona I. brigade, koji je smjenjen sa položaia i raspoređen za borca, a neke druge kaznili smo disciplinski. Zadnje vrijeme

tuča vojnika bila je za nas vrlo ozbiljan problem, koji je tražio hitno i energično riješenje. Drugarstvo u našim jedinicama nije razvijeno u dovoljnoj mjeri. Još uvijek postoje grupisanja boraca po pojedinom kraju, selu, općini ili kotaru. Po često puta imade slučajeva krađe među vojnicima. Međutim zadnje vrijeme smo uspjeli da razvijemo osjećaj za ranjenog druga i otklonili smo prilično ostavljanje ranjenika na položaju.

Naše jedinice su vojnički organizaciono dosta učvršćene i može se reći da ih ponajviše drži vojnička organizacija i vojnički rad. Stvara se zbilja pravi stroj gdje svaki mora tačno, bez pogovora i na vrijeme izvršavati dobivene zadatke. Kod štabova brigada i bataljona osjeća se dosta razvijen osjećaj odgovornosti i upornost u vojno-organizacionom učvršćivanju jedinica. Jedino se osjeća nesnalažljivost u pogledu materijalnih potreba i prilično konzervativan stav u pogledu formiranja specijalnih jedinica i grana. Štabovi brigada nemaju dovoljno širine u tom pogledu. Po često puta vole gledati sve te nove stvari iz perspektive svojih jedinica koje su dosta brojčano male. Uspjeli smo angažirati sve rukovodioce na otklanjanju slabosti koje nam stoje na putu da postanemo sastavni dio savremene regularne armije i na rješavanju novih organizacionih zadataka koje pred nas postavlja formiranje Jugoslavenske armije. Naše je mišljenje da ćemo u tome pogledu prilično brzo polučiti zadovoljavajuće rezultate i izvršiti postavljene zadatke.

Moralno-političko jedinstvo naših jedinica iako na izgled postoji i mogu se donijeti zaključci da su jedinice monolitne i čvrste, no ipak u jedinicama se događaju stvari koje govore da treba biti oprezan i zadubiti se u ocjenu stanja u jedinicama. Uticaj reakcionarnih parola i neprijateljske rabote u jedinicama se osjeća i dosta često borci padnu pod uticaj tih parola. Veliki negativni uticaj vrši neprijateljski raspoložena pozadina ili pojedinac na vojsku, dok naprotiv naš uticaj u protivnom smislu je dosta slab. Kod boraca još uvijek nije razbijen lokalpatriotizam koji štetno djeluje na čvrstinu jedinice. Duh jugoslavenskog patriotizma se razvija i upravo su ogromni uspjesi zadnje vrijeme učinjeni u tom pogledu, ali Istranin još uvijek rado nasjedne neprijateljskoj propagandi da treba Istranin da se bori u Istri, u svom selu i svom kraju. Nije shvatio da bez slobode cijele Jugoslavije nema slobode ni njegovom selu ni kući. Trebati će više učiniti da se borci pripreme, da budu spremni boriti se tamo gdje situacija nalaže i gdje pretpostavljena komanda nađe za potrebno. Još uvijek imade pojava dezerterstva i može se reći da problem dezerterstva još uvijek postoji kao ozbiljno naše pitanje. Zadnje vrijeme dezertirao je jedan komesar čete iz III. brigade i poveo sa sobom 5 drugih boraca a bilo je nekoliko slučajeva dezerterstva u ostalim jedinicama.

Držanje naših jedinica, i odnos pojedinih rukovodioca prema Slovencima, bilo vojsci ili narodu je nepravilan. Pojedini ispadi su čisto na liniji razbijanja bratstva i jedinstva naših naroda. Također i unutar samih jedinica može se zapaziti da dolazi do nesuglasica i netrpeljivosti među pojedinim rukovodiocima. Oštro lupamo po ovome jer očito se vidi da to ide za razbijanjem čvrstoće i jedinstva naših redova. Također imademo i par slučajeva gdje razni karijeristi okupljaju oko sebe razne nezadovoljnike i nastoje harangirati, bazirajući svoju harangu na tome, da su Istrani zapostavljeni, da Istrani ne smiju dozvoliti da im stranci komanduju i tome slično. Također je sa strane vojnih rukovodioca bilo i svijesne harange protiv organa narodne vlasti. Sve nam to govori da u našim jedinicama imade pojedinaca koji svijesno ili nesvijesno postaju oružje u rukama okupatora i reakcionarnih elemenata i rade na razbijanju moralno-političkog jedinstva naših jedinica. Budnost prema rovarenju ovih elemenata i njihovom uvlačenju ili izdizanju na rukovodeća mjesta jedan je od zadataka koga smo pred sebe postavili. Raskrinkavanje i razgolićavanje neprijateljske lažljive propagande i bijede njihovih parola. S druge strane nameće nam se zadatak da sve momente iz političke situacije brzo i ubjedljivo objasnimo borcima i narodu. Ovog puta naša velika slabost bila je što je reakcija formiranje nove jedinstvene vlade, kao i ostavku Nacionalnog komiteta tumačila kao kapitulaciju naše politike pred kraljevskom vladom. Obrazovanje namjesništva kao ustupke kralju Petru. U mnogome štetno djeluju i naše griješke u iskrivljavanju linije borbe u odnosu prema zapadnim saveznicima. Sektašenje i ponekad skretanje u levo sužuje nam bazu i razumije se da se onda uzmješaju pojedini elementi koji smatraju da su njihovi interesi ugroženi. Treća stvar koju trebamo uočiti je da se kod boraca svakim danom sve više pojavljuje težnja za kućom i postavljaju pitanja povratka u Istru. Zadatak je naš da razbijemo lokalpatriotizam i usko gledanje na borbu. Četvrta stvar je što naši rukovodioci vole zataškati probleme po pitanju moralno-političke čvrstoće jedinice i rado ružičasto prikazuju stvari, a u objašnjavanju borcima po često puta vole i lagati ili sakriti pravu sliku stvari od boraca, to dakako dovodi do protivnih rezultata i isti crv i dalje razara jedinicu. Zadatak je naš razbiti ovo oportunističko shvatanje i naučiti naše političke rukovodioce da se ne boje uhvatiti u koštac sa poteškoćama pa i sa još težim problemima, naprotiv da se svim snagama bace na njihovo rješavanje. Peta stvar je da naši rukovodioci dovoljno zaoštravaju probleme i po često stanu na pola puta u njihovom rješavanju, tako da se iskrsli problemi ne rješavaju u njihovom korjenu i zato nema ni zadovoljavajućih rezultata. Sesta stvar je da nismo bili majstori u koište-

nju sjajnih uspjeha na bojištima. Radio-vijesti postale su monotone za naše borce jer nismo dovoljno truda uložili da pronađemo načina da zainteresiramo borce u dovoljnoj mjeri i sve te momente koristiti u podizanju moralnog stanja i poleta u jedinicama. Uočili smo to i pristupiti ćemo novim metodama rada.

Politička svijest naših boraca nije na dovoljnoj visini iako su prilično upoznati sa linijom naše borbe. Naš borac mrzi neprijatelja i nastojati će da ih čim više uništi, ali naš borac, na primjer, uopće ne vidi razlike između ustaša i civilnog naroda po selima, oni sve smatraju za ustaše i bandite, i u stanju su da se osvećuju i na porodicama i rodbini ustaša, oni bi bili u stanju sve do temelja uništiti, kad bi došli u priliku da izbjegnu ispod komande. Nadalje odnos prema narodnoj imovini nije pravilan. Pljačka još uvijek nije rješena, a naročito se očituje u III. brigadi. Međutim, podnošenje napora, izdržljivost kao i sama borbenost a i slaba ishrana, koja je u nekim jedinicama prilično iscrpila borce, govori nam da su naši borci uglavnom svijesni današnje borbe i da poznaju postignute tekovine našom borbom i da su svijesni zadataka koje je naš narod postavio pred nas.

Novi borci koji dolaze u naše redove, kao i prebjegli neprijateljski vojnici donose u našu vojsku i razna nezdrava shvatanja koja su bila svojstvena našim borcima u prvim danima borbe, a s druge strane naše jedinice nisu dovoljno pripremljene za prihvat ovih novih boraca, a to umjesto da se pretvori u jačanje naših iedinica. kako voinički tako i moralno-politički, to naprotiv dolazi do dezerterstva novih i stvaranie nepovjerenia i jaza. Dali smo da se provede desetdnevna kamDanja za prijem novih boraca i prebieglih nepriiateliskih voinika. Sve to u vezi problema po pitanju moralno-političkog stania u iedinicama i mi se nadamo da ćemo ih sa potpunim uspjehom riješiti.

IV. Rad na vojničkoj izobrazbi prilično se ie pokrenuo i moći ćemo da ubrzo na tom poliu zabiliežimo vidne rezultate. Glavni problem ovog rada je što još nismo uspjeli dovolino usoosobiti niže rukovodioce, da mogu dovolino uspiešno prenašati svoie znanie na borce. Veliki broj naših drugova ie završilo kurseve u diviziji, korpusu ili Glavnom štabu, ali poslije završenja kursa u iedinicama ne posvećuie im se dovolina pažnia da oni produbliuiu svoje znanje. Zato smo poduzeli da se sa drugovima s vriiemena na vrijeme održi sastanak da se kontroliše niihovo na kursu stečeno znanie. Našim borcima treba još mnogo dok se nauče ratovati i dok postanu maistori svoga oružia i pravi ratnici. U tom pogledu ioš uviiek kao problem tretiramo raniie Dostavüeno da nam vomici nisu uoDĆe vomici knii se znadu tući. Najviše pažnje posvećujemo borbenoj obuci

a izvodimo i manje manevre. Radu sa komandnim kadrom posvetili smo najveću pažnju. Kontrola štaba divizije po pitanju obuke nije bila dovoljna, naš štab će nastojati pojačati tu kontrolu i više se ispoljiti u rukovođenju tim radom. Naše je mišljenje da je jedan krupan nedostatak što nema dovoljno upornosti u sprovođenju plana i što rad nije ujednačen kod svih jedinica. Štabovi brigada se po pitanju vojničke obuke nisu dovoljno zalagali, a također i politkomesarski kadar iako smo mi postavili pred sve da je: stvoriti vojsku glavni zadatak koji se postavlja pred sve rukovodioce u vojsci. Mi smo nastojali štampati nešto vojnih udžbenika koji će nam vrlo dobro doći i pomoći u tom radu. Starješinski kadar još uvijek premalo pažnje posvećuje svom ličnom izdizanju i teško se razvija inicijativa za individualno učenje vojne nauke. Iz našeg izvještaja o nastavi vidi se da smo pristupili rješavanju ovih nedostataka u tom pogledu.

V. Rad na političkoj izobrazbi boraca teče po planu koji se dostavlja u prilogu.[7] Materijal koji je bio postavljen u programu dvomjesečnog međukorpusnog takmičenja uspio se je dobro savladati.[8] Pored materijala koji se je prorađivao po planu nastojali smo proraditi sve nove momente iz međunarodnog i unutarnjeg političkog života. Tako smo umnožili Krimsku konferenciju i Deklaraciju Titove vlade i dali na prorađivanje. Preko čestih usmenih novina nastojali smo držati borce u toku političkih događaja i one su nam dosta pomogle za razbistravanje pojmova. Sa političkim rukovodiocima održavamo redovito konferencije po brigadama i tu nastojimo pronaći nove metode rada i izvlači se iskustvo iz dosadanjeg rada. Također smo održali i konferenciju svih političkih rukovodioca i propagandista iz brigada, odreda i diviziona i temeljito pretresli načine rada i donijeli zaključke. Zapaženo je da se nije posvetila dovoljna pažnja održavanju referata, već se je rad sa borcima svodio na čitanje. Dalje, nedovoljna pažnja je posvećena čitalačkim grupama i zato nije prorađivanje štampe dalo povoljne rezultate. Rad na čitanju štampe treba postaviti organizovanije i posvetiti mu više pažnje. Također i pored nastojanja nismo dovoljno iskorištavali preimućstvo sistema ispitivanja, u ovome nismo bili dovoljno uporni. Radu oko pripremanja političkih komesara i prorađivanju tema po bataljonima posvetili smo punu pažnju

[7] Stab 43. divizije JA dostavio je 1. marta 1945. svim svojim jedinicama plan političkog rada za period od 1. do 31. marta, u kome su sledeće teme:

1. Jedinstvo naroda u DF Jugoslaviji

2. Tito i borba naroda Jugoslavije

3. Nova Jugoslavija posle Krimske konferencije (vidi Arhiv VII. reg. br. 28—12, k. 1324 A).

[8] Vidi IX tom, knj. 8, dok. br. 40 i 34.

i dobre smo postigli rezultate. Rad na političkoj izobrazbi nije u dovoljnoj mjeri bio stvaran, t.j. nije nastojao da teme prilagodi i da usput rješava probleme u jedinici, već je nekako odvojeno od života i stanja u jedinici. Zato treba sav rad na političkoj izobrazbi bazirati na tome da riješimo sa uspjehom zadatke koji se pred nas postavljaju u sadanjoj situacija, t.j. stvoriti regularnu narodnu armiju.

Rad na kulturno-prosvjetnom polju dobro je organizovan i daje dobre rezultate. Kroz takmičenje uspjeli smo zatalasati mase boraca i tu podići stvaralački rad. Pokrenuli smo čak da naši borci sami stvaraju svoje pjesme i već svaka brigada imade ih nekoliko, također smo mnogo postigli po pitanju likvidacije nepismenosti, sigurno je da će preko 150 boraca naučiti čitati i pisati kroz samo takmičenje, a sigurno oko 450 Istrana naučilo je hrvatsko-srpsko pismo. Također smo pokrenuli učenje ćirilice i tu bilježimo prilične rezultate. Sa dosadanjim radom smo zadovoljni, samo trebamo nastojati da ga omasovimo. Detaljan izvještaj o ovom radu dostavlja se u prilogu a izvještaj o takmičenju su ranije dostavljeni.

Dobar uspjeh smo postigli i na razvijanju kampanje za mobilizaciju a tako isto i u kampanji za razbijanje redova neprijateljske vojske. Stampali smo masu letaka i proturili je. Može se reći da već sada neprijatelju je iščupana inicijativa iz ruku i na ovom sektoru bacio se je u pasivnost. Kampanju *za* mobilizaciju mi ćemo gledati svakako pojačati, jer su svi izgledi da bude veliki odziv novih boraca.

Organizaciji prop. odsjeka posvetili smo veliku pažnju i danas možemo reći da su naši prop. otsjeci postigli zbilja onaj cilj koji je postavljen pred njih. Slabost je naših prop. otsjeka bila što se je počelo rukovoditi iz kancelarije i što je dosta slaba pažnja bila posvećena organizaciji K. P. O.[9] i što ovi nisu bili masovni. Sto naši politkomesari i štabovi nisu shvaćali da su oni koji rukovode sa otsjecima. odnosno kulturno-prosvjetnim odborom i sa te strane bila je slaba pomoć, sa treće strane, drugovi iz otsjeka kao predavači nisu nastojali da svoje znanje prenose direktno na borce, a ne samo da govore drugovima po štabovima ili odborima. Također bila je nastala organizaciona zbrka, jer su svi drugovi radili po svim sektorima pa i po pitanju organizacionom, te smo otklonili što smo skrenuli pažnju šefovima otsjeka da su oni odgovorni za organizaciju. Nama bi trebalo još nekoliko učitelja, pa ukoliko se može dobiti, da ih dobijemo. Danas je poslat, dostavljen izvještaj o organizaciji otsjeka i rezultatima njihovog rada.

Takmičenje je uspjelo zatalasati borce. Naša je ocjena da smo postigli velike rezultate i da smo kroz ovo takmičenje zbi-

[8] **Kulturno-prosvetnih odbora**

lja našu diviziju donekle poveli kroz borbu, organizaciono učvrstili, politički i kulturno-prosvjetno podigli i da smo počeli koračati sigurnim koracima naprijed. Mi smo kroz takmičenje stvorili čvrst temelj naše divizije. Mi smo odlučili dati najboljoj brigadi divizijsku prelaznu zastavu. Samo takmičenje pokazalo se je kao najbolji način u rješavaniu svih problema u jedinicama i što je najvažnije za samo takmičenje i rezultate da je veliki dio rukovodioca usvojio takmičenje kao takvo. Takmičenje bilo bi dalo još i bolje rezultate da smo uspjeli jače ispoljiti naše rukovođenje njime i putem stalne kontrole rezultata još više razviti groznicu takmičenja. Također se je prešlo u jednu krajnost i to u Dogledu utrke tko će više, dočim na kvalitet i na korisnost od postignutog uspjeha nije se dovoljno posvećivalo pažnje. Mi se nadamo da ćemo po završetku ovog takmičenja razviti zbilja novo udarničko takmičenje među našim brigadama. Svi su izgledi na puni uspjeh našeg novog takmičenja, mi ćemo se stalno takmičiti.

VI. Naše centralno pitanje jeste još uvijek pravilna politika kadrova. Mi smo tu zabilježili prilične rezultate. Kadar se je prilično osolidio, stekao je rutinu, postigla se je stabilnost, t.j. nema više onog prenaglog izdizanja i nesolidnosti kod odabiranja ljudi. Rad naših kadrovika danas se može ocijeniti kao dobar. Sa kursevima dali smo im i ono najpotrebnije znanje i možemo reći da su kadrovi u komandama četa pa na više i sposobni i dovoljno iskusni da mogu udovoljiti postavljenim zadacima. Glavni nedostatak u našoj politici kadrova još uvijek je nedovoljno poznavanje ljudi, po često puta nepravilan izbor, a također još nismo postigli da imademo dobru evidenciju kadrova.

Svakako se pred nas postavlja i zadatak da posvetimo više pažnje izdizanju Istrana i mi ćemo to pitanje riješiti sa uspjehom. Grešili smo također po pitanju unapređenja i odlikovanja drugova. Zadnjih dana smo odlikovali oko 130 drugova. Ova odlikovanja znatno su podigla odgovornost kod odlikovanih drugova, a kod ostalih želju da i oni dobiju odlikovanje. Uglavnom danas možemo već sami izdići sav potrebni kadar i u tom pogledu neće nam više trebati pomoći. Ovih dana proizvesti ćemo oko 200 podoficira i unaprediti oko 100, dok ćemo predložiti oko 45 oficira za proizvođenie a isto toliko i za unapređenje. Dalinji naš zadatak jeste da poboljšamo kvalitet naših kurseva i da svršenim kursistima posvetimo više pažnje kako bi mogli najviše im pomoći da se izdignu. Moramo također napomenuti da nismo dovoljno pažnje posvetili proizvođenju i unapređeniu kao ni izdizanju kadrova u odredima u Istri, kao ni u područjima. to moramo u naiskoriie vrijeme ispraviti. Takođe nismo dovoljno posvetili pažnje izdizanju boraca iz 1941 i 1942. Ocje-

nu pojedinih rukovodioca dati ćemo u općem vojno-organizacionom izvještaju. Smatram da smo zadnje vrijeme dali dovoljno pomoć štabovima u ovom pogledu, a to se vidi i po vidnim rezultatima koji su postignuti u politici kadrova, dočim odgoju kadrova trebamo **Dosvetiti** više pažnje **i** pronaći mogućnosti za davanje pomoći. Mi smo postavili da ćemo stalnom kontrolom i davanjem konkretnih zadataka i traženjem njihovog izvršavanja postignuti ovdje najprije uspjeh.

VII. Rad štabova brigada, bataljona odvija se dosta dobro. Snalaze se uglavnom u rješavanju zadataka i u tome pokazuju dosta umješnosti. Pomoć mlađima daje se svuda, ali nije dovoljna, jer nije svakodnevna i konkretna. Nedostatak naših štabova što još uvijek vrlo malu pažnju posvećuju svom ličnom vojničkom i političkom izobražavanju. Također nedovoljno produbljuju probleme svojih jedinica, površni su i vole vrlo često samo hvatati stvari po vrhu, teško im je duboko zalaziti i tako temeljito rješavati stvari. Tu im treba najveća pomoć. Isto tako nisu dovoljno ustrajali u rješavanju problema, vrlo često stanu na pola puta. Osjećaju se odgovorni pred štabom divizije za izvršavanje postavljenih zadataka. Organizaciono su štabovi prilično sređeni kao i sve njihove pomoćne službe.

Stab divizije je organizaciono dobro sređen. U svakom pogledu osjeća se rukovodioc i autoritet je za sve potčinjene. Unutar štaba postoji potpuna suglasnost i sastanci se održavaju redovito, sve odluke se donašaju zajednički. Zadnje vrijeme pruža dobru pomoć mlađima stalnim obilascima i kontrolom rada. U buduće trebati ćemo još više pojačati kontrolu rada po jedinicama i nastojati da se naša naređenja i zadaci izvršavaju u potpunosti. 5. III. održali smo konferenciju štabova brigada, odreda, diviziona i grupe za Istru, uočili nedostatke i donijeli smo zadatke za budući rad, nadamo se da će od ove konferencije biti velike koristi, spremamo se da oko 25—31. III. ponovo održimo konferenciju gdje ćemo pretresti rezultate takmičenja i odlučiti koja je brigada postigla najbolje uspjehe i podijeliti joj zastavu divizije. Kroz ovu konferenciju riješili bi usput i ostale probleme jedinica i nedostatke u radu.

VIII. Mi smo nastojali dati najbolje kadrove u OZN-u divizije i očekivali smo da će ta služba krenuti brzim koracima ka svojem razvijanju. Međutim moramo primjetiti da opunomoćenici OZN-e u jedinicama pa i sam opunomoćenik divizije nije još najpravilnije postavio rad, jer rezultati u borbi protiv neprijateljskih špijuna i elemenata do danas su vrlo mali ili ih uopće nema.

Mi smo skrenuli pažnju drugu Lučiću da neće imati rezultate u radu ako se bude orijentisao na rukovođenje iz kancelarije, ukazali smo mu još na nekoliko nedostataka i on te savjete

vrlo dobro prima i nastoji sve nedostatke otkloniti, ali svejedno služba se dosta sporo razvija. Mišljenja smo da bi trebalo drugu više pomoći od strane njegovih pretpostavljenih i ukazati mu na njegovu tromost i nedovoljno udubljivanje u sam rad te službe. Mi smo po često puta davali konkretne zadatke, ali vrlo teško on može otkriti rad neprijateljskih elemenata i na vrijeme ih spriječiti, dok ne pobjegnu neprijatelju. Pogotovo treba da se rad OZN-e razgrana danas kada nam svakodnevno dolaze novi borci i s njima sigurno i dobar dio neprijateljskih agenata i špijuna. Molimo vas da nam date upute kako bi mogli više pomoći ovoj službi sa naše strane, jer se ona razvija paralelno sa razvojem naše divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik:
M. P. **Jože Skočilić**

BR. 29

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE ČEHOSLOVAČKE BRIGADE »JAN ZlŠKA« OD MARTA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Predmet: Izvještaj o radu
partijske organizacije za
mjesec veljača 1945.

SEKRETARU XII. UD. DIVIZIJE NOVJ.

1. Politički izvještaj.

Prilikom neprijateljske ofanzive na naš oslobođeni teritorij,® gdje je neprijatelj uspio da naše snage baci u planinu, kod boraca se osjetila neka bojazan pred neprijateljem i borci su mislili da je neprijatelj toliko jak da mu se uopće ne može

[1] Original (pisan na mašini, latinicom u Arhivu VII, reg. br. 15-1/5, k. 883-A. Na dokumentu nema datuma, ali se po sadržaju vidi da potiče iz prvih dana marta 1945. godine.

[1] Odnosi se na ofanzivu nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica na virovitički mostobran, koja je otpočela 6. februara 1945 (vidi dok. br. 10, objašnjenje 2, i dok. br. 21, objašnjenje br. 2 i 3).

dati otpor. Međutim kad smo postigli prve uspjehe borci su uvidjeli da neprijatelj nije takav kakav izgleda. Za vrijeme našeg boravka u Papuku[3] osjetio se u jedinici rad neprijatelja, što se očitovalo u tome da je jednoga jutra dezertiralo 22 druga, gdje su borci govorili da se zakopava teško oružje[4] i da idemo u Bosnu. Za vrijeme ofanzive dosta boraca je bilo zamišljenih i nisu vidjeli izlaza iz takvog položaja, dok većina boraca je shvatila zašto mi moramo biti u šumi i da su to posljednji trzaji fašizma. Kasnije, kada smo stigli u sela i kada smo imali prve uspjehe,[5] borci su stvarno vidjeil da neprijatelj je zaista slab.

Dolaskom naše brigade na ovaj sektor, tj. Dežanovac[6] pojavljuje se u jedinici mnogo problema, pošto prije kratkog vremena ovim krajem prolazile su razne neprijateljske horde koje su narod otrovale svojom lažnom propagandom. Naša vojska, dolazeći u dodir sa narodom, čuje od naroda razne stvari, kao napr. da je kralj stigao u Beograd i zašto se onda mi borimo, tako da će Engleska postaviti kralja i da je ona bog situacije. Dalje su ustaše govorili narodu da treba da se slože Hrvati, partizani, katolici, domobrani i ustaše, da ne bi došao kralj u Hrvatsku. Drugovi sve te stvari čuju kod naroda, što u jedinici loše djeluje. Ali zato radom i pravilnim objašnjavanjem drugovima sve te stvari poslije dolaska u Deženovac nije se desio skoro ni jedan slučaj dezerterstva, nego se dosta drugova vratilo u jedinicu, i ima izgleda da ih se još mnogo vrati. Jedan od najvažnijih problema jest sada pravilno objasniti drugovima stvaranje jugoslavenske vlade pod vodstvom maršala Tita. I drugovima kada se to dobro i pravilno razjasni sasvim su zadovoljni, da smo mi jedina jugoslavenska vojska i da sve ostalo otpada. Kod boraca dolazi do nekog nepovjerenja radi formiranja kraljevskog namjesništva, što iskorišćuje i neprijatelj i govori da će kralj doći. No kad se sve to drugovima razjasni

[3] Posle izvlačenja sa virovitičkog mostobrana jedinice Čehoslovačke brigade, s jedinicama 12. udarne divizije, povukle su se na pl. Papuk, gde su 12. februara 1945. nastavile borbe protiv nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica (vidi dok. br. 21, objašnjenje 3).

[1] Reč je o sklanjanju teškog naoružanja i komore na sigurna mesta, kako bi jedinice u toku te ofanzive bile što pokretnije (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—2, k. 883, reg. br. 25—2, k. 1293).

[5] Misli se na borbe protiv nemačke borbene grupe (Stefan« od 27. februara do 1. marta 1945, kada je 12. udarna diviziją, uz sadejstvo 40. udarne divizije, oslobodila s. Mrkpolje, s. Kamenski Šušnjar, s. Vučjak Kamenski, s. Zvečevo i Voćin (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—2, k. 883, reg. br. 25—2, k. 1293).

[6] Brigada je stigla na sektor s. Dežanovca (kod Daruvara) početkom marta 1945. Tu je ostala, radi odmora i sređivanja, sve do 17. marta, kada su je, u s. Duhovima (kod Daruvara), napale nemačke i ustaško domobranske snage. Taj napad je odbijen uz velike gubitke neprijatelja (24 mrtva i 2 zarobljena). Brigada je imala 2 poginula, 15 ranjenih i 2 nestala (vidi Arhiv VII. reg. br. 7—2 i 6—17'2, k. 383).

što znači kraljevsko namjesništvo i mi možemo da imamo puno pouzdanje u Tita koji nas je do sada dobro vodio, pa će i nadalje tako.

Organizacioni izvještaj:

U brigadi ima 129 članova Partije. Od posljednjeg izvještaja nije primljeno u partiju više nego samo 6 drugova, što je vrlo malo. Ali kada smo analizirali posljednje borbe i pokrete moći ćemo da primimo u partiju mnogo više drugova, a isto tako i u kandidate. Prilikom ove ofanzive bataljonski biroi kao i part. jedinice osim kratkih radnih sastanaka nisu nikakovih sastanaka više održali. U posljednjim borbama članovi Partije su se u većini dobro držali, i smatrali se odgovornim, ali bilo je i drugova koji su se pokazali kao kukavice i od kojih smo nekoje izbacili iz partije, a nekoje i kaznili. Bataljonski biro I. bataljona je potpun, i ima uslova da postane dobar part. rukovodioc. Bat. biro II. bataljona isto je popunjen i ima dobrih uslova. Bat. biro III. bataljona još nije popunjen i fali jedan sekretar čete, kojega ćemo moći negdje da pronađemo.

SKOJ :

Brigadni komitet SKOJ-a je dosta dobar i samoinicijativan. U poslednje vrijeme brigadni komitet nije održavao nikakove sastanke i prema tome rad SKOJ-a je bio dosta slab. Sada kada smo stigli na ovaj sektor održavaju se sastanci i SKOJ ponovo počinje da radi. Bataljonski komiteti SKOJ-a osim nekih kraćih sastanaka nisu održavali nikakove više sastanke, tako da se brigadni komitet a isto tako i bataljonski komiteti u to vrijeme bavili najvažnijim vojničkim stvarima, a o nekim teoretskim sastancima i nekom proučavanju materijala za vrijeme ove ofanzive nema ni govora. Na sastancima SKOJ-evskih grupa kao i bataljonskih biroa, te brigadnog biroa rješavaju SKOJ-evci sve probleme koji proističu u istoj jedinici. Pomoć koju daje Partija SKOJ-u dosta je dobra, što se očituje u tome da sekretari bataljonskih biroa dolaze na sastanke SKOJ-a i tamo daju zadatke i pomažu SKOJ-evcima rješavati probleme. Kada se održavaju po partijskim jedinicama teoretski sastanci, prisustvuju i SKOJ-evci. Na sastanku SKOJ-evskih grupa ili komiteta dolaze ponekad i vojni rukovodioci. Svijest kod SKOJ--evaca je dosta dobra i u ovoj zadnjoj ofanzivi SKOJ-evci su pokazali mnogo slučaja herojstva. Ima i slučaja da su se nekoji pokazali kukavice i čak da su nekoji dezertirali, ali ti su odmah isključeni iz organizacije. Brigadni komitet u posljednje vrijeme dosta se izmjenio tako da u I. bataljonu sekretar bat. biroa otišao je na drugu dužnost. U II. bat. ostao je isti, dok u III.

bat. promjenio se sekretar već drugi put, i sada brigadni komitet je time dosta oslabio, i rad ne teče kako bi trebalo.

Kulturno-prosvjetni rad i politički rad:

Kada smo se nalazili na Papuku i za vrijeme ofanzive politički rad se odnosio samo na kratke sastanke sa rukovodiocima i četama a ponajviše se tako radilo pojedinačno. Nekih sastanaka dužih ili sa bataljonom nije bilo. Kada smo stigli na ovaj sektor pristupilo se energično k radu. Propagandni odjel, koji za vrijeme ofanzive razišao se po bataljonima, sada se prikupio i počeo sa normalnim radom, i održaje po četama polit, sastanke. Kulturno-prosvjetni rad za vrijeme ofanzive svodio se na minimum, dok sada počeo je opet oživljavati tako da smo u ovome mjesecu održali dvije kulturno-prosvjetne večeri. Počinje se sa intenzivnim radom u pisanju članaka za četne i divizijske novine kao i usmene novine, pjevački horovi, skečevi, pjesme. Za ovo kratko vrijeme od kako smo ovdje već svaka četa izdala je džepne novine. Kulturno-prosvjetni odbori u ofanzivi bili su većinom razbiti, dok se to sada opet normalizira.

Vojni rad:

U vrijeme ofanzive vojni rad je oslabio, tako je oslabila i disciplina. Borbenost za vrijeme ofanzive je nešto oslabila, dok sada je borbenost dobra. Po dolasku u baze počelo se raditi sa vojnim rukovodiocima tako da bi se na taj način podigla disciplina a i borbenost. Koliko je to moguće u ovo vrijeme vrši se egzercir, stražarska služba i vojna vježba te izobrazba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Strapač M.[7]

[7] **Milivoj**

BR. 30

MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. UDARNE BRIGADE OD 15. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 20. UDARNE DIVIZIJE JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

STAB
VIII DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Br. 278/45
Dne 15/111. 1945 g.

POLITKOMESARU XX UDARNE DIVIZIJE J.A.

Dostavljam politkomesarski izvještaj za period od 15 februara do 15 marta t.g.

Političko stanje jedinica u pomenutom razdoblju ogleda se u nekoliko vidnih problema koji su popraćeni negativnim odrazom na jedinice a uslovljeni su bez vidnih znakova duljeg začetka. Ovi problemi u političkom stanju jedinica, koji su diktovali da jedinica nije normalno napredovala usprkos pozitivnih uslova, karakterišu se a) loše zdravstveno stanje koje se pretežno odnosi na jedinice koje su boravile u Dalmaciji[2] a ogleda se u većem broju oboljelih od epidemije, koje je naročito pogodilo fizički slabije otporne ljude u svim jedinicama a pretežno u V (italijanskom) bataljonu. Razlog jeste napor s jedne strane, promjena klime i sa druge strane neredovito parenje boraca i nečistoća. Ovaj problem kroz kojega je prijetila opasnost da se prenosi masovno na sve borce koristeći povoljne uslove formalno je lokalizovan i poduzete su potrebite mjere za suzbijanje epidemije tifusa u mogućnostima koje su nam stajale na raspolaganje.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16-1/10, k. 1029 II.

[2] U vezi s naređenjem Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945 (u pogledu koncentracije glavnine ovoga korpusa u zapadnoj Hercegovini radi izvođenja mostarske operacije) Stab 20. divizije izdao je naređenje potčinjenim štabovima za novi raspored jedinica i za preuzimanje garnizona od jedinica koje su odlazile u Hercegovinu. Po tom naređenju, 8. udarna brigada je tri bataljona razmestila u rejon Zadra i Nina, dok su dva bataljona ostala na položajima u Lici, na odseku Doljane — Neteka (blizu D. Lapca), gde su povremeno vodili borbe protiv jedinica nemačke 369. legionarske divizije i nekih ustaško-domobranskih jedinica (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118; Arhiv VII. reg. br. 10—3, k. 1029 I; izveštaj 20. udarne divizije od 28. februara 1945, reg. br. 13—3, k. 1029 I).

b) Drugi problem ograničava se na jedinice koje su ostale u Lici a izričito na IV bataljon u vezi iznenađenja[3] uslovljenog od strane slabosti komandnog kadra, počevši od Štaba bataljona. Ovaj napad od strane neprijatelja odrazio se je na borce u moralnom pogledu, gubili povjerenje u same sebe, dok sa političke strane iako se i prije nije u dovoljnoj mjeri jedinica pripremala za eventualne poteškoće ni nakon ovih krupnih momenata olako se je shvatilo a odraz je slabosti pojedinih članova Štaba bataljona i pretežne većine nižeg komandnog kadra. Sada je momentalno, gledajući na ovaj bataljon, da se nalazi pod uslovima povoljnim za rad s jedne strane a s druge strane reorganizacija nižeg komandnog kadra uključujući i sam Stab bataljona, u najskorije vrijeme stići će visinu koju je i prije posjedovao. U istom bataljonu promijenjen je čitavi Stab isključujući Stab bataljona a u komandama četa izvršene su promjene s obzirom na familijarnost koja je postojala i smenjivanje dvaju komesara četa i uzdizanje vodnih delegata, dva za komesara a jednog za pom. komesara čete . . . Dok ovaj bataljon koji je bio u Lici, t.j. III bataljon zadovoljava u potpunosti u svakom pogledu, jedino što ne može da se usporedi sa radom unutar jedinica po uzoru na jedinice koje su boravile u Dalmaciji.

c) Treći problem jeste iz objektivnih razloga nejednak rad u svim jedinicama gledajući na podvojenost brigade. Ove jedinice koje su bile u Dalmaciji vidno su napredovale u općem sređivanju a naročito u političkom i kulturno-prosvjetnom radu u duhu takmičenja. Dok ove jedinice, kao što sam gore napomenuo, vidno zaostaju u svakom pogledu iako posjeduju prednost u pogledu borbenosti, izdržljivosti, otpornosti nego ovi drugi, dok ne u drugom pogledu.

d) Jeste reorganizacija štabova bataljona koja se tiče i političkog rukovodstva. Dolaskom dvaju novih komesara bataljona i jednog pom. komesara bataljona kao i premještajem komesara IV bataljona za komesara II bataljona. Sud o drugovima novima koji su došli za izvjesno vrijeme teško je dati. Činjenica je, bez obzira na njihovu sposobnost u koju ne sumnjamo, koliko se može konstatovati, rad će da pati iz razloga što im je potrebno jedno izvjesno vrijeme dok se unesu i upoznaju sa stanjem u jedinici i sa samom sredinom u kojoj žive.

Opće političko stanje jedinice jeste u jeku objedinjavanja rada težeći za sređivanje ova dva bataljona po uzoru na I i II bataljon i ostale druge dijelove brigade. Moral boraca kao i raspoloženje za borbu je zadovoljavajuće, što je uslovilo koristeći

[3] **Verovatno se odnosi na iznenađenja prilikom prodora nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica u Udbinu i u neka druga mesta početkom marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 10—3. k. 1029 I, reg. br. 13—3, k. 1029 I).**

povoljne uslove za rad i opće politički događaji koji su se povoljno odražavali na [borce].

Drugih problema u jedinici izuzev gore napomenutih koji se još osjećaju nema, nego kao glavno težište rada sa političke strane jeste priprema za daljnje borbe i organizaciono sređivanje komandnog kadra koji je pretežno mlad i novi.[4]

Prebacivanjem ostalih drugih dijelova brigade u Liku[5] nije izbilo nekih naročitih problema u političkom poremećaju izuzev 15—20 dezertera iz svih jedinica, među kojima nekoliko starijih boraca iz okolice Šibenika. S obzirom da je iz jedne čete dezertiralo oko 10 boraca može se konstatovati da se radi o elementima koji su organizirali a s druge strane slabosti političkog kadra i poznavanje jedinice.

Disciplina i odgovornost, općenito uključujući i borce i rukovodioce, gledajući na nove momente i zadatke zaostaje, t.j. nije zadovoljavajuća. Naročito se vidno ističe kod pojedinaca, mislim na disciplinu, pozivajući se na pismo C.K.[6]

Stanje političkog kadra u iedinicama: s obzirom da je održan kurs pri Štabu brigade, u ovom periodu uzdignuto je nekoliko političkih rukovodioca koji imaju vidne uslove za razvoj, a inače općenito politički kadar, gledajući na njegovu mladost, što se tiče rada i općeg zalaganja zadovoljava, izuzev pojedinaca kao na pr. dvaju komesara četa u III bataljonu za koje imamo u vidu zamjenu s obzirom na održavanje III političkog kursa pri ovome Štabu. Osnovni nedostatak jeste nedovoljna rutina u radu a gledajući na nivo boraca zaiskiva na zavidnoj visini sposobnost političkog kadra.

Politički rad u toku ovoga mjeseca urodio je vidnih rezultata i korača naprijed, mislim na jedinice koje su imale mogućnosti za rad. Naročito se je uspjelo u punoj mjeri da iskoristi i sprovede politička kampanja za postavljeno takmičenje.[7] Drugi bataljoni gore [jer je] rad tekao [nel normalno i sa zastojem u odnosu na druge bataljone i na prištabske jedinice. I ovi u političkom vaspitaniu, t.j. svijesti otskaču. Takmičenje koje je postavljeno iskoristilo se je ne samo u političkom i kulturnom radu nego i u općem pogledu stvarajući kod boraca ambicije i zainteresovanje. Rad se je odvijao, gledajući na nivo boraca i na postavlieni politički plan, koristeći političku situaciju koja se je moralno odrazila na jedinicu. Konstatovalo se je jedno,

[4] Ceo pasus je ispisan crnim mastilom (kao i potpis).

[5] Stab brigade sa 1. 2. i 5. bataljonom prebacio se u Srb 8. marta 1945. dok. su 3. i 4. bataljon bili na položajima u rejonu D. Lanca i Udbine. Brigada je bila privremeno stavljena pod komandu 26. udarne divizije (vidi Arhiv VII. reg. br. 10—3, k. 1029 I, reg. br. 13—3, k. 1029).

[8] Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.

[7] Odnosi se na međukorpusno takmičenje (vidi tom IX. knj. 8. dok. br. 40. 64).

gledajući na novu primjenu metoda i načina rada suprotno šablonskom kao što je dosada bilo, iskrslo je da su se borci pretežno pa i rukovodioci ograničili na učenje osnovnih pitanja iz pojedinih tema, dok definiciju same stvari ne poznaju, izgubio se je sistem u političkom radu. Ove stvari uočene su i pristupilo se je temeljitom radu po jednom redosljedu, kao i naročito pravilno obrazloženje i rad sa novim formiranjem jugoslovenske vlade i koristeći druge momente u napretku naše vojske i našeg pokreta u odnosu na reakciju i na okupatora.

U vezi formiranja propagandnog otsjeka pri Stabu brigade i s tim naročito kulturno-prosvjetnog rada u jedinicama, propagandni otsjek ne dolazi naročito do izražaja. Njegova svrha i uloga, t.j. zadatak pruža minimalnu pomoć a razlog je što nismo uspjeli da pronađemo sposobnog čovjeka za odgovarajuću dužnost. U okviru same brigade dolazi u obzir jedino pom. komesara II bataljona koji ima smisla i uslova, inače drugi nema. Dosadašnji šef propotsjeka po svome zalaganju može odgovoriti ali po sposobnosti ne odgovara.

Inače kulturno-prosvietni rad u pomenutom periodu usporedno sa političkim radom — osjeća se vidni korak napriied, naročito u pogledu nepismenosti gdje se postotak može zabilježiti na 70% koji su naučili čitati i pisati, ne u potpunosti ali dosta dobro. Isto tako u pogledu općeg uzdizanja kulturnog nivoa održano je nekoliko naučnih predavanja u svakom bataljonu kao i priredaba uz prisustvovanje naroda. Do sada nije se praktikovalo, kao slabost, uvađanje usmenih novina ali se sada uvelo izdavanie zidnih novina i u tome pogledu predniači II batalion. Ovai batalion ne predniači samo u tom pogledu već uopšte je najbolji bataljon u radu unutar jedinice.[8]

Što se tiče dopisništva, zidnih novina, bataljonskih listova, pTožeto sve sa takmičenjem, pokazalo se je vidno interesovanje i zalaganie kod boraca i išlo se ie korak naprijed u ovom pogledu. Ali, naišlo se ie sa tehničke strane na izvjesne poteškoće koje su poremetile tok rada a to je oskudica u papiru.

Izuzetak od drugih bataljona jeste V bataljon koji se nalazi u daleko lošiiem staniu nego prošlog mjeseca a to uslovlieno naiviše poiavom epidemije tifusa. gdie je ista uzela masovnog maha. zanravo razorni zamah. Stanie u ovom bataljonu je vrlo loše. Priiedlozi za nobolišavanie ovoga bataljona isti su koji su navedeni u prošlom izvještaju.[9]

Odnos prema narodu, općenito gledaiući na sve jedinice, korektan je, izuzev nekoliko manjih grešaka koje su naprav-

[8] Tri poslednje reči dopisane su mastilom.

[8] Odnosi se na izveštaj od 14. februara 1945 (vidi tom IX knj. 8, dok. br. 112.

ljene sa strane toga što održavamo kurs nije stabilno[10] i ne odgovara a naročito sada u vezi odlaska referenta saniteta brigade a na njegovo mjesto postavljanja dosadašnjeg doktora koji uopće ne može da odgovori i po svojoj organizacionoj sposobnosti i po svom zalaganju i unošenju u stvari.

Ishrana jedinica teče normalno. Organizacija radnih vodova i intendantura zadovoljava. Pitanje konja je neriješljivo i predstavlja ozbiljni problem za jedinicu.

Odjeća i obuća ne zadovoljava.

Zdravstveno stanje i opća čistoća boraca nije na visini, s jedne strane olako shvaćanje i nedovoljna briga od strane komesara bataljona a drugi razlog uslovi gdje su smještene jedinice vrlo su loše.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar major:
Crnogorac[11]

M. P.

BR. 31

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 26. UDARNE DIVIZIJE OD 16. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 4. ARMIJE JA O PARTIJSKO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

IZVJEŠTAJ POLITKOMESARA XXVI DIVIZIJE

Za mjesec februar—mart

POLITKOMESARU IV ARMIJE

Kroz ovaj period uslovi rada naizmenično su se mijenjali, uporedo sa zadacima koje je divizija imala. Pretežan deo ovoga vremena sve jedinice su se nalazile u pokretu za izvođenje ope-

[10] Taj deo teksta je nejasan. Reči su verovatno ispuštene prilikom kucanja ovog izveštaja.

[11] Dragutin

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—1/1, k. 315.

racija na Mostaru[2] i ka prostoriji na kojoj se sada nalazi,[3] i otuda politički kao i drugi rad nije se mogao do kraja odvijati po određenom planu i za određeno vrijeme.

Ranije je bio jedan od problema održati kontinuitet u radu, u promijenjenim uslovima, ali kroz poslednje operacije i pokrete zadaci su primorali naročito niže rukovodioce da koriste svako moguće vrijeme za rešavanje onih sitnih internih pitanja svoje jedinice, a kroz ove i druga. Otuda i rezultati političko-kulturno-prosvetnog rada za period koji obuhvata ovaj izveštaj ne zaostaju za ranijim. U ovom delu izveštaja osvrnuću se na nekoliko pitanja, koja ne čine glavnu problematiku divizije, već samo jedan njen deo.

Takmičenja postavljena od Glavnog štaba za period od 15 januara do 15 marta[4] nešto više su unela živosti i zainteresovala jedinice nego prethodna. Za takmičenje, da bi ono uspjelo, treba imati posebne opipljive razloge, koji bi mogli da pobude interesovanje, jer je praksa pokazala da forsiranje takmičenja jedno za drugim smanjuje njihov značaj i čini ih običnim, svakodnevnim. Sadašnji zadaci u vezi stvaranja naše Armije,[5] reorganizacije i podizanja jedinica, pogodan su momenat za izvođenje takmičenja, a mi ga već sprovodimo u okviru divizije. Kroz našu štampu vodi se široka kampanja o disciplini, sređivanju jedinica i si. Ono još nije dobilo planski oblik jedinstven za čitavu diviziju, ali rezultati se već osjećaju. Gornje takmičenje dalo je izvesnih rezultata na političkom i kulturno-prosvetnom polju, ali bolje rečeno, ustalilo ovaj rad, stvorilo bazu za druga takmičenja koja bi se zasnivala na gornjim momentima.

Drugo pitanje koje su nametnule operacije u zapadnoj Hercegovini, a koje su ranija iskustva pokazala da se ne može računati riješenim a delimično su potvrdile i operacije na Mostaru, jeste odnos boraca prema narodu i njihovoj imovini. Po-

[2] Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/8, reg. br. 40—12, k. 272, reg. br. 27—2, k. 1146 II.

[5] Po završetku mostarske operacije, naređenjem Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ, 26. divizija je izvršila pokret iz Hercegovine prema severu Dalmacije. Pokret je trajao od 26. februara do 4. marta 1945. Divizija je bila razmeštena na prostoriji Zemunik — Smilčić — Predraga — Donji Karin — Obrovac, gde je ostala sve do 15. marta, kada je nastavila pokret prema Lici, na prostoriju Marin — Srb — Donja Suvaja — Brotnja — Doljani (vidi Arhiv VII, reg. 2—4 i 3—4, k. 1103).

[4] i » Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40 i 64; Arhiv VII, reg. br. 2—6, k. 119/2: depeše Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 1. i 10. januara, kao i depeše 8. korpusa od 6. i 7. januara 1945. godine.

[5] Verovatno se misli na preformiranje 8. udarnog korpusa u 4. armiju JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 58—1, k. 21; tom II »Bilten« VS NOV i POJ, »Službeni list« br. 1—3, str. 623; 2. knjigu »Oslobodilačkog rata«, str. 508.

stoji spremnost da se ~ojam »neprijateljski raspoloženo stanovništvo« bukvalno shvati, i bez ikakvog laviranja dosledno postupi kao sa takvim. Ovo nas rukovodioce primorava da daleko opreznije prilazimo ovim pitanjima. Na Širokom Brijegu bilo je više i grubljih ispada i njima se moglo progledati kroz prste s obzirom na stvarno raspoloženje naroda, ali je ovo utoliko više otežalo sprečavanje ovakvih pojava u samom Mostaru, gde je situacija bila drugačija. Preko sastanaka sa politkomesarima brigada i štabovima preduzeta je najšira kampanja u jedinicama, a posebno zaduženi niži vojni i politički rukovodioci na bazi odgovornosti. Držanje boraca u Mostaru može da zadovolji i osim manjih pojedinačnih istupa nije bilo drugih nedostataka. Smatram da u budućim operacijama ovo pitanje neće dolaziti na dnevnom redu. ,

Proslava dana Crvene armije zatekla je sve naše jedinice u pokretu ali sa prethodnim pripremama u svim brigadama izvedena je na najsvečaniji način. Programi za proslavu spremni su po brigadama, i sve brigade u toku marša napravile su zastoj od četiri do pet časova, za koje vrijeme su politkomesari brigada održali referate, a poslije toga izveden program sovjetskih pjesama i recitacija, da bi se završilo sa raznim igrama. Naša XI i XII brigada izvele su ovu proslavu u Vrgorcu zajedno sa narodom i mesnim vlastima, dok je I brigada izvela proslavu u selima na podnožju Biokova. Ovom prilikom stanovništvo je donijelo vojsci veće količine namirnica, kao vina, smokava i dr.

Lokalpatriotizam kao pojava o kojoj se ranije moglo govoriti, u poslednjim operacijama na teritoriji van Dalmacije potpuno je eliminisana kao problem. U kampanji koja je vođena posle operacija na Kninu,[6] vodeću ulogu je igrala omladina prekc svojih konferencija i sastanaka. Neosporno da je spremnosti boraca da se bore na svakom terenu umnogome doprinela povoljna situacija u našoj zemlji, kao i obezbeđena ishrana i snabdevanje, ali glavni činioc ostao je politički rad i svestrana kampanja koja je vođena. Sa ovim je i pitanje dezerterstva otpalo, a onoliko koliko postoji, više je iz ličnog kukavičluka ili ličnih pobuda, nego čežnjom za rodnim krajem. Borci osjećaju da su upravo oni ti koji moraju još neoslobođene krajeve naše zemlje osloboditi, pa ma gde to bilo. Kao potvrda ovoga je činjenica, da za odlazak na razne kurseve u Beograd ili SSSR postoji formalno otimanje kod boraca.

U sklopu ovih pitanja napominjem i ovo koje nije toliko značajno po važnosti. Da bi izbegli razne ispade boraca, kao opijanje i si., uz prethodno objašnjenje na konferencijama, izvršili

[6] Operacija za oslobođenje Knina vođena je krajem novembra i početkom decembra, a Knin je oslobođen 4. decembra 1944 (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 3, objašnjenje 3).

smo kolektivizaciju celokupnog novca koji se nalazio kod boraca, u četne i bataljonske kolektive. Ovo smo preduzeli iz razloga što je postojanjem često i većih svoti novca kod pojedinih boraca, koji su imali mogućnosti da kupuju izvesne stvari za svoju upotrebu, stvarana podvojenost i zavist onih koji nemaju tih mogućnosti. Ovim se znatno slabila harmonija jedinica. Razumevanje i odziv bili su potpuni, a i posledice se osjećaju u pozitivnom smislu.

U kraćim potezima dao sam važnija pitanja koja tangiraju diviziju kao cjelinu, a ona su u isto vrijeme ulazila u plan opšteg vojno-političkog rada za protekli period vremena.

Organizacija divizije i kadrovi. U formaeiskom sastavu divizije nije se ništa promijenilo od prošlog izveštaja. Novim formacijama nije se pristupilo zbog operacija koje predstoje.[7]

Podizanju kadrova redovno se posvećuje puna pažnja, koristeći sve mogućnosti brzog osposobljenja i stvaranja izvesnih rezervi. Za rukovodioce koji su završili razne vojne ili političke kurseve, pored praktičnog rada, danas je mjerilo njihovih kvaliteta i postavljanja na veće odgovornije dužnosti uspjeh postignut na kursu. Ovi kursevi, u diviziji ili van nje, omogućili su nam da, uprkos češćih promena ili gubitaka komandnog kadra, na svako upražnjeno mjesto možemo postaviti ljude istog kvaliteta.

Od početka ove godine gotovo svi štabovi brigada potpuno su izmijenjeni, a na mjesto starih rukovodioca došli rukovodioci iz bataljona (osim štaba III prek. brigade). Izmene nijesu oslabile brigade, naprotiv unele su više poleta, osvežile snage, i pod rukovodstvom ovih mladih štabova (mladi po dužnost koju vrše, ali stari po iskustvu) brigade su u poslednjim borbama postigle dobre rezultate. Sadanjem stepenu razvoja naše vojske i načinu ratovanja oni mogu zadovoljiti, ali u rešavanju novih zadataka osjetiće se, naročito kod vojničkog dijela, nedostatak šire kulture i znanja. Ovo ne u entuzijazmu njihovog rada, već umešnosti i širini sa kojom će prilaziti i rešavati složena pitanja modernog ratovanja. Ova karakteristika mogla bi biti zajednička za sva četiri komandanta brigada, pa i druge vojne rukovodioce. Pojedinačno od njih za sada za izvesnu nijansu odskače komandant III prek.[omorske] brigade Bogdan Viskić, koji bi mogao vršiti i veću dužnost. Komandant I br. Vaso Đapić, XI — Guvo Ivan i XII — Marinković Josip (koji se sada nalazi u bolnici od preloma noge) ujednačenih su sposobnosti i za sada odgovaraju svojim dužnostima.

[7] **Odnosi se na operacije za oslobođenje Like i Hrvatskog primorja koje su otpočele u drugoj polovini marta 1945 (vidi Arhiv VII. reg. br. 2—11, k. 315-A, reg. br. 3—11, k. 315-A reg. br. 3-^1, k. 1103; knjigu 2. »Oslobodilačkog rata«, str. 553—571).**

Za političke rukovodioce brigada ne bi se mogla dati zajednička ocjena, jer su dvojica od njih novi na ovim dužnostima (komesari I i XII brigade). U dosadašnjem radu, po ozbiljnosti shvatanja i rešavanja postavljenih zadataka, stepenu političke zrelosti, najbolji bi bio komesar XI brigade Grgo Markić čijem radu se ima zahvaliti da je štab, prije svega, uspeo da riješi svoje ranije slabosti i rukovodi kao cjelina. Kod komesara III prek. brigade Stana Bobnara ne osjeća se razvitak, izvesna stagnacija koja kod njega izgleda prirodna. U radu unosi prilično ležernosti koja je njemu svojstvena, donekle i sporosti, i čovek stiče utisak da ga naročito ne uznemiravaju nedostaci u brigadi. Ovo nt u bukvalnom smislu, već izvesno poređenje sa onim kakav bi trebao da bude. Njega u mnogome nadopunjuje pomoćnik komesara brigade,[8] koji ima suprotne od njegovih osobina, i jedan ie od najboljih partiskih rukovodioca u diviziji. Komesar XII brigade.[9] dosada komesar bataliona u istoj brigadi, došao je na ovoj dužnosti sa odlaskom Fabijana[10] na kurs u Beograd, inače vrlo bistar, moći će da se snađe na ovoj dužnosti. Još od ranije je bolovao od osiećaia veće vrednosti, i sa postavlianiem za komesara brigade niegove su ambicije zadovoljene. U nastojanju da odmah odgovori, on je počeo sa velikim reformama i reorganizaciiama, i time došao u sukob sa ostalim članovima bripade. što ie uvideo moiim ukazivaniem. Pomoćnik komesara brigade Drezga[11] je nasuprot ovome vrlo staložen, sa puno takta u radu. i uglavnom određuie ton ovome štabu. Za politkomesara I brigade Aufmstina Jukića ioš ne mom dati ocienu ier je tek primio ovu dužnost. Svi štabovi brigada kao cjeline zadovoliavaiu. a pošto su to u većini mlađi liudi imaju uslova da se razviiu u solidna rukovodstva. Uporedo sa izmenama u štabovima. brigada, vršene su izmene i u batalionima ier smo da sada sve kadrove kako za vlastitu potrebu, tako i van diviziie uzimali uglavnom iz divizije, dok ie pomoć sa strane bila manja, uoravo nenotrebna. Štabovi bataliona očvrsli u Dosledniim borbama, manie ili više uglavnom odgovaraiu svoiim dužnostima. Ovo se može reći donekle i za komande četa. dok se politički delegati još uviiek ne osiećaiu kao rukovodioci. Za razliku od raniieg položaia **Dolitdelegata.** m'ihov se rad posebnim forsiranjem nešto osjetio, ali ne u dovolinoi mieri.

Za **iedinice Dri štabu diviziie** ne **bih** imao **naročitih** Dri**medbi.** Štab **diviziie.** koii sada **niie potDun. uglavnom funkcio**r**.iše** kao **cielina i usoieva da** reši sve **zadatke.** Bliski odnosi i radna **atmosfera** vlada u štabu.

[8] **Joža Sema**
[9] **Vlado Despot**
[10] **Trgo**
[11] **Božidar**

Politički rad: Plan političkog rada koji sam postavio krajem mjeseca januara sadržao je četiri osnovne teme kao i više drugih podtema, a trebao je biti ostvaren kroz februar. Težište ovih mojih planova je opšta politička nadgradnja i svaki od njih je nastavak prethodnog plana. Osnovne teme sadrže šira pitanja političke ili teoriske prirode, dok podteme, koje se prepuštaju inicijativi politkomesara brigada, treba da objasne najnovije i aktuelne momente u našoj zemlji ili međunarodnog opsega (kao na pr. Krimska konferencija, Proslava dana Crvene armije kao i dana Lenjina, Deklaracija Maršala Tita[12] i dr.). U prvi deo plana bila je predviđena prorada knjige »Borba za oslobođenje Jugoslavije« ali se ona nije mogla ostvariti usled nedostatka same knjige, a s druge strane pokreta i operacija koje su oduzele veći deo vremena.

Plan političkog rada koji je postavio komesar korpusa u vezi takmičenja,[13] delimično je ostvaren, a i sada se po njemu radi u diviziji. U svim brigadama se nije radilo istim tempom, tako da su pojedine brigade više prešle, dok su druge još na polovini. Uzrok je u promenama, a manje u aktivnosti pojedinih rukovodioca. Sada kao vojno-politička tema obrađuje se u jedinicama »Regularna vojska«[14] sa pomoćnim materijalom, brošura Fjodora Mahina istoimenog naslova, članak Arse Jovanovića i drugi materijal, a zamisao je da pomogne rešavanje zadataka koji su postavljeni i da šire predstave o vojsci.

Zahvaljujući intenzivnom radu politrukovodioca borci koje smo dobili za popunu jedinica uspjeli su brže i nego što smo predviđali da se uklope u svakodnevni život jedinica. Pretežni deo vremena posvećivan je njima a rezultati ovoga bili su vrlo dobro snalaženje u borbama i u više slučajeva nijesu zaostajali za najboljim. Općenito politički nivo boraca u diviziji još je nizak i ovde se može osjetiti razlika između onih koji su od formiranja divizije i novih. Jedan od ranijih nedostataka kod političkih rukovodioca, o kojemu sam govorio kroz prošle izveštaje, a to jest da polit, rukovodioci nijesu posvećivali dovoljno pažnje operacijama, danas ne postoji, čak su se pojedinci počeli pretežno baviti operativnim stvarima i zanemarivati politički rad. Davanje preciznih uputstava za rad politkomesara u sadašnjim zadacima jedan je od zadataka kojim se bavimo.

Između 8—10 marta održani u svim jedinicama divizije izbori za mjesnu narodno-oslobodilačku vlast u Dalmaciji.[15] Kroz izbore koji su pobudili najveće interesovanje, mogla se

[15] Odnosi se na Deklaraciju privremene vlade DFJ (vidi »Borbu« od 10. marta 1945).

[14] O političkim temama i materijalu koje je trebalo izučavati vidi tom IX. knj. 8, dok. br. 42.

[15] Vidi dok. br. 27, obiašnjenje 3.

najbolje izmeriti snaga N.O. Pokreta i vezanost i poslednjeg borca za njega. Izbori su se pretvorili u manifestaciju jedinstva vojske i pozadine, manifestaciju poverenja JNOF-i. Mada su politički komesari upoznali sve borce sa načinom glasanja, ovi su smatrali suvišnim izdvajati pojedine ljude, i kroz davanje poverenja JNOF-i, oni su dali poverenje ljudima koji će biti izabrani u mjesne narodne vlasti.

Vojničko stanje divizije: Poslednje operacije potvrdile su ranije uspjehe i učvrstile vjeru u svoju snagu kod svih brigada. One su joj i veliki moralni doprinos kao podloga za buduće operacije.

I Dalm. prolet. i XI brigada već su ranije potvrdile svoje vrijednosti, ali u poslednjim operacijama naročito dobar uspon napravila je naša XII brigada, a takođe i III prekomorska. U operacijama na Mostaru XII brigada imala je jedan od najtežih zadataka, uzimajući u obzir i terenske teškoće koje je morala da savlađuje, i ovde je došla do izražaja velika upornost, i ono što karakteriše ovu brigadu, nezadrživost u napadu. Oni imaju izvestan svoj sistem za odbranu i napad, koji se sastoji u vrlo veštom zavaravanju neprijatelja i redovnom puštanju u klopci. III prek. brigada, koja je imala neujednačene bataljone, prevazišla je samu sebe u borbama za Mostar.

Akciona sposobnost divizije u ovom momentu je dosta velika, još jedino što bi eventualno moglo doći u pitanje je kako bi se držali u dužim defanzivnim borbama.

Kulturno-prosvjetni rad: Ovaj sektor jedan je od najživljih i najplodonosnijih u diviziji. Više od drugih, kod njega uspjeva da se održi stalni kontinuitet, uprkos pokreta i operacija. Ono što je najvažnije, da je on izbegao šablon, i postao organski deo svakodnevnog života i rada jedinica, upravo njihov sadržaj. Već prema uslovima i odgovarajući se sektori aktiviziraju, a koordinacija rada svih sektora ostvarena je kroz stvaranje propagandnih odsjeka. Dosadašnji rad uspeo je u izvesnoj mjeri da prevaziđe stepen koji su obično dostizale sve jedinice, ali koji su vrlo teško prevazilazile, nedostatkom materijala, spremnih ljudi itd. Dalje plansko izdizanje leži na kulturno-prosvjetnim odsjecima koji su formirani ili se još nalaze u formiranju.

U diviziji kao i kod brigada formirani su propagandni odsjeci sa sekcijama predviđenim u naredbi V.Š.[16] Do sada se posvetila pretežna pažnja organizacionom postavljanju ovih odsjeka, sa dovoljnim brojem ljudstva, a pored ovoga date su izvesne smernice za rad. Sekcije prop. odsjeka u diviziji izradile

[16] Odnosi se na naredbu VS NOV i POJ od 13. decembra 1944 (vidi tom II — »Bilten« VS NOV i POJ, str. 559).

su plan rada za sekcije po brigadama, kroz koji su obuhvaćena osnovna pitanja svakodnevnog rada, ostavljajući odrešene ruke za samoinicijativno delovanje po pojedinim internim pitanjima.

O radu ovih sekcija, politkomesar XII brigade u svom izveštaju kaže: Najjače je proradila sekcija za kulturno-prosvjetno vaspitanje i sekcija za štampu. Svi sektori iz sekcije za kulturno-prosvjetno vaspitanje proradili su po svim jedinicama brigade. Održavaju se u okviru bataljona tečajevi nepismenosti, a takođe i po četama. Dati su na izučavanje diletantskim grupama bataljona razni skečevi i recitacije, iz kojih će se izvući najbolji brigadni program. Kulturno-naučna predavanja planski se održavaju po svim bataljonima. Ovakav ili sličan je rad u svim brigadama.

Ostale pomoćne službe u diviziji:

Sanitet je u poslednjim operacijama potpuno zadovoljio. Češće promjene reierenaia saniteta divizije koce rad u diviziji, jer česio jeoan od njih ne uspije ni da upozna organizaciju, a već bude povučen sa dužnosti. S obzirom da je u posieonjim borbama proporcionalno veći broj drugarica izbačen iz stroja, često nepotrebnim istrčavanjem a otuda i nepotrebni gubici, preduzeii smo mjere očuvanja ovoga kadra. Drugarice su pokazale visoke primere herojstva, koji su podvučeni kroz štampu i konferencije po bataljonima. Ovo im je naročito imponovalo i ovaj taias ih je zahvatio gotovo sve, što u krajnjoj liniji donosi izvesnu štetu za jedinice koje ostaju bez bolničkog osoblja.

Divizija raspolaže sa 6 lekara od kojih su samo dvojica Hrvati, dok su ostali Austrijanci (4) i jedan Talijan. Svi ovi lekari-stranci rade pod kontrolom naših lekara i bolničkog osoblja i njihova shvatanja ne smetaju nam mnogo. Svaka brigada ima svog lekara, dok u diviziskom previjalištu ima ih trojica, pored više studenata medecine koji asistiraju. U svakoj brigadi postoje higijenske ekipe, no uprkos ovoga na terenu zapadne Hercegovine bilo je više slučajeva pjegavog i trbušnog tifusa. Redovno su se održavala predavanja o ličnoj higijeni svakog borca, jer je ona glavno sredstvo za sprečavanje svih bolesti. Lična higijena vezana je i za mnoga druga pitanja, kao odijelo, ishrana, smještaj itd. i osim hrane, druga dva nijesu zadovoljavala. Ovo je naročito bio slučaj sa odijelom, sa kojim se apsolutno nije zadovoljavalo.

Intendantura divizije dobro je organizovana i do sada je uspevala da zadovolji sve potrebe. Njena pokretljivost je vezana za prevozna sredstva, no uprkos nedostatka ovih ipak se nekako izlazilo na kraj. Gotovo čitav intendantski kadar prošao je kroz kurseve, i uspjeva da rešava sva pitanja.

Ovaj moj izveštaj kraći je nego prošli, ali smatram da će ipak moći da pruži sliku rada u diviziji. Težište izveštaja je da

obuhvati diviziju kao cjelinu, a brigade utoliko, ukoliko se izdvajaju od ostalih posebnim osobinama. Divizija predstavlja u priličnoj mjeri harmoničnu cjelinu, i iskustva jedne brigade zajednička su za sve. Otuda i pitanja o kojima sam govorio mogu se dosledno bez izuzetaka primeniti na sve jedinice.

16. III. 1945." Politkomesar, ppukovnik
D.[17] Korać

BR. 32

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 10. UDARNE BRIGADE OD 16. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 29. UDARNE DIVIZIJE JA O VOJNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POLITIČKI KOMESAR
X. HERC. UD. BRIG. N. O. V
JUGOSLAVIJE
Pov. broj si.
Dana 16-111-1945 g.
Konjic

POLITIČKOM KOMESARU XXIX. UDARNE DIVIZIJE

Konjic

Redovni mjesečni izvještaj o stanju i radu u jedinicama X. brigade u vremenu od 1 do 28 februara 1945 g.

U toku mjeseca februara brigada je bila u stalnoj ofanzivi pravcem Nevesinje — Mostar — Jablanica — Rama. U sklopu sr ostalim jedinicama naše divizije zauzeta su sva neprijateljska uporišta na koja smo vršili napad.[2] Od 1 do 10 februara

[17] Dušan

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1—13, k. 1149—1.

*** Posle trodnevnih borbi 10. hercegovačka udarna brigada 29. divizije NOVJ, ojačana jednim tenkovskim bataljonom i jednim artiljerijskim divizionom, oslobodila je Nevesinje 14. februara 1945, a potom, u sadejstvu sa 13. hercegovačkom brigadom, uništila u Bišini (kod Nevesinja) glavninu nemačkog 369. puka 369. legionarske divizije, koji se povlačio iz Nevesinja, izuzev manjih delova koji su se povukli prema Konjicu. Bri-**

svi bataljoni bili su na položajima prema neprijateljskim snagama u Nevesinju i to: Udrežnje — Biograd — Bratač — Kifino Selo — Krekovi — Pustoljani i Bijenja. Zadatak bataljona bio je da onemoguće neprijateljske ispade u cilju pljačke i snabdijevanja, kao i dejstvovanja na komunikaciji Bišina — Nevesinje sprečavajući eventualna pojačanja ili izvlačenje iz Nevesinja. Od 10 do 28 februara brigada se uglavnom nalazila u stalnim borbama frontalnog i partizanskog karaktera. Marševi su bili dosta teški s obzirom na porušene komunikacije i veliki snijeg u oblasti Nevesinja. Smještaj jedinica bio je raznolik i naročito težak sjeverno od Mostara. Svi bataljoni dobivali su skoro podjednako zadatke. Stanovništvo novooslobođenih krajeva dočekalo nas je negdje sa oduševljenjem a negdje sa strahom, čemu su doprinijele naše greške, a najviše neprijateljska propaganda.

Razumije se da rad po svim sektorima nije mogao biti onoliko sproveden kao ranijih mjeseci. Pored teškoća u akcijama, marševima, snabdijevanju i smještaju, stanje bataljona nije podbacilo, ponekad je bilo iznad očekivanja. Rad je izgledao ovako:

I. POLITIČKI SEKTOR. —

Poslednja dva mjeseca dana brigada je primila veliki broj novomobilisanog ljudstva, u koje se sumnjalo i nije se nijedan rukovodioc mogao usuditi prije naših operacija na Nevesinje i u ovome da kaže da je njegova jedinica sređena i napredovala u političkom i vojničkom smislu. To nepovjerenje dolazilo je radi toga što se brigada prilično vremena vezala za položaje, nije vodila ofanzivne akcije i prema tome mnogi borci bili su neprovjereni. Naprotiv, rad sa novim borcima u toku januara i do sredine februara uslovio je dobro stanje kroz operacije, koje se vidi iz toga da brigada uprkos teškoćama nije imala za čitavi mjesec skoro nijednog dezertera izuzev nekoliko novomobilisanih iz Podveležja. Ovim se ne može reći da je političko vaspitanje otklonilo sve tragove nama stranih pojava i da su naše jedinice postigle izgled kakav moraju postići. Oslobođenje Nevesinja dokazalo je da ni svi niži rukovodioci a kamoli borci r.ijesu svjesni svojih postupaka koji su povukli političke posle-

gada je zatim nastupala pravcem Nevesinje — Blagaj — Mostar i u sadejstvu sa ostalim jedinicama 29. udarne divizije JA, s leve i desne obale Neretve vršila pritisak na snage 369. legionarske i 9. ustaško-**domobranske brdske divizije. U toj operaciji 29. divizija je 1. marta oslobodila Ostrožac, 3. marta oslobodila Konjic, 4/5. marta otpočela napade na Ivan-Sedlo (vidi Arhiv VII, reg. br. 3—1 i 4—1 k. 395, reg. br. 27—2 i 36—2, k. 1146 II, i reg. br 40—12,** k. **272 A).**

dice. Pljačkaški nazori došli su do izražaja ne samo **u** Nevesinju, već i u Ostrošcu i Konjicu. Najveća politička greška naše brigade bila je nasjedanje direktivama izvjesnih organa OZN-e u likvidiranju pripadnika »Gestapoa«. Osjeća se da naše ljudstvo nema jasan pojam o tome kako će se vladati **u** novooslobođenom gradu, ne cijene se dovoljno odluke o poštivanju lične imovine. Najviše ispada u pogledu pljačke pravili su obaveštajni organi sa svojim izviđačkim jedinicama. Priroda njihovog posla omogućuje i kamuflira takve postupke. Na prvim greškama u Nevesinju[3] učili su se naši borci i rukovodioci, izgled naših jedinica u posle oslobođenim mjestima bio je bolji.

Politički rad kroz jedinice bio je u okviru četa i vodova, bataljoni su jedva uspjeli održati po dvije bataljonske konferencije. Glavna politička pitanja kojima se posvećivala pažnja i koje su uočavali politički rukovodioci bila su: iz svjetske situacije konferencija na Jalti, iz unutrašnjosti situacija u zemlji nastala kraljevim ispadom, iz naše vojske prelaz na frontalni način ratovanja i dužnost političkih rukovodioca u vezi sa istim pitanjima. Govor druga **Tita** na mitingu žena Srbije, kao i dužnost političkih radnika u našoj vojsci prelazom na frontalno ratovanje[1] umnoženi su i detaljno prorađeni po svim jedinicama.

U Mostaru je održan sastanak sa komesarima i pomoćnicima komesara bataljona na kome je pretresan naš stav u Nevesinju i ostali problemi u brigadi. Radne konferencije koje su održavane po dijelovima ove brigade bile su povodom istih pitanja.

Najvažniji problem političkog rada jeste dotjerati izgled brigade otklanjajući sve neprijateljske nazore u odnosu prema zarobljenicima, stanovništvu i privatnoj imovini.

II. KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR. —

Rezultata po kulturno-prosvjetnom sektoru rada nije bilo kao prošlog mjeseca iz shvatljivih razloga. Priredbe nijesu održavane redovno, jedino na mjestima gdje su se bataljoni odmarali koji dan. Osim toga važno je pitanje prostorija za jednu priredbu, naročito na sektoru Rame gdje se brigada nalazila 10 dana. Štampa također nije zadovoljila pređašnje rezultate, jedino da je 4. bataljon uspio izdati sve brojeve četnih novina i

[5] Vidi dok. br. 3.

[4] Politički komesar 29. udarne divizije NOVJ uputio je svim političkim komesarima potčinjenih brigada 17. januara 1945. dva direktna pisma: o političkom radu u jedinicama i zadacima u vezi sa situacijom na frontovima, izjavom kralja Petra povodom sporazuma Tito — Subašić, govorom druga Tita 28. januara 1945. na antifašističkom mitingu žena Srbije i drugim događajima (vidi tom IX. knj. 8, dok. br. 52 i 53).

bataljonski list. Ostali bataljoni dali su po nekoliko brojeva. Najviše se je uspjelo u jedinicama oko Štaba brigade. Prateći, izviđački vod i kuriri izdali su nekoliko brojeva zidnih novina. Formirana je muzička sekcija, koja je naročito unosila raspoloženje i crtu normalnog života u novooslobođenim mjestima. Prema Naredbi Vrhovnog komandanta[5] proširen je broj našeg osoblja u tehnici.

Obuka sa omladinskom četom naše brigade dobro je uspjela, za gimnaziju je otišlo 33 omladinca.[6]

Iskustvo stečeno kroz operacije u mjesecu februaru, lijepi prizori junaštva novih boraca, razni doživljaji i utisci iz oslobođenih mjesta odražavaju se kroz našu štampu u brigadi. Borci su obogatili sa raznim motivima koji će sigurno biti opisani.

ni. SANITET. —

Sa sanitetskim osobljem nije se oskudijevalo. Ljekar naše brigade radio je sa puno volje i požrtvovanja. Nekoliko bataljonskih rukovodioca izmijenjeno je pred sami napad na Nevesinje. Prvih dana napada sanitet nije bio organizovan za brzi i veći transport ranjenika. Iskustvom iz prvih operacija stanje se poboljšalo, ranjenici su na vrijeme dobivali pomoć i pravilno evakuisani. Na terenu Mostar — Rama naš sanitet imao je velike teškoće. Ranjenici su prenošeni teškim terenom za transport. Hirurške ekipe nijesu bile smještene za brzu intervenciju. Tu je bilo razloga ne samo krivicom njih samih, već i radi toga što je postojala samo jedna ekipa za X. i XIII. brigadu.

Zaraznih oboljenja nije bilo izuzev manjih slučajeva. Smrzavanje u operacijama na Nevesinju spriječeno je upotrebom loja a zahvaljujući lijepom vremenu.

IV. EKONOMSKI SEKTOR. —

Ishrana vojske uglavnom je bila normalna izuzev nekoliko dana u Mostaru gdie se oskudjevalo. Snabdijevanje se je vršilo preko pozadinskih vlasti i to: trebovanjem koje potpisuje intendant i komesar brigade. Odnos prema narodnim vlastima u Nevesinju bio je jedno vrijeme zategnut, dok se je kasnije ispravio. Krivice su bile u nerazumijevanju sa nijhove strane. Radilo se da se uzdignu seoski i opštinski odbori, u

[5] Odnosi se na Naredbu o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944 (vidi tom II — »Bilten« VS NOV i POJ, str. 559).

• Reč je o naređenju Štaba 29. divizije NOVJ (januara 1945) da se izvestan broj omladinaca uputi na produženje školovanja (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 93).

svrhu čega su održavani zajednički sastanci. Narod Nevesinjskog sreza oaazvao se je posieunjin aana našeg boravka u iNevesin^u sa velikim dobrovoljnim prilozima koji su nas dobro pomogli pri oslobođenju Nevesinja. intendant naše brigade snaDdjevao je stalno i druge jedinice, npr. u iNevesinju je snaodijevao preko ćUUU boraca.

Naročitu teškoću preživljavala je naša brigada u pogledu snabdijevanja sa stočnom hranom. Dolinom Neretve nije se moglo ništa pronaći i komore su skoro upropašćene .

Grešaka od strane ekonomskih organa bilo je u manjoj mjeri. Razumije se da se na slabom terenu mora pogriješiti ako se hoće da vojska ne gladuje.

Intendant brigade održava redovne sastanke sa intendantima bataljona. Knjigovodstvo je sprovedeno u svim bataljonima. Sa radom intendanta brigade dosta smo zadovoljni, iako ga moramo često kontrolisati.

Potrebe brigade velike su u odijelu i vešu. Bataljoni su se donekle obukli, ali i sada je potrebno oko 40% opreme.

U svim jedinicama postoji dovoljan broj ekonoma i intendanata. Brigadna intendantura snabdevena je sa potrebnim brojem ljudstva, išla je odmah za operativnim dijelovima i lako je pokretljiva. Sve se tovari na konje, vozila nemamo.

V. KADROVI.—

Brigada je imala u toku februara 30 mrtvih i 44 ranjena druga. Od toga broja ranjen je komandant 3. bataljona, jedan komandir i jedan obaveštajac bataljona. Poginula su tri vodna rukovodioca.

Komandno osoblje zadovoljavalo je u potpunosti prilikom operacija, jedino su se malo izgubili niži rukovodioci u težoj situaciji napada na Nevesinje. Samoinicijativa štabova bataljona dolazila je do izražaja, a naročito u Bišini.

Rukovodstva u brigadi bila su popunjena u toku čitavog mjeseca. U brigadi ima dosta rukovodioca koji mogu odgovoriti na većem položaju.

Održavani su redovni sastanci sa nižim rukovodiocima na kojima je prorađivan najpotrebniji materijal za uzdizanje.

VI. DISCIPLINA I BORBENOST. —

Borbenost svih bataljona pokazala se dobra, pa čak i 3. bataljon koji nema ni prošlosti iz borbe, pa ni dovoljno iskustva. Udarna moć brigade i sadejstvo bataljona podignuti su na visok nivo, dok sadejstvo sa drugim brigada nije dovoljno

li»

Dosta novih boraca očeličilo se je kroz akcije i ima veliki broj primjera junaštva. Brigada je većinom vodila dnevne operacije u sadejstvu sa artiljerijom koju zna dobro koristiti. Prelaskom na teren koji nije poznat našim jedinicama nije se osjetilo popuštanje u borbenosti. Moral boraca uvijek je bio na visini i savlađivao je stvarnu zamorenost.

Disciplina ne odgovara visini borbenosti i udarnosti naših bataljona. Ona se nije usavršavala kroz akcije. To dolazi iz razloga što ni naši rukovodioci ne shvaćaju potrebu učvršćivanja discipline, već se manje-više zadovoljavaju sa brojem ubijenih neprijatelja.

Podmlađivanje rukovodstva i popuna brigade novim borcima stvara potrebu što većeg vojničkog uzdizanja.

Opšte stanje brigade zadovoljilo je uglavnom i pored lijepog broja grešaka i propusta. Danas je potrebno popuniti bataljone sa većim brojnim stanjem, jer naoružanje je dobro i može svaki bataljon primiti po 100 novih boraca.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — major,
Sveto Kovačević

BR. 33

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 2. ISTARSKE BRIGADE OD 16. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 43. DIVIZIJE JA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POLITKOMESAR II. BRIGADE
43. DIVIZIJE IV.
JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Broj 210/1945.
Dne: 16. III. 1945.

POLITKOMESARU 43. DIVIZIJE XI. KORPUSA IV. JUGOSLAVENSKE ARMIJE.

U toku ovog mjeseca brigada se nalazila na sektoru Žumberka u cilju osiguranja rekvizicije hrane na čitavom tom području.[2] Zadatak nije u potpunosti izvršen, već djelomično. Razlozi koji su kočili nepotpun uspjeh bili su sljedeći:

S obzirom na neprijateljsku aktivnost mi sa svoje strane nismo mogli dati tolike snage da bi se na čitavom tom okrugu mogla uspješno provesti kampanja za skupljanje hrane. Nadalje kao glavni razlog nepotpunosti uspjeha leži u tom što su komisije koje su radile na tom zadatku bile nesavjesne i netočne u svome radu. Rad je u mnogo slučajeva tekao neorganizovano i sa njim se nije rukovodilo, što je osnovna greška u tom radu. Nadalje dolazilo je do pijančevanja i opijanja pojedinih članova te komisije, a ponekad je došlo i do pljačke. Na konferenciji rukovodećih drugova u komandi Zumberačkog područja donijet je zaključak da svakom podkomisijom rukovodi jedan aktivista, međutim oni nisu držali svoje podređene u rukama te je zbog toga i došlo do tih ispada, a s druge strane protiv takvih nije se od početka ništa poduzimalo. Jedinice koje su bile na osiguranju izvršile su svaki puta do kraja svoj zadatak.

Neprijatelj je povremeno ispadao u naš sektor u cilju pljačke. Prije dolaska naše brigade ovamo neprijatelj je te ispade vršio češće danju i noću. Do teše borbe nije došlo. U ovom razdoblju neprijatelj je ispao prema našem 1. bataljonu koji se nalazio u Sorževu u cilju da ga potisne sa tih položaja i

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5—1/13 k. 1324-A.**

[2] **Brigada se u martu 1945. nalazila na sektoru Zumberka sa zadatkom da prikuplja hranu i da dejstvuje protiv neprijateljskih jedinica na sektoru Karlovca i Jastrebarskog. Tom prilikom je imala nekoliko manjih akcija (opširnije o tome vidi Arhiv VII. reg. br. 6—3 i 8—3, k. 576) .**

nakon toga izvrši pljačku u bližnjim selima. Nakon kraće borbe izvršen je protunapad te je neprijatelj odbijen. Do nekih nedostataka u ovoj borbi nije došlo. Kraća borba vođena je sa ustašama u selu **Sv. Kok.** Neprijatelj se nalazio na spavanju **u** kućama i nakon kraće borbe likvidiran.

8. III. 1945. krenuo je 1. bataljon preko pruge u zadatku osiguranja komore koja je prebacivala razne artikle za našu diviziju. Iste noći prelazila je prugu i X. Udarna slovenska brigada kao i artiljerijska brigada XVIII. Divizije, sa komorom od 25 kola sa raznim materijalom. Neprijatelj je pravovremeno saznao za prebačaj ovih jedinica te je poduzeo sa svoje strane kombinovanu akciju na kolonu. Naš bataljon bio je u zaštitnici kolone sa još jednim bataljonom artiljeriske brigade. Prelaz preko pruge i ceste izvršen je bez smetnji, dok je napad na kolonu izvršen u sektoru **Plješivica — Sv. Jana.** Neprijatelju je pala u ruke sva komora slovenskih jedinica, dok je komora 43. divizije spašena u potpunosti. Naš bataljon vodio je borbu s neprijateljem koji je došao iza leđa kolone te je nakon kraće borbe prebačen na druge položaje s obzirom na to da je položaj gde je bio napadnut bio strateški nepodesan za odbranu. Razlozi za pretrpjele gubitke bili bi sljedeći:

1. Snage koje su osiguravale komoru bile su nepravilno raspoređene, tojest u zaštitnicu kolone pridat je, uz naš bataljon, bataljon artiljerijske brigade koji se nije snašao u odbrani.

2. Kontrola nad kolonom, a pogotovo nad komorom bila je slaba. Veza sa glavninom nije održavana, tako da se desilo da je veza bila pretrgnuta na 600—800 mt, nije se predvidjela smjena sprežne stoke. Dogodilo se to da je komora ostala u uvali, a pošto su putovi bili mokri nije se usljed premorenosti stoke moglo da izvuče komoru do mjesta gdje bi se mogla povući, te je u takvom položaju neprijatelj sa povoljnih položaja tukao po čitavoj komori te je na taj način onemogućio izvlačenje iste.

3. Kad je već neprijatelj izvršio napad, među svim jedinicama nije bilo idejne veze, nego je došlo čak do zabune između naših jedinica, te su jedni po drugima otvorili vatru, što je jasno dovelo do dezorganizacije naših snaga a s time i uspjeh neprijatelju.

Sto se tiče našeg bataljona i borbe koju je vodio može se utvrditi sledeće: naša dobra strana bila je što je neprijatelj zapažen i što je sa naše strane otvorena prvo vatra na njega, ali se bataljon nalazio na takvom položaju da iz tog položaja nije mogao pružiti neki ozbiljan otpor.

Slabe strane u toj borbi bile su sledeće:

1. Stab bataljona nije se snašao u rukovođenju, dozvolilo se da se odvoje neki dijelovi, tj. nekoliko boraca koji nisu mogli

biti kasnije upotrebljeni za borbu. Borbena disciplina kod boraca i rukovodioca bila je slaba.

2. U borbi su se umješali sa bataljonom neki djelovi slovenskih jedinica te je zbog toga došlo do nepotrebnog gomilanja, što je bilo povoljno za neprijatelja, te su zbog toga rukovodioci izgubili kontrolu nad svojim borcima, a čitav otpor koji je pružen nije bio ozbiljna prepreka neprijatelju da uspije prodrijeti do komore.

Sektor na kojemu se dosad nalazimo prilično je nepovoljan za vođenje ofanzivnih i defanzivnih borbi. Sto se tiče obezbeđenja naših jedinica ono se provodilo možda i sa prevelikim brojem straža i patrola te je zbog malog brojnog stanja dovodilo do zamaranja jedinica. Borbenost i borbeni moral naših jedinica je na priličnoj visini. Mišljenja smo da su se jedinice u zadatku kojeg smo imali i na ovom terenu pasivizirale, aktivnost također nije u potpunosti zadovoljila.

Sto se tiče problema u samim jedinicama po dolasku na ovaj sektor može se utvrditi sljedeće:

Izgradnja i izdizanje naših boraca i rukovodioca bilo je slabo s obzirom na okolnosti u kojima su se jedinice nalazile.

Sto se tiče pijancevanja kao i pljačke ono se nije pojavilo u nijednoj od naših jedinica. Narod je u nekim mjestima neprijateljski raspoložen prema nama, a to se ogleda u svakidašnjem životu. Odnos naših boraca prema narodu bio je uglavnom pravilan, zahvaljujući političkoj svjesti koja se je kod naših boraca u zadnje vrijeme podigla na dostojnu visinu.

Odnos komandnog kadra prema borcima bio je uglavnom ispravan, naročito se osjeća da se podigla ljubav naših rukovodioca počam od štabova bataljona na niže, što je do sada bio ozbiljan problem.

U ovom razdoblju održano je nekoliko sastanaka sa štabovima bataljona, a na kojima su bili prisutni članovi Štaba brigade, u vezi sa nekim pitanjima koja su iskrsla dolaskom na ovaj sektor, a uglavnom su vojničkog karaktera. Po pitanju odnosa sa narodom održani su u svim našim jedinicama sa svim našim borcima i rukovodiocima sastanci, a koji su imali dobrih rezultata.

Rad propagandnog odjela do sada još je prilično skučen, ali postoje svi uslovi da članovi tog odjela razviju do maksimuma taj rad, po svim pitanjima. Redovito se izdaju džepne i zidne novine u svim jedinicama, a u njima se ogleda napredak. Završio je prosvetni kurs te se odmah nastavilo sa održavanjem analfabetskog kursa u brigadi kojega pohađa 14 drugova, te ćemo na taj način uspjeti potpuno likvidirati nepismenost. Kulturno-prosvetni rad u brigadi nije još uzeo pravog zamaha, ali on u prilikama u kojima naši borci žive daje priličnih rezultata.

Još nismo uspjeli da se uporno radi na održavanju kulturnih predavanja, ne pronalaze se forme da bi ta predavanja imala stvarnog djelovanja. Usmene novine ne provode se u svim jedinicama. Politkomesari nisu uložili dovoljno truda i nisu uporni u sprovodenju istog. Čitalačke grupe još nisu postigle svoju pravu svrhu, te više liče na obično čitanje članaka koji nisu praćeni diskusijom, te nisu postigli ozbiljnije rezultate.

Obuka u jedinicama provodi se prema predviđenom planu. Plan vojničke nastave provodi se prema planu dobivenom od Štaba Divizije, može se reći da su postignuti minimalni rezultati iz razloga koji sam već prije naveo. Također su razrađeni planovi za naše specijalne jedinice, znatni rezultati pokazani su kod čete za vezu, na signalizaciji zastavicama i Gers aparatima koju smo vezu u posljednje vrijeme koristili. U četi pratećih oruđa također je postignut vidan rezultat u rukovanju sa Piatima kao i bacačima, dok je u obuci sa odelienjem minera rezača žice u vodu jurišnih pionira postignut nešto slabiji uspjeh.

Plan političkog rada provodi se u život. Postignuti su vidni rezultati kroz proučavanje pojedinih tema, a što je najvažnije kod boraca se podigla ljubav i osjećaj za znanjem. Nedostatak u provađanju u život političko-prosvetnog plana ogleda se u tom što još nedostaje našim političkim rukovodiocima sistema i upornosti u radu. Sve teme koje su planom predviđene nisu mogle biti prorađene.

ORGANIZACIONE PROMJENE:

U Štabu brigade bile su sledeće promjene: 26. II. 45. za **v.** d. načelnika brigade kapetan **Mužević Ivan.**

1. bataljon: 14. III. 45. upućen je na kurs komandant bataljona **Poropat Ivan,** te je dužnost primio ađutant bataljona **Bančić Ivan.** Na toj dužnosti dotični drug neće zadovoljiti, nedostaje mu energije i samoinicijative u rukovođenju.

28. II. 1945. došao je na dužnost pom. politkomesara drug **Jelovica Milovan,** s obzirom da je dulje vremena bio otsutan iz operativne jedinice isti se još nije snašao na dužnosti, ali ima uslova da postane dobar partijski rukovodioc. U bataljonu se osjeća otsustvo komandanta, ali će se stanje kroz neko vrijeme popraviti.

2. bataljon: pom. politkomesara poručnik drug **Rotar Ivan** povratio se sa kursa i primio dužnost 26. II. 45. Njegovim dolaskom u Štab rad je prilično oživio u čitavom bataljonu. Štab bataljona kao cjelina zadovoljava.

3. bataljon: politkomesar bataljona kapetan **Škabić Anton** primio je dužnost 26. II. 45. Dobivenim znanjem na kursu koristi i prenaša u dovoljnoj mjeri na rukovodioce i borce.

Vršioc dužnosti komandanta ađutant **Opalić Jovo** nije se saživio sa svojim radom. U radu je poletan, ali je neodvažan u donošenju odluka, te raspolaže slabim teornim znanjem.

Štabovi bataljona kao i komande četa uz izvjesnu popunu uglavnom će zadovoljiti.

SANITETSKA SLUŽBA BRIGADE:

Ista se je nešto poboljšala. Referent saniteta ozbiljnije shvaća svoje zadatke, a organizacija posla olakšana je time što je dobio pomoćnika.

Referentima saniteta u bataljonima nedostaje stručne spreme kao ni četnim bolničarima, te će se budući rad referenta uslijediti ka izdizanju stručnog osoblja preko kraćih kurseva.

INTENDANTURA:

Mnogi nedostaci koji su do sada uočavani u radu naše intendanture uklonjeni su u priličnoj mjeri. Intendantski kadar u svim jedinicama brigade uglavnom je popunjen te drugovi zadovoljavaju na svojim dužnostima.

Intendant brigade pokrenuo je sa svojim radom i postoje uslovi da ćemo i na tom polju uspjeti da-sredimo stvar.

Radionice u brigadi i bataljonima rade, ali im nedostaje materijala za njihov rad. Mi smo preko organizacija uložili sve da se te potrebne stvari nabave.

Informativna služba sa izviđačkim djelovima organizovana je u brigadi. Vojno-obavještajni oficir popravio se te su i rezultati vojno-obavj. službe mnogo bolji.

Raspoloženje naroda prema borbi je različito. Odlaskom 13. proleterske brigade[3] sa ovog sektora vidno se poboljšala situacija. Na ovom terenu dulje vremena nije bilo naših jedinica te je neprijatelju bilo omogućeno vršiti pljačku po ovim selima. S druge strane vršene su rekvizije, za potrebe pasivnijih krajeva, od strane naše vojske. Politički rad bio je veoma slab zbog stalnog upada neprijatelja te su mnogi mlađi ljudi dobrovoljno, a jednim dijelom nasilno mobilisani u neprijateljsku vojsku.

Sto se tiče organizacija one su se založile da nam pomognu u svemu te je odnos prema njima bio u glavnom ispravan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, major:
Nikola Pavletić

® Odnosi se na 13. proletersku udarnu brigadu »Rade Končar«.

BR. 34

PISMO PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 17. MARTA 1945. NASTAVNOM ODELJENJU ISTOG ŠTABA O ZNAČAJU VOJNIH LISTOVA I SARADNJE U NJIMA[1]

JUGOSLAVENSKA ARMIJA
GLAVNI STAB ZA HRVATSKU
PROPAGANDNO ODJELJENJE
Otsjek za štampu
Br. si. 17. ožujka 1945. godine.

NASTAVNO ODJELJENJE G.S. ZA H.[2]

Naša štampa odigrala je veliku i značajnu ulogu tokom Narodno-oslobodilačkog rata. Danas pred njom stoje još teži, zamašniji i odgovorniji zadaci.

Od prvog dana borbe jedinice i borci izdavali su svoje novine, listiće, brošure itd. Vojno-pozadinske komande, tek stvarane. najaktivnije su u tome učestvovale i bile vrlo često nosioci i najjači saradnici toga rada. U neusporedivo povoljnijim uslovima sadašnjih dana štampa operativnih jedinica snažno je krenula putem daljnjeg razvitka. Nažalost se mora konstatovati da su vojno-pozadinske vlasti u tom pravcu mnogo zaostale. Zapažen je i upadan nedostatak saradnje vojnih i političkih rukovodilaca pozadinskih vlasti u našim listovima uopće, a naročito u većim i centralnim vojničkim listovima. A baš problemi koji pred njima stoje veliki su, mnogobrojni i od najvećeg značaja za front i pozadinu.

Smatramo zato potrebnim da upozorimo na ovaj propust i ujedno vas molimo da probudite interes i dužnost kod svih potčinjenih vam komanda i ustanova za pisanje i učešće u našoj štampi.

»Narodni vojnik«, kao centralni vojnički list za Hrvatsku, pozvan je i ima široke mogućnosti da svestrano raspravlja naše vojničke i vojno-pozadinske probleme i zadatke, da prikazuje borbu i život svih naših jedinica i ustanova, da prenosi njihova iskustva, da ističe rad i inicijativu pojedinaca i kolektiva koji to svojim zalaganjem i rezultatima zaslužuju.

»Narodni vojnik« želi u buduće naročitu pažnju posvetiti zadacima i radu pozadinskih vlasti i ustanova, a to se ne može

[1] **Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/1—8. k. 119.**
[2] **Glavnog štaba za Hrvatsku**

postići bez vaše najintenzivnije pomoći. Očekujemo stoga da nam u tome pružite podršku, te da će i sve vama potčinjene komande i ustanove uzeti puno učešća u »Narodnom vojniku« s vašim člancima i dopisima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef otsjeka za štampu:
Desanka Miljenović

BR. 35.

RASPIS ŠTABA 17. UDARNE DIVIZIJE 2. ARMIJE JA OD 17. MARTA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O ORGANIZOVANJU TAKMIČENJA POVODOM PROSLAVE SVETSKE OMLADINSKE NEDELJE[1]

STAB
XVII U. DIVIZIJE J. A.
Br. si.
17. marta 1945. g.

POLITIČKIM KOMESARIMA
A-2, A-3, A-4, A-5, Br. 192, 194, 195, 200[2]

Povodom svjetske omladinske nedelje,[3] od Štaba II armije raspisano je svima jedinicama, pa i našoj diviziji nedeljno takmičenje posvećeno borbi svetske demokratske i antifašističke omladine protiv fašizma i razvijanju i jačanju borbenog jedinstva omladine čitavog svijeta protiv nemačkih osvajača i njihovih slugu.

»Od 21-III- do 28-III-tg. proslaviće omladina celog slobodoljubivog sveta svetsku omladinsku nedelju. To je novi prilog

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 3/3, k. 989.**

[s] **Šifrovani nazivi za jedinice u sastavu 17. udarne divizije JA: As — 6. proleterska brigada, As — 2. krajiška brigada, Ai — 15. brigada i As — Artiljerijska brigada. Ostale šifre se odnose na prištapske jedinice ove divizije (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 82).**

[' **Povodom proslave svetske omladinske nedelje Centralni odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) uputio je februara 1945. svim omladinskim organizacijama Jugoslavije poziv da organizuju proslavu od 21. do 28. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—8, k. 1069).**

slobodoljubive omladine uništenju hitlerizma, najvećeg neprijatelja slobode i mladosti. To je nov prilog jedinstvu omladine celog sveta. Svetsku omladinsku nedelju proslaviće omladina cele demokratske federativne Jugoslavije na frontu i u pozadini, u znaku pojačanja borbe protiv njemačkih osvajača i njihovih slugu, a za što skorije oslobođenje naše otadžbine.

Mladi borci sačinjavaju veliku većinu naše armije i ova proslava je za nju utoliko značajnija. Ona treba da obuhvati svakog borca, da prostruji kroz sve jedinice, ostavivši dubok utisak snage koju predstavlja jedinstvo omladine Jugoslavije, Balkana — svijeta. Ova proslava treba da dade snažnu perspektivu omladini, kako za uništenje njemačkog fašizma, tako i za buduću izgradnju. Da bi svetska omladinska nedelja dala što bolje rezultate u našoj armiji, potrebno je provesti takmičenje.

1.) Koja će jedinica bolje sprovesti teme posvećene svetskoj omladinskoj nedelji, koje vam dostavljamo:

a) Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije, a posebno je i deklaracija Predsednika vlade Maršala Tita.

2.) Koja će jedinica:

a) Obučiti više boraca rukovanju različitim oružjima, brzini ukopavanja i preciznosti gađanja.

b) Bolje učvrstiti disciplinu i savesnost u izvršenju naređenja starešinama.

3.) U kojoj jedinici će biti postignuti bolji rezultati sa nepismenima, gde će biti bolje organizovani kulturno-prosvetni odbori i masovnije obuhvaćeni borci u njima.

4.) Koja će jedinica bolje organizovati borbu protiv pegavog i trbušnog tifusa.

5.) Koja će jedinica više održati sastanke i priredbe sa narodom i pružiti mu veću pomoć u suzbijanju epidemije i privođenju proletne setve.

Po isteku takmičenja podneti izveštaj: kako su obrađene navedene teme, koliko je održano predavanja i sa kakvim uspehom, i tačne rezultate.

Svetska omladinska nedelja treba da nadahne snažnom borbenošću naše mlade borce — našu mladu armiju i da pojačava ljubav za učenjem.

Neka osete nemački fašisti i njihovi pomagači da su naši borci dobro shvatili značaj svetske omladinske nedelje.«

Dostavljamo vam prednji plan takmičenja naglašavajući ogromnu važnost i značenje istog, kako političkog tako i vojničkog karaktera.

Odmah po prijemu ovoga razvijte najživlju kampanju za takmičenje unoseći u sve jedinice raspoloženje i odlučnost da po svim tačkama u toku označene nedelje dana osvojimo prvo mesto. Mi treba i ovog puta da opravdamo i dokažemo da smo

u stanju, kako u otežanim uslovima neprekidnih borbi i položaja, da očuvamo zasluženi naziv najboljih jedinica i da možemo i smemo primiti takmičenje sa svim ostalim brigadama i divizijama naše armije. Potrebno bi bilo, pored ostalog, da sa bataljonskih sastanaka i mitinga uputite pozdrave oblasnim omladin. rukovodstvima i omladini Ist. Bosne.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
Politički komesar ppukovnik,
Milenko Stojaković

BR. 36

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRIMORSKOG PODRUČJA OD 17. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 43. DIVIZIJE JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

KOMANDA
PRIMORSKOG PODRUČJA
Br. 393/45
Dne 17. III 1945

20.3.845.[2]
Skočilić Josip

Predmet: Politički izvještaj
za vrijeme od 15. II — 15. III.
1945. godine

POLIT. KOMESARU 43. DIVIZIJE XI KORPUSA IV. J.A.

I. U posljednje vrijeme politička situacija na teritoriju našeg Primorja znatno se popravila. Svakim danom osjeća se sve jača zbijenost naroda u NOF, a i reakcija sa svojim razornim parolama sve je slabija. Narod je duboko prožet duhom NOP-a, te je svaki rad neprijatelja na razdvajanju jedinstva, odbijanju naroda od NOP-a i ubacivanju nerazumijevanja u narod osuđen na neminovnu propast.

Krimska konferencija zadala je jak udarac reakcionarnim elementima, te danas više ne govore o mogućnosti nesuglasica

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6—1/13, k. 1324 A.**

*** Datum prijema dokumenta u Štabu 43. divizije JA.**

unutar Savezničkog bloka, kao niti o razbijanju istog. Narod i ako nije detaljno upućen u zaključke Krimske konferencije, a naročito onaj narod koji se nalazi u žici okupatora, vidi u njoj još jedan jak dokaz čvrste suradnje između tri Saveznika pod rukovodstvom Sovjetskog Saveza. Kampanja koja se je prije vodila protiv zapadnih Saveznika, a Engleske napose sada je takorekuć prestala, te se taj čitav blok gleda kao nešto solidno i čvrsto. U vezi s time, a aktivnošću zapadnog fronta uviđa narod od kolikog je značaja taj savez, te videći da mu Sovjetski Savez pripisuje mnogo pažnje, narod uviđa veliku njegovu važnost danas, a i poslije u osiguranju svjetskog mira.

Uporedo sa političkim događajima na svjetskoj pozornici, još više jačaju i uzdižu narod događaji u samoj zemlji. Formiranje jedinstvene Privremene vlade primljeno je sa odobravanjem i narod kao i borci ulažu mnogo nade da će ti događaji u mnogome doprinjeti što skorijem oslobođenju i da će biti data veća materijalna pomoć od strane saveznika Engleske i Amerike našem narodu. Sta se tiče rada reakcije po tom pitanju ona se još do sada nije primjetila. U mnogome narod danas više toliko ne strahuje da će se povratiti kralj Petar.

Čitav narod danas uviđa veličinu i moć našeg pokreta, te sve što je pošteno nastoji da se čvrsto veže uz NOP.

Da bi političku situaciju mogli još bolje da okarakterišemo i popravimo u vezi svih događaja, kako vojničkih a tako i političkih u svijetu i u zemlji, koji se zbivaju, potrebno je da se reše tri osnovna problema koji stoje pred organizacijama, kao i pred ovim područjem.

Ti problemi koje mi treba da riješimo jesu:

1. Pitanje likvidiranja dezertera kojih ima cca 500 na teritoriji ovog Područja. Najviše dezertera ima kotar Sušak, oko 200. Samo jedno mjesto u tom kotaru i to Krasica ima oko 100 dezertera.

2. Izvršiti mobilizaciju novih snaga u Jugoslavensku armiju i to sprovesti svestranom kampanjom od strane organizacija i vojnih vlasti. Na teritoriji ovog Područja može se još da mobilizira oko 3.000 boraca, što obuhvaća I. i II. poziv. Tačno je da je vrlo teško sprovesti mobilizaciju na ovom Području, jer je teren većim djelom, odnosno bolje reći, sav je neoslobođen, te se ne može u dovoljnoj mjeri da sprovede politička kampanja u vezi mobilizacije novih snaga.

3. Rešiti ekonomsko pitanje naroda ovog kraja koji danomice pada u sve teži i bezizlazniji ekonomski položaj. Narod Primorja većim dijelom riješavao je taj problem putem iskuhavanja soli koju je nosio na oslobođeni teritorij Gorskog Kotara i vršio zamjenu za hranu. Kako je u samom Gorskom Kotaru

nastao isto težak ekonomski položaj samog naroda, to su prestale i mogućnosti same zamjene soli za hranu.

Ova tri problema, kao pitanje likvidiranja dezerterstva, te mobilizacije i prehrane naroda postavljaju se kao najozbiljnija i pristupilo se riješavanju istih.

Pitanje likvidacije dezerterstva riješavati će se i vojničkim putem ukoliko se ne bude moglo da riješi politički.

XJ ovom mjesecu pokazali su se, prema prošlom izvještaju, donekle dobri rezultati u pogledu likvidacije dezertera. Tačno je da se ne može reći da je zadovoljavajuće pored ovakve vojničke i političke situacije, ali ipak se u ovom mjesecu imalo više rezultata i uspjeha nego u prošlom. Ima se u vidu da će rezultati u ovom mjesecu koji dolaze biti još bolji.

Pred sve naše komande mjesta postavili smo vrlo ozbiljno da priđu riješavanju tih problema.

U pogledu hvatanja dezertera najbolje rezultate postigla je Komanda mjesta Kraljevica koja je uhvatila 37 dezertera, dok su ostale komande uhvatile 24 dezertera. I u pogledu mobiliziranja novih snaga ova Komanda je pokazala vidne rezultate, mobilizirala je 70 boraca.

Prelaz 90 domobrana sa 6 oficira iz Sušaka[3] izazvao je kod ustaša i Švaba veliko nepovjerenje prema domobranima i dezerterima, jer se ova satnija sastojala većim djelom od dezertera. Odmah drugi dan čim je banda saznala za prelaz ovih domobrana na strani Jugoslavenske armije razoružali su u Sušaku sve dezertere koji su bili naoružani, a nekoje su pohapsili i zatvorili, te ih ponovno drugi dan pustili i naoružali.

Ova satnija bila je zapravo jezgro koje je trebalo da preraste u bojnu i da otiđe poslije formiranja ostalih bojni u sklop »Hrvatske istarske divizije« pod komandom pukovnika Sertića.

Iz svega ovoga može se zaključiti da se sve više zaoštravaju odnosi između domobrana i legionara s jedne strane, a ustaša i Švaba sa druge strane, a koje zaoštrene odnose treba pravilno i na vrijeme da se iskoristi, u vezi prelaza ostalih domobrana i legionara u Jugoslavensku armiiu.

Nakon prelaza istih domobrana Štab 43. Divizije izdao je letak u koiem se pozivaiu ostali domobrani i legionari da priđu na našu stranu, a koji letak su potpisali isti oficiri i podoficiri koji su prešli sa ovom satnijom. Ova Komanda dobila je svega 50 komada istih letaka.

Letci su poslani komandama mjesta da se rasture u garnizonima. Mi smo mišlienia da je poslati broj letaka nezadovoljavajući. da bi bilo potrebno poslati najmanje 150 komada, te

[5] Feč je o prelazu 1. boine 1. domobrpnske pukovnije za Istru, 7. marta 1945, na stranu jedinica 43. divizije (vidi dok. br. 37).

bi taj broj letaka donekle zadovoljio prema teritoriju ovog Područja.

II. *Organizacija rada u komandi*

Prema prošlom izvještaju rad u §amoj Komandi je zadovoljavajući. Uspjelo se podignuti politički nivo kod boraca i rukovodioca preko održavanja svakodnevnih političkih časova.

Postigla se je i vojnička disciplina.

Svi borci u Komandi naučili su se rukovati sa automatskim oružjem (puškomitraljezom), koji je bio predviđen da se dodjeli onom borcu koji bude najbolje i najbrže znao da rastavi i sastavi puškomitraljez još nije dodeljen. Kontrola rada je dobra i ona se vrši svaki dan. Obilazak u Komandi sa strane članova Komande je redovit, jedino što je u posljednje vrijeme bilo došlo do razmimoilaženja između članova Komande po nekim pitanjima, i to s jedne strane od komesara, a sa druge strane zamjenika i komandanta. To razmimoilaženje u Komandi je uočeno i rješeno na vrijeme te sada postoji najbolja koordinacija i suradnja između članova Komande po svim pitanjima i problemima koji stoje pred ovom Komandom. Odnos nižeg kadra prema Komandi je dobar kao i odnos između boraca i rukovodioca.

III. Borbene grupe koje su formirane pri komandama mjesta Novi — Senj i Crikvenica u ovom mjesecu nisu bile dovoljno aktivne i to naročito borbena grupa Komande mjesta Crikvenica, dok borbena grupa Komande mjesta Senj — Novi bila je mnogo aktivnija i polučila je bolje rezultate od borbene grupe Komande mjesta Crikvenica. Ona je u ovom mjesecu ubila 2, ranila 2 neprijateljska vojnika, zapljenila švercerima nešto hrane, robe, te nekoliko puta natjerala bandu u bjeg koja je dolazila u pljačku iz Krivog Puta prema našem oslobođenom teritoriju. Narod na ovu borbenu grupu gleda vrlo dobro. Naročito n^kon njenih uspješnih akcija. Razlog zašto je ova borbena grupa mnogo bolja i aktivnija je taj što je i sam komandni kadar iste borbene grupe bolji i borbeniji, a razlog neaktivnosti borbene grupe Komande mjesta Crikvenica je taj što je komandni kadar slab, ali postoje svi uslovi da se kadar popravi i borbena grupa bude aktivnija. Od strane ove Komande pružiti će se svestrana pomoć tim komandama mjesta i borbenim grupama.

IV. U samoj Komandi politički se radi na taj način da se pojedinačno čita svakodnevna štampa i proučava materijal, dok zajedničkom proučavanju nije dovoljno posvećena pažnja. Ovo je jedan ogroman propust ove Komande, što se nije dovoljno posvetilo zajedničkom proučavanju materijala. Taj propust je ot-

klonjen i proučavat će se tri puta u tjednu zajednički, a ostale dane pojedinačno, već prema tome tko što želi, i koji materijal voli da proučava.

Politički rad sa borcima i ljudstvom pri ovoj Komandi održava se redovito svaki dan. Materijal na tim sastancima proađiva se prema programu kojeg nam šalje Stab 43. Divizije, a isti se program dostavlja i komandama mjesta da ga se proradi sa borcima. Program koji je poslat za ovaj mjesec svladan je. Ne može se reći da su ga svi borci svladali, ali jedna većina boraca materijal je svladala dobro.

V. Odnos komandi i NOO-a jedno vrijeme nije bio baš najbolji. Narodnooslobodilački odbori nisu u dovoljnoj mjeri izlazili u susret Komandi po pitanju mobilizacijskih spiskova, odnosno nisu na vrijeme dostavljali. U posljednje vrijeme taj odnos i suradnja znatno se popravio i NOO-i dolaze u svemu u susret, rješavaju stvari brže i na vrijeme dostavljaju spiskove koji se od njih traže. Pitanje mobilizacije organa Narodne vlasti su vrlo ozbiljno shvatili. Okružni NOO za Hrv. Primorje pisao je direktivno pismo svim kotarskim NOO-ima.

Okružni NOO za Hrv. Primorje izlazi u svemu u susret ovoj Komandi i postoji najtješnja suradnja, a naročita suradnja postigla se je u zadnje vrijeme.

VI. Higijena u samoj Komandi kao i među borcima i ljudstvom koje se nalazi pri ovoj Komandi je dobra. Vlada čistoća i red. Borci se presvlače svaki tjedan, a isto tako kupaju se svake subote.

Napravili smo kupatilo tako da se borci mogu svake subote da kupaju.

Redovito se vrši šurenje i uspjelo se je potpuno očistiti od ušiju.

Po komandama mjesta čistoća nije baš najbolja, jer su uslovi za održavanje čistoće otežani, ali ipak se može reći da je čistoća na visini prema uslovima pod kojima žive komande, a naročito Komanda mjesta Crikvenica i Senj. Dok je u Komandi mjesta Kraljevica čistoća na visini kao i u našoj Komandi, jer postoje uslovi a i mogućnosti da se drži čistoća na visini.

VII. Vojska se ishranjuje dosta slabo i ispod tablice. Hrana je jednolična, uglavnom kukuruzno brašno.

Komande mjesta ishranjuju se na terenu, dok se Komanda područja ishranjuje kupovanjem hrane za novac i zamjenom za sol.

Odjeća i obuća kod boraca još uvjek nije u dovoljnoj mjeri. Priličan broj drugova nosi civilna odjela.

IX. U prilogu dostavljamo Vam izvještaj o kulturno-prosvjetnom radu u razdoblju od 15.11 — 15.III. 1945. godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
kapetan:
M. P. **V. Car**

Prilog br. 1

IZVJEŠTAJ

Kulturno-prosvetnog odbora Komande Primorskog Područja u razdoblju od 15. veljače do 15. ožujka 1945. g.

1.) KPO broji 7 članova i svaki je zadužen po jednom sektoru rada. U ovom vremenskom razdoblju pokazan je vidni uspjeh na kulturno-prosvetnom polju. Članovi KPO-a daju predavanja u svrhu upoznavanja boraca sa narodima Jugoslavije redovito svaki drugi dan. Predaju se predmeti: Zemljopis, povjest, književnost, kulturne i društvene prilike.

U ovom vremenskom razdoblju dao je ovaj KPO dvije priredbe i to jednu u Mrkoplju a jednu u Begovom razdolju. Uspeh priredaba bio je dobar. Na svim priredbama prikazuje se politička i vojnička situacija.

2.) U gornjem razdoblju izašlo je 5 brojeva zidnih novina. U pisanju članaka za zidne novine učestvuje veći dio boraca, svi rukovodioci i svi referenti pri Komandi Primorskog Područja. U ovom razdoblju izašle su jedne džepne novine.

3.) Pjevački zbor uči dnevno pjevanje. Sada se uče nove pjesme.

4.) Analfabetski tečaj polazi 4 druga. Rad se odvija nesmetano i pokazuje vidne rezultate. U ovom razdoblju naučili su drugovi 15 slova.

5.) Diletantska sekcija radi dobro, ali u zadnje vrijeme ne uči nikakve igrokaze jer istih više nemamo na raspolaganju. Imamo većinom stare igrokaze koji su davani već po nekoliko puta u ovom mjestu.

6.) Tehnička sekcija radila je na pisanju parola za dekoraciju sale prilikom održanih priredaba kako po ovom KPO, tako i za dekoraciju sale za priredbe koje je održavala omladina i AFZ Mrkoplja.

7.) Ovaj KPO je usko povezan sa ostalim KPO-ima na ovom terenu kao i sa omladinom i AFZ. Može se reći da je jedi-

no zaslugom KPO ove Komande uspjelo da se žene zainteresiraju za priredbu i proslavu dana žena, a koja je priredba isto tako zaslugom ovog KPO-a vrlo dobro uspjela.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pročelnik KPO-a
Perčić

BR. 37

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 43. DIVIZIJE OD 18. MARTA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU 11. KORPUSA JA O POLITIČKIM MERAMA ZA MOBILIZACIJU NOVOG LJUDSTVA[1]

PROPOTSJEK 43. DIVIZIJE
POLITIČKA SEKCIJA
18-111-1945

IZVJEŠTAJ O RADU PO PITANJU MOBILIZACIJE ZA NASU VOJSKU

U početku naša sekcija za političku propagandu održavala je samo niži i viši delegatski kurs pri štabu divizije, a tek kasnije aktivisala se po pitanjima političke propagande. Političko--propagandna djelatnost razvija se po jedinicama naše divizije, naročito u onim koje su sastavljene od novih boraca, a zatim na mobilizaciji onih ljudi koji još i danas ne učestvuju u Narodno--oslobodilačkom ratu, bilo da čekaju kod svojih kuća, bilo da su na radu kod neprijatelja ili u njegovoj vojsci. Ovako široki rad po pitanju mobilizacije za našu vojsku postavljen je prije mjesec dana i za prvi momenat imao je priličnih uspjeha.

U svim jedinicama naše divizije, u koju svakodnevno stižu novi borci, na političkim časovima objašnjava se značenje dolaska novih boraca tako da bi oni bili pravilno primljeni kod starih boraca. Naši borci pišu pisma svojim poznanicima koji se još nalaze kod svojih kuća ili u Todt-u,[2] ili su pak mobilisani u neprijateljsku vojsku. Ovakvih ima još naročito mnogo u gradovima. U posljednjih 15 dana napisano je našom inicijativom

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10—1/13, k. 1324—A.

*** Reč je o nemačkoj radnoj organizaciji (vidi tom IV, knj. 30, dok. 102, objašnjenje br. 15).**

oko 200 takvih pisama. Naročito ih pišu borci novoformiranog art. diviziona i dopunskog bataljona.

O važnosti mobilizacije govori se našim borcima na svim sastancima, a naročito na sastancima sa narodom. Kroz našu divizijsku štampu uvijek se proteže glavni zadatak — mobilizacija, za koju danas kod nas ima mnogo uslova, jer još u Istri ima dosta ljudskih rezervi.

Naš otsjek izdao je dva letka narodu Istre baš po pitanju mobilizacije. U ovim letcima, od kojih je jedan potpisao štab, a drugi borci i rukovodioci 43. divizije, naročito se ističe što znači »čekanje« i kako ono dovodi čovjeka u službu okupatoru. Odziv naroda Istre za mobilizaciju je dobar. Svakodnevno stižu novi ljudi u našu diviziju i neko vrijeme proborave u dopunskom bataljonu, gdje i drugovi iz naše sekcije češće odu da tamo pomognu polit, rukovodiocima u radu sa ovim novomobilisanim. Od 1. februara do danas mobilisano je u našu diviziju 187 novih boraca, a 26 ih je došlo dobrovoljno.

Preko naših veza naši letači dospjevaju na određena mjesta i nailaze na dobar odziv. Povezani smo sa propodjelima za Gorski Kotar, Hrv. Primorje i Istru tako da i oni umnožavaju one letake koje mi izdajemo da bi u što većem broju došli na teren.

Kroz naše divizijske novine popularišemo Jugoslavensku armiju, naročito 43. diviziju, koja je već jako popularna u Istri i na terenu gdje se nalazi. To isto se radi i na svim sastancima. Naročito se svuda ističe da je dužnost svakog sposobnog čovjeka da bude narodni vojnik. U tu svrhu popularišemo uspjehe naše vojske, Crvene armije i saveznika. Naročito se ističu naše pobjede u Mostaru,[3] kod Zvornika[4] i u Travniku.[5] Ipak na nekim mjestima gdje se bore jedinice naše divizije nisu dovoljno popularisani njihovi uspjesi, što se uočilo na konferenciji propagandista naše divizije 14-111 (Primjer: Narod Drežnice nije dovoljno upoznat sa uspjesima III. brigade iako ona uvijek vodi uspješne borbe na tom sektoru). Povodom velikih uspjeha Crvene armije izdavali smo letake koji su ujedno i bili poziv za mobilizaciju.

' Odnosi se na uspehe 8. udarnog korpusa 29. udarne divizije u mostarskoj operaciji od 1. do 15. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 40—12, k. 272 A, reg. br. 27—2, k. 1146 II).

[4] Reč je o uspesima jedinica 2. armije i 3. udarnog korpusa u februaru i početkom marta 1945. u borbi protiv nemačke 22. divizije i drugih neprijateljskih snaga (vidi Arhiv VII, reg. br. 41—3, k. 1331, reg. br. 67—22, k. 1111, reg. br. 23—5, k. 1258, reg. br. 22—12, k. 272 A, reg. br. 30—2, k. 271, reg. br. 30—5, k. 1258; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—523).

[5] Travnik su, 19. februara 1945. oslobodile jedinice 5. udarnog korpusa (vidi 2. knjigu »Oslobodilačkog rata«, str. 445—448).

Već oko mjesec dana ima kako je naša polit, sekcija počela sa političko-propagandnim radom među neprijateljskim vojnicima i svim onim koji na bilo koji način služe okupatora. Na našem terenu takvih ima mnogo: domobrani, legionari, nedićevci, četnici i mnogi radnici u Todt organizaciji u Rijeci, Puli, Trstu itd.

Da bismo vršili što uspješniju demobilizaciju neprijateljskih redova, a za našu mobilizaciju, naš rad po tom pitanju odvija se ovako:

Vojnici i oficiri vrlo su slabo obavješteni o stanju u svijetu, naročito o političkim događajima, a ukoliko i jesu — to prema neprijateljskom tumačenju tih događaja. Primjer: Amnestija AVNOJ-a[6] koja je kod nas u propagandnom smislu za razbijanje neprijateljskih jedinica vrlo slabo iskorištena. Izdan je svega jedan letak sa samim tekstom amnestije. Kako pričaju prebjegli vojnici i oficiri, mnogi od njih nisu ni znali za amnestiju ili su pak kasno saznali. Jasno je da to ne možemo uzeti za potpuno tačno, jer ovakvi nastoje da time opravdavaju svoje služenje neprijatelju, ali ipak ima nešto istine.

Preko pozadinskih vojnih vlasti i svih propagandnih ustanova i obaveštajnih sektora organizovali smo sakupljanje neprijateljskog propagandnog materijala (novine, letači.. .) da bismo mogli odmah reagovati na neke stvari. Preko ovih ustanova kao i preko propotsjeka brigada rasturavamo naš propagandni materijal za demobilizaciju neprijateljskih vojnika. Pošto su oni vrlo slabo upoznati sa stanjem u svijetu i kod nas, to ne mogu da doznaju samim letačima, pa smo zato započeli svakih 4—5 dana da izdajemo posebne **»Vijesti«** za njih u kojima ih upoznavamo naročito sa događajima u našoj zemlji i u svijetu i to prvenstveno političkim, ali tu se ukratko iznosi i položaj na frontovima, a na kraju je poziv za prelaz k nama. Do sada smo izdali dva broja takvih vijesti i šaljemo ih u sve neprijateljske garnizone oko nas.

Izdali smo slijedeće letake: »Zavedeni Srbi u službi okupatora!«, »Srbi u vojsci okupatora! Četnici i nedićevci!« U ovim letačima naročito se ističu naše pobjede političke i vojničke, njihov bezizlazni položaj u službi okupatora i stav Engleske i Amerike prema nama. Ranije je po neki nedićevac i četnik došao u našu diviziju, ali poslije l-II nije došao nijedan. Ovaj

' Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije odluku o amnestiji donelo je 21. novembra 1944. Pre toga, 30. avgusta 1944, predsednik Nacionalnog komiteta i Vrhovni komandant NOV i POJ uputio je pripadnicima kolaboracionističkih oružanih formacija poziv da se predaju jedinicama NOVJ (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 32; »Borba« od 22. novembra 1944).

drugi letak upravo sada izdajemo, o njegovom uspjehu moći ćemo govoriti kasnije, ali ima izgleda na uspjeh, jer je kod njih stanje loše.

Kao što je ranije napomenuto, vrlo veliki broj ljudi u gradovima radi u Todt organizacijama. I njima upućujemo letake sa pozivom da napuste službu okupatoru i šta ih time čeka. U posljednje vrijeme dolaze u našu diviziju. Do sada smo za njih izdali letake: »Poruka svim onima koji rade za okupatora« i još jedan sličan ovome.

7-III na stranu naše divizije prešla je I. bojna I. hrvatske domobranske pukovnije za Istru pukovnika Sertića. Ovaj smo događaj propagandno iskoristili za razbijanje neprijateljskih jedinica. Povodom toga izdali smo letak: »Domobrani, domobranski oficiri i podoficiri!« koga su potpisali oficiri i podoficiri ove bojne. Letak smo umnožili u našoj tehnici, a isto tako umnožio ga je i oblasni za Istru. Prema vijestima sa Sušaka on je tamo već dospio i, kako se čuje, ustaški potpukovnik Vindjakijević osudio je na smrt sve ove koji su potpisali taj letak. Ostaci ove pukovnije su se razbili i neki naknadno prešli na našu stranu. O ovom događaju smo napisali jedan članak u našim divizijskim novinama »Raspala se Sertićeva pukovniia«, koji je poslat okru- /
žnim i oblasnom propodjelu za njihovu štampu. Radio Beograd govorio je o ovom slučaju. Svi voinici, podoficiri i oficiri napisali su pisma svojim poznatim, našom inicijativom, i mi smo ih preko naših veza poslali. Ovai događaj smo dobro iskoristili za demobilizaciju neprijateliskih snaga, ali još nemamo dovoljnih podataka o njegovom učinku.

K nama često prelaze i Pavelićevi mornari sa Rijeke. Dolazak poručnika Simovića i grupe mornara smo iskoristili, te poslije toga uvijek dođe po neki mornar.

U posljednje vrijeme u svakom broju naših divizijskih novina izlazi po jedan članak za razbijanje neprijateljskih parola koje se kod nas ubacuju, a u svrhu mobilizacije za našu vojsku. U poslednjem broju izašao je članak: »Raspala se Sertićeva pukovnija«, a u slijedećim će izaći članak: »Sto znači Pavelićeva amnestija?«

Od prvog februara do danas u našu je diviziju došlo ukupno 147 neprijateljskih vojnika, 7 podoficira i pet oficira.

Sada izdajemo letak za Italijane Istre u svrhu mobilizacije za našu vojsku. Propotsjeci brigada izdaju letake neprijateljskim vojnicima. U I. brigadi do sada su izdata dva.

Obzirom na sve, na našem sektoru imade mnogo uslova za mobilizaciju, a prema tome i naš otsjek treba da razvije još življu propagandnu djelatnost za mobilizaciju onih koji su još

kod svojih kuća, a isto tako za demobilizaciju onih koji služe okupatora i za njihovo prelaženje na našu stranu.[7]

SF — SN!

Za sekciju za političku propagandu:
Mane J. Maravić

BR. 38.

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 20. UDARNE DIVIZIJE OD 20. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 4. ARMIJE JA O STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA[1]

STAB
XX. UDARNE DIVIZIJE IV. A.
Dne 20. III. 1945. god.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Uslijed pokreta čitave divizije za predstojeće borbe[2], obzirom na kratkoću vremena, a da bi izvještaj ipak stigao na vrijeme pokušat ću u kratkim crtama prikazati stanje u pojedinim jedinicama i čitave divizije i tako osvrnuti se na najvažnije

[7] Ceo pasus je precrtan crnim mastilom (iste je boje i potpis).

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 17—1/10, k. 1029—II.

[2] Odnosi se na borbe jedinica 4. armije za oslobođenje Like, Bihaća i Hrvatskog primorja, koje su otpočele 20. marta 1945. Na osnovu opšteg plana Vrhovnog komandanta JA za konačno oslobođenje zemlje, 4. armija imala je zadatak da razbije neprijatelja na frontu između gornjeg toka r. Une i Jadranskog mora i da kroz Liku, Hrvatsko primorje, Gorski kotar i Istru izbije na Soču i oslobodi Trst. U početnim operacijama u Lici, zadatak 20. divizije (bez 8. brigade, koja je imala zadatak da preseče komunikaciju Donji Lapac — Nebljusi) bio je da zauzme Kamensko (greben Plješivice) i spreči izvlačenje neprijatelja iz Lapačkog i Krbavskog polja u dolinu Une. Na frontu ispred 4. armije nalazili su se, na liniji Karlobag — Udbina — r. Una, nemački 15. brdski armijski korpus (sastava: 373. i 395. legionarska i 104. lovačka divizija, 10. i 11. ustaško-domobranska divizija, 1017. tvrđavska brigada i još neke manje jedinice), u Istri i Slovenačkom primorju i nemački 97. armijski korpus (sastava: 188. rezervna brdska i 237. pešadijska divizija, 10, 17. i 25. SS policijski puk, 212. oklopni puk, 1101. i 1102. obalski artiljerijski puk i druge nemačke, ustaško-domobranske i četničke jedinice). Opširnije o tome vidi Arhiv VII, reg. br. 2—11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga str. 553—570.

probleme i pitanja koja nam se nameću, kao i postignute rezultate u toku ovog mjeseca.

Pošto stanje u svim jedinicama nije isto i imaju svojih specifičnih pitanja i problema, zato ću najprije iznijeti stanje u pojedinim jedinicama, zatim ću se osvrnuti na opće stanje i rad u čitavoj diviziji.

U VIII. U. brigadi, uslijed razdvojenosti[3] općih prilika, stanje i rad u svim bataljonima nije isti. Kod bataljona u Dalmaciji stanje je mnogo sređenije, dok kod IV. bataljona, koji je bio u jednoj borbi iznenađen i imao neuspjeha,[4] uslijed neodgovornosti rukovodioca bataljona stanje nije toliko sređeno, već se privremeno osjeća odraz takvog rada.

Uslijed bolesti i izbacivanja iz stroja nekoliko političkih rukovodioca iz štabova bataljona ove brigade,[5] sama brigada nije bila u stanju da popuni ispražnjena mjesta, već smo morali poslati dva komesara bataljona i jednog pomoćnika iz drugih jedinica kako bi joj popunili kadar.

Da bi se uskladila i postavila podjednakost vrijednosti štabova bataljona bila je potrebna reorganizacija štabova. Sada su se drugovi već snašli u radu i ocjenjujući njihovo dosadašnje zalaganje odgovoriće na dužnostima .. .[6]

U posljednjem periodu štab brigade pada u jednu grešku, tj. popustljiv je prema štabovima bataljona, što ima svog negativnog uticaja po pitanju discipline i odgovornosti pojedinih članova štabova bataljona prema štabu brigade, na što im je ukazano.

V. (talijanski) bataljon još uvijek predstavlja ozbiljan problem u ovoj brigadi. Stab brigade je imao nepravilan i sektaški stav prema tom bataljonu iako je, što se tiče zalaženja u taj bataljon, bio aktivan. Ali na konkretnoj pomoći tom bataljonu i dalje je griješio, ne davajući odjeće i obuće, **te se** bataljon obzirom na to nalazi u sasvim slabom stanju. Također i po pitanju kadrova nije se posvetilo pažnje, tako da je i sam komandant bataljona poručnik Grgurević, radi opetovanih grešaka, smjenjen sa dužnosti komandanta. Pitanje tog bataljona još uvijek je otvoreno s obzirom na to što nema dovoljan broj kadra. **Ce**sto prave razne greške obzirom na narodnu imovinu. Borbenost tog bataljona je sasvim slaba.

' Vidi dok. br. 30, objašnjenje 2.

[1] Vidi dok. br. 30, objašnjenje 3.

[5] Odnosi se na epidemiju tifusa u bataljonima koji su bili razmešteni u Dalmaciji, a pre svega u 5. bataljonu (italijanskom) 8. udarne brigade (vidi dok. br. 30).

• Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.

Iz izvještaja[7] komesara brigade[8] vide se izvjesni uspjesi postignuti na političkom i kulturnom polju, a također i uklonjeni su neki nedostaci u jedinicama.

Na brigadu je prilično utjecalo zdravstveno stanje — pojava epidemije gripe i tifusa. To je predstavljalo ozbiljan problem, ali uz pomoć divizijskog saniteta ono se je lokalizovalo i sada popravilo.

Otkada je čitava brigada na okupu,[9] vojnički izgled i disciplina prilično su se popravili. Brigada kao cjelina, pored izvjesnih pitanja koje ima još riješavati, u stanju je da izvrši postavljene joj zadatke.

IX. U. brigada. Stanje u ovoj brigadi[10] je još uvijek nedovoljno stabilizovano, te brigada trpi u svojoj čvrstini. Uzrok tome su nedostatci u radu njenih vojnih i političkih rukovodioca. Prema mojim ocjenama i ranijim izvještajima po pitanju prilika u ovoj brigadi ono se nije u osnovi promjenilo, iako je brigada po pitanju sređivanja postigla prilične rezultate.

Stab brigade, iako sastavljen od vrijednih, marljivih i dobrih drugova, ima izvjesnih nedostataka u sistemu rada u vaspitanju jedinica i rukovodioca. Zapaža se da prelaze iz jedne krajnosti u drugu. Događa se da katkada previše popuste i štabovi bataljona teže za samostalnošću koja je vrlo često štetna po čitavu brigadu, osobito u borbama, a katkada pretjeruju pribjegavajući u drugu skrajnost, postavljajući previše kruto i nedovoljno planski, što opet koči pravilan razvitak jedinice. Radi ranije slabosti i sektaštva u izdizanju kadrova brigada nije u stanju da na vrijeme popuni ispražnjena mjesta vojno-političkih rukovodioca u štabovima bataljona i komandama četa.

Sto se tiče borbenosti brigada je u zadnjim borbama u Lici pokazala zadovoljavajuće rezultate.[11] Moral je dobar. Na političkom i kulturno-prosvjetnom polju brigada je nešto napredovala ali još uvijek rad na svim poljima nije na zadovoljavajućoj visini.

X. U. brigada. Ovoj brigadi se je radi ranijih stradanja u borbama, kao i radi zdravstvenih neprilika[12] omogućilo da se čitav mjesec dana sređiva na jednom mjestu.

[7] Vidi dok. br. 30.

[8] Dragutin Crnogorac

*** Brigada se ponovo prikupila polovinom marta 1945 (vidi dok. br. 30, objašnjenje 5).**

" Vidi Arhiv VII, reg. br. 13/10, k. 1029 II.

[11] Reč je o borbama 9. brigade u prvoj polovini marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2/11, k. 315 A i reg. br. 13/3, k. 1029 I).

[12] Posle oslobođenja Knina 4. decembra 1944. 10. udarna brigada bila je u rejonu Knina do 13. decembra 1944, kada je od Štaba 20. divizije dobila naređenje da krene na prostoriju Pađene — Zrmanja — Mala Popina radi smene delova 9. udarne divizije. Tri dana kasnije ona je oslobodila Srb i produžila gonjenje neprijatelja u pravcu Gornjeg Lapca,

Štab brigade se je u mnogome izmjenio. Iako je štab mlad, u radu je vrlo poletan i požrtvovan, drugovi u njemu pokazuju smisla za organizovani rad. Što se tiče borbenosti vidjet će se kako će se ista pokazati u predstojećim operacijama.

Brigada je koristila odmor i prilično je sredila stanje u svojim jedinicama. Osobito se je osjetio napredak na vojničkom, političkom i kulturno-prosvjetnom polju.

Vojno-politički kadar popunjen je u štabovima bataljona i komandama četa. Pitanje komesara i komandanta u I. bataljonu ostaje isto kao i ranije. Disciplina se je podigla, kao i odgovornost rukovodioca i boraca. Vojnički izgled jedinice u mnogome se izmjenio i popravio, što je u mnogome koristio rad u kasarnskim prilikama.

Komesar brigade Maglica[13] u posljednje vrijeme osobito se zalaže, postao je mnogo aktivniji i živahniji u radu — umije organizovati rad i život jedinice.

Artiljerijski divizion. Stanje kao i rad u ovoj jedinici teče sređeno i postepeno napreduje. Ne pojavljuju se veći problemi ili pitanja koje jedinica sama ne bi mogla da riješi. Rukovodstvo vojno i političko je popunjeno. Dužnost komesara diviziona privremeno vrši drug Eugen Krstić (Đenko), dosadašnji komesar bivšeg protukolskog diviziona. Stab diviziona kao cjelina u r:-.du zadovoljava. Najteže pitanje za jedinicu jest pokretljivost, uslijed iznemoglosti stoke. U artiljeriji obraća se dovoljno pažnja čuvanju stoke (što nije isti slučaj kod pješadijskih jedinica).

Organi štaba divizije do sada su prilično funkcionisali, ali u zadnje doba otišla su tri referenta za koje nismo dobili zamjenu, ili ukoliko su mjesta popunjena sa drugim drugovima, ovi ne mogu momentalno zadovoljiti, što će se vjerovatno u slijedećim operacijama divizije odraziti.

Ostali prištabski djelovi su sređeni i popunjeni kadrovima. Rad u istima zadovoljava, iako se i tu pojavljuju izvjesni nedostaci.

Odlaskom druga Dude,[14] zamjenika komandanta, na kurs naš štab je potpuno novosastavljen.[15] Svi drugovi u njemu se

oslobodivši do 8. januara 1945. više naseljenih mesta: Donja Suvaja, Dobro Selo i dr. (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 30, 76 i 127, tom IX, knj. 8, dok. br. 78, 162 i 171 i dok. br. 35; Arhiv VII, reg. br. 1—3, k. 1029, reg. br 10—3, k. 1029 I).

[13] Vinko

[14] i [15] Branko Dude je bio zamenik komandanta 20. udarne divizije. Pre njega iz ove divizije je otišao Miloš Uzelac, komandant divizije, a na njegovo mesto došao je Bogdan Pecotić (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 45 tom IX, knj. 8, dok. br. 122.

zalažu, a rad će pokazati rezultate. Odnosi u štabu do sada su drugarski i nije se pojavio nikakav slučaj međusobnog nerazumijevanja.

Od općih pitanja koja se pred diviziju kao cjelinu postavljaju jesu kao najvažnija:

1) Izdizanje vojnih i političkih rukovodioca, kao i samog njihovog stila u radu. Osjećaju se ozbiljni nedostaci u sistemu rada naših rukovodioca, što proističe da se mnoga pitanja i manji problemi ne bi smjeli u sadašnjoj situaciji pojavljivati, a koji su se na vrijeme mogli riješavati.

To uglavnom proističe radi kulturne zaostalosti naših nižih rukovodioca, te isti prave razne greške u svom držanju, a to se i odrazuje u njihovom radu u jedinicama. Neodgovorno se drže prema mnogim direktivama i naređeniima svojih viših štabova. Kroz ovaj mjesec više oficira i podoficira bilo je kažnjeno disciplinski i sudski. Da bi se pomoglo istima u otklanjanju njihovih nedostataka štab divizije održao je više širih konferencija sa rukovodiocima u brigadama, štabovima bataliona i komandama četa po svim pitanjima koja se trebaju riješavati.

2) Rad u daljem učvršćavanju svih jedinica i stručnih radova u diviziji. I pored postignutih rezultata kroz prošlomjesečni rad ima još uvijek dosta propusta i treba u tom pravcu postići više, npr. a) daljnje učvršćavanje vojne discipline i podizanje svijesti vojne odgovornosti kod rukovodioca i boraca, a naročito kod rukovodioca, jer se kod njih najviše ispoljava raniji duh partizanštine i najprije kod rukovodioca osjeća se nedisciplina i pomanjkanje odgovornosti, dočim kod boraca u neznatnoj mjeri se pojavljuje, jer se je po tom pitanju kod njih postiglo mnogo više.

3) Brže uvađanje vojničkog života i izgleda vojske (vanjskog izgleda oficira i boraca), stroža i veća kontrola nad vojno-državnom imovinom, jer još uvijek vlada uvjerenje, naročito kod starijih boraca i ponekih rukovodioca, da je to njihova privatna imovina.

4) Pitanje pokretljivosti, koje sam i ranije u prošlom izvještaju iznio, a koje se stanje nije izmjenilo na bolje, već i pogoršalo. Divizija prema naoružanju i veličini posjeduje malo brojno stanje stoke i prevoznih sredstava. Stoka, koja je zimus premrzla u Lici, iako je u zadnje doba čuvana i njegovana, sve više stradava i gine. To je ozbiljan problem koji otežava snabdijevanje i pokretljivost divizije, a isto tako umanjuje njenu borbenu efikasnost.

U političkom radu kroz ovaj mjesec postignuti su izvjesni rezultati, uslovljeni mogućnostima i uvjetima rada pojedinih je-

dinica. Ispunjao se je postavljeni politički plan od prošlog mjeseca, popunjen sa novim momentima kao:

1) Odluka Krimske konferencije.

2) Formiranje Jugoslovenske armije i Beneralštaba.[16]

3) Sastavljanje jedinstvene vlade pod rukovodstvom Maršala Tita.[17]

4) Osnivanje namjesništva i međunarodni položaj naše zemlje u sklopu velikih saveznika.[18]

5) Proslava 27. god. Crvene armije.

U svim iedinicama uspjelo se je da velika većina boraca pravilno shvati i vrlo dobro primi novonadošle, velike političke promjene u zemlji i u svijetu. Jedino po pitanju namjesništva poneki komesari nijesu se dovoljno snašli da bi tačno i ubjed-Ijivo objasnili borcima, te se moralo ponovo objašnjavati.

Kampanja u sprovođenju izbora za seoske i mjesne N.O.O.-e[19] pobudila je ogroman interes kod svih boraca. Pod parolama i transparentima u X. i VIII. Brigadi, artilierijskom divizionu, iedinicama pri štabu diviziie i jednom batalionu IX. Brigade izbori su se pravilno sproveli i glasalo je 100°/o, dok u ostalim iedinicama IX. Brigade izbori se nijesu mogli izvršiti jer je ista bila u borbi, te će se oni naknadno održati. Pripreme su vršene upornom kampanjom preko političkih rukovodioca, propagandnih otsjeka i kultur.-prosvietnih odbora, tako da su borci organizovano i oduševljeno učestvovali u biraniu narodne vlasti. Mnogi borci koii radi duge odsutnosti iz svoiih miesta niiesu mogli predvidieti kandidate te su sa oduševljeniem izražavali svoje povjerenje za listu Jedinstvene fronte, dok su se sa druge strane zasebno sastaiali drugovi iz pojedinih kraieva i na tim sastancima zajednički donosili zaključke, koje će kandidate predlagati.

Do sada se nije moglo opaziti organizovano dielovanje raznih nepriiateliskih elemenata i političkih kažnienika. koiih imamo po iedinicama. već bi poiedinci na konferencijama i političkim časovima ubacili po koie provokatorsko pitanie. Naši komesari četa. pa i bataliona više puta nisu bili u staniu. zbog svog ograničenog znanja i nesnalažljivosti, da ih pariraiu. Mnogi od njih u borbama se kukavički drže. Dvojica političkih kažnjenika iz IX. Brigade pokušala su dezertirati, ali su uhvaćeni i predani vojnom sudu.

Kod izvjesnog djela Srba rodom iz Kninske i Vrličke krajine, koje smo dobili pred 15 dana iz dopunske komande, osjećaju se vidniji tragovi velikosrpskog šovinizma i lokalpatriotizma, dok kod onih koji su u jedinice došli pred mjesec-dva

[18] Vidi dok. br. 17, obiašnjenje 3.
[17] i [18] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.
Vidi dok. br. 27. objašnjenje 2.

dana iz istih krajeva u priličnoj mjeri ih se prokuhalo, tako da su već neki od njih postali niži rukovodioci (desetari, pa čak i vodni delegati). Obzirom na stalan pridolazak tih novih elemenata u naše jedinice, kod kojih se osjeća još od ranije podržavan šovinizam i nacionalna netrpeljivost, postavlja se pred naše vojno-političke rukovodioce zadatak pojačanog rada na učvršćivanju bratstva i jedinstva Srba i Hrvata, odnosno na budnosti svih starih boraca u otklanjanju uticaja tog zavedenog elementa.

Za predaju odlikovanja izvršene su pravovremeno sve pripreme. Borci su zaista shvatili ovu predaju kao priznanje najboljim među njima. Sama predaja izvršena je na svečan način, uvijek uslovljena prilikama koje je diktirala vojna situacija. Tako su u X. Brigadi predana odlikovanja u Zadru pred čitavom brigadom na svečan način. S druge strane, VIII. Brigada primila je odlikovanja neposredno iza položaja. Dok kod IX. Brigade nije mogla biti izvršena predaja, jer su se jedinice nalazile u borbi. Ove svečane predaje odlikovanja dojmile su se boraca, a naročito sad pred općim djelovanjem čitave divizije u predstojećim borbama znatan je prilog u podizanju poleta i borbenog duha boraca.

Takmičenje, koje sad završava 20. o.mj.,[20] oživjelo je jedinice i uspjelo je obuhvatiti borce duhom takmičenja. Tako da je ono mnogo uticalo na brži razvoj pojedinih sektora rada, kako na vojnom, tako i na političkom, a naročito na kulturno-prosvjetnom radu. Ipak je i tu bilo propusta što se je zakasnilo sprovađanjem takmičarske kampanje, a što se naročito ispoljilo u IX. Brigadi. Neki politički rukovodioci nijesu bili dovoljno snalažljivi i elastični u korištenju svih forma rada.

Kroz takmičenje najviše je uspjeha polučila X., VIII. Brigada i artiljerijski divizion, koji su uspjeli postaviti ga na širokoj platformi, dok kod IX. Brigade nije bilo takovih rezultata.

Kroz takmičenje mnogo se pojačao i rad među narodom. Naročito je to značajno što se naša divizija nalazila na sektoru Zadra, koji je stalno bio pod neprijateljskim uticajem. Priredbama, konferencijama, pomaganjem vojske narodu po selima u obradi zemlje, mnogo se uspjelo u zbližavanju tog naroda našem pokretu.

Najveći uspjeh rada u svim jedinicama Divizije kroz ovaj mjesec je bio, koji je i uzet kao osnovna tačka za široke mase naših boraca, rad na propagandi, agitaciji i kulturno-prosvjetnom polju. U tu svrhu novoformirani prop-otsjeci pružali su punu pomoć politkomesarima brigada, ali njihova masovna organizacija i mogućnost, preko istih, rada u širokim masama kulturno-politički zaostalih svakodnevno novodošlih boraca nije

[20] **Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40 i 64.**

pravilno u svim jedinicama korišćena sa strane politkomesara i štabova.

U X. U. Brigadi u tom pogledu pružena je najveća pomoć sa strane politkomesara brigade i štaba — zato je tu rad postavljen na široko masovnoj osnovici i dao dobre rezultate. Naročito je važno to za ovu brigadu, što je ona ranije u tom pogledu bila najzaostalija. Svih 240 nepismenih u brigadi kroz mjesec dana mnogo su napredovali, i u najkraćem vremenu biti ćc kod istih likvidirana nepismenost. Također i na ostalim kulturno-političkim sektorima brigada je pokazala vidne rezultate u napretku.

Kod artiljerijskog diviziona kulturno-politički rad najsređenije je postavljen na širokoj organizacionoj mjeri.

Kod VIII. i IX. Brigade nije se dovoljno posvetilo pomoći i davanju sposobnih kadrova za popunu propagandnih otsjeka, kao i da bi se taj rad postavio na širokoj mreži obuhvaćanja svih boraca.

Pored X. U. Brigade i artiljerije koje su na najvažnijem pitanju — nepismenosti učinile veliki napredak, kod VIII. Brig. i prištabskih jedinica divizije zalaganje na tom polju bilo je srednje, pa prema tome i rezultati su bili osrednji.

U VIII. Brigadi od ukupnog broja nepismenih (210) 70% je polovično naučilo čitati, isto tako i u prištabskim jedinicama.

Dok kod IX., radi nedovoljnog ukazivanja važnosti na ovom sektoru i slabe organizacije, naučilo je svega 15% od ukupnog broja nepismenih (kojih ima ukupno oko 200).

Veliki napredak učinjen je na polju općeg obrazovanja preko kulturnih predavanja, ali to još uvijek nije dovoljno obzirom na kulturnu zaostalost. Također i po pitanju priredbi sve jedinice dale su veći broj priredaba i usmenih novina za vojsku i narod, koje su izazvale učestvovanje i živ interes, ali kvalitet nije bio na dovoljnoj kulturnoj visini, iako je i tu učinjen jedan korak naprijed od ranije.

Izišao je prvi broj divizijskog lista, koji treba da bude pokretač i inicijator za pisanje i propagandu o radu i životu svih jedinica divizije. Važno je zapaziti, da je kroz ovaj mjesec po četama i baterijama izišao veliki broj zidnih i džepnih novina, više nego ranije u tri mjeseca. Učešće boraca sa 70% od sviju koji su pismeni. Radi tako masovnog karaktera njihova tehnička strana kod većine nije bila na nekoj visini, ali sadržajno kroz iste osjetili su se napori sprovađanja takmičenja i učestvovanja čitave vojske. Obzirom na masovni broj zidnih novina i izlaženje brigadnih listova pravi se greška što se zapostavio rad na izlaženju bataljonskih listova, koji bi mnogo podigli na uzdizanju kvaliteta džepnih i zidnih novina.

Prop-otsjek divizije u svom radu kroz mjesec dana, otkad je formiran i popunjen, dao je dosta rezultata u radu i pomaže da se postepeno pod njegovim rukovodstvom organizuje rad u svim jedinicama svestranije i da se na vrijeme bude moglo rješavati sva pitanja i zadatke na kulturno-političkom i propagandnom sektoru rada. Njegove sekcije pri diviziji još nisu dovoljno omasóvljene nedostatkom stručnog kadra, ali su sve formirane. Sekcije prop-otsjeka kroz to vrijeme u Zadru, Novigradu i Obrovcu organizovale su 4 usmene novine za borce i narod sa prigodnim člancima kao o formiranju jedinstvene vlade, reorganizaciji Jugoslovenske armije i proslavi 27. god. Crvene armije. Davano je 6 priredaba koje su imale prilično uspjeha.

Uz veću pomoć ove sekcije imaju uslova da se razviju na viši kulturni, politički i agitacioni stepen.

Stanje ishrane ljudstva teče normalno i jedinice uvijek na vrijeme dobijaju hranu i u borbama na položajima u tom pogledu organizacije doturivanja postignuti su uspješni rezultati.

Hrana, iako je konzervirana, radi svoje raznolikosti u artiklima zadovoljava kao i količina, pogotovo otkada je porastao kvantitet.

Rad organa snabdijevanja. Intendantura divizije i brigada, kao i bataljona osrednje zadovoljava, ali ima nedostataka u organizaciji prebacivanja i kontrole nad vojnom imovinom. Načelnik intendanture divizije ne može da zadovolji na svojoj dužnosti prvo radi svoje bolesti i fizički je iscrpljen, a drugo ne može da organizira velike poslove koji se nameću u radu divizijske intendanture. Ima još jedan ozbiljan nedostatak što teži na odvajanju intendantske grane od ostalih djelova vojske i izbjegava direktnu kontrolu Štaba divizije. Na to mu se je više puta skrećala pažnja, ali se to kod njega sporo otklanja. Njegov pomoćnik p.poručnik Vinko Bilić imao je ranije istih nedostataka, ali je uspio u zadnje vrijeme da ih otkloni. Za sada zadovoljava u poslu.

U zdravstvenom pogledu stanje u svim jedinicama divizije u zadnje vrijeme se je popravilo. Uslijed zimskih neprilika u kojima je u početku zime divizija proživjela u Lici dulje vremena, zatim dugačkih marševa i promjena klime harala je neko vrijeme epidemija gripa, ali mnogo veća opasnost prijetila je diviziji od zaraze pjegavog tifusa, koji se je pojavljivao u svim brigadama našim dolaskom u Liku. Nakon svestrano poduzetih mjera umanjila se je ta opasnost, ali još uvijek postoji mogućnost, jer čitavi ovaj teren stradava od toga.

Sanitet u zadnje doba ne zadovoljava u potpunosti iz razloga što je veći broj brigadnih i bataljonskih referenata otišao

u prekomandu ili na duže kurseve van divizije. Sa našim kuraevima ne može se to nadoknaditi, jer su to većinom oni koji se spremaju za četne jedinice. Nedostaje nam potrebit broj liječnika.

Sada cijela Divizija nalazi se u borbama u Lici, koje će se i nadalje nastaviti, uslijed pokreta rad u jedinicama morat će se prilagoditi novim i mogućim uslovima.

Na koncu ovog mjeseca komesar divizije u sporazumu sa komesarima brigada i šefom prop-otsjeka izradit će plan za političko-kulturni rad u idućem mjesecu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
p.pukovnik
Bilobrk[21]

BR. 39

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 38. UDARNE DIVIZIJE 3. UDARNOG KORPUSA JA OD 20. MARTA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH BRIGADA O VOJNO-POLITICKIM PRIPREMAMA I ZADACIMA BORACA I STARESINA U BORBI ZA OSLOBOĐENJE SARAJEVA[1]

POLITIČKI KOMESAR S 3[2]
20. III. 1945.

POLITIČKOM KOMESARU S 4, S 5 i S 6[3]

1) Naše jedinice nalaze se pred vrlo ozbiljnim, a možda i najtežim ofanzivnim zadatkom koji su imale u svom razvoju. Nalazimo se pred bitkom za Sarajevo,[4] koja po svojoj veličini

[21] **Mate**

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 12—6, k. 1259.**

[2] **Šifra za Stab 38. udarne divizije JA.**

[3] **Šifre za 17. udarnu (majevičku), 18. udarnu (istočnobosansku, hrvatsku) i 21. udarnu (istočnobosansku) brigadu.**

*** Za rukovođenje sarajevskom operacijom formiran je, naređenjem Generalštaba JA od 17. marta 1945, Operativni štab grupe korpusa, pod čiju komandu su stavljeni 2. i 5. udarni korpus, Operativna grupa 5. udarnog korpusa (4. i 10. udarna divizija) i Grupa brigada zeničkog sektora (11. krajiška udarna brigada 4. divizije, 13. krajiška udarna brigada 39.**

i političkom značaju pretstavlja prvorazrednu i složenu akciju čitave naše Armije. Svi nedostaci koji su se protezali i proističu iz naših vojno-političko-organizacijskih slabosti baš se ispoljavaju u pripremama i izvođenju same akcije. To naročito važi za ovakve bitke pred kojima ćemo se mi naći kroz nekoliko dana.

No to ne znači da izgubimo iz vida sve naše pozitivne strane, a naročito moralno-politički nivo naše vojske. Sa takvom vojskom u stanju smo da izvršimo sve zadatke. Ali to još znači da još sada moramo napraviti korenit prelom u organizaciji priprema kao jednom ustaljenom shvatanju koje mora kroz sve štabove da se pronese, da smo mi danas *regularna Armija,* pa prema tome moramo se saobraziti načinu ratovanja, ratovanju Crvene armije. Ona nam mora poslužiti kao primjer kako u vojničkoj, tako i u političkoj organizaciji naše Armije (nova formacija naših jedinica).

Baš radi toga što nas od bitke za Sarajevo dijeli nekoliko dana[5] potrebno je preduzeti sve mjere kako bismo mogli *dostojno* izvršiti svoj zadatak. Od pravilne i brze pripreme zavisi uspjeh same akcije. Potrebno je da se već odmah dovede u ispravno stanje veza, pionirski dijelovi, prikupljanje podataka, benzinske flaše, pravilno i pravovremeno iskorišćavanje artiljerije i ostalih teških oruđa, ubitačna upotreba automatskog oružja, bombi i pravilna saradnja sa našom avijacijom itd. U političkom pogledu: mobilisati čitavo rukovodstvo, stare borce i politički svijesne nove borce za Sarajevo, itd. Potsjetiti borce na prvoborce iz Sarajeva (Čiča,[6] Pavle Goranin[7] i bezbroj palih i živih prvoboraca). Povezati ustaničke tradicije Romanije sa krvavim borbama koje su vodile naše jedinice oko Sarajeva, a naročito naše istočnobosanske brigade. Razviti i istaći posebnu mržnju prema reakciji koja je carovala u Sarajevu, koja je bila centar razdora, mržnje i bratoubilačke borbe naroda Bosne i Hercegovine. Posebno treba istaći da se naše jedinice, pa prema tome i svaki naš borac mora se založiti do maksimuma sa parolom: »Sve za Sarajevo«.

divizije. 18. srednjobosanska udarna brigada 53. divizije. Artiljerijska brigada i Tenkovska četa 5. udarnog korpusa). Zadatak je ovih snaga bio (u okviru širih operativnih dejstava za konačno oslobođenje zemlje) da oslobode Sarajevo i njegovo šire područje (vidi Arhiv VII. reg. br. 41—2, k. 409, reg. br. 44—5, k. 1258 »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 571—581).

[5] Nakon upornih i teških višednevnih borbi na daljim i bližim prilazima Sarajevu, grad je oslobođen 6. aprila 1945. godine.

[6] Slaviša Vajner Čiča, narodni heroj. Poginuo 21. januara 1942. u borbama protiv Nemaca.

[7] Pavle Goranin Ilija, narodni heroj. Poginuo 22. januara 1944. u s. Zunovima (kod Vlasenice) prilikom bombardovanja ovoga sela.

Politički komesari moraju se založiti do najveće mjere za sprovođenje svih priprema, a naročito političkih priprema u svojim jedinicama. Oni moraju razviti do najveće mjere volju i borbeni polet za pretstojeću bitku za Sarajevo. Upozoriti borce na topal, bratski i prijateljski odnos prema stanovništvu okoline Sarajeva i samog Sarajeva, koje već pune četiri godine trpi fašističko ropstvo. »Sarajevo čeka partizane, da mu liječi dušmanina rane.«

2) Pored svih ukazivanja na izvjesne propuste naših drugova još uvijek ispoljavaju se, negdje manje, negdje više, veći propusti, koji ukoliko bi se dalie labavo odnosili prema njima, mogu da dovedu do ozbiljnih problema. Ti propusti uslovljeni su prije svega slabim radom vojno-političkih rukovodioca, naročito političkih, kroz štabove brigada, i naročito kroz štabove bataljona:

a) Svakodnevno se susreću slučajevi da se ne vodi dovoljno računa o bolesnim i ranjenim drugovima. Dešava se i takvih slučajeva da neki borci izostanu iza kolone i da umiru po putu. To je zapaženo u svim našim brigadama. Takvi slučajevi ne mogu se ni sa čim drugim objasniti, nego nebrigom rukovodioca i preko toga se ne smije i ne može preći.

b) Ne vodi se dovoljno računa da li ima u pokretu bolesnih drugova, i ništa se ne preduzima da im se pomogne. Cak šta više i ono što je najgore, često puta se ne vjeruje borcima i po neki mladi i nezreli rukovodioc zna primjenjivati kaplarske metode u svome radu. Treba nastojati da se takve pojave što prije iskorjene, a u tome moraju prednjačiti politički rukovodioci.

c) Kod pojedinih rukovodioca zavladao je potpuno ravnodušan stav da li mu je neko iz jedinice dezertirao, izostao, umro ili tome slično. Iz toga se najbolje vidi bezbrižnost i nehat političkih radnika, koji ukoliko bi se uvriježio u našem radu, postao bi ozbiljna opasnost za pravilno rukovođenje sa jedinicama. Primjera ima naročito u 17 i 21 brigadi.

d) Opaža se i česta pojava da štabovi ne žive životom svojih boraca, bolje reći ruše naredbu našeg Vrhovnog komandanta. Kroz neke štabove bataljona dešava se i to da je redovna pojava da se hrane bolje nego ostali borci, bolje nego štabovi brigada, bez obzira kakva je hrana njihovih boraca i u kakvoj su , duševnoj situaciji njihovi borci. O tome treba povesti računa i sprovesti najstrožiju kontrolu, a naročito kad se radi o marševima, akcijama itd. Nije za čudo reakcija boraca prilikom akcije

na Papraču,[8] Maričiće,[9] Sokolac,[10] kada su izvjesni štabovi brigada i bataljona tražili izrazito bolju hranu.

e) Na izvjesne političke prodore reakcije kod nesvjesnih boraca, kao i uticaje neprijateljskog rada, politički rukovodioci ne udubljuju se u te stvari i često ne znaju raspoloženje boraca u svojoj jedinici. Politički komesari bataljona moraju da reaguju na sve neprijateljske političke postavke brzo, uz pomoć političkog komesara brigade i propagandnog otsjeka. Često puta drugovi iz bataljona zadovoljavaju se nekom kraćom konferencijom po izvjesnom pitanju (samoranjavanje, pokušaji trovanja, samosmrzavanje, »engleska je kum našem kralju«, »Tito će biti ministar vojske«, »naši komandanti jašu konje, a vojska jede pokvaren hljeb«, »zašto mi idemo na četnike«, »dvije bugarske divizije na sremskom frontu predale se Nijemcima« itd.) ne tražeći pomoć od štaba brigade, kako bi se stvar temeljitije postavila i ozbiljno iskorijenila. Takav rad redovno dovodi do većih propusta koji nam se mogu u pogodnom momentu, tj. u težim uslovima (akcije, marševi) da se svete.

3) Vrlo karakteristična pojava u svim našim jedinicama je izvršavanje zadataka uglavnom ličnom hrabrošću naših rukovodioca, koji prekomjerno ginu u svim akcijama. Ova po nas vrlo teška pojava onemogućava pravilno i sistematsko vaspitanje i razvijanje naših rukovodioca. S druge strane, ova pojava dolazi kao rezultat nesistematskog, neorganizovanog, neplanskog rada naših rukovodstava, pa čak i naša partijska i SKOJ-evska organizacija ne mogu se otkačiti od ove vrlo štetne i opasne navike. Iz ovakvog rada vidi se plivanje po problemima, umrtvljivanje i birokratsko držanje našeg rukovodstva u logoru, a nasuprot tome duboka odanost našoj borbi i mržnja prema našim neprijateljima izaziva visoki borbeni duh i ličnu hrabrost, koju naši drugovi ne znaju prenijeti i ne prenose na naše borce.

U današnjim uslovima borbe i rada jedno od naiboljih vaspitnih sretstava brige i pomoći našim borcima je svakodnevna i svestrana kontrola naših nižih rukovodilaca, ekonomskih, obavještajnih i ostalih organa. Kontrolom se, putem saznanja,

*** Odnosi se na borbe protiv četnika početkom marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—13, k. 272 A).**

[9] Reč je o borbama 18. i 21. udarne brigade od 7. do 9. februara 1945, protiv jedinica nemačke 22. divizije. Borbe su bile veoma žestoke: neprijatelj je imao 230 mrtvih, a jugoslovenske brigade 104 mrtva. 212 ranjenih i 30 nestalih. Poginuo je, između ostalih, komandant 21. brigade Toma Trninić (vidi Arhiv VII, reg. br. 5—22, k. 1111, reg. br. 23—5, k. 1258).

[10] Verovatno se odnosi na borbe jedinica 38. udarne divizije, početkom aprila 1945, protiv jedinica nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« koje su napadale pravcem Olovo — Sokolac s ciljem da deblokiraju jedinice nemačke 181. divizije u rejonu Crvenih stijena, kod Sarajeva (vidi Arhiv VII, reg. br. 44—5, k. 1258).

viđenja i ličnog ubjeđivanja o greškama i nedostatcima, može najbrže, najpravilnije i najsigurnije da otklanjaju greške i nedostaci u našem radu. Ovo bih naročito ukazao našim vojnim rukovodiocima, koji moraju biti uvijek budni, brzi, odmorni, svuda i na svakom mjestu.

Otisci[11] partizanštine zapažaju se baš kod naših starih boraca i rukovodioca. Kao primjer navodim slučaj vojnih rukovodioca o nepravilnom shvatanju i pomaganju pomoćnim sektorima rada, odbacivanje teoretskog i stručnog izgrađivanja itd. Tako isto politički rukovodioci nisu tijesno vezani sa rukovodiocima OZN-e i obratno, što smanjuje rad i političkih rukovodioca i pravilan rad drugova iz OZN-e.

U čitavom radu politički komesari bataljona moraju više da se udube u posao i da ostvare što tješnju mrežu[12] sa komesarom brigade i propagandnim otsjekom, kako bi im se pružila što veća pomoć, a ujedno i politički komesari brigada moraju obavezno i bez odlaganja sprovesti jaču kontrolu i tješnju saradnju sa političkim komesarima bataljona.

Naša parola je bila, biće i ostaće: »Sa što manje sopstvenih žrtava nanijeti neprijatelju što veće gubitke«. Poslije prorade ovog pisma sa političkim komesarima bataljona, ovo pismo treba uništiti.

Politički komesar
potpukovnik,
Milutin"

[11] **Verovatno: ostaci.**
[12] **Misli se na veze.**
[13] **Pejanović**

BR. 40

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. AEROBAZE OD 20. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 4. UDARNOG KORPUSA JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BAZI[1]

POL. KOMESAR I. AERO-BAZE
IV. UD. KORP. J. ARMIJE
20; III — 945.

POLIT. KOMESARU IV UD. KORPUSA J. ARMIJE

Predmet: V. politički izvještaj
za mjesec mart 1945.

I.

Politička situacija na sektoru gde se nalazi jedin.[ica] nije zadovoljavajuća. Što se očituje u mnogo slučajeva n. pr. narod pomaže donekle frontu, ali imade špekulanata koji su se čak uvukli u N.O.O. koji kriju dezertere, i koji, po mom mišljenju, u danom momentu neće biti naši.

Moje zapažanje: na čitavom Vigomošćanskom kotaru[2] imade mnogo tuđih elemenata, pol.fitički] rad naših organizacija u pozadini ni iz bliza ne zadovoljava.

n.

Političko stanje u jedinici i sviiest boraca relativno je dobra, premda da su dati najboljih 25 drugova za protivavion. obranu Korpusa, 10 za Gl. Š. H., 4 na kurs u S.S.S.R. i na druge dužnosti upućeno je oko 45—50 boraca, tako da nam je ostalo oko 15 starih, a sve ostalo je tek sada primlieno, omladinci. Ali pokazuju volje za rad i učenje, imade izgleda da će se odgoiiti dobri vojnici. Dok kod drugarica koje su vojnici već šest mjeseci, te su i dobre, sa novoprimljenima imade poteškoća. 90% dolazi nepismenih, neke su došle sa računicom da se obuku, i t.d.

Nekih nezdravih pojava, ili kakvih neprijateljskih agenata (provokatora! nema. Računajući na kvalitet boraca, politički dosta su naučili, općenito, vjerujem da bi u svakom momentu bili 100% za N.O. Pokret.

[1] **Original (pisan mastilom, latinicom) u Arhivu VII, reg. br.** 41—1/11, k. 435—A.

[2] **Verovatno se odnosi na Vrginmost.**

Politički rad odvija se planski, svakog dana komesari četa dobivaju konkretne zadatke šta će prorađivati, tj. pripreme se na teme i onda održe pol. konferencije, kojima češće i ja prisustvujem.

Teme se uglavnom uzimaju iz tekuće štampe a uzima se i drugo, gradivo starije koje smatram potrebnim ponoviti, proučavaju i razvitak ljud. društva; teže stvari ne mogu uzimati, jer još nisu naši borci savladali ni sve osnovne i za sada aktuelne stvari.

III.

Život jedinice je dosta dobar. Drugarstvo je prilično, nema nezdravih pojava, dobro se slažu drugovi i drugarice, nekad bude neka manja zađevica, ali to se momentalno reši, ukoliko ne može k-da čete, to učini štab.

Disciplina je srednja, borci poštivaju starešine i izvršuju naređenja.

Nacionalne mržnje nema, jer su većinom sve Srbi, svega dva Hrvata i jedan Musliman.

Odnos komandnog kadra prema borcima i obratno dobar, i dosta drugarski, no ponekad komandiri četa [postupaju] malo i kaplarski, čemu se izbjegava.

Komandni kadar je dosta mlad, i nema dovoljno samoinicijativnosti, treba mu mnogo pomoći. No ipak je za kraće vreme postigao dosta. S njima štab drži vojno-pol. kurs dnevno dva sata, što pokazuje rezultate.

Borbenost nepoznata, jer s njima se ne ide u borbu. Odanost N.O.B, vidi se kod sviju.

IV.

Rad štaba: štab planski izvodi sve nastave, obuku boraca, praktično i teoretično, gde prisustvuje lično, i time daje ispomoć k-dama četa. Stab uglavnom organizuje sve radove.

Harmonija u štabu je vrlo dobra, isto tako i sa borcima, i k-dama četa. Dok jedino u štabu se nalazi povjerenik O.Z.N. poručnik Tomašić Mato, koji se otkrio pred borcima i narodom, i on s obzirom da u našoj jedinici nema posla po svojoj struci neće da pomogne ni u kakvom radu; jedino mnogo priča i hvališe, tako da je izgubio autoritet kod drugova, no i s njime se isto dobro slaže štab, i ukazuje mu na nedostatke, ali bezuspešno.

V.

Kulturno prosvetni rad je organizovan u duhu biltena V. S-a, po četama kult.-prosvetni odbori, svaka četa izdaje sada

dva puta mjesečno zidne a dva puta džepne novine, baza izdaje mjesečni list, postoji pjevački hor, diletantska grupa, pa prilično aktivno rade.

Nepismenost je bila skoro potpuno nestala jer svaki dan se najmanje dva sata radilo na učenju nepismenih. Ali sada što dolaze novi drugovi i drugarice 90*70 nepismenih. Tako da ih opet imademo, pošto još predviđeni broj nije stigao, ne znamo tačno koliko će biti sviju nep.[ismenih],

VI.

Stanje higijene i zdravlja ove jedinice. Higijena je na visini, red čistoća, sašurivanje je redovito svakih 15 dana, pranje veša svakih 8 dana.

Razna lica uopšte ne mogu prići u logor, a u stambene prostorije ni pogotovo.

Zaraznih bolesti, tifusa ili slično bilo je jedan slučaj (lues broj 2) stari sifilis i jedan drug je otišao u bolnicu od upale porebrica pa je u bolnici dobio pjegavac.

VII.

Stanje odjeće i obuće, dolaskom novih drugova i drugarica, slabo je, tako rekuć dolaze goli, trebalo bi ih obući sviju.

Stanje intendanture i ishrane je jako slabo, ne dobijamo po tablici sledovanja nijednog artikla. Pokušali smo taj problem rešiti ali je sve bezuspješno, masti nemamo već mjesec dana nikako, kruh je jako loš i ne dobijamo ga redovito, tako da je to najveći problem za našu jedinicu.

Drugih naročitih napomena nemam.

S. F. — S. N.

Polit, komesar
Dragan M. Studen

br. 41

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA PRISTAPSKIH ĆELIJA ŠTABA 7. KORPUSA JA OD 21. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

PARTBIRO PRI STABU VII KORPUSA
Dana 21. marta 1945.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE

Krajem februara preuzeo sam[2] poslove sekretara partijskog biroa pri štabu VII korpusa. Raniji sekretar Dušan Gorkič otišao je iznenada u Beograd i zato nisam imao s njime nikakav razgovor kojim bi me informisao o svim problemima. Šaljem izveštaj o dosadašnjem radu.

1.) Organizaciono stanje: Naša partijska organizacija ima 100 članova i 7 kandidata. Ćelije su organizovane tako da članovi 1 odseka sačinjavaju jednu ćeliju, ili je više odseka spojeno u jednu ćeliju. Ćelija, odnosno ćelijskih grupa ima 12, i to:

1.) Ćelija operativnog i inžinjerskog odseka, sekretar drug Koželj,[3] ćelija broji 6 članova i 1 kandidata.
2.) Ćelija obaveštajnog odseka, sekretar drug Koračin,[4] broj članova partije 12.
3.) Ćelija personalnog odseka, sekretar drug Vidic,[5] broj članova partije 9.
4.) Ćelija odseka za veze i šifrantskog odseka, sekretar drugarica Vidmar Božena, ćelija ima 4 člana partije i 1 kandidata.
5.) Ćelija sanitetskog, veterinarskog i intendantskog odseka. U tu ćeliju je uključen i komandant logora, sekretar dr Morel Marjan.

    Ćelija ima 16 članova partije i 2 kandidata.
6.) Ćelija prometno-tehničkog odseka Vojne oblasti, sekretar drug Lenaršič.[8] Ćelija ima 15 članova partije i 1 kandidata.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 153/1.**
[2] **Dr Marjan Južnič Niko**
[3] **Anton Koželj**
[4] **Jože Koračin**
[5] **Franjo Vidic**
[6] **Boris Lenaršič**

7.) Ćelija ekonomskog odseka Vojne oblasti, sekretar drug Setinc Marko. Ćelija ima 6 članova partije i 1 kandidata.

8.) Ćelija odseka za naoružanje, sekretar drug Filipčič.[7] Ćelija ima 6 članova partije.

9.) Ćelija vojne apoteke »Gorjanci«, sekretar drug Priveršek.[8] Ćelija irha momentano samo 3 člana partije i 1 kandidata.

10.) Ćelija frontnog gledališča, sekretar drug Marine,[9] ćelija ima 4 člana partije.

11.) Ćelija propagandnog odseka i vojnog suda. U tu ćeliju je uključen i administrator štaba. Sekretar drug Hreščak.[10] Ćelija ima 14 članova partije i 1 kandidata.

12.) Ćelija užeg štaba. Sekretar drug Mirko Lokar. Ćelija ima 5 članova partije.

Svi sekretari ćelija sačinjavaju partbiro, sekretar tog partbiroa je drug Niko — dr Južnič Marjan.

Partijska organizacija u štabu korpusa ne odgovara danas najbolje načinu rada u korpusu, nema dovoljne povezanosti između odseka i štaba, nema dovoljne povezanosti između pojedinih radnih područja. Osim toga, neke ćelije suviše su male a druge suviše velike.

Mnogo više bi radu korpusa odgovarala organizacija koju predviđa poslednji cirkular CK KPJ[11] za štabove korpusa, prema kome ćelije štaba sačinjavaju: uži štab i svi šefovi odseka, dok svi ostali članovi partije odseka sačinjavaju 1 ćeliju, odnosno grupe, koje su međusobno povezane biroom ćelije. Osim toga, cirkular CK KPJ predviđa partijski komitet pri štabu korpusa, koji ima sekretara, sekretara omladinske organizacije i 3 najbolja člana partije. Sekretar se bavi isključivo partijskim radom. Takva organizacija bi mnogo više obuhvatila sva područja rada i povezala rad. Takođe se pokazalo da je potreban neko ko bi se bavio isključivo partijskim radom, odlazio na sastanke pojedinih ćelija ili grupa i upoznao se sa problemima pojedinih ćelija. Sekretar partijskog biroa, pri ovakvom stanju kakvo je danas, ne može uspešno obavljati ove zadatke i upoznati sve ćelije. Problemi pojedinih ćelija ne mogu se sagledati samo iz izveštaja na sastancima partbiroa, zbog toga je potreban i ličan kontakt.

[7] Emil Filipčič

[8] Anton Priveršek, magistar farmacije

[9] Marjan Marine

[10] Dušan Hreščak

[11] Verovatno se odnosi na cirkular CK KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 17/IV i 152/III).

Nameravali smo našu partijsku organizaciju organizovati u smislu direktiva sadržanih u cirkularu CK KPJ; međutim, čekamo na povratak druga komesara Hribara Janeza.[12]

2.) Rad i problemi

Sastanci ćelija održavaju se svake nedelje, i to po jedan organizacioni i po jedan teoretski sastanak. Nekoje ćelije imaju i po više teoretskih sastanaka. Sastanak partijskog biroa održava se svake nedelje jedanput, a na poslednjem sastanku donesena je odluka da se održava svakih 14 dana, jer se za tako kratko vreme, kao što je nedelju dana, ne mogu sprovesti postavljeni zaključci.

Naša partijska organizacija postavila je sebi sledeće zadatke:

a.) podizati partijsku disciplinu i partijsku svest članova partije;

b.) podizati vojnu i stručnu spremnost članova partije i voditi računa o tome da partijska organizacija bude motor čitavog rada u korpusu;

c.) podizati karakterni i moralni nivo članova partije, kako bi služili kao primer ostalim drugovima;

d.) uzdizati članove partije politički i teoretski i brinuti se za političku izgradnju vanpartijaca;

e.) učiniti življim kulturno-prosvetni rad u štabu korpusa;

f.) izgrađivati partijske kadrove i pridobijati nove članove.

Sta je učinjeno na svim tim sektorima rada i kakve su perspektive za budući rad?

Ad a.) U našoj partijskoj organizaciji su pre svega problem partijska disciplina i svest. U tom pogledu se stanje popravilo ali je disciplina u početku bila vrlo slaba, članovi partije izostajali su sa sastanaka i si. Sada mnogo urednije dolaze na sastanke i svaka ćelija ima određen dan za sastanak. Svako se oseća sada odgovornim ako ne dođe na sastanak i skoro uvek ranije obavesti sekretara. Na sastanak partijskog biroa su sekretari u početku slali zamenike ili samo delegate, tako da je svakom narednom sastanku biroa prisustvovao drugi član ćelije. Rad se na taj način nije mogao ni u kom slučaju podići, nije se mogao kontinuirano upravljati i podizati. Uprkos znatnom poboljšanju, partijska svest je još uvek slaba. Da navedem nekoliko primera: npr., ćelija [odseka] za veze i šifranata nije kaznila svog sekretara koji je dopustio da telefonisti iz odseka kradu kod civila i nikoga o tome nije obavestio. Ćelija je čekala vojnu presudu i sastanak partijskog biroa, umesto da je sama

[12] **Narodni heroj. Umro 23. oktobra 1967. u Ložu.**

sazvala vanredni sastanak i pomenutog kaznila.[13] Sekretar ćelije za veze drug Lado Ivanec bio je zatim, prema odluci partijskog biroa, privremeno isključen iz partije. Drugi slučaj: Kada se pripremala proslava 27. godišnjice Crvene armije, na sastanku partijskog biroa doneta je odluka da sve ćelije pošalju pc nekoliko drugova koji će sudelovati na toj proslavi. Bila je potrebna intervencija po vojnoj liniji da svi dođu na vežbe.

Na sastancima se zbog toga stalno naglašava da treba podići partijsku disciplinu i najstrože kazniti sve slučajeve nebrižljivosti. Tako je bio kažnjen opomenom sekretar ćelije Ekonomskog odseka Vojne oblasti jer uprkos obaveštenju nije dvaput došao na sastanak partijskog biroa i nije smatrao za potrebno da bilo koga o tome obavesti.

Preduslov da se ćelije aktivišu je podizanje partijske discipline i svesti. Kod nekih se još uvek oseća da sastanak smatraju kao vojničku dužnost a ne kao potrebu za partijskim životom. Međutim, u tom pogledu se, kao što je rečeno, stanje prilično popravilo a i rad bolje napreduje.

Ad b.) Na partijskim sastancima naglašava se važnost vojne i stručne sposobnosti članova partije za podizanje naše vojske. Zato se od članova partije traži da iznose opšte probleme iz svog rada i načine na osnovu kojih bi se mogla podići vojna i stručna sposobnost. Greška je, koja se stalno ponavlja, što u tim izveštajima članovi partije suviše zalaze u uske stručne i organizacione probleme. Na poslednjem sastanku partijskog biroa zaključeno je da svi odseci uvedu — a, osim toga, da šefovi odseka uvedu i po divizijama i brigadama, svako po svojoj struci — sastanke sa stručnim i političkim programom. Na svakom sastanku treba da se održi i politički referat, jer svako mora svoj zadatak smatrati i kao politički zadatak. Mora biti svestan da će biti aktivan i imati punu vrednost kao član naše vojske samo onaj koji bude politički izgrađen. Po svim ćelijama izveli smo kampanju za planski organizovan rad i za lenjinski stil u radu. O tome je održan i referat na jednom sastanku partijskog biroa (O stilu rada). Nadalje se na partijskim sastancima naglašava vojnička disciplina i njen značaj danas, kada se stvara regularna armija.

Ad c.) Sto se tiče morala, na sastancima se diskutuje o tome kakvo treba da bude ponašanje članova partije i da treba oštro nastupiti protiv svih prekršaja i slabog ponašanja. Tako je, npr., drug Gorenc, iz Operativnog odseka, bio kažnjen ukorom zbog pijanstva i bestidnog ponašanja u Komandi mesta Novo Mesto. Na sastancima se naglašava da je svaki član partije i ćelije u celini odgovoran za ponašanje svih članova.

" Radi se o nedozvoljenom prisvajanju izvesne količine vina. Sudsku presudu o tome vidi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 164/11.

Ad d.) Najveću pažnju posvećujemo političkoj i teoretskoj izgradnji članova partije. Partijski kadar kod nas je mlad, samo 17 drugova su članovi partije od 1941. i 1942. Članovi partije imaju iza sebe kratak partijski život i vaspitanje.

Što se tiče političkog vaspitanja, proučavaju se svi direktivni članci, te je izučavanje tekuće literature postalo življe. Da bi se to izučavanje usmerilo pravilnom linijom, mi smo na poslednjem sastanku partijskog biroa zaključili da se na organizacionom sastanku svake ćelije mora održati politički referat o tome kakva je linija partije u današnjoj političkoj situaciji, s obzirom na konkretne događaje i zadatke, da se u svakom članku pronađe ono jezgro, ona linija koju treba da upozna svaki član partije. Na svaki značajniji događaj ćelija treba da reaguje i zauzme svoj stav i mora da konkretizuje zadatke partijske organizacije s obzirom na taj događaj. Na taj način će političko vaspitavanje dobiti pravilnu liniju. Dosada je to proučavanje bilo prilično neplansko, Tako su, na primer, na poslednja tri sastanka partijskog biroa održani referati:

1.) O zadacima Partije u današnjoj situaciji,

2.) O revolucionarnom procesu u okviru narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji.

3.) Na poslednjem sastanku su se proučavale, uz diskusiju, poslednje direktive sadržane u cirkularu CK KPJ, i to samo I. deo, koji govori o današnjim zadacima partije u vojsci (drugi deo, o organizaciji, odgodili smo).

Da bi svi članovi odseka uzeli učešća u političkom radu, politički časovi se održavaju u širem krugu, dok se na organizacionom sastanku prorađuje samo linija partije s obzirom na političku situaciju.

Što se tiče teoretske izgradnje, na teoretskim sastancima proučavaju se SKP(b) i brošura »O partiji«. Nedostaci su ovi: Više puta javljaju ćelije da nije bilo vremena za teoretski sastanak, a osim toga proučavaju neplanski. To neplansko i neracionalno proučavanje je uzrok što se ne iskorišćuje vreme kojim se raspolaže. Dakle, teoretski nivo članova partije je nizak i zato na sastancima stalno naglašavamo značaj teoretskog vaspitavanja, i to pre svega: poznavanje marksističke teorije, rada i taktike partije, šta je to partija itd. Da bi proučavanje bilo što racionalnije, na poslednjem sastanku partijskog biroa određen je instruktor koji će obilaziti ćelije i davati direktive za proučavanje. Njegov je zadatak da upozna kakav način proučavanja najbolje odgovara dotičnoj ćeliji i da uvede plansko proučavanje.

Ad e.) Za oživljavanje kulturno-prosvetnog rada, od strane članova partijskog biroa je određen drug Hraščak, šef propagandnog odseka, kao odgovoran za ovaj sektor. Osnovu sačinja-

v& kulturni kružok, za koji je svaka ćelija dala po 1 člana. Zadatak je tog kružoka da daje inicijativu za kulturno-prosvetni rad. Dosad je održano više predavanja za članove odseka, tako, na primer: »O današnjim glavnim zadacima«,[14] »O poljskom pitanju« itd. Organizovane su »Usmene novine« za oficire štaba VII korpusa, svake subote. Ove novine sadrže članke i uređene su kao svake druge novine, s tom razlikom što se sve obavlja usmeno. Pojedini autori na takvom sastanku čitaju svoje članke. Ovi članci su politički (pregled međunarodne vojne i političke situacije), stručni (iz svakog odseka pripremi se stručni referat) ili literarni sastavi i kraći šaljivi i satirični sastavi. Novine imaju za cilj zbližiti članove odseka, uzajamno upoznavati probleme u radu raznih odseka, podstrekavati i osposobiti članove odseka za kulturni rad, navići oficire na istupanja i govor, a, sem toga, šibati greške u ponašanju i životu oficira. Dosada su »izašle« 1 takve novine, koje su pobudile mnogo interesovanja. Na programu su literarne večeri, tako se, na primer, sprema Prešernovo literarno veče.

Pošto još nemamo pevački hor, organizovaće ga drug Nečimer,[15] iz Propagandnog odseka, čim se vrati u štab korpusa.

Ad f.) Što se tiče kadra, primećuje se nedovoljna aktivnost pojedinih članova i u tom pogledu postoje velike razlike. Najteže je bilo aktivisati članove partije iz Intendantskog odseka, gde se stanje u poslednje vreme unekoliko popravilo, te redovno pohađaju sastanke, ali nema dovoljno samoinicijative. Nedovoljno je aktivna i ćelija Operativnog odseka. I u nekim drugim ćelijama ima dosta formalizma a suviše malo istinskog interesovanja. Biće nužno da sekretar, koji će se baviti samo partijskim radom u smislu novog cirkulara CK KPJ, posećuje sve ćelije i detaljnije upozna sve probleme.

Socijalni sastav kadra: 40 članova partije je iz redova radnika a nekoliko ima sitnih zanatlija i seljaka, 41 iz redova inteligencije a ostalo otpada na malograđanski sloj — činovnike i trgovce.

Općenito je kadar sposoban da se aktiviše, ali je potreban živ i redovan partijski rad.

3.) *Evidencija kadra*

Šaljemo spisak svih članova partije štaba VII korpusa.[16] Za evidenciju kadrova određen je drug Vidic iz Personalnog odseka, koji će voditi spiskove članova partije i interesovati se za

[14] Pod tim naslovom je 13. februara 1945. Edvard Kardelj održao predavanje preko Radio-Beograda. koje je u Sloveniji objavljeno u posebnoj brošuri (vidi »Bibliografiju 1941—1945, str. 398 i 399. pod br. 5498—5507).

[15] Alojz Nečimer

i« Verovatno se odnosi na spisak, bez datuma koji se nalazi u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 152/III.

nove članove; nadalje, imaće u evidenciji sve promene, prijeme, isključenja, kazne itd., koje ćemo Vam javljati u svakom izveštaju.

Kadrovske liste za neke članove štaba i odseka, koje ste tražili pre kratkog vremena, poslaćemo čim ih popunimo.

4.) *Omladinski rad*

Skojevaca u štabu korpusa (po odsecima) ima malo, oko 12, i nema mogućnosti za neki širi rad. Skojem je rukovodila dosada drugarica Vidmar Božena, koja je istovremeno sekretar ćelije i šef Šifrantskog odseka. Pošto je prezaposlena, rukovodi sada skojevcima drug Jože iz Propagandnog odseka, koji će izveštaje slati PK SKOJ-a. Od članova partije nije dosada niko zadužen tim zadatkom, ali ćemo postaviti odgovornog za taj sektor rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU !

Sekretar

BR. 42

UPUTSTVO POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. SRPSKE BRIGADE 22. DIVIZIJE JA OD 21. MARTA 1945. POMOĆNICIMA POLITIČKIH KOMESARA POTCINJENIH JEDINICA O TEORETSKOM RADU U PARTIJSKIM I SKOJEVSKIM ORGANIZACIJAMA[1]

STAB 10 UDARNE BRIGADE
XXII UDARNE DIVIZIJE
Str. pov. br. 2
21 mart 945 god.

POMOĆNICIMA KOMESARA BATALJONA I PARTISKIM RUKOVODIOCIMA POMOĆNIH JEDINICA OVE BRIGADE.

Situacija u kojoj se nalazimo zahteva rešavanje mnogih zadataka od kojih su izvesni prilično teški i komplikovani, ali Partija kao rukovodeća sila i u takvim momentima mora naći način i metod za rešavanje svih postavljenih zadataka. Garancija za naš uspeh leži u uspostavljanju Partije i svakog ko-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 1/2, k. 1054.**

munista na praktičnom i teoretskom polju, što veća čežnja i ljubav za naobrazbom. Do sada naši partiski rukovodioci ćelija vrlo malo su posvetili pažnje na ličnom uzdizanju i upoznavanju osnovnih partiskih stvari, pri čemu se odrazilo slabo napredovanje Partije kao i nesnalažljivost u izvesnim momentima. Citavo utrošeno vreme na proučavanju marksističkog materijala vrlo malo je koristilo našim komunistima. Jedno što su površno radili ne nastojeći da sve prorađeno dobro nauče i dobiju mogućnost da prenesu na drugoga a sa druge strane kačili su se za onaj materijal koji nije odgovarao nivou jednog mladog komuniste. Da bi otklonili ovaki nepravilni rad i iskoristili vreme dostavljam vam plan teoretskog rada u toku meseca marta kojega ćete se pridržavati.

1. Šta znači biti član Komunističke partije i kakve su njegove dužnosti.

2. *Praktični partiski rad (organizaciono pitanje Partije).*

3. *Dvadeset tri godine vladavine [Kraljevine] Jugoslavije.*

Od danas pa u buduće svakog dana odrediti po dva sata za teoretske partijske časove gde ćete prorađivati gore navedeni materijal a vreme sami odrediti i uskladiti sa planom rada tako da na jednom času usledi čitanje, prorađivanje i objašnjavanje materijala a na drugom času propitivanje. Bataljonski komiteti isto tako moraju održavati redovne teoretske sastanke. Ove sastanke održavati u okviru partijske ćelije ili, u nedostatku materiiala, čitave organizacije. Partiski rukovodioci naročito će posvetiti pažnju i razraditi drugu temu tako da svaki komunista zna šta je kandidatura, partiski život, radni i teoretski sastanci, partiska budnost, odgovornost, samoiniciiativa, konspiracija, o partiskim rukovodiocima kako u vojsci tako i u pozadini, o kaznama. samokritičnosti i kritičnosti, o dnevnom redu na sastancima itd. itd.

Određene teme kao što je 3. podeliti na nekoliko časova. Partiski rukovodioci biće lično odgovorni ukoliko se ovaj materiial ne bude u potpunosti savladao tako da svaki komunista ume da referiše određene teme. Ono će biti savladliivo s obzirom da se ove iste stvari ponavliaiu već me^erima. Na ove sastanke Dozivaćete i kandidate kao i dobre SKO.T-evce koii imaiu uslova da postanu komunisti. .Tedino otpada da nrisustvuiu kada se govori o partiskim rukovodstvima i partiskim vezama.

Da bi RKO.T-evski rad što bolie napredovao darete mu punu pomoć i od nie"a stvarno stvoriti rezervu Partiie. TCod nie<*a kao i knrl Partiie povećati teoretski rad i proraditi za ovaj mesec sledeće teme:

1) Osnovni voimovì o SKOJ-u.

2) *Organizacija SKOJ-a u vojsci.*

3) *Šta znači biti član Komunističke partije i kakve su njegove dužnosti.*

Teoretski rad u SKOJ-u sprovoditi isto kao kod Partije svakog dana po 2 sata a vreme sami odrediti. O ovome upoznati sve rukovodioce SKOJ-a.

Partiski rukovodioci brigade lično će obilaziti vaš rad a o rasporedu vremena obavestiti.

Ovo se dostavlja na znanje i dalji postupak svim partiskim i SKOJ-evskim rukovodiocima ovog bataljona.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22 mart 1945 g. Pomoćnik komesara — poručnik
Macura Dragoje
M. P.

BR. 43

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 8. UDARNE BRIGADE OD 23. MARTA 1945. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA 20. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆ. KOMESARA
VIII. DALM. UDARNE BRIG.
Dne 23/III. 1945. god.

POMOĆNIKU KOMESARA XX. UDARNE DIVIZIJE

Dostavljam ti izvještaj o stanju i radu Partijske organizacije za mjesec mart.

I. ORGANIZACIONO STANJE:

Partijska organizacija po spisku broji 249 članova Partije, kandidata 85, a skojevaca 276. Od toga u rashodu 45 članova Partije, 11 kandidata i 83 skojevca. Brojno stanje od prošlog mjeseca povećalo se za 56 članova Partije. Kroz isto razdoblje došlo je izvan okvira Brigade 10 članova, a otišlo iz Brigade 8 članova (od ovih 8 niko nije otišao van Divizije), 5 poginulo i 3 izbačena).

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18—l 'IO, k. 1029 II.**

Izbačen je komandant V. Bataljona Mile Grgurević radi nedostojnog držanja i varanja Partije, komesar 1. čete IV. Bataljona Periša Marinko radi toga što je dozvolio da mu vojnici vrše pljačku narodne imovine, u kojoj je i sam učestvovao a zatim nijekao. Također je izbačen vodnik 3. čete istog Bataljona Zivković Marko, koji je svojom nebudnošću dosta doprinio da njegov Bataljon bude iznenađen od neprijatelja i pretrpi gubitke. Istovremeno je kažnjen partijskom opomenom pomoćnik komesara 2. čete II. Bataljona Vukov Božo radi aljkavog rada i laganja Partiji. Stabska ćelija IV Bataljona održala je sastanak po pitanju iznenađenja kojeg je Bataljon doživio,[2] konstatovala je na istom da je njeno članstvo krivo za to iznenađenje. Na temelju tog zaključka predložila je Birou određene kazne za sve članove. Kazna još nije utvrđena ni izrečena, to je dano u zadatak specijalnoj komisiji, koja je sastavljena da ispita tu stvar i još neke druge stvari u Partijskoj organizaciji tog Bataljona.

Broj ćelija povećao se: a) na osnovu zaključka Divizijskog komiteta, a po direktivi CK[3] po kojoj se u svakoj prištabskoj četi treba da formira partijska ćelija i b) jer su u četama Talijanskog bataljona oformljene ćelije. Pri formiranju tih ćelija polazilo se sa stanovišta da bi bilo nepravilno čekati da tamo u tom Bataljonu ljudi sazriju za naš kriterijum. U istom Bataljonu formiran je bataljonski Biro. Oformljen je također Komitet kao rukovodeće tijelo četa pri Stabu.

Porast organizacije govori o tome da se je u zadnje vrijeme prišlo smjelije pitanju omasovljenja. Pri tome je bilo i grešaka,, a kao najglavnija bila bi da se nije u svim jedinicama izvršila dovoljna procedura u pripremama ljudi za Partiju. Ima i takvih slučajeva da se je ljude primalo prerano, naprosto zato da se izvrši direktiva, svakako krivo shvaćena. No svakako je tačno da su u Partiju ušli ljudi, iako sirovi, zdravi, odani pokretu i primjerni, a pitanje njihovog apsorbovanja i razvoja zavisi od toga kako će raditi organizacija koja ih je primila. Ipak sektaštvo još nije razbijeno, naročito nije kod III. Bataljona i prištabskih djelova. Kod prvog je uzrok sporost i staro, kruto shvatanje tog pitanja sa strane pomoćnika komesara Bataljona, koje se logično prenosi na čitavu organizaciju, odnosno partijske rukovodioce te jedinice. Kod drugog je jedan od uzroka mladost novog Komiteta,[4] a ni biro ćelijin koji mu je prethodio nije rje-

[1] **Vidi dok. br. 30, objašnjenje 3.**

[5] **Odnosi se na Direktivno pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi dok. br. 2, objašnjenje 3).**

[4] **Verovatno se radi o grešci, jer u bataljonima, po direktivi Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945, predviđeni su partijski bataljonski biroi, a ne komiteti (vidi dok. br. 2, objašnjenje 3).**

šavao stvar. Po pitanju omasovljenja Partije ima još izuzev II. Bataljona — nepravilnih shvatanja, usko se na to pitanje gleda, naime uzima se kao pitanje prilaženja ovom ili onom pojedincu, koji već sam od sebe ima nekih specifičnosti i kvalifikacija koje govore o tome da mu se može pristupiti. Tačnije to pitanje još uvjek se ne tretira kao stvar općeg rada i života jedinica, koji će ako je pravilan i uporan otkriti uspavane snage, stvoriti uslove za njihovo razvijanje, pa slijedstveno i uslove za njihovo približavanje Partiji. Karakteristično je još i to da se ovu stvar pretvara u nešto ukrućeno i službeno, nema onog približavanja ljudima koje bi imalo da omogući članu Partije da otkrije čitav duševni kompleks jednog čovjeka i da se na osnovu njegovih osobenosti korigira i rad na odgoju.. .[5] Nepoznavanje Partije, gledanje na nju kao strašilo može se reći da je često puta karakteristično za mišljenje borca o našoj Partiji, što je i razumljivo kad se uzme u obzir gdje je taj borac dosada živio i pod čijim utjecajem. Kao pomoć radu na omasovljenju Partije ili kao jedan način rada po tome bilo je naglašeno da se populariše naša Partija preko političkih časova itd., što nije u dovoljnoj mjeri učinjeno.

Bataljonski biroi ili tačnije njihovo članstvo vrlo je mlado i obzirom na svoj partijski staž i po pitanju praktičnog iskustva i teoretskog znanja. Za gro njih osnovna je crta upornost i marljivost u radu, ali je česta pojava da slabo u praksi rješavaju stvari. Njihov rad nikako nije u skladu sa rezultatima, što dokazuje da se ne pogađa stvari gdje treba. Mnogi biroi ne mogu još sami, bez pomoći pravilno dejstvovati a mnogi četni partijski rukovodioci skoro i nikako ne mogu izvršiti taj zadatak. Ovim zadnjim potrebna je pomoć koja bi se sastojala u obilaženju njihovih ćelija sa strane sekretara i biroa. U III i IV. Bataljonu ona je bila slaba pa čak i nikakva.. .[6] Biroi do sada nisu bili partijska tijela, već naprosto zbir partijskih rukovodioca. Pred svima je postavljen način rada biroa i neki od njih već funkcionišu kao takvi. „

Još uvijek je karakteristično za mnoge ćelije odnosno njihove sekretare mlitavost, koja je na primjer naročito oštra kod IV. Bataljona, a posljedica toga bile su kojekakve nepoželjne stvari najprije u organizaciji, a onda logično i prirodno u bataljonu. Tamo partijska organizacija nije imala snage, a nema još ni danas, da rekne svom članstvu ono što je njen interes, već je puštala da liudi tonu i dovela ih na taj način do isključenja, kažnjavanja itd. Na ovo nadovezuje se i još neizlječena familijarnost, pa onda i vlastite slabosti. K ovome treba dodati činjenicu brzog i naglog izdizanja partijskih rukovodioca, čega

[5] i[e] **Tako je (tri tačke) u originalu dokumenta.**

je posljedica nedovoljni autoritet ovih u očima, na primjer, komandira, koji nekad znaju i da narede pomoćniku komesara, koji s druge strane ima o sebi inferiorno mišljenje.

Uza sve navedene slabosti i objektivne i subjektivne partijska organizacija pokreće život, negdje u jačoj, a negdje u manjoj mjeri. Kod II. Bataljona, na primjer, život se odvija kroz partijsku prizmu i može se reći da mu je ona dala pravilni tempo i ritam, mada su tu partijski rukovodioci najmlađi. Radu je organizacija uspjela dati, što je glavno, široki karakter, angažujući u njemu najprije svakog komunistu, koji prirodno povlači za sobom i ostale. Organizacija je zdrava, iako sastavljena od sirovog elementa, pretežno seljačkog. Njega se može odgajati, jer je lišen dubljih predrasuda buržoaskih shvatanja.

Rad sa kandidatima dobro je postavljen teoretski, no nije rjedak slučaj da je kandidat bez zadatka. Oni dolaze na jedne i druge sastanke. Odnos u broju između kandidata i članova Partije još uvjek ne odgovara.

Teoretski rad, uz tu i tamo izvjesne propuste (štabske ćelije), u kvantitativnom pogledu zadovoljava. Skoro sve četne ćelije rezervisale su za njega skoro i previše vremena. Moglo bi se reći da rezultati nisu izostali. Oni bi bili mnogo bolji da se je svugdje osim kolektivnog učenja primjenio sistem individualnog rada, kao partijske obaveze.

Rad SKOJ-a ide u paraleli sa radom partijske organizacije. Tamo gdje je Partija bolja, tamo dobro radi i SKOJ. Brigadni komitet u svom sastavu odgovara izuzev sekretara koji vjerovatno neće moći odgovoriti na dužnosti. Bataljonski komiteti nešto su lošiji iz objektivnih razloga što se četni rukovodioci SKOJ-a dižu za partijske odnosno političke rukovodioce. SKOJ je zaista podrška Partiji, a skoievci su nosioci primiernosti i elana rada. unose život i raspoloženje u jedinicama. Rad sa neobuhvaćenom omladinom provodi se preko omladinskih konferencija teornih i praktičnih.

II. VOJNIČKI SEKTOR:

U vojničkom pogledu Brigada je koraknula napred. Taj napredak odnosi se prvenstveno na disciplinu i vanjski izgled jedinica. Što se tiče pitanja borbenosti, odnosno izvršavania borbenog zadatka Brigade, o tome se ne bi mogao dati realan sud: a) radi tosa što je sadašnji kadar većim dielom neprovieren u borbi, tačnije u rukovođeniu sa borbom i b) što ima dobar dio novog. borbom nekrštenog liudstva. Druga stvar izgleda neće negativno utiecati na borbenu gotovost Brigade, međutim ono prvo može biti ozbiljan problem obzirom na broičanost iedinica i složenost voiničkih zadataka. Moral i borbenost voinika, tačnije ofenzivni duh i raspoloženje za borbu kod boraca na vi-

sini je više nego ikada do sada. Ovo je iz razumljivih razloga obzirom na lokalnu i spoljnu situaciju i obzirom na perspektivu brzog okončanja rata. Odlaskom u Liku očekivalo se je da bi moral mogao da popusti, međutim je baš obrnuto. Osnovni vojnički problem je kultura oficira koja je zapravo nikakva. U svrhu izdizanja radi se po predviđenom planu, ali skoro svi rukovodioci ne posvećuju dovoljnu pažnju toj stvari. Po pitanju izdizanja discipline i svega onog što je krenulo napred Partijska organizacija je izvršila zadatak, postavljajući kao partijsku obavezu taj rad pred svoje članstvo. Naročito što je preko Partije forsirano to je pitanje kontrole i nepropuštanja grešaka. Bilo se je uvriježilo mišljenje da je dovoljno izdati naređenje i da je time sve učinjeno. Isto tako prelazilo se je preko grešaka, nije bilo oštrine dovoljno. Ide se u pravcu potpune likvidacije tih nevojničkih osobina rukovodioca.

III. POLITIČKO I KULTURNO-PROSVJETNO STANJE:

Političko stanje ogleda se u nekoliko problema koji su se negativno odrazili na jedinicu. To su: a) loše zdravstveno stanje, b) neravnomjerni uslovi rada obzirom na boravak djelova Brigade u Liki i c) nepotpunjenost, pa onda reorganizacija štabova odnosno političkog djela tih štabova. Po prvom pitanju politički rad je patio utoliko što je dosta boraca bilo izbačeno iz stroja, što je s druge strane negativno utjecalo na raspoloženje drugih i što je Brigada bila bačena u karantinu. Po drugoj stvari karakteristično je da su loši uslovi i zadaci vojnički sprečavali normalan rad. Treća točka najviše bi igrala u tome ulogu. Neko vrijeme falilo je nekoliko komesara, odnosno pomoćnika komesara bataljona, a kad su ovi došli trebalo je izvjesno vrijeme da se isti upoznaju i sažive sa svojim jedinicama. Kod sva tri ova problema samo se je na jednog moglo utjecati i rješavati ga u ovoj ili onoj mjeri — to je pitanje zdravstva. Tu partijska organizacija nije učinila dovoljno, a) zato što je Talijanski bataljon zanoćio u mjesto gdje je bio tifus i b) što se moglo posvetiti više pažnje higijeni.

Niži politički kadar prilično je loš i najčešće nije u stanju upoznavati borce sa događajima. To je iz dva razloga, kao prvo nizak vlastiti politički nivo i drugo nedovoljno interesovanje i praćenje događaja. Preko Partije uspjelo se je dati radu može se reći sveobuhvatni karakter. Tako da je političko odgajanje drugih postavljeno kao obaveza komunista. Rezultati su očiti. Kao najglavnije u priličnoj mjeri je probuđen interes boraca za učehjem i svi oni naučili su makar nešto iz naše borbe. U političkom radu pomalo se je bilo upalo na neki način u šablon. Uporno se je učilo, na primjer, kratice ili odluke

AVNOJ-a, ili slično, dok se nije dovoljno osvijetljivalo tekuće aktuelne događaje spoljne i lokalne.

Politički rad obilježen je kroz minulo vrijeme bio pripremanjem izbora i pri tome obrađivanjem određenih tema i objašnjavanjem novih događaja u našoj zemlji. Stvaranje jedinstvene vlade, naziv našoj vojsci JA itd. Ovo zadnje nije dovoljno savladano, a i Partija nije dovoljno po tome učinila. Za ono prvo Partijska organizacija je pripremila sve, održane su konferencije komunista po tim pitanjima.

Općenito politička svijest boraca je niska, ali je probuđena. Rukovodioci usvajaju sve pravilniji metod rada. Politički kadar je popunjen, mada ima po koje mjesto tek formalno popunjeno.

Kulturno-prosvjetni rad krenuo je naprijed, naročito po nekim pitanjima. Tako na primjer grana športa, koja do sada uopće nije bila zastupana, vidno je napredovala, igraju se nogometne utakmice, koje su naročito interesantne i žive i doprinose mnogo u buđenju jedinica iz mrtvila. Po pitanju nepismenosti dosta je učinjeno, nema nijednog borca koji ne zna pisati ni slova. Tako na primjer na početku takmičenja bilo je 314 potpuno nepismenih boraca, a kroz takmičenje naučilo je 157 njih potpuno pisati. Ovi drugi naučili su djelomično. Potpuno nepismenih ima još 2—3%, a to su većinom novomobilisani. Nešto se je poradilo i po pitanju priredaba, dano je niz njih, mada su po kvalitetu dosta loše. Kulturna predavanja održavaju se iako ne u dovoljnoj mjeri. Kroz takmičenje održano je 35 kulturnih predavanja iz raznih nauka. Zidne novine izlaze u nekim jedinicama redovno, a u nekim neredovno. U tome je ozbiljna kočnica nedostatak papira. Bataljonski listovi nisu izlazili redovito i to baš iz istih razloga.

Prop. otsjek je formiran i već djeluje. Izgledi su da će odgovoriti svojoj svrsi, jer mu je sastav dosta dobar.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoć. kom. kapetan
Andre Gabelić

BR. 44

DVOMESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 26. UDARNE DIVIZIJE JA OD 24. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. J. D 26/III 945[2]
XXVI. UDARNE DIVIZIJE IV. ARMIJE
24. marta 1945. g.

Izvještaj rada
partijske organizacije,
za mjesec februar—mart

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Jačina i čvrstina partijske organizacije u Diviziji najbolje se mogla oprobati kroz posljednje pokrete od Šibenika do Širokog Brijega, zatim od Mostara do u Liku i borbama za Široki Brijeg i Mostar.[3] *Kroz te naporne pokrete i borbe nije bilo skoro ni jednog slučaja malodušnosti i popuštanja od strane članova Partije,* što je neosporno jedan od glavnih uzroka posljednjim vojničkim uspjesima naše Divizije.

Organizacija, iako je kroz borbe imala gubitaka u svom članstvu, ipak se *pored kvalitativnog jačanja ona i brojčano ojačala* u odnosu na stanje pred akcije[4] (vidi se iz priložene tablice), ma da ne u onolikoj mjeri, koliko se to objektivno moglo. Jedino zadovoljavajuće se u I. Brigadi vodi računa o nepartijcima kroz borbe, prati ga se, te tako na osnovu njegovog dr-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48. 668—671.

[1] Verovatno datum zavođenja dokumenta u CK KPH.

[3] Divizija je, po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945, izvršila pokret iz Šibenika, gde se nalazila na odmoru, do Imotskog, gde se prikupila do 3. februara, a potom je od 6. do 14. februara učestvovala u mostarskoj operaciji i u oslobađanju Širokog Brijega (7. februara) i Mostara (14. februara). Nakon završene mostarske operacije ona se vratila u severnu Dalmaciju, a potom, oko polovine marta 1945, prebacila se u Liku, gde je učestvovala u ličko-primorskoj operaciji, koja je počela 20. marta 1945 (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118; Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 119/8, reg. br. 40—12, k. 272 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 526—530 i 553—562).

[4] O radu i stanju partijske organizacije uoči odlaska u Hercegovinu vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 15: izveštaj divizijskog komiteta 26. udarne divizije od 4. januara 1945, koji je upućen Centralnom komitetu KP Hrvatske.

D 26/[illegible]

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.J.
XXVI.UDARNE DIVIZIJE IV.ARMIJE

24.marta 1945 g.

Izvještaja rada
partijske organizacije
za mjesec februar-mart.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Jačina i čvrstina partijske organizacije u Diviziji najbolje se mogla oprobati kroz posljednje pokrete od Šibenika do Širokog Brijega, zatim od Mostara do u Liku i borbama za Široki Brijeg i Mostar. Kroz te naporne pokrete i borbe nije bilo skoro ni jednog slučaja malodušnosti i popuštanja sa strane članova Partije, što je neosporno jedan od glavnih uzroka posljednjim vojničkim uspjesima naše Divizije.

Organizacija iako je kroz borbe imala gubitaka u svom članstvu, ipak se pored kvalitativnog jačanja ona i brojčano ojačala u odnosu na stanje pred akcije (vidi se iz priložene tablice), ma da ne u onolikoj mjeri, koliko se to objektivno moglo. Jedino zadovoljavajuće se u I. Brigadi vodi računa o nepartijcima kroz borbe, prati ga se, te tako na osnovu njegovog držanja donese odluka o primanju u Partiju, dok u ostalim Brigadama o tome samodovoljnoj mjeri ne vodi računa, radi čega neki drugovi nepotrebno ostaju van Partije duže vremena. Partijski rukovodioci Brigada su sami uočili ovaj nedostatak i pred rukovodioce i članove Partije postavili, da se pored svakidašnjeg rada sa nečlanovima Partije, naročito povede računa o njihovom držanju u borbama.

Jedan od najozbiljnijih i najvažnijih zadataka sekretarijata Divizijskog Komiteta uopće, a sekretara posebno, jeste pomoći partijskim rukovodiocima Brigada, da se snadju na dužnostima, pošto su svi novi, osim rukovodioca u III.Prekomorskoj Brigadi. Partijski rukovodioc I. Brigada IMBRAHIMPAŠIĆ MUJO, kao i rukovodioc u XII.Brigadi DRAŽGA BOŽIDAR uspješno se snalaze na dužnosti, uspjeli su ući u najvažnija pitanja organizacije, stari su borci a i rukovodioci, pa imaju i dobar autoritet u Brigadi, za njih neće biti problem potpuno se snaći, dok to isto nije slučaj i sa partijskim rukovodiocem XI.Brigade MILIČIĆ ZORKOM. On jeste dobar komunista, energičan i poletan u radu, takodjer i bistar, ali je relativno mlad rukovodioc sa nedovoljno iskustva i brigada je za njega dosta široka pa i teška, radi čega će njemu trebati posvetiti naročitu pažnju dok se snadje na dužnosti.

O likvidaciji sektaštva na pitanju primanja novih članova u Partiju, uzroku tog sektašenja specijalno u našoj diviziji i načinu njegovog otklanjanja govorio sam u prošlom izvještaju. Mi smo do sada imali vidnih uspjeha u rješavanju toga problema, no ni do danas nismo u potpunosti riješili. Mislim da je i nemoguće razbiti taj stav za jedno kraće vrijeme, i da za sticanje potrebne širine kod rukovodioca treba izvjesno kroz uskustvo provjeriti pravilnost, odnosno nepravilnost, oštrine kriterijuma primanja u Partiju.

Prije borbi na Mostaru i Širokom Brijegu kod rukovodioca i skoro cijelog partijskog članstva stvorilo se ubjedjenje da se novi borci, kojih je prije akcije došlo u Diviziju preko 2.500, neće boriti, ili vrlo loše boriti, te da su tako jedinice izgubile od svoje prijašnje vrijednosti. To je bilo prilično opasno mišljenje, jer je uhvatilo većeg maha i demoralizatorski je djelovalo. Mi nismo ga uspjeli razbiti, ma da smo neprestano radili na tome, tako da su rukovodioci išli u akciju - naročito u I.Brigadi - sa izvjesnim strahom. To je nekako ponukalo da se još više založe za uspjeh akcije, što je imalo za posljedice da su se novi borci, iako prvi put u borbi, borili kao i stari, i uopće bolje držali nego što je to sada bio slučaj. Taj uspjeh, pored ostalih momenata, bio je uzrok stvaranju ubjedjenja kod rukovodioca i boraca u Diviziji, da pred njima ne postoji prepreka.

Pitanje jačanja discipline kao i uopće svestranog modernisiranja naše vojske, sa strane partijske organizacije je pravilno shvačeno i vodi se kampanja po Brigadama kroz štampu, preko sastanaka itd. O tome, što već ima pozitivnih rezultata.

Za partijsku organizaciju u Diviziji nemamo jedinstven plan teorijskog rada, nego je taj plan postavljen po Brigadama i sada se proradjuju teme "Organizaciono pitanje" i "Nacionalno pitanje". Još uvijek je u izvjesnoj mjeri problem održati kontinuitet u teorijskom radu za vrijeme pokreta, što je i zaista nezgodno, te smo postavili da težište teorijskog rada u pokretima treba biti na individualnom učenju.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 44

žanja donese odluka o primanju u Partiju, dok u ostalim brigadama o tome se u dovoljnoj mjeri ne vodi računa, radi čega neki drugovi nepotrebno ostaju van Partije duže vremena. Partijski rukovodioci brigada su sami uočili ovaj nedostatak i pred rukovodioce i članove Partije postavili, da se pored svakidašnjeg rada sa nečlanovima Partije, naročito povede računa o njihovom držanju u borbama.

Jedan od najozbiljnijih i najvažnijih zadataka sekretarijata Divizijskog komiteta uopće, a sekretara posebno, jest *pomoći partijskim, rukovodiocima brigada,* da se snađu na dužnostima, pošto su svi novi, osim rukovodioca u III. Prekomorskoj brigadi.[5] Partijski rukovodioc I. Brigade Ibrahimpašić Mujo, kao i rukovodioc u XII. Brigadi Drezga Božidar uspješno se snalaze na dužnosti, uspjeli su ući u najvažnija pitanja organizacije, stari su borci a i rukovodioci, pa imaju i dobar autoritet u Brigadi, te za njih neće biti problem potpuno se snaći, dok to isto nije slučaj i sa partijskim rukovodiocem XI. Brigade Miličić Zorkom. On jeste dobar komunista, energičan i poletan u radu, također i bistar, ali je relativno mlad rukovodioc sa nedovoljno iskustva i brigada je za njega dosta široka pa i teška, radi čega će njemu trebati posvetiti naročitu pažnju dok se snađe na dužnosti.

O likvidaciji sektaštva na pitanju primanja novih članova u Partiju, uzroku tog sektašenja specijalno u našoj diviziji i načinu njegovog otklanjanja govorio sam u prošlom izvještaju. Mi smo do sada imali vidnih uspjeha u rješavanju toga problema, no ni do danas ga nismo u potpunosti riješili. Mislim da je i nemoguće razbiti taj stav za jedno kraće vrijeme, i da za sticanje potrebne širine kod rukovodioca treba izvjesno kroz iskustvo provjeriti pravilnost, odnosno nepravilnost, oštrine kritcrijuma primanja u Partiju.

Prije borbi na Mostaru i Širokom Brijegu od rukovodioca i skoro cijelog partijskog članstva stvorilo se ubjeđenje da se novi borci, kojih je prije akcije došlo u Diviziju preko 2.500, neće boriti, ili vrlo loše boriti, te da su tako jedinice izgubile od svoje prijašnje vrijednosti. To je bilo prilično opasno mišljenje, jer je uhvatio većeg maha i demoralizatorski je djelovalo. Mi nismo ga uspjeli razbiti, mada smo neprestano radili na tome, tako da su rukovodioci išli u akciju — naročito u I. Brigadi — sa izvjesnim strahom. To ih je nekako ponukalo da se još više založe za uspjeh akcije, što je imalo za posljedice da su se *novi borci, iako prvi put u borbi, borili kao i stari, i uopće bolje držali nego što je do sada bio slučaj.* Taj uspjeh,

[5] **Pomoćnik političkog komesara 3. prekomorske brigade bio je tada Joža Sema.**

pored ostalih momenata, bio je uzrok stvaranju ubjeđenja kod rukovodioca i boraca u Diviziji, da pred njima ne postoji prepreka.

Pitanje jačanja discipline kao i uopće svestranog moderniziranja naše vojske, sa strane partijske organizacije je pravilno shvaćeno i vodi se kampanja po brigadama kroz štampu, preko sastanaka itd. o tome, što već ima pozitivnih rezultata.

Za partijsku organizaciju u Diviziji nemamo jedinstven plan teorijskog rada, nego je taj plan postavljen po Brigadama i sada se prorađuju teme »Organizaciono pitanje« i »Nacionalno pitanje«. Još uvijek je u izvjesnoj mjeri problem održati kontinuitet u teorijskom radu za vrijeme pokreta, što je i zaista nezgodno, te smo postavili da težište teorijskog rada u pokretima treba biti na individualnom učenju.

U prošlom izvještaju napomenuo sam da je jedan vrlo ozbiljan problem bio *istrčavanje rukovodioca u borbama,* usljed čega su se trpili nepotrebni gubitci. To pitanje se dobrim dijelom rješilo putem sastanaka sa rukovodiocima na kojima im je govoreno o njihovoj ulozi kao rukovodioca jedinica, zatim preko jačanja znanja i sposobnosti nižim rukovodiocima kroz kurseve koji su se držali po brigadama i u Diviziji.

Ipak je najbolnija tačka u cijeloj partijskoj organizaciji Divizije bila jedinice pri Štabu Divizije, kojima je direktno rukovodio Divizijski komitet, a koji im objektivno nije mogao dovoljno neposredno pomoći. Radi toga je partijski rad u tim jedinicama i bio nesređeniji nego što je to u brigadama, no posije postavljanja partijskog rukovodioca za te jedinice i formiranja partijskog komiteta, rad se postepeno sređuje. Radi lakšeg i uspješnijeg rukovođenja jedinicama pri štabovima brigada, kojih također ima dosta (8), Divizijski komitet je, u vezi sa direktivom C.K.K.P.J.[6] o stvaranju komiteta za jedinice pri štabu divizije, donio odluku da se formiraju komiteti i za te jedinice po istom principu, kao i za jedinice pri štabovima divizija.

Pitanje kandidata još uvijek nije dovoljno pravilno shvaćeno, naime, nije se dovoljno tražilo uzroka malom broju kandidata u jedinicama. Ono jeste opća konstatacija »nedovoljno se radi« i »ne posvećuje im se pažnja« itd., ali konkretnije osnovni razlog jeste u tome što se na ljude gledalo površno i nisu se partijske jedinice detaljnije bavile pitanjem svakog čovjeka u svojoj četi, rjeđe bi na svojim sastancima diskutovali o ljudima, i ako bi diskutovali, onda često puta letimično i površno. Tu također postoji i jedna druga stvar, koja je naročito karakteristična za našu I. Brigadu, naime zastupa se izvjesno mišljenje, specijalno po četnim pa i bataljonskim rukovodio-

*** i [7] Reč je o direktivnom pismu CK KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRPJ. reg. br. 15, fond CK KPJ).**

cima, kako je nemoguće politički vaspitati ili prevaspitati starije ljude, pa se zbog toga o njima i nije vodilo dovoljno računa. Na posljednjem sastanku Divizijskog komiteta duže smo diskutovali o ovom pitanju, pa pošto smo vidjeli njegov pravi uzrok, smatram da će se pravilno rješiti, tim prije što je tom pitanju posvećeno dovoljno pažnje i u posljednjem pismu C.K. K.P.J,[7] To je zaista pitanje na čijem rješenju mi već duže vremena radimo, o njemu sam i zadnji put u izvještaju govorio i od tada smo ipak postigli izvjestan uspjeh u tome što smo uspjeli, naročito sada, u potrebnoj mjeri zainteresovati partijsku organizaciju na pitanju kandidata, kao i njihov broj u zadnje vrijeme povećati.

Partijska organizacija u I. Brigadi po kvalitetu je donekle bolja od ostalih, zahvaljujući tome da su četni i bataljonski partijski rukovodioci stariji i iskusniji nego kod ostalih brigada. Karakteristično je za njih da skoro sve novo partijsko članstvo regrutuju iz SKOJ-a, dok im je rad sa kandidatima najslabiji. To je posljedica onog stava o kome sam gore govorio.

U *XI.* Brigadi partijska organizacija je u *najvećem poletu,* što u svakom slučaju daje pečat u Brigadi, no poslije izmjene partijskog rukovodioca Brigade (nazad dva mjeseca jednog, pa posije toga mjesec dana opet drugog[8]), kao i izmjene dvojice bataljonskih rukovodioca, organizacija je malo stagnirala i donekle izgubila na čvrstini, tako da je kod njih bilo u posljednjem mjesecu četiri slučaja kažnjavanja partijskom kaznom i jedan slučaj izbacivanja iz Partije. Njima je momentalno najpotrebnija pomoć da bi zadržali tempo napredovanja.

Organizacija u *XII.* Brigadi i u *III.* Prekomorskoj brigadi po broju i kvalitetu je slična, nalazi se u jednom *normalnom porastu* i jačanju, što potpuno određuje i jačanje brigada kao cjelina. Partijski rukovodioc XII. Brigade Drezga je staložen i solidan, dobro se snašao i odlazak druga Dragana Granića sa dužnosti partijskog rukovodioca Brigade neće se ni malo osjetiti. Partijski rukovodioc III. Prekomorske brigade drug Joža Sema je najstariji i najiskusniji partijski rukovodioc Brigade, vrlo aktivan i energičan u poslu, što u izvjesnoj mjeri daje ton radu i razvitku cijele partijske organizacije u Brigadi.

Skojevska organizacija, mada je kroz posljednje borbe imala srazmjerno više gubitaka nego partijska, uspjela se dosta ojačati, omasoviti, što je posljedica njihovog izlaženja iz usko skojevskih okvira, te šireg i masovnijeg rada sa neobuhvaćenom omladinom. Strog kriterijum za primanje u SKOJ, koji je naročito bio oštar nazad dva do tri mjeseca, ni do danas u našoj

" Pre Zorka Miličića, u 11. brigadi su bili pomoćnici političkog komesara Benko Matulić i Martin Gabričević.

Diviziji nije došao na taj stepen da zaista poštuje princip, da je SKOJ i masovna i vaspitna organizacija. Partijska organizacija je SKOJ-u posvetila specijalnu pažnju, jer u čitavoj Diviziji skoro sve novo partijsko članstvo se regrutuje iz SKOJ-a. Radi toga SKOJ u našoj Diviziji je i postigao dobre rezultate u smislu svog kvalitativnog i kvantitativnog jačanja. Danas skojevska organizacija nije samo organizacija koja živi i radi za sebe, bavi se samo svojim unutrašnjim pitanjem, nego je ona puna podrška Partiji u rješavanju skoro svih općih pitanja jedinice. No baš radi toga što je partijska organizacija dovoljno pomagala SKOJ-u, na drugoj strani je pravila jednu grešku, da nije dovoljno posvećivala pažnje izdizanju i osposobljavanju samih SKOJ-evskih rukovodioca, nego su se ovi često puta bezpotrebno mijenjali, slali na druge dužnosti itd., što je dovelo do toga da imamo uvijek mlado i nedovoljno iskusno skojevsko rukovodstvo. Tako danas kao najvažniji zadatak u okviru skojevske organizacije jeste osamostaliti i učvrstiti skojevska rukovodstva kao neophodan preduslov i za što uspješnije rješavanje sektaštva u SKOJ-u, koje je još uvijek ozbiljno pitanje. Ovo naročito vrijedi za XI. i XII. Brigadu gdje su brigadni komiteti SKOJ-a skoro potpuno novi.

Političko stanje u Diviziji uopće gledano znatno se popravilo u odnosu na ono kakvo je bilo pred dva mjeseca, kad smo u Diviziji imali oko 2.500 politički potpuno neobrađenih ljudi. *Novi borci su se potpuno stopili sa starima* i danas se ne može govoriti o nekoj naročitoj razlici. Politički rad kroz posljednja dva mjeseca bio je postavljen tako, da je imao za cilj upoznavanje novih boraca sa ciljevima Narodno-oslobodilačke borbe i njenim osnovnim dosadašnjim pobjedama, kao i najvažnijim političkim momentima danas, što je praktično značilo vaspitati nove borce, odnosno neke prevaspitati u duhu Narodno-oslobodilačke borbe. Pri tome se imalo vidnog uspjeha i postavljeni plan političkog rada se ostvaruje, mada se nailazi na poteškoće usljed dužih i češćih pokreta. Borbeni moral boraca je zaista na visini, a njihovom ubjeđenju da im se teško što može suprotstaviti daje pečat partijska organizacija.

Formirani su pri Diviziji i svim brigadama propagandni otsjeci i njihov rad se već osjetio u jedinicama, naročito kroz pojačan kulturno-prosvjetni rad i sređivanje štampe, a još ne, barem u dovoljnoj mjeri, kroz politički rad. Propagandnim otsjecima je posvećena potrebna pažnja i naročito se vodilo računa o izboru ljudi za te otsjeke, te smatram da će oni odgovoriti svojoj dužnosti, što se može vidjeti po već postignutim rezultatima. Sef Propagandnog otsjeka Divizije je drug Dane **Vilović** koji je do sada bio komesar Škole za vojne rukovodioce pri Stabu Divizije, a inače prije toga komesar bataljona u

XI. Brigadi. Po svojim sposobnostima mogao bi biti dobar komesar brigade, a na dužnosti šefa Propagandnog otsjeka snalazi se i naročito zalaže za organizaciju otsjeka i organizaciju posla u otsjecima.

Divizija se prilično usavršava u načinu modernog jrontalnog ratovanja, ali samo jednostrano, naime kroz posljednju godinu dana ona je vodila skoro isključivo ofanzivne borbe za koje se i osposobila, dok ona kao cjelina *nema ni malo, ili skoro ni malo, iskustva u defanzivnim borbama.* Divizija kroz posljednju godinu dana ne pozna ni jedan neuspjeh, nego je stalno išla iz uspjeha u uspjeh, što je podiglo borbeni moral jedinice na visoki stepen i uglavnom od tada dolazi kod rukovodioca i boraca ubjeđenje da će svaki zadatak uspješno izvršiti. Za nas bi vjerovatno bio problem u težim defanzivnim borbama održati borbeni moral jedinica na današnjoj visini, što naročito važi za našu III. Prekomorsku pa i XII. Brigadu. Borci su uglavnom dobro ovladali svim vrstama oružja kojeg posjedujemo a i svakodnevno se usavršavaju u vojničkoj vještini — ratovanja uopće.

Jedna opća karakteristika za rukovodstvo, naročito vojničko, u Diviziji jeste da se ono do sada uspješno snalazi u rukovođenju jedinicama, ali im skoro svima nedostaje šira naobrazba, što će u svakom slučaju otežati im usavršavanje, njih, kao rukovodioca jedne potpuno moderne vojske.

Štab Divizije, mada je nepotpun, nema ni zamjenika komandanta, a načelnik Štaba je otišao na kurs u Generalštab, *ipak uspješno rješava sva pitanja Divizije* i bez naročitih poteškoća rukovodi Divizijom, što se uglavnom može zahvaliti iskustvu komandanta Bože Božovića i komesara Dule[9] Koraca, koji se već duže vremena nalaze na tim dužnostima i poznaju Diviziju dobro. Odnosi u Stabu Divizije su drugarski i bliski. Načelnik Štaba Bogdan Stupar nije se bio u potpunosti snašao na dužnosti i nekako se osjećao nižim od ostalih u Stabu iz razloga što je na tu dužnost došao tek pred dva mjeseca sa dužnosti komandanta I. Dalmatinske proleterske brigade i to sa ubjeđenjem da njemu ne odgovara ta dužnost načelnika, što je donekle uslovilo, pored toga što mu zaista najbolje i ne odgovara, da se nije snašao. On je to sam uviđao, pa se ponekad činio dosadnim sam sebi i od tuda uglavnom je i poticao kod njega taj »osjećaj nižega«. Smatram, da bi rješenje ovog pitanja bilo zaista u promjeni mu dužnosti načelnika Štaba i sigurno bi se bolje snašao, recimo, kao zamjenik komandanta Divizije.

Nekih drugih ozbiljnijih pitanja u Diviziji uopće, u partijskoj organizaciji posebno, kojima bf se trebalo baviti, nije bilo.

[8] **Dušan**

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA u XXVI UDARNOJ DIVIZIJI

Mjesec mart **Godina 1945**

JEDINICA	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Broj kandidata	OPASKE
												Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira Jugosl. vojske	Hrvati	Srbi	Ostale nacije		
I dal. prol. brig	4	28	19	5	11	35	237	73	110	27	419	118	261	9	9	20	2	386	25	8	50	
XI dal. ud. brig.	5	32	25	6	8	40	187	32	193	25	437	135	234	20	24	18	6	388	5	44	62	
XII dal. ud. brig.	4	28	20	5	9	34	149	94	65	8	316	102	177	1	8	27	1	296	13	7	57	
III prekom. ud. brig.	4	27	24	5	4	33	130	98	63	16	307	89	156	12	27	20	3	64	34	209	46	
Štab sa prištab. jed.	2	11	11	3	8	22	81	28	51	17	177	44	86	8	8	30	1	154	12	11	28	
	19	12	99	24	40	164	784	325	482	93	1656	488	914	50	76	115	13	1288	89	279	245[10]	

Dne, 24. marta 1945. godine.

Sekretar,
Kadijević Veljko

[10] Pogrešno; treba: 243.

U prilogu dostavljam po dobivenom formularu broj partijskog članstva i kandidata.

Skojevska organizacija u Diviziji broji *1.810* članova.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Divizijskog komiteta:
Kadijević Veljko

BR. 45

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 35. UDARNE DIVIZIJE JA OD 24. MARTA 1945. SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O ZNAČAJU FORMIRANJA 4. ARMIJE I O NJENIM USPESIMA I ZADACIMA[1]

POLITKOMESAR
35. UD. DIVIZIJE XI. KORPUSA
IV. JUG. ARMIJE
Broj 495/45
24. marta 1945. godine

POLITKOMESARU I, II, III. BRIG., DIVIZIONA, BOLNICE I PRIS. JEDINICA

Nedavno je formirana naša IV. Armija.[2] U njezin sastav ušli su VIII, naš XI. i VII. Korpus. Ovih dana počela je naša Armija prvu svoju operaciju — prešla je u ofanzivu u Lici.[3]

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6/13, k. 1234 B.

*** Četvrta armija je formirana naredbom Vrhovnog komandanta JA od 1. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 58—1, k. 21; »Oslobodilački rat« 2. knjiga, str. 507—509. i 550—552).**

[3] Jedinice 4. armije su 20. marta 1945. počele operacije za oslobođenje Like i Bihaća. One su toga dana u Lapačkom i Krbavskom polju razbile delove nemačke 373. legionarske i 10. ustaško-domobranske brdske divizije i oslobodile G i D. Lapac i Udbinu, a sutradan i Korenicu (sada: Titova Korenica), prodrle do Bihaća i uspostavile vezu sa delovima 8. udarne divizije 4. korpusa JA, koji su, preko Prijeboja, prodirali na jug. U to vreme su se jedinice 35. divizije nalazile zapadno i jugozapadno od Plitvičkih jezera i Trnovca, svojim dejstvom vezujući neprijatelja na Cudinom Klancu, kod Babinog Potoka i kod Ramljana (vidi Arhiv VII, reg. br. 2—11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).

Kroz tri dana borbe oslobođena je Krbavska, Korenička i Lapačka Kotlina. Borbe se voae u predgrađu Bihaća koji je također pred oslobođenjem. Na Udbini neprijateljske snage su potpuno uništene. U Lapcu zarobljeno je lai) neprijateljskih vojnika, 2U topova, 600 konja, pored ostalog oružja i spreme. Neprijatelja nvata panika te iz Bihaća otstupa u pravcu Bos. Novog. U Gackoj Dolini prebacuje snage čas ovamo — čas onamo. Ne zna šta će.

Ove borbe tek su uvod u borbe koje slijede, borbe za konačno i potpuno oslobođenje naše zemlje. Naša IV. Armija djeluje u sklopu čitave naše vojske, šta više, u vezi operacija i savezničkih armija.

Naš ulazak u sastav Armije kao i sve naše prve uspjehe treba do maksimuma popularisati među borcima i u narodu. Rezultati postignuti u posiednjim borbama dovoljan su materijal za orgamzaciju sistematske kampanje za popularizaciju naše Armije.

Ne smije biti niti jednog borca, koji neće odmah biti upoznat sa svakim uspjehom naše Armije.

Svakom borcu mora biti objašnjeno šta znači formiranje naše Armije. Treba svaki znati kakva je to snaga, da ovo znači još veće jačanje naših jedinica. Isto tako da je to još jedan korak dalje u usavršavanju organizacije naše vojske.

Pored ovoga treba biti na čisto svaki naš vojnik da formiranje ovako velike i snažne jedinice traži od svakoga još savjesnije, još tačnije i još brže izvršavanje svakog zadatka. Svaki brzo i savjesno izvršeni zadatak i strijelca i borca na izvidnici, izviđača, obavještajca, telefoniste itd. doprinosi napredovanju naše Armije, dok svaki i najmanji propust bilo kojeg vojnika i bilo na kakvoj dužnosti i položaju šteti čitavoj jedinici i može biti od dalekosežnih posljedica za čitavu jedinicu.

Oslobođenje čitave naše domovine nije daleko ali od svakog borca traži se da dade sve od sebe da bi se ono što prije ostvarilo.

Politkomesari će organizovati svestranu kampanju za popularizaciju prvo: formiranja IV. Armije i našeg ulaska u njen sastav, drugo: popularizaciju njenih uspjeha i njene snage i treće: na temelju prednjeg objasniti svim borcima potrebu još višeg izdizanja svijesti, još većeg jačanja discipline, usavršavanja u baratanju sa oružjem, još bržeg, savjesnijeg i tačnijeg izvršavanja dobivenih naređenja i zadataka.

U vezi svega ovoga i naše će jedinice biti u najskorije vrijeme popunjene sa novim borcima te treba pripremiti i kadar i borce za prijem istih. Prema tome kako ih budemo primili i kakav primjer budu oni u nama vidjeli i kao vojnicima i kao

drugovima ovisi i kakvi će i oni biti. A o tome ovisi kakva će nam biti čitava jedinica i napokon koliko će svaki od nas dati za jačanje naše Armije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik:
M. P. **Mirko Lenac**

BR. 46

MESECNIIZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZUMBERACKE BRIGADE OD 24. MARTA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 34. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU U BRIGADI[1]

SEKRETAR
ZUMBERACKE BRIGADE
Dne 24. III. 1945 g.

SEKRETARU XXXIV DIVIZIJE

Predmet partijskog izvještaja
za mjesec mart.

1. POLITIČKA SITUACIJA

Politička situacija u svjetu je dosta povoljna. Zaključci sa Krimske konferencije se dosta sprovode u djelo, i uspjesi na vojnom i političkom polju koji su postignuti zadnje vreme potpuno su učvrstili Antihitlerovski blok. Posljednji događaji na zapadnom bojištu su to najbolje potvrdili.

Odraz političke situacije na našu brigadu je sljedeći: Borce dosta interesiraju događaji koji su se odigrali zadnje vreme u našoj zemlji, kao formiranje nove vlade, namjesništva kao i sama deklaracija vlade.[2] Mnogim drugovima nije bilo jasno, te su krivo razumjevali a naročito formiranje nove vlade. Nisu bili pojedini uvjereni da nije kralj u vladi, ili ako već nije, da neće doći. Svi ti politički događaji su se borcima objasnili i na času i pojedinačno, te svi borci su dosta dobro upoznati sa svim

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/740—744.**

[2] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.**

političkim događajima u svijetu i kod nas, ali iako su svi događaji i vojni i politički dosta povoljni, ipak naročita povoljna politička situacija u jedinici se ne osjeća, evo nekoliko konkretnih primjera: mrtvilo je dosta u jedinici veliko, uspavanost, naročito interesovanje za sve događaje u jedinici nije tako živo. Vidjelo se i iz toga što se je zadnjih dana u brigadi mnogo pojačalo dezerterstvo, mnogi pojedinci nasjedali su neprijateljskoj propagandi, koja se širila preko žena koje su dolazile u posjete našim borcima sa neoslobođenog teritorija. Baš glavni uzrok tog dezerterstva je bila neprijateljska propaganda, teren na kojem se brigada nalazila, a pomalo i nerad.

Političko stanje u brigadi se je u mnogom izmjenilo od kako je brigada došla na ovaj sektor.[3] Ima izgleda da će se ono popraviti.

2. ORGANIZACIONO STANJE

Organizaciono stanje partijske organizacije se je također promjenilo.

Erojno stanje brigade	po spisku	1194
	na lio*'	735
	u rashodu	459.

Od toga u organizaciji obuhvaćen sljedeći broj:

Članova K.P.	po spisku	175
	na licu	147
	u rashodu	28.
Kandidata	po spisku	23
	na licu	19
	u rashodu	4.
Članova SKOJ-a	po spisku	159
	na licu	127
	u rashodu	32.

Promjene su bile sljedeće: Pošto smo dobili bataljon T. P.[4] Odreda, partijska organizacija se pojačala za 12 članova, dok je primljeno novih 12 drugova. Primljeni su sljedeći drugovi: Lindić Marica, zamjenik referenta saniteta, Peršić Milan, vodnik, Breslau Helena, referent saniteta, Krpan Mile, sekretar SKOJ-a bataljona, Koletić Franjo, desetar pročelnik četnog aktiva SKOJ-a, Sur Bogumil, komesar čete, Hapac Stjepan, komandir čete, Bedeković Ivan, komandir čete, Kovačić Simo,

' Brigada se 17. marta 1945. prebacila s područja Pokuplja u rejon s. Donja Bačuga (kod Gline), sa zadatkom da vrši pritisak u pravcu Petrinje i Siska (vidi Arhiv VII, reg. br. 8—1 i 43—2, k. 1225).

[4] Turopoljsko-posavskog

vodnik, Bastajić Bude, sekretar bat. kom. SKOJ-a, Zupančić Stjepan, voamk, Klepec Mijo, desetar.

Sam rad partijske organizacije u brigadi se je donekle sredio i normalizirao. Partijska organizacija se je od prošlog izvještaja[5] do danas bavila sljedećim problemom:
u otklanjanju dezerterstva kao glavnim problemom i sređivanje i učvršćavanje same partijske organizacije, sprovođenje u život partijskih direktiva dobivenih u pismu od C.K. K.P.J.[6] U vezi toga održana je i partijska konferencija brigade,[7] koja je bila dobro pripremljena i dosta je imala uspjeha, koji se odrazio na samom stanju i radu u našoj brigadi. Prije kao i poslije partijske konferencije održani su sastanci po svim bataljonskim biroima, gdje su se razmotrila sva pitanja i zadaci te sporazumjeli se o primjenjivanju i sprovođenju istih u život u vezi neprilika u jedinici. Od prošlog mjeseca održana su tri sastanka sa sekretarima bataljonskih biroa kao i samostalnih jedinica. Sastanci bataljonskih biroa održavaju se redovito, kao i sastanci četnih ćelija. Skoro na svim sastancima bataljonskog biroa sam prisustvovao kao i na pojedinim sastancima četnih ćelija gdje bi se ukazala potreba i dozvoljavala mogućnost. Obzirom na sav rad u brigadi koji je radila partijska organizacija nije imala najbolje uspjehe, zahvaljujući mladoj organizaciji kao i svim ostalim nedostacima koje je uglavnom ona uvjetovala, neodgovornost, nebudnost, pasivnost u pojedinim momentima, što je došlo do izražaja naročito kod pitanja dezerterstva. Bilo je slučajeva da su članovi Partije bili posmatrači drugova koji dezertiraju, organizirano dezerterstvo da se otkrilo vrlo kasno, a i tada članovi i pojedine organizacije ništa ne bi poduzimale. Ja sam se trudio i zalagao, ali moram priznati da nisam dosta, pošto nisam potpuno uspio da još za sada tako potpuno sredim samu organizaciju, i ja sam tekar sada upoznao malo bolje ljude kao i sve organizacije. Prvi moj izvještaj sada tekar vidim da je bio dosta površan.

Disciplina u partijskoj organizaciji kao i uopće u brigadi je bolja od ostalih sektora. Ima pojedinaca koji su još sada dosta neodgovorni spram Partije i zadataka, a naročito u II. i III. batalionu, što je baš prouzrokovalo masovno dezerterstvo. Glavni uzrok je bio u tom neuspiehu naše organizacije, što se ista nije prije bavila takvom metodom rada i na vrijeme rješavala

[5] **Odnosi se na izveštaj od 25. februara 1945 (vidi tom IX, knj. 8. dok. br. 133).**

[6] **Odnosi se na pismo CK KPJ od 14. januara 1945 (vidi dok. br. 2, objašnjenje 3).**

[7] **Redakcija nije mogla utvrditi tačan datum održavanja konferencije, ali se može pretpostaviti da je ona održana krajem februara ili početkom marta 1945. godine.**

glavne probleme, već se bavila sitnim stvarima. .Nove metode raaa nije mogia lako snvauu i prenositi ih oanosno sprovocuti u život. Una se saaa vec s njima priiagocuia i dosta krenuia napred.

Pomoćnici komesara bataljona su dosta marljivi, ali nemaju naročitog iskustva iz raaa u većim jedinicama. .Pomoćnik komesara lil. oataijona Miheicić JNikoia je smjenjen, a na mjesto njega je postavljen Popovćic Josip. Pomocnici komesara četa su aosta marljivi drugovi, ali sa vrio slabim znanjem i iskustvom. Za sada u svim jedinicama naše brigade ostvarena su partijska rukovodstva (lormirane partijske jedinice}, postQ u pojedinim četama nije ih bilo, kao u 2. ćeti IV. bataljona.-

Teoretskom radu se je posvetila dosta velika pažnja. Sve jedinice proradile su materijal o .Partiji, kao i članak iz »Naprijed« o kritici i samokritici od Staljina. Ud samog teoretskog raaa su članovi pokazali dosta interesovanja i volje. Po bataljornma se radilo skupno sa svim članovima, kandidatima kao i boljim SKOJ-evcima.

Rad SKOJ-evske organizacije u našoj brigadi nije bio dovoljan, kao što i danas šepa. Sam rad sa SKOJ-evcima se je dosta šablonizirao i postao dosadan našim SKOJ-evcima, što se vidi iz sljedećih primjera: SKOJ-evci su sami skoro iz svih jedinica izjavljivali da im se uvijek jedno priča na sastancima te da nemaju nikakove koristi od tih sastanaka. To je uzrok slabog iskustva kao i teoretskog znanja naših SKOJ-evskih rukovodioca, koji su se samo takvim radom kompromitovali i postali nepristupačni omladini.

Iste nedostatke je uočila partijska organizacija te poradila na tome da ih otkloni, ali to ne može ići brže, pošto ista stvar kao i kod naših partijskih rukovodioca i članova: što im treba dulji period vremena da se oni nauče raditi brzo i na novi metod rada. Bilo bi nužno potrebno održati SKOJ-evsku konferenciju cijele brigade, ali pošto nam neće dozvoliti prilike, mi ćemo održati barem konferenciju svih rukovodioca SKOJ-a iz brigade i vjerujem da će mnogo koristiti, pošto je traže pojedini SKOJ-evci i rukovodioci SKOJ-a. Ali pored tih nedostataka u našoj SKOJ-evskoj organizaciji ne možemo reći da nema i uspjeha. SKOJ-evska organizacija kao cjelina i jedinstveno da radi ne osjeća se, ali njezinu pomoć, kako od pojedinca tako i od cjeline, vidimo na svakom koraku. Dosadašnji sekretar SKOJ-a brigade je razriješen te dužnosti i postavljen za komesara u I. bataljon, pošto je to bila nužna potreba, a dužnost rukovodioca SKOJ-a u brigadi je preuzeo drug Jukinić Vinko, sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a IV. bataljona. Isti drug je mlad i dosta dobar, samo momentalno mu treba malo više vremena dok se upozna sa radom i sa drugovima.

3. POLITICKO-PROSVJETNI RAD

Rad na političkom polju još ne zadovoljava. U ovom takmičenju nismo uspjeli da postignemo ono što bi trebali. Bilo je mnogo boraca i rukovodioca kojima nisu bili jasni politički događaji, a naročito u našoj zemlji. Politički rad nije postao masovan onako-kao što bi trebalo i zasnovan na najširoj bazi. Kroz ovaj mjesec prorađivao se program koji je bio predviđen sa strane štaba divizije, radili su se govori Maršala Tita. Prvi govor je prorađen u potpunosti, dok drugi se prorađivaju. Ista tema najprije se radila sa svim političkim rukovodiocima te se kasnije prenašala na borce. Sada se u međuvremenu skupa sa ovom temom prorađuje i tema 27. mart.

Politički rad, iako planski postavljen, činjenice u brigadi govore da nije bio dovoljan. Najbolja činjenica je dezerterstvo. Sam komesar brigade momentalno nije još zadovoljavao, on je posjedovao dosta znanja, ali malo iskustva u radu te pri tom nije ni mogao da uzdigne na onu visinu koju bi trebalo politički rad, a bilo je kod njega i lijenosti. Treba priznati da ni partijska organizacija nije shvatila dovoljno kao glavni svoj zadatak masovni svakodnevni politički rad zasnovan na najširoj bazi te kao takva nije ni pomagala kako bi trebala političke rukovodioce da zajednički porade na političkom uzdizanju boraca. Održane su političke konferencije po bataljonima sa rukovodiocima na kojima se proradilo jedna brošura, odluka Krunske konferencije kao i ekonomsko stanje Poljske i Italije. Održane su dve konferencije na kojima je prorađivan govor Maršala Tita (članak za američku štampu), kao i jedan sastanak sa svim komesarima i jedan sa delegatima-u dva bataljona. Politički rukovodioci po bataljonima kao i po četama su vrlo mladi rukovodioci koji još donekle teoretskog znanja imaju, dok iskustva i inicijative u radu vrlo malo. Bilo je dosta nemarnosti i nerada, zbog čega smo smjenili komesara III. bataljona Nemčić Vjekoslava, komesara I. bataljona Babić Karla. Na mjesto komesara III. bataljona postavljen je drug Savnik Milan, a na miesto I bataljona drug Posarić Viktor. Zbog uspješnijeg političkog rada zadnje vrijeme smo uglavnom održali političke konferencije sa cijelim bataljonima. Još jedna greška u političkom radu ie bila ta što nismo ništa radili sa čitalačkim grupama i možemo reći da one ni ne postoje u našoj brigadi. Uz sve ove nedostatke koje smo mi pravili, koje smo i u dovoljnoj mjeri uočili, može se reći da baš zadnjih mjesec dana naša brigada je imala više poketa. skoro svaki dan po jedan dva bataljona te da je zato jedan dio slabo? rada u našoi brigadi. Također na ovom sek+oru uslovi za politički rad su vrlo dobri obzirom na materijal. ali opet smo jako razbacani i na isturenim položajima.

Sada smo dobili novog komesara te mislim da će politički rad krenuti nešto napred.

4. VOJNIČKI RAD

Vojnički rad u brigadi kroz ovaj mjesec odvijao se po planu, kojeg smo dobili od Štaba divizije. Sam plan rada i rad nije se odvijao kako bi trebalo, razlog toga je višestruki. U prvom redu naši borci kao i rukovodioci nisu navikli na sam taj rad te je bilo poteškoća dok je taj vojnički rad postao njima pristupačan i shvatljiv za njih. Naročito borci pryih dana smatrali su taj rad nepotrebnim i suvišnim, pojedinci su to i iziavljivali. dok se kod drugih to primjećivalo pošto su bili povučeni i negodovali su na taj rad. Kada smo mi plan rada prorađivali za našu brigadu i niene prilike odredili smo rad do podne te i 1 sat posliie podne sa borcima a iedan sa rukovodiocima na kojem oni prorađivaiu ono što sutra se radi sa borcima. Takav rad ie bio borcima mno?o dosadan pošto ?a niie kreoio politički rad. a naročito nismo odredili ni dali vremena knlturno--Drosvetnom radu koii ie još danas našim borcima glavna podrška u svom radu. Posliie kratkog vremena smo donesli odluku te ovai čas posliie nodne sa borcima voim'čki otkmuli smo a dali smo iedan sat za kulturno-nrocvietni rad za neko vreme dok nam se borci naviknu na voinički rad i život.

Održana su dva voina naučna sastanka sa štabovima bataliona. Svakom dana. kada ie mo<mće. rade batalioni voinički, svako«* istoP dana nomažpmn ih i kontroliramo u radu. prisustvuiemo na voinim i nolitičkirn časovima u radu. Sami voini rukovodioci su dosta icto mladi koii su navikli na život i rad u oHrpHii. tp in» se tp5>o snaći u brioadi i nriučiti na onai voiTVČW život koii se traži u brigadi, inače niihova sposobnost kao rukovodioca ie dos+a dobra, spm što imaiu sitnih grešaka u odnosu snrarn nrp+noi+avlipniVi i boraca, kao i sr>ram svoiih nižih riiVnvodiooa. Niži komandni Vadar za sada još ne zadovoliava ali ima uslova za ra7vitak. fali inn mnn«o voinoc znania. Sama borbenost u bricradi za sada. koüVo mi ie no^nata. docta ie dobra. to se noVa^alo Vod svib bataliona ova tri dana od kaVo smo ovde na ovom sektoru. Borbeni moral također bi zadovoljavao.

5. KTJLTURNO-PROSVXETNT RAD

Kultiirno-nrncviptni rad 11 Brigarti ip dosta dobro oroaniran il svim ipdinirarna nostoip K" P.[8] odbori koii dosta dobro rade. Pron odsiek naše brigade dosta zadovoliava i daip dosta pomoći odborima u niihovom radu. Ima još neraznmiievania kod noipdinih rukovodioca u pogledu K.P. rada i njihovog od-

[8] **kulturno-prosvetni**

nosa kao i pomoći. Nepismenost se dosta otklonila u našoj brigadi. Nepismenih u brigadi bilo je prošli mjesec 43, od toga za ovaj mjesec naučilo je 34 potpuno. Sa dolaskom 4.»bataljona i dolaskom ovih novih boraca koje smo dobili sada u brigadi ima nepismenih 54, koji dobro napreduju. Dosada je organizovana samo bataljonska škola, ali pošto se broj nepismenih povećao i brigada je više raštrkana, to ćemo gledati organizirati bataljonske škole. Štampa radi dosta dobro, bataljonski listovi kao i četni izlaze redovito. Pjesma, kao sve ostale grane K.P. rada dosta dobro rade, u svim bataljonima postoje pjevački horovi, koji za sada nisu baš na visini pošto se sada i vježbaju. Kroz ovaj mjesec održano je 10 mitinga sa vojskom i narodom na kojim je ukupno bilo posjetioca 1.080. Sam kulturno-prosvjetni rad bio je neko vreme zaspao od kako se brigada preselila na sektor Pešćenice, a sada, kada smo stigli na ovaj sektor, opet je oživio.

6. RAD SA NARODOM

Odnos sa narodom u krajevima gdje je boravila naša brigada je dosta dobar. Bilo je dva slučaja krađe, jedan u Žeravici, a drugi u G. Bačugi, gdje su naši borci ukrali sir i par kobasica, iste borce smo kaznili i žigosali pred njihovim bataljonima a dali na znanje i cieloi brigadi. Narodu se pomagalo kod poslova koliko su to prilike dozvoljavale, naročito ovde pomažemo narodu kod oranja sa konjima. Gdje stignemo odmah se povezujemo sa N.O.O. te u saglasnosti sa njima riešavamo sve probleme koii se postave pred naše jedinice, održano je 10 sastanaka koii su bili dobro posjećeni a naročito ovde na Baniji. Za sada na ovom terenu smo ostavili dobar utisak a vjerujem da ćemo i dalje.

7. HIGIJENA

Hifdiena u našim jedinicama za sada bi zadovoliavala. Nema nikakovih bolesti zaraznih, bilo ie tri slučaia tifusa a to su nam donesli koii su došli iz logora. Ima nešto ostalih bolesti kao nrehlade. nabiienih nogu i sličnih bolesti. Jedinice se redovito neru i čiste kao i šure kada ie zato mogućnost. Sanitetska služba u brigadi je dobro organizirana, imamo sve bolničko i sanitetsko osoblje, i ono za sada zadovoljava.

8. INTENDANTURA

Intendantura i intendantska služba u brigadi je dobro organizirana. Imamo potrebno ljudstvo u Brigadnoj intendanturi, takođe po batalionima imamo radne vodove koji dobro funkcioniraiu. Što se tiče odieće i obuće dosta je slaba obzirom na novo ljudstvo koje smo dobili. Što se tiče ishrane, zadnjih dana na

terenu Pokuplja je bila dosta loša, dok sa dolaskom na ovaj sektor se je nešto popravila i za sada zadovoljava.

9. RAD BATALJONSKOG BIROA

Rad bataljonskih biroa se normalizirao i dosta dobro rade, za sada su donekle postali zaista organizatori i inicijatori rada i života u jedinici, samo još nisu se osamostalili u radu. Ne vide još glavne probleme rada, već se gube u sitnijim stvarima te ne mogu da blagovremeno reagiraju na sve događaje. Batalionski biroi se sastaiu redovito, pomoć koju pružaju četnim ćelijama bolia ie nepoli u prvom mjesecu. Za sada su mi potpuni svi batalionski biroi. Pomoć koju ja pružam batalionskim biroima je dosta dobra, samo niie dovoljna, a naročito na ovom sektoru Pdie su iedinice udaliene iedna od druge te neDriiateli isDada skoro svaki dan. te uvjek moramo biti po jedinicama i više dana kod jedne jedinice.

10. RAD ŠTABOVA

Rad štabova bataliona u našoi brigadi dosada nije ioš dosta dobar. On ie ioš nedostatan, greška je u tome što poiedini štabovi nemaiu dosta znania a naročito voiničkop. za sada bi nam naibolie zadovoliio štab TV bataliona. Pomoć koiu oni oružam komandama čpta ie dosta slaba i malena. Stalno ih treba furati na rad. u npVim štabovima ima čak i nppravilni"h odnosa snmrri prptnostavlipnim. Vao naročito snram komandanta Bripadp a i snram nižih ruVovodioca. Pomoć koiu im nruža štab brigade ie dosta dobra ali ie uviek nedostatna obzirom na niibovu snosohnost i notrpbe. mi im daipmo pomoć koliko ie moguće. ali pošto niie štab potpun te orpma tome ne mo5p pravilno ni no»narrati svoiim notčinipn'm. Odnosi 11 š+abu bripade su dosta dobri, a odnosi SDram potčinienim štabovima su pravilni ali Oni Poipdin<--p raTiimiin to •cičp puta rlnAp do mani[1"1] npspora^nma. Pamiliiamost u štabo^nma bataljona vlada velika, protiv nje smo sada poveli najveću borbu.

DEZERTFRSTVO

Dezerterstvo u našoj brigadi postalo je glavnim problemom koieg niie bila u staniu da rieši naša mlada i ne čvrsta i unorna Partiiska organizacija. Od prošlog 25 do danas dezertiralo nam ie 72 druga, od toga su se vratili 6 drugova, koii su doDraćeni iz diviziie k nama. Mi smo donosili more zakliučaka i davali razne predloee za riešiti dezerterstvo, ali našli ste nam naibolii način i vieruiem da ih ovde neće toliko biti. a možda i ništa, to će ovisit o prilikama u bripadi. Od kad smo došli na ovaj sektor dezertiralo nam je tri druga, 1 Zumberčanin, 2 Bo-

sanca, istog Zumberčanina smo uhvatili i uputili ga u O.Z.N. pošto je to vaš stari dezerter.

KRITIČKI OSVRT

Samo stanje u Partijskoj organizaciji za sada je sređeno dosta dobro, kao i u cjeloj brigadi uopće po svim pitanjima za sada bi bilo dosta dobro. Stanje partijsko [dok smo] bili na sektoru Pokuplja dosta je bilo slabo, poslije održane Partijske konferencije dosta se popravilo, i ide na bolje. Ovaj sektor donekle će ojačati brigadu i učvrstiti Partijsku organizaciju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,
Sekretar Zumberačke
Mato Mihić

BR. 47

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 43. DIVIZIJE JA OD 25. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O SASTANKU DIVIZIJSKOG KOMITETA[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
43. DIVIZIJE
Dne 25. ožujka 1945. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

Zadnji sastanak našeg Komiteta održan je 16. III. t.g. sa dnevnim redom:

1.) Politička situacija,
2.) Prorađivanje direktiva,
3.) Organizaciono pitanje i kontrola zadataka,
4.) Primanje novih članova,

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPJ, a fotokopija u Arhivu VII, film 49/64-65.**

5.) Problemi divizije,
6.) Razno.

Naši politički stavovi po pitanju situacije bili su do sada pravilni i na vrijeme smo reagirali na novonastale događaje.

Proradom pisma C.K. K.P.J.[2] i analiziranjem našeg rada uočili smo da naš politički rad nije još uvijek dovoljno produbljen. Na primjer, ima slučajeva da se mnogi naši polit, rukovodioci zadovolje s time što sporazum Tito — Šubašić i njegovo provođenje u život tumače, istina, kao našu pobjedu, ali ono kako je do toga došlo, što mi time dobivamo, što radi neprijatelj i što će u buduće raditi da nas oslabi i razbije ne produbljuje se dovoljno. Tako je u mnogo slučajeva i sa objašnjavanjem svakidašnje vojno-političke situacije. Jednom riječju naš politički rad nije bio niti je još danas dovoljno sadržajan.

Ova će se slabost otkloniti paralelno sa izdizanjem rukovodioca na političkom, vojnom i općeobrazovnom polju i stalnom kontrolom rada.

Nove direktive[3] dobro smo proradili i potpuno su nam jasne, samo nam nije jasno pitanje Komiteta pri štabu divizije i partijske jedinice štaba, radi toga što je ona povezana preko svog sekretara sa divizijskim komitetom. Po ovome Vas molimo objašnjenje.[4]

Naša partijska organizacija kao cjelina prilično je ušla u rješavanje svakodnevnih problema. Partijske jedinice u četama osjećaju se i iz dana u dan postaju sve više nosioci svega života. Nedostatak im je u tome što još uvijek ne znaju iskoristiti sve mogućnosti svog djelovanja. Na primjer, partijska jedinica u četi ne zna još dobro angažovati skojevsku grupu, kulturno-prosvjetni odbor za sprovođenje svojih zadataka u život.

[3] i [3] Vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 15, fond CK KPJ.

[4] Svojim dopisom od 22. aprila 1945. Centralni komitet KP Hrvatske, na postavljeno pitanje, dao je odgovor, u kome se, između ostalog, kaže: »Koliko smo mogli iz izveštaja zaključiti, vama je nejasan odnos između ćelije Štaba divizije, koja je preko svoga sekretara kao člana divizijskog komiteta vezana za divizijski komitet, i komiteta koji je organiziran pri Štabu divizije, a koji rukovodi sa radom čitave partijske organizacije pri Štabu divizije, pa tako i sa štapskom ćelijom. Ovde je važno napomenuti, da članovi štapske ćelije, tj. politkomesar divizije i njegov zamjenik nisu predstavnici svoje ćelije u div. komitetu, nego partijski funkcioneri, koji po prirodi svoje partijske dužnosti automatski ulaze u divizijski komitet. Dakle, kao članovi div. komiteta vode politiku čitave organizacije u okviru divizije, a ne u uskom ćelijskom okviru. Ta činjenica, da je politkomesar divizije i njegov zamjenik istovremeno član svoje ćelije i divizijskog komiteta ne može biti ozbiljna smetnja za rad partijskog komiteta pri Štabu divizije, koji treba organizaciono i politički da obuhvati sve članove partije u štab i oko štaba divizije, pa tako i štapske ćelije . . .« (Original se nalazi u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak originala u Arhivu VII, film 49'72).

Još nismo postigli to, da svakog komunistu boli ako mu je četa nedisciplinovana, ako se zadatak nije izvršio u cijelosti i slično. To se redovito smatra stvar komandira, politkomesara i slično.

Još partijska jedinica ne tretira sve probleme u svojoj četi kao svoje i ne traži njihovo riješavanje pravim putem.

Iz ovoga se jasno vidi, da niti naši bataljonski biroi nisu još na visini i da im treba još mnogo da postanu pravi rukovodioci. Mi smo još ranije postavili sebi u zadatak ne osloniti se samo na biroe, nego ući u čete i pomoći im uočiti nedostatke i odmah na licu naučiti rješavati. Takvim radom smo do sada mnogo postigli.

Partijske konferencije po bataljonima i prištabskim jedinicama uspjeli smo održati, sem dva bataljona III. brigade. Konferencije su bile prilično žive i pokazao se veliki interes, kako za opća pitanja tako i za pitanja čisto partijska. Na primjer, kako će partijska organizacija riješiti pojedine probleme u jedinici, kako pomoći SKOJ i slično.

Formiranjem partijskog komiteta pri štabu naš se Divizijski komitet pojačao sa jednim članom. Novi član zove se Radovan Jovančević. Do sada je bio rukovodioc partijske organizacije pri štabu divizije, a ranije pri štabu 13. divizije na istoj dužnosti. Na mjesto Krajnović Milana dobili smo druga Tubića Milana. Komitet sada broji 7 članova.

Po pitanju SKOJ-a još uvjek nismo učinili prekretnicu — nismo razbili sektaštvo. To proizilazi od tuda što je partijska organizacija slaba i nije još uvijek shvatila značaj omasovljenja SKOJ-a. Ovom pitanju kao i pitanju regrùtovanja iz SKOJ-a za Partiju posvećujemo punu pažnju i ovaj ćemo mjesec sigurno učiniti prekretnicu. Skojevska organizacija je borbena, osjeća se u rješavanju problema, ali kod nje još nije u punoj mjeri razvijen ponos na svoju organizaciju i nismo uspjeli da SKOJ gleda u partiji svog rukovodioca. Još uvijek se osjeća podvojenost.

Ovaj mjesec primili smo u Partiju 17 novih članova i 10 ih je mobilisano.

Pored ostalih problema kao najvažniji kod nas je izdići i osposobiti rukovodioce za rukovođenje, i dezerterstvo koje se pojavilo u posljednje vrijeme tako da smo imali oko deset dezertera. Mi smo u vezi sa novim događajima i promjenama u našoj zemlji odlučili zaoštriti stav protiv dezertera.

Dezerterstvo tretiramo kao izdaju vojske, naroda i države i na osnovu toga smatramo da je potrebno pored objašnjavanja i političkog osvježavanja poduzimati i radikalnije mjere.

Na terenu Gorskog Kotara ima priličan broj dezertera . . . Mi smo ih do sada već nekoliko uhvatili. To su uglavnom stari dezerteri iz 13. divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav.
Za Divizijski komitet
Sekretar:
Andrija Tus

BR. 48

UPUTSTVO ŠTABA 1. NO BRIGADE (SRPSKE) 5. DIVIZIJE KNOJ OD 23. MARTA 1945. POTCINJENIM ŠTABOVIMA BATALJONA I PRATEĆEM VODU POVODOM PROSLAVE 27. MARTA[1]

STAB
I SRPSKE BRIGADE NO
SRPSKE DIVIZIJE KNOJ
Pov. br. 18/11
25/III 1945 god.

Kopija

ŠTABU I, II, III I IV BATALJONA NARODNE ODBRANE
I PRATEĆEM VODU PRI OVOM ŠTABU

Dvadeset sedmog marta navršavaju se četiri godine od kako su narodi Jugoslavije masovno rekli svojim vlastodršcima i velikosrpskim hegemonistima da su protivu sramnog pakta potpisanog 25 marta 1941 godine između izdajničke vlade, na čelu sa Cvetkovićem i Cincarom-Markovićem, i fašističke Nemačke.

Taj dan ulazi u dane praznika nove Federativne Demokratske Jugoslavije i po svome istoriskom značaju ravan je najvažnijim datumima Narodno-oslobodilačke borbe. Iz toga razloga ovaj dan mora u našim jedinicama biti što svečanije proslavljen a to ćete uraditi na taj način što ćete uoči samog dana izlepiti — ispisati sve hodnike i kasarnske prostorije parolama posvećenim 27 martu, kao na pr. **»Ziveo 27 mart, dan rušenja izdajničke vlade Cvetković — Maček«, »Ziveo 27 mart signal velike N.O. borbe«, »Dole domaći izdajnici — organizatori sramne predaje naših naroda fašističkim hordama«.** Sem toga održaćete uoči dana sastanke sa političkim komesarima i delegatima, uko-

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 17/1—10. k. 222.**

liko za to postoji mogućnost, na kojima ćete organizovati kako da se kod boraca izazove interesovanje za sutrašnji praznik kao i to da borci što bolje doteràju sebe i svoje oružje radi što svečanijeg izvođenja nastupajuće smotre i defilea u gradovima, ako mesne vlasti i vi budete iste zajednički izvodili.

Za samo izvođenje svečanosti u krugu kasarne najvažnije je to da se pred vojskom istupi sa dobro pripremljenim ali i popularnim referatom: »O značaju 27 marta za naše narode i za stvaranje demokratske Federativne Jugoslavije«. Ne sme se dozvoliti da borci ovaj veliki dan ne shvate zbilja kao praznik naših naroda ili da njegov značaj bude za njih površan i neshvatljiv kako zbog slabo izvršenih priprema uoči samog dana, tako i zbog slabe smotre, slabo organizovanog defilea-manifestacija kroz grad i iznad svega zbog slabo pripremljenog i nepopularnog referata u krugu kasarne.

Da se sve gore navedeno ne bi desilo, t.j. da bi značaj samog dana na borce ostavio trajan i svečan utisak dajem vam kostur same teme odnosno njene najvažnije podtačke koje ćete vi dalje razraditi koristeći se pri tom raspoloživim materijalom i emisijama radio-stanice Beograd kakvih će uoči samoga dana sigurno biti. Teme bi u glavnom trebale da sadrže sledeće podtačke:

1. — Kratak istorijat potpisivanja pakta reakcionarne izdajničke vlade Cvetković — Maček i istorijat samog 27 marta.

2. — Istaći da je udar koji je izvršio general Simović bio plan domaće reakcije da bi se narodne mase skrenule sa pravilnog puta kojim ih je vodila Kom. partija i da u samom vršenju udara preko noći Kom. partija nije imala nikakvog udela.

3. — Podvući da nova vlada generala Simovića nije bila vlada za koju [su] interesi naroda bili iznad svega, već vlada koja je, pored pomenutog u drugoj tačci, trebala da spase od narodnog suda i da u krajnjoj liniji sačuva status-kvo, t.j. staru Jugoslaviju.

4. — Sve ovo potkrepiti konkretnim primerima kao: mase su tražile vojni savez sa Sovjetskim Savezom, odnosno pakt uzajamne pomoći; nova vlada Simovićeva to je otvoreno sabotirala, dokaz: odlazak reakcionara Gavrilovića u Moskvu i neprihvaćanje takvog saveza ponuđenog od bratske Sovjetske Rusije. Hapšenje narodnih prvoboraca-komunista od te iste vlade a u vremenu od 27 marta do dana napada nemačke na nas 6 aprila 1941 godine.

5. — Naglasiti da je 27 mart početak naše herojske borbe jer su narodne mase prvi put tako silno i neodoljivo izrazile mržnju prema izdajicama i izrazile želju za stvaranje srećnije budućnosti svih naših naroda — za stvaranje današnje Jugoslavije.

6. — Dati kratak istorijat Narodno-oslobodilačke borbe sve do danas i podvući ulogu Kom. partije za ostvarenje naše otadžbine, kako pre 27 marta, za vreme puča, organizovanja vojnih komiteta do 22 juna 1941 godine, tako i za vreme izbijanja narodnog ustanka u zapadnoj Srbiji i Crnoj Gori, kasnije podizanja ustanka u zapadnoj Bosni, Dalmaciji i Hrvatskoj, oslobođenja Beograda i ogromne većine teritorije Jugoslavije i njenog zalaganja za što skoriju normalizaciju života i privredno ozdravljenje ratom upropašćene naše otadžbine.

7. — Objasniti zašto je Kom. partija dala signal za ustanak 22 juna 1941 godine — na dan napada Hitlerove Nemačke na Sovjetski Savez i pobiti tvrdnju domaćih izdajnika da je to bio komunistički ustanak, da je ovo komunistička borba, da je ovo komunistički ustanak i da se sve to radilo po direktivama iz Moskve — Kominterne. Ovo će se vrlo lako objasniti ako se pred borcima iznese samo ta činjenica, da su do zuba naoružane Hitlerove SS divizije i oklopne jedinice 22 juna skoro sve morale biti evakuisane sa Balkana i biti spremne za udarac na Sovjetski Savez. Jasno je da je to jedan od najjačih razloga koji su rukovodili Kom. partiju (mogućnost izvođenja ustanka uslovljen slabim nemačkim snagama kod nas), da baš tih dana da signal za ustanak, pošalje svoje članove u boj da istim rukovode i ličnim primerom pokažu kako se treba boriti za spas svoga naroda, a ne nikako, kako tvrdi reakcija, da spase — pomogne ruske [komuniste] koji su, kako su oni tvrdili, grcali pod udarcima nemačkih armija, i nesređenim stanjem u našoj zemlji.

8. — Povezati 27 mart sa najznačajnijim datumom u istoriji Narodno-oslobodilačke borbe, 29 novembrom 1943 godine. Ovde napomenuti da su 27 marta preko veličanstvenih manifestacija narodne mase postavile a 29 novembra 1943 godine u gradu Jajcu ostvarile — ozakonile svoje želje i težnje koje su izražene u stvaranju naše nove otadžbine — Demokratske Federativne Jugoslavije.

Stupite obavezno i na vreme u vezu sa pozadinskim vojnim vlastima i, ukoliko naiđete kod njih na saglasnost što će sigurno biti, organizujte zajedničke manifestacije.

Skrenite pažnju svojim politkomima četa na važnost ovoga dana i njegovih manifestacija kroz koje se populariše kako naša borba, njen predvodnik Komunistička partija i naša nova otadžbina, tako i raskrinkava domaća reakcija koja specijalno u našim krajevima manje-više organizovano rovari.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, major,
M. P. Žarko Kovačević

BR. 49

izveštaj sekretara divizijskog komiteta kph 19. udarne divizije ja od 26. marta 1945. centralnom komitetu kph o stanju i radu partijske organizacije u diviziji[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
XIX UD. DIVIZIJE J. A.

26/111. 1945. god.

Izvještaj —

CENTRALNOM KOMITETU KPH

l/III. 1945 god. održan je sastanak divizijskog komiteta. Na sastanku su prorađene direktive C.K. K.P.J.[2] i formiran je div. kom. po najnovijim direktivama. Na tom sastanku postavljeni su zadaci pred part. organizaciju divizije u vezi najnovijih direktiva i samog stanja part. org. divizije. Zadaci su bili slijedeći:

1. Dovršiti pripreme za divizijsku part. konferenciju.

2. Sprovođenje vojničkog i političkog plana rada, potpuno angažovanje part. organizacije za učvršćenje discipline i odgoja vojničkih i političkih rukovodioca — naročito nižih.

3. Zbog pretstojećih pokreta[3] povećati budnost i odgovornost rukovodioca čitave organizacije do kraja, da bi se jedinice očuvale u cjelini. (Koristiti iskustvo pokreta i borbi kroz Hercegovinu).[4]

4. Proširiti part. organizaciju i povesti mnogo više računa o ideološkom i opštem uzdizanju članova partije i ideološkom pripremanju boraca za partiju.

5. Angažovati se za što veću pomoć narodu, naime odborima. Baciti težište na materijalnu pomoć. (Davati maksimum stoke i ljudstva za obradu zemlje).

. [1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48 613—616.

[5] Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.

[5] Odnosi se na pokret jedinica 4. armije JA u Liku polovinom marta 1945. radi učešća u ličko-primorskoj operaciji, a na osnovu opšteg plana vrhovnog komandanta JA maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita (opširnije o tome vidi dok. br. 38, objašnjenje 2).

[4] Po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ od 30. januara 1945. 19. udarna divizija se prebacila iz severne Dalmacije u Hercegovinu i uzela učešća u mostarskoj operaciji, od 6. do 15. februara 1945. Po završetku operacije vratila se u sevemu Dalmaciju, a polovinom marta se prebacila u Liku (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 118; Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272 A, reg. br. 2-11, k. 315 A).

Divizijski komitet je bio mišljenja da na ove stvari treba baciti težište. Zato je i rad čitave part. organizacije divizije u toku ovoga mjeseca dana razvijao se u ovom smislu, kako prije pokreta, tako i u pokretu i borbama u Lici.[5]

1. Pripreme za divizijsku konferenciju su uglavnom izvršene: sve članstvo partije po brigadama i samostalnim jedinicama upoznato jeo konferenciji koja slijedi. Uporedo sa tim prenešena je direktiva C.K. K.P.J., zadaci koji se u njoj postavljaju zatalasali su partijsko članstvo. Pripreme su vršene po ćelijama i na sastancima part. članstva bataljona. Znači, konferencija se treba održati u prvoj datoj pogodnoj situaciji.

2. U sprovođenju vojničkog i političkog plana rada, angažovanje part. organizacije je osjetno, tako da su mogle da se osjete promjene kod jedinica, naročito njihove čvrstine i snage. Bacanje težišta vojničkog uzdizanja na desetare i vodnike je urodilo plodom, tako da u posljednjim operacijama, ono što je ranije nedostajalo — rukovodstvo desetara i vodnika je naročito došlo do izražaja. U podizanju discipline, uzdizanju desetara i vodnika, mora se napomenuti angažovanje skojevske organizacije, koja je uticala na učvršćenje jedinica. Ovdje se moglo primjetiti daleko veće angažovanje omladinaca na vojničkom uzdizanju i savlađivanju vojničkog plana, nego na političkom planu. Za učvršćenje i podizanje jedinica XIV brigada je iskoristila nekoliko pogodnih momenata, održala bataljonske i brigadne smotre — konferencije, te je to dalo dobrih rezultata. Međutim i pored osjetnog učvršćenja jedinica i podizana discipline, pokazuje se još niz slabosti kod naših jedinica i rukovodioca. Tu je naročito došlo do izražaja nedovoljno angažovanje rukovodioca, u prvom redu četnih i bataljonskih, kao i nedovoljna snalažljivost, tako da potpuno razbijeni neprijatelj bježi, a ne preduzima se ništa da se isti goni i uništava. Stiče se utisak da se rukovodioci zadovolje samo razbijanjem neprijatelja. Ovdje bi na prvom mjestu došla V brigada, naročito njen drugi bataljon, dočim VI brigada je pokazala u ovom najviše energije. Zatim nedovoljna čvrstina samostalnih pomoćnih jedinica. U njima je i part. organizacija najslabija, — u izvjesnim, kao minerski i izviđački vod, kuriri kod XIV brigade nemaju svoje part. organizacije. Oni imaju samo skojevske aktive. Kod V brigade rad pomoćnih jedinica je također slab, jedino kod prateće čete. An-

[5] **Jedinice 19. divizije, uz sadejstvo i podršku dva tenkovska bataljona 1. tenkovske brigade i tri artiljerijska diviziona, oslobodile su 20. marta Udbinu a 21. marta 1945. Korenicu. Kod Vrela su uspostavile kontakt sa delovima 8. udarne divizije 4. korpusa JA i zajedno s njima ovladale Krbavskim poljem i nastavile gonjenje delova nemačke 373. legionarske divizije i 10. ustaško-domobranske brdske divizije koji su se povlačili ka Plješevici i Kamenskom (vidi AVJJ, reg. br. 2—11, k. 315 A, »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).**

gažovanje političkih i part. rukovodioca u prvom redu još uvijek je neaovoljno, jer se isti i suviše angazuju u operativnim i naročito administrativnim poslovima.

3. U borbama i marševima od Dalmacije do Hercegovine pokazalo se više nedostataka: u prvom redu rasipanje jedinica — dezerterstvo — kako u XIV tako i u VI brigadi." Bilo je i organizovanog dezerterstva (po 12—15 u grupi). Najvažniji razlog je bio nedovoljna kontrola i budnost rukovodioca. Dalje, slaba organizacija marša, konaka, te raznih nepravilnosti u toku istih. Koristeći se ovim iskustvima i znajući da će neprijatelj kroz svoju propagandu koristiti pokret za Liku, to smo potpuno angažovali partijsku i skojevsku organizaciju, skrenuli pažnju da budnost i kontrolu, upoznali sve članstvo o pokretu i poteškoćama koje nas očekuju (mislimo na hladnoću i stambene prilike), a uz to i razvijanje volje i poleta za borbu kroz Liku preko brigadnih smotri, divizijske smotre itd. Rezultati su bili povoljni. Iz V brigade je dezertiralo 5, iz VI brigade 7, a iz XIV brigade samo 3 druga. Također je angažovanje skojevske organizacije po tom pitanju bilo dobro. Tu je i izvjesna novost kod rada skojevske organizacije — potpuno angažovanje po najpotrebnijim pitanjima i sektorima. Tako angažovanjem part. i skojevske organizacije, pojačanom budnošću i odgovornošću, uspjelo se uzdržati ljudstvo, masu novih boraca (preko 40%) i uglavnom sve ih angažovati u borbama.

4. Još od ranije postavljeno pitanje sektaškog stava, naime proširenja partijske i skojevske organizacije, sada ima ovakav izgled. Za posljednjih mjesec dana, part. organizacija XIV brigade primila je 102 nova člana i 92 kandidata. U skojevsku organizaciju je primljeno 176 novih članova. Ovo nam govori o dvjema stvarima. Prvo, da je nepravilnog stava još od ranije bilo mnogo, da se istom nije ozbiljno prilazilo i drugo, da je primanje u partiju trebalo da bude stalno i sa više sistema, a ne skoro masovno, i da je težište, sada kada se ima u obzir ovako veliki broj, trebalo baciti na kandidate. U VI pak brigadi primljeno je u toku mjesec dana samo 24 člana. Mislim da to također govori da ovo pitanje kod VI brigade još uvijek ostaje polovično riješeno, bolje reći još od ranije polovično riješavano. S obzirom na stanje Skoja i neobuhvaćanje omladine, kao i opšte slanje VI brigade, 60 novih članova Skoja je nedovoljno da bi otklanjanje sektaškog stava zaista uzelo maha. To se naročito vidi kod I bataljona iste brigade, gdje na licu ima 40 članova partije, a 37 članova Skoja. Komitet pri Štabu divizije pokazao je dosta u proširivanju partijske kao i skojevske orga-

[6] **O nedostacima koji su se u jedinicama 19. udarne divizije pojavili prilikom tih borbi i marševa vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 118, 128 i 136.**

nizacije. Od svog formiranja do danas, pokazujući dosta umješnosti i snalažljivosti pravilnog rada i postavljanja, primio je 140 novih članova partije i dao za druge jedinice 30 rukovodioca članova partije. Primio je 250 skojevaca i dao za rukovodioce drugim jedinicama 117. Ovo u toku nekoliko mjeseci. U V brigadi se nepravilan stav ne pojavljuje u nekoj oštroj formi. Tu je organizacija najmasovnija i preko 100 članova jača od ostalih. P.K.[7] baterija artiljerijskog diviziona nepravilno postavlja pitanje omasovljenja, navodeći ga kao »nemoguće jer je članstvo mlado i ne bi moglo vaspitati nove« itd. Citava part. organizacija divizije u posljednjih mjesec dana porasla je za 140 novih članova, skojevska organizacija za 369 novih članova. Međutim i pored ovolikog broja novih članova partije i Skoja, zadatak koji je postavio div. kom.[itet] za uzdizanje drugova — još nije mnogo urađeno. Mislim da je od zadataka koje je postavio div. kom.[itet] ovaj najslabije sproveden u djelo. Jedino IV bataljon VI brigade i P.K. baterija artiljerijskog diviziona dali su nešto više. Tako je P.K. baterija za ovo mjesec dana održala 6 teoretskih sastanaka na kojima je proradila: »O partiji«, »O masovnom partijskom radu« itd. To pitanje teoretskog uzdizanja članova partije, a i akcije, kao i ideološko pripremanje mase boraca, treba da se shvati ozbiljnije, a i sa više plana. Ovo je i uslovljavalo nepravilno objašnjavanje pojedinih pitanja, naročito političke prirode. (Komesar bataljona kaže na bataljonskoj konferenciji po pitanju jedinstvene vlade: »Dr. Šubašić je prije rata dao da se ubije 70 komunista«. Nećemo ga! itd. To je bio rezultat objašnjavanja). Međutim mnoga politička pitanja, koja su iskrsavala u posljednjim događajima objašnjavana su dosta pravilno i na vrijeme. Pitanje jedinstvene vlade, namjesništva, kao i proširenje AVNOJA. (Ranije, na pr., u sporazumu Tito — Šubašić bilo je potrebno dugo vremena da se isti objasni, pa i samim rukovodiocima. Tek poslije sastanka div. kom.-a se izvjesno uspjelo). Također razne parole, koje je neprijatelj proturao u vezi odlaska divizije u Hercegovinu i njenih gubitaka, na vrijeme su paralizovane. I sada u pokretu za Liku uspjelo se (mada je Lika bila predstavljena neprijateljskom propagandom kao bauk, gdje se umire od gladi i smrzava) sačuvati može se reći u potpunosti ljudstvo i stalno razvijati borbenost. Zatim, stali smo na stanovištu produžiti vaspitnim kursevima pri brigadama, kao i vaspitnim omladinskim i nižim partijskim kursevima pri div. komitetu. Na part. kursu pri div. komitetu nalazi se 35 drugova. Isti je počeo 15/111. 1945 god. Na omladinskom vaspitnom kursu pri div. komitetu ima 40 omladinaca. Kurs je počeo u isto vrijeme. Pri brigadama su kursevi za delegate i niže skojevske rukovodioce. U pokretu su isti raspušteni

[7] **protivkolska**

sem kod V brigade. Također u radu sa kandidatima, koji bi trebao da posluži kao dobra podloga za ideološko pripremanje drugova, još se ili ne pridaje dovoljno pažnje ili nepravilno postupa. Niti u jednoj jedinici nema srazmjerno dovoljan broj kandidata, prema broju članova partije. Prije sam naglasio da je Vf brigada, a i ostale, trebala da baci težište na kandidate.

5. Dok smo se nalazili na sektoru Sjev. Dalmacije, pomoć je pružana narodu i odborima u teglećoj stoci, kao i u ljudstvu, radi obrade zemlje, mada ista pomoć nije bila dovoljno organizovana. Na ovom sektoru uslijed objektivnih razloga dodir sa narodom, koji je uglavnom iseljen iz ovoga kraja, slabiji je, a ukoliko ga ima, isti je pravilan. Na zločinima koje je neprijatelj počinio razvija se mržnja kod boraca. Do sada o nekom nepravilnom odnosu ili nerazumjevanjima za part. organizacijom na terenu, u Lici ne može se govoriti.

To o zadacima koje je div. komitet postavio za ovaj mjesec dana, naime o radu part. organizacije u diviziji. Pojavljivalo se je i drugih nepravilnosti, koje je part. org. uglavnom riješavala. Neke pak nepravilno, a i polovično. U nepravilnom odnosu druga komesara jedne čete i drugarice bolničarke iste čete, oboje članovi partije, ćelija je riješila da se drugarica isključi, a drug, kao komesar, kazni ukorom. Ili pak skojevski rukovodioc u bataljonu je slab, biro se ne slaže da bude rukovodioc, ne smenjuje ga, a i ne pružaju mu pomoć itd. Za skojevsku organizaciju još bih naglasio: da ista nije dovoljno masovna organizacija, mada je čvrsta i mogla bi da primi mnogo omladinaca i da ih prevaspitava. Rad na proširenju skojevske organizacije je najbolje uspio u XIV brigadi i prištapskim jedinicama divizije. Skojevska org. se dobro angažovala po pitanju učvršćenja discipline, uzdizanja naročito nižih vojnih rukovodioca, na suzbijanju dezerterstva, po pitanju nepismenosti itd. (Trebalo bi da se daleko više angažuje za ostali kulturno-prosvijetni rad). Nije se pak dovoljno angažovala na pitanju političkog rada, kao i opšteg i teoretskog uzdizanja ljudstva i ideološkog pripremanja omladine za Skoj.

U toku ovih operacija u Lici, rukovođeni stečenim iskustvom i vodeći računa o objektivnim uslovima za rad mislimo, naime div. komitet postavlja pred part. organizaciju, kao i skojevsku, slijedeće zadatke:

1. Produžiti sa učvršćenjem discipline, podizanjem vojničkih i političkih rukovodioca, naročito nižih, za što pravilnije rukovođenje sa jedinicama.

2. Angažovati partijsku organizaciju za razvijanje upornosti i ofanzivnosti kod svih boraca u neprekidnim operacijama. Uništiti neprijatelja, treba da prostruji kroz jedinice, a ne samo razbiti ga.

3. Baciti težište na opšte i teoretsko uzdizanje u prvom redu rukovodioca i članova partije, a onda svih boraca. Planski i najozbiljnije se prihvatiti ovoga posla.

4. Uvijek voditi računa o sistematskom proširivanju partijske i skojevske organizacije.

Za Divkom.: sekretar,
Slavko R. Božović

BR. 50

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 34. UDARNE DIVIZIJE JA OD 26. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
34. UDARNE DIVIZIJE
IV. UDARNOG KORPUSA
Dana 26. III. 1945.

17/IV 945[2]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi,

U ovom mjesecu naše jedinice vodile su borbe veće u Odri,[3] Rečici,[4] Kupčini[5] i Draganiću,[6] dok ostale bile su lokalnog

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH,-a fotokopija u Arhivu VII, film 48 745—748.

[5] Datum prijema dokumenta u CK KPH.

' Osamnaestog marta 1945, kod s. Hasan-Brega, s. Žeravice, s. Velike i s. Bratine (blizu Pisarovine), Udarna brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, posle petočasovne borbe, odbila je napad nemačkih i ustaško-dcmobranskih jedinica iz sela Odre, Hrašća, Brezovice i Jastrebarskog i odbacila ih prema s. Zdenčini (vidi Arhiv VII, reg. br. 12-3, k. 118, reg. br. 33-2, k. 1225).

< Zumberačka i Karlovačka udarna brigada, su 5. marta 1945, posle dvočasovne borbe protiv delova 2. domobranske posadne brigade, zauzele 3. Rečicu (kod Karlovca). Neprijatelj je imao 91 mrtvog i 291 zarobljenog, d jedinice 34. udarne divizije 10 mrtvih i 49 ranjenih (vidi Arhiv VII, reg. br. 23-2, k. 1225).

[5] Karlovačka i Zumberačka brigada su 7. marta 1945. kod s. D. Kupčine (kod Karlovca) odbile napad jedinica nemačkog 1. rezervnog lovačkog puka iz Karlovca i prinudile ih na povlačenje, nanevši im gubitke od 30 mrtvih i mnogo više ranjenih. Brigade su imale 59 mrtvih, 69 ranjenih i 21 nestalog (vidi Arhiv VII, reg. br. 11-3, k. 118, reg. br. 17-2/1, k. 434 .eg. br. 29-2, k. 1225).

[0] Udarna brigada »Franjo Ogulinac Seljo« je 5. marta 1945. na ,jutu Rečica — Karlovac napala dve satnije 2. ustaško-domobranske

značaja. U tim borbama imali smo izbačenih iz stroja oko *300 boraca i rukovodioca, od toga 97 mrtvih, a nestalih i zarobljenih 30, dok nam je dezertiralo 147, od toga se je jedan manji dio povratio, ali nemamo tačnog pregleda koliko, tako da smo se morali baviti popunom jedinica.* Popunu smo izvršili, dobili smo sa Karlovačkog sektora oko *200,* ukupno sa bataljonom Karlovačkog odreda. Isto tako oko *200* sa ovog terena. Ostalo smo uzeli iz Dopunskog bataljona i to domobrane koje smo zarobili u Rečici. Današnje stanje naših jedinica je slijedeće: Seljina *1.150,* Karlovačka *1.168,* Zumberačka [brigada] *735,* od kojeg broja se svi nalaze na licu, plus Artiljerijski divizion i ostali prištabski djelovi. Uglavnom brojno nam je stanje svega skupa, bez odreda,[7] oko 4.500.

Rad naše partijske organizacije uglavnom sastojao se na sređivanju naših jedinica u popuni komandnog kadra, pripremanju za dolazak novih boraca, u objašnjavanju političkih događaja, vojne naobrazbe i ukljanjanju naših nedostataka. U vezi tog stanja i pisma CKKPJ,[8] mi smo održali savjetovanja partijska u svim brigadama. Rezultati tih savjetovanja pomalo se osjećaju. Vidni rezultati ne mogu biti, dok imamo u ovom mjesecu *147 dezertera, ali ipak kreće se na bolje.*

Vojnički sektor rada pokrenuo se. Radi se stalno prema dobivenom planu od našeg višeg štaba. Rezultata u vojnom radu imademo, disciplina je jača i bolja. Pitanje odgovornosti za neizvršenje dobivenih zadataka strožije mnogo nego je bilo. Štabovi su na temelju programa vojne izobrazbe napravili plan dnevnog života, tako da se malo ima vremena za lijenčarenje. *U Žumberccčkoj brigadi bilo je prigovora od mnogih članova K.P. po pitanjima vojnog rada, više na liniji manjeg otpora, pa ko će to sve naučiti, glavno je da se dobro tučemo, ali'na savjetovanjima smo na sve* nezdrave pojave **U** vojnom pogledu reagirali i prema **P**'smu CK KPJ rastumačili, što je partijsko članstvo razumilo i prihvatilo. Kod partijskog članstva je velik interes za sva vojna i politička pitanja, kako van tako i unutar naše zemlje. Najviše ih interesuje sastav nove vlade,[9] *koliko komunista* ima u istoj, kakva je kompetencija namjesništva poslije datog mandata za sastav vlade drugu Titu, hoće li se Šubašić kandidirati, kako će se provesti izbori, kako mi proleteri sa buržoazijom zajedno, pitanje agrarne reforme postavljalo se na sva tri savjetovanja, po tom pitanju naročito ih interesuje do koliko rali, te na koje

posadne brigade koje su se kretale iz Draganića prema Rečici i nanela im gubitke od 19 mrtvih, 7 ranjenih i 29 zarobljenih dok je ona imala samo 2 ranjena borca (vidi Arhiv VII, reg. br. 38-2, k. 118).

[7] U sastavu 34. divizije bili su Karlovački. Turopoljsko-posavski i Samoborsko-jaskanski NOP odred (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 96).

[8] Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.

[9] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.

posjede će se odnositi agrarna podjela. Bilo je pitanja zašto Jugoslovenska vojska, pitanje Istre, dok u vanjskim političkim pitanjima naročito ih interesuju frontovi, Grčka, Turska, sastanak **Tito** — Aleksander[10] i t.d. Isto tako i kod boraca na političkim časovima postavljaju se slična pitanja. Samo ima mnogih koji se boje da postave iako im nisu mnoga pitanja jasna, tako da u diskusiji ostaju sasma pasivni.

Partijsku organizaciju smo upoznali da ona treba da prvenstveno bude politički rukovodioc, organizator rada i političkog života u jedinicama, ali u tome do danas nismo postigli mnogo, još uvijek se bavimo organizacijom političkog života, da ne bi naša politička predavanja i časovi bili šablonski i dosadni. Uglavnom politički interes na časovima je dobar. Ovaj puta smo imali teme: »Borba naroda porobljene Jugoslavije« od **Tita,** značaj odluka AVNOJ-a za daljnji razvoj naše borbe i stvaranje federativne državne zajednice i posljednji govor **Tita** ženama Srbije.[11] Interes za te teme je odličan, obzirom na mladost naših boraca i novih koji dolaze. Bilo je mnogo slučajeva kad domobranci među sobom govore sa starijim borcima, a ovi im posebno objašnjavaju govore: »Sve je to lijepo, ali slučaj partizana u Grčkoj — neće li se i vama desiti tako sa Englezima? Je li tačno da se slažete sa Kordunašima? Koji je naš sve oslobođeni teritorij?« Kad se govori sa tim ljudima, vidi se da su mnogi *zatrovani* stvarno neprijateljskom propagandom. Mnogi neće da znaju da su služenjem u domobranstvu ogriješili se o interese naroda i naše borbe. Ti stavovi kod domobranaca dolaze najviše od toga što se sa njima radilo kao i sa starijim borcima, samo po tekućim temama, sada svaki koji dođe nastoji mu se prvenstveno obrazložiti niegova dosadanja zabluda. Najprije mu se postavlja pitanje da li odobrava rad Pavelića, ustaša, Njemaca, krvoprolića, pa onda se ide dalje.

Na kulturno-prosvjetnom polju rad se isto dobro odvija. U ova dva mjeseca od 140 nepismenih, 129 naučilo je čitati i pisati. Džepne i batalionske novine izlaze redovno. U zadnje vrijeme počelo se i sa fiskulturom. Naročito u Divizionu, gdje vlada dosta dobar interes, osobito za nogomet, trčanje, skok u vis i daljinu, troskok i t.d. U Divizionu jedan već skače 150 cm. u vis. Po fiskulturi objavit će se međusobno takmičenje od svih naših iedinica.

Općenito kad pogledamo na stanje u našim jedinicama, ono nije toliko loše, jedino Zumberačka [brigada] nikako da

[10] Reč je o sastanku, u Beogradu februara 1945. radi doeovora o usklađivanju operacija protiv nemačkih oružanih snaga (vidi knjigu 2. »Oslobodilačkog rata«, str. 550).

[11] Odnosi se na govor od 28. januara 1945. na antifašističkom mitingu žena Srbije (vidi »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945« od Josipa Broza Tita. str. 261. izdanje Kulture. 1947).

se oporavi. *U ovom mjesecu* imala *je 12 dezertera, šestoricu smo pohvatali, dok su ostali na sektoru Zumberak, posljedice starog nerada, nesretno izabranog komandnog kadra još uvijek traju.* U zadnje vrijeme smjenili smo vršioca dužnosti komesara brigade *Danka Fućaka* i rasporedili ga za šefa propagandnog otsjeka. Njegovo smjenjivanje nije baš bilo u vezi toga stanja, on je dosta politički jak, a bolje mu odgovara ovaj sektor sadanjeg rada, a za Zumberačku brigadu je bio potreban življi i uporniji čovjek. Isto smo izmijenili sa dužnosti komesara III. bataljona Nemčić Vjekoslava i njegovog pomoćnika Mihelčića, komesara I. bataljona Karla Babića. Ti drugovi na svojim dužnostima izgleda da su se bili uparčili, pokazivali su slabo volje i požrtvovanja za svoj rad, a ujedno iz njihovih bataljona je bilo najviše dezerterstva. Na njihova mjesta došli su drugovi mlađi i poletniji koji daju više garancije za taj rad. Zumberačka brigada poslana je sada na teren Banije i vjerujemo da će joj to mnogo koristiti. Partijska organizacija prema brojnom stanju prilično je jaka, ali elemenat je dosta sirov, inače prilično bistar i odan. Za komesara Zumberačke postavljen je bivši komesar I. bataljona Seljine brigade *Steinburg Srećko:* Isti drug je neobično hrabar, požrtvovan i svome radu i uz pomoć koja mu se treba pružiti smatramo da će zadovoljiti na svojoj dužnosti.

U Seljinoj brigadi nekih naročitih problema nemamo. Borbeni moral, prodornost jedinice kao cjeline je na visini, kroz istu je prošlo mnogo ljudi, jer ranije je ta brigada imala mnogo borbi sama, te mnogi su izbačeni iz stroja. Ti novi dosta se brzo prekuvavaju tako da dezerterstva u ovom mjesecu je *imala oko četrdeset, ali isto od toga broja već je nešto povraćeno u jedinicu.* Partijsko članstvo u toj brigadi sve je neobično hrabro. Malo ima članova K.P., a da nisu odlikovani medaljom ili ordenom za hrabrost, ali ima jedna stvar kod partijskog članstva *da nemaju mnogo kriterijuma kod primanja članstva K.P., da uz hrabrost traže i ostale osobine koje treba da posjeduje član partije.* Kad bi se tačno moglo upoznati svakog našeg člana partije tamo izgleda da bi našli svašta. U ovom mjesecu desila nam *sf tri slučaja dezerterstva članova partije i to dva vodnika i jedan komesar čete.* Uzroci dezerterstva nisu nam poznati, niti ih može dati partijska organizacija, *dok s druge strane nameće nam se pitanje primanja novih članova u partiju, koji su došli na poziv i poslije poziva maršala TITA. Danas od tih ljudi imamo dobre komandire i poneke komesare četa i isti su već kandidati K.P.* U vezi vašeg posljednjeg pisma mi ih do danas nismo primili. ali smo na Divizijskom komitetu donesli zaključak da se za svakog takvog kojeg predlaže partijska organizacija najprije napiše biografija, uz obrazloženje njegovih dobrih i loših strana,

pa da će Divizijski komitet onda doneti odluku, da li da se prime ili ne. Do sada tih obrazaca njihovih nismo dobili.

U Karlovačkoj brigadi stanje partijske organizacije je najzdravije. Partijsko članstvo je zdravo i neobično odano našoj stvari i sama brigada nam je za sada dosta solidna. U posljednjoj borbi koja se je vodila u Kupčini imali su dosta žrtava: *59 mrtvih i 69 ranjenih, a 21 bio je zarobljen i nestao.* Do tih gubitaka došlo je najviše uslijed *nebudnosti štaba brigade i bataljona, prije nego će ih neprijatelj iznenaditi štabovi su znali za neprijatelja da se isti nalazi u Šišljeviću i Rožman Bregu još uveče, ali svejedno nisu uzimali nikakve naročite mjere predostrožnosti, tako da im se desio slučaj da su Njemci iznenada upali u naše položaie, opkolile iedan naš vod trećeg bataljona i prišli na tako blisko odstojanje da su* ih sa malo borbe zarobili. a nešto potukli, dok svi ostali batalioni povlačili su se iz Kupčine pod iačom nepriiateliskom vatrom i baš prilikom povlačenia imali smo *najviše nubitaka.* Stab diviziie već raniie je naredio Karlovačkoi brigadi da se u Kupčini borba ne prihvaća, ali svoiom nebudnošću i nemarnošću štab brigade dao se ie zavesti u takav položai. Tai momenat se naročito isticao na partüsVom savietovaniu u Karlovačkoi bripadi i to prvenstveno kritički se osvrnuo na tai slučai sam komandant brigade.[12] Posliie tih pubitaka nekop naročito? odraza niie bilo. bilo ie poied'nih parola »izpinuće nas mnopo u Kuočini«. dok Vod mnopih boraca i rukovodioca bila ie želia i čule su se riieči »od sada koieg pod uhvatimo nenriiatpliskop voinika štedeti pa višp nećemo«. Posliie topa slučaia bilo *ie dezertera sednrri i tr> iz II. bataliona. koii ie iman i*tn dciv+a velike nuhitke. Dezertirali su* većinom bili stariii liudi. Ostalo dezerterstvo kopa ie bilo ioš naknadno *23• slučaja bili su većinom domobrani zarobljeni iz Rečice.* Nego ima jedna nezgodna pojava kod Karlovačke. Prilikom popune sa domobrancima borci su prepoznali trojicu koji su još u pozadini *rovarili i bili doušnici ustašama u njihovim krajevima,* ta trojica su bila data njihovoj OZN-i i obaveštajnom oficiru, na istragu, a ovi su ih nakon *saslušanja bez ikakvog suda prostrijelili i pobacali u Kupu. Drugi slučaj prilikom napada na Draganić, isto tako trojicu su streljali kod Ribnjaka blizu Pisarovine i tamo ih ostavili.* Kad se postavilo pitanie zašto su strejali te liude, kazali su da su isti pokušali bjegstvo i da su ih na trku ubili. I iedan i drugi slučai malo se komentarisao kod naroda pošto su vidili te postreljane gdie leže, a nisu bili prethodno zakopani, *tako da te slučaieve koriste narodni neprijatelji.* Na sve te stvari srkenuta ie pažnia odpovornim rukovodiocima, a ujedno će se postaviti i pred partijsku organizaciju

[12] **Boco Balaš**

da se ubuduće svi slučajevi koji su u mogućnosti prvenstveno izvedu pred vojni sud, a nakon osude da se donese presuda.

U ostalim našim prištabskim djelovima rad se kreće sa mrtve tačke pomalo napred. Bilo je još malo nereda kod bolnice i u Dopunskom bataljonu ali ta pitanja smo sredili. U bolnici je bilo uglavnom izmjena sveg osbolja i straže, dok za slučaj u Dopunskom izvjestio sam vas u organizacijskom pregledu. U našem Artiljerijskom divizionu isto se rad odvija dosta dobro. Pošto je to jedinica u razvitku potrebna joj je puno veća pomoć nego što smo joj do sada pružali.

Imamo u planu da sa skojevskom organizacijom održimo savjetovanja skojevska u svim brigadama i vrše *se pripreme već desetak dana.* Bili bi počeli sa istim ali smo momentalno spriječeni uslijed situacije i pokreta jedinica. Skojevska organizacija stalno se povećava i za sada imamo *blizu 700 organizovanih skojevaca na licu.* Kod njih isto naročitih problema nema, pruža im se veća pomoć od strane part. org. nego do sada, a ujedno i stariji skojevci dolaze redovno na prosvjetne sastanke članova partije. U mnogim našim iedinicama sa skojevcima prorađujemo »Ekonomski razvitak društva« od Segala.

Divizijski komitet u ovom mjesecu održao je svoja dva redovna sastanka, po svim tekućim problemima koji su nastajali u jedinicama. *Janko Furdek. član divizijskog komiteta, koji je pao u posljednjoj borbi na Kupčini, bio je jako dobar drug pa sa niime gubimo* mnogo.[13] Na niepovo miesto došao je drug Katušić Ivo, dosadašnji sekretar Karlovačkog odreda. Isti drug dosta ie mlad. član partije jest od 1943. godine, inače je neobično bistar i ima volie za rad. iedino ie izrazio želiu da mu je potreban partiiski kurs. pa ukoliko bude prilike idući miesec mislimo mu omogućiti da ode. Kod nas u našim jedinicama osieća se velika potreba, *a i želie su mnoaih druaova za partijskim kursevima.* Do sada ie kod Korousa prošlo kurs 7 drugova, a kod Okružnog komiteta dvoiica. Ti kursevi isto su im mnogo pomopli. a drugovi se osiećaiu sipurniii mnoeo u svome radu. a daiu i boliu nomoć nart. org. Za sada imamo na part.iiskom kursu kod Korousa 7 drupova. među niima tri pomoćnika komesara bataliona. a na ovai kurs koii će Dočeti kod Okružnog komiteta Pokuolie 28. ov.mi. mislimo poslati četiri naibolia DOmoćnika ili komesara bataliona koii imaiu uslova za razvitak.

Prilikom naše? zadnieg zadržavania na sektoru Letovanić. Dužice. Zažine. čuli smo od partiiske orpanizaoiie da narod tib kraieva. to iest sela u koiima se nrovodi rekviziciia. narod tih kraieva negoduje protiv tih rekvizicionih komisija. *Zavravo*

" Janko Furdek je bio pomoćnik političkog komesara Karlovačke udarne brigade. Poginuo je 7. marta 1945. godine.

te komisije čine mnoge nepravilne stvari. Naročito se tuže na nekog Feliksa koji je jednoj familiji čiji je sin u partizanima bio još od 1941., a poginuo još u 1942., oduzeo dvije krave, a da istoj familiji nije ništa ostavio, dok u istom selu nije tobože zbog vremena izvršio rekviziciju kod familije koja ima sina u neprijateljskoj vojsci. Isto tako dešavaju se slučajevi kad komisije rekviriraju blago, pa prilikom gonjenja istog ne vode brigu hoće li im koje goveče pobjeći ili ne. Tako se je desio slučaj da su im pobjegle par krava i povratile se kućama, pa narod na to negoduje i govori: »To nisu *komisije nego* pljačkaši. Što uhvati, uhvati, a ako mu pobjegne, nikome ništa«. Nije rijedak slučaj da na putu kuda idu transporti kola iz rekvizicije po cesti se nalazi mnogo kukuruza, krumpira i više puta rasute pšenice, tako da se sve žuti. Jednom prilikom Karlovačka brigada na razdaljinu od 50 metara ukupila je krumpira za cijeli vagon. Isto to rasipavanje žita baca ružnu sliku na naše pozadinske vlasti. Na sve te stvari skrenuli smo pažnju komandi područja, a ujedno upoznali i Okružni komitet Pokuplje, koji je već reagirao, a vas obavještavamo znanja radi. Inače veza vojske sa narodom i vojno-pozadinskim vlastima jeste dosta dobra, jer do sada nemamo nekih pritužaba za koje smo obavješteni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav!
D." Livada

br. 51

iziveštaj divizijskog komiteta kph 32. divizije ja od 27. marta 1945. centralnom komitetu kph o stanju i radu partijske organizacije u diviziji[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH *19/IV 945[2]*
XXXII. DIVIZIJE J. A.
Broj 13/45.
27. III. 1945.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Od prošlog izvještaja[3] do danas, mi smo zabilježili slijedeće uspiehe i uočili neke nove probleme u našoj partijskoj organizaciji.

Kao što se vidi *iz* brojnog stanja kojeg prilažemo,[4] naša partiiska organizacija brojčano se ojačala, uprkos gubitaka koje je pretrpjela u borbama. Znači, da su drugovi shvatili problem proširenja partijske organizacije, koiega smo mi uočili i iznjeli u prošlom izvještaju, a koii je bio do onda zanemaren. No u tom nastoianju. da se partijska organizaciia proširi, pokazali su se u nekim jedinicama primjeri nepravilnog izdizania u partijsku organizaciju. U svom nastojanju, da se primi čim veći broi novih liudi u Partiiu, partiiske ćelije nisu *dovoljno vodile bripu o zrelosti boraca koje se* misli primiti. Ima primjera, pogotovo u *II. briaadi. gdje se kao osnovni kriteriium za ulazak u Partiju postavljalo pravilo, da* ie *neko* »stari *borac«.* Išlo se ie tako daleko, da se u Partiiu primalo *čak i bez kandidatskog staža,* dok u našim prištabskim iedinicama gledalo se samo na znanie koie poiedinac posieduie. bez obzira na njegovu sDremnost da sorovede svoie znanie kao i direktive i program Partije u dielo. Na sastanku našeg Komiteta ukazano ie drugovima na te nedostatke i dato im ie pravo mierilo tko može ući u Partiiu. Nanomenuto im ie nadalie. da potovih komunista nema. zato treba svaka partiiska ćelija da širi svoj uticaj i tako izgrađuie liude za ulazak u Partiju.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48 693—696.
[2] Datum prijema dokumenta u CK KPH.
[3] Vidi dok. br 4.
[4] Redakcija nije pronašla pregled brojnog stanja.

Nadalje nismo još uspjeli, da sprovedemo kontrolu nad sprovađanjem naših zaključaka u djelo. Kod nas u Divizijskom komitetu ta kontrola postoji, ali nije sprovođena do dna. *Tako na pr. partijska ćelija naše izvidnice držala je dva mjeseca čovjeka u Partiji, koji ničim nije zaslužio da bude član Partije.* Na sastanku su se drugovi izjasnili da su oni primjetili, a da drug ne može biti član Partije, ali ništa nisu poduzimali protiv toga. Možemo reći, *da drugovi imaju zapažanja za nepravilnosti, ah ih ne liječe.* Za poboljšanje kontrole dana su drugovima uputstva kako će je sprovoditi, a u prvom redu počeli smo mi u našem Komitetu još jaču kontrolu nad sprovađanjem naših zaključaka.

U političkom djelovanju naših partijskih jedinica uspjeli smo postići, da ih aktivišemo po jednom planu. Kako smo u prošlom izvieštaju izvjestili, da je u političkom djelovaniu bilo zbrka (jedni su tumačili II. zasjedanje AVNOJA-a, drugi *Što donaša socijal-demokracija za seljake« i t.d.),* mi smo sada uspjeli, da se u čitavoj Diviziji prorađiva »Krimska konferencija« i »ujedinjena vlada«.[5] Na taj način se i naša partijska organizacija upoznava i druge upoznava sa aktuelnim političkim događajima. Nadalje se dalo u zadatak, da se sa partijskim članstvom razrađiva razlike između republike i *monarhije, kako bi se shvatila prednost republikanskog oblika vladavine.*

U političkom djelovanju partijske organizacije mogao se zapaziti još jedan krupan nedostatak, *a to je sporost u tumačenju novih političkih momenata, tako, da neprijatelj u većini slučajeva protumači događaje na svoj način i stvori kod boraca nepravilno mišljenje o njima.* Jasno, da onda mi imademo dvostruki posao i to: razbijati po neprijatelju stvoreno mišlienje i poslije objašnjavati pravilno te događaje. Osim toga naša propaganda svodi *se na defanzivu umjesto ofanzive.* Da bi se događaji brzo pronijeli, mi smo zaključili, da po pitanju svakog novog dogođaia naiprije održi sastanak Diviziiski komitet, i preko batalionskih konferenciia, da se ti događaji prenašaju na partiisko članstvo, dok politkomesari opet preko konferencija prenašaju te stvari na voine i političke rukovodioce i na same borce. Nadalje se zapazilo, da bataljonski biroi ne obiašniavaju dovoljno pojedine direktive, što dovodi do njihovog šablonizirania. Tako na primier na sastanku partijske ćelije priča se o uiedinienoj vladi »kako je to naš veliki uspjeh« i ništa drugo. Ne priča se u čemu se sastoii taj uspieh, u čemu se on odrazuie. Te nedostatke treba ukloniti detaljnim razrađivaniem poiedinih problema i poslije pomagati nižem partijskom rukovodstvu, sa drugarskom kontrolom, sprovađanje istih.

[5] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.**

1

Ar. 1917 941

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XXXII. DIVIZIJE J.A.
Broj 13/4p.
27. III. 1945.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi !

Od prošlog izvještaja do danas, mi smo zabilježili slijedeće uspjehe i uočili neke nove probleme u našoj partijskoj organizaciji.

Kao što se vidi iz brojnog stanja kojeg prilažemo, naša partijska organizacija brojčano se ojačala, usprkos gubitaka koje je pretrpjela u borbama. Znači, da su drugovi shvatili problem proširenja partijske organizacije, kojega smo mi uočili i iznjeli u prošlom izvještaju, a koji je bio do onda zanemaren. No u tom nastojanju, da se partijska organizacija proširi, pokazali su se u nekim jedinicama primjeri nepravilnog izdizanja u partijsku organizaciju. U svom nastojanju, da se primi čim veći broj novih ljudi u Partiju, partijske ćelije nisu dovoljno vodile brigu o zrelosti borca, koje se misli primiti. Ima primjera, pogotovo u II. brigadi, gdje se kao osnovni kriterium za ulazak u Partiju postavljalo pravilo, da je neko "stari borac". Išlo se je tako daleko, da se u Partiju primalo čak i bez kandidatskog staža, dok u našim prištabskim jedinicama gledalo se samo na znanje koje pojedinac posjeduje, bez obzira na njegovu spremnost da sprovede svoje znanje kao i direktive i program Partije u djelo. Na sastanku našeg Komiteta ukazano je drugovima na te nedostatke i dato im je pravo mjerilo, tko može ući u Partiju. Napomenuto im je nadalje, da gotovih komunista nema, zato treba svaka partijska ćelija da širi svoj uticaj i tako izgradjuje ljude za ulazak u Partiju.

Nadalje nismo još uspjeli, da sprovedemo kontrolu nad sprovadjanjem naših zaključaka u djelo. Kod nas u Divizijskom komitetu ta kontrola postoji, ali nije sprovodjena do dna. Tako na pr. partijska ćelija naše izvidnice držala je dva mjeseca čovjeka u Partiji, koji ničim nije zaslužio da bude član Partije. Na sastanku su se drugovi izjasnili da su oni primjetili, a da drug ne može biti član Partije, ali ništa nisu poduzimali protiv toga. Možemo reći, da drugovi imaju zapažanja za nepravilnosti, ali ih ne ljeće. Za poboljšanje kontrole dana su drugovima uputstva kako će je sprovoditi, a u prvom redu počeli smo mi u našem Komitetu još jaču kontrolu nad sprovadjanjem naših zaključaka.

i

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 51

U partijskim jedinicama nije još izvršena raspodjela rada prema direktivnom pismu C.K. K.P.J.[6] Iako smo to uspjeli učiniti u I. i IV. Udarnoj brigadi, u drugim još nismo. Zato se u tim brigadama članovi Partije osjećaju i odgovornima, a partijska organizacija jest zdrava.

Tako se pristupilo pravilnoj politici kadrova, ipak ima niz nepravilnih izdizanja na rukovodeća mjesta. Na primjer u II. brigadi i komandant i komesar izdignuti su bili samo zato, da postoji komandant i komesar, a bez nekih perspektiva za njihov daljni razvoj i nade, da će zadovoljiti na svojim dužnostima. Tu možemo zaista reći, da se samo zato izdizalo, da netko bude, a nije se gledalo na njegov razvoj kao i praktičan rad. Dok s druge strane, pogotovo kod postavljanja nižih rukovodioca, kako partijskih tako i drugih, opaža se premala smionost. Poslije borbe, kada budu izbačeni iz stroja rukovodioci, drugovi se boje postavljati druge, iako znadu, *da ih od nikud neće dobiti, sve sa pretpostavkama, da su mladi.* Jasno da ni jedna ni druga politika ne vode dobrom postavljanju kadrova.

Naš Divizijski komitet sada je potpun. Došao je politkomesar Ivica Gretić,[7] koji će do daljnje vaše odluke ostati kod nas. Sada može da djeluje i Biro Divizijskog komiteta, što do sada nije bio slučaj. Naš Komitet rješavao je na svojim sastancima svaki novi događaj, dogovorio se kako i na koji način će ga sprovesti u djelo. Isto tako su se rješavali politički i vojnički problemi unutar Divizije, kao i organizacioni problemi. Sekretari brigadnih organizacija, odnosno članovi Plenuma našeg Komiteta su svi mladi na toj dužnosti i nisu još u stanju da prenašaju bez pomoći zaključke Komiteta na partijsku organizaciju.

Naši borci su veoma hrabri, no još uvijek nisu dovoljno izučeni u vojničkom znanju, a s druge strane rukovodioci vode premalu brigu, da upoznavaju borce sa dejstvom ovog ili onog oružja, napose prije same borbe. Evo takav jedan karakterističan primjer: borci idu na juriš, imaju pun kajiš bombi, a niti jedan se ne sjeti, da je baci, a niti rukovodioc da ih na to upozori. Druga stvar, koja sputava naše borce u borbi, jest strah, da će ostati ranjen na položaju. Imade više slučajeva, *gdje ranjenici ostaju na položajima,* pa to negativno djeluje na vojsku. Partijska organizacija postavila je na sastancima oštro to pitanje i već su neki drugovi bili kažnjeni sa partijskim ukorom.

U posljednjim borbama kod brigadnih rukovodioca ranjena su dva načelnika štaba i jedan komandant brigade. Tu se

[6] Verovatno je reč o pismu od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ).

[7] Pre dolaska Ivice Gretica, politički komesar 32. divizije je bio Janko Bobetko.

opazila linija, *da se ličnim heroizmom nadoknadi neznanje u organiziranju borbi.* I po toj liniji isto dajemo tumačenja koliko je ona nepravilna i podvlačimo veliku potrebu učenja, da bi čovjek dobio potrebno znanje. Štab Divizije dati će potreban plan kao i pojedine teme štabovima brigada na proučavanje, a mi ćemo i preko partijske organizacije kontrolirati izvršenje toga plana. Na taj način isto će se podići veća odgovornost kod štabova brigada.

Inače se u Diviziji uslijed teških prilika u kojima ona živi, a pomanjkanja šire perspektive, osjeća neka turobnost i potištenost. Možemo reći, da borci, a i rukovodioci prosuđivaju situaciju kako vojnu tako i političku iz svoje perspektive i tako se kod njih stvara loše raspoloženje. Mi smo odlučili da preko pismene i usmene propagande unesemo borcima tok događaja u svijetu i kod nas, da tako vide malo šire pred sobom, i na koncu da vide da nema nikakvog razloga za turobnost danas, kad se pred nas postavlja konačni slom fašizma i oslobođenje naše zemlje.

SKOJ:

Baš radi toga, što rad u partijskim ćelijama nije organizovan i raspoređen, partijska pomoć SKOJ-u jest malena. Nema potrebne odgovornosti za rad sa SKOJ-evskom grupom, kad nitko nije zadužen, da radi sa njome.

U SKOJ-evskoj organizaciji nije se još uspjelo, da se ova odgaja po jednom jedincatom političkom planu i na taj način, da jednoobrazno djeluje i na borce. Baš u SKOJ-u osjeća se veoma veliki šablonski rad. Bez sumnje, to je uzrok nedovoljnog proučavanja samih događaja.

Zadaci za podizanje SKOJ-evske organizacije ostaju isti, koje smo iznijeli u prošlom izvještaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav
Majer Boris

br. 52

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ 38. UDARNE DIVIZIJE 3. KORPUSA JA OD 27. MARTA 1945. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Godina 1945, mesec III[2]

DIVIZIJSKI KOMITET KPJ
XXXVIII N. O. U. DIVIZIJE
27-111-1945 godine

OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU

Izvještaj o stanju Partijske organizacije za mjesec februar

U toku ovoga mjeseca divizija je vodila borbu sa njemačkim snagama koje su se probijale od Sarajeva preko Zvornika na sjever.[3] U ovome mjesecu Partijska organizacija uglavnom se zalagala za izvršavanje svih zadataka koji su se postavili pred divizijom. Zalagala se na taj način što je pripremila borce i uglavnom rukovodila.

Partijska organizacija u ovome mjesecu brojala je 407 članova Partije, ranjenih u toku mjeseca je bilo 44 a poginulih 16 članova Partije. Novoprimljenih za ovaj period bilo je 98. Kandidata je bilo 50 a članova SKOJ-a 429.

Partijska organizacija u toku ovih borbi koje su vođene na sektoru Zvornika nije odgovorila u potpunosti zadacima koji su se postavili pred nju. Nije odgovorila iz tih razloga što su drugovi mladi kao rukovodioci a nijesu na vrijeme reagirali na sve probleme koji su se pojavljivali unutar jedinica. To je dolazilo sve od toga što se nije živilo redovnim partijskim životom, t.j. nijesu se održavali redovni partijski sastanci na kojima bi se prodiskutovalo o problemima. Na pr. omasovljavanje partijskih ćelija i pronalaženje novih članova. Ovome pitanju nije se posvetilo dovoljno pažnje tako da je došlo do toga da partijske ćelije ostanu većinom sa 3 do 4 članova Partije a u XXI brigadi

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta za proučavanje radničkog pokreta Bosne i Hercegovine (dalje: IRP BiH), dok. br. 8800, reg. br. 70, fond PK KPJ za BiH.

[3] Tekst je naknadno dopisan.

[3] U toku februara 1945. jedinice 38. udarne divizije NOVJ vodile su teške borbe protiv nemačke 22. pešadijske divizije koja se probijala pravcem Drinjača — Zvornik — Bijeljina (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-22, k. 1111, reg. br. 23-5, 2-6-5 i 30-5, k. 1258, reg. br. 3-4, k. 1112 A, reg. br. 41-2, k. 409; 2. knjigu »Oslobodilačkog rata«, str. 516—521).

u dvije čete nijesu uopšte postojale. Ovaj problem postojao je u čitavoj diviziji. Koncem ovog mjeseca pristupilo se otklanjanju sektašenja koje je postojalo u velikoj mjeri, u čemu smo uspjeli a što se vidi da smo formirali ćelije u četama gdje ih nije bilo a druge ojačali novim članovima Partije. Ovaj problem bilo je poteže riješiti zato što su pojedini sekretari biroa i sekretari ćelija bili uporni da nema i da se ne mogu pronaći novi članovi Partije, navodeći da su sve novi ljudi koji su došli iz Srbije, ali uglavnom smo riješili dotični problem. Isto tako problem se postavljao pronalaženje i usposobljavanje nižih rukovodioca i popunjavanje mjesta koja su bila upražnjena kroz borbe. Ovo pitanje nijesmo mogli uspješno riješiti i odmah upotpunjavati upražnjena mjesta, gdje su ranjeni ili poginuli drugovi, tako da je komesar ili pomoćnik vršio dvije dužnosti, i političku i partijsku. Isto tako nedostatak je bio u tome što su političko-partijski rukovodioci angažovali se više za vojne stvari, zaboravljajući na politički i partijski rad. U ovome vremenu XVII i XVIII brigada nijesu imale pomoćnika komesara brigade tako da nijesu niži rukovodioci imali dovoljno pomoći i kontrole nad njihovim radom, radi čega je dovelo do labavljenja Partijske organizacije.

Rad partijske organizacije uglavnom se svodio na vanredne partijske sastanke gdje su se davale direktive za pripreme za akciju i poslije akcije sastanci gdje su pretresani i uočavani nedostaci koji su se dešavali u toku akcija. Članovi Partije u ovim borbama pokazali su se dobri i lično se isticali na izvršavanju zadataka. Koncem ovoga mjeseca, kada se divizija pomjerila na odmor na sektoru Međaša, [prišlo] se svestranom pretresanju svih grešaka koje su se dešavale u toku ovih borbi a isto tako pokrenut je rad po svim sektorima, u čemu su se videli dobri rezultati tako da su povučena iskustva i da su uočene greške koje su se pravile ranije a to su da su mnoga mjesta bila upražnjena i nijesu se na vrijeme upotpunjavala, tako da je rad trpio, da se rukovodioci, naročito niži, nijesu mogli prilagoditi uslovima u kojima su se nalazili, da prema ovim isti podese svoj rad i djeluju u jedinici, da se isto tako političko-partijsko rukovodstvo angažovalo na vojne zadatke a zapostavljalo političko-partijski rad. Isto tako vojni rukovodioci iz štabova bataljona i komandi četa nijesu bili sposobni za komandovanie i izvođenje zadataka, tako da su u nekim slučajevima politički rukovodioci morali da komanduju.

Ovi svi nedostaci uočeni su i postavljeni, za koje smo nastojali da ih što prije otklonimo sa stalnim i intenzivnim radom.

Skojevska organizacija angažovana je bila za izvršavanje zadataka kao i za rad i primjer držanja u samim borbama među

novim borcima koji su dobiveni iz Srbije. Ali i kod Skojevske organizacije su bili nedostaci u tome što nije održavala sastanke i nije se omasovljavala iako je za to bilo uslova jer su mnogi omladinci imali sjajno držanje i čak su zasluživali pohvale u ovim borbama, dok to Skojevska organizacija nije primjećivala a ni sama Partijska organizacija nije davala pomoć Skoju. Koncem ovoga mjeseca rad je sa SKOJ-em pokrenut i obuhvaćen je veći broj omladinaca u organizaciju SKOJ-a a isto tako formirani su aktivi u svim četama gdje ih nije bilo. Razlog ovakvome stanju u Skoju je bio taj što nije bilo skojevskih bataljonskih rukovodioca kao i sekretari aktiva koji su bili ranjeni ili poginuli a drugi nijesu bili postavljeni na njihova mjesta. Koncem ovoga mjeseca pitanje ovih rukovodioca se sredilo i sva upražnjena mjesta su upotpunjena, tako da je SKOJ počeo raditi normalnim tokom.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Div.kom. KPJ
major
Ilić Miloš

BR. 53

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 43. DIVIZIJE OD 27. MARTA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 11. KORPUSA JA O STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZiIJI[1]

STAB 43. DIVIZIJE XI KORPUSA
4. JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Pov. br. 69 Dne 27. III. 1945

Politkomesarski izvještaj.

POLITKOMESARU XI. KORPUSA 4. JUGOSLAVENSKE ARMIJE.—

Prošli izvještaj[2] bio je veoma opširan, a kroz ovo vrijeme nije bilo nekih značajnijih promjena te ću iznijeti samo neke probleme koji su iskrsli u diviziji.—

I. Zadnjih dana dezertiralo je iz III. brigade 6 Istrana među kojima jedan komesar čete i bataljonski rukovodioc

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 15—1/13, k. 1324 A.**
[2] **Vidi dok. br. 28.**

SKOJ-a, a iz I. brigade 5 boraca, u drugim jedinicama još nije bilo dezerterstva. **Mi** smo problem dezertera postavili kao ozbiljno pitanje. Uzroci dezerterstva: Prvo. Sto je naš stav prema dezerterima bio jednostavan, svodio se samo na objašnjavanje. Drugo. Drežnički dezerteri, formiranje terenskog bataljona u Dreznici, naš pomirljiv stav prema njima uticao je na Istrane i kod njih pojačao želju za Istrom i kućom. Treće. Sto nismo dovoljno ubjedljivo postavili pred borce Istrane, da mi nismo napustili Istru samo zato što je neprijatelj bio jak i da se ne moramo ni povratiti tamo kad se situacija popravi, već da ćemo se boriti tamo gdje pred nas postavi naša komanda. Četvrto. Nismo u dovoljnoj mjeri koristili uspjehe na vojničkom i političkom polju. Peto. Nedovoljna naša budnost prema rovarenju neprijateljskih elemenata u jedinicama i prema uticaju reakcionarnih elemenata iz sela na borce. Nismo upoznavali borce sa polit.[ičkom] situacijom na terenu kuda dolaze naše jedinice.

Za rješavanje ovog problema postavili smo: Prvo. Problem dezerterstva otvoreno postaviti pred sve borce i rukovodioce i povesti kampanju putem koje otkloniti sve uzroke dezerterstva. Drugo. Dezerterstvo tretirati kao izdaju države i naroda i razbijanje jedinstva i čistoće naše armije, zločin prema samom sebi i svojoj porodici, otvoreno služenje okupatoru i reakciji, kršenje položene zakletve; osuda na smrt samog sebe. Treće. Uz objašnjavanje pristupili smo i oštrim mjerama, tako da ćemo trojicu najpokvarenijih osuditi na smrt i streljati pred jedinicom. Četvrto. Imovinu dezertera konfiskovati ćemo u korist države.

Mi smo zauzeli ovakav stav prema svima koji budu dezertirali nanovo, dočim sa starim dezerterima stav će biti prikupiti ih u jedinice i nastojati da se od njih što više stvore dobri borci.

Naše je mišljenje da smo pravilno postavili ovo pitanje i da ćemo uspjeti da riješimo ovaj problem.

II. Iako smo postigli da borbenost kod naših boraca svakim danom raste i može se reći da je ofenzivni duh na priličnoj visini, ipak se osjeća kod pojedinaca od komandnog kadra da »čuvaju glavu«. Mi smo uočili do sada trojicu u III. brigadi i sve ćemo nastojati da spriječimo djelovanje i širenje ove parole.

III. Takmičenje[3] je dalo prilično dobre rezultate. Našu divizijsku prelaznu zastavicu dali smo III. brigadi koja je postigla najbolje rezultate u takmičenju, pogotovo u pogledu aktivnosti. Takmičenje je dalo najbolje rezultate na pitanju organizacionog sređivanja i učvršćivanja jedinica kao i na podizanju i učvršćivanju discipline. Politički i kulturno-prosvjetni rad također je dao dobre rezultate i može se reći da smo postigli vi-

[5] **Odnosi se na međukorpusno takmičenje koje je organizovano od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi IX tom, knj. 8. dok. br. 40 i 64).**

dan napredak. Mi smo uspjeli skoro potpunoma likvidirati nepismenost i polupismenost, od čega imademo velike koristi i u buduće očekujemo mnogo veći polet u radu i takmičenju po svim poljima. Štampa se je također prilično razvila obzirom kako smo stajali u početku takmičenja. Mi smo u ovom takmičenju stekli veliko iskustvo u organizaciji i rukovođenju takmičenjem, u čemu smo prije slabo stajali. Mi smo raspisali novo takmičenje koje će trajati do konca aprila a takmičiti ćemo se po svim točkama po kojima smo [se takmičili] u onom takmičenju. Glavni je zadatak u novom takmičenju da u takmičenje pokrenemo sve borce do posljednjeg kuhara i tako da udarničko takmičenje poprimi masovni karakter. Naši bataljoni i brigade takmiče se za dobivanje udarnog imena i zato ćemo glavno težište postaviti na akcije. Slabosti u prošlom takmičenju su: što je rukovođenje bilo dosta slabo — politkomesari i štabovi mnogo su više pričali o takmičenju nego su radili; što kroz takmičenje nismo riješavali probleme u jedinicama — padanje pod uticaj objektivnih poteškoća, pljačku i dezerterstvo; u samom takmičenju bilo je dosta šablonizma — traženju organizacionih oblika za razvijanje takmičenja posvećena je nedovoljna pažnja — u pogledu političkog i kulturno-prosvjetnog rada takmičenje se je odvijalo tko će više, dočim na kvalitet i korisnost toga rada malo se pazilo, tako da ocjena naših kvantitativnih postignutih rezultata nikako ne može se ocijeniti kao realna korist od takmičenja u odnosu na to koliku korist su imale naše jedinice i vojnici u tom takmičenju; u pogledu pokretanja samog takmičenja odozdo nije bilo dovoljno pionirskog rada u jedinicama — najviše pažnje polagano je na velike skupove i mitinge gdje se je nastojalo sa vatrenim riječima pokrenuti borce u takmičenje, no od takvog rada nismo imali željenih rezultata i zato duh udarničkog takmičenja nije uhvatio dovoljno korjena, nego je ono još pjenušavo i vrlo često splahne i popusti. Zadatak je da sve ove nedostatke otklonimo u budućem takmičenju.

Konferencije i sastanci štabova, komandnog kadra, komesara, Prop. odsjeka i svi ostali održavaju se redovito i putem njih i kontrolom rada u jedinicama nastojimo otkloniti sve nedostatke i sa uspjehom riješiti zadatke koji se pred nas postavljaju.

Plan političkog rada[4] za mjesec travanj dostavlja se u prilogu. Također se dostavlja Plan rada za opće obrazovanje.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — potpukovnik:
M. P. Jože Skočilić

[4] **Vidi dok. br. 28, objašnjenje 7.**
[5] **Poslednja rečenica je dopisana crnim mastilom (kao u potpisu).**

BR. 54

mesecniizveštaj sekretara partijske organizacije virovitičke udarne brigade od 27. marta 1945. sekretaru divizijskog komiteta 40. udarne divizije ja o stanju i radu partijske organizacije u brigadi[1]

SEKRETAR. PART. ORGANIZACIJE
VIROVITIČKE UD. BRIGADE
Br. službeno
Dana 27/III. 1945 g.

SEKRETARU DIVKOM-a XL. UD. DIVIZIJE

Podnašam redovni mjesečni izvještaj o radu Partije u Virovitičkoj ud. brigadi.

1. Politička situacija:

Političko stanje kao i raspoloženje za sada jeste zadovoljavajuće kod naših boraca, pošto je Brigada imala dovoljno odmora, tako da se je moglo s njome dovoljno politički raditi, naročito se može po tome zaključiti, pošto prije akcije na Veliku[2] borci su bili veoma oduševljeni, politička priprema bila je izvedena svestrano. Kao glavni zadatak političkog rada u jedinicama, svodio se je na prorađivanje Krimske konferencije, formiranje Jedinstvene vlade i proslavu Omladinskoga tjedna, da se sav taj materijal proradi imali smo zadnje vrijeme široke mogućnosti i poslije sastanaka koje smo održali po svim zadatcima ne bi mogao biti ni jedan borac u Brigadi kojemu se nije dovoljno objasnilo, po svim referatima koje smo držali nekoliko dana sa cijelom Brigadom ne bi smjelo da bude ljudi ili drugova koji ne bi bio barem upoznat sa najosnovnijim stvarima, većina drugova shvatila je značaj Krimske konferencije i Jedinstvenu vladu, dok ima priličan broj i takvih koji ju neće dovoljno shvatiti ni do konca rata, ali u glavnom svakom je borcu jasno da je na Krimskoj konferenciji zapečaćena sudbina hitlerovskoj Nerračkoj i da ona mora neminovno propasti. Ovu temu koristimo gotovo na svakom sastanku samo zato da bi spriječili malodušnike i kolebljivce od eventualnog dezerterstva, ili špekulacije.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH. a snimak u Arhivu VII, film 49/37—39.**

[s] **Jedinice 40. udarne divizije su 23. marta 1945. razbile nemačke policijske snage i zauzele s. Veliku (kod Slav. Požege). Neprijatelj je imao oko 300 vojnika i starešina izbačenih iz stroja (vidi Arhiv VII, reg. br. 18-2 26-2, k. 1293).**

Naše je mišljenje da poslije ovih sastanaka koje smo na široko toliko puta obrazlagali, ne bi smjelo biti ni jednog dezertera, pošto na prorađivanje Krimske deklaracije i Jedinstvenu vladu mobilisali smo sve političko rukovodstvo, s time što smo pozvali sve rukovodstvo iz bataljona, na kojem sastanku je i Manda[3] sudjelovala, samo zato da bi čim uspješnije razradili Krimsku konferenciju, a propagandni odsjek stalno na tome radi, pošto smo i mi sami shvatili značaj Krimske konferencije. Ovaj puta naše je mišljenje, ukoliko neki malodušnik dezertira, da to [ne] može biti iz razloga da mu nije poznata svijetska situacija, nego iz špekulacije i neprezanja pred odgovornošću, kao vojni bjegunac. U ovoj Brigadi moral, volja za borbu postoje, što je očiti dokaz u pretprošloj akciji,[4] gdje su naši borci sa mnogo volje i morala polazili u borbu, međutim kao glavni krivci i kojima se ne može samo tako oprostiti jesu naši veoma neiskusni i neodgovorni starješine, koji se zapravo igraju sa životima drugova. Iako smo u ovoj borbi imali priličan broj gubitaka, nije toliko djelovalo na jedinicu, pošto smo koristili uspjehe, iako male, koje smo tom prilikom postigli, zarobljavanje haubice i nekoliko teških mitraljeza, koje, istina, nismo mogli izvući, ali su naši borci osjetili da je ovo bio uspjeh. Nakon toga održavani su masovni sastanci sa cijelom Brigadom i mi možemo sigurno da kažemo da tragovi od posljednje borbe u Brigadi više ne postoje. Ofanziva Tolbuhina u Mađarskoj[5] dala je mnogo poleta našim borcima, obzirom da očekuju naskoro da će kod nas doći do izvjesnih polakšica na našem djelu Slavonije. Borci su upoznati sa najnovijim iskrcavanjem Saveznika na holandsko-njemačku granicu.[6] U radu smo također na široko koristili veliki kompleks naše oslobođene zemlje i naših velikih gradova u kojima narod živi slobodno, to je također mnogo utjecalo na naše borce. Neprijateljska propaganda ne osjeća se u našoj Brigadi. Mačekovskih ili četničkih nastrojenja također nije zapaženo a niti se moglo osjetiti.

® Redakcija nije mogla saznati prezime drugarice Mande.

[4] Verovatno se misli na napad Virovitičke brigade na neprijateljsko uporište Stražeman u Požeškoj kotlini 21. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 18-2, k. 1293).

[5] Jedinice Crvene armije su 13. februara 1945. zauzele Budimpeštu i nastavile ofanzivu na svim frontovima. Sredinom marta one su se nalazile na liniji Odra (na levoj obali, gde su imale nekoliko mostobrana) — Slovačke rudne planine — Estergom — Blatno jezero — Drava. Ne prekidajući ofanzivu, one su vršile pripreme za nanošenje odlučujućeg udara nemačkim glavnim snagama koje su se povlačile prema Berlinu, kao i njihovim pomoćnim snagama koje su odstupale prema Pragu i Beču (vidi 2. knjigu »Oslobodilačkog rata«, str. 547).

[6] Vidi 2. knjigu »Oslobodilačkog rata«, str. 547—548.

2. Političko stanje na terenu:

Naša Brigada u posljednje vrijeme kretala se je većinom po ovom terenu, po svim selima po kojima se je kretala Brigada narod je veoma oduševljen naspram NOP-u, jedino je zapaženo da u Voćinu narod naginje ka velikosrpstvu, manje-više to se osjetilo i kod samih drugova, naime da oni to misle, pošto su se veoma tužili za narod Voćina, konkretno ja sam razgovarao sa jednom ženskom koja me pitala da šta sam ja, na to sam joj ja odgovorio da sam Srbin, na što je ona rekla preda mnom da ne može Hrvate ni da vidi, međutim obzirom da nisam imao vremena, nisam se dalje s njom objašnjavao. U zadnjih nekoliko dana naša Brigada dala je svu tegleću marvu da pomogne ovim seljacima koji nemaju nikakve prijevozne stoke, to je naročito naišlo na oduševljenje naroda, tako da narod govori da smo mi zaista njihova vojska, na naročito raspoloženje naroda naišli su u Humskoj Varoši, gdje smo držali i miting, koji je bio veoma dobro posjećen, tamo je narod zaista oduševljen napram NOB-u.

3. Organizaciono stanje:

Brojno stanje, nacionalni i socijalni sastav prilažem po određenome formularu.[7]

Sve partijske ćelije u ovoj brigadi manje-više redovito su se sastajale, ali nisu uspjele da kao rukovodstvo bataljona rukovode sa radom u jedinicama, pošto to ide veoma teško, razlog je tome da raspolažemo sa veoma mladim kadrom, a također da naši poneki politički rukovodioci a naročito svi vojnički nisu shvatili značaj i ulogu Partije u vojsci. Ćelije kao ni sam biro nisu u stanju da rješavaju sami probleme koji svakodnevno iskrsavaju, nego mora im se pružati svestrana pomoć i donašati direktive odozgo i tek onda ih sprovode u život. Otkako se počelo svestranije davati pomoć nižim rukovodiocima i kontrola odozgo, stanje se mnogo izmjenilo, naročito prije akcije priprema sa svim članstvom a potom provjeravanje držanja svakog pojedinca za vrijeme borbe, tako da su drugovi uvidjeli i shvatili odgovornost pred Partijom.

Biro prvog bataljona jeste potpun, i on djeluje u bataljonu kao takav, članovi biroa su veoma dobri borci i rukovodioci i oni tako kao takovi lako rukovode. Sekretar toga partbiroa je prilično upućen u rad i lako se snalazi. Uz to on posjeduje velike autoritete kod svih rukovodioca i za taj način može da rukovodi. Ostali članovi biroa također su takovi, samo ne sa tolikim iskustvom u radu.

[7] **Redakcija nije pronašla taj pregled.**

Biro II. bataljona također je potpun, ali su ti drugovi nedavno primili dužnost tako da su veoma mladi i neiskusni u radu, ali u glavnom veoma dobri borci, što je veoma važno tako da kao sekretari mogu da kontrolišu njihov rad, a naročito držanje pojedinaca u samoj borbi. Sekretar toga biroa također je nedavno postavljen, ali veoma sposoban, vrijedan, marljiv i vrlo aktivan u radu.

Biro III. bataljona momentano nije potpun, pošto su dvojica sekretara otišli u bolnicu. Njega će se potpuniti. Sekretar toga biroa jeste veoma mlad. nema prakse u radu i dosta se teško snalazi.

Biro IV. bataljona: za sada taj biro je potpun i veoma dobro radi obzirom da imade sve stare i veoma iskusne sekretare, koji se lako snalaze i dobro rukovode sa radom. Sekretar toga biroa također je mlad, ali ambiciozan, pun poleta i volje. Veoma se dobro razvijao.

Ćelija Štaba I. bataljona: komesar prilično sposoban, međutim mlitav je i dosta lijen, uz to voli da se izvuče ili da izostane za vrijeme borbe. Za to je pozvan partijski na odgovornost i ukazano mu je na nedostatke, dok komandant osjeća se partijski odgovoran i vrlo je vrijedan i aktivan, međutim odviše nervozan i voli da viče na borce. Njemu je također partijski ukazano na nedostatke. Ađutant toga bataliona jeste tako partijski odgovoran, ali prilično nesposoban na dužnosti.

Ćelija II. bataljona: komandant nije član Partije, dok ađutanta još za sada nemaju, komesar je partijski odgovoran, međutim isti ie prilično slab kao rukovodioc. Mora ga se stalno podstrekavati na rad.

Ćelija III. bataliona: komandant više se osieća voinički odgovoran nego partijski, partijnost je kod njega prilično niska, dok ađutant i komesar su novi, koje ćemo vidjeti u njihovom razvoiu.

Ćelija I B.fataliona]: komandant otišao na kurs, dok ga za sada zamjeniuie ađutant, koii je dosta veliki brbljavac i veliko pričalo, međutim ukazano mu je sa partiiske strane na nedostatke tako, da se isti malo povukao, međutim kao voinik ima prilično sposobnosti, komesar je veoma partijski odgovoran, vrlo vriiedan i aktivan u radu.

Ćelija Štaba brigade: posliie akciie na Veliku nismo još održali part. sastanak, međutim svi članovi Partiie osjećaiu se odgovornim i partünost ie kod niih na priličnoj visini, naročito kod komesara.[8] dok komandant[9] također više se osjeća kao vojnik nego komunista.

[8] **Juraj Anić**
[9] **Lazo Dragaš**

Ovaj mjesec kažnjen je komesar čete drug Dugi Florijan sa strogim ukorom, pošto je isti u zadnje vrijeme počeo biti nemaran i veoma nedisciplinovan. Nakon kazne osjeća se kod njega prekretnica. Također izbačen je iz Partije Iveković Ivan i ujedno štab ga je smjenio sa dužnosti kao pomoćnika komesara čete radi kukavičkog držanja u borbi i što se dao zarobiti od strane neprijatelja i na taj način predao mu svoj šmajser. Novoprimljeni članovi iskazani su u formularu brojnog stanja. Isti su stari borci prokušani i provjereni.

4. Kulturno-prosvjetni rad:

U zadnje vrijeme kulturno-prosvjetni rad znatno se popravio u svim bataljonima, naročito uz pomoć drugova iz Propagandnog odsjeka tako, da u svim bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima. Manje-više po svim četama organizirani su pjevački horovi, dok igrokazi nisu postignuti u svim bataljonima obzirom, da to ide malo teže, naročito u nekom bataljonu koji raspolaže sa lošijim kvalitetom liudstva. Međutim čitalačke grupe organizirane su u svim jedinicama i one rade. Recitacije, također vježbaju se po svim jedinicama, a već danas mogu da se daju male i skromne priredbe. U ovoj brigadi imade oko 70 drugova nepismenih. Preko Propagandnog odsieka pristupilo se je tome riješavanju na tai način što smo u kulturno-prosvietni odbor bataliona smiestili odgovaraiuće ljude kao na pr. učitelie, koji riiešavaju nepismenost. Povodom nepismenosti od formiranja Propagandnog odsieka do danas mnogo se postiglo. Usmene novine riietko su se održavale pošto niie bilo moguće, dok u zadnje vrijeme, kada je bilo moguće da se bataljjon skupi, koristili smo vrijeme sa ciielom brigadom za prorađivanie Krimske konferencije, deklaraciju Vlade i proslavu Omladinskog tjedna. —

Propagandni odsiek počeo ie da u potpunosti kao takav radi. naročito u političkoj sekciji nalaze se drupovi koii su stvar naiozbiliniie svatili i zalažu sve od sebe za izvršenie postavlienih im zadataka. Također drug po kulturno-prosvietnom radu vrlo ie aktivan i imade uspieha u radu. Da naši borci osiećaiu pomoć i koristi od Prop. odsieka dokazuie činienica pdie naši borci s niima diskutuiu i nakon topa **PO** odlasku apitatora pitaiu pa kada će opet doći k niima. TJ **cielosti** Propapandni odsiek do sada prilično ie izvršio svoi zadatak. Džepne novine također redovito izlaze i veoma su liieno tehnički opremliene. da svi borci učestvuiu u pisaniu članaka to se ne može reći. ali ipak veoma ie velik b^oi boraca obuhvaćen. Međutim nailazimo na tehničke nemopućnosti. koie nam otežavaiu rad i to ie naročito u pisaćem priboru. —

5. Vojnički rad:

Naša Partija otkrila je pravovremeno u čemu su naši neuspjesi i pokraj ogromne municije i oružja sa kojima raspolažemo. Ovaj puta zaista ne možemo svaliti krivnju na borce, da oni neće da se tuku, naročito sada, i prije akcije na Veliku. Borci su sa ogromnim poletom, voljom i željom pošli u borbu, međutim pokazalo se, da naši rukovodioci nisu sposobni da s njima rukovode i sada kao najvažniji zadatak pred nas i pred našu Partiju nameće se lična izobrazba, kako vojnika, a naročito rukovodioca. Izgleda, da još ni danas naši drugovi ne osjećaju odgovornost koju oni snose za izgubljene drugove. Prvi dio rada kojim se je pozabavila naša Partija bio je obuka vojnika savremenom ratu; rukovati automatskim oružjem, nišaniti, ocjeniti odstojanje i prebacivanje za vrijeme borbe. Partija kao i SKOJ bili su angažovani na toj strani. Istina, od toga svega skupa mnogo se je postiglo, ali da bi prelazili na drugo ne bi imalo smisla i mi ćemo ponovno uperiti sav svoj rad po istim točkama, a naročito na izobrazbi naših rukovodioca. —

Partija pomaže vojničko rukovodstvo s time što sprovodi direktivu višeg Štaba. Također svi vojni kao i politički rukovodioci nisu članovi Partije i za izvršenje zadatka pozivaju se u Štab na voiničku odgovornost, a u ćeliji na partijsku. Moral, volja i borbenost jest veoma dobra u našoj brigadi. —

6. Rad sa SKOJ-em:

U našoj brigadi obuhvaćeno je u Skojevsku organizaciju 1E7 omladinaca. Po tom sektoru ni malo se ne sektaši, jedino u III. bataljonu postoje široke mogućnosti za primanje u ŠKOJ. U svim bataljonima postoje bataljonski komiteti osim u I. gdje još nije postavljen obzirom da smo istog rukovodioca iz bataljona uzeli za brigadnog rukovodioca, koji se u nekoliko dana od kada je primio dužnost pokazao veoma agilan u radu. Uz to da su u svim bataljonima osnovani komiteti, koji rukovode sa SKOJ-em, sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a jesu članovi Partije, koji sudieluju na sastanku Part-biroa. Prema tome iste zadatke koje dobiva, naime, koji iskrsavaju pred Partiju, postavljaju se pred SKOJ. Uza sve to skrenjena ie pažnja partijskoj organizaciji, da više povede računa o SKOJ-u, naime da mu više dade pomoći tako, da redovito na sastanke SKOJ-a odlazi komesar ili pomoćnik komesara. —

. Pad u biro-u podiielien je po sektorima tako, da je pokraj rukovodioca SKOJ-a odgovoran i jedan drug iz biro-a.

Uz drugarski

SATRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Franjo Fabijan

BR. 55

izveštaj sekretara divizijskog komiteta kpj 36. udarne divizije ja od 28. marta 1945. centralnom komitetu komunističke partije jugoslavije o radu partijske organizacije i moralno-politic-kom stanju u diviziji[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPJ
XXXVI JUG. DIVIZIJE
28-111-1945.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Život naše partiske organizacije kroz poslednjih pola godine deli se uglavnom na dva dela.

Prvi je deo od prelaska preko Drine,[2] borbi u Srbiji,[3] do susreta sa Crvenom armijom i prelaska na frontalni rat.[4]

U ovom periodu naša je divizija i partiska organizacija u njoj bila mala, proređena i desetkovana kroz krvave i naporne borbe i pokrete. Do tada je čitava partijska organizacija bila angažovana samo na jednom najvažnijem zadatku: izdržati neprijateljsku ofanzivu i ne dozvoliti uništenje naše divizije. Na tome su bili osnovani zadatci organizacije SKOJ-a i politički rad svodio se na taj isti zadatak. Nikakvog partisko-teoretskog i kul-

[1] Origirial (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 57, fond CK KPJ.

[2] Posle žestokih borbi u rejonu Šavnika, u Crnoj Gori, 12. udarni korpus NOVJ, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, 24. avgusta 1944. izvršio je pokret ka Srbiji i '4. septembra izbio na Drinu, kod Starog Broda, a noću 5 6. septembra prešao na desnu obalu. Pošto se prikupio na zapadnim ograncima pl. Tare, 12. korpus je nastavio prodor ka severozapadnoj Srbiji i Beogradu (vidi tom I, knj. 11, dok. br. 126, 134 i 168, knj. 12, dok. br. 55, 139, 162 i 201, knj. 13, dok. br. 21, 31 i 184, knj. 14, dok. br. 86, 96, 115, 142 i 195, knj. 10, dok. br. 75).

[5] Od prve polovine septembra pa do oslobođenja Beograda, 20. oktobra 1944, divziija je učestvovala u oslobođenju Pocerine, Mačve, Kolubare i Beograda (vidi tom I, knj. 11, dok. br. 126, 134, 168, knj. 12, dok. br. 55, 139, 162 i 201, knj. 13, dok. br. 21, 31 i 184, knj. 10, dok. br. 75).

[A] Po oslobođenju Beograda, 36. udarna divizija je, po naređenju Štaba 12. udarnog korpusa, 22. oktobra 1944. forsirala Savu kod Uba i prebacila se u Srem, gde je oslobodila mnoga mesta (Staru Pazovu, Rumu, Sremsku Mitrovicu, Irig i druga). Polovinom novembra 1944. ona se, sa 16. divizijom, iz Srema prebacila u Bačku, po naređenju Glavnog štaba NOV i PO za Vojvodinu (vidi tom I, knj. 8, dok. br. 203, 209, 218, 224. 227; knj. 10, dok. br. 3, 15, 48, 49, 75, 92 i 96; knj. 14, dok. br. 162 i 163).

turnog rada nije u to vreme bilo niti je moglo biti. Unutarnja organizacija u ćelijama zakržljala je a sastanci su se održavali samo po pitanju priprema za borbu, popunu upražnjenih mesta poginulih rukovodioca i primanja u Partiju.

U drugom periodu su naše jedinice popunjene novim ljudstvom koje je pretežno mobilisano, politički neučvršćeno i neprovereno kroz borbe. U ovom periodu naša partiska organizacija bila je postavljena pred velike teškoće. Staroga proverenoga kadra je nedostajalo. Sa novim borcima bilo je teško rukovoditi. Politički je sa njima trebalo početi ispočetka. Odnos starih boraca prema novim stajao je jedan naprama deset. Jedinice su bile potpuno nespremne na frontalni rat u kojemu su se našle. Potrebu ukopavanja nisu shvatili ozbiljno ni rukovodioci ni borci. Gubici u borbama bili su veliki.

Partiska organizacija počela je da se preuređuje za izvršavanje tih novih zadataka. Obnovljeni su sektori rada u ćelijama. Ćelije u četama, iako su brojale svega četiri—pet članova, polako su ipak obuhvatile radom sve ljudstvo u četi.

Do danas je naša partiska organizacija sa više ili manje uspeha rešila te najosnovnije probleme i uspela da stvori brojno jaku, solidno organizovanu i aktivnu partisku organizaciju, a od divizije udarnu i borbenu jedinicu koja je sa uspehom izdržala teške borbe u Sremu, Slavoniji[5] i Baranji.[6]

Ovo je kratak osvrt unazad koji treba da upotpuni sliku naše partiske organizacije u najnovijem vremenu.

Danas je naša partiska organizacija brojno jaka. Ona broji 1371 člana i 375 kandidata.

Posle direktiva Centralnog komiteta[7] naša je partiska organizacija dobila jasan smer u svojim daljim zadacima i upotpunila svoju organizacionu formu. Ipak je naša organizacija prilično sporo oživela te direktive u svima ćelijama. Neke su direk-

[5] i [8] Po naređenju Štaba 3. armije od 10. januara 1945, 36. udarna divizija se prebacuje u Slavoniju i u borbama na virovitičkom mostobranu učestvuje sve do 9/10. februara, kada se, preko Drave, kod Barča. povukla u Mađarsku, gde je nastavila borbe protiv 1. i 2. kozačke konjičke divizije, 7. SS divizije »Princ Eugen«, Borbene grupe »Fišer« i drugih nemačkih jedinica (vidi tom V, knj. 37, dok. br. 13, 47, 103, 129; Arhiv VII, reg. br. 16-1/1, k. 21 A, reg. br. 3-2, k. 292, reg. br. 8-1/2, k. 293, reg. br. 10-3, k. 590, reg. br. 16-3, 590, reg. br. 23-1, 1. 590).

[6] Divizija se u Baranji nalazila u decembru 1944. i prvoj polovini januara 1945. Zatim se, po naređenju Štaba 3. armije prebacila u Slavoniju. Polovinom februara ona se vratila u Baranju i tu dejstvovala do 12. aprila, kada je definitivno prešla u Slavoniju i učestvovala u završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije (vidi tom I, knj. 10, dok. br. 135; tom V, knj. 37, dok. br. 34 i 47; Arhiv VII, reg. br. 16-3, k. 590; knjigu 2. »Oslobodilačkog rata«, str. 513—516, 589—592).

[7] Odnosi se na pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi dok. br. 2, objašnjenje 3).

tive teško shvaćene, na primer, prisustvo kandidata na radnim sastancima je negete pretvoreno u uvođenje kandidata u celokupan život ćelije, dok je na drugom mestu sa mnogo ustezanja sprovedena ova mera. Glavni je razlog što sekretari ćelija još ne mogu pravilno da ocene na koje sastanke treba pozivati kandidate a na koje ne treba. Da bi se ovo rešilo nekoliko su puta prenešene i protumačene ove direktive na sastancima biroa i ćelija a skoro na svaki sastanak ćelije dolazili su najbolji članovi biroa pa i članovi diviziskog komiteta.

Partiske ćelije održavaju redovno jedan radni i dva pa i više teoretskih sastanaka u nedelji. Pored toga vanredni sastanci održavaju se skoro redovno kada treba hitno resiti pitanje koje iskrsne. Ćelije su primile na sebe teret u radu i borbi. One su manje ili više solidno učvrstile svoju rukovodeću ulogu. Pa ipak ćelije imaju niz nedostataka koji predstavljaju smetnju za njihov dalji razvoj. Sastanci su često mrtvi pa čak i dosadni, bez jasnih odluka koje postaju delo. Dnevni red je nekad pretrpan a nekad prazan. Sekretar ćelije je obično veoma malo iznad ostalih članova a skoro redovno nevešt i neelastičan. Česta je pojava ukalupljenost u formu. Nema partiskog planskog prilaženja zadatku.

Nekonkretnost je opšta pojava zajednička čitavoj našoj partiskoj organizaciji. Ni biro ni ćelija nisu u stanju da u jednom opštem zadatku vide niz manjih zadataka koje u vrlo određenom obliku treba podeliti na svakog pojedinog člana. Cesto se na primer pitanje uvođenja discipline i vojničke organizacije postavlja po deset puta i uvek se objašnjava potreba da se ono reši ali se posle sastanka ne zna šta sa svoje strane treba da učini svaki pojedini član u određenom vremenu da bi se takav opšti problem rešio.

Zatim, skoro je redovno da se pred članove, a naročito one koji su rukovodioci, ne postavljaju nikakvi drugi zadaci sem onih koje oni već imaju kao vojnici. Na taj način se oni unose samo u svoje vojne zadatke i osećaju se više odgovorni pred vojnim starešinama nego pred ćelijom.

Rad sa kandidatima u našoj partijskoj organizaciji veoma je slab. Kandidati od kandidovanja do stupanja u ćeliju nisu skoro nikako vaspitavani. S jedne strane je teško članu Partije da radi sa kandidatom od koga jedva nešto više zna. Mere koje su sada primenjene posle pisma Centralnog komiteta u pogledu prisustvovanja kandidata na radnim sastancima, pružaće stvarnu pomoć kandidatima pre ulaska u Partiju.

U svrhu što uspešnijeg rada sa nepartijcima i kontrole nad njima svaki član ćelije zadužen je za određeni broj drugova čija imena ima zabeležena i čiji razvoj on prati i na njega utiče. Na taj način ćelija je ostvarila pregled nad čitavim ljudstvom.

Teoretski rad je vrlo razgranat i intenzivan. Česti teoretski sastanci prilično su razvili volju za učenjem i [ako] se pročitani materijal teško razumeva. Uče se uglavnom: »Učenje o Partiji«, »O masovnom partiskom radu«, ponegde »Istorija SKP(b)« gde je ima, delovi iz »Osnova lenjinizmas pa i ovi materijali teško se shvataju jer članovi za teoretski rad većinom nemaju osnovnog predznanja.

Veliki broj novih članova koji su provereni kroz borbe i upoznati sa osnovnim zadatcima i ciljevima Partije, iako još neiskusni u partiskom radu, ipak su uneli snagu i živost u organizaciju nastavljajući tradiciju staroga članstva. S druge strane, taj prilično nagli priliv u organizaciju u nekoliko je poljuljao unutarnju čvrstinu i kvalitet članstva. Tako je u borbama u Slavoniji naročito došla do izražaja ta slabost. Pri odbrani mostobrana na Dravi[8] izgubljen je veći broj automatskog oružja a neke su jedinice zajedno sa rukovodiocima bez naređenja napuštale svoj položaj. S tim u vezi formirao je diviziski komitet svoje komisije u III, V i VI brigadi koje su ispitale sve ovakove slučajeve i predložile kazne koje je diviziski komitet svojim pismom objavio čitavoj partijskoj organizaciji. Ta prilika je korišćena isto tako i da bi se iz partiske organizacije isključio izvestan broj članova koji su se pokazali slabi i neodgovorni.

Bataljonski biroi do prilične mere imaju izgrađen sistem u radu. Oni su više ili manje učvrstili rukovodeću ulogu. Opšta slabost svih biroa je neodlučnost u odnosu na štabsku ćeliju. Greške koje čine komunisti u štabu bataljona, članovi biroa pa i sam sekretar iznose sa ustezanjem.

Kada se uporede partiske organizacije po brigadama vidi se da su partiske organizacije u III, V i VI brigadi u glavnom podjednake u broju i snazi, dok je partiska organizacija u XI brigadi zaostala po broju i po borbenoj vrednosti; a partiska organizacija u artileriskoj brigadi po rukovodećoj ulozi koju još nije učvrstila.

Politički rad još nije dovoljno sistematičan ni svestran. Politički časovi i čitanje novina su glavna forma političkog rada. Politički časovi su još uvek mrtvi. Ne zato što su borci nezainteresovani i ne zato što ne shvataju smisao pročitanog, nego zato što politički radnici ne znaju da na elastičan način pokrenu i pravilno usmere diskusiju. U nekim jedinicama partiska organizacija je u svrhu rešavanja ove slabosti uvela kao meru da članovi Partije, kandidati i skojevci prethodno prorade materijal pre političkog časa. Važni politički događaji kao što su: pokušaj kralja da razbije sporazum Tito — Šubašić, Krimska konferencija, deklaracija i formiranje naše vlade. Ovakvi događaji poznati su našem borcu i partiska organizacija je uspela da pravilno usmeri tumačenja. Deklaracija vlade prorađena je skoro

na svim sastancima ćelija, pa je neki borci znaju i napamet u takmičenju da što prije nauče. Politički rad ima sve pozitivne uslove pošto su naši borci većinom politički zdrav elemenat. Pojave dezerterstva i samoranjavanja niti su masovne niti su međusobno povezane. Politički nepouzdani su vrlo retki, sem u artileriskoj brigadi gde ima veliki broj bivših jugoslovenskih i domobranskih oficira, koji su dobrim delom na položajima rukovodioca a politički nepouzdani. Partiska organizacija pomaže organima OZN-e u borbi protiv takvih.

Vojnički rad je intenzivan ali u izvesnoj meri šabloniziran i često se svodi na jednoličnu svakidašnju vežbu. Problem je neuzdignutost nižeg vojnog kadra. U cilju podizanja nižeg vojnog kadra osnovani su po brigadama kursevi za vodnike i desetare koji su već dali pozitivne rezultate. Glavni razlog što su niža vojna rukovodstva slaba je u tome što oni u borbi najčešće ginu i zamenjuju se novim sasvim neiskusnim. Skoro sva automatska oružja su u rukama članova Partije i skojevaca, oni svakodnevno obučavaju sve drugove u četi. Preko 90% boraca u četama zna da sklopi i rasklopi i rukuje svakim automatskim oružjem. U borbama se rađaju majstori na oružju i njihova se imena popularizuju. Ustanovljene su utakmice u brzini sklapanja i rasklapanja, preciznom gađanju i t.d.

Spoljna disciplina i vojnički izgled su na visini. Kroz partisku organizaciju sprovedeno je niz mera za rešavanje ovog pitanja kao što su: jutarnje prozivanje, raportiranje, red pred kazanom, patrolni listovi, redovno ustajanje, dozvole za izlazak iz kruga i t.d. Titove naredbe[9] o uvođenju discipline, o pozdravljanju, o izvlačenju ranjenika i t.d., prorađene su na sastancima ćelija, skojevskim aktivima i četnim konferencijama. Borci su postali majstori za ukopavanje, zbog čega su gubici u borbama smanjeni. Postignuto je puno poverenje između pešadije i artiljerije, koje u početku nije bilo učvršćeno zbog neiskustva i slabog dejstva artiljerije. Iako je artiljerija sada precizna u pogocima, ona još nije dovoljno sposobna za dejstvo u pokretnoj borbi.

Vojnički odnosi su na zdravoj osnovi iako mestimično još ima partizanske familijarnosti.

Kulturni rad je naročito u zadnje vreme veoma razgranat. Većina boraca je u bilo kojemu obliku angažovana na kulturnom radu. Propagadni otseci u tome doprinose znatan deo. Rad sa nepismenim, kojih ima u našoj diviziji, napreduje prilično teško. Skoro svaki bataljon pa i neke čete izdaju svoje novine koje su kvalitativno sve bolje. Politička i kulturna predavanja iz

» Reč je o naredbi Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-1, k. 25 A).

oblasti geografije, istorije, ekonomije, etnologije održavaju se u svim brigadama mada isključivo potiču od propagandnih otseka. Priredbe su veoma česte, u tome se često i preteruje. Iako su te priredbe često sa vrlo dobrim sadržajem, one ipak imaju više zabavni nego prosvetni karakter.

Organizacija SKOJ-a je poslednjih meseci prilično naglo omasovljena i u izvesnoj meri razvodnjena. Nedostatak živosti, udarničkog prilaženja zadacima, nejasne revolucionarne perspektive su glavne slabosti organizacije SKOJ-a u našoj diviziji. Poznavanje Partije i ljubav prema njoj nisu dovoljno razvijeni. Organizacija SKOJ-a vidi probleme pred sobom, zna i načine na koje se ti problemi rešavaju ali nema poleta i upornosti za rešavanje tih problema. Nekonkretnost, ukalupljenost u forme i nedostatak poleta su usko vezani za istu slabost u partijskoj organizaciji iako su u SKOJ-a izražene u većoj meri. Pa i pored toga organizacija SKOJ-a sa svojih 1790 članova u stanju je da ponese na sebi veliki deo tereta u borbi i radu i da pruži stvarnu pomoć partijskoj organizaciji.

Diviziski komitet još se nije u celosti postavio u svoju ulogu. Iako posle reorganizacije diviziski komitet ima bolje uslove za rad, on još ipak nije uspeo da prebrodi sve teškoće i da otkloni sve smetnje. Prvo, skoro svi članovi diviziskog komiteta su novi i nisu u čitavoj širini obuhvatili partisku organizaciju u diviziji. Drugo, diviziski komitet još nije izgradio solidan sistem u radu. On daje samo opšte direktive za rad u partiskoj organizaciji ali se nije uneo u svaki pojedini deo, nema ocenu svakog pojedinog biroa, prema tome nije uspeo da pokrene partisku organizaciju iz temelja i da forsira rad u njoj. Treće, diviziski komitet nije učvrstio svoj autoritet kod partiskog članstva pa je po negde čak bio i nepoznat. Da bi ispravio sve nedostatke diviziski komitet je odlučio da održava redovne sastanke na kojima će se tačno videti šta je učinjeno od sastanka do sastanka, šta je učinio svaki pojedini član diviziskog komiteta i šta mora da učini do idućeg sastanka. Da članovi diviziskog komiteta što češće zalaze na niže u partiske ćelije i onamo upoznaju probleme.

Na osnovu iznetog u izveštaju, diviziski komitet donosi sledeći zaključak: partiska organizacija je brojno jaka, organizaciono sređena i izgrađen sistem i tradicija u radu, ali ona nema dovoljno poleta, nema revolucionarnog prilaženja zadatku, nema izgrađenu upornost da od zadatka stvori delo.

Partiska organizacija je kvalitativno slaba srazmerno svom bioju, teoretski neobrađena i bez dovoljno jasnih političkih perspektiva.

Partiska organizacija je u kvalitativnom usponu, i ima sve uslove da potpuno učvrsti rukovodeću ulogu u diviziji.

Diviziski komitet, iako je mlad po sastavu i neiskusan, ima osnovne uslove da odgovori svome zadatku.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Diviziski komitet KPJ
XXXVI. Jug. divizije
sekretar,
M.[10] Tepavac

BR. 56

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 4. UDARNE BRIGADE OD 28. MARTA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IV. UDARNE BRIGADE
XII. UDARNE DIVIZIJE
Br. si.
Dana 28. III 1945.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA
XII. UDARNE DIVIZIJE

Položaj

Šaljem Ti izvještaj o partijskom radu za mjesec mart 1945. g.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ:

Politička situacija u našim jedinicama je slijedeća:

Poslije sastanka političkih rukovodioca sa komesarom divizije[2] pristupilo se objašnjavanju borcima istim redom kako je

[10] Mirko

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-1/5, k. 888.

[!] Redakcija nije utvrdila datum održavanja sastanka, ali se može pretpostaviti da je sastanak održan početkom marta 1945, posle dolaska 12. udarne divizije u rejon Daruvara radi odmora (vidi dok. br. 19, 21 i 23).

iznosio komesar divizije.[3] Od toga samog sastanka bilo je mnogo koristi u našim jedinicama, borcima je objašnjeno: 1) Sastav nove vlade, 2) Deklaracija vlade i 3) Zaključci Krimske konferencije. Ne možemo reći da su naši borci upoznati svi detaljno u gore navedene probleme ali uglavnom je njima jasno. Najviše borci bili su zainteresovani za kraljevsko namjesništvo ali i to im je pravilno objašnjeno, ko sačinjava samo namjesništvo.

Komesar brigade[4] poslije toga je angažovao kulturno-prosvjetni odsjek, popunio ga, održao s njima sastanak i dao im konkretne zadatke i poslije sastanka drugovi su krenuli u čete da objašnjavaju jedinstvenu vladu, Krimsku konierenciju i deklaraciju vlade. Iako je brigada bila na položaju a većinom u borbi, ipak se je radilo kako na vojnom tako i na političkom polju. Partijska organizacija je izašla u susret, tj. pomogla političkim komesarima na objašnjavanju tih problema. Propagandini odsjek radi pravilno i njega primaju drugovi u štabovima bataljona dobro.

Jedino u III. bataljonu bilo je malo nepravilnih odnosa. Partija je poduzela da to ispravi. Kurs političkih delegata je počeo i teme koje smo dobili od vas se predavaju. Od istog kursa delegati će dobiti mnogo.

Polit, komesari bataljona dali su dosta od sebe za objašnjavanje gore navedenih problema kod nas, a to se je videlo da stvarno u bataljonima nema nekih problema koji nisu bili objašnjeni.

Polit, komesar brigade je poslije sastanka kontrolisao rad polit, komesara bataljona i dao im pomoć, a naročito je posvetio pažnju prop. odjelu.

Odnos prema narodu je u ovim selima pravilan, borci ne čine neke krađe i samovolje. Odnos prema pozadini je u našoj brigadi pravilan, jer im je pravilno i objašnjeno kako u Papuku[5] nisu bili gladni i da je pozadina to pripravila i spremila u bunkere.

Tu je također partijska organizacija pomogla da se odnos popravi između pozadine i fronta. U ovom mjesecu primili smo 104 nova borca i ti borci su u našim jedinicama. Bilo je od tih i mali broj dezertera.

ORGANIZACIONO STANJE:

Broj članova Partije nalazi se u priloženoj tabeli a iznosi 201 člana Partije. Od prošlog izvještaja[6] Partijska organizacija

[3] **Josip Krajačić**
[4] **Pero Kojadinović**
[5] **Brigada je na Papuku boravila februara 1945, za vreme neprijateljske ofanzive (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-2, k. 883).**
*** Vidi dok. br. 19.**

povećala se za 31 člana Partije. Tokom mjeseca poginulo je 3 člana a ranjeno 12 članova Partije. Novoprimljemh u ovom mjesecu imali smo 18, a novopridošlih iz drugih jedinica i pozadine 20 članova Partije. Ranjene članove Partije vodimo na licu.

Partijska organizacija, tj. part. biroi održavaju sastanke redovito a naročito radne sastanke. Teoretski sastanci bili su nešto redi i na njima se proučavao dati plan na sastanku div. komiteta. Proučeno je u svima bataljonima »O Partiji« i »Tko može biti član Partije«, zatim »O kadrovima«. »Borimo se za čistoću i boljševizaciju Partije« i »Naoružati znanjem naše kadrove« se i dalje proučava na sastanku partijskih ćelija. Pitanje kadra u brigadi je riješeno, popunio sam sva ispražnjena mjesta sa novim kadrom. Part. biroi zadovoljavaju, jedino part. biro II. bataljona nešto je slabiji zbog toga što je sekretar bataljona teoretski slab, ali ja ću mu pružiti punu pomoć kako bi on mogao da postavlja stvar pravilno. Isti drug teško se razvija i ja ću mu dati pomoć i viditi ću ako se može izdignuti, a ako ne može, onda ćemo ga metnuti na neku drugu dužnost.

Čistoća Partije kod mene, tj. u našoj brigadi ne možem reći da je na visini, ali nisu se mogli primjetiti u Partiji oportunisti.

Postavio sam si također plan da se partijska organizacija pregleda i prekontroliše. Nije bilo u ovo vrijeme isključivanja iz Partije, jedino je jedan drug kažnjen strogim partijskim ukorom. Pitanje kandidata postavljeno je šire i ima u brigadi 28 kandidata, od njih mnogi će biti uskoro primljeni u Partiju.

Postavljeno je pred svakog člana Partije da nađe jednog kandidata ; da se i kandidate zove na sastanke partijskih ćelija, kako na radne tako i teoretske. To se nije još u potpunosti učinilo, ali već u pojedinim bataljonima se to ostvaruje. Direktive koje sam dobio na sastanku prenašao sam na sastanke bataljonskih part. biroa.

Svaki sastanak koji drži part. biro redovito se pozove i mene i na svaki sastanak sam išao.

SKOJ:

Broj SKOJ-evaca u brigadi iznosi 167 članova. Pomoć Partije SKOJ-u se je pružila u zadnje vrijeme, ali još uvijek nije dovoljna. Samom sekretaru SKOJ-a brigade ja sam pružio pomoć i zvao sam ga na sastanke part. biroa. SKOJ-evci su u nekim bataljonima prisustvovali na partijskim sastancima izobrazbenim, dok u I. bataljonu nisu bili ali smo postavili pred partijsku organizaciju ponovno da se redovito na svaki sastanak partijske ćelije pozovu i SKOJ-evci.

U bataljonima postoje bataljonski komiteti SKOJ-a koji se redovito sastaju. Ja sam također bio na sastancima u IV. bataljonu, I. bataljonu i III. bataljonu.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni odbori su stvoreni u četama i obuhvaćaju 10—15 boraca u svakoj četi. Usmene novine održavaju se u bataljonima redovito, dok u bataljonima koji su na položaju to se nije moglo. Pjevački horovi u četama postoje, fiskultura je također na visini, naročito u II. bataljonu koji su se natjecali po raznim disciplinama. Također se održavaju kulturno-prosvjetne priredbe po selima gdje smo zalazili.

VOJNI RAD:

Komandovanje pravilno još uvijek nije postignuto, još uvjek komandanti bataljona negdje i istrče napred, ali se je mnogo popravilo, disciplina u brigadi je na visini. Naređenja se izvršavaju bez diskusije, to se je vidjelo kako u kantonmanu tako i u borbi.

Naročito III. bataljon vodi u pogledu discipline. Borci poštivaju i vole svoje rukovodioce i odnos rukovodioca prema borcima je pravilan.

Brigada je sposobna za izvršenje dobivenih zadataka. Vojnički se radi u bataljonima kad god i malo imade slobodnog vremena, naročito borci vole se ukopavati jer imaju iskustvo šta znači biti ukopan. Komandant brigade[7] je održavao sastanke sa komandama četa, štabovima bataljona itd.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Obradović Stanko

[7] **Nikola Dolinić**

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U IV UDARNOJ BRIGADI XII UDARNE DIVIZIJE ZA MJESEC 02UJAK 1945. god.'

Jedinica	Broj članova diviz. kom.	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira	Hrvata	Srba	Ostale nacije	Broj kandidata	Primjedba
Štab brigade:	1				1		1	8	2			10	1	2	3		2	2	1	8	1		Prištabna ćelija iskazana u pomoćnim jedinicama 2 žene podoficiri 1 žena podoficir
I bataljon		1	7	4	1		5	19	21	11	2	51	16	29	5		1		21	28	2	7	
II bataljon		1	7	4	1		5	21	2	8	1	32	10	15		5	2		17	14	1	10	
III bataljon		1	7	4	1		5	12	14	20		46	22	21	1		2		23	21	2	6	
IV bataljon		1	7	4	1		5	13	12	5	1	30	6	15	3	3	3		12	13	5	2	
Pomoćne jedinice				3		2	5	14	7	8	3	32	8	14	2	3	5		12	14	6	3	
Ukupno:	1	4	28	19	5	2	26	87	58	52	7	201	63	96	14	11	15	2	86	98	17	28	

Dne 28. III 1945.

Sekretar:
Obradović Stanko

[H] Original toga pregleda (pisan na mašini i olovkom) u Arhivu VII, reg. br. 4-3/5, k. 888.

BR. 57

UPUTSTVO POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 26. UDARNE DIVIZIJE JA OD 29. MARTA 1945. POLITICKO-PROSVETNIM ODSECIMA POTCINJENIH BRIGADA O ORGANIZACIJI I RADU OVIH ODSEKA I KULTURNO-PROSVETNIH ODBORA[1]

POLITICKO-PROSVJETNI OTSJEK
XXVI. UDARNE DIVIZIJE
Položaj dne 29. III. 1945

POLITICKO-PROSVJETNOM OTSJEKU

I. Dalmatinske proleterske brigade
XI. Dalmatinske udarne brigade
XII. Dalmatinske udarne brigade
III. Prekomorske udarne brigade

Položaj

Podizanjem naše Narodno-oslobodilačke vojske na stepen savremene armije, kako na vojničkom tako i na političkom, kulturnom i prosvjetnom polju, a u želji da se postignu što bolji rezultati, Generalštab Jugoslovenske armije donio je odluku da se osnuju političko-prosvjetni otsjeci pri divizijama i brigadama,[2] a kulturno-prosvjetni odbori pri bataljonima i četama. Političko-prosvjetni otsjeci brigada uskladiti će svoje formacijsko stanje kao i formacijsko stanje kulturno-prosvjetnih odbora po bataljonima i četama po slijedećim uputstvima:

Organizacija političko-prosvjetnog otsjeka pri brigadi sastojati će se iz:

a) Političko-propagandne sekcije
b) Kulturno-prosvjetne sekcije
c) Sekcije za štampu i
d) Foto sekcije.

Na čelu otsjeka je šef otsjeka, a na čelu sekcije su šefovi sekcija. Sef otsjeka i šefovi sekcija sačinjavaju političko-prosvjetni otsjek.

[1] **Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2-1/3, k. 1103 I.**

[!] **Odnosi se na naredbu Generalštaba JA od 14. marta 1945. o novoj formaciji jedinica Jugoslovenske armije. Tom naredbom je predviđena i reorganizacija političkog aparata, počev od obrazovanja Političke uprave JA pa do stvaranja političkih odeljenja u armijama i političko-prosvetnih odseka u divizijama, brigadama i pukovima, kao i formiranja klubova, redakcija i tipografija (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ i Arhiv VII, reg. br. 24-1/1, k. 717).-**

1) Političko-propagandnu sekciju sačinjavaju tri druga koji bi morali biti politički zreli i poznavaoci linije naše borbe. Sa detaljnim zadatkom i i-asporedom rada biti će naknadno upoznati.

2) Kulturno-prosvjetnu sekciju sačinjavaju pet članova i to: šef sekcije i četiri člana koji će biti zaduženi po slijedećim sektorima rada:

a) Po održavanju časova za nepismene.

b) Za čitalačke grupe i usmene novine.

c) Kulturno-prosvjetna predavanja (Opće obrazovanje).

d) Za horove i kazališni rad po jedinicama.

3) Sekciju za štampu sačinjavaju tri druga i to: šef sekcije, dopisnik i sređivač štampe za brigadni list. Pored ovih lica postoji i redakcija brigadnog lista koju sačinjavaju šef odsjeka, šef štampe, šef političke sekcije i šef kulturno-prosvjetne sekcije. Njihove dužnosti biti će u tome da u listu budu zastupljeni njihovi sektori rada, dok će šef otsjeka imati u dužnost da zastupa, tj. da se pobrine da bude zastupljena vojnička, sanitetska kao i intendantska grana.

4) Foto sekciju za sada će sačinjavati u brigadama po jedan drug fotograf, čija će dužnost biti snimanje važnijih momenata iz borbe i značajnih događaja iz života jedinica.

Osim pomenutih sekcija treba formirati tehniku ukoliko ne postoji kod pojedinih brigada. Nju sačinjavaju tri do četiri druga. Ona će biti na raspolaganju svim sekcijama kao i štabovima brigada, a sa istom neposredno rukovodi šef otsjeka.

Pri izboru ljudstva treba voditi računa o sposobnostima pojedinaca tako da na odgovarajuća mjesta budu postavljeni drugovi koji za to imaju najviše smisla i organizatorske sposobnosti.

Sve ove sekcije voditi će zasebno administraciju.

ORGANIZACIJA KULTURNO-PROSVJETNIH ODBORA PO BATALJONIMA

Kulturno-prosvjetni odbor u bataljonu sačinjavaju šest drugova i to: Pretsjednik odbora, kojih će se dužnosti za sada primiti komesari bataljona, b) Ratni dopisnik, c) Jedan drug koji će biti zadužen po nepismenosti, d) Jedan drug za čitalačke grupe i usmene novine, e) Jedan drug za kulturno-prosvjetna predavanja, f) Jedan drug za horove i kazališni rad.

Pomenuti drugovi istovremeno sačinjavati će redakciju bataljonskos lista, a nalaziti će se pri štabu bataljona ili pri nekoj prištabskoj jedinici. Štabovi bataljona imati će u vidu da im se pruži što veća mogućnost za rad.

Ista organizacija kulturno-prosvjetnih odbora biti će sprovedena po četama kao po bataljonima, s tom razlikom što će se članovi odbora nalaziti unutar čete ne izdvajajući se iz jedinice.

Komanda čete će pružiti punu podršku i omogućiti rad.

Ratnim dopisnicima treba omogućiti samostalan rad prilikom izvođenja akcija, kako bi imali jasan pregled borbe i o istoj mogli pisati.

ODNOSI OTSJEKA I ODBORA PREMA ŠTABOVIMA I KOMANDAMA

Da bi otsjeci i odbori ispunili svoje dužnosti i postigli što veći uspjeh u radu, svoj rad treba da usklade saradnjom sa štabovima i komandama a naročito sa komesarima, da bi se postiglo jedinstvo u sistemu rada, s tim što će štabovi odnosno komande smatrati obaveznim da im pruže punu podršku.

Odbori bataljona kao i četa vodiče posebnu svoju administraciju radi tačnijeg pregleda rada.

Otsjeci po brigadama formirati će jedan odbor od svih prištabskih jedinica brigade koji će biti istog sastava kao i kod bataljona, s tim što će pretsjednik odbora biti najsposobniji bez obzira iz koje jedinice prištabske bio. Za svoj rad ovaj odbor biti će odgovoran otsjeku, a ovaj je dužan da mu daje upute i potpomaže u radu.

Po prednjemu odmah pristupiti da bi pravilan rad po jedinicama odmah otpočeo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef političko-prosvjetnog otsjeka[3]:

DOSTAVLJAMO PREPIS POLITICKO-PROSVJETNOG OTSJEKA XXVI. UDARNE DIVIZIJE ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA PRIŠTABSKIH JEDINICA!

Šef političko-prosvjetnog otsjeka I.D.P.B.

' Sef Političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizije u to vreme je bio Dane Vilović.

BR. 58

MESECNIIZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 1. BRIGADE 1. DIVIZIJE (HRVATSKE) KNOJA OD 29. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
I. HRVATSKE BRIGADE
KNOJ

Dne 29. III. 1945. godine.

Partijski izvještaj
dostavlja

CENTRALNOM KOMITETU KPH.

Izvještaj o stanju i radu part. organizacije ove brigade za mjesec mart 1945. godine.

a) Disciplina članova Partije ove brigade u mnogome se popravila od prošlih izvještaja, ali dok još ima pojedinaca koji nisu shvatili potrebu partijske discipline, a to su većinom mladi partijci. Ovakovi slučajevi nisu toliko štetni pošto to nije iz nikakve zlonamjere, već što ljudi kao mladi partijci nisu dovoljno shvatili dužnost člana Partije. Sa radom part. organizacije ovo se svaki dan otklanja. Što se tiče samih izvršavanja zadataka, svi dobiveni zadatci koji se postave pred članove Partije izvršavaju se sa voljom, jedino u nekim momentima pojedini članovi Partije nisu dovoljno samoinicijativni, da može brzo i lako izvršiti postavljeni zadatak, ali ipak osjeti se kod svakoga člana Partije odgovornost pred part. organizacijom i svaki se trudi da mu part. organizacija ne prigovara u izvršavanju zadataka.

Kroz mjesec dana od poslednjeg izvještaja[2] do danas povećalo se članstvo u brigadi za 21 člana, od kojih je došlo iz raznih ustanova i jedinica 11, dok je 10 primljeno iz naših jedinica.

U toku ovoga mjeseca kažnjena su dva druga člana Partije, jednoga zbog ogovaranja (nepravilnog) komandnog kadra, koji je kažnjen sa usmenom opomenom, i drugoga strogim ukorom odnosno poslednjom opomenom, koji je prilikom zadatka koji mu je povjeren od strane štaba brigade napio se i bio nesposoban za izvršenje zadatka. Ovaj drug zove se Juras Milorad, a

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/127—128.
[2] Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

dok prednje napomenuti zove se Crljenica Stevo. Da bi u potpunosti upoznali se sa disciplinom napomenuću još nešto a to je da disciplina još ne zadovoljava u potpunosti, ali se osjeti svakim danom poboljšanje. Razlog je tome što su partijski rukovodioci malo više shvatili važnost discipline, a isto tako u mnogome su se i više osposobili za rukovođenje. Isto tako razlog je poboljšanju discipline što se part. rukovodioci priučavaju da momentalno reagiraju na nedostatke tako da se onda otklanjaju momentalno, te su s tim manje štetni.

Teoretska izgradnja partijskih rukovodioca po bataljonima isto tako popravlja se, što smo u poslednje vrijeme u mnogome više primjenili održavanje teoretskih sastanaka, dok vodimo kurs k tome da radni sastanci budu što kraći i konkretniji, a isto tako omogućeno nam je da koristimo partijske kurseve koji se održavaju pri okružnim komitetima na teritoriji naše brigade[3] i tu smo osjetili u mnogome pomoć u uzdizanju partijskih rukovodioca, koji koriste znanje i prenose ga na članove Partije po jedinicama.

Teoretska izgradnja članova Partije isto tako nije na dovoljnoj visini, ali koristimo svako slobodno vrijeme za proučavanje partijske literature sa svim članovima Partije, u kojem imamo uspjeha. Materijal proučavamo o masovnom part. radu iz pitanja lenjinizma,[4] Historiju partije[5] itd.

Sekretari četnih ćelija u glavnom su isti, nego jedino u 4. bataljonu došao je jedan novi drug za sekretara četne ćelije, dok je prvi drug primio dužnost komesara čete. Njegova sposobnost za rukovodioca u glavnom može odgovoriti uz dobru pomoć part. rukovo<Moca u bataljonu, kao i part. rukovodioca brigade. Sto se tiče same pomoći partijskim rukovodiocima po četama od strane part. rukovodioca po bataljonima je svakodnevna, dok neki pomoć, komesara bataljona, t.j. part. rukovodioc može pružiti višu pomoć, a neki manju, razlog je sama njihova sposobnost i izgradnja, dok pomoć part. organizacije brigade isto tako dobra je, jer se za to ima mogućnosti zato što smo na vrijeme upoznati sa svim direktivama i problemima i momentalno ih prenesemo na part. organizacije po bataljonima. Jedino pomoć part. organizaciji 5. bataliona koji se nalazi na teritoriji Like nije bila dovoljna iz razloga što je taj teritorij za čitavo ovo vrijeme bio otsječen od strane neprijatelja od nas, te tako nisam mogao dati punu pomoć. Dok sam sekretar part. organizacije u tome bataljonu nije se vezao sa Okružnim komite-

' Brigada je bila raspoređena na teritoriji Like, Banije i Korduna.

[4] Odnosi se na »Osnove lenjinizma« od Staljina.

[5] Odnosi se na Istoriju Svesavezne komunističke partije (boljševika).

tom,[6] smatrajući ga kao nenadležnim za direktive i pomoć, što je dovelo da part. organizacija nije dovoljno uspjela u radu.

Partijski materijal odnosno literaturu proučavamo po četnim ćelijama, dok na istima prisustvuju kandidati i skojevci, a isto tako skojevci imaju svoje posebne teoretske sastanke. Nekada odnosno često puta dešava se da ne možemo sa čitavom ćelijom proučavati materijal zajednički iz razloga što jedinica ide na nekoliko strana na zadatak, te zbog toga održavamo sastanke i po vodovima, dok principijelno je da sastanci budu sa čitavom ćelijom.

Partijska konspiracija općenito je dobra i kroz ovo vrijeme nije se desio niti jedan slučaj nekonspirativnosti kod nijednog člana Partije.

b) Izvršavanje dobivenih zadataka od strane Partije kod svih članova Partije dobra je, dok kod nekih drugova ne osjeti se još dovoljno smielosti a tome je razlog slaba teoretska izgradnja, te se boji greške. Čuvanje i sprovođenje partijske linije u život isto tako dobro je, ali uvijek je potrebna izvesna kontrola, jer postoji mogućnost da bi pojedini član Partije pogrešio.

c) Veza sa narodom od strane part. organizacije za ovo vrijeme od prošloga izvještaja mnogo je veća nego prije. Razlog je taj što se stavilo u dužnost part. organizacijama u jedinicama i objasnila im se potreba veze sa narodom. Isto tako u mnogom je ovom pridonjelo zajedničko uništavanje bande sa narodom i ostalim našim organizacijama, koja se pojavljivala na našem teritoriiu. Isto tako i od samoga naroda osjetila se mnogo veća simpatija naspram našim borcima. Prilikom odlaska na teren članovi Partiie uzimaiu si u zadatak da tumače narodu razne političke probleme i događaje itd.

d) Pomoć Skoju od strane Partije isto tako zadovoljava, to se osjeti u svakodnevnom obraćanju skojevskih rukovodioca Partiji, a isto tako i u samim jedinicama zadužuju se drugovi po skojevskom radu. Isto tako pomoć sekretara Skoja u brigadi ostalim rukovodiocima Skoja po jedinicama vrlo je dobra, s time što se isti drug redovno vezao sa PK[7] Skoja koji mu je davao direktive i upute za rad i tako na vrijeme mogle su se sve nove direktive sprovesti po jedinicama, dok pomoć sekretara brigade Skoj. organizaciji u brigadi isto tako dobra je, tako da je rad Skojevske organizacije u mnogome krenuo naprijed i nekih nezdravih pojava i nedostataka u Skojevskoj organizaciji nema, a to je uglavnom rezultat dobre suradnje sa Partijom i pomoći od strane Partije Skoju.

[6] Misli se na Okružni komitet KPH za Liku.

[7] Reč je o Pokrajinskom komitetu SKOJ-a za Hrvatsku.

e) Organizaciono stanje u cijeloj brigadi je nepromjenjeno. U brigadi ima 29 ćelija, raspored samih ćelija prema prošlom izvještaju.

Brigada broji po spisku 490 članova Partije, u rashodu ima 58, na raznim otkomandama i dužnostima, neki broj ima bolesnih i ranjenih u bolnici, dok na licu ima 432 člana Partije. Višak članova Partije naveo sam naprijed. Kandidata ima isto kao i u prošlom mjesecu 74 druga, od toga 4 na raznim dužnostima u rashodu. Članova Skojevske organizacije u brigadi ima 707, višak od prošlog mjeseca jeste 47, od kojih je došlo iz raznih jedinica i ustanova u ovu jedinicu 27, a dok je u organizaciju primljeno u ovoj jedinici 20 novih članova. U rashodu ima 75 drugova koji su na raznim kursevima, dužnostima i bolovanjima, dok ostalih 632 nalazi se na licu.

Direktive ove Partije dobivane putem štampe prorađivali smo, dok nekih posebnih direktiva izravno nismo dobivali.

f) Veza sa partijskim organizacijama i ostalim organizacijama na terenu u glavnom je dobra izuzev 5. bataljona kako sam već naveo. Svaka četna jedinica kad je na logorovanju ili u pokretu na zadatcima veže se sa partijskim organizacijama na terenu, kao na primer: okružnim, kotarskim i općinskim komitetima, a najčešće četna ćelija veže se sa ćelijama po selima. Na sastanke bataljonskih biroa isto prema mogućnostima prisustvuju drugovi iz Okruž. komiteta, dok ovo nije redovno, često puta drugovi nemaju vremena doći itd. Isto tako organizacija se veže sa NOO-ima, odborima JNOF-a, itd., što omogućava pravilno i lakše izvršavanje zadataka na terenu od strane naših jedinica.

g) U Partiji ove brigade kao i u brigadi za sada nema nekih naročitih problema koje ne bi mogla riješiti sama partijska organizacija, sve što se do sada postavlja pred part. organizaciju moglo se riješiti, a ukoliko bi nešto bilo da ne možemo riješiti tražićemo pomoć. Jedino i dalje ostaje problem uzdići članstvo Partije na veći teoretski nivo i samoinicijativu kao i elastičnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski kom. pozdrav,
za sekretom^^^
Stevo Hinìé

BR. 59

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 31. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITE i'(J KPH I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XII. UD. DIVIZIJE
Dana 31. III 1945. god.

CENTRALNOM KOM. KP ZA HRVATSKU I OBLAS. KOM. KPH ZA SLAVONIJU[2]

Političko stanje: Od prošlog izvještaja[3] naše su se jedinice uz manje akcije u glavnom nalazile na odmoru u Daruvarskoj kotlini. Za to vrijeme provođen je u život politički plan, kojeg smo si postavili pri dolasku na odmor. Objašnjen je značaj Krimske konferencije kao i jedinstvene vlade i njezina uloga. Borci su primili dobro stvaranje vlade, međutim postojalo je pitanje namjesništva, dok nije bilo pravilno objašnjeno. Danas nema većih političkih problema. Rad pojedinih reakcionera osjeća se u parolama, kojih je pun narod, naročito češki u Daruvarskoj Kotlini, a to je: »Vi se borite, a govore vam o namjesništvu, a to je zapravo sam kralj, koji se već nalazi u Beogradu.«

' Ovakovih pojedinih slučaja, koji su osobiti kod novaka i koji stižu sa terena, ima najviše u Trećoj brigadi (Cehoslovačkoj). U istoj Brigadi još se uvijek osjeća rad neprijatelja na razbijanju bratstva i jedinstva, premda je part. organizacija i SKOJ uložila na riješavanju tih pitanja sve snage. Razlog neprijateljskog uspjeha je također razvodnjenost i labavost part. organizacije u toj Brigadi.

Borbenost i moral naših boraca je na visini. Brigade su sređene za daljnje borbe i napore.

Organizaciono stanje: Broj članova KP u našoj Diviziji, bez Osječke ud. brigade,[4] broji 649. Odmah po završetku ofan-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 20-1/5, k. 883-A.

[2] Naslov je napisan mastilom, latinicom.

[s] Odnosi se na izveštaj od 8. marta 1945 (vidi dok. br. 23).

[4] i [5] Prilikom borbi za virovitički mostobran, zbog nepovoljne situacije, Osječka brigada se povukla s jedinicama 12. udarnog korpusa NOVJ i noću 9/10. februara, kod Barča, prebacila na levu obalu Drave. Bila je privremeno u sastavu 36. udarne divizije (vidi dok. br. 23, objašnjenje 4).

zive, nakon što smo provjerili sve ljude, mi smo od kandidata i SKOJ-a primili u partiju 37, kandidata imamo 100.

Sastanci su se kroz to vrijeme održavali redovito. Teoriski rad odvijao se u proučavanju centralne štampe »Naprijed«, i djelomično su proučene brošure »Borimo se za čistoću i boljševizaciju partije« i od Dimitrova »O kadrovima«, a sad smo postavili da se prouče te stvari do kraja kao: O partiji novoga tipa.

Part. organizacija u našoj Diviziji je čvrsta i kadra da riješi sve probleme koji iskrsavaju, osim III. Brigade (Cehoslovačke) u kojoj je razvodnjena i labava, tako da nije mogla kao takova na vrijeme uočavati i odmah ih riješavati. Postavljanjem za sekretara Brigade druga Steve Glumpaka, bivšeg sekretara Osječke ud. brigade, koji je ostao sa jednim bataljonom, dok mu je Brigada išla u Mađarsku, imamo garanciju već po postignutim rezultatima, da je part. organizacija na putu ozdravljenja.

Budući da nam je part. organizacija u III. Brigadi čvršća, to provađamo čišćenje, a isto tako i u ostalim brigadama, kako bi je što bolje učvrstili, kao i da bi pojačali budnost.

Naš Divizijski komitet broji 6 članova, pošto je sekretar Div. koma drugJSlavko Pejak bolestan i otišao na liječenje u Beograd, na dužnosti ga zamjenjuju dva člana sekretarijata. Drug Delibašić Jovo, koji je bio sekretar part. komiteta pri Stabu Divizije i kao takav član divizijskog komiteta, ali budući da su pomoćne jedinice malene, to smo njega istovremeno postavili za šefa prop. odjela, pošto mislimo da bi bez smetnje mogao vršiti obe dužnosti. Ne znamo da li je to pravilno, pa vas molimo ako nije da nam odgovorite.

Članovi Divizijskog komiteta u radu se snalaze i pomažu konkretno u sprovođenju partijskih direktiva part. organizacije po četama i bataljonima.

SKOJ: SKOJ-evska organizacija broji, bez Osječke brigade, 719. Osječka Brigada[5]_____. Neobuhvaćene omladine 238.

Sama Skojevska organizacija je mlada i u većini slučajeva bez pomoći nije kadra da pomogne pri riješavanju problema. Veći dio političkog kadra još se uvijek uzima iz SKOJ-a. Zadatke Div. koma sprovodi SKOJ-evska organizacija u život. Sektašenje po primanju u SKOJ je u potpunosti prebrođeno.

Pomoć Partije SKOJ-u naročito je došla do izražaja u proslavi svjetskog omladinskog tjedna,[6] kojemu je dat u očima naših boraca onaj značaj koji zaslužuje.

« Proslava je organizovana od 21. do 28. marta 1945 (vidi dok. br. 35).

Vojnički rad: Vojnički rad odvijao **se** po planu i to uglavnom u sređenju jedinica i pripremanju za nove borbe, kao i povlačenju iskustava iz ofanzive. Tim radom postigla se vojnička disciplina. Iako smo poduzeli sve da osamostalimo naše rukovodioce u rukovođenju, još uvijek se nađe slučajeva, da se nedostatak u rukovođenju nadomještava ličnom hrabrošću.

Kulturno-prosvjetni rad: Sam kulturno-prosvjetni rad je pokrenut potpunoma. Rad prop. odsjeka za to vrijeme je bio aktivan i zadovoljavajući. Sam prop. odsjek u Diviziji kao i po brigadama uživa do sada dobar autoritet, jedino mu je potrebno pojačati kvalitet.

Nezdravih odnosa prema pozadini, o čemu smo pisali u prošlom izvještaju, nakon mjera koje je poduzela part. organizacija više nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Komitet:
Krajačić Josip[7]

[7] **Josip Krajačić je tada bio politički komesar 12. udarne divizije i član sekretarijata Divizijskog komiteta KPJ.**

BROJNO STANJE
PART. ORGANIZACIJE U XII UD. DIVIZIJI NA DAN 31. III 1945. god.

	Broj članova divizijskog komiteta	Broj batalj. biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira	Hrvata	Srba	Ostale nacije	Broj kandidata
Štab div. sa pom. jedinicama	3	1	5	7	1		8	41	46	42	10	129	23	73	15	7	10	1	47	72	10	10
XII udarna proleterska brig.	1	4	23	18	5	2	25	118	39	22	10	179	41	93	20	11	14		69	101	9	37
IV udarna brig.	1	4	28	19	5	2	26	87	58	52	7	197	63	96	10	11	15	2	86	94	17	28
Češka (III) brig.	1	4	21	15	5	1	21	98	27	19	6	144	44	54	30	7	9		21	9	114	25
Osječka ud. brig.																						
Ukupno:	6	13	77	59	21	5	80	344	170	135	33	649	171	316	75	36	48	3	233	276	150	100

BR. 60

MESECNIIZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 12. UDARNE DIVIZIJE OD 31. MARTA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU 6. UDARNOG KORPUSA JA O VOJNO-POLITICKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

PROPAGANDNI OTSJEK XII. UD. DIVIZIJE
Br. 1/45
Dana 31. III 1945.

PROPAGANDNOM ODJELJENJU VI. UD. KORPUSA JUGOSLAVENSKE ARMIJE.

Izvještaj.

U posljednjih mjesec dana naša divizija vodila je 11 velikih borbi i to:

Četvrta udarna brigada likvidirala je neprijateljsko uporište Vučjak[2] i zarobila veliku količinu ratnog materijala. Izbacila iz stroja oko 100 neprijateljskih vojnika. Neprijatelj je navalio na Cehoslovačku brigadu na Ilovi[3] ali ju je četvrta brigada razbila bez vlastitih gubitaka. U Kajgani[4] IV. brigada bez vlastitih gubitaka izbacila je iz stroja 45 neprijateljskih vojnika. Jedan bataljon IV. Ud. brigade vodio je borbu sa neprijateljem u jačini od 1500 vojnika. U oštroj borbi neprijatelj je imao 108 ranjenih i 72 mrtva. Ista brigada vrši napad na neprijateljsko uporište Garešnicu i dopire do same crkve. Neprijatelj je imao velike gubitke. Češka brigada vodila je uspješne operacije u Duhovima,[5] Vrbovci,[6] Međuriću[7] i Garešnici.[8] Borbe su bile us-

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22-1/5, k. 883-A.

[2] Vidi dok. br. 12, objašnjenje 7.

[3] Borbe na Ilovi vođene su krajem marta 1945. protiv delova 1. ustaško-domobranske divizije i nekih manjih nemačkih jedinica (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-17/2, k. 883, reg. br. 27-2, k. 887, reg. br. 37-2, k. 906).

[4] Dvadeset drugog marta 1945. kod s. Kajgane, s. Tomašice i s. Klokočevca (kod Daruvara) dva bataljona iz sastava 1. domobranske pešadijske divizije napala su jedinice 4. udarne brigade. Posle jednodnevne žestoke borbe neprijatelj je prinuđen na povlačenje u s. Garešnicu i s. Palešnik (vidi Arhiv VII, reg. br. 27-2, k. 887, reg. br. 6-17/2, k. 883).

[5] Borbe su vođene 17. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-17, k. 883).

[9] Cehoslovačka brigada »Jan Žiška« vodila je borbu u s. Vrbovcima najverovatnije u drugoj polovini marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—2, k. 883, reg. br. 37-2, k. 906).

[7] Borbe su vođene 17/18. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-17/2, k. 883).

[8] Napad na s. Garešnicu 25/26. marta 1945. izvršile su jedinice Cehoslovačke i 4. brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-17/2, k. 883).

pješne bez većih vlastitih gubitaka. XII. Proleterska udarna brigada vodila je dvije veće borbe u toku ovog mjeseca i to: U selu Lađevcu kod Okučana[9] i u selu Jamaricama.[10] Prilikom likvidacije neprijateljskog uporišta Jamarice neprijatelj je imao mrtvih: 2 oficira, 90 vojnika i 120 ranjenih. Zaplenjene su: 2 haubice i nešto ostalog ratnog materijala.

Političko stanje u našoj diviziji je zadovoljavajuće, osim Cehoslovačke brigade. Priliv novih boraca nije u velikoj mjeri uticao na političko stanje divizije. Pravilnim i upornim tumačenjem svih političkih događaja u svijetu i kod nas, borci su shvatili današnji svoj najvažniji zadatak. U Cehoslovačkoj brigadi neprijatelj pokušava razbiti jedinstveno bratstvo naših naroda, djelovanjem raznih letaka i ubacivanjem parola preko novopridošlih »bunkeraša«.[11] Njihov rad svodi se na pisanje raznih pisama i proturivanje parola da je kralj došao u Beograd i da je on u namjesništvu itd. Naš propagandni [otsjek] uočio je na vrijeme nastojanja neprijatelja i poduzeo mjere raskrinkavanja tih parola i pravilno objašnjavao odnos namjesništva prema vladi i AVNOJ-u a isto tako i o značenju bratstva i jedinstva naših naroda. U našoj diviziji prorađivane su preko usmenih novina, kulturno-prosvjetnih večeri kao i ostalih raznih sastanaka (četnih i bataljonskih) slijedeće političke teme: Sporazum Tito — Šubašić, Napad kralja Petra na sporazum, Krimska konferencija, Jedinstvena vlada, Namjesništvo, te Deklaracija vlade. Naročito smo objašnjavali borcima štetnost dezerterstva i paničarstva za naš pokret, te smo te nedostatke sveli na minimum.

Borbenost i disciplina u našoj diviziji je na visini, što dokazuju rezultati borbi koje vode naše brigade. Odnos boraca prema svojim rukovodiocima je pravilan a komandni kadar se izgrađuje i sve više zadovoljava potrebi. Tumačenjem važnosti fortifikacije postiglo se da su drugovi borci uvidjeli važnost ukopavanja, kao temelja novog načina ratovanja. Po tom pitanju održavani su sastanci (četni, bataljonski) po svim jedinicama, a naročito su uspjeli i plodonosni u IV. ud. brigadi. Svi brigadni listovi tom pitanju posvetili su naročitu pažnju.

• U s. Lađevcu, kod Okučana, 12. proleterska brigada je 26/27. marta 1945. napala iz zasede nemačko-ustašku kolonu jačine oko 500 vojnika i ubila 26, a sama imala 6 lakše ranjenih boraca (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-18/2, k. 883).

[10] Jedinice 12. proleterske brigade su 28/29. marta 1945, posle kraće borbe protiv nemačkih jedinica, razbile i proterale neprijatelja i zauzele s. Jamaricu (kod Novske). Neprijatelj je imao oko 212 vojnika izbačenih iz stroja (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-18/2, k. 883).

[11] Odnosi se na vojne obveznike koji su se sakrivali da bi izbegli učešće u jedinicama JA.

Propagandni otsjek u diviziji nakon izvjesnih promjena konačno je organizaciono sređen. Sef propagandnog otsjeka je drug Delibašić Jovan, u polit.-prop. sekciji nalaze se dva druga i to: šef sekcije Vučenić Mihajlo i drug Denin Zivojin, član sekcije. Nastojaćemo da se što prije proširi ova sekcija. Kulturno--prosvjetna sekcija ima šefa sekcije druga Kepac Viktora i profesora Josipa Cara za opće obrazovanje. Drug profesor nije se potpuno snašao u svojemu radu, ali ćemo nastojati da mu pružimo punu podršku i pomoć kako bi postigli potrebne rezultate. Sekcija za štampu je sređena i ima 11 članova čiji je šef Ilić Ivan. Stampa je nakon ofanzive pretrpjela znatne gubitke u šefu sekcije drugu Santi Davidu[12] i u materijalu. Ti gubitci su sada nadoknađeni i štampa zadovoljava potrebama. Foto-sekcija ima za šefa druga Matošina Miru. Osim njega u foto sekciji je zaposleno jedno stručno lice i jedno pomoćno.

U IV. ud. brigadi prop. otsjek je sređen, te ima šefa prop. oisjeka, 2 člana polit.-prop. sekcije, dva člana kulturno-prosvjetne sekcije, tri člana sekcije za štampu i jednog člana foto--sekcije. Ovaj prop. otsjek zadovoljava potrebama a naročito je uspješan kulturno-prosvjetni rad. U XII. Pr. ud. brigadi i Češkoj brigadi prop. otsjeci se sređuju, ali još nisu potpuno potpuni, jer se stalno vrše promjene. Promjene nastaju zbog našeg nastojanja da članovi propagandnog otsjeka budu sposobni i disciplinovani i marljivi drugovi. Organizaciono stanje u ovim brigadama potpuno će se srediti u najskorije vrijeme, te ćemo nastojati da se ne vrše stalno promjene koje štete radu.

Kulturno-prosvjetni odbori postoje u svima bataljonima i četama naših brigada. Ima 12 bataljonskih kulturno-prosvjetnih odbora. Također i po svim pomoćnim jedinicama naših brigada i divizija postoje kulturno-prosvjetni odbori. Četnih odbora ima 51. Kul.-prosvj. odbori po bataljonima broje od 8—10 članova, a po četama ima 20—30 članova.

Politička propaganda djeluje putem usmene i pismene propagande. Usmena propaganda vrši se preko sastanaka (vodnih, četnih, bataljonskih, brigadnih), usmenih novina i spontanim razgovorima. Pismena propaganda djeluje štampom, koju čitaju organizovane čitalačke »grupe«. U našoj diviziji održano je tokom ovoga mjeseca 34 bataljonska, 67 četnih i 39 vodnih sastanaka. Ti sastanci riješavali su političke probleme koji su nikli u jedinicama. Može se konstatovati da se razvijanje diskusije poboljšava, drugovi borci postaju slobodniji a politički problemi ih naročito interesuju. Borci naročito vole usmene no-

[13] Poginuo u nemačkoj ofanzivi na virovitički mostobran u februaru 1945. Tom prilikom je propao veliki deo propagandnog materijala (vidi dok. br. 23).

vine i tumačenje političkih problema na spontani način, jer su slobodniji u diskusiji.

U cilju općeg obrazovanja naših boraca i rukovodioca naše divizije, održano je 18 općeobrazovanih sastanaka na kojima su obuhvaćene ove teme: postanak zemlje, oblik zemlje, Francuska revolucija, nešto iz stočarstva i čovjek i stroj. Ove teme naročito su zainteresovale naše borce. Uspjeh je bio najbolji jer se najviše po tome pitanju radilo u IV. Ud. brigadi. IV. Ud. brigada imala je 12 obrazovanih sastanaka, XII. proleterska 3 sastanka a Čehoslovačka 2 sastanka. U najnovije vrijeme ove teme tumače stručna lica. Da bi podigli kulturni nivo naših jedinica organizirali smo četiri pokretne čitaonice u kojima se nalaze naše najbolje brošure i knjige, nad kojima se vodi naročita pažnja. Knjige se prvenstveno posuđuju naših rukovodiocima. U općeobrazovanom radu nedostaje materijala kao i stručnih lica.

U našoj diviziji ima 103 nepismena druga. Kroz poslednjih mjesec dana naučilo ih je čitati pet. Velika većina ostalih naučilo je prosječno 6 slova. Nepismene uče učitelji koji imaju za pomoć jednog ili dva druga u svakoj četi. Po pitanju nepismenosti održavani su česti sastanci sa kulturno-prosvjetnim odborima. Odborima stavila se kao glavna zadaća suzbijanje nepismenosti i tumačenje da je ista najveći neprijatelj našeg naroda. U tu svrhu naša kazališna družina naučila je Nušićev komad »Analfabeta« sa kojim obilazi naše jedinice. U našoj štampi naročita pažnja posvetila se suzbijanju nepismenosti. Oni drugovi koji su naučili čitati i pisati izlaze na »Usmenim novinama« pred borce i iznose svoj način i korist učenja.

Pri propagandnom otsjeku XII. Ud. divizije ima kazališna grupa koja se sastoji od 11 članova. Kazališna grupa u toku poslednjih mjesec dana dala je deset priredbi za vojsku i narod sa velikim uspjehom. Pošto je brojčano vrlo slaba, to u potpunosti ne odgovara potrebama. Nastoji se da što prije dobiju dovoljan broj sposobnih članova. Kazališna družina osim komada i recituje horske i solo recitacije ali ne nastupa sa zbornim pjesmama jer nemaju zborovođe. U poslednjih mjesec dana naučili su 4 kazališna komada — i to: »Analfabeta«, »Narodni poslanik«, »Došao djed« i »Đido«. U IV. Ud. brigadi ima pet bataljonskih i 4 četne kazališne družine, koje su nastupale za vojsku i narod 19 puta. Naučeno je 5 pozorišnih komada i 4 recitacije. XII. Pr. ud. brigada ima jednu diletantsku grupu u bataljonu i dve četne grupe koje su nastupale za vojsku i za narod sedam puta. Češka brigada ima jednu bataljonsku grupu i tri četne koje su nastupale 12 puta za vojsku i narod, a naučile su 6 komada i 8 recitacija. Općenito se može reći za diletantske družine po brigadama da nemaju podesnih lakših komada a ni stručnih lica koja

bi im olakšala rad. Komadi koje brigade igraju većinom su produkti samih boraca. Recitacije im je lakše naučiti a korisnije su za borce pa sa njima više nastupaju. Po brigadama ima i pjevačkih horova tako da u našoj diviziji ima 13 bataljonskih a 36 četnih pjevačkih horova. Ti horovi pjevaju dvoglasno i to naše borbene pjesme. Zbog nedostataka zborovođa, kvalitet tih zborova relativno je slab.

Glazba naše divizije ima 28 glazbenika koji nastupaju sa marševima kao pratnja i kao pratnja kazališnom komadu »Đido«. Glazba nastupa i kao pjevački hor sa borbenim i narodnim pjesmama. XII. Pr. ud. i IV. Ud. brigada naše divizije imaju mješovitu glazbu koje se sastoje od 6—8 članova, dok Češka brigada ima limenu glazbu sa nreko 30 glazbenika. Glazbe nastupaju u svim priredbama a posebno sviraju borcima u slobodnim časovima. Stalno vježbaju i uče nove borbene i narodne pjesme.

Propagandni otsjek XII. Ud. divizije izdaje svoje »Novine« redovito svake nedelje. Tokom ovog mjeseca izdano je 7 brojeva novina. U brigadama izlaze »Brigadiri«, od kojih treba istaći tehničku obradu češkog »Bojovnika«. »Brigadir« IV. brigade je sadržajan i dobar, dok je tehnički slabiji. Proleterska brigada tokom ovog mjeseca nije izdala »Brigadira«. Džepnih novina bataljonskih izdano je deset, a četnih 51. Ove džepne novine pišu borci svojim rukama. Kvalitet im se stalno poboljšava. Nedostaje pisaćeg materijala pa je izlaženje džepnih novina ograničeno. Naročito su dobre džepne novine IV. Ud. brigade. Teme o kojima pišu borci su utisci iz ofanzive, borbene pjesmice i uspjesi u poslednjim bitkama. Kulturno-prosvjetni odbori su glavni organizatori i inicijatori izdavanja džepnih novina. Po tome pitanju održano je sa njima 32 sastanka gdje su im date široke direktive. Zidne novine su ljepši oblik agitacije za naše borce. Prop. otsjek divizije izdao je 12 zidnih novina. Foto sekcija izrađuje slike koje također služe u uređivanju zidnih novina. Zidne novine su na visini i ne samo da interesuju borce nego i narod. Naročito privlače mase zidne novine na kojima je karta Evrope označena sa frontovima. Po brigadama izdano je 10 zidnih novina a najljepše su zidne novine Češke brigade, koja najpravilnije i najviše radi na uređivanju zidnih novina. Isto tako i bataljoni i čete imaju svoje zidne novine koje borci u glavnom crtaju i uređuju sami. Izdano je 27 bataljonskih a 103 četne zidne novine. Zidne novine u četama su primitivnije pošto su produkt samih boraca ali odgovaraju svojoj svrsi. Bataljonske zidne novine su već dotjeranije a naročito foto reportaža.

Da bi se naša štampa pročitala i tako da se sa njome upoznaju svi borci po jedinicama (četama, vodovima i desetinama)

organizirane su čitalačke grupe. Ovaj oblik agitacije pokazao se vrlo koristan, jer borci vole slušati članke iz naše štampe a sami ih teže čitaju. Ima organizovanih 54 čitalačkih grupa samo u IV. Ud. brigadi, dok u XII. Prolet, i Češkoj brigadi i propagandni otsjeci rade na organizaciji istih.

Naročiti interes kod boraca izazvala je fizikultura, na kojoj učestvuju svi borci. Do sada su u ovom fizikulturnom natjecanju obuhvaćene slijedeće discipline: skok u vis, skok u dalj, skok motkom, trčanje na 100, 400 i 4 X 100 (štafeta), trčanje pod ratnom opremom, bacanje kamena i natezanje užeta. Interes je naročito pobuđen nogometom. Odigrana je jedna utakmica između XII. Ud. divizije i 40. divizije (2:1) kao i između XII. Pr. i OZN-a brigade (6:0). Fizikultura se naročito razvija u Proleterskoj ud. brigadi.

Sekcija za štampu izrađuje pored parola, zidnih i džepnih novina, raznih formulara, naše »Divizijske novine« i šaljivi list »Bockalo«. Novine su izašle u ovome mjesecu 12 puta a »Bockalo« jedanput. Ratni dopisnik naše divizije poslao je otsjeku za štampu VI. Ud. korpusa 45 dopisa. Sekcije za štampu u brigadama odgovaraju svojim potrebama ali im još uvijek nedostaje dovoljno materijala. Naša štampa radi obaveštenja boraca i rukovodioca redovito svakoga dana izdaje »Vijesti«.

Kada smo došli u daruvarski kotar početkom ovoga mjeseca odmah su održavani masovni sastanci i mitinzi sa narodom, kome je objašnjeno zadnja neprijateljska ofanziva i naši uspjesi. Naše kazalište i glazba bili su naročito angažovani u tome poslu. Između ostalog ističe se miting u Daruvaru na kojem je govorio drug politkomesar naše divizije p.pukovnik Krajačić. U istome obliku održan je zbor u Donjem Daruvaru. Brigade su održale sastanke u onim selima u kojima su bile, i to: Češka u selima: Dežanovac, Brestovac, Uljanik i Blagorodovac. XII. Prolet, ud. brigada u: Končanici, Batinjanima, D. Daruvaru i Kukunjevcu, a IV. Ud. brigada u: Badljevini, Imsovcu, Tomašici, Sokolovcu i Brestovcu. Naročito je potrebno istaći uspjeh tih mitinga jer je narod jedva dočekao svoju vojsku.

Proslava omladinskog tjedna prošla je u znaku najvećeg rada na jedinstvu fronta i pozadine. Naše brigade su stalno održavale mitinge, zborove i bakljade sa narodom i omladinom. Po tome pitanju održano je 12 zborova i mitinga. Narod je manifestovao borbenom jedinstvu i bratstvu fronta i pozadine. Dan »palih boraca« prošao je u komemoracijama o narodnom heroju

Milanu Stanivukoviću,[13] majoru Demonji,[14] drugu Ujaku,[15] Karauli,[16] Ružički,[17] Doležalu[18] i ostalima

Fotofilmska sekcija izrađuje snimke iz života naših boraca i snimke sa položaja i borbi, fotoreporteri snimili su 82 snimka. Poto sekcija od brigada postoji samo u IV. Ud. ali je fotograf prilično slab. Naš fotograf umnožava snimke za foto-plakate kao i za pretstojeću izložbu.

Odnosi unutar otsjeka su zdravi i drugovi se međusobno razumjevaju.

Punu pomoć primamo od druga politkomesara naše divizije, od divizijskog komiteta KPH i od partijske organizacije u opšte.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef propagandnog otsjeka:[19] Politkomesar p.pukovnik:[2"]

[18] Poginuo 27. decembra 1944. kod s. Levanjske Varoši (kod Đakova), kao komandant 12. divizije NOVJ (vidi tom V, knj. 36, dok. br. 108).

[14] Nikola Demonja, narodni heroj, poginuo 6. septembra 1944. pri napadu na Slavonsku Požegu kao komandant 12. divizije NOVJ (vidi tom V, knj. 33, dok. br. 50).

[15] Ivan Senjug Ujak, narodni heroj, poginuo 22. avgusta 1944. u blizini s. Grubišno Polje (kod Daruvara) kao komandant 12. NOU brigade (vidi tom V, knj. 31, dok. br. 100).

[18] Nikola Miljanović Karaula, narodni heroj, poginuo 1. jula 1944. u s. Slobodnoj Vlasti (kod Đakova), kao komandant 18. brigade 12. divizije NOVJ (vidi tom V, knj. 29, dok. br. 109).

[17] Josip Ružička, narodni heroj, poginuo 7. februara 1945. kod s. Kokočaka (kod Orahovice), kao komandant Cehoslovačke NO brigade »Jan Žiška« (vidi Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 1197).

[18] Anton Doležal. Redakcija nije utvrdila kada je poginuo.

" Jovan Delibašić

[so] Josip Krajačić

BR. 61

MESECNI IZVESTAJ RUKOVODIOCA SKOJA 1. PROLETERSKE BRIGADE OD 31. MARTA 1945. RUKOVODIOCU SKOJA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE[1]

RUKOVODIOC SKOJ-a PRVE PROLETERSKE BRIGADE

RUKOVODIOCU SKOJ-a PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Položaj

IZVESTAJ

O STANJU I RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA MESEC MART 1945 GODINE

PREGLED BROJNOG STANJA ORGANIZACIJE:

Brojno stanje organizacije na kraju meseca iznosi ukupno 624 članova. Omladine van SKOJ-a ima ukupno 342.

U toku ovoga meseca poginulo je 4 i 6 ranjeno SKOJ--evaca.

Primljeno je u Partiju u toku meseca 30 SKOJ-evaca. U istom periodu kandidovano je za Partiju 17 SKOJ-evaca. Primljeno je u SKOJ — iz redova omladine 61 omladinac. 89 SKOJ-evaca je u rashodu, koji u drugim jedinicama, a koji na kursevima. Dalje, ima jedan slučaj dezerterstva i to, kažu, da je bio najbolji u četi, ali taj slučaj još nije ispitan. Jedan je SKOJ-evac kažnjen strogim ukorom radi nediscipline prema starešini.

Rad naše organizacije u brigadi svodio se na sledeće: Brigadni komitet u toku meseca održao je 4 sastanka sa sledećim dnevnim redom:

Prvi sastanak održan 8. III 1945 godine sa sledećim dnevnim redom:

a) Prorada pisma od Centralnog odbora USAOJ-a;[2]

b) Pomoć SKOJ-evske organizacije Partijskoj organizaciji za prenos zaključaka sa diviziske Partiske konferencije.[3]

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/5, k. 717.**

[2] **Odnosi se na pismo povodom proslave svetske omladinske nedelje (vidi dok. br. 35, objašnjnje 3).**

[3] **Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**

Zaključak: Po prvoj tačci prorađeno je pismo Centralnog odbora USAOJ-a i diskutovano je po njemu šta treba uraditi. Po drugoj tačci govoreno je o pomoći naše organizacije Partiskoj organizaciji u prenošenju zaključaka sa diviziske Partiske konferencije, gde je se konkretno preduzelo raditi, tj. da se održe po svim bataljonima konferencije čitavog SKOJ-a po pitanju podizanja naše divizije na stepen savremene jedinice. Dalje, da se održi politička situacija pred čitavim organizacijama u svim bataljonima, gde je se uglavnom ovaj rad i preduzeo. Isto tako, na ovom je sastanku izvršena reorganizacija, tj. postavljeni su rukovodioci SKOJ-a po svim četama s obzirom da je brigada preformirana u nove formacije. Govoreno je i o tome, šta treba preduzeti da bi se bataljoni zbližili s obzirom da su po dva bataljona spojeni u jedan bataljon. U tom se pogledu dosta postiglo.

Drugi sastanak održan 12. III. 1945 godine sa sledećim dnev. redom:

a) Program za proslavu Svetske omladinske nedelje.

Zaključak: Na ovom je sastanku govoreno kako treba da proslavimo Svetsku omladinsku nedelju s obzirom da je to prva proslava omladinske nedelje u našoj zemlji gde je i postavljen program koji treba uraditi u toku proslave omladinske nedelje. Organizovano je takmičenje na oružju, na likvidaciji nepismenosti, sportskom takmičenju itd. Preduzeto je takođe prorađivanje tema u vezi sa proslavom Svetske omladinske nedelje.

Treći sastanak održan 19. III. 1945 god. sa sledećim dnev. redom:

a) Konkretno šta treba uraditi u toku omladinske nedelje.

Zaključak: Na ovom je sastanku govoreno kako ćemo proslaviti omladinsku nedelju s obzirom da je naša brigada na položaju. Postavljeno je da se održi miting omladine na dan 21 ov. meseca. Ovom mitingu prisustvovala je omladina naše brigade, koia nije bila na položaiu, kao i omladina bataliona za vezu I divizije i prateće čete Štaba divizije. Preduzeto je pisanje parola po rovovima u vezi sa proslavom Svetske omladinske nedelje. Organizovano je prikupljanie novca za naše raniene borce tako. da i oni osete proslavu omladinske nedelje. Naglašeno je, da vlada naiveća budnost kod omladinaca koii su na položaju, kako se ne bi dešavala iznenađenia od neprijatelia.

Četvrti sastanak održan 29. III. 1945 god. sa sledećim dnev. redom:

a) Stanje organizacije;

b) Naš rad za idući mesec.

Zaključak: Po ovoj tačci izneto je stanje organizacije po batalionima i njen rad u toku meseca. Tako je konstatovano, da. iako se ie dosta radilo, taj rad nije bio od dovoline koristi. Nije se radilo sistematski, pa stoga nije ni bilo uspeha koji je

tiebao da bude. Stanje organizacije po bataljonima još nije onakvo kakvo treba da Dude. Sam kvalitet SKOJ-evaca ne zadovoljava. i'akoae je na ovom sastanku govoreno o proslavi Svetske omladinske neaelje i konstatovano je, da ova omladinska nedelja nije proslavljena onako kako je zamišljena. Tu se pokazala slaoost kod samih rukovodioca jer nije bilo one organizatorske sposobnosti, koja je trebala biti.

Brigadni komitet SKOJ-a prilično je dobar s obzirom da su rukovodioci po bataljonima prilično dobri. Smatram da brigadni komitet SKOJ-a može da izvrši sve zadatke koji se postavljaju pred njim uz pomoć viših rukovodioca. Bataljonski komiteti su prilično mladi tako, da, ako ih se ne kontroliše, zaborave se u radu i ne postižu plan koji se pred njih postavi.

VASPITNO-TEORETSKI RAD:

Po ovom se sektoru prilično radilo. Prorađivan je razni materijal. Održana je politička situacija pred čitavom organizacijom naše brigade tako, da bi se SKOJ-evci upoznali sa događajima u svetu i kod nas. Takođe su održane i konferencije 0 ulozi našeg SKOJ-a na podizanju naše divizije na stepen savremene jedinice. Ova je konferencija održana i sa omladinom.

Na podizanju kvaliteta našim SKOJ-evcima prorađen je sledeći materijal: »Najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac« (brošura); »Kakav treba da bude komsomolac« (brošura). Dalje su prorađivani članci iz lista »Omladina«, »Borba«, »Mladi borac«, »Politika« itd. Uspeh ovoga rada može se reći da je prilično dobar, ali on nije uspeo onoliko koliko je trebao da uspe s obzirom da rad nije bio sistematski sprovođen.

RAD ORGANIZACIJE SA OMLADINOM:

Rad sa omladinom prilično je tekao. Isto kao pred SKOJ--em, tako su i pred omladinom prorađene razne brošure i članci iz naše štampe, zatim teme koje su određene za proslavu Svetske omladinske nedelje. Učeni su omladinci da pišu (oni koji ne znaju da pišu), upoznavani su sa svojim starešinama — rukovodiocima, jer je bio veliki broj koji nije znao imena svojih rukovodioca, a u prvom redu nisu znali raspoznavati činove. Pored toga, rađeno je pojedinačno sa omladinom i takav je rad mnogo uspešniji s obzirom da je naša brigada na položaju.

Zaključak: SKOJ-evska organizacija prilično je velika, no 1 pored toga u toku ovog meseca njoj se prilično podigao kvalitet.

Kako je organizacija sastavljena većinom od novih drugova, našim radom i u buduće će moći da izvrši sve postavljene zadatke pred njom. Naša SKOJ-evska organizacija prilično je

pomogla Partiskoj organizaciji u rešavanju svih zadataka koji su pred nju postavljeni, tj. u podizanju discipline kod boraca, odgovornosti, učenju na oružju, stvaranju ofanzivnog duha kod svih boraca i svih ostalih zadataka. Naša će organizacija i u buduće mnogo više pomoći Partiskoj organizaciji zato što postoji veća odgovornost kod SKOJ-evaca, kao i mnogo veća ljubav za radom.

PROSLAVA SVETSKE OMLADINSKE NEDELJE U NAŠOJ BRIGADI:

Na dan 21 marta održan je miting omladine naše brigade i omladine prištabskih jedinica I divizije. Ovom mitingu prisustvovalo je oko 300 omladinaca. Miting nije uspeo iz razloga, što je to prvi miting i što nije dobro organizovan. Posle mitinga održana su predavanja o značaju proslave omladinske nedelje. Ova su predavanja prilično uspela kod svih jedinica. Bilo je dosta interesovanja kod omladinaca i diskusija je bila prilično živa. Izvršeno je takmičenje u svim bataljonima na oružju tako, da su postignuti prilični rezultati. Ima vrlo mali broj drugova u bataljonima koji ne znaju rukovati oružjem.

II bataljon postigao je sledeće rezultate u takmičenju:

Pavić Cedomir, boraca sklopio je i rasklopio puškomitraljez za 42 sefkunde].

III bataljon postigao je sledeće rezultate u takmičenju:

Jerotić Tomislav, borac, rasklopio i sklopio puškomitraljez za 46 sek.

I bataljon postigao je sledeće rezultate u takmičenju:

Jokić Milomir, borac, rasklopio i sklopio puškomitraljez za 47 sek>

Milenković Zdravko, borac, "
" 49 sek.

Takođe je izvršeno takmičenje kod protivavionskih mitraljeza i baterije topova. Tu su postignuti sledeći rezultati:

1) Milanović Zivorad za 27 sekundi spremio top za paljbu;

2) Caran Savo " 26 " " " »marš«;

1) Sefer Mrđenović spremio protivavion. mitraljez za paljbu za 28 sek.

U toku proslave Svetske omladinske nedelje naučilo je 23 druga da pišu i čitaju, dok 31 znaju čitavu azbuku, ali ne znaju još povezivati slova. Sada u brigadi ima vrlo mali broj nepismenih.

Za vreme proslave Svetske omladinske nedelje prorađene su u svim bataljonima po dve teme koje smo dobili od Vas. Samo još jedna nije prorađena.

U svim bataljonima i jedinicama naše brigade izdat je po jedan broj bataljonskog lista, a u četama izdate su zidne novine po rovovima. U pisanju članaka najviše je imala udela omladina.

Poslati su pozdravni telegrami Maršalu Titu, I diviziji i omladini Trećeg ukrajinskog fronta. Pisata su pisma pojedinim omladincima SSSR-a, Amerike i Engleske.

Proslava Svetske omladinske nedelje u našoj brigadi nije proslavljena kako treba usled slabog iskustva u organizaciji same proslave od strane rukovodioca.

Nadam se da će iduća proslava biti mnogo bolje organizovana i proslavljena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

31 marta 1945

RUKOVODIOC SKOJ-a
Prve proleterske,[4]

BR. 62

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 12. PROLETERSKE UDARNE BRIGADE OD 31. MARTA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA O PARTIJSKOM RADU U BRIGADI[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
XII. UDAR. PROLETERSKE BRIGADE
Dana 31. marta 1945.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA XII. UDARNE DIVIZIJE

Položaj

IZVJEŠTAJ:

1. — POLITIČKI IZVJEŠTAJ:

Politička situacija i političko djelo u našoj brigadi u ovih mjesec dana svelo se na najvažnije događaje koji su se u toku dogodili, a to je jedinstvena vlada, Krimska konferencija kao i

[4] **Milinko Vuksanović**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2-1/12, k. 895.**

ofenziva Saveznika na svim frontama. Po tim pitanjima bili su aktivni politički komesari kao i partijska organizacija u prošlih mjesec dana.

Može se reći, da su naši borci prilično dobro upoznati sa jedinstvenom vladom, namjesništvom i Krimskom konferencijom. U prvo vrijeme borci nisu pravilno shvatiti važnost stvaranja jedinstvene vlade. Tako u III. bataljonu su borci govorili da je došao kralj i izbjeglička vlada u Beograd. Mnogim borcima nije bilo jasno pitanje namjesništva i postavljali su pitanje kako može biti da kralj ipak preko svog namjesništva ima vlast u zemlji. Bilo je postavljeno pitanje u pogledu članova jedinstvene vlade te se tako mnogi borci nisu složili da uđe u vladu Šubašić i Sutej, postavljali su kako uopće mogu oni biti članovi vlade. Sva ova pitanja pravilnim objašnjenjem protumačeno im je tko su članovi namjesništva i zadaću istoga, tko su članovi jedinstvene vlade kao i to zašto su u tu vladu morali ući i Šubašić i Sutej. Nakon intenzivnog političkog rada zapazilo se, da su i borci upoznati sa jedinstvenom vladom i da oni imaju povjerenje u istu. Naročito se osjeća povjerenje boraca u Tita kad kažu: »Samo kad je u vladi Tito kao predsjednik onda se mi ne bojimo.«

Krimska konferencija i njen značaj za našu zemlju također je pravilno rastumačena kod nas. Nova ofanziva Crvene armije i Savezničkih armija dovodi se kao djelo Krimske konferencije.

Omladinski tjedan[1'] bio je u našoj brigadi proslavljen onako, kako smo dobili direktive od Sekretarijata Divkomiteta.[3] Čitavo vrijeme bila je ne samo aktivnost SKOJ-evske i part. organizacije već gotovo svih boraca u brigadi. Kroz to vrijeme održana su predavanja o učvršćenju fronte i pozadine, o Jugoslovenskoj armiji, u počast palih drugova i t.d. tako da se je u vrijeme Omladinskog tjedna osjetilo zaista svečano raspoloženje u brigadi. Naročito svečan dan bila je proslava 27. marta. Borci su taj dan osjetili kao dan početka borbe protiv fašizma.

Ofanziva Crvene armije i zapadnih Saveznika mnogo interesuje naše borce, tako da oni danas sa mnogo pažnje prate daljnji razvoj događaja. Borci sada uviđaju, da je danas zaista došla borba protiv fašizma u svoj završni stadij.

Politički komesari u ovo vrijeme su se dosta zalagali o političkom radu u brigadi, naročito komesari četa i bataljona. Također i naš Propagandni otsjek bio je u ovo vrijeme dosta aktivan i pomagao je komesarima u političkom radu sa borcima.

[s] **Vidi dok. br. 35. i 61.**

[1'] **Divizijskog komiteta**

2. — ORGANIZACIONO STANJE:

Broj članova KP u našoj brigadi iznosi 184 i 37 kandidata.

U prošlih mjesec dana naša partijska organizacija nije se povećala, samo je opala. Razlog je tome što se je čekalo da se n& sastanku Divkomiteta odluči koga će se primiti u KP kako je to naznačeno u direktivama C.K.K.P.H.[4] Danas ima 20 kandidata iz SKOJ-evaca koji će se odmah primiti u partiju.

U ovih mjesec dana znatno se je popravila redovitost partijskih sastanaka kako part. biroa tako i četnih ćelija. Aktivnost partijske organizacije osjetila se je po svim pitanjima, tako da je partijska organizacija pomogla vojnim i političkim rukovodiocima učvrstiti naše jedinice i osposobiti ih za borbu. Komunisti su se dosta zalagali u radu za osposobljenje svojih jedinica.

Po teoretskom radu sada se kod nas koraknulo malo naprijed. Proučavano je to: »Što znači biti član KP«, »O kadrovima« od Staljina >Borimo se za čistoću i boljševizaciju KP«, »Naoružati znanjem partijske kadrove« i »Teorija partije«. Interes za čitanje i proučavanje materijala je probuđen i takav interes nastojati ćemo sačuvati.

Greška naše partijske organizacije, koja se do sada još nije ispravila, jeste pitanje kandidata. Iako se to pitanje pravilno postavilo, kandidati nisu toliko obuhvaćeni kako bi to trebalo biti. Pitanje kandidata se sada najoštrije postavilo pred našu organizaciju, tako da ima izgleda da će se ono pravilno riješiti.

U part. organizaciji pojavili su se ljudi koji su kršili ugled članova KP (u II. batalionu). Takovi drugovi su kažnieni partijskim ukorom. Partijska disciplina i partijnost je prilično dobra iako ima slučajeva gdje ona poDušta.

Kadar ie za sada poDunien. Izbačena su iz stroia dva komesara bataliona i 5 četnih rukovodioca, ali su na niihova miesta došli novi drugovi. Jedan komandant bataliona ie otišao na kurs, a na niefovo miesto ie Dostavlien novi. Za sada imamo rezerve četnog kadra i dva sekretara bataljona.

3. — SKOJ:

Brojno stanje SKOJ-evske organizacije iznosi 233 člana na licu. Iz ovoga se vidi, da se je SKOJ-evska organizacija sada proširila primivši mnoge nove članove. Broj neobuhvaćene omladine je malen.

Aktivnost SKOJ-evske organizacije osjetila se na našim sektorima rada, te je tako SKOJ-evska organizacija zajedno sa partijskom doprinjela učvršćenju naših jedinica. Koordinacija

[4] Verovatno se misli na pismo Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).

rada između part. i SKOJ-evske organizacije je prilično dobra i ona se je naročito osjetila u vreme omladinskog tjedna. SKOJ-evci dolaze na teoretske part. sastanke gdje su proučavali isti materijal kao i članovi KP, a osim toga su proučavali »Kakav mora biti komsomolac« i »O omladini« od Kalinjina. SKOJ-evci pokreću izdavanje omladinskih bataljonskih listova te je u II. bataljonu već izdan takav list.

4. — KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad počeo se kod nas razvijati prilično dobro. Pišu se džepne i zidne novine, održavaju se priredbe, usmene novine, pišu se članci za štampu, uče se nepismeni čitati i pisati, tako da se osjeća da je taj rad krenuo. U pogledu razvijanja kulturno-prosvjetnog rada dosta se je zalagao propagandni otsjek. Kulturno-prosvjetni odbori postoje u bataljonima i četama i organizovani su pravilno. Oni su počeli da pomalo rukovode sa KP radom u jedinicama. Naročiti interes borci pokazuju za fiskulturu i nogomet. U fiskulturi se održavaju takmičenja među pojedincima, četama i bataljonima. Propagandni otsjek organizovao je predavanje opće osnovne teme »o postanku zemlje«.

5. — VOJNI RAD:

Zalaganjem vojnih rukovodioca za podizanje i učvršćenje jedinica bilo je dosta dobro. Voinički rad je bio intenzivan i plodovi njegovi se osjećaju, jedinice su voinički dosta čvrste i sposobne za zadatke. Sposobnost rukovodioca se povećala i to baš kod nižih rukovodioca desetara i vodnika. Bilo je slučajeva kao u II„ bataljonu gdje su se desetari i vodnici istakli komandovanjem u borbi. Part. organizacija pomagala je vojne rukovodioce uviđajući probleme u radu i organizirajući partijsku i SKOJ-evsku organizaciju na otklanjanju tih problema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:
N.[5] Bjelac

[5] **Nikola**

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA ZA MJESEC MART 1945 GOD.

JEDINICA	Broj članova divizijskog komiteta	Broj batalj. biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova Partije	Broj podoficira čl. Partije	Broj partizana čl. Partije	Broj žena članova Partije	Broj svih članova Partije	Socijalni sastav						Nacional. sastav			Broj kandidata	Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namješten.	Intelektual.	Oficira i podof. čl. Par.	Hrvata	Srba	Ostale nacije		
XII. Prol. udar. brig.	1	4	23	18	5	2	25	118	39	22	10	184	41	98	20	11	14		69	106	9	37	

Sekretar
N. Bjelac

BR. 63

UPUTSTVO KULTURNO-PROSVETNE SEKCIJE PROPAGANDNOG ODSEKA 13. HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE 29. UDARNE DIVIZIJE JA OD 31. MARTA 1945. KULTURNO-PROSVETNIM ODBORIMA BATALJONA O KULTURNO-PROSVETNOM I PROPAGANDNOM RADU U JEDINICAMA[1]

KULTURNO-PROSVJETNA SEKCIJA
PROPAGANDNOG OTSJEKA XIII B.
Broj službeno.—
31-111-1945 g.

KULTURNO-PROSVJETNOM ODBORU 2 BATALJONA XIII BRIGADE

Pored već izdatih usmenih direktiva kulturno-prosvjetnim odborima bataljona, dostavljamo vam i ovo uputstvo, koje smo dobili od Propagandnog otsjeka naše divizije za što uspješniji kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama.

»Kulturno-prosvjetni rad je vrlo obiman i složen posao, kome se mora, pored političkog rada, posvetiti najveća pažnja. Kulturno-prosvjetnim radom u našoj vojsci treba kulturni nivo naših boraca uzdići na potrebnu visinu — kulturni minimum, koji je potreban za pravilno političko i vojničko razvijanje naših boraca. Naša vojska je prerasla u modernu armiju. Naša armija usvaja modernu tehniku. Potrebno je tu tehniku koristiti, potrebno je sa njom umeti rukovati. Za sve to treba imati razna stručna znanja. Da bi se ova znanja lakše i brže stekla, potrebno je imati osnovno, opšte znanje. To osnovno znanje možemo našim borcima dati putem pojačanog kulturno-prosvjetnog rada u vojsci. Potreba što jačeg i složenijeg kulturno-prosvjetnog rada sada se osjeća više nego ikada ranije. To dolazi, u prvom redu, zbog masovne mobilizacije novog ljudstva koje je slabog stručnog znanja — vojničke spreme, a još manje političke svijesti. Da bi se kod ovog ljudstva i jedno i drugo postiglo, potrebno je prvenstveno razviti jak kulturno-prosvjetni rad, koji će omogućiti i ubrzati vojničko i političko vaspitanje naših boraca, a to sve u cilju što uspešnijeg ratovanja i što bržeg okončanja rata. Rad ove sekcije treba podijeliti na grane:

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 14/8, k. 1152 II.**

Suzbijanje nepismenosti:

Među novomobilisanim borcima ima dobar broj nepismenih i polupismenih. Prvi i najvažniji naš zadatak treba da bude da se ti borci nauče čitati i pisati pa tek onda da otpočnemo sa njima vojnički i politički raditi. To bi bila greška. Mi moramo sa svim borcima raditi i vojnički i politički što više i što bolje bez obzira koliko su oni pismeni i koliko imaju opšteg znanja. U interesu je ovoga rata (vojničkog i političkog) da se borci što prije nauče čitati i pisati kao i da im se dadne potrebno osnovno znanje. Zato će se na svemu ovome ubrzano raditi.

U cilju što smišljenijeg planskog rada na suzbijanju nepismenosti pri štabu divizije obrazovan je kurs za rukovodioce analfabetskih tečajeva u našim jedinicama. Na ovaj kurs došli su drugovi koji imaju više od 4 razreda gimnazije ili tome ravno. Na kursu će upoznati najosnovnije metode rada, kako bi u svojim jedinicama mogli lakše i potpunije organizovati analfabetske tečajeve. *Za sada svaki naš bataljon treba da ima po jednog druga koji će rukovoditi radom na učenju nepismenih u bataljonu.* On će to stručno organizovati unutar bataljona, prema prilikama. Ovaj rukovodilac analfabetskog tečaja u bataljonu će po četama i vodovima angažovati izvjestan broj drugova da ga pomognu u i-adu. To će doći u obzir kada prilike ne budu dozvoljavale da se održavaju zajednički časovi za sve nepismene u bataljonu i kada se bude moralo raditi po četama i po vodovima. No, kao što je rečeno, svim tim radom rukovodiče drug koji je za to određen. *On je u isto vrijeme i član kulturno-prosvjetnog odbora u bataljonu.*

Kursiste koji su sada na kursu nemojte čekati, već odmah organizujte planski i ubrzani rad na suzbijanju nepismenosti u vašim bataljonima. Odmah ustanovite tačan broj nepismenih i polupismenih u vašim jedinicama i *ustrojite spiskove nepismenih i polupismenih u svome bataljonu* i *takve ćete spiskove u buduće uredno i stalno voditi.* U buduće pri kraju svakog mjeseca *podnosićete nam izvještaj o stanju nepismenosti* u vašim jedinicama iz koga se ima vidjeti koliko je nepismenih i polupismenih bilo koncem prethodnog mjeseca, koliko je takvih došlo u toku mjeseca, koliko je stanje u času podnošenja izvještaja i koliko je u toku mjeseca završilo analfabetski tečaj. Ovome izvještaju poklonite što veću pažnju jer će on trebati da bude *pravi rezultat vašeg rada* na suzbijanju nepismenosti u vašim jedinicama. Izvještaji da se podnose uvijek *na vrijeme kako bi mi mogli na vrijeme poslati izvještaj Propagandnom otsjeku divizije.*

Pismenost kod naših boraca moramo uzdići do te granice kada će oni moći koristiti za dalji razvoj u kulturnom, a tako

političkom i vojničkom vaspitanju. Ne smijemo se zadovoljiti time da borce naučimo da znaju napisati i pročitati trideset slova. Moramo pismenost i dalje razvijati. To se postiže raznim zajedničkim i pojedinačnim čitanjem i pisanjem pojedinih tekstova.

Učiti čitati i pisati to je obavezno za svakog pripadnika naše armije. Tu nema izuzetaka. Bez obzira na godine starosti svaki naš borac treba da zna čitati i pisati. Ali nije dovoljno narediti, već mora se upornim i smišljenim radom stvoriti volja kod naših boraca za knjigom.

Obrađivanje osnovnih tema iz prirodnih nauka, istorije, zemljopisa, higijene, hernije, gramatike itd.

Osnovno, opšte znanje, koje je potrebno kao preduslov za pravilan razvoj u političkom i vojničkom pogledu naših boraca, dobija se kroz upoznavanje osnovnih stvari iz gore navedenih nauka. Za ovaj rad svaka brigada ima predavača koji je u sastavu kulturno-prosvjetne sekcije.

Predavanja će se odvijati ravnomjerno u svim našim jedinicama. Propagandni otsjek divizije dostavljače za svaki mjesec unaprijed popis predavanja koja treba održati tokom mjeseca.

Predavanja moraju biti pristupačna borcima, razumljiva zo njih. Iz teme treba govoriti ono što je borcima najpotrebnije da znaju. Ova sekcija će se starati da naš predavač održi ova predavanja u sklopu bataljona ili čete, ali pošto je nemoguće jednom predavaču održati traženi broj predavanja u svim našim jedinicama, to ćemo izvjesna predavanja pisati i dostavljati ih drugu koji u kulturno-prosvjetnom odboru bataljona odgovara po grani predavanja.

Da bi se rad oko predavanja olakšao potrebno je prikupljati sve potrebne knjige na koje se naiđe (u prvom redu srednjoškolske udžbenike) i iste dostavljati kulturno-prosvetnoj sekciji brigade.

Horovi, pozorišne i muzičke grupe:

U kulturno-prosvjetnom i političkom radu veliku ulogu igraju pozorišne grupe, horovi i muzičke grupe. Stoga je istima potrebno pokloniti više pažnje i podići ih na viši stepen umjetnosti.

Pri štabu divizije i dalje će postojati vojna muzika. Osim vojne muzike formiraće se i pozorišna divizijska ekipa. Ova će ekipa obilaziti naše brigade i davati priredbe za našu vojsku.

Pri štabovima brigada neće se za sada osnovati specijalne pozorišne grupe, jer za to nema uslova. U bataljonima će i dalje postojati kao i do sada pozorišne sekcije i horovi. Težište ovog rada u bataljonima ne treba da bude na izučavanju pozorišnih

komada i skečeva, jer se pokazalo u praksi da rezultati ne odgovaraju uloženom vremenu i trudu. Zato, težište treba prenijeti na pjesmu, muziku, recitacije, deklamacije, gimnastičke prikaze i guslarske pjesme. Treba uvoditi novije stvari. Na prikazivanju komada i skečeva treba i dalje raditi gdje za to ima uslova.

Naše priredbe imaju uglavnom politički cilj. Zato je potrebno dobro paziti prilikom odabiranja programa i izvođenja istoga da se ne bi ogriješili o liniju naše borbe. Pošto se dešavalo skretanja sa te linije — davane su priredbe sa tačkama programa čija sadržina nije u skladu sa linijom naše borbe, to u buduće o svakoj priredbi, koja se bude održavala u brigadi, izvještavaće se otsjek divizije. Zato će kulturno-prosvjetni odbori bataljona izvještavati Propagandni otsjek brigade o svakoj priredbi koju namjerava dati, navodeći dan. mjesto i program priredbe. Iz programa se treba vidjeti koje su tačke kao i pisci--autori tih tačaka.

Kao što je rečeno, naše priredbe treba da imaju jak politički uticaj. Svaka tačka programa mora ili da veliča našu borbu i naše junake ili da šiba po neprijatelju, da žigoše domaće izdajnike. Sve što program bude više umjetnički izveden, imaće jači utisak na prisutne.

Poželjno je da u našim jedinicama ima harmonikaša i drugih muzičara koji će u časovima odmora razonoditi naše borce. Pri štabovima brigada će se formirati manji muzički orkestri koji će učestvovati na priredbama i zadovoljavati potrebe cijele brigade. Kulturno-prosvjetni odbori staraće se za nabavku muzičkih instrumenata.

Osim muzike (vokalne i instrumentalne) i glume treba i ostale grane umjetnosti razvijati i njegovati, a osobito poeziju. Naši borci stvaraju pjesme u kojima na vrlo vješt način i neposredno pjevaju o našem životu, o našem radu i borbi, o našim junacima, pjevaju o svemu što se zbiva oko nas u ovim istorijskim danima. Te pjesme pretstavljaju umjetničku vrijednost; njih treba skupljati i sređivati, a borce potsticati da i dalje stvaraju. Ako bi ove pjesme sabrali u knjige — to bi bila siajna istorija u stihu koja bi pričala o našoj borbi i docniia pokoljenja poučavala i vaspitala kako se brani domovina. Osim poeziie unutar naših jedinica ima i drugog umjetničkog stvarania. Bilo je slikarskih radova, bilo je i vajarskih pokušaja a također i ostalog. Među našim borcima imamo različitih umjetničkih talenata. a naša borba je puna talenata za sve vrste umjetnika. Naša je dužnost da umietnost razviiamo i nieguiemo pa će ona odiPrati vrlo korisnu ulogu u ovoj teškoj, ali junačkoi i slavnoj borbi koju vode narodi Jugoslavije.

Biblioteke:

U kulturno-prosvjetni rad spada i sređivanje biblioteka u našim jedinicama. Brigadna biblioteka treba sadržavati sve knjige, časopise, brošure, listove i ostalo bez obzira da li je to stručnog, vojničkog, političkog ili drugog karaktera. Bibliotekar će se starati o čuvanju sadašnjih knjiga i listova, vodiče neprekidnu brigu o nabavljanju novih, kao i o svim drugim pitanjima koja su u vezi sa bibliotekom. U toj biblioteci treba da bude knjiga za svakog našeg rukovodioca, bez obzira po kojoj je grani njegov posao.

Naše bolnice moraju najhitnije organizovati dobre biblioteke. To je hitna potreba, jer tamo provode dane, nedjelje pa i mjesece naši ranjenici i bolesni drugovi bez da imaju u rukama dovoljno dobrih knjiga i listova. Ti nedostatci moraju se smjesta otkloniti.

Svaki bataljon mora imati manju bataljonsku biblioteku i nje se tiče sve ono što je rečeno za brigadnu biblioteku, samo, razumije se, u skučenom obliku. Bibliotekama u bataljonu rukovodiće po jedan od članova kulturno-prosvjetnog odbora, koji za to budu određeni, pored svojih redovnih poslova.

Dobre biblioteke to je velika potreba u okviru našeg kulturno-prosvetnog rada u vojsci i uopće našeg propagandnog rada. Ne može se reći da je dobra biblioteka ako ona ima veliki broj knjiga. Mora se strogo voditi računa o sadržini knjige. Mi ćemo u našim bibliotekama imati samo ono što je dobro, a što ie nama potrebno. Ne smijemo se preopterećivati sa stvarima koie nam niiesu neophodne. Zato bibliotekari trebaju biti drugovi koji imaju više smisla.

Stampa:

Uloga štampe u kulturno-prosvjetnom, političkom i vojničkom vaspitanju naših boraca je ogromna. Sekcija za štampu ima zadatak da pokrene, odnosno da našu štampu u svim jedinicama uzdigne do te visine kada će ona najbolje moći biti kao jako vaspitno sredstvo. Treba što prije pokrenuti sve vrste štampe, a postojeću štampu treba usavršavati. Dužnost sekcije za štampu u prvom redu treba da bude popularisanje štampe i njene uloge u našoi oslobodilačkoj borbi. Pošto naša štampa treba u prvom redu da ima političku sadržinu, to će sekcija za političku propagandu voditi računa da naša štampa ne pravi grešaka na štetu linije naše borbe. U bataljonima sav ovaj posao obavlja kulturno-prosvjetni odbor, odnosno drug koji odgovara u odboru po grani štampe.

Sekcija za štampu naše divizije uređivaće divizijski list »Hercegovački udarnik«. On ima da bude vjerna slika života i rada naše divizije, slika naše borbe. Zato u listu trebaju da sara-

đuju drugovi i drugarice iz cijele divizije. Sekcija za štampu propagandnog otsjeka brigade prikupljaće i slati dopise za divizijski list.

Brigadna sekcija za štampu uređivaće brigadni list. Brigadni listovi trebaju da budu najpotpunija slika života i borbe naših brigada. U brigadnim listovima sarađivaće drugovi iz cijele brigade. Kulturno-prosvetni odbori bataljona prikupljaće članke i dopise za brigadni list i dostavljati ih Propagandnom otsjeku brigade (sekciji za štampu).

Svaki naš bataljon izdavače, kao i do sada, svoj bataljonski list. I on će biti ogledalo bataljona. Naše čete će izdavati zidne novine a što se tiče džepnih novina nijesu neophodne, ali ako ima dobrih uslova poželjno je da se one i dalje izdavaju. Kulturno-prosvetni odbori biće glavni pokretači ovoga rada u svojim jedinicama.

Dosadašnjim pregledom štampe ustanovilo se da u njoj ima mjestimično skretanja, što je od štete po našu borbu. Na taj način — kad bi naša štampa pravila greške — promašila bi svoj cilj. Da toga ne bi bilo, propagandni otsjek Štaba divizije pregledaće rukopise brigadnog lista i vršiti ispravke pre njegovog štampanja, a isto tako propagandni otsjek štaba brigade vršiće kontrolu i ispravke bataljonskih listova.

Tehničkom uređivanju štampe treba također pokloniti veću pažnju. Štampu treba što više ilustrovati slikama, crtežima i karikaturama. Treba u našoj štampi da se nađe za svakoga po nešto. I najbolje napisani članci, ako im se ne posveti pažnja pri tehničkoj izradi, ako se ne ilustruju slikama i crtežima i ako se prave štamparske greške — gube od svoje vrijednosti.

Kroz štampu treba popularisati rad i borbu naših jedinica, treba isticati pojedine junačke podvige naših boraca. Treba svaki detalj iz života naših jedinica opisati kroz štampu. Ni jedan podvig našeg borca, ni jedan primjer ratnog drugarstva i slično ne smije se propustiti, a da o njemu ne bude pisano kroz našu štampu.

Parole:

Pisanje parola, kao i širenje parola uopšte, važna je grana naše propagande. Parole treba pisati po gradovima i naseljima kuda prolazi narod i vojska. Parole treba govoriti prilikom zborova i sličnih događaja. Parole moraju biti sadržajne. Kroz parole mora se viditi linija naše borbe, mora se veličati saradnja Saveznika, mora se udarati po neprijatelju, treba isticati kroz krv iskovano bratstvo naših naroda, kao najvažniju garanciju naše pobjede. Pisane parole moraju biti tehnički dotjerane. Ne mogu se dozvoljavati samovoljne parole koje nijesu umjesne i koje ne bi odgovarale liniji naše borbe. Ne mogu se dozvoljavati

ni beznačajne parole, parole bez sadržaja, jer to štetno utiče na efekat koji se očekuje od parola uopšte. Čim se uđe u neko novo naselje (grad, varoš, selo) parolama trebaju biti iskićene sve kuće. Neprijateljske parole treba odjednom da nestanu. Ne smije se dogoditi da budu po više dana po zidovima zgrada u mjestima gdje se mi nalazimo. Treba voditi računa o mjestu gdje će se koja parola napisati. Ljepša mjesta treba ustupiti sadržajnijim parolama. Ako se nema mogućnosti da se parole tehnički lijepo napišu, onda ih rade ne pisati (naročito u gradovima)«.

Ovo bi bila uglavnom uputstva za što uspješniji kulturno--prosvetni rad u našim jedinicama, te će se kulturno-prosvetni odbori istih pridržavati. Ličnim kontaktom ili dopisima davaćemo i ubuduće uputstva koja dobijemo od Propagandnog otsjeka divizije.

Ovaj dopis pročitati na prvoj sjednici kulturno-prosvjetnog odbora i direktive prenijeti i na kulturno-prosvjetne odbore po četama.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Sef
kulturno-prosvjetne sekcije
M. P. Propagandnog otsjeka XIII b.
Gaša Mijanović

BR. 64

MESECNIIZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE BOLNIČKOG CENTRA JA U SMEDEREVU OD 31. MARTA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ[1]

BOLNIČKI CENTAR J. A.
PARTIJSKA ORGANIZACIJA
31 marta 1945 godine
Smederevo

Sadržina:
Izveštaj o radu Partijske organizacije K.P.J. za mesec mart 1945 godine.

I

Partijska organizacija Bolničkog centra Smederevo broji 17 (sedamnaest) stalnih članova. Od tih 5 radnika, 4 seljaka i 8 intelektualaca i đaka.

U Partiju nije za ovaj mesec primljen niko. Kandidovan takođe nije niko. Kažnjenih nema.

II

U toku prošloga, tj. ovoga meseca održano je svega dva sastanka biroa sa sledećim dnevnim redom:

1. sastanak
   a) Dosadašnji i budući rad i
   b) Razno.

Nà ovom sastanku biroa pretrešen je dotadašnji rad kako partijski tako i ostalih sektora i došlo se do zaključka da je rad u ovoj prvoj polovini meseca marta dosta se dobro odvijao i planski, da je rad imao dosta uspeha i dobrih rezultata. U tom radu nailazi se na velike poteškoće i to što nema dovoljno kadrova i vremena za rad jer ometaju druge dužnosti. Ali u buduće treba koristiti svaki trenutak za rad kako partijski tako politički i ostalih sektora.

2. sastanak
   a) Organizaciono,
   b) Izvještaj sa sektora i
   v) Razno.

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRPJ, reg. br. 59, fond CK KPJ.**

Na ovom sastanku biroa podnešen je izveštaj o organizacionom stanju pojedinih ćelija i skupa Partijske organizacije. Konstatovalo se da je stanje Partijske organizacije malo popustilo nego što je to bilo prošloga meseca. I to u disciplini samih članova a to naročito prilikom dolaska na sastanke. Takođe je popustila aktivnost u radu. Ovoga meseca rad je takođe popustio i mnogo se manje uradilo od prošlih meseci. A to donekle otežava taj rad nedostatak kadrova. Malo se posvetilo izgradnji i uvlačenju novih kadrova u Partiju, što je jedan od najvećih nedostataka naše Partijske organizacije, a to može da posvedoči broj učlanjenih u Partiju u toku ovoga meseca. Rad ostalih sektora se mnogo bolje odvijao nego sami partijski rad. Ali i ovi sektori imali su svojih nedostataka.

RAD ĆELIJA

I. ćelija

U toku meseca marta ova ćelija održala je svega 2 praktična sastanka sa sledećim dnevnim redom:

1. sastanak

a) Ukratko o Partiji radi upoznavanja novih članova iste,

b) Pitanje kadrova,

v) Problemi u bolnici i

g) Prorada plana rada.

Na ovom sastanku iznelo se u kratkim crtama o Partiji i dužnostima člana Partije radi upoznavanja novih drugova, tj. članova Partije koji su tek na tom sastanku prvi put prisustvovali. U drugoj tački dotakli smo se pojedinih drugova koji bi mogli doći u kombinaciju za kandidate ili članove Partije ali se konstatovalo da još nijesu sazreli za to.

Posle toga smo se dotakli problema koji su se pojavili u ovom odeljku a to najviše dezerterstva, koje dosta zadire u našem odeljku pa i u ostalim odeljcima našeg Bolničkog centra.

A naposletku proradili smo plan rada koji je dat za mesec mart.

2. sastanak

a) Pitanje kadrova,

b) Nesuglasica između Rajka i Danice, oba rukovodioca i

v) Ražno.

Isto i na ovom sastanku pretresali smo rad pojedinih drugova i drugarica koji bi mogli ući u kombinaciji za Partiju, ali i ovog puta nije ni jedan ni kandidovan ni primljen u Partiju, jer još nijesu dovoljno sazreli za to.

Bilo je došlo do nesuglasice između Danice i Rajka, koje je Partija uzela na razmatranje i donijela zaključak da je Rajko, bivši komesar toga odeljka, kriv za tu nesuglasicu.

II. ćelija

U toku ovoga meseca ova ćelija održala je svega 4 praktična sastanka sa sledećim dnevnim redom:

1. sastanak
   a) Stanje u bolnici,
   b) Zadaci koji se postavljaju pred nama i
   v) Razno.

Iznešeni su svi nedostaci u bolnici, ali nekih većih nedostataka nije bilo. Takođe su se postavili pojedini zadaci u cilju poboljšanja samoga rada i stanja u bolnici a što je zadatak ovakog našeg rada.

2. Sastanak
   a) Pitanje kadrova,
   b) Stanje u bolnici i
   v) Razno.

Po pitanju kadrova pretresli su se pojedini drugovi koji se ističu između ostalih, ali se došlo do zaključka da još nijesu sazreli za kandidaciju ili članstvo. Takođe na tom sastanku održalo se malo predavanje o Partiji radi upoznavanja novih članova o istoj.

Stanje u bolnici se popravilo od prošlog sastanka i nema nekih većih nedostataka.

Takođe smo se dotakli nesporazuma koji je izbio između s&danjeg komesara Milanovića i ranijeg komesara Ljumovića i došlo se do zaključka da su za to obojica krivi.

3. Sastanak
   a) Dužnost komunista i zalaganje komunista u radu,
   b) Stanje u bolnici i
   v) Razno.

Raspravljalo se je o dužnostima komunista i njihovom zalaganju u radu i došlo se do zaključka da je zalaganje komunista za rad bilo na visini, ali je u mnogome bolest ometala da ne bude i bolje.

Zatim se došlo do zaključka da se u poslednje vrijeme pojavio problem dezerterstva kako ranjenika tako i osoblja. Zaključak je da osoblje dezertira radi toga što to osoblje nije naučilo na toliki rad i disciplinu koja je u bolnici. A ranjenici dezertiraju radi toga što su im blizu kuće, pa roditelji koji im dolaze u posetu vrše na njih pritisak.

4. Sastanak

a) Stanje u bolnici i

b) Razno.

Na ovom sastanku razgovarano je o stanju u bolnici, a u čije stanje zadire dezerterstvo kao najglavniji problem koji se jedino može rešiti u sporazumu sa mesnim vojnim i civilnim vlastima. Nekih naročitih nedostataka drugih nije bilo, što bi toliko zadiralo u bolnicu a što bi se postavljalo kao problem.

Civilne i vojne vlasti u tome nas slabo pomažu tako da zasada postoji slaba mogućnost za definitivno rešenje toga problema.

III. ćelija

U toku ovoga meseca ova ćelija održala je svega 4 praktična sastanka sa sledećim dnevnim redom:

1. sastanak

a) Život i rad u bolnici,

b) Razno.

Po prvoj tački povela se diskusija o životu i radu u bolnici gde se konstatovalo da je život dosta dobar, ali pored toga postoje mali nedostaci koji ne zadiru u celokupni rad i koji nisu problem za bolnicu.

2. sastanak

a) O disciplini i redu i zadaci koji se postavljaju pred komunistima i

b) Razno.

Konstatacija je da je disciplina u našem odeljku dosta dobra mada od pojedinaca se dešava pojedinih malih ispada. Posle ovoga su postavljeni zadaci pred sve komuniste u cilju učvršćenja discipline i boljeg reda u samoj bolnici.

3. sastanak

a) Odnos ljekara prema ranjenicima i

b) Razno.

Odnos ljekara prema ranjenicima i obratno je na zavidnoj visini, oni ukazuju i poklanjaju veliku pažnju našim ranjenicima, što je veliki uspeh kako našega rada tako i njihovoga.

4. sastanak

a) Pitanje kadrova,

b) Problemi koji su se pojavili u našoj bolnici,

v) Razno.

Po prvoj tački diskutovalo se o pojedinim ljudima koji se i ističu iznad ostalih, ali se došlo do zaključka da još nijesu sazreli za prijem ili kandidaciju. Povodom problema vodila se naj-

veća diskusija o krađi koja se pojavila u poslednje vrijeme, ali ona nije uzela velikog maha, to se dešava kod pojedinaca.

IV. ćelija uprave

U toku ovog meseca ova ćelija održala je svega 2 praktična sastanka sa sledećim dnevnim redom:

1. sastanak

a) Pregled odeljka i rada uprave,
b) Razno.

Stanje odeljka br. I, III, IV zadovoljava, ali u odeljku br. II ne zadovoljava u potpunosti s obzirom da se češće puta dešavaju pojedini ispadi kako od ranjenika tako i od osoblja, ali uzimajući u obzir sve odeljke možemo reći da je red, disciplina, čistoća na svome mestu. Drugi odeljak je najviše opterećen sa evakuacijom i prijemom ranjenika tako da se stanje ne može u potpunosti srediti, jer mu ta evakuacija i prijem ranjenika u mnogome smeta njegovom sređenju.

2. sastanak

a) Upoznavanje komandanta sa njegovom dužnosti,
b) Nedostaci u Bolničkom centru i
v) Razno.

Pošto je ovaj Bolnički centar dobio komandanta kao novog člana uprave, to smo našli za shodno da mu odredimo dužnost, tj. da ga upoznamo sa dužnosti koja njemu pripada kao vojničkom rukovodiocu.

Najveći nedostatak u našem Bolničkom centru jeste dezerterstvo koje se pojavilo u poslednjem vremenu i labava disciplina, tj. ležernost koja se poteže kod većine našeg osoblja a to dolazi od tuda što se ne osećaju u dovoljnoj meri vojnici, nego imaju više onog mirnodopskog.

U toku ovoga meseca ranjeničke ćelije održale su svega 6 praktičnih sastanaka na kojima su se rešavala pojedina međusobna pitanja samih ranjenika komunista i ostalih nedostataka u bolnicama. Ali broj ranjenika partijaca je vrlo mali tako da u pojedinim odeljcima nemamo skoro ni jednog člana Partije, dok u drugima su većinom nepokretni tako da je taj rad sa ranjenicima vrlo otežan, tako da nam slabo pomažu u radu usled njihove slabe pokretljivosti.

Stanje Partijske organizacije je dosta dobro sređeno, disciplina, odanost, požrtvovanost, zalaganje za rad je na visini ali nije dovoljno snalažljivosti komunista u tome radu, radi čega rad u mnogome trpi. Odgovornost kod komunista je na visini, partijnost kod većine je na visini a ima jedan mali dio koji dovoljno nije upoznat sa Partijom pa nema dovoljno partijnosti, ali svakog dana kod njih partijnost raste i biva na sve većem

stupnju. Autoritet rukovodioca i komunista je na zavidnoj visini. Odnos komunista prema ranjenicima i osoblju je dobar. Prema ljekarima odnos je takođe dobar. Unutrašnjih problema u organizaciji nije bilo. Nedostatak Partijske organizacije najviše se ogleda u nebudnosti, tako da nam se desilo da nam se uvuku u Partiju tri druga koji nijesu bili članovi Partije i to Radomir Krstić, Petar Miljković i Miloš Curčić a koji su bili na rukovodeća mesta, ali tokom vremena oni su se otkrili. U prvom momentu sa ispitivanjem nije se moglo utvrditi da nijesu članovi Partije, ali kasnije, kada se jedan od njih otkrio, iskazali su se i sva tri. Ponovo podvlačim: budnost u tom pogledu je n? malom nivou. Najveći problem naše Partijske organizacije jeste nedostatak kadrova i rukovodioca tako da u pojedinim bolnicama gde broje oko 200 do 400 ranjenika, bez drugog osoblja, ima samo po dva ili tri člana Partije a to je broj koji ne može zadovoljiti naše potrebe. Ovom problemu za ovaj mesec malo se poklonilo pažnje, a to se najbolje vidi iz broja kandidovanih i primljenih u Partiju. Mislim da je pored budnosti to jedan od najvećih nedostataka naše Partijske organizacije, slabo poklanjanje pažnje izgradnji novih članova.

Stanje u odeljcima (Bolničkom centru) možemo reći da zadovoljava, mada tu i tamo se dešava pojedinih prestupa od strane osoblja i ranjenika. Higijena je na visini, red i disciplina, mada nema one vojničke discipline, nego se više osećaju labavi kao da su u mirnodopskom životu. Ponašanje osoblja prema ranjenicima je na zavidnoj visini, ali ranjenika prema osoblju nije najbolje, dešava se grubih prestupa ranjenika prema osoblju. Pošto je osoblje iz ove okoline, to roditelji vrše veliki uticaj na njih, zato bi mnogo bolje bilo kada bi se to osoblje premestilo negde dalje u bolnice a ovde se dovelo drugo mesto njih, na taj način bi se celokupno stanje poboljšalo. Vojno-pozadinske i civilne vlasti uzimaju u zaštitu pojedine koji prave prestupe i više veruju njima nego našim komunistima tako da je nama u mnogome otežano da zavedemo jednu vojničku disciplinu. Politička svijest osoblja i ranjenika nije na zavidnoj visini, tako se usled te njihove nesvesnosti dešavaju katkad pojedini prestupi. Najviši problem kako Partijske organizacije tako i Bolničkog centra je problem dezerterstva, koje ni do sada nije rešeno, ali to se može pripisati više pozadinskim vlastima koje ni malo ne vode računa o tim dezerterima. Dezerterstvo se pojavilo kako kod osoblja tako i kod ranjenika i to onih čije su kuće ovde u blizini. Dešava se takođe dezerterstvo kod ranjenika koji putuju transportom od Beograda za ovamo.

Rad ljekara zadovoljava. Oni su posvetili veliku pažnju negi i liječenju ranjenika i bolesnika. U potpunosti su shvatili Ijekarsku dužnost ali su politički mnogi od njih neispravni. Svi

ranjenici su zadovoljni liječenjem i pažnjom koju im ukazuju ljekari.

Ishrana ranjenika i bolesnika je dobra, svi ranjenici su zadovoljni sa hranom.

Ni do danas nismo dobili nikakve direktive za rad, nego se sve to prepustilo samoinicijativi naših rukovodioca, a mišljenja smo da bi bilo potrebno da se dadnu direktive kako za rad tako i za ustrojstvo bolnica.

U osvrtu na odeljke može se konstatovati i sledeće:

Odeljak broj jedan zadovoljava mada se dešavaju slučajevi dezerterstva. Čistoća je na visini, odnos osoblja prema ranjenicima isto tako. Politički komesar odnosno partijski rukovodioc je disciplinovan, odan, poverljiv, prilično ima prakse u radu i ima dosta snalažljivosti.

Drugi odeljak — stanje prilično zadovoljava. Takođe se dešava dezerterstvo kako kod osoblja tako i kod ranjenika. Ponašanje osoblja prema ranjenicima je dobro, ali odnos ranjenika prema osoblju nije na zavidnoj visini. Dešavaju se češće puta pojedini ispadi osoblja i ranjenika. Politički komesar je disciplinovan, odan, poverljiv, dosta snalazijiv, ali je dosta nervozan.

Odeljak broj tri takođe zadovoljava, disciplina je dosta dobra, čistoća takođe dobra, odnos osoblja prema ranjenicima dobar, ali u ovom odeljku pojavilo se dezerterstvo i od strane osoblja i ranjenika. Politički komesar, tj. partijski rukovodioc je disciplinovan, miran, odan, prilično snalažljiv, malo ima prakse u radu i ima malo teorijsko znanje.

Četvrti odeljak je prijemno-evakuacioni, u kojeg se ne zadržavaju ranjenici. Sto se tiče njihovog rada kao prijemno--evakuaciono odeljenje zadovoljava. Osoblje je dosta dobro, disciplinovano i radno. Odnos osoblja među sobom dosta je dobar. Politički komesar toga odeljka je disciplinovan, odan, vredan, ali nema prakse u radu. Taj odeljak nema svoje partijske ćelije, nego su spojeni u jednu ćeliju sa prvim odeljkom.

U toku meseca marta održano je svega 4 teorijska sastanka na kojima se prorađivala tema o Partiji. Teorijski sastanci imali su dosta koristi, samo što je ovaj rad za ovaj mesec bio malo zastupljen. Komunisti imaju volju za ovaj rad, ali su mogućnosti za rad vrlo male.

III

RAD PO SEKTORIMA

Politički sektor:

U toku meseca marta održano je skupa po svim odeljcima 17 praktičnih konferencija sa osobljem i ranjenicima i 12 političkih kojima je prorađeno 5 političkih tema.

Na praktičnim konferencijama se radilo, tj. rešavali oni prestupi koji su se dešavali po odeljcima bilo to od strane osoblja ili ranjenika. Ove konferencije imale su dosta uspeha, osoblje ih je shvatilo kao popravne mjere i školu za njihovu izgradnju. Diskusija je bila živa na njima, takođe su postavljana pitanja.

Političke teme su prorađene sledeće:

1. Omladina u Narodno-oslobodilačkoj borbi.
2. Razvitak Narodno-oslobodilačke borbe.
3. Značaj II. zasedanja AVNOJ-a.
4. Stvaranje Narodno-oslobodilačke vojske.
5. Komunistička partija u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Predavanja su takođe imala dobrog rezultata. Dobro su prorađena i bila su od velike koristi za vaspitavanje osoblja. Ali i pored ovih predavanja prorađivan je i drugi materijal. Bio je dat plan političkog rada, ali su se komesari malo pridržavali toga plana, što je jedan nedostatak političkog rada. Takođe je nedostatak političkog rada što se nijesu prorađivali uvodni članci »Politike« i »Borbe«, a koji su korisni i aktuelni za današnju situaciju i koji predstavljaju istoriju današnjeg rata. Zalaganje političkih komesara za rad ovoga sektora je na visini, ali neki od njih nijesu umeli da se dovoljno snađu u tome radu i nemaju dovoljno iskustva. Politička svijest kako kod osoblja tako i kod ranjenika je na niskom stepenu tako da nam se nameće za dužnost što jači politički rad. Politički rad sa ranjenicima je dosta otežan usled njihove slabe pokretljivosti. Mislim da ovaj sektor i pored svojih nedostataka dosta zadovoljava.

Kulturno-prosvetni sektor:

U toku ovoga meseca kulturno-prosvetni sektor je pokazao dosta uspeha na tom polju. Ovim radom proširuje se saradnja koja je postignuta prošlih meseci. Rad je obuhvatio široke slojeve kako osoblja tako i ranjenika i najviše interesovanje vlada za taj rad. Takođe je postignuta saradnja između kulturno-prosvetnog rada u bolnicama i toga rada u gradu, čemu je u mnogome doprinijela drama koju je davala naša diletantska sekcija u zajednici sa diletantskom grupom USAOS-a, a koju je

napisao drug Bogdan Jovanović, koji je bio kao rukovodioc pri ovom Bolničkom centru.

U toku meseca održano je 82 kulturno-prosvetnih predavanja na kojima je prorađeno 25 tema iz raznih grana.

Teme su date sledeće:

1. Afrika.
2. Amerika.
3. Australija.
4. Velika Britanija i SAD.
5. SSSR.
6. Narodi SSSR-a.
7. Postanak zemlje.
8. Kopno i more.
9. Kontinenti i njihov geografski položaj.
10. Klima i njeni pojasevi.
11. Evropa (položaj i politička podela).
12. Azija.
13. 0 okeanima.
14. O morima.
15. Atmosferski taloži.
16. Flora.
17. Fauna.
18. 0 Slovenima.
19. Postanak i razvoj slavenske države.
20. Seljačke bune u Evropi.
21. Seljačke bune u Rusiji.
22. Seljačka buna u Hrvatskoj i Slovenij
23. Ustanak u Srbiji 1804 god.
24. Srbija.
25. Hrvatska i Slovenija.

Neke teme su davate nekoliko puta s obzirom da su se češće puta mijenjali ranjenici i dolazili sve novi i novi, tako se sa time popunjava broj gore navedenih predavanja.

Predavanja su data po svim odeljcima i imala su velikog uspeha. Zainteresovanje kako osoblja tako i ranjenika za ta predavanja bilo je veliko. Predavanja su davali i ranjenici i osoblje. Kulturno-prosvetni rad sa te strane je zadovoljio.

Dato je sedam (7) priredbi u kojima je bio sledeći program:

1. Horske pesme,
2. Solo pesme,
3. Narodne pesme u duetu,
4. Skečevi,
5. Recitacije itd.

Sem gore navedenog broja priredbi data je jedna drama od tri čina u tri puta, drama > Prekaljeni«, koja je bila predviđena još u prošlom mesecu.

Priredbe su imale karakter propagandni i humorski, tj. služile su i za propagandu i razveseljavanje. One su imale takođe uspeha. Najviši uspeh imala je drama »Prekaljeni« koja je davata za građanstvo.

Izdato je 15 brojeva zidnih novina u po dva primerka, kao i 7 brojeva džepnih novina u po pet primeraka. Sadržina zidnih novina i džepnih je sledeća:

1. crteži, karikature, članci iz borbe, politike, medicine, nauke itd. . . . . .[2]

2. pjesme i humor,

3. foto montaže i najvažnije dnevne vijesti sa raznih frontova.

Interesovanje za dopisivanje, tj. za pisanje članaka za zidne novine i džepne je veliko, interesovanje za čitanje je takođe veliko.

Skupljeno je 30 boljih članaka od kojih 5 za list »Ranjeni borac«, ali list još nije izašao radi tehničkih nedostataka.

Analfabetski tečaj se aktivno razvija, mada nedostatak bukvara i pisaćeg materijala, kao i premeštanje ranjenika ometaju pravilan razvitak toga rada. U osoblju je za sada nepismenost likvidirna. U toku meseca iz osoblja i ranjenika naučilo je pisati obe azbuke, pomalo da čitaju i računaju 11 njih, izvestan broj pak je u toku uspelog rada. Stalan broj nepismenih ne može se ustanoviti, kao ni potpun redovan rad, jer se ranjenici stalno menjaju.

Hor postoji po svim odeljcima i to mešoviti i promenljiv usled premeštanja ranjenika. U horu je većinom zastupljeno osoblje. Takođe postoji centralni hor koji je sastavljen od osoblja iz svih odeljaka. Profesor muzike održava redovne časove sa horovima odeljaka pojedinačno kao i sa centralnim horom u celini. Ali tokom ovoga meseca vreme karantina je u mnogome ograničilo rad horova odnosno centralnog hora, tako da nije zadovoljio očekivane rezultate.

Prenošenje radio vesti svedeno je samo u radu pojedinih odeljaka, dok drugi odeljci usled nedostatka pisaćih mašina i daktilografa pribjegavaju redovnom .čitanju i iznošenju radio vesti iz »Politike« i »Borbe«.

Deoba »Politike« i »Borbe« i ostalih listova je redovna ukoliko ih dobijamo, mada ih dobijamo u malom broju u odnosu prema broju ranjenika i osoblja. Uvodni članci iz »Politike« i »Borbe«, radio vesti, izvesna objašnjenja itd. se redovno

[2] **Tačkice se nalaze u originalu dokumenta.**

prorađuju u zajednici ranjenika i osoblja. S obzirom da novine iznose tok svih današnjih događaja i kao takve pretstavljaju važan dokumenat i materijal, mi ih redovno skupljamo, čuvamo svaki broj i primerak, koje svakog meseca ćemo slati Propagandnom odeljenju Generalštaba Jugoslovenske armije, ostavljajući samo po jedan primerak od svakog broja za nas, tj. u centi alnom kulturno-prosvetnom otseku ovog Bolničkog centra.

Deoba knjiga iz centralne biblioteke ide redovno.

Održano je 4 sastanka sa predsednicima kulturno-prosvetnih odbora svih odeljaka na kojima je pretresan protekli rad kao i tok budućeg rada. Date su direktive o stvaranju novih odbora u četvrtom odeljku i među kursistima, kao i dopuna postojećih odbora čiji su članovi posle komisijskog pregleda otputovali. Upućeni su u mnogome u radu kao i skretana im je pažnja da čuvaju potrošni materijal do koga se teško dolazi. Sada se radi na proširenje centralnog kulturno-prosvetnog odbora koji su dosada prestavljali tri člana, mada za to nemamo nikakvih uputstava i direktiva.

Iz toga se vidi da je najveći nedostatak kulturno-prosvetnog rada neizlazak centralnog lista »Ranjeni borac«, koji nije mogao dosada izaći usled raznih nemogućnosti. Drugi nedostatak toga rada sastoji se u tome što ni do sada nije formiran jedan potpuni centralni odbor, što je u mnogome ometalo, pravilan rad toga sektora. Takođe je nedostatak što centralni hor nije redovno radio, a čiji je rad ometao karantin. Zalaganje odgovornih za taj rad kod nekih na visini, dočim kod nekih je na malom stupnju.

SKOJ:

SKOJ-evska organizacija broji 59 članova (28 muških i 31 ženskih). Broj ranjenika SKOJ-evaca ne može se utvrditi radi njihovog premeštaja. Socijalni sastav: većinom su seljaci pa radnici a na trećem mestu đaci.

U toku meseca marta primljeno je u SKOJ-u 31 član (18 muških i 13 ženskih). Kažnjeno je 4 člana, i to dve drugarice i dva druga, i 3 opomenom, 1 strogim ukorom. Nepismenih nema.

Održano je u toku meseca 71 sastanak od kojih 44 teorijska i 27 praktičnih.

Na praktičnim sastancima obično se radilo: nedostaci pojedinaca i pitanje kadrova, politička situacija, i drugo. Sastanci su protekli u uspešnoj diskusiji. Oni su imali velikog uspeha.

Na teorijskim se prorađivalo Nacionalno pitanje, organizacija SKOJ-a kao i brošure: Šesta i sedma neprijateljska ofanziva, Jedna velika godišnjica, Iz partizanskog dnevnika, O organizacionim formama oslobodilačkog fronta, »O našoj borbi« od lije Erenburga, Drugo zasedanje AVNOJ-a, O omladini.

Date su tri teme: Omladina u narodno-oslobodilačkoj borbi, Komsomol u SSSR-u i Novi zadaci omladine u podizanju naše zemlje. Ove teme date su i pred ranjenicima i osobljem na njihovim konferencijama.

Interesovanje SKOJ-evaca za proradu ovog materijala i davanje tema je veliko. Ovaj rad imao je velikog uspeha a to se vidi iz broja primljenih u Skoju.

Sa komitetom održano je 3 sastanka na kojima su sekretari aktiva upućeni u rad i diskutovalo se o disciplini članova i raznim drugim pitanjima koja se tiču same organizacije.

Sto se tiče rada same organizacije SKOJ-a prilično zadovoljava obzirom da su svi sekretari aktiva mladi i nesikusni, a takode je mlad partijac i sami rukovodioc SKOJ-a.

Stanje skojevske organizacije je dosada dobro, s obzirom da je to mlada organizacija, na nju ne možemo računati kao [na] stare organizacije. Disciplina kod samih SKOJ-evaca je prilično na dobrom stepenu. Zalažu se za rad, ali imaju malo iskustva u tome radu. Organizacija nije sazrela do toga stepena da može izgraditi svoga člana da direktno iz SKOJ-a uđe u Partiju. To je jedan od najvećih nedostataka ove organizacije, pa ni sami sekretari aktiva nisu članovi Partije.

U toku ovoga meseca održano je 3 sastanka sa ljekarima na kojima se obično radilo o stanju u odeljcima, za bolju negu ranjenika i bolesnika i drugim problemima koji iskrsnu u odeljcima.

U toku ovoga meseca uprava održala je dva sastanka na kojima se raspravljalo o pojedinim problemima i pitanjima koja zadiru u Bolnički centar. Rad uprave zahtijeva više zauzimljivosti i zalaganja u samom radu i rešavanjima pojedinih pitanja. Članovi uprave pokazali su veliko interesovanje, zauzimljivost, angažovanje i umešnost u radu i rukovođenju.

Sekretar Partijske organizacije
Bolničkog centra Smederevo
M. P. Mihajilović Rajko

BR. 65

izveštaj propagandnog odseka štaba 7. korpusa od 1. aprila 1945. propagandnom odeljenju glavnog štaba slovenije i štaba 4. armije ja o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu«

ŠTAB VII KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Propagandni odsek
1. aprila 1945.

Predmet: Pregled rada,
izveštaj i organizacija

PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA
JA ZA SLOVENIJU[2]

ŠTABU IV ARMIJE PROPAGANDNOM ODELJENJU

Propagandni odsek VII korpusa trenutno broji 11 ljudi, i to šefa odseka, njegovog pomoćnika, rukovodioca kulturno-prosvetne sekcije, koja broji još dva člana, dalje rukovodioca foto--sekcije i još 5 vojnih dopisnika, ali je čitav odsek u reorganizaciji i u njega su već pozvani novi drugovi. U XV i XVIII [diviziji] imamo propagandne referente koji rukovode organizacionim radom u divizijama. U Propagandni odsek spada i Frontno gledališče (14 članova), koje se takođe popunjava.[3] Isto tako, pod Propagandni odsek spada Vojna muzika VII korpusa (36 muzičara).

Stampa:

Svojevremeno su u svakoj našoj brigadi izlazili posebni propagandni listovi, koje su većim delom umnožavali na šapirografu. Takođe nisu bili retki bataljonski listovi. Kada su prošle godine, u leto, ukinuti brigadni listovi, njihovu ulogu preuzeli su divizijski organi: »Razgled« (XV divizija)[4] i »Glas osemnajste« (XVIII divizija).[5] Ova dva lista izlazila su nedeljno.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88/111. Kopija u f. 178/1. Na prvoj strani dokumenta u desnom uglu, iznad naslova, dopisano je mastilom »266 —10. IV 1945«.
[!] Dopisano je olovkom.
*** Postoji spisak članova Frontnog gledališča od 15. aprila 1945. kada je ono imalo 17 članova (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 88/111).**
[4] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 270, pod br. 3812.
[5] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 183, pod br. 2506.

Pored toga, XVIII divizija je izdavala još poseban literarni mesečnik. Za sve veće borbe i pobede izlazile su u brigadama i u diviziji posebne brošure koje su donosile reportaže iz tih borbi.[6]

Propagandni otsek je izdavao svoj »Dnevnik VII korpusa«,[7] koji je izlazio na četiri ciklostirane strane, redovno svakog dana, i donosio vojne vesti VII korpusa, vesti sa svetskih bojišta, političke vesti, vesti i reportaže iz borbi naših jedinica i druge članke. Ovaj list bio je oktobra prošle godine ukinut. Otada ni Propagandni odsek VII korpusa ni divizije ne izdaju nikakvu literaturu v'še. Sve je to preuzelo Propagandno odeljenje Glavnog štaba Slovenije.

Propagandni odsek VII korpusa izdaje samo Radio-vesti za svoje potčinjene jedinice,[8] a s vremena na vreme i po koju manju brošuru.

Kulturno-prosvetni rud:

Za kulturno-prosvetni rad je odgovorna kulturno-prosvetna sekcija Propagandnog odseka. Glavni zadatak ove sekcije bio je da, posle ukidanja propagandnih odseka u brigadama i divizijama, organizuje u jedinicama kulturno-prosvetne kružoke i odbore.[9] Ti kulturno-prosvetni kružoci i odbori su sada u jedinicama organizovani, ipak se primećuju poteškoće pri sprovođenju rada, jer su u ovim kružocima većim delom sami rukovodioci, koji su već inače prezaposleni drugim radom. Borci, zbog stalnih pokreta i borbi, teško sarađuju u tim kružocima. Ipak, rad ovih kružoka uspeva, bar što se tiče priređivanja mitinga i izdavanja zidnih novina. Mitinzi, doduše, još nisu postigli onaj nivo koji bismo želeli, čemu je delimično uzrok prezaposlenost ljudi a delimično nedostatak materijala. Neko vreme je Propagandni odsek izdavao materijal za priredbe u brošuri »Naša prireditev 1 in 2«.[10] Sada naše jedinice svoj materijal dobivaju direktno od Propagandnog odeljenja GŠ. Uobičajen program mitinga sadrži: pozdrav zastavi, govor, nekoliko recitacija, nekoliko partizanskih i narodnih pesama, ponekad još kakav skeč (obično improvizovan).

Sa zidnim novinama stoji bolje. Zidne novine uglavnom izdaju bataljoni; međutim, nije retko da ih izdaju i čete. Primećuje se, međutim, opšta slabost da u zidnim novinama pišu uvek jedni te isti, i još većinom suviše općenito, tako da se prilike u dotičnoj jedinici izuzetno retko jače odražavaju. Pristu-

• Očuvane brošure nalaze se u Arhivu IZDG, NO tisk, u Ljubljani.

[7] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 146, pod br. 1865.

[8] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 37, napomena 12.

[9] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, napomenu 17.

[10] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 56, pod br. 687 i 688.

pilo se reorganizaciji pisanja u zidnim novinama i već su primećena poboljšanja.

Foto-služba:

Foto-sekcija Propagandnog odseka VII korpusa ima samo organizacioni zadatak. Kao foto-reporteri, koji učestvuju u borbama, zaduženi su naši vojni dopisnici, koji, većim delom, imaju samo slabe foto-aparate. Pored toga, imaju foto-aparate i pojedini rukovodioci, koji dobivaju filmove od naše sekcije i svoje snimke daju na raspolaganje propagandi. Razvijanje i izrađivanje fotografija obavlja foto-sekcija Prop. odeljenja GŠ. U poslednje vreme organizovane su posebne foto-izložbe: više boljih snimaka nalepljeno je na platno i svaka fotografija ima svoj komentar. Ovaj način propagande među našim borcima naišao je na veliko zadovoljstvo, naročito zbog toga što centralni listovi, zasad, još ne donose fotografije koje običan borac najradije gleda.

Vojni dopisnici:

Propagandni odsek trenutno raspolaže sa 5 dopisnika, pošto su neki otišli na druga mesta. Pozvani su neki novi drugovi, koji će upotpuniti praznine. Naši vojni dopisnici šalju svoje dopise pre svega »Našoj vojsci«,[11] organu Glavnog štaba JA za Sloveniju. Sto se tiče pisanja, dopisnici su podređeni direktno GS a organizaciono spadaju pod Propagandni odsek VII korpusa.

Pored svoga sasvim izvestiteljskog rada, vojni su dopisnici zaposleni i na pružanju pomoći u kulturno-prosvetnom radu u našim jedinicama.

Tehnika:

Propagandnom odseku je dodeljena i tehnika (ciklostilna), koja broji 4 druga: rukovodioca tehnike, ciklostilca, ulagačicu i druga koji je odgovoran za rasturanje čitave literature koja dolazi za jedinice VII korpusa. Tehnika je u poslednje vreme zaposlena pre svega štampanjem formulara za štabove i odseke VII korpusa. Pre izvesnog vremena tehnika je brojila 12—14 liudi i štampala takođe brošure i novine.

Frontno gledališče:

FG se formiralo pre 10 meseci[12] i za to vreme postiglo velike uspehe. FG je pre svega potrebno zato što je sposobno da

[11] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

[12] Frontno gledališče 7. korpusa NOV i POJ formirano je 26. maja 1944. Njegova prva predstava održana je uoči praznika Girila i Metodija, 4. jula 1944. u Dvoru pri Zužemberku.

dà odlično pripremljene komade i reportaže, tako da borci imaju priliku da vide kakva zapravo treba da izgleda prava kulturna priredba. FG je putujuća glumačka grupa koja posećuje brigade i tamo, bilo na pozornici bilo pod vedrim nebom, izvodi svoj program. FG je prošle godine u jesen bilo takođe u Istri i tamo žnjelo velike uspehe.[13] FG uglavnom prikazuje skečeve koje je izdalo Propagandno odeljenje GS.

Vojna muzika VII korpusa:

Muzičari vojne muzike su pre svega bivši članovi rudarskih muzika iz Hrastnika i Trbovlja. Vojna muzika ne raspolaže najboljim instrumentima, ipak je istrajnim radom pokazala lepe uspehe. Muzika stoji na raspolaganju Podoficirskoj školi, gde učestvuje u vojnim vežbama. Inače muzika nastupa po jedinicama, kada ove nisu na isturenim položajima.

Sadašnji rad propagandnog odseka je uglavnom organizacionog karaktera. Težina čitavog rada leži na organizaciji kulturno-prosvetnih kružoka i odbora po jedinicama: rad ovih kružoka je pre svega u organizaciji masovnog pevanja partizanskih pesama. Za taj rad kulturno-prosvetna sekcija raspolaže dvojicom horovođa, koji obilaze naše jedinice i tamo pomažu pevačima i horovođama, koji pored svoje redovne službe rukovode i pevanjem u jedinicama. Ipak, očito se primećuje nedostatak stručnih snaga. Borci uglavnom poznaju partizanske pesme i rado ih pevaju. Naročito interesovanje je probudila pesmarica »Zapojmo«,[14] u kojoj su sakupljene sve partizanske pesme. Stari borci, koji poznaju melodije, pomažu mlađim drugovima pri pevanju. U izdavanju zidnih novina pokazale su se gore pomenute poteškoće, neko vreme je redovno izdavanje ometano i pomanjkanjem papira. Džepne novine nisu naročito proširene, ipak ih neke jedinice, naročito one sa tradicijom, izdaju. Ni zidne, ni džepne novine ne postižu potreban nivo (vidi gore)!

II pomoćnik načelnika, kapetan
Sokol[15]

V. d. šefa:
D.[16] Hreščok

M. P.

[13] **Frontno gledališče je otišlo u Istru 17. septembra a vratilo se 2. oktobra 1944. Izveštaj političkog komesara 7. korpusa NOVJ od 17. septembra 1944. o odlasku pozorišta u Istru nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 16/1-3.**

[14] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod br. 1421.**

[15] **Ivan Jezeršek**

[18] **Dušan**

BR. 66

mesečni iziveštaj štaba 18. divizije od 1. aprila 1945. političkim komesarima gš slovenije, 4. armije i 7. korpusa ja o političkoj situaciji na terenu južno od novog mesta i o problemima u jedinicama divizije[1]

STAB
XVIII DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE,
položaj, dana 1. IV 1945.

Predmet: Politički izveštaj
za mesec mart 1945.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA ZA SLOVENIJU,[2]
POLITIČKOM KOMESARU IV ARMIJE JUGOSLOVENSKE ARMIJE,[3]
POLITIČKOM KOMESARU VII KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE[4]

I. OPSTA SITUACIJA NA NAŠEM PODRUČJU

Jedinice naše divizije nalazile su se u prvoj polovini meseca marta uglavnom na području južno od Novog Mesta.[5] Stanovništvo na tom području, izuzev nekoliko retkih sela i pojedinaca, naklonjeno je oslobodilačkoj borbi. Ovo dokazuje činjenica da je većina onih koji su obavezni da služe vojsku mobilisana za našu vojsku. Ukoliko postoji neraspoloženje ljudi prema našim jedinicama, ono je uglavnom zbog teške privredne situacije do kakve su je doveli česti prinudni otkupi hrane i stoke od strane naše vojske. Dosta slabiji je bio položaj na području između Novog Mesta i Kostanjevice, na kome se naše jedinice nisu stalno zadržavale, ali su iz noći u noć vršile manje ili veće prinudne otkupe. To je ovdašnje, ionako već nama nenaklonjeno, stanovništvo još više otuđilo od naše oslobodilačke stvari. Ovo neraspoloženje povećale su još više izvesne nepra-

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 153/1—10, a snimak u Arhivu VII. film 113/303—310.**
[2] **Viktor Avbelj**
[3] **Boško Šiljegović**
[4] **Janez Vipotnik**
[5] **O rasporedu jedinica 18. divizije vidi zapovesti njenoga štaba za mart 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 191. III).**

vilnosti koje su naše i druge jedinice počinile prilikom tih otkupa i koje je neprijateljeva propaganda, koja bez sumnje ovladuje ovim terenom, veoma dobro raspirila. Ovakve nepravilnosti već smo doduše jako ograničili ali su se, iako rede, još uvek ponavljale, i to pre svega zbog nepravilnog gledanja naših rukovodilaca, naročito intendanata, na odnos prema civilnom stanovništvu, i zbog lošeg funkcionisanja naših privrednih komisija[6] na tom području, koje neprijatelj stalno kontroliše.

Na teritoriji kontrolisanoj od strane naših jedinica situacija je uglavnom povoljna. Pojedine belogardističke porodice su sasvim utučene i ne ispoljavaju prema nama ono neprijateljsko raspoloženje i ignorisanje svih naših naredbi, kao što se to dešavalo doskora. Naročito ih je porazila konstatacija da smo povezani sa saveznicima (dobava hrane, odeće i oružja za našu vojsku itd.) i porazan vojni položaj Nemačke. Politička situacija na tom području bila bi neuporedivo bolja ako bi terenske organizacije pokazale veću aktivnost i ako bi naša literatura više prodrla među ljude. Za vreme boravljenja na tom području naše jedinice su po svim selima priredile, pored mitinga, i masovne političke sastanke za civilno stanovništvo. Na njima su politički komesari objašnjavali najnovije vojne i političke događaje u zemlji i u svetu, i odnos vojske prema civilnom stanovništvu. Naročito se u to vreme podvlačio značaj Krimske konferencije, nova jugoslovenska vlada i njena deklaracija,[7] opšti vojni i politički položaj i setvena kampanja. Svuda je na tim sastancima prisustvovao veliki broj stanovništva i svaki put razvila se živa diskusija. Ovakvi sastanci organizirani su svuda u sporazumu sa mesnim NOO[8] i sreskim odborima OF. Svuda gde su se naše jedinice nalazile pomagali smo, koliko god smo mogli, pozajmljivanjem zaprežne stoke i radom a najsiromašnijim porodicama i manjim obrocima mesa.

Dobar odnos civilnog stanovništva prema vojsci dobro je uticao na nju. Naši su borci sve življe osetili potrebu za najozbiljnijom odbranom dotične teritorije, i samo po sebi otpali su mnogi prekršaji u pogledu dobrog odnosa prema stanovništvu, koji su ranije bili na području Suhe krajine na dnevnom redu. Ovo stanovništvo bilo je gotovo najzadovoljnije XXIV bri-

[6] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 37, napomenu 32.

[7] i [32] Deklaraciju privermene narodne vlade Demokratske Federativne Jugoslavije pročitao je preko Radio-Beograda 8. marta 1945. predsednik Ministarskog saveta i ministar narodne odbrane maršal Tito Deklaracija je objavljena u partizanskoj štampi. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani. NO tisk, f. 666 II; »Bibliografija 1941—1945«, str. 342, pod br. 4653—4656, brošuru »Enotna vlada Jugoslavije«, str. 363, pod br. 4962 i 4965).

[8] narodnoosvobodilnim odborima (narodnooslobodilačkim odborima).

gadom[9] (italijanskom), što je značilo ogroman preokret u odnosima, za razliku od prvih dana kada je ova brigada stigla na ovo područje. Naime, upravo ova brigada je u poslednje vreme najviše pazila na čistoću kantonmana, na otklanjanje krađe, dala najviše radnih časova i najviše se brinula za dobar odnos prema civilnom stanovništvu, čime je mnogo promenila[10] prvobitno neprijateljsko gledanje civilnog stanovništva na italijanske borce. Stanovništvo na ovom području je isto tako pokazalo iskrenu zahvalnost što smo ga svojim prisustvom očuvali od nametljivosti i pljačke belogardističkih i nemačkih bandi.

Prilično drukčija je situacija na području na kome se sada nalazimo, to jest u Suhoj krajini.[11] To je bez sumnje pokrajina koja je u čitavoj Sloveniji najmanje naklonjena oslobodilačkoj borbi. Više nego 80°/o ovdašnjih ljudi, obaveznih da služe vojsku, otišlo je u domobrane, veći deo već 1942. i 1943. godine. Pored toga, beznadežan privredni položaj ovdašnjeg stanovništva,[12] u kakav ga je dovelo stalno prisustvo većeg broja naše vojske i vođenje mnogih borbi, još više je otuđio ovo stanovništvo od naše stvari. Neraspoloženje su povećale i brojne grube greške koje su počinile na tom području najrazličitije jedinice. Zbog svih tih razloga Suha krajina bila je do nedavna pravo leglo izdajstva. Uništenje Hinja i Zvirča[13] je to u velikoj meri ograničilo ali ne sasvim likvidiralo. Uprkos najstrožoj kontroli naših jedinica, pojedinci još uvek beže na neprijateljevu teritoriju i vrše obaveštainu službu za neprijatelja. Zato smo u sporazumu sa sreskim odborom OF odredili najstrože ograničenje kretanja i izdavanja propusnica Prilikom sadašnjeg dolaska na ovaj sektor pojedini politički komesari sazvali su sastanke civilnog stanovništva po selima. Na njima su pored značajnih domaćih i svetskih događaja razmatrali pre svega držanje civilnog stanovništva prema našoj vojsci i obrnuto. Ljudi su pokazali veoma malo interesovanja za spoljašne stvari, a mnogo više za one koje ih se neposredno tiču, tj. našu pomoć pri setvi, pomoć

[9] »Fontanot«

[10] Reč je dopisana olovkom.

[11] Štab 7. korpusa izdao je zapovest za prelazak jedinica 18. divizije u Suhu krajinu 20. marta 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 193/11). Zaposedanje Suhe krajine izvršeno je noću 20/21. marta 1945 (vidi zapovest Štaba 18. divizije od 21. marta 1945. u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 191/111).

[12] Reč je dopisana olovkom. Ranije je stajalo: »privrede«.

[13] Neprijatelj je proteran iz Hinja 11. i 12. marta a iz Zvirča 15. marta 1945. U tim borbama su učestvovale i ostale jedinice 7. korpusa. Detaljnije o tome vidi mesečni izveštaj Štaba 7. korpusa od 28. februara do 31. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 154) i relaciju Štaba 15. divizije od 14. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV).

u namirnicama, ukoliko će to prilike dopuštati, itd. Posle uništenja Hinja i Zvirča i velikih vojničkih uspeha koje su na tom području postigle u poslednje vreme naše i jedinice XV divizije, ovdašnje stanovništvo više ne ispoljava prema nama nipodaštavajući otpor i prezir kao svojevremeno, već mnogo preplašenosti i otupelosti. Ubeđeno je u skorašnji nemački, a s njim zajedno i belogardistički poraz. S obzirom na najnovije vesti, ukoliko stižu do njih, i na našu povezanost sa saveznicima i njihovu podršku oslobodilačkom pokretu, koju vide, sasvim su izgubili nadu u mogućnost da bi jugoslovenski izdajnici u Londonu hteli ili ikada mogli pomoću saveznika rešavati položaj slovenačkih belogardista, u što ih ovi svojom usmenom propagandom i prema izjavama zarobljenika stalno uveravaju.

Organizacija OF nema na tom području skoro nikakvog uticaja ili ugleda. Jedino široka politička kampanja, a pre svega poboljšanje privrednog položaja ovdašnjeg stanovništva uz našu pomoć, mogli bi popraviti ovdašnju političku situaciju. Uprkos ovakvom raspoloženju civilnog stanovništva preduzeli smo sve mere da se uspostave bar podnošljivi odnosi i spreče bilo kakvi prekršaji od strane vojske. U vezi sa predviđenom neprijateljevom ofanzivom[14] prema našim jedinicama pokupili smo, u sporazumu sa sreskim odborom OF, veći broj stoke u Suhoj krajini i ponegde čak tamo gde su imali samo još po jedno živinče. Sada, kada je ova mogućnost uglavnom otpala, vratićemo deo te stoke stanovništvu. Pošto će istovremeno sreski odbor podeliti nešto namirnica, uticaće to sigurno povoljno na raspoloženje stanovništva koje je zaista do kraja bedno. Karakteristične su izjave stanovništva Lašča i Gradenca da je naša vojska u svakom slučaju mnogo pravednija, iako smo im već štošta oduzeli, od belogardističkih ili ROA bandi,[15] koje su pre nekoliko nedelja upale na ovaj sektor i zaplenile baš sve što im je došlo pod ruku.

Ukoliko su naše jedinice i obaveštajne i bojne patrole prodrle na teren oko Ribnice i Kočevja, te s onu stranu Krke prema Novom Mestu, svuda [su konstatovale da] je raspoloženje stanovništva odlično.

II. VOJNI I POLITIČKI PROBLEMI U NAŠIM JEDINICAMA

Borbenost i operativna sposobnost su u našim jedinicama jako porasle. To je došlo do izražaja u brojnim manjim i većim borbama koje su vodile prošlog meseca na ranijoj i ovdašnjoj teritoriji. (Demonstrativni napadi na Novo Mesto, mnogi patrol-

[14] Vidi zapovest Štaba 7. korpusa od 29. marta 1945 u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 154 II, 21/IV i 191/11.

[15] Ruskaja osvobodilnaja armija

ni sukobi, likvidacija neprijateljevih uporišta Vinkov Vrh[16] i G. Pokuplje,[17] borbe X brigade u Hrvatskoj[18] i XXIV brigade kod Ruperč Vrha i Mraševa,[19] borbe IX brigade na Vršičeku[20] i kod Kala itd.).-'[1] U čitavom mesecu možemo zabeležiti jedan jedini slučaj iznenađenja, i to kod II bataljona X brigade na koti 503. gde smo imali manje žrtve.[22] Za podizanje borbenosti možemo

[16] Neprijateljsko uporište Vinkov Vrh likvidirao je 11. marta 1945. Jurišni bataljon 18. divizije. Vidi mesečni izveštaj Štaba 7. korpusa od 28. februara od 31. marta 1945 (Arhv IZDG u Ljubljani, f 21 IV i 154), depešu Glavnog štaba Slovenije br. 27 od 14. marta 1945. poslatu Vrhovnom štabu (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 41,11), depeše 7. korpusa pod br. 6, 7 i 33 od 13. marta 1945, Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 441 i Operativni dnevnik Štaba 7. korpusa pod 13. martom 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 153/1).

[17] Gornje Pokuplje je, prema izveštaju Štaba 18. divizije od 23. aprila 1945, zauzela 8. NO brigada »Fran Levstik« 28. marta (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 193 II), ili prema mesečnim izveštajima Štaba 7. korpusa za mart i april, noću 26/27. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 154.) Vidi i depešu Glavnog štaba Slovenije br. 3 od 28. marta 1945. upućenu Vrhovnom štabu (Arhiv IZDG u Ljubljani f. 41/11) i depeše 7. korpusa pod br. 49 od 27. marta i br. 68 od 28. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

[18] Deseta slovenačka NOU brigada »Ljubljanska« krenula je u Hrvatsku 7. marta 1945. sa artiljerijom, tenkovskim odredom, bataljonom Belokranj-kog NOP odreda i bataljonom Belokranjskog vojnog područja (u ukupnoj jačini 930 ljudi), radi nabavke oružja i spreme. Kolonom, sastavljenom od ovih jedinica, rukovodio je Jože Logar Slovan. Brigada je 13. i 14. marta vodila teške borbe na pruzi Zagreb — Karlovac, kod Zdenčine, i na sektoru Sv. Jana — Plešivica, na Zumberku. U sastav svoje divizije vratila se 16. marta 1945. Detaljnije o tome vidi depeše 7. korpusa pod br. 46 od 7. marta, br. 48 od 9. marta, br. 3, od 12. marta, br. 54 i 11 od 14. marta. br. 12 i 55 od 15. marta i br. 56 od 16. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

" O borbama 24. italijanske NO brigade »Fontanot« vidi mesečne izveštaje Štaba 7. korpusa za mart i april 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV 154) i depeše 7. korpusa pod br. 8 i 33 od 13. marta, br. 21 i 59 od 19. marta, br. 21 i 61 od 21. marta i br. 38 i 32 od 24. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44'I).

[20] O borbama 9. slovenačke NO brigade na Vršičeku vidi izveštaj Štaba 7. korpusa od 28. februara do 31. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 154), izveštaj Štaba 18. divizije od 23. aprila 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 193/11) i depeše 7. korpusa pod br. 30 i 61 od 21. marta, br. 62 od 22. marta, br. 35, 36 i 37 od 23. marta, br. 38, 39 i 64 od 24. marta i br. 45 i 46 od 26. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44/1).

si j ss Verovatno se odnosi na napad izvršen noću od 27/28. marta 1945, koji nije uspeo. Uporište je samo delimično likvidirano. Detaljnije o napadima na Kal vidi izveštaj Štaba 18. divizije od 23. aprila 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 193 II) i depeše 7. korpusa pod br. 42, 43 i 65 od 25. marta, br. 47, 48, 49 i 67 od 27. marta i br. 68 od 28. marta 1945 (u Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 441).

[22] Verovatno se odnosi na ispad neprijateja na kotu 503 (Dvor) 21. marta 1945. Detaljnije o tome vidi izveštaj Štaba 7. korpusa od 28. februara do 31. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV i 154) i depeše 7. korpusa pod br. 26, 27, 28 i 61 od 21. marta i br. 31 od 22. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 44.1).

pre svega zahvaliti mnogim objektivnim okolnostima, a delimično i planskom vojnom i političkom radu, koji smo ovaj mesec obavili. Naše su jedinice u uslovima zimskog ratovanja u Suhoj krajini stajale kako u pogledu vojnostručnog tako i planskog političkog rada skoro na nuli, što je svakako do kraja negativno uticalo na njihovu borbenost i operativnu sposobnost. Koliko je kod njih poraslo samopouzdanje i borbenost pokazuje upravo sadašnje očekivanje neprijateljeve ofanzive, koju su borci očekivali s mirnom spremnošću i samopouzdanjem, s pesmom i oduševljenjem.

Međutim, još uvek je stručna vojna izvežbanost naših boraca niska, i to naročito u pogledu maksimalnog iskorištenja oružja, štednje municije i pravilnog rasporeda i manevrisanja u borbi. I u tom pogledu postigli smo doduše izvesne uspehe ali su oni još uvek suviše mali. U tom cilju smo po svim linijama izveli pravu kampanju, koja se još uvek nastavlja ali koja još nije rodila zadovoljavajuće rezultate. Sadašnji raspored [naših jedinica] otežava šire plansko uvežbavanje, ali i u tom pogledu težimo da iskoristimo sve mogućnosti da se borci što bolje vaspitaju. Postigli smo toliko da najmanje 80°/o boraca zna da rukuje automatskim oružjem. Mnogo smo postigli redovnim izvođenjem borbenih i redovnih vežbi. Činjenica da su upravo naši strelci postigli na takmičenju u streljaštvu VII korpusa najslabije uspehe dokazuje kako niska je upravo vojnička uvežbanost naše vojske. Ovo nikako ne može opravdati činjenica da su jedinice odabirale ove strelce uzgred u najvećoj brzini u vreme raspoređivanja za akciju na Kal.[23]

Ljubav prema oružju se bez sumnje povećala. Više od dva meseca nismo imali nijedan slučaj odbacivanja. U jednom slučaju, kada je pre dva meseca neki drug bez potrebe odbacio, dvesto metara iza borbene linije, protivtenkovsku pušku, kaznili smo ga na licu mesta egzemplarno, što je, s obzirom na vanredne prilike, vrlo povoljno delovalo. Sve dosad još se nije desio sličan slučaj. Ljubav prema oružju se pre svega povećala njegovim efikasnim iskorištenjem, što naročito važi za borce našeg Udarnog bataljona, koji su jako vezani za oružje. I u pogledu štednje i čuvanja svih vrsta municije postigli smo nešto, ali se ona još uvek suviše troši u svim borbama. Slučajeva nehatnog razbacivanja i gubljenja nema više.

Samoinicijativa rukovodilaca i boraca još je uvek na vrlo niskom stupnju. Upravo u poslednjim brojnim patrolnim sukobima pokazalo se da bi mogli već ionako poraženom neprijatelju zadati još mnogo teže udarce ako bi upravo najniži rukovodeći kadar bio više samoinicijativan u manevarskoj borbi. U slučajevima kada niži kadar samostalno odlučuje još uvek se pojavljuju slučajevi sprovođenja u život »linije manjeg otpora«,

tj. prema mogućnosti izbeći borbu ukoliko ne postoji drukčije naređenje pretpostavljenog rukovodstva. Ipak beležimo u ovo vreme i nekoliko divnih primera samoinicijativnog preduzimanja mera.

U prošlom mesecu imali smo oko deset slučajeva dezerterstva. Dezertirali su isključivo oni tipovi koje smo u poslednje vreme primili kao dopunu iz rasformiranih radničkih bataljona. Svi dezerteri su već bili kažnjavani zbog najrazličitijih prekršaja. Ni za jednog od njih ne znamo da se javio u neprijateljsko uporište, već su se samo posakrili. To pre svega važi za nekoliko »zelenaša« rodom iz Bele krajine. Nekoliko njih već je uhvatila NZ[24] ili VDV,[25] te su se vratili u jedinice, gde su ih najstrože pozvali na odgovornost. Ovi, doduše redi, primeri dokazuju da je politički a naročito individualni rad s tim novim borcima bio ipak nedovoljan s obzirom na sjajne političke argumente kojima danas raspolažemo. S obzirom na to, razmatrali smo ponovo sa svim štabovima, a naročito sa svim politkomesarima, o [potrebi] što veće obrade i neprekidne kontrole novomobilisanih, koji ne predstavljaju baš najbolji elemenat. Slučajevi samovoljnog udaljavanja iz jedinica jako su ograničeni. Takođe ne dolazi više do razbijanja jedinica i u poslednjim borbama nemamo ni jednog nestalog.

Organizovani kulturni-prosvetni rad, koji je za vreme zimskih borbi pao skoro na nulu, veoma povoljno se razvio na ranijem terenu. Pokrenut je rad kulturno-prosvetnih odbora koji su već ranije postojali i formirani su novi.[26] U mesecu martu imali smo priličan broj mitinga, čiji kvalitet nije bio baš na visini, izuzev onih na kojima je učestvovalo korpusno frontno gledališče.[27] Na svim mitinzima prisustvovao je veliki broj civilnog stanovništva. Sve jedinice izdavale su redovno svoje zidne novine. Sav ovaj rad se na području Suhe krajine nešto smanjio, tj. dobio je druge oblike. Spontanog pevanja i muzike ima zapravo ovde više, samo je organizovanje mitinga i pisanje zidnih novina nešto teže. Naročito je zadovoljavajuće raspoloženje boraca i rukovodilaca X brigade, čiji su bataljoni svi na položajima na liniji Lašče — Stara Gora.[28] Uprkos tome tamo se mnogo peva i svaki bataljon ima svoje zidne novine koje su obično pričvršćene na neku ogromnu bukvu. Borci su sami napravili jednostavne stolove i stolice da lakše pišu i čitaju. Dobro raspoloženje ne ometa ni redovna neprijateljska vatra. Svu-

[24] Narodna zaščita (Narodna zaštita)
[25] Vojska državne varnosti (Vojska državne bezbednosti)
[20] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, napomenu 19.
[27] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, napomenu 19.
[28] Zapovest Štaba 18. divizije od 30. marta 1945. za zaposedanje pomenutih položaja nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 191/III.

da se na položajima raznose radio-vesti, promatraju geografske karte i živo komentarišu najnoviji događaji. Dopisivanje za centralne listove slabo je razvijeno, a to pre svega zato što je od poslatih dopisa tako malo objavljeno da su borci jednostavno izgubili svaku nadu u korisnost daljeg slanja. Sto kulturno-prosvetni rad još nije na visini kriva je svakako nedovoljna zainteresovanost političkih rukovodilaca, a delimično nesposobnost referenata za propagandu pri štabu divizije, koje postavljaju bez obzira na mišljenje našeg štaba.

Na razne kurseve smo u toku mesec dana poslali preko 50 drugova, i to uglavnom najbolje. Od ovih se sada vratio samo mali broj jer je većina bila određena za vojnu akademiju i kurseve u Beogradu i SSSR-u. Na osnovu najnovijeg raspisa moramo u podoficirsku školu ponovo uputiti preko 30 drugova. Pošto njihov izbor mora da bude zaista dobar, to osetno slabi naše jedinice, koje su vrlo malobrojne. Zbog toga smatramo da bi bilo potrebno u sadašnjoj situaciji bar delimično ograničiti broj pozvanih. Ako se drugovi više neće vraćati u jedinice, kao što se to uglavnom praktikovalo, to će jako uticati na njihov izbor, pa ma koliko štab divizije nastojao da vodi najstrožu kontrolu nad tim. Dogodiće se da će odgovorni rukovodioci početi ponovo da šalju najlošiji materijal. O rasporedu, odlaženju i vraćanju kursista vodi se sada više računa, i to preko personalnih poverenika i preko štabova. Ova evidencija je, međutim, još uvek više administrativnog značaja, te još uvek nedostaje ozbiljna kontrola u pravilnom raspoređivanju i razvoju kursista.

III. OPŠTI POLITIČKI RAD

Na području južno od Novog Mesta bio nam je omogućen zaista planski rad, koji se sprovodio na političkim časovima i individualno. Iako su jedinice imale prilično rashoda, jer se jedna brigada nalazila stalno na maršu (u Hrvatskoj, u Suhoj krajini, na udaljenim rekvizicijama), bilo je ipak moguće podosta podići politički nivo naše vojske koji je za vreme zimskih borbi bio dosta nizak. Za mesec mart bio je izrađen jedinstven politički plan,[29] koji su pojedini brigadni i bataljonski politički komesari, prema svojim prilikama, sprovodili u život. Plan je obuhvatao obradu onih najosnovnijih političkih pitanja kojima mora, bar grubo uzevši, ovladati svaki borac. Uključeni su bili i svi istorijski događaji vezani za ovaj mesec i pojedini novonastali problemi. Nacrt je pored političkih obuhvatao i ona konkretna aktuelna pitanja naše vojske koja bi u tom mesecu tre-

[26] Verovatno se misli na plan 18. divizije od 1. do 15. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, F. 196/11).

bilo da se obrađuju naročito u individualnom radu. Plan se pokazao kao dobro pomagalo našim političkim komesarima u njihovom radu, bez opasnosti da bi ga se šablonski pridržavali. Pored stalnog plana, politkomesari su svaki put dobivali i usmena uputstva za svoj rad, i njihovo sprovođenje se stalno lično kontrolisalo.

Opšti politički rad se u mesecu martu pre svega odnosio na popularisanje i tumačenje Krimske konferencije[30] i njenih rezultata u zemlji i u svetu, tumačenje sporazuma Tito — Šubašić,[31] spletke kralja Petra, formiranje nove jugoslovenske vlade i njenu deklaraciju,[32] regentski savet, proširenje AVNOJ-a, promene naziva NOVJ u JA[33] itd. Najveće oduševljenje u vojsci izazvalo je osnivanje nove vlade pod predsedništvom maršala Tita. Na opšte nerazumevanje naišao je sastav regentskog saveta, koji se, prema podacima iz radio-vesti, zakleo kralju Petru prilikom preuzimanja dužnosti. Zbog toga su borci bili mišljenja da će ovaj regentski savet zastupati interese izdajničkog kralja i tako uskraćivati prava i snagu oslobodilačkog pokreta. Bilo je potrebno mnogo objašnjenja da bi konačno shvatili njegov značaj. Isto tako su stavljali prigovore, naročito rudari iz revira, zbog prisustva nekih ljudi u toj vladi koje dobro poznaju iz stare Jugoslavije. Uopšte uzevši, vlada je prihvaćena s najvećim oduševljenjem i potpunim poverenjem. Mnogo uzrujavanja i komentarisanja je u vojsci prouzrokovala afera Roate[34] i njegovih fašističkih pajtaša. I pitanje Grčke često ponovo oživi. Borci se naročito mnogo interesuju za pitanje rešenja naših granica, pre svega za Slovenačko primorje sa Trstom. Jasno izražavaju svoj bes nad italijanskim imperijalistima i svoje poverenje u maršala Tita i novu vladu, koja nam ove tekovine mora obezbediti. *

U vremenu od 20. do 27-og radili smo najviše u znaku svetske omladinske nedelje, koja je kod nas u mnogo čemu uspela.[35] Pred kraj nedelje održan je kod štaba divizije velik

[50] Izvršni odbor Osvobodilne fronte Slovenije izdao je posebnu brošuru o toj konferenciji (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 412 pod br. 5693 i 5694).

[31] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 519, pod br. 7136 i 7137.

[33] Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije preimenovana je u Jugoslovensku armiju 1. marta 1945 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 18/1, 88 I i 191/1).

[31] Odnosi se na bekstvo iz zatvora armijskog generala Marija Roate (Roatta) koji je 16. novembra 1944, posle oslobođenja Rima od strane saveznika, uhapšen kao ratni zločinac. Opširnije o tome vidi u knjizi Iva Pirkoviča »Po sledovih rimske volkulje«, Ljubljana, 1953.

[33] Svetska omladinska nedelja slavila se od 21. do 28. marta 1945. U vezi s tim, Glavni odbor ZSM (Zveze slovenske mladine) izdao je 19. marta poseban dokument, koji, na kraju, sadrži za svaki dan po-

omladinski miting koji se razvio u srdačnu manifestaciju bratske povezanosti slovenačke, ruske i italijanske omladine. Pored predstavnika slovenačke omladine, na mitingu je, naime, sudelovao i veći broj omladinaca iz XXIV INOB »Fontanot« i drugova Rusa iz našeg Udarnog bataljona. Manje priredbe održane su u tom duhu i u svim brigadama. Svakako je omladinska nedelja prilično doprinela većoj aktivizaciji naše omladine, ali treba napomenuti da je ona obuhvatila pre svega skojevske redove, dok se među neorganizovanom omladinom nije toliko odrazila. Pred kraj meseca smo najviše govorili o značaju 27. marta. Objašnjavali smo značaj tog događaja za narode Jugoslavije i njegov međunarodni značaj. Zaista intenzivan politički rad vezan za ovaj događaj bio je upravo ovih dana onemogućen zbog sukoba s neprijateljem i akcije na uporište Kal. Zbog toga su u vezi s tim održani politički časovi i skromnije proslave tek 28., 29. i poslednjih dana marta.

Pored sasvim političkih pitanja, politički rad u prošlom mesecu odnosio se pre svega na razmatranje sasvim konkretnih unutarnjih pitanja naših jedinica. U tom mesecu najviše se radilo na objašnjavanju nužnosti da naša vojska bude uvežbana i na uvođenju novih pravila službe. (Naredbe maršala Tita). Upravo ovo poslednje pitanje naišlo je na blag otpor, pre svega kod dve vrste ljudi, i to: a) kod onih starih partizana koji su zbog različitih uzroka ostali na nižim funkcijama zbog čega su ozlojeđeni i osećaju se omalovažavani, b) kod novodošlih boraca, još nesvesnih. Jedni i drugi su gledali i delimično još gledaju na to kao na obnavljanje »zajebavanja« iz stare jugoslovenske vojske. Ovakvo shvatanje se odlučno pobijalo na političkim časovima i prilikom individualnog rada s pojedincima koji gunđaju. Tako smo već na ranijoj teritoriji prilično uspeli sprovesti ove naredbe. Međutim, posle dolaska na sektor Suhe krajine sav taj rad je delimično popustio s obzirom na nešto teže okolnosti vođenja borbi i smeštaja. Sada se to brzo popravlja, ali još uvek nismo postigli pravo vojničko držanje i prave vojničke odnose. Primećuje se da upravo rukovodeći kadar oseća najviše prikrivenog otpora protiv toga.

Naročito izuzetni politički problemi pojavljuju se u XXIV INOB »Fontanot«. Još uvek se primećuje ponešto oportunizma i želje za odlazak u Slovenačko primorje, pošto bi se navodno tamo mogli uspešnije boriti. Što se tiče oportunizma, on još ni izdaleka nije tako očit i masovan kao što je bio prilikom formiranja brigade, kada su neki sasvim glasno izjavljivali da nisu došli u partizane zato da se bore, već da izbegnu nemačku mobilizaciju. Danas je, međutim, brigada uglavnom na neuporedivo

sebnu parolu kojoj taj dan treba da bude posvećen (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 151 111-12).

višem nivou političke izgradnje i operativne sposobnosti nego pre nekoliko meseci. Ovo dokazuje činjenica da su već uspešno izvojevali nekoliko manjih borbi i da već neko vreme nema dezertiranja, koje je na početku bilo na dnevnom redu. Poteškoću u brigadi predstavlja malobrojnost kadra, naročito političkog, koji je sav nov i dosta neiskusan. Sav politički rad u ovoj brigadi skreće jako u levo, što je razumljivo s obzirom na sasvim proleterski sastav brigade i linijsku nestabilnost političkog kadra. Najveća slabost ovog kadra je, međutim, u tome što ide iz jedne krajnosti u drugu. Neko vreme razmatra u svom političkom radu samo politička pitanja a drugi put, opet, samo konkretna. Pored toga, naročito ne ume da radi individualno. Inače je politički kadar prilično aktivan, što naročito važi za brigadni i za Politodel, koji je, s obzirom na vanredne prilike u brigadi i visoko brojno stanje, još uvek preko potreban. Naročito povoljno su na razvoj ove brigade uticali dobar odnos i saradnja sa ostalim brigadama naše divizije.

IV. KADROVI

Na zahtev političkog komesara VII korpusa dostavljamo vam spisak s kraćim ličnim podacima i karakteristikama brigadnih političkih rukovodilaca naše divizije.
[36]

Politički kadar je u svim jedinicama uglavnom popunjen. Politički aktivisti koji su pre tri meseca stigli s terena uglavnom su popunili veliki nedostatak političkog kadra u našim jedinicama. Oni su većinom odmah postali politički rukovodioci u četama i vodovima a neki i u bataljonima. Pokazali su mnogo političke dinamike, discipline a i borbenosti. Međutim, pokazali su i neke nužne slabosti kao što su: prilično širokogruda demokratija i prećutan otpor prema uvođenju novih pravila službe, ljubav prema dugotrajnom raspravljanju u momentima kada je potrebno pre svega brzo odlučivanje, dosta popuštanja i vojničkog neznanja. No sve te greške brzo ispravljaju, te se u pogledu vojničkih vrlina sada ne razlikuju mnogo od rukovodilaca koji su izrasli neposredno iz operativnih jedinica. Sav novcpostavljeni kadar je u suštini dobar, nedostaje mu samo radnih iskustava i borbene prekaljenosti. Trebaće mu mnogo sistematskog rada i svesne kontrole nad njegovim radom i razvojem.

Upravo u poslednje vreme izgubili smo naročito mnogo vojnog kadra, u toku jedne nedelje poginula su dva komandanta bataljona a teško je ranjen komandant X brigade. Usled toga preduzeli smo sve mere za bolje čuvanje-kadra. Naročito se to

[36] Izostavljeni tekst se odnosi na karakteristike pojedinih političkih rukovodilaca.

sprovodi kroz politički rad i podizanjem inicijative u tom pogledu odozdo pa naviše.

Svesni značaja neprekidnog popunjavanja i podizanja novih kadrova, pokušavamo učiniti sve da ga pripremimo za izvršenje budućih zadataka. U tom pogledu imamo jasno pred očima tešku kadrovsku situaciju u vreme italijanske kapitulacije, kada se pokazalo da novopostavljeni kadar nikako nije bio u stanju da odgovori teškim zadacima koji su bili postavljeni pred njega.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara:
Vinko Hafner

Komandant — major
Hribar Janez

37

BR. 67

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 35. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
35. UD. DIVIZIJE XI. KORPUSA

D 12/IV 945[2]

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Izvještaj za mjesec mart.

Dragi drugovi,

Stanje i rad part. organizacije u ovom mjesecu bio je sljedeći:

12 bataljonskih biroa, divizionski biro nemamo više, zato jer smo divizion uputili štabu Korpusa.[3]

[37] U produžetku ovog izveštaja date su i kadrovske ocene vojnih starešina. Taj tekst redakcija takođe izostavlja.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/783.

[2] Datum prijema dokumenta u CK KPH.

[3] Odnosi se na Štab 11. korpusa JA.

Brojno stanje:

709 članova K.P. po spisku
182 člana K.P. u rashodu
527 članova K.P. na licu
92 kandidata po spisku
19 kandidata u rashodu
73 kandidata na licu
460 SKOJ-evaca po spisku
130 SKOJ-evaca u rashodu
330 SKOJ-evaca na licu.

Organizacioni rad:

Za protekli mjesec dana, usljed ofanzive na našu diviziju, u pogledu teoretske izgradnje malo je učinjeno u našim jedinicama, iako je to najveći problem naše part. organizacije. Kao što sam javio u prošlom izvještaju,[4] dali smo direktivu održavanja *konkretnih sastanaka* i to je provedeno. Ovakav način partijskog rada mnogo je koristio baš u teškim situacijama (u Plješevici)[5] gdje su part. jedinice kratkim sastancima riješavale najvažnija pitanja (nošenje ranjenika, izdržati bez jela itd.) i time je bila na visini događaja. Zbog takvog načina rada nismo naišli na veće poteškoće u čitavoj ofanzivi.

U svim part. organizacijama provedeno je svečano primanje i prisustvovanje kandidata na sastancima, provođenje ovih direktiva dobro je djelovalo u jedinicama, naročito svečano primanje novih članova. Bataljonski biroi dosta su slabi, zato jer imamo dosta upražnjenih mjesta zbog gubitaka u zadnjim borbama.

Organizacija SKOJ-a je brojno mala i nema uslova da se mnogo brojno poveća, zato jer neorganizovane omladine ima vrlo malo u jedinicama. Kod SKOJ-a nema nekih naročitih problema. Part. organizacija dovoljno pomaže SKOJ. Članovi Partije, koji dolaze iz SKOJ-a, odlaze i dalje na SKOJ-evske sastanke i to se pokazalo u praksi kao dobro. SKOJ-evska rukovodstva nisu sva popunjena i kod popunjavanja nailazimo na poteškoće radi toga, jer nemamo dovoljno kadra.

[4] **Vidi dok. br. 11.**

[5] **Na početku operacije 4. armije JA, 20. marta 1945, za oslobođenje istočne Like i Bihaća, jedinice 35. divizije su se nalazile na grebenu pl. Plješevice i u rejonu zapadno i jugozapadno od Plitvičkih jezera i Trnova. Divizija je svojim dejstvom vezivala neprijateljske snage na Cudinom klancu, kod Babinog Potoka i kod Ramljana i osiguravala zapadni bok glavnine 4. armije koja je prodirala u pravcu Bihaća (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11. k. 315 A. reg. br. 30-2/1, k. 573, reg. br. 4-3, k. 576, reg. br. 6-3, k. 576; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).**

Opće stanje u diviziji:

Vrlo krupan nedostatak o kojem sam i u prošlom izvještaju pisao jeste *opća naobrazba naših oficira.* Mnogo naših oficira dobrih komunista ima *polupismenih i sa malom naobrazbom.* I to im stvara poteškoće u rukovođenju, pa teško zbog toga zadovoljavaju na dužnosti, tako da ih često zamjenjuju ljudi manje zaslužni a sa više znanja.

Ovih dana vrši se spajanje 13. i 35. divizije[6] *u jednu diviziju koja će nositi naziv 13. divizija, čiji štab će sačinjavati: Nikola Grubor — komandant, Đuro Matić — polit, komesar, Jovo Lončarić — načelnik štaba i Bude Bosnić — pomoćnik polit, komesara"* Prema dogovoru sa polit, komesarom Korpusa[8] novi divizijski komitet imao bi sljedeći sastav: sekretar Bude Bosnić, Đuro Matić, Milan Dokmanović, zadužen po radu omladine, Simo Vučković, pomoć, polit, komesara I. brigade, Nikica Kosanović, pomoć, polit, komesara II. brigade, i Mile Trbojević, pomoć, polit, komesara III. brigade, i Jovo Rašeta, sekretar jedinica pri štabu divizije.

Spajanje jedinica već se uglavnom vrši i dok organizacio-no sredimo stanje u diviziji i održimo sastanak Diviz. komiteta, obavjestiću vas pismeno o tome.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR:
Bude Bosnić

[6] Spajanje tih divizija izvršeno je od 31. marta do 2. aprila 1945, a prema naređenju Generalštaba JA. Tada je rasformirana 35. divizija: njena 1. udarna brigada je preimenovana u 1. samostalnu udarnu ličku brigadu, a ljudstvo 2. i 3. udarne brigade ušlo je u sastav jedinica 13. udarne divizije 11. korpusa JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315 A, reg. br. 8-3, k. 573, reg. br. 3-3 i 6-15/3, k. 576).

[7] Zaokruženje broja »709«, na početku dokumenta, i podvlačenje pojedinih delova teksta naknadno je učinjeno, verovatno u Centralnom komitetu KPH.

[8] Sime Balen

DIVIZIJSKI KOMITET
Uz.divizije XI.Korpusa
1.IV.1945.

D

12/IV-1945

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Izvještaj za mjesec mart.

Dragi drugovi,

Stanje i rad part.organizacija u ovom mjesecu bilo je slijedeći:

12 bataljonskih biroa,divizijski biro nemamo više,sve je jer smo divizion uputili štabu Korpusa.

Brojno stanje:

789 članova K.P. po spisku
182 člana K.P. u rashodu
527 članova K.P. na licu
92 kandidata po spisku
19 kandidata u rashodu
73 kandidata na licu
46 SKoJ-evaca po spisku
13 SKoJ-evaca u rashodu
33 SKoJ-evaca na licu.

Organizacioni rad:

Za protekli mjesec dana usljed ofenzive na našu diviziju u pogledu teoretsje izgradnje nije učinjeno u našim jedinicama,iako je to najveći problem naše part.organizacije.Kao što sam javio u prošlem izvještaju dali smo direktivu održavanja konkretnih sastanaka i to je provedeno.Ovakav način partijskog rada ~~koga je spriječio da~~ u teškim situacijama(u Bijeljevici) kada su part.jedinice kratkim sastancima riješavale najvažnija pitanja(nošenje ranjenika,izdržati bez jela itd) i time je bila na visini događaja.Zbog takvog načina rada nismo naišli na veće poteškoće u čitavoj ofenzivi.

U svim part.organizacijama provedeno je svečano primanje i prisustvovanje kandidata na sastancima,provođenje svih direktiva dobro je djelovalo u jedinicama,naročito svečano primanje novih članova.Bataljonski biroi dosta su slabi,zato jer imamo dosta upražnjenih mjesta zbog gubitaka u zadnjim borbama.

Organizacija SKoJ-a je brojno mala i nema uslova da se mnogo brojno poveća,zato jer neorganizovane omladine ima vrlo malo u jedinicama.Kod SKoJ-a nema nekih naročitih problema.Part.organizacija dovoljno pomaže SKoJ.Članovi Partije,koji dolaze iz SKoJ-a ,odlaze i dalje na SKoJ-evske sastanke i to se pokazalo u praksi kao dobro.SKoJ-evska rukovodstva nigdje sva popunjena i kod popunjavanja nailazimo na poteškoće radi toga,jer nemamo dovoljno kadra.

Opće stanje u diviziji:

Vrlo krupan nedostatak o kojem sam i u prošlem izvještaju pisao jeste opća nepismenost naših oficira.Mnogo naših oficira dobrih komunista ima ~~poluobrazovanje i su dosta hrabri.~~ I to je stvara poteškoće u rukovođenju,pa teško ~~zbog toga rukovođenja~~ na dužnosti,tako da ih često zamjenjuju ljudi manje zasluženi a su više znanja.

Svih jedan vrši se spajanje III. i IV.divizije u jednu diviziju koja će nositi naziv IV.divizija,čiji štab će sačinjavati:Nikola Gruber-komandant,Djuro Vatić-polit.komesar,Jovo Lončarić-Načelnik štaba i Buro Besnić-pomoćnik polit.komesara,Prema dogovoru sa polit.komesarom Korpusa novi divizijski komitet imao bi sljedeći sastav:sekretar Bude Besnić,Djuro Vatić,Milan Dekonović,.dužen po radu omladine,Simo Vučkević,pomoć.polit.komesara I.brigade,Nikica Kesanović,pomoć.polit.komesara II.brigade i Vile Trbojević,pomoć.polit.komesara III.brigade i Jovo Hudeta,sekretar jedinice pri štabu divizije.

Spajanje jedinica već se uglavnom vrši i tek ćemo organizacione prilike stanje u diviziji i održimo sastanak Diviz.Komiteta,obavjestiću vas primjedbe o tome.

Smrt fašizmu-Sloboda narodu!

SEKRETAR:
Buda Bozić

Fotokopija dokumenta br. 67

BR. 68

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 4. UDARNOG KORPUSA JA OD 2. APRILA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH DIVIZIJA, BRIGADA I BATALJONA O ZADACIMA JEDINICA U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE JUGOSLAVIJE[1]

STAB IV KORPUSA
JUGOSLAVENSKE ARMIJE
K. br. si.
2.IV.1945.

SVIMA KOMESARIMA DIVIZIJA, BRIGADA I BATALJONA

I.

Vojnički poraz hitlerovske Njemačke danas je očit i jasan, on nije daleko. Zadnja napredovanja bratske nam Crvene armije sve dublje u Njemačku, prodor u Austriju, prelaz savezničkih armija preko Rajne jasno govore, da je njemačka ratna mašina na izdisaju. Nije daleko dan kada će se spojiti istočna i zapadna fronta. Nije daleko dan potpunog vojničkog poraza hitlerovske Njemačke, a u vezi s tim i moralnog i političkog poraza.

Po svemu sudeći, rat u Evropi nalazi se pred konačnim završetkom.

Zahvaljujući pobjedama bratske Crvene armije, veliki dio naše zemlje već je potpuno oslobođen. No još uvijek imade krajeva, gradova i pokrajina koje stenju pod fašističkim jarmom. Još uvijek hitlerovci i njihove fašističke sluge u nekim krajevima vrše svoju vlast, ubijaju, kolju, pljačkaju i uništavaju narodno dobro.

Gledajući opću povoljnu vojno-političku situaciju u svijetu, kao odraz iste, stanje i u našoj zemlji povoljnije je no ikada prije.

Naša Jugoslavenska armija na svim frontovima prešla je ili će preći u nastupanje.[2] Krenule su oslobodilačke snage najboljih sinova našeg naroda, da oslobode i onaj dio naše zemlje koji još stenje pod fašističkim terorom.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br 6-1/11, k. 435 A.

[2] Odnosi se na završne operacije JA, koje su počele u drugoj polovini marta 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 550—552).

II.

Jedinice našeg korpusa u sklopu opće ofanzive koja je otpočela izvršavaju uspješno postavljene zadatke. Zajedno sa jedinicama IV Armije očistili smo dolinu Une i likvidirali bihaćki garnizon.[3] To su krupni uspjesi koje smo postigli.

U borbama za Bihać, koje su bile teške i naporne, došla je do izražaja dobra borbenost i prodornost naših jedinica. Neprijatelju su nanešeni teški udarci.[4] Skoro potpuno je uništena 373. div. i 10. ust. div. Zaplenjen je ogroman materijal i zarobljen veliki broj nepr. vojnika. Samo naš korpus zarobio je preko 800.

Možemo reći da nam je početak dobar, no pogrešno .bi bilo time se zanositi. Zadatak je baš političkih rukovodioca da duh borbenosti, ofanzivnosti i prodornosti, koji je obuhvatio naše jedinice, njeguju i dalje, da ga povećavaju i na taj način omoguće našim komandantima lakše rukovođenje i komandovanje sa jedinicama. Taj duh, koji je obuzeo čitav naš korpus, čitavu našu armiju, duh nastupanja, koji je izražen samo u dvije riječi »idemo naprijed«, komesari treba da i dalje razvijaju.

Treba objasniti svima da je osnovni naš zadatak osloboditi još neoslobođene krajeve i gradove i na taj način omogućiti našem narodu i narodnoj vlasti da što prije otpočne sa obnovom zemlje. U vezi s tim lako ćete objasniti potrebu davanja nužnih i opravdanih žrtava za taj veliki i sveti cilj. Ukoliko uspijete i dalje razvijati duh borbenosti i ofanzivnosti, vojnički zadaci koji će stajati pred vašim jedinicama biti će bolje i lakše izvršeni.

Zadaci koji stoje pred nama nisu laki, »mi idemo naprijed«, mi ćemo primiti mase novih boraca, zaplijeniti mnogo novog oružja;- motorizacije i ratnog materijala. Već bihaćka operacija pokazala je da nismo potpuno spremni sve to organizaciono savladati. Zato organizacionom sređivanju jedinica, njihovom vojničkom učvršćeju, podizanju svijesti novih boraca, sređivanju i čuvanju materijala kojeg zaplijenimo politički su komesari dužni posvetiti najveću pažnju.

U budućim bitkama sve mora ići bolje nego dosada, zato iskoristite svaki pa i najmanji odmor za sređivanje i organizaciono učvršćenje vaših jedinica. Ako po tim pitanjima pružimo pomoć našim komandantima, jedinice će nam ići iz uspjeha u

[3] Dejstva jedinica 4. armije i 4. udarnog korpusa JA za oslobođenje istočne Like i Bihaća počela su 20. marta 1945. Posle višednevnih borbi, Bihać je oslobođen 28. marta (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).

[4] U borbama za oslobođenje Bihaća gubici neprijatelja bili su 1062 mrtva i oko 750 zarobljenih (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).

uspjeh i svi zajedno lakše ćemo izvršavati velike zadatke, koji stoje pred nama i koje nam generalna ofanziva naše Armije postavlja pred naš korpus.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — pukovnik:
M. P. **V. Holjevac** s.r.

BR. 69

PLAN POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA 19. UDARNE DIVIZIJE JA ZA PERIOD OD 1. DO 15. APRILA 1945. GODINE[1]

STAB
XIX. UD. DIVIZIJE J.A.
K. br. 15
2. IV. 1945. g.

POLITKOMESARIMA V., VI. I XIV. BRIGADE, ART. DIVIZIONA I SVIM POLITKOMESARIMA PRISTABSKIH JEDINICA

Formiranjem privremene jedinstvene vlade federativne Jugoslavije[2] učinjen je dalji korak u razvitku oslobodilačke borbe naših naroda. Pravi smisao i značaj toga događaja mora biti do u tančine i pravilno razjašnjen svim borcima i rukovodiocima naše divizije. Radi toga postavlja se plan polit, rada, koji će obuhvatiti obradu svih članaka iz naše štampe, a koji su u vezi formiranja Jedinstvene vlade. Plan bi se trebao ostvariti u periodu od 1—15 aprila.

Predlažemo da se uradi ovako: Komesar ili pom. komesara brigade treba da spremi referat o Jedinstvenoj vladi i da ga podnese najprije pred političkim rukovodiocima, a zatim pred borcima (po bataljonima ili čitave brigade — već prema mogućnostima). Referat bi trebao da bude kratak i da dade osnovu i pravac, a prorada članaka treba upoznati sve borce i rukovodioce sa svim detaljima.

U referatu se dotaći:

1. Momenat kad je formirana vlada.

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 8-1/13, k. 1012.**
[5] **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.**

a) Vanjska vojno-politička situacija: Odvija se u duhu zaključaka Krimske konferencije. Ofanziva na zapadu Tolbuhina i Malinovskog u Mađarskoj. Skori slom Njemačke; vrše se pripreme za konferenciju u San Francisku — pitanje mirne izgradnje.

b) Davanje naziva našoj vojsci i njeno prerastanje u Jug. armiju i Jug. mornaricu.

2. Zašto je formirana vlada?

a) Njeno formiranje proizlazi iz unutrašnjih i vanjsko-političkih potreba. Formiranje vlade i postavljanje namjesništva je predviđeno Sporazumom od 2. XI. 1944. g. između Nacionalnog komiteta na čelu sa Maršalom Titom i kraljevske jug. vlade na čelu sa Dr. Subašićem — na temelju linije NOP-a. i na liniji politike JNOF-a.

3. Sta znači formiranje Jedinstvene vlade za narode Jugoslavije?

a) U inostranstvu: Nepostojanje više nijedne vlade koja bi htjela pretstavljati narode Jugoslavije (naglasiti naročito organizovanu borbu ranijih vlada protiv našeg pokreta). Sada smo pretstavlieni jednom jedinstvenom vladom, koia je u našoj zemlji, na čijem se čelu nalazi Maršal Tito. Olakšati učvršćenje položaja naše nove vlade u inostranstvu. Veća pomoć od Saveznika itd.

b) U unutrašnjosti: Znači korak ka učvršćenju državne organizacije, razvijanju N.O. Odbora naše vlasti. Ukratko, pomoći će da se što brže srede i normalizuju prilike u našoj zemlji na svim poljima rada.

4. Karakter vlade i njeni zadaci.

a) Vidi se iz sastava vlade i iz same deklaracije, koju je Maršal Josip Broz Tito objavio preko beogradskog radija. Ujedno i zadaci.

b) Upoznati borce sa ličnim sastavom vlade. Pročitati biografije.

Referat bi u glavnom trebao da se drži gornjeg reda, razumije se proširen i nadopunjen, koristeći se materijalom iz centralne štampe, koja nam stoji na raspoloženju, a iz koje se može izvaditi sve što je potrebno za razjašnjenje i obradu gornjih postavki.

Po završenom referatu može se održati kratka diskusija, a po proradi članaka sa borcima također održati završnu diskusiju iz koje će se vidjeti koliko su borci razumjeli i shvatili.

Prop. otsjeci su dužni da potpomognu i usmjere i svoj rad tako da bi prorada toga plana bila što bolja i korisnija.

Svi listovi i novine koji izlaze po jedinicama trebaju također da budu angažovani u ovom pravcu i to tako što će se

oni baviti više kako se u kojoj jedinici radi, koliko se uspjelo, a ne pisati o onome što već ima u našoj centralnoj štampi.

Parole također treba da budu ispisivane, a koje možemo vidjeti u uglovima naših centralnih listova ili iz samih listova.

Čitanje i obradu članaka organizirati i preko čitalačkih grupa. U kratko rečeno, angažovati sva sredstva koja stoje na raspoloženju i planski ih iskoristiti za postignuće željenog cilja.

Za obradu teme služite se:

1. »Borba« br. 58 od 6. marta:
   »Mandat za sastav Jedinstvene vlade dobio Maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito«.
2. »Borba« br. 60 od 8. marta:
   »Jedinstvena vlada Jugoslavije«.
3. »Borba« br. 61 od 10. marta:
   »Deklaracija vlade demokratske federativne Jugoslavije«.
4. »Borba« br. 64 od 13. marta:
   »Povodom deklaracije vlade federativne Jugoslavije«.
5. Ili »Politika« od 7. i 8. marta:
   »Govor Maršala Tita na poslednjoj sjedinici Nac. komiteta«; »Maršal Tito obrazovao privremenu narodnu vladu«.
6. »Politika« od 9. marta:
   »Privremena naša vlada — novi uspjeh naših naroda« (Moša Pijade).
7. »Naprijed« br. 97 od 13. III:
   »Jedinstvena vlada Jugoslavije — naša nova pobjeda«.
8. »Naprijed« br. 98 od 20. marta:
   »Hrvatski narod stoji nepokolebivo iza Jedinstvene jugoslavenske vlade, kojoj je na čelu pretsjednik — naš Maršal Tito«.
9. »Naprijed« br. 98 od 20. marta:
   »O značenju deklaracije Jedinstvene jug. vlade«.
10. Ili »Narodni vojnik« br. 25 od 17. III:
    »Deklaracija narodne vlade demokratske federativne Jugoslavije«.

Koristiti još i sledeće članke: »Borba« br. 12 od 13. I., članak: »Napad na Sporazum Tito — Subašić« i »Narodni vojnik« od 2. II., članak: »Uvjeren sam da će naši veliki Saveznici konačno ubrzati ono natezanje u Londonu, pa da se Sporazum odmah sprovede u djelo ili ga ne bude«.

Ukoliko se smatra za potrebno, može se koristiti člancima i materijalom koji nije predviđen ovim planom.

Propagandni otsjeci neka odmah članke srede, umnože, a ako nekih članaka u nekoj jedinici nema, neka se odmah obrato propagandnom otsjeku divizije.

S.F. — S.N.

Politkomesar — p.pukovnik

BR. 70

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 20. UDARNE DIVIZIJE JA OD 2. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET
XX. UDARNE DIVIZIJE IV. J.A.
Br. 1/45

CENTRALNOM KOMITETU KPH.

Dostavljamo vam izvještaj o radu i stanju Partijske organizacije za mjesec mart.

1. ORGANIZACIONO STANJE:

Danas po spisku u našoj partijskoj organizaciji ima 953 člana, od kojih u rashodu je 120. Kroz ovaj mjesec bile su slijedeće izmjene: primljeno u K.P. 168 članova (iz SKOJ-a 90, a iz kandidata 78). Iz drugih jedinica van divizije došla su 4 člana. Isključeno je iz organizacije 5 članova, a poginulo 8 članova, dočim prekomandovano van divizije 1 član K.P.

SKOJ-evska organizacija u diviziji broji 1.076 članova po spisku, a od toga je u rashodu 139.

Prema priloženoj tablici[2] jasno se vide nastale promjene u pogledu kvantiteta organizacije, što je ujedno dokaz da je pitanje omasovljenja pravilno shvaćeno i dobro postavljeno. Sektaštvo, osim u par ćelija, potpuno je otklonjeno, a razlog što još ima dobrih starih boraca koji su mogli biti članovi partije ali još do danas nisu ie u tome što se nije dovoljno sa njima radilo i pripremilo ih se za primanje u partiju. Iako je u pogledu omasovljenja učinjen velik korak napred, ima još nedostataka, kao

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22-1/10, k. 1029 II.**
[s] **Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**

na primjer: III. bataljon VIII. brigade, koji je najbolji bataljon u brigadi i koji je imao najviše mogućnosti omasovljenja organizacije, nije omasovio organizaciju. Razlog je u tom pogledu kruto držanje bataljonskog partijskog rukovodioca. U istom bataljonu kad se to postavilo pred partijskog rukovodioca, on najednom u većem broju omasovljava organizaciju, a da isti drugovi nisu bili dovoljno pripremljeni. Otežavalo je omasovljenje i to, što je prije rad na pripremanju drugova za ulazak u partiju u nekim jedinicama padao uglavnom na sekretare ćelija, a toga u pojedinim ćelijama ima i danas.

Divizijski komitet, proširen prema zadnjim direktivama CK KPJ,[a] mnogo je pospješio razvoj partijske organizacije. Obilaženjem su zapaženi mnogi problemi i smjelije su rješavani. Još nije u potpunosti postignuto, da svi članovi komiteta obilaze sve jedinice, jer to mogućnosti nisu dozvoljavale.

U prištabskim jedinicama divizije i brigada, formiranjem partijskih komiteta tih jedinica i njihovim djelovanjem, omogućilo se brže organizaciono sređivanje i napredak organizacija u tim jedinicama. Ranije nisu postojale ćelije u svim jedinicama a onde gdje su postojale nisu bile organizaciono sređene i čvrste. Dočim danas formirane su u svim jedinicama ćelije i postavljeni sekretari, te se rad počeo odvijati jednako kao i u brigadama.

Bataljonski biroi u brigadama su popunjeni. Većinom su to mladi članovi partije sa malo iskustva i teoretskog znanja, ali su vrlo agilni u radu. Ima slučajeva da već stariji rukovodioci, koji se još nisu potpuno snašli na sadašnjim dužnostima i nemaju uslova za daljni razvoj, osjećaju zamor u radu i popuštaju. Tako na primjer u VIII. brigadi pomoćnik komesara III. bataljona Gulin Marko, komesar IV. bataljona Andrija Tomašević, komesar čete Baranović Vice itd. Mi mislimo iste smjeniti mlađima, a njih postaviti na druge dužnosti.

Rad bataljonskih biroa zadovoljava. Uočavaju probleme i pravilno ih rješavaju. Podjela rada je pravilno postavljena, ali u nekim biroima rukovođenje partije u jedinicama se odvijalo preko pojedinaca, a nije stvar svih članova biroa. Tako npr. u IX. U. Brigadi vojnički i politički sektor rada je stvar komesara bataljona, a ostali ne učestvuju direktno u tome. Ili plan dobiven od viših štabova ne prenašaju na biroe, već komesar sam isti sprovađa. Isto tako u nekim biroima VIII. i X. U. Brigade sekretari biroa duže vremena ne idu u ćelije, a i pomoć članovima Partije sa strane biroa nije bila dovoljna.

Rad štabskih ćelija se mnogo popravio. Familijarnost, a iz toga proizašli nedostaci pojedinih članova štabskih ćelija u prošlom mjesecu, gdje smo upotrebili najenergičnije mjere, u

[5] Verovatno se misli na pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ).

mnogome su primjerno koristile ovim ćelijama. I rad uopće se popravio. Slučaj prije da su štabske ćelije riješavale pitanja koja treba da riješava biro, danas već nije. Rad na njihovoj ličnoj izgradnji je danas isto bolji. Ovome napretku je naročito doprinijelo pismo divizijskog komiteta upućeno svim organizacijama, gdje se naročito naglašavao rad štabskih ćelija.

Partijska organizacija općenito gledajući u diviziji je čvrsta i rukovodi životom i radom divizije. Zalaganje u radu i osjećaj odgovornosti članova Partije je na visini. Tu i tamo ima još nedostataka koje je partijska organizacija uočila i riješava ih. Zbog grešaka isključeni su iz Partije slijedeći drugovi: poručnik **Grgurević Mile,** komandant V (talijanskog) bataljona VIII. U. Brigade, zbog mnogih svojih grešaka — neiskrenosti prema Partiji, nedozvoljenih odnosa prema ženama, laganju itd., **Zivković Marko** zbog neizvršenja vojničkog zadatka; **Periša Marinko** zbog nedozvoljenog oduzimanja narodne imovine i neiskrenosti prema Partiji; u IX. U. Brigadi: komesara čete **Jeričević Franu** zbog kukavičluka, neiskrenosti, neaktivnosti, a isti je već ranije bio kažnjen partijskim ukorom; vodnika **Cariju Ivana** zbog aljkavosti i oduzimanja narodne imovine. Još tri člana su dobila partijski ukor zbog sličnih grešaka.

U Partiju su primljena dva člana koji su prije bili isključeni zbog raznih grešaka, a danas su ih otklonili.

Rad sa kandidatima je mnogo bolji nego do sada. Novi način rada sa kandidatima — da prisustvuju na radnim i teoretskim sastancima, omogućio je brže i temeljitije pripremanje istih za ulazak u Partiju. Ujedno je povećan broj kandidata, što stvara bolje uslove za veće omasovljenje organizacije.

Teoretski rad u okviru cijele divizije je tekao dobro. Do sada nedostatak planskog rada je potpuno otklonjen, te se u cijeloj diviziji po planu proučavalo: Razvitak radničkog pokreta i teoriju Partije. Isti materijal nije svugdje jednako savladan, a najveći razlog je pomanjkanje materijala. Metod rada koji smo upotrebljavali (da bolji rukovodioci drže referate, zatim proučavaju po ćelijama, te na koncu preko konferencija provjere proučeno) u većem dijelu jedinica divizije pokazao se kao najpraktičniji. Dočim u nekim jedinicama zbog niskog teoretskog nivoa partijskih rukovodioca taj metod se nije mogao upotrebljavati, već se radilo starom metodom. Po završetku proučavanja ovog materijala, mislimo obrađivati »Organizaciono pitanje Partije«.

Organizacija SKOJ-a je zdrava i čvrsta. Aktivno učestvuje u riješavanju svih problema jedinica, a u borbi je primjer hrabrosti. Pitanje omasovljenja organizacije je isto pravilno shvaćeno, te je primljeno 234 nova člana. Dosta članova SKOJ-a je prekomandovano, a isto tako i poginulo. Skojevska rukovod-

stva se dosta dobro snalaze u radu i rukovode organizacijom. Brigadni komiteti nisu još postali kao cjelina rukovodstva u brigadama. Nisu izvršene podjele rada, ne obilaze ostale jedinice ita., sto ima opravdanih razloga — pokreti, udaljenosti jedinica, mladost rukovodioca, često mjenjanje itd. Uglavnom sav rad paaa na bataljonske komitete i Drigaane rukovodioce koji ih pomažu u radu. Bataljonski komiteti, iako im se članstvo često mjenja zbog smrti, prekornandovanja ili izdizanja članova komiteta na nove dužnosti, dobro se snalaze i samostalno rukovode organizacijom. U prištabskim jedinicama divizije formiran je komitet SKOJ-a analogno partijskom, na koji način rad mnogo bolje teče. Prijašnji nedostatak planskog rada u cijeloj diviziji većim dijelom je otklonjen i danas se rad pravilno planski izvađa. Dočim u nekim jedinicama se on i šablonizirao. Rad sa omladinom je bio dobar, ali se on više svodio na individualni rad nego na skupni.

Teoretski rad nije svugdje podjednako tekao, a opet je najveći uzrok bio pomanjkanje materijala, što je nužno potrebno za izvađanje planskog rada. Prorađivalo se: Karakter SKOJ-a i neka direktivna pisma C.K. SKOJ-a.

Pomoć Partije SKOJ-u, iako je sada mnogo bolja nego prije, nije još dovoljna. U svim ćelijama i biroima postavljen je omladinski sektor rada. Ali još ima nedostataka u obilaženju i pomaganju organizaciji SKOJ-a. Pomoć je uglavnom bila odozgo, ali je mali broj članova K.P. koji rade unutar Skojevih aktiva.

2. VOJNO-POLITICKO STANJE:

Na vojničkom polju iskrsli su novi problemi, a kao najvažniji, u kojem pravcu je i partijska organizacija usmjerila svoj rad, jest: postići sadejstvo svih oružja, u čemu se teško snalaze naši rukovodioci. Da bi postigli to, partijska organizacija je oštro postavila pred vojničke rukovodioce stručnu ličnu izgradnju. To su mnogi ozbiljno shvatili i prihvatili taj rad. Osim toga članovi naših štabova održavali su česte sastanke sa rukovodiocima, gdje su tretirali ta pitanja.

Poznavanje oružja nije više problem, jer se uspjelo sistematskim radom i takmičenjem riješiti ga. Isto tako pitanje discipline je mnogo poboljšano, a naročito kod boraca. Ima još izvjesnih slučajeva nediscipline, koja ne utječe mnogo na stvar jedinice, kod nekih rukovodioca.

Autoritet rukovodioca, naročito nižih, što je prije bio problem, jest postignut.

Na političkom kao i na kulturno-prosvjetnom polju usplelo se naročito mnogo. Bitnu ulogu u tome odigrali su propagandni otsjeci divizije i brigada. Uloga propagandnih otsjeka

nije odmah pravilno shvaćena od nižih rukovodioca i sektašilo se u pogledu biranja ljudi za iste odsjeke. Partijska organizacija je uložila dosta truda, da bi pravilno organizirala prop--odjele, tamo postavila najbolje ljude, omogućila im uspješan rad. Isto se postiglo i postavilo se u prop-odjele brigada najbolje komesare bataljona, a tako i prop-odjel u diviziji je sastavljen od vrlo spremnih i dobrih komunista.

Dosadašnji najvažniji problem, prevaspitati nove borce i upoznati ih sa najosnovnijim pitanjima i ciljevima naše borbe je riješen. Borci su upoznati sa najosnovnijim stvarima. Pri tome je bilo grešaka, tako da se u nekim jedinicama taj rad sveo isključivo na učenje samih kratica. Ujedno nedostatak u diviziji uopće je bio taj, što borci učeći ovo nijesu se upoznavali sa aktuelnim političkim momentima.

Prije važan problem, koji i dalje ostaje, to je političko i opće kulturno izdizanje našeg političkog kadra. Iako se partijski postavilo pred rukovodioce učenje, što se i izvršava, iako se raznim kursevima i češćim sastancima sa rukovodiocima nastojalo podići politički i opći kulturni nivo rukovodioca, nije se postiglo nužne rezultate. A najveći razlog jest, što se često mjenjaju rukovodioci, ginu ili su ranjeni, te se stalno izdiže nove sa kojima je potrebno ponavljati isti rad.

Bratstvo i jedinstvo je skovano kroz ove borbe i ne pojavljuje se više kao problem. Kao problem ostaju kažnjenici, kojih je dobar broj i za koje nema izgleda da bi ih se skoro mogli prevaspitati. Dapače ima i takovih, koji lukavo ometaju rad sa ostalim borcima.

Kao plan za daljnji politički rad sa borcima uzeli smo slijedeći: »Federativno uređenje Jugoslavije«, »Nema povratka na staro«, »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1944. god.« — knjiga, Tito.

Kulturno-prosvjetni rad je bio uspješan. Prop-odjeli su odigrali važnu ulogu. A naročito je doprinijelo što su Partija, a naročito SKOJ, individualnim radom bili potstrekač i organizator u sprovođenju kulturno-prosvjetnog plana rada, što se osjetila koordinacija rada i pravilno iskorištavanje prop-odjela.

Kao najvažniji problem je bilo likvidirati nepismenost, u čemu se uspjelo dosta, te je u dvomjesečnom takmičenju 452 borca naučilo čitati i pisati.

Izdavanje novina, četnih, bataljonskih, brigadnih, bilo je redovito. Ujedno brigade su svakodnevno dostavljale radio-vi-' jesti a divizija bilten. Izlazi »Tjednik «divizije i divizijski list itd. U jedinicama su organizirana razna fiskulturna takmičenja, održaju se kulturna predavanja, daju se priredbe itd., a što je najvažnije uspjelo se preko cjelog ovog kulturno-prosvjetnog rada unijeti i politički propagandni karakter. Tako da danas

kulturno-prosvjetni rad, nije samo kulturno-prosvjetni, nego i politički propagandni rad. Živost na ovome polju rada je velika i nije pitanje nju uzdržati, već su svi izgledi da će ovo poći još snažnije naprijed.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj 2. IV. 1945. god. Sekretar divizijskog komiteta
Đorđe Bonačić

BR. 71

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 27. UDARNE DIVIZIJE OD 2. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 3. UDARNOG KORPUSA JA O VOJNO-POLITICKOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

POLITIČKI KOMESAR
XXVII U. DIVIZIJE J.A.
2 aprila 1945 godine

IZVJEŠTAJ

POLITIČKOM KOMESARU III KORPUSA

U toku februara divizija je dejstvovala uglavnom na otsjeku fronta Vlasenica — Drinjača — Zvornik — Kozluk.[2] 19 Birčanska brigada bila je čitav mjesec odvojena od divizije i samostalno dejstvovala na sektoru Vlasenica — Sokolac i na ko-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 16/1-6, k. 409.

[2] Početkom februara 1945. u rejonu Vlasenice 27. udarna divizija vodila je borbe protiv nemačke 22. i 181. pešadijske divizije. Kada se, 7. februara 22. pešadijska divizija probila u Zvornik, 27. udarna divizija bez 19. brigade, po naređenju Štaba 2. armije, prebacila se 8. februara u rejon Zvornika i sutradan u sadejstvu s jedinicama 17. udarne divizije otpočela napad na delove te nemačke divizije na sektoru između r. Kamenice i r. Jošanice. Od toga dana 27. udarna divizija vodi svakodnevne borbe protiv navedenih nemačkih snaga, sve dok se 22. pešadijska divizija nije, uz pomoć 734. puka, probila, krajem februara, u rejon Janje, a potom i u Bijeljinu, gde se spojila s jedinicama Borbene grupe »Skenderbeg« (vidi Arhiv VII, reg. br. 41-2, k. 409, reg. br. 6-22 i 7-22, k. 1111; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—521).

munikaciji Sokolac — Rogatica.[3] Dvije brigade (16-ta i 20-ta) skupa su dejstvovale na sektoru Drinjača — Zvornik — Kozluk u sklopu glavnine snaga II Armije.

Desetodnevne, neprekidne i uporne borbe (8—19. II.)[4] pokazale su da su naše jedinice spremne i za izvršenje najtežih zadataka i da su prilično bile pripremljene za frontalne borbe. U priličnoj mjeri osjetila se samostalnost štabova bataljona a još u mnogo većoj mjeri štabova brigada. Sadejstvo između naših jedinica bilo je uglavnom na visini, dok sa ostalim snagama nije. Ovo se naročito odnosi na štabove bataljona. Ove borbe su bile velika škola za naša rukovodstva, gdje su komande četa i štabovi bataljona pored najvećeg broja novih boraca postizali znatne uspjehe, ne trpeći kao ranije teže gubitke u rukovodiocima. Isto tako pokazalo se da naša i niža rukovodstva znaju i najčešće puta da cijene situaciju i da donose pravilne odluke.

Značajno je istaći da su naše jedinice naučile u ovim borbama da ratuju i postižu uspjehe u dnevnim borbama.

Pa ipak u ovim borbama divizija je imala pored osjetnih gubitaka u ljudstvu i prilične gubitke u rukovodiocima, tako da su se postavili kao najvažniji zadaci popune jedinica i popuna upražnjenih mjesta, naročito u komandama četa, vodnicima i desetarima. U ovim borbama poginuli su komandant i zamjenik komandanta I bataljona 16 brigade.

[3] Ta brigada je u februaru i početkom marta 1945. dejstvovala na komunikacijama Vlasenica — Sokolac i Sokolac — Rogatica, gde je, pretežnim delom, vodila borbu protiv četnika i ustaša. Ona je, posle trodnevnih borbi, 15. februara oslobodila Han-Pijesak (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-22, 7-22, 8-22 i 9-22, k. 1111, reg. br. 41-2, k. 409, reg. br. 6-13, k. 272 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—521).

[4] Jedinice 27. udarne divizije, u sadejstvu s jedinicama 17. i 38. udarne divizije, otpočele su 9. februara 1945, na liniji r. Kamenica — r. Jošanica — Lišina — s. Marčići (kod Zvornika), napad na nemačku 22. pešadijsku diviziju, koja se od s. Drinjače probijala ka Zvorniku. U prvom naletu jedinice NOVJ razbile su osiguravajuće delove nemačkog 65. puka, a zatim su nastupale ka komunikaciji Drinjača — Zvornik. Neprijatelj je odmjh doveo pojačanja iz Zvornika i Drinjače. U toku dana i noći vođene su ogorčene borbe. Pojedini položaji po nekoliko puta su prelazili iz ruke u ruku, ali su jedinice 27. udarne divizije i ostale snage. NOVJ 11. februara ipak uspela da izbiju na komunikaciju između ušća Kamenice i Šamana i da nemačku diviziju preseku na dva dela, čime su stvoreni uslovi za njeno potpuno uništenje. Tek posle prodora delova 104. lovačke divizije i drugih neprijateljskih snaga prema Tuzli, kao i izvlačenje 17. udarne divizije NOVJ i njenog upućivanja prema Tuzli, jedinicama nemačke 22. pešadijske divizije pošlo je za rukom da se ponovo spoje i da prodru u Zvornik. Borbe su nastavljene i sledećih dana, sve do 19. februara, kada se nemačka 22. pešadijska divizija povukla ka Janji i Bijeljini, a jedinice NOVJ oslobodile su Zvornik (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-22,-6-22, 7-22, k. 1111, reg. br. 23-5, k. 1258, reg. br. 22-12, k. 272 A, reg. br. 30-5, k. 1258, reg. br. 41-2, k. 409).

Zahvaljujući odmoru od nedelju dana na prostoru Capardi jedinice su ponovo organizaciono sređene, delomično popunjene i uglavnom pronađene zamjene skoro svim rukovodiocima koji su izbačeni iz stroja. Ovaj odmor do maksimuma je iskorišćen za sređivanje i pripremanje jedinica za nove zadatke. Međutim, 19 Birčanska brigada, koja je bila odvojena, bez neposredne kontrole i pomoći, zaostala je bila osjetno za ovim brigadama. To se naročito osjetilo u tome što borci iz Srbije, iako su već prilično dugo bili u brigadi, nisu naučili koliko se moglo a njihova borbena gotovost i izdržljivost daleko je bila zaostala iza boraca u ostalim brigadama, isto tako i iskustvo štabova bataljona i komandi četa kao i štaba brigade bilo je niže nego u ostalim brigadama. Sve do početka marta bila je prilično česta pojava simuliranja raznih bolesti, manje pokušaja organizovanog dezerterstva, a više pojedinačnog i neorganizovanog, dva tri slučaja samoranjavanja od kojih je za jedan utvrđeno da je namjerno, više pokušaja trovanja živom i raznim travama kao i puščanom mašću, a fizička iscrpljenost bila je vrlo česta pojava kod priličnog broja boraca. Bilo je i slučajeva smrzavanja. Interes za političko i vojničko uzdizanje kod velikog broja boraca nije postoiao. čemu su najvećim dijelom krivi vrlo neiskusni i mladi politički i vojni rukovodioci koji nisu znali u svakoj situaciji da postave pravilno sebi zadatke i da rade sa borcima. Stab brigade takođe nije bio dovoljno elastičan i aktivan a ponajviše se osjećao nedostatak sistema u radu. U ovoj brigadi osjećao se prilično jak uticaj četnika koji je prenošen preko roditelja boraca koji su dolazili iz Srbije, a politički rukovodioci nisu znali blagovremeno intervenisati niti pak često puta čak ni osjetiti uticaj četničke propagande. Radi ovoga je spriječen dolazak u jedinice naše divizije ma kome i pod bilo kojim izgovorom sa strane.

Manje političkog rada bilo je u toku februara na prostoru od s. Klise preko Capardi, Papraće i Kamenice. Konferencije se šire nisu održavale radi toga jer se na ovim prostorijama vodila borba, dok je bilo manjih sastanaka sa grupama seljaka i seljanki.

27 godišnjicu Crvene armije proslavile su 16 i 20 brigada zajedno sa štabom divizije svečano u Capardima, kojom su prilikom i diieljena odlikovanja — ukupno Ordena i Medalja za hrabrost 279.[5] U Memićima ie jedan bataljon 20 brigade slavio Godišnjicu Crvene armije sa narodom iz Sprečanske i Memićske opštine, gdje je o Crvenoj armiji govorio komesar 20 brigade.[6] U Birčanskoj brigadi proslava je izvedena bez okupljanja čitave brigade radi toga jer je bila rasturena na širokom

[5] Ta brojka je u dokumentu dopisana crnim mastilom.
*** Radomir Sćepanović**

frontu. Takođe su i u ovoj brigadi na dan godišnjice predavana odlikovanja.

U toku marta divizija je dejstvovala na sektoru Sokolac — Crvene Stijene i boravila je na prostoriji Sokolovići — Glasinac i selima do Bogovića. Vodila je borbe sa njemačkim snagama u Sokocu i okolnim uporištima, te na komunikaciji Sokolac — Crvene Stijene.[7] Od 27. III. vode se uspješne, žestoke borbe bez predaha i odmora. U ovim borbama Birčanska brigada pokazala je više borbene gotovosti, izdržljivosti i snalažljivosti nego smo očekivali, iako je štab divizije neprekidno 15 dana radio sa ovom brigadom (politkomesar[8] je bio 8 dana). Neprekidno su održavani sastanci sa vojnim i političkim rukovodiocima kao i sa ostalim posebno i skupa na koiima su prenošena i razrađivana iskustva iz borbi naših dviju brigada na sektoru Drinjača — Zvornik — Kozluk. pripremani rukovodioci za nov način ratovanja u sklopu većih snaga pod ovim uslovima koii zahtjevaiu naročitu upornost, snalažljivost i izdržljivost. Danas ova brigada ne zaostaje za ostalim.

Osnova političkog rada za mart bila je: dalinie upoznavanje boraca sa odlukama Krimske konferencije, članak druga Đilasa povodom Krimske konferencije.[9] deklaracija privremene vlade drufa Tita[10] i članci u vezi s tim (Đilasov povodom izjava raznih političara i dr.).

Obzirom na popunu diviziie u toku marta novim liudstvom — Arnautima sa Kosova i Metohije takođe je pripremi boraca i rukovodioca za priiem Arnauta posvećena naiveća pažnia i doček ie uglavnom bio vrlo dobar. U vezi sa dolaskom ovosa liudstva u program političko? rada uneseno ie upoznavanie boraca i rukovodioca sa NO borbom naroda Albaniie. i o Albanezima u našoi državi, kao i UDoznavanie sa politikom režima bivše .TiiffosIfnHie n^e^aa f»lhansVirri rnaniinama. Kroz bricnde se prorađuju članci druga Velja Stojnića o borbi naroda Albanije za slobodu.

U toku marta sve iedinice divizije u svim selima pa i naiVabačeniiim zaseocima živo su radile sa narodom. Konferenciie i sastanci održavani su po svim selima, a naročito su se jedinice anfažovale u pripremaniu naroda za izbor sreske skupštine. u obiašniavaniu značaia nove vlade i njenoe programa. U nekoliko mahova razne jedinice odricale su se obroka mesa

[7] U to vreme 27. udarna diviziia vodila je borbe na širim Drilazima Saraievu. a u okviru operacija za oslobođenje ovoga grada (vidi dok. br. 39, objaSnienie 4).

[8] Odnosi se na političkog komesara 27. udarne divizije Zariju Skerovića.

[9] Odnosi se na članak »Presuda nad hitlerovskom Nemačkom je izrečena i biće izvršena«, obiavlien u »Borbi« 15. februara 1945. godine.

[10] Vidi dok. br. 17. obiašnjenje 2.

z? jedan ili više dana kao i hljeba, a i kupljeni su prilozi u šećeru, zejtinu, marmeladi i dr. u korist najsiromašnijih i onih koji su najviše žrtvovali u ovoj borbi. A čitava divizija se odrekla jednog obroka hljeba i dnevnog sledovanja zejtina u korist sirotinje sa Glasinca i tako je predano NO Opštinskom (preko Okružnog) odboru za Glasinac 1000 kg brašna i 100 litara zejtina. Pored toga naše intendanture predale su odborima veći broj krava i nešto više od 150 ovaca. 27 marta održani su zajednički sastanci naroda i vojske gdje je govoreno o značaju toga datuma.

Da bi se pojačao u diviziji rad po svim sektorima, a naročito u vezi sa odlučujućim bitkama za Sarajevo, gdje divizija učestvuje u najvećim i najsloženijim operacijama od svoga postojanja, temeljito smo pripremili takmičenje sa određenim programom po svim sektorima na kome su angažovani svi rukovodioci i sve organizacije. Takmičenje će trajati do 30 aprila, a otpočelo je svjetskom omladinskom nedjeljom za koju je bio među našom omladinom vrlo veliki interes. I još prvog dana osjetili su se rezultati, život kroz jedinice bio je vrlo buran, organizovan i sav u duhu takmičenja i parole »sve za Sarajevo«. Ovo takmičenje već je mnogo doprinijelo za oživljavanje rada u samostalnim jedinicama oko štabova, gdje se do sada, naročito po brigadama, najmanje radilo, bez dovoljno kontrole i sistema.

20 Romanijska brigada

Od početka marta pa sve do pred kraj mjeseca u ovoj brigadi komesar je vršio dužnost komandanta, jer je komandant[11] otišao na školovanje, tako da je brigada bila praktično bez komesara. Ovo se u priličnoj mjeri osjetilo i negativno odrazilo na rad u brigadi, što se vidi po tome da je oslabio politički rad, da nije bio dovoljno konkretan, kao i u tome što su štabovi bataljona pravili greške u diobi sledovanja borcima za koje su primali (šećer, zejtin, marmelada). Veće greške u ovom pogledu napravio je štab IV bataljona, radi čega je čitav uzet na odgovornost. Jedinice ove brigade radile su dosta u narodu, a narod ovu brigadu ionako najbolje poznaje i prima u ovom kraju.

Priprema takmičenja (proljećnog) u ovoj brigadi je bila najbolja, a skoro čitava brigada je bila okupljena na konferenciji 20 marta, kada se je proglasilo takmičenje. Konferenciji je bio prisutan i politički komesar divizije. Politički rad odvijao se prema određenom planu za mart i sve teme, svi članci o Krimskoj konferenciji, komentari ove kao i o novoj vladi i njenoj deklaraciji prerađivani su i još se prerađuju, no bez dovoljno uspjeha, naročito u IV bataljonu gdje komesar bataljona nije u stanju da samostalno rukovodi političkim radom niti pak da

[11] **Mitar Minić**

pravilno i jasno objašnjava stvari. U toku marta održan je veliki broj konferencija i časova, kojima uvjek neko od bataljonskih ili brigadnih političkih rukovodioca prisustvuje, radi toga jer četni rukovodioci nisu u stanju da drže uspješne konferencije.

U čitavoj diviziji je radi mladosti četnih rukovodioca izdana direktiva, koja se sprovodi u život, da se svaka tema i svako predavanje prije prenošenja na borce obavezno proradi na sastanku svih političkih komesara i delegata (i pomoćnika komesara), kome najčešće prisustvuje i komesar brigade. Ova se mjera pokazala uspješnom. Kulturno-prosvjetni rad u ovoj brigadi reorganizovan je i dobro se odvija izuzev još u I bataljonu, gdje se tek ovih dana sprovodi reorganizacija. Propagandni otsjek ove brigade nije se dovoljno snašao, niti je pak saradnja između bataljonskih rukovodioca i otsjeka bila dovoljna. U svim bataljonima u toku marta održano je po četiri ili pet prosvjetnih predavanja, uglavnom iz geografije (o Jugoslaviji i Balkanu, o kontinentima, rijekama i planinama kao i o atmosferskim pojavama). U dva bataljona držana su predavanja i iz istorije — o Slovenima i južnim Slovenima, o čemu će se za izvjesno vrijeme samo govoriti i držati istorijska predavanja.

Brigada u narodu na prostoru Romanije nije pravila greške, čemu je doprinijela i okolnost da se sve jedinice snabdjevaju svim potrebama iz divizijskih magacina.

Svi politički komesari bataljona u ovoj brigadi su mladi na dužnostima, bez dovoljno iskustva i sistema u radu, ali su požrtvovani. Osnovni nedostatak, kao uostalom svih nižih i srednjih rukovodioca u diviziji, jeste to što ne znadu pravilno i brzo da uzdižu kadrove niti da pronalaze i odabiraju ljude koji se mogu najbrže razvijati. Iz ove brigade ionako je najviše bataljonskih rukovodioca išlo na nove dužnosti. Za političkog komesara brigade postavljen je krajem marta drug Košta Banjac, dosadašnji komesar III bataljona iste brigade, koji je na toj dužnosti bio više od godinu dana, ali koji se nije najbrže razvijao, i koji ne zapaža dovoljno brzo stvari. Za prvo vrijeme na ovoj dužnosti teže će se snalaziti, ali će uz pomoć koja će mu se pružiti zadovoljiti.

U borbama na Romaniji od 15 marta do 1 aprila poginulo je 19 rukovodioca, od kojih 1 komandant bataljona, a ranjeno 14. (Poginuo komandant I bataljona Branko Obradović iz okoline Rogatice).

Dosadašnji komesar brigade drug Radomir Šćepanović postavljen je za komandanta brigade.

Ova brigada je uglavnom vrlo dobro pripremila rukovodioce i starije borce za prijem Arnauta-boraca, ali se u borbama desilo nekoliko slučajeva da su izvjesni komandiri i vodnici pso-

vali borce Arnaute. Jedna grupa od 5 Arnauta dezertirala je iz ove brigade.

U najvećem broju četa izlaze zidne novine, dok četne ili bataljonske džepne novine ne izlaze. Povedena je živa kampanja za izdavanje listova i svi bataljoni već imaju uglavnom potreban materijal pisani za bataljonske i četne novine, a sprema se i brigadni list, ali pomanjkanje papira i tehničkog materijala najviše usporava izlaženje novina.

Značajno je napomenuti da su borci Arnauti od prvog dana počeli da aktivno učestvuju u kulturno-prosvjetnom radu i priredbama.

U brigadi je služba pozadine reorganizovana prema najnovijim direktivama, ali nije dovoljno učvršćena i sređena, čemu su razlog uglavnom nepismeni i neiskusni ekonomski rukovodioci. U sanitetu se takođe osjeća pomanjkanje stručnih radnika.

Brigada je dobila kompletno novo rusko naoružanje (pješadijsko), pa je u vezi sa ovim iskrsao i problem obuke ljudstva na ovim oružjima.

U brigadi nije bilo pojave odricanja poslušnosti uopšte, ali disciplina još uvijek nije najbolja, čemu su razlog neiskusni četni rukovodioci, koji ni sami još ne mogu da shvate potrebu i značaj čvrste discipline. U brigadi je kao i u svim jedinicama naše divizije problem govornička sposobnost i četnih i bataljonskih političkih rukovodioca, kao i daljnje savlađivanje linije naše borbe.

Dolaskom boraca Arnauta povećala se uveliko nepismenost, radi čega se pristupilo organizovanju analfabetskih tečajeva kroz bataljone. Smatramo da će ova forma dati najbolje rezultate u situaciji kada ima u brigadi oko 250 nepismenih, pa i više.

19 Birčanska brigada

Ova brigada ušla je u ove borbe za Sarajevo sa najmanje vojničkog iskustva, no sa dosta borbene gotovosti i politički dobro pripremljena. Osnovni opšti nedostatak ove brigade jeste što u radu nije bilo tempa i što se rukovodioci nisu pripremali za novi način ratovanja — frontalni. Ovome je doprinio i komandant brigade[12] što nije dovoljno izrastao a niti pokazao dovoljno interesa da i sam uči i druge da uči. U ovoj brigadi ljudstvo iz Srbije najslabije je primljeno i najteže se privikavalo na našu vojsku. Pa ipak u ovim borbama pokazali su prilično borbene gotovosti i nije bilo zabrinjavajućih pojava u vezi sa tim. Borbenost ove brigade pojačana je dolaskom Arnauta, koji

su vrlo dobro primljeni i koji su se u ovoj brigadi snašli bolje nego u ostalim brigadama. Štabovi bataljona ove brigade pokazali su prilično vještine u komandovanju i jedinice su izvršavale sve zadatke sa relativno malim gubicima. Ofanzivnost i izdržljivost ni poslije ovih neprekidnih sedmodnevnih bojeva nije popustila.

Politički rad odvijao se živo i redovno, a prorađivale su se čitavo vrijeme pomenute teme. U ovoj brigadi propagandni otsjek pružio je prilično pomoći bataljonskim rukovodiocima, naročito u kulturno-prosvjetnom radu koji je osjetno otskočio u posljednje vrijeme. U brigadi je pored pomenutih tema obnavljana prorada istorije narodno-oslobodilačkog pokreta i njegovih tekovina, a kroz čitav mart prorađivani su članci i držana predavanja o narodno-oslobodilačkoj borbi Srbije. Do marta u brigadi je bila prilično česta pojava dezerterstvo — oko 25 boraca je dezertiralo sa dva p. mitraljeza i to uglavnom ljudstvo iz Srbiie i manji broj iz doline Spreče. U to vrijeme osjetila se nedovoljna ljubav boraca prema oružju i osjećaj odgovornosti ZP. isto, o čemu se na vanrednim a i na redovnim sastancima i sa borcima i sa rukovodiocima najoštrije ukazivalo. U toku marta nije zapažen nijedan slučaj gublienia ili namiernog bacanja oružja. S vremena na vrijeme javljala se i krađa i preprodaja stvari, kao i kupovina hrane od naroda, čiji su nosioci bili borci iz Srbije. Putem savjeta, konferencija i disciplinskih kazni ove su poiave uglavnom otklonjene.

Rad političkih komesara u ovoj brigadi je bio naislabiji i sa naiviše šablona, što je naročito smetalo razvoju jedinica i nižih rukovodioca, i ovakva se pojava protezala uglavnom do polovine marta. Preko niza sastanaka sa političkim komesarima četa i bataliona posebno i skupa, kao i sa delegatima, i svih političkih komesara i pomoćnika u brigadi sa propagandnim otsiekom (dva puta) dobrim dijelom otkloniena je ova pojava i rukovodiocima data najjasniia i naikonkretniia uputstva za rad po svim sektorima. I u ovoj brigadi se svaka tema ili predavanie proradi prvo sa svim političkim rukovodiocima iz iednog ili dva bataliona zaiedno. pa tpk onda na četnim konferencijama i časovima. Održan ie veliki broi časova i konferenriia koie istina nisu dale ovakve rezultate kakvi bi se prema broiu sastanaka očekivali, a koji svakog dana bivaju sve bolji i usoiešniii. Poiačao se interes, naročito kod boraca iz Srbiie, za politički rad. Najveći broj Arnauta takođe pokazuje priličan interes za učenje.

Kulturno-prosvietni rad je organizovan i već je postao redovna poiava — sastavni dio stalnog života i rada i rukovodioca i boraca. Jedinice ove brigade dale su priličan broi priredbi za narod i voisku. koje istina nisu bile na umjetničkoj vi-

sini ali pokazuju napredak i stvaralačku volju boraca. Davano je nekoliko skečeva sa vrlo dobrim motivima o najaktuelnijim događajima i pitanjima iz Istočne Bosne (o uvlačenju četničkih i ustaških agenata u Narodno-oslobodilačke odbore, o razbijačkoj djelatnosti ovih prilikom formiranja Odbora NO Fronta, obnove zemlje i si.). I u ovoj brigadi je dolaskom boraca sa Kosova i Metohije porastao broj nepismenih. Rad na likvidaciji nepismenosti u ovoj brigadi bio je i prije prilično živ i pokazivao je dobre rezultate a i sad je vrlo živ. I ovdje će se pristupiti organizaciji analfabetskih tečajeva (grupe nepismenih boraca iz svih četa koje će izvjesno vrijeme biti izdvojene iz jedinica i pored štaba bataljona neprekidno učiti se pismenosti uz ostali politički rad). Sanitet u ovoj brigadi pokazao je u zadnje vrijeme vrlo dobre rezultate, osim čete koja se zarazila na prostoru Capardi i koja je bila izdvojena iz brigade. Nije se u toku ovog mjeseca pokazao ni jedan slučaj zaraznih bolesti. U drugoj polovini marta za 12 dana uzastopce nije se ni jedan borac javio za ljekarski pregled, što je vrlo značajno i pohvalno, a što je rezultat i političkog rada i sanitetskih rukovodioca. U ovoj brigadi je vašljivost ovoga mjeseca skoro potpuno nestala i samo još poiedinci imaju vaši.

Duh takmičenja i parole »sve za Sarajevo« najviše je koristio ovoj brigadi obzirom da je ona bila uglavnom u svemu zaostala za ostalim.

Intendantura je kao i sva služba pozadine reorganizovana, no ioš niie dovolino sređena. I u ovoj brigadi su zapažene greške u diobi sledovanja borcima, naročito u jednom (III) bataljonu. dok manie i u ostalim kao i u brigadnoj intendanturi.

Značajno je istaći da je ova brigada dala vrlo dobre rezultate u borbama čitave brigade i što ie naučila da ratuje uspiešno i po danu, što ie u izviesnoj mieri bio problem, tako da danas borci mnogo rađe ratuiu po danu nego po noći.

U toku marta brigada ie imala oko 30 izbačenih rukovodiora iz stroia, među koiima i komesar III bataljona drug Stevo Milanović. koii je poginuo.

16 Muslimanska briaada

Ova brigada je vrlo dobro iskoristila nedielini odmor na prodoru Caoardi i uglavnom potpuno sredila iedinice posliie borbi na sektoru Driniača — Zvornik — Kozluk kao i DODunila skoro sva unražniena miesta koia su nastala u toku borbi na pomenutom sektoru. U toku marta brigada se pripremala za borbe na ovom sektoru, aktivno politički radila, naročito na priiemu dviie nartiie novog lindstva. od koiih iedna Arnauti sa Kosova i ^"etohiie koia ie došla u drupoi polovici marta. Ovo liudstvo, iako ie izgledalo iz oočetka da ie naibolia pruDa koiu je dobila ova brigada, trpilo je i trpi osjetan uticaj neprijatelja — po svoj

prilici bivših fur.kcionera arnautske legije koju su Nijemci organizovali u svoje doba. Ovo je ljudstvo pokazalo najmanje borbenosti a u toku borbe naročito u napadu potpuno je podbacilo. Tako je u jednoj težoj situaciji jedan Arnautin koji je došao kao komandir jedne grupe izvukao sve Arnaute iz čete i napustio položaj. Ispitivanje ovog slučaja je u toku. Ova brigada je u borbama pokazala najviše izdržljivosti i upornosti.

Politički rad u brigadi se temeljio na istom planu kao i kod ostalih i dosta se je radilo na pripremanju rukovodioca i starih boraca za prijem Arnauta, pa je u vezi s tim govoreno dosta i o odnosima i značaju borbenog bratstva naših naroda sa albanskim, kao i o položaju Arnauta u staroj Jugoslaviji.

Političkih časova i konferencija u ovoj brigadi bilo je otprilike najviše i pokazali su najviše uspjeha. Obavještavanje boraca o događajima bilo je naibrže i najbolje. Održavanii su sastanci sa političkim komesarima bataljona i četa dva puta. Takođe se praktikuju i vanredni sastanci i rukovodioca i četa.

Kulturno-prosvjetni rad tokom marta je oživio. Ovome je naročito doprinijela kampanja takmičenja, a čitav rad teče organizovano. Kulturno-prosvjetni otsjek pružio je osjetnu pomoć bataljonima. U svim četama postoje kulturno- prosvjetni odbori. Brigada ie dala osam priredbi za narod i vojsku.

Nepismenost u ovoj brigadi je velika dolaskom Arnauta i rješavaće se uglavnom na isti način kao u ostalim brigadama, za što su im data uputstva. Sva pozadinska služba ove brigade je organizovana i naibolie sređena. Ekonomski rukovodioci su u ovoj brigadi naibolji. Nisu pravljene skoro nikakve greške u ishrani ni u odnosu na borce ni u odnosu na narod.

Sanitet brigade zadovoljava iako se u zadnjim borbama desilo, uglavnom radi udaljenosti od operacionog voda. da izvjesni borci umru radi toga jer im niie mogla biti ukazana brza pomoć. Iako ie sanitet pravilno i dobro organizovan osieća se kao i u svim brigadama pomanikanje stručnog sanitetskog osoblia. Zaraznih bolesti niie bilo osim nešto malarije i gripe. Najveći broj boraca ie vakcinisan protiv tifusa.

U zadniim borbama brigada je imala oko 20 rukovodioca izbačenih iz stroia, među kojima ranjeni jedan komesar i jedan komandant bataljona i brigadni obavještajac.

Bilo je manje slučaieva dezerterstva, ali niie utvrđeno da li ie organizovano. Dezerteri su uglavnom borci iz okoline Tuzle koji su došli krajem februara i u toku marta u ovu brigadu.

Karakteristično ie napomenuti za sve jedinice naše diviziie da izvjestan broi Arnauta postavlia pitanje da li će Kosovo i Metohiia biti prisaiedinieni opet Srbiji i izražavaju neraspoloženje ako bi do toga došlo.

Četnički se uticaj takođe manje ili više osjeća u svim jedinicama naše divizije, već prema tome koliko su bili politički rukovodioci dozreli da otkriju borce koji su nosioci ovoga i da pravilno politički objašnjavaju borcima sve stvari, a ovakvi tipovi dolaze u manjem ili većem broju sa svakom partijom novih boraca iz Srbije, no koji se često puta ne mogu za dugo ili nikako otkriti. Tako je bilo slučajeva da izvjesni borci govore: došla je naša vlada iz Londona, glasaču za kralja, vi ste Bosanci ludi što ste počinjali borbu pa su vam uništili domove, treba pobiti komande i si. OZN-a je kao i ostali rukovodioci priličan broj ovakvih ljudi otkrila i otklonila iz jedinica, ali je svakako ostao još izvjestan broj.

Do dolaska boraca iz Srbije nije bilo opšte poznate pojave bolesti zapaljenja pluća. Međutim sad se prilično često javljaju bolesnici kod kojih je utvrđena ova bolest.

Jedinice oko štaba divizije

Služba pozadine je reorganizovana, kadar je potpun i funkcioniše dobro.

Služba veze u čitavoj diviziji je u ovom periodu zadovoljila i ovdje je postignut vidan uspjeh i u stručnoj obuci ljudstva i u organizaciji veze.

Naš dopunski bataljon uklopljen je u dopunski centar Korpusa i kadrovi iz ovog bataljona su razmješteni u ostale dopunske bataljone i korpusnog centra.

Medicinsko-sanitetski bataljon organizovan je prema najnovijim direktivama i uglavnom dobro funkcioniše. Stab ovog bataljona pokazao se snalažljiv i vrlo požrtvovan. Samo je intendantura obzirom na razbacanost i rascjepkanost dijelova ovog bataljona ponekad podbacivala. Osjeća se pomanjkanje stručnog sanitetskog osoblja. Izvjestan broj ljekara koje smo skoro dobili iz Beograda pokazao se bezvoljnim na poslu, dok su izvjesni pokazali dosta požrtvovanja.

Kulturno-umjetnička ekipa je uklopljena u korpusnu umjetničku ekipu te više nije u sastavu divizije.

Formirane su kod divizije pionersko-minerska četa, vozarska četa i zanatiijska četa, čije komande još nisu dovoljno snalažljive a ni potpune. U svim ovim jedinicama osjeća se pomanjkanje stručnih radnika i kadrova.

Priprema se formiranje bataljona za vezu, a formiran je otsjek za vezu.

Politički rad u ovim jedinicama je nejednako razvijen radi toga što su novoformiranim jedinicama, izuzev u medicinskom bataljonu, sve mladi i neiskusni politički rukovodioci, dok su u med.-san. bataljonu, izviđačkoj i pratećoj četi stariji i iskusniji, pa su jedinice sređene, pa je i politički rad redovan i razvijen.

Kampanja takmičenja je u ovim jedinicama pokazala vrlo dobre rezultate, to se osjetilo naročito u vojničkom učvršćivanju i uzdizanju ovih jedinica kao i na kulturno-prosvjetnom radu koji je dosta živ.

Rad ovih jedinica je teško objediniti radi toga što su rasturene, ali postoji jedan drug vrlo iskusan koji rukovodi političkim radom ovih jedinica. Program političkog rada za mart kod ovih jedinica bio je isti kao i u brigadama, ali se mnogo više radilo, a i razni članci iz »Politike« i »Borbe« su uspješno prorađivani.

Kulturno-prosvjetni rad u ovim jedinicama je dobrim dijelom zajednički i prilično organizovan pod rukovodstvom članova iz propagandnog otsjeka. Sve jedinice izdaju prilično dobre zidne novine. Omladina u ovim jedinicama je naročito aktivna, a naročito se likvidaciji nepismenosti poklonilo mnogo pažnje i postignuti su vidni rezultati, mnogo bolji nego u brigadama.

Propagandni otsjek nije potpun. Nema šefa političko-propagandne sekcije a ovu dužnost vrši sad šef otsjeka. Fotografska sekcija takođe nije formirana. Ovaj otsjek je najviše učinio za pripremanje i sprovođenje takmičenja i naročito u zadnje vrijeme se čvrsto povezao sa otsjecima iz brigada, i dosta je učinio za jačanje kulturno-prosvjetnog i političkog rada po brigadama, no ipak u pribiranju tehničkih sredstava, odabiranju kadrova potrebnih za službe propagandnih otsjeka nije pokazao dovoljno vještine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — ppukovnik,
Z.[13] Škerović

[13] **Zarija**

BR. 72

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 43. DIVIZIJE OD 2. APRILA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU 11. KORPUSA JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA I NA TERENU[1]

PROPAGANDNI OTSJEK
43. DIVIZIJE XI. KORPUSA
IV. JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Broj 74/45, dne 2. IV. 45.

Predmet: Izvještaj o političkom i kulturno-prosvjetnom radu.

PROPAGANDNO ODELJENJE XI. KORPUSA IV. JUG. ARMIJE

U našim jedinicama obavlja se svakodnevno politički rad po predviđenom planu i programu izdatom po štabu divizije.[2] Politički rad na proradbi političkog plana kroz prošli mjesec dana kao i pretprošli, a i u mjesecima pred njima obuzeo je novu formu rada odnosno bolji način, korisniji i djelotvorniji sistem natjecanja. U političkom radu, u natjecanju u sprovađanju izdatoga političkog plana u djelo angažovali su se u većini politički komesari, njihovi pomoćnici, dok su se u manjoj mjeri angažovali članovi propagandnih otsjeka, koji su tome radu posvećivali manje pažnje, smatrajući propagandni otsjek proširenim postojećim kulturno-prosvjetnim odborom. U tom smislu propagandni otsjek je i djelovao čisto na kulturnoj liniji rada, dok je prvi i najvažniji politički rad zapostavio i ostavio ga je na riješenje političkom komesaru i pomoćniku. Ovo do sada cjepanje rada bez sumnje je djelovalo i na rezultate rada, ali usprkos toga svakodnevni rad po komesaru, njegovom pomoćniku i delegatima urodio je i vidnim uspjehom. Osim toga svakodnevni sastanci u bataljonu sa starješinama, nižim političkim i nižim vojničkim, po pitanju teoretske izgradnje mnogo su doprinijeli političkom izdizanju u prvom redu starješina, te boraca i cjelokupno njihovih jedinica. Ta svakodnevna pomoć sa strane politkomesara nije bila samo ograničena na vremenski određen sastanak, već se je protezala i na direktnu pomoć politkomesaru četa ili politdelegatu voda kod samog predavanja u

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 22-1/13, k. 1324 A.**

[2] **Odnosi se na Plan političkog rada u jedinicama 43. divizije JA od 1. marta i 1. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 28/12, i reg. br. 19/13, k. 1324-A).**

četi, gdje su politkomesari bataljona, te politkomesar brigade te članovi propagandnih otsjeka origada i divizije znali pružiti svoje znanje direktno borcu, znali su mu dati živu riječ, znali su dati svoje znanje kome je najpotrebnije, a uz to i samim starješinama koji su i prije na svojem času to proradili. Uz ove sastanke i uz direktnu pomoć borcima naši komesari zajedno sa svojim propagandistima, članovima propotsjeka i svojim šefovima održavali su i svoje konferencije u pogledu rada i nedostataka u radu. Te konferencije znale su biti veoma duge i neobično korisne. Na njima su uočeni odnosno pravilno postavljeni do tada uočeni nedostaci u organizaciji rada, u nepravilnosti u pogledu natjecanja i tome slično. Medu inim navesti ćemo još jednu nepravilnost samoga rada u našim jedinicama u pogledu — po svim našim borcima prihvatljivog sistema rada — natjecanja. Kroz naše jedinice prolamale su se riječi »natjecanje je«, »natječimo se«, »budimo prvi u natjecanju«, »natjecanje je najbolji sistem rada«, »divizijska zastavica mora biti naša« itd. Sve su te parole naši borci izvikivali i to neobično radosno, uvijek sa raspoloženjem, uz pjesmu, prije polaska na akciju, u akciji i svagdje drugdje. Oni su te parole pisali u svojim novinama, sa tim parolama izazivali su na drugarsko takmičenje ostale brigade i bataljone itd. Ali te parole malo su razrađivane sa borcima u svakodnevnom i svakočasnom radu, tj. kod čišćenja oružja nije se pošlo ka boljoj tučnjavi neprijatelja, jednom rječju u našim jedinicama, izim druge brigade, natjecanje nije u svom čitavom toku rješavalo ujedno i sve probleme jedinica, sve dotle dok jedinice nisu bile na to upozorene po politkomesaru divizije.[3] Izlazi nam iz toga da sa natjecanjem nismo pošli u našim jedinicama iz pravilnog polaznog položaja, tj. od dobrog- postavljanja takmičenja i dobrog rukovođenja sa njime. Zašto to nije učinjeno? Zato što su politkomesari brigada i šefovi propotsjeka prešli suviše hladno, ne udubljujući se u raspis samoga takmičenja, kao i u članak politkomesara divizije, a koji je napisan kao direktivan u divizijskim novinama i na kojega su politkomesari brigada i njihovi šefovi otsjeka bili upozoreni kao i čitavi štabovi. Po uočenju ove grješke, ona se je odmah otklonila. Možemo konkretno navesti jedan primjer: I. brigada »Vladimira Gortana« smatrajući da nema gdje tući neprijatelja izim u Ogulinu nije pred sebe postavila zadatak tražiti neprijatelja, tući neprijatelja i tako se učvršćivati i politički izdizati, već učvrstiti jedinicu na odmoru kroz tako rekuć dva mjeseca i uz to još uz slabo ekonomsko stanje. Nadalje starješine i komande kao i štabovi nisu bili duboko prožeti takmičenjem, nisu se međusobno takmičili. Nadalje u toku takmičenja, koje se i dalje nastavlja, pojavljivali su se nekoliko puta

zastoji, tj. jenjavanja u takmičenju, što nam pokazuje nedovoljnu upornost kod naših starješina. Sve moguće forme organizacije takmičenja kao i sva moguća sredstva propagandni otsjeci nisu iskorištavali preko usmene i pismene propagande. No uz navedene nedostatke kroz naše jedinice i kroz naše borce prohujao je duh takmičenja, ponekad je zavladalo grozničavo takmičenje, napose u III. brigadi, i uz sve nedostatke kroz takmičenje naše jedinice prošle su veliki korak naprijed u samoj organizaciji, vojnom znanju, političkoj izgradnji itd. Nedostaci gore iznešeni ukazani su svim rukovodiocima na dvije široke konferencije održane u diviziji i to prva sa pomoćnicima, politkomesarima i šefovima propotsjeka, a druga sa politkomesarima i šefovima propotsjeka. Politički rad u jedinicama nije se ograničio samo na političke časove, već su se upotrebljavale i upotrebljavaju se usmene novine za podizanje političke svjesti novih boraca, te su i organizovane i čitalačke grupe, koje još nisu poprimile u svim jedinicama stalnu formu rada i razvoja inicijative odozdo. One rade i to uspješno. Kod boraca se zapaža otklanjanje stidljivosti i zatvorenosti kod govora. Na čelu grupe stoji vođa koji rukuje sa radom, dok svi čitaju jedan iza drugoga i međusobno diskutuju. Sve i jače interesovanje za njih još nismo postigli. Nasuprot tome, kod usmenih novina proveli smo interesovanje kod naših boraca i sve su postale, možemo slobodno reći, djelo širega kruga starješina i boraca. Na njima prakticiramo redovito iznašati vojnu i političku situaciju, predavanje i kulturni dio. Do sada pokazuje se najviše interesovanje za prve dvije točke. Održavanje usmenih novina uvriježilo se je po svim našim jedinicama, pa i u četama gdje je red odnosno program nešto drugčiji od gore navedenoga. Na njima, tj. usmenim novinama uz vojno-političku situaciju razrađuje se u četi najaktuelniji odnosno najjači problem jedinice koji koči njen brzi i širi razvoj. Uz to na prigodnim mitinzima politkomesari te članovi propotsjeka znaju borce kao i starješine politički pokretati ka višem stupnju svijesti, a napose taj način, prigodni miting je podizač člana, oduševljenja, poleta i veselja u jedinicama. Uz to svakodnevne radio-vjesti, napredovanja i uspjehe Crvene armije, Saveznika i naše, a napose u zadnje vrijeme, veoma mnogo upotrebljavamo za podizanje oduševljenja, poleta, pjesme itd. Uz konferencije koje smo spomenuli, veliku pomoć pruža propotsjek divizije političkim rukovodiocima brigada i propotsjeka izdavanjem političkog pregleda koji im služi kao najbolja orijentacija.

Rezultati rada su veliki, to ste dobili putem kurira na tabelarnom pregledu,[4] a dojdući rad i nastavak takmičenja povećati će rezultate i otkloniti najjače probleme jedinice.

[4] **Redakcija nije pronašla taj pregled.**

Sto se tiče vršenja političkog rada kod naroda naše jedinice u tom pogledu ne zaostaju mnogo iza prve točke, tj. rada u jedinicama. Preko mitinga, skupova, konferencija, sastanaka, usmenih novina, radio-zvučnika i tome sličnoga naše jedinice vrše jaku propagandu na narod. Uz to naši borci daju narodu svoju radnu snagu na poljskim radovima kojih sada imade ovdje dosta. Odnosi između vojske i naroda stalno se popravljaju iskorištavajući kod toga svaki uspjeh naših jedinica, a koje dajemo u obliku dopisa na obližnje propodjele pozadine. Ovo je postignuto napose dobro u Drežnici, gdje je ranije bilo mnogo gore uslijed rada dezertera, kojih danas tamo više nema, a koji su se priključili novoformiranom bataljonu u Drežnici. Tu se održavaju svakodnevno sastanci. Na narod djelujemo i preko parola ispisanih po našim borcima.

Sto se tiče neprijateljske propagande ona kod naših boraca nailazi na jedinstven otpor i u svome začetku ona se razbije. Način njegove propagande su letači u raznim formatima, a sadržaja možemo reći jednostavnog i otrcanog: ili o »boljševizma« ili o »ekonomskim našim slabućama«. Mi smo u tom pogledu mnogo jači. Naši letači su raznolikiji i skoro svakodnevni, tj. u vidu izvještaja te u vidu letaka i poziva i to neprijateljskim vojnicima, kolebljivcima itd. Ove letake proturujemo preko naših jedinica i preko pozadinskih vlasti ka neprijatelju. Pezultati su dobri napose što se tiče Istre. Od tamo stižu dnevno 40—50 novaka. U ostalim djelovima osjeća se također djelovanje letaka i to u vidu pada morala, bježanja na našu stranu i to pojedinačno, eventualno po dva. Sada smo zaključili da izdajemo letake na njemačkom jeziku za Nijemce u Istri. Neprijateljsku štampu dobivamo preko voj. ob. oficira, od kojega također dobivamo i razna druga pomagala za bolji razvitak propagande po neprijatelju. Također smo povezani u tom pogledu i sa OZN-om, od koje mnogo puta dobijemo veoma dobre podatke i materijal.

Sto se tiče podizanja političkih kadrova pri ovoj diviziji održavaju se viši i niži delegatski kurs koje vodi propotsjek. Kroz ova dva kursa prošlo je do sada preko 200 vojnika, što starješina što običnih vojnika. Na kursevima uspjeva se polaznicima dati dobre temelje, a i dobru školu u pogledu političke izgradnje. Uspjeh dosadašnjih kurseva uvijjek je prevazilazio dobar. Problemi koji vladaju na kursu i sa kojima se borimo su ekonomski. Kroz kraće vrijeme bit će potrebno našim starješinama i voinicima dati i viši kurs, tj. niži partijski da bi se po njima izdigli i ideološki na visinu.

Kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama imao je također probleme rada iste kao što su i gore naznačeni u okviru takmičenja. No uz to u našim jedinicama taj rad nije se odvijao

po planu, tako da smo sada izdali plan i program rada za dva mjeseca sa svim potrebnim pomoćnim materijalom. Istoga šaljemo i Vama. 'lome radu, tj. kulturno-prosvjeinome nasi propagandni otsjeci posvetili su mnogo veću pažnju nego li političKom. To je i ostatak staroga, tj. posmatranje propotsjeka kao prošireni K. P.O.[5] sa istim prijašnjim zadacima. Ovo se je razbilo i oba pravca rađa idu ravnomjerno. Cianovi iz propotsjeka angažuju se po tim pitanjima veoma mnogo. Održavaju predavanja, do sada doduše bez plana, ali od sada po planu, organizuju pjevačke horove i pokreću pjesmu u čitavoj jedinici, koja je u našim jedinicama svakodnevna i dosta vesela. Po pitanju učenja hrvatskog jezika veoma smo mnogo napredovali preko analfabetskih kurseva koji su održavani po našim jedinicama, te po pitanju opće izobrazbe održavaju se prosvjetno opći kursevi. Uspjeli smo tako naučiti veliki broj nepismenih pisati, a Istrane govoriti hrvatskim jezikom. Kroz naše jedinice još nismo uspjeli pokrenuti u dovoljnoj mjeri stvaralaštvo, pisanje pjesama, novela itd. Taj rad se odvija iz dana u dan na bolje i već danas zapažaju se u jedinicama talenti kojima će se u tom pogledu trebati pružiti veća pomoć.

Po pitanju štampe u našim jedinicama, počam od samostalnih radova pa dalje, izdaju se džepne i zidne novine, koje su po svom sadržaju, po svojim člancima ponekad i udaljene od života, rada i borbe dotične jedinice. Novine se do sada nisu dovoljno koristile za podizanje kulturnog znanja naših boraca u proradbi sa njima. Veliki dio novina ispunjen je crtežima i slikama. Rad još nije masovan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef propotsjeka
M. P. Politkomesar, major:
A. Kargačin

[5] **kulturnp-prosvetni odbor**

BR. 73

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 34. UDARNE DIVIZIJE JA OD 3. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET 2-VI-945[2]
34. UDARNE DIVIZIJE
Dana 3.IV. 1945. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam izvještaj o radu partijske organizacije za mjesec mart. U prošlom mjesecu održali smo samo jedan sastanak Divizijskog komiteta, na kojem smo pretresali o novome načinu partijskog i političkog rada u vezi stalnih pokreta koje imade naša divizija, kao i o tekućim problemima, razvijanje ofanzivnog duha, korištenje vanjske i unutarnje vojno-političke situacije, pripreme za ulazak u gradove, kao i niz tekućih vojnih i političkih naših nedostataka. Uglavnom put kojeg je imala naša divizija prolazom kroz Baniju, Kordun i sektor Karlovac, kao i borbe koje je vodila mnogo je doprinijelo učvršćenju naše cele divizije, a napose za Zumberačku brigadu. Borci su i pored napora koje su imali mnogo zadovoljili, borbeni i ponosni vraćaju se preko svojih krajeva i oslobađaju iste. Dezerterstva je bilo vrlo malo i to većinom novomobilisanih, koji su već ranije imali nešto putera na glavi. U borbama koje smo vodili[3] bilo je izbačeno iz stroja blizu *400 boraca i rukovodioca,* ali naše se jedinice stalno popunjavaju, tako da nam za sada brojno stanje u brigadama izgleda: u Seljinoj[4] *1.300,* Karlovačkoj oko 1200, a Zumberačka oko *900* ljudi. Isto tako popunjene su i naše specijalne prištabske jedinice, kao i Artiljerijski divizion. Za popunu Ud. karlovačke brigade rasformiran je Karlovački odred, ali smo iz Karlovačke brigade dali za OZN-u *100 najboljih bo-*

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/749-750.

[2] Datum prijema dokumenta u CK KPH.

' Jedinice 34. udarne divizije su u martu 1945. dejstvovale u rejonu Karlovca i Pisarovine, a pri kraju meseca i u rejonu Petrinje i Gline, stalno ugrožavajući nemačke i ustaško-domobranske snage u dolini Kupe, prinuđavajući ih da se jače angažuju u odbrani komunikacija i uporišta na tom području (vidi Arhiv VII, reg. br. 38-2, k. 118, reg. br. 24-2, k. 434, reg. br. 33-2. k. 1225).

*** To jest u brigadi »Franjo Ogulinac Seljo«.**

raca. Za sada vojno i političko stanje u našoj diviziji dosta je dobro. Svakako da je jedan od momenata koji utječe na to stanje vojni i politički događaji van i unutar naše zemlje. Borbenost za sada je na dosta dobroj visini. Parola čuvanje glave pojavljuje se *najviše kod novomobilisanih, t.j. raznih špekulanata koji su ranije dezertirali iz naših jedinica,* tako da u posljednje vrijeme imademo *5 slučajeva samoranjavanja* i to iz Seljine 3, a Žumberačke 2. Svi koji se sami rane odmah ih se stavi pod vojni sud i kažnjava ih se. Sudske mjere imaju dosta dobar efekat, jedino mi sa svoje strane nismo u dovoljnoj mjeri iskoristili te slučajeve za cijelu diviziju. U vojnom pogledu imademo dosta nedostataka kod naših nižih rukovodioca u pogledu rukovođenja sa jedinicama. Glavna osobina našeg rukovodećeg kadra jeste lična hrabrost pojedinaca, *a ne rukovođenje jedinicom kao cjelinom, uslijed čega kod komandnog kadra imademo mnogo izbačenih iz stroja i uvijek moramo se baviti uzdizanjem novih drugova.* Taj momenat svakodnevno pretresamo ne bi li uklonili naš dosadašnji nedostatak, a očuvali naš rukovodeći niži kadar. Prvenstveno smo mobilizirali partijsku organizaciju u tome pogledu, a preko vojnih konferencija sa našim nižim rukovodećim kadrom nastojimo da ih usposobimo sa rukovođenjem svojih jedinica. Bilo je slučajeva da su pojedini neprijateljski elementi koristili gubitke našeg rukovodećeg kadra govoreći: »Rukovodioci ginu jer znadu da neće pobijediti, zato prvi jurišaju«. Pitanje vojničke nebudnosti isto nije do sada iskorijenjeno. Imali smo slučajeva da je porazno djelovalo na neke naše jedinice. *Slučaj u Seljinoj* [brigadi]: *jedna četa III. bataljona na predstražarskom položaju zaspala, neprijatelj je iznenadio istu, gdje je uspio da 6 zarobi,* 5 *ubije, a 4 rani druga,* dok ostali su se bili raspršili. Taj momenat nevojničke budnosti iskoristili smo preko partijske organizacije u Seljinoj brigadi, da se što hitnije riješe ti naši nedostaci i da se zavede puna vojnička odgovornost i disciplina. Do sada smo imali izvjesnih rezultata u uspjehu postavljenog pitanja. Drugi slučaj vojničke neopreznosti imali smo u Ud. karlovačkoj brigadi i to krivnjom štaba brigade. Isti nebudno se odnašajući i ne držeći čvrst kontakt sa neprijateljem, ne imajući čvrste veze sa bataljonima dozvolili su da ih je neprijatelj iznenadio, *tako da se skorom tri bataljona u potpunome neredu panički moralo povlačiti i bježati preko Kupe, što je imalo odraza mnogo kod borca da je gubio vjeru u čvrsto rukovođenje svojega štaba. Tom prilikom izgubili smo dosta raznog sitnog materijala, komora uglavnom propala,* a nije nam se povratilo u prvi momenat oko 60 ljudi. Do sada se je povratio izvjestan broj toga ljudstva, ali *imademo još oko 30 koji se nisu povratili u svoje jedinice.* Za taj slučaj smjenjen je sa svoje dužnosti komandant brigade, kapetan Vas-

carac Sulejman, a dužnost komandanta je opet preuzeo bivši komandant te brigade, major drug Boco Balaš, koji se je do sada nalazio u štabu aivizije i bio načelnik iste. Brigada je u roku dva dana sređena i borbenost kod iste uglavnom je na dobroj visini. Uz mnoge tekuće nedostatke koje za sada imademo uglavnom u ovom momentu bavimo se sa problemima našeg rukovodećeg partijskog kadra, koji je u posljednje vrijeme u većini izmjenjivan, mnogi naši part. rukovodioci otišli su na komesarske ili komandantske dužnosti. U prvom redu u našem divizijskom komitetu izvršene su promjene. Pomoćnik Seljine brigade Lukin Šime pozvan je na viši partijski kurs u Beograd, a na njegovo mjesto došao je Tesla Miloša Savo, dosadašnji pom. politkomesara III. bataljona u istoj brigadi. Isti ima uslova za razvoj, prošao srednji partijski kurs kod O.K. Pokuplje, jedino mu je potrebna puna pomoć u radu dok se malo snađe. U Karlovačkoj brigadi pom. komesara Katušić Pavia Ivan, dosadašnji pom. komesara Karlovačkog odreda. Isti je borac i član partije od 1943. godine, mlad, zdrav elemenat, požrtvovan u radu, ali neiskusan i nedostaje mu teoretska izgradnja. Nužno bi mu bio potreban partijski kurs i to što prije, jer do sada nije bio ni na jednom part. kursu. U Zumberačkoj pom. komesara je iste Mato Mihić, borac od 1941., prošao viši partijski kurs, ali ga se ima u vidu da bi preuzeo *dužnost komesara iste brigade,* a na njegovo mjesto bi došao dosadašnji komesar Karlovačkog odreda, ali dosad konačne odluke o promjeni u Zumberačkoj brigadi nismo donesli. Sekretara prištabskih djelova isto zasad nemamo, bivši sekretar Babić Karlo otišao je za komesara zarobljeničkog logora. Uglavnom komitet nam je jako mlad i potrebna mu je puna pomoć. Naši pomoćnici komesara četa i bataljona isto su izmjenjenr, a na njihova mjesta došli su većinom skojevski rukovodioci bataljona i brigada, dosta neiskusni u radu, a ujedno teoretski sirovi. Inače neobično odani i vrijedni. U Seljinoj brigadi postoji problem proširenja partijske organizacije. Od 1300 boraca imademo oko 800 koji su borci unazad 5 do 6 mjeseci. Ta jedinica imala je mnogo kroz borbe izbačenih iz stroja, a stalno se popunjuje. Partijskoj organizaciji u istoj možemo za sada jedino da proširimo nešto u prištabskim djelovima i iz Skojevske organizacije, ali isti su dosta mladi. Mnoge koji su došli poslije poziva Tita[5] primili smo za kandidate, obzirom da su to već komandiri, vodnici, delegati četa. Niihove kadrovske obrasce pišemo, pa ćete na temeliu istih dati nam svoje mišljenje.

U rukovodećem kadru Skojevske organizacije isto su nastale promiene, bivše rukovodioce Skoi-a brigade i bataliona dali smo za pom. komesara četa — bataljona. a na njihova mje-

[5] **Vidi tom V. kni. 33, dok. br. 32; Arhiv VTI, ree. br. 42-2, k. 6, reg. br. 17/4, k. 15 A; »Borba« od 22. novembra 1944. godine.**

sta došli su mlađi i neiskusniji i istima je potrebna svakodnevna puna pomoć. Kod Skojevske organizacije, poslije održanih savjetovanja koje smo imali povodom pisma C.K.K.P.J.,[6] rad se pokrenuo u Skojevskoj organizaciji. Ta savjetovanja smo održali u Seljinoj i Zumberačkoj, dok u Karlovačkoj nismo zbog pokreta koji su nastali. Skojevska organizacija malo je brojnije veća od partijske. Razlog te tako male razlike jest u tome što smo imali mnogo gubitaka u skojevskom kadru, a ujedno iz Skojevske organizacije proširujemo partijsku organizaciju. Do sad neobuhvaćeni drugovi većinom su novodošli. Teoretsko-vaspitni rad kod Skojevske i Partijske organizacije zasad je malo zaspao, proučavaju se jedino aktuelni članci iz »Naprijeda« ili »Borbe« koje dobijamo. Bili smo spremili organizacije za proučavanje deklaracije naše nove narodne vlade Hrvatske, ali nažalost »Naprijed« broj 101 i 102 do danas nismo dobili.

Dragi drugovi! Ovaj izvještaj pisan je na brzinu i nije sve obuhvaćeno u istom, a naoko sitnih stvari kojih imademo mnogo, drugi puta će biti opširnije napisani naši nedostaci.

Pošto već duže vremena nema nikog od vas k nama, mi bi *vas molili, ukoliko bi se pružila prilika, da nas posjetite i pomognete u našem daljnjem radu.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav!
D.[7] Livada

[6] Verovatno se misli na pismo Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).
[7] Dušan

BR. 74

MESECNI IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITIČKOG KOMESARA 1. CEHOSLOVACKE BRIGADE »JAN ZISKA« OD 3. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 12. UDARNE DIVIZIJE JA O VOJNOM, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

STAB I. CESKOSLOVENSKE BRIGADY
JANA ZlZKY »TROCNOVA«
NOV JUGOSLAVIJE
čislo: 244
dne ...: 3/IV 1945

Izvještaj polit, komesara
od 1. III do 31. III. 1945.

POLITKOMESARU XII. UDARNE DIVIZIJE

1. Vojni rad. Za proteklo vrijeme nalazimo se na daruvarskom sektoru[2] gdje je bilo dosta mogućnosti raditi na vojnom polju, i tako se dosta popravlja disciplina, svakodnevno se vrše jutarnje vježbe po svim četama i kod pomoćnih jedinica uči se pravilno pozdravljanje i ophodnje po pravilima službe, vrši se nastava sa vojnim i polit, rukovodiocima, topografija, orijentacija po karti, i svi ostali vojni radovi, fortifikacije, tako da se borci na svakom položaiu pravilno ukopavaju.

2. Politički rad. Politički rad tokom ovopa mieseca odvijao se je stalno dobro, redovito se održaju sastanci, pošto se u tome vremenu zbilo mnogo novih stvari, kao obiavlieni rezultati Krimske konferencije, sastav iedinstvene vlade, deklaracija koiu ie izdala vlada, te smo **DO** tim pitanjima radili i borci su prilično uno^nati sa istim. Krimska konferenciia obra^uie se na temeliu Moskovske i Teheranske konferencije, a također smo ponovili odlnVp drmešene na II. Zasiedaniu AVNO.T-a i III. Zasiedaniu ZAVNOH-a. Sa polit. rukovodstvom četa i bataliona održavani su sastanci na koiima smo iste stvari detalino proradili tako da su u staniu komesari četa i prilično dobro VarM obiašniavati Krimsku konfprenriiu i Deklarpnin ^Hade. PROP--odsiek nam dosta slabo radi pošto nemamo liudi dovolino <=oo-**snbnih** i pismo **imali rnlraknvu** pomoć od Prooacrandnocf odjeka DiviViie Omladinski tjedan[3] protekao je u radu i borbi, svakoga

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 11-1/12. k. 903-A.

- Brigada se na sektor Daruvara prebacila početkom marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-2 i 7-2, k. 883).

' Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3 i 61.

dana održavani su bataljonski sastanci ili usmene novine i borcima objašnjen značaj istoga dana. Ima tako slabija tendencija neprijateljske propagande koja je pogotovo u prvim danima našeg dolaska ovamo bila vrlo aktivna po pitanju formiranja vlade, ali se to razbija i radi na tome da se što bolje učvrsti bratstvo između Čeha i Srba, koje je ne toliko u jedinici, nego na ovom terenu vrlo aktuelno pitanje. Po tome smo govorili na sastancima i borcima i dolaskom novih boraca, koji nisu Česi, u samoj se jedinici to ne opaža.

3. Kulturno-prosvjetni rad. U proteklom mjesecu radilo se je također vrlo aktivno. Borci su sami napisali skečeve, koje smo davali na kulturno-prosvjetnim priredbama. Pišu se džepne i zidne novine, kulturno-prosvjetni odbori organizovani su po svim četama i bataljonima, ali pošto se stalno mjenja ljudstvo, i postavlja novo, prop-odjel daje slabu pomoć a komesari isto tako nisu još dovoljno shvatili važnost kulturno-prosvjetnih odbora te se tako rad istih još slabo osjeća.

4. Rad sa omladinom. SKOJ-evska organizacija u zadnje vrijeme popravlja se te u svemu radu kao i borbi prednjači i daje svestranu pomoć u radu vojnim i polit, rukovodiocima.

5. Obuća i odjeća. U zadnje vrijeme prilično se popravila. Dobili smo prilično šinjela, rublja i nešto odijela, a radionice kroiačke i postolarske stalno rade na opravcima odjeće i obuće. Potpuno bosih drugova nemamo. Uvijek se još osjeća nedostatak materijala za opravak obuće kao i konca za kroiače. Ishrana je na ovom sektoru stalno dobra, pošto su borci većinom svi blizu svoiih kuća te im često od kuće donose i šaliu hranu a uz tò ie dobra _hrana na kazanima. Zdravstveno stanje prilično je dobro. Imali smo 4 slučaia spolne bolesti, i to smo odmah uputili u bolnicu. Lakše bolesni i lakše ranieni drugovi liieče se u bripadnoi ambulanti. U ovom miesecu održali smo dva tečaia za deWate na koiima smo prorađivali staru .Tueoslaviju, Fazvitak NOB. Jedinstvenu frontu. Moskovsku. Teheransku i Krimsku konferenciju, te deklaraciiu naše vlade. Prvi tečaj savladali su drugovi R0°/n sa dobrim usoiehom. dočim na drugom tečaju bili su slabiii. ti. nisu tako dobro savladali tečaj.

Isto tako vrši se tečai za voine rukovodioce, vodnike i zamjenike komandira, koii će imati odraza pošto smo u zadnie vriieme u voinom kadru vrlo oslabili, tako da smo od desetara kroz mjesec-dva morali postavljati na dužnost komandira četa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. politkomesara-
M. P Oret Adolf

BR. 75

IZVEŠTAJ KOMITETA SKOJA PRI ŠTABU 4. ARMIJE JA OD 3. APRILA 1945. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA HRVATSKU O STANJU I RADU ORGANIZACIJE SKOJA U PRIŠTAPSKIM JEDINICAMA»

KOMITET SKOJ-a
PRI
STABU IV. ARMIJE
3. aprila 1945. g.

Drugarskom

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA HRVATSKU

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam prvi izvještaj o radu našeg Komiteta. Ovaj izvještaj ima za jedinu svrhu da vas upozna sa organizacionom strukturom SKOJ-evske organizacije u jedinicama pri Štabu IV. Armije, i o njenim osnovnim i najaktuelnijim problemima i zadacima. U sređivanju organizacionog stanja mi smo se uglavnom ravnali po formiranju i reorganizaciji partijskih jedinica i o svemu smo se dogovarali sa članovima Partijskog komiteta pri Štabu IV. Armije.

Prema još nepotpuno tačnim podacima broj SKOJ-evaca na području našeg Komiteta dosiže otprilike 430 članova, a broj neobuhvaćene omladine oko 220 drugova.

Po jedinicama broj SKOJ-evaca izgleda otprilike ovako:

1.)	Prateći bataljon	91	9.)	Aktiv pri Koman. pozadine	10
2.)	I. Inžinj. bataljon	15	10.)	Aktiv hirurške ekipe	6
3.)	II. Inžinjerski batalj.	18	11.)	Aktiv radionica-Split	11
4.)	Autobataljon	16	12.)	Aktiv radionica-Šibenik	4
5.)	Batalj. za vezu	52	13.)	Na kursevima u Sinju	110
6.)	Vozarski bataljon	25	14.)	Aktiv pokret, auto. mehan. radione	5
7.)	Aktiv pri Štabu Arm.	33			
8.)	Aktiv kurira i zanati.	42			

Čim prikupimo sve potrebne i tačne podatke, ispunit ćemo tablice pregleda stanja SKOJ-evske organizacije i neobuhvaćene omladine, i uputiti ih k vama.

Komitet SKOJ-a pri Štabu IV. Armije broji sada 4 člana u sastavu: Duka Julius, sekretar Komiteta; Soka Jevremović,

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3-1/1, k. 315.

Desa Mileusnić, Martin Škomrlj. Prema odluci donijetoj na posljednjem sastanku Komiteta, naš će se Komitet u skoro vrijeme proširiti ulaskom još jednog člana. Sekretar našeg Komiteta član je Partijskog komiteta pri Štabu IV. Armije. Rad našeg Komiteta kao rukovodećeg tijela nije još u potpunosti zadovoljio iz više razloga, iako je on mnogo doprinio u poboljšanju rada SKOJ-evskih aktiva, a naročito u organizacionom sređivanju. U radu se osjeća mladost drugova iz Komiteta i nedovoljna snalažljivost koja iz toga proističe. Članovi Komiteta djeluju pojedinačno, i naš se Komitet ne osjeća dovoljno kao rukovodeće tijelo. Također i ideološka izgradnja Komiteta nije na dovoljnoj visini, i to se na sastancima aktiva kojima oni prisustvuju ponegdje i osjeća. Na sve ove nedostatke članovi Komiteta su upozoreni i naročito smo naglašavali potrebu individualnog rada ljudi.

Teoretsko izdizanje naših aktiva bio je i jest jedan od najvažnijih problema SKOJ-evske organizacije u našim jedinicama. Različit teoretski nivo i način života pojedinih aktiva, nedovoljna snalažljivost i sposobnost sekretara, kao i premala pomoć Komiteta, doveli su redovito do zapostavljanja ovog važnog sektora. Mislimo da najvažnije u rješavanju ovoga problema jest, da teoretski sastanci aktiva ne budu dosadni i zamarajući, već naprotiv zabavni i poučni. Treba se rukovoditi teoretskim nivoom pojedinih aktiva pri odabiranju formi rada. Sekretare aktiva treba primorati da se svom energijom bace na individualni vaspitni rad, i da se za svaki sastanak aktiva unapred pripreme. Bolji SKOJ-evci odlaziti će redovito na teoretske sastanke partijskih jedinica.

Predvidili smo plan teoretskog rada za mjesec dana, tj. do 30. IV.45, koji predviđa za aktive teme: 1. Staljin: O samokritici i 2.) Lenjin: Uloga proleterske omladine, a za Komitet temu: Staljin: Nacionalno pitanje.

Trebamo odmah pristupit otklanjanju sektaštva u pogledu primanja novih članova. Naravno da je ovo usko povezano sa neprekidnim i pravilnim radom sa neorganizovanom omladinom. I u ovom pogledu bilo je dosta nedostataka u radu naših SKOJ-evaca. Često se pristupanje neorganizovanim omladincima svodilo na šablonski upit da li je taj i taj voljan da stupi u SKOJ-evsku organizaciju. Treba da sprovedemo aktivan rad sa neorganizovanom omladinom i da im dajemo konkretne zadatke, te ih tako iskušavamo. Naročito u vojnički oformljenim jedinicama (prateći bataljon, bataljon za vezu itd.) treba da se bezuslovno iskorijeni sektaštvo i na široko postavi rad sa omladinom.

Što se tiče političkog rada, SKOJ-evska organizacija u našim jedinicama ne zadovoljava dovoljno. Često se događa da

se na političkim časovima SKOJ-evci uopće ne osjećaju u diskusiji, i tako ne daju masovnu podršku politkomesarima. SKOJ--evska organizacija kao cjelina treba da bude glavni pokretač političkog rada u jedinici. Postavili smo pred SKOJ zadatak osnivanja čitalačkih kružoka po desetinama, na čelu sa najboljim SKOJ-evcem, gdje bi se u slobodno vrijeme čitali članci iz »Borbe«, i povremeno beletristika, pa bi se tako u tim grupama vježbali za diskusiju i jačali opće političko znanje SKOJ--evaca.

U pogledu zavođenja stroge vojničke discipline naša organizacija je mnogo doprinijela poboljšanju stanja u našim jedinicama. Direktivu u pogledu poštivanja komandnog kadra i stopostotnog izvršavanja naređenja sproveli smo skoro u potpunosti u život. I dalje ćemo po aktivima uvijek SKOJ-evce upozoravati na isto pa ćemo također i spominjati pismo C.K. KPJ,[2] da bi se tako tom pitanju među SKOJ-evcima dalo još većeg značaia.

U posljednje vrijeme pojavio se jedan nov zadatak važan za našu organizaciju, a to je fiskultura. Stalno na sastancima vršimo agitaciju po tom pitanju u svim jedinicama i nastojimo da skoievska organizaciia bude apsolutno predvodnik i organizator fiskulture po jedinicama. U tom pogledu postigli smo već izviesne uspjehe, pa se tako u većini naših jedinica sprovađa jutarnia tjelovježba, a održato je također i nekoliko sportskih natjecanja i nogometnih utakmica između poiedinih bataljona.

Iako smo u toku dva mieseca takmičenja usoieli da oko 80 drugova nauči čitati i pisati, pri dolasku novih drugova i jedinica broi se nepismenih opet povećao, te ie potrebno kraine zalaganje čitave SKOJ-evske organizaciie. da se ovai naiveći problem kùltumo-nrosvietnog rada u našim iedinicama brzo i u notpunosti riieši. U tu svrhu mi smo sekretarima aktiva saopštili. da je naibolie nekoje SKOJ-evce zadužiti da rade ooiedinačno sa nepismenima, a Pdie ie to moguće, da se također i organizuiu pravi analfabetski tečajevi.

Zidne, džepne i usmene novine oa i kulturna predavania izdaiu se odnosno održavaiu dosta redovito. Treba se ovoi grani kulturno-prosvietnof? dielovania posvetiti veća pažnia. tako da bi sp i kakvoća istih Donravila. Napomenuli smo da niie rlužnost SKO.T-evske organizaciie izdavati i uređivati džepne ili zidne novine. kaW> se to docartnlo. već da ie to stvar kul+urno-orosvietnih odbora, a da SKO-T-evci trehaiu odozdo ookren"^ taj rad. prvenstveno nisaniem članaka. Napomenuli smo da SKO.T--evska organizacija mora biti glavni pomagač u radu na izvr-

[2] **Reč je, verovatno, o pismu Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945. (Vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).**

šenju svih zadataka koje kulturno-prosvjetni odbor pojedine jedinice postavi. Svaki SKOJ-evac treba da bude aktivni učesnik u kulturno-prosvjetnom životu svoje jedinice, i to na svim granama toga rada.

Higijenske prilike u našim jedinicama ne zadovoljavaju u cjelosti, pa je potrebno da se rad u pogledu suzbijanja ušiju i nečistoće ne svodi samo na pojedine SKOJ-evce, koji su recimo za to zaduženi, već se mora sva SKOJ-evska organizacija dotične jedinice da pozabavi pitanjem reda i čistoće soba, kruga i pojedinaca. I u ovome treba se povoditi za naređenjima sanitetskog osoblja, i biti prvi u izvršavanju tih zadataka.

Zbog raštrkanosti naših jedinica i pridolaska nekih novih jedinica i drugova k Stabu IV. Armije, ovaj izvještaj nije dovoljno konkretan ni potpun, ali će vas ipak upoznati bar sa nekim osnovnim pitanjima i organizacionom formom SKOJ-evske organizacije pri Stabu IV. Armije. Drugarski vas molimo da nam eventualne primjedbe i savjete što prije pošaljete, da bi tako prema njima mogli uskladiti naš rad.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Komitet sekretar:

br. 76

UPUTSTVO POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 26. UDARNE DIVIZIJE JA OD 4. APRILA 1945. POLITICKO-PROSVETNIM ODSECIMA POTCINJEMH BRIGADA O JAČANJU POLITIČKOG I PROPAGANDNOG RADA ZA VREME OPERATIVNIH AKCIJA[1]

POLIT. PROS. OTSJEK XXVI. UD. DIVIZIJE
IV. JUG. ARMIJE
dne 4/IV/1945.
broj: *pro/9*

POLIT. PROS. OTSJECIMA BRIGADA:

I. Dal. prol. brigada.
III. Prekom. ud. brigada.
XI. Ud. brigada.
XII. Ud. brigada.

U poslednjim akcijama naše divizije[2] osjetio se je nedostatak u pojedinim brigadnim otsjecima, koji su bili daleko iza svojih jedinica **i** u tome nisu **Družili** dovoljno pomoći! Nisu izdavane radio vješti, nije bilo pisanja parola u novooslobođenim mjestima. Malo se je radilo na tome kako bi se iskoristilo najmanje vrijeme za razna predavanja koja su potrebna itd. Fotografi brigada kao i otsjeci nisu se držali uputstva da se filmovi, iz borbe, pošalju što hitnije u ovaj otsjek na razvijanje tako da bi naša Armija[3] i naša centralna štampa još u toku borbi imale potreban materijal. Neke brigade koje su poslale filmove, bili su neoznačeni sa kratkim sadržajem, kao i neoroDasandističkog dejstva. Većinom su ti filmovi utrošeni za kojekakve kolone, lica ili pak rukovodioce. Još do danas, nijedna brigada niie poslala snimku, članak ili biografiiu istaknutog borca ili rukovodioca, palih u toku borbe, ili pak živih. Reportaže i članke iz

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3-1/3, k. 1103 I.

[1] Divizija je od 20. marta 1945. učestvovala u borbama za oslobođenje istočne Like i Bihaća, u sklopu operacije koju su izvodile jedinice 4. armije JA. U tim su borbama jedinice 26. udarne divizije oslobodile 20. marta D. Lapac, 21. marta s. Nebljuse i, nastavljajući prodiranje duž komunikacije između pl. Plješevice i r. Une, već 23. marta zau7Ple s. Drenovaču i izbile neposredno pred Bihać. Tu su, uz sadejstvo jedinica 4. udarnog korpusa, vodile borbu za oslobođenje ovoga grada. Bihać je, najzad oslobođen 28. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11, k. 315 A. reg. br. 4-4, k. 1103; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 556—562).

® Misli se na 4. armiju JA.

borba kao i razne crtice dobivaju se u malom broju ili ništa od pojedinih brigada. Da se ovo ubuduće ne bi desilo, treba učiniti slijedeće:

I. Otsjeci brigada moraju se smjestiti na odgovarajuće mjesto, tako da bi imali pregled svojih jedinica i s time dali podršku jedinicama, djelovi otsjeka moraju biti brzi u propagandi. U centru otsjeka, za vrijeme borbe treba da su zastupane sve sekcije, sem foto-sekcije, jedan dio članova otsjeka morao bi biti na položaju, naročito fotograf i dopisničar, koji će stalno imati vezu sa centrom!

II. Pošto će otsjek divizije izbaciti, za vrijeme ove akcije, jedan dio njegovog otsjeka u neposrednu blizinu položaja, morate i nastojite biti stalno u vezi s njima.

III. Sto hitnije pripremiti ljude i pribor za pisanje parola u novooslobođenim mjestima: i to odmah posle oslobođenja. Pripremati razna predavanja kulturnog i propagandističkog mišljenja, tako da bi se mogli održati za svako vrijeme i manjeg odmora, uzeti u obzir da takova predavanja moraju biti moralna strana borca, znači dati samo ona predavanja koja razvesele borca, a ne zamarati ga! Politički djelovati na sela koja se nalaze u neposrednoj blizini, sa raznim i najboljim radio vještima, lecima pobjede, bratstva i t.d. Iskoristit svaku priliku i mogućnost za priredbe kroz sela, pripremati se za davanje jedne ili više priredbi u Gospiću ukoliko dođemo u isti.

IV. Filmove koji su iz borbe i koji su propagandističkog smisla, opisati ih po prošlom uputstvu i bez odlaganja poslati ovom otsjeku koji će se nalaziti na terenu, tako da bi se što hitnije razvijanje učinilo i uputilo dalje. Ne zamišljati da je fotograf ekskluziviteta brigada, to znači samo za brigade,-nego je za *cijelu našu Armiju!* Kada se filmovi razvijaju, ono što je dobro to će se producirati za našu centralnu propagandu: Armije, divizije pa i brigada, tako da bi i brigade mogle izdati izložbe, s time istoriju brigade i slično. One snimke koje nisu značajne, dobiti ćete [za] arhiv originalne kopije sa negativom nazad, kao i značajnije primiti ćete ih na formatu 13/18. Zabraniti po brigadama uzaludno snimanje koje troši materijal, snimati samo ako ima značajnog propagandističkog cilja, snimke koje tumače vaše borbe, značajne političke i kulturne momente kao i veseli susret sa narodom koji se oslobođava, i t. d.

V. Sto prije dostavite biografije, članke i fotografije istaknutih boraca i rukovodioca, palih u borbi protiv neprijatelja ili živih, na bilo kojem terenu. Ovo uskladite sa komandama i štabovima vaših brigada tako da se ne bi prevarili u biranju istaknutih boraca i rukovodioca.

VI. Organizovati ispravnu dopisničarsku službu po brigadama tako da bi bili u stanju pisati za vrijeme borbe članke,

reportaže i crtice, te najhitnije dostavljati u ovaj otsjek na terenu. Zakašnjeni članci, reportaže i crtice gube vrijednost i propagandski smisao. Prema tome nastojite da se članci iz borbe *što hitnije* šalju na odgovarajući otsjek, ne zadržavati ih da bi se, tobože, pisali u vašim brigadnim listovima.

Preduzmite sve mjere da bi se propagandni rad osjetio na terenu čim prije, naročito onom koji je bio pod kontrolom okupatora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef Polit. pros. otsjeka
XXVI. Divizije:
D.< Vilović

BR. 77

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 40. UDARNE DIVIZIJE JA OD 4. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
XL. UDARNE DIVIZIJE 16. IV. 45[2]
Dana 4. IV. 1945. god.

Redovni mjesečni izvještaj.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi!

Naše su jedinice skoro čitavi mjesec mart provele na sektorima Voćin — Đulavec, sjeverno od Papuka i kasnije u planinskim selima, zapadno od Požeške kotline, odakle smo izvršili nekoliko napada na neprijateljska uporišta u Požeškoj kotlini i na komunikacijama kroz Podravinu.[3] Najveći dio vre-

[4] Dane

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49'17-20.

[s] Datum prijema dokumenata u CK KPH.

[s] Jedinice 40. udarne divizije u martu i početkom aprila 1945. oslobodile su više sela. Tako su 4/5. marta oslobodile s. Macute i s. Bokan, kod Voćina, 11/12, marta s. Bistricu i s. Cabunu, kod Podrav. Slatine, 23. marta s. Veliku, kod Slav. Požege, a 2 aprila s. Trenkovo, kod Slav. Požege (vidi Arhiv VII, reg. br. 26-2, k. 1293).

mena proveden je na sređivanju i odmaranju jedinica, nakon ranije vođenih borbi iz kojih smo izišli prilično nesređeni i premoreni. Pojačani rad po svim granama a naročito vojnički i politički, uz ostale povoljne uslove, odrazio se u jedinicama prilično dobro. One sve više dobijaju izgled vojske. Razlika između starijih ljudi, mobilisanih pred kratko vrijeme i ostalih boraca nije više onako velika kao ranije. Ti drugovi uviđaju da konačno moraju ostati u borbenim jedinicama i da iz njih mogu izići jedino nakon završetka borbe, a danas je i njima jasno kako će se ona završiti.

U zadnjim borbama i akcijama borci su pokazali da hoće da se tuku i disciplinovano su izvršavali postavljene zadatke, kada god je komandni kadar imao dovoljno snalažljivosti, upornosti i sposobnosti da održi jedinicu čvrsto u svojim rukama. Gdje toga nije bilo jedinice su se prilično odasipale i uz gubitke morale povlačiti. Ipak smo u tim borbama postigli nekoliko manjih uspjeha. Gubitci nanešeni neprijatelju u ljudima i oružju znatno su veći od naših gubitaka. To je pono.vno povratilo u jedinicu sigurnost i povjerenje u vlastite snage. Uspjeli smo, iako ne u potpunosti, da otklonimo iz jedinica onako veliko gubljenje i nestajanje ljudi i oružja, koje je ranije bilo vrlo veliko i predstavljalo je za našu partijsku organizaciju vrlo veliki problem.

Vojnički rad se pojačao i dobio organizovaniji oblik. Svakodnevno održavamo vojničke vježbe, počam od nišanjenja pa dalje. Već samo to vježbanje pojačalo je i popravilo je disciplinu i vojničke odnose unutar samih jedinica, ali nije to dovoljno i ne smijemo se time zadovoljiti. Veliki nedostatak je u tome što mnogi naši rukovodioci nisu služili vojsku ili pohađali ma kakve vojne kurseve, pa im manjkaju najosnovnije stvari iz vojne obuke. Da bi otklonili taj nedostatak i nastavili sa vojničkom obukom boraca, mi smo zadužili u svakom bataljonu po jednog bivšeg domobranskog oficira i postavili za vojnog instruktora u bataljonu. *Ti su ljudi skoro* u većini do sada *bili nedovoljno iskorišteni. Radili su na raznim pisarskim dužnostima u intendanturama ili kancelarijama. Oni* će prvenstveno da porade na vojničkom osposobljavanju rukovodioca a preko njih i boraca. Osim toga, da bi otklonili manjak ili nedostatke vojnih rukovodioca održavamo u diviziji i podoficirski kurs, zatim bolničarski i kurs za vezu. Uz ostale kurseve na koje smo poslali dosta vojnih rukovodioca, sa ovim u našim jedinicama, vjerujemo da ćemo uspjeti barem donekle otkloniti jedan od naših najvećih problema.

Sredinom prošloga mjeseca imali smo jednu veću akciju u kojoj su sudjelovale naše 2 brigade i to XVIII. i Virovitička udarna brigada zajedno sa XII. Proleterskom.[4] To je bio napad

[4] **Reč je o 12. proleterskoj udarnoj brigadi 12. udarne divizije JA.**

na gestapovsko uporište Stražeman u Požeškoj kotlini,[5] na koga smo mi pošli pod vrlo povoljnim uslovima za nas. Bili smo premoćni i po broju ljudi i po teškom oružju. Ali umjesto našeg potpunog uspjeha, umjesto potpuno uništenog neprijatelja, mi nismo uspjeli. Glavni razlog neuspjeha je u tome što smo podcjenili neprijatelja, pa umjesto da iskoristimo već postignuti uspjeh, i zadržimo pobjedu u rukama, mi smo i sami pretrpjeli dosta gubitaka, koji nisu trebali da budu. Također se tu odrazila i nedovoljna odlučnost i nepravilno shvaćanje zadataka naših rukovodioca. Nakon akcije smenjena je nekolicina vojnih rukovodioca. Sam Stab divizije nije u analizi akcije donio pravilnu ocjenu na kome je krivica, jer je bio pod utiskom netočnih izvještaja, koje je dobivao za vrijeme borbe. Kasnije uz pomoć drugova iz Štaba Korpusa[0] uvidio svoje slabosti i greške a isto tako i nedostatke čitave jedinice kao cjeline.

U odnosu na prošli mjesec, političko stanje jedinice se popravilo, ali još uvijek nije dobro. Uspjeli smo da pojačanim djelovanjem naših partijskih organizacija i polit, komesara upoznamo borce sa najnovijim događajima u zemlji i svijetu. Taj rad, uz povoljne objektivne uslove i materijalnu pomoć, koju smo dobili u poslednji mjesec dana, imao je povoljnog odjeka u jedinici. Sve su jedinice prorađivale materijal o Krimskoj konferenciji, zatim Deklaraciju naše vlade, kao i uopće sav materijal koji se odnosi na njeno formiranje. U isto vrijeme organizovali smo i proveli proslavu Omladinskog tjedna[7] od 21. do 28. marta, u kojoj su naročito aktivno nastupali naša SKOJ-evska organizacija i propagandni otsjeci. Svakoga dana održavani su u jedinicama mitinzi, prema dobivenim direktivama. To su dozvoljavale vojničke prilike, tako da je bilo mogućnosti po nekoliko puta sakupiti čitave brigade. Po našem mišljenju ta je kampanja dobro uspjela, kada uzmemo u obzir mogućnosti sa kojima smo raspolagali. Osim govora u kojima je iznašan značaj tih dana Svjetskog omladinskog tjedna, davane su tada i razne kulturne priredbe za vojsku, na kojima je bilo redovito i mnogo naroda. O tome ćemo kasnije više iznijeti. U isto vrijeme koristili smo te sastanke da podijelimo odlikovanja najhrabrijim borcima pred strojem svih jedinica i da to redovito i politički iskoristimo. Sa raznih priredaba slani su i brzojavni pozdravi maršalu Titu, vladi, AVNOJ-u, Generalštabu naše Armije i t.d.

No i pored svega nismo uspjeli da politički obuhvatimo sve borce u našim jedinicama. Još imade pojedinaca, koji nastoje

[5] Napad su, 21. marta 1945, izvršile Virovitička i 18. udarna brigada 40. divizije i 12. proleterska brigada 12. udarne divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 18-2, k. 1293).

[6] U pitanju je Štab 6. udarnog korpusa JA.

[7] Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3.

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.H.
XL.Udarne Divizije

Dana 4.IV.1945 god.

6.IV.45

Redovni mjesečni izvještaj. CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi!

Naše su jedinice skoro čitavi mjesec mart provele na sektorima Voćin-Dulaves,sjeverno od Papuka i kasnije u planinskim selima,zapadno od Požeške kotline,odakle smo izvršili nekoliko napada na neprijateljska uporišta u Požeškoj kotlini i na komunikacijama kroz Podravinu.Najveći dio vremena proveden je na sređivanju i odmaranju jedinica,nakon ranije vođenih borbi iz kojih smo izišli prilično nesređeni i premoreni.Pojačani rad po svim granama, a naročito vojnički i politički,uz ostale povoljne uslove,odrazio se u jedinicama prilično dobro.One sve više dobijaju izgled vojske.Razlika između starijih ljudi,mobilisanih pred kratko vrijeme i ostalih boraca nije više onako velika kao ranije.Ti drugovi uviđaju da konačno moraju ostati u borbenim jedinicama i da iz njih mogu izići jedino nakon završetka borbe,a danas je i njima jasno kako će se ona završiti.

U zadnjim borbama i akcijama borci su pokazali da hoće da se tuku i disciplinovano su izvršavali postavljene zadatke,kada god je komandni kadar imao dovoljno snalažljivosti,upornosti i sposobnosti da održi jedinicu čvrsto u svojim rukama.Gdje toga nije bilo jedinice su se prilično odsipale i uz gubitke morale povlačiti.Ipak smo u tim borbama postigli nekoliko manjih uspjeha.Gubitci nanešeni neprijatelju u ljudima i oružju znatno su veći od naših gubitaka.To je ponovno povratilo u jedinicu sigurnost i povjerenje u vlastite snage.Uspjeli smo iako ne u potpunosti,da otklonimo iz jedinica onako veliko gubljenje i nestajanje ljudi i oružja,koje je ranije bilo vrlo veliko i predstavljalo je za našu partijsku organizaciju vrlo veliki problem.

Vojnički rad se pojačao i dobio organizovanijš oblik.Svakodnevno održavamo vojničke vježbe,počam od nišanjenja pa dalje.Već samo to vježbanje pojačalo je i popravilo je disciplinu i vojničke odnose unutar samih jedinica ali nije to dovoljno i ne smijemo se time zadovoljiti.Veliki nedostatak je u tome što mnogi naši rukovodioci nisu služili vojsku ili pohađali ma kakve vojne kurseve,pa im manjkaju najosnovnije stvari iz vojne obuke.Da bi otklonili taj nedostatak i nastavili sa vojničkom obukom boraca,mi smo zadužili u svakom bataljonu po jednog bivšeg samobranskog oficira i postavili za vojnog instruktora u bataljonu.Ti su ljudi skoro u većini do sada bili nedovoljno iskorišteni.Radili su na raznim pisarskim dužnostima u intendanturama ili kancelarijama.Oni će prvenstveno da porade na vojničkom osposobljavanju rukovodioca a preko njih i boraca.Osim toga,da bi otklonili manjak ili nedostatke vojnih rukovodioca održavamo u diviziji i podoficirski kurs,zatim bolničarski i kurs za vezu.Uz ostale kurseve na koje smo poslali dosta vojnih rukovodioca,sa ovim u našim jedinicama,vjerujemo da ćemo uspjeti barem donekle otklonuti jedan od naših najvećih problema.

Sredinom prošloga mjeseca imali smo jednu veću akciju u kojoj su sudjelovale naše 2 brigade i to,XVIII. i Virovitička Udarna Brigada zajedno sa XII.Proleterskom.To je bio napad na gestapovsko uporište Strašeman u Požeškoj kotlini,na koga smo mi pošli,pod vrlo povoljnim uslovima za nas.Bili smo premoćni i po broju ljudi i po teškom oružju.Ali umjesto našeg potpunog uspjeha, umjesto potpuno uništenog neprijatelja,mi nismo uspjeli.Glavni razlog neuspjeha je u tome što smo podcjenili neprijatelja,pa umjesto da iskoristimo već postignuti uspjeh,i zadržimo pobjedu u rukama,mi smo i sami pretrpjeli dosta gubitaka,koji nisu trebali da budu.Također se tu odrazila i nedovoljna odlučnost i nepravilno shvaćanje zadataka naših rukovodioca.Nakon akcije smenjena je nekolicina vojnih rukovodioca.Sam Štab divizije nije u analizi akcije donio pravilnu ocjenu na kome je krivica,jer je bio pod utiskom netočnih izvještaja,koje je dobivao za vrijeme borbe.Kasnije uz pomoć drugova iz Štaba Korpusa uvidio svoje slabosti i greške a isto tako i nedostatke čitave jedinice kao cjeline.

U odnosu na prošli mjesec,političko stanje jedinice se popravilo, ali još uvijek nije dobro.Uspjeli smo da pojačanim djelovanjem naših partijskih organizacija i polit.komesara upoznamo borce sa najnovijim događajima u zemlji i svijetu.Taj rad,uz povoljne objektivne uslove i materijalnu pomoć, koju smo dobili u poslednji mjesec dana,imao je povoljnog odjeka u jedinici. Sve su jedinice proučavale materijal o Krimskoj konferenciji,zatim Deklaraciju naše vlade,kao i uopće sav materijal,koji se odnosi na njeno formiranje.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 77

da i najveće naše uspjehe krivo tumače i da svjesno unašaju zabunu u naše redove. Njihovi komentari su uvijek oprečni sa pravilnim tumačenjem događaja u zemlji ili u svijetu. Stvaranje Jedinstvene vlade tumače kao naš neuspjeh i kapitulaciju pred kraljem; rezultate Krimske konferencije gledaju kroz prizmu čuvanja glave i t.d. Najkolebljiviji još uvijek dezertiraju iz jedinica i bježe kućama, gdje se sakrivaju u bunkere, ili u pozadinske jedinice, gdje se manje gine. Broj im je prema prošlom mjesecu opao (74 dezertera u mjesec dana), ali je taj broj još uvijek prilično velik kada uzmemo u obzir opće stanje i vojničko i političko. Otkrili smo, preko naše partijske organizacije, neke pojedince koji su nagovarali i organizovali grupice boraca da dezertiraju kući iz brigada, a u specijalnim jedinicama kod štabova sleglo se svakojakih tipova, prema nama neprijateljski raspoloženih. Oni nastoje da rovarenjem unesu razdor u naše redove. Negdje pokušavaju da povežu i srpske i hrvatske izdajničke elemente »u jedinstveni front «a na drugoj strani raspiruju podmuklo i šovinistički, na nizu sitnica, nepovjerenja među našim narodima. To su u većini ljudi koji su od svoga dolaska u NOV pa do danas neprestano na nekim dužnostima »specijalista i stručnjaka«, gdie se ne puca i misle da nas mo?u ucjenjivati, »jer smo mi prisiljeni da ih držimo i da bez njih ne možemo.« Naš Partijski komitet pri štabu Divizije donio je odluku da energično pročisti sve te jedinice i da onemogući tim pojedincima da i dalje rovare i rade na razbijanie čvrstine naših jedinica, nalazeći se pri tome daleko od borbe i daleko od mjesta gdje se gine. Mi vjerujemo da će se oni moći u streljačkom stroju najbolje otresti svojih shvaćanja i pokazati svoiu pravu sliku. Ili ćemo ih prekaliti, prevaspitati i vezati za nas ili ćemo i protiv niih poduzeti energičnije mjere. Mi smo već neke od njih uhapsili i vodimo istragu. Ovi slučajevi o kojima smo gore pisali nisu tako česti i broj tih ljudi niie tako velik, ali ipak smo ih naveli, jer je naša partijska organizacija i te kako se sa njima bavila.

Uz politički rad paralelno se razvijao i kulturno-prosvjetni, u čemu se naročito osjetio rad propagandnih otsjeka u jedinicama. Sam kulturno-prosvjetni rad nije se ravnomjerno razvijao u svim granama. Najbolje se radilo na štampi, dok se otklanjanju nepismenosti nije posvetilo dovoljno pažnje. Broj nepismenih se znatno povećao dolaskom novih boraca i samo u Virovitičkoj ud. brigadi iznaša 74 što polupismenih što nepismenih. Slično je i u ostalim jedinicama. Kvalitet štampe nije po sadržaju zadovoljavajući, jer ne obuhvaća sve probleme jedinica, a niti broj saradnika nije dovoljan, jer ne sarađuju svi borci. Kvalitet divizijskih novina prilično se popravio i uz neke izmjene koje moramo učiniti novine će moći da zadovolje i iz-

vrše svoju ulogu. Također izdajemo svakodnevno i radio vijesti propagandnog karaktera, samo u nedovoljnom broju. Uz štampu počele su da se jače razvijaju i čitalačke grupe u desetinama. Umjetničko-prosvjetni rad, koji je skoro u svim jedinicama prestao, ponovo je oživio. U jedinicama se uvježbalo nekoliko ozbiljnijih recitacija i djela. Kao izvorni materijal poslužio nam je priručnik za kulturno-prosvjetni rad koga je izdao Vrhovni štab, zatim djela Zogovića, Ćopića, Kočića i Nušića i nekih mlađih sovjetskih pisaca.

Naša partijska organizacija uz rješavanje vojno-političkih pitanja jedinica uspjela je da poboljša i čisto partijski rad i da otkloni neke organizacione nedostatke, o kojima smo vas izvjestili u prošlom izvještaju. Rad se pojačao i sastanci su u svim jedinicama bili redoviti. Mnoge su partijske jedinice pojačale rad na teoretskoj izgradnji. Uglavnom se i u part. ćelijama prorađivao tekući materijal o kome smo ranije govorili. Naš Divizijski komitet na svom prošlom sastanku doneo je zaključak, da obzirom na kvalitetu i visinu teoretske izgradnje mase novih članova pretežno se pozabavi sa najaktuelnijim političkim pitanjima, jer se pokazalo da mnogi naši partijci nisu u stanju da pravilno protumače neka pitanja, koja su za nas vrlo važna. Osim materijala o Krimskoj konferenciji i stvaranja Jedinstvene vlade poslužili smo se u radu i jednim direktivnim pismom druga Kulture,[8] člana Oblasnog komiteta i politkomesara Korpusa, jer je u njemu razrađen niz momenata vrlo važnih za naše prilike. Svi su naši partijci upoznati sa tim pitanjima u najosnovnijim stvarima. Neke su jedinice počele da razrađuju brošuru druga Kardelja »O današnjem glavnom zadatku pozadine«, a u najkraće vrijeme proraditi će ju čitava naša part. organizacija.

U prilogu vam dostavljamo brojno stanje i nac.-soc. sastav naše partijske organizacije. U toku mjeseca marta poginulo nam je 9 članova Partije a 20 ih je ranjeno. U isto vrijeme primljeno je u Partiju 41 novi član.

Dosadašnji sekretar partijske organizacije u Omladinskoj ud. brigadi drug Joco Mandić prebačen je u Propagandni otsjek VI. Korpusa, na političko-propagandni rad. To je učinjeno u saglasnosti sa drugom Kulturom, jer je drugu Joci bilo potrebno dati odmora i mogućnosti da se sam sredi i politički izgradi. On je u svome radu bio vrlo marljiv, ali mu je manjkala snalažljivost u radu i poznavanje osnovnih problema partijske organizacije Omladinske brigade. Naše je mišljenje da će se on u

[8] Odnosi se na pismo Otmara Kreačića, političkog komesara 6. udarnog korpusa, od 14. marta 1945, upućeno političkim komesarima potčinjenih jedinica povodom Krimske konferencije i obrazovanja Privremene narodne vlade DFJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 8-1/14, k. 488).

najkraće vrijeme moći na toj dužnosti pravilno razviti i osposobiti za vršenje i odgovornijih dužnosti.

Naš Divizijski komitet se na prošlom sastanku u mnogome pozabavio pitanjima neodgovornosti, nediscipline pa u izvjesnoj mjeri i neiskrenosti, koja se pojavila u našoj partijskoj organizaciji u vrijeme neprijateljske ofanzive u mjesecu februaru. Donio je i nekoliko kazni, nad pojedincima koji su naročito zabrljavili i pokazali se nedostojnim da budu i dalje članovi Partije. Izbacili smo iz Partije 2 polit, komesara čete u Omladinskoj brigadi i to Lončarević Ivana i Simun Marina radi kukavičluka koga su pokazali u nekoliko zadnjih borbi, zatim radi vlastitih slabosti, kao članova Partije. Dok su bili kandidati i polit, delegati bili su dobri, ali kasnije kada su postali polit, komesari četa potpunoma su se promjenili. U Virovitičkoj brigadi bio je izbačen Ivan_ Iveković, sekretar jedne partijske jedinice, također radi kukavičluka. U jednoj borbi predao se neprijatelju i pobjegao od njih, na do sada nejasan način. Osim tega izrečeno i nekoliko drugih partijskih kazni. Radi sličnih stvari kažnien je strogim partijskim ukorom Dusi Florijan iz Virovitičke brigade: partijskim ukorom Škorić Milan, bivši načelnik štaba XVIII. Ud. brigade, a ioš nekolicina je opomenuta. Vjerujemo da će te kazne pravilno djelovati na one članove Partije koji su bili na sličnom putu. Bilo je potrebno da se izreknu te kazne, jer je u samoj partijskoj organizaciii naše divizije bilo poiedinaca koji su potpuno olabavili u izvršavaniu i svoje partijske i voiničke dužnosti, a nepreduzimanie oštrih miera prema niima dalo bi povoda i drugim, još nedovolino izgrađenim komunistima da se neodgovorno ponašaju prema Partiji i da i sami u izviesnoj mieri pođu tim putem.

Partiiski komitet koii rukovodi partiiskim radom pri š+abu diviziie donio ie na svome sastanku zakliučak da energično prečisti sve partiiske iedinice pri Štabu, jer se ie u niima našlo nekolicina liudi *koii su na vrlo čudan način vostali članovi Parti*ie *u nekim druaim jedinicama* i kao takovi nama nrekomandovani. Neki od niih sa našom Partüom nemaiu ništa zajedničkoga po svome karakteru, radu i držanju. U vojničkim jedinicama, gdje rade te partijske ćelije, imade pojedinaca niskih moralnih kvaliteta, o kojima smo već ranije pisali. Pojedini komunisti još nedovoljno prekaljeni, umjesto da liječe i odgajaju te ljude, čak su i sami nesvjesno nasjeli tim pojedincima. Isto tako je Partijski komitet otkrio niz nepravilnosti u radu i organizaciji rada Intendanture naše divizije; na vrijeme uočio slabosti i iznio na mjerodavnim mjestima, tako da se sada po tom pitanju vodi istraga.

Broj kandidata je još uvijek vrlo malen prema broju članova Partije. Iako se pomoć Partije povećala, još uvjek nije do-

voljna. I kandidatima i SKOJ-u nije posvetila naša partijska organizacija dovoljno pažnje, jer direktiva CK KPJ[9] o primanju i kandidiranju novih članova nije u potpunosti provedena. Iako se iz SKOJ-a i kandidata primilo u Partiju 41 član; iako je u SKOJ primljeno 144 novih članova SKOJ-a, to nije dovoljno, jer još uvijek imade mogućnosti za povećanje broja i kandidata i SKOJ-evaca. Neobuhvaćenih omladinaca imademo 357, to je skoro polovina omladinaca u našoj diviziji. Neki P.B. biroi[10] radi neprestanog mjenjanja i gubitaka svojih sekretara davali su SKOJ-u vrlo slabu pomoć. Radi toga su se poneki SKOJ-evski rukovodici počeli smatrati kao samostalna organizacija, koja je odvojena od Partije i nisu smatrali da je potrebno da se međusobno savjetuju, a poneki su smatrali da je to gubitak za SKOJ ako nekog omladinca postave na odgovornije dužnosti, na pr. sekretara i polit, komesara čete. Mi smo na to odmah ukazali i pomogli odstranjenju tih nezdravih shvatanja, koja nisu bila zlonamjerna. SKOJ-evski rad je bio vrlo intenzivan. Skoro su sve organizacije uspješno mobilisane za rješavanje vojno-političkih problema i omladinci su bili nosioci discipline i poleta u radu jedinica. Skoro svi borci-mitralješci su članovi SKOJ-a. Najmlađe borce povukli smo iz četa i bataljona i formirali smo prateću jedinicu kod štaba Divizije u kojoj već sada imade preko 160 omladinaca. Neki su od njih došli direktno iz pozadine i nisu prošli kroz borbu, dok su drugi bili borci ili kuriri. U njihovu jedinicu postavili smo najboljeg SKOJ-evskog rukovodioca, jer smo uvjereni da ćemo pravilnim radom od njih izbaciti masu novih kadrova i SKOJ-evskih i vojno-političkih. SKOJ-evska organizacija je osim prorade tekućeg političkog materijala uspjela da proradi i brošure: Kalinjin — O omladini, Kakav treba da bude komsomolac, a neke SKOJ-evske grupe proradile su i Razvitak društva. To nisu uspjele sve radi pomanjkanja materijala. Da bi još potpunije obuhvatili omladinu pristupili smo fiskulturnim vježbama i organizaciji lakoatletskih i nogometnih takmičenja. Za sada su rezultati nedovoljni, jer je to početak. Manjkaju nam mnoge tehničke pojedinosti. Poduzeto je sve da i to nabavimo.

U jednom ranijem izvještaju[11] izvjestili smo vas da se u srpskim selima sjeverno od Papuka osjeća rovarenje pojedinaca četnički nastrojenih, koji pokušavaju da razbiju povjerenje srpskoga naroda tih sela, koje su oni oduvjek pokazivali prema nama. Na drugoj strani u samoj Požeškoj kotlini neprijatelj je uspio da mobilizira u ustaške redove veći dio ljudi. Da bi po-

[9] Verovatno se odnosi na pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi dok. 2, objašnjenje 3).

[10] Partijski bataljonski biroi

[11] Vidi dok. br. 14.

mogli našim partijskim organizacijama da otklone te nedostatke na terenu, mi smo se sa njima povezivali gdje god je to bilo moguće. Također smo održali i niz priredaba i sastanaka sa narodom, naročito povodom proslave 27. marta. U isto vrijeme pomogli smo narodu tih planinskih sela, koja su prilično uništena, da obradi zemlju. Mi smo sa našom stokom obradili preko 50 jutara zemlje i dali narodu oko 200 zaprega u radovima. To je prilično djelovalo i omladina i narod sa svoje strane učinio je našim jedinicama niz posjeta, darivali ih sa zastavama, a u kampanji o ranjenicima dali mnogo hrane, voća i t.d. kao poklon našim ranjenicima.

Ovih dana smo čuli da Omladinska brigada za vrijeme svog boravka u Humu i Dulavecu učinila niz nepravilnosti u odnosima prema narodu i nekim NOO-ima. Izgleda da su nepravilnim putem mobilisali ljude u vojsku a na drugoj strani da su neki pojedinci čak i provalili u jednu zemunicu. Po tome ćemo povesti istragu i vidjeti na kome je krivica i krivce kazniti, jer se u našoj vojsci u zadnje vrijeme desilo nekoliko slučajeva nepravilnih odnosa sa narodom, a također se vrlo malo vodi računa o samome narodu i njegovoj imovini. Ona se često puta razvlači i iskorištava, čak i onda kada to nije potrebno. To se naročito odnaša na problem stoke i prevoz, jer poneke jedinice u vrijeme najvećih poljskih radova uzimaju konje i kola od seljaka i zadržavaju ih nepotrebno po nekoliko sedmica. O tome nepravilnom zadržavanju mi smo već ranije poveli računa i uspjeli ga znatno smanjiti.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Divizijski komitet:
Nenad Drakulić

Prilog:
Brojno stanje i soc.-nac.
stav za mjesec mart. g.

Div. kom. KPH XL diviz. . **Mjesec mart**

	Broj članova diviz. kom.	Broj bataljonskih biroa	Broj članova bat. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Boj kandidata
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira članova partije	Hrvata	Srba	Ostale nacije	
Virovitička udarna brigada	1	4	23	13	5	3	21	86	32	17	4	139	35	73	13	11	4	3	84	53	2	8
XVIII udarna brigada	1	4	22	16	5	5	26	70	60	35	6	171	22	108	31	5	4	1	69	98	4	7
Omladinska udarna brigada	1	4	24	16	5	4	25	82	52	18	7	159	62	83	5	4	5		73	78	8	23
Partijski komitet	1			2	1	3	6	36	8	11	14	69	12	40	3	7	5	2	24	44	1	4
Divizijski komitet (sektetar)	7							7				7	4			1	2		3	4		
S v e g a:	7 [2]	16[13]	69	47	16	15	78	281	152	81	31	545	135	304	52	28	20	6	253	277	15	42

[12] Pogrešno sabrano; treba: 11.
[13] Pogrešno sabrano: treba: 12.

BR. 78

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 42. DIVIZIJE JA OD 4. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET 42. DIVIZIJE JUGOSLOVENSKE ABMIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Kroz protekli mesec dana, glavni zadatak organizacije postavljen na diviziskom komitetu bio je: naučiti rukovati u potpunosti sa novim oružjem i oruđem, vojna obuka jedinica i rukovodioca, disciplina i spremanje jedinica za borbu. Kao drugi bio je: kroz prvi zadatak učvrstiti organizaciju, ne primati naglo u Partiju, pomoći SKOJ-u. I treće, teoretski podići, organizirati i održati kurs za pomoćnike politkomesara četa, i kroz politički rad objasniti značaj stvaranja Armije, Narodne vlade, solidarnosti slovenskih naroda u borbi protiv fašizma i kroz rad popularisati K.P.

Partiska organizacija kao celina se angažovala. SKOJ je u vezi sa omladinskom nedeljom- mnogo doprineo da se po zadatcima sa diviziskog komiteta postignu rezultati.

Svi su se vrlo brzo naučili rukovati oružjem, vojnička obuka, časovi za rukovodioce, išlo je po planu. Drugovi znadu oružje i upotrebiti. Jedinica se bolje spremila za borbu nego što se očekivalo. U čitavom poslu SKOJ, preko programa za omladinsku nedelju, mnogo je pomogao da se sprovede takmičenje, što je obrzalo obuku i učvrstilo i dalo poleta naročito skojevskoj organizaciji. Gledalo se da dobre rezultate postigne masa. Ima rekorda koji zadivljuju.

U Partiju kao i SKOJ nije primano mnogo novih članova kroz prošli mesec.

Neki su drugovi pošli i na razne kurseve, a slabiji zdravljem i u dopunsku brigadu, a naročito iz SKOJ-a.

Održali smo i jedan Partiski kurs, čiji je rad bio predviđen za dvadeset pet dana, prema novom programu Partiskog kursa P.K. za Srbiju, koji smo dobili od rukovodstva višeg Partiskog kursa pri C.K. Prisutni su bili 47 drugova, najviše sekretari četnih ćelija. Nijesmo ga potpuno završili, jer smo pošli na položaj i sada teme prorađuju po ćelijama.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 64. fond CK KPJ.

[1] Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3.

Umnožili smo dovoljan broj osnovnog materijala.

Stalnim sastancima sa političkim rukovodiocima razradili smo politička pitanja postavljena kao zadatak na diviziskom komitetu.

Zadnjih dana, i pored toga što se je radilo, pojavljivala se neka uležalost i šablon u radu. Potrebno je bilo da se krenemo na položaj, pa da se drugovi razdrmaju a i da se jače uoče slabosti. Drugovi su znali na sastancima ulepšavati stvari i ne uočavati ono što je najvažnije. Kroz marš i zaposedanje položaja Partija je postala aktivnija i ne udaljava se sad od onoga što je najhitnije. Prema sredstvima kakvim raspolažemo, ipak je pokret na vreme i uredno izvršen. Zaposedanje položaja bilo je bez grešaka.

Kod svakog postoji želja za borbu. U samom rovu budnost i borbena aktivnost su dobri, no rov politički nije jož oživio, mesto od njega da se napravi dom, još se po u nekim jedinicama oseća mrtvilo.

Budnost i tačnost u izvršavanju naređenja su na visini, ali nema one živosti, razgovora i političke aktivnosti. Sad gledamo da rad udesimo prema prilikama. Da sastanci budu kratki o jednoj, dve-tri stvari iz neposrednog života i potreba, da se radi sa pojedincima i grupama.

U sastavu divizije je sad i Artileriska brigada.[3] Jedan divizion je već učestvovao direktno u borbama i odlično se pokazao, dok su ostale njene jedinice samo vršile pojedinačno gađanje neprijateljskih ciljeva. Drugovi su stručno sposobni, a rukovodioci su većinom bivši oficiri. Jedan nezdrav tip smenjen je ... U toj brigadi naročito je SKOJ dobar, najbolji u diviziji.

Postepeno ulazimo u borbu. XVI i III brigada imale su sitnijih lokalnih uspeha. Imali smo dva mrtva, dva lakše ranjena i jednog teže. Jedan je poginuo ispred rova našom i svojom nebudnošću. Svi su iz XVI brigade. Raspoloženje za borbu je odlično. VII brigada je u rezervi. Jednog dana posle vraćanja sa zanimanja VII brigade, drugovi nisu hteli odmah da ulaze u kuće, već su zahtevali da idu na položaj. Politički komesar te brigade... je slab, tek posle kazne i opomene nešto se aktivizirao. Komandant brigade je smenjen zbog nesposobnosti i poslat za komandanta dopunske brigade.

U III brigadi stanje se popravilo, a pomoćnik političkog komesara je ispravio svoj stav, premda malo još pati od superiornosti, inače mnogo radljiv. Organizacija se prilično očvrstila i ojačala. Izmenili smo dva pomoćnika političkih komesara bata-

[5] Artiljerijska brigada 42. divizije formirana je 3. marta 1945. Ona je u svom sastavu imala: jedan protivtenkovski i jedan minobacački divizion. tri samostalne baterije (vidi Arhiv VII, reg. br. 12-15/1, k. 252).

Ijona, drugog i trećeg, a na njihovom mestu smo uzdigli drugove iz čete.

U štabu divizije nema komandanta[4] jer je na kursu. Isto nema još i rukovodioca SKOJ-a, nego je na kursu kao i politički komesar III brigade.[5] Razna odeljenja u diviziji su nepotpuna i to mnogo smeta u radu. Prevozna sredstva su nam nikakva. Pa to koči brzinu pokreta i snabdevanja.

BROJNO STANJE PARTIJE I SKOJ-a JE:

	članova partije:	kandidata:	SKOJ-a:
III brigada:	266	146	223
VII brigada:	145	35	253
XVI brigada:	140	24	306
Artiljeriska brigada:	89	64	155
Oko štaba divizije:	75	17	120
SVEGA:	715.—	286.—	1057.—

Za neki samostalni potez i brzinu u borbama još nismo dobro spremni. Organizacija veze, obaveštajna služba, sanitet naročito, snabdevanje, sve to još tromo, tu se još slabo snalazimo, pa i sam štab, naročito zbog toga što nije potpun, a i sredstva su nam slaba. Često se izgube iz vida, na oko male u stvari vrlo važne stvari. Propaganda nam je slaba. U većini su slabi i kadrovi u toj službi. Dolaskom u Armiju[6] pomoći će im se. Isti taj otsek u Korpusu,[7] pruža nam slabu pomoć, a u tehničkom pogledu više ometa nego pomaže. U tom pogledu slično je i sa snabdevanjem i sanitetom.

Posle prve i malo veće akcije poslaćemo izveštaj, jer ćemo kroz borbu moći bolje uočiti i razne nedostatke naše partiske organizacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DRUGARSKI POZDRAV:

4. april 1945. god.

Za Diviziski komitet
sekretar,
Mirko Burić

Poloza J

[4] **Reč je o Milivoju Grozdanoviću.**
[5] **Redakcija nije mogla saznati njegovo ime.**
[6] **Odnosi se na 1. armiju JA.**
[7] **Misli se na 15. udarni korpus, u čijem su sastavu bile 42. i 48. udarna divizija.**

BR. 79

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 5. BRIGADE 1. DIVIZIJE (HRVATSKE) KNOJ-a OD 4. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE 17/IV 945'
V. HRVATSKE BRIGADE
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. str. pov. 2/45.
4. IV. 1945 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dostavljamo vam izveštaj o partijskom radu u V. Hrvatskoj brigadi Korpusa narodne odbrane Jugoslavije za protekli period od 3. III. 1945 do 4. IV. 1945 godine.

ORGANIZACIONO STANJE:

Brojno stanje partijaca u Brigadi: 511.—
Brojno stanje kandidata u Brigadi: 84.—
Brojno stanje skojevaca u Brigadi: 840.—

Od zadnjeg izveštaja do danas broj članova Partije u Brigadi se je povećao za 89 novih članova, od toga je primljeno iz raznih jedinica ove Brigade 60 aktivista iz Skoja, 23 iz kandidata i 6 novodošlih iz raznih jedinica VIII. Korpusa. U kandidate u ovom periodu vremena primljena su 24 druga. Broj skojevaca u razliku od zadnjeg izveštaja do danas popeo se za 128 novih, od toga je primljeno iz jedinica V. Brigade 84 omladinca, a 44 je došlo iz jedinica VIII. Korpusa.

Kroz protekli period unutra same Part. organizacije Brigade msu nastale nikakve organizacione promjene, sem što je u našem 5. bataljonu Part. organizacija postala čvršća, sa više discipline, to je uslijedilo uslijed dolaska novog sekretara Partijske organizacije. Organizacione forme u ovoj organizaciji primjenjene su iste kao i kod svih part. organizacija u Brigadi. No kod Štaba Brigade i u jedinicama prištabskim izvršene su izvjesne promjene po organizacionom pitanju. Partijci u Stabu, to jest članovi Štaba i referenti raznih sekcija pri Stabu čine jednu ćeliju čiji je sekretar pomoćnik komesara brigade. Partijsko

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/1291-132.**
[s] **Datum prijema dokumenta u CK KPH.**

čianstvo u jedinicama oko Štaba i pri Štabu formirano je u ćelijska odeljenja sa svojim sekretarima, a partijac koji je zadužen po radu u Kult.-prop. odsjeku jest sekretar ćelijskog biroa. Ove izmjene su uslijedile da bi se mogao pravilnije odvijati rad kod partijaca prištabskih jedinica, kao i partijaca u Štabu brigade i sekcija oko Štaba.

Kroz protekli period skoro sav partijski kadar u Brigadi se je izmjenio, jer reorganizacije koje su nastale nužno su iziskivale ovakve promjene, tako da danas od sekretara partijskih u bataljonu a tako i po četama je u potpunosti izmjenjen. U vezi dobivenih direktiva za formiranje jedinica Narodne odbrane Mornarice i reorganizacije u samim jedinicama, a i radi uspostave prop. odjela, nužno se iziskivalo da se veći broj partijaca koji su vršili do tada dužnosti sekretara ćelijskih biroa ili sekretara partijske organizacije u bataljonu postave na druge dužnosti, radi uspješnijeg rukovođenja.

U vezi ovakvih promijena partijskog kadra i dolaska novog na dužnosti a i odlaska pojedinih rukovodioca na kurs, osjetila se praznina partijskog rada, tako da se rad u Brigadi partijski nije odvijao planski a niti je bilo dovoljno sistema i u onom radu koji je bio u part. organiz. Plan rada za part. organizaciju brigade nije novo postavljen bio kroz protekli period, a onaj raniji plan je završio tako da ovo međuvreme kroz koje je prošla part. organizacija nije bilo planskog rada, već je svaki sekretar partijske organizacije u bataljonu postavljao plan za part. organizaciju svog bataljona, tako da rad u organizaciji nije bio jedinstven, i baš radi ovakvog rada nije bilo jedinstvenog progresa u organizaciji čitave brigade.

Pojedine part. organizaciie su obrađivale do tada još u potpunosti neobrađeno nacionalno pitanje, druge su obrađivale materiial o Partiji, i članke iz »Proletera« Rankovića[3] i Zuiovića[4] koie do tada još nisu bili prešli. Vidnije rezultate u proradi ovog materijala postigla je part. organizacija 1. i 3. bataliona, dok kod ostalih bataliona postignuti su manii rezultati. Nacionalno pitanje se je u glavnim potezima rasvijetlilo kroz članak iz »Proletera« 16. (Tito),[5] i druge članke u svijetlosti Narodno-oslobodilačke borbe, dok o formiraniu nacija i nacionalnim pokretima u svijetu manie su upoznati ili kod pojedinih part. organizacija nije se uopće imalo u vidu.

[3] Odnosi se na članak Aleksandra Rankovića »Organizaciono pitanje KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi«.

[4] Reč je o članku Sretena Zujovića »Borimo se za čistoću i boljševizaciju Komunističke partije«.

[5] Odnosi se na članak »Narodnooslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše partije«.

Što se tiče materijala o Partiji, savladali su se prilično članci iz »Proletera« od Zujovića i Rankovića, dok teorija partije i borba za stvaranje partije novog tipa je savladana slabo, a u pojedinim organizacijama nije se uopće obrađivala.

Rad sa kandidatima je bio kroz čitavu organizaciju nepravilan, jer kandidati od zadnjeg sastanka partijskih rukovodioca u brigadi nisu prisustvovali na radne sastanke ćelijskih odeljenja a ni ćelija gde su one postojale. Isto tako na teoretske sastanke partijci su se ustručavali pozvati kandidate da prisustvuju. Ovakvom stavu ograničenja i zatvaranja partijskih vrata kandidatima na zadnjem sastanku napravio se kraj i postavilo se pred rukovodioce part. organizacije da na svim sastancima, bili oni radni ili teoretske prirode, prisustvuju kandidati, ali s tim da nemaju pravo odlučujućeg glasa. Na sastancima koji su specijalne prirode, a gde se radi o kadru ili riješenju nekih specijalnih pitanja, da se ne pozivaju kandidati.

Organizaciono stanje Skojevske organizacije u brigadi nije se izmjenilo, ali pomoć partijske organizacije u bataljonu i četi nije se svugde pravilno odvijala, u 3. i 2. bataljonu partijska organizacija kao cjelina dala je više pomoći Skojevskoj organizaciji nego što je to bio slučaj kod 1. i 4. bataljona. U 2. i 3. bataljonu članovi Partije dolazeći na skojevske radne sastanke i na omladinske konferencije davali su sugestije za riješenje pojedinih problema i pomagali im pri uzdizanju omladine na viši kulturni i politički nivo, dok u 1. i 4. bataljonu pomoć na ovaj način omladini kao cijelini i skojevskim aktivima nije bila, jer su se događali slučajevi da bi se partijac na sastanku pretvorio u nekog komandanta koji je poslan sa strane partije dekretom te da ima pravo na rukovođenje sa sastankom, a niie bio na sastanku kao pomoćno instruktivno tijelo skojevskom aktivu ili omladini koja bi održavala konferenciju. Radi ovakvih pogrešnih stavova pojedinaca niie postignut onakav očekivani uspjeh. Na zadnjem sastanku uočila se štetnost ovakvog komandnog držania poiedinih partijaca te se postavilo pred partiisku organizaciju u brigadi da partijsko članstvo koie bude prisutno na sastancima skoievskih aktiva i omladinskih konferenciia bude pomoćni instruktivni organ pri riiešavaniu poiedinih pitanja i problema Skojevske organizacije i omladine kao cjeline.
Batalionski rukovodioci skoievskih komiteta u brigadi od zadnieg izveštaia do danas u glavnom su se izmienili. tako da skoievsko rukovodstvo u brigadi mnofo bolie zadovoliava ne^o što je to bio slučai do sada. a to se odražava i na progresu Skojevske organizacije u brigadi.

SkoievsVim rukovodiocima u brigadi, komite+ima. organizaciii kao cjelini mnogo nedostaie iskustva i u teoretskoj sposobnosti

da bi mogli efikasno djelovati kod omladine u našim jedinicama i na terenu gdje se dotična jedinica nalazi. Skojevsko rukovodstvo je aktivnije, poletnije te pruža garanciju da bi moglo zadovoljiti.

Partijski kadar u bataljonima je prošao kroz kurs i tamo stekao izvesnog znanja koje mu služi za pravilnije rukovođenje u part. organizaciji, sekretari partijske organizacije u bataljonu su mladi, puni poleta, u radu uporni te ima izgleda da bi mogli zadovoljiti.

Sekretari ćelijskih biroa nisu svi popunjeni, fali 6 sekretara ćelijskog biroa, ali u toku mjesec dana ima izgleda da ćemo ih popuniti iz naše sredine.

Pošto su sekretari ćelijskih biroa i sekretari part. organizacije u bataljonima novo postavljeni a i ja sam bio odsutan duže vremena iz brigade tako da ne mogu dati preciznije podatke o sekretarima ćelijskih biroa a niti o sekretarima part. organizacije u bataljonu.

Naši štabovi u bataljonima, komande četa a ni sam štab brigade nije pravilno shvatio kulturno uzdizanje članova Partije u pomenutim rukovodstvima, tako da se je desilo kod članova Partije u Stabu 1. i 2. bataljona da nisu održali niti jedan zajednički sastanak prosvjetne prirode, izuzev što su pojedinačno obrađivali materijal. Isti slučajevi bili su i kod članova Partije u komandama četa, tako da se nije mnogo napravilo po uzdizanju kulturnom i teoretskom naših članova. Individualne obrade materijala bilo je kod članova Partije u komandama četa.

Suradnja part. organizacije u vojsci i part. organizacije na terenu kroz protekli period nije se u onolikoj mjeri osjetila kao što je to bilo od ranije. Pojedine organizacije, kako što je to slučaj sa organizacijom 3. i 4. bataljona na sektoru Imotskog i Dubrovnika, gdje se je očitovala prisnija suradnja u riješavanju problema koji su stajali pred part. organizacijom na terenu a i u samoj organizaciji međusobno, bila je mnogo viša nego što je to slučaj kod 1. i 2. bataljona.

Budnost članova Partije još u dovoljnoj mjeri ne dolazi do izražaja, sporo uočavaju pojedine probleme i sporo reaguju na pojedine ubačene neprijateljske parole. To najbolje govore parole na sektoru Imotskog i Konavlja koje su ubačene da je nastao razdor između Saveznika i SSSR, kao i da će se u Jugoslaviji povratiti staro, a s obzirom na formiranje vlade. Na ovo se reagovalo, ali sa izvjesnim zakašnjenjem koje govori o nepravilnoj budnosti članova K.P.

Kulturni rad se je pojačao, izdaju se zidne novine, bataljonski listovi, formiran je nogometni tim pri Stabu Brigade i u 4. bataljonu, održavaju se tečajevi po pitanju nepismenosti. Nepisme-

nih u Brigadi ima 25, ovi nisu apsolutno nepismeni, već znaju sva slova, samo teško ih slažu. Zaloga sa strane drugova koji održavaju tečajeve kao i samih učenika je velika, tako da u toku ovog mjeseca će se smanjiti nepismenost za 50%. U vezi dobivenih uputstava za takmičenje angažovala se je čitava Part. organizacija i omladinska organizacija da bi se postigao što viši uspjeh. Formirane su i komisije koje će potpomagati u sprovođenju postavljenog plana, a koje će donositi odluke o postignutom uspjehu.

[6]

Uzevši u obzir sve nedostatke Partijske organizacije u Brigadi, greške u radu, a tako isto da bi se donio jedan plan generalni za svu Part. organizaciju u Brigadi koji bi osviježio organizaciju i dao članovima više poleta u radu, ukazala se je potreba da se sazove savjetovanje pom. komesara bataljona, tj. sekretara part. organizacije u bataljonima i sekretara part. organizacije brigade, radi uspješnijeg uklanjanja grešaka koje su se do sada pojavljivale u part. organizaciji. Sastanak je održan 1. IV. 1945. Na ovom sastanku povodom nedostataka donešena je ova rezolucija: 1). U štabovima bataljona i komandama četa gdje još nije tekao pravilan rad na kulturnom podizanju članova Partije da se pojača intenzivnost u obradi članaka iz »Borbe«, organa K.P.J., i ostie naučne literature individualno a obavezno kolektivni sastanak teoretske prirode održati sedmično jedanput. 2). Razbiti ograde sektorisanja članova Partije po vojnom, političkom i organizacionom sektoru, ojačati osjećaj kolektivne odgovornosti. 3). Ukloniti sektaštvo po pitanju primanja omladine u SKOJ-evsku organizaciju, i više pomoći istoj sa strane članova Partije. 4). Vođenje pravilnog kursa za primanje novih članova u K.P., jer mnogi omladinci koji se već nalaze 3 ili više godina u borbi nisu članovi Partije a imaju sve šanse da budu primljeni. 5) Više suradnje part. organizacije iz vojske i terena pri riješavanju poiedinih zadataka koji se postavljaju pred organizaciiu u vojsci i na terenu. 6). Održavati čvršću vezu s masama i djelovati među masom politički, pravilno obrazlažući poiedine političke momente, davati radnu snagu za obnovu zemlje obitelji čiji se sinovi nalaze u NOV.

Plan rada za mjesec:
od 10. IV. do 10. V.

1. Razvitak radničkog pokreta, uzevši teoriju Partije i borbu Lenjina za stvaranje Partije novog tipa.
2. Upoznati članove Partije o organizacionom pitanju i najosnovnijim organizacionim principima.

[0] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na personalne ocene pojedinaca.**

3. Proučiti brošuru Dimitrova: »O kadrovima«, za sve članove obvezatno

Od 1. IV. do 10. IV. obraditi članak iz »Borbe« Kardelja »Deklaracija Krimske konferencije« i »Osuda nad Hitlerovskom Njemačkom je izrečena i biće izvršena« Đilasa, Deklaraciju vlade.

Sekretar Part. organizacije
V. Hrvatske brigade KNOJ
Jovanović Blažo

BR. 80

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA PRI ŠTABU 3. ARMIJE JA OD 5. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U PRIŠTAPSKIM JEDINICAMA[1]

PARTIJSKI KOMITET
PRI STABU III. JUG. ARMIJE
Dana 5. aprila[2] 1945. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

U proteklih mjesec dana u jedinicama oko štaba Armije politički rad se odvijao u duhu najnovijih događaja, kao na pr. sporazum između SSSR-a i Jugoslavije o saradnji i uzajamnoj pomoći,[3] pad Berlina, stvaranje federativnih vlada.[4] Kod boraca se pokazalo veliko interesovanje za najnovije odluke i uredbe izdane od strane naše vlade, kao na pr. o zamjeni novca i regulisanju plaća i t.d. Borci sa oduševljenjem i velikom pažnjom prate tog događaja. Kada bi mogućnosti dozvoljavale organiziraju se po jedinicama konferencije po iskrslim političkim pitanjima, ali usled toga što se nalazimo u ofanzivi[5] takav rad je često nemoguć. Za značajnije događaje organizovale su se i ma-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 66, fond CK KPJ.

[2] Datum je, u originalu pogrešno napisan. Radi se o 5. maju, što se vidi i iz pregleda nacionalnog i socijalnog sastava i brojnog stanja članova KP, koji je dat uz ovaj izveštaj.

[5] Ugovor o uzajamnoj pomoći i saradnji između vlada SSSR-a i DFJ potpisan je 11. aprila 1945. u Moskvi (vidi »Pregled istorije SKJ«, str. 442—443, 1963).

[4] Reč je o formiranju republičkih vlada. One su obrazovane u aprilu i maju: u Srbiji 9. aprila, Hrvatskoj 14. aprila, Makedoniji 16. aprila, Crnoj Gori 17. aprila, Bosni i Hercegovini 28. aprila i Sloveniji 5. maja (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 652; »Pregled istorije SKJ«, str. 445).

[5] Odnosi se na završne operacije JA za konačno oslobođenje zemlje.

nifestacije skupa sa civilnim stanovništvom. Borci znaju u glavnom sve najnovije polit, događaje, ali to polit, rukovodioci nisu u dovoljnoj mjeri proradili odnosno nisu tim krupnim i važnim događajima dodali pravilan značaj niti su ih u masi boraca dovoljno oživili i popularisali. Nailazi se na poteškoće u polit, radu obzirom na ofanzivu koju vrši naša Armija, ali povrh toga može se mnogo učiniti, samo što su naši polit, rukovodioci teoretski dosta slabi, tako da čitajući štampu vrlo slabo mogu sa njome da se služe i ne mogu da uočavaju važne političke momente, a drugo i što su se pomalo birokratizirali ne obilazeći često borce i pojedinačno sa njima vrlo malo rade, a niti su se snašli u ovom momentu ofanzive, a od prije se nisu navikli na ovakav rad. Za polit, rad preostaje samo kratko vrijeme i to pojedinačno sa borcima i sa manjim grupama.

Agitacija na polit, polju u ovom momentu ofanzive i stalnom napredovanju naših jedinica trebala bi se odvijati u glavnom preko komunista članova K.P. ali to ipak teško ide, prvo što su drugovi dosta neaktivni u radu, a drugo što oni čitajući štampu i sami mogu malo da se njome služe.

Partijski sastanci u poslednje vrijeme su bili neredovni. U tom međuvremenu bilo je objektivnih razloga za neodržavanje sastanaka, ali usled nemarnosti pojedinih sekretara propušteno je i dobrih momenata kada se je moglo održavati sastanke. Niti sam komitet u ovih mjesec dana nije se redovno sastajao. Članovi komiteta su se češće puta sastajali, ne svi ali uvijek neki raspravljali neke stvari koje bi bile važne. Što se tiče sistematskog i planskog rada sa part. organizacijama nije se mogao sprovesti, jer su drugovi često puta zauzeti svojim vojničkim i stručnim poslovima. Od teoretskog materijala sve part. jedinice su proradile »Učenie o Partiji«, zatim je Komitet predvidio za novo proučavanje »Historiju SKP(b)«, tj. I. glavu a trebala je prema predviđenom planu biti proučena do 12. ov. mj., ali se nije moglo zbog raštrkanosti jedinica i zaposlenosti u sadanjoj ofanzivi. Sami part. rukovodioci nisu se snašli u ovoj situaciji brzog napredovanja naših jedinica, tako da su se osjetili nemoćni ma što da učine. Nisu oni prišli radu koji je jedino moguć a to je održavanje sastanaka i to čestih sa 2—3 komunista člana K.P., eventualno i sa jednim razgovarati potsećajući ga, davati uputstva, prenositi na njega direktive, što oni to do sada nisu činili.

Kod ovoga štaba formirane su za sada 2 brigade i to brigada za vezu i Inžinierska brigada a u formiranju je i Protivavionska artilj. brigada. Molim Vas da nam ako je moguće objasnite da li bi mogli da sekretare part. organizacija u tim brigadama uzmemo u komitet kao članove komiteta, zatim da li bi trebalo, obzirom na to što su to brigade, da se u bataljonima tih brigada oforme bat. part. biroi kao i u boračkim brigadama.

Poteškoće su u radu i pravilnom rukovođenju samog komiteta što nije dovoljno organski povezan sa svim jedinicama, pa vrlo teško može da uđe u svakodnevne probleme ovih različitih jedinica i da uđe u dubinu njihovog života i rada.

Izvršavanje vojničkih zadataka boraca ovih jedinica bilo je dosta dobro. Sa mnogo volje i truda izvršavali su sve zadatke. Jedino u tom svemu podbace tu i tamo neke starešine zbog nevođenja brige, tj. dovoljne brige o svojim zadatcima.

Na kult.-prosvjetnom polju se radi prilično. Izdaju se bataljonski listovi, četne džepne novine i zidne novine, ali ipak to još nije, iako se listovi izdaju, u mnogome poboljšalo kvalitet tih listova. Sami polit, komesari ne ulažu dovoljno truda za to, a kao glavno niti oni sami na tom polju rada nemaju, njih većina, nikakove sposobnosti, a koji bi morali biti glavni organizatori i pokretači toga rada. Diletantske grupe i pjevački horovi postoje ali vrlo slabi. U ovim jedinicama se nisu održavale nikakove priredbe, a niti kulturna predavanja koja su bila predviđena. Isto tako usmene novine, na kojima najviše dođe do izražaja kult.-prosvj. rad, nisu održavane usljed nemogućnosti sakupljanja jedinica.

Nepismenih ima u ovim jedinicama, ali vrlo mali broj. Organizovani su po bataljonima analfabetski tečajevi, ali samo vrlo slabo rade u zadnje vrijeme. Tu se nisu snašli rukovodioci pa da su odredili odgovorne drugove najbliže drugovima koji ne znaju čitati i pisati, pa da u slobodnom vremenu obavezno sa njima rade.

Skojevska organizacija u ovima jedinicama angažovana je za izvršenje svih direktiva koje stoje pred Partijskom organizacijom. Niti sama SKOJ-evska organizacija nije se redovno sastajala. U pojedinim bataljonima SKOJ-evske grupe bile su dorasle blizu stotinu članova, što baš u ovoj situaciji nije odgovaralo da ostanu u jednoj grupi pa se je organiziralo odeljenje grupe na čelu sa sekretarom. Slabosti su našeg SKOJ-a što ih se vrlo teško može angažovati u radu sa neobuhvaćenom omladinom. Vrlo malo rade na spremanju te omladine za ulazak u SKOJ. Ima velik broj neobuhvaćene omladine u organizaciji, od koje ima mnogo novomobilisanih, ali ih ima koje SKOJ-evska organizacija ne zapaža a sama im Partija u tome vrlo malo pružila pomoć.

Članova SKOJ-a ima 767, dok neobuhvaćene omladine ima 908.

Ovo pitanje proširenja SKOJ-evske organizacije za sada je kao najvažnije u SKOJ-evskom radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Komitet, sekretar,
Miloš Crnobrnja

NACIONAL-SOCIJALNI SASTAV I

JEDINICA	Ukupan broj članova	Muških	Ženskih	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Makedonaca	Ostale narodnosti
Ćelija štaba III. J. Armije	8	8	—	2	3	—	3	—	—
Ćelija pri štabu III. J. Armije	88	61	27	51	29	2	3	—	3
Komanda pozadine III. J. Armije	11	11	—	6	4	—	1	—	—
Ćelija armijske baze III. J. Armije.	70	65	5	30	36	2	1	—	1
Kulturna ekipa III. J. Armije.	11	9	2	8	3	—	—	—	—
Štabski bataljon III. J. Armije	97	89	8	84	10	—	1	1	1
I. batalion za vezu III. J. Armije.	33	26	7	32	1	—	—	—	—
II. bataljon za vezu III. J. Armije.	34	32	2	32	1	—	—	—	1
Ižinjeriski bataljon III. J. A.	35	35	—	22	11	—	1	—	1
Auto bataljon III. J. Armije	30	30	—	18	7	2	—	—	3
Vozarski bataljon III. J. Armije.	38	32	6	33	3	1	—	—	1
Saobraćajni bataljon III. J. A.	15	15	—	13	1	1	—	—	—
Željeznički bataljon III. J. Armije	41	33	8	28	12	1	—	—	—
Mediko evakuacioni otsjek sa vozarskim bataljonom	24	19	5	17	7	—	—	—	—
Dopunska brigada III. J. Armije	244	234	10	114	111	6	1	4	8
Stalna Armijska bolnica	56	23	33	36	16	—	—	—	4
Armijska bolnica lakih ranjenika	54	34	20	31	21	—	—	—	2
Prihvatna armijska bolnica.	22	13	19	14	7	—	—	—	1
Prateća četa komande pozadine	14	12	2	9	4	—	—	—	1
Armijska stočna bolnica.	9	7	2	1	8	—	—	—	—
Ćelija pri komandi pozadine III. J. Armije.	16	14	2	14	2	—	—	—	—
UKUPNO:	950	802	148	595	297	15	11	5	27

5. [IV] (aprila) 1945 g.

BROJNO STANJE ČLANOVA KP ZA MJESEC APRIL

Radnika	Seljaka	Intelektualaca	Priv. namještenika	Zanatlija	Aktiv. oficira	Aktiv. podoficira	Of. čl. KPJ u NOV	Pod. čl. KPJ u NOV	Polit. ruk. KPJ u NOV	Broj boraca u KPJ	Broj ranjenih ili otpuštenih. prek.	Broj poginulih	Broj kandidata	Broj novoprimlj.	Primjedba
1	—	4	—	—	1	2	6	—	2	—	—	—	—	—	
12	24	16	16	15	4	1	37	18	9	24	2	—	6	—	
2	2	7	—	—	—	—	10	—	1	—	—	—	—	3	
21	19	7	1	20	2	—	15	17	19	19	4	—	4	4	
4	3	1	3	—	—	—	7	—	2	2	2	—	4	—	
19	48	9	—	18	—	3	13	29	18	37	11	1	8	6	
10	21	—	-	2	—	—	3	4	17	19	—	—	—	—	
14	16	1	3	—	—	—	1	3	11	19	—	—	10	1	
9	11	5	2	8	—	—	3	4	18	10	—	—	7	5	
6	6	1	—	17	—	—	2	3	14	11	—	—	13	9	
2	9	1	—	8	—	—	9	13	10	6	—	—	10	1	
3	7	1	—	4	—	—	3	2	7	3	—	—	2	3	
10	7	1	4	17	—	2	14	6	5	16	—	—	1	—	
1	13	2	—	8	—	—	1	—	2	21	—	—	—	4	
55	118	16	13	37	1	4	29	33	113	69	52	1	36	13	
21	30	5	—	—	—	—	10	19	8	19	—	—	7	5	
27	14	6	1	6	—	—	8	4	11	31	—	—	2	—	
5	10	1	3	3	—	—	5	7	2	8	—	—	4	—	
2	9	1	—	2	—	—	1	2	5	6	—	—	1	—	
1	2	4	—	2	—	—	3	1	4	1	—	—	1	2	
2	2	2	4	6	—	—	7	5	—	4	—	—	1	—	
245	371	91	50	173	7	12	187	170	286	325	72	2	117	56	

Za komitet pri Stabu III Jug. Armije
sekretar
Miloš Crnobrnja

BK. 81

IZVEST AJ POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE »VLADIMIR GORTAN« OD 5. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 43. DIVIZIJE JA O STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POLITKOMESAR
I. BRIG. »VLAD. GORTANA«
43. DIV. XI. KORP. IV. J.A.

8-IV-945[2]
Skočilić Josip

5. IV. 1945 god.

POLITKOMESARU 43. DIVIZIJE XI. KORPUSA IV. JA.

U proteklim akcijama u periodu od 15. III. do danas[3] pokazala se s jedne strane borbenost i hladnokrvnost naših boraca pa i rukovodioca, dok s druge strane iskrsle su nedovoljne vojničke osobine rukovodioca. Usljed toga i same akcije ne mogu završiti s potpunim uspjehom. Uzroci toga leže u tome što se ne vrše temeljite pripreme za akciju, te što se ne uzimaju u obzir sve okolnosti pod kojima bi se akcija mogla odvijati. Tako na pr.: u akciji kod Ogulina,[4] gdje je bio u zasjedi I. bataljon dok na lijevom boku nalazila se četa IV. bataljona, neprijatelj je uspio iznenaditi I. bataljon i nanjeti mu gubitke.

Uzroci ove neuspjele akcije jesu: prvo što se je išlo na akciju sa predpostavkom da će se neprijatelja lagano pohvatati, dok se nije predvidjela mogućnost neprijateljskog manevra (iako su bile naglašene karakteristike ustaša koji zbog dobrog poznavanja terena težište borbe prenose baš na manevar iznenađenja), te se nije stvorio plan povlačenja bilo u slučaju uspjeha ili neuspjeha. Drugo što se nije imalo veze sa neprijateljem kojeg se je vidjelo da je izišao iz garnizona. Treće što se je mislilo da neprijatelj neće naići te je povlačenje sa položaja usljedilo prerano (a neprijatelj je napao baš u momentu povlačenja). Četvrto što sa četom IV. bataljona na ljevom boku nije se imalo veze i nije se dao konkretan zadatak bočnog uda-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27-1/13, k. 1324 A.

[2] Datum prijema dokumenta u 43. diviziji.

[3] Brigada je od 15. marta do 5. aprila 1945. vodila borbe na području Ogulina protiv- 13. ustaško-domobranske divizije i nekih manjih neprijateljskih snaga radi stalnog pritiska na uporišta neprijatelja i na komunikaciju Generalski Stol — Ogulin — Delnice (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-3, k. 576, reg. br. 8-3, k. 576).

[4] Verovatno se odnosi na slučaj od 19. marta 1945, kada je neprijatelj iznenadio 1. bataljon koji se nalazio u zasedi u blizini Ogulina (vidi Arhiv VII, reg. br. 8-26/3, k. 576).

ra neprijatelja. Peto što se je četa koja je trebala osigurati povlačenje prerano povukla davajući time neprijatelju mogućnost da zauzme dominantan položaj nad jedinicama koje su od čete zaštitnice bile na ljevom boku raspoređene u dubinskom rasporedu. Ovom prilikom došla je do izražaja općenita ocjena naših boraca koji su pod teškim okolnostima prilično se snašli, dok sami rukovodioci nisu u tome prednjačili te nisu znali organizirati borbu. Loše se snašao osobito komandir I. čete I. bataljona Bezjak Ivan koji je počeo četu povlačiti bez prethodnog naređenja, čime je stavio pitanje položaja ostalih jedinica. U ostalim akcijama borci i rukovodioci pokazali su borbenost i dobar moral. Na moral i borbenost povoljno utiče vojnička situacija uopće a osobito ofenziva IV. Armije u Lici.[5]

Borci i rukovodioci s podcjenjivanjem gledaju na neprijatelja jer im je jasan njihov očajan položaj. Ta činjenica je ujedno uzrok da se ne vrše temeljite pripreme za akciju.

U jedinicama se osjeća želja za a"kcijama, tako u II. četi I. bataljona četa je uputila zahtjev štabu bataljona da je pošalje nekuda na zadatak. Kod boraca osjeća se veliki interes za ofenzivu IV. Armije te raste želja za spajanje nas i naših jedinica koje vrše ofenzivu.

Ta činjenica podigla je osjećaj odgovornosti prema izvršavanju zadataka jer se je borcima i rukovodiocima objasnilo da su naše akcije u vezi sa našim trupama u Lici, čime je porasla važnost naše aktivnosti.

Dolaskom mnogih boraca u jedinice borbenost nije popustila, što se pripisuje utjecaju starih boraca i primjernom držanju rukovodioca, što osobito dolazi do izražaja u borbi. Tako su u akciji II. bataljona iznad Ogulina[6] stari borci tražili od komandanta bataljona da se neprijatelj pusti na blisko odstojanje, a sa novim borcima razvili diskusiju o potrebi juriša, dok su za vrijeme same borbe pjevali »Napred, braćo partizani«, što je vrlo povoljno djelovalo na nove borce.

Najnovije političke momente kao na pr.: o formiranju jedinstvene vlade, priznanje Jugoslavije kao regularne države te prelaz naše vojske u Jug. armiju opširno se je objašnjavalo. Tako se u vezi sa ovim tumačenjem istakla naročito obaveza borca prema državi te dužnosti njega kao pripadnika regularne Armije. Težište ovih obaveza tumačilo se o potrebi izvršavanja naređenja te su ovi momenti uzeti kao baza za suzbijanje pljač-

[5] Vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, 2. knjiga, str. 553—564.

[8] Akcija je izvedena 17. marta 1945. Oko 40 boraca 1. bataljona privukle su se, po danu, do samih žica i otvorilo vatru na ustaše koji su bili u blizini bunkera. Ubijeno je 10 ustaša (vidi Arhiv VII, reg. br. 8-26/3, k. 576).

ke i dezerterstva, koje se suzbija pod parolom »Izdaje naroda, vojske i države«.

Strijeljanje dvojice dezertera borci su primili kao našu odlučnost da sprovedemo naš stav prema dezerterima u djelo.

U vezi sa jedinstvenom vladom reakcija je na našem terenu ubacila među borcima parolu »Povratak na staro«, zatim »Tito je stvorio državu a drugi će sjesti na vlast«. Ta parola čula se u III. bataljonu i to kod pojedinaca koji su ostali malo zbunjeni s razloga što se vijest o porastu NOV u Jug. armiju i formiranju vlade u jedinicama počela kasnije tumačiti, reakcija je neposredno po objavljivanju tih vijesti ubacila svoje parole. Nekog uspjeha ove parole nijesu imale. Pored toga što se dezerterstvo suzbijalo, u II. bataljonu dezertirala su dva Istrana i trojica koji su bili u legiji, koji su nedavno došli u jedinicu, dok su u III. bataljonu dezertirala dva borca.

Slučaj dezerterstva u II. bataljonu tumači se time što se dezerterstvo suzbijalo od strane rukovodioca, dok su premalen utjecaj na nove borce izvršili stariji svjesniji borci. U III. bataljonu dezerterstvu je doprineo i nepravilan odnos rukovodioca. prema borcima.

O tome su održane konferencije sa rukovodiocima i preko organizacija i poslije toga dezerterstva nije bilo.

Grubi postupak prema borcima tumači se time što se nižim rukovodiocima nije pružilo dovoljno pomoći i prema tome oni nisu bili u stanju da u jedinici rješe probleme koje je slaba hrana potencirala.

S druge strane rukovodioci su nastojali imati dobru jedinicu sa čvrstom disciplinom te su stoga u rješavanju problema pribjegli liniji manjeg otpora (grubom postupku) jer drugog načina nijesu vidjeli. Pored toga nije bilo okolnosti u suzbijanju tog problema.

Taj problem sada ne postoji ali se podržava budnost da se ne pojavi.

Problem pljačke postoji a dešavaju se slučajevi da krumpir uzimaju čak i neki naši rukovodioci. Iako se u suzbijanju pljačke pokazalo mnogo truda, problem se nije riješio. Uzrok tome je taj što niži rukovodioci kao da nemaju snage stupiti u borbu protiv tog problema, već se kod njih pojavljuje neke vrsti sentimentalnosti koja bi se mogla okarakterisati: »Sto ćemo govorit o krumpiru kad je borac gladan«. Problem pljačke nije postojao u I. i III. bataljonu, koji su bili na sektoru Bosiljevo — Jadrč gdje je ishrana bila dobra.

Kod političkih rukovodioca osjeća se da ne posjeduju potrebnu budnost, zbog čega ne uočavaju mogućnosti rješavanja problema za koje se misli da su riješeni. Vojnički rukovodioci ispoljuju nedovoljan utjecaj na suzbijanju dezerterstva i pljač-

ke jer su smatrali te probleme da su oni političke naravi. Preko konferencije komandnog kadra ukazalo se je na tu griješku, koja se je prilično ispravila.

Politički materijal za mjesec mart[7] proučio se je i borci su dobili osnovno znanje iz proučenih tema. Međutim diskusija između samih boraca u vezi sa proučenim materijalom nedovoljna je a uzrok tome jest što naši politički rukovodioci politički materijal ne potkrepljuju sa konkretnošću. To se osobito primjećuje u objašnjavanju tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, gdje se navode uspjesi kao na pr.: Jedinstvena vlada, naše priznanje od Saveznika i t.d. a ne ukazuje se na opipljive tekovine koje borac može osjetiti u svojoj jedinici, te tekovine koje vidi na terenu (demokratičnosti narodne vlasti i t.d.). Ovaj nedostatak postoji sada u manjoj mjeri pošto se protiv njega vodila kampanja.

Novi plan rada stvoren je prema političkom programu.[8] Upute za proradbu političkog plana dobivene su na konferenciji pol. rukovodioca I. i IV. bataljona i prištapskih jedinica, dok je komesar brigade te upute prenio na polit, rukovodioce II. i III. bataljona koji se nalaze na sektoru južno od Ogulina.

Nedostatak polit, rukovodioca bio je taj što se nedostatci u jedinicama nijesu povezivali sa temama u polit, programu. Tako na pr.: tumači se značaj Jug. armije a da se na to nije osvrnulo na griješke boraca koji nisu u skladu sa vojnikom Jug. armije.

Vojnička izobrazba naših boraca prilična je ali ona ne dolazi do izražaja u potpunosti na položaju. Vojnička samostalnost nižih rukovodioca (desetara, vodnika) poboljšala se ali taj problem još uvijek postoji i on nije još postao svojina komande čete i štaba bataljona. Štabovi bataljona prilično su se osamostalili.

U Stabu I. bataljona za komandanta dolazi sadašnji komandant III. bataljona Bjelac Stevo a sadašnji vršioc dužnosti komandanta Krbavčić Dušan postavljen je za ađutanta u istom bataljonu.

Vjerujemo da će se uz komesara Jelovicu komandant Bjelac Stevo bolje snaći i u tom slučaju štab bataljona potpuno će zadovoljavati.

Stab II. bataljona je potpun. U radu štaba osjeća se dosta partizanštine a tu partizanštinu donosi u štab komandant, na pr.: prije pokreta on rijetko kada traži raport, i t.d. Na taj način slabi se vojnički duh u jedinicama. Na te griješke ukazalo mu se a izgleda da se on u tome teško ispravlja, inače štab može zadovoljiti.

[7] i [8] Vidi dok. br. 72, objašnjenje 2.

Stab III. bataljona je potpun dolaskom novog komandanta Mandić Rudolfa i ađutanta druga Princa, te pomoć komesara Flego Andre .. .[9]

Stab IV. bataljona je bez komandanta a tu dužnost sada vrši ađutant Iskra Milan. Stab se počeo osamostaliti ali mu je potrebna velika pomoć, tim više što su pomoćnik i komesar bataljona nedovoljno iskusni. Brojno stanje bataljona na licu jest 132. Moral kod boraca je dosta dobar. Niži komandni kadar bataljona dosta je slab, što otežava osobito vojničko izdizanje bataljona, tim više što se u bataljonu nalaze pretežno novo mobilizirani. U bataljonu ima dosta Riječana pa je štabu skrenuta pažnja a i OZN-i da se pojača budnost kako bi se spriječilo eventualno unošenje reakcionarnih autonomaških gledišta u bataljonu. U bataljonu pored političkog plana prorađuju se teme koje raskrinkavaju reakcionarna gledanja na Rijeku, Trst i Istru uopće. Bataljon ima 20 boraca iz Italije. Dvojica od ovih govore ds bi se htjeli vratiti u Italiju i u tome su uporni, dok jedan govori da se on u stvari bori protiv Italije kada se bori kod nas koji Istru uključujemo u Jugoslaviju. Nakon ukazivanja i konačnog oštrog istupa prema ovoj dvojici drugovi su izgleda svoje stavove promjenili, dok utjecaj na ostale borce nije postojao.

Kulturno-prosvjetni rad u našoj brigadi razvijen je i daje rezultate ali on još nema korjena kod boraca. Uzrok tome je taj što se polaže više pažnje na kvantitet, dok se nije posvetila pažnja svrsi kojoj je brigadna štampa namjenjena. Preko štampe nije se uočavalo ljude i nije se davala borcima ocjena njihovog rada, što je kod njih stvorilo mišljenje da je pisati članke nevažna stvar. Da je kultur.-prosvjetni rad nedovoljan krivnja je Prop. odsjeka brigade koji u stvari predstavlja proširenu tehniku . . .[10]

Samo takmičenje u **I.** dekadi bilo je neplansko a tek je na početku II. dekade održan sastanak sa šefom i time je stvoren plan i predviđene norme takmičenja. Poslije održane konferencije polit, rukovodioca i dopisnika I. i IV. bataljona, dok je komesar brigade dao upute u II. i III. bataljonu, takmičenje je zahvatilo jedinice u znatnoj mjeri nego prije i svi borci stavili su pred sebe da brigada mora III. brigadi preoteti zastavicu. Taj polet zahvatio je borce osobito za akcije jer smo razvili kampanju da nam je neaktivnost uzela zastavu.

Ishrana jedinica djelomično zadovoljava i to one koje se hrane na sektoru Jadrča, dok ishrana iz Intendanture brigade je vrlo slaba. Ishrana jedinica na sektoru Musulinski Potok je osrednja. Sama Intendantura ne zadovoljava, čemu je najviše

[9] i [10] Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.

doprineo intendant koji izgleda da iskorištava intendanturu čak i u lične svrhe. Ta stvar je još u ispitivanju. Sam intendant je čovjek dosta lošeg karaktera. Nedovoljna kontrola nad njime omogućila mu je nepravilno vođenje intendanture.

Sanitet funkcionira prilično iako kod njega nema upornosti u pogledu potrebne čistoće u jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkomesara,
pomoćnik politkomesara, kapetan:
M. P. **Blažić Vladimir**

BR. 82

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 1. BRIGADE »VLADIMIR GORTAN« OD 5. APRILA 1945. PROPAGANDNOM ODSEKU 43. DIVIZIJE JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

B. 83.45
Dne: 5. IV. 45

Izvještaj od 20. III. — 5. IV. 1945.[2]

Rad na političkom i kulturno-prosvjetnom polju učvršćuje se iz dana u dan.

U svim jedinicama su formirani K.P.0[3]-i. Nedostatak u organizaciji K.P.O.-a koji je do tada bio je otklonjen. U K.P.O-ima se nalaze delegati i rukovodioci omladine. Raspored i podjela rada je izvršena prema naredbi V.Š.[4] Odbori imaju 5—7 članova.

Detaljno je objašnjen rad. važnost i zadatak K.P. odbora, kao organa prop. odjeljenja viših štabova. Skrenuta im je pažnja po pitanju proučavanja političkog plana rada, gdje do sad K.P. odbori nisu učinili ono što su morali. Dano im je u zadatak da svaki novi politički plan dobro na sastanku prouče, kako bi

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 25-1/13, k. 1324 A.

[!] Uz izveštaj je dostavljen i propratni akt u kome se navodi da se dostavljaju podaci o članovima Propagandnog odseka. Međutim, redakcija nije pronašla ove podatke (vidi Arhiv VII, reg. br. 25-1/13, k. 1324 A).

® kulturno-prosvetni odbori

[4] Vidi II tom — »Bilten« VS NOV I POJ, str. 559.

mogli kod prorađivanja sa borcima dati pomoć i živo diskutirati, što do sad nije bilo. Ima pojedinih članova K.P.O-a u četama koji se lično interesuju i sudjeluju u prorađivanju političkog plana — materijala.

Objašnjena je važnost džepnih, zidnih i usmenih novina. Dano im je u zadatak da prouče iz »Narodnog vojnika« [br.] 23 i 24 članke o džepnim novinama, o važnosti i zadatcima K.P.[5] rada u vojsci. Na sastanku K.P.O-a u jedinicama ukazano im je na greške sa konkretnim primjerima po svakoj točci u njihovom radu.

Održana je 2-1V konferencija komesara i pomoćnika i predsjednika K.P.O-a I. i IV. bataljona i prištabskih jedinica na kojoj su im dani konkretni zadatci za rad u svakoj dekadi i proučen članak »Današnji zadatci političkih radnika u našoj vojsci.« Borba od 30-1-1945 — Stefan Mitrović.

Zaključak je bio te konferencije da se u prošlom takmičenju nije rukovodilo takmičenjem, da se nisu jedinice, štabovi pa i borci međusobno takmičili, nego da se govorilo takmičimo se — takmičimo se, a kad se pogledalo ko se takmiči vidjelo se da ima mnogo nedostataka kojih ne bi bilo da se svaki borac takmičio. Bilo je neurednosti u spremi, nepravilnosti u odnosu boraca prema starješinama i obratno. Nedovoljan osjećaj odgovornosti. Nedovoljna upornost. Premalo samoinicijative i sličnih nedostataka.

To se zapažalo i kod članova prop. otsjeka. Međutim se to iz dana u dan ispravlja stalnom kontrolom, ukazivanjem i kritikom na sastancima. Da bi se u ovom periodu takmičenja postigli što bolji rezultati dan je svakoj jedinici konkretan zadatak, koji mora sprovesti u djelo.

Zadàci su sljedeći za 10 dana:

Svaki vod, četa i bataljon izdati jedan broj džepnih i zidnih novina.

Svaki bataljon održati dva zbora sa narodom.

Svaka jedinica održati usmene novine.

Svaka četa održati 3 kulturno-prosvjetna predavanja i 2 iz vojne nauke.

Dostaviti 5 posebnih crteža (slika).

Svaka jedinica da nauči 5 pjesama, 2 horske recitacije i 3 solo recitacije.

Svaki bataljon dnevno da šalje 1 dopis za div. novine.

Svaki bataljon da šalje svaki treći dan 1 dopis za »Narodni vojnik«. Za naš list da dostave dopise do 15. ov. mj.

Svaki bataljon da napiše 150 parola. U svakih 8 dana moraju održati odbori 1 radni i 2 prosvjetna sastanka. Dalje im

[5] **kulturno-prosvetnog**

je skrenuta pažnja o važnosti redovitog slanja izvještaja kao i uput za sastav.

Isto je tako načinjen plan za rad prop. otsjeka. Plan je sljedeći:

Održati političke referate u jedinicama o važnosti Krimske konferencije, o sastavu i deklaraciji vlade, o radu reakcije, 0 dezerterima i ostalim problemima u jedinicama, koji se pojave. Proučiti plan političkog i kulturno-prosvjetnog rada. Sastaviti plan za kulturno-prosvjetni kurs i istog otvoriti.

Sastaviti 10 referata prema kulturno-prosvjetnom planu, 5 referata iz opće vojne nauke.

Održati konferenciju članova K.P.O-a iz svih jedinica.

Izdati »Mi pišemo«, bilten takmičenja i »Slobodu« za »Narodni vojnik« — najmanje.

U deset dana održati dva puta usmene novine brigade i t.d.

Prema tom planu se započelo sa radom. U ovom razdoblju prop. otsjek je izdao 3 broja »Slobode« i 1 zidne novine, 20 plakata za proslavu 27. marta, za športsku priredbu i proslavu godišnjice brigade. Izradio je 20 zemljopisnih karata Jugoslavije. Izdao 2 letka. Jedan za narod okolice Ogulina, a jedan za pripadnike V. Goranske bojne i posade Ogulina. Letci su Vam dostavljeni. Učinak letaka ćemo javiti. Održana 3 prosvjetna i 2 radna sastanka. Proučena deklaracija vlade, Krimska konferencija i iz ekonomskog razvitka društva, prakomunizam, ropstvo 1 feudalizam. Organizaciono stanje prop. otsjeka je 13 ljudi. Kako su dužnosti podjeljene naznačeno je u »Podacima«. Na svojim dužnostima drugovi su odgovorni, samo još nedostaje upornosti. To se naročito primjetilo kod dopisnika druga Kolara u zadnje vrijeme prvog dvomjesečnog perioda takmičenja. Međutim to sad ispravlia sam osjećajući taj nedostatak kod sebe u većoj mjeri. Drugovima je ukazano na taj nedostatak i držim da su ga shvatili ozbiljno. Rad će svakako biti u ovom periodu plodniii jer su se drugovi upoznali sa zadatcima koie ima propagandni otsjek i prihvatili se rada. Pozvani su drugovi — borci koii imaiu uslova da postanu rukovodioci na II. kulturno-prosvietni kurs. koieg mislimo sada otvoriti. Plan nastave na kursu dostavićemo čim bude sastavljen, kao i referate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef. prop. otsjeka
politkomesar — major:
Ivan Defrančeski

br. 83

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 9. UDARNE DIVIZIJE JA ODRŽANOG 7. APRILA 1945. GODINE[1]

ZAPISNIK

Sastanka Div. komiteta IX. Udarne divizije, održanog 7-IV-1945 god. Prisutni su svi članovi komiteta,[2] kao i komesari brigada,[3] šef političko-prosvjetnog otseka divizije[4] i komandant divizije.[5] Taj proširenі sastanak Div. komiteta održao se u takvom opsegu zbog samog dnevnog reda koji je na sastanku postavljen.

Dnevni red:

1. — Vojnički rad
2. — Političko-prosvjetni rad
3. — O kadrovima
4. — Razno

Sekretar je predložio da pomoćnici komesara brigada podnesu izveštaj o vojničkom radu i nedostacima po tome radu, zatim da komesari brigada dopune njihove izvještaje, da bi se posle toga mogli uočiti nedostaci u radu i postaviti jedan jedinstven metod u radu.

II. Proleterska N.O.U. brigada.[8] Vojnički rad se je odvijao po planu koji je postavljen za međukorpusno takmičenje,[7] i iz toga plana izvađene su teme za borce i rukovodioce. Brigada nije na onoj visini kao što je bila ranije, borbenost takođe, pošto su u brigadu došli većinom novi borci. Posvećena je pažnja

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6-1/7, k. 843 A.**

[2] **Članovi komiteta su bili:** Cedomil **Cvrlje, sekretar divizijskog komiteta, Ilija Radaković, politički komesar divizije, Srećko Šatelić, omladinski rukovodilac u diviziji, Marko Kalođera, sekretar komiteta divizijskih prištapskih jedinica, Sinobad Nikola, pomoćnik političkog komesara 2. proleterske dalmatinske brigade, i Janko Livanović, vršilac dužnosti pomoćnika komesara 3. dalmatinske brigade. (Podaci su dati na osnovu ovog i prethodnih dokumenata 9. divizije).**

[3] **Politički komesari su bili: 2. proleterske dalmatinske brigade Branko Milinković, 3. dalmatinske brigade Danilo Simonović, 4. dalmatinske brigade Boško Mijan.**

[4] **i [17] Ante Deak**

[s] **Ljubo Truta**

[6] **Druga proleterska dalmatinska brigada je ušla u sastav 9. udarne divizije 5. januara 1945. i u njoj ostala sve do kraja rata (vidi Arhiv VII, reg. br. 56-2, k. 842).**

[7] **Verovatno se odnosi na međukorpusno takmičenje od 20. januara do 20. marta 1945 (vidi tom IX. knj. 8, dok. br. 40 i 64).**

teoretskom vojničkom izdizanju brigade; održana su dva kursa i to jedan podoficirski i jedan prateći kurs, na koje su pozivani desetari, la dva kursa su dosta koristila, ali opet nedovoljno, jer treba više pažnje posvetiti tome radu s obzirom na prelaz na novi način ratovanja. Da se je nedovoljno radilo po tome osjetilo se je naročito u akcijama oko Širokog Brijega,[8] gde je brigada imala dosta gubitaka. Glavni nedostatci koji su primjećeni u posljednjim akcijama su ti: da je bila slaba služba veze i zbog toga je bilo manje uspjeha, nedostatak je još i taj što još nema discipline vatre i što nije dovoljno iskorišćeno sadejstvo teških oruđa. Nisu još u potpunosti ispunile svoj zadatak ni ostale prištabske specijalne jedinice, tj. još nisu potpuno organizovane i nije se dovoljno posvetilo pažnje tim jedinicama. Vojni rukovodioci u brigadi pružali su pomoć batalj. rukovodiocima obilaskom i davanjem savjeta. Nije se praktikovalo da se daju pismeni zadaci ili nešto za pročitati nižim vojnim rukovodiocima.

III. brigada. Vojnički rad se je odvijao po predviđenom planu. Dok se brigada nalazila na odmoru u Širokom Brijegu rad se je odvijao dosta dobro; brigadni rukovodioci mogli su tada pružiti više pomoći bataljonskim rukovodiocima. Štabovi bataljona najpre prorade plan sa komandama četa, a onda ovi prenose na borce. Komandiri malo uče. Najviše rade komandanti i zam. komandanata bataljona. Nema se povjerenja u komandire da će oni pravilno prenijeti, te uvjek prisustvuje neki član štaba bataljona, kad se nešto prorađuje u nekoj četi. Ne praktikuje se davati taktičke zadatke komandantima, nego se više pažnje posvećuje njihovoj teoretskoj izgradnji. U posljednjoj akciji na Pagu[9] primjećeni su sledeći nedostatci: prvi dan služba veze nije bila dobra, osjeća se kod boraca nedostatak vojničke obuke, transport je bio vrlo slab, nema plana vatre, puškomitraljezi i mitraljezi ne omogućavaju pravilno podilaženje, nije bilo dovoljno korištenja težih oruđa, obavještajno-izviđačka služba ne umije da radi na terenu, jer se u toj akciii za podatke može zahvaliti samo terenskoj službi. Ceta automatičara se je najbolie pokazala. Iz ovih operacija može se izvući dosta iskustva i može

[8] Odnosi se na operaciju za oslobođenje severozapadne Hercegovine i Mostara, krajem januara i početkom februara 1945. a u kojoj su učestvovale jedinice 9. udarne divizije i 8. udarnog korpusa (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 526-528).

• Posle dvodnevnih borbi protiv delova nemačke 392. legionarske divizije, 7. ustaškog sènjskog i 3. jurišnog bataljona i jednog nemačkog bataljona, 3. dalmatinska udarna brigada i tri bataljona mornaričke pešadije su 5. aprila 1945. oslobodili ostrvo Pag. Poginulo je 65 i zarobljeno 160 neprijateljskih vojnika. Jedinice 3. brigade i mornaričke pešadije imale su 28 mrtvih i 52 ranjena (vidi tom VIII, knj. 3, dok. br. 157 i 158; Arhiv VII, reg. br. 12/2, k. 843, reg. br. 17 3, k. 2074).

se sigurnije ići u iduće akcije. Naročito je postignut uspjeh u tome, što se je podigao moral kod novih boraca.

IV. Splitska brigada. Radi se po planu. Neki komandiri i vodnici nemaju dovoljno sposobnosti za vojnički teoretski rad. Nižim rukovodiocima nedostaje znanja. Ovo vreme dok se brigada nalazi na odmoru iskorišćuje se za rad. Brigada bi mogla ispuniti zadatak, ali ima jedinica koje ne bi mogle odgovoriti, kao inžinjerska četa, koja nema nijednog stručnjaka. Ceta automatičara daje povjerenje, ima dobro rukovodstvo. Vojničko držanje u brigadi je dobro. Disciplina nije još na onoj visini na kojoj bi trebala biti. Trebalo bi pružiti više pomoći vojnim rukovodiocima, da bi oni mogli pravilno raditi sa borcima. Nema pravilna metoda u radu, nema stručne spreme, rad se uvjek odvija po istom šablonu. Ljudstvo do ove popune bilo je u brigadi dobro i borbeno, problem dezerterstva se rešava, disciplina se je danas dosta uzdigla, pa i vojničko držanje i red, i odnos između boraca i rukovodioca. Održan je jedan kurs za desetare, a sad se održava drugi. Sa ovim kursevima učinjen je korak napred. Desetari su iskočili, nisu više zapostavljeni kao do sada.

Artiljeriski divizion. Vojnički rad se odvijao po planu. Najviše se radilo za vreme odmora u Sinju. Zatim u pokretu nije se radilo teoretski, nego su postavljeni konkretni zadaci. Plan po vojničkoj izobrazbi nije dovršen. Pomoć od strane komandanta nižim rukovodiocima bila je prilična. U posljednjoj akciji na Bihać[10] bili su sledeći nedostatci: nije se imalo dovoljno materijala za vezu (bilo je 50 km. veze), ali to je ipak savladano i veza je funkcionisala; nedostatak je bio u pojedinim baterijama kod artiljeriske pripreme, slabo zalaganje da se što prije otvori vatra. U akciji na Karlobag[11] baterija koja je trebala ići u II. brigadu, nije stigla. Osjeća se pomanjkanje ljudi, jer se dosta nalazi u rashodu, bolnici, kursevima itd. Nema bolničkog voda. Najvažniji problem je ishrana stoke, jer bez toga ne može se izvršiti zadatak. Za vreme akcije potrebna je upotreba ugovornih znakova. Divizion je dosta vojnički ustrojen, samo se kod I. baterije osjeća još dosta partizanštine.

Posle izveštaja prelazi se na diskusiju. Sekretar predlaže di; se kao težište diskusije uzme metod vojničkog rada. U diskusiji učestvuju svi članovi.

U našoj dnevnoj štampi ima dosta članaka o samom vojničkom radu od sovjetskih ili naših vojnih stručnjaka, ali ih

[10] Bihać su 28. marta 1945. oslobodili 26. divizija i delovi 4. armije i 4. udarnog korpusa JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 17-3, k. 2074; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 562—571).

[11] Karlobag su 4/5. aprila 1945. oslobodile jedinice 9. udarne divizije JA (vidi tom VIII, knj. 3, dok. br. 158; Arhiv VII, reg. br. 17-3, k. 2074; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 562—571).

naši vojni rukovodioci ne proučavaju. Ne održavaju se teoretski sastanci između oficira. Naši komandanti idu rijetko na osmatranje za vreme operacija. Koordinacije između raznih rodova oružja nema. Vojni rukovodioci ne pišu u novinama i listovima. Mnogo se šablonizira u radu. Kroz vojničke izvještaje ne može se dovoljno vidjeti sam rad; izvještaji nisu pregledni i jasni. Više pregleda da ima štab brigade nad štabovima bataljona. Najmanje se posvećuje pažnje vodnicima i desetarima, premda je njima potrebno najviše pomoći. Bataljonskim rukovodiocima skrenuti pažnju na važnost službe veze i tome ljudstvu pružiti veću pomoć. Pozabaviti se specijalnim jedinicama. Obavještajnoj službi posvetiti pažnju da bi bolje izvršavala zadatke. Nedostatci specijalnih jedinica nisu poteškoće, više je stvar zalaganja, snalaženja, organizacije, nego neke naročite stručne spreme. Specijalne jedinice nedovoljno vježbaju.

Nema metoda u radu koji odgovaraju današnjem načinu ratovanja i zato nema uspjeha u radu i obuci, a to se naročito odražava u akcijama. Jedni te isti nedostatci ponavljaju se u svakoj akciji. Treba donijeti konkretne zaključke da bi se poboljšala ta obuka. Obuka se ne izvodi sistematski i ne na način na koji bi zainteresovala borce. Teme treba da proizlaze iz samog iskustva, tj. one treba da obuhvate svaki nedostatak i propust. Svaku temu treba proraditi i teoretski i praktično sa rukovodiocima, a pre toga uvjeriti i borce i rukovodioce u potrebu otklanjanja izvjesnog nedostatka u nekoj vojničkoj vještini. Potrebno je da rukovodioci budu na obuci, da pokazuju primjerom, da korigiraju nedostatke. Plana se ne treba kruto držati, nego ga primjeniti na stanje i potrebe jedinice. Nema se pravilan uvid u vojnički rad, a to je posljedica što izveštaji ne obuhvataju sve i rukovodioci ne kontrolišu rad. Obuku moramo podesiti načinu na koji sad ratujemo. Nedostaje metoda rada u izdizanju specijalnih jedinica. Čitav vojnički rad povezan je sa samouvjeravanjem boraca.

To je uglavnom naglašeno u diskusiji od svih drugova, a naročito je detaljno o tome govorio drug komandant. Zatim je drug Ilija[12] obrazložio metod vojničkog rada, koji treba da bude sličan metodu političkog rada, i naglasio da u tome radu treba politički rukovodioci da pruže pomoć vojnim rukovodiocima, ali ne smiju sprečavati njihovu inicijativu.

POLITICKO-PROSVJETNI RAD

IV. Splitska brigada. Po političko-prosvjetnom radu radi se živo, ali rad nije zadovoljio u onoj meri u kojoj bi trebao. Sam političko-prosvjetni otsjek nije se založio dovoljno. Poli-

[12] **Radaković**

tičko-prosvjetnom otsjeku posvećeno je dosta pažnje i još nije obrazovan po novoj formaciji.[13] Tehnika se ističe agilnošću, pa i umješnošću u radu. Političko-prosvjetni otsjek odgovoriti će svojoj svrsi. U prištabskim jedinicama naročito je razvijen kulturno-prosvjetni rad. Po sektoru štampe radilo se je dosta, samo što u člancima i listovima ima dosta općenitosti, ne odražava se u njima pravi život jedinice. Nepismenost se povećava, jer dolaskom novih boraca dolazi veliki broj nepismenih. Po bataljonima se kulturni rad ne razvija ravnomjerno. Brigada sad na odmoru ima dosta mogućnosti za taj rad, ali su ljudi postali komotni. Pokazuje se u radu neumješnost, neuočavanje važnijih problema i nedovoljno njihovo razjašnjavanje i reklamiranje. Našim rukovodiocima nedostaje organizacionih sposobnosti; nisu ni organizatori ni propagatori. U jednom bataljonu svi borci i rukovodioci su skinuli kape i molili. Nivo samih političkih rukovodioca nije jednak. Rad je krenuo dosta napred. Osjećaj odgovornosti je kod rukovodioca prilično porastao. Plan još nije potpuno prorađen. U političko-prosvjetnom otseku nema fotografa i ratnog dopisnika. U brigadi je održan jedan politički tečaj i sad se održava drugi.

Artiljeriski divizion. Političko-prosvjetni rad se odvijao po planu. Ranije su postojali kulturno-prosvjetni odbori, ali oni nisu bili dobro organizovani i nije bilo u njima ljudi koji bi odgovorili za taj rad. Politički komesari su dosta slabi, a i u jedinici je elemenat, Slovenci, sa kojima je teško raditi.[14] Sa vodnim delegatom nije se radilo ništa. Izdizanje nižeg političkog kadra je najveći problem. To je se rešavalo jedino putem uputa i savjeta pojedincima. Najviše se radilo u Glavicama kod Sinja; tu je bilo 13 dana planskog rada. Prorađivano je o naciji, »O nacionalnom pitanju u svjetlu N.O.B.«. Date su dvije priredbe. Dnevno su se prorađivali i članci iz centralne štampe. Posle borbi i mnogo marševa dosta se je zaostalo u radu. Slovenci sačinjavaju 50% diviziona, a nema literature na slovenačkom jeziku. Talijana ima 70 i s njima se uopšte ne radi. Političkć--prosvjetni otsjek je tek formiran. Svaka baterija može dati priredbu. U pokretu nema dovoljno snalažljivosti u radu.

III. brigada. Političko-prosvjetni rad bio je naročito u posljednje vrijeme živ. Uspjelo se zainteresovati i borce i rukovodioce za taj rad. Iako se je politički radilo dosta, stanje u brigadi nije politički onakvo kakvo bi trebalo da bude, i to zbog dolaska novih boraca u brigadu Po pitanju dezerterstva preduzete su mjere da se to spreči, ali je ipak bilo slučajeva dezerterstva. Formiran je političko-prosvjetni otsjek, koji je imao

[15] Odnosi se na naredbu Generalštaba JA od 14. marta 1945 (vidi Arhiv VII. reg. br. 24-1'I, k. 717).

[14] Misli se na jezičke teškoće.

prilično uspjeha u radu i to naročito u štampi i predavanjima. Predavanja i teme održavaju komesari bataljona sa političkim rukovodiocima, a tek posle toga iste teme prorađuju vodni delegati sa borcima. Politički rukovodioci su bistri, borbeni, zalažu se u radu, ali imaju vrlo malo teoretske spreme. Ti rukovodioci su omiljeni među borcima, ali po svome znanju ne odgovaraju svojim dužnostima. Odnos boraca prema narodu je dosta dobar. Više ima oštrijeg odnosa prema narodnim vlastima od strane rukovodioca. Rad se je razvijao po planu, ali bez dovoljno kontrole od strane političko-prosvjetnog otsjeka. U bataljonima se osjeća takmičenje i ambicija ko će biti bolji. Borci i rukovodioci više su se srasli sa divizijom nego do sad. Najveći problem je uzdizanje političke svijesti i kod boraca i kod rukovodioca. Nema dovoljno budnosti kod političkih rukovodioca po pitanju neprijateljske propagande. Ponekad rukovodioci nemaju dovolino upornosti u radu. Metod političkog rada u brigadi je po članku koji je izišao u »Narodnom voiniku«; održavaju se i radne konferencije na kojima se postavlja dnevni red.

II. Proleterska brigada. U početku se nije rad odvijao planski kao kod ostalih brigada. Dolaskom novih boraca, stvorio je komesar sa komesarima bataljona plan o radu, koji je obuhvatio ono najosnovnije što moraju ti novi borci da upoznaju. Komesari bataljona nisu se pridržavali plana koji je predviđen za međukorpusno takmičenje. Sam politički rad nije u potpunosti zadovoljio, a to se je vidjelo i iz slučajeva dezerterstva. Političko-prosvjetni otsek je formiran i zalaže se dosta za rad. Organizovano je nekoliko predavanja za narod i vojsku. Stampa je bila dosta izostala. Ovaj političko-prosvjetni otsjek dosta će pomoći svim političkim rukovodiocima u brigadi. Odnos prema narodu i narodnim vlastima je dobar, ali ponekad dosta oštar sa strane rukovodioca. Političko rukovodstvo je mlado, nema dovoljno teoretske spreme. U brigadi je bilo slučajeva ženidbe. Metod rada je kao i u ostalim brigadama, samo se nije sazivalo vodne delegate. Prorađivalo se je ali se nije sav plan proradio.

Posle ovoga se je prešlo na diskusiju. Najpre je govorio šef političko-prosvjetnog otsjeka o radu otsjeka, o njegovoj formaciji i o radu kulturno-prosvjetnom koji treba prilagoditi uslovima u kojima sada jedinice žive. Pridržavati se one formacije koja je izišla u biltenu V.S.[15] dok se ne dobiju detaljna uputstva za taj rad. Težiti da rad političko-prosvjetnog otsjeka ne obuhvata samo prištabske jedinice, nego da se krene napred. Sad za vreme operacija najvažnije je izdavanje radio-vijesti. Važno

[15] Odnosi se na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ od 13. decembra 1944(vidi tom II, knj. 1. Bilten br. 46—47, str. 559).

je da se šalju dopisi i da se u tim dopisima vide ljudi, herojstva. Rad u političko-prosvjetnim otsjecima još nije sistematiziran i u njemu nema dovoljno plana. U brigade štampa ne dolazi na vrijeme i zato organizovati bolje doturanje štampe. Drug Ilija je iznio metod političkog rada i metod odgajanja. Nema jednoobraznosti u metodu rada i metodu odgajanja. O tome je pisao u članku u div. listu i taj će članak ujedno biti i direktivan. Dobro je sve borce upoznati sa planom političkog rada. Svaki plan političkog rada koji se postavi, on je obligatan i za partisku i S.K.O.J-evsku organizaciju. Treba više pomoći da Partija pruži u tome radu i da bude više koordinacije rada između komesara i pomoćnika komesara. Plan koji je ostavljen za dvomjesečno takmičenje i dalje ostaje, pošto ga nisu sve jedinice u potpunosti proradile. Tekuću štampu treba redovito čitati. Objašnjavati političku i vojničku situaciju i prikazivati to borcima i slikovito na karti. ,

O KADROVIMA

Sekretar je predložio da se u toj tačci dnevnog reda obuhvati kadar u štabovima brigada i bataljona i da se govori o samom njihovom radu.

II. Proleterska brigada. Stab brigade nije potpun. Nema komesara i ađutanta, jer ovaj dosadašnji, po novoj formaciji, ne bi mogao odgovoriti toj dužnosti. Još nisu formirani: operativni otsjek i otsjek za evidenciju i popunu. Komandant[10] se zalaže da se akcije što bolje izvedu. Načelnik je i administrativno i vojnički sposoban. Sam rad u Stabu brigade bio je dosta organizovan i štab je radio jedinstveno. Komesar još dugo nije mogao da se spađe. Pri štabu brigade imaju na raspoloženju 2 komesara bataljona: Ante Kranjac i Vuković Ivan i jedan pomoćnik komesara bataljona: Marjanović Bogdan. Vojnog rukovodioca nema nijednog na raspoloženju.

1. bataljon. Komandant Mrkić Pajo, zamjenik komandant Krneta Nikola, komesar Periša Branko, pomoćnik komesara Vujanić Stevo.

2. bataljon. Komandant Colović Tode, zamjenik komandanta Ljubičić Petar, komesar Bjedov Stevo, pomoćnik komesara Marić Cedo.

3. bataljon. Komandant Vještica Đuro, zamjenik komandanta Cuk Dušan, komesar Bebun Ante, koji je vršioc dužnosti komesara, pomoćnik komesara Govorčin Rade.

Prateća četa nije još rasformirana. Komandir je Tojaga Duro, a komesar Grubišić Jerko.

" **Bruno Vuletić**

Još nije postavljen komandant pozadine. Svi komandanti bataljona su mladi komandanti.

Pomoćnik komesara je iscrpno se osvrnuo na rad bataljonskih rukovodioca i dao ocjene njih i njihovog rada.

III. brigada. Stab brigade je potpun, samo nema ađutanta. Svi otsjeci nisu još formirani po novoj formaciji. Saglasnos? u štabu brigade je dobra, samo komandanta treba bremzati u odnosu prema narodnim vlastima. Vršioc dužnosti komandanta 1. bataljona Dujšin Toma postavljen je za zamjenika načelnika. Sef političko-prosvjetnog otsjeka je Igor Samodajev, koji je ranije bio komesar bataljona i na toj dužnosti bio mekan i nije se osjećao; na ovoj dužnosti će odgovoriti bolje. Rezervnog kadra pri brigadi nema.

1. bataljon. Komandant Miličević Ante, zamjenik komandanta Reić Smiljan, komesar Burčul Martin, pomoćnik komesara Viculin Jadran.

2. bataljon. Komandant Romac Dušan, zamjenik komandanta Đapić Gojko, v.d. komesara Grujica Ante, pomoćnik komesara Burić Apolonije.

3. bataljon. Komandant Bošković Mate, nema zamjenika komandanta, komesar Bedalov Nenad, pomoćnik komesara Viđak Liubo.

IV. brigada. Još nije izvršena reorganizaciia u vezi sa novim formaciskim sastavom, samo je formiran političko-prosvjetni i obavještajni otsjek. Ađutant može odgovoriti.

1. bataljon. Komandant Mrda Đuro, zamjenik komandanta Sičić Drago, komesar Gašpar Jozo, pomoćnik komesara Knežević Stipe.

2. batalion. Komandant Radić Iliia. zamjenik komandanta Novaković Milan, komesar Milanović Ivan, pomoćnik komesara Radoiković Zvonko.

3. batalion. Komandant Ban Boško zamienik komandanta Mihanović Kažo, komesar Grubišić Milan, pomoćnik komesara Dapić Dušan.

Pri štabu brigade u rezervi nalaze se dva pomoćnika komesara bataljona i to Jelaska Vjekoslav i Katić Marin.

Artiljeriski divizion. Stab diviziona je potpun. Komandant je miran, mekan, nedostaje mu malo oštrine, po svojoj stručnoj sposobnosti odgovara komandantu diviziona. Načelnik Lučić Mirko energičan je i zalaže se u radu. U samom štabu ne postoji harmonija u radu, jer je neslaganje između pomoćnika i komesara i ostalih članova štaba. Komesar vrlo mal» radi, a opravdava to time da mu ometa pomoćnik komesara, koji hoće sve da radi.

1. baterija. Komandir Bumba Anto, komesar Sipka Ivan. Slaganje u komandi je dobro.

2. baterija. Komandir Krivokapić Miloš, komesar Zaro Ante. Slaganje u komandi nije najbolje zato što komandir hoće da se u Partiju primi vodni oficir Šeparović, dok se komesar sa tim ne slaže.

3. baterija. Komandir Ivanović Miloš, komesar Metljikovac Jože. U samoj komandi vlada harmonija u radu.

P. K. baterija. V.d. komandir Vodopivec Mirko, komesar Peručić Paško. Slaganje u komandi dobro.

Posle ovoga prešlo se je na diskusiju po pitanjima upražnjenih mjesta i gde da se postave oni koji se nalaze na raspoloženju.

Po pitanju komesara II. Proleterske brigade odlučeno je da se s tim saglasi i da ga postavi štab Armije. Vuković Ivan i Kranjac Ante da ostanu u II. brigadi, Marjanović Bogdan da bude komesar podoficirskog kursa i ujedno da posjećuje i pomaže na partiskom kursu koji će se održavati pri diviziji. Da se pošalje iz II. brigade jedan učitelj da bi učio nepismene u IV brigadi. IV. brigada nema doktora i zato uputiti iz II. brigade medicinara Segedin Branka Kapetana Karmelića koji je dosada bio operativni oficir u IV. brigadi postaviti za šefa operativnog otsjeka iste brigade.

Kursevi pri diviziji održavati će se i dalje. Na vojničke će dolaziti vodnici i slabiji zamjenici komandira čete.

S ovim je bio završen proširenі sastanak divizijskog komiteta na kome su prisustvovali osim članova divizijskog komiteta i komesari brigada, šef političko-prosvjetnog otsjeka divizije i komandant divizije, koji je prisustvovao samo prvoj tačci dnevnog reda.

Posle kraće pauze nastavljen je sastanak divizijskog komiteta, kome su prisustvovali samo članovi komiteta.

Sekretar je govorio o planu partiskoga rada. Kroz kratko vreme dobiće se plan političkog rada. Teme koje se budu prorađivale po političkom planu treba naročito da prorade partijci i SKOJ-evci. »Imperijalizam« se nije proradio u svim ćelijama. Na teoretskim partijskim sastancima za mjesec dana treba proraditi »Ekonomski razvitak društva« i »Imperijalizam«. Treba vršiti pripreme za divizijsku partisku konferenciju. Trebaće pripremiti brigadne partiske referate u kojima iznijeti razvoj jedinica i partiske organizacije. Prikupljanje tih podataka biće neka vrsta pripreme za divizijsku partisku konferenciju.

U izvještajima o partiskom radu ne obuhvaća se sve što je potrebno i više sliče izvještajima komesara. U njima treba više pisati o partiskom radu, i kakvi su problemi bili i kako su se rešavali.

Partiski komitet prištabskih jedinica da se oformi i u njega da uđe drug Deak,[1'] šef političko-prosvjetnog otsjeka, koji će u komitetu odgovarati za rad štabske ćelije.

RAZNO

Drug Srećko[18] govorio je o SKOJ-evskoj organizaciji. Svi rukovodioci SKOJ-a u brigadama zadovoljavaju. Rukovodioc SKOJ-a u IV. brigadi nesnalažljiv. Treba pružiti više pomoći rukovodiocu u III. brigadi. U II. brigadi rukovodioc se popravlja. Pošto sad ima rezerve nekih bataljonskih rukovodioca SKOJ-a, treba izmjeniti neke bataljonske rukovodioce, koji ne zadovoljavaju na dužnosti. Partija treba da pruži veću pomoć SKOJ-u.

Komitet se je složio s tim da se opet primi u Partiju drug Andričević Tomislav, koji je bio ranije isključen iz K.P., što se je povukao sa jednom četom sa položaja.

Kad je III. brigada došla u Vrgorac nosila je zastavu, neki civili koji su bili obučeni u vojnička odjela nisu pozdravili zastavu i komandant je naredio komandantu bataljona Dušanu Romcu da ih uhapsi. Ustvari ti civili bili su odbornici. Div. komitet se je složio s tim da se zbog ovog slučaja, a i zbog toga što oni uvjek gledaju s visoka na odbore kazni komandant brigade drug Mate Stančić i komandant bataljona drug Romac Dušan opomenom.

Za neslaganje u štabu Artiljerijskog diviziona krivi su i pomoćnik komesara i komesar diviziona. Pomoćnik komesara je uvjek mrzovoljan i suviše se mješa i u stvari komesara i komandanta. Komesar ne radi mnogo. To pitanje uopšte nisu postavljali na sastanku svoje ćelije. Komitet se je složio s time da se i pomoćnik komesara i komesar, zbog toga njihovog rada i držanja na sastanku komiteta, kazne ukorom.

Div. komitet je na svom zadnjem sastanku kaznio komandanta IV. brigade ukorom, ali njemu još nije skinuta kazna strogog ukora koju je ranije dobio. Ostavljeno je to pitanje da se kasnije reši i da se ispita slučaj te njegove prve kazne.

S tim je sastanak završen.

Sekretar:
Cedomil Cvrlje

[18] **Satelić**

BR. 84

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 43. DIVIZIJE OD 7. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 11. KORPUSA JA O KULTURNO-PROSVETNOM I POLITIČKOM RADU«

STAB 43. DIVIZIJE XI. KORPUSA
4. JUGOSLAVENSKE ARMIJE
Pov. br. 83 Dne 7. IV. 1945.

Predmet: Izvještaj o kulturno--prosvjetnom i političkom radu.

POLITKOMESARU XI. KORPUSA 4. JUGOSLAVENSKE ARMIJE.

Najprije ćemo se u ovom izvještaju osvrnuti na organizaciju propagandnih odsjeka divizije i brigada, kao i na organizaciju i funkcionisanje K.P.O.,[2] na organizaciju kulturno-prosvjetne i političke nastave u jedinicama; tu ćemo iznijeti probleme i nedostatke, potđm ćemo se u izvještaju detaljno osvrnuti na rezultate kulturno-prosvjetnog i političkog rada kao i umjetničke djelatnosti u diviziji, podvući nedostatke i iznijeti naše mišljenje kako da ih otklonimo. To će biti sadržaj našeg izvještaja.

I.

Propagandni odsjek divizije i brigada organizaciono je postavljen kako predviđa naredba Vrhovnog štaba.[3] Do danas su po svim četama i bataljonima formirani K.P.O. i izvršena raspodjela rada unutar njih po sektorima kako je predviđeno naredbom. Rad odsjeka do danas bio je jednostavan, uglavnom su se bavili kulturno-prosvjetnim i umjetničkim radom, dočim rad po političkoj izobrazbi i propagandi oni nisu pokretali. Iako se je radilo mnogo po općoj naobrazbi, nepismenima i izdavanju listova, taj rad nije dao zadovoljavajuće rezultate jer nije bio postavljen dovoljno planski, nije bila izvršena pravilna raspodjela rada i drugova koji rade po ovim granama. Postavili smo bili pred sebe zadatak da razvijemo stvaralačko-umjetničku djelatnost: pjesmu umjetničku i narodnu, diletantske grupe i

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29-1/13, k. 1324 A.**
[2] **kulturno-prosvetnih odbora**
[3] **Odnosi se na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. decembra 1944 (vidi tom II — »Bilten« VS NOV i POJ, str. 559).**

recitacione zborove, ali do danas rezultati nisu zadovoljavajući, iako smo postigli velike uspjehe na ovom polju kroz posljednja dva mjeseca, — drugovi koji su zaduženi po ovom radu postavili su bili svoj rad samo »na veliko« i »postići umjetničku visinu«. Razumljivo je onda, da su se u ovom radu mogli angažirati samo pojedinci i to počesto puta samo drugovi iz odsjeka i odbora i rad nije ni mogao biti masovan. Po ovom radu, niti odsjeci, niti odbori nisu izvršili postavljeni zadatak. U nekim jedinicama odbori još ne funkcionišu najbolje i nisu dovoljno široko obuhvatili sve sektore svoga djelovanja, razlog je, što je i sastav odbora bio postavljen sektaški, odbori su brojili svega 5 do 6 drugova i to većinom rukovodioca. Raspodjela rada u nekim bataljonskim odborima nije bila pravilna, naime odbor je zaduživao članove za rad po sektorima u svim jedinicama bataljona, čime je funkcija četnih odbora postala zbrkasta i njegov rad nedovoljno koristan i temeljit, ti odbori su letjeli u zraku. Mi smo sada glavno težište rada postavili na četne odbore i tamo se vrši zaduženje i raspodjela rada po sektorima, dočim bataljonski odbor rukovodi na taj način što donaša plan rada, zadatke i kontroliše na svojim sastancima koja je četa provela postavljene zadatke, pronalazi nedostatke u radu i pomaže ih otklanjati. Jedan od krupnih nedostataka u radu odbora je što se oni još nisu angažirali na riješavanju svih problema svoje jedinice — rad je još uvijek odvojen od života, borbe i stanja u jedinici. Također odbori nisu još uspjeli u svim jedinicama, da sektor rada — čitalačke grupe — pravilno postave i pokrenu u radu.

Da bi otklonili gornje nedostatke potrebno je uočiti slijedeće: Politkomesari nisu bili pokretači rada K.P.O. u svojoj jedinici, već su to puštali pojedinim drugovima kao dopisnicima ili nekom drugom. Štabovi brigada nisu shvatili da oni trebaju biti inicijatori i pokretači cjelokupnog kulturno-prosvjetnog i političkog rada i znati zaposliti na tom poslu drugove iz Prop. odsjeka i kontrolisati njihov rad na postignutim uspjesima. Oni su nepravilno shvatili, da Prop. odsjek divizije treba da to radi, a njih se skoro i ne tiče ovaj rad, naročito politkomesari nisu se dovoljno angažirali na pomoći drugovima iz Prop. odsjeka. Također štabovi nisu vodili dovoljnu kontrolu nad izvršivanjem zadataka koje su dobivali njihovi odsjeci. Radi nedovoljne i nekonkretne pomoći od strane politkomesara odsjeci se nisu uspjeli angažirati po pitanju političke izobrazbe boraca i propagande, tako da još uvijek teret toga rada nose politkomesari na svojim leđima, — ukazali smo na ovo i zadnje vrijeme pokazuju se rezultati. Prop. odsjeci divizije i brigada nisu pružali K.P.O. dovoljnu i konkretnu pomoć u jedinicama, samim tim nisu se ni angažirali na pronalaženju organizacionih formi i metoda

rada, već su tim dopustili da se je rad u priličnoj mjeri šablonizirao. Pogriješno je bila postavljena orijentacija na rukovođenje iz kancelarije i obilasci su bili rijetki. Ne samo da su obilasci bili rijetki, nego su oni i po onome što su pružili odborima i borcima bili nesadržajni. Po često puta drugovi nisu znali kako treba pružiti pomoć u jedinici, mislili su, da je dovoljno ako se održi sastanak sa odborom i dadu »konkretni zadatci«, — a kako ih provesti »to je stvar odbora.« Mi smo na ovo ukazali i počeli otklanjati. Svaki naš kulturni radnik i agitator treba nastojati da svoje znanje prenaša direktno na borce kad god je to moguće, takav rad će bez sumnje imati najviše uspjeha i rezultati rada biti će bolji. U K.P.O. nastojati uvući sve školovane ljude i pod stalnom kontrolom angažirati ih na prosvjećivanju naših boraca. Nastojati ćemo prop. odsjeke i K.P.O. angažirati i po pitanju političke izobrazbe boraca i propagande uopće, a težište rada postaviti na same odbore kao nosioce toga rada. Organizaciono trebamo bolje postaviti kulturne priredbe vojske na javnim nastupima. I na koncu usmene novine održavati po svim četama i putem njih nastojati riješavati probleme u jedinicama uz ostale njihove zadatke. Kad ovo sve postignemo stvoriti ćemo organizaciju, putem koje ćemo moći rad dobro organizovati i postići bolje rezultate samog rada. Da bi čim prije otklonili ove nedostatke u radu, održavamo često konferencije propagandista u diviziji, brigadama i bataljonima.

II.

Kulturno-prosvjetni i politički rad.

a) Opće obrazovanje: Po svim jedinicama održavaju se predavanja sa svrhom uzdizanja boraca iz zemljopisa, povijesti, prirodnih i društvenih nauka, astronomije, fizike i drugih. Predavanja se drže dva puta tjedno po svim četama. U temama koje se drže najviše je zastupana povijest i zemljopis, dok su ostale grane u manjoj mjeri. Tako je iz povijesti najčešće obrađivano: Starija povijest, Slaveni, njihova pradomovina, život, običaji, plemena, dolazak na Jadran i borba za Jadransku obalu, stvaranje države, I. imperijalistički rat, predaprilska Jugoslavija i N.O.P.[4] Iz toga se vidi da dosadašnji rad na općem obrazovanju boraca nije bio planski; teme su obrađivane po nahođenju i prema prilikama, kad su davane. Nije bilo sistematskog programa i vezano. U nekim jedinicama raspored je bio bolji, u nekim slabiji, na pr. negdje su se predavanja u većini svela na manje važne stvari u današnjem momentu i svemir, izumi, prahistorija, itd. Iz zemljopisa su uglavnom davane ove teme: planetni

[4] **narodnooslobodilački pokret**

sastav, kretanje zemlje i mjeseca, pomrčine, orijentacije i s tim u vezi karte i kompas, zemljopisni pojmovi, Jugoslavija fizička i politička, Evropa u vezi sa frontovima, SSSR, povezanost svih pokrajina Jugoslavije, naročito Istre sa Jugoslavijom i dr., zatim prirodne pojave, higijena, narodno gospodarstvo. Kroz ova predavanja nastojali smo kod boraca razvijati duh jugoslavenskog patriotizma.

Predavanja su postigla razne uspjehe, što je ovisilo o predavačima, koji svi nisu bili dosta spremni da ih održe, ali i unatoč toga predavanja su svakako mnogo koristila borcima. Najčešće su predavali članovi prop. odsjeka brigada i pročelnici KPO-a bataljona. Nedostatak je da je rad bio usko postavljen: oslonjen uglavnom na prosvjetne radnike, dok su na pr. komesari i omladinski rukovodioci četa i bataljona rijeđe održali predavanja, što bi naročito bilo važno tamo gdje su KPO-i slabi. Predavanja su održavana 2 do 3—4 puta tjedno, što je ovisilo 0 mogućnostima pojedine jedinice. Borci su se zainteresirali za predavanja, naročito Istrani, koji imaju želju da što bolje upoznaju Jugoslaviju.

Po brigadama održavamo prosvjetne kurseve iz opće naobrazbe. Također smo pristupili održavanju bataljonskih škola. Sastavili smo plan rada za opću naobrazbu, kojeg smo vam ranije poslali.

b) *Nepismenost:* Nepismenost nije svladana u svim jedinicama, ali i tamo gdje je svladana ostaje stalno otvoreno pitanje, jer danomice pridolaze novi borci, koji su nepismeni. U radu s nepismenim prakticirala su se dva načina: pojedinačno 1 kursevima. Drugi način pokazao je bolje rezultate s razloga što je na njem bio u stručnom pogledu bolji predavač, što su bile sve mogućnosti i mnogo ozbiljnije shvaćeno od polaznika kursa. Artiljerijski divizion i III. brigada potpuno su likvidirali nepismenost. III. brigada je već dobila nove nepismene, dok u divizionu nema nepismenih. Najslabije po pismenosti stoji I. odred koji ima 32 nepismena, što iznosi cca 15% po bataljonima: I. 1 nepismen, II. 5 nepismenih, III. 14, i četa pri štabu 12. Ceta pri štabu ima svakako bolje mogućnosti od ostalih jedinica i ne bi smjela imati toliko nepismenih. Pitanje nepismenosti u odredu riješit će se analfabetskim tečajem, jer bi pojedinačno po jedinicama bilo riješeno vrlo sporo. Rezultati u dvomjesečnom takmičenju bili su: 324 borca naučilo je čitati i pisati. Ovdie su uračunati i Istrani koji- su naučili hrvatskosrpski jezik, 20 boraca naučilo je ćirilicu.

c) *Pievanie:* Pievanie se u zadnie vrijeme vidno razvilo u našim iedinicama. Dosadašnii nedostatak, t.j. da se pievanie niie postavilo masovno već se ispravlia i pievanje uči ciiela iedinica, naročito koračnice za marš. Svi bataljoni i prištabske

jedinice brigada, odnosno odreda i diviziona imaju pjevačke zborove, koji nastupaju svojim pjesmama na usmenim novinama i drugim priredbama. Borci u svim jedinicama poznaju velik broj pjesama, najviše narodnih, dok zborovi, od kojih se ističe zbor Art. diviziona, prištabske jedinice III. brigade i I. brigade, pjevaju priličan broj umjetničkih, borbenih i drugih pjesama. Poteškoće u učenju pjevanja jesu, da nema instrumenata i sposobnih drugova koji bi učili pjevati i uvježbavati zborove. Borci su počeli da sami sastavljaju pjesme i pjevaju po običajenom napjevku.

d) Diletantske grupe: Skoro u svim jedinicama pokazao je diletantski rad dobre uspjehe, naročito u I., II. brigadi, Artiljerijskom divizionu i I. odredu, gdje su bataljoni, odnosno baterije naučili igrokaze, koje daju na priredbama. Skoro svi bataljoni u stanju su da samostalno daju program na usmenim novinama i mitinzima, a u divizionu postigla je dobar uspjeh II. baterija, koja je samostalno nastupila u Sungeru s omladinom.

U jedinicama nikli su i kraći igrokazi iz života i rada boraca, tako na pr. u I. odredu desetak igrokaza, koje su bataljoni davali. Rad na tom polju ne može se razvijati uspješno kako bi trebalo jer naši borci dosta teško govore drukčije nego u dijalektu. Rad treba omasoviti.

e) *Stvaralaštvo* pokrenuto je u svim našim jedinicama. Borci i rukovodioci pišu pjesme i igrokaze. U redovima boraca došla je do izražaja uglavnom poezija, dok je proza u mnogo manjoj mjeri. Neke od tih pjesama su vrlo dobre. Pokrenuto je sakupljanje svih pjesama, uopće umotvorina, koje niknu ili su već nikle u jedinicama te će se one slati Prop. odjelu korpusa da bi se mogle što bolje iskoristiti u svim jedinicama i radi njihove vrijednosti, da se sačuvaju od uništenja ili zaborava. Mi smo štampali i nekoliko feljtona i brošurica o kojima smo izvjestili u dane takmičenja.

f) *Usmene novine* održavaju sve jedinice, a naročito su razvijene u I. i III. brigadi gdje se daju redovito svake nedelje, dok ostale jedinice daju više priredbe, koje imaju karakter mitinga. Borci su mnogo zainteresirani za usmene novine, naročito u III. brigadi. Kvalitet usmenih novina i priredaba uopće nije uvijek na visini, ali u najviše slučajeva postiže dobre rezultate. Na programima usmenih novina zastupani su prosvjetni i politički referati, zatim kulturno-umjetničke tačke (pjesme i igrokazi, recitacije) koje se izvađaju s uspjehom.

Nedostatak usmenih novina jest što nije svuda prakticirana diskusija koja mnogo koristi i što obično predugo traju. Kulturne priredbe sa narodom po selima drže brigade i pojedini bataljoni, nastojimo da osposobimo sve bataljone za nastup.

Umjetnička vrijednost ovih nastupa je prilična i daje dobre rezultate.

g) *Zidne i džepne novine* pokrenute su svuda, više džepne, koje se izdaju svakih 7, 10 ili 15 dana, dok se zidne izdaju obično u 10 ili 15 dana. Džepne novine izdaje svaki bataljon i četa kao i samostalni vodovi prištabskih jedinica. Zidne novine izdaju se manje od džepnih. Sadržaj džepnih i zidnih novina ne obrađuje u punoj mjeri život i rad jedinica, ali su se one u zadnje vrijeme mnogo razvile i sadržajno i tehnički češće izlaze. U njima se može naći dobrih članaka i radova boraca (pjesmica, crteža itd.) Zidne novine slabe su još tehnički, džepne su bolje. U dvomjesečnom takmičenju izdali smo 556 listova i brošura u ukupno 6310 primjeraka.

h) *Štampa:* 43. divizija izdaje svakih pet dana divizijske novine na 8 strana, 700 komada, desetodnevne Biltene takmičenja u 200 primjeraka, a završni Bilten dvomjesečnog takmičenja štampan je na 8 stranica, 700 primjeraka. Budući da se unutar naše divizije takmičenje nastavlja, Bilten će i u buduće izlaziti redovito. Svaki dan se izdaju Radio-vijesti u 500 primjeraka za vojsku i pozadinu. Propagandni odsjek 43. divizije štampa Radio-vijesti za pozadinu radi toga što smo sa predstavnicima Prop. odjela za Gorski Kotar, Hrvatsko Primorje i Istre, u smislu koordinacije rada, uzeli sebi u zadatak da svakodnevnim vijestima snabdjevamo cijelu pozadinu Gorskog Kotara. Svaki treći dan izdaje se opširni politički pregled u 25 komada, koji služi našim rukovodiocima da se pravilno orijentišu po vanjskoj i unutrašnjoj političkoj situaciji kako bi isto prenijeli na borce. Izdaju se sve brošure koje su predviđene za obradu političkog plana u 300 primjeraka. Izdajemo vijesti i letke za neprijateljske vojnike. Svaki letak i vijesti za neprijateljske vojnike štampaju se u nekoliko hiljada primjeraka.

U brigadama štampaju se brigadni listovi i novine. U bataljonima, četama i samostalnim vodovima izdaju se redovito džepne novine. Isto tako brigade izrađuju letke i vijesti za neprijateljske vojnike. I. brigadi rad je olakšan radi toga što ima šapirograf i samostalno može da izbacuje potreban materijal. II. i III. brigada umnožava materijal na pisaćoj mašini. Prop. odsjek 43. divizije će i za ostale jedinice nabaviti šapirograf.

Zadatak uredništva jeste da ono kontroliše sadržaj svih listova koji se dostavliaju iz naših jedinica, da izabira potreban materijal za novine, da ispravi dopise i ukaže drugovima'koji su te griieške pravili da u buduće nastoie da otklone takove nedostatke, da ukaže dopisnicima brigada i bataliona da oni na licu miesta sa borcima isprave priieške ier se ie događalo da su donisi stizali iz iedinica u diviziji bez ikakve ispravke od strane dopisnika brigada ili bataljona.

Sekcija za štampu je postala organizirana i sada bi se u tom pogledu moglo napraviti mnogo više. Drugovi dopisnici nisu se uživili u sektor dopisničke službe i zato je potrebno da se ti drugovi bolje upoznaju sa tom službom, te da drugovi iz divizije pa naročito dopisnik budu stalno na terenu u kontaktu sa samom borbom i borcima, a dobro bi bilo da i urednik kao i šef sekcije obiđu više puta i pomognu drugovima u cilju uzdizanja naše dopisničke službe.

Zbog slabe dopisničke službe dolaze dopisi sa zakašnjenjem tako, da novine ne mogu iste odmah donijeti, što dokazuje sporost, neelastičnost, nesnalažljivost same dopisničke službe. Dopisnik treba da koristi sve izvore da dođe što prije do dopisa i izvještaja. Osim toga i sami dopisi koji stižu iz brigada su slabi kako po sadržaju tako i po pravopisu i stilu pisanja.

U tom smislu također bi trebalo svratiti pažnju i pomoći drugove koji pišu. Urednik lista treba da daje kritiku na dopise koji stižu, da bi se borci učili na ispravljenim dopisima. Jedna je stvar da naši dopisnici nisu uočili važnost štampe. Naši propagandni odsjeci polažu veliku pažnju na kulturnom podizanju boraca. Naša štampa najbolje će manifestirati svaku borbu, svaku akciju i svaki junački podvig naših boraca i time dati podstreka i upoznati ostale drugove da slijede primjerima svojih junačkih drugova i da uče na njihovim primjerima umjesnom savlađivanju prepreka i uništavanju neprijatelja. Stvoriti kadrove koji bi bili sposobni da iznose pred narod stanje i događaje u toku borbe, a koja bi narod najviše interesiralo. Naši drugovi dopisnici naročito se ne interesiraju da budu obavješteni o prilikama u svijetu i samom kraju gdje rade. Ti problemi prođu nevjđeno i ne pokušavaju da ih rasprave. I tako se dogodi da dopisnici ostaju na repu događaja. Ako budu dobro upoznati sa događajima u svijetu i u zemlji, moći će i pravilno postupiti u svome radu. U raspravljanju problema koji iskrsavaju pred njima, drugovi iz brigade tako slabo iste obrađuju da urednik divizije izgubi mnogo vremena da ih ispravi, preinači, prepravi, da ni izdaleka ne naliče na ono vlastito što je jedinica poslala, već imade veliku izmjenu.

Dopisnici bi se više trebali zainteresirati za probleme koji iskrsavaju između njihovih jedinica a također i probleme onih krajeva kroz koje prolaze i zaustavljaju se naše jedinice. Treba upoznati kako borce tako i narod dotičnog kraja ako mislimo da stvorimo pravilan odnos između naroda i vojske i ako mislimo da što uspješnije suzbijemo neprijateljsku propagandu koju neprijatelj širi u pojedinim krajevima kamo stiže naša vojska. Oni bi se trebali više povezati sa narodom i vlašću dotičnog kraja i tako naši listovi mogu donijeti ono što narod i vojsku

interesuje. Treba stvoriti što čvršće veze između vojske i naroda, fronte i pozadine.

Kod naših dopisnika se ne opaža ta vrlina i potrebnost da oni pribilježavaju sve značajne interesantne vijesti sa terena, borbi. Ti drugovi trebali bi biti svagdje prvi, prvi trebaju doznati za pojedine događaje i čim ih doznaju odmah ih najbržim putem dostavljati svojim nadleštvima, kako bi ti dopisi izašli pravovremeno u našim novinama, a ne sa zakašnjenjem, kako što se je dosad događalo, uslijed čega dopisi gube vrijednost na informaciji i aktuelnosti (jednom rječju postanu stari).

Sto se tiče divizijske štampe, to su uglavnom divizijske novine. Naše divizijske novine poboljšavale su se, a mogle bi biti i bolje, da se riješe nedostatci na koje nailazimo.

Pojedini dopisnici nisu se srasli sa samim događajima i ne ulaze u samu borbu i same stvari. Nedostatak je u tome što bi dopisnici stvarno trebali proživljavati"ono o čemu pišu, da bi mogli stvar prikazati što konkretnije. Dopisi su inače kao neki operativni izvještaji, puni raznih fraza. U samim dopisima nema istinitosti. Dopisi su nepotpuni. U njima se nikada ne ističe borce niti spominje njihova imena.

Fotografsku službu postavili smo tako da u svakoj brigadi imademo jednog druga zaduženog za taj rad i po jedan fotoaparat. U diviziji imademo šefa fotofilmske sekcije i njegovog pomoćnika. Do sada smo snimili više od 100 snimaka. Uredili smo jedan Album za štab divizije i po brigadama. Nekoliko primjeraka slika slati ćemo redovito korpusu i na dalje. Nadamo se kroz kratko vrijeme lijepo razviti ovaj rad. Problem je za sada jedino materijal.

III. Politička izobrazba. — Političko-prosvjetni rad u jedinicama odvija se uglavnom po predviđenom planu, koji se uvijek u razrađenim temama dostavlja za mjesec dana unapred svim jedinicama. Teme koje treba obrađivati sa borcima najprije obrađuju komesari brigade, odnosno odreda sa komesarima bataljona, a ovi sa komesarima četa i delegatima, koji prenašaju izravno na borce. U većini naših jedinica je jedna naročita pojava da se novi borci, a naročito prebjegli iz neprijateljskih redova, mnogo više interesuju za politička pitanja nego stari borci, razlog je taj što se sa borcima premalo obrađuje politička situacija uopće kod nas i u svijetu i što se jedna tema, koju je potrebno više puta obrađivati, obrađuje uvijek na jedan te isti način, umjesto da se k njoj nadoveže uvijek nešto novoga, također da se na političkim časovima uvijek riiešavaju razne poiave i nedostatci u jedinici. Naši polit, rukovodioci odnosno komesari četa i delegati još uvijek se služe čitanjem tema prilikom održavania političkog časa sa borcima, umiesto da dotičnu temu sami dobro obrade i održe pa makar i kratak referat putem do-

govora, također ne pristupaju metodičkom i temeljitom ispitivanju ooraca naKon održanog časa. JNi sami komesari bataljona ne pružaju dovoljno svoju pomoć, oni doduše proradivaju političke teme sa komesarima četa i delegatima ali rijetko kada oni sami održe politički relerat cijelom svom bataljonu ili bilo i po kojoj četi, i tako nisu u stalnom dodiru sa samim borcima, pa i prema tome ni ne poznaju koliko bi trebali radi same pružane pomoći, a također, što je isto tako važno, ne riješava se problem kadrova, a često se tuže da nemaju potrebnih ljudi. U posljednje vrijeme, tojest nakon obrazovanja prop. odsjeka po brigadama pristupilo se je također formiranju čitalačkih grupa po svim četama, sa kojima je zadužen, a ujedno i njima rukovodi po jedan drug, te čitalačke grupe za vrijeme odmora čitaju razne članke iz naše štampe, radio-vijesti itd., a najbolje su organizovane i rade u I. brigadi, dok u ostalim jedinicama a naročito u I. odredu se je u tome manje uznapredovalo, pošto ni sami komesari taj rad nisu dovoljno ozbiljno shvatili. Na usmenim novinama, koje se redovito održavaju, naročito u I. i III. brigadi, iznaša se vojno-politička situacija, po koje predavanje, igrokazi, pjesme, recitacije itd., na tim usmenim novinama se također raskrinkava i neprijateljska propaganda koju neprijatelj ubacuje putem letaka i drugih neprijateljskih elemenata, putem parola, pročita se neprijateljski letak i onda objasni što neprijatelj s time namjerava postići.

Da bi se politički rad u jedinicama pojačao i kvalitativno poboljšao, osim odabiranja i prorađivanja tema koje se onda šalju u jedinice, pružena pomoć jedinicama od strane Prop. odsjeka divizije daje se i na taj način što jedan član sekcije Prop. odsjeka divizije često obilazi sve jedinice i održava političke referate izravno borcima cijelog bataljona u prisustvu komesara četa i bataljona te na taj način pruža pomoć također i samim komesarima, a ujedno i vrši kontrolu njihovog rada putem ispitivanja i samih boraca.

Polit, rukovodioci u našim jedinicama, a to se naročito tiče delegata, komesara četa, pa i samih komesara bataljona, ne pokazuju u svome radu dovoljno pokretljivosti i potrebne upornosti, a to se naročito odrazuje kada je jedinica u pokretu, i kada prođe vrijeme koje je u dnevnom redu predviđeno za održavanje političkog časa, onda se taj dan politički čas uopće ni ne održava iako se moglo, imalo se za to vremena, bilo prije ili poslije pokreta, pa i za vrijeme samog pokreta, prilikom odmora.

Plan političkog rada dostavljamo vam redovito za svaki mjesec na uvid i ocjenu. Provjeravanjem je utvrđeno da se plan provodi za 80°/o i ispitivanjem je ustanovljeno da borci već dobro odgovaraju na postavljena pitanja. Vidi se da su ušli u suštinu i da razumiju pitanje.

Štampa se čita redovito, ali politkomesari nisu još u stanju da izaberu važnije članke i da onda njih prorade temeljito sa borcima i da od toga borci imadu koristi. Štampa se ne koristi u dovoljnoj mjeri, ali se površno čita po mnogim četama. Zapaža se da štabovi posvećuju premalo pažnje prorađivanju štampe i to nastojimo otkloniti.

Komesari brigada i odreda dobivaju redovito zadatak da sastave referate po pojedinim temama. U prošlom takmičenju svi su komesari sastavili sve referate i oni su bili dosta dobri. Mi ćemo i u buduće praktikovati pisati referate.

Politički kursevi. — Krajem mjeseca novembra 1944. g. počelo se sa održavanjem delegatskog i nižeg delegatskog kursa. Formiranjem Prop. odsjeka dva člana postala su rukovodioci kurseva, jedan delegatskog a drugi nižeg delegatskog.

Rad na kursevima tekao je prema napravljenom planu predavanja koji je odobren i od Štaba Korpusa. Obrađuju se teme iz NOB-e koje se uvijek nadopunjuju i proširuju prema novonastalim momentima. Do sada je održano 5 delegatskih i 5 nižih delegatskih kurseva,[5] na kojima je predavano po 9 tema, a trajali su 18—20 dana.

Pored toga što drugovi iz Istre dosta slabo vladaju hrvatskim jezikom, što se naročito ispoljavalo na prvim kursevima, uspjeh je bio dobar i to na svakom kursu bio je bolji nego na pređašnjem. 134 druga završili su do sada delegatski, a 125 niži delegatski kurs. (Tu su uračunati i drugovi koji se sada nalaze na petom kursu koji će da se završi ovih dana).

Nastava na ovim kursevima održavana je prema planu i radilo se uvijek tako da rezultat bude što bolji, a to se vidi i po tome što je na četiri delegatska kursa prošlo sa odličnim uspjehom 21, sa vrlo dobrim 39 drugova, a na nižem sa odličnim uspjehom 15. sa vrlo dobrim 32 druga.

Glavni problem na kursevima. naročito u početku, bio je slabo poznavanie hrvatskog jezika. Taj problem uspješno se rješava, jer već sada drugovi dosta dobro poznaju jezik, a malo dužim objašnjavaniem ipak se razumiju i na' samom kursu nauče mnogo iz jezika. Pored redovne nastave održavaju se i prosvietna predavania iz hrvatskog jezika, istorii e i zemliopisa. Kulturno-prosvjetni rad na kursevima dosta je živ. Kursisti redovno izdaju svoje zidne novine, pišu parole, imaju kulturno-prosvjetna predavania, održavaju svoie redovne sastanke na koiima rješavaju svoie probleme. Da bi se još bolie riješavao problem vrši se pisanie referata iz tema koje se po programu predaiu a oni se posliie pitaiu i zaiednički ispravliaiu. Koliko se do sada pokazalo, ovo je drugovima mnogo koristilo.

[5] **Odnosi se na kurseve koii su nrinremani vodne delegate, a koje su pohađali borci i poneki desetari (vidi tom IX. knj. 8. dok. br. 92).**

Drugi važan problem bio je u početku zavođenje primjerne vojničke discipline, koja nije bila na dovoljnoj visini, a ta se nedovoljna disciplina očitovala najviše po pitanju ishrane koja je nekad bila dosta slaba. To se pitanje odmah riješilo i disciplina na kursevima je na visini. Svaki kurs ima komandira i politkomesara koji su ujedno i slušaoci kursa i oni rukovode i sa učenjem onda kada nema nastavnika kod njih.

Još je bio jedan problem u tom što je kvalitet samih kursista bio vrlo različit. Naime na kurseve dolaze drugovi i iz pozadinskih vojnih vlasti koji imaju obično mnogo predznanja u odnosu na drugove Istrane iz brigada i to baš na ove nije najbolje djelovalo, ali smo taj problem ubrzo riješili tako da smo ove drugove zadužili da u slobodno vrijeme rade sa drugovima koji manje znaju, a s druge strane ovim smo drugovima objašnjavali da to ne treba da na njih negativno djeluje, već da se i oni trse da toliko nauče. U tom je bilo dosta uspjeha i baš dosta drugova Istrana završilo je kurs sa odličnim uspjehom i vrlo dobrim uspjehom, iako su se u početku dosta slabo snalazili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, potpukovnik:
M. P. **Joža Skočilić**

BR. 85

UPUTSTVO POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 26. UDARNE DIVIZIJE JA OD 8. APRILA 1945. POLITIČKIM SEKCIJAMA POTCINJENIH JEDINICA O PROPAGANDNOM RADU U VOJSCI I POZADINI[1]

STAB
XXVI DALM. UD.DIVIZIJE
POLITIČKO-PROSVJETNI OTSJEK
POLITIČKA SEKCIJA
Br. 8. IV. 1945. g.

POLITSEKCIJAMA I DALM. PROLETERSKE,
III PREKOMORSKE UD., XI DALM. UD. i XII DALM. UD. BRIGADE

U vezi dostavljenog formulara za organizaciju **političko-prosvjetnih otsjeka,**[2] u kojem je naglašeno da će svaka sekcija dobiti naknadno detaljna uputstva, dostavljamo slijedeća uputstva kojih se treba pridržavati da bi se rad pravilno odvijao. Nije uputno da se ovoga kruto držite, već koristite sve metode za koje smatrate da su bolje i da će imati više efekta. Uloga političko-propagandne sekcije treba da se svede zaista na propagandu. Naš političko-propagandni plan će se odvijati prema mogućnosti pojedinih političkih momenata kao i terena po kojem se krećemo. Pronaći zgodne metode koje će moći djelovati među vojskom i pučanstvom dotičnog kraja. U ovom slučaju rad bi trebao teći približno na slijedeći način.

RAD U VOJSCI

a) Povrh političko-odgojnih tema, koje održavaju komesari bataljona i četa, koje su većinom jače teme iz našeg političkog života ili političko-istoriskih momenata kao i vanjsko--društvenih događaja, mi bi trebali odvijati brzu propagandu savremenog karaktera. Koristiti sve propagandističke članke iz naše centralne štampe, koji su važni i savremeni za vrijeme u kojem se nalazimo, kao članke savezničkih publicista, koji će

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-1/3, k. 1103 I.**

[1] **Odnosi se na Uputstvo političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizje od 29. marta 1945. političko-prosvetnim odsecima potčinjenih brigada o radu i organizaciji kulturno-prosvetnih organa u duhu naredbe Generalštaba JA od 14. marta 1945 (vidi dok. br. 51 i 72; Arhiv VII, reg. br. 24-1.1, k. 717).**

nam moći poslužiti i koji imaju smisla za naš politički život. IT ovakve članke spadali bi i članci lije Erenburga, Manuilskoga, Grosmana itd. Ovakve članke ćete postepeno umnažati. Da ovo ne propustimo, potrebno je posvetiti pažnju da nam nijedan broj dnevne štampe prođe nezapažen. Umnoženi materijal raspodjeliti po jedinicama, [što] će vrlo lako ići pošto su komesari predsjednici bataljonskih i četnih kulturno-prosvjetnih odbora. Ovaj materijal proučavati preko čitalačkih grupa, kružoka, pojedinačno itd. Materijal ćete dobivati većinom od ove sekcije, a vaše brigadne sekcije ne bi trebalo ostati na ovom, već i same umnažati pojedine članke prema potrebi. Nastojati da se ne umnaža previše materijala radi boljeg sistematskog proučavanja, jer bi prenatrpani materijal mogao biti štetan s tim što ne bi bilo ništa proučeno, već letimično pročitano.

b.) Pripremiti se uvjek i na vrijeme za naše istoriske momente da se dostojno proslave, s tim što ćete od nas dobiti teme i uputstva. Vi ćete sa vaše strane pripremiti potrebnu kampanju na svim sektorima vašega otsjeka.

c.) Pri svakom mjenjanju terena od strane vaših jedinica trebate poraditi na tome da se drugovi pravilno upoznaju sa političkim raspoloženjem toga kraja. Da bi drugovi imali u vidu dobre i loše strane, otpalo bi da samoinicijativno poduzimaju poneke loše ispade, koji koče naš rad. Sve ovo raditi preko štampe, koja će se proučavati po gore navedenim metodama. Ovo se mora poduzeti prije nego se stupi na tlo dotičnog kraja.

d.) Pošto vojska za vrijeme operacija malo upoznata je sa novostima kod nas i u svijetu, potrebno je organizovati što hitnije izdavanje radio-vijesti bez komentara. Izdavati letke kratkog sadržaja, koji će biti ispunjeni našim pobjedama, uspjesima, moralnim i duševnim naporima, zadatcima itd. Radio-vijesti izdavati svaki dan, tako da svaka jedinica dobije poviše primjeraka. Letke izdavati s vremena na vrijeme, koji će služiti za vojsku i pozadinu. Naravno, letci ne trebaju da nose potpis izdavača, sam sadržaj treba da to govori. Sve ovo podvrgnuti cenzuri i za svaki letak snositi moralnu odgovornost. Paziti da se ne prave greške, kao [što] se desilo kod nekih brigada, da sami sebe ističu a malo vode računa o općem isticanju. Ukoliko ne postoji mogućnost da letci i plakati budu cenzurisani od ove sekcije, trebaju biti pregledani od štabova vaših brigada.

e.) Organizovati izložbe snimaka iz naše borbe i naših saveznika sa kratkim objašnjavanjem, ovo izvesti pred samim frontom, da bi borci imali pregled svoga rada i da vide da se njihovom radu pridava velika važnost ne samo u njihovoj jedinici, već van njih. Isticati člancima istaknute borce i rukovodioce u sporazumu sa štabovima. Biografije uz fotografije, bilo živih i mrtvih, upućivati ovoj sekciji, da bi njihovi likovi bili

uvršteni ne samo u štampi naših brigada, nego i u centralnoj štampi. Da bi ispunila ove zadatke kao i niz drugih, politička sekcija treba da se upozna sa životom svoje jedinice, kako vojnom, tako i političkom i da uočava nedostatke i preko istih uskladiti propagandu.

RAD U POZADINI

Dolaskom jedinica na novi teren politsekcija treba da se upozna sa političkim životom toga naroda, sa istim se odmah povezati preko legalnih i ilegalnih antifašističkih organizacija i odmah preći na rad. Cim naše jedinice ostaju u neko selo ili u varoš, odmah se snaći u toj situaciji, ispisati parole. Ako se zadržavamo u dotično mjesto, onda ih pišemo, ako smo na prolazu, onda već pripremljene trebamo izljepiti.

Letke davati po selima u koje mi dolazimo, ali o njima voditi računa da budu napisani i orijentisani spram političke orijentacije dotičnog sela i varoši. Kratke radio-vijesti sa frontova bez komentara. Ovo sprovoditi preko političkih patrola iz četa. Ove patrole trebaju biti od nekoliko svijesnih drugova, koji će ići po dotičnom mjestu u kojem se četa nalazi. Oni će uraditi i tumačiti narodu narodno-oslobodilačku borbu.

Treba održavati kombinovane zborove sa N.O.O.-ima. Svaka priredba treba da se uskladi sa političkom sekcijom, te da jedan član sekcije ili predsjednik kulturno-prosvjetnog odbora prisustvuje istom, da vodi računa da njen sadržaj bude političko-propagandnog karaktera. Zborove održavati a njihovo težište da propagandno djeluje među masom.

Izložba fotografija sa frontova ili nekog istaknutog borca ili rukovodioca sa obrazloženjem šta predstavlja. Izložbe naše štampe od četne do centralne, izrađivati karikature, koje također imaju političko-propagandni karakter.

RASPODJELA UNUTAR SEKCIJE

1) Politpropagandist u vojsci treba da vodi računa pretežno o vojsci. On treba uočavati šta je potrebno propagirati u vojsci time što će uočiti zašto nešto zapinje, da bi mogao pomoći preko članaka koje bi sam pisao ili da se posluži člancima naše centralne štampe. Treba se starati da se održavaju priredbe među vojskom u tom smislu, izložba za vojsku na položaju, u logorima.

2) Drug koji se zaduži političkom propagandom u pozadini treba da vodi računa o parolama, radio-vijestima, priredbama, zborovima i izložbama štampe, brošura i snimaka u duhu gore navedenog.

Pronalaziti neprijateljske parole sa kojima se neprijatelj služi te na iste reagirati protuparolama, letcima, priredbama, zborovima itd. Izvore tražiti preko svih antifašističkih organizacija i naroda da bi bile tačnije i zamašnije.

3) Onaj koji se zaduži da vodi računa o arhivi ne smije se shvatiti da postane sekretar. Arhiva, odnosno materijal sa kojim raspolaže pojedina sekcija, treba da bude popisana, da drug koji je po tome zadužen vodi evidenciju. Sav pridolazeći kao i dosadašnji materijal treba da on redovno uvađa u knjigu koju će za to specijalno voditi. Svaka brošura treba da ima svoj broj pod kojim se uvađa u knjigu. Ovdje dolaze u obzir one brošure koje [imaju] političko-propagandni značaj.

a) Delovodni protokol treba voditi također, u koji će se uvađati sva korespondencija koja bude prolazila preko političke sekcije.

b) Knjigu rada isto tako treba voditi. U ovu knjigu treba uvađati sve što politička sekcija samoinicijativno napiše (članke, letke itd.).

Ukoliko dolazi više materijala i brošura, politička sekcija zadrži za sebe jedan ili dva primjerka, dok ostale, uz napomenu da se pravilno koristi i čuva, raspodjeli po jedinicama. Ukoliko dolazi manje materijala nego je potrebno, onda će se politička sekcija pobrinuti da taj materijal umnoži i zadovolji potrebe svojih jedinica.

Za cirkulaciju propagandnog materijala treba također voditi knjigu.

Rad propagandne sekcije nije nešto opipljivo pa prema tome ne može imati neki šablon, već treba izaći u narod, čuti narod, kako bi saznao šta mu nije jasno i šta ga koči.

Rad po sektorima ne smije da nas odvoji, već naprotiv da nas zbliži, svi smo odgovorni za rad cijele sekcije, kao i svaki za pojedini sektor. Pred rad se prethodno sporazumjeti između sebe i donijeti zajedničku odluku, pa tek onda preći na posao. Svaki član sekcije mora se upoznati sa radom cijele sekcije kao i stanjem u bataljonima i četama, te kada dođe u jedinicu da im može pružiti pomoć ukazivanjem na nedostatke. Naročitu brigu posvetiti prištabskim jedinicama, koje su najviše udaljene od rada i koje imaju najviše mogućnosti da pravilno rade. Svoja zapažanja ili mišljenja pismeno ili usmeno dostavljati ovoj sekciji, da bi to zajednički koristili i pružili pomoć drugima, da bi se rad usmjerio u onom pravcu gde se osjeća da je najveća

potreba. Sve što preduzimate treba da bude u sporazumu s nama, da nam dadete na uvid prije nego izvedete i šta mislite izvesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Sef politsekcije
poručnik:
Juran[3]

BR. 86

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. ARTILJERIJSKE BRIGADE »VLADO CETKOVIC« OD 8. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 4. UDARNOG KORPUSA JA O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU[1]

Izvještaj
politkomesara
I artiljerijske brigade
»Vlade Četkovića«
IV. Ud. korpusa
Jugoslavenske armije
8. IV. 1945. god.

POLITKOMESARU IV. UD. KORPUSA
JUGOSLAVENSKE ARMIJE

25-11-45. pristupilo se formiranju I. art. brigade »Vlade Četković«.[2] Brigadu sačinjavaju dva diviziona i P.A.[3] baterija, iz koje ćemo po odobrenju formirati divizion. I. divizion ima tri baterije; dvije baterije po četiri haubice 100 m.m. i jednu bateriju od dva oruđa kalibra 152 m.m., ukupno 10 oruđa.

II. divizion sačinjavaju tri baterije; dvije baterije po tri oruđa kalibra 75 m.m. i treća baterija od četiri haubice kalibra 100 m.m.

' Redakcija nije mogla saznati njegovo ime.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 42/11, k. 435 A.

[5] Brigada je, po naređenju Štaba 4. udarnog korpusa, formirana 25. februara 1945. Formiranje je završeno u prvoj polovini marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 15-2/1, k. 434, reg. br. 2-3, k. 119/4).

[3] protivavionska

P.A. baterije kojih ima dvije sa po šest i sedam oruđa različitog kalibra, iz kojega bi formirali P.A. divizion po Vašem odobrenju.

U borbama koje se vode od 20-III.[4] Brigada se pojačala za dva oruđa, koja smo uputili na opravak u art. radionicu i koja će u najkraćem vremenu biti usposobljena. Također dobili smo i dobit ćemo protukolske topove.

U vezi [sa] povećavanjem u oruđu dolazi u pitanje ljudstvo, te zbog toga nam je jako otežan rad. Pristupito je formiranju jedne baterije P.K.[5] Mi sada stojimo pred problemom kojega sami ne možemo riješiti bez Vas, a to je da bi naredili divizijama da nam upute ljustvo koje je bilo posluga na P.K. topovima kod njih.

Gledajuć na ljudstvo u Brigadi mi ne možemo izvući dovoljan broj, da bi iz njih napravili jednu dobru bateriju koja bi samostalno izvršila zadatak koji bude se pred njih postavljao.

Politički rad po divizionima nije se održavao po rasporedu, razlog tome je što se baterije nalaze na više sektora gdje se borbe vode. Zato su redovito dobivali našu dnevnu štampu i za vrijeme kada se nije gađalo, čitalo se po odeljenjima i diskutiralo o pročitanim člancima iz »Naprijed«, >-Narodni vojnik«, »Novosti«, »Borba«, kao i ostalu štampu. Sto se tiče štampe ovaj mjesec je nismo oskudjevali, premda se nisu čitalačke grupe pokazale u svojem radu pozitivne, na što im je i obraćena pažnja, da su sve te kulturno-prosvjetne sekcije slabo organizirane. Pristupili smo organiziranju propagandnog otsjeka, u istom nam fale drugovi koji bi odgovarali za tu dužnost. Obratili smo se drugu Zajšeku[8] da bi nam uputio jednog-dva druga koji bi odgovorili i zadovoljili svim potrebama ove Brigade na kulturno-prosvjetnom radu ali do danas nismo ih dobili.

Komesari I. i II. diviziona nisu pokazali ono što bi trebali, jedan i drugi na vrijeme ne izvršavaju naređenja pa prema tome nisu ni disciplinovani.

Komesar I. diviziona drug Rađenović je dosta dobar organizator, dočim u drugim stvarima je slab.

Komesar II. diviziona drug Mirić je dobar teoretičar, a slab organizator i dosta je nepokretljiv, također je osjetljiv — daje utisak nezadovoljnika misleći da ima drugova koji ga mrze. Dokazavši mu da to nije istina, obećao je da će marljivo radit i da ćemo sa njegovim radom biti zadovoljni.

[4] Odnosi se na borbe 4. armije i 4. korpusa JA za konačno oslobođenje Like i Bihaća. Jedinice 1. artiljerijske brigade su učestvovale u borbama na području Bihaća, Ogulina, Primišlja i Brinja (vidi Arhiv VII, reg. br. 15-2/1, 18-2/1 i 20-2/1, k. 434).

[5] protivkolske

*** Bio je tada šef Propagandnog odeljenja 4. udarnog korpusa JA.**

Odnos višeg komandnog kadra je dosta dobar, mlađi poštuje starijeg, a stariji također mlađega. Komandant se previše mješa u poslove i dužnosti komandanta diviziona, komandira baterije pa čak i vođe odeljenja. Ja mislim da se s time smanjuje autoritet starijih dotične jedinice i da se gubi u sitnicama .

Nemojte me krivo razumjeti, to nisu sitnice iz kojih bi mogle doći neke krupne greške, dočim u ostalim stvarima je dobar i vrijedan.

Vojničkog programa kojega je dao, da se po njemu radi, jedinice u bazi pridržavaju se, dočim na položaju ne rade jer se i nema vremena.

Momentalno stanje u Brigadi je prilično dobro, imamo svega jedan slučaj dezerterstva. Isti drug je iz II. diviziona, rodom iz Plaškog, još nisam dobio o njemu karakteristike kakov je bio u jedinici. Također do sada nismo imali problema kojega ne bi mogli riješiti.

Na kulturno-prosvjetnom radu mogli bi mnogo više dati ali razlog tome je bio pomanjkanje u pisaćem priboru, isto tako što se je morala Brigada usposobiti za smotru. Na suzbijanju nepismenosti postigli smo dosta dobre rezultate, naučili su drugovi u svim jedinicama veliki broj čitat i pisat, a nadamo se da u najkraćem vremenu neće biti nepismenih.

Stanje u štabu za sada je dobro, događa se da komandant voli isticat svoje ja na načelnika ovog štaba, što mi je dosta neugodno, ali bit će dobro, izgleda da to nije pokvareno.

Higijena od kada je pošla drugarica referent p.poručnik Milica Roknić dosta je slaba. Imamo referenta saniteta koji je po završenom kursu došo k nama ali je jako nesposoban za dužnost na kojoj se nalazi. Ako nastavi sa takovim radom prijeti nam da ćemo izgubiti priličan broj boraca. Skrećem mu pažnju što bi trebalo napraviti koliko god je moguće ali ne ide.

Plan rada za sledeći mjesec bilo bi ponavljanje sve staro pa sve do uključivo formiranja Jugoslavenske Armije.

Vojnički program radit će se po rasporedu kojega smo dostavili na uvid 14-111, tu ima također za podoficire i oficire.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Kalenić[7]

[7] **Milan**

BR. 87

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 26. UDARNE DIVIZIJE OD 9. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 4. ARMIJE JA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
XXVI. UDARNE DIVIZIJE
9. IV. 1945.

POLITKOMESARU IV. ARMIJE

Pošto je drug komesar divizije[2] u svom prošlom izvještaju[3] dotakao se najvažnijih političkih, vojničkih i ostalih pitanja i problema naše divizije, iznio način i uspjeh dosadašnjeg političkog rada, to ću se ja ovdje osvrnuti na izvjesna pitanja partijske prirode koja on u političkom izvještasu nije obuhvatio.

Jačina i čvrstina partijske organizacije u diviziji najbolje se mogla oprobati kroz posljednje pokrete i borbe, počevši od Širokog Brijega[4] pa na ovamo,[5] gdje kroz čitavo to vrijeme nije bilo skoro ni jednog slučaja malodušnosti i popuštanja sastrane članova Partije, što je neosporno jedan od osnovnih uzroka svim vojničkim uspjesima naše divizije.

Nova situacija, borbe, brzi i neprestani pokreti nalagali su partijskoj organizaciji i novi način rada, kojeg ona, specijalno u našoj diviziji, nije do sada imala, osim I. Brigade. Ovdje su morali otpasti dugački sastanci i nužnost odmora pa da bi se nešto napravilo. Partijska organizacija je kroz česte borbe gubila dosta svog članstva i kad bi zbog permanentnih pokreta i borbi zastao partijski rad, onda bi ona danas jako oslabila. Međutim, najvažnije što se uspjelo jest da smo održali kontinuitet

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-1/1, k. 315.

[2] Dušan Korać

® Odnosi se na izveštaj od 16. marta 1945. koji je upućen političkom komesaru 4. armije JA (vidi dok. br. 31).

[4] Divizija je od 6. do 14. februara 1945. učestvovala u borbama za oslobođenje zapadne Hercegovine, Širokog Brijega i Mostara (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272A).

[5] Divizija se posle mostarske operacije, po naređenju Štaba 8. udarnog korpusa NOVJ, prebacila u severnu Dalmaciju, na sektor Obrovac — Zemunik, gde se odmarala i sređivala do polovine marta 1945, kada se, po naređenju Štaba 4. armije od 14. marta, prebacila u Liku, na sektor Srb — Marin — Doljani, i od 20. marta do 9. aprila 1945. učestvovala u borbama za oslobođenje Like, Bihaća i Hrvatskog primorja (vidi Arhiv VII, reg br. 2-11 i 3-11, k. 315A, reg. br. 3-3, 4-4, k 1103, reg. br. 5-4, k. 1103; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 553—571).

rada. Organizacija je rješavala najvažnija aktuelna pitanja, donekle je pravilno koristila ovu situaciju za provjeravanje ljudi kojim bi popunila svoje redove, te tako se ona zaista i ojačala, mada ne u onolikoj mjeri koliko se to objektivno moglo. Pitanje sektašenja na primanju novih drugova u Partiju, makar da na njegovom rješavanju radimo od našeg iskrcavanja sa Visa,[6] i danas je u izvjesnoj mjeri problem. To se pitanje pred nas postavljalo u naročito oštroj formi po našem iskrcavanju na kopno, što jc bila posljedica oštrine kriterijuma koji je postojao na Visu, gdje se nije imalo mogućnosti provjeravati ljude. Način rješavanja tog pitanja bio je da su se partijski rukovodioci brigada morali više lično založiti u konkretnom rješavanju tog pitanja preko sastanaka partijskih jedinica i bataljonskih biroa; zatim je dato organizaciji, a specijalno rukovodiocima, u proučavanje referat druga Dimitrova »O kadrovima«, radi pravilnijeg upoznavanja ljudi i načina prilaženja k njima; te je i divizijski komitet u svom jednom direktivnom pismu naročito ukazao na taj sektaški stav. Imali smo vidnih uspjeha u rješavanju ovog pitanja, ali taj stav je naročito teško razbiti kod starijih komunista a nižih rukovodioca, što je slučaj u I. Brigadi, i mislim da je potrebno kroz iskustvo ih ubjediti u pravilnost ili nepravilnost oštrine odnosnog kriterijuma primanja u Partiju.

Jedan od najozbiljnijih i najvažnijih zadataka sekretarijata divizijskog komiteta uopće, a sekretara posebno, jeste pomoći partijskim rukovodiocima brigada da se snađu na dužnosti, pošto su svi novi, osim rukovodioca u III. Prekomorskoj brigadi.[7] Partijski rukovodioc I. Brigade Ibrahimpašić Mujo, kao i rukovodioc u XII. Brigadi Drezga Božidar uspješno se snalaze na dužnosti, ušli su u najvažnija pitanja organizacije, stari su borci a i rukovodioci pa imaju i dobar autoritet kod brigade, te za njih neće biti problem potpuno se snaći. Isti slučaj nije i sa partijskim rukovodiocem XI. Brigade Miličić Zorkom. On jeste dobar komunista, energičan i poletan u radu, također je i bistar, ali relativno mlad rukovodioc sa nedovoljno iskustva i brigada je za njega dosta široka pa i teška, radi čega će njemu

' Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ od 4. septembra 1944, jedinice 26. divizije optočele su operacije za oslobođenje srednjodalmatinskih ostrva (Hvara, Brača, Korčule, Šolte i drugih) s ciljem da stvaraju baze za operacije na kopnu i da neprijatelju onemogućavaju korišćenje morskih puteva između severnog i južnog Jadrana, a potom su se iskrcale na poluostrvo Pelješac. Akcje kod Stona i na komunikaciji Dubrovnik — Metković počele su 15'16. oktobra 1944. Posle zauzeća Stona, 17/18. oktobra, jedinice 26. divizije, s jedinicama 8. korpusa i 29. udarne hercegovačke divizije, stalno su se borile za oslobođenje Dalmacije, sve do oslobođenja Knina, 4. decembra 1944 (vidi tom V, knj. 35, dok. br. 56, knj. 36, dok. br. 114 i 125: Arhiv VII, reg. br. 1—2, k. 527).

[7] Pomoćnik političkog komesara 3. prekomorske brigade u to vreme bio je Joža Sema.

trebati posvetiti naročitu pažnju da se snađe na dužnosti. Sada je otišao na partijski kurs pri C.K.K.P.H. a njegovu dužnost vršit će Dražin Dujo, sekretar komiteta za jedinice pri Stabu Divizije.

Do sada partijska organizacija divizije nije imala jedinstven plan teorijskog rada, nego je on bio postavljen po brigadama i proučavalo se »Organizaciono pitanje«, »Diktatura proletarijata« i »Nacionalno pitanje«. Obzirom da je teorijski nivo partijskog članstva po brigadama isti ili skoro isti, na poslednjem sastanku divizijskog komiteta odlučili smo da se postavi jedinstven plan teorijskog rada. Kao temu za proučavanje uzeli smo »Ekonomski razvitak društva«, to zato, jer organizacija u diviziji od njenog formiranja tu temu nije uopće proučavala, a s druge strane partijsko članstvo je vrlo mlado i nije upoznato sa najosnovnijim stvarima iz nauke marksizma-lenjinizma. Način proučavanja je ovakav: Pred partijskim članstvom bataljona održi se predavanje o temi, zatim se preko teorijskih sastanaka i individualno prorađuje materijal i potom se održi konferencija u bataljonu, gdje se ispita koliko je tko naučio, kao i definitivno objasne do tada još neobjašnjene stvari. Za nas je još u izvjesnoj mjeri problem pod ovakvim uslovima održati kontinuitet teorijskog rada. Postavili smo da težište teorijskog rada sada treba biti na individualnom učenju.

Ipak je najbolnija tačka u cijeloj pratijskoj organizaciji divizije bila jedinice pri Stabu Divizije, kojima je direktno rukovodio divizijski komitet, a koji im objektivno nije mogao dovoljno neposredno pomoći. Otuda je partijski rad u tim jedinicama bio nesređeniji nego što je to po brigadama, no poslije postavljanja partijskog rukovodioca za te jedinice stvari se sređuju. Rad partijske jedinice Štaba Divizije do sada nije bio redovan, naime nisu se redovno održavali partijski sastanci, najviše iz razloga što je divizija u pokretu prilično rastegnuta, te su i članovi štabske jedinice mnogo raštrkani po svom poslu, dok je uži dio štaba saglasno rješavao sva pitanja divizije. Radi lakšeg i uspješnijeg rukovođenja jedinica pri štabovima brigada, kojih također ima dosta (8), divizijski komitet je, u vezi sa direktivom C.K.K.P.J.[8] o stvaranju komiteta za jedinice pri štabu divizije, donio odluku da se formiraju komiteti i za te jedinice po istom principu kao i za jedinice pri štabovima divizija.

Pitanje kandidata još uvijek nije dovoljno pravilno shvaćeno, naime nije se dovoljno tražilo uzroka malom broju kandidata u jedinicama. Ono jeste opća konstatacija »nedovoljno se radi«, »ne posvećuje im se pažnja« itd, ali konkretnije osnovni razlog jeste u tome, što se na ljude gledalo površno i nisu se

[8] Misli se na pismo Centralnog komiteta KPJ od 14. januara 1945 (vidi dok br. 2, objašnjenje 3).

partijske jedinice detaljnije bavile pitanjem svakog čovjeka u svojoj četi, a rijede bi na svojim sastancima diskutovali o ljudima, i ako bi diskutovali, onda često puta letimično i površno. Tu također postoji i jedna druga stvar, naročito karakteristična za našu I. Brigadu, naime zastupa se izvjesno mišljenje, specijalno po četnim pa i bataljonskim rukovodiocima, kako je nemoguće politički vaspitati ili prevaspitati starije ljude, pa se zbog toga o njima nije vodilo dovoljno računa. Pošto smo na sastanku divizijskog komiteta duže diskutovali o ovom pitanju, vidjeli njegov pravi uzrok, a o njemu je dosta govoreno i u pismu C.K.K.P.J., to se i njegovom rješavanju prišlo sa više ozbiljnosti, te smo već do sada imali rezultata.

Partijska organizacija u I. Brigadi po kvalitetu donekle je bolja od ostalih, zahvaljujući tome da su četni i bataljonski partijski rukovodioci stariji i iskusniji nego kod ostalih brigada. Karakteristično je za njih, da skoro sve novo partijsko članstvo regrutuju iz SKOJ-a, dok im je rad sa kandidatima najslabiji. To je donekle posljedica onog stava o kome sam gore govorio.

U XI. Brigadi partijska organizacija je u najvećem poletu, što u svakom slučaju daje pečat i brigadi, no poslije češćih izmjena partijskih rukovodioca brigade, kao i izmjene dvojice bataljonskih rukovodioca, organizacija je malo stagnirala. Njima je momentalno najpotrebnija pomoć da bi zadržali tempo napredovanja.

Organizacija u XII. i III. Prekomorskoj brigadi je po broju i kvaliteti skoro ista, nalazi se u jednom normalnom porastu i jačanju, što potpuno određuje i jačanje brigada kao cjeline. Partijski rukovodioc XII. Brigade Drezga je staložen i solidan, dobro se snalazi, i odlazak druga Dragana Graniča sa dužnosti partijskog rukovodioca Brigade neće se ni malo osjetiti. Partijski rukovodioc III. Prekomorske brigade drug Joža Sema je najstariji i najiskusniji partijski rukovodioc brigada, vrlo aktivan i energičan, što u izvjesnoj mjeri daje ton radu i razvitku cijele partijske organizacije u brigadi.

Skojevsk.a organizacija, mada je kroz posljednje borbe imala srazmjerno više gubitaka nego partijska, uspjela se dosta ojačati, omasoviti, što je posljedica njihovog izlaženja iz usko skojevskih okvira te šireg i masovnijeg rada sa neobuhvaćenom omladinom. Strog kriterijum za primanje u SKOJ, koji je naročito bio oštar nazad dva do tri mjeseca, ni do danas u našoj diviziji nije došao na taj stepen da zaista poštuje princip da je SKOJ i masovna i vaspitna organizacija. Partijska organizacija je SKOJ-u posvetila specijalnu pažnju, jer u čitavoj diviziji skoro sve novo partijsko članstvo se regrutuje iz SKOJ-a. Radi toga SKOJ u našoj diviziji je i postigao dobre rezultate u

smislu svog kvalitativnog i kvantitativnog jačanja. Danas SkojevsKa organizacija nije samo organizacija Koja živi i racu za sebe, bavi se samo svojim unutrašnjim pitanjima, nego je ona puna podrška Partiji u rješavanju skoro svih općih pitanja jedinica. **INO** baš radi toga sto je partijska organizacija na najneposredniji način pomagala SKOJ-u, na drugoj strani pravila je jeonu grešku, da nije dovoljno posvećivala pažnje izdizanju i osposoDijavanju samih skojevskin rukovodioca, nego su se ovi često puta bezpotrebno mijenjali, slali na druge dužnosti itd., što je oovelo oo toga da imamo uvijek mlado i nedovoljno iskusno skojevsko rukovodstvo. Tako danas kao najvažniji zadatak u okviru Skojevske organizacije jeste osamostaliti i učvrstiti skojevska rukovodstva, kao neophodan preduslov i za što uspjesmje rješavanje pitanja sektaštva u SKOJ-u, koje je još uvijek ozDiljno pitanje. Uvo naročito vrijedi za XI i XII. Brigadu.

Pitanje jačanja discipline kao i uopće svestranog moderniziranja naše vojske sa strane partijske organizacije je uglavnom pravilno shvaćeno i vodi se kampanja po brigadama kroz štampu, preko sastanaka itd. o tome, što već ima pozitivnih rezultata. Ima slučajeva da se i kod starijih komunista nailazi na izvjestan otpor i potrebno je duže vremena objašnjavati nužnost postojanja čvrste discipline, pa da bi to shvatili.

Divizija se prilično usavršava u načinu modernog frontalnog ratovanja, ali samo jednostrano, naime kroz posljednju godinu dana ona je vodila skoru isključivo ofanzivne borbe za koje se i osposobila, dok ona kao cjelina nema ni malo, ili skoro ni malo, iskustva u defanzivnim borbama. Divizija kroz posljednju godinu dana ne pozna ni jedan neuspjeh, nego je stalno išla iz uspjeha u uspjeh, što je podiglo borbeni moral jedinica na visoki stepen i uglavnom otuda dolazi kod rukovodioca i boraca ubjeđenje da će svaki zadatak uspješno izvršiti. Za nas bi vjerovatno bio problem u težim defanzivnim borbama održati borbeni moral jedinica na današnjoj visini, što naročito važi za našu III. Prekomorsku pa i XII. Brigadu.

Jedna opća karakteristika za rukovodstvo, naročito vojničko u diviziji jeste, da se ono do sada uspješno snalazi u rukovođenju jedinicama, ali im skoro svima nedostaje šira opća naobrazba, što će u svakom slučaju biti otežavajuća okolnost za njihovo usavršavanje kao rukovodioca jedne potpuno moderne vojske.

Stab Divizije uspješno rješava sva pitanja divizije, što se u najvećoj mjeri ima zahvaliti iskustvu komandanta[9] i komesara, koji se već duže vremena nalaze na tim dužnostima i poznaju diviziju dobro. Odnosi u Stabu Divizije su drugarski i

[8] **Komandant je tada bio Božo Božović.**

bliski. Dosadašnji načelnik Štaba Bogdan Stupar nije se bio u potpunosti snašao na dužnosti i nekako se osjećao nižim od ostalih u Stabu, iz razloga što je na tu dužnost došao iz nižeg štaba (komandanta I. Brigade) i to sa ubjeđenjem da njemu ne odgovara dužnost načelnika štaba, što je donekle uslovilo, pored toga što mu zaista najbolje i ne odgovara, da se i nije potpuno snašao. On je to sam uviđao, pa se ponekad činio dosadnim sam sebi i otuda uglavnom je i poticao kod njega taj osjećaj »nižeg«. Ne znam kako će izgledati kada se vrati sa kursa, ali smatram da bi riješenje ovog pitanja bilo u promjeni dužnosti načelnika štaba.

Sva ostala pitanja političke prirode kojih se nisam dotakao ovdje, a kojima bi trebala da se bavi partijska organizacija, mislim da ih je obuhvatio drug komesar u svom izvještaju, nego ću se ovdje još da osvrnem na jedno pitanje koje je za sada među najvažnijim u diviziji, naime, radi se o problemu pljačke. Obzirom na uslove pod kojima je živila divizija, u njoj uglavnom nije postojao taj problem, te i budnost rukovodstva prema tom pitanju bila je minimalna. Pridolaskom novih ljudi u diviziju i njenim izlaženjem iz Dalmacije, to pitanje se počelo sve oštrije postavljati pred nas. Mi smo poduzimali mjere sprječavanja, ali tu nije bilo dovoljno energičnosti, upornosti i kontrole sa strane rukovodioca, da se spriječi svaka pljačka, nego smo tu pomalo više živjeli od uvjerenja da je dovoljno samo reći i s tim će biti riješen problem. Sada vodimo kampanju kroz partijsku organizaciju za sprječavanje pljačke, najoštrije smo postavili pred sve rukovodstvo, poduzeli smo izvjesne mjere kažnjavanja i smatram da će se to pitanje uspjeti da riješi skoro u potpunosti ili barem svesti na minimum.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav,
Pomoćnik politkomesara divizije
Kadijević Veljko

BR. 88

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 10. KORPUSA JA OD 10. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA HRVATSKE O VOJNO-POLITICKOM STANJU NA TERENU I O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA[1]

STAB X. KORPUSA
»ZAGREBAČKOG«
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj 320
Dana 10/IV 1945 u sati

Izvještaj mjesečni
redoviti

POLITIČKOM KOMESARU G.Š.H.

Na teritoriju naše Oblasti skoncentrirano je mnogo neprijateljske snage. Oslobođenog teritorija čak niti u onom obliku kakav je bio ranije više nema. Neprijatelj drži cijelu Podravinu, Zagorje i Prigorje. Prolazi Kalnikom i sjeverozapadnom Bilogorom, dok u samoj Moslavini drži Čazmu i još neka sela duž komunikacije Križ — Bjelovar. Prisustvo jakih neprijateljskih snaga i s tim u vezi neprijateljska kontrola gotovo cjelokupne naše teritorije mnogo utječu na političku situaciju. Narod je u velikoj mjeri zastrašen i neobavješten o događajima u svijetu i tf zemlji. Zivi pod stalnim utjecajem neprijateljske propagande, dok je, u isto vrijeme, rad naših organizacija na terenu vrlo skučen i ne dopire u mase. (Na pr. nakon obrazovanja jedinstvene vlade naše su organizacije, razgovarajući s narodom, naišle kod mnogih na već nakalemljeno mišljenje o vladi sa strane neprijatelja. Slično je s namjesništvom i kraljem). Neprijateljska propaganda zasniva se u glavnom na raspirivanju nepovjerenja između Hrvata i Srba, strašeći jedne sa drugima. U tome neprijatelj imade stanovitih uspjeha, baš zato što naša propaganda nije u stanju parirati neprijateljskoj, nego dolazi sa zakašnjenjem i nedovoljno masovno. Takovo stanje omogućilo je nepriiatelju u Podravini stvaranje masovnije miliciie, a u cijeloj Oblasti vršenje mobilizacije sa djelomičnim uspjehom.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH-a, a snimak u Arhivu VII, film 49/879—881.**

U posljednje vrijeme istina ipak sve više prodire u mase, i političko stanje na terenu popravlja se svakim danom.

Uspjesi u svijetu i u zemlji stvaraju kod naroda u našoj oblasti sve sigurnije uvjerenje u našu pobjedu. U vezi s tim osjeća se stanovit polet, koji ali zbog gore navedenih razloga ni približno ne odgovara ogromnim uspjesima Narodno-oslobodilačkog pokreta u zemlji, i uopće demokratskih zemalja u svijetu. Taj stanoviti polet u narodu manifestirao se do sada u tome, što smo uspjeli da u Moslavini, prije neprijateljskog zaposjedanja Čazme, mobiliziramo nekoliko stotina novaka u jedinice i to bez naročitih poteškoća, što ranije nikada nije bio slučaj. Nadalje, iz Zagorja svakog mjeseca dolazi po stotinu i više novaka, u glavnom na dobrovoljnoj bazi. U sjeverozapadnoj Bilogori pojavilo se je masovnije dezerterstvo iz neprijateljske vojske. Neke općine koje su bile poznate kao ustaško milicionerske (na pr. Sv. Petar Orehovec) dolaze u našu vojsku.

U redovima neprijatelja zavladala je prilična panika. Mnogi od njih govore da će položiti oružje čim se pojave naše snage. Mislim da se može očekivati u najskorije vrijeme masovnije dezerterstvo iz neprijateljskih trupa, a možda i predavanja.

Međumurje je oslobođeno. Narod Međumurja dočekao je naš Kalnički odred i djelove Kalničkog područja, koii se sada nalaze u Međumurju, sa velikim oduševljenjem. U Čakovcu i Prelogu postoje već naše komande mjesta, a u cijelom Međumurju uspostavlja se narodna vlast. Do sada, u ovih nekoliko dana, priiavilo se 500 novih boraca našem Kalničkom odredu, iako se još nije pitanju mobilizacije pristupilo ozbiljno i planski. Možemo očekivati da ćemo u Međumurju mobilizirati nekoliko hiljada novih boraca.

Naše divizije bile su posljedniih nekoliko mjeseci izložene vrlo teškim borbama i naporima. Te borbe bile su skopčane sa razmierno velikim Pubitcima u liudstvu i u komandnom kadru. Na taj način Divizije su od početka borbi na Virovitičkom mostobranu Da do niihovog završetka oko Daruvara[2] izgubile najmanie 30°/o ljudstva u izbačenima iz stroia. Na svoie priiašnje broino stanie one su podignute, **DO** završetku borbi, mobilizaciiom novih boraca sa terena, redukciiom liudstva voino-pozadinskih i civilni nc+npnva. te ukliučivaniem Moslavačko^ odreda u sastav XXXIII. Divizije. Nakon tih borbi i nakon dielomične popune, jedinice su ponovo ušle u teške borbe prilikom

[!] **Odnosi se na borbe koje su jedinice 10. udarnog korpusa NOVJ (32. i 33. divizija) vodile protiv nemačke 1. i 2. kozačke konjičke divizije. 1. ustaško-domobranske divizije, jedinica Pavelićevog tjelesnog zdruga i drugih manjih jedinica na Virovitičkom mostobranu u drugoj polovini decembra 1944. i u januaru i februaru 1945 (vidi tom V. knj. 37, dok. br. 17, 18, 38, 60, 61. 94. 100 i 109: Arhiv VII. reg. br. 19-3. 19-16'3, k. 293. reg. br. 11-1 i 47-3, k. 557; dok. br. 12, objašnjenje br. 2, u ovoj knjizi).**

neprijateljske ofanzive na Moslavinu.[3] Sadanje brojno stanje naših brigada maleno je, no ono od prilike odgovara brojnom stanju koje su brigade imale prije ulaska u borbe na Virovitičkom mostobranu.

U tim borbama naše su brigade pokazale veliku upornost u obrani, a nedovoljnu prodornost u napadu. Pod utjecajem teških borbi i osjetljivih gubitaka, u jedinicama se nije razvio ofanzivni duh. Kod boraca i kod komandnog kadra mogla se je osjetiti stanovita potištenost, nepovjerenje u svoju snagu i snagu svojih jedinica, tim više što su u svakoj borbi snage neprijatelja bile brojnije i bolje naoružane. U mnogo slučajeva moglo se uočiti slabo snalaženje pojedinih štabova i komandanata u kompliciranijim situacijama, nedovoljno manevarske sposobnosti kod jedinica, pomanjkanje discipline, odgovornosti i kontrole. To su loše osobine, koje su došle do izražaja u borbama, no u tim borbama ispoljile su se i mnoge dobre osobine naših jedinica. Naše jedinice pokazale su rijetku sposobnost za podnošenje teških napora. Nadalje one su pokazale veliku upornost u obrambenim borbama. Naučile su da se na položajima solidno utvrđuju, napredovale su u rukovanju s pojedinim vrstama oružja, na pr. s teškim minobacačima. Stekle su veliko iskustvo u svim tim borbama i na mnogim mjestima pojedine jedinice pokazale su masovni heroizam u borbi. Kvalitet pojedinih štabova i komandanata poboljšao se.

Naše jedinice sada su na odmoru.[4] U njima se intenzivno radi na učvršćenju, vodeći računa o svim greškama i nedostacima uočenim u posljednje vrijeme. Putem svih aparata u vojsci nastoji se podići ofanzivnost u jedinicama. U tom pogledu stanje se je već popravilo, zahvaljujući općoj vojno političkoj situaciji u zemlji i u' svijetu, odmoru koje jedinice sada imaju, kao i samom radu oko toga. Jedinice su osim toga osvježene stanovitim prilivom novoga ljudstva, većinom omladinaca od 16 do 20 godina. U jedinicama dalje se radi na usavršavanju komandira i komandanata u vojnoj nauci, radi se na ojačanju discipline i

*** Iz Bjelovara, s. Popovače, s. Križa i s. Banove Jaruge 8. marta 1945. je otpočeo napad delova nemačke 1. kozačke konjičke divizije, 1. ustaško-domobranske pešadijske divizije, 1. ustaško-domobranskog zdruga i Pavelićevog tjelesnog zdruga na jedinice 32. i 33. divizije JA koje su dejstvovale u Moslavini. Borbe su vođene do 17. marta, kada je neprijatelj uspeo da potisne 32. i 33. diviziju i da izbije na liniju s. Pavlovac — s. Hercegovac — s. Palešnik. U tim borbama neprijatelj je imao više stotina mrtvih, ranjenih i zarobljenih, a jedinice 10. udarnog korpusa: 76 mrtvih, 421 ranjenog i 41 nestalog (vidi Arhiv VII, reg. br. 7—3, k. 118, reg. br. 10-4, k. 557, reg. br. 2-20, k. 1192, reg. br. 40-2, k. 1208).**

[4] Jedinice 10. udarnog korpusa bile su, krajem marta i početkom aprila 1945, na odmoru u rejonu Pakraca i Daruvara (vidi Arhiv VII, reg. br. 7-3, k. 118, 2-8 i 21-2, k. 1192).

vodi se oštra kampanja za uspostavljanje kontrole, koje je u svim našim jedinicama odozgo do dole bilo premalo.

U jedinicama bilo je za vrijeme najtežih borbi u Podravini masovnijih pojava dezerterstva. Mnogi dezerteri, većinom Podravci, prešli su s oružjem u neprijateljske formacije. To su današnji milicioneri, kojih imademo u većini podravskih sela. U našim jedinicama sada gotovo Podravaca i nema. U tim borbama pojavili su se, nadalje, u jedinicama slučajevi koji su kod nas ranije bili gotovo i nepoznati, a to su na pr. slučajevi samoranjavanja (hotimičnog), ili trovanja nogu, onesposobljavanja oružja, sve u cilju izbjegavanja borbe. Tih slučajeva nije bilo mnogo, te smo mogli da ih drastično kažnjavamo.

Za vrijeme posljednjih borbi u jedinicama se u političkom pogledu radilo malo. Naši politički rukovodioci još uvijek rade samo onda dok vojska miruje, putem četnih i bataljonskih konferencija, na kojima se raspravljaju pojedina politička pitanja i zbivanja. No masovniji politički rad putem kampanja, upoznavanje mase vojnika sa osnovnim stvarima, putem svih u vojsci postojećih aparata, još nam uvijek ide slabo. Sitnim pak radom, to jest četnim i bataljonskim konferencijama, ne postiže se dovoljno rezultata, jer su politički rukovodioci u četama i bataljonima vrlo mladi, bez iskustva i bez dovoljno znanja i snalažljivosti. Teško uočavaju probleme, a ako ih uoče, rijetko kada na vlastitu inicijativu poduzimlju korake u cilju rješavanja istih. Već sada može se zapaziti da se na polju podizanja političke svijesti i političke izgradnje vojnika i starješina više postiže radom propagandnih odjeljenja i otsjeka, nego li radom nižih političkih rukovodioca. Ni naši propagandni otsjeci, kao i propagandno odjeljenje našeg štaba još ni približno ne odgovaraju svojoj svrsi i ne rješavaju one zadatke koji su najvažniji. Pojedini propagandni otsjeci više se zanimaju štampom, vijestima, usmenim novinama, kulturno-prosvjetnim radom i sličnim, a manje rješavanjem pojedinih problema u jedinicama i stvaranjem čvrste vojske i vojne organizacije, što su svakako osnovni zadaci. Razlog tome jest u činjenici da je kadar u tim otsjecima suviše slab i nesamostalan. Pojedinci u otsjecima nisu izvorni i zbog svega toga nemaju u jedinicama potreban autoritet da bi mogli uspješno djelovati. Te slabosti propagandnog odjeljenja nastojimo ukloniti, no stvar ide prilično sporo i teško usljed pomanjkanja dobrih kadrova. Pa ipak propagandno odjeljenja i propagandni otsjeci korisno su djelovali na jedinice. Njihovom zaslugom oživio je rad u jedinicama. Više i bolje se piše, više se čita i više se znade. Vojnici su upoznavani sa političkim događajima dnevnim radiovijestima, posebnim saopćenjima, putem divizijskih i brigadnih listova, predavanjima, čitanjem članaka na usmenim novinama i t.d.

Iako naše jedinice do sada nisu još primile velik broj ljudstva, da bi se osjećalo u njima neko naročito razvodnjavanje, ipak se već u priličnoj mjeri osjeća pomanjkanje kadrova. To naročito vrijedi za štabove bataljona i na niže, a u manjoj mjeri na štabove brigada. Kadrovi mnogo ginu, a sve do nedavna suviše bojažljivo su se uzdizali. Gotovo da i nema štaba bataljona, a pogotovu četne komande, koji se ne bi u roku od mjesec dana bitno izmijenio. Naši štabovi brigada još uvijek su prilično solidni i može se u njih imati povjerenja. Pitanju kadrova posvećuje se pažnja. Pojedine rukovodioce nastoji se ličnim kontaktom i neposrednom pomoći osposobiti za vršenje dužnosti.

Štabovi divizija također su posljednjih dana mnogo izmjenjeni. U XXXII. Diviziji novi su svi članovi štaba osim načelnika. Taj štab zadovoljava u svom radu. Komandant, major Petar Biškup imade sposobnosti i znanja da rukovodi divizijom, slabost mu je u tome što naređujući svojim podređenima ostavlja im otvorenu mogućnost za diskusiju, jer i sam voli diskusiju po dobivenim naređenjima. Politkomesar Đuro Blaha jučer je otišao na dužnost. Po mom mišljenju on će na novoj dužnosti zadovoljiti, iako naravno neće moći nadomjestiti Ivicu Gretića koji je do pred nekoliko dana vršio dužnost komesara u toj diviziji. Pomoćnik politkomesara, Boris Majer dobar je rukovodioc, imade znanja i sposobnosti, tek mu je odnos prema mlađima suviše nepristupačan i krut. Sam štab u cjelini svakako će zadovoljiti.

U Štabu XXXIII Divizije novi su komandant, major Dušan Čorković i načelnik štaba, poručnik Marko Lučić. Komandant je hladnokrvan, neobično hrabar rukovodioc sa mnogo uslova za razvoj. Voli da uči i ozbiljan je. U radu je nešto suviše spor. Politički komesar, Vladimir Mutak imade veliko iskustvo u radu u jedinicama, dobar je organizator i živi s radom. Teško se saživljuje sa ljudima, često stvara napeto stanje u štabu i netrpeljiv je prema nekim saradnicima. Znade biti nepristupačan, a kadkada suviše komotan. Štab divizije u cjelini zadovoljava.

Naše'jedinice sada su vrlo dobro odjevene i obuvene. U njima osim veneričnih bolesti nema drugih zaraza. Pjegavac je prebrođen sa nekoliko pojedinačnih slučajeva. Ishrana jedinica je redovita i u glavnom zadovoljavajuća.

U našem štabu desile su se u posljednje vrijeme također krupne promjene. Dolaskom novog komandanta[5] i novog načelnika štaba osjeća se u radu štaba mnogo više svežine, živosti i poleta. Kontrola nad radom jedinica je čvršća i oštrija, u po-

[5] **Odnosi se na Matu Jerkovića.**

jedine probleme ulazi se sa više znanja i dubine. Vjerujem da će naš štab u svom novom sastavu moći zadovoljiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
Ivan Šibi

BR. 89

IZiVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. UDARNE DIVIZIJE JA OD 10. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZISKI KOMITET
XVII U. DIVIZIJE J. A.
10. aprila 1945. g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

IZVJEŠTAJ

o stanju i radu partiske organizacije

BROJNO STANJE:

Partijaca:		*Kandidata:*		*Skojevaca:*	
na licu:	u rashodu:	na licu:	u rashodu:	na licu:	u rashodu:
778	266	137	38	962	312

Rashod se odnosi na drugove koji se nalaze na kursu i u bolnici. Jedan deo drugova koji su otišli u bolnice u Srbiju ne vraćaju se, već ih tamo ustavljaju razne ustanove bez ičijeg znanja.

Socijalni sastav partiske organizacije uglavnom je ovakav: 55°/« zemljoradnika, 35°/o radnika i 10% intelektualaca.

Stanje partiske organizacije u našoj diviziji za sada dosta je dobro, sem pojedinih slučajeva nepravilnog držanja kod članova Partije . . .[2]

Partiska organizacija na vrijeme uviđa probleme koji se pojavljuju u jedinicama, ali nema dovoljno upornosti u reša-

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 72, fond CK KPJ.**
[2] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

vanju istih, kao i u sprovođenju partiskih direktiva. Razlog je što u organizaciji ima veći br<5j mladih članova Partije, a i sam Diviziski komitet vrlo je mlad i nije dovoljno samostalan, što ima uslova da postane u skoro vrijeme.

Radni sastanci bataljonskih komiteta kao i partiskih jedinica uglavnom redovito se održavaju, sem u iznimnim slučajevima, ako to situacija ne dozvoljava. Četne partiske jedinice nisu dovoljno sposobne da same uviđaju probleme, i površno rešavaju stvari, radi čega im se pruža veća pomoć i kontrola od strane partiskog rukovodioca u bataljonu.

Teoriski partiski nivo kod većine partijaca dosta je slab, s obzirom na njihovu mladost u Partiji i na socijalni sastav, t.j. ima jedan manji broj drugova koji su slabo pismeni i prilično teško shvataju stvari. S druge strane, uslovi za rad u poslednje vreme bili su vrlo slabi, pošto su jedinice stalno u borbama i držanju položaja prema neprijatelju, tako da teoretski rad nije bio jedinstven u svim jedinicama, iako su se održavali sastanci kad je za to bilo uslova i prorađivane su osnovne stvari koje treba da poznaje svaki član Partije (ko može biti član Partije i kakve su njegove dužnosti, O kadrovima, Seljačko i nacionalno pitanje i t.d.).

S obzirom na sve gore navedeno, teoretska izgradnja partijaca postavlja se kao problem pred Partisku organizaciju. Za rešavanje ovog problema, mislimo i dalje, ukoliko to uslovi budu dozvoljavali, da održavamo niže političko-partiske kurseve pri štabu divizije, a po jedinicama da postavimo jednoobrazan plan rada koji bi obuhvatio osnovne stvari koje treba da zna svaki član Partije.

U poslednjem periodu, a naročito u borbama na Bijeljini i kod Zvornika,[3] Partiska organizacija pretrpjela je osjetne gu-

[3] Divizija je u februaru i martu 1945. vodila teške borbe protiv nemačke 22. pešadijske divizije, koja se izvlačila pravcem Vlasenica — Drinjača — Zvornik — Janja — Bijeljina — Brčko, kao i protiv jedinica nemačke Borbene grupe »Skenderbeg« i 12. ustaško-domobranske divizije iz Bijeljine. Naročito su teške borbe vođene od 27. januara do 3. februara, prilikom neuspelog napada jedinica 17 i 28. udarne divizije na Bijeljinu, zatim od 9. do 11. februara na liniji r. Kamenica — r. Lišina — s. Marčići (kod Zvornika) i od 20. do 22. februara u rejonu s. Gabrovac — s. Celopek (kod Zvornika). Po naređenju Štaba 2. armije NOVJ, jedinice 17. udarne divizije protiv jedinica nemačke 22. divizije nastavljene su sprečavale prodor jedinica nemačke 104. lovačke divizije, 12. ustaško-domobranske divizije i četnika sa pravca Doboj — Gračanica. Borbe 17. udarne divizije protiv jedinica nemačke 22. divizije nastavljene su nesmanjenom žestinom i odlučnošću, i u martu, uz postepeno potiskivanje neprijatelja i oslobođavanje pojedinih mesta na komunikaciji Zvornik — Bijeljina — Brčko. U svim tim borbama neprijatelju su naneti veliki gubici, ali je i 17. divizija imala osetne gubitke (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—521; Arhiv VII, reg. br. 18-12, 22-12, k. 272A, reg. br. 8-2 i 22-4, k. 983).

bitke, a s druge strane odašiljanjem na kurs većeg broja rukovodioca, pored ostalih i tri komandanta brigada, tako da se pitanje kadrova postavlja kao ozbiljan problem u Partiskoj organizaciji, pošto drugovi novopostavljeni nemaju u potpunosti zadovoljstva na svojim dužnostima, a isto tako imamo upražnjenih rukovodećih mjesta. Da bi se ovaj problem uspio riješiti, organizovani su niži vojno-politički kursevi pri štabu divizije. Politički kurs koji se je završio koncem prošlog mjeseca, trajao je mjesec dana i istog je pohađalo oko 42 druga. Kurs je završen sa dobrim uspjehom i veći broj ovih drugova osposobljeni su za četne rukovodioce. Vojnički kurs takođe pohađa oko 40 drugova i završiće se za nekoliko dana, čime ćemo djelomično riješiti ovaj problem.

Vojno-političko stanje u našoj diviziji u potpunosti ne zadovoljava. Kao razlog za to, jest nedostatak rukovodioca, i s druge strane postavljanje mlađih drugova na odgovornije dužnosti, koji nemaju dovoljno iskustva, a specijalno vojni rukovodioci, koji su zadovoljavali za vrijeme partizanskog načina ratovanja, a danas, kad se pred naše jedinice postavlja frontalni rat, nemaju dovoljno stručnog znanja, da bi mogli uspješno komandovati. Kao posledica toga bio je slučaj sa jednim našim bataljonom iz XV Majevičke brigade, koga je neprijatelj uspio djelimično da razbije u borbi kod Brezovog Polja,[4] iako je sa tim bataljonom pored štaba bio i v.d. zamjenika komandanta brigade drug kapetan Božo Hinić. Za ovaj slučaj obrazovana je partiska komisija da ispita stvar, pošto je bilo rukovodioca koji su se tom prilikom slabo držali. Posle utvrđenih činjenica Div. komitet će donijeti zaslužene kazne.

Da bi se ovi nedostaci -otklonili Partiska organizacija je poduzela sledeće mjere: da se poslije svakog vojničkog zadatka održe kratki partiski sastanci na kojima bi se pretresli nedostatci u toku borbe, greške pojedinih rukovodioca, te na taj način crpilo iskustvo i otklanjanje takvih i sličnih grešaka ubuduće. Da rukovodioci, a specijalno vojni, prorađuju vojničku literaturu, što im je postavljeno obavezno od strane partiskih jedinica. U poslednjim borbama kod boraca je porastao borbeni moral i upornost, čega ranije nije bilo u dovoljnoj mjeri.

[4] Ta brigada je u drugoj polovini marta 1945. vodila svakodnevne borbe protiv delova nemačke 22. divizije na komunikaciji Bijeljina — Brezovo Polje. Naročito je žestoke borbe vodila 18. i 19. marta, kada je sa svog polaznog položaja: k. 110 — Leskovac — k. 119 — Hase — Kovačić (blizu Bijeljine) izvršila napad na položaje neprijatelja: Puhare Pučile — Obriež, ali je, usled jakog otpora, napad obustavljen. Brigada se povukla na polazne položaje. Tom prilikom ona je imala 8 mrtvih, 34 ranjena i 9 nestalih (vidi Arhiv VII, reg. br. 22-4, k. 983).

Politički nivo boraca dosta je slab, s obzirom na situaciju u kojoj smo se nalazili od prelaska iz Srbije,[5] pa sve do danas, t.j. uslovi za rad bili su dosta slabi, pošto divizija nije skoro nikako imala odmora, a zima i loše vrijeme nisu dozvoljavali da se može raditi vani (na položaju). Pošto su sada vremenski uslovi povoljni, politički rad u jedinicama u poslednje vrijeme oživeo je, a od strane političkog komesara divizije[6] postavljen je jedinstven plan političkog rada u svim jedinicama. U ovaj plan unesene su osnovne političke teme: Razvoj NO borbe, AVNOJ i t.d. Pošto su četni politički rukovodioci vrlo mladi, rad je organizovan tako da svaku temu politički komesar brigade proradi sa svim političkim rukovodiocima u bataljonu, a zatim da ovi prorade u svojim jedinicama sa borcima. Putem konferencija i radio vijesti, borci se na vrijeme obaveštavaju o situaciji.

U jedinicama vlada raspoloženje i živost kod boraca. Kulturni rad u jedinicama, iako nije dobro organizovan, ipak se odvija. U svim jedinicama organizovani su kulturno-prosvjetni odbori, daju se priredbe, po jedinicama se izdaju listovi i džepne novine.

Skojevska organizacija u našoj diviziji dosta je mlada. Brigadni i bataljonski rukovodioci nisu dovoljno samostalni u radu, što je uslovilo uskost i sektašenje u pogledu omasovljenja Skojevske organizacije. Teoretsko podizanje Skojevske organizacije dosta je slabo, sastanci se često puta ne održavaju redovito. U cilju otklanjanja ovih nedostataka, drug koji je odgovoran po skojevskoj liniji u Div. komitetu obišao je sve jedinice, radi davanja uputstva i što bolje pomoći omladinskim rukovodiocima po jedinicama.

NAPOMENA:

Broj partijaca, koji se vodi u rashodu, nalazi se u bolnici, a jedan dio od njih, koji su ozdravili, zadržani su po raznim ustanovama u Srbiji. Diviziski komitet po ovom pitanju nije ništa preduzeo da se vrati bar najpotrebniji broj ovih drugova, što bi doprinelo da se riješi pitanje kadrova, a samim tim uspješnije rešavanje svih ostalih problema u Diviziji. Partiska organizacija za sada neće moći u potpunosti da riješi ovaj problem, ukoliko i dalje rukovodioci, koji budu ranjeni, ne budu se vraćali u svoje jedinice.

[5] Jedinice 17. udarne divizije su se prebacile iz Srbije, preko r. Drine kod Zvornika, u istočnu Bosnu 15. i 16. decembra 1944 (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 63 i 150).

*** Tada je politički komesar 17. udarne divizije bio Milenko Stojaković.**

Divizija kao cjelina uglavnom može da izvršava pred nju postavljene zadatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZA DIVIZIJSKI KOMITET
Pomoćnik političkog komesara
major
Obradović Milan

BR. 90

IZVEŠTAJ OMLADINSKOG RUKOVODIOCA 39. UDARNE DIVIZIJE JA OD 10. APRILA 1945. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA B.H.

Dragi drugovi,

Do prije izvjesnog vremena svaka naša vojnička jedinica nije imala skojevski aktiv, jer su neke jedinice (divizioni) sastavljene pretežno od boraca koji su došli iz domobranstva, tako da se u pojedinim baterijama nisu odmah mogli oformiti skojevski aktivi. Mi smo nastojali da to pitanje što prije riješimo, tako da smo povukli neke skojevce iz jedinica, a kasnije smo primili one najbolje omladince iz njihove sredine koji su se isticali u borbama i radu. Sad svaka naša jedinica ima skojevski aktiv, iako su u baterijama mnogo uži nego po četama u pješadiskim jedinicama.

U poslednje vrijeme u našim brigadnim komitetima desile su se mnoge izmjene. Dva bataljonska rukovodioca iz XV. brigade primili su nove dužnosti pomoćnika komesara čete, dok u XIII. brigadi dva su druga pošla također na druge dužnosti, jedan za komesara čete, a jedan za rukovodioca SKOJ-a u I. artiljerijski divizion. Sekretar garnizonskog komiteta XIII. brigade došao je da rukovodi organizacijom SKOJ-a pri diviziji. Drug Duško Vujanović, koji je pošao u divizion, bio je na dužnosti bataljonskog rukovodioca više od godinu dana, stekao je

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP u BiH, reg. br. 16, dok. br. 63 11 (17), fond PK KPJ za BiH, a snimak originala u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 27.**

dosta iskustva u praktičnom radu, zna da se približi omladini pa smo se s tim rukovodili, s obzirom na sastav diviziona, da će taj divizion u najskorije vrijeme prerasti u artiljerisku brigadu, gdje nam je trebao dobar omladinski rukovodioc. Mišljenja smo da će ovaj drug uz bolju pomoć moći da odgovori na svojoj dužnosti. U poslednjim akcijama koje je vodila naša divizija izbačeno je iz stroja veliki broj članova SKOJ-a, pa i sekretara aktiva, dok su mnogi sekretari usled nedostataka političkog i partiskog kadra primili mnoge dužnosti, tako da danas imamo skoro u svim bataljonima mlade komitete koji se momentalno nisu snašli u svome radu. U poslednje vrijeme naša je organizacija brojčano ojačala, a budući da su sekretari mladi nisu znali da obuhvate radom svakog novog člana, da mu pomognu ostali drugovi da bi se mogao snaći u svome radu. U većini slučajeva ostavljali su po mesec dana novoprimljenog druga bez ikakvog posla govoreći da je on mlad i da još ne zna da radi. Sekretari su se počeli prihvaćati starog šablona u radu, koji je donekle bio suzbijen u našim aktivima, tako da rad naše organizacije nije bio povezat sa svakidašnjim životom naših boraca u jedinicama. Sekretari se nisu mogli snaći kako da usklade rad organizacije na rješavanju najgorućih problema u svojim jedinicama, kako da mobilišu čitavu organizaciju na sprovođenju partiskih odluka u život, da istodobno partiske odluke budu odluke i naše organizacije. Sekretari aktiva, koji su članovi partije, kruto su prenosili pojedine zadatke sa partiskih sastanaka, prosto naređivački, bez obrazloženja i diskusije, bez imalo promišljanja o tome kako bi omogućio svakom drugu da učestvuje u donošenju tih odluka, a ovakav rad kočio je razvitak skojevske organizacije, ona nije postala samostalna. Zato se pred nas postavljao jedan od najvažnijih problema — naučiti sekretare, kao i ostale članove svakodnevnom praktičnom radu, koji je bio povezat sa svakidašnjim životom naših jedinica. Ponova se moralo poći od toga kako treba pripremiti sastanke, postavljati dnevni red prema problemima u jedinici, voditi sastanak, donositi zaključke, pomagati drugove u radu, jednom riječi, kako treba rukovoditi sa ljudima i odgajati ih kao komuniste. Sekretari su još shvaćali da je njihov rad samo na sastanku, a to se još više odražavalo na ostale članove. Na svakom sastanku aktiv postavlja da bi trebalo više da rade po političkom, kulturno-prosvetnom pitanju itd., a kako da rade, kako najviše da koriste sve mogućnosti, o tome se nije diskutovalo, a i još manje se sprovodilo u život. Većina članova htjeli bi da rade, ali ne znaju kako da počnu, dok u tom momentu sekretar nije odigrao ulogu vaspitača da pokaže mladim ljudima i uvede ih u posao. U smislu uzdizanja organizacije i jačanja odgovornosti mi smo zaključili na sastancima brigadnih komi-

teta da treba svakom drugu davati konkretne zadatke. Oni su to prenijeli na aktive ali se nisu dovoljno založili da im praktično pokažu kako treba ti konkretni zadaci da iskrsnu kroz diskusiju iz opštih zadataka koji stoje pred organizacijom. U većini slučajeva sekretar na sastanku sam odredi zadatke svakom članu, ne vodeći računa da se diskutuje o zadatcima, a i ne vodeći dovoljno računa o sposobnostima dotičnog druga. Na sledećem sastanku sekretari traže izvještaje o radu, a u međuvremenu nije pomogao ni jednom drugu da izvrši zadatak, da nauči ga kako treba da radi i podstrekne ga na posao. Većina drugova nisu izvršavali svoje zadatke najviše zato što nisu znali da rade, a na sastanku dolazilo je do kritike i kažnjavanja, koje je negativno djelovalo na mlađe drugove, a mnogima je skojevska organizacija postala teška i dosadna. Rukovodioci sa ovakim radom nisu mogli da budu autoritet za organizaciju, a sami su gubili povjerenje u snagu svoje organizacije kao cjeline govoreći da aktiv nije u stanju da izvrši zadatke koji se pred njeg postavljaju.

Da bi se što prije pomoglo sekretarima aktiva koji još nemaju rutine u radu, postavljali smo pred brigadne sekretare da više odlaze na sastanke aktiva, a da se ne zadržavaju samo u komitetima, kako se to do sada dešavalo, kako bi na sastanku aktiva mogli da pruže što veću pomoć. Kroz aktive trebalo je ukazati kako da se bave svim problemima svoje jedinice i da čitavo članstvo učestvuje u donošenju konkretnih zadataka. Postavili smo da komunisti na sastanku ne podnose samo izvještaj po svom sektoru, nego što je on učinio kao komunista svakoga dana i koliko je pomogao drugima da izvrše svoje zadatke. Način ovakvog rada počeo se primjenjivati u nekim aktivima, a naročito u organizaciji XIII. brigade, dok još u ostalim jedinicama nije zauzeo šireg maha. Naša se organizacija nije snašla da u svakoj situaciji prilagodi svoj rad prema prilikama u kojim živi jedinica. Dešava se da jedinica vodi borbu ili drži položaj po deset dana, problema svakako da ima, ali sekretar ne saziva sastanak misleći da su borci umorni, da se problemi ne mogu riješiti na jednom kratkom sastanku, jer su uobičajili držati sastanke po nekoliko sati koji su najčešće postajali dosadni drugima. Poslije ukazivanja na to kako treba izmiieniti način rada mnogi su sekretari naučili se držati kratke sastanke po konkretnim pitanjima, pa i u maršu i na Doložaju. koji su mnogo više koristili nego kako se to ranije radilo. Na primjer u XX. brigadi u akciji na Topolu[2] pojavila se je pljačka koju nisu

' U s . Maelaianima. s. Laktašima i s. Gornjoj. Donjoj i Srednjoj Tonoli (kod Donjee Vakufa) 17. februara 1945. jedinice 39. udarne diviziie NOV.T napale su ustaško-domobmnske Dosade **i posle oštrih borbi zauzele s. Laktaše i s. Srednju Topolu. Zarobile su 55 nenrijateliskih vojnika, a imale su 12 mrtvih i 16 ranjenih (vidi Arhiv VII, reg. br. 17-8. k. 409).**

spriječili skojevci iako oni sami nisu učestvovali u pljačci. Sekretar je odmah uočio taj problem, sazvao sastanak na samom položaju, gdje su riješili da najenergičnije traže da se svi drugovi koji su učestvovali u pljačci podvrgnu najstrožijoj kazni. Ili u XV. brigadi u pokretu neće da se mijenjaju puškomitraljesci kao ni nosioci municije. Na prvom malom zastanku skojevci se sastaju i donose zaključak da će oni biti prvi i pokazati primjerom ostalim drugovima. U ovakvom radu nisu se još snašle sve naše organizacije, na što im se i nadalje mora ukazivati.

U našu diviziju prije nekoliko mjeseci došao je veliki broj boraca iz neprijateljskih vojski, a jedan je dio mobilisat sa terena Manjače gdje naš uticaj nije dovoljno jak, tako da se pred našu organizaciju postavilo to kao najvažniji problem: odnos prema novim borcima, kako raditi sa njima, otkloniti od njih one osobine koje su strane nama, stvoriti od njih odane borce našem pokretu. S obzirom na opšti razvoj situacije i svakodnevnim prilivom novih boraca u naše redove ovaj problem i danas stoji pred nama kao jedan od najgorućijih. U prilaženju novim borcima naša se organizacija nije dovoljno snašla. U XV. brigadi zavladalo je veliko nepovjerenje prema novodošlim drugovima, tako da su skojevci sumnjali u njih da će svaki da dezertira. Na sastancima aktiva izvršili su podjelu tih ljudi i odredili tko će koga čuvati da ne dezertira. U ovom slučaju skojevska se organizacija pretvorila u žandara, a ne vaspitača novih ljudi. Uvijek se mogla čuti riječ »domobrani, četnici« itd., a mnogi novi borci našli su se uvrijeđeni kad bi to čuli od nekog starijeg borca od koga oni žele i traže da mnogo štošta nauče. Ovakav odnos prema novim drugovima nije mogao da zbliži starije borce sa mladima, a mnogima od njih naša vojska postala je tuđa, daleka, u kojoj se oni nisu mogli snaći, a šta više osjećali su da su pod nekom stražarskom kontrolom, tako da je to najviše uslovljavalo veliko dezerterstvo u jedinici. Ovaj jc problem uočen, a i partiska organizacija pomogla je da se izmijeni odnos i rad sa novim borcima. Stiecanju povjerenja u te borce najviše su doprinjele poslednje akcije u kojima su se oni istakli kao dobri borci, a također i u svestranom zalaganju u iznošenju ranienih drugova. Danas jedan dio od tih boraca ima u organizaciji, dok ne možemo reći da je ovai problem riješen i da se on sutra ne bi pojavio prilivom većeg djela novih boraca u naše redove.

U XX. brigadi odnos prema novim borcima bio je drukčiii, jer su članovi SKOJ-a svakom prilazili jednako, nisu znali da razlikuju liude. da uočavaiu naibolie. pa su počeli masovno da uvode u organizaciiu neispitane liude. čemu ie priietila opasnost da se u organizaciju ne uvuku neprijateljski elementi. U

brigadi se i danas pojavljuje dezerterstvo koje je organizovano. Aktivi su diskutovali kako suzbiti dezerterstvo, ali nisu pojačali budnost svih starih boraca i postavili pred sebe da se pod svaku cijenu pronađu organizatori dezerterstva. Desio se slučaj u I. bataljonu da dezertira vodnik sa 5 ljudi i odnese sa sobom teški bacač. Aktiv o tome diskutuje i neki skojevci govore da su primjetili njihove veze, da su naslutili da mogu dezertirati, ali o tome nisu obavijestili svoje rukovodioce. U artiljeriskom divizionu pronašla se poslednjih dana organizatorska grupa, kojih je bilo 15, a koji su htjeli čitavu bateriju da predadnu neprijatelju. Skojevska organizacija diviziona nije ovo odkrila, nego šta više diskutovalo se o nekim članovima te grupe da bi trebali biti primljeni u organizaciju.

Često puta postavlja se pitanje kako proširiti organizaciju u brigadi, jer je ona još uska s obzirom na broj omladine, ali je to u većini ostajala samo diskusija iako je bilo omladinaca sa terena Kozare koji su 6 mjeseci u vojsci, a koji su do kraja odani našem pokretu. Na sastanku jednoga aktiva postavilo se pitanje primanja 2 borca koji su [sa] Kozare i aktiv je zaključio da ne mogu u organizaciju, jer su nepismeni i teško im se može dokazati da treba da uče. Ovakvih primjera moglo bi se još navoditi. Brigadni komitet na svom poslednjem sastanku, da bi učinio kraj sektaštva, donio je zaključak da za 15 dana treba primiti 70 drugova u organizaciju, znači za određeno vrijeme određeni broj bez ikakvog razmatranja na posledice od takvog odabiranja članova za SKOJ. Mi smo uočili da je ovo skroz nepravilno i ukazali komitetu da se tako ne proširuje organizacija, nego svakodnevnim radom sa omladinom, sa upoznavanjem ljudi i otklanjanjem njihovih grešaka.

U XIII. brigadi odnos prema novim borcima bio je najpravilniji, a najbolje se vidi iz toga da danas jedan veliki dio onih boraca koji su izašli iz Bihaća i B. Luke postali su rukovodioci, a ima ih i članova naše organizacije. Mnogi su se od niih isticali primjerom junaštva i izdržljivosti u akcijama oko Travnika.[3] To je donekle opilo našu organizaciju da nije posmatrala rad svakog pojedinca, tako da su nazad nekoliko dana pronađena 3 ustaša, a 2 su pobjegla onda kada su trebali biti otkriveni.

Čitava organizacija naše divizije upozorena je na najoštriju budnost izbjegavajući žandarisanje, nego da se ljudi

[5] **Posle četvorodnevne borbe protiv delova nemačke borbene mine »Eberlajn« i 11. ustaške brigade. 4. udarna diviziia 5. udarnog korpusa NOVJ. ojačana 13. krajiškom udarnom brigadom 39. udarne diviziie i 7. krajiškom udarnom brigadom 10. udarne divizije, oslobodila je Travnik 19. februara 1945 (vidi Arhiv VII. reg. br. 25-1, k. 21-A, reg. br. 17-8, k. 409; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga str. 455—448).**

svestrano upoznavaju preko najbližeg dodira sa njima u svakodnevnom životu.

Na svim sastancima naših komiteta i aktiva može se čuti da je organizacija na niskom političkom nivou, dok s druge strane podnose se izvještaji da se sa omladinom radi, od koje se i proširuje naša organizacija. Omladinske konferencije u poslednje vrijeme su održavate, ali smo mi uočili da se preko tih konferencija nije podigao politički nivo niti SKOJ-a ni omladine. Uzrok je tome prije svega da one nisu pripremate od strane čitavog aktiva, na njima nisu skojevci bili najživlji diskutanti, oni koji bi bili u stanju i ostale omladince uvesti u diskusiju, nije odabirat materijal koji se treba obrađivati na konferencijama, a ni sam momenat kada bi one najbolje uspjele. Na političkim časovima naši politički rukovodioci nisu imali podršku od SKOJ-a a skojevci su shvatili da je to stvar komesara, gdje oni ne moraju učestvovati u diskusiji i pomagati taj rad. Sekretari aktiva (komiteta), da bi izbjegli šablon u radu ne postavljajući na svakom sastanku političke situacije na dnevni red, otišli su u drugu krajnost. U našoj zemlji i u svijetu odigravali su se krupni politički događaji, aktivi, pa ni komiteti nisu našli za potrebno da ta pitanja pretresu na svojim sastancima kako bi ih mogli pravilnije objasniti ostalim borcima. U poslednje vrijeme u našim jedinicama unijet je nov sistem političkog rada, a mi smo kroz organizaciju postavili da ona treba da unese nov radni polet u naše jedinice. U svakoj čitalačkoj grupi odgovoran je po jedan skojevac, pored vođe te grupe, koji podnosi na sastanku račun o radu svoje grupe, govori šta je on uradio da rad bude što bolji itd. Pred svaku političku konferenciju, bila četna ili omladinska, aktiv treba da se sastane da donese zadatke šta oni treba da urade da konferencija bolje uspije. Za poslednjih mjesec dana kroz organizaciju smo radili »Krimsku konferenciju« i »Deklaraciju nove vlade«. Ovaj se materijal najprije proradio na bataljonskim komitetima, gdje je prisustvovao još po jedan član iz svake čete, a potom se radilo u organizaciji. Ovakav metod rada tek se počeo primienjivati, a kako će se u buduće rad odvijati dostavićemo u sledećem izvještaiu.

Kroz čitavu našu organizaciiu naiveće je bilo interesovanie za voinički rad, a ona po borbenosti u veliko odskače od ostale omladine. Po pitaniu uzdizania u voiničkom pogledu naših boraca osietila se velika iednostranost. Čitav se rad svodio na to da obuči drufa na p.mitraliez. pušku i bacač, dok se niie postavilo pitanie svestrane izobrazbe naših boraca, učvršćenie discipline i tome slično. Oružje se niie izučavalo, drugovi nisu postali maistori svo^a oružia. a orcanizaciia nüe od^oiila ve^ki dio dobrih strelaca. Naša organizaciia nije uočila da borci slabo

nišane i da je to jedan od razloga naših čestih neuspjeha. Aktiv jeune ceie diskutuje zašto je pouosena municija, nenaseno neprijatelju guDiiaKa iako je DIO ìznenacien, zašto su se naši morali povucir /^aKijučaK je bio daieko oa stvarnosti. Niko nije došao ao toga aa su om slabo streljaii i da je neprijatelj nesmetano išao naprijed. Uvaj svoj propust najbolje je osjetila organizacija XV. brigade na bojnom gađanju, gdje je polovina boraca promašila metu. Ova organizacija postavila je pred sebe, kao jedan važan zadatak, naučiti borce dobro i pravilno nišaniti, dok se ovaj zadatak istodobno postavlja i pred ostale naše jedinice. Skojevci su shvatili da u borbama moraju biti prvi, ali nisu znali da okupe ostalu omladinu oko sebe, tako da se najčešće dešava da skojevci ginu i ranjavaju se. Mi smo samo iz XIII. brigade za poslednjih mesec dana imali 80 skojevaca izbačenih iz stroja. Organizacija ove brigade pretresla je pitanje gubitaka ove brigade i došla je do zaključka da je bilo gubitaka najviše iz razloga slabe vojničke vještine, te su postavili pred sebe kao važan zadatak da se što prije obuče frontalnom načinu ratovanja, u kakvom se već nalazi njihova jedinica.

Vojnička nedisciplina, aljkavost, familijarnost pašovala je u našoj jedinici. Mladi rukovodioci, desetari pa i vodnici, nisu poštovani od ostalih boraca kao starješine u svakodnevnom životu, kako se to odražavalo i na položaju kad je trebalo izvršavati vojničke zadatke. Većina naših desetara su skojevci, skojevska organizacija nije postavila pred sebe da mora izvršavati naređenje svoga desetara. Mnogi su skojevci ne izvršivši naređenje svoga desetara govorili: >On je skojevac kao i ja, i šta on više zna od nas«. Mi smo se ovim pitanjem počeli poodavno baviti, a u vezi toga uzeli smo brošuru o vaspitavanju sovjetskog oficira da proradimo kroz našu organizaciju. Naredba koja je skoro došla od Generalštaba J.A. u vezi ponašanja oficira i vojnika,[4] nije prvih dana pravilno shvaćena. Mnogi su borci počeli da gunđaju, govoreći: »Vrati se ono staro, najprije jugoslovenski pozdrav, pa skidanje kape i klanjanje, a sutra će paletuške i zvati će se gospodom«. Ovo nisu bili pojedinačni primjeri, nego je ovakvih slučajeva bilo više. Budući da je skojevska organizacija i sama bila nosilac partizanštine, nije shvatila važnost ovoga naređenja, i nije znala brzo da reagira na pomenute pojave. Mi smo preko komiteta postavili da ovo samo nije vojničko naređenje, nego jedno važno političko pitanje, koje treba obraditi pred našim borcima u vezi jačanja naše armije i izmjene do današnjeg načina ratovanja. Citava skojevska organizacija pokrenuta je na pitanju sprovođenja naređenja u

[4] **Verovatno se odnosi na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. februara 1945. kojom se reguliše način pozdravljanja, oslovljavanja, odevanja i ponašanja (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-1 k. 25A).**

djelo. Danas se u našim jedinicama osjeća jedna izmjena počevši od zakopčavanja koporana i šinjela, pa do pravilnog odnosa vojnika prema oficiru. Da bi se ovo što prije sprovelo u život uveliko ometa i sam odnos naših oficira prema borcima, mlađeg oficira prema starijem, koji je još uvijek komšiski, familijaran i krajnje nepravilan. Mi se ni najmanje nismo zadovoljili da smo po ovome pitanju učinili mnogo do danas, nego smo postavili pred čitavu organizaciju da i u buduće pitanje discipline i svestranog uzdizanja naših boraca ostaje kao jedan od najvažnijih naših zadataka.

Budući da je u našoj jedinici pretežno seljački elemenat, gdje ima veliki broj nepismenih, to je za nas uvijek bio velik problem koji ni do danas nije riješen. U suzbijanju nepismenosti skojevska organizacija je dala dosta, ali nedostatkom pravilnog metoda rada nismo postigli onoliko koliko se moglo i očekivalo. Naši su drugovi shvatili da je dovoljno nepismenog druga naučiti sva slova, a ne pomažući mu dalje da razvije svoju pismenost, da nauči čitati štampu itd. Većina naših drugova ne poznaje broja na svojoj pušci, što mu ometa da bude dobar strelac, a naši rukovodioci su ga računali pismena. Reorganizacijom kulturno-prosvetnih odbora analfabetski rad se postavio na mnogo široj osnovi. Čitave naše čete prema svojoj pismenosti podijeljene će biti na četiri grupe, kroz koje će biti omogućeno svakom borcu da razvija svoju pismenost. Pred skojevce smo postavili zadatak da budu najaktivniji u tim grupama i da pokreću takmičenje između samih grupa. Ostale grane kulturno-prosvetnog rada tek su u začetku u našim jedinicama. SKOJ je najaktivniji pomagač kulturnim odborima u njihovom radu, dok nije uspio da privuče i ostalu omladinu i da kulturni rad bude "što masovniji. Dopisništvo u našoj jedinici slabo je organizovano, jedno iz razloga što je mali broj ljudi koji imaju smisla za pisanje, a drugo što mi nismo uspjeli da razvijemo interesovanje za pisanje kod većeg dijela boraca. U poslednje vrijeme neke brigade, na pr. XIII. počela je da izdaje svoje bataljonske i brigadni list, dok ostale brigade u tom zaostaju, čemu je donekle razlog nedostatak tehničkog materijala. Stvaranjem propagandnih odsjeka u brigadama i diviziji mislimo da će se u ovome pogledu moći u mnogome napredovati kroz najkraće vrijeme.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10—IV—1945 g.

Omladinski rukovodioc
XXXIX. Divizije:
Stanka[5]

[5] **Glomazić**

BR. 91

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. UDARNE DIVIZIJE JA OD 11. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI U DIVIZIJI[1]

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
III UDARNE DIVIZIJE JUG. ARM.
Str. pov. br.
11 aprila 1945 godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Šaljem vam pregled rada partijske organizacije III Udarne crnogorske divizije za protekla dva mjeseca, tj. od moga dolaska za pomoćnika komesara ove divizije do danas.

Prije svega u opštim napomenama navešću da je naša divizija imala neprekidne borbe i marševe kroz Crnu Goru,[2] Sandžak[3] i Bosnu.[4] U čitavom tom vremenu, više od četiri mjeseca,

' Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 73, fond CK KPJ.

[5] Treća udarna divizija JA u novembru i decembru 1944. vodila je borbe protiv jedinica nemačkog 21. brdskog armijskog korpusa koje su se povlačile pravcem Podgorica (sada: Titograd) — Kolašin — Bijelo Polje — Prijepolje i delova nemačkog 91. armijskog korpusa koji su dejstvovali od Bijelog Polja prema Kolašinu s ciljem da olakšaju izvlačenje jedinica 21. brdskog armijskog korpusa. U ovim borbama za konačno oslobođenje Crne Gore. pored niza manjih mjesta, oslobođeni su Podgorica (18. decembra), Kolašin (29. decembra) i Mojkovac (31. decembra). Vidi Arhiv VII, reg. br. 1-2, k. 756.

' Nakon oslobođenja Crne Gore, 3. udarna divizija nastavila je dejstva u Sandžaku, gde je, u sadejstvu sa delovima 2. udarnog korpusa JA, oslobodila Bijelo Polje (4. januara), Brodarevo (6. januara), Prijepolje (10. januara) i Priboj (14. januara 1945). Tako je Sandžak bio konačno oslobođen (vidi Arhiv VII, reg. br. 16-2, k. 756, reg. br. 23-2, k. 756).

[4] Po naređenju 2. udarnog korpusa JA, 3. i 37. udarna divizija nastavile su dejstva protiv nemačkog 21. brdskog i 91. armijskog korpusa koji su se povlačili dolinom Drine, komunikacijom Višegrad — Sarajevo. Posebno su teške borbe vođene protiv 181. divizije, 964. tvrđavske brigade i delovima 7. SS divizije »Princ Eugen«. Do polovine marta 1945, u veoma teškim borbama, pod vrlo nepovoljnim vremenskim i terenskim uslovima, jedinice 3. udarne divizije izbile su u rejon s. Jablanice, na prilaze Sarajevu. Međutim, upornom odbranom neprijatelja s linije s. Podromanija — s. Pale — s. Jablanica — Ivan-sedlo sprečeno je dalje nadiranje 3. udarne divizije i delova ostalih divizija 2. udarnog korpusa. Nastavljajući prodor prema Sarajevu, 3. divizija je 4. aprila zauzela s. Slapove, s. Krek i s. Vajkoviće, 5. aprila s. Bjelovac i s. Jablanicu i, najzad 6. aprila ušla u Sarajevo (vidi Arhiv VII, reg. br. 4-2, k. 756, 11-2, k. 756, 23-2, k. 756 i 5-1, k. 395).

naše jedinice nijesu imale nikakvog odmora da bi se mogao rad pojačati. Divizija je uglavnom odgovorila zadatku u pogledu njene borbe sa neprijateljem. Ali rad partijske organizacije, kao i rad po svim ostalim sektorima, nije mogao doći do punog izražaja, nije mogao dobiti punu sadržinu.

Na poslednjem sastanku divizijskog komiteta uočeni su kao glavni propusti sledeći:

Prvo. Partijska organizacija je sektašila u pogledu prijema novih članova, tako da se Partija nije omasovljavala. Veliki broj drugova je uzet iz naše divizije za, druge jedinice, isto tako priličan broj članova partije je poginulo, tako da je broj onih koji su otišli iz organizacije i onih koji su novoprimljeni približno jednak. To je došlo otuda što se nepravilan odnos imao prema novodošlom ljudstvu iz 1944 i 1945 godine. Najviše se ispoljilo ovo sektašenje kod V Proleterske brigade. Rad sa kandidatima ne samo što je bio nedovoljan nego i nepravilan, u više slučajeva zakonspirisanost kandidata onemogućavala je da se pruži ma kakva pomoć od viših rukovodioca i da se sprovede ma kakva kontrola u pogledu rada sa kandidatima. Usled stalnih marševa i borbi partijski život, iako se može reći da je bio redovan, nosio je objeležje površnog, marševskog rada. Usled toga moglo se pojaviti i pojavilo se zaborava, javašluka, birokratizam je tu i tamo provirao kod pojedinih drugova, naročito komandanata, i tendencija da se iz kancelarija komanduje. Ta pojava u našoj organizaciji iako nije problem, ipak se u ovakvoj situaciji dosta često mogla sresti. Sve je to učinilo da se organizacija kvalitativno dovoljno nije uzdizala. Teoriski rad je bio isto tako površan, uzgredan. Pored nemanja vremena nedostajala je i potrebna literatura.

U svemu uzevši rad organizacije nije imao onu potrebnu širinu u kojoj bi se ispoljio sistem rada, plan rada, i bez čega ne može biti onog plodonosnog svakodnevnog vidljivog uspjeha.

2.— Organizacija nije uspjela da osposobi vojne kadrove počev od desetara pa na gore. Nedostajalo je onog svakodnevnog vaspitanja nižih rukovodilaca od strane viših. Sistem vaspitanja bio je više krut, odozgo, po malo birokratski. Naši komandanti su se često oslanjali samo na zapovijesti. S druge strane, obučavanje same jedinice, vještina ratovanja, sve je to bilo nedovoljno radi toga što težište rada po ovom sektoru nije bilo da niži komandni kadar uzdigne. Partijska organizacija nije pokazala dovoljno upornosti da napravi prelom po tom pitanju. I pored toga što se radilo po planu kojeg je davao Štab divizije, u vezi sa dobivenim planom od Štaba korpusa, nije se postigao glavni zadatak da se dobro obuče vojni rukovodioci i da se jedinica osposobi za moderni način ratovanja. Otuda re-

dovna pojava da naša divizija u svakodnevnim borbama sa neprijateljem daje više gubitaka nego što bi morala dati.

3.— Što se tiče političkog rada i tu je postojalo izvjesne krutosti, visokoučenosti. Prorađivale su se teme više naučne nego političke. Iz oblasti astronomije, geografije, fizike i hernije oduzimala su predavanja više vremena nego što je trebalo. U tu svrhu su korišteni intelektualci kojih u poslednje vrijeme u našoj jedinici ima priličan broj. To dolazi otuda što naši niži politički rukovodioci nijesu dovoljno politički uzdignuti i samo da bi se održao čas u četi često puta ih zamjenjuju intelektualci sn svojim predavanjima iz gore pomenutih oblasti. Isto tako kontrola od viših rukovodioca često puta bila je nedovoljna. Budući da naša divizija dobija s vremena na vreme veće popune, to često puta se desi da se predviđeni plan obnovi više puta, tako se politički rad vrti u krugu. Partiiska organizacija po ovom sektoru nije razvila masovni politički rad. nije mobilisala sve članstvo, kulturno-prosvjetni radnici se nijesu koristili onoliko koliko su mogli po ovom sektoru. I, logično, rad se odvijao na parče. Partija često puta nije znala uočiti ono što ie glavno, mobilisati sve snage i pravilno sprovesti u život najglavnije zadatke.

4.— Rad SKOJ-eve organizacije karakterišu isti nedostaci kao i partiisku orpanizaciiu. SKOJ ie još više sektašio u nodedu priiema novog članstva i niegovog podmlađivania. Veliki broj omladinaca nalazi se od 4—6 mjeseci u iedinicama. kroz borbe se Dokazao hrabar i čestit, ali samo zato što ie došao iz četničkih redova ili n'ie iz provierene oartizapcke oorodice ostajao ie DO strani SKOJ-eve organizacije, priželikuiući da DATANE nien član. Isto tako vaspitni rad ie bio skučen, učauren. Teorisko uzdizanie SKO.T-evaca isto tako bilo ie nedovolino. Ponaičešće ie proučavan materiial koii i u Dartiiskoi organizaciji, tako da tai materiial niie mogao biti dovolino korišten.

Svi ovi oropusti i nedostaci uočeni su još na diviziiskom snvetovaniu. koie ie održano mieseca ianuara. Partiiska organizaciia je donekle uspjela da napravi prelom u svom radu ali sve do danas ima tragova gore pomenutih nedostataka.

Stanje po poiedinim brigadama ie različito. Otuda **Doiava** da greške i propusti nüesu u svim brigadama podiednako učinjeni. Stanie u V i VTI brigadi ie Dribližno iednako kaVo po pitaniu kadrova tako i niihove kvalitativne vrijednosti. Dok I Brdski divizion i IX brigada su mlađe iedinice pa **Drema** tome i izostaju kvalitativno iza V i VII brigade. IX brigada je **već** izrasla u dobru udarnu brigadu.

Pitania discioline. iavašluka. zaborava. rasDlinutosti. krutosti. sektašenia. birokratizma niiesu nerešliiva pitania. To su propusti koji su uslijedili iz stalnih pokreta i teškog života naše

divizije. Naša partijska organizacija ih može riješiti i već ih uspješno rešava. Kada bi divizija imala veći odmor onda bi se svi ti propusti sveli na minimum.

Po svim ostalim sektorima: intendantskom, sanitetskom, obaveštajnom, kulturno-prosvjetnom, za naoružanje, rad partijske organizacije je bio zadovoljavajući. Iz svih tih oblasti održani su i održavaju se kursevi da bi se uzdigao potrebni kadar koji bi pojačao rad i osamostalio se na poslu.

Divizijski komitet je konstatovao da se pred partijskom organizacijom postave kao najslavniji zadaci slijedeći:

1.— Kvalitativno i kvantitativno uzdići partijsku organizaciju.

2.— Otstraniti dosadašnju partizanštinu, postići čvrstu voiničku disciplinu u jedinici i pojačati rad na vojničkom vaspitanju kako rukovodioca tako i boraca.

3.— Pojačati rad na prevaspitavanju novodošlog ljudstva, koie sačinjava dvije trećine naše divizije i koie dolazi iz Srbije i iz muslimanskih krajeva. To liudstvo dosta hladno prilazi našoj borbi sa izviesnom rezervisanošću.

Oko ovih pitanja treba mobilisati sve članstvo, SKOJ kao i sve pomoćne ustanove.

U organizacionom pogledu divizijski komitet je preduzeo da se osnova teorijskog rada prenese na ćeliiu. Da se održavaju redovno sastanci: praktični i teoriiski. Na teoriiskim sastancima da se materiial proučava temeljito pa makar bilo i zakašnienja u sprovođeniu plana. Ovdje ie potrebno naglasiti da organizaciia ne raspolaže gotovo ni sa kakvim materiialom. Istoriju SKP(b) ima samo VII brigada i to jednu knjigu. »Osnovi lenjinizma« imaju svi bataljoni po jedan primjerak ali i to je nedovoljno da bi se u svakoj ćeliji mogli prorađivati. Zato smo prinuđeni na pisaću mašinu umnožavati materijal, ali kad se uzme u obzir da smo sve do sada imali mali broj pisaćih mašina i pisaćeg materijala, to je lako razumjeti da i tu nije bilo dovoljno uspjeha. U cilju teorijskog uzdizanja kadrova održata su tri partijska kursa zadnjih dva mjeseca dana. Jedan je održat pri Stabu divizije, jedan pri V-oj brigadi i jedan pri VII-oj brigadi. Kursevi su se pokazali neophodni i potrebni iako su se održavali kroz borbe i marševe. Za sada imamo namjeru održati jedan kurs pri diviziji i jedan pri IX-oj brigadi.

Pomoć viših rukovodioca nižim sve do ćelije treba da bude veća i redovnija. Pitanje teorijskog uzdizanja članstva Partija će moći riješiti ako riješi pitanje dobavljanja literature. U Sarajevu smo mislili da oštampamo potreban broj primjeraka Istorije SKP(b) kao i ostalih stvari iz teorije marksizma-lenjinizma. Ali usled nesređenosti i sporog normalizovanja života u gradu Sarajevo kao i našeg brzog pokreta za neprijateljem po svoj prilici nije moguće učiniti.

Pitanje prelaska na frontalni način ratovanja, gvozdene vojničke discipline i uzdizanja stručnosti naših vojničkih rukovodilaca za sada je najvažnije pitanje naše partijske organizacije. Prelaz na novi način ratovanja je zbunio vojsku i naša rukovodstva. Stručno znanje naših oficira i podoficira je na vrlo niskom stupnju. Radi uzdizanja naših podoficira održavaju se podoficirski kursevi pri brigadama, ali oficirskih kurseva nije bilo. Za vojničko vaspitanje boraca upotrebljavamo i bivše jugoslovenske oficire koji su od skora došli u našim jedinicama. Oni se nalaze pri štabovima bataljona i komandama četa. Osposobljavanje naših vojničkih rukovodilaca ide dosta sporo i teško. Naročito kad se uzme u obzir da su od njih veliki broj seljaci. Otuda još uvijek ne možemo suzbiti velike gubitke u borbama sa neprijateljem. U poslednje vrijeme partijska organizacija se više angažovala da to pitanje riješe i već se mogu zabilježiti uspjesi. U poslednjim akcijama pokazato je više vještine u ratovanju i bio je manji broj žrtava. Još uvijek naši vojnički rukovodioci, naročito komandiri četa i podoficiri, nemaju svoje jedinice u rukama prilikom borbi. Ne umiju da koriste razne rodove oružja koje smo sad dobili. Oni često puta svojom ličnom hrabrošću nadoknađuju nevještinu ratovanja. Vojničkoj disciplini se lakše privikavaju borci nego rukovodioci. Familijarnost između štabova, štabova i boraca teško se suzbija. Ali i po tom pitanju je Partija preduzela mjere za rešenje preko uzimanja na odgovornost i strogog kažniavanja. U tom smislu Partiia je takođe razvila i vaspitavanje kako boraca tako i rukovodioca. Radi osposobljavanja nižih komandanata, komandira i podoficira komandant divizije i komandanti brigada održavaće u buduće časove uoči svake akcije sa komandantima bataljona i komandirima četa da bi se podigla borbena moć jedinica i smanilo broj žrtava na minimum. Isto tako održavaju se češće oficirske konferencije po poiedinim jedinicama za pravilno vaspitanje i uzdizanje naših oficira.

Po političkoj liniji kao najglavniji i prvostepeni zadatak jeste podići na najvećem stepenu masovan politički rad. Dat je plan za proradu tema i isto tako data su uputstva kako treba materijal proučavati. S obzirom na novu popunu, moraju se razjašnjavati najosnovnije stvari iz razvitka naše borbe kao i o pojavi i uzrocima ovoga rata. Oformljeni su propagandni otsjeci pri brigadama, kulturno-prosvjetni odbori pri bataljonima i četama. Kulturno-prosvjetni rad s formiranjem otsjeka i odbora, kao i sa njihovom aktivizacijom, znatno se poboljšao. Pitanje štampe i dopisništva rešava se dosta dobro. Izdali smo prvi broj Divizijskog lista, izlaze brigadni listovi, bataljonski listovi, dok čete i vodovi izdaju džepne i zidne novine. Zainteresovanost za dopisništvo raste iz dana u dan sve više. Mi smo u tu svrhu odr-

žali jedan kurs novinara, koji se pokazao vrlo korisnim. Djelatnost kutlurne ekipe je isto tako dobra. Ona daje priredbe bataljonima na položajima.

Partijska organizacija je uspjela da razvije masovni rad, da unese više plana i sistema u isti. Da se svi članovi Partije zaposle, nauče politički aa rade, jer sve do sada veliki broj članova Partije bili su samo borci i ništa više. Karakteristično je za našu organizaciju u pogledu suzbijanja grešaka: ona se počne boriti prouvu njih tek onda kada one uzmu ozbiljnijega maha.

Sto se tiče rada divizijskog komiteta, on održava mjesečne sastanke, takođe i partijska organizacija, izuzev štabske ćelije, održava redovne sastanke. Stabske ćelije bez veće kontrole sklone su da prave veće propuste u tom pogledu. Članovi divizijskog komiteta su novi na svojoj dužnosti. Pomoćnik komesara V brigade drug Rade Prelević tek sad se primio dužnosti. Pomoćnik VII brigade drug Ante Pajić isto tako sad je došao na svojoj dužnosti. Potrebno im je vremena da se upoznaju kao rukovodioci i da steknu potrebno iskustvo i autoritet. Članovi diviziskog komiteta će obilaziti cjelokupnu organizaciju i jedino tako će se osjetiti kao pravo rukovodstvo.

Partijska organizacija naše divizije nema neke nezdravosti i nerešljivih problema. Zahvaljujući takvoj organizaciji borbenost jedinica zaista je na visini. Podmlađivanje naše partijske organizacije se znatno povećalo, skoro za 30°/o, i ukoliko se ne pojača njeno teorijsko i ideološko uzdizanje ne bi se imalo koristi od njenog omasovljavanja.

Stab divizije kao rukovodstvo pokazuje dobre uspjehe i raspolaže sa dovoljno iskustva i autoriteta da povede jedinicu. Komandant divizije, general-major Savo Burić raspolaže sa svim osobinama dobrog komandanta, sem što je po malo »komandant demokrata« po njegovim riječima a od toga se vrlo teško liječi...

Pitanje OZN-e u našoj diviziji nije baš najbolje riješeno, tj. rad OZN-e nije baš najbolji. I pored velike aktivnosti drugova koji rade po tom pitanju, ipak sama organizacija sve do skoro nije bila dobro sprovedena. Kontrola kao i pomoć partijske organizacije OZN-i sve do sada bila je nedovoljna.

Pitanje povezivanja sa partijskom organizacijom na terenu pravilno rešavamo. Na sastanke divizijskog komiteta pozivamo članove pokrajinskog ili oblasnih komiteta.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit, komesara
divizije
major,
Radivoje Vukićević

Za mjesec maj i juni

Tabelarni pregled part. organizacije III Udarne divizije

	Članova				Kandidata					kažnjenih							
	radnika	seljaka	intelektualaca	od toga broja žena	s v e g a	radnika	seljaka	intelektualaca	od toga broja žena	opomenom	ukorom	strogim ukorom	ukorom s poslednjim preduprećenjem	isključenjem	novoprimljenih članova	novokandidovanih	P r i m e d b a
svega 1096	102	282	212	116	279	11	288	43	15	11	5	8	6	2	150	171	Poslatih je u druge jed. 131

Rashod: 96 u bolnice i na kurseve.

Tabelarni pregled partiske organizacije III udarne crnogorske divizije

	č l a n o v a				kandidata					kažnjenih							
	radnika	seljaka	intelektualaca	od toga broja žena	s v e g a	r a d n i k a	seljaka	intelektualaca	od toga broja žena	opomenom	ukorom	strogim ukorom	ukorom sa poslednjim preduprećenjem	isključenje	novoprimljenih član. Partije	Novokandidovanih	P r i m j e d b a
svega 1131	115	731	189	96	201	20	144	22	15	19	10	5	3	1	69	46	

P. S. Peta brigada nije dostavila broj novoprimljenih i novokandidovanih te prema tome cifre u pomenutim rubrikama nijesu potpune.

Pomoćnik komesara III divizije
major
Radivoje Vukićević

BR. 92

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 25. DIVIZIJE JA OD 12. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITICKOM STANJU U DIVIZIJI I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Pošto divizijski komitet nije slao već duže vremena izveštaj o našoj 25 diviziji, to ću se pozabaviti opširnije o njenom radu, razvoju i borbi.

25 divizija je mlada vojna jedinica.[2] Divizija se sastoji iz 3 brigade sa po 3 bataljona. Svaki bataljon ima po 3 streljačke čete, četu protivkolskih pušaka, minobacačku četu i četu trupne komore. Oko štaba divizije i štabova brigada postoje prištabske jedinice. Divizija koja je brojila posle mobilizacije 12 hiljada boraca danas broji nešto više od 6 hiljada. To je zbog toga što je jedan dio boraca otpušten superrevizionim ljekarskim pregledom kući, drugi vraćen u pozadinu kao razno stručno osoblje (najviše rudari), a jedan dobar dio izbačen je iz stroja. Drugovi koji su pošli u bolničke centre u Srbiju vrlo se slabo vraćaju jer ih tamo zadržavaju tamošnje vlasti ili po ozdravljenju odlaze samovlasno svojim kućama. Po bolničkim centrima imamo blizu 3 hiljade boraca od kojih se vratio neznatan dio.

[3]

Sto se tiče intendantura, one su dosta dobro organizovane. Vrši se pravilno i na vrijeme snabdevanje — uglavnom iz magacina. Istina, dešava se da po neki intendanti bataljona naprave neku nepravilnost u odnosu na pozadinske vlasti i narod, naročito kad se radi po prevozu hrane sa narodnom stočnom zapregom. Onda takođe naši ekonomski rukovodioci nemaju dovoljno odgovornosti za čuvanje državnih stvari narodne imovine. Po svim pitanjima i nepravilnostima koje su pojedini ekonomski stručnjaci činili Partija je intervenisala. Za sada intendantura zadovoljava.

Sanitet do skora nije bio na dovoljnoj visini svoga zadatka. To se vidjelo po tome da se dovoljna briga i nega nije posve-

[1] Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 74, fond CK KPJ.

[2] Formirana je, po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, 21. juna 1944. u Toplici. U njenom sastavu su bile 16, 18. i 19. srpska NO brigada (vidi tom I, knj. 20, dok. br. 169).

' Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinih rukovodilaca.

ćivala našim bolesnicima i ranjenicima. Veći broj sanitetskog osoblja je mobilisan. Među njima ima i takvih koji smatraju da treba raditi zbog toga što mora a ne iz dužnosti i ljubavi prema našoj borbi i ranjenim drugovima. U početku prošlog mjeseca razboljelo se zbog aljkavosti i dovoljne neopreznosti 6 ljekara od pjegavog tifusa. Jedan je već umro. Partiska organizacija čini sve kako bi se stanje popravilo i sanitet stao na zdrave noge. U zadnje vrijeme imamo dobrih rezultata naročito u mediko-sanitetskom bataljonu divizije. Sanitetska služba je najbolje organizovana za sada u 18 brigadi, gde ima najmanje oboljenja, a najgore u 19.

Pomoćne službe nijesu na zavidnoj visini. Služba veze do skora je zaostajala iza drugih. Jedan od razloga je i taj: pomanjkanje materijala (telefonskog, radiotelegrafskog itd.). Sada se stanje znatno popravilo.

Obaveštajna služba još se nije razvila i ne dolazi do nekog vidnijeg izražaja. Prije nešto više od mjesec dana desilo se to da su jednu izviđačku desetinu I bataljona 19 brigade zarobili četnici na Majevici iako su bili dobro naoružani. Toj službi ni Partija ni štabovi nijesu poklanjali potrebnu pažnju. Zadnjih dana vršena su izvjesna reorganizovanja i počele su izviđačke grupe zalaziti u neprijateljsku pozadinu, hvatati i dovoditi neprijateljske vojnike-četnike.

OZN-a je još najviše pokazala rezultata mada u nekim bataljonima još hramlje. No uglavnom ona sada zadovoljava. Nekih izrazitijih neprijateljskih elemenata sada nema.

Divizija sa prelaskom preko Drine vodila je teške svakodnevne borbe punih 2 mjeseca od Vlasenice — Zvornika i Kozluka prema Bijeljini sa neprijateljem koji se povlačio.[4] U tim borbama ispoljile su se greške i krupniji nedostatci rukovodioca a i divizije kao cjeline. Tako što se više vodila borba, borbenost jedinica sve je više opadala, tako isto i moral. Partija je vrlo slabo radila i nije se osjećala kao rukovodeća snaga. Sastanci se nijesu redovno održavali a u nekim bataljonima, kao na primer u III bataljonu 16 brigade, za čitav mjesec dana nije se sastao bataljonski biro. Zbog toga se i udarnost bataljona srozala na vrlo nizak nivo. U tim akcijama pokazalo se da rukovodioci ne umiju da vladaju većom masom ljudstva. To naročito važi za

[4] Divizija se, preko r. Drine kod Zvornika, u toku 27. i 28. decembra 1944, prebacila u istočnu Bosnu. Njene jedinice su vodile borbe u dolini r. Drine protiv nemačke 963. tvrđavske brigade, koja se početkom januara 1945. probila u Vlasenicu, i protiv nemačke 22. divizije, koja se, pravcem Sarajevo — Sokolac — Vlasenica, povlačila ka Drinjači i Zvorniku. Ove borbe su nastavljene u februaru na komunikaciji Drinjača — Zvornik, i to na odseku Celopek — Tržić — Tabanci, a kasnije i na komunikaciji Zvornik — Bijeljina (vidi Arhiv VII, reg. br. 28-4, k. 1090; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—521).

štabove bataljona koji su se često gubili u težoj situaciji i nijesu umjeli da iskoriste sva sredstva i iskustva stečena kroz borbe. Komande četa su vrlo slabe, slab autoritet imaju kod boraca. To utoliko prije što su naglo od desetara ili boraca izdizani na rukovodeća mjesta, pa nijesu bili u stanju da se postave u ulozi starješine zbog svoje mladosti i pomanjkanja znanja. Tu partiska organizacija nije učinila dovoljno od sebe da im pomogne i osposobi ih. U tim borbama izbačeno je iz stroja 309 rukovodioca. Smatramo da za tolike gubitke snosimo krivicu uglavnom mi, zbog toga što nijesmo bili dovoljno u stanju da prevaspitamo i pripremimo ljudstvo za borbu, te tako su nam najbolji drugovi, većinom partijci i SKOJ-evci, izbačeni iz stroja. Posle ovih borbi divizija je imala 12 dana odmora[5] gde su mnoge stvari dovedene na svoje mjesto. Održan je jedan kratak vojnički kurs za niže vojne rukovodioce.

Divizijski komitet u svom sastavu kakav je danas slab je i ne odgovara. Sekretar partiskog komiteta pri štabu divizije dosta je neiskusan i ne snalazi se dovoljno. Pomoćnik politkomesara 18 i 16 brigade takođe su mladi (Radovan Dakić i Danilo Milošević), naročito ovaj prvi. Slabi su izgledi za njihovo uzdizanje i razvoj. Nedostaje im iskustva i znanja. Pomoćnik politkomesara 19 brigade Aleksa Dukić zadovoljava i može da radi, samo je prilično mek i dovoljno neenergičan u radu. Drug koji radi po omladinskoj liniji Puzigaća Jovo može da radi, samo zna po nekad da se ulenji. Slabo radi na svom teoretskom uzdizanju. Ima pravilan odnos prema ljudima. Mišljenja sam da bi trebalo povući iz vojske pomoćnike komesara 16 i 18 brigade zbog svoje starosti i slabog izgleda za njihov dalji razvoj. Njih bi po mom mišljenju trebalo dodijeliti na neku dužnost u pozadini za koju bi mogli odgovoriti.

Diviziski komitet održava sastanke kad se ukaže za to potreba. Osnovni problemi koje je rešavao: pitanje discipline, pitanje osposobljavanja rukovodioca i boraca, pitanje borbe protiv pjegavog tifusa i pitanje teorijskog uzdizanja. Zbog slabog teorijskog nivoa naših političkih i partiskih rukovodioca kao i nedovoljnog iskustva u radu divizijski komitet je održao kratki niži partiski kurs. Kurs je pohađalo 50 slušalaca i pokazao je dobre rezultate. Predavači na kursu bili su komesar divizije (on je održao najveći broj predavanja), pomoćnik politkomesara divizije i politkomesari brigada. Politkomesari naše divizije u većini slučajeva su sposobniji od pomoćnika politkomesara. Zato

[5] Divizija se krajem februara 1945, po naređenju Štaba 2. armije NOVJ, prebacila na područje Tuzle, gde je bila na odmoru. Od 5. do 7. marta ona je izvršila pokret komunikacijom Brčko — Gradačac — Gornji Lukavac — Mahmut i smenila jednice 23. divizije koje su se nalazile na položajima u rejonu Gradačca (vidi Arhiv VII, reg. br. 17-1/3, k. 271).

su oni uglavnom i bili predavači. Kursem je rukovodio jedan drug iz propagandnog otsjeka (šef sekcije za političku propagandu), koji je uz našu pomoć uspješno vodio kurs.

Centralni problem koji je na dnevnom redu i za koji se uhvatila partiska organizacija je pitanje discipline, razvijanje odgovornosti kod rukovodioca i boraca i pozivanje na najstrožiju odgovornost za neizvršenje postavljenih zadataka. Naročito u zadnjim akcijama koje je divizija vodila na liniji Brčko — Gradačac — Modriča — Gračanica, nije u potpunosti izvršavala postavljene zadatke zahvaljujući slaboj procjeni situacije, slaboj disciplini i odgovornosti mnogih rukovodioca. Zbog neizvršenja zadataka smijenjeni su sa dužnosti komandant I bataljona 16 brigade, komesar II bataljona iste brigade i komandant I bataljona 19 brigade. Smijenjeno je još 10 komandira i politkomesara četa iz 18 brigade zbog toga što se njihovom neupornošću i nezalaganjem dozvolilo da neprijatelj brzo pređe od pravca Brčkog preko našeg desnog krila i da nam zarobi 2 topa i 4 bacača. Prije toga na nekoliko dana naša divizija vodila je uspješne borbe sa četničkim bandama iz C. Gore i drugih krajeva i imala je i vidnih rezultata.[6] Po razbijanju četnika neprijateljske snage iz Brčkog počele su pristizati u pomoć razbiienim grupama i nagomilavati svoie snage u blizini našeg desnog krila. Stab divizije nije pravilno procjenio situaciju tako da su snage naše divizije ostale u istom borbenom rasporedu kao i ranije u borbi sa četnicima rastrešene nekih 60—70 kilometra. Štab 18 brigade takođe sa svoje strane nije dao pravu sliku stanja sa njihovog pravca kako bi štab divizije odnosno komandant divizije mogao brže reagovati i usmjeriti pažnju sa te strane odakle je prijetila najveća opasnost da naše jedinice budu izmanevrisane i izgube artiljeriju, bacače i dio komore. *Zbog slabo procjenjene situacije, nebudnosti naših jedinica smenjen je sa dužnosti komandant divizije major Uroš Kukolj a ostali članovi štaba kažnieni su ukorom od strane štaba II Armije.* Sve se to desilo 19. III. 1945 god. Istraga se i dalje vodi. Divizijski komitet se sastao i prodiskutovao o svim stvarima koje su prouzrokovale gubitak artiljerije, komore i sanitetskog materijala. Na sastanku došli smo do zaključka da ie glavni i osnovni razlog slabo procieniena situacija, nedovoljna budnost, slaba disciplina i neodgovornost kod rukovodećeg kadra kao i pomanjkanje kontrole i pomoći od strane viših rukovodioca. Takođe smo

' Te borbe su vođene u reionu Gradačca, Gračanice i Modriče i na Trebavi ori 11. do 15. marta 1945. Diviziia ie usnela da protera četnike, ustaše 1 domobrane, da 11. marta zauzme Gradačac a 13. marta Modriču i da 14. marta prodre na Trebavu i dpiom svoiih snaea izbije na desnu obalu r. Bosne. U tim borbama ubijeno je 97 a zaroblieno 86 četnika. Diviziia ie imala 26 poeinulih, 68 ranjenih i 21 borca nestalog (vidi Arhiv VII, reg. br. 17-1/3, k. 271).

konstatovali da ni divizijski komitet nije se bio udubio u problem nediscipline koja je vladala u našoj diviziji. Zato smo riješili da sekretarijat napiše jedno pismo svim partiskim biroima i ćelijama, oslanjajući se na zadnje direktivno pismo CK KPJ,[7] koje će se temeljito proraditi. Pored ovoga riješeno je da divizijski komitet za 20 dana obiđe sve bataljonske biroe, štabske jedinice i bataljonska rukovodstva SKOJ-a gde će se temeljito proraditi ovaj problem. Na ovom sastanku raspravljano je pitanje kadrova. U zadnje vrijeme izbačeno je iz stroja veliki broj rukovodioca, kako smo to već ranije naglasili. Novi kadrovi koji se uzdižu na rukovodeća mjesta dosta su mladi, nedovoljno iskusni, sa gotovo nikakvim znanjem. Divizijski komitet je riješio da im se posveti najveća pažnja naročito u njihovom teoretskom uzdizanju, na taj način što će partiska organizacija i više rukovodstvo davati što više konkretne pomoći. Na ovom sastanku prisustvovali su komesar korpusa drug pukovnik Đ.[8] Lončarević i komesar Armije drug pukovnik Lompar.[9] Oni su dali na ovome sastanku nekoliko konkretnih prijedloga našoj partijskoj organizaciji.

Brojno stanje naše partijske organizacije:

16 brig -ćelija		**28, po spisku**	**193**	**61. KPJ, na licu**		**161**	**Cl. KPJ, kand.**			**30**
18	**„**	**„**	**28**	**„**	**212**	**„**	**155**	**„**		**10**
19	**„**	**„**	**30**	**„**	**191**	**„**	**„**	**142**	**„**	**„**	**12**
štab divizije i oko njega jed.			**10**	**„**	**49**	**„**	**„**	**37**	**„**	**„**	**8**
Svega ćelija		**96, po spisku**	**645**	**61. KPJ, na licu**		**495**	**61. KPJ, kand.**			**60**

Pored ovog broja dali smo oko 85 partijaca kao rukovodioce brigadne i bataljonske pa i 2 pomoćnika komesara brigada koji su pošli na dužnost pomoćnika komesara divizija (23 i 45 divizije) isto u našoj II Armiji. Odlaskom Vitomira Lazarevića iz 18 brigade znatno je oslabila Partija u toj brigadi. Pored toga pošao je jedan broj na traženje viših štabova za rukovodioce (većinom partiske) u pozadini i na terenu.

Socijalni sastav: seljaka ima oko 60%, radnika 30% a ostalo su intelektualci. Partijske organizacije i jedinice vrlo su mlade i nijesu u stanju da uoče probleme i da ih na vrijeme rješavaju. Ukoliko ih i uoče, rješavanje je dosta brzopleto i površno. Dnevni red na sastancima četnih ćelija dosta je šablonoziran. Nemaju još dovoljno mjerila ko može biti član Partije pa se u mnogim ćelijama i sektašilo. Bataljonski biroi su dosta mla-

[7] Verovatno se misli na pismo Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).

[8] Duro

• Blažo

di, često puta nepotpuni zbog stalnog izbacivanja četnih rukovodioca. Nijesu dovoljno očvrsli i često puta se ne osjećaju kao rukovodeća snaga koja može da rješava probleme. Divizijski komitet nastoji svim snagama da im pruži dužnu pomoć. Teoriski rad bio je takođe površan. Na teoretskim sastancima prorađivano je: »O masovnom partiskom radu« od Kalinjina, »Teorija Partije i organizaciono pitanje Partije«.

Radi što boljeg proučavanja pojedinih referata riješili smo da se pojedine teme proučavaju na bataljonskim partiskim konferencijama, onda u ćelijama, pa kad se dobro prouče onda prodiskutovati na bataljonskoj partijskoj konferenciji.

Sto se tiče vojničkog rada, on je bio vrlo slab i neplanski. Prije 15 dana stvoren je plan rada u diviziji ali se nije dovoljno sproveo u život. Veći dio boraca ne zna da rukuje sa automatskim oružjem a ima ih i takvih koji ne znaju da nišane. Mlađi vojni rukovodioci, naročito vodnici i desetari, slabo se osjećaju u četi i nijesu u stanju da pruže neko znanje borcima. Viši vojni rukovodioci, naročito iz štabova brigada, nijesu dovoljno u tome davali komandantima bataljona i drugim nižim rukovodiocima pomoći. Prije mjesec dana završen je niži podoficirski kurs pri štabu divizije koji je dosta koristio rukovodiocima i borcima. Borbenost je srednja, odlučnost i upornost nije dobra, diviziji nedostaje automatsko oružje. Teškog oružja nema.

Politički rad u četama pa i nekim bataljonima ne zadovoljava. Komesari četa su dosta mladi a slaba im se pomoć davala. Često puta i sami ne znaju mnogo i nijesu u stanju da pruže borcima ono što mora da da svaki komesar čete. Partija se pozabavila tim problemom i riješila da preko kurseva, skupnih sastanaka (komesara brigada, bataljona i političkih rukovodioca u četi), održavaju što češće sastanke na kojima će se prorađivati izabrani politički materijal koji je dat na proradu od strane komesara divizije. Pored toga sekretarijat će odabirati zgodne članke iz »Borbe« koji će se proučavati. Divizijski komitet pozabavio se je pitanjem podizanja političkog i kulturnog nivoa našeg oficirskog kadra. Mnogi, čak i rukovodioci, nemaju razvijene svijesti o sadašnjem uređenju naše države. U te probleme slabo se udubljuju. Održate su po nekoliko brigadnih političkih konferencija po svim brigadama. Postoji politički plan rada koji se sprovodi u život. Kulturno-prosvetni rad postoji, on se svakim danom sve više razvija. Postoje kulturno-prosvetni odbori bataljona i četa. Ima jedan manji broj nepismenih boraca. Radi se sa njima. Počeo je izlaziti divizijski list i to sa uspjehom kako po obimu tako i po sadržajima i problemima koje tretira. Počele su da se pišu četne zidne novine u mnogim bataljonima i nekim brigadama bataljonski i brigadni listovi. Na-

ročito je kulturni život razvijen u 19 brigadi, a donekle i u 18. Propagandni otsek postoji pri diviziji i brigadama. Oni dosta koriste političkom i kulturnom uzdizanju naših boraca, naročito divizijski. Pri diviziji postoji kulturna ekipa sa muzikom, koja je do sada pokazala lepih rezultata.

SKOJ-evska organizacija broji danas oko 900 članova. No ona se dovoljno ne osjeća. To je zbog toga što brigadna rukovodstva zbog raznih razloga nijesu stalna (premeštanje sa dužnosti na dužnost i izbacivanje iz stroja). Drugo što partiska organizacija i njeni rukovodioci vrlo su slabu pomoć davali aktivima a i pojedinim rukovodstvima. Tu še često radilo takođe bez nekog plana. Više se pričalo a manje radilo. Planskog teoretskog rada nije bilo. Ovim problemom divizijski komitet se pozabavio i Partija je počela davati više konkretnije pomoći SKOJ-u. Tu su se pravile krupne greške i po tome što ostala omladina nije obuhvaćena radom, tj. nijesu održavali skupne konferencije mladih komunista sa ostalom antifašističkom omladinom, već je bila ostavljena samoj sebi i komesarskom vaspitavanju na četnim političkim konferencijama.

5 ovog mjeseca počelo je veliko armisko takmičenje[10] između divizija, brigada, bataljona, četa, vodova, desetina, itd. Takmičenje se održava po svim granama, sektorima našeg života i rada. Partiska organizacija nastoji da bude svaki rukovodioc, borac, konjovodac, kuvar itd. obuhvaćen takmičenjem. Za najbolje jedinice, rukovodioce i borce koji u takmičenju postignu najbolje rezultate predviđene su nagrade. Za ovih pet dana najbolje su se pokazali borci i rukovodioci 19 brigade tako da su postigli lijepe rezultate po svim granama takmičenja, naročito u borbi sa Nemcima izvršujući stoprocentno svoj zadatak.

Pored svih nedostataka, grešaka i propusta vjerujem da će naša divizija, pravilnim i upornim radom partijske organizacije, uspjeti da ukloni sve te nedostatke i da će naša divizija ubrzo stati u red naših starih jedinica.

12 april 1945
Položaj

S komunističkim pozdravom,
pomoćnik politkomesara
25 srpske diviz. II Armije
Milorad Rakočević

[10] Reč je o takmičenju u jedinicama 2. armije od 5. aprila do 20. maja 1945. Takmičilo se u vojnom, političkom i kulturno-prosvetnom radu (vidi Arhiv VII. reg. br. 19-3. k. 1093).

BR. 93

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 3. UDARNOG KORPUSA OD 13. APRILA 1945. POLITIČKOM ODELJENJU 2. ARMIJE JA O VOJNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA KORPUSA[1]

POLITIČKI KOMESAR
III KORPUSA JUGOSLOVENSKE ARMIJE
13 aprila 1945

POLITIČKOM ODJELJENJU

I.

Partijsko-politički kadar u našem korpusu je vrlo mlad izuzev komesara divizije druga Zarije Skerovića koji se nalazi na dužnosti komesara divizije već 13 mjeseci. U XXVII diviziji partijsko-politički život je življi, pravilniji i osjeća se sposobnost samostalnog rukovođenja, što je uglavnom djelo druga Skerovića koji je imao iskustvo partijskog rada kroz rad politodjela i prenio na organizaciju svoje divizije. U XXVII diviziji nema pomoćnika komesara divizije, tako da dužnost sekretara divizijskog komiteta vrši komesar divizije. Predviđeni pomoćnik komesara divizije[2] nalazi se na partijskom kursu u Beogradu. Omladinski rukovodioc u divizijskom komitetu postoji i zadovoljava na svojoj dužnosti. Divizijski komitet ne osjeća se u potpunosti kao rukovodstvo, jer sekretar komiteta je u isto vrijeme i komesar divizije.

Partijski rukovodioci XVI i XX brigade zadovoljavaju, dok partijski rukovodioc XIX brigade je vrlo slab, i njegovo ostajanje dalje u toj brigadi štetiće pravilnom razvoju XIX brigade. Partijski rukovodioc XVI brigade je mlad i došao je na tu dužnost prije 2 mjeseca, ali polako ulazi u posao i može zadovoljiti, dok partijski rukovodioc XX brigade je stariji na svojoj dužnosti i snalazi se dovoljno u svom poslu, ali nema mnogo inicijative. Politički rukovodioci brigada takođe su vrlo mladi na svojoj dužnosti. Politički komesar Romanijske brigade primio je dužnost prije mjesec dana, a politički komesar XVI brigade prije 2 mjeseca, dok politički komesar XIX brigade je na toj dužnosti već pola godine. Uglavnom politički komesari brigada mogu zadovoljiti, ali još uvijek uz dobru i sistematsku pomoć političkog komesara divizije.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 18/1-6, k. 409.
[1] Reč je o Asimu Hodžiću.

Opšta karakteristika partijsko-političkih rukovodioca po bataljonima u XXVII diviziji da su vrlo mladi i neiskusni u radu. Dosta komesara bataljona ima koji još nedovoljno poznaju liniju Narodno-oslobodilačke borbe. Razlog tome je što se uopšte osjeća nedostatak političkog kadra radi velikog broja izbačenih iz stroja u poslednjim borbama i što se ljudi vrlo sporo razvijaju po toj liniji, kao i to da u našem korpusu ima vrlo mali broj intelektualaca koji bi imali više uslova za razvoj po toj liniji.

Partijsko-politički kadar po četama je isto tako mlad, vrlo krut i nesnalažljiv u radu. Taj kadar najviše i gine u borbama, tako da je pitanje njihove popune, a naročito pravilnog rada jedan od najvažnijih problema u partijsko-političkom radu. Kod njih se osjeća težnja da stvari riješavaju vojnički, ne približavajući se borcima i ne nastojeći da upoznavaju i pravilno izdižu pojedine borce. Vodnih delegata u jedinicama po nekada nedostaje dosta i s vremena na vrijeme popunjavaju se.

U XXXVIII diviziji partijsko-politički kadar nešto je slabiji od XXVII divizije. Komesar divizije[3] nalazi se na toj dužnosti već tri i po mjeseca. U početku se nije snalazio u svom poslu, bio je i suviše angažovan i bez potrebe u operativne zadatke jedinice i bavio se i suviše mnogo vojničkim pitanjima. Sada se u tom pogledu ispravio, ali nema još dovoljno elastičnosti i sistema u radu. Divizijski komitet je potpun. Pomoćnik komesara divizije[4] je vrlo mlad i nema još dovoljno organizacionih sposobnosti, a naročito mu nedostaje brzo reagovanje na probleme u partijskoj organizaciji. Omladinski rukovodioc nema još dovoljno sigurnosti i upornosti u radu. Uglavnom divizijski komitet XXXVIII divizije je vrlo mlad i potrebno mu je još dosta pomoći da bi mogao u potpunosti i samostalno da zahvati probleme svoje organizacije.

Partijski rukovodioci po brigadama su vrlo mladi i na toj dužnosti nalaze se prije mjesec-dva dana, a njihova karakteristika je da su još nesigurni u svom radu i nemaju dovoljno organizacionog iskustva. Pomoćnik političkog komesara XXI brigade je nešto bolji, iskusniji, ali mu je slabost što često puta zna da ostavi partijsku organizaciju po strani i da se bavi i suviše vojničkim pitanjima svoje brigade. Politički komesari brigada takođe su vrlo mladi i nemaju dovoljno sistema ni plana u radu. Naročito se osjetilo u ovoj diviziji da politički komesari brigada nisu redovno obilazili bataljone i ukazivali pomoć političkim komesarima bataljona. Isto tako smisao za samoizgradnju nije dovoljno razvijen, ali, može se reći, vrlo malo su radili.

[5] **Milutin Pejanović**

« **Miloš Ilić**

Partijsko-politički kadar po četama je skoro isti kao i u XXVII diviziji, jer se razvija pod istim takvim uslovima. U ovoj diviziji sada nedostaje 24 partijsko-politička rukovodioca i to većinom četnih.

Na teritoriji na kojoj je do sada djelovao III korpus postojala je korpusna vojna oblast sa sjedištem u Tuzli, sa pet komandi područja. U svih pet komandi područja postoje politički komesari koji su mogli odgovoriti svojim dužnostima. Oslobođenjem novih krajeva Istočne Bosne, potrebe za kadrom su velike, tako da ne mogu da zadovolje potrebe vojno-pozadinskih ustanova. Komanda Majevičkog područja nije mogla u potpunosti da obuhvati čitavo svoje područje radi djelovanja četničkih grupa.

II.

Naš korpus popunjen je i popunjava se od februara mjeseca do danas novim ljudstvom iz Srbije i jednim djelom je popunjen iz Metohije. Glavno pitanje koje je postojalo pred naše jedinice bilo je pravilno prihvatanje tog novog vojnički neukog i politički neobrađenog ljudstva. To je predstavljalo ozbiljan problem pred naše jedinice. Prva partija od 3.500 ljudi, koja je primljena u naš korpus polovinom januara, prošla je za kratko vrijeme kroz dopunske bataljone, kroz kratke kurseve. Ti kursevi koji su trajali svega 20 dana nisu bili dovoljni da se neuka masa boraca ni približno osposobi za teške borbe koje su otpočele svršetkom januara i trajale čitav februar. Unutarnji razlozi stanja jedinica nalagali su da se moraju popunjavati odmah. Brigade su bile pale na 3 [00] do 400 boraca. Pripreme za pravilan prihvat ljudstva bile su dovoljne, a naročito političke pripreme. Ali i pored toga bilo je pojedinih brigada (XVII i XXI) koje nisu u početku shvatale ozbiljno pitanje primanja novog ljudstva. To je imalo izvesne negativne posledice na borbenost jedinica, ali je brzo otklonjena ta greška, tako da je novo ljudstvo uglavnom prihvaćeno dobro.

Razlike u kvalitetu borbenosti novih boraca bile su u početku izrazite. Borci iz istočnog kraja Srbije bili su slabiji i politički vrlo malo zainteresovani. U tome su naročito odskakivali Vlasi. Postavilo se kao najvažnije pitanje održati bezbednost jedinice i zainteresovati nove borce za politički rad i upoznati ih sa razvojem i ciljem naše borbe. Borbenost jedinica znatno je opala, naročito u onim brigadama gdje štabovi brigada nisu ozbiljno i pravovremeno shvatili to pitanje.

Sa tim novim ljudstvom i sa prilično razvodnjenim jedinicama ušlo se u borbu sa 22-gom njemačkom divizijom, koja se probijala od Sarajeva preko Vlasenice, Zvornika ka Bijeljini.

Naše snage počele su sa napadima od Sokolca i vodile borbu čitav mjesec dana skoro sve do Janje.[5] Zimski uslovi borbe, kao i to, da su jedinice po 15 dana, pa i štabovi brigada i divizija bili na otvorenom polju, djelovali su dosta teško na nove borce iz Srbije. Stari borci rukovodioci izjavljivali su da su im to bile teže borbe nego u nekoliko njemačkih ofanziva koje su vršene protiv nas. Uslovi za rad, i vojnički i politički, bili su vrlo slabi. Može se reći da nekog sistematskog rada uopšte nije bilo. Radi izvesnih slabosti koje su se ispoljile, često puta bataljoni po čitavih 15 dana nisu znali razvoj operacija na Istočnom frontu, niti ikakve političke događaje. U tom pogledu su podbacila obadva štaba divizije. Oštro se postavilo pitanje sačuvati ljudstvo u jedinicama da ne dezertira. Pojave dezerterstva bile su u obadve divizije vidne. Iz obadve divizije tada je dezertiralo oko 150 boraca, koji su docnije većinom ili povraćeni, ili pohvatani. Dezerterstva u neprijateljske redove nije bilo, izuzev jedne manje grupice koja se u borbi sa četnicima predala. Organizovanog dezerterstva bio je (samo jedan slučaj, 6 boraca). Taj problem rešavali smo i to nam je uveliko pomoglo pojačanjem političkog rada i pravilnijom ishranom.

Tada je bilo i nekoliko slučajeva samoranjavanja, samotrovanja sa duvanom i barutom. Takvih slučajeva bilo je oko 15 i nešto veći u XXXVIII diviziji nego u XXVII.

Ulazak u prve, povezanije, složenije frontalne borbe u borbi sa 22-gom njemačkom divizijom, naša rukovodstva, počevši od štaba korpusa pa na dolje, nisu pravilno shvatila. Ponekada se očito ispoljavalo i kod rukovodioca nepoverenje prema mladim jedinicama II Armije, koje su tada djelovale sa našim snagama. Bilo je i takvih pogrešnih tumačenja kod štabova brigada da su pitanje frontalnog načina ratovanja shvatili kao pitanje držanja izvesne odbrambene linije bez ikakvih rezervi, a naročito bez upotrebe manevra u okviru jedne brigade ili divizije. To je dovelo do toga da je borba 22-ge njemačke divizije ulila prilično poverenje naših boraca i rukovodioca u borbenost te divizije. Slaba veza, nedovoljna upotreba automatskih oruđa, neracionalno korišćenje bacača, nemanje smelosti da se izvrše smeli manevri, nemanje planske vatre, slaba izviđačka služba, nedovoljno udubljivanje u dobivene zadatke kao i neshvatanje u potpunosti značaja uništenia niemačke divizije, pokazalo je da naše jedinice i vojnički i politički stoje i temelie se na partizanskim shvatanjima. To je naročito očito i još i danas

[5] **Borbe protiv nemačke *22.* pešadiiske diviziie vođene su na komunikaciji Vlasenica — Drinjača — Zvornik — Bijeliina od 16. januara do kraja februara 1945. U tim borbama su učestvovale i 27. i 38. udarna divizija NOVJ (vidi Arhiv VII. reff. br. 5-22. 6-22 i 7-22. k. 1111. reg. br. 3-4, k. 1112A. reg. br. 23-5. 26-5 i 30-5. k. 1258. reg. br. 5-13. k. 272A, reg. br. 41-2. k. 409; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 516—521).**

se proteže kroz štabove bataljona, a naročito komande četa i niže vojno-političko rukovodstvo. Očito je bilo da se u tim operacijama nisu snalazili ni vojnički ni politički rukovodioci. Politički komesari u takvim uslovima teške borbe nisu reagovali na izvesne probleme koji su bili izraziti, a naročito nisu djelovali ublažavajuče i sa objašnjavanjem na gubitke koji su bili osjetni u tim borbama.

U tim borbama naročito je bio izbačen veliki broj iz stroja četnih i bataljonskih rukovodioca, koji su pokušavali u dosta slučajeva i rešavali zadatke istrčavajući u prve borbene redove i ostavljajući time jedinicu bez komandovanja. Samo XXXVIII divizija imala je oko 130 rikovodioca izbačenih iz stroja, od kojih najveći broj četnih i bataljonskih.

Poslije tih operacija u kojima su i pored svih nedostataka jedinice izašle sa jednim iskustvom koje je nesrazmerno plaćeno u žrtvama, postavilo se je kao najvažnije pitanje popune vojno-političkog kadra. Novi borci izašli su prekaljeni u toku borbi. Bilo je novih boraca koji su došli za desetare i vodnike. Ukupni gubitci u obadve divizije bili su oko 1.500 izbačenih iz stroja. Pitanje nižeg vojno-partijsko-političkog kadra bilo je dosta teško rešiti. Za komandire četa došao je priličan broj boraca iz 13-ste SS divizije koji su prešli na našu stranu drugim oslobođenjem Tuzle (17 septembra 1944 g.). To je bio jedini izvor vojničkog kadra, koji su se u borbama pokazali vrlo hrabri i ulijevali povjerenje kod svih boraca. Popuna partijsko-političkog kadra izvedena je od starijih boraca pa i onih iz 1943 i 1944 godine, koji su se nešto više razvili, ali čije je znanje vrlo malo i kojima treba svakodnevna pomoć.

Posle kraćeg odmora od svega 7 dana, jedinice su pošle na novi zadatak prema Romaniji sa zadatkom čišćenja Sokolca, Rogatice i pripremom za oslobođenje Sarajeva.[6] Uslovi stanbeni i ishrane jedinica su se nešto izmjenili. Pitanje ishrane je rešeno iz Srbije, a uslovi stanovanja jedinica nisu bili više teški s obzirom na početak proljeća.

U to vrijeme dobili smo drugu partiju boraca, oko 2.000, sa Kosova i Metohije. Ti borci su dosta sirovi, naročito Arnauti,

' U opštim pripremama za konačno oslobođenje Jugoslavije, početkom marta 1945, Generalštab JA je naredio 2, 3. i 5. korpusu da ovladaju prilazima Sarajevu i stvore uslove za oslobođenje Sarajeva. U tom cilju, a po završetku borbi u rejonu Zvornika i Drinjače i posle čišćenja Papače od četnika, 3. udarni korpus je, do polovine marta, upućen ka Sarajevu. Ön je 8. marta zauzeo Sokolac a potom Rogaticu. Po naređenju Generalštaba, od 17. marta 1945, za sarajevsku operaciju formiran je Operativni štab. Pod komandom toga štaba bili su 2. i 3. korpus, Operativna grupa 5. korpusa i Grupa brigada zeničkog sektora. Ove jedinice su nastavile operacije i 6. aprila oslobodile Sarajevo (vidi Arhiv VII, reg. br. 15-jl, k. 272, reg. br. 41-2, k. 409, reg. br. 44-5, k. 1258; i »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 571—581). *

od kojih jedan veliki broj ne zna naš jezik. Oni su odmah raspoređeni u jedinice zato što ih je veliki broj svršio bivšu jugoslovensku vojsku i što su prošli kroz obuku u Vršcu. Arnauti su unijeli među nove borce prilično borbenosti. Općenito su se u borbama držali vrlo dobro, izuzev u XVI muslimanskoj brigadi, gdje su se krile izvesne nepravilnosti od strane rukovodstva prema njima. Vrlo su sirovi, paze mnogo do vjerskih običaja i o tome se moralo povesti ozbiljno računa (bilo je slučajeva, ako ga rukovodioc opsuje, da neće da ide u borbu). Politički sa njima je dosta teško raditi jer ih je veliki broj nepismenih, ne znaju jezik, ali se oduševljavaju vrlo brzo pravilnim postupcima i brigom rukovodioca za njih i postali su vrlo borbeni, i uticali na borbenost jedinica. Naročito pozitivnu crtu koju su unijeli u jedinice, to je razvijanje smisla za upornije držanje položaja u odbrani, što općenito nedostaje kod starijih boraca i nižih rukovodioca.

Treća partija od 3.000 boraca iz okoline Čačka, Užica, iz jednog djela Istočne Srbije, bila je nešto bolja. Oni su, sem kurseva koje su završili u Srbiji, bili u našem dopunskom centru više od mjesec dana i povremeno po partijama slati u jedinice prema njihovim sposobnostima, tako da su pravovremeno bili obuhvaćeni vojno-političkim radom i slati u jedinice. Time se postiglo dvoje, prvo što se je kroz centar mogao izvršiti pravilniji izbor i izvoditi obuka i drugo što se nisu borbene jedinice zatrpale velikim brojem neukih boraca. Pokazalo se da ako se jedinice zatrpaju sa velikim brojem boraca, onda nisu u stanju mladi četni i bataljonski rukovodioci da savladaju to ljudstvo i radi toga žrtve su mnogo veće, a zadatci se ne izvršavaju uredno. Iz dopunskog centra u kome je bila organizovana nastava nije bilo dezerterstva. Svega je pobjeglo 13 boraca od ukupnog broja 3.500. U jedinicama nakon popune uglavnom nije bilo dezerterstva, mada je to pitanje uvek postavljeno kao pitanje pravilnog rukovođenja i odnosa među borcima. Pitanje bratstva nije predstavljalo ozbiljan problem, mada je u početku bilo dosta istupa koji su govorili da to može postati ozbiljan problem radi držanja Srbijanaca prema Bosancima, a naročito prema Muslimanima, kojih ima priličan broj, naročito u četnom i bataljonskom rukovodstvu. To je naročito preovladano udaljavanjem od Drine, a naročito pojačanim političkim radom. U pripremama za Sarajevo,[7] koje su trajale skoro mjesec dana, osjetilo se kod svih boraca bez razlike veliko raspoloženje i pored gubitaka i oštrih borbi koje su vođene oko Sokolca[8] i Crvenih

[7] Misli se na vojno-političke pripreme za oslobođenje Sarajeva.

[8] Borbe oko Sokolca vođene su u prvoj polovini marta 1945. U njima su učestvovale jedinice 27. udarne divizije. Prema pismu komandanta ove divizije Miloša Zekića, od 9. marta 1945, koje je upućeno Stabu

Stijena,[9] gdje su naše jedinice imale oko 1.000 izbačenih boraca iz stroja. Raniji nedostatci u organizovanosti borbe, razvijanju smisla, povezanijih, složenijih akcija, prelaza na frontalne borbe, ublaženi su, a u nekim brigadama postignuti i uspjesi, ali još ne zadovoljavaju i ne odgovaraju potrebama koje se moraju u tom pogledu postići. Tako XVII brigada, radi provlačenja slabosti koje su se ispoljile i u februaru mjesecu i u ovim borbama za Sarajevo, imala je najveći broj izbačenih rukovodioca iz stroja.

I pored svih nedostataka koji su još očiti, poslednje složenije borbe imale su pozitivne strane za razvoj jedinica. Kroz štabove prodrlo je shvatanje da je pitanje pomoćnih grana rada (veza, izviđanje, inžinjerija itd.) jedan od osnova da se pravilno operacije izvode. U tom pogledu napredovalo se dobar korak napred, ali još ne zadovoljava ni u današnjem razvoju naših jedinica. To je naročito vidno kod bataljonskih vojno-političkih rukovodioca, a u četnim komandama to ie ozbiljan problem. Četni vojno-politički rukovodioci, vodnici i desetari su vrlo neiskusni i pitanje njihovog uzdizanja i osposobljavanja vojnički i politički je težište rada.

Danas je općenita pojava da sve jedinice više vole dnevne nego noćne borbe. To je ipak pozitivna strana radi veće preglednosti i u operacijama i pravilnijeg komandovanja, a karakteristična je crta da svi novi borci redovno i uvijek ne snalaze se u noćnim borbama.

Danas stanje u jedinicama je dosta dobro i pored nedostataka i priličnog gubitka u kadru. Borbenost jedinica je dosta dobra, što se pokazalo i na Sarajevu gdje su naše jedinice izvršile prve svoj zadatak. U jedinicama ne postoje neki naročiti problemi izuzev najvažnijeg, a to je sistematskog uzdizanja i osposobljavanja vojno-političkih rukovodioca, čije je znanje kako stručno vojničko, tako i političko vrlo nisko.

Preduzeti su manji kursevi za vodnike i desetare po divizijama i oni pokazuju dobre rezultate. Kod svih jedinica postoji raspoloženje za daljne operacije.

Na pitanju uzdizanja političkog kadra i izdizanja političke svijesti kod novih boraca, osnovno je kod nižih političko-partij-

3. udarnog korpusa, Sokolac je 8. marta 1945. oslobodila 19. birčanska brigada (vidi Arhiv VII, reg. br. 9-22, k. 1111, reg. br. 41-2, k. 409).

[9] Borbe oko Crvene stijene vođene su od 28. marta do 4. aprila 1945. U ovim borbama su učestvovale jedinice 27, 37, i 38. udarne divizije. One su opkolile delove nemačke 181. pešadijske divizije, ali su ovi posle intervencije nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« od Olova prema Sokolcu uspeli da se povuku ka Sarajevu (vidi Arhiv VII, reg. br. 44-5, k. 1258, reg. br. 41-2 i 9-8. k. 409; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 571—581).

skih rukovodioca pružiti im pomoć i zavesti jaču kontrolu, a kod boraca probuditi još nedovoljan interes za politički rad.

Stanje po vojno-pozadinskim ustanovama nije ravnomjerno. Korpusna vojna oblast sa sjedištem u Tuzli, gdje se prije mjesec dana nalazio i štab korpusa, uglavnom je djelovala pravilno i zahvatila probleme vojno-pozadinskih ustanova. Romanijsko područje je bilo prilično udaljeno i bez dovoljno pomoći i kontrole, dok Posavsko-trebavsko i Majevičko područje nisu mogli u potpunosti da ovladaju čitavim terenom radi prisustva jačih četničkih grupica na Majevici i Trebavi. Danas, oslobođenjem čitave Istočne Bosne, djelokrug rada vojno-pozadinskih ustanova proširio se i pitanje popune komandi mjesta u Sarajevu, Zenici, Varešu, Maglaju, Zavidovićima, Doboju, Bijeljini, Brčkom palo je uglavnom na naš korpus. Neka su mjesta već dobila svoje komande, ali u novooslobođenim krajevima još nisu stale čvrsto. Naročito za Sarajevo, potrebe u kadru po svim linijama su velike. Popuna u svim tim komandama još nije izvršena, ali će se za nekoliko dana izvršiti.

Na teritoriji Istočne Bosne ostale su još nekolike četničke grupice koje ometaju pravilan rad i uspostavu narodno-oslobodilačkih odbora na čitavom teritoriju Istočne Bosne. Te četničke grupe nalaze se sjeverno od Sarajeva na prostoriji do Kladnja, u jačini od 500 ljudi. Tako isto postoji jedna grupa na Majevici i Trebavi kao i na Ozrenu. Prema Goraždu i Višegradu nalazi se isto tako jedna manja grupa. Pred jedinice divizije Narodne odbrane i naše jedinice koje su poslije završenih operacija u dolini rijeke Bosne ostale na teritoriji Istočne Bosne, nameće se hitno i neodložno uništenje tih četničkih grupa. Uglavnom te četničke grupe su demoralisane i kriju se po šumama, ali na Majevici su bili aktivni, napadali su naše kurire, saobraćajne linije itd.

U srebreničkom kraju, gdje je je kod muslimanskog življa ustaški uticaj bio vrlo jak i gdje se nalazi sakriveno oko 200 ustaša i milicionera, stanje se popravlja. Zeleni kadar i ustaška milicija koji su djelovali oko Olova, Zenice, Zavidovića, Modrice, uglavnom se raspao. Njih uglavnom viša ne postoji, jer se veliki broj predao našim jedinicama. Ali, pred nama se postavlja neodložno i što brže formirati udarne grupe, koje će uništavati ostatke četničkih grupa, koje se još nalaze na teritoriji Istočne Bosne. To su uglavnom domaće grupice sa manjim grupicama srbijanskih četnika, koji su nastojali da se prebace preko Drine za Srbiju.

III.

Plan rada postavljen je prije 3 mjeseca i određene teme u radu. Plan rada obuhvatao je osnovne teme iz razvoja, tekovina

i ciljeva Narodno-oslobodilačke borbe. To je bilo potrebno radi toga što su stalno pristizale nove partije vojnika. Taj plan nije proveden i samo početne teme su obrađivane u jedinicama. Nije mogao da se sprovede radi teških uslova u kojima su jedinice operisale i radi slabe kontrole u pogledu izvršenja postavljenog plana. Plan se nije mogao u potpunosti sprovesti, ali se u izvršenju plana moglo više uraditi da je ukazana veća pomoć, a naročito da je provedena jača kontrola. Taj plan još uvijek stoji i po njemu se mora i raditi, jer stalno pristižu nove i politički nesvjesne mase boraca.

Da bi se plan i proširenje političkog rada povećao, mi smo formirali propagandno odjeljenje u korpusu i propagandne otsjeke u divizijama i po brigadama. Do sada još nisu u potpunosti organizovani propagandni otsjeci po brigadama, jer u našem korpusu izbor kadra nije najbogatiji i ono što je glavno, nije kod nas postojalo dovoljno shvatanje za razgranjavanje pro- te pagandnih otsjeka.

Naše propagandno odjeljenje napravilo je izvjesne uspjehe, ali još nedovoljne. Zadatak je bio i to možda najvažniji osigurati u jedinicama, brzo obaveštavanje o političkim događajima. Radi toga izdali smo »Nedeljni pregled«,[10] koji je donosio sve važnije političke događaje u svijetu i kod nas u toku 7 dana. On je uveliko pomogao radu političkih komesara, baš radi toga što su jedinice djelovale na dosta udaljenom kraju i što mi uopšte nismo dobijali čitavo vrijeme uredno i na vrijeme našu centralnu štampu (»Borbu« i »Politiku«), Dobijali smo je, a tako isto i sada dobijamo sa zakašnjenjem 5, 10 pa i 15 dana. Uvijek neredovno dobijamo pojedine brojeve, a neke brojeve uopšte nismo ni dobili, nego smo morali kupovati u Srbiji, da bi se koristili njima. To je nastalo radi toga što smo mi sa propagandnim odjeljenjem Generalštaba uredili da dobijamo novine preko II Armije, i tako je često puta nastajala zbrka i odilazile su novine za jedinice za koje nisu bile dodeljene.

Moj rad sastojao se je u održavanju povremenih sastanaka u obadve divizije. U januaru mjesecu prisustvovao sam sastanku divizijskih partijskih savjetovanja u obadve divizije, gdje su uglavnom postavljeni zadatci učvršćenja vojničke discipline i pitanja pravilnog prihvatanja ljudstva. Prisustvovao sam na 3 sastanka divizijskog komiteta XXXVIII divizije i na 2 sastanka divizijskog komiteta XXVII divizije.

Održao sam 2 sastanka političkog komesara divizije i političkih komesara brigada u XXVII i XXXVIII diviziji. To je bilo u toku februara i marta mjeseca i jedan u aprilu. Održao sam još 2 sastanka političkih komesara bataljona u XVII brigadi

[10] Odnosi se na list koji je izdavao Stab 3. udarnog korpusa JA.

i XXI brigadi. Poslije završenih operacija na Sarajevo održao sam sastanak pomoćnika polkomesara i političkih komesara sa političkim komesarom divizije i šefom propagandnog otsjeka u XXXVIII diviziji. Ovih dana treba isti taki sastanak održati u XXVII diviziji. Zadatci su postavljeni u duhu direktiva koje je postavilo političko odjeljenje i u vezi nedostatka koji stoji u jedinicama.

Pored sprovođenja opšteg političkog plana u jedinicama, pred nama se nameće nužno izdavanje korpusnog lista čiji će prvi broj izaći 1 maja o.g. Pokazalo se da »Nedeljni pregled« nije dovoljan i da se nameće neodložno pitanje obrade vojno-političkih tema u jednom takvom listu. To je još i radi toga važno, što je dopisništvo u našim jedinicama bilo do sada vrlo slabo razvijeno.

Pored toga održana su šira savjetovanja sa štabovima brigada i štabovima divizija.

IV.

Pet odreda koji su djelovali na teritoriji Istočne Bosne, a koji su bili pod našom kontrolom, sada su naređenjem Generalštaba stavljeni pod komandu divizije Narodne odbrane. Stanje u tim odredima bilo je zadovoljavajuće, sem Kladanjskog odreda koji se tek poslednjih dana sredio u zajednici i spajanju sa Birčanskim odredom. Naše teškoće naročito su velike u pitanju popune vojno-političkog kadra u jedinicama, a naročito u vojno-pozadinskim ustanovama na teritoriji čitave Istočne Bosne, gdje mi moramo davati kadar. Isto tako radi velike teritorije otežana je kontrola, a naročito posle oslobođenja čitave Istočne Bosne, kada treba popuniti vojno-pozadinske ustanove novooslobođenih gradova.

Potrebno bi bilo, ako je to moguće, da nam se uputi drug Asim Hodžić, koji se sada nalazi na političkom kursu u Beogradu. On je predviđen za pomoćnika komesara XXVII divizije i njegovo mjesto ne možemo popuniti sopstvenim kadrovima.

U našem korpusu personalna pitanja još nisu sređena. Predloge koje smo uputili prije dva i po mjeseca za unapređenje oficira i proizvođenje, još nismo ništa po njima dobili. Tako da u našem korpusu ima veliki broj neproizvedenih i neunapređenih oficira. XVIII brigada ima samo komandanta brigade proizvedenog u čin oficira.

Preformiranje jedinica na novu formaciju[11] ide dosta sporo. Razlog tome je nemanje dovoljno kadra. Ipak preduzeli

[11] U pitanju je naređenje Generalštaba JA od 14. marta 1945. kojim je data nova formacija vojnih i političkih organa u jedinicama JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 24-1/1, k. 717).

smo mjere da se organizacija streljačkih divizija tipa A jačine 6.000 boraca provede što prije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,[12]
M. P. pukovnik,

BR. 94

UPUTSTVO ŠTABA 9. UDARNE DIVIZIJE OD 15. APRILA 1945. SVIM ŠTABOVIMA I KOMANDAMA POTCINJENIH JEDINICA O TAKMIČENJU JEDINICA 4. ARMIJE JA U PERIODU OD 15. APRILA DO 15. MAJA 1945. GODINE[1]

STAB
IX UDARNE DIVIZIJE IV JUGOSLOVENSKE ARMIJE
Broj 553/45.
15. aprila 1945. g.

ŠTABU IV SPLIT. UDARNE BRIGADE

Dostavljamo vam plan za jednomjesečno takmičenje među jedinicama IV Armije kroz period od 15. aprila do 15. maja t.g.[2] Ovaj plan je dostavljen od Štaba Armije i obuhvaća ne samo vojnički i politički dio, već će se takmičenje vršiti i po ostalim sektorima rada.

1) Politički dio:

Politički komesari brigada i divizija i njihovi pomoćnici kroz navedeni period treba da prorade »Imperijalizam« od Lenjina.

Politički komesari bataljona i četa u isto vrijeme prorađivati će Titovu knjigu »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941 — 1944«.

2) Koja će jedinica bolje proraditi materijal o Istri i Slovenskom Primorju, koji je objavljen u raznim našim centralnim

[12] **Politički komesar je tada bio Blažo Đuričić.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18-1/1, k. 843.**

[2] **Pored plana za jednomesečno takmičenje, Političko-prosvetno odeljenje 4. armije je 17. aprila 1945. izdalo uputstvo o takmičenju (vidi dok. br. 97).**

listovima (»Borbi« itd.) i čiji će borci biti prema tome bolje upoznati s položajem Istre i Slovenskog Primorja pod fašističkom okupacijom, njihovu borbu za oslobođenje, današnje stanje u tim krajevima itd.

3) U kojoj će se jedinici dnevna štampa organizovanije prorađivati.

4) Koja će jedinica bolje organizovati prihvat novih boraca.

II) Vojnički dio:

1) Koja će jedinica najprije organizovati svoje štabove, što će se ogledati u brzom i točnom izvršavanju naređenja pretpostavljenih štabova.

2) Koja će jedinica postići bolje rezultate u predstojećim akcijama primenjujući taktiku opkoljavanja i uništavanja.

III) Propagandni otsjeci:

1) Koji će propagandni otsjek najbolje organizovati ovo takmičenje, što će se najbolje vidjeti u rezultatima i raspoloženju boraca i rukovodioca tokom samog takmičenja. U vezi toga izdavati samo dnevne biltene o postignutim rezultatima, organizovati komisije, pisati u svim našim listovima, govoriti na svim našim konferencijama i slično.

2) Koja će jedinica u oslobođenim gradovima i selima ispisati više parola i izlijepiti više plakata.

3) Koja će jedinica bolje prirediti proslavu 1. maja — dana borbe i rada našeg naroda.

4) Koja će jedinica poslati više dopisa političko-prosvjetnom otsjeku Divizije i koja će tokom akcija postići najveću brzinu u dostavljanju istih.

5) U kojoj će jedinici rukovodioci napisati više članaka i dostaviti iste političko-prosvjetnom otsjeku Divizije.

6) Koja će jedinica izdati više zidnih i džepnih novina, bataljonskih, brigadnih i divizijskih listova. Računaju se samo oni koji se dostave političko-prosvjetnom otsjeku.

7) Koja će jedinica likvidirati više nepismenosti.

8) Koji će političko-prosvjetni otsjek što tačnije bilježiti rezultate takmičenja i iste na vrijeme dostavljati propagandnom odjelu divizije.

IV. Artiljerija:

1) Koji će divizion imati najuredniju štapsku službu.

2) Koja će baterija osposobiti više drugova za rad sa goniometarbusolom.

3) Koji će divizion osposobiti više drugova za rad sa radiostanicama-radiotelefonijom.

4) Koja baterija brdskih topova 75 mm M. 1 iz borbenog položaja najbrže rasklopi, prenese na rukama na nov položaj udaljen 300 metara, sklopi topove, orijentiše bateriju da bude spremna za gađanje sa datim elementima.

5) Koji divizion će imati najbolje njegovanu stoku i uređen zaprežni materijal.

6) Koji motorizovani divizion će imati najmanje povreda saobraćajnih pravila (nepravilna vožnja, nepravilno parkiranje itd.).

7) a) Koje će PK odjeljenje postići najveću brzinu na rukama na daljinu od 500 metara.

b) Koje će PK odjeljenje najbrže biti spremno za paljbu računajući od momenta zaustavljanja kamiona, s tim da se položaj topa nalazi 100 metara udaljen od mjesta zaustavljanja kamiona.

c) Koje će PK odjeljenje imati najbolji uspjeh u gađanju upregnutom puškom u pokretnu metu.

8) Koji će divizion najurednije davati dnevne borbene izvještaje, dostavljati operativne izvještaje, voditi utrošak municije i goriva.

V. *Jedinice za vezu:*

1) Koja će jedinica bolje i brže uspostaviti vezu u akcijama i za vrijeme odmora.

2) Koja će jedimca zapljeniti više tehničkog materijala.

3) U čijoj će jedinici biti manje kvarova na aparatima i manje prekida na linijama.

4) Koja će jedinica imati manje gubitaka u ljudstvu i materijalu.

VI. Otsjeci kadrova — personalna povjereništva:

1) Tko će najbolje organizirati otsjek za kadrove.

2) Čiji će otsjek u toku takmičenja najprije dostaviti kartoteku oficira, podoficira i političkih rukovodioca.

3) Čiji će otsjek najurednije, najtačnije i na vrijeme obavljati poslove za kadrove.

4) Čiji će otsjek najbolje provesti evidenciju svih boraca i rukovodioca koje treba unaprediti ili odlikovati.

VII. Intendantura:

1) Koja će intendantura najurednije vršiti snabdjevanje jedinica sa ljudskom i i očnom hranom.

2) Koja će intenc ntura najbolje i najpravilnije srediti ratni plijen i predati ga višoj intendanturi.

3) Koja će intendantura imati najurednije zadužne spiskove.

4) Koja će intendantura imati najurednije radionice i izvršiti najviše opravaka i radova oko obuće i odjeće.

VIII. Inžinjerija:

1) Koja će jedinica opraviti najviše vještačkih **objekata** na komunikacijama.

2) Koja će jedinica spasiti najviše miniranih mostova od rušenja.

3) Koja će jedinica najprije i najbrže pročistiti od mina utvrđene zone za prelaz motorizacije i pješadije.

4) Koja će se jedinica najviše zauzeti u izradi objekata poljske fortifikacije.

IX. Sanitet:

1) Koja će se jedinica najviše istaći u stvaranju prenosnih higijenskih kupatila, kao i sprovođenju šurenja i kupanja.

2) Koja će jedinica imati najurednije pitanje opskrbe zdravom vodom (hloriranjem).

3) Koja će se jedinica najviše istaći u iznašanju i spašavanju ranjenika, kao i brzoj evakuaciji istih.

4) Koja će se jedinica najviše istaći u čistoći u zgradama gdje stanuju borci.

X. *Obavještajni otsjek:*

1) Koja će se jedinica najviše istaći u identifikovanju neprijatelja, kao i prikupljanju neprijateljskih dokumenata i podataka (zarobljavanjem neprijateljskih vojnika i oficira).

2) Koja će se jedinica najviše istaći u što bržem prikupljanju podataka o neprijateljskim garnizonima, kao i što bržem dostavljanju istih.

XI. Auto-četa:

1) U kojoj će auto-četi biti tokom takmičenja manje kvarova i koja će jedinica osposobiti i dovesti u ispravno stanje više motornih vozila.

2) U kojoj će četi šoferi za vrijeme vožnje biti najdisciplinovaniji.

»Imperijalizam« od Lenjina treba da prorade, sem komesara i pomoćnika komesara brigada, svi članovi štaba i šefovi otsjeka. Potrebno je da jedan od njih pripremi referat poslije kojeg će se predmet prorađivati a na koncu izvršiti ispitivanje. Knjigu Tita »Borba za oslobođenje« prorađivati djelomično, spajajući članke koji imaju nešto zajedničko. Praktikovati skupno učenje, jer nemamo dovoljno knjiga.

Članke o Istri najbolje je uzeti najvažnije s obzirom da sve naše jedinice nemaju. Kao osnov -.iužiti se člankom Smodlake iz »Nove Jugoslavije«.[3] Najbolje bi bilo da se o Istri i

[5] **Odnosi se na članak dr Josipa Smodlake »O razgraničenju Jugoslavije i Italije«, koji je objavljen u posebnoj zbirci članaka odabranih iz časopisa za politička i društvena pitanja »Nova Jugoslavija« (vidi str. 80—86, izdanje 1945).**

Slovenskom Primorju pripremi referat koristeći se svim člancima i da se dalje prorađuje, kao svaka druga tema. U treću tačku političkog dijela obuhvatite deklaraciju privremene vlade[4] i članak Bevca »Ispunimo glavne zadaće u našoj pozadini«,[5] s obzirom da te dvije važne stvari nisu dovoljno ranije prerađene u našim jedinicama.

U poslednjim akcijama primjećeno je da naše jedinice ne koriste dobro artilerijsku i minobacačku vatru, da bi odmah izvršile juriš, već se čeka. Zbog toga u vojnički dio plana unijeti kao tačku 3. koja će jedinica na obuci i borbi najbolje koristiti artilerijsku i minobacačku vatru i iza nje neposredno izvršiti juriš. U našim jedinicama, iako već dugo vremena radimo pješadijski egzercir, on još nije dobro uvježban i formalna strana discipline je prilično slaba. Zato također kao tačka 4. uzeti koja će jedinica najbolje proraditi strojevu obuku i postići najčvršću disciplinu.

Detaljnije o formiranju komisija koje će kontrolisati i dostavljati rezultate takmičenja, o zadacima političko-prosvjetnih otsjeka kroz takmičenje, upoznat ćete se sa razrađenim uputama političko-prosvjetnog otsjeka divizije, koje se dostavljaju političko-prosvjetnim otsjecima nižih jedinica.

Pošto u periodu takmičenja pada Prvi maj, dan borbe i rada naših naroda i državni praznik, to izvršiti pripreme za njegovu proslavu a o načinu proslave detaljnije upute o organiziranju stići će pred sam dan kad pada taj veliki praznik.

Kako vidimo iz samog plana, takmičenje se nije ograničilo samo na vojno-politički dio, već i na ostale sektore rada. Pravilno organizovanje takmičenja, dobra kontrola i brižljivo sakupljanje rezultata, pomoći će mnogo u riješavanju temeljnog vojno-političkog programa organizacije štabova. Naš put vodi u Istru i zbog toga pripremiti preko radnih političkih konferencija sve jedinice na pravilno i primjerno držanje i poznavanje Istre i onih krajeva koji trebaju i moraju nama pripasti.

Političko-prosvjetni otsjeci moraju se najviše angažovati u takmičenju uz pomoć i kontrolu štabova brigada i bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — p.pukovnik: I.[6] Radaković

Komandant — p.pukovnik: Ljubo Truta

M. **P.**

*** Deklaracija Privremene narodne vlade Demokratske Federativne Jugoslavije objavljena je 9. marta 1945 (vidi dok. br. 17. objašnjenje 2).**

[5] Članak Edvarda Kardelja Bevca »O današnjem glavnom zadatku pozadine« objavljen je u listu »Borba« 14. februara 1945. godine.

[8] Ilija

BR. 95

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 15. APRILA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTClNJENIH BRIGADA POVODOM DEPEŠA GENERALŠTABA JA U VEZiI SA ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE JUGOSLAVIJE I POTPISIVANJEM UGOVORA IZMEĐU VLADE DFJ I VLADE SSSR[1]

POLITIČKI KOMESAR
XXIX U. DIVIZIJE N. O. B.
JUGOSLAVIJE
Dana 1945 g.
15-4-45
Br. 7

POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA OVE DIVIZIJE

Od Generalštaba Jugoslovenske armije dobili smo depešu slijedeće sadržine:

»Vrhovni komandant drug maršal Tito izdao je zapovest svim jedinicama naše Armije da pređu u ofanzivu za potpuno oslobođenje naše zemlje.[2] Ova ofanziva, koja je već dala značajne rezultate, sastavni je deo opšte ofanzive Saveznika koja zadaje poslednji smrtni udarac fašističkoj Njemačkoj. Prema tome sadanje operacije naše Armije imaju veliki vojnički i politički značaj. One učvršćavaju stečenu slavu i ugled naše zemlje i naše Armije kod slobodoljubivog sveta i savezničkih armija. Zato je potrebno:

1) Dà mobilišete part. organizaciju za izvršavanje svih postavljenih operativnih zadataka;

2) Da zavedete najstrožiju vojničku i partisku kontrolu i odgovornost za izvršavanje naređenja;

3) Zavedite neprestanu kampanju kod oficirskog i boračkog kadra za stalno jačanje ofanzivnog duha;

4) Da naročitu pažnju posvetite, oslobađajući nove krajeve zemlje, pitanju bratstva naših naroda, uspostavljanju pravilnosti prema narodu i njegovoj imovini;

5) Da sve jedinice prožmete duhom oslobođenja onih krajeva koji su bili otcepljeni od naše zemlje posle prvog svetskog rata;

[1] **Original (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu VII, reg. br. 10/4, k. 1147 II.**

[2] **Odnosi se na direktivu od 9. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 27-1, k. 21).**

6) Da onemogućite nepotrebne gubitke rukovodećeg kadra;

7) Da redovito snabdevate naše odeljenje potrebnim podacima i dopisima o borbama, kako bi se sadanje operacije što šire iskoristile u propagandne svrhe.

Tempo«[3]

Po ovoj depeši ćete hitno i u svemu postupiti, vodeći računa da razradite i na vaše jedinice primjenite direktive iznešene po tačkama. Pri sprovođenju ovih stvari potsjetite se Titove izjave o oslobođenju naše zemlje, koju je dao ruskim novinarima.[4] Rok iznešen u toj izjavi za nas mora da znači i obavezu da se naša zemlja što prije oslobodi — upravo za ono vrijeme koje je Maršal predvidio. O sprovođenju u djelo ove depeše odgovorni su štabovi brigada, a u prvom redu komesari i njihovi pomoćnici.

II

Od Generalštaba Jugoslovenske armije dobili smo depešu sledeće sadržine:

»Povodom potpisivanja pakta o uzajamnoj pomoći između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije"' politički komesari treba da organizuju mitinge i priredbe i dr., po svim jedinicama i vojno-pozadinskim ustanovama. Mitinge sprovesti pod sledećim parolama:

1) Da živi veliko prijateljstvo i bratska uzajamna pomoć između Jugoslavije i SSSR-a;

2) Da živi ugovor o prijateljstvu i uzajamnoj pomoći i posleratne saradnje između Jugoslavije i SSSR-a;

3) Da živi nerazrušivo jedinstvo i bratstvo naroda Jugoslavije i SSSR u borbi protiv njemačkih osvajača i njihovih pomagača;

4) Da živi jedinstvo i borbena solidarnost slovenskih naroda;

5) Smrt i uništenje njemačkim osvajačima i njihovim pomagačima ;

6) Dole sa italijanskim fašističkim pomagačima Hitleru;

7) Živio Sovjetski Savez, avangarda slobodoljubivog čovječanstva u borbi protiv fašizma i njegovih reakcionarnih pomagača;

[3] Svetozar Vukmanović. Tada je bio načelnik Političke uprave JA.

[4] Reč je o izjavi druga Tita polovinom aprila 1945. saradniku lista »Krasnaja zvjezda«, organa Crvene armije (vidi knjigu »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945« od Josipa Broza Tita, str. 277—279, Kultura, 1947).

[5] Ugovor je zaključen u Moskvi 11. aprila 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 434—443).

8) Živio Sovjetski Savez, oslobodilac i zaštitnik svih malih i svih ugnjetenih naroda;

9) Da živi veliki Staljin, organizator i vođa oslobodilačkog rata protiv fašističkih osvajača;

10) Da živi jedinstvo antihitlerovskog bloka u borbi za potpunu pobjedu nad hitlerovskim hordama i njihovo uništenje;

11) Da živi jedinstvo slobodoljubivih naroda sveta u borbi za obezbeđenje mira i za istrebljenje ostataka fašizma;

12) Dole profašistička reakcija koja pothranjuje fašizam i štiti njegove ostatke;

13) Za oslobođenje čitavog našeg naroda i za prisajedinjenje onih pokrajina koje su bile pod tuđim jarmom;

14) Demokratija to je volja naroda a ne sloboda za protivnarodni rad neprijatelja naroda;

15) Hoćemo jaku Jugoslaviju, oslonjenu na Sovjetski Savez, koja može da zaštiti mir i nezavisnost naših naroda;

16) Da živi slavna Crvena armija, oslobodilac naših naroda i čitavog čovječanstva od fašističke kuge;

17) Da živi naša Jugoslovenska armija, oslobodilac naših napaćenih naroda;

18) Da živi Maršal Tito, vođa i organizator naše pobjede nad neprijateljima;

19) Pod Titovu zastavu ka sreći, blagostanju i slobodi Jugoslavije;

20) Zivila slavna i junačka Jugoslovenska armija, čije jedinice postignuše krupne pobjede oslobođenjem Sarajeva,[8] Mostara[7], Gospića[8], Ogulina[9] i Senja;[10]

21) Smrt i uništenje onima koji ometaju svesrdnu borbu za obnovu zemlje;

22) Sve za front — sve za pobedu«.

I ovu depešu ćete sprovesti u djelo. Naše jedinice koje se nalaze u pokretu sprovešće je na ovaj način: Prije pokreta ili u toku samog pokreta napravite pauzu koju ćete koristiti da učinite zbor po mogućstvu čitave brigade. Na zboru treba održati plamene govore o paktu i njegovu značaju, upotrebljavajući navedene parole, pridržavajući se već datog uputstva. Or-

*** Sarajevo je oslobođeno 6. aprila 1945 (vidi dok. br. 91, objašnjenje br. 4.**

[7] Mostar je oslobođen 14. februara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272A).

[8] i [10] Gospić je 4. aprila 1945. oslobodila 20. udarna divizija JA, a Senj je 9. aprila 1945. oslobodila 26. udarna divizija JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 27-8, k. 311A, reg. br. 2-11, k. 315A; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 562—571).

' Ogulin je 10. aprila 1945. oslobodila 13. udarna divizija JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 278, k. 311A, reg. br. 3-11, k. 315A; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 566).

ganizujte bacanje parola iz mase kako bi zbor ispao što bučniji. Naša XII brigada će organizovati mitinge povezujući se sa organizacijom na terenu. To će uraditi vojno-pozadinske vlasti, ukoliko to već nijesu učinile.

Politički komesari su lično odgovorni za ostvarivanje ovoga o čemu depeša govori. O postupku po ovim depešama obavezni su izvjestiti komesara divizije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
potpukovnik,
Vukašin Mićunović

BR. 96

DIREKTIVA ŠTABA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE OD 16. APRILA 1945. ŠTABU 5 (SRPSKE) DIVIZIJE NO O AKTIVNOSTI U JEDINICAMA POVODOM SKLAPANJA UGOVORA IZMEĐU DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE I SSSR-a[1]

STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. si.
16/IV 1945

STABU SRPSKE DIVIZIJE KNOJ[2]

U svim jedinicama treba održati referate i konferencije povodom sklapanja saveza sa bratskim Sovjetskim Savezom.[3]

Svaki naš borac i rukovodilac mora da osjeti veličinu tog historijskog događaja, da zna kako je do tog saveza došlo, da zna da je on posljedica stalnih borbi naših naroda protiv nenarodnih režima koji su sprečavali oslon na SSSR, a vezali sudbinu naših naroda uz one države koje su bile protivnice njihovog opstanka. Iza niza izdaja dolazi najkrupnija izdaja u historiji

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 65, prilog 3, fond NKOJ.**

*** Peta (srpska) divizija KNOJ-a. Prepis ovog dokumenta je upućen povereniku narodne odbrane Jugoslavije 18. aprila 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 65, fond NKOJ.**

[5] **Vidi dok. br. 80, objašnjenje 3.**

naših naroda — potpisivanje trojnog pakta kojim režim Cvetković—Maček izručuje našu zemlju hitlerovskim zavojevačima. Narodi Jugoslavije suprotstavili su se i domaćim izdajnicima i, tada svemoćnom, fašističkom bloku sa parolom »Savez sa Rusijom«.

Treba istaći:

1) pomoć ruskog naroda našim narodima za vrijeme prošlih ratova u borbi za oslobođenje od turskog jarma,

2) petomajske izbore 1935, borbu naših najboljih sinova u španskom ratu, velike demonstracije za vrijeme posjete talijanskog ministra vanjskih poslova grofa Ćana, manifestacije za demokratiju prilikom dolaska E. Beneša, 27/111-1941 g.,

3) značaj toga saveza za našu nezavisnost i sretniju budućnost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar
pukovnik
Vlado Janić

BR. 97

UPUTSTVO POLITICKO-PROSVETNOG ODELJENJA 4. ARMIJE JA OD 17. APRILA 1945. SVIM ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA O JEDNOMESECNOM TAKMIČENJU U JEDINICAMA ARMIJE[1]

POLITICKO-PROSVJETNO ODELJENJE
IV. JUGOSLAVENSKE ARMIJE
17. aprila 1945. g.

STABU IX. UDARNE DIVIZIJE

15. o.mj. počinje među jedinicama naše Armije jednomjesečno takmičenje. Plan takmičenja obuhvaća sve sektore i grane rada počevši od vojničkog i političkog, pa sve do inžinjerije i rada autoodjeljenja.[2] Kao što se vidi, ono je postavljeno vrlo široko i u nj treba da uvučemo ne samo naše rukovodioce već i sve do poslednjeg našeg borca.

[1] Dokumenat (umnožen na geštetneru, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 19-2/1, k. 843.

*** O sadržini plana takmičenja koje je Štab 4. armije JA organizovao za period od 15. aprila do 15. maja 1945. vidi dok. br. 94.**

Da bi takmičenje uspjelo i dalo očekujuće rezultate traži se od svakog pojedinca, od svake jedinice kao cjeline, a naročito od svakog pojedinog rukovodioca, maksimum zalaganja i samopožrt^ovnosti. Mi nećemo uspjeti u ostvarenju političkog dijela piai ako se drugovi politički rukovodioci, i to svi — od najviših, pa do vodnih delegata, ne osjete nosiocima i organizatorima tog posla, ne osjete odgovornima za svaki propust, za svaki uzaludno izgubljeni čas. Isto je tako i sa svim ostalim granama rada. Drugovi iz Komande artiljerije i artiljerijskih diviziona, iz političko-prosvjetnih odjeljenja i otsjeka, iz odjeljenja i otsjeka za veze, inžinjeriju, sanitet itd. moraju ostvariti stalan uvid i svakidanju kontrolu nad svojim potčinjenim organima, kako bi mogli zapaziti svaku slabost i brzo na nju reagovati, a ujedno da bi mogli tim svojim organima pružiti zaista potrebnu i nužnu pomoć. Takovim postupkom rad po jednom sektoru bit će čvrsto povezan od one osnovne jedinice, čete ili voda, pa sve do armijskih odjeljenja i otsjeka.

Osim toga što ćemo takmičenje razviti unutar svakog pojedinog sektora rada, potrebno je da ga postavimo i razvijemo i između samih sektora. Pri tome moramo naročito paziti da nas to ne dovede do zatvaranja u okvir vlastitog sektora, da nam ne oduzme onu širinu s kojom mi stupamo u takmičenje.

Vrijeme za pripreme je kratko. Jednim posebnim biltenom treba da pred sve borce i rukovodioce iznesemo plan i cilj takmičenja. Treba da im ukažemo na to da se ovo takmičenje postavlja pod sasvim novim i drugim uslovima nego što je to bilo u našim dosadašnjim takmičenjima. Ono se postavlja u času kada je naša Armija izrasla u veliku i moderno opremljenu jedinicu koja mora da bude spremna prihvatiti sve vidove borbe, koje je neprijatelj u stanju da joj nametne i pod bilo kojim i kakvim okolnostima. Osim toga ono se postavlja u danima posljednjih bitaka za oslobođenje naše domovine, u danima kad ćemo se na desnom i lijevom krilu sastati i spojiti s moćnim savezničkim armijama. Sve ove činjenice i krupniji zadaci koji su pred nama pretpostavljaju i zahtijevaju jednu savršenu vojnu organizaciju. Ista će se očitovati u nizu oblika, počevši od toga de li će hrana doći na položaj borcima tačno u određeno vrijeme ili ne, pa sve do toga da li će pri oslobađanju nekog grada komandir i komandant imati ljudstvo čvrsto u ruci ili će se ono gomilati po ulicama i tako biti izloženo suvišnim žrtvama. Te činjenice i zadaci zahtijevaju dalje neobično jak, kulturan i savršeno organizovan štab, a jedno i drugo ne može se zamisliti bez gvozdene discipline, koja će se prvenstveno održavati u najhitnijem i najsavjesnijem izvršavanju svakog i najmanjeg dobivenog naređenja.

Brzom i neobično živom i jakom kampanjom kroz konferencije, štampu, usmene novine, parole i plakate treba da ih za isto zagrijemo i oduševimo. U tu svrhu mi se moramo služiti iskustvom stečenim u mnogim dosadanjim takmičenjima. Kroz period takmičenja dobro bi bilo da se u svim jedinicama objavljuju sedmodnevni rezultati. Ti bilteni neće sadržavati samo suhe cifre. U njima treba da se piše o pojedinim drugovima koji se u radu i borbi zalažu više nego inače, o pojedinim jedinicama (desetinama, vodovima, četama) koje su se istakle kao cjeline, o metodu rada kojim se služi neka jedinica i koji se pokazao dobar i koristan, tako da se to iskustvo može odmah prenositi na sve ostale jedinice.

Do sada mi smo isticali uglavnom samo one pojedince koji su počinjali zaista ogromna junaštva i postigli skoro nevjerovatne uspjehe. Takovim radom zaboravljali smo one naše »srednjake«, koji nisu ubili u jednoj borbi šest Švaba, iznijeli pet ranjenika, tokom jednog dana opravili osam pari cipela, ali koji su disciplinovani. uvijek čisti i zakopčani, u radu savjesni, one kod kojih je oružje najčišće i u borbi nema nikad zastoja, onu bolničarku koja se najviše brine i stara oko čistoće prostorija i svojih drugova, onog druga koji u četi najviše čita našu štampu, onu četu kod koje radne konferenciie teku najbolje i najorganizovanije, a prema tome su i najplodnije.

Takvim postupkom mi smo sužavali takmičenje, a to je u svakom slučaiu nepravilno i štetno.

Naše političko-prosvjetno odieljenje izdavat će obavezno bilten takmičenia. Zbog toga će polit.-prosvietni otsieci korpusa i diviziia za te potrebe podatke i članke dostavliati u sliiedeće dane: 21. IV. navečer, 28. IV. navečer. 6. V. navečer, 15. V. na; večer.

Ovako oreanizovano takmičenie zahvatit će sve naše borce i rukovodioce. Omladina će u takmičenju dati bez sumnje mnogo, jer je taj način i tempo rada nioi vrlo blizak.

Kao metod rada ne samo u takmičenju, neeo i van takmičenia. kao metod koii se do sada pokazao naipravilniii i najplodniii, mi treba da prihvatimo i prisvoiimo *udamištvo.* Biti udarnik ne znači raditi nešto što je nemoguće, nešto što mogu samo poiedinei i tome slično. Biti udarnik znači raditi planski i sistematski, raditi s voljom i ljubavlju, dati od sebe ono što smo u stanju da damo. Prema tome udarništvo nije vrlina pojedinaca, ono je blisko i prihvatljivo svakome.

Najbolja divizija kroz takmičenie dobiće kao nagradu od strane štaba Armije zastavu. Unutar divizija, brigada i bataliona trebalo bi također pripremiti zastavicu, jer će se i time poiačati interesovanje. Čim priie trebalo bi formirati komisije koie će dva puta u toku takmičenja, tj. polovinom i koncem takmičenja

obići jedinice i ocjeniti stanje, odnosno stvarne rezultate postignute po pojedinim tačkama plana.

Od danas pa tokom čitavog takmičenja sva naša štampa, svaka naša konferencija, pa čak i privatni razgovor treba da govore o takmičenju. Plakati i parole koje ćemo izrađivati (-Takmičenje je započelo«, »Takmičenje je u toku«, »Borci naše 1. desetine najbolje poznaju stražarsku službu«, »Naša 2. četa najbolje je proradila članak o Istri«, »Naš mitraljezac Ivan najbrže rastavi i sastavi šarac«, itd.) također će u mnogome pojačati interesovanje.

Takav bi u glavnim crtama trebao da bude naš rad oko organizacije i u samom takmičenju. Svaki otsjek, svaki rukovodioc, svaki pojedinac ovo će proširiti i dopuniti vlastitim iskustvom i snalazijivošću.

Kako je jedna od osnovnih tačaka u političkom dijelu plana prorađivanje članaka o Istri, to će naše političko-prosvjetno odjeljenje štampati jedan zbornik takovih članaka. Isti će izići iz štampe najdalje za 10 dana. Da bi ipak za prvih par dana takmičenja jedinice imale potrebnu literaturu, dobro bi bilo kad bi prop. otsjeci divizija u svojim »tehnikama« umnožili samo jedan članak, na pr. »Uslovi prijateljstva« od Borisa Ziherla (»Borba« br. 50), ali jedino pod uvjetom da se članak detaljno presieda i korigira priie razašiljanja jedinicama, kako nam se ne bi potkrala koja greška.

Na koncu htieli bi još iednom napomenuti da čitav ovaj rad i stvarni uspieh u takmičenju zahtijeva jednu savršenu i čvrstu organizaciju. On između ostalog u mnogome zavisi od same discipline, koiom ćemo mu prići, a koia će se očitovati u našem radu na pripremama, izvršavaniu postavlienih zadataka, tačnom i redovitom bilieženiu postifmutih rezultata i dostavljanju istih u određeno vriieme naibržim putem višim tijelima i konkretno našem političko-prosvietnom odielienju.

Načelnici odielienja u štabu Armije treba da po svoioj grani čim priie izrade i nižim otsiecima dostave upute i sugestije za rad prema postavljenim tačkama.[5]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik polit.-pros. odjeljenja,
kapetan:
Badurina[4] s.r.

Politički komesar,
pukovnik:
Boško Šiljegović s.r.

[3] **Stab 9. udarne diviziie JA (Političko-prosvetni odsek) uputstvo je dostavio Štabu 2. proleterske dalmatinske brigade i štabovima 3. i 4. udarne brigade i Artiljerijskog diviziona. kako bi se ove jedinice** UDO-**znale s niim i koristile se njime (vidi Arhiv VII. reg. br. 19-1/1, k. 843).**

[4] **Berislav**

BR. 98

izveštaj političko-prosvetnog odseka 2. udarne brigade od 17. aprila 1945. politicko-prosvetnom odseku 13. udarne divizije ja o rezultatima takmičenja u političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji[1]

STAB
II. BRIGADE 13. UD. DIVIZIJE
PROP. OTSJEK
Dne 17.IV.1945.
Broj: /45

Predmet: Dostavljanje izvještaja o takmičenju od l.IV. do 10.IV.1945. g.

STABU 13. UD. DIVIZIJE XI. KORPUSA NOVJ
(za propagandni otsjek)

U vezi takmičenja[2] prošlih 10 dana, dostavljamo Vam rezultate takmičenja i to opširnije sa pismenim obrazloženjem, budući formulara po kojem smo morali dostavljati rezultate takmičenja nismo primili od Vas.

Kulturno-prosvjetni rad

1. Pod ovom tačkom u prošlih 10 dana takmičenja održana su 22 časa o historiji 13. Divizije, kao i o borcima i rukovodiocima.koji su se istakli u borbama. Časove su održavali po četama komesari četa, uz pomoć komesara bataljona. Budući je brigada bila stalno u pokretima, iskorištavali su se svi momenti u svrhu tog predavanja. U međusobnom razgovoru sa borcima pričalo se o borbama i osnivanju 13. Divizije.

2. Za divizijske novine poslana su 4 dopisa o historiji 13. Divizije. Isti članci uzeti su iz pojedinih borbi 13. Divizije.

3. O historiji osnivanja Jugoslavenske armije održana su 24 predavanja. Isti materijal uzet je iz centralne štampe. Svi stariji borci upoznati su sa istom temom već od ranije, dok se je isti materijal više posvetio novim borcima.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1-1/6, k. 915.**

[5] **Povodom proslave dvogodišnjice formiranja 13. udarne divizije, njen štab je 26. marta 1945. raspisao takmičenje jedinica u političkom i kulturno-prosvetnom radu, koje će se održati u aprilu (vidi Arhiv VII, reg. br. 16/1, k. 919A).**

4. Bratstvo i jedinstvo naših naroda prorađivano je po jedinicama iz centralne štampe. Isti materijal čitao se je odlomak po odlomak, a poslije toga razvila bi se diskusija. U tu svrhu održano je 15 časova.

5. U cilju upoznavanja boraca sa geografijom i historijom naše zemlje i naših naroda održano je ukupno 12 časova. Predavanja o geografiji obuhvatila su geografski smeštaj Jugoslavije, te Hrvatske, Istre, te važnost smeštaja pojedinih gradova u našoj zemlji. Predavanje o historiji naroda Jugoslavije obuhvaćalo je uglavnom doseljavanje južnih Slavena u ove krajeve.

6. Knjigu od Tita »Borba za oslobođenje naroda Jugoslavije« proučilo je 5 drugova. Poteškoća za proučavanje ove knjige leži u tome što bataljoni nemaju iste knjige.

7. Borcima i rukovodiocima ostalih jedinica XI. Korpusa i IV. Armije upućeno je 6 pisama i to: pismo 19, 20. i 26. Diviziji, 6. Ud. brigadi, te pismo upućeno našim ranjenicima. Prva tri pisma upućena su u ime boraca i rukovodioca II. Brigade, dok ostala dva poslali su bataljoni.

8. Centralna štampa proučavala se je svakodnevno, pa čak i na položaju. Metod rada je čitanje odlomka po odlomak, a poslije se razvede diskusija. U tu svrhu održano je 40 časova.

9. Za održavanje časova nepismenosti nije bilo mogućnosti. No ipak su dva druga naučila polovicu slova.

10. U redakciju divizijskih novina poslano je 17 dopisa. Cianci su pisani kako od rukovodioca, tako i od boraca. Sadržaj dopisa većinom je iz života jedinica. Kvalitet samih dopisa nije najbolji, zbog pomanjkanja dopisničara u bataljonima.

11. U toku prošlih 10 dana jedinice su izdale 15 kom. džepnih i zidnih novina. Od toga smo do sada primili 1 bataljonski list i jedne četne džepne novine. Ostale džepne novine bataljoni nam još nisu dostavili.

12. Po jedinicama je održano 12 usmenih novina. Točke programa bile su prilično bogate. Predavanja su održavali komesari bataljona, četa, pročelnici K.P.O.[3] uz pomoć članova prop. otsjeka.

13. U toku prošlih 10 dana održano je 18 zborova sa narodom. Od toga je održano 17 konferencija i jedna priredba, koju je dao 3. bataljon u Ogulinu. Ove konferencije održane su većinom u Ogulinu, gdje se je nastojalo da se narodu prikažu ciljevi naše borbe. Od ovih 17 konferencija 6 su ih održali drugovi iz bataljona, dok ostale su održali članovi iz prop. otsjeka.

14. Narodu je dana pomoć od 13 nadnica, i to I. bataljon je dao 7 nadnica, dok je treći dao 6 nadnica.

[J] **kulturno-prosvetnih odbora**

Samo spajanje 35. i 13. Divizije[4] omelo je dosta samo takmičenje po ovim tačkama, jer se je najviše vremena utrošilo na sređivanje jedinica, a također marševi i borbe omeli su u znatnoj mjeri kulturno-prosvjetni rad u jedinicama, zbog čega i jesu ovako slabi rezultati po kulturno-prosvjetnim tačkama. Inače duh takmičenja zavladao je općenito sa svim jedinicama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef prop. otsjeka — poručnik: **Jakolj Mate**

Politkomesar — major: **M.[5] Rački**

BR. 99

IZVEŠTAJ KOMANDE PODOFICIRSKE ŠKOLE 7. KORPUSA JA OD 17. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU KORPUSA O STANJU I POLITIČKOM RADU U ŠKOLI OD 28. FEBRUARA DO 16. APRILA 1945. GODINE[1]

KOMANDA PODOFICIRSKE ŠKOLE
VII KORPUSA JUGOSL. ARMIJE
Položaj, 17. IV 1945.
Broj 454

POLITIČKOM KOMESARU VII KORPUSA
JUGOSLOVENSKE ARMIJE

položaj

Predmet: Politički izveštaj od 28. II do 16. IV 1945.

POLITIČKI IZVEŠTAJ

Brojno stanje je sledeće:

Stalno osoblje	140	drugova
Pitomci	325	drugova
Ukupno	465	drugova

• **Naređenjem Generalštaba JA od 2. aprila 1945. rasformirana je 35. udarna divizija 11. korpusa (vidi dok. br. 67, objašnjenje 6).**

[5] **Milan**

[1] **Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 152/11.**

Stalno osoblje smanjilo se za 9 drugova, i to: otišlo je 15 a došlo nanovo 7 njih. Među drugovima koji su otišli bilo je 5 instruktora. Jedan je stalno nesposoban zbog bolesti. Trojica su otišli na raspolaganje VII korpusu a jedan štabu Artiljerije VII korpusa.[3] Otišao je takođe pomoćnik političkog komesara.[3] Ostali su iz zaštitne čete i pomoćnog osoblja, pitomci koji se nalaze na tečajevima, i jedan pomoćni instruktor, drug Radešič,[4] bio je na položaju kod Toplica na Gradišću zarobljen. Među sedmoricom koji su stigli je pomoćno osoblje, kao prop. referent, administrator, san. referent, krojač, obućar, berberin i jedan borac u zaštitnoj četi.

Rad instruktorskog zbora i stalnog osoblja je prilično živnuo, iako još nije na dovoljnoj visini, pošto nas uvek prestižu novi događaji koji traže i nov način rada. U samom instruktorskom zboru i komandi škole preovlađuju međusobni odnosi koji u priličnoj meri zadovoljavaju. U to vreme bio je smenjen komandant, drug potpukovnik Dule,[5] a na njegovo desto došao je drug major Dular Janez.[6] Preduzeo je odmah sve potrebne mere za poboljšanje stručnog znanja u raznim tečajevima, a i samih instruktora, pošto su neki, što se tiče stručne nastave, još nesamostalni, a i zbog menjanja programa prema najnovijem ruskom sistemu. Organizacijsko odeljenje GŠ poslalo je druga kapetana Cestnika Petra (Peru) za prevođenje raznih ruskih brošura, i to materije koju danas za podučavanje najhitnije trebamo, naročito u pešadijskom tečaju, koji je povezan sa inžinjerskim tečajem zbog jurišnog pionirstva. U vezi toga su instruktori inž. tečaja i jedan iz pešadijskog tečaja, uz pomoć šefa odseka za inžinjeriju pri Gl. štabu S., sastavili i izdali brošuru »Jurišni pionir«.[7]

Na sastancima kojih je bilo 13, i to: 3 organizaciono-partijska, 2 teoretska, 4 organizaciono-stručna i 4 stručno-teoretska, [došli smo do sledećeg]: Na organizaciono-stručnim sastancima je konstatovano da se neki nastavni planovi nedovoljno

[2] Prema naredbi Štaba 7. korpusa JA br. 1118 od 26. marta 1945. na raspolaganje Štabu artiljerije otišao je instruktor Jernej Kotar (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 164/1-16). Njega je zamenio Franc Kocmur.

[5] Možda se odnosi na Maksa Oblaka, koji je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 13. februara 1945, postavljen za pomoćnika političkog komesara Podoficirske škole 7. korpusa (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 163 III).

' Franc Radešič

[5] Dušan Švara. Postavljen za komandanta Podoficirske škole 7. korpusa naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18. januara 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 150/11).

*** Janez Dular je za komandanta 7. korpusa postavljen naredbom Glavnog štaba Slovenije od 9. marta 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 124/1-2 a).**

[7] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 32, pod br. 389.

menjaju, tj. s obzirom na događaje i na potrebe u vezi s njima. Svaki instruktor je dužan da na osnovu svojih skripata traži način poboljšanja programa i napiše odgovarajući članak u novinama ili brošuru. Neki drugovi su već napisali nekoliko članaka. Donesen je i zaključak da se na svakom tečaju, i to na svakom novom tečaju, mora svaki program bar unekoliko menjati nabolje. Na stručno-teoretskim sastancima održali su predavanja sledeći instruktori: star.[ešina] inžinjerijskog tečaja drug Ivanetič Jurij o minerstvu i jurišnom pionirstvu, starešina pešadijskog tečaja drug poručnik Skulj Boris o poznavanju oružja i njegovom dejstvu, a drug poručnik Šonaja Zdenko, instrfuktor] peš.[adijskog] tečaja, o nastupanju desetine u borbi. Između ostalih, održao je predavanje i pomoćnik šefa OC štaba VII korpusa JA,[8] i to o današnjoj situaciji i stanju neprijatelja.

Na svim tim sastancima razvile su se dosta žive diskusije. Instruktori su se većim delom u priličnoj meri prihvatili rada i shvaćaju važnost nastave u školi, jer više puta proradimo kakav vrlo značajan članak iz »Ljudske pravice«. Neki od njih su još prilično hladni i nisu pokazali dovoljno razumevanja, jer se u njima još ne odražava prava doslednost u radu.

Kod ostalog osoblja, i to u zaštitnoj četi i komori, život se u političkom i vojničkom radu prilično podigao. To se primećuje u redu i disciplini i u tome da drugovi pokazuju više interesovanja. Naročito utiče na njih razvoj događaja i približavanje Crvene armije. To se posebno primećuje u interesovanju za literaturu, živim razgovorima i postavljanju raznih pitanja, kao i razumevanju za [pružanje] pomoći civilnom stanovništvu. Za to vreme su dali 2156 radnih časova na polju, u vinogradima i uopšte na najpotrebnijim poslovima na koje su ukazale terenske organizacije. Od tih časova otpada 474 časa na Skojevski aktiv (stalni) u vreme Omladinske nedelje.[9] Uprkos tome, rad u školi odvija se i dalje u redu.

Ukupno je održano 27 političkih časova i 11 raznih sastanaka. Od tih, 5 partijskih a ostali teoretski. Prorađivani su svi značajniji članci iz naših časopisa, i to ne samo na tim teoretskim sastancima već i na večernjim diskusijama pojedinaca u manjem broju. Najveće interesovanje i oduševljenje se općenito ispoljava za Crvenu armiju. Kod starijih drugova primgćiije se interesovanje za unutrašnje uređenje privredne situacije u našoj novoj državi. To je bio rad stalnog osoblja Podoficirske škole.

Rad na tečajevima. Prvih dana meseca marta održani su ispiti tečaja za vezu, pešadijskog i inžinjerskog tečaja.

[8] Marjan Jenko Vid
[9] Vidi napomenu br. 35 uz dok. br. 66.

VII tečaj za vezu trajao je od 8. II 45. do 6. III. 45. i imao 31 pitomca, od kojih su dvojica otišli na radio-telegrafski tečaj. Ispit je polagalo 29 pitomaca. Pitomci su pokazivali prilično interesovanje za učenje, kako u stručnom tako i u političkom radu, ali se pokazalo da će se program ove struke morati upotpuniti na što praktičniji način.

VII pešadijski tečaj, koji je trajao od 10. II do 8. III 45, posećivalo je 107 pitomaca, od kojih je nekoliko bilo iz IX korpusa. O radu i teškoćama tog tečaja izvestili smo vas u prošlom izveštaju. Možemo pomenuti samo to da se broj instruktora za tečaj povećao, da su poslednjih dana tečaja posvetili svu pažnju pitomcima, da su pitomci, pokazujući prilično interesovanje, shvatili nekoliko zaostalih stvari [iz gradiva], tako da se na ispitima pokazao dosta zadovoljavajući uspeh.

VII minerski tečaj (inžinjerski) trajao je od 8. II 45. do 10. III 45. i posećivala su ga 23 pitomca. Bilo u stručnom, bilo u političkom pogledu, ovaj tečaj je na visini kao svi [raniji]. Drugovi su, uopšte uzev, svi dobri, sem u disciplini, koja još nije savršena. Naime, instruktori dopuštaju nešto suviše demokratije, tako da se kod pitomaca ne stvara pravi vojnički odnos prema pretpostavljenima.

IV politdelegatski tečaj, koji je započeo 21. II 45. i završio se 9. III 1945, bio je dosta dobar. Posećivalo ga je 56 pitomaca, pošto je nekoliko njih bilo iz pozadinskih jedinica. IJprkos slabijem izboru od ranijeg tečaja, pitomci su pokazali veliko interesovanje. Tome su mnogo doprineli instruktori svojim trudom, tako da je tečaj postigao visok nivo.

Prema naređenju personalnog odeljenja Gl. š. Slovenije, otišla su, sa svih ovde navedenih tečajeva, 43 pitomca na vojnu akademiju u Beograd i Moskvu.

Uprkos izvinjenju, odnosno obaveštenju koje smo o tom događaju poslali jedinicama, jedinice su bile vrlo ogorčene jer se pitomci nisu vratili u njihov sastav.

VI obaveštajni tečaj, koji je održan od 13. III do 27. III 1845, posećivalo je 1 pitomaca, koji su pokazali podosta volje za ovu struku. Program ovog tečaja se unekoliko izmenio. Kod nekih tačaka se broj nastavnih časova smanjio, [dok se] kod većeg dela tačaka pokazala potreba za praktičnim radom, tako se taj tečaj za par dann produžio. Glavni zadatak na tom tečaju bilo je praktično izvođenje civilnih veza i kretanje po nepoznatom terenu danju i noću.

VIII intendantski tečaj započeo je početkom marta i trajao do 28. III 45. Između VII i VIII tečaja postojala je višednevna pauza, pošto nisu još stigli svi pitomci. VIII intendantski tečaj je posećivalo 20 pitomaca, od kojih je 19 polo-

žilo ispite. Jedan se pokazao nesposobnim za ovu struku. Tečaj je uspeo osrednje. Pitomcima nije posvećeno dovoljno pažnje, naročito što se tiče discipline. S druge strane, dobivali smo od raznih jedinica na znanje da je drugovima iz ove struke potrebno što više vojničkog znanja i političke samopouzdanosti, u što moramo zaista ulagati više truda.

V politdelegatski tečaj, koji je trajao od 15. III do 29. III 45, posećivalo je 57 pitomaca, od kojih su 2 otišla za Moskvu a 2 u bolnicu. Ispit su polagala 53 pitomca. Sa uspehom 49 drugova, sa neuspehom 4. Pitomci ovog tečaja bili su dosta disciplinovani i odani, ali neki od njih, što se tiče talenta, veoma su zaostali. Uprkos svom niskom nivou, pokazali su volju i podigli tečaj, sem gore pomenuta četiri druga, na priličnu visinu.

Istovremeno su polagali ispite [pitomci] VII artiljerijskog tečaja, koji je trajao od 20. II do 29. III 45. Posećivalo ga je 26 pitomaca, koji, međutim, nisu pokazali željeni uspeh, i to zbog [slabog] izbora drugova u jedinicama. Takođe, sem starešine, nije bilo pravih stručno osposobljenih instruktora, koji bi mogli svojom nastavom obuhvatiti pravo gradivo artiljerijskog programa, koji je dosta težak i trebaće ga unekoliko izmeniti, i to [podeliti] na praktične i osnovne stvari.

Tečajevi koji su u toku i već su započeli jesu: VIII pešadijski tečaj, koji broji 76 pitomaca i započeo je 12. III 45. Ovaj tečaj ima dosta dobro izabrane ljude, to jest većinom organizovane u SKOJ ili KP. Drugovi su odani ali ne pokazuju naročite borbenosti, jer ima mnogo drugova iz raznih jedinica koje ne ulaze u borbu. Njihova doslednost, međutim, pokazuje da će se s vremenom navići i na to.

VIII inženjerski tečaj započeo je 13. III 45. i ima 27 pitomaca, koji su se do sada dosta dobro držali. Imali su više praktičnih vežbi na Krupi iz pontonirstva, takođe iz minerstva. Rad su obavljali dosledno.

10. III 45. započeo je VIII tečaj za vezu, koji posećuju 22 druga. Izgleda da kadar na tom tečaju prilično zadovoljava. Trebaće izvršiti pritisak na instruktore kako bi postali što samoinicijativniji u svojoj struci, jer do sada na praktičnom radu nisu pokazali pravi uspeh. Trebaće im takođe više oštrine i doslednosti u njihovom radu.

26. III 45. smo pod svoju komandu primili novoformirani puškarski tečaj sa zadatkom: vojnički rad, pešadijske borbene vežbe, politički odgoj, stručna nastava, i to naročito iz matematike, administracije i upoznavanja lakog i teškog oružja. Posle jednomesečne nastave pitomci će otići u radionice na dvomesečni praktični rad.

Ostali tečajevi započeli su prvih dana aprila, upravo pre odlaska na položaje. Obaveštajni tečaj započeće opet posle završetka pešadijskog tečaja.

Prema naređenju štaba VII korpusa JA krenuli smo 5. IV 1945. na položaj sa dva bataljona od po 120 ljudi.[10]

Bataljone smo sastavili od pitomaca raznih tečajeva, izuzev puškarskog, za koji smo smatrali da je nužno da nastavi rad, i pošto smo imali dovoljno pitomaca sa ostalih tečajeva. Kod kuće smo ostavili i nekoliko nepokretnih. Pored toga otišli su i instruktori sa raznih tečajeva i pomoćno osoblje, koliko je potrebno za dovoz hrane, municije i svega što je potrebno, tako da je ukupno odsutno 310 drugova. Bataljoni su imali zadatak da zaposednu Mraševo, Podljuben, Birčnu Vas i da drže tesnu vezu sa IV SNOUB »Matija Gubec«. Prema naređenju štaba VII korpusa JA, naime, politički komesar Podoficirske škole je upućen ka komandantu ove brigade drugu Kramariču da zajedno obrazuju operativni štab obe jedinice za blokadu Novog Mesta na tom sektoru, ispod Gorjanaca do Krke.

Tačan izveštaj o tom položaju usledić odmah posle povratka jedinice u kantonman.[11]

15. IV 1945. formiran je novi tečaj, i to prometno-saobraćajni tečaj, o kome ćemo javiti u sledećem izveštaju. To ćemo učiniti i za ostale tečajeve, koji će se zbog zakašnjenja prilično produžiti, kako bi nadoknadili izgubljeno vreme nastave.

Na tečajevima u školi vlada priličan red i disciplina, koja, međutim, kada se nema pred očima, vrlo rado popušta, i to naročito kod dežurne službe, koja je često površna. I u pogledu ostale vojničke discipline pokazalo se, naročito na tečajevima, sem pešadijskog i politdelegatskog, da treba jako naglašavati sve vojničke osobine koje predviđa redovna vojska, kako bi to ušlo [pitomcima] što jače u svest, pošto neki, kada se vrate u jedinicu, iako su u školi bili disciplinovani i vojnički raspoloženi, to brzo zaborave, naročito ako jedinica sama ne polaže dovoljno pažnje na to da ih zaposli.

[10] Odnosi se na naredbu Štaba 7. korpusa JA br. 1032 od 4. aprila 1945. Prema toj naredbi, Podoficirska škola i 4. slovenačka NOU brigada »Matija Gubec« imale su, u vezi s predstojećim operacijama 7. korpusa JA u Suhoj krajini, zadatak: osiguranje prema Novom Mestu. Ovom naredbom postavljen je i zajednički Operativni štab, u koji su ušli kao komandant kapetan Anton Kramarič. komandant 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec«, a kao politički komesar Ignac Ferfila, politički komesar Podoficirske škole 7. korpusa JA (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 21/IV).

[11] Taj izveštaj nije pronađen. O položajima i aktivnosti jedinica u Suhoj krajini vidi izveštaj Štaba 7. korpusa JA od 16, 19. i 27. aprila 1945 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 154'II).

Kulturno-prosvetni rad na tečajevima je vrlo dinamičan. Postoji interesovanje za literaturu, časopise i razne brošure u kojima se nalaze razni direktivni i stručni članci. Časopise i ostalu literaturu primamo u dovoljnom broju. Na tečajevima su formirani kružoci za kulturno-prosvetni rad i za čuvanje literature od trajne vrednosti i raznih brošura, koje mogu posle dobiti pitomci koji posećuju sledeće tečajeve. Politički rad je ionako u programu i nastavnom planu ali se preko organizacije koja postoji na tečajevima nastavlja u večernjim diskusijama.

Higijena se znatno popravila. Dogradili smo peć za šurenje, koja dobro radi, tako da mogu sada drugovi lako i brzo ošuriti svoja odela i istovremeno okupati se u kupatilu. U samim prostorijama polaže se dosta pažnje na čistoću. Takođe u ambulanti koja je opremljena sa više kreveta.

Stigao je novi sanitetski referent, drug potporučnik Dostal Marko. Takođe je stavljeno u plan da će se okrečiti sve prostorije. U prvom redu prostorije za učenje, spavanje a zatim i ostale u kojima se nalazi vojska. Cim primimo poručeni alat, započećemo rad i izvestićemo vas [o tome] u sledećem izveštaju.

Pitomci se redovno šišaju i briju. Malo teško je sa pranjem rublja jer nije bilo sapuna. U poslednje vreme se i u tom pogledu stanje poboljšalo.

Intendantura. Otkako je stupio [na svoju dužnost] novi ekonom drug Grudner Albin, stanje se znatno popravilo. Problem odeće i obuće je rešen. Hrana, prema izjavama samih pitomaca, zadovoljava. To se primećuje i po tome što više nema svađa i guranja kod kazana. Rad u radionicama obavlja se redovito i prema potrebi. Njihovu evidenciju preuzeo je ekonom.

Za to vreme smo takođe uspostavili vezu sa operativnim jedinicama, koje su već posetili instruktori raznih tečajeva. Starešina inžinjerskog tečaja drug Ivanetić održao je tečaj jurišnog pionirstva. Isto tako je bio [u jedinicama] instruktor pešadijskog tečaja potporučnik Šuligoj,[12] koga smo poslali s posebnim zadatkom da se interesuje za nedostatke nastave kod pitomaca pešadijskog tečaja. U jedinicama su bili i starešina politdelegatskog tečaja[13] i jedan instruktor sa zadatkom da ispitaju sve o nedostacima političkog rada. U jedinicama bi bili potrebni i ostali tečajevi, odmah čim bi to vreme dopuštalo.

Drug poručnik Sonaja Zdenko, instruktor pešadijskog tečaja, pored nastave koju ima u našoj školi, održava i vojnostručnu nastavu u organizacionom odeljenju Gl. š. SI., u bata-

[1!] **Ciril Šuligoj**
[13] **Alojz Colarič**

ljonu za vezu i kod kurira. Podučava i na veterinarskoj bolnici u Kanižarici.[14]

Rad s civilnim stanovništvom je naročito u kulturnom pogledu sada unekoliko zaostao, jer je veći deo [ljudi iz] škole odsutan. Odsutan je i instruktorski zbor, koji je, sa svojim stalnim pevačkim horom, uvek nastupao na mitinzima, kulturnim priredbama i proslavama s pesmom i bio omiljen kod stanovništva ove okoline.

Sa svojim programom preduzeli su jednu pevačku turneju i gostovali u Crnomelju. Pevali su preko radija, zatim u Metliki i u bolnici u Črešnjevecu. Svuda su svojim programom postizali zadovoljavajuće priznanje. Za vreme omladinske nedelje pevali su na groblju u čast poginulima. Takođe su pevali ispred povorke uoči proslave dolaska Crvene armije na slovenačku teritoriju,[15] u kojoj je učestvovao priličan broj civilnog stanovništva. Naročito dinamična je bila omladina.

To bi uglavnom bio tok rada Podoficirske škole od 28. II do 16. IV 1945.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar — major: Ignac Ferfila

Komandant, major: si. odsutan

M. P.

[14] Zgrada za tu bolnicu građena je od 8. decembra 1944. do 17. januara 1945. Bila je to baraka od smrekovih balvana, dugačka 30 a široka 12 metara. Svečano je otvorena 20. februara 1945. U njen sastav, pored terapeutskog i remontnog odeljenja, spadali su infektivno odeljenje (u selu Kvasici) i rekonvalescentno odeljenje (na Sinjem Vrhu). Od druge polovine aprila bolnica je postala veterinarska bolnica Glavnog štaba Slovenije. Tu su održana dva tečaja za veterinarske bolničare, a 15. aprila započeo je tečaj za veterinarske pomoćnike i za potkivače. Upravnik bolnice bio je dr Albin Sedej. Bolnica je imala 6 veterinara i 10 bolničara. Posle oslobođenja prešla je u Ljubljanu. (Podatke dao dr Milan Dolenc).

[15] Crvena armija je stigla na teritoriju Slovenije, u Prekomurje, 3. aprila 1945. godine.

BR. 100

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 6. UDARNOG KORPUSA JA OD 18. APRILA 1945. ŠTABOVIMA POTCINJENIH JEDINICA O ODNOSU PREMA NARODU I ZADACIMA JEDINICA U VEZI ZAVRŠNIH OPERACIJA ZA OSLOBOĐENJE JUGOSLAVIJE[1]

STAB VI. UDARNOG KORPUSA
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
J U G O S L A V I J E
K Broj Služb.
Dana 18/IV 1945 u sati

ŠTABU XII i XL UD. DIVIZIJE
KORP. VOJ. OBLASTI

Dragi drugovi,

Pred jedinicama našeg Šestog Korpusa, pred svim našim ustanovama i institucijama, pred svim našim borcima i rukovodiocima predstoje dani u kojima ćemo pokazat se pred našim još neoslobođenim narodom kao vojska osloboditeljica, kao sinovi domovine koji oslobađaju narod, zemlju od jarma njemačkog fašizma i ustaštva. I dok jedni strepe pred našim dolaskom i sa zebnjom očekuju, dotle stotine hiljada bolje reći ogromna većina našeg naroda već danas sa radošću očekuju dan kada će se konačno zahvaljujući slavnoj našoj Armiji potpuno i zauvijek osloboditi. Drugačije nas naš narod koji četiri godine pat; i strahuje ne može dočekati već sa radošću i uzdahom olakšanja.

I zaista mi svi dolazimo u dosad još podjarmljene krajeve, gradove i sela kao pravi i istinski oslobodioci. I u vezi toga i svaka naša riječ, svaki naš čin, svaki naš odnos sa narodom, sa starcima, djecom i ženama mora biti takav da oni osjete da je došao čas oslobođenja, da je prestala da ih mori njemačka fašistička neman i ustaška krvava strahovlada. Oni moraju da osjete da su došli novi ljudi koji su ih oslobodili i koji im nose novi i ljepši život.

Neprijatelj koji se sigurno tu i tamo uvukao u naše redove nastojat će da tu ljubav našeg naroda prema svojoj vojsci i svoje vojske prema svom narodu pomuti raznim nedozvoljenim činima i samovoljom. Svi naši borci i rukovodioci, svi naši štabovi, ustanove i institucije moraju budno paziti i na takovu

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 10-14, k. 488.**

rabotu neprijatelja. Dan kada ćemo osloboditi novo mjesto, mora da postane za narod toga mjesta najsretniji dan u njegovoj historiji. A tako će to i biti kad naša vojska, naši borci i rukovodioci, naše ustanove i institucije shvate pojam Oslobodioci sadržajno i u punom smislu. Na dostojanstvo rukovodioca i borca Oslobodilačke Armije, na bilo koju ustanovu i instituciju naše nove Federativne Jugoslavije paziti kao oko u glavi. Disciplinu i samodisciplinu moramo još više učvrstiti. Ljubav prema narodu pokazati u punoj mjeri. Gdje je to moguće dati mu najveću pomoć. Zemlja i narod među koje dolazimo treba da osjeti dolazak Armije Osloboditeljke. Ovo naši borci i rukovodioci ma gdje oni radili moraju imati na umu, moraju se tako odnositi.

Želio bih da o ovom pitanju porazgovorite opširno sa svima vašim borcima, i ljudima s kojima rukovodite, sa svim vašim podređenim ustanovama i institucijama. Ovo učinite odmah jer je pitanje oslobođenja cijele naše domovine pred nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, pukovnik:
M. P. Otmar Kreačić

BR. 101

DIREKTIVNO PISMO POLITIČKOG KOMESARA KNOJ IZ PRVE POLOVINE 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH DIVIZIJA O ORGANIZACIJI POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA KORPUSA[1]

STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. Si.
13/_ 19[2]

POLITKOMESARIMA DIVIZIJA KORPUSA
NARODNE ODBRANE

Kao i u ostalim jedinicama tako i kod nas u našem korpusu ima dosta novih boraca, koji nisu upoznati sa linijom Narodno-oslobodilačke borbe, kao ni o zadacima i dužnostima njih kao vojnika u našem korpusu.

Baš iz razloga što pred nama danas stoje s jedne strane masa novih boraca, a s druge strane veliki i odgovorni zadaci koje pred nas postavlja naša Narodno-oslobodilačka borba: obilje političkih problema, vojničkih zadataka itd. — to se pred sve naše politkomesare najozbiljnije postavlja pitanje kako najbolje i najbrže organizovati političko pitanje — kao i vojničko — naših boraca.

Razvitak naše vojske, zamah naše borbe, silni uspjesi uopšte protiv hitlerovske Njemačke, zahtijevaju od naših politkomesara široku političku aktivnost, temeljito poznavanje političkih događaja i problema, jasan pregled stanja u svojim jedinicama i sljedstveno tome pronalaženje najboljih metoda, da se svaki borac zainteresira za sve događaje i ovlada političkom linijom naše borbe.

U organiziranju i spremanju političkih kampanja, stvaranju vojno-političkih planova naši komesari treba da se čuvaju šablonskog rada. Sve planove treba izrađivati tako da:

a) u sebi sadrže sve osnovne probleme Narodno-oslobodilačke borbe,

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 65, prilog 2, fond NKOJ.**

Redakcija nije mogla da utvrdi tačan datum, ali se na osnovu propratnog akta koji je 18. aprila 1945. upućen povereniku narodne odbrane Jugoslavije i prepisa direktiva za rad u jedinicama Korpusa narodne odbrane Jugoslavije (7 priloga) može konstatovati da je dokumenat napisan u vremenu od 13. februara do 18. aprila 1945 (vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 65).

b) da su prožeti sa sistematskim upoznavanjem i proučavanjem aktualnih problema vojno-političke situacije i unutarnjeg stanja jedinica,

c) da komentarišu i objašnjavaju svakodnevno razvitak događaja onako kako ih postavlja »Borba«.

Za proučavanje izvjesnih pitanja, na pr. nacionalno pitanje, članak od Staljina u »Borbi«, a naročito svakodnevnih političkih događaja, naši drugovi vrlo slabo se koriste »Borbom«. Oni je letimično pročitaju kao »Politiku«, ne iskorišćavajući mnoge njene članke za razrađivanje i učenje. Na to treba obratiti veću pažnju.

Razvitak događaja i upoznavanje naših boraca i rukovodioca sa njima nužno zahtijevaju od naših komesara i veću pažnju svom ličnom obrazovanju. Učenje otvoriće mnogim našim drugovima širi vidik i daće potstrek za bolju organizaciju političkog rada, traženje boljih metoda za rad, široke političke konferencije i diskusije u svojim jedinicama.

U organizovanju političkih ili vojničkih kampanja, u razrađivanju ili postavljanju vojno-političkih planova, komesari trebaju ostvariti punu saradnju sa propagandnim otsjecima u divizijama i brigadama: pokazati puno razumijevanje i pomoć da se propagandni otsjeci što prije organizuju i prorade kao što im je dužnost. Tim putem će oni i postati snažno agitaciono i političko oružje u rukama komesara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar
pukovnik
Vlado Janić

BR. 102

TEZE POLITIČKOG KOMESARA I POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE IZ PRVE POLOVINE 1945. U VEZI S AKTUELNIM PITANJIMA POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA KORPUSA[1]

STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. si.
19-'

POLITKOMESARIMA DIVIZIJA KNOJ

Problemi i zadaci koji proizlaze iz narodno-oslobodilačke borbe i oslobodilačkog pokreta zahtevaju danas od naših politkomesara svestraniju političku aktivnost, temeljiti planski rad. Oni zahtevaju da se mase naših boraca kao i rukovodioci stručno vojnički i politički uzdignu na viši stepen, da savladaju liniju naše borbe što pre i što bolje i da se naši rukovodioci vodeći svoje jedinice snađu u svim pitanjima politike i rata.

U svome svakodnevnom radu i vojno-političkom vaspitanju i uzdizanju svojih jedinica naši politkomesari treba da imaju na umu uvek dve stvari:

1) Da komesari sa svojim organima u svakoj jedinici budu čvrsta politička rukovodstva koja sigurno rukovode političkom aktivnošću znajući tačno probleme dana i jedinice. Znajući tačno dati odgovore na politička pitanja i probleme kao i načine njihovog razrađivanja.

2) Obligatno uvesti planski rad. Bez planskog rada^ne postižu se željeni rezultati. Treba prekinuti sa radom na mahove bez plana i organizacije.

Za pravilnu političku orijentaciju kao i postavljanje plana političkog vaspitanja naš štab izradio je nekoliko teza o najaktuelnijim političkim detaljima, koje ujedno treba i da znače kostur za izradu plana komesarima divizija.

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 65, prilog 4, fond NKOJ.**

[5] **Vidi dok. br. 101, objašnjenje 2.**

I

KRIMSKA KONFERENCIJA

Tri velika Saveznika — Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, SSSR na svom zajedničkom sastanku na Krimu[n] ponovo su se saglasili o svim pitanjima daljeg vođenja rata protiv hitlerovske Nemačke, kao i o ostalim političkim pitanjima u izgradnji budućeg mira i odnosa u posleratnoj Evropi.

Konferencija u Jalti i deklaracija koju su potpisali Ruzvelt, Staljin i Cerčil jeste veliki korak napred u razvoju međusavezničkih odnosa, i »ona označava najvišu tačku u konkretizaciji saradnje između tri velike Savezničke države« (Đido).

Deklaracija je razbila sve nade hitlerovaca i njihovih pomagača da će između Saveznika izbiti sukob, da će uskrsnuti sporna pitanja između njih, naročito posle uništenja Hitlerove Nemačke i u izgradnji novog demokratskog poretka u Evropi. Time je poslednji politički manevar međunarodnih reakcionara dobio svoj konačan udarac. S druge strane, svi slobodni ljudi sveta videli su u njoj ispunjenje svojih nada u borbi za svoje oslobođenje i nadahnuli se novim poletom i novim pregnućima. Kao najdragoceniji prilog miru, kao njegov prvi uslov za izgradnju demokratskog sveta bez sumnje će značiti odluku Saveznika »da se uništi nemački militarizam i nacizam i da se obezbedimo da Nemačka ne bude nikada više u stanju da poremeti svetski mir«. Da se Nemačka liši ratne industrije, da se potpuno razoruža i raspuste sve njemačke oružane snage; »da se svi ratni zločinci privedu pravdi i brzoj kazni i potpunu reparaciju za uništenje koje su izvršili Nemci« (Deklaracija). Te i takve mere koje će se preduzeti protiv fašističke Nemačke »daju dovoljno garancije da se nemački imperijalizam neće moći tako lako i tako skoro obnoviti, kao što je to bio slučaj posle prvog svetskog rata« (Đido).

Naši narodi sa oduševljenjem su pozdravili rezoluciju Krimske konferencije. Ne samo pozdravljaju nego će i uložiti sve da se odluke sa te istorijske konferencije ostvare. One su još više učvrstile međunarodni položaj federativne Jugoslavije. Sa njenim odlukama »definitivno je učinjen kraj podmukloj igri reakcionarnih izbeglica u Londonu, koje su na sve mogući način sabotirale sporazum između maršala Tita i pretsednika dr. Subašića« (Đido). Ona je pokopala nade izdajnika u građanski rat u Jugoslaviji i u intervenciju sa strane.

Preporukom saveznika da se: »Zakonodavni akti koje je donelo Narodno veće oslobođenja podnesu na naknadnu rati-

® Konferencija je održana od 4. do 11. februara 1945. u Jalti, na Krimu (vidi »Borbu« od 11. i 13 februara 1945).

fikaciju Ustavotvornoj skupštini« ujedno su i priznali demokratske tekovine naše oslobodilačke borbe.

Po pitanju Jugoslavije naši narodi u Krimskoj deklaraciji vide svoju veliku pobedu, vide da je sudbina njihova u njihovim rukama, vide pobedu svoje pravedne stvari protiv pobesnelog nemačkog imperijalizma, za izvojevanje nacionalne i demokratske slobode.

2. BRATSTVO NAŠIH NARODA I NARODA BUGARSKE

Svrgavanjem velikobugarskih imperijalista i reakcionara sa vlasti u Bugarskoj otpočeo je novi život bugarskih naroda. 9-tim septembrom 1944 godine bugarski narod započeo je svoju novu istoriju, pošao putem demokratske izgradnje, putem borbe protiv nemačkog fašizma i njegovih pomagača, za mir i slogu svih balkanskih naroda, za ljubav i bratstvo svih Slovena.

Demokratska federativna Jugoslavija svojom junačkom borbom protiv fašističkih zavojevača, svojom pravilnom politikom bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije i izgradnjom nove narodne demokratije ne samo da je bila podstrek za borbu svim ostalim narodima nego i put kako da se reše ta pitanja. Ona je postala uzor za sve, a naročito za Bugarsku.

Vekovna mržnja koju su sijali velikobugarski i velikosrpski režimi između bugarskog i srpskog naroda na pitanjima granica i posebno Makedonije, u oslobodilačkom ratu protiv fašističke Nemačke prezrena je i odbačena jer na tim pitanjima imperijalistički zavojevači gradili su svoje mračne planove.

Makedonija kao sporno pitanje u toku oslobodilačkog rata izvojevala je svoju nacionalnu pobedu i samostalnost priznatu od svih naroda Jugoslavije. Takva Makedonija u federativnoj Jugoslaviji "nije sporno pitanje nego spona bratstva Srba i Bugara.

Sporazum između maršala Tita i Velikootačestvenofrontovske Bugarske pokazao je već na praksi, na frontu protiv fašizma, da je budućnost i sreća naroda Bugarske i naroda Jugoslavije zajednička i da su i neprijatelji zajednički. Put kojim danas ide Bugarska i Jugoslavija onemogućiće za uvek imperijalističke intrige između nas i biće garancija mira na Balkanu. Bratska saradnja koja je otpočela doneće pobede i bolji život Južnim Slovenima.

3. ZA JEDINSTVENI FRONT

Mobilizirati sve narodne snage za okončanje rata i obnovu razrušene zemlje, uklopiti svakog čoveka u jedinstveni narodnooslobodilački front borbe protiv neprijatelja naše zemlje — osnovni je zadatak.

Jedinstvena fronta je politička opštenarodna organizacija u kojoj svaki rodoljub, svaki iskren i pošten čovek može naći svoje mesto. JNOF je najjača politička snaga u našoj zemlji i on treba da okupi sve narodne snage oko njegove vlasti rođene u oslobodilačkom ratu. Jedinstvena fronta je jedina moćna organizacija koja je u stanju da se ne samo suprotstavi nego i uništi sve reakcionare i saveznike okupatora. Naši drugovi ne govore dovoljno o jedinstvenom frontu i mnogi nisu upoznali šta je on i kako ga treba ostvariti. U razgovorima i diskusijama sa pojedinim političkim grupama ne diskutuju na bazi ostvarivanja jedinstva naših naroda, pravilnosti i pravednosti narodnooslobodilačke borbe, saradnji ili berbi protiv okupatora i njegovih pomagača kao političke platforme, nego diskutuju s njima na bazi nekog ideološkog razmimoilaženja itd. — što je nepravilno. Svaki čovek treba da zna da preko jedinstvenog fronta sve narodne antifašističke organizacije imaju potpuno uvid i učešće u državne i društvene poslove.

Jedinstveni front je danas u našoj zemlji osnovica političkog života, jer pored njega nema nikakve druge organizacije koja ima ili je istakla program oslobodilačke borbe protiv hitlerovskih zavojevača i pokazala se dosledna za nacionalno oslobođenje i demokratsku izgradnju naše države. Sve danas što je izvan jedinstvenog fronta bilo je ili je još uvek prirepak okupatora.

JNOF je neodvojiv od demokratske federativne Jugoslavije. On je nosilac naše nove budućnosti, bratske zajednice naroda Jugoslavije. I naši drugovi treba da znaju da reakcionarni elementi i saradnici okupatora ne pokušavaju više frontalan napad na njega nego biraju druge metode — ulaženje u njega. Zato treba biti budan i spreman na sve neprijateljske mahinacije. Naš Korpus u tom pogledu ima veliki zadatak i svaki naš borac treba da bude svestan toga.

JNOF je izdržao sve napade neprijatelja, pa i poslednji napad bednih reakcionara na čelu sa kraljem Petrom.

U radu naši drugovi treba da uoče kakav su poraz reakcionari dobili Krimskom konferencijom i kako je bedan kraljev napad na nas u svetlu Krimske konferencije, a naša oslobodilačka fronta dobila veliku pobedu.

4. O PROBLEMIMA IZGRADNJE NAŠE DRŽAVE

Problemima izgradnje naše zemlje mnogi naši drugovi ne prilaze ozbiljno, ne prate ih, pa čak ima drugova koji se odnose prema tome pitanju pomalo i sa potcenjivanjem. Diskusije koje se vode o obnovi naše zemlje često puta svode se na samo nekoliko reči. Kako su zadaci našeg Korpusa specijalne prirode

i kako naši drugovi su orijentirani u svom radu na punu saradnju sa organizacijama u pozadini, to se od njih i zahteva, ne samo poznavanje političkih prilika u pojedinim federalnim jedinicama, nego i u čemu se sastoje problemi obnove. Oni treba da poznaju dobro organizaciju i strukturu narodne vlasti od NOO-a, pa do zemaljskih pretstavništava pojedinih jedinica, kako će se razvijati privreda kod nas itd. Isto tako i naši rukovodioci treba da ulaze u pitanja naše društvene izgradnje, kulturno-prosvetnog razvitka i potreba naroda.

Borci našeg Korpusa treba da znaju, da u uspešnom rešavanju i obnovi naše privrede u svim njenim granama, kao industrija, poljoprivreda, saobraćaj, trgovina itd., znači zapravo sačuvati naše dosadašnje tekovine i ostvarivati ciljeve naše borbe, znači onemogućiti povratak reakcionara, povratak stare Jugoslavije, poboljšati životni nivo narodnih masa i poći putem srećnije budućnosti.

Pomoći našim drugovima u pozadini u rešavanju i postavljanju izvesnih problema obnove, mobilizirati narodne mase za što intenzivniji .rad, dužnost je svakog od nas.

Ići tim putem i zahtevati od svih naših rukovodioca i boraca, da sa najvećom pažnjom i ljubavlju prate i proučavaju probleme naše privredne izgradnje, znači pružiti punu pomoć pozadini, znači angažovati još više snage za što uspešniju izgradnju demokratske federativne Jugoslavije.

II

Za obrađivanje ovih tema potrebno je, da ih svi naši komesari dobro prouče i prikupe potrebnu literaturu za proučavanje. One zahtevaju dobro poznavanje linije naše borbe.

U tumačenju Krimske konferencije treba spremati referate u kojima treba izneti i čitav razvoj trojne koalicije od Atlantske povelje, od Konferencije na Krimu, iznoseći njihov istoriski značaj i rezultate.

U odnosima između Bugarske i Jugoslavije treba izneti svu onu pomoć koju Bugarska pruža danas Jugoslaviji, njenu spremnost da ispravi sve one greške koje je počinila velikobugarska reakcija narodima Jugoslavije. Referat treba da razvije puno poverenje kod naših boraca za bratsku saradnju i ljubav među Slovenima na Balkanu i uopšte puno poverenje između nas i bugarske vojske, koja se sada zajedno sa nama bori protiv Nemaca. Propagandno odeljenje Vrhovnog štaba izdalo je jednu knjižicu o odnosima između nove Bugarske i Jugoslavije, koja će im poslužiti kao vrlo dobar priručnik.

Literaturu za proučavanje teme »jedinstveni front« možete lako naći. Isto tako o pitanju obnove ima literature, prou-

čiti naročito članak druga Kardelja »O glavnom zadatku pozadine«.

Ove teze koje smo izgradili treba da posluže kao kostur političkog plana komesarima divizije, s tim što će ga oni dopuniti još pojedinim problemima iz svojih jedinica, odnosno onim problemima koji su potrebni da ih borci savladaju, naročito u mlađim jedinicama.

U ostvarivanju i radu drugovi treba da paze da se po pojedinim ozbiljnijim pitanjima prvenstveno rukovodioci na svojim specijalnim sastancima dobro upoznaju i da pomognu mlađim drugovima u samom ostvarivanju.

Isto tako treba razmišljati u kakvim sve formama — slobodne političke konferencije, predavanja, izmene novina, štampa itd. — i tako što uspešnije postići rezultat.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkomesara,
ppukovnik,
Đuro Kladarin s.r.

M. P.

Politkomesar, pukovnik,
Vlado Janić s.r.

BR. 103

PISMO POLITIČKOG KOMESARA KNOJ IZ PRVE POLOVINE 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA O OBJAŠNJAVANJU ZNAČAJA PRAVILNOG RESENJA NACIONALNOG PITANJA U JUGOSLAVIJI[1]

STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. SÌ.
19[2]

SVIM POLITKOMESARIMA KNOJ

Bivša je Jugoslavija bila zemlja nacionalnog ugnjetavanja i socijalnog bespravlja, od mnogobrojnih naroda ni jedan nije mogao reći da uživa plodove borbe za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje i da ne osjeća socijalnu nepravdu.

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom), u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 65, prilog 5, fond NKOJ.**
[1] **Vidi dok. br. 101, objašnjenje 2.**

To važi i za Srbe, iako je velikosrpska gospoda provodila takvu nenarodnu politiku, sve u ime srpstva i Srba. Takva je nenarodna politika, politika nacionalnog ugnjetavanja i socijalnog bespravlja, uslovila brzu katastrofu koja je nastupila prilikom napada fašističkih razbojnika na našu domovinu.

Na poziv Komunističke partije Jugoslavije, digli su se naši junački narodi u borbu protiv porobljivača naše drage nam otadžbine, a za bolju i sretniju budućnost. Prvo su se Srbi odazvali pozivu. Srbi i dan-danas sačinjavaju 50% naše junačke NOV i PO, što dokazuje da su oni osjetili posledicu kobne politike velikosrpske klike i ne žele povratak na staro.

Naši su narodi kroz NOV riješili mnoge probleme koji im osiguravaju bolju i sretniju budućnost, koji pretstavljaju temelj nove demokratske federativne Jugoslavije. Jedan od tih problema jest federativno uređenje.

Federativno uređenje Jugoslavije omogućava svakom pojedinom narodu, uključujući tu i nacionalne manjine, punu nacionalnu slobodu i ravnopravnost nacionalnog samoopredeljenja, sve do otcepljenja. Naši su narodi već osjetili da je to put koji vodi našu domovinu ka učvršćenju i nezavisnosti, da .je to put da naša otadžbina postane velika i snažna demokratska zajednica svih naroda Jugoslavije.

U Hrvatskoj, gde Srbi sačinjavaju jednu četvrtinu cjelokupnog stanovništva, deklaracijom Predsjedništva ZAVNOH-a zagarantovana im je potpuna ravnopravnost u svakom pogledu. Za određivanje takvog položaja Srba u Hrvatskoj igralo je glavnu ulogu to, što je Srbija u sastavu Jugoslavije i što su Srbi u Hrvatskoj prolili mnogo krvi za oslobođenje Hrvatske. Zato se u životu i radu federalne hrvatske države neće ništa događati bez učešća Srba. To se već sada vidi u nacionalnom sastavu vijećnika i predsedništva ZAVNOH-a. Tako položaj Hrvatske u Jugoslaviji i Srba u Hrvatskoj omogućava Hrvatima i Srbima ostvarenje vijekovnih težnja i ideala za nacionalnom slobodom i nezavisnosti.

No pored svih jasnoća koje proizilaze iz zaključaka drugog zasijedanja AVNOJ-a i III zasijedanja ZAVNOH-a, ipak ima velik broj boraca, po neki rukovodioc i naroda u pozadini, koji nisu sigurni da im je nacionalna sloboda obezbeđena. S tom pojavom sretamo se i kod Hrvata i kod Srba. Mnogi Srbi ne znaju zašto je zabranjen povratak kralju Petru, oni dapače (očekuju) priželjkuju njegov povratak, misleći da će dolaskom kralja Petra moći slobodno ispoljavati svoja nacionalna osjećanja, a da u federativnoj državi Jugoslaviji i federalnoj Hrvatskoj nije im to obezbeđeno. Dok se Srbi plaše federalne države Hrvatske dotle Hrvati zaziru od federativne Jugoslavije plašeći se povratka na staro.

Takva shvaćanja proističu otuda što:

I. Ni Srbima ni Hrvatima nije jasno u potpunosti kakav im je položaj osiguralo federativno uređenje Jugoslavije. Njima nije jasno ono što je drug Tito još decembra 1942. god. pisao gde kaže:

»Riječ narodno-oslobodilačka borba bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara kada ona ne bi imala osim opštejugoslovenskog smisla i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ona ne bi značila osim oslobođenja Jugoslavije u isto vrijeme oslobođenje Hrvata, Slovenaca, Srba, Makedonaca, Arnauta, Muslimana, itd. Kada narodno-oslobodilačka borba ne bi imala tu sadržinu, da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svih naroda Jugoslavije. A u tome i jeste sadržina narodno-oslobodilačke borbe«.

II. Mnogi rukovodioci potcenjuju značaj nacionalnog osjećanja, te u svakodnevnom radu ne pridaju dovoljno važnosti tome pitanju.

To se najbolje vidi po tome što u kulturno-prosvetnim programima nema starih tradicionalnih srpskih i hrvatskih pjesama, napr. od Preradovića, Kranjčevića, Jovanovića, Šantića, Kočića i dr. Nema pjesama »Lijepa naša«, »Putnik«, »Smrt majke Jugovića«, »Starac Vujadin« itd.

U analfabetskim tečajevima treba učiti i ćirilicu i latinicu, iako u svakom tečaju ima i Srba i Hrvata. Nepridavanje značaja nacionalnim osećanjima i zapostavljanje razvitka nacionalne kulture omogućava neprijateljima naših naroda da bacaju parole za koje se mi borimo i koje već ostvarujemo.

Odluka II zasijedanja AVNOJ-a i III zasijedanja ZAVNOH-a ostati će mrtvo slovo na hartiji ukoliko ih rukovodioci ne provedu u život, ukoliko se narodi vlastitim iskustvom ne uvjere da je NOV ostvarila njihove nacionalne ideale. Potrebno je ukloniti propuste i nedostatke u dosadašnjem kulturno-prosvetnom i propagandnom radu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar
pukovnik
Vlado Janić

br. 104

PISMO POLITIČKOG KOMESARA KORPUSA NARODNE ODBRANE JUGOSLAVIJE IZ PRVE POLOVINE 1945. SVIM POTCINJENIM DIVIZIJAMA I BRIGADAMA O ZNAČAJU PRAVILNOG ODNOSA PREMA NARODU[1]

STAB
KORPUSA NARODNE ODBRANE
JUGOSLAVIJE
Br. si.
19-'

SVIM DIVIZIJAMA I BRIGADAMA KNOJ

U vezi natecanja svih divizija i samostalnih brigada KNOJ naročito treba paziti na pravilan odnos prema narodu. Držanje boraca Narodne odbrane prema narodu treba da bude takvo, da narodne mase dužnosti organa Narodne odbrane shvate kao svoje dužnosti.

Svojim držanjem i pravilnim rešenjem dužnosti, organ Narodne odbrane treba da zadobije ljubav naroda i tada će narod istom prokazivati i predavati petokolonaše, zelenaše, špijune i ubice, jednom rečju borci Narodne odbrane treba da zadobiju simpatije naroda u tolikoj mjeri, da narodne mase postanu njen saradnik i aktivan izvršioc odluka vlasti.

Samo u takvom uspjehu može biti natjecanje pravilno i postigne željeni cilj.

. SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Vlado Janić

[1] **Prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg .br. 65, prilog 7, fond NKOJ.**
[s] **Vidi dok. br. 101, objašnjenje 2.**

br. 105

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 48. UDARNE DIVIZIJE 15. UDARNOG KORPUSA JA OD 20. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

Izvještaj pom. komesara
48 divizije Jug. armije

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi,

Šaljem vam kratki izvještaj o radu partijske organizacije, kao i o stanju i potrebama naše divizije za vreme ofanzive.'-

Sama partijska organizacija i pored mnogih slabosti koje postoje pripremila se za ovu ofanzivu i u mnogome olakšala našim štabovima izvršenje zadataka. Baš neposredno pred ofanzivu održan je sastanak divizijskog komiteta na kome su raspravljane slabosti naše partijske organizacije, kao i donešeni zaključci o zadacima partije u toj ofanzivi. Ti zaključci sa divizijskog komiteta preneti su na čitavo članstvo ili preko bataljonskih partijskih konferencija ili preko ćelija. Na sastancima je govoreno o držanju partijaca u borbi, o razvoju ofanzivnog duha kod boraca, o borbi protiv panikera i kukavica kao i mnogim drugim stvarima, kao o radu same partijske organizacije u toku same ofanzive. Sem toga ja sam napisao jedno pismo čitavom članstvu u kome sam se osvrnuo na mnoge slabosti koje su postojale u našoj partijskoj organizaciji, kao i o zadacima svakog člana Partije. Za samu ofanzivu zahvaljujući dovoljnom angažovanju Partije vladalo je veliko oduševljenje tako da su čitave čete i bataljoni zahtijevali da idu na položaje i u borbu. Tako pripremljeni smo pošli u borbu i to je dalo i dobre rezultate i pored toga što je bilo i zbunjenosti i nesnalažljivosti u početku same borbe. Za vreme same borbe rad i

[1] Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 78, fond CK KPJ.

! Odnosi se na ofanzivu jedinica 1. armije JA koja je 12. aprila 1945. počela probojem sremskog fronta i prodorom pravcem Vinkovci — Slavonski Brod — Zagreb. Jedinice 48. udarne divizije, pored učestvovanja u proboju sremskog fronta na sektoru s. Tovarnika (kod Sida), 13. aprila, uz sadejstvo jedinica 21. udarne divizije, oslobodile su Vinkovce, a 17. aprila, posle žestoke borbe protiv nemačke 41. divizije i 963. tvrđavske brigade, oslobodile su s. Striživojnu, važnu železničku raskrsnicu na pruzi Beograd — Vinkovci — Zagreb, i nastavile nastupanje u pravcu Slavonske Požege (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 587—589. 593—596).

zauzimanje same partijske organizacije se osjećalo, no ne u dovoljnoj mjeri. Sastanci su održavani redovno i za vreme same borbe, ali sa obzirom da je u tim borbama poginuo i ranjen jedan veliki dio partijaca i to mahom rukovodioca (poginulih oko 30, ranjenih oko 115), to se odrazilo i na samu partijsku organizaciju, a i na vojsku, tako da je onaj elan koji je vladao u početku malo popustio. U toku borbe se pokazalo da ogromna masa članstva je nevjerovatno hrabra i odana i da je bio mali broj kukavica. Partijci su bili prvi u borbi i na najtežim zadacima. Sem toga vidjelo se da ima jedan dobar dio onih koji se nalaze van partije, a koji zaslužuju da budu primljeni. Sam divizijski komitet u toku borbe održao je dva sastanka na kojima smo raspravljali o daljim našim zadacima, o održanju borbenog duha na visini, o pravilnom tumačenju žrtava, o pravilnom regulisanju svih službi i angažovanju partije za to, kao i o obezbeđivanju pravilnog komandovanja i izdavanja zapovesti i naredaba, o pravilnom korišćenju oružja, o odnosu sa narodom, o odnosu prema zaplijenjenoj imovini, kao i dr. problemima koji su se pojavili u jedinici.

U toku ove borbe pokazalo se da naš rukovodeći kadar, a naročito vojnički nije dozreo u potpunosti za rukovođenje složenim operacijama i da je zbog toga bilo i suvišnih žrtava. Sam štab divizije kao cjelina se pokazao da ne može da rukovodi sasvim uspješno jedinicom, a još je to otežano iz razloga toga što komandant ove divizije Tihomir Milošević se nalazi na kursu, a načelnik štaba Dako Kundačina, iako je energičan i odlučan, ne posjeduje dovoljno vojničkog znanja da bi mogao voditi diviziju .. ,[3]

Politički rad, iako nije bilo dovoljno uslova za opsežniji rad, nije mnogo izostao, a naročito rad propagandnih odeljenja koja su izdavala frontovske novine, organizovala izdavanje vijesti, kao i dopise.

Samo raspoloženje i duh kod boraca, iako se osjeća premorenost, još je na priličnoj visini. Disciplina a naročito u borbi je na dosta zavidnoj visini, a takođe hrabrost. Ima pojava masovnog herojstva i požrtvovanja.

Zbog stalnih pokreta, kao i mnoštva posla nijesam u mogućnosti da pošaljem sređen izvještaj koji bi dao tačnu sliku stanja kako partijske organizacije, tako i divizije. To ću uraditi kasnije, kada budem slao redovan i opširan izvještaj.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20-IV-1945 g.
Položaj.

Za divizijski komitet 48 d.
sekretar: Ratko Radović

[3] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

BK. 106

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 21. APRILA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA POTCINJENIH JEDINICA I POLITICKO-PROSVETNOM ODSEKU DIVIZIJE O POTREBI POJAČANE POLITIČKE AKTIVNOSTI U PRIPREMAMA ZA KONAČNO OSLOBOĐENJE JUGOSLAVIJE[1]

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 325, dana 21. IV 1945. god.

POLITKOMESARU XII. PROLETERSKE BRIGADE
POLITKOMESARU III. BRIGADE (CEHOSLOVACKE)
POLITKOMESARU IV. UDARNE BRIGADE
POLITKOMESARU POMOĆ. JEDINICA I PROP. OTSJEKU.

Jedinice naše Divizije stigle su na sektor Daruvarske kotline'[2] u cilju popune i sređivanja istih. Taj period u sređivanju neće trajati dugo prosto iz tog razloga jer pred nama i pred cijelom našom Divizijom stoje krupni zadaci, tj. potpuno oslobođenje naše zemlje a samim tim i skori naš pokret na zapad. Zato treba odmor svestrano i pravilno koristiti i uložiti maksimum truda ne štedeći svojih sopstvenih snaga.

Koji su najvažniji momenti i na što treba baciti težište vaše političke djelatnosti?

1. Onih dana kada su se naše jedinice nalazile na putu za spajanje sa glavninom naše armije[3] došlo je do sporazuma između naše zemlje i SSSR-a.[4] Situacija u kojoj smo se tada nalazili nije dozvoljavala da se tom pitanju posveti dovoljno pažnje i zato je potrebno da se tom priđe sada.

Kako treba postaviti i objašnjavati to pitanje?

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 26-1/5, k. 883A.

[2] Divizija je na sektoru Daruvara bila od 19. do 24. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-19/2, 5-2, k. 883, reg. br. 10-2, k. 486).

*** Verovatno se odnosi na jedinice 1. i 3. armije, koje su posle probijanja sremskog fronta, 12. aprila 1945, i forsiranja r. Drave otpočele ofanzivna dejstva, ovladale linijom Donji Miholjac — Đakovo — r. Sava i nastavile nastupanje ka Slavoniji. Do 21. aprila jedinice 1. armije oslobodile su Vinkovce, Dakqvo, Slavonski Brod. Pleternicu i Slavonsku Požegu, a jedinice 3. armije — Valpovo, Osijek, Donji Miholjac i Našice (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 587—599).**

' Sporazum je zaključen 11. aprila 1945. u Moskvi (vidi dok. 80. objašnjenje 3).

Ono se može pravilno objasniti i pravilno shvatiti samo u tom slučaju ako ga se posmatra istorijski. Težnja naših naroda da se oslone na moćnu slavensku zemlju datira iz davnine. Još u doba Karađorđevog ustanka 1804. god. pa i iz 1812, mi vidimo kako su se naši narodi borili za čvrsti savez sa Rusijom. Ta težnja naročito je došla do izražaja za doba stare Jugoslavije, a naročito pri njenom kraju. Demonstracije po ulicama svih naših gradova, pucanje u demonstrante sa strane protunarodnih režima, sve je to bilo nastojanje naših naroda da se oslone na SSSR i da imaju garanciju za svoju budućnost. I konačno u doba ovoga rata naši narodi s oružjem u ruci pored ostaloga izvojevali su pravo da sami odlučuju o svojoj sudbini i u vezi s tim odlučili su da se čvrsto oslone na SSSR. Na osnovu toga i nikako drugačije došlo je do pomenutog sporazuma.

Zašto su naši narodi toliko težili da se oslone na SSSR?

Zato jer je SSSR slavenska zemlja, zato jer je SSSR pobornik slobode i nacionalne ravnopravnosti, zato jer je SSSR zemlja koja nema nikakovih tendencija za okupacijom drugih zemalja, zato jer je SSSR ona zemlja koja je svim malim narodima pravovremeno signalizirala opasnost koja im preti od fašizma, zato jer je SSSR primio na svoja pleća glavni teret ovoga rata, zato jer se SSSR bori za slobodu svih porobljenih naroda i za kulturne i pozitivne tekovine cijelog porobljenog čovječanstva, zato jer se SSSR bori za pravednu stvar i voljan da svakom onom narodu koji se bori za svoja prava i slobodu dade svaku moralnu i materijalnu pomoć. Eto zato su tome težili naši narodi, zato su te težnje opravdane i pozitivne i zato ih mi i svi naši narodi pozdravljamo.

Ako se ovo pitanje ovako raščlani, onda će se naši borci zainteresirati i biće živa diskusija.

2. Značaj federativnog uređenja naše zemlje dolazi iz dana u dan sve više do izražaja. Ovih dana stvorena je vlada federalne Hrvatske.[5] To znači da se ostvaruju principi federacije, dok pitanje nacionalne samostalnosti nije bilo pripovjetka, već sušta stvarnost. To našim borcima treba objasniti. Po prvi put u svojoj historiji naši narodi stvaraju sami svoje vlade od ljudi iz svoje sredine. To je garancija da će naši narodi u svom državničkom životu biti pravilno i pravedno rukovođeni, to znači da su težnje raznih reakcionara (Maček i kompanija) propale za svagda.

Kada govorimo o ovom pitanju, onda ne smijemo zaboraviti jednu činjenicu a to je da će velikosrpski reakcioneri u Hrvatskoj dići galamu kako su Srbi u Hrvatskoj na taj način zapostavljeni. Međutim treba ponovo dobro proučiti odluke II

[5] **Vlada je obrazovana 14. aprila na vanrednom zasedanju ZAVNOH-a u Splitu (vidi »Borbu« od 15. aprila 1945).**

zasjedanja ZAVNOH-a u kojima je dovoljno jasno objašnjena ravnopravnost svih nacionalnosti u Hrvatskoj. Samo na taj način neće doći do nepoželjnih trvenja u našim jedinicama.

Isto tako treba voditi računa i o drugoj činjenici a to je da naše jedinice ne sačinjavaju samo Hrvati, ne sačinjavaju samo ljudi iz Hrvatske već iz svih zemalja Jugoslavije i prema tome treba govoriti o stvaranju vlade u svim federalnim jedinicama. Na taj način naši ljudi će osjetiti koliko je pravilna današnja naša borba, osjetiće kako je pravilno riješeno nacionalno pitanje i još više će se založiti za što skorije ostvarenje svih tih stvari, jer će vidjeti da su to njihove stvari, njihova borba prema kojima se neće moći odnositi indiferentno.

Ovo pitanje je vrlo osjetljivo i treba poduzeti sve mere da se ono pravilno objasni. Ne treba zaboraviti niti na to da će neprijatelj također djelovati i zato se na to mora dobro pripremiti.

3. Naše jedinice su do sada brojčano male. Ne samo to, nego naše jedinice su do sada sačinjavali uglavnom Slavonci sa nešto malo ljudi iz drugih krajeva i prema tome naše jedinice su se plasirale kao slavonske sa izvjesnim lokalnim obilježjima. Kao takove naše jedinice su se vrlo dobro borile i njihov glas i kvalitet bio je čuven na daleko. Međutim, mi se danas nalazimo pred popunom sa novim ljudstvom koje nije iz Slavonije. Jasno je da ti novi ljudi nisu kvalitativno dorasli našim borcima, ali isto tako je točno da će se oni razviti u vrlo dobre borce. Zato je potrebno da se već sada učine sve pripreme kod boraca i rukovodioca za primanje novaka. Ne smije se dozvoliti da nas novaci preplave i povuku za sobom, već treba učiniti sve da se oni prosto u našim jedinicama utope. Da bi se to postiglo treba našim borcima i objasniti ovu stvar.

Ni u kom slučaju ne smije se dozvoliti da stari borci predbacuju novacima kako su oni kasno došli, kako su služili bandi, bili oportunisti itd. Sve to štetno će djelovati na čvrstinu jedinice i na njenu udarnu snagu. Naši borci moraju da znaju da se naše jedinice moraju popuniti, da se fašizam mora uništiti, da se naša zemlja mora osloboditi, a oslobodit ćemo ju mi sami i da je njihova sveta dužnost da toplo prime nove borce i da od njih naprave dobre borce.

Rukovodeći kadar treba pripremiti na veće jedinice, na složenije rukovođenje i svaki onaj koji ne bude mogao da savlada zadatke postavljene pred njega neće moći biti rukovodioc.

Dragi drugovi!

Dan oslobođenja je vrlo blizu. Spremajte jedinice za oslobođenje novih gradova. Kada budemo ulazili u gradove, to

treba da budu svečani dani i za nas i naš narod. U svakom mjestu priređujte mitinge, objašnjavajte narodu da se mi oslobađamo svojom vlastitom snagom. To narod mora osjetiti. Na taj način vezat ćemo narod uz vojsku i autoritet Jugoslavenske armije porastiće. Neka osjete našu snagu i prijatelji i neprijatelji.

Za sprovađanje u život svega ovoga angažujte sve raspoložive snage. Upoznajte propagandne otsjeke sa ovim stvarima, dajte im uputstva i pošaljite ih na posao.

Radite brzo i odmor koristite do krajnjih granica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
M. P. **Krajačić®**

BR. 107

IZVEŠTAJ POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 20. UDARNE DIVIZIJE OD 21. APRILA 1945. POLITICKO-PROSVETNOM ODELJENJU 4. ARMIJE JA O REZULTATIMA TAKMIČENJA U DIVIZIJI[1]

STAB
XX UD. DIVIZIJE, POLIT.-PROSVJETNI OTSJEK
21. IV- 1945.

POLITIČKO-PROSVJETNOM ODJELJENJU IV ARMIJE JUGOSLAVIJE

I Z V J E Š T A J
o jednomjesečnom takmičenju-' za period od 15. — 20. IV 1945.

Dostavljamo izvještaj za 1. sedmicu rada, tj. od 15. — 20. IV u jednomjesečnom takmičenju.

Osnovno što je postignuto u ovom takmičenju jeste to da je sa takmičenjem upoznat svaki borac i rukovodilac. Borci su svi zagrijani za takmičenje, a i rukovodioci, a naročito u VIII

[6] **Josip**

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII. reg. br. 5-1/3, k. 311.**
*** Vidi dok. br. 94.**

brigadi. U ostalim brigadama duh takmičenja, gledavši na jedinice kao cjelinu, jače je zahvatio borce nego rukovodioce.

Po pitanju samog organiziranja takmičenja, kao i stvaranja raspoloženja za takmičenjem mi smo poduzeli slijedeće. U prvom redu preko našeg Tjednika,'[5] koji je izišao baš 15. IV, tj. na dan započinjanja takmičenja, kao uvodni članak napisali smo članak »1. Maj zove nas na takmičenje«. Preko istog članka, držali smo, da ćemo najhitnije upoznati borce i rukovodioce sa takmičenjem, da bi ono bilo što popularnije povezali smo ga sa danom 1. Maja davši mu karakter prvomajskog općeg takmičenja. Preko tog članka upoznali smo borce i sa pojedinim glavnim tačkama takmičenja. Istovremeno umnožili smo prvu seriju markica u 5280 primjeraka, namjenjene takmičenju sa natpisima: »Takmičenje je, budimo najbolji!«, »Živio 1. Maj!« i t. si. Iste marke podijelili smo jedinicama i svim otsjecima divizije, tako da se one lijepe na svakom pismu i dopisu upućenom borcu ili štabovima. Zasebno smo umnožili u obliku propagandne brošure plan takmičenja sa objašnjenjem cilja i karaktera ovog takmičenja. Osim toga održana je odmah konferencija zajedno sa politkomesarima brigada i šefovima političko-prosvjetnih otsjeka. Zatim zasebno sa svim politkomesarima prištabskih jedinica, na kojim je razrađen plan takmičenja o svim pojedinim sektorima. X brigada izradila je i prigodni pečat »Takmiči se!« koji se udara na svakom pismu. To je sve bilo učinjeno do 15. ovoga mjeseca. Po brigadama održani su sastanci sa svim rukovodiocima po istim pitanjima. U VIII brigadi potpomogli smo taj sastanak svojim učešćem. Osim toga u ovoj brigadi, koja je, do tada, imala najlošije organiziran otsjek, održali smo sastanak, riješili im taj problem, potpomogli ih u radu tako da danas otsjek djeluje i osjeća se. U svim jedinicama postoje ocjenjivačke komisije. U Ogulinu štampali smo u tiskari, između ostalih parola, i parole o takmičenju i lijepili ih. Pojedini sektori rada u takmičenju razrađeni su. Tako je referent veterine npr: raširio takmičenje i na svoj setkor i razradio tačke takmičenja.

Za obradu »Imperijalizma«[4] između politkomesara brigada i politkomesara divizije (a isto tako slično i za obradu Titove knjige[5]) postavljeno je, da se obrađuje na četiri dijela — po jedan sedmično — unutar cijelog šireg štaba divizije i zasebno brigada, zatim, da se tamo održi referat a onda tek da ili politkomesar divizije ili koji od politkomesara brigada održi

' Misli se na list Štaba 20. udarne divizije JA.

[4] Reč je o Lenjinovoj knjizi »Imperijalizam kao najviši stadijum kapitalizma«.

[5] Odnosi se na knjigu »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941——1944«.

referat o »Imperijalizmu«. Na taj način će se svi pripremiti za referat o imperijalizmu poslednja 2 dana pred konac takmičenja. Sto se tiče razrade materijala o Istri, pribilježena je literatura po tom pitanju s tim, da se prvo obrađuje članak pukovnika Balena[6] štampan u listu armije,[7] dok će polit, prosvjetni otsjek postepeno umnožavati ostali materijal, dok ne stigne materijal umnožen od armije.

Svaki broj našeg Tjednika, u raznim vidovima (članci, literarni prilozi, parole i si..), vrši stalno i raznoliko upoznavanje Istre. Izrađen je i poseban šablon, u obliku plakata, koji se bojom prenosi na zid, a predstavlja geografske konture Istre sa naznakom glavnih gradova i jugoslovenskog armejca kako pristupa dok preko Istre piše »Naše je bilo i naše će ostati«.

Da bi se dnevna štampa što organizovanije čitala i da bi se preko nje sprovodio politički plan, otsjek X brigade, prvi unutar svoje brigade, primjenio je slijedeće: on označi članke u novinama sa napomenom »za politički rad, za vojnički rad, za rad sa rukovodiocima ili borcima« i si. i tada ih uputi kulturno-prosvjetnim odborima da ih oni obrađuju u čitalačkim grupama odnosno sastancima. Kroz ove prilike primjenjene su i nove metode rada. Evo primjera. Onog dana kad je stvorena prva vlada federalne Hrvatske,[8] divizija je bila u pokretu. Mi
4 smo odmah umnožili u 2000 primjeraka jedan letak i donijeli sastav vlade. Napravili smo transparente i postavili glazbu da svira, tako, kad su brigade prolazile kroz Oštarije, na mostu su dijeljeni letci direktno borcima u maršu, a podalje nekoliko metara bio je transparent i svirala je muzika. Sa posebnim plakatom i ophodom muzike sa transparentima kroz mjesto bilo je upoznato i stanovništvo mjesta sa tim političkim momentom.

Dok •je muzika svirala, borci su u maršu čitali letke, na kratkim odmorima povezivali se u grupe i čitali uz diskusiju. Na prvom sastanku brigade su održale kratak, ali organizovani miting. U svakom radu, u pokretu, najviše se je istakao III bataljon VIII brigade. Na jednom kratkom odmoru IX brigade, poslali smo joj grupu i muziku, koja je održala priredbu, a potom je održan miting povodom ugovora o prijateljstvu između SSSR-a i Jugoslavije.[9] Prilikom proboja sremskog fronta i oslobođenja gradova,[10] odmah je naš otsjek obavijestio telefonom brigade, istakao plakate i uputio glazbu tako da je došlo do spontanog mitinga. Prilikom ovih pokreta IX i X brigada izdavale su redovito »Radio vijesti«, koje su čitane u maršu za

[8] Šime Baien je tada bio politički komesar 11. korpusa JA.
[7] Odnosi se na 4. armiju JA.
[8] Vidi dok. br. 106, objašnjenje 5.
[9] Vidi dok. br. 80, objašnjenje 3.
[10] Vidi dok. br. 106, objašnjenje 3.

vrijeme zastoja. Ove metode rada pokazale su se veoma uspješne i omiljene borcima.

Da bi se kulturno-prosvjetni rad odvijao nlanski unutar čitave divizije i da bi on bio omogućen u svakoj četi umnožena su dva predavanja iz serije predavanja o životu SSSR-a, brošura br. 2—3. U X brigadi održano je sedam predavanja o SSSR-u (zemlja) u ovom periodu.

Da bi se pokreti izvršavali što točnije i življe, političko-prosvjetni otsjek VIII brigade slao je pred kolonu specijalnu patrolu, koja je ispisivala prigodne parole »Druže požuri — Istra nas zove« i si. Uopće što se tiče ispisivanja parola, ono je obuhvatilo opći zamah. Ispisano je bezbroj parola od Oštarija do Delnica. Budući da je svak pisao parole, i oni koji ih loše ispisuju, to smo mi umnožili i dostavili otsjecima brigada parole koje treba ispisivati, uz napomenu da se zabrani pisati parole na svoju ruku, tj. neorganizovano, već jedino dobrim crtačima, kako ne bismo bilo radi forme bilo radi sadržaja pokvarili autoritet parole. Ali bilo je nekoliko primjera koji, što se tiče snalažljivosti, zaslužuju svaku pohvalu. Npr. dva borca VIII [brigade], Pletikosić Ante i Lulić Mate, u nedostatku boje i uprkos tog nedostatka hoće da napišu parole koje im leže na srcu, o Istri: »Mi ne damo zemlje naše da je gaze fašisti«, »Naprijed, Istra nas čeka«, »Živjelo vječno prijateljstvo SSSR-a i nove Jugoslavije!« itd., uzimaju čađ iz dimnjaka, rastvaraju ga u vodi i tim ispisuju parole.

Sto se tiče pripreme za proslavu 1. Maja, mi smo isti dan, već preko štampe i parola, odredili da se posljednjih 6 dana aprila preko konferencija govori o 1. Maju. To je uostalom i nastavak populariziranja praznika koje je započelo Tjednikom br. 5.

Po jedinicama je izdano mnogo zidnih novina, ali mi smo dosada primili svega 12 i odmah ih dostavili. Mi prema tome uračunavamo samo tih 12 brojeva. U stvari ih je izišlo daleko više. Osim toga izdan je list br. 2 Veterinar — sa člankom o takmičenju i planom predviđenim za takmičenje veterinara. Osim toga dostavljena su nam, a mi ih prenašamo, 4 broja bataljonskih listova. To je također rad iz ovoga perioda.

I u suzbijanju nepismenosti radilo se udarnički. Prvo smo nabavili 1000 bilježnica i podijelili ih brigadama i prištabskim jedinicama za nepismene — a onda su jedinice našle same načina da se u tom takmičarskom elanu uče čitati i pisati u pokretu. Tako drug Skeljo Ante, III bataljon VIII brigade, naučio je u dvodnevnom maršu ništa manje nego 20 velikih slova. Evo kako je riješio drug Skomrlj Krsto, borac III čete II bataljona VIII brigade. Kad nije mogao da drukčije nauči Miju

Buljana slovo R — dok su sjedili na zastanku uzeo je par drvaca i od njih složio slovo R.

A evo koliko su se borci trudili da nauče u pokretu kroz takmičenje čitati i pisati. Drug Serić Stjepan, borac prateće čete II bataljona VIII brigade, u maršu kroz selo Kukljaj[11] zaustavio se pred tablom na kojoj je pisalo Kukljaj i pita jednog druga da mu pokaže koje se slovo nalazi između U i LJ, i kad mu je pokazao, onda je on već s lakoćom čitao Kukljaj.

Kroz ovaj period poslali smo vam 85 članaka. Evo koliko borci hoće da pišu još jedan primjer iz VIII brigade. Matijević Mirko, borac I čete IV bataljona, vidjevši drugove oko sebe kako pišu, da ne bi ostao izvan »duha vremena« obraća se jednom drugu, koji je pisao kraj njega: »Druže, ajde da napišem i ja jedan članak za zidne novine. Ti piši, a ja ću ti kazivati!«

Kroz ovaj period najviše se naučio IV bataljon VIII brigade, u kojemu se naučilo 41 borac po 13 slova, a 10 boraca po 5 slova. I drugovi iz naših radionica takmiče se. U radionici izvršen je opravak 5 breda, 2 talijanska bacača, 9 šaraca, 2 zbrojevke, 15 pušaka i 3 šmajsera te 4 pištolja raznog kalibra. Drug Ban Jure u prekorednom vremenu dao se na izradu osigurača na engleskim šmajserima, tako da sada ako padnu ne mogu »automatski« opaliti. U prekorednom vremenu dali su se borci radionice i na izradu zvijezdica za oficirske činove, koje hoće da poklone za 1. Maj. Drug Bitunjac Marko iz VIII brigade, kad je završio naporan pokret, samoinicijativno uzima jednom drugu poderane cipele i skrpa ih za kratko vrijeme.

Da bi administracija bojne komore bila što urednija, da bi se i kroz njihove izvještaje o utrošku i nabavci municije osjetilo takmičenje, drug kapetan Nardeli Ivo samoinicijativno u Ogulinu štampa 3000 formulara brojnog stanja i naoružanja, a 500 formulara za artiljeriju i iste je formulare podijelio jedinicama »da bi one mogle sigurno upućivati brojno stanje i naoružanje, kako je to predviđeno od bojne gotovosti IV Armije« — kako kaže on.

Ni higijeničari neće da zaostaju. Drug Tukić Ivan, pri štabu divizije, odmah po dolasku u Ogulin osposobljava kadu za kupanje, a tako isto i u Delnicama, i redom poziva drugove da se dođu kupati, jer da ih čeka topla voda. A Zrnčević Srđan iz VIII brigade prilikom odmora u maršu nije se odmarao, već je na livadi odmah za čas otvorio brijačnicu. Brijao borce govoreći »moramo u svemu biti prvi, pa treba da se udesiš, druže, prije nego što pređemo preko Delnica«. Za to kratko vrijeme obrijao je 10 boraca.

[11] Nije nađeno na karti 1 : 100000. Verovatno se odnosi na s. Kupjak (6,5 km istočno od Delnica), jer se 8. brigada, kako se vidi iz ovog izveštaja, nalazila tada u rejonu Delnica.

I naši diletanti tek što su došli u Ogulin već daju veoma uspjelu priredbu za narod i vojsku u velikoj dvorani, na taj način pružaju priliku političkim radnicima da među većim brojem građana Ogulina govore i manifestuju velike uspjehe našeg pokreta: ugovor o prijateljstvu sa SSSR-om, stvaranje prve narodne vlade federalne Hrvatske i naše odlučnosti u borbi do oslobođenja svih naših naroda. Tu na toj priredbi, kao i sutradan u Delnicama, narod kliče XX Dalmatinskoj udarnoj diviziji, moćnoj Jugoslovenskoj armiji, Titu, Sovjetskom Savezu itd.

Naši borci neumorno, ne poznavajući za umor, silinom maršuju da bi stigli da kazne tlačitelje naših naroda. Oni u 4 dana prevaljuju 103 km, stižu neprijatelja i tuku se s njim zadojeni svježim takmičarskim duhom. Plaški — Generalski Stol — Ogulin — Gomirje — Sušice — Delnice, to je bio put naše divizije kojeg je izvršila poslije 24-satne borbe za Plaški.[12]

Da bi naša divizija mogla brzo da napreduje znaju inžinjerci što je njihov zadatak. Oni udarnički popravljaju dva drvena i jedan željezni most. Za čas su solidno podignuti mostovi i ni rijeka Dretulja ni Vrnjika nisu prepreka za nas.

U sklopu ovog takmičenja omladina VIII brigade iskorišćava jednodnevni odmor u Delnicama i održava svoju prvu omladinsku konferenciju. Oko 500 omladinaca sastali se u naročito uređenu svečanu dvoranu da se međusobno porazgovore o tome, kako će što časnije i uspješnije riješavati svoje zadatke. Polije podne održano je sportsko takmičenje. Bacanje kugle, trčanje, skok u vis i dalj, rastezanje konopca i rastavljanje oružja. Tu poslije podne na lakoatletskom takmičenju vidjelo se koliko se omladina zalaže za svoje prvomajsko takmičenje. Najboljeg u rastavljanju oružja slikali smo i njegovu fotografiju poslat ćemo da mu bude izložena u zidnim novinama njegove brigade.

Kako se vidi iz ovog izvještaja, takmičenje je kod nas uhvatilo brzo maha. To nije slučajno, osim gore navedenih priprema koje su to uslovile, kao i opća vojno-politička situacija, znatno je utjecala na tako brzo raspoloženje za takmičenje to

[15] Po naređenju Štaba 4. armije JA od 4. aprila 1945, jedinice 20. udarne divizije prikupile su se kod s. Perušića, kao armijska rezerva, a od 8. aprila su imale zadatak da, s jedinicama 4. udarnog korpusa, spreče prodor neprijateljskih snaga u pozadinu 4. armije, a pre svega prodor nemačke 104. lovačke divizije koja je nadirala pravcem Ličko Petrovo Selo — Slunj. Po naređenju Štaba 4. armije od 13. aprila 1945, jedinice 20. divizije bile su u pokretu i do 15. aprila uveče izbile su na prostoriju Ogulin — Delnice, gde su smenile 13. udarnu diviziju (vidi Arhiv VII. reg. br. 2-11 i 3-11. k. 315A, reg. br. 1-2, k. 312; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 562—571).

što se već mjesec dana vrše pripreme za prvu omladinsku konferenciju divizije, tako da se je ovo slilo sa prvomajskim takmičenjem. Pred nama je sada zadatak da uzdržimo ovaj tempo. S druge strane, preduslov za brzo prihvaćanje takmičarskog tempa bila je naša divizijska štampa. Te dvije činjenice bile su nove u ovom takmičenju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef
polit.-prosvjetnog odeljenja
kapetan:
Jurin Smiljan

Komandant p.pukovnik:
Pecotić Bogdan

BR. 108

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA 30. DIVIZIJE JA OD 21. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

SEKRETARIJAT
DIVIZIJSKI KOMITET KPS XXX DIV.
Na položaju, 21. 4. 1945.

CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE

Izveštaj o stanju u XXX diviziji u mesecu martu i sredini aprila. Ova razdoblje možemo da podelimo na period posle ofanzive na Trnovski gozd meseca februara, to jest odmor i pripremu za našu ofanzivu, na našu ofanzivu, kojoj je odmah usledila najveća i najbolje planirana neprijateljeva ofanziva, i konačno na period posle ove ofanzive.[2] Sve slobodno vreme

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 274 III, a snimak u Arhivu VII, film 189 364—368.

[5] U proleće 1945. Slovenačko primorje dobija za nemačke okupacione snage poseban vojnički značaj zbog približavanja istočnog i italijanskog fronta granicama Slovenije, a posebno zbog mogućnosti iskrcavanja anglo-američkih trupa u tom delu Slovenije. Spremajući se za odbranu u slučaju iskrcavanja i čuvajući komunikacije koje su im bile veoma potrebne za prebacivanje snaga iz severne Italije na istočni front i obrnuto. Nemci su zajedno sa svojim slugama, februara 1945 na čitavom Slovenačkom primorju započeli ofanzivu protiv jedinica 9. korpusa NOVJ želeći da ih odbace na sever što dalje od tih komunikacija, da zaposednu ili suze slobodnu teritoriju i razdvoje jedinice NOVJ u severnoj Primorskoj od onih na sektoru južne Primorske. Za neprijatelja je bila najznačajnija komunikacija Gorica — Ajdovščina — Postojna,, te je zato

upotrebili smo za otklanjanje grešaka koje smo činili i za pripremu budućih zadataka. Moral boraca je posle prve ofanzive zadovoljavao. Uprkos pomanjkanju hrane, slaboj obući i hladnoći nije se moglo primetiti neko veće gunđanje. Vojska je doduše bila jako umorna, iscrpljena, ali je postojalo mišljenje »dajte nam hrane pa ćemo se boriti«. Zeleli su da odu s Trnovskog gozda u Vipavu ili na Kras rekavši »iako se svaki dan bo-

glavni udar, koji je trajao od 7. do 18. februara, upravio na jedinice 9. korpusa koje su se nalazile duž ove komunikacije, na obroncima Trnovskog gozda. Znajući ciljeve i namere neprijatelja, Štab 9. korpusa je sve svoje snage usredsredio na očuvanje Trnovskog gozda i na razbijanje neprijatelja duž ove komunikacije. Prelazeći u ofanzivu krajem februara, njegove jedinice zauzimaju neprijateljska uporišta: Trnovo, Otlicu, Predmeju i Tabor i vrše pritisak na neprijateljeve snage duž komunikacije Gorica — Ajdovščina.

Ova aktivnost jedinica 9. korpusa nailazi na još jači otpor neprijatelja, koji reaguje odmah posle zauzimanja Tabora (25. februara), da bi tokom narednih dana prešao u novu ofanzivu protiv jedinica 9. korpusa, nastojeći da Trnovski gozd ponovo zaposedne i da ove jedinice odbaci od komunikacije Gorica — Ajdovščina — Vipava, što je i uspeo 4. marta 1945, kada ih odbacuje s linije Predmeja — Otlica — Trnovo — Lokve — Lažne prema G. Trebuši i Vojskom i zaposeda ceo Trnovski gozd. Jake borbe vode se sve do 7. marta 1945. Međutim, pošto se rat bližio kraju, Trnovski gozd dobija za 9. korpus NOVJ sve veći strateški značaj, jer će poslužiti kao odskočna daska za prelazak u konačnu ofanzivu prema Krasu i Trstu. Zato, posle izvesnog zastoja, Štab 9. korpusa, računajući na smanjenje efektiva neprijatelja na tom terenu i na heterogenost neprijateljskih snaga, naređuje svojim jedinicama da 16. marta pređu u ofanzivu, s ciljem da zauzmu Trnovski gozd, Banjšku planotu i Čepovansku dolinu. Za nekoliko dana jedinice 9. korpusa zauzele su Lokovec, Čepovan, Kobilicu, Velike Lažne i Predmeju i odbacile neprijatelja u dolinu. Ali neprijatelj, koji je u prvom momentu bio iznenađen takvim snažnim napadima jedinica 9. korpusa, nije mirovao. On je koncentrisao svoje snage i pripremio novu ofanzivu protiv oslobođene teritorije jedinica NOVJ. Ofanziva je otpočela 19. marta najpre sa pravca Gorenjske, a odmah zatim i iz drugih pravaca. Prvi deo ove ofanzive, nazvan »Frühlingsangang« (početak proleća), uperen je protiv jedinica 9. korpusa na prostoriji unutar linije Škofja Loka — Selška dolina — Podbrdo — Bukovo — Reka — Idrija — Škofja Loka, a drugi deo, pod nazivom. «Winterende« (kraj zime), protiv jedinica na drugoj polovini oslobođene teritorije, tj. na Banjškoj planoti, u Cepovanskoj dolini, na Trnovskom gozdu i u Vojskom. Cilj neprijatelja je bio da okruži i potpuno uništi 9. korpus. Štab 9. korpusa, koji je preko obaveštajne službe delimično upoznat sa pripremama neprijatelja za ofanzivu, odmah je upozorio svoje jedinice da ne drže oslobođenu teritoriju po svaku cenu, već da spretno manevrišu, a u slučaju opasnosti da je napuste, probijajući se u neprijateljevu pozadinu. Jedinice 9. korpusa prihvatile su borbu na svim sektorima, protiv mnogo nadmoćnijeg neprijatelja, i pružile su snažan otpor negde duže, negde kraće, ali su zbog nedostatka municije i zbog stalnih gubitaka, koji se ne mogu niotkuda popuniti, kao i zbog napornih neprekidnih borbi, bile prisiljene na povlačenje, tako da ih je neprijatelj uspeo sabiti na uzan prostor i okružiti. Štab korpusa je tada naredio proboj. Jedinice sa Cerkljanskog i jednog dela Gorenjske, koji je bio obuhvaćen ofanzivom, probile su se prema Jelovici, dok je na jugu vršen proboj u tri pravca: prema Banjškoj planoti, između Cola i Idrije, prema Pivki i,

rimo, samo neka jedemo«. U ofanzivi su pošli sa priličnim borbenim duhom. Moral je i na početku poslednje neprijateljeve ofanzive bio na visini i zadali smo neprijatelju prilične gubitke. Tek pri probijanju obruča i odmah zatim, kada je ofanziva već bila završena, primetio se pad borbenog duha i svaka najmanja neprijateljeva patrola je ponekad izazivala pomisao na ofanzivu. Treba pomenuti da se to naročito primetilo kod rukovodilaca, više nego kod boraca. Smanjenju borbenosti je prilično pomogla neprijateljeva propaganda, odnosno gestapovski elementi koji su se uvukli među nas, neki već otkriveni, koji su namerno demoralisali borce. Naročito je to primećeno u 17. brigadi,'[1] u kojoj se oseća najjače neprijateljevo rovarenje. U 19. brigadi je baš zbog gestapovskih elemenata uništen za vreme ofanzive čitav bataljon na Porezenu.[4] Kada su borci hteli da idu na položaje i da jurišaju, politički komesar bataljona — gestapovac — nije im dozvolio da idu, podržao ga je i operativni oficir brigade, koji je takođe bio u neprijateljevoj službi, te su bili inenađeni od Švaba. Prvoga smo likvidirali, a drugi je negde kod Švaba. Posle poslednje ofanzive, odnosno za vreme ofanzive, neprijatelj je ubacio među naše redove parolu »čuvaj glavu«. Nije ih više pozivao ni u nemačke ni u belogardističke redove, već »pođite kući i neće vam se ništa desiti. Rat će se uskoro završiti i šteta je da pogineš«. Ubacivao je i parolu »predaj se pre borbe i neće ti se ništa desiti, ali ako te uhvatimo za vreme borbe, bićeš streljan«. Na takav način je pokušavao da smanji borbenost naših jedinica. Neke naše zarobljenike je zaista pustio da se slobodno kreću po Vipavi, s ciljem da što više ljudi iz Vipavskog i Krasa otera iz naših redova kući. Ima takođe slučajeva kada je naše zarobljenike mučio na zverski način a zatim ih ubio. Takođe je primećeno i to da je neprijatelj na terenu huškao jednog protiv drugog; npr. kada su došli

kod Dolnje Trebuše. prema Sentviškoj Gori. Glavni cilj neprijatelja nije postignut: Glavne snage 9. korpusa su uspele da izađu iz obruča i izbegnu uništenje. No jedinice 9. korpusa imale su u ovoj ofanzivi velike gubitke, oko 1500 do 2000 žrtava, i to naročito među pozadinskim jedinicama i ustanovama koje su se nalazile na tom terenu. Završetak ove ofanzive 6. aprila 1945. nije značio i prestanak borbi, jer su jedinice 9. korpusa, vraćajući se na svoje ranije položaje morale voditi teške borbe protiv okupatorovih jedinica koje su pružale snažan otpor. (Detaljnije o tome vidi: Stanko Petelin, »Osvoboditev Slovenskega Primorja«, knjižnica NOV i POS 32, Nova Gorica 1965; Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 22. i fond 9. korpusa i njegovih potčinjenih jedinica).

> Sedamnaesta slovenačka NO brigada »Simon Gregorčič«.

[4] Odnosi se na 3. bataljon 19. slovenačke NOU brigade »Srećko Kosovel«, koji je neprijatelj, zbog izdajstva, otkrio 24. marta 1945. u 7 časova ujutro na pl. Porezenu, u podzemnim kasarnama. Zarobljene borce je odveo u s. Jesenice, a 96 ih streljao. (Detaljnije o tome vidi knjigu: Stanko Petelin, »Osvoboditev Slovenskega Primorja«, str. 124, i 125. izdanje Knjižnice NOV i POS 32, Nova Gorica, 1965).

u kuću, Švabe su se pravile finim i ogovarale Kozake, plašeći njima narod, kozaci su huškali protiv četnika a ovi opet protiv Nemaca. U borbi protiv tog načina rovarenja neprijatelja u našim redovima preduzeli smo odlučne mere. Borcima smo na političkim časovima, konferencijama i sastancima prikazivali njegovu nameru, da želi tim parolama sprečiti borbenost IX korpusa, smanjiti udarnost primorskog naroda i njegove vojske i odvojiti Slovenačko primorje od Tita i njegove države.

Za to vreme su naše jedinice proslavljale 8. mart, dan žena. U vezi s tim, na političkim časovima se govorilo o našoj ženi, o njenim zadacima, njenoj ravnopravnosti i njenim zaslugama u našoj narodnooslobodilačkoj borbi. Organizovano je pisanje naših boraca iz vojske svojim ženama i majkama na terenu, kako bi se postigla što bolja veza između vojske i terena.

Omladinsku nedelju[5] slavili smo pre svega u znamenju borbi. Naročito 18. udarna brigada.[6] Omladinci ove brigade su doduše znali za svoju nedelju ali nisu priređivali mitinge ili slično, jer su svoje dane slavili time što su zadavali neprijatelju teške udarce i plenili mnogo oružja. A 17. brigada je bila manje u borbi, zato su održavani skupovi i organizovane zidne novine na kojima se govorilo o značaju omladinske nedelje. U zidnim novinama je svakog dana bila ispisana carola tog dana.

Za 27. mart govorilo se na političkim časovima o značaju 27. marta.[7] Neke jedinice su takođe palile vatre.

Prilikom dolaska Crvene armije na slovenačku teritoriju[8] sve brigade zajedno s terenom čitave Sentviške visoravni[9] priređivale su skupove, svaka jedinica u svom selu. Bilo je povorki, uzvikivanja, govora i pevanja. Govorilo se o Crvenoj armiji jer je ona bila ta koja nam je, za vreme tako velike ofanzive, ulivala snagu i udarnost, kada smo čitali o njenim uspesima. Neke jedinice su u čast Crvene armije palile vatre tri dana uzastopce. I na sastancima i političkim časovima se nekoliko dana govorilo o Crvenoj armiji.

Prilikom pada Sarajeva[10] su takođe održane konferencije, sastanci i politički časovi na kojima se govorilo o snazi naše armije koja oslobađa već velike gradove i o njenoj regularno-

[5] Vidi napomenu br. 35 uz dok. br. 66.

[6] Odnosno: 18. slovenačka NOU brigada »Bazoviška«.

[7] U vezi s proslavom 27. marta, politički komesar 9. korpusa je 20. marta 1945. izdao posebnu okružnicu (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 289. IV).

[8] Crvena armija je 3. aprila 1945. stigla na teritoriju Slovenije, u Prekomurje.

[9] Odnosi se na visoravan Sentviške Gore.

[10] Sarajevo je oslobođeno 6. aprila 1945 (vidi »Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«, str. 1094).

sti. I naši borci su pozvani da što više učvrste našu vojsku. U tome vide našu snagu.

Sastanci ćelija za vreme ofanzive nisu održavani. U nekim jedinicama su se, međutim, sastajali nekakvi aktivi komunista, to jest grupa komunista koji su bili zajedno na položaju, i porazgovarali o radu i tumačili tačnu situaciju. Sekretarijat se sastajao više puta i odžao više sastanaka s političkim komesarom IX korpusa" i sa drugaricom Vidom Tomšič. Na tim sastancima dobili smo uputstva za dalji rad, koja smo preneli na jedinice. Sto se tiče sastanaka moramo primetiti da još uvek postoji prilikom sazivanja sastanaka najveća nehatnost kod raznih štabova. Upravo to da sastanci nisu održavani redovno svake nedelje uzrok je što članovi partije za vreme ofanzive nisu ispoljavali dovoljnu partijnost i odgovornost. Iako se stalno naglašava značaj i važnost organizacionih sastanaka, teško je pripremiti redovno nedeljno sastajanje. Primećeno je i to da na sastancima sve manje ima samokritike i kritike. I pri pregledu zaključaka drugovi ne pozivaju ljude na odgovornost za neizvršenje zaklju[čaka]. Svakako, ovo stalno otklanjamo. Pored toga, naši rukovodioci v[eoma] loše prenose direktive primljene odozgo, odnosno neki ih suviše uopšte i ne konkretizuju, dok imamo, s druge strane, primera uskogrudosti. U poslednje vreme se sekretarijat jako bacio na sastanke štabskih ćelija, kojima prisustvuju samo članovi.

Pre velike ofanzive održana je partijska konferencija u 17. brigadi. Posle te velike neprijateljeve ofanzive, međutim, održane su konferencije: u 17. brigadi bataljonska, u 18. ud. brigadi brigadna. Na obema konferencijama bila je prisutna drugarica Tomšič, koja je dala analizu neprijateljeve ofanzive i iznela kakav treba da bude lik člana partije. Takođe su iznesene slabosti'[koje su se ispoljile] za vreme ofanzive i naše buduće. . . . . .Slabosti koje smo primetili za vreme ofanzive bile su: neinteresovanje partijskih rukovodilaca za rad; politički kadrovi su se vrlo slabo pokazali i u (više) slučajeva ni9u se ispoljili ni kao borci, ni kao rukovodioci; disciplina je bila suviše slaba i to je uzrok što se borci nisu mogli održati na okupu, što su se rasipali i što je među njima bilo najviše žrtava. Primećeno je da je tamo gde je disciplinu držala odlučna rukovodeća ruka bilo juriša, uspeha i malo žrtava i da je moral ljudstva bio na visini. I u pokretu se primećivao stari način maršovanja, sporost itd. Neki su takođe slabo izvršavali naređenja. Bilo je i nekoliko slučajeva slabog postupanja s ranjenicima i ostavljanja na položajima, dok imamo, s druge strane, slučajeva herojstava prilikom spasavanja ranjenika iz najtežih situacija i istrajno čuvanje ranjenika. Kao uvek tako je i

sada bilo poteškoća s vezama, a i sa obaveštajnom službom. Primećeno je da je bilo dosta slabosti zbog toga što se kadar nije interesovao za jedinice, rukovodioci ne poznaju ljudstvo, jer su rukovodioci bili nehatni u izvršavanju naređenja, a dosta grešaka bilo je i zbog toga što su borci nedovoljno stručno osposobljeni. Zadali smo sebi zadatak da proučimo [brošuru] »Starešine in podrejeni«.[1]- Za vreme ofanzive nedostajalo nam je municije, zato smo izveli kampanju za očuvanje municije, koja se, međutim, slabo sprovela. Primetila se sporost i nekontrolisanje. Još uvek se primećuje partizanština, nedovoljna organizovanost i kolektivnost u radu samog štaba. Sve su to bile slabosti o kojima smo raspravljali na konferencijama. Pored ovih slabosti, konstatovali smo da partijska organizacija u jedinicama ne pomaže dovoljno [organizaciji] SKOJ-a, da je SKOJ brojčano slab i da se za primanje u SKOJ traži suviše velika izgrađenost. I partijska organizacija bi se mogla povećati [novim] članovima. Pre svega, zadali smo sebi zadatak: otkloniti ove slabosti; objasniti borcima značaj ove ofanzive; uz cenu najvećih kazni podići disciplinu i izvršavanje naređenja; intenzivnije raditi s kadrom, podići ga ideološki i stručno; mobilizacija i prikupljanje rasturenih, koji čine neprilike na terenu prilikom političkog rada. Doneli smo zaključak da ćemo na ćelijama pretresti sav partijski kadar i onoga koji se pokazao kao slab pozvati na odgovornost, a sve one koji su se pokazali kao dobri, primiti, •u znak priznanja, u partijsku organizaciju, odnosno za kandidate. U [organizaciju] SKOJ-a treba, međutim, uključiti svu omladinu, pri čemu treba paziti na [one koje žele da se] uvuku. Omladinu u [organizaciji] SKOJ-a treba odgajati. Naglasili smo da želimo da se naše članstvo poveća, ali od njega tražimo da svako radi i da ne lenčari. Drugarica Vida je takođe govorila o takmičenju. Konferencija je na početku bila mrtva, ali ju je drugarica Vida uzdrmala. Na kraju su članovi partije sami sebi zadali zadatke. U 19. brigadi je konferencija održana zajedno sa JBO[13] i sa Okružnim komitetom Jesenice — Bohinj. Održane su takođe skojevske konferencije na kojima se uglavnom iznosilo isto što i na partijskim. U 18. brigadi je primećeno da je uzrok nediscipline i nezadovoljstva bio u tome što se posebno kuvalo za borce a posebno za štab. Odlučno smo nastupili protiv toga.

S obzirom na ofanzivu, u kojoj su se neki rukovodioci pokazali kao slabi, iako su borci bili spremni učiniti sve, doneseni su pored ovih partijskih zaključaka i sledeći opšti zaključci: izvršiti pregled rukovodilaca koji su se slabo držali, kazniti ih

[11] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 91, pod br. 1157 i 1158.**

[13] **Jeseniško-bohinjskim odredom**

ili degradirati, a dobre odmah predlagati za pohvalu i odlikovanje.

Održan je jedan [sastanak] aktiva komunista na kome su bili prisutni politički komesar korpusa i drugarica Vida. Na njemu je iznesena politička situacija, obrađena okružnica CK KPJ[14] i govorilo se [o situaciji] u vezi s dolaskom četnika na teritoriju Primorske, povećanju budnosti i učvršćenju vojske. S tog aktiva su [stvari] prenesene na brigadne aktive komunista ponegde i dalje na bataljonske i četne aktive komunista. U brigadama a i u štabu divizije održano je više [sastanaka] brigadnih aktiva komunista. Ovi aktivi su sazvani, npr., u 19. brigadi kada se brigada nalazila u velikoj opasnosti, da su odlučili »pođimo na juriš«. Takođe su održani sastanci aktiva komunista u vezi s rasturenima, mobilizacijom i disciplinom. Okružnica CK KPJ još se nije proradila u svim ćelijama ali je po brigadama obrađena sa svim pomoćnicima i komesarima, sem u 19. udarnoj brigadi, u kojoj je četni kadar sasvim nanovo postavljen. Nastojaćemo da se što pre proradi po ćelijama.

Zbog stalnih borbi nije održano dovoljno teoretskih sastanaka. Primećuje se da borci s interesovanjem prate, ali im se ne izlaže dovoljno interesantno. Izučavali su pre svega Kardeljev članak »Naloge zaleđa«,[15] Deklaraciju nove vlade[16] i tekuću literaturu. Održan je takođe četvorodnevni politički kurs u 19. brigadi za političke rukovodioce. U 17. brigadi je, međutim, održan trodnevni partijski kurs za partijske rukovodioce. Oba kursa su urodila plodom. Pored toga, dobili smo s kursa pri CK KPS drugove, od kojih smo neke s uspehom iskoristili. Sada ih ima i na kursu pri OBKOM-u.[17] Kursevi su nam sasvim dobrodošli, naročito sada kada su, posle ofanzive, postavljeni mladi, neiskusni rukovodioci, koji su predani i borbeni ali im je potrebna velika pomoć.

Sto se tiče kadra, imamo velikih poteškoća, mlad je i vrlo se brzo menja, što mnogo otežava planski rad. Kadar veoma rado popušta, to jest žao mu je boraca i naseda onome što oni žele. Izvršena je velika promena kadrova. Sto se tiče skojevskog kadra, moram pomenuti da smo u svim brigadama postavili nove sekretare, tako da je danas brigadni sekretar SKOJ-a drug

[14] Verovatno se odnosi na cirkular CK KPJ od 14. januara 1945, u kome se govori o političkom radu i drugim zadacima Partije povodom stvaranja moderne vojne organizacije i prelaženja na frontalnu borbu (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 17/IV, 152/III i 274 III).

[15] Odnosi se na govor Edvarda Kardelja održan preko Radio--Beograda 13. februara 1945, koji je izašao u posebnoj brošuri pod naslovom »O današnjih glavnih nalogah« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 398. pod br. 5498 do 5508).

[16] Objavljena kao brošura (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 342).

[17] Oblasnom komitetu

koji još nikada nije bio sekretar skojevskog aktiva. Nismo mogli drukčije. Primećuje se da komesari ne vode računa o svemu, naročito za vreme ofanzive nisu se interesovali za sam tok borbe.

Kadar vaspitavamo na raznim vojničkim konferencijama koje imaju različit značaj, vojnički ili politički. Težimo za tim da štabovi bataljona što više zalaze među vojnike i nude im što više vojničkog znanja. Treba konstatovati da se za vreme ofanzive niži kadar četnih komandi vrlo slabo poneo kao kadar i da se kao kadar nije poznavao. Što se tiče sastava komiteta treba pomenuti da se u toku mesec i po dana kadar veoma brzo menjao. Najpre dugo nije u sekretarijatu bilo člana odgovornog za omladinu, iako je bio preko potreban. Zatim je opet došlo do promene u sekretarijatu time što je politički komesar divizije drug Edo Klemenčič[18] stavljen na raspolaganje, a u sekretarijat je došao nov član, politički komesar divizije Šubelj Jože-Sine.[19] Iz 17. brigade je pomoćnik političkog komesara drug Dušan-[0] otišao na kurs. Dugo je partijske poslove obavljao politički komesar brigade.-'[1] Na kraju ofanzive obavljao je sekretarske poslove Fišer Miro, ali je zbog lošeg ponašanja i neaktivnosti posle ofanzive, u dogovoru s komesarom korpusa, uklonjen. Na njegovo mesto postavljen je drug Rud Rudi,- koji je bio vrlo aktivan, ali je posle nekoliko dana poginuo. Sada je ovo mesto opet prazno. U 18. brigadi bio je pomoćnik političkog komesara Dolar Tine-Ciro. No, bio je neaktivan. Prilikom obilaska brigade posle ofanzive primećeno je da je partijski rad zanemaren, pored toga je u štabu brigade izazivao gunđanje i neraspoloženje prema naredbama štaba divizije. Zbog toga ga je sekretarijat isključio iz Partije, s čime se složila i drugarica Vida. Na njegovo mesto je došao Mihevc Janez, administrator iz personalnog, koji se pokazao kao dobar. U 19. brigadi je ostao Slovene Janez, koji je svestrano dobar. [Posle] okružnice CK KPS postavljen je za sekretara partijske organizacije u diviziji (još ga nismo perdložili CK-u na odobrenje) drug Petruša Ivo. Komitet u štabu divizije još nije formiran zbog malog broja ljudi u štabu divizije. Današnji sastav je prema tome sledeći: sekretar drug Šarli, članovi sekretarijata drug politički komesar divizije Sine i Šoštarič Alojz--Peter, članova komiteta iz 17. [brigade] nema, iz 18. ud. brigade Mihevc Janez, iz 19. brigade Janez Slovene, a od štaba divizije

[18] **Umro 17. januara 1948. u Ljubljani.**
[19] **Umro 31. januara 1947. na Golniku, a sahranjen u selu Sostro.**
[50] **Bojan Gorenc**
[21] **Zorko** Crnugelj
- Pogrešno. Treba: Rus Rudi. Poginuo 12. aprila 1945, u selu Vrše iznad Cepovana.

Petruša Ivo. Komitet se sastao jedanput u mesecu martu, kada je raspravljao o gore pomenutim stvarima.

SKOJ je sada organizaciono oformljen. Sekretari još nisu svi izabrani, već postavljeni. Postavili smo ih pre svega zato da se što pre organizaciono učvrste. [Organizacija] SKOJ-a je veoma usko primala ljude. Skojevci u najviše slučajeva nisu ni znali da su skojevci, zato kao skojevci nisu ni pružali pomoć komandnom kadru. Često zaboravljaju i to da je SKOJ vaspitna organizacija.

Kod nas se postavilo pitanje kako je s kažnjenicima, koji su nekada bili partizani ali su zbog dezerterstva kažnjeni, poslati u radnički bataljon i vratili se sada ponovo u brigadu. Neki su članovi partije koji zbog dezertiranja nisu bili [partijski] kažnjeni. Drugo je pitanje šta [učiniti] sa dezerterima koji su dezertirali za vreme ofanzive, rasturili se ili otišli svojim kućama. Mislimo da u oba slučaja treba u svakom postupiti posebno.

Desio se slučaj da je politički komesar čete, rodom Hrvat, organizovao, odnosno pokušao organizovati da svi drugovi s juga zatraže molbom da ih pošalju u jednu brigadu a odatle na jug. To bi motivisali time što su na jugu potrebni predani i svesni ljudi. Stvar su organizovali potajno i organizator je bio odgovarajuće kažnjen.

Sto se tiče takmičenja, još uvek se naglašava da je ono u toku i da je potrebno da se takmičimo.[2'] U vezi s tim ojačali smo kulturno-prosvetni rad, koji se za vreme ofanzive u nekoliko uspavao.

Divizija se u ovoj ofanzivi nešto smanjila, žrtava zaista nije bilo mnogo, sem u 19. brigadi (jedan bataljon uništen), ali ima dosta rasturenih po Vipavi i Krasu.

U 19.-udarnoj brigadi je ćelija štaba primila za kandidata jednog Čeha koji je lekar[24] i za vreme ofanzive se između lekara najbolje pokazao. Sam želi da bude član partije.

S obzirom na kažnjavanje, isključenje, za sada ne mogu podneti broj partijaca rasturenih i dezertera. Takođe ne mogu podneti koliko je tačan broj poginulih ili novoprimljenih. Čim dobijem tačne podatke, poslaću vam ih. Ima slučajeva da su pomoćnici političkog komesara bataljona bili rastureni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

«

Sekretar:
Taufer Karl-Sarli

[a] Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 140, napomenu 5.

[S4] Dr Bohumir Medek, iz Krameriža (Čehoslovačka). Stupio u Narodnooslobodilačku vojsku Slovenije, u Jeseniško-bohinjski odred, 12. septembra 1944. godine.

br. 109

PISMO CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD 22. APRILA 1945. DIVIZIJSKOM KOMITETU 43. DIVIZIJE JA U VEZI SA REORGANIZACIJOM PARTIJSKE ORGANIZACIJE U VOJSCI[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
Dana 22. aprila 1945.

DIVIZIJSKOM KOMITETU KPH XLIII. DIVIZIJE
JUGOSLOVENSKE ARMIJE

Dragi drugovi!

Na vaš izvještaj, koji se odnosi na sjednicu Divizijskog komiteta od 25.[2] III. 1945. i u vezi sa prividnom nejasnoćom nekih organizacionih postavki izloženih u direktivnom pismu CK KPJ o reorganizaciji partijske organizacije u vojsci, od 14. I. 1945,[3] odgovaramo sljedeće:

Koliko smo mogli iz izvještaja zaključiti, vama je nejasan odnos između ćelija štaba divizije, koja je preko svoga sekretara kao člana divizijskog komiteta vezana za divizijski komitet, i komiteta koji je organiziran pri štabu divizije, a koji rukovodi sa radom čitave partijske organizacije pri štabu divizije, pa tako i sa štabskom ćelijom. Ovdje je važno napomenuti, da članovi štabske ćelije, t.j. politkomesar divizije i njegov zamjenik nisu pretstavnici svoje ćelije u divkomitetu, nego partijski funkcioneri, koji po prirodi svoje partijske dužnosti automatski ulaze u divizijski komitet. Dakle, kao članovi divkomiteta vode politiku čitave organizacije u okviru divizije, a ne u uskom ćelijskom okviru. Ta činjenica da je politkomesar divizije i njegov zamjenik istovremeno član svoje ćelije i divizijskog komiteta ne može biti ozbiljna smetnja za rad partijskog komiteta pri štabu divizije, koji treba organizaciono i politički da obuhvati sve članove partije u štabu i oko štaba divizije, pa tako i štabske ćelije. Možda je malo nelogično, da članovi štabske ćelije kao članovi ćelije za svoj rad odgovaraju partijskom komitetu kod štaba divizije, a da s druge strane komitet odgovara divizijskom komitetu, t.j. onim članovima divizijskog ko-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/71.**

[2] **Sastanak Divizijskog komiteta 43. divizije održan je 16. marta, a izveštaj o tom sastanku upućen je Centralnom komitetu KPH 25. marta (vidi dok. br. 47).**

[3] **Vidi dok. br. 2, objašnjenje 3.**

miteta koji su kao članovi svoje ćelije odgovorni partijskom komitetu kod štaba divizije. No na takvim partijskim sastancima gdje članovi štabske ćelije učestvuju u svojstvu članova ćelije i u svojstvu članova divizijskog komiteta, treba uvjek istaknuti, da na ćelijskom sastanku prisustvuju i članovi divizijskog komiteta, te će i članovi ćelije i članovi part. komiteta pri štabu divizije u svakoj situaciji zadržati korektan stav kao prema članovima višeg partijskog foruma.

Ovo je malo komplicirana organizaciona forma, ali očekujemo, da će uskoro uslijediti nova reorganizacija, s kojom će formom organizacije i odnosi između raznih partijskih tjela biti uprošteni, o čemu ćete biti pravovremeno obavješteni.[4]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
6

[4] **Verovatno se misli na reorganizaciju po direktivi CK KPJ od 21. marta 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).**
[5] **Potpis nečitak.**

BR. 110

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 22. APRILA 1945. GODINE[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XII UDARNE DIVIZIJE
22. IV 1945. godine

Z A P I S N I K
sa sastanka Divizijskog komiteta KPH XII Ud. divizije
21. IV 1945. g.

Dnevni red:

1) Politička situacija a) stanje u jedinicama
2) Organizaciono stanje (pitanje)
3) Budući rad
4) Razno

1) **Politička situacija** — iznaša drug Janko.[2]

Odluke Krimske konferencije se u potpunosti ispunjavaju. Antihitlerovski blok se svakim danom sve više i više jača. Oslonac malih naroda na SSSR je došao do jasnoga izražaja.

Delovanje imperijalističkih težnji vidi se po demonstracijama studenata u Italiji, za otcjepljenje djelova naše zemlje, ali oni su dobili jasan odgovor preko radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«.

Međunarodna reakcija nastoji da na sve moguće i nemoguće načine stvori razdor među saveznicima a u vezi sa Italijom htjela je da si stvori oslonac, bazu za svoje daljnje rovarenje na Balkanu.

U vezi s tim je u poslednje vrijeme stvoren ugovor između federatvine Jugoslavije i SSSR-a.[3]

Bratstvo slovenskih naroda osjećalo se i vidjelo još u balkanskim ratovima 1912. g., samo što je tada rat imao imperijalističke težnje.

Sam sporazum je garancija da se neće dirati tekovine naše borbe i sa time su ostvarene vjekovne težnje naših naroda.

Imperijalisti će i nadalje nastaviti sa rovarenjem, što se vidi i po pripremama za konferenciju u San Francisku,[4] oni sprečavaju dolazak bugarske delegacije na tu konferenciju.

[1] Dokumenat (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27-1/5, k. 883A.

[2] Stevo Glumpak. Tada je bio sekretar divizijskog komiteta 12. udarne divizije.

[3] i • Vidi dok. br. 80, objašnjenje 3.

[4] Reč je o konferenciji Ujedinjenih nacija, koja je otpočela 26. aprila 1945. godine.

Mi se nalazimo pred skorim oslobođenjem naše zemlje, tj. da je naša vojska prešla u ofanzivne operacije. Imati ćemo i dalje borbe, naročito porastom novih boraca u naše jedinice.

Konkretno danas u Beogradu dolazi do čišćenja nepoželjnih elemenata. Isto imademo da po konačnom oslobođenju čistimo naše jedinice od takvih elemenata.

Garancija za daljnju borbu su nam stvaranje vlada federalnih jedinica u Hrvatskoj[5] i Makedoniji.[6] U Makedoniji narod po prvi puta dobio je svoju vladu a time se ujedno ostvaruju i odluke II zasjedanja AVNOJ-a.

Treba da upoznamo svu našu partijsku organizaciju da bi znala pravilno da osvješćuje nove borce, koji su došli i koji će doći u naše jedinice. Danas se kod nas postavlja pitanje odgajanja baš tih novomobilisanih masa, tj. da ih preodgojimo kao ostale borce.

Drug Janko poziva na diskusiju.

1) Da li Poljska dobila mogućnost slanja delegata na konferenciju?

Nije dobila.

Prika:[7]

Engleska buržoazija je sa ovim gestama dala manevar da se Engleska i Amerika ne slažu sa SSSR-om po pitanju poljske vlade.

Italija.

Naša IV Armija dobila je zadatak da ima da dođe u Istru, na granicu Italije,[8] to je jedan novi dokaz da se oni nisu okanili Istre..

[5] Vlada Federalne Hrvatske obrazovana je 14. aprila 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 652—653).

' Vlada Federalne Makedonije obrazovana je u Skoplju, na zasedanju Antifašističkog sobranja nacionalnog oslobođenja Makedonije, 16. aprila 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 652—653).

[7] Josip Krajačić. Tada je bio politički komesar 12. udarne divizije JA.

[8] Prema naređenju Generalštaba JA od 14. aprila 1945. trebalo je da 4. armija, posle ličko-primorske operacije, energično prodire ka Trstu, Soči i Koruškoj. Već 17. aprila njene su jedinice razbile neprijateljsku oderanu na liniji Mrzla Vodica — Lokve — Fužine — Zlobin — Kraljevica, uz istovremeno iskrcavanje jedinica 26. udarne divizije na ostrvo Krk i pripreme 9. udarne divizije za iskrcavanje na o. Cres i o. Lošinj. Sledećih dana 4. armija je nastavila nadiranje prema Klani i Gomanjcu. Ona je 22. aprila izbila na levu obalu r. Rečine i zauzela Sušak, ovladala Klanom i izbila do pred Prezid, dok su jedinice 9. udarne divizije otpočele iskrcavanje na Cres i Lošinj. Tim dejstvima stvoreni su povoljni uslovi za prodor 4. armije u Istru, Slovenačko primorje i Trst (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 601—620).

Međunarodna buržoazija to pomaže, oni nastoje da nam nametnu rat. Treba pratiti operacije u Istri i po njima ćemo dalje vidjeti daljnji razvitak. Stanje kod nas u Jugoslaviji, tj. u samoj Hrvatskoj je najpovoljnije, dočim u Srbiji se osjeća pomalo četničko djelovanje i ostale reakcije.

Janko:

Nama danas predstoji ogromna bitka sa ostacima reakcije, a za tu bitku treba da pripremimo partijsko članstvo, tj. da pojačamo svoj rad i politički pripremimo borce za predstojeće događaje.

a) Stanje u jedinicama.

XII Ud. proleterska brigada.

Politički rad u zadnje vrijeme sveo se na tumačenje jedinstvene vlade, tako da su borci upoznati sa tom vladom, te nema po tom pitanju nikakve nejasnoće.

Zatim pitanje ugovora[9] nije dovoljno prorađeno.

Sa vladom federalne države Hrvatske nisu borci upoznati, čak i ne znaju da je formirana.

Drugarstvo je u brigadi dobro, što se je odrazilo sa dolaskom novih boraca. Neprijateljskih strujanja se nije zapazilo. Borbenost i moral je na priličnoj visini, baš u Drenjskom Slatniku[10] odlazak u akciju je dokaz tome.

I je bataljon najbolji, borbenost u ostalim bataljonima je podjednaka, borci *su* spremni na nove marševe i borbe i za nove zadatke koji se pred njih postavljaju.

Borci postavljaju pitanje što se sada ne bore i zašto da budu pozadi kada se ostali bore.

Bilo je slučajeva dezerterstva oko 35 onih što su došli iz Odreda. (Govore da se u Brigadi dosta gine i da moraju da idu van).

III Brigada (Čehoslovačka).

Rad se sveo također na tumačenje jedinstvene vlade, ali borci nisu sa tim još dovoljno upoznati.

Postavljeno je pitanje, da li će doći kralj?

Sama situacija u svijetu je popravila političko stanje u jedinici. Sporazum sa SSSR-om nije još prenjet, tako da borci nisu upoznati osim rukovodioca u štabovima bataljona.

[10] Radi sadejstva s jedinicama 36. udarne divizije u oslobađanju Našica, jedinice 12. udarne divizije izvršile su pokret iz rejona s. Biškupci i s. Trenkovo (kod Slav. Požege) i 14. i 15." aprila 1945. vodile borbe u s. Cosinac i s. Drenjski Slatnik (kod Našica) protiv delova nemačke 11. poljske vazduhoplovne divizije, a 16. aprila učestvovale u borbi za oslobođenje Našica (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-18/2, k. 883, reg. br. 27-2, k. 887 i reg. br. 6-2, k. 895).

Borbenost je na dovoljnoj visini. Dezertera je bilo oko 20 nestalo prilikom prelaza preko ceste.

Govorilo se o akciji na Vetovo," zašto dva korpusa nisu uspjela? Reagovalo se je na to i to je razbijeno.

Komesar treba da više radi politički. Treba da se obrati veća pažnja na neprijateljski rad u samoj Brigadi.

IV Ud. brigada.

Političko je stanje na priličnoj visini. Komesar se zalaže za rad. Borci su svi upoznati sa jedinstvenom vladom. Sporazum sa SSSR-om nije još tumačen, te će se i to u najskorije vrijeme proraditi.

Ranije se postavljalo pitanje namjesništva, što je pravilnim tumačenjem otklonjeno.

Pitanje formiranja nacionalne vlade nije tumačeno. Borbenost je na visini.

Dezerterstva nije bilo, bilo je na Papuku nestalo 10 drugova ali se je 8 već vratilo.

Pojavilo se loše mišljenje kod boraca o XII Proleterskoj brigadi (trzavice između pojedinih boraca jedne i druge brigade).

Osječka brigada.

Politički se rad sveo na samoinicijativni bez veze i davanja direktiva.

Raspoloženje boraca odlično nakon ulaska u Osjek[1]- a i borbenost je na visini. Borci postali u vezi sa borbenošću pomalo oholi, pošto se bacio sav rad na popularnost Osječke brigade.

Bilo je.pljačke, čak su i cjele desetine učestvovale u tome.

Domobranski oficiri su se počeli okupljati. Referent Potočnik govorio protiv komandanta i načelnika i počeli da stvaraju neke kružoke među sobom. Bila je čak i špijunaža. Sastajao se u Dardi sa nekim domobranskim oficirom i to je razbijeno i riješeno.

1 i po mjesec su borci bili ukopani 60 metara od bande. Nije se moglo raditi.

[11] Desetog aprila 1945. u s. Vetovo (kod Slav. Požege), kao i u selima duž puta Orahovica — Kutjevo, 6. i 10. udarni korpus JA napali su nemačke i ustaško-domobranske snage. Pošto je u jednodnevnim borbama 6. korpus imao 120 mrtvih i 380 ranjenih, njegov štab je naredio da se napad obustavi i jedinice povuku na polazne položaje (vidi Arhiv VII, reg. br. 29-2, k. 486, reg. br. 6-18/2, k. 883 i reg. br. 5-2, k. 895).

[IS] Osijek su 14. aprila 1945. oslobodile jedinice 51. udarne divizije JA i Osječka udarna brigada 12. udarne divizije JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 8/2, k. 890; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 581—601).

Formiranje vlade je tumačeno, na vladu je gledano kao na pobjedu, jedino su sa pojedincima nezadovoljni (zbog Šubašića, Suteja itd.). To se je razbilo upornim političkim radom. Bilo je 1500 novaka i trebalo je uporno raditi da se stope sa borcima. Politički rad je onemogućen zbog preopterećenja dužnosti.

O hrvatskoj vladi nije tumačeno kao ni o sporazumu SSSR-a i Federativne Jugoslavije.

Borci gledaju sa nepovjerenjem u pozadinu. Osjećao se jak nacionalni osjećaj kod boraca kada su otišli iz Slavonije.[53] Borbenost je odlična. Osjeća se nepovjerenje prema Vojvođanima te to i kažu a vole i hvale naše slavonske brigade.

Rad komesara: svi nisu isti, Dinko je najslabiji, u samim štabovima je rad nedovoljan. Najbolji su III i I bataljon.

Pomoćne jedinice.

Prorađivala se je jedinstvena vlada, o sporazumu se prilično radilo, ali nije urodilo nekim naročitim plodom. Malo se pretresali vojnički nedostaci. Ostalo se nije proučavalo.

Ostalih problema nema.

Prika:

Naša divizija je u sklopu ove ofanzive[14] izvršila svoj zadatak.

Stanje u jedinici se stvarno u potpunosti popravilo.

Dobio sam zadatak da poguram komesare IV i XII Ud. brigade i sada se je stanje popravilo. U Osječkoj brigadi, iako nismo imali vezu, rješena su sva ta pitanja. Mi smo ušli u sastav fronta i nećemo nigdje da zatajimo.

Treba da se likvidira antagonizam među našim jedinicama. Uzrok tome su slabo reagiranje rukovodioca po tome pitanju. Ja sam lično zadovoljan sa našom jedinicom, ja mislim da tako i cjeli komitet.

Janko:

Domobranski oficiri koji su nas do nedavna tukli, bacaju na nas ljagu i postaju klasni neprijatelji.

[13] Zbog neprijateljske ofanzive na virovitički mostobran, Osječka brigada je, 9/10. februara 1945, po naređenju Štaba 3. armije, povučena i prebačena iz Slovenije na levu obalu r. Drave, kod Barča, gde su dejstvovale jedinice 12. udarnog korpusa. Od tada pa do oslobođenja Osijeka, 14. aprila 1945, Osječka brigada, bez jednog bataljona koji je ostao u Slavoniji, privremeno se nalazila u sastavu 36. udarne divizije, držeći položaj na levoj obali r. Drave (vidi dok. br. 23, objašnjenje 4; Arhiv VII, reg. br. 4-2, 7-2 i 12-2, k. 890; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 581).

[14] Verovatno se misli na ofanzivna dejstva jedinica 1. i 3. armije i 6. i 10. udarnog korpusa JA u Slavoniji aprila 1945 (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga str. 581—599).

Naši drugovi ne mogu da se otklone od prakse da rade masovno i nije se dovoljno radilo po političkom odgoju prema mogućnostima rada.

Treba da rad prilagodimo samim prilikama. Ne postoji partijski i politički usklađeni rad komesara i pom. komesara IV Brigade i to trebamo da otklonimo. Sada trebamo da u vrijeme odmora posvetimo pažnju maksimumu političkog rada i sve ovo prenesemo na naše drugove borce.

U Osječkoj ud. brigadi nepovjerenje prema vladi je likvidirano, ali je bilo potrebno a to treba da se i dalje tumači kako smo učestvovanjem tih ljudi u vladi uspjeli okupiti široke slojeve naroda.

ORGANIZACIONO PITANJE

XII Ud. prolet. brigada.

U zadnje je vrijeme posvećena pažnja primanju u članove, kandidate. Bilo je mjestimično i sektašenje po tome pitanju primanja i nedovoljno poznavanje ljudi. Postavito je da Partija i SKOJ obuhvate ljude neobuhvaćene i da sa njima rade. Po pitanju čistoće jedino Marijan. Disciplina pomoćnika komesara IV bataljona nije na visini pošto nije prenašao partijsku liniju, a i komandant II bataljona, dok se u borbama nije opazila nedisciplina.

Osjetila se labavost u Stabu III bataljona (Spoljar).

Članovi partije su se zalagali u borbama, duh borbenosti vlada kod svih.

Po pitanju ideološke izgradnje niije se posvetilo dovoljno pažnje. Proučavano je »Borimo se za čistoću i boljševizaciju Partije«, »Staljin, organizator i inspirator pobjede nad fašizmom«.

Kadra ima rezerve. Part. biro je prišao pravilnom proučavanju kadrova.

Part. ćelije' održavaju sastanke redovito, dok teorijski se održavaju neredovito. Volja za proučavanje se svakim danom popravlja.

Primanje u Partiju se izvršava na svečan način i to na njih djeluje. Kandidati dolaze na radne sastanke i teorijske, ali ne svuda, u pomoćnim jedinicama i IV bataljonu to nije bilo a to će se sada sprovesti u djelo.

SKOJ.

[SKOJ] se sada bavi pitanjem podizanja borbenosti i biranjem delegata za I Kongres USAOH-a, također pitanjem suzbijanja dezerterstva. Brigadni komitet je dosta slab, sekretar nema dovoljno širine. Inače dosta se razume u radu. Nema do-

bre sekretare bataljona i nema na koga da se osloni u bataljonima.

Sekretari bataljona i četa odlaze na sastanke grupa i komiteta, ali sekretari četa ne dolaze dovoljno na sastanke skojevskih grupa.

Nedovoljna je pomoć Partije SKOJ-u. Povezati se sa omladincima ostalim u jedinici i sa njima raditi.

III Brigada,[15]

Ima oportunista, ljudi koji ne rade, lijeni. Prišlo se je likvidaciji toga stavljanjem konkretnih zadataka i redovnim održavanjem sastanaka.

Disciplina nije na visini, kako partije tako i u Brigadi.

Rukovodioci i dalje još lete i jurišaju. Komandno osoblje nema pregleda nad sovjom jedinicom. Hrabrost se očitovala ali pojedinačna.

Sa kandidatima se nije dovoljno radilo i bilo je mrtvilo. Sada je postavljeno da kandidati idu na teorijske i radne sastanke.

Teorijska izgradnja. Proučeno je: »Kakav mora da bude član Partije, »O kadrovima« neke ćelije nisu ni dobile, »Borimo se za čistoću i boljševizaciju Komunističke partije« nije uopće dobito. Postavljeno je da se prouči »O Partiji« i »Tko može biti članom Komunističke partije«.

Trebalo bi da se nabavi materijala >-0 čistoći i boljševizaciji Komunističke partije«.

Kandidata ima oko 20.

SKOJ.

SKOJ se naročito osjeća u borbama i na odmoru. Brigadni sekretar je mlad i dobar, u koloni je održao sastanak.

Ima dosta članova Skoja koji će se moći primiti u Partiju. Ima izgleda da će Partijska organizacija samom aktivizacijom ozdraviti. Osjeća se nedisciplina ali ona se popravlja.

Četni kadrovi su popunjeni, ali su mladi i treba im dati pomoći. Rezerve ima 2 komesara čete, isti se nalaze u četama.

Komesare voditi na sastanak od čete do čete, od bataljona do bataljona, da drugovi dobiju iskustva za svoj budući rad.

IV Ud. brigada.

Čistoća Partije u IV Brigadi mi nije poznata jer sam nov. Na sastancima part. biroa se dosta zalažu za rad.

Sekretar II bataljona ne radi, ne održava sastanke , komesar također hohštapler, ima znanja.

Bataljonski biroi održavaju redovite sastanke.

[15] **Odnosno: Cehoslovačka brigada »Jan Žiška«.**

Čistoća Partije: Oportunističkih elemenata nema. Teorijska izgradnja je slaba. Posvećuje se tome pažnja. Kandidati i skojevci su također teoretski slabi. Teorijski se sastanci još više održavaju nego radni. Radi se da se naoružaju znanjem članovi Partije te se proučava »Sto znači biti član Komunističke partije«.

Kadrova fali 2 pomoćnika komesara bataljona i 1 ađutant, kao i komandir, komesar i sekretar inžinjerijske čete.

Rezerve kadra nema. Kandidati: sa njima se radi, ima ih 39.

SKOJ.

Pomoć Partije se odražava i vidi, dolaze na sastanke teoretske. Na sastancima dolaze komandiri i sekretari. Sastanke održavaju redovito. Na sastanke se dolazi po planu i oni se održavaju redovito.

Osječka brigada.

Ima oko 250 članova.

Čvrstina je dobra, nema elemenata koji ne bi odgovarali za članove Partije. Čvrstina nije se pokazala najbolje u radu. Organizacija ze zaposlila u suzbijanju neprijateljske djelatnosti.

Kadar nije baš najbolji. Rukovodioci se nisu snašli u rukovođenju sa jakim jedinicama. Sekretar IV bataljona nije se snašao. Osjetilo se da nema partijskog sekretara.

Mjesec i po dana cjela Brigada bila je na položaju. Cjeli rad je zamro. Nijedan sastanak[16] ...

Četni kadar je potpun. Ima veliki broj rukovodioca iz X Korpusa. Kadrova ima potpuno osim pomoćnika komesara Brigade. 15 — 20 članova je izbačeno iz stroja.

Kandidati su prisustvovali na sastancima, ima ih oko 30.

Sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a je dobar. Imamo 350 skojevaca. Brigadni komitet je prilično slab. Još se drugovi nisu snašli u radu. Omladinska organizacija naše Brigade je odnjela pobjedu u omladinskom tjednu u LI i XVI Diviziji.

Bjeli[17] prije mjesec dana.

Janko:

Prema Partijskoj i Skojevskoj organizaciji broj kandidata je vrlo mali, kandidata treba da bude više. Potrebno je da se održava veza, a Osječka treba poslati i izvještaj.

" Dokumenat je na tome mestu pocepan.

[17] Franjo Sertić

Pomoćni djelovi Divizije.

Partijska organizacija. Komitet[18] se je popunio, uglavnom sada 2 druga, kadar je popunjen.

Sastanci se održavaju redovito, osim jedne ćelije, kako radni tako i teorijski. Čistoća je Partije dobra, nisu se pojavljivali nikakvi elementi, osim jednog koji je prodao cipele, ali je zato izbačen iz Partije.

Borbenost i disciplina baš prilikom polaska na Dilj se naročito odrazila dobro.

Materijal se proučava kao i u brigadama.

Skojevska organizacija dosta dobro, dobiva pomoć od komiteta, sekretar je dobar.

Po primanju u Partiju bilo je sektašenja, ali je to otklonjeno i u toku ovog mjeseca primljeno je do sada 29 drugova u Partiju.

Skojevska se organizacija malo omasovljuje, jer nema mogućnosti pošto nema omladinaca. Na sastancima teorijskim i radnim idu i skojevci i kandidati.

Treba da se prokontrolira da li su obuhvaćeni svi članovi Partije, treba da se popuni i komitet.

Stabsku ćeliju Divizije treba srediti čim prije i također divizijski komitet KPH, bez obzira što nije popunjen.

Prika:

Ovakvi izvještaji su slabi. Naš komitet sugerira da spremamo naš kadar za veće ODeracije. Naši komandiri četa nisu sposobni za veća rukovođenja.

Nastao je haos u proučavanju materijala, sutra vas čeka drugi haos.

Mi moramo pripremiti sebe na likvidaciju jedne brigade, tj. sklapanja IV i Češke[19] a pred samom brigadom predstoji likvidacija jednog bataljona i od 30 četa napraviti 9. Mi nismo vodili pravilno politiku kadrova nećemo znati da postavimo kadrove.

Već sada treba u brigadama da sve komuniste uzmemo na vagu. Najbolje ljude treba da postavimo za komesare i komandire a ostale za delegate. Jedan bataljon IV Brigade bit će prebačen u XII Ud. prol. brigadu a također i bataljon Hajduk Veljka. Češka neće biti likvidirana, već će biti uklopljena u III[20] Brigadu. Moramo da pripremimo borce da ovo nije likvidacija, već reformacija Jugoslovenske armije. Pitanje kadra

[18] Odnosi se na komitet prištabskih jedinica 12. udarne divizije.

[19] Po naređenju Štaba 3. armije JA od 23. aprila 1945, Štab 12. udarne divizije pristupio je reorganizaciji svojih jedinica. On je od 24. aprila rasformirao Cehoslovačku brigadu »Jan Žiška« i njeno ljudstvo priključio 4. udarnoj brigadi (vidi Arhiv VII. reg. br. 5-1. k. 883).

[20] Greška; treba; IV.

je jedan od najvećih zadataka, objasniti borcima zašto se to čini, to su zadaci organizacioni koji stoje pred nama.

Nikola komandant u Osječku brigadu.

Sljivarić komandant u IV Brigadu.

Pero i Stanko u III Brigadu.[21]

Pred nama stoji uvježbavanje za frontalnu borbu. Treba prići odmah radu, zbog položaja treba da se na to spremi partijska organizacija.

Janko:

Izdizali smo ljude kada smo imali ali ima mnogo naših drugova koji ne znaju da procjene ljude, naš uspjeh će se vidjeti, kako ćemo sada učiniti.

Svakog člana treba proanalizirati objektivno i odmah još tokom sutrašnjeg dana poslati u Stab Divizije.

Za nedostatke će odgovarati cjeli divizijski komitet.

Izvještaje podnašamo cifraste, uoči se sve, a proučeno nije ništa. Treba da se najprije uči jedna brošura i dobro prouči a onda krenuti naprijed. Trebamo da pređemo ka planskom proučavanju materijala.

Sekretarijat se bavio mišlju da se da štampati brošura >•Partija nosioc tipa i osnova. . .« i da [će] se to temeljito proučiti.

Ostali drugovi se sa tim slažu i zaključuje se da će se dati plan da se do određenoga sata ima to proučiti.

Trebamo usmjeriti svoj rad na učenje i vojnih i političkih rukovodioca u rukovođenju borbama.

Partijska organizacija nije čista, iako smo mi to obratno rekli. Baš u tim najtežim bitkama u momentima naša partijska organizacija "nije se baš najbolje pokazala.

Već sada trebamo da pripremamo na najteže bitke našu partijsku organizaciju. Nju treba osvježavati sa novim ljudima, čistiti i učvrstiti. Kandidate treba da stalno primamo i odgajamo, čemu u Osječkoj brigadi baš nije bilo posvećeno dovoljno pažnje.

Posvetiti veliku pažnju SKOJ-u i pružati mu dovoljno pomoći, odgajati ga u komunističkom duhu.

Paziti prilikom primanja i proširenja organizacije na socijalni sastav. Biti oprezan kod odabiranja kadra, **da** se ne bi prevarili, baš u tome će se vidjeti naša sposobnost.

[21] Planirani razmeštaj kadrova nije realizovan: Nikola Dolinić je ostao komandant 4. udarne brigade. Sljivarić Franjo je postavljen za komandanta Osječke udarne brigade, Pero Kojadinović je ostao na dužnosti političkog komesara 4. udarne brigade, a Stanko Obradović na dužnosti pomoćnika političkog komesara 4. udarne brigade.

Prop-odjel Divizije

Nedostatci po pitanju izdavanja lista, nije se pisalo nimalo.
Aktivizirati se za pisanje dopisa.

Kult.-prosvjetni rad je dobar, kazalište se razvija. Održavaju se sastanci svakih 6 dana u Diviziji a također i u brigadama. Trebamo jednoga dobrog komesara ili pom. komesara za polit.-odjel.

Trebat će se pronaći jedan drug za fiskulturu.
Prilikom pokreta su održavani sastanci.
Milan bi mogao da u prop-odjelu zamjeni Deliju.[22]

XII Ud. prolet. brigada

Popunjenje prop-odjela. Smjeniti odgovornoga za štampu. Članovi prop.-odjela odlaze u bataljone i rade. Kulturno--prosvjetni rad se osjeća. Pitanje šefa prop-odsjeka, njegov nepravilan odnos prema ostalim članovima. Nema koga da se metne za šefa.

Drug Braco[2'*] će poslati jednoga druga za šefa prop-odjela.

III Brigada

Popunjena je, radi, izvršavaju se zadatci.

IV. Ud. brigada

Izbačeni iz stroja 5 članova prop-odjela, to treba da se popuni.

Osječka brigada.

Popunjen je prop-odjel, šef agilan, svi vredni, rade punom parom.

Održavan je delegatski i analfabetski tečaj stalno za vrijeme boravka u Mađarskoj.

Delija:

Pomoći nema od Korpusa nikakove. Izraditi treba žig.

BUDUĆI RAD

Priča:

1) Sporazum SSSR-a i Jugoslavije promatrati istorijski.
2) Stvaranje vlada demokratskih federalnih jedinica.
3) Primanje novih boraca u naše jedinice i pripremanje naših rukovodioca za rukovođenje novim jedinicama.

-[s] Jovan Delibašić. Bio je šef propagandnog odseka u 12. udarnoj diviziji.

23 Nenad Drakulić. Bio je pomoćnik političkog komesara 40. udarne divizije.

4) Pripremanje boraca sa parolom 1. maja kao o međunarodnom prazniku radničke klase, te da se tu manifestuje jedinstvo radničke klase u borbi.

5) Drug sekretar da napiše direktivno pismo.

6) Spremiti organizaciju SKOJ-a za fizkulturu, šport.

RAZNO:

Podjeliti odlikovanja i unapređenja. Pitanje činova slati odmah jer Štab Armije unapređuje u čin potporučnika.

Oglušilo se kod Češke brigade na neke partijske podatke, treba dakle odmah poslati popis sekretara.

Isto imaju poslati i pomoćne jedinice.

Popis ćelija i pomoćnih jedinica i Osječke brigade.

Kadrovike[24] poslati XII Brigadi do sutra.

Kadrovike poslati IV Brigadi isto do sutra.

Popis ranjenih i poginulih poslati od prošloga mjeseca Osječka i IV Brigada.

U vezi sa kadrovicima poslati IV Brigada jedinici kojoj pripada.

Drug Janko završava sastanak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

[14] Reč je o formularima (upitnicama) koje članovi KPJ treba da popune (vidi Arhiv VII, reg. br. 23 5. k. 883A).

BR. Ili

MESECNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA ŽUMBERACKE BRIGADE OD 22. APRILA 1945. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA 34. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLIT. KOMESARA ŽUMBERACKE BRIGADE **I**
d. 22 IV. 1945. g.

Predmet partijskog mjesečnog izvještaja.

POMOĆNIKU POLIT. KOMESARA XXXIV
U. DIVIZIJE J. A.

Politička situacija:

Politička situacija u našoj brigadi dosta je povoljna, istina nju su uvjetovale u prvom redu velike vojničke pobjede naše Armije, te Armije naših saveznika zapada i istoka, kao i pojedine političke pobjede a naročito formiranje nove Vlade F. D. Jugoslavije, njena deklaracija i njen rad,[2] sklapanje ugovora sa Sovjetskim Savezom,'' što ih je naročito razveselilo. Danas su svi naši borci uvjereni u uništenje njemačkog fašizma, i u skoro oslobođenje naše zemlje od okupatora. Svim borcima zapinju u oko pojedini članovi naše nove Vlade, kao Subašić, Šutej, te kažu da oni nebi nikada za njih glasali, to pitanje je bilo postavljeno i na Skojevskom savjetovanju naše brigade, postavilo ga više drugova. Sve ove stvari su drugovima pravilno objašnjene, te tako možemo reći da su drugovi upoznati sa svim političkim kao i vojničkim promjenama u svjetu i kod nas, pošto nam zato i prilike koje vladaju na terenu idu u prilog. Dezerterstvo se dosta otklonilo, mrtvilo koje je bilo u brigadi dosta se otklonilo i zavladala je dosta dobra živahnost u jedinici. Veselje i pjesma, borbeni moral, raspoloženje, igre vide sé na svakom koraku u našim jedinicama, počelo je i natjecanje koje su bataljoni sami između sebe pokrenuli, koje se dosada dosta dobro razvija. Borce jako veseli formiranje naših Armija, te se stalno upitkuju kada će oni u sastav Armije,

[1] **Original (pisan na mišini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/754—757.**

* **Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.**

[s] **Vidi dok. br. 80, objašnjenje 3.**

zašto mi tu sjedimo dok Seljina[4] i Karlovačka će skoro u Karlovac, kada ćemo mi u Petrinju itd.

Organizaciono stanje:

Broj	**članova**	**K. P.**	**po spisku**	**179**
„	**„**	**„**	**na licu**	**136**
„	**„**	**„**	**u rashodu**	**43**

Kandidata	**K.**	**P.**	**po spisku**	**28**
„	**„**		**na licu**	**24**
			u rashodu	**4**

Brojno stanje brigade:

po spisku	**1.189**
u rashodu	**521**
na licu	668

Broj	**obuhvaćene**	**omladine**	**po spisku**	**158**
„	**„**	**„**	**na licu**	**126**
„	**„**	**„**	**u rashodu**	**32**

Promjene su bile sljedeće: u borbama je poginulo 5 članova, od toga dva pomoć, komesara četa, Jelenić Janko, Levec Drago, Budišćak Josip, Brajak Stjepan, Brdarić Josip, Fuke Janez, nestao (zarobljen) Fulir Antun.[5]

Primljeni su u Partiju sljedeći drugovi: Rubinić Milan, kom. čet., Komirićki Filip, vod., Poljak Josip, borac, Vlašić Miško, borac, Zečević Ferdinand, član Prop. otsjeka, Jelić Stjepan, referent fiskulture u brigadi, Sajatović Vlado, z. intend. bataljona, Ivanec Stjepan, delegat, Klepec Mijo, delegat. Ukupno primljeno 9 drugova.

Isključeni iz Partije su sljedeći drugovi: Markušić Juraj, komesar bat., Novak Mijo, referent saniteta batalj., Gojski Milan, vod; obrazloženje razloga sam ti već poslao.

Rad Partijske organizacije u našoj brigadi odvijao se mnogo bolje nego prošli mjesec dana, a i prilike rada su bile dosta bolje. Problemi kojim se bavila naša Partijska organizacija ovaj mjesec dana su bili: sprovođenje u život onih zadataka koje je C.K. postavio pred organizacije u onom svom pismu,[6] to jest uvođenje prave discipline, pravilni vojni odnosa, jačanje jedinica, i priprema za ulazak u gradove, za teže zadatke, i to sve potkrepiti novim metodom političkog rada. Svih tih zadataka se primila naša Partijska organizacija, pošto su oni bili potrebni naročito našoj brigadi, po tom pitanju se je dosta postiglo. Drugi problem kojim se bavila naša Partijska organizacija jest pojačati borbenost u našim jedinicama koja se u viJe slučajeva pokazala slaba u borbama koje je vodila naša brigada, a naročito kod rukovodioca. Jedno vreme od 15 dana za vreme onih borbi nepovlačenje sa položaja bez naređenja, branjenje položaja po svaku cijenu, pritom tumačeći pravilno

[4] Reč je o brigadi »Franjo Ogulinac Seljo«.

[5] U dokumentu stoji ime Ivan, ali je ono precrtano i mastilom dopisano Antun.

[8] U pitanju je pismo Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945 (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ).

Pomoćnik polt. komesara
Sumbarske brigade
d.22 IV.1945.g.

Predmet Partijskog mjesečnog izvještaja.

Pomoćniku polt. komesara XXXIV U.Divizije.J.A.

Politička situacija

Politička situacija u našoj brigadi dosta je povoljna,istina njusu uvjetovale u prvom redu velike vojničke pobjede naše Armije,te Armije naših saveznika zapada i istoka,kao i pojedine političke pobjede anarocito,formiranje nove Vlade F.D.Jugoslavije.njena deklaracija i njen rad,sklapanje ugovora sa Sovjetskim savezom,stalih je narocito razveselilo.Danas su svi naši borci uvjereni u uništenje njemačkog fašizma,i u skoro oslobodjenje naše zemlje od okupatora.Svim borcima zapinje u oko pojedini clanovi naše nove Vlade,kao Subašić,Sutej te kazu da oni nebi nikada za njih glasali,to pitanje je bilo postavljeno i na Skojevskom savjetovanju naše brigade,postavilo ga više drugova.Sve ove stvari su drugovima pravilno objašnjene,te tako možemo reći dasu drugovi upoznati sa svim političkim kao i vojničkim promjenama u svjetu i kod nas,pošto nam zato i prilike koje vladaju na terenu idu u prilog.Dezerterstvo se dosta otklonilo,mrtvilo koje je bilo u brigadi dosta se otklonilo i zavladala je dosta dobra živahnost u jedinici.Veselje i pjesma,borbeni moral,raspoloženje,igre vide se na svakom koraku u našim jedinicama,počelo je i natjecanje koje su bataljoni sami izmedju sebe pokrenuli koje se dosada dosta dobro razvija.Brce jako veseli formiranje naših Armija ,te se stalno upitkuju kada će oni u sastav Armije,zašto mi tu sjedimo dok Beljina i Karlovačka će skoro u Karlovac,kada ćemo mi u Petrinju i.t.d.

Organizacijono stanje

Broj članova K.P.	po spisku 179	Kandidata K.P.	po spisku 28
" "	na licu 136	" "	na licu 24
" "	u rashodu 43	" "	u rashodu 4

Brojno stanje brigade.		broj obuhvaćene omladine po spisku	158
po spisku	1.189	" " "	na licu 126
u rashodu	521	" " "	u rashodu 32
na licu	668		

Promjene su bile sljedeće,uborbama je poginilo 5 clanova,od toga dva pomć. komesara četa,Jelenić Janko,Levec Drago,Budišćak Josip,Brajak Stjepan,Brdarić Josip,Puke janez,nestao/zarobljen/Fulir Ivan.

Primljeni su u Partiju sljedeći drugovi:Rubinić Milan kn.čet.Komiriški Filip,vod. Poljak Josip,borac,Vlašić Miško,borac,Zečević Ferdinad,clan Prop.Osjeka, Kelić Stjepan,referent fis-kulture u brigadi,Šajatović Vlado,z.itend. bataljona. Ivanec Stjepana,delegat,Klepec Mijo,delegat.ukupno primljeno 9 drugova.

Isključeni iz Partije su sljedeći drugovi,Markušić Juraj,komesar bat,Novak Mijo,referen sanitete batlj.Gorski Milan vod,obrazloženje razloga smatti već poslao.

Rad Partijske organizacije u našoj brigadi odvijao se mnogo bolje nago prošli mjesec dana,a i prilike rada su bile dosta bolje.Problemi kojim se bavila naša Partijska organizacija ovej mjesec dana su bili:Sprovodjenje u život onzadataka kojih je C.K.postavio pred organizacije u onom svom pismu,to jest uvodjenju prave discipline,pravilni vojni odnosa,jačanja jedinice,ipriprema za ulazak u gradove,za teže zadatke,i to sve potkrepiti novim metodom političkog rada.Svih tih zadataka se primila naša Partijska organizacije,pošto su oni bili potrebni narocito našoj brigadi,po tom pitanju se je dosta postiglo.Drugi problem kojim se bavila naša Partijska organizacija jest,pojačati borbenost u našim jedinicama koja se u više slučajeva pokazala slaba,u borbama koja je vodila naša brigada a narocito kod Pukovnika.Jedno vreme od 15 dana za vreme onih borbi nepovlačenje sa položaja bez naredjenja,branjenje položaja po svaku cjenu,pritom tumačeći pravilno zadatak naše brigade na ovom kraju i obranu ovog kraja.Itu je naše organizacije postigla dosta dobre uspjehe.

Poslije tih borbi pravilno tumačenje borcima i objašnjavanje istih borbi kako bih iste djelovale pozitivno na našu brigadu i kod toga smo postigli dosta dobrih uspjeha,žrtve koje su bile nisu djelovale negativno na našu brigadu,kao i ostale sve poteškoće koje su nastalo momentalno poslije borbe,kao:Potpuna kadrova koji su bili izbačeni za vreme borbi,kao Partijski i rukovodeći.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 111

zadatak naše brigade na ovom kraju i obranu ovog kraja. I tu je naša organizacija postigla dosta dobre uspjehe.

Poslije tih borbi pravilno tumačenja borcima i objašnjavanje istih borbi kako bi iste djelovale pozitivno na našu brigadu, kod toga smo postigli dosta dobrih uspjeha, žrtve koje su bile nisu djelovale negativno na našu brigadu, kao i ostale sve poteškoće koje su nastale momentalno poslije borbe, kao: popuna kadrova koji su bili izbačeni za vreme borbi, kao Partijski i rukovodeći.

Za kratko vreme poslije same borbe bataljonski biroi nisu bili potpuni te se i sam rad nije odvijao normlano. Kada su mi stigli drugovi iz kursa, nakon par dana stvari su se opet normalizirali. Prvih 15 dana zbog borbe nisu se redovito održavali partijski sastanci, već u vidu dogovora na par minuta uglavnom o pitanjima koja su iskrsavala za vreme borbe, i što je iziskivala potreba same borbe. Poslije tih borbi rad se opet normalizirao. Sastanci biroa kao i ćelija održavaju se redovito. Disciplina kao i odgovornost se je povećala u svim jedinicama a naročito u I bataljonu i prištabskim jedinicama, a za primjer u svim pogledima služi nam I bataljon i prateća četa. Partijska disciplina i odgovornost se je povećala u cjeloj našoj brigadi, samo što još ne dolazi do izražaja kao u ove dve jedinice.

Pomoćnici komesara bataljona za sada bi zadovoljavali u svom radu, dok po pitanju same borbe ne bi, oni se u borbi uopće ne vide, tu i tamo pojedinac, dok svi uvjek ne vide se, oni se ispričavaju da im je to bila prva borba ovakva te da će u buduće biti bolje, donekle im to moramo i vjerovati pošto su većinom bili do sada u odredima, vodili manje jedinice i kroz manje borbe. Pomoćnici komesara četa su isto takovi, sada smo i smenili jednog pomoćnika iz III bataljona, Potnera Đuru, na iste stvari su im skrenute pažnje na partijskim sastancima, i to se pozvalo cjelo članstvo da im kod toga pomaže sa izvršenjem naređenja.

Teoretskom radu se i dalje posvetila pažnja, naučni sastanci su se održavali redovito. Prorađivao se materijal »Nacionalno pitanje« od Staljina, iz Jugoslavije »Nacionalno pitanje« od Tita je u proradnji. Za teoretski rad koristi se svaka večer ukoliko nema nekih zapreka. Drugovi su pokazali dosta volje na tim sastancima a naročito u 1 bataljonu i prištabskim jedinicama, koje rade zajedno, zajednički se radi i po bataljonima. Diskusija skoro uvjek je živa, iznimno pojedinih slučajeva kada su drugovi zamoreni i slično.

Rad Partijske organizacije se sada vidi na svakom koraku i možemo reći da je naša Partijska organizacija počela da rukovodi svim radom u jedinicama i na vreme reagira na sve događaje. Ja sam sa pomoćnicima (sekretarima) svih part. je-

dinica održao četiri naučna sastanka na kojima smo prorađivali isti materijal tako da bi ga oni mogli bolje prenositi na ostale članove. Održana su 3 radna sastanka kao i jedan izvanredni u vezi popune rukovodioca i nove političke teme koju smo prorađivali. Sa strane mene i komesara u partijskom radu pružana im je dosta dovoljna pomoć, na sve sastanke naučne u većini sam bio prisutan ja i komesar kako u kojoj jedinici. Na radne sastanke biroa sam išao skoro uvjek.

Rad Skojevske organizacije:

Rad Skojevske organizacije u našoj brigadi je krenuo na bolje. Održano je savjetovanje svih skojevaca u našoj brigadi o kojem sam ti već pisao. Samo savjetovanje se odrazilo na svim jedinicama kao i u svim skojevskim organizacijama, ono je zaista napravilo prekretnicu u radu i životu Skojevske organizacije. Sastanci se održavaju redovito brigadnog komiteta, bataljonskih i četnih aktiva. Drugovi rukovodioci Skoja iz bataljona kao i iz četa mnogo su sada odgovorniji, marljiviji. Rad Skojevske organizacije se vidi na svakom koraku, naročito kod kulturno-prosvjetnog rada i političkog rada. Političke konferencije nisu više kruta šablona kao što su to prije bile, već na bazi drugarskih razgovora iz kojih se razvija živa diskusija, to je došlo do izražaja u svim jedinicama a naročito u II bataljonu. Mjesta u kojima se nalaze naše jedinice — ispisani su svi plotovi i zidovi zgrada sa našim parolama, nisu se oni zadovoljili samo s time, idu i dalje, bliže uporišta i tamo pišu parole, to su djela naših skojevaca. Svi oni sada rade na svim granama K.P.R.,[7] nema ni jednog skojevca da ne radi i učestvuje neki u pjesmi, skeču, recitaciji, pisanju članaka za svoje listove, ujedno i šajju prop. otsjeku da ih šalje dalje, takvih članaka je zadnjih 10 dana bilo poslano oko 20. Sakupili su oni i 44.870 kuna, 416 lira i 213 marki za »Omladinski borac«. Isto sakupljanje se vršilo u drugarskom natjecanju.

Rad Partijske organizacije i Skoja je bio jedinstven. Pomoć Partijske organizacije se vidila na svakom koraku Skoju. Na svim sastancima Skoja prisustvovali su rukovodioci partijskih organizacija, te im tamo pomagali. Više puta na svoju inicijativu, imajući u vidu pojedini problem kojeg mora da rješi Skojevska organizacija, sazivao je sastanke, ukoliko ne bi bilo rukovodioca Skoja.

Rad sa neobuhvaćenom omladinom, koji je do sada bio vrlo slab, sada je krenuo i on. Održavaju se sastanci sa neobuhvaćenom omladinom kada god se ima prilika, dok se kod toga i ne zapušta pojedinačni rad. Sada smo izmjenili rukovodioca Skoja u Brigadi druga Jagunić Vinka te na mjesto njega

[7] **kulturno-prosvetnog rada**

smo postavili druga ELeza Đuru koji je došao sa Partijskog kursa, isti drug ima dosta znanja i volje, mnogo više nego što je imao prvi. Drug Jagunić nije mogao da zainteresira omladinu i oživi rad, već je bio i sam nepokretan i spor a nije ni imao naročitog znanja. U sporazumu sa drugovima iz O.K. S.K.O.J-a za Baniju poslali smo na Skojevski kurs dva sekretara bataljonskog komiteta i jednog sekretara četnog aktiva. Iz svega ovog gore navedenog se vidi da je zaista Skojevska organizacija krenula napred i zaista se osjeća, ona sada živi i radi kao rukovodioc omladine u jedinici. Partijska organizacija skupa sa rukovodiocima Skoja uspjela je da zainteresira svu omladinu.

Političko-prosvjetni rad:

Rad na političkom polju u našoj brigadi krenuo je nešto napred, ali još ne zadovoljava svojoj svrsi. Radilo se kao obično šablonski, dok kroz zadnjih mjesec dana se direktiva od C.K. primjenila na politički rad u našoj brigadi. Izvršena je potpuna reorganizacija političkog rada. Održana je konferencija sa svim političkim rukovodiocima u brigadi na kojoj smo temeljito pretresli dosadanji metod rada, kao i postavili zadatke i novi metod za politički rad. Čitalačke grupe, koje su bile do sada u našoj brigadi samo formalno, dok nisu radile i njihov rad je bio vrlo slab, one su potpuno reorganizirane, a njihov rad se postavio na dobrovoljnoj bazi. Naročitih uspjeha od rada čitalačkih grupa nismo vidjeli, ali vjerujemo da ćemo naskoro osjetiti. Novi metod rada bi izgledao ovako: Svaku političku temu prorađivale bi partijske i skojevske organizacije u jedinicama, te prema potrebi i prilikama sa svim rukovodiocima, te bi se prešlo na proradnju po četama, a ujedno bi se i pomoćni materijal lakše prorađivao na čitalačkim grupama, koji je u vezi iste teme. Kasnije bi se prešlo na bataljonsku završnu konferenciju zasnovanu u vidu razgovora i što življe diskusije. Prije toga bi se pripremilo sve partijsko i skojevsko članstvo, te zadužilo u postavljanju pojedinih pitanja, osim toga uglavnom težište političkog rada bi bilo zasnovano na pojedinačnom radu u svako vrijeme odozdo. Taj politički program su prihvatili svi politički rukovodioci, i isti se već primjenio u političkom radu naše brigade, što se pokazalo kao praktično, naročito se to vidjelo u našem II bataljonu. Jedna poteškoća je u tome radu što se naši politički rukovodioci nisu snašli u tom novom metodu, ali se oni svakim danom sve više snalaze. Od prošlog mjeseca do danas dovršen je rad iz prve teme »Govori Maršala TITA«[8] te kao druga tema radila se deklaracija nove vlade, koja je prerađena i svi borci su dosta upoznati sa istom temom. Sada se

[3] **Verovatno se misli na članke i govore iz knjige »Borba za oslobođenje Jugoslavije 1941—1944«.**

prorađuje tekuća štampa odnosno najvažniji članci, a za novu temu uzećemo potpisivanje ugovora između Jugoslavenske vlade i S.S.S.R-a, pošto ista interesira sve borce.

Održana su dva sastanka sa komesarima i dva sa delegatima sa strane komesara brigade, dok komesari bataljona održavaju također iste sastanke. Smjenili smo sa dužnosti komesara bataljona druga Markušića Juru, t.j. II bataljona, a na mjesto njega smo postavili druga Keserić Janka, koji do sada je pokazao dosta volje za isti rad. U ovim borbama ranjen nam je komesar I bataljona Posarić Viktor, te smo na mjesto njega privremeno postavili druga Rožić Ivana, dosadašnjeg pomoćnika komesara čete IV bataljona.

Sama pomoć sa strane Partije političkom radu je za sada mnogo bolja nego što je bila prije. Poslije konferencije sa komesarima u vezi novog metoda političkog rada sastale su se sve partijske jedinice, postavile su sebi kao osnovni zadatak sprovesti u novi život. Politička situacija na terenu nam dolazi u korist ukoliko je pravilno koristimo za bolji i uspješniji rad.

Drug komesar brigade dosta je marljiv i zalaže se za politički rad. Njegova pomoć, koju on dava svojim nižim mnogo se osjetila.

VOJNIČKI RAD:

Vojnički rad u brigadi kroz ovaj mjesec dana je dosta dobar. Prvih 12 dana, kako je brigada vodila borbu, nije bilo moguće vojnički raditi, dok se kasnije vojnički rad normalizirao i on je redovit (svagdanji). Kao glavni zadatak vojničkog rada je bio posije one borbe pretresti sve nedostatke i propuste, koji su napravljeni kroz samu borbu, te ih izostaviti što prije. U vezi toga održane su konferencije sa štabovima bataljona, komandama samostalnih četa, kao i sa svim borcima. Iz vojničkog rada uzimamo ono što je najpotrebnije našoj brigadi. Izvršena su 4 manevra sa brigadom (nastupnih marševa), dok je ostali teret rada bačen na pravilno iskorištavanje oružja kao i zemljišta, uči se također i ukopavanje. Prije svake te radnje najprije se prorađuje ista radnja sa rukovodiocima, a kasnije sa jedinicama. Održana su 3 sastanka sa komandama četa, kao i 1 sa štabovima bataljona iz vojne teorije (čitanje karata i šta treba da zna dobar komandant). Također u zadnje vrijeme se teži k tome da se uvedu u jedinicama pravi vojnički odnosi, oslovljavanje itd., u vezi toga se prorađuje u jedinicama naredba Vrhovnog komandanta Tita.[0] Vojna disciplina još je dosta slaba, ali može se zapaziti po jedinicama da je mnogo bolja ne-

' Verovatno se odnosi na naredbu od 18. februara 1945. kojom se reguliše način pozdravljanja, oslovljavanja, odevanja i ponašanja u jedinicama NOVJ (vidi Arhiv VII. reg. br. 2-1, k. 25A).

go prošlog mjeseca. Svi drugovi su shvatili potrebu pravilne vojne discipline koja se danas traži u našim jedinicama. Ima pojedinaca koji još neće da shvate potrebu vojne discipline, ali sa pravilnim tumačenjem pa najkasnij.2 i kažnjavanjem uvjereni smo da će i oni to shvatiti. Autoritet nižih rukovodioca se je dosta podigao. Borbenost u jedinici koliko se moglo zapaziti uz prošla borbu da je prilična. Borbeni moral je također dobar. Poslije ovih borbi naši drugovi mnogo više mrze neprijatelja nego što su prije.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi je također bolji nego prošli mjesec. Po svim jedinicama postoje kulturno-prosvjetni odbori, koji zaista dobro rade. Prop. otsjek naše brigade, premda ne broji nego 3 člana, dosta dobro radi. Njegova pomoć se osjeća u svim našim jedinicama pa i u samom političkom radu. Održavaju se sastanci kulturno-prosvjetnog odbora po jedinicama. Kao što se po bataljonima održavaju sastanci svih četnih odbora na kojima bude uvjek prisutan iz našeg prop. otsjeka ili komesar brigade. Također je održana jedna konferencija sa svim bataljonskim odborima.

Četni listovi izlaze redovito, dok bataljonski izlaze ali sa zakašnjenjem. Usmene novine se održavaju također. Organizirani su pjevački horovi po svim bataljonima kao i pjevački zbor prištabskih jedinica. Uče se i nove pjesme. Naučeno je 6 horskih pjesama. Skečevi se kao i recitacije uče po svim jedinicama. Po pitanju nepismenosti se dosta radi u brigadi. Pošto je brigada na okupu, obrazovana je brigadna škola kojom rukovodi jedan drug iz prop. otsjeka. Kroz mjesec dana od 43 nepismena naučilo je 35, koji već pišu pisma kući kao i članke [za] džepne listove. Kroz ovaj mjesec održano je 12 mitinga sa narodom u prisustvu naših boraca, ukupno na svim mitinzima je prisustvovalo 2000 ljudi.

RAD SA NARODOM:

Odnos prema narodu u ovom kraju je dosta dobar, nije se dogodilo nikakvih pojava. Sve što radimo, radimo u zajednici i sporazumu sa narodnom vlašću i vojnim ustanovama. Narod je jako zavolio našu jedinicu, što se vidi po mnogobrojnim posjetima, i pozivima s kojima nas pozivaju u njihova sela da održimo miting. Naši borci su se uživili sa narodom i ovim krajem te uopće ne pomišljaju da bi otišli na Zumberak ili negdje drugdje. Pomoć koju smo dali narodu u pogledu obrade zemlje u stoci i ljudstvu je dosta velika i to 260 nadnica i 330 radnih dana po 1 konj.

HIGIJENA:

Higijena u brigadi za sada je zadovoljavajuća, imademo sve potrebno bolničko osoblje koje dosta dobro radi. Dva puta izvršeno pelcovanje boraca. Surenje se obavlja redovito kao i pranje. Ima još pojedinaca koji teško idu na pranje. Svako jutro se vrši tjelesna vježba. Zaraznih boleti u brigadi nije bilo. osim realnih bolesti, žuljeva, prehlade, gripe, rana po nogama i slično. Potrebni sanitetski materijal za prvu pomoć još donekle posjedujemo, dok ljekova za unutrašnje bolesti te razne tablete, masti, kapljice i tome slično nemamo. Dva puta je referent tražio od divizije te iste stvari i nije dobio.

U prošlim borbama brigadni sanitet je dosta zadovoljavao, dok kod pojedinih saniteta u bataljonima su se događali veliki propusti, kao na pr. u II bataljonu, gdje je referent saniteta sa nosačima bacio ranjenog druga i pobjegao. Isti je smenjen sa dužnosti na običnog borca. Osnovno potrebno znanje za prve pomoći posjeduje naše sanitetsko osoblje. Nosača ranjenika nismo mogli za stalno odrediti obzirom na malo brojno stanje koje je danas u našoj brigadi.

Održana je konferencija sveg sanitetskog osoblja naše brigade na kojoj se skrenula naročita pažnja na slučaj kod referenta II bataljona.

INTENDANTURA:

Intendantsko osoblje u brigadi imademo sve. Intendanta naše brigade smjenili smo u dogovoru sa komandantom divizije, pošto smo sa istim više puta dolazili do nesporazuma, te smo ga postavili za komandira čete u I bataljonu, a na mjesto njega smo postavili druga Zivkovića Milana, bivšeg intendanta naše brigade, pošto se isti vratio sa višeg intendantskog kursa. Stanje u odjeći i obući ne bi nam još zadovovljavalo, imademo još drugova dosta koji su u civilu a i dosta poderanih. Bosih drugova imademo također oko 10. Pitanje ihrane se sada poboljšalo nešto po tablici a i par posjeta [rođaka boraca], pa tako pitanje ishrane bi zadovoljavalo.

RAD BATALJONSKIH BIROA:

Rad bataljonskih biroa se popravio, oni rade, te pri tom se zaista bave najvažnijim problemima koji se odigravaju u samim njihovim jedinicama i sami ih rješavaju. Počeli su da rade kao cjelina. Oni se zaista osjećaju i rade kao organizatori, što se može i vidjeti iz samog izvještaja. Za sada su i potpuni svi bataljonski biroi. Najveći uspjeh koji [su] postigli bataljonski biroi, t.j. da su se rješili onog nepraktičnog rada, krutosti i šablona kod kojih su se gubili kod sitnica. Pomoć koju daju

bataljonski biroi štabovima bataljona i svojoj jedinici je dosta dobra. Moja pomoć bataljonskim biroima mislim da je dobra ali vidim da nije dovoljna s razloga što ne mogu da budem stalno uz njih dok me veže rad i sa prištabskim jedinicama.

RAD ŠTABOVA:

Rad štabova u našoj brigadi još ne zadovoljava osim štaba I bataljona. Oni se još nisu uživili i snašli u radu obzirom na prilike i zadatke koji danas stoje pred našom vojskom, to je kod većine.

Ima i kod njih nediscipline, neizvršenje naređenja ili, ukoliko ga izvrši, sporo i sa prigovorima. Sto se tiče komandanta kao i ađutanta teoretski su dosta spremni a imaju iskustva iz borbe, samo što to ne mogu da jedno sa drugim povežu. Iznimno komandanta IV bataljona koji posjeduje vrlo malo znanja, a mnogo familijarnosti i stare partizanštine koja je došla do izražaja u čitavom njegovom štabu. Bilo je slučajeva u prošlim borbama da su naši štabovi, a nekada i pojedinci povlačili svoje jedinice sa položaja bez naređenja i odobrenja svojih pretpostavljenih. Pojedini članovi štabova pokazali su se kao nerukovodioci, pošto su uz svoju prisutnost dozvoljavali da im borci napušatju položaje pa čak da im se i razbije jedinica. Slabu borbenost su pokazali pojedinci *\j.z]* štabova, naročito politički rukovodioci.

Kao Markušić Juraj, komesar II bataljona, pomoćnik komesara IV bataljona, kao i pomoćnik komesara I i III bataljona kod prvog sukoba sa neprijateljem, dok su se kroz daljns borbe koje smo vodili popravili.

Rad štaba brigade za sada je dosta dobar i njegova pomoć štabovima bataljona. Harmonija u samom štabu brigade je dosta dobra i nema nikakovih nesporazuma, osim sa povjerenikom OZN-e, koji više puta hoće da se pača u stvari štaba brigade što ga ne spadaju. Na sve gore navedene propuste skrenula je pažnju partijska organizacija istim drugovima, a na iste im je ukazala na konferenciji štabova bataljona u štabu brigade. Stab brigade je održao dve radne konferencije sa štabovima bataljona na kojima su se pretresali njihovi propusti, kao i ostali problemi u brigadi. Stab brigade se zalaže da izvrši sve zadatke koji se pred njeg postavljaju, on ih uporno rješava. Osim toga rada, svakim danom se ide po jedinicama i na licu mjesta im se pruža pomoć.

Dezerterstvo u našoj brigadi u zadnje vrijeme je dosta smanjeno, kroz ovaj mjesec dezertiralo nam je 6 drugova, ti su većinom novomobilisani, došli u našu brigadu kada se ista kre-

tala ovamo, te prilikom onih borbi su se jako prepali te su napustili jedinicu. Neprijateljske propagande i njenog djelovanja u našim jedinicama nema.

Kritički osvrtaji: općenito gledajući stanje u brigadi po svim pitanjima možemo reći da je mnogo bolje nego prvi mjesec i da se ono svakim danom popravlja. Tu se vidi sam rad i stanje i u partijskoj organizaciji, ono je slično općenitom stanju u brigadi i ima još dosta nedotsataka a naroičto kod pojedinih članova rukovodioca, koje ćemo trebati i moramo što prije otkloniti.

Za sada bi bio navjeći problem, kao i prije, ljudstvo u brigadi (malo brojno stanje).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav!
Sekretar Zumberačke brigade:
Mate Mihić

BR. 112

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 42. DIVIZIJE 1. ARMIJE JA OD 23. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI*

DIVIZIJSKI KOMITET 42. DIVIZIJE JUGOSLOVENSKE ARMIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Od kako smo doveli diviziju na položaj i prešli u ofanzivu[2] u sastavu I Armije, neposredno pred bitku održali smo sastanak Divizijskog komiteta i pripremili diviziju preko partijske organizacije za izvršenje zadatka.

Citavo članstvo držalo se hrabro u borbi, da zbog kukavičluka nijesmo morali čistiti organizaciju, mada je bilo čla-

' Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 79, fond CK KPJ.

[5] Reč je o proboju sremskog fronta 12. aprila 1945. i daljim dejstvima 1. armije JA na pravcu Vinkovci — Slavonski Brod — Zagreb (vidi dok. br. 105, objašnjenje 2).

nova Partije koji nijesu bili prošli kroz borbu. Isto tako se držao i SKOJ. Zelja za izvršavanje zadataka je postojala, znanje i brza snalažljivost ne. Nijesu imali dosta iskustva ni rukovodioci ni sami borci. Zahvaljujući junaštvu boraca ponajviše mi smo izvršavali zadatke.

Kroz marš i borbe držani su česti i kratki partijski sastanci, naročito u III brigadi. Isto tako i sastanci SKOJ-a, tako i komandnog kadra. Na sastancima su se analizirali držanje i zauzimljivost drugova i davali zadaci. Nastupajući kroz Hrvatsku, uporedo sa vojničkim zadacima, u vidu kratkih obaveštenja preko Partije, SKOJ-a i propagandnih otseka i političkih komesara upoznali su se borci sa svim pitanjima Hrvatske i pratili dnevne događaje.

Tokom borbe sva rukovodstva koja su bila izbacivana iz stroja odmah su zamenjivana novim koji su se zapazili kroz borbu i koji su često bolji. U Partiju, za kandidate i u SKOJ. primili smo mnoge drugove u toku ovih nekoliko dana, više u jedinicama gdje je čvršća organizacija, tako da danas imamo Partiju među borcima.

Kada smo izbili pred Požegu,[3] ponovo je održan sastanak Divizijskog komiteta (širi sa političkim komesarima brigada), gde su analizirane borbe, propusti, marš. Pored toga o radu i držanju članova Partije, o zauzimljivosti rukovodioca. Na sastanku je prorađeno pismo političkog komesara I Armije[4] u kojemu se nalaze i direktive Političkog odeljenja Generalštaba,' koje su po tom prenjete na sve ćelije. Zatim smo na sastanku izvršili pripreme i prenjeli ih odmah za napad na Požegu,® gde smo imali vrlo dobrog uspjeha i odmah preduzeli gonjenje neprijatelja i izbili na položaj, prema zadatku od naše Armije.

Kroz ove borbe, od 12 do 22 aprila imali smo izbačenih iz stroja članova Partije:

Mrtvih	55
Ranjenih	113
Članova SKOJ-a:	
Mrtvih	152
Ranjenih	225

' Jedinice 42. divizije JA izbile su pred Slavonsku Požegu 18. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 12-1, k. 257; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 594—595).

[4] i [5] Te dokumente redakcija nije pronašla.

• Jedinice 42. i 48. divizije JA oslobodile su Slavonsku Požegu 21. aprila 1945. Na tom delu fronta bile su jedinice 4. domobranskog brdskog i 14. ustaškog brdskog zdruga i 150 vojnika nemačke policijske borbene grupe »Stefan«. Neprijatelj se povukao u pravcu Pakraca (vidi »Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945«, str. 595—598).

Na kratkim sastancima koje smo redovno držali primili smo kroz borbu:

Članova Partije: 304
Kandidata 149
Članova SKOJ-a 331

Brojno stanje Partije i SKOJ-a prošlog meseca bilo je:

Članova Partije: 715
Kandidata 286
SKOJ-a: 1057

Sadanje brojno stanje članova Partije i SKOJ-a je:

Članova Partije: 870
Kandidata: 200
SKOJ-a 1023

Zbog nemanja iskustva, ponegde i neodlučnosti kao i oštrine borbi imali smo dosta ljudstva izbačenog iz stroja, no pobili smo i zarobili mnogo neprijateljskih vojnika, osvojili trofeja i imali velikog uspjeha u borbama.

Sto se u našoj diviziji videlo kroz ovu borbu: odanost i hrabrost svih naših boraca i skoro svih rukovodioca. Nedovoljno znanje rukovodstva, naročito bataljonskog, pogotovu u VII brigadi. Nedovoljna odlučnost štabova brigada, ne iz nemanja lične hrabrosti, već komandantske; strah od gubitaka, koji u stvari najčešće dolaze zbog nedovoljne energičnosti i brzine. Nedovoljno snalaženje u brzini kao što je ova naša, u ofanzivnim borbama. Spora ocjena situacije i brzog rasporeda snaga bez sitničarenja, slabo obraćanje pažnje na veze, izveštaje, izvršenje bez pogovora dobivenog zadatka (znak nedovoljne discipline kod starešina), neupoznavanje brzo svih šefova razvih odeljenja sa novim zadacima, nepraktičnost i ponegde partizanština. Nepraktičnost nekih političkih komesara, da se sažive sa situacijom i da u punoj mjeri iskoriste opšti nalet naših snaga na neprijatelja, da bi podigli moral i da bi borci lakše izdržali neprekidne napore kroz ofanzivu i sa više mržnje gonili neprijatelja. Neenergično uklanjanje sa dužnosti, a i izvođenje pred prijeki sud drugova rukovodioca koji ne izvršavaju naređenje bez pogovora. Nedovoljno organizovani marševi. Nemanje koordinacije po među jedinica, nedovoljno iskorišćavanje artiljerije (iz artiljerijske brigade vrlo je malo ispalo iz stroja). Pojava nepovjerenja u susjedne jedinice i nedovoljna uzajamna pomoć. Sve je to ponajviše rezultat nemanja dovoljno discipline kod komandnog kadra i zbog toga se pojave ponegde diskusije po naređenjima i traženjima. Kod nas se još dešava da po nekoliko puta nešto naredi stariji mlađemu, ili da se podnese neobjektivan izvještaj o izvesnoj situaciji.

No nijesu dovoljno iskorišćavani postignuti rezultati u propagandne svrhe i ne obraća se dovoljna pažnja na bilježenje uspjeha i isticanje najboljih.

S druge strane, vidi se da je svaki borac i rukovodioc za kratko vrijeme žestokih borbi stekao dobro iskustvo. Borci ubrzo postaju ratnici, već se čuju svuda razgovori kako i na koji način treba uspješnije tući neprijatelja. Pojavila se je želja za osvetom palih. Opšta ofanziva daje mogućnost da borac zaista misli: samo naprijed.

Partijska organizacija sve je uočila, dobre i rđave strane i sama stekla dobro iskustvo. Zaveli smo mnogo veću partijsku oštrinu i odgovornost, veću vojničku odgovornost preko štabova. Energično suzbijamo i najmanju pojavu defantizma, ukoliko bi se pojavio ovde zbog žrtava. No oštro postavljamo stvar ako se tapka napred-nazad, neodlučno i ako se na taj način daju žrtve bez rezultata. Pokazalo se, da kada ima dobrog uspjeha, uz pravilan stav Partijske organizacije, žrtve samo učvršćuju jedinicu (III brigada kod Vrpolja,[7] gde se odlično borila i imala 107 mrtvih, iako uspjeh zbog labavosti susjeda nije imao pravi efekat, baš zbog uspjeha i odlučnosti stanje u njoj zdravo i danas je najbolje).

Pošto je partijska organizacija dobro uočila nedostatke i pripremila jedinicu za nove zadatke, borba za Požegu, zajedno sa 48 divizijom, gde je naša III brigada imala glavni zadatak, u potpunosti je uspjela, premda je moglo biti još boljih rezultata, neprijatelja smo strašno potukli. Ova je borba dosta učvrstila našu jedinicu i podigla borbenost. Gubici naši u odnosu na neprijateljske bili su vrlo mali, što dokazuje da je divizija u ovu borbu pošla sa mnogo više čvrstine, odlučnosti i sa mnogo više borbenog iskustva.

VII brigada nam je najslabija. Krivica je do rukovodioca, pogotovu bataljonskih. Vrlo su slabi, neodlučni a i nezdravi. Mnoge je potrebno promjeniti. Komesar brigade je ranjen a i nije valjao baš ništa, a na njegovo mjesto postavili smo da vrši dužnost drug Đorđe Banović, koji je do sad bio komesar II bataljona III brigade, borac od 1941 god., bio je u V i VI Crnogorskoj brigadi a posle poslat u Makedoniju kao komesar bataljona. Dobar je i hrabar, ima iskustva.

Potrebno nam je nešto rukovodioca, naročito za VII brigadu i propagandni otsek divizije.

U ovim momentima potrebno je bilo ojačati OZN-u, pa smo za zamenika poverenika OZN-e u diviziji dali druga Du-

[7] **Borbe kod Vrpolja su vođene od 14. do 17. aprila 1945. U njima su učestvovale jedinice 42. i 48. divizije JA (vidi »Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945«, str. 578—584).**

šana Radulovića, koji je bio pomoćnik komesara III bataljona XVI brigade, najbolji sekretar biroa u diviziji, stari borac i odlično odgovorio na svojoj dužnosti. Član Divizijskog komiteta koji je odgovoran za jedinice oko štaba divizije drug Aco Smilkovski ne može da odgovori svojoj dužnosti, bez inicijative je i slabo se razvija, zbog toga je otežan rad u jedinicama oko štaba, koji je toliko važan. Rasformiranjem korpusa" dobili smo nekoliko rukovodioca i na taj način pojačali razna odeljenja u štabu. Vraćanjem komandanta divizije sa kursa, pored toga odlična pomoć od strane druga majora Crvene armije kao instruktora, štab će od sad mnogo bolje moći funkcionisati. Komesar divizije kroz poslednji par mjeseca i ove borbe uložio je mnogo truda i pokazuje vrlo dobar izgled za razvitak u dobrog rukovodioca. Kod njega se osjeća veliki napredak. Došao je drug odgovoran po SKOJ, i rukovodioci SKOJ-a i čitav SKOJ sad će moći organizovanije raditi. Sekretari partijske organizacije po brigadama kroz ove borbe dobro su se pokazali i bili su veliki oslonac za izvršavanje zadataka. Naročito se dobro snašao drug u III brigadi Milorad Drenjanin. Pored velike zauzimljivosti kod druga u XVI brigadi Svetozara Jankovića, oseća se izvesna krutost, dok se drug u VII brigadi Dimitri Kalamata pomalo izgubio, naročito zbog nemanja unutar brigade i od komesara brigade dovoljno pomoći.

Potrebno nam je iz dopunske brigade brzo popuniti jedinicu, da bi se novi što lakše i čvršće mogli prihvatiti i jedinice ojačati. Prevozna sredstva su nam vrlo slaba. Pored svega, može se reći da nam je danas divizija mnogo bolja nego u početku ofanzive. I to se može dodati, da se već uočavaju neki drugovi Makedonci, koji će se vrlo dobro razvijati.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23 aprila 1945 god.
Položaj

Za Divizijski komitet
Sekretar:
Mirko Burić

[s] **Reč je o 15. makedonskom korpusu.**

BR. 113

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA 8. UDARNE BRIGADE OD 23. APRILA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA 20. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

PARTIJSKI RUKOVODIOC
VIII. DALM. UDARNE BRIGADE
dne 23/IV. 1945. god.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA XX. UDARNE DIVIZIJE

Dostavljam ti izvještaj o stanju i radu Partijske organizacije za mjesec april.

I. ORGANIZACIONO STANJE:

Partijska organizacija po spisku broji 253 člana Partije, kandidata 90, a skojevaca 250. Od toga u rashodu 42 člana Partije, 12 kandidata i 59 skojevaca, dakle na licu 211 članova Partije, kandidata 73, a skojevaca 191. Razlika u broju članstva Partije (u prošlom izvještaju[2] bilo je brojno stanje 249) sastoji se u tome što je primljeno u Partiju 39 članova, došlo iz drugih jedinica (sve iz okvira Divizije) 7, prekomandovano 6 (3 van Divizije), brisano iz spiska 5, isključena 2 i poginulo 11. Osim toga, 18 članova Partije Talijana prekomandovano i brisano iz spiska.

[3]

Pada u oko masovno kažnjavanje kroz ovaj mjesec, no činjenica je da se preko ovih grešaka nije moglo preći. S druge strane jasno se vidi da nije dovoljno prorađeno pismo divizijskog komiteta[4] sastavljeno na osnovu kažnjavanja odnosnih drugova iz drugih brigada, kao i to da je prije Partija zatvarala oči na pojedine greške.

Organizacionih promjena nije bilo naročitih, osim što je rasformiran prištabski komitet, s tim što je sad formiran od 3 komesara prištabskih četa. Njegov sekretar je Baranović Mirko, koji je do sada vršio dužnost pomoćnika komesara jedne čete

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 24-1/10, k. 1029 II.**

[2] **Vidi dok br. 43.**

[3] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

* **Redakcija nije pronašla to pismo.**

u jednom bataljonu. On sada nije vezan za nikakvu dužnost i moći će oživiti partijsku organizaciju u prištabskim jedinicama. Bez sumnje će vrlo dobro odgovoriti na dužnosti.

Druga organizaciona izmjena je u tome što se smanjio broj ćelija na 28 od 32 koliko ih je bilo. To radi toga što nema talijanskog bataljona sa 4 ćelije, što je bilo prošli put. Istovremeno formirana je jedna nova ćelija — ćelija izviđačkog voda pri Stabu Brigade.

Kroz minuli period od mjesec dana učinjen je krupni korak ka tome da bataljonski biroi postanu zaista rukovodeća tijela. Postignuto je to da svi članovi biroa obilaze sve ćelije. U tome naročito prednjači I. Bataljon, iza njega je III. Bataljon pa II. Bataljon. Također nema novog momenta ili zadatka kojega ne bi bataljonski biro najprije proradio. Tako na primjer pitanje takmičenja uzimali su svi biroi kao glavnu točku. Pa ipak do kraja ne vrše oni rukovodeću ulogu, a ne radi toga što su mlađi članovi biroa (a tih ima najviše) nedovoljno iskusni i neenergični. Ćelije su isto tako učinile jači korak napred, no nije svuda razbijena familijarnost, koja se je bila duboko usadila, a isto tako ima tu i tamo neprimjernosti sa strane partijskih rukovodioca, što govore dovoljno gore naznačene kazne. Ima također kod nižih partijskih rukovodioca nesposobnosti udubljivanja u stvari i nepoznavanje ljudi.

Dobri su izgledi da će se mnoge od ovih slabosti odstraniti, a za to su garancija partijski rukovodioci: pomoćnik komesara I. Bataljona Sapunarić Frane, koji se neobično trudi i radi na sve moguće načine i forme. Pomoćnik komesara II. Bataljona Jakić Ljubo, koji kako se do sada može vidjeti je neumoran i ima znanja. Pomoćnik komesara III. Bataljona Gulin Marko, koji doduše ima naročitu slabost u smjelosti za uzdizanje ljudi, svojeglavosti itd., no može se reći da je tamo partijska organizacija u zadnje vrijeme dobila mnogo po kvaliteti, a slijedstveno tome i čitav Bataljon odskače od ostalih. U IV. Bataljonu je Partijska organizacija još uvjek najlošija, prilično nedjelatna i mlitava. Energičnost Šušnjare (koji je sada pomoćnik komesara toga Bataljona) bez sumnje će djelovati na tu organizaciju.

Omasovljenje Partije, koje je prošli mjesec bilo relativno smjelo, ovaj mjesec je nešto manje i nije se po tom pitanju učinilo dovoljno. Sektašenje nije razbijeno kod prištabskih jedinica i kod III. Bataljona. Taj Bataljon, iako je najbolji, još uvjek ima najmanje članova Partije. Naiđe se tu i tamo na nepravilnost u radu po pitanju omasovljenja, kao što je nedovoljno pripremanje ljudi za Partiju, tako kad ovi postanu članovi, ćelije ne mogu da odgovore zadacima.

Glavni partijski problem jest učvrstiti ćelije sastavljene pretežno od ovog članstva. To članstvo je provjereno kroz ove borbe i pokrete i daje dobru garanciju da neće popustiti, naročito su dobri a često puta i odskaču novoprimljeni. Ima na primjer desetak političkih i partijskih rukovodioca i niz vodnika i vodnih delegata tek ili pred kratko vrijeme primljenih u Partiju i u svakom su pogledu primjerni starijima. Može se slobodno reći da je Partija mnogo dobila osvježivanjem sa novim snagama i eliminiranjem starih (putem borbi, smjenjivanja. . ,).[5]

Rad sa kandidatima dobio je na pravilnosti- Naročito se pravilno zadužuju oni kroz ovo takmičenje. Po kandidatima ima još sektašenja. Dogodi se da koji bataljon ostane sa 5—10 kandidata, što dokazuje da se ne vodi računa o kandidatima na vrijeme, nego se dozvoli da se iscrpu partijske rezerve.

Teoretski rad obzirom na uslove vidno je napredovao. Tu se naročito ističe po svom zalaganju pomoćnik komesara I. Bataljona, pa i II. Bataljona, koji, kad to mogu, održavaju kolektivne teoretske časove za sve komuniste u bataljonu: članove KP, kandidate i bolje skojevce. Obzirom na mladost partijskog članstva uzeta je izvan plana brošura »O samokritici« od Staljina. Ovo je dobro pogođeno, jer je samokritika članstva bila ispala iz »mode«, a novi članovi, kad bi bili kritikovani, našli bi se često puta uvrijeđeni, ne poznavajući taj partijski lijek. Zatim se prorađuje »Razvitak radničkog pokreta« i »Ekonomski razvitak društva«, prema tome koja jedinica ima kakvu literaturu. Ne može se reći da je pobuđen kod članstva neki naročiti interes za učenjem, koji bi išao dotle da bi oni preko individualnog učenja sebe izdizali koliko treba. Ima i takvih slučajeva. Za veći dio može se reći da prima učenje približno hladno, no od obaveze ne odustaje. Manji broj ima onih, a to su stariji članovi Partije, koji ne vole učiti. Sistem individualnog učenja u priličnoj se mjeri usvojio, a nije u potpunosti.

Organizacija SKOJ-a prilično radi. Skojevci su podrška, nosioci su mladenačkog poleta itd...,[6] ali mnogi skojevski rukovodioci ne odgovaraju dužnostima. Brigadni rukovodioc SKOJ-a ne odgovara. On obratno u SKOJ unosi mrtvilo i kao pojava nije ni skojevac ni mlad. Slični su mu i neki bataljonski rukovodioci. Ovdje bi se moglo reći što je prije naglašeno za svježe snage u Partiji: bolje odgovaraju novopostavljeni bataljonski rukovodioci. Pomoć Skoju sa strane Partije dosta je dobra, naročito u I. i II. Bataljonu, va i u III. Bataljonu. Sa neobuhvaćenom omladinom održavaju se konferencije, koje bude uspavane omladinske snage. Te konferencije odigrale su

[5]. [7] **i * Tačkice stoje u originalu dokumenta.**

sjajnu ulogu u pripremi takmičenja, naročito skoro održana Brigadna konferencija, koja nije doduše uspjela kako treba, ali obzirom na to da je vrijeme priprema bilo kratko uspjela je dobro.

II. VOJNIČKI SEKTOR:

Borbenost kod boraca je dobra, što je i razumljivo obzirom na situaciju i brzu perspektivu svršetka rata. Borbenost naime nije više tako rekuć ni pitanje, ako izuzmemo nekoliko slučajeva koji se ponekad i opetuju kod nekih delegata i komesara četa odnosno pomoćnika komesara četa, kojima je udrio u glavu svršetak rata i potreba da sačuvaju glavu. Glavni problem bio bi dotjerivanje vojske u duhu novih propisa Jugoslovenske armije. Partijska organizacija malo se je do sada založila po ovom pitanju. O općoj naobrazbi oficira da i ne govorimo. Nego tu je partijska organizacija ipak uspjela nešto učiniti, a to je postavljanje zadataka pred rukovodioce. Stabska ćelija Brigade postavila je pred komandanta da traži od potčinjenih mu komandanata pisanje odredenih članaka itd...[7] Ista ćelija je na sastanku razrađujući plan takmičenja postavila pred komesara i pomoćnika da postave pred sve štabove obavezno učenje predviđenih tema kroz takmičenje iz knjige: Tito — »Borba za oslobođenje Jugoslavije«, pisanje članka itd Isto je tako problem koordinacija i funkcionisanje specijalnih službi. Štabovi još nisu naučili da komanduju sa sredstvima i službama koje im stoje na raspoloženju i koje ulaze u sklop štaba. U tu svrhu po štabovima su zaduženi članovi užeg štaba za rad — interesovanje sa pojedinim službama. Dalje je problem u tome što se razni referenti osjećaju samo kao takvi, a malo vojnici. Ovaj duh prelazi na vojnike dotičnih službi.

III. POLITIČKO I KULTURNO-PROSVJETNO STANJE:

Za politički rad može se reći da se je kroz posljedni period uspjelo unijeti u nj izvjestan sistem. Prije je bila redovna pojava da komesari bataljona neposredno održavaju sa borcima političke časove i konferencije, dok niži politički kadar oslanjajući se na njih nije se dovoljno trudio ni kod boraca, a ni na svoje uzdizanje. Sada je postavljeno tako da komesari bataljona obrađuju određene teme sa komesarima četa, a onda ovi s borcima. Ovaj rad sa komesarima se kontrolira, odilaženjem na te sastanke. Duh takmičenja prilično je prožeo borce. Dobro je iskorištena forma čitalačkih grupa — one su formirane po svim četama. Ovo vrijeme radilo se je po pitanju Istre, prijema Makedonaca itd...[8] Sa tekućim događajima na vrijeme se upozorava borce, pa makar i u pokretu preko čitalačkih grupa.

Kulturno-prosvjetni rad vidno napreduje. Borci se zaista takmiče ko će prije naučiti pisati i na tom sektoru ima zaista mnogo lijepih primjera. Dopisništvo se je također pokrenulo. Ima još manjkavosti u organizaciji tog sektora rada, a to je najprije nerukovođenje sa istim sa strane kulturno-prosvjetnih odbora, bataljona i četa, koji su do nedavna negdje postojali po formi, a negdje nikako. Partijska organizacija čini sve da bi ti odbori izvršili svoju ulogu! Određeno je da u svaki kulturno-prosvjetni odbor bataljona uđu 2 člana biroa, a u četni odbor najmanje dva člana Partije. Naročitu pažnju posvetilo se je formiranju komisija za vođenje takmičenja, to jest registrovanja rezultata i isticanja itd-

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Partijski rukov.
Andro Gabelić

BR. 114

DIREKTIVNO PISMO POLITIČKOG KOMESARA 3. ARMIJE JA OD 24. APRILA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA I NJIHOVIM POMOĆNICIMA U POTCINJENIM JEDINICAMA O POLITIČKIM ZADACIMA U VEZI S KONAČNIM OSLOBOĐENJEM JUGOSLAVIJE[1]

SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA I POMOĆNICIMA POLITKOMESARA III JUGOSLOVENSKE ARMIJE[2]

I.

Crvena armija vodi ulične borbe u Berlinu. Armije naših zapadnih saveznika prodiru sve dublje u Njemačku. Pretstoji spajanje savezničkih armija sa Istoka i Zapada. Naša slavna Jugoslovenska armija iz dana u dan oslobađa gradove i sela naše domovine i nosi slobodu napaćenom narodu u njima. Pored nedavnog oslobođenja Sarajeva, Vukovara, Osijeka, Vinkova-

[1] **Original (umnožen na geštetneru, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 28-2/5, k. 883A.**
[2] **U Arhivu VII, pod istom signaturom, nalaze se propratna pisma političkih komesara 3. armije JA i 12. udarne divizije.**

ca, Našica, Slav. Broda, Slav. Požege, Podravske Slatine, oslobođena je Banja Luka, oslobođen je Sušak, oslobođena su sva ostrva u našem djelu Jadrana, oslobođeni su Cres i Lošinj'[1] koji su bili još davno prije rata okupirani od fašističke Italije. Pretstoji skoro oslobođenje Istre. Nije daleko dan kada će sva naša zemlja biti potpuno oslobođena od njemačko-fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša i četnika. Nije daleko dan kada će udruženim snagama svih slobodoljubivih naroda biti smrvljen njemački fašizam, kada će napaćeno čovečanstvo odahnuti od ratnih strahota i započeti rad na obnovi porušenih sela i gradova, na stvaranju uslova za miran i srećan život.

Perspektivu takvog razvoja događaja mora da ima svaki naš borac, a pogotovo naši rukovodioci. Kroz tu perspektivu sve žrtve i napori koji još pretstoje našim jedinicama u izvršavanju narednih zadataka treba da budu udarnički savladani. Kroz nju treba da svaki naš borac i rukovodioc dobije snagu, polet i udarnost u savlađivanju svih teškoća borbe i marševa. *Nosioci te perspektive moraju biti politički rukovodioci.* Oni su dužni neumorno politički raditi i u rovu i u pokretu, i u bolnici, i u radionici, i u kuhinji, u svakoj prilici i na svakom mjestu, upoznati svoje borce sa najnovijim uspesima antifašističkih snaga u svijetu i u našoj zemlji, dajući borcima jasnu perspektivu razvoja i rezultata događaja.

Reklo bi se da svi naši politički rukovodioci nijesu shvatili kako treba tu svoju odgovornu dužnost. Ima pojava mlitavosti, nezainteresovanosti i neupornosti. To se, naravno, odražava i na borce. Osjeća se razlika u brzini nastupanja naših jedinica prvih dana naše ofanzive i danas. Popustila je odlučnost, udarnost i silina oduševljenja. I pored zamorenosti i drugih teškoća to ne bi smelo da bude. Ofanzivni duh kod naših jedinica mora da raste zajedno sa uspjesima naše vojske, bratske Crvene armije i armija naših zapadnih saveznika.

Mi moramo što više uništiti i zarobiti fašističkih krvnika i domaćih izroda, sveteći im se za sve zločine koje su počinili nad našim narodima i moramo učiniti sve da u potpunosti izvršimo naređenje našeg Vrhovnog komandanta — *što brže osloboditi našu napaćenu domovinu.*

Politički rukovodioci moraju svojim ličnim primjerom biti nosioci ofanzivnog duha, neumornosti i *upornosti u svojim jedinicama, u cilju što uspješnijeg izvršavanja gornjih zadataka.*

' Navedena mesta i ostrva oslobođena su od 6. do 22. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11 i 3-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 577—609.

II.

Vrlo važni politički razlozi zahtevaju da odnos naših jedinica prema stanovništvu u oslobođenim gradovima i selima Hrvatske bude na visini, bratski, drugarski i oslobodilački. Narod bratskih sela i gradova koje oslobađaju naše jedinice treba iz držanja i ophođenja naših boraca i rukovodioca da osjeti da mi zaista dolazimo kao njihovi oslobodioci od švapskih okupatora i ustaških bandita.

Da bi se to postiglo, politički rukovodioci su dužni svakodnevno i uporno objašnjavati svojim borcima oslobodilačku misiju naše vojske i potrebu najčvršćeg bratstva i jedinstva naših naroda, koje je odavno na svojim slavnim i krvavim zastavama ispisala naša vojska, pod kojima su pali mnogi najbolji sinovi svih naših naroda, na licu mjesta suzbijati nepravilan odnos prema narodu, a eventualne slučajeve nasilja i pljačke nemilosrdno kažnjavati. Ne smije se dozvoli da mali broj nevaljalaca, a možda i neprijateljskih elemenata, kojih tu i tamo može da ima, kaljaju ime i čast naše slavne armije, da se bacaju blatom i pljuju na krv i žrtve naših najboljih boraca i rukovodioca koje smo dali u dosadašnjoj borbi, koje dajemo i koje ćemo davati! Takvima nema mjesta u redovima naše junačke armije, njih treba žigosati, kažnjavati i trijebiti. Pored toga, politički rukovodioci su dužni iskoristiti svaku priliku za održavanje zborova, mitinga ili konferencija sa narodom po mogućstvu u svakom oslobođenom selu i varoši, na kojima će se govoriti o uspjesima naše armije, bratske Crvene armije, armija naših zapadnih saveznika, skorom oslobođenju naše domovine, brzom porazu njemačkog fašizma, narodnom karakteru naše borbe, naše savezne vlade na čelu sa Maršalom Titom, naše vojske i naših vlasti. Potrebno je preduzeti sve mjere, počev od pisanja parola po zidovima pa do velikih narodnih zborova, da se što više i što šire populariše narodna vlada demokratske federalne Hrvatske na čelu sa Dr Vladimirom Bakarićem.

Svaki naš politički rukovodioc mora da bude svjestan činjenice da fašizam nije dovoljno samo vojnički poraziti, njega treba poraziti i idejno i moralno, a u radu na tom porazu u narodu, što se tiče naše vojske treba glavnu ulogu da odigraju naši politički radnici.

III.

Naša Treća armija sastavljena je od jedinica čiji su borci i rukovodioci uglavnom rodom iz Vojvodine i Slavonije. Ovih

dana dobili smo u sastav naše Armije i XVII[4] udarnu diviziju, u kojoj se nalaze: VI Proleterska (Bosanska) brigada, II Krajiška u. brigada i XV Majevička u. brigada, a borci i rukovodioci ove divizije su uglavnom rodom iz Bosne i Srbije. Sada sa našim jedinicama sadejstvuje X Korpus (Zagrebački), čiji su borci i rukovodioci rodom iz Hrvatske.

Vrlo važan i hitan zadatak koji se postavlja pred sve naše rukovodioce, a u prvom redu političke, jeste da načine sve da se što više produbi i učvrsti bratstvo i drugarstvo između divizija unutar naše Armije, kao i sa jedinicama X Korpusa (»Zagrebačkog«). Kroz bratske odnose štabova, komandi i boraca jedne divizije prema onima u drugoj, kroz drugarsko takmičenje na bojnom polju, vojničkom, političkom i organizacionom radu, kroz uzajamnu pomoć u municiji, hrani, sanitetskom materijalu i dr. kada hitnost potreba ne dozvoljava čekanje na uobičajeno podmirenje tih potreba, kroz zajedničke priredbe, sastanke i konferencije, treba da se ogleda i odgaja bratstvo i drugarstvo između naših jedinica, između naših boraca i rukovodioca.

Najveća tekovina naše četverogodišnje borbe — bratstvo i jedinstvo naših naroda treba da dobije najpuniji izraz baš u *međusobnim odnosima naših jedinica, boraca* i *rukovodioca.*

Ima pojava sitnih nesporazuma, zavisti i neiskrenosti između pojedinih drugova iz pojedinih jedinica. I nažalost nosioci toga su u većini slučajeva naši rukovodioci, a ne borci. To treba odmah otkloniti, odbaciti. Protiv nosioca tih pojava treba najoštrije udariti. Nijesu došli Vojvođani da oslobode Slavonce, niti su Slavonci oslobodili Vojvodinu. Mi, *i Vojvođani i Slavonci i Bosanci i Srbijanci i Crnogorci i Makedonci i Slovenci, mi, borci naše junačke Jugoslovenske armije oslobođamo našu domovinu koja se zove Demokratska Federativna Jugoslavija, a to znači oslobađamo i Slavoniju i Vojvodinu i Hrvatsku i Sloveniju.* To treba da bude naš stav, parola naše zajedničke borbe i naših bratskih i drugarskih odnosa. Svaki ko drukčije misli, radi i govori nije dostojan časnog imena borca ili rukovodioca Jugoslovenske armije, on lije vodu na mlin fašizma, on pomaže neprijateljskoj propagandi ustaša, četnika, mačekovaca i drugih izdajnika.

Politički rukovodioci putem sastanaka i konferencija, i riječju i perom, i *djelom, treba da učine sve da bi bratstvo i*

[4] Dvadeset prvog aprila 1945. rasformiran je Štab 6. udarnog korpusa, a 12. i 40. udarna divizija su stavljene pod neposrednu komandu 3. armije kao i 17. udarna divizija (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 598).

drugarstvo ?iaših *jedinica,* ?*iaših boraca i rukovodioca, beš obzira kojoj jedinici pripadaju, bilo na* visini.

To je *jedna od najsvetijih dužnosti koju imate da obavite.*

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj, 24.IV. 1945. god.

M. P.

Politički komesar
III Jug. armije,
pukovnik,
B.[5] Petričević
(B. Petričević)

BR. 115

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. BRIGADE 1 (HRVATSKE) DIVIZIJE KNOJ OD 25. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

POMOĆNIK POLITKOMESARA
IV. HRVATSKE BRIGADE NAROD. ODBRANE 22-V 945[1]'
I. HRVATSKE DIVIZIJE KNOJ
25. IV. 1945.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

1- — *Političko stanje:* Politička svijest članova Partije, kao i članova SKOJ-a i kandidata je na priličnoj visini, a to se vidi iz toga što <u zadnje vrijeme nije bilo nekih slučajeva koji bi dokazali da su partijci nesvjesni...[3]

Što se tiče teoretske izgradnje čl. Partije kao i SKOJ-a i kandidata, dosta je na niskom stepenu, a razlog je, prvo što se nije planski prorađivao part. materijal, drugo što su drugovi većim djelom mladi članovi i treće što u našoj brigadi ima izvjestan broj drugova Istrana, koji teško razumiju hrvatski jezik, po istom smo poduzeli to, što smo uveli plansko prorađivanje

[5] **Branko**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/137-140.**

[s] **Verovatno se odnosi na datum zavođenja dokumenta u CK KPH.**

[3] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

part. materijala i to ,na ovaj način: drugovi koji imaju neko predznanje, ili koji su svršili neke part. kurseve, prorađivaju teži materijal kao na pr. »Osnove lenjinizma«, »Historiju Kom. partije boljševika«, dok drugovi koji nemaju naročitog predznanja proučavaju početni i osnovni materijal, kao na pr. tko može biti član Partije, kakav može biti član Partije i članke iz »Proletera« broj 16. Također smo uveli na sastancima da se u izvještaju podnašaju referati, koliko je koji savladao materijala od sastanka do sastanka, u tome ćemo moći kontrolisati koliko je koji marljiv i aktivan u proučavanju materijala, te ukoliko se primjeti da je neki neaktivan ili nemaran u proučavanju materijala, biti će kritikovan i kažnjen radi svoje nemarnosti. Drugih nedostataka u Part. jedinici u* zadnje vrijeme se nije pokazalo, a kao ni u cijeloj jedinici. Drugovi borci koji nisu obuhvaćeni u nikakvu organizaciju, također su odani NOB i ne prave neke ispade, koji bi štetili današnjoj borbi, nego gledaju primjer u čl. Partije kao i u SKOJ-evcima, i trse se kako bi bili što marljiviji i aktivniji, a izgleda da osjećaju kakva je biti čast članom nekih part. organizacija i trse se kako bi oni to postigli.

Članovi Partije izvršavaju sva dobivena naređenja na vrijeme, osim par slučajeva koje smo gore naveli. Neprijateljske propagande u našoj brigadi ovo vrijeme nije bilo, a i mišljenja sam da i ne bi imala podrške i odmah bi se primjetila.

Borbenost naše brigade je dosta na visokom stepenu, a to vidimo iz borbi poslednje vrijeme, gdje su vodile jedinice naše brigade borbu sa nadmoćnijim neprijateljem, gdje su u tim borbama neprijatelju zadati prilični udarci, a naši borci su se pokazali da su hrabri, i da u velikoj mjeri mrze neprijatelja.

2. — *Organizaciono stanje i broj part. jedinica u ovoj brigadi:*

a) Stabska ćelija, u kojoj su članovi Štaba, kao šef propagande, intendant brigade, refer. saniteta i opunomoć. OZN-e, također postoji prištabska ćelija, u kojoj su oficiri pri Stabu, kao i oficiri i nastavnici podofic. kursa, kao i kancelarija a bilo koje se nalaze pri Štabu. Nadalje, svaki bataljon ima svoju štabsku ćeliju, kao i prištabsku ćeliju, u kojoj su također oficiri pri Štabu, kao na pr. ob. ili ekonom Štaba, ili možda štabski kuhar ili si. Nadalje, u brigadi imademo četiri bataljona, a svaki bataljon po formaciji ima po tri čete, a svaka četa ima svoju part. ćeliju na čelu sa sekretarom.

Redovnost part. sastanaka bila je prilična i održavali su se sastanci na određeni zakazani dan, iznimnim slučajem, ako nije bilo za to prilike. Naročito se posvećivala pažnja radnim sastancima, koji su se često odžavali, izvanredno iz razloga toga, što smo predviđali nove i velike zadatke pri oslobađanju gradova, šta se sve treba poduzeti. Korist od istih sastanaka bila je dobra a to vidimo već do sada u izvršenim zadacima, koji su bili postavljeni pred nas u novooslobođenim gradovima. Svi zadaci, iako su mnogi bili dosta teškog karaktera, ipak su izvršavani bez nekih naročitih nedostataka, dok teoretska izgradnja, t.j. teoretski sastanci nisu tako često održavani ili nije im se tako posvećivala pažnja, kao što smo već i gore napomenuli, stoga ćemo u buduće poduzeti da se što češće održavaju i teoretski sastanci. Jedino se je desio slučaj u 2. bataljonu gdje pojedine čete nisu održavale sastanke SKOJ-a u roku od 20 i više dana, po istom je poduzeto to, što su pozvani svi rukovodioci SKOJ-a iz svih bataljona i Skojevac brigade na sastanak, na kojem sam i ja prisustvovao, gdje smo se dotakli pitanja SKOJ-a, uočili nedostatke koji su bili kod SKOJ-a, dali smjernice, t.j- direktive za budući rad, s tim nadamo se da će se pravilno i rad SKOJ-a u buduće odvijati. U našoj brigadi svi vojnici u Partiju gledaju jako lijepo, osjećaju se odgovorni pred Partijom i vole Partiju, a to vidimo iz toga: što god Partija postavi pred članove Partije, to isti izvrše, koliko je god moguće, naročito primjećujemo da su drugovi iz Istre jako oduševljeni što su mogli postati članovi Partije i vole Partiju, što vidimo iz svakodnevnih njihovih razgovora, gdje daju svoje izjave, gdje popularišu Partiju kao osloboditeljicu Istre ispod fašističkog jarma. Zadnjih mjesec dana smo primili nekoliko drugova u Partiju, koji su do skrajnosti odani NOB, stari borci već preko dve godine, u part. organizacijama već godinu i preko dve godine, isti kad su primljeni u Partiju i kad im se je izjavilo da su članovi Partije bili su oduševljeni i radosni, neki su izjavili da im je to najradosniji dan u njihovom životu, da su sretni i ponosni što mogu biti članovi one Partije koje su članovi Lenjin, Staljin i Tito, također su isti obećali Partiji da će biti vjerni i da će poštivati sve direktive i naređenja koje pred njih Partija postavi.

3. — SKOJ je organizovan slično kao i Partija, postoji Skojevski aktiv pri Stabu brigade, gdje su u obzir došli osoblje pri Stabu, kao na pr. kuriri, ekonomi, bolničari

itd. Takoder pri štabovima bataljona postoje skojevski aktivi kao i u svim četama. Do sada je bilo u SKOJ-u malo sektaštva a to se vidi iz toga gdje su se u SKOJ primali drugovi samo do 20 i 21 godinu, a stariji nisu dolazili u obzir, dok sada na posljednjem sastanku se je postavilo da se u SKOJ može primiti i do 27 godina i pošto u našoj jedinici, t.j. brigadi su sto posto odani borbi i pokretu drugovi, stoga se mogu da prime u SKOJ, da bi im se omogućio daljni razvitak kao i udovoljilo njihovoj vrućoj želji. Skojevci su marljivi i aktivni, a to se vidi iz toga gdje su pokretači rada u jedinici a naročito kulturno-prosvj. rada i športa, a to se vidi iz toga što se često održavaju razne priredbe, športske i društvene.

4. — Kratak opis part. rukovodioca u ovoj brigadi. Brigadni rukovodioc SKOJ-a je marljiv i odan Partiji drug, jedino zadnje vrijeme od kako smo ušli u gradove popustio je malo u radu, često se vozika biciklom i nema dovolnjo kontrole i ne daje dovoljno pomoći SKOJ-u u brigadi, ista greška mu je ukazana odmah na vrijeme pa izgleda da je na njega djelovala te se je odmah popravio- Nadalje, part. rukovodioc 1. bataljona je dosta mlad rukovodioc i teško se snalazi u svome radu, marljiv je i trsi se, potrebna mu je pomoć a koja će mu se često i pružati, inače drugih nedostataka nema. Part. rukovodioc 2. bataljona također dobar, marljiv drug, trsi se u svom radu, odgovara na svojoj dužnosti, jedino je malo pregrub i često preoštro postavi stvar koja bi ponekad bila i štetna, kao na pr. ponekad se možda ukazalo da se u-njegovom bataljonu previše malo posvećiva zabavama ili slično, on bi to preoštro shvatio i zabranio bi uopće zabave u bataljonu ili si. Part. rukovodioc 3. bataljona vrlo je marljiv i aktivan drug, iako je Istranin i teško razumije hrvatski jezik, ipak se trsi svim silama da bi što prije naučio jezik, trsi se da bi se što bolje teoretski izgradio, da bi što bolje izvršio sve zadatke koji se pred njega postave, vrlo je odan Partiji. Part. rukovodioc 4. bataljona, iako je mlad rukovodioc, ipak se je prilično snašao na svome radu. Part. rukovodioc ćelije pri Stabu drug dosada komesar čete Marušić Ivan nije zadovoljio u svome radu iz razloga toga, što nema partijske čvrstine i često se izgubi u svome radu, sva pomoć koja mu je do sada pružana bila je uzaludna, stoga smo mišljenja da ćemo mu pružiti još neko vri-
- jeme punu pomoć, a ako ne bude zadovoljio metnuti ćemo na njegovu dužnost drugoga druga.

5. — Moj rad ovih 15 dana od kako sam primio dužnost bio je sledeći: što sam prisustvovao na svim sastancima bataljonskih biroa, kao i na sastancima nekih četnih ćelija, kao i na sastanku rukovodioca SKOJ-a ove brigade i bio mi je cilj da se što prije upoznam sa radom Partije i SKOJ-a u brigadi, da im pružim što veću pomoć u daljnjem radu.

6. — Dosadašnji rad Partije u brigadi odvijao se je pravilno, nije bilo nikakvog nepravilnog rada, jedino po pitanju kritike primjećivalo se je da je kritika često bila neplodna i isti slučajevi grešaka da su se pojavljivali, zato smo postavili kritiku na zdraviji temelj, osvrnuli smo se na direktivu C.K K.P.J. kakva mora biti disciplina i kako će snositi svaki odgovornost tko se neće istoga pridržavati.

7. — Vojnički rad po bataljonima odvija se po vojničkim propisima pravilno, iako imamo dosta drugova koji su do nedavno bili nevojnici i nisu imali vojničkog držanja, ali marljivim radom oni su postali vojnici disciplinovani, prilične vojničke izobrazbe, vojničke vještine i hrabrosti, kao i rukovanjem raznim oružjem koje posjeduje naša jedinica.

8. — Politička svijest u našoj brigadi je na priličnoj visini, a to se vidi iz toga što ovaj mjesec dana nije bio niti jedan slučaj dezerterstva ili saboterstva, buntovničenja ili si. Također politička izgradnja je na priličnom stepenu, a to se vidi u tome gdje su borci upoznati sa svim novim događajima kod nas i u svijetu, političkim programom rada koji je bio postavljen pred nas. Drugarstvo također je na velikoj visini i nije bilo nijednog slučaja koji je krnjio drugarstvo u našoj brigadi. Također borbeno bratstvo i jedinstvo boraca u našoj brigadi je na velikoj visini i nismo naišli na slučaj gdje bi bilo okrnjeno. Krađe, pljačke ili si. također nismo primjetili nijednog slučaja, iako su borci vršili razne pretrese gdje su bile dragocjene stvari ipak se nije desio slučaj da bi nešto uzeli ili prisvojili.

9. — Naš odnos prema antifašističkim organizacijama, mi smo se trsili da bude što pravilniji i što bolji i nije dolazilo do nekih naročitih nesuglasica, jedino zadnje vrijeme bilo je slučajeva da smo mi uzeli neko motorno vozilo ili si. što je neprijatelj ostavio u svome bjegu, mi smo to zadržali kod nas, dali našim mehaničarima da metnu u ispravno stanje i da bi ista vozila poslužila dalje za interese borbe, a naročito bi nama dobro poslu-

žila za prebacivanje naših jedinica i snabdevanje, dok neke ustanove, kao na pr. Gradski NOO Sušak nije funkcionisao, t.j. nije bio u mjestu kad su naše jedinice došle, a pošto su naše jedinice počele hapsiti razne neprijateljske elemente i počele pretresati razne kuće, gdje je pronađeno po nekoji bicikl, ili motor-kotač. Kada su Gradski NOO ili Povjereništvo OZN-e došli u Sušak, stavili su primjedbu da smo mi sebični i da nismo imali pravo kupiti iste stvari bez njih, iako ih do tada još nije postojalo. Mi smo im pravilno objasnili zašto smo iste stvari pokupili i kada su oni uvidili da mi te stvari nismo pokupili za nas iako su nam vrlo potrebne, mi smo im ipak dali motorna vozila kao i neke bicikle za njihove potrebe, te poslije nije bilo nesporazuma, nego smo se u potpunosti sporazumjeli. Takođe veza sa svim antifašističkim organizacijama je vrlo dobra, a to se vidi iz toga što se često održavaju neki sastanci u kojima se re.šavaju razni problemi koji se postavljaju pred Partiju kako u vojsci tako i u pozadini, također veza sa omladinskom organizacijom u vojsci i pozadini je jako dobra, a to se vidi iz toga što naši omladinci iz bataljona održavaju razne mitinge i priredbe, što omladina u pozadini sa velikim oduševljenjem posjećuje.

10. — Narod na našu jedinicu općenito po svim sektorima gleda jako dobro, a izgleda da je razlog taj što naši borci imaju pravilan stav kod naroda, ima manji broj naroda, t.j. pojedinaca koji možda lošije gledaju na našu jedinicu, ali to nisu pristaše NOP, već su to osobe krvno povezane sa neprijateljem.

11. — Zdravstveno stanje naših boraca je dobro, higijena također, što se tiče ishrane vrlo je slaba i često borci ostaju na dan sa jednim obrokom koji je vrlo slab i mizeran, pozadinske vlasti nemaju zalihe da nas snabdevaju, narod je također oskudan i siromašan, nema hrane sam za sebe, a kamo li za vojsku, nekoliko puta smo se obraćali sa molbom 4. Armiji da bi nam pomogla, t.j. dodijelila neku količinu hrane, gdje nam isti nisu izašli u susret, ne znamo iz kojih razloga. Također hrana koja je pronađena u novooslobođenim gradovima, kao na pr. u Sušaku, oduzeta je po oper. jedinicama, tako da za nas ili za vojno-pozadinske vlasti nije ostala tako rekuć nikakva količina.

12. — Problemi koji su bili dosad za riješavanje, iako je bilo poteškoća resili smo ih. Budući problem što je pred Part. jedinicom: da se što bolje teoretski uzdigne, da se

vojska prehrani u ovim momentima, dok se ne poprave prilike same prehrane, da bi borci što pravilnije postupali na oslobođenim mjestima, a kako bi narod što bolje zavolio vojsku i sama jedinica stvorila si što bolji autoritet, kod naroda, da bi i sam narod zavolio što više našu jedinicu.

13. — Promjene koje su bile u Partiji zadnjih mjesec dana jesu, da se je pristupilo novoj metodi rada, kako se je već gore naznačilo, planskom proučavanju, da članovi Partije budu odgovorni-

Zadnjih dana u borbi sa neprijateljem izgubili smo dva člana Partije i to zamj. komandanta bataljona i komesara čete i dva skojevca. U Partiju smo primili 9 drugova i to koji su stari borci, koji zaslužuju da postanu članovi Partije, jer neki od njih već jesu i komesari četa kao i delegati i na raznim odgovornim dužnostima. Također u SKOJ smo primili nekoliko drugova koji su bili najaktivniji a koji vole Partiju i odani su NOB. Također smo iz SKOJ-a isključili 3 druga koji su bili slabići u borbi i koji nisu bili zaslužni da budu skojevci. Zadnjih dana pred Partiju su postavljeni prilično teški zadatci s tim što smo ulazili u novooslobođene gradove, što smo imali priličan broj da pohapsimo ili likvidiramo neprijatelja NOB, svi su zadaci izvršeni bez nekih naročitih nedostataka, tako da smo Partiju u našoj brigadi potpuno provjerili i da smo sigurni sa njom izvršiti svaki zadatak koji će se pred nju postavit. Kao što sam već gore naglasio, teoretska izgradnja nije na dovoljnoj visini, ali odgovornost i ljubav prema Partiji jest na dovoljnoj visini.

Drugarski i kom. pozdrav,
pomoć, komesara:
P.[4] Rastovac

Paja.

BR. 116

IZVEŠTAJ POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 20. UDARNE DIVIZIJE OD 27. APRILA 1945. POLITICKO-PROSVETNOM ODELJENJU 4. ARMIJE JA O REZULTATIMA TAKMIČENJA U JEDINICAMA DIVIZIJE«

STAB
XX UD. DIVIZ. IV ARMIJE
POLITIČKO-PROSVJETNI OTSJEK

POLITIČKO-PROSVJETNOM ODJELU IV ARMIJE JUGOSLAVIJE

IZVJEŠTAJ

o jednomjesečnom prvomajskom takmičenju za period od 20. IV — 27. IV

Dostavljamo izvještaj za drugu sedmicu jednomjesečnog prvomajskog takmičenja,[2] za period od 20. IV do 27. IV. Na ovom mjestu napominjemo da pregled rezultata po jedinicama dajemo za svih 15 dana, jer u prvom izvještaju ovi su podaci, radi nepotpunog pregleda, bili izostavljeni.

Ono što je bilo karakteristično za početak takmičenja može se kazati da je ostala odlika i u njegovom nastavku. Naime takmičarski elan sve jače obuhvata i borce i rukovodioce. Isto tako ona razlika koja je u početku postojala između pojedinih brigada u pogledu snalažljivosti i zauzimanja rukovodilaca, ne opaža se sada. "Jedini problem ove vrste je to da neki rukovodioci nisu pravo znali odrediti borcima jasno shvatanje prvih zadataka u takmičenju. (Npr. najosnovnijih pitanja discipline, vojničkog držanja i si.)- Osobito sredstvo organizacije takmičenja ostala je štampa. Zidne i džepne novine po jedinicama, bataljonski i brigadni listovi, bilten o rezultatima takmičenja i dr. odlikuju se i po broju u kojem sada izlaze i po člancima, parolama i si. stalnim i neprekidnim nastojanjem da se razvije takmičarski elan. Mi smo sa svoje strane i dalje usmjerili našu štampu u pravcu populariziranja takmičenja, nastojeći da kroz članke i prikaz rezultata, pojedinaca udarnika i metoda rada rješimo i neke probleme koji nas sada moraju zanimati da se ne bi ovaj, inače izvanredni takmičarski moral, rasplinuo u utakmicu za brojem, u isticanje rezultata pojedinaca, koji su i inače bili dobri, bez nekog uspjeha boraca i jedinica kao cjeline.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 8-1 3, k. 311.

[1] Odnosi se na takmičenje jedinica 4. armije od 15. aprila do 15. maja 1945 (vidi dok. br. 94 i 97).

Pošto damo pregled rezultata po pojedinim tačkama rada, osvrnućemo se kritički i na nedostatke i iznijeti šta smo učinili da ih otklonimo.

1. U proradi političkog plana rada rad i zadaci dobro su se prilagodili prilikama — pokretu i borbi. Isto tako i brže izvještavanje o događajima u svijetu i na frontovima. Težište obrađivanja štampe svedeno je na čitalačke grupe. Drug koji rukovodi čitanjem redovito je koji bolji i pismeniji drug. Zahvaljujući takmičarskom poletu ove grupe dale su dobre rezultate, iako se rad ne odvija u bataljonskom ili četnom opsegu. Isticanje važnih događaja, pored vijesti, vrši se redovito na kratkim, ali organizovanim mitinzima u pokretu. Ako i nije samo poznavanje materijala tako temeljito, ovaj rad je urodio bar tim plodom što kod boraca postoji jak polet i oduševljenje za učešće u oslobođenju Istre. Mnogobrojne su parole koje su sami borci na putu ispisivali (iako je to sada zbog važnosti i ugleda parole zabranjeno) i spjevano je nekoliko pjesama o Istri, koje se pjevaju u maršu i kolu. Mnogo je članaka napisano od samih boraca, pri prelazu bivše versajske (kako to stoji i u dopisima) granice itd. IX brigada izvještava: »Mi imamo 109 čitalačkih grupa, one su proradile članke o Istri i novoj vladi (misli se na vladu federalne Hrvatske). Najbolja je bila u preradi grupa u I četi III bataljona, koja je u maršu prema Podgori pročitala 1 članak, pošto ga je drug koji čita u grupi prije dobro pročitao. II četa u IV bataljonu, da bi što bolje proradila članak »Naša Istra i Primorsko« od pukovnika Sime Balena, po drugi je put obradila članak uz pitanja«- I tome slično.

U povremenim poludnevnim odmorima ili jednodnevnim sastaje se bataljon ili četa i prorađuju temu u četama ili bataljonskom opsegu. U VIII brigadi održano je 93 politička časa i 38 kratkih mitinga. Obrađivane su teme »Istra i Primorsko« a na mitinzima u glavnom riječ je bila o značajnim vojnim i političkim događajima. To je obično popraćeno kolom i pjesmom. Sve ove stvari pojačale su interes boraca za pojedina pitanja. Osim toga izbjegava se na ovaj način ono otezanje u izvještavanju i upoznavanju boraca sa događajima. Ovo je naročito bilo problematično za političke događaje. U IX brigadi održane su 3 bataljonske konferencije kao priprema boraca za prijem novih boraca, 2 četne konferencije po istom pitanju, 12 političkih časova u bataljonu i 83 po četama. Teme su bile Istra i Primorsko i pojedini članci iz knjige druga Tita. X brigada održala je 4 bataljonske konferencije za prijem novih boraca i 2 četne, političkih časova po bataljonima 3, po četama 19. Nekoliko puta su u pokretu izdavane i radiovijesti.[3] Inače su redo-

*** Ta je reč dopisana na margini, mastilom.**

vito izdavane po jedanput. Radi brzine one nisu imale komentara, no o tom bi se već diskutovalo. U artiljerijskom divizionu održano je 36 političkih časova. Sve je ovo u mnogome pojačalo poznavanje Istre i njene najnovije povijesti. U prištabskim jedinicama, specijalnim četama i radionicama prorađuje se sa izvanrednim interesom. Osim toga drugovi oko štaba imaju svoje redovite političke časove. Zadnji politički čas bio je sa referatom »Nema povratka na staro«.

Istovremeno u svim listićima, koji izlaze u borbi i maršu, parolama i crtežima, kao i pojedinim citatima provodi se stalna kampanja o Istri i 1. Maju. Tako i takmičeije po kulturnom radu nije »izvan vremena« Po brigadama se održavaju i omladinske konferencije, kao priprema za omladinsku konferenciju divizije i I omladinski kongres USAOH-a. Ove konferencije bile su dobra forma kako da se pojača takmičarskih duh prihvaćanjem programa prvomajskog takmičenja kao dijela rada na pripremi za I konferenciju i I kongres.

2. *Vojnički dio.* Sva naša štampa i propagandni rad usmjereni su također na vojni odgoj, na pitanje discipline i svijesnog izvršavanja svoje dužnosti. Prema detaljnim izvještajima, koji se odnose na pojedince, desetine, vodove i čete — kako ko drži oružje, izvršava zadatak, kontrolira naređenja i si., vidimo da je to shvaćeno ozbiljno, bolje nego do sada. Može se suditi da nije ni nezdravo shvaćeno. U izvještaju IX brigade stoji: »Najbolja četa je III četa II bataljona. U njoj vlada disciplina u maršu, borbi, logoru. U borbi se ističe II vod, koji je izvršio u ofenzivi[4] sve zadatke«. Ili desetar Hadžić Omer stajao je na svom položaju sve dok mu nije bio ranjen i poslednji borac, skupa s njime. Drug Ivčević Ivan, desetar prateće čete IV bataljona VIII brigade, 12 puta je obišao svoju stražu i održao 2 časa sa desetinom. Ono što se vidi u brigadama i divizionu, vidi se već i u specijalnim jedinicama. Do sada to je bio problem u tim jedinicama, naime oni su se prvo osjećali kao neki specijalisti, a vrlo malo kao vojnici. To je značajan korak u takmičenju.

Kroz ovo vrijeme jedinice su nanijele neprijatelju ove gubitke. VIII brigada 123 mrtva i oko 150 ranjenih te zaplijenila 22 puške, nekoliko konja i kola. IX brigada zarobila je 86 Nje-

[4] Odnosi se na operaciju 4. armije JA za oslobođenje Hrvatskog i Slovenačkog primorja, Istre i Trsta. U to su vreme jedinice 20. divizije dejstvovale pravcem Mrzle Vodice — Gerovo — Čabar — Prezid — Mošun. Već 23. aprila 1945. one su kod Leskove Doli prešle staru jugoslovensko-italijansku granicu i izbile do Mošuna. Ojačana 11. brigadom 26. udarne divizije, dvama tenkovskim bataljonima i brdskom i protivtenkovskom motorizovanom baterijom, 20. divizija je nastavila nadiranje u pravcu Ilirske Bistrice i, dalje, prema Trstu (vidi Arhiv VII, reg. br. 1-1, k. 312, reg. br. 3-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 608—620).

maca i ustaša, među njima 2 viša oficira, od kojih je jedan nosio znak borca kod Staljingrada, Zaplijenila je 4 teška mitraljeza. nekoliko pušaka, šmajsera itd.

3- Rekli smo da su se neke slabosti u takmičenju pojavile i da organizacija nije bila pravilna. U daljem razvijanju i propagiranju takmičenja naš je zadatak bio i rješavanje takvih problema. Prvo u pitanju štampe i dobrog izvještavanja. Na štampi, kako smo rekli, leži gotovo veliki dio organiziranja takmičenja i pravilne propagande. Međutim dopisa je masa, ali broj onih koji iznose tipične primjere, moguće za mnoge i metode rada malo je pa prema tome oni promašuju svoju svrhu. Mi smo u Tjedniku preduzeli da biramo baš ovakove. Sa druge strane pišemo članke koji tretiraju ovakova pitanja. Isto tako neki rukovodioci nisu pravilno shvatili u čemu se sastoji u prvom redu takmičenje boraca na organizacionom jačanju naših jedinica. Jedan drug npr. bio je po malo iznenađen kad je u našem Tjedniku vidio stanovita pitanja koja su se odnosila na osnovne dužnosti boraca kao vojnika. Mi smo pokušali ovakovim pitanjima na praktičan način pojačati takmičenje i dati tako upute da se ne raspline u takmičenje po pojedinim sektorima a da se ispuste iz vida baš one stvari koje uslovljavaju razvoj. Za izvještavanje o uspjesima i pregled rezultata takmičenja gotovo svaki bataljon u VIII brigadi izdaje neki pregled rada kao neke bataljonske vijesti. U svim zidnim novinama daje se kroz crtice, sličice iz takmičenja, kroz borbe i rad u jedinicama. Sto se brigadnih biltena tiče najbolji je bio IX brigade, koji je grafikonima prikazao rezultate u kulturno-prosvjetnom radu.

Za proslavu 1. Maja nije data niti se vrši neka određena priprema. 1. Maj svaki dan se spominje kroz Bilten a u jedinicama kroz parole, vijesti i kroz kratke sastanke da bi se na njima nešto pročitalo u vezi ovog praznika. Prema tome sam 1. Maj dočekuje se u znaku borbenog raspoloženja i kao praznik slobodnog radnog naroda. Ako prilike dozvole on će se proslaviti vrlo svečano- A na svaki način biće izvršen i najkraći miting ili će se na neki način istaknuti sam dan 1. Maja.

Za ispisivanje parola mnoge su jedinice uredile šablone za slova i skice. Naš otsjek uredio je tri skice: borca koji u zamahu udara po pobjeđenom njemačkom vojniku, sa natpisom »Smrt fašizmu — Sloboda narodu«, borca bombaša u pokretu koji označava bacanje bombe i natpis »XX udarna divizija«, a treća predstavlja konture Istre i natpis »Naše je bilo i naše će ostati«. Parole koje smo ispisivali bile su prigodne i konkretizirane prema mjestu. U sve naš otsjek je ispisao 89 parola i 46 šablona. Osim toga lijepljene su štampane parole na cesti kuda smo prolazili. Isto tako su i parole bile ispisivane i na

prolazu. Svaki je bataljon, i jedinice pri štabu, ispisao na desetine pa i stotine parola. Najviše ih je posvećeno Istri, 1. Maju, prijateljstvu jugoslovensko-sovjetskom, omladinskoj konferenciji, J. Armiji i, razumljivo, Titu.

Na likvidaciji nepismenosti učinjeno je mnogo. U VIII brigadi bilo je u početku takmičenja 169 nepismenih boraca i od njih je 11 naučilo 17 slova, 39 15 slova, 1 borac 23 slova a ostali prosječno po 14 slova. IX brigada: od 229 nepismenih 7 naučilo čitati i pisati a ostali najmanje od 12 do 16 slova. X brigada: od 145 nepismenih 25 naučilo po 20 slova, ostali od 10 do 18 slova. U ostalim jedinicama broj nepismenih boraca kreće se od 10 do 25. Svaki je nepismeni borac pokazao uspjeh, naučio je najmanje 10 do 17 slova.

Svaka jedinica davala je nekoliko usmenih novina. Brigade su davale po dva broja. Sadržaj tih novina bili su različiti članci o sovjetsko-jugoslovenskom prijateljstvu, Istri, reportaže iz borbe Crvene armije i recitacije.

Davane su i priredbe. Neke su jedinice, kao X brigada i artiljerijski divizion, davale i za narod u s. Gerovo. Na programu je zastupana i pjesmama naša lijepa književnost i narodne pjesme. Mi smo u Delnicama organizirali dvije priredbe. Na jednoj je prikazivana jedna drama iz istorije francusko-pruskog rata 1870—71., horske recitacije »Harač« prema »Smrt Smail-age Čengića« od I. Mažuranića, »Lika gori« od Cažija, narodne pjesme i pjesma »Soči« od Gregorčiča kao recitacija. Davana je i jedna komedija.

Računajući samo one novine koje smo dostavili polit.-prosvjetnom odjelu armije jedinice su izdale: zidnih novina 40, džepnih novina 14 brojeva, bataljonskih listova 2, brigadni 1, 1 broj veterinarskog lista divizije, 1 broj sanitetskog lista prištabskih djelova IX brigade (poslali smo i jedan broj Biltena o takmičenju IX brigade), 160 članaka koje su pisali borci i tri članka.

4. Iako su naše baterije bile u pokretu, one su i kroz ovih sedam dana nastavile sa radom na izučavanju oružja i instrumenata. Tako na goniometar-busoli naučilo se je rukovati sedam (7) drugova, 1 drug osposobljen je za vođu topovskog odjeljenja. Posada IV baterije istakla se je u radu. Vođe odjeljenja u ovoj bateriji nacrtali su linije i uglove iz teorije gađanja i za vrijeme pokreta tumačili posadi. Učenje je dobro i zato što postoji veliki interes kod boraca. Drug Mandić Marko uzimao je i po noći goniometar i učio se rukovanju s njim. Bužančić Marin iza svakog marša prvo očisti svoje oružje a potom prelazi odmah na obuku sa drugovima. Borci I baterije u stanju su da za 3 minute i 30 sekunada izvrše sve radnje od rasprege do borbenog položaja i orijentišu brdske topove.

II odjeljenje protuavionske baterije postavi mitraljez u borbeni položaj za 2 minuta i 45 sekunda. Vodni oficir Franc Najvert iskoristi vrijeme kad je odmor na položaju i uči borce čitanju karte. Na radiotelefoniji osposobljeno je 8 drugova. Signalisti II baterije sami su popravili motor za radiostanicu. Birkić Mirko, bojeći se da bi mazga na položaju mogla biti ranjena, nosi čitavo vrijeme radiostanicu na leđima.

Konjovodci u divizionu zalažu se da konji budu nahranjeni i čisti. Mlačić Štipan ustaje dva sata ranije da nahrani svoje konje i očisti ih. Bjažević Ivan iz II baterije na kratkom zastoju iskoristi vrijeme i popravlja tri zaprege. Drug Jakov Milanović za 1 sat i pol napravio je 20 topovskih šarafa jer je hitno trebalo bataljonu na položaju.

5. Naši vezisti otklanjaju svoje slabosti u pružanju linije i traže načine kako najbolje i najbrže uspostaviti vezu. Oni sada uzdižu liniju na grane, i izbjegavaju isključivo saobraćajna mjesta.

6. Radionice u intendanturi rade i istovremeno se zalažu u izobražavanju kulturnom i političkom. Postolari su radi bržeg vođenja posla uveli lančani rad. Oni su npr. u 29 sati izvršili slijedeći posao: popravili 138 pari cipela, 4 para čizama, 1 uprtač, 4 torbice itd. Drug Rožić Frane radi brzine pokreta osposobio se da zapregne konja za 2 minuta.

7. Inžinjerci su sa oskudnim alatom poDravili i most u Tounju, na komunikaciji Babin Dol[5] — Mošun izrađena su tri mosta, osposobljena cesta za prolaz motorizacije. Izrađeno je potpornog zida 12 kubnih metara, kad nije bilo drugog materijala za osiguranje stabilnosti mosta. Na komunikaciji kuda saobraća neprijatelj postavljeno je 20 komada nagaznih mina (protutenkovskih)- Osim toga naša prištabska četa dala je seljacima u mjestima Tršću, Delnicama i Prezidu 46 radnih nadnica, 6 konja za rad na obradi zemlje.

8. Sanitet naših jedinica nastojao je djelovati što korisnije po pitanju čistoće. Parenje se u VIII brigadi vrši svakih 3 do 7 dana redovito. Dok u 1. sedmici nije bilo pokretnog kupatila, u drugoj sedmici I bataljon nabavio je ^edno. Ukoliko je voda stajaća vrši se prekuhavanje i sterihlorisanje. Nužnici se redovito kopaju a sobe ribaju kad god se jedinice zadržavaju po kućama. Tako je i u ostalim jedinicama. U IX brigadi borci peru i noge poslije napornih marševa kad to dozvoljavaju prilike. Ranjenici su se izvlačili i uz cijenu života drugih boraca. Tako navešćemo slučaj drugarice Krivić Maje iz IX brigade. Ona je pohitala da spasi ranjenog druga, ali je i sama bila po-

[5] **Nije nađen na karti 1 :100 000. Verovatno se odnosi na s. Babino Polje, 2,5 km severozapadno od Prezida.**

košena od neprijateljskog rafala. Drugarica Nikolina Marić nije htjela dozvoliti da ranjeni drug strada, nego je, uprkos očevidnoj opasnosti, pohitala i izvukla druga. Po svim bataljonima izvlačeni su ranjenici požrtvovano i brzo evakuirani.

9. U ovom razdoblju u autočeti izvršeni su slijedeći popravci: 22 manja na kamionima, 3 manja na autotaksima. Samo na jednom izvršen je generalni popravak. Ekipa za opravku guma izvršila je popravak 17 guma i 23 zračne gume. Odjeljenje za autogeno zavarivanje vršilo je takođe opravke.

Po brzini izvještaja i njihovoj širini može se zaključiti da se takmičenje od rukovodioca sve ozbiljnije shvata- To je i uslov da bi se ono još bolje organiziralo i pojačalo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politprosvjetni otsjek, kapetan Smiljan Jurin

Politkomesar, p.pukovnik" si. otsutan

BR. 117

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KORPUSA OD 28. APRILA 1945. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA SLOVENIJE O ORGANIZACIJI PROPAGANDE I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA KORPUSA[1]

JUGOSLOVENSKA ARMIJA
STAB VII KORPUSA
PROPAGANDNI ODSEK
28. IV 1945.

Prepis

GLAVNI ŠTAB SLOVENIJE — PROPAGANDNO ODELJENJE

Predmet: mesečni izveštaj koji smo poslali štabu IV armije (Pp)[2]

U vezi s vašim dopisom od 25. marta o.g.,[3] koji smo primili pre nekoliko dana, odgovaramo da smo vam detaljan iz-

' Politički komesar 20. udarne divizije je bio Mate Bilobrk.

[1] Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 159/1. Na prvoj strani dokumenta u desnom uglu, iznad naslova, dopisano je mastiljavom olovkom: prepis.

[a] Propagandnom [odeljenju]

' Dopis nije pronađen.

veštaj o organizaciji našeg odseka i prop. i kult. službe u našem korpusu [poslali]. Pošto smo saznali da pomenuti dopis niste primili, još jednom vam podnosimo pregled zajedno sa glavnim karakteristikama rada u poslednjih trideset dana.

I. Pregled kadra i organizacije

Naš odsek još nije formiran u skladu s Titovom naredbom o propagandnom radu u vojsci.[4] Radimo na toj reorganizaciji i upotpunjavamo kadar koji nam je potreban za takvu organizaciju. Još pre kratkog vremena postojao je samo odsek kod štaba korpusa, dok su kod obe naše divizije bili postavljeni referenti. Sada smo referentu [poslali] kao pojačanje još dva druga.

Prop. odsek VII korpusa:

V.d. šefa odseka: Dušan Savnik.

V.d. pomoćnika: Rado Bordon.

Rukovodilac sekcije za štampu: isti (privremeno)-

Rukovodilac kulturno-prosvetne sekcije: Jože Smit.

Član kult.-prosv. sekcije: Ciuha Jože.

Rukovodilac foto-filmske sekcije: poruč: Stok Milan.

Član foto-filmske sekcije: Pocajt Marjan.

Rukovodilac tehnike: Jugovec Oton.

Pomoćnik tehnike: star. vodnik Pogorelec Jože.

Članovi: Polak Oton, Polak Egon, Poljanšek Rudi i Babuder Nada.

Rukovodilac kolportaže: star. vodnik Kovše Ernest.

Vojni dopisnici: Tomše Bogo
Tavčar Ivo (otišli u IV arm.)
Grabnar Boris (trenutno u Prop. od. GSS)
Kuster Lado
Cigler Jože
Arko Srečko
Ilec Rudolf
Mihelič Janko (odlazi u Ekonom, od. GSS)-

Za vojne dopisnike pozvani su još neki drugovi, jer nam trojica odlaze na druga službena mesta.

Propagandni referat u XV diviziji:

Referent: Đuro Smicberger.

Njegov pomoćnik (odgovorni za kult.-prosvet. rad) Grebene Jože.

Horovoda: Tancig Miloš (tek poslat).

[4] **Odnosi se na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ. Vidi Bilten Vrhovnog štaba, god. IV, nov.-dec. 44, br. 46-47, str. 25 (Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 140 III).**

Propagandni referat u XVIII diviziji:
Referent: por. Čamernik Franc.
Pom. (odgovoran za kulturno-prosvetni rad): por. Ukmar Vinko.
Horovođa: Zerjal Drago.

U sastavu Propagandnog odseka VII korpusa spada i vojna muzika, koja pored kapelnika i [političkog] komesara broji još 35 ljudi. Muzika je dobro uvežbana. Njen kapelnik Jože Brun vrlo je savestan i sam priređuje partizanske pesme i vojničke marševe.

U sastav našeg Prop. odseka spada takođe Frontno gledališče VII korpusa (17 članova),[5] koje je momentano dodeljeno Prop. odeljenju GŠS. Zbog toga smo bili prinuđeni sastaviti novu kulturnu grupu, koja broji sada 15 članova (u koje je ubrojan odličan oktet).

Aktivnost Prop. odseka VII korpusa bila je u poslednje vreme prilično ograničena, pošto je izdavanje čitave literature preuzelo Prop. odeljenje GŠS. Pre toga je naš odsek izdavao svoj list »Dnevnik«,[6] koji je izlazio redovno svakog dana, na četiri ciklostirane stranice, i pored zvaničnog komunikea našeg štaba donosio i glavne međunarodne novosti, izveštaje s našeg fronta, zatim reportaže naših dopisnika, dopise boraca itd. I izdavanje ostale literature, kao što je bila, npr., »Naša prireditev« (mesečnik, koji je bio namenjen kulturno-prosvetnim kružocima i odborima u jedinicama),[7] preuzeo je GŠS. Time se rad našeg odseka ograničio samo na organizaciju našeg kulturno-prosvetnog rada.

II. KULTURNO-PROSVETNI RAD

U našim jedinicama je rad na kult.-prosvetnom polju organizovan preko kult.-prosv. kružoka i odbora. Ti odbori i kružoci su pod direktnom kontrolom političkog komesara čete, bataljona, odn. brigade, već prema tome gde je takav kružok osnovan. Zbog teških prilika (stalne borbe, dugi marševi, nedostatak kadra i propagandnih radnika) ovaj rad nije bio posebno razvijen. Kulturno-prosvetni kružoci i odbori su doduše radili, sastajali se, ali nije bilo pravog efekta. Mitinzi su ostajali na istom »partizanskom nivou« na kome se daju prosečne stvari; program takvog mitinga izgleda otprilike ovako: pozdrav zastavi, govor, recitacija, pesma, recitacija, pesma, ponekad skeč. Svi napori da se podigne nivo naših priredbi postigao je uspehe samo u nekim našim jedinicama (pre svega u onima koje su raspoređenje na lakšim sektorima pa su zbog toga imale

[5] **Spisak članova nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 88 III.**
[6] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 146, pod br. 1865.**
[7] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 56, pod br. 687 i 688.**

dovoljno vremena da se pripreme za priredbe). Veliku pažnju smo polagali na razvoj masovnog pevanja. U tom pogledu smo postigli prilične uspehe i većina (sem novodošlih) ovlada bar glavnim partizanskim pesmama. I pevački horovi u našim jedinicama su česti, ali primećujemo nedostatak izučenih horovođa. (Upravo zato smo postavili stručne snage u oba referata u divizijama).

Sve naše jedinice izdaju zidne novine. Džepne novine nisu tako česte. U zidnim novinama pišu pre svega rukovodioci. Borci (neuki ljudi) vrlo retko sarađuju. I sadržaji zidnih novina su otprilike jednaki. Nikako ne možemo dobiti više kvalitetnih zidnih novina koje bi verno odražavale jedinicu u vremenu između izlaska jednih i drugih novina. U poslednje vreme se i to dosta popravilo. Primećuje se, međutim, da borcima nedostaje papira, kako bi mogli češće izdavati zidne novine. Neke jedinice (naročito stare: Cankareva, Gupčeva, pa i VIII i XII brigada) imaju džepne novine. Ne znamo kako bismo mogli udovoljiti vašem zahtevu da vam zidne i džepne novine šaljemo u tri primerka, pošto svuda izlaze samo po jedan primerak tih novina, koji bi sasvim izgubio svaku vrednost ako bismo ga prepisivali i ispravljali. Time bi izgubio svoju slikovitost, ne bi se mogli videti crteži koje borci vrlo rado priopštavaju. Slaćemo vam sve primerke zidnih i džepnih novina ali moramo o toj stvari još porazgovarati sa organizacijom SKOJ-a, pošto su pojedine zidne novine, koje su napisali pre svega Skojevci, slali višim forumima svoje organizacije (Agitprop SKOJ-a).

III. RAD U POSLEDNJEM MESECU

XV *divizija.* U toj diviziji je drug referent održao ispred političkih komesara brigade referat o značaju i potrebi kulturno-prosvetnog rada u vojsci. Opšte je mišljenje da je potrebno izdati brošuru u kojoj bi bilo tačno navedeno kako treba da rade kfulturno] p[rosvetni] kružoci i odbori. Molimo vas da nam u tu svrhu pošaljete sav potreban materijal, kako bismo na osnovu toga mogli izdati brošuru sa svim uputstvima. Mi doduše imamo pripremljen materijal, ali ne znamo ukoliko se poklapa sa širom zamisli organizacije i rada. U svim brigadama se primećuje nedostatak papira za izdavanje zidnih novina. Što se tiče pevanja, preduzeli smo već sve što je potrebno i postavili posebnog horovođu za čitavu diviziju.

IV SNOUB Matije Gupca. Od naših listova borci najviše vole da čitaju Novice,[8] pošto su pisane jednostavno i lako razumljivo. U centralnim listovima borci najviše vole da čitaju ...anke o frontovima, o CA i njenim herojima. Nadalje ih inte-

[9] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 646, pod br. 8721.**

resuju članci o oslobođenim predelima Jugoslavije, naročito ekonomsko uređenje zemlje, (podela zemlje, zadruge). Linijske članke neuki borci teško razumeju. Zele da naše novine donose nešto za smeh. U brigadi mnogo pevaju, ali su izgubili horovođu. Jako su bili oduševljeni pesmaricom »Zapojmo«,[9] koja im je dobrodošla. Zidnih novina u poslednje vreme nisu mnogo napisali (borbe, marševi, nedostatak papira). Džepne *novine* izlaze u bataljonima, ali neredovito. Pišu samo pojedini borci koji nisu najbolji pisci. *Kulturno-prosvetne časove ne održavaju* jer nema tko da ih održi.

V *SNOUB Ivana Cankara.* Masovno pevanje je dobro razvijeno i skoro svi znaju da pevaju stare partizanske pesme. Od novih vežbaju: »Naša nova zastava«, »Hej, tovariši«, »Jutri gremo v napad«, »Kdo so ti mladi fantje«. O kulturnim časovima vodi brigu drug Grebene (on je sada postavljen u XV diviziju!). Borci traže u novinama političke vesti, izjave vlade. Najviše pak vole da čitaju članke o obnovi naše zemlje i o radu u već oslobođenim predelima Jugoslavije. S *pevanjem* je nekoliko teže jer je bio ranjen drug Cestnik, koji je poučavao pevanje. Velikom pripitivanju boraca za ilustrovane revije udovoljeno je sada kada su dobili *Front.*[10] Ipak se svi žale na slab jezik i neki su izrazili želju da u Sloveniji izlazi slična revija u kojoj bi bile objavljene samo slike iz naših borbi. Putujuće roto-izložbe borci su primili s velikim oduševljenjem i žele ih što više. Borci bi želeli da znadu nešto više o maršalu Titu (njegovu biografiju), kao i o Kardelju, Kidriču itd.

XII SNOUB. Pesmarica »Zapojmo« je jako dobrodošla- Za mitinge nedostaje skečeva (dosada je skečeve izdavalo Prop. odeljenje GSS). Imamo nameru izdavati odgovarajuće gradivo za naše priredbe, zato bismo vas molili da nam stavite na raspolaganje sav materijal kojim raspolažete, kako bi ga eventualno upotrebili, odnosno priredili za naše prilike. U toj brigadi imaju dosta kulturno-prosvetnih večeri, ali nedostaje odgovarajućeg gradiva za njih. Skečevi bi trebalo da budu jednostavni, ako je moguće bez ženskih osoba, jer drugarica više nema u brigadi. Politički komesar drug Stepko[11] moli za tačne (pisane) direktive za kulturno prosvetne časove i ostalu aktivnost. Od članaka borci najviše vole da čitaju one koji pišu o Slovenačkom primorju (npr.: »Rimski imerijalisti zopet zahtevajo našo Primorsko« i si.). U Poslednje vreme je Zidne novine izdavao samo I bataljon.

XV *SNOB.* Sav rad k[ulturno] p[prosvetnih] kružoka ogleda se u izdavanju zidnih novina i u pevačkom horu. Do sada

[9] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 113, pod br. 1421.
[10] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 180, pod br. 2455.
[11] Stefan Gebert

se primećivao nedostatak drugova koji bi sudelovali. Borci u priličnoj meri pišu parole, ali im nedostaje materijala (boja, kičica 7) i većinom pomažu sebi ćumurom.

Minerski bataljon XV divizije ima u XV diviziji najbolje zidne novine. Tu su izneti glavni događaji tog bataljona i život bataljona se odražava u njima.

XVIII divizija. U toj diviziji je pre kratkog vremena promenjen referent[1]-' i izgleda da će se pojačanjem referata ojačati i rad. Izložbe fotografija su u čitavoj diviziji prihvatili s velikom radošću.

Minerski bat. XVIII divizije. Masovno pevanje je dobro razvijeno. Skečeve rado upotrebljavaju na mitinzima, ali malo ima takvih koji bi odgovarali i u kojima bi nastupale samo muške osobe.

VIII SNOB »Fran Levstik«. U ovoj brigadi je, uprkos ponovnim direktivama, malo sređenog. Imaju loše zidne novine. Borci žele da listovi budu pisani više popularno i lakše razumljivo. Najviše vole da čitaju »Našu vojsku«[13] i »Slovenski poročevalec«.[14] Drugovi iz Štajerske i Primorja žele što više članaka iz njihovih krajeva. Skečeve žele pre svega šaljivog sadržaja. Pevački hor u toj brigadi ne postoji. Borci ipak pevaju stare partizanske pesme (da bi organizovali masovno pevanje, naš horovođa se duže vremena zadržavao u ovoj brigadi).

IX SNOUB. Ova brigada je, uprkos velikim pokretima, dobro radila na kfulturno] p[rosvetnom] polju- Brigada je priredila više mitinga za civilno stanovništvo. Oduševljene omladinke iz Bušinje Vasi poklonile su brigadi zastavu. Borci su slali dopise u naše centralne listove. Prošli mesec su pisali o svojim borbama i uspesima u Hrvatskoj. IX brigada ima dobro organizovane kulturno-prosvetne kružoke. Pored brigadnog i bataljonskih, rade u svakoj četi i četni k[ulturno] p[rosvetni] kružoci. Takođe su napisali mnogo [članaka] za zidne novine (većim delom su ih poslali PK SKOJ-a).

X SNOUB »Ljubljanska«. Politički komesar I bataljona kaže da je borce teško pripremiti da čitaju novine. *Literatura* stiže u brigadu u velikom broju, višak podele civilima. Borci žele što više zabavnog u našim listovima. Novine bi trebalo da donose takođe nešto više o k[ulturno] p[rosvetnom] radu. Kvalitet mitinga je u toj brigadi otprilike na istoj visini kao u drugim brigadama: govor, pevanje, recitacije, šaljive improvizacije. Za zidne novine šalju dopise, ali većim delom rukovodioci.

[12] Naredbom Štaba 7. korpusa NOV i POJ od 16. marta 1945. premešta se propagandni referent 18. divizije Boris Grabnar za vojnog dopisnika 7. korpusa, a za propagandnog referenta 18. divizije postavlja se Franc Camernik (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, k. 195a (I).

[13] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925.

[14] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 673, pod br. 8951—8955.

XXIV italijanska brigada »Fontanot«. Kulturni život u ovoj brigadi je dinamičan jer ima među borcima mnogo intelektualaca. Međutim, njihovi mitinzi su suviše italijanski i nemaju pravog partizanskog sadržaja. Moraćemo učiniti sve da u toj brigadi dobiju odgovarajuće italijanske tekstove. Za to smo već zamolili Prop. odeljenje GŠS.

Austrijski bataljon.[15] Ima svoje zidne novine u kojima ima malo priloga. Neko vreme smo izdavali radio-vesti na italijanskom (jeziku),[10] ali, pošto je pomoćnik političkog komesara Slovenac, sada su u bataljonu preko njega obavešteni o svim događajima. Pevaju samo svoje austrijske pesme.

Podoficirska škola.[1'] Dok su prilike u školi bile sređene, kfulturno] p[rosvetni rad] bio je na visini. Svaki tečaj izdaje svoje zidne novine, redovno se održavaju k[ulturno] p[rosvetni] časovi a masovno i horsko pevanje je dobro organizovano. U poslednje vreme deo škole nalazio se na položaju. To je unekoliko ukočilo njihov rad. Džepne novine ne izdaju. Takođe imaju sređenu biblioteku. Među pitomcima je razvijeno takmičenje: ko će imati bolje zidne novine, dopise za zidne novine, odnosno listove. Postoji tesna veza s civilnim stanovništvom, koje se rado odaziva priredbama i takođe samo (pre svega omladinke) sudjeluju u njima.

Bolnice. Poseban referent kod političkog komesara svih bolnica vodi brigu da je rad po bolnicama dobro organizovan. Kulturno-prosvetni rad je u bolnicama uzorno organizovan i za internu upotrebu izdaje i štampane listove. Zidne novine su na visini. Za taj rad se mnogo interesuju politički komesari, zato rad teče i uspeva. Kada bolesnici napuštaju bolnicu, prilično su upoznati sa problemima koje su im tumačili.

IV. Foto-filmska sekcija. Svi naši dopisnici zaposleni su kao foto-reporteri. Fotografske aparate imaju i neki rukovodioci, koji daju svoje snimske na raspolaganje našoj sekciji. Snimanjem se bavi sam rukovodilac sekcije. Oseća se veliki nedostatak filmova za kino-aparaturu. Naši foto-reporteri su većim delom amateri i ne ovladuju suviše snimanjem. I njihovi aparati (većinom kodak F:6,3) slabi su. Pošto smo do sada bili vezani za foto-sekciju GŠS, koja takođe više nema nikakvih kino-fil-

[15] Formiran je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 24. novembra 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 11/11).

[16] Ni na italijanskom, ni na nemačkom jeziku nisu očuvane radio--vesti koje su izlazile u 7. korpusu. Austrijski bataljon je imao svoje glasilo „österreichischer Treiheitskämpfer" (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 245, pod br. 3436).

[17] Podoficirska škola 7. korpusa formirana je naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 10. maja 1944 (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, k. 109 III). Prvi tečajevi ove škole otpočeli su 5. juna 1944. Škola je radila do kraja rata (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, k. 187/IV).

mova, molimo vas da nam u tom pogledu izađete u susret. Takođe bi nam bila potrebna dobra kino-kamera sa teleobjektivom. Do sada su sve filmove razvijali u Prop. odeljenju GŠS, želeli bismo da znamo kakav treba da bude naš dalji postupak u tom pogledu.

V. *Tehnika*

Do sada je tehnika (otkako više nije radila brošure i štampala listove) bila uglavnom zaposlena štampanjem radio-vesti i formulara.

Prilikom reorganizacije tehnika je počela da izrađuje plakate (ručni rad), transparente i slično. Tehnika takođe ne raspolaže dovoljnom količinom materijala, pa vas molimo da nam javite način dobave materijala.

VI. Dalji rad

Prop. odeljenje GŠS nam je obećalo da ćemo dobiti mobilnu štampariju na automobilu, čime bi nam bilo omogućeno izdavanje korpusnog lista.[1]* Time bi propagandni rad u korpusu dosta živnuo i naši borci bi imali mnogo od toga.

Ubuduće, čim to prilike budu dozvolile, mislimo da sprovedemo Titovu naredbu o organizaciji propagandnog rada, tako da ćemo postaviti u brigadama referente. Ojačaćemo takođe naš dopisnički i foto-reporterski kadar, tako da će naši listovi imati dovoljno gradiva.

Izvešćemo aktivizaciju kfulturno] p[rosvetnih] kružoka i odbora.

Izveštaj koji smo sastavili ne znamo da li će odgovarati vašim potrebama, pa vas molimo da nam odgovorite šta vas još interesuje, kako bismo sledeći izveštaj tome prilagodili.

Molimo vas da nam hitno pošaljete tačne direktive u pogledu organizacije i samog rada (naročito k[ulturno] p[rosvetnih] kružoka), a i čitav odgovarajući (propagandni i kp) materijal, kako bismo ga priredili za naše prilike. Zeleli bismo da nam pošaljete podrobno obrazloženje delokruga i zadataka svih sekcija, kako bi naš rad bio u skladu s vašim. Takođe vas molimo za direktive u pogledu nabavke materijala (foto i tehničkog).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

II pom. načel. štaba — major: V. d. šefa odseka:

M. P. Savnik[1]*

[18] Odnosi se na »Službeni list 7. korpusa NOV i POJ« (vidi »Bibliografija 1941—1945«, str. 278, pod br. 3927).

[19] Dušan Savnik San

BR. 118

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 7. UDARNE DIVIZIJE JA OD 28. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH.
VII. UD. DIVIZIJE IV UD. KORPUSA J. A.
28. aprila 1945.

Mjesečni izvještaj
za mjesec april og.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU KP. HRVATSKE

Negdje!

1 prilog

Dragi drugovi,

U samom komitetu za ovo vrijeme nije bilo nikakovih organizacionih promjena. Održavao je svoje sastanke redovito. Dok sam sekretarijat isto tako održavao je svoje sastanke kad se god za to pokazala potreba. Jedan član komiteta obolio je i sada se još nalazi na liječenju u našoj bolnici, ali na njegovo mjesto nije niko postavljen. On je vršio dužnost partijskog rukovodioca pri štabu divizije—prištabskih dijelova.

Za ovo vrijeme bilo je promjena kod partruka[2] po bataljonima, jer-su neki izbačeni iz stroja, a neki su otišli u OZNU na nove dužnosti, jer smo mi praktikovali da dajemo partruke za rad u Ozni. Na njihove dužnosti odnosno na njihova mjesta postavili smogove drugove koji imaju manje iskustva u radu sa širom par. organizacijom, ali uz pomoć drugova iz komiteta isti će se moći da snađu na svojim dužnostima i da na istima zadovolje.

U našoj organizaciji pojavljuje se problem njenog omasovljavanja jer smo mi bili prilično kruto shvatili posljednju direktivu koja je bila sa Vaše strane postavljena, a naročito za one koji su došli u naše jedinice poslije 15 septembra 1944, a s druge strane što u ovim borbama koje vodimo uvjek bude izbačeno iz stroja organizovanih drugova. Njihovo izbacivanje iz

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII. film 48 537—538.**
[2] **partijskog rukovodioca**

stroja usko je povezano sa time što u našim jedinicama imade malo drugova koji nisu obuhvaćeni u ni jednu organizaciju.

Za vreme ovih operacija' nije bilo redovno održavanje sastanaka u osnovnim partijskim ćelijama zbog toga što je jedinica bila stalno u borbi i u pokretu, ali čim se jedinica našla na manjem odmoru održavani su sastanci i riješavani su problemi držanja pojedinih komunista, kao i držanje jedinica kao celine za vreme operacija i pretresani su vojno politički događaji koji su se dešavali za ovo vreme.

Postavlja se problem da se bataljonski biroi učvršćuju, zbog toga što je sekretara četnih jedinica izbačeno iz stroja i što se na njihovo mjesto moraju da postavljaju novi drugovi koji imaju u radu sa organizacijom manje iskustva nego prvošnji partruci.

Teoretski rad u organizaciji koji je bio zaostao počeo je ponovo da se oživljava, jer u operacijama nije bilo mogućnosti da se održavaju teoretski sastanci, ali čim se odmara odmah se počne da se nastavlja sa teoretskim radom koji je ostavljen.

U ovim posljednjim i završnim našim borbama koje vodimo vodili smo sa naše strane kampanju da parola »Samo naprijed« i »Naprijed za Zagreb« postane geslo naših svih boraca, sa kojima smo imali uspjeha, da borbenost, kao i moral naše jedinice podignemo na dovoljnu visinu. Da je ta parola postala svojina naših boraca vidi se i po tome što odlaskom sa Banije nema više onoga plakanja za Banijom od strane boraca i što u ovim svim operacijama mi nemamo skoro niti jednog dezertera iz naše čitave jedinice.

Postavljeno je da se vodi kampanja za pravilan odnos boraca prema narodu prilikom ulaska u gradove i što više posvećivati pažnje da se sačuvaju industrijska poduzeća koja će nama neophodno trebati i da se zaštićavaju od upropašćivanja.

Vršimo pripreme za pravilan odnos prema novomobilisanim koji će naskoro da dođu u našu jedinicu — odnosno da se još više pojača pitanje bratstva i jedinstva prema borcima koji dolaze k nama iz Kosova i Metohije-

[3] **Od 4. do 28. aprila 7. divizija je sadejstvovala jedinicama 4. armije. Po oslobođenju Brinja, 6. aprila, Divizija je dejstovala protiv nemačke 104. lovačke divizije koja je nadirala pravcem Ličko Petrovo Selo — Slunj, a od 17. do 20. aprila na pravcu Generalski Stol — Ogulin. Istovremeno 1. brigada ove Divizije dejstvovala je u rejonu Cazina i oslobodila ga. Brigada je tada oslobodila i naselja Ostrožac i Gnjilovac. Od 20. do 24. aprila Divizija se prebacila na prostoriju Josipdol — Oštarije — Carevo Polje, a potom na levu obalu r. Dobre. Pri kraju aprila Divizija vodi odbrambene borbe u rejonu Bosiljeva, Generalskog Stola, i Periasice (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11 i 3-11, k. 315 A; reg. br. 2-3, k. 119/4; reg. br. 24-2, k. 434; reg. br. 10-7, k. 311 A i reg. br. 38-2, k. 118; »Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 562—571 i 608—620).** ^

Bilo se prilikom ulaska u gradove pojavljivalo kod pojedinaca problem pljačke, na kojima smo odmah reagovali i postavili da naš ni jedan borac za vreme borbe ne smije ništa da uzme bilo od vojne ili od civilne spreme nego samo jedinice koje su specijalno određene za evakuaciju plijena.

Politički momenti koji su se sada u posljednje vrijeme desili u našoj zemlji kao što je: Pakt o uzajamnoj pomoći sa Sovj. Savezom i Formiranje federalnih vlada[4] proslavljen je na priredbama koje smo bili pripremili zajedno sa narodom.

U samoj jedinici štaba divizije može se reći da je zadovoljavajuće i da medu drugovima vlada potpuna harmonija, samo se još primjećuje da politički komesar[1] i komandant[6] nisu se dovoljno približili jedan drugome, a to je po mom mišljenju i prirodno jer oni još do sada nisu bili nikako zajedno u ni jednom štabu, i što je komandant bio pol. komesaru pretpostavljeni, ali se ne može reći da između njih nema saradnje. Još do sada nije došlo do nikakovih razmimoilaženja ili nesuglasica u štabu kao cjelini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,
Sekretar komiteta,
Milutin Omazić

[4] Federalne vlade pojedinih pokrajina formirane su u Srbiji 9. aprila, u Hrvatskoj 14. aprila, Makedoniji 16. aprila, Crnoj Gori 17. aprila, Bosni i Hercegovini 28. aprila i u Sloveniji 5. maja 1945 (vidi > Oslobodilački rat«, knj. 2, str. 652—653).

[5] Milan Knežević

[6] Milan Pavlović

BK. 119

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 19. UDARNE DIVIZIJE JA OD 28. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. H.
XIX UD. DIVIZIJE JUG. A.

Ž8/IV. 1945 god.

Izvještaj —

CENTRALNOM KOMITETU KP.H.

Na prvom sastanku Divkoma u ovom mjesecu, održatom 1/IV. 1945 god., analizirajući stanje u jedinicama, uspjehe u prošlom mjesecu, došli smo do zaključka da težište rada partijske i skojevske organizacije bacimo na nekoliko osnovnih stvari.

1. Produžiti sa učvršćenjem discipline, podizanjem vojničkih i političkih rukovodioca, naročito nižih, za što pravilnije rukovođenje jedinicama.

2. Angažovati partijsku organizaciju za razvijanje upornosti i ofanzivnosti kod svih boraca u neprekidnim operacijama. »Uništiti neprijatelja« treba da prostruji kroz jedinice, a ne samo razbiti ga.

3. Baciti težište na opšte i teoretsko uzdizanje, u prvom redu rukovodioca i članova partije, a onda svih boraca- Planski i najozbiljnije se prihvatiti ovoga posla.

4. Uvijek voditi računa o planskom i sistematskom proširavanju partijske i skojevske organizacije.

Kroz ovaj mjesec dana, rad partijske organizacije uglavnom se odvijao po ovim zadacima. On je bio nadopunjavan u samom toku novim momentima, koji su se pojavljivali. Odlaskom naše divizije sa sektora Like u pravcu Senja — Hrvatskog Primorja,[2] pojavljuje se jedan problem, koji ostaje kroz čitavo vrijeme, mada sve blaži. To *je nepravilan odnos prema narodu, narodnoj imovini, vojničkoj imovini* i u češće *slučajeva nepra-*

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) U Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a fotokopija u Arhivu VII, film 48/619—621.

[2] Jedinice 19. udarne divizije vodile su borbe na sektoru Brinje —• Otočac, koji su oslobodile 6. aprila, a potom, goneći jedinice nemačke 392. legionarske divizije i 11. ustaško-domobranske divizije, oslobodile 7. aprila Žutu Lokvu, 9. aprila Senj, a 15. aprila Novi i Crikvenicu (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315A, reg. br. 25—8, k. 311A, reg. br. 27-8, k. 311A, reg. br. 2-5, k. 1021; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 562—571).

vilan odnos prema našoj narodno-oslobodilačkoj vlasti. Po uočenom u samom toku je održan sastanak Divkoma 13/IV. 1945 g. i naročito se skrenula pažnja na ovo pitanje. *U najčešće slučajeva rukovodioci ne samo da nijesu sprečili nego su čak i bili inicijatori ovako nepravilnog stava.* U Crikvenici *šef propagandnog otsjeka V brigade svađa se i omalovažava našu vlast (zbog bicikla). Traženje velike sume novca u Crikvenici od blagajnika banke, također od nekog rukovodioca; odobravanje, uzimanje odijela i presvlačenje istih od strane IV bataljona V brigade u Sušaku.*

Neprekidne operacije, koje je naša divizija vodila u ovom mjesecu, neosporno su dale dobrih rezultata i uspjeha, podigle čvrstinu i znanje naših jedinica. To je ujedno podiglo moral našim borcima i rukovodiocima. Međutim baš u zadnjim operacijama, koje se vode za prelaz preko rijeke Riječine — ulazak u Istru,[3] koje su vrlo uporne i žestoke i sa daleko većim snagama neprijatelja, osjetilo se izvjesno *samozadovoljstvo kod naših rukovodioca,* a koje se ranije nije pojavljivalo u takovoj mjeri. To samozadovoljstvo dovelo je do neudubljivanja u probleme, koji muče bataljon—brigadu, do pretjerivanja u svoje znanje i sposobnosti, do površnog, često netačnog izvještavanja, uljepšavanja stvari itd. U ogorčenoj odbrani neprijatelja, naši rukovodioci su pokazali dosta nedostataka u znanju i rukovođenju, nedovoljno snalažljivosti, što su svojim angažovanjem pokušali nadoknaditi, te smo imali veliki broj gubitaka, naročito rukovodioca. Dalje se primjetilo i nekoliko istupa po našim jedinicama- Tako imamo iznenađenje II bataljona V brigade kod Plitvičkih Jezera, nedolazak na vrijeme I bataljona V brigade na položaju kod Crne Vlasti, iznenađenje IV bataljona VI brigade kod Senja,[4] nepravilno i netačno izvještavanje Štaba II bataljona XIV brigade u mnogim situacijama. I ovde se očitovao također stav samozadovoljstva, nedovoljne upornosti, nepravilnog stava prema naređenjima itd. Po ovim slučajevima su i preduzete mjere, tako da su dotični drugovi ili štabovi i vojnički kažnjeni. Po postavljenim zadacima Divkoma, uradilo se:

1. Ovo što sam malo prije naglasio, *ujedno je i nedovoljno čvrsta disciplina, naročito kod nižih rukovodioca, koja se osje-*

' Posle oslobođenja Novog i Crikvenice, jedinice 19. udarne divizije su 16. aprila 1945. izbile na liniju Lič — Medveđak —'Radomir — Drivenik — Sv. Jakob, a potom produžile ofanzivna dejstva u pravcu Fužine i 21. aprila oslobodile Sušak. Krajem aprila 19. udarna divizija vodila je teške i uporne borbe u rejonu Klane (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315A reg. br. 25-8, k. 311A; reg. br. 27-8, k. 311A, reg. br. 5-8, k. 311A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 604—620).

*** Odnosi se na borbe u zapadnoj Lici i Hrvatskom primorju u prvoj polovini aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 27-8. k. 311A, reg. br. 2-5 i 2—1 + 5, k. 1021).**

*tila po pitanju izvršavanja zadataka, obezbeđenje odlaska je*dinica na položaj na vrijeme, *davanje povoda* i *mogućnosti borcima da pljačkaju itd.* To nam govori da smo po tom pitanju uspjeli više sa formalne strane, nego pune discipline — izvršavanja i pravilnog shvatanja zadataka i dužnosti. Ove operacije su pokazale slabost naših rukovodioca, a u toku samih nisu dovoljno korištena iskustva drugih jedinica susjednih bataljona i brigada itd. Masu oružja, naročito teškog, pridodatog našim jedinicama, nisu znali naši drugovi rukovodioci dovoljno da koriste. Cesto nedovoljno angažovanje svih članova štaba ili pak nepravilno angažovanje, da po pitanju organizacije dotičnih štabova, nije se dovoljno uradilo. Sve ovo govori da sa učvršćenjem discipline, uzdizanjem naših rukovodioca za pravilno rukovođenje, treba nastaviti još jače i upornije da nas ne bi ponovo neka teža situacija stavila pred nemogućnost.

2. Angažovanje partijskih i skojevskih organizacija za razvijanje ofanzivnog duha za uništenje neprijatelja, u toku ovog mjeseca, neposredno je uzelo maha. Naše jedinice prelazile su stotine kilometara u stalnim neprekidnim borbama i skoro uvijek spremnost za borbu je bila na visini. Nekoliko uspjelih operacija, gdje je neprijatelj bio potpuno uništen, naročito ona kod Senja[5] i na Ramljane,[6] pokazale su da zaista možemo uništavati neprijatelja i u mnogome su olakšale kampanju po tom pitanju. Raspisivanje prvomajskog takmičenja također je olakšalo sprovođenje kampanje, kao i objašnjavanje našeg odlaska u Hrvatsko Primorje i dalje za Istru. *Doček naroda kroz Hrvatsko Primorje mnogo je djelovao na naše borce.* Čudili su se oni da njih u streljačkom stroju narod dočekuje sa buketima cvijeća i ponudama, divili se transparentima na svakom prolazu itd. To je u mnogome pomoglo razvijanje volje za polazak u Istru. Taj ofanzivni duh u posljednje vrijeme bio je malo popustio- On je počeo da popušta kod nekih štabova bataljona, kao II bataljona VI brigade, III bataljona XIV brigade, zbog većeg broja gubitaka u borbama. Na održatim konferencijama posljednjih dana sa štabovima brigada i bataljona razbijen je zamor i nedovoljna upornost, tako da ofanzivni duh raste.

3. Za opšte i teoretsko uzdizanje naših boraca i rukovodioca, a također i članova partije, bili su postavljani planovi

[3] **Odnosi se na borbe 19. divizije od 7. do 9. aprila 1945. na sektoru Senja. Poseban je uspeh ova divizija postigla 9. aprila u borbama protiv nemačke 392. legionarske divizije koja je pokušala da se iz Senja probije ka Novom (vidi Arhiv VII, reg. br. 25-8 i 27-8, k. 311A, reg. br. 2-5, k. 1021; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 565—566).**

[6] **Borbe su vođene početkom aprila 1945. Po zapovesti štaba 4. armije od 2. aprila, jedinice 19. udarne divizije su izvršile prodor pravcem Bunić — Čanak — Ramljane i 4. aprila izbile u s. Ramljane, presekavši komunikaciju Perušić — Lešće (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-5, k. 1021, reg. br. 27-8, k. 311-A).**

rada za ovaj mjesec.[7] Politički plan rada sastojao se u proradi materijala o jedinstvenoj vladi. U početku mjeseca osjetilo se je nedovoljno, a često i nepravilno objašnjavanje jedinstvene vlade, te je stvoren plan o proradi članaka, o rezoluciji vlada i uopšte jedinstvenoj vladi. Plan je predviđen za 15 dana. Isti još nije u potpunosti sproveden u djelo, a dat je plan komesara Armije,[8] koji se sprovodi. Za partijski plan rada, koji je bio postavljen za mjesec dana, također se nije uspjelo sprovesti u djelo. U planu je dato 6 tema, koje su trebale biti prorađene u toku ovog mjesec dana, pored političkog plana rada. Brigade su proradile samo dvije prve teme, a neki bataljoni samo prvu temu. Jedinice pri štabu divizije proradile su tri teme, dočim inžinjerski bataljon, četa za vezu, straža i kuriri četiri teme. Neosporno, divizija se je nalazila stalno u pokretu, borbama i marševima, tako da su i objektivne mogućnosti bile vrlo teške. Mi ćemo i dalje nastaviti sa planom da bi nam razvio sistem u radu i smisao za stalno uzdizanje. (Prištapske jedinice su održale više časova u toku ovoga mjeseca dana (od 1—25/IV.) nego prije kada je život bio logorski). Mislim da se može konstatovati da je ipak interesovanje za rad počelo da raste i da će ono omogućiti da postavljene planove sprovedemo u život.

4. Naša partijska organizacija imala je po prošlom izvještaju na licu 1117 članova partije. U toku ovoga mjeseca, u borbama koje su vođene, imala samo 55 poginulih članova partije Broj primljenih članova partije iznosi 212. Mnoge jedinice su u toku ovoga mjeseca rijeđe održavale sastanke, naročito neke ćelije po bataljonima, tako da je primanje u partiju bilo slabije u nekim jedinicama, naime nije se dovoljno vodilo računa. Tako IV bataljon XIV brigade nije primio niti jednog druga u partiju a neki bataljoni po jednog ili nekoliko drugova u toku mjesec dana. Najviše je sistema pokazala organizacija pri Stabu divizije i pri Stabu XIV brigade, kao i I brdski divizion. Tako je prva organizacija primila u toku mjeseca u partiju 22 nova člana i 29 kandidata, a u Skoj 88 omladinaca. Prištapske jedinice XIV brigade primile su 24 nova člana partije, 28 kandidata, a u Skoj 18 omladinaca. I brdski divizion je primio 37 članova partije, a u prošlom mjesecu imao je očigledno nepravilan stav. Uopšte ovom pitanju se u svim jedinicama ozbiljnije prilazi, tako da je osjetan broj novoprimljenih članova partije i Skoja u diviziji. Skojevska organizacija je također brzo narasla i sektaški stav, koji se doskora osjećao, otklanja se. U čitavoj diviziji je primljeno u Skoj 372 *omladinca,* tako da Skoj sada ima 1741 člana i 930 neobuhvaćenih omladinaca. Skojevka organi-

[7] **Vidi dok. br. 69.**

[8] **Verovatno se misli na plan takmičenja za period od 15. aprila do 15. maja 1945 (vidi dok. br. 94 i 97).**

zacija se je dobro i pravilno angažovala, tako da je omogućila, naime dosta pomogla riješavanju pojedinih problema svojih jedinica, kao discipline, ofanzivnosti itd., a i na teoretskom uzdizanju je pomogla, te i sama stvorila plan za svoje skojevsko--omladinsko uzdizanje. Od tog plana je dobar dio i prorađen. Mnogo više trebala bi skojevska organizacija da se angažuje u likvidaciji nepravilnog stava prema narodu. Skojevska organizacija u VI brigadi trebala bi više pomoći, jer je sekretar brigadnog komiteta Skoja mlad, sa nedovoljno iskustva, a tako i svi bataljonski rukovodioci. Sekretar u V brigadi drug Mioković mlad je i poletan, ima i volje i smisla za omladinski rad. Skoj u toj brigadi je najčvršći. Skojevska organizacija se dobro angažovala u izvođenju operacija. *U ovom periodu imali smo 61 mrtvog i oko 200 ranjenih skojevaca.*

Pored gornjeg u partijskoj organizaciji divizije pojavljivalo se također i drugih nedostataka, koji su uzgredno i riješavani- Među njima su najkarakterističniji: slabo držanje izvjesnog broja, mada vrlo malog broja nižih rukovodioca...[9]

Uočavajući gornje nedostatke divizijski komitet je pred partijsku organizaciju divizije, u ovoj situaciji, postavio kao najosnovnije slijedeće zadatke, koji će biti nadopunjavani novim pojavama i problemima u diviziji, koji se budu pojavili u toku rada.

1. *Zavođenje gvozdene discipline.* U potpunosti i najstrožije traženje izvršenja zadataka do tančina. Rad za što brže uzdizanje naših rukovodioca u savlađivanju jedinica. *Razbiti samoubjeđenost* i razviti tačnost izvještavanja.

2. Organizovati, osposobiti i nadopuniti otsjeke što prije, preko njih omogućiti rukovođenje. To će omogućiti pravilno i dovoljno angažovanja svih članova štaba za rukovođenje jedinicom.

3. Razvijati volju i ofanzivni duh za oslobođenje Istre, razbiti pomisao da ćemo se u njoj ili gdje drugdje zaustaviti dok neprijatelj ne bude potpuno potučen. (Računati na parole, koje već neprijatelj ubacuje, »da će nas baciti u Austriju i Njemačku« — sa ciljem ubijanja morala i na iste brzo reagirati.)

4. Ne dozvoliti da se i dalje dešavaju slučajevi Senja, Crikvenice i Sušaka u odnosu na narod. Najstrožije, isključenjem iz partije ako je član, kazniti svaki takav prestup. Povezati to sa Istrom, narodom Istre i uopšte našim stavom. Sve parole ekipe za sakupljanje materijala bezuslovno da otpadnu. Za ovo se mora u potpunosti založiti sve partijsko i skojevsko članstvo.

5. Nastaviti sa proradom plana, da bi se isti što prije proradio, jer će brzo uslijediti drugi.

[9] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

Ja u izvještajima izlažem i zadatke koje postavlja divizijski komitet, koji se uvijek održi u vremenu oko pisanja izvještaja, da bi sa idućim izvještajem imali izvjesnu vezu, kontinuitet. Sastanak Divkoma obično održavamo još oko 15-og u mjesecu, tako da se pretrese rezultate i nove probleme i nedostatke koji se u radu pojave.

— Sa ovim bi izvještaj bio završen. (Molim da se upute primjedbe na izvještaj.)

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Div. komitet — sekretar:
Slavko Božović

BR. 120

IZVEŠTAJ ŠTABA 30. DIVIZIJE OD 28. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 9. KORPUSA JA O STANJU I POLITIČKOM RADU U DIVIZIJI[1]

STAB
XXX DIV. IX KORP. JUG. ARMIJE

Na položaju, 28. 4. 1945.

Predmet:. Politički izveštaj.

ŠTABU IX KORPUSA JUGOSL. ARMIJE,
političkom komesaru

U vezi sa značajnim političkim događajima u poslednjem mesecu, i politički rad u našim jedinicama se namerio u ovom pravcu i politički komesari na političkim časovima raspravljali su o važnim političkim i vojničkim događajima u zemlji i u svetu.

Politički časovi u jedinicama su se redovno održavali. Na ovim časovima se raspravljala i tumačila borcima deklaracija naše nove vlade[2] proradio se Titov govor od 27. marta,[3] kada

[1] **Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 274/III.**

[1] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 342, pod br. 4653—4657.**

» **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 99, pod br. 1258.**

je ponovo podvukao da će Slovenačko primorje sa Trstom biti priključeno Federativnoj Demokratskoj Jugoslaviji. Pored toga, politički komesari upoznavali su borce sa ugovorom o prijateljstvu i međusobnoj pomoći između S[ovjetskog] S[aveza] i Jugoslavije,[4] a takođe i o trgovinskom sporazumu. Pakt o prijateljstvu i međusobnoj pomoći izazvao je u redovima boraca snažan talas simpatija, te su jedinice slale pozdravna pisma i rezolucije S[ovjetskom] S[avezu], Crvenoj armiji i maršalu Titu. Prilikom dolaska C[rvene] afrmije] na našu slovenačku teritoriju[5] održane su u brigadama manifestacije, paljene su vatre, održane su parade i poslana su pozdravna pisma bratskoj CA.

Kada su ital.fijanski] fašisti bacili bombu na [sedište] jugoslovenske vojne misije u Rimu, zavladalo je među ljudstvom veliko ogorčenje. Jedinice su slale protestna pisma italijanskoj vladi. U vezi s tim obrađen je članak Sretena Zujovića, koji je objavljen u »Partizanskom dnevniku« kao odgovor na podao fašistički akt.[6]

U poslednjoj neprijateljskoj ofanzivi na IX korpus[7] pojedinci su se udaljili od svojih jedinica i otišli kući- Pored toga, ofanziva je ostavila kod naših boraca, kao posledicu, defanzivni duh i slabu borbenost. Zbog toga je na političkim časovima, partijskim i skojevskim konferencijama data analiza poslednje ofanzive prema članku drugarice Vide »Poslednja sovražna ofenziva na Primorskem in naše naloge«.[8] Posle ovih sastanaka, konferncija i masovnih političkih časova uspjelo je u velikoj meri likvidirati taj defanzivni duh, podići disciplinu, koja pak nije još na dovoljnoj visini. Najviše je borbenost podigla naša poslednja ofanziva na neprijatelja, koja je potpuno uspela i nanela neprijatelju ogromne gubitke a kod boraca podigla svest, borbenost i udarnost. Pre akcije sazvani su aktivi komunista po bataljonima (ne u svima), na kojima se komunistima predočila nužnost prelaska u ofanzivu i kakvo treba da bude držanje komunista u borbi.

[4] Sporazum je potpisan 11. aprila 1945. u Moskvi. Potpisali su ga Josip Broz Tito, po ovlaštenju Namesništva Jugoslavije, Vjačeslav Molotov, po ovlaštenju Predsedništva vlade SSSR (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 484, pod br. 6672—6675).

[5] Jedinice 3. ukrajinskog fronta, pod komandom maršala Tolbuhina, stupile su na slovenačku teritoriju, u Prekomurju 3. aprila 1945.

[6] Članak, pod naslovom »Odločen odgovor ministra Zujevića na izzivanje italijanskih imperialistov«, objavljen je u »Partizanskom dnevniku«, broj 79 od 15. aprila 1945 (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, red. br. 3499).

[7] Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu koja je trajala od 19. marta do 6. aprila 1945 (vidi napomenu br. 2 uz dok. br. 108).

[8] Članak je objavljen u »Partizanskom dnevniku«, broj 77 od 11. aprila 1945.

Kulturno-prosvetni rad u jedinicama je oživeo. U bataljonima izdaju zidne novine, pišu članke za naše časopise, podstrekavajuća i borbena pisma organizacijama na terenu, naročito u posLednje vreme, kada okupator širi lažnu vest da je udarna snaga primorskog naroda — IX korpus uništen. Isto takva pisma šalju rođacima i poznanicima. U jedinicama je organizovano masovno pevanje. Bataljoni nemaju posebnih pevačkih horova. Primećuje se da je zbog poslednje neprijateljeve ofanzive i čestih borbi pevanje u našim jedinicama prilično oslabilo. U brigadama i bataljonima su organizovani kulturno-prosvetni kružoci. Njihov je zadatak oživeti pevanje i podići raspoloženje u našim jedinicama.

U okviru divizije održana je konferencija sa oficirima, na kojoj je ukazano svim oficirima kakvo treba da bude ponašanje našeg oficira u borbi, u logoru i uopšte svuda i kakav treba da bude odnos naših oficira prema potčinjenima. Na konferenciji smo proradili članak Mijalka Todorovića, političkog komesara I armije: »Za vsestransko kulturno in politično dviganje naših oficirjev«,[9] brošuru »Starešina in podrejeni«[10] i naredbu Vrhfovnog] štaba o pozdravljanju i ponašanju vojnih lica.[11] U okviru brigada još nismo održali konferencije sa oficirima, ali ćemo ih održati u najskorije vreme.

Pripreme za proslavu četvrte godišnjice formiranja Osvobodilne fronte slovenskega naroda[12] dobro su izvršene,[13] ali se proslava mje mogla održati zbog toga što se čitavo ljudstvo nalazilo na položajima. Uveče uoči praznika sve jedinice su palile vatru na vidnim mestima. Pre 27. aprila se na političkim časovima govorilo o značaju formiranja Osvobodilne fronte, narodno oslobodilačkog pokreta uopšte i o tekovinama koje smo stekli borbom u toku četiri godine-

Pripreme za [proslavu] 1. maja su u toku.[14]

Odnosi vojske prema civilnom stanovništvu zadovoljavaju i nema nikakvih žalbi od strane civilnog stanovništva i vlasti zbog nepravilnog ponašanja vojske na terenu. Pred sav politički kadar postavljen je zadatak: ljudstvo u najvećoj meri upoznati

[9] Objavljen u »Borbi« 6. marta 1945, a u Sloveniji je umnožen na ciklostilu (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 274/III).

[10] Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 91, pod br. 1157 i 1158.

[11] Ta naredba (od 18. februara 1945), prevedana na slovenačkl, nalazi se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 29/11.

[11] Osvobodilna fronta slovenskega naroda formirana je 27. aprila 1941.

[18] U vezi s tom proslavom, Propagandno odeljenje 9. korpusa je 14. i 15. aprila izdalo uputstva, a 15. aprila program za proslavljanje ove godišnjice (vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 250/IV).

[14] Cirkulari koje je Propagandni odsek 9. korpusa izdao 21, 22. i 25. aprila 1945, povodom 1. maja nalaze se u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/IV.

£ našom narodnom vlašću i njenim forumima, o kojima naši borci još ne znaju dovoljno. I nadalje se na političkim časovima raspravlja i tumači borcima ovo pitanje.

U poslednje vreme stiže u naše jedinice mnogo raznovrsne literature, ali je ona srazmerno starijeg datuma. Ipak ona služi našim političkim komesarima u njihovom radu. Uvodne i direktivne članke politički komesari prorađuju najpre sa svojim potčinjenim političkim kadrom, koji potom sadržinu prenosi na same borce. Najomiljeniji časopisi kcd naših boraca su »Partizanski dnevnik«[13] i »Naša vojska«.[10]

Dezerterstva posle ofanzive nismo primetili, štc je rezultat tako povoljne vojne i političke situacije kod nas i u svetu. Sto je bilo dezertiranja, desila su se pre ofanzive, a do rasturanja je došlo u vreme same ofanzive. Jedan od važnih zadataka koji se posle ofanzive postavio pred nas bio je sakupljanje rasturenih i hitno preduzimanje mobilizacije. Za ovo vreme ojačali smo brojno stanje naše divizije za preko 150 ljudi.

Moral ljudstva je na priličnoj visini. Ishrana jedinica u toku ovog meseca bila je dobra, ljudstvo se hranilo dvaput, a većinom triput dnevno. Jedinice su srazmerno dobro obuvene, ali osetno nedostaje odeće, pre svega rublja.

Zdravstveno stanje ljudstva zadovoljava i kod boraca se ne mogu primetiti nikakve zarazne bolesti. I vašljivost je u velikoj meri likvidirana time što smo odeću boraca u svakoj datoj prilici šurili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. d. političkog komesara
Šubelj Jože-Sine

V. d. komandanta — kap.
Bavec Tone-Cene

PS- Kod rukovodilaca je »Ljudska pravica«.[17]

[15] **Vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 249, pod br. 3499.**

[10] **Nastavak »Slovenskega partizana« (vidi »Bibliografiju 1941—1945«, str. 277, pod br. 3925).**

[17] **Dopisano olovkom.**

BR. 121

MESECNI IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE VIROVITIČKE UDARNE BRIGADE OD 28. APRILA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 40. UDARNE DIVIZIJE JA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE
VIROVITIČKE UD. BRIGADE
Br. službeno
Dana 28/IV. 1945 g.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA XL. UD. DIVIZIJE.

Podnašam redovni mjesečni izvještaj o radu Partije u Virovitičkoj ud. brigadi.

1. Politička situacija:

Politički rad ovoga mjeseca, u našoj Brigadi svodio se je uglavnom na razrađivanju Krimske konferencije,[2] o njenom ostvarenju, o Jedinstvenoj vladi[3] i sprovođenju njenih odluka, a u zadnji nekoliko dana radilo se sa borcima o formiranju Vlade Federalne Hrvatske,[4] uz ove tri teme prorađivao se je tekući materijal, kojega imademo na raspolaganju, tako da nije ni moguće da se sav proradi, sa gornjim stvarima borci su prilično upoznati, Iako nije bilo mogućnosti održavati masovne konferencije, a to se prorađivalo preko drugova iz Propagandnog odsjeka. Političko raspoloženje i moral u ovoj Brigadi sada je zaista na mnogo većem stepenu nego je to bilo prije mjesec dana, razlog toga je slijedeći: pošto nam je mnogo pomoglo razvijanje događaja u svijetu, uspjesi Crvene armije i naših saveznika, a naročito poslije probijanja Sremskog fronta i spajanja sa našim snagama.[5] Sada naši borci vide zaista ostvarenje onih događaja

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 49/35—36.
[2] Vidi dok. br. 4, objašnjenje 2.
[3] Vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.
[4] Vidi dok. br. 80, objašnjenje 5.
[5] Jedinice 1. armije JA probile su sremski front 12. aprila 1945, a jedinice 3. armije JA istovremeno su forsirale Dravu i Dunav i prešle u Slavoniju. Prva armija je gonila neprijatelja pravcem Vinkovci — Slavonski Brod — Zagreb, a 3. armija u Podravini. Posle oslobođenja Našica, 16. aprila 1945, uspostavljena je neposredna veza između 3. armije i 6. udarnog korpusa, koji je od Štaba 3. armije dobio zadatak da iz rejona

0 kojima se njima stalno govorilo i o kojima je stalno naša štampa pisala. Međutim primetilo se je i to da u našoj Brigadi imade 1 ljudi kojima je i preveć jasna politička situacija, a koji ni najmanje ne sumnjaju u našu pobjedu i u skori slom fašizma, a to su ljudi koji hoće da u zadnji čas sačuvaju svoju glavu, vole da izbjegnu borbu i žele da špekulišu, međutim mi danas drugačije postavljamo i zadatke, ima da se gine i ne dozvoljavamo da takvi ljudi dolaze do izražaja. Teškoća je još uvijek u jednom a to je što naši rukovodioci nisu prekinuli sa starom praksom, nego još uvijek svojim primjerom pokazuju hrabrost i odlučnost, dok pod takvim uslovima vrlo teško se ratuje i košta nas mnogo naših rukovodilaca, koji stalno ginu u prvim redovima dok ostali imaju mogućnosti da zabiju glave i na taj način izbjegnu borbu ili mjesta gdje zaista treba da se gine. Sto se tiče drugarstva ono je prilično dobro razvijeno u našoj Brigadi, srpskog ili hrvatskog šovinizma nije se za sada moglo primjetiti, da toga nema može da svjedoči i to da naši borci gledaju na trupe koje su došle u Slavoniju sa velikim oduševljenjem, a i pismo od komesara Armije" već je prorađeno sa svim rukovodiocima, povodom odnosa između svih naših jedinica. Vješti se naročito rado čitaju kod naših boraca, a naročito otkako se vode borbe u Berlinu i spajanje Crvene armije sa Saveznicima, borci vide i očekuju skori slom fašizma, a tako isto prate i očekuju velike događaje koji imaju da se u najskorije vreme odigraju, pošto budno prate izjavu druga Tita da naša zemlja mora biti u najskorije vrijeme slobodna. U ovih mjesec dana imali smo 4 dezertera iz prvog bataljona, od kojih su se dva vratila, dok dvojica se nisu vratila, tako je u trećem bataljonu dezertiralo 5 drugova iz auto škole, koji su otišli u vozarski bataljon III. Armije, to su stvari koje se događaju, da borci poneki prebjegavaju iz jedne jedinice u drugu. Danas je jedan bandit utekao u Poljanu, išao je sa jednim drugom u patrolu i rekao da ide na stranu i tako nestao, ali za njega se ne može reći da je dezerter, nego bandit u pravom smislu. Uticaj neprijateljske propagande ne osjeća se za sada u Brigadi. Samovolja, pljačka i razne druge brljavštine nisu se događale u zadnje vrijeme u ovoj Brigadi.

Našica nastupa grebenom pl. Papuka i njegovim jugozapadnim padinama, potiskujući neprijatelja na svom pravcu nastupanja, da održava vezu s jedinicama 1. armije i da izbije u rejon Daruvara. Već 18. aprila 40. divizija je izbila u rejon Slavonske Požege, uspostavila vezu sa delovima 33. divizije 10. korpusa, koji je 16. aprila, naredbom Generalštaba JA, stavljen pod komandu 3. armije. Dvadeset prvog aprila rasformiran je Stab 6. udarnog korpusa, a 12. i 40 udarna divizija su ušle u sastav 3. armije (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 592—599).

[6] Vidi dok. br. 114.

2. Organizociono stanje:

Brojno stanje, nacionalni i socijalni sastav prilažem po određenom formularli.[7]

Partijske ćelije u ovoj Brigadi nisu se redovito sastajale, a ukoliko su se i sastajale bio je smisao tih sastanaka priprema za akciju, provjeravanje poslije akcije i radi primanja novih članova u Partiju. Naša Partija naime u našoj Brigadi još uvijek nije ovladala sa radom u vojsci, mislim preko biroa, pošto je to vrlo teško i ja sam ne znam kako bi to mogli postići, obzirom da je nivo članova Partije veoma nizak, i da stalno ginu i primaju se novi koje stalno treba ponovno upućivati i učiti kako treba da se radi, to mnogo koči rad i na taj način teško je ovladati sa radom u Brigadi.

Poslije rasformiranja jednog bataljona ostalo nam je na raspolaganju mali broj rukovodioca, sa kojima možemo da potpunimo mjesta koja su prazna.

Biro I. bataljona je potpun, samo s tom razlikom da imade novog komesara bataljona Sikića, koji se pokazao mnogo aktivniji u radu nego prijašnji komesar, također je poginuo jedan pomoćnik komesara čete i na njegovo mjesto postavljen je jedan koji je bio rezerva. Sva mjesta su potpunjena i taj biro najbolje radi.

Biro II. bataljona je također potpun, s razlikom da smo na mjesto sekretara toga bataljona postavili jednog komesara čete, a koji je bio u Propagandnom odsjeku, pošto je sekretar II. bataljona ranjen u posljednoj borbi koju smo imali, u novoga sekretara polažemo mnogo povjerenja pošto se pokazao veoma vrijedan i aktivan u radu, taj biro raspolaže također sa veoma mladim drugovima koji se dosta teško snalaze i potrebno im je svestrafio ukazivati pomoć.

Biro III. bataljona: taj biro po sekretarima četnih ćelija jeste najslabiji, ali zahvaljujući komesaru toga bataljona on veoma dobro radi, sekretar toga biroa Drempetić krasno se razvija i veoma je poletan i vrijedan, naročito se odlikuje svojom vrijednoćom, međutim njemu je potrebna također svestrana pomoć i, ukoliko bi se moglo, trebalo bi ga poslati na part. kurs.

Ćelije štabova bataljona, a tako i ćelija štaba Brigade sastajale su se redovito. Partijnost je prilično slaba, a to naročito kod vojničkih lica, pošto postići da kod svakog člana Partije bude partijnost razvijena jeste veoma teško, kada vidimo da su svi članovi veoma mladi, a rad s njima je veoma otežan.

Uslovi za primanje novih članova veoma su otežani, ako hoćemo da očuvamo čistoću Partije, obzirom da raspolažemo sa prilično lošim kvalitetom ljudi.

[7] **Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**

3. Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi organiziran je isto kao i što je navedeno u prošlom izvještaju,[8] samo što se nije ni izdaleka radilo onoliko koliko je bilo rada u prošlom mjesecu, usljed otežavajućih okolnosti; pokreti, borbe i drugo, nismo mogli održati usmene novine, a niti su se redovito izdavale džepne novine, a sa nepismenima se je jako malo radilo, jedino što se politički djelovalo preko Propagandnog odsjeka i komesara četa.

U cijelom organizacionom radu za ovaj mjesec mnogo smo zaostali, nego u prošlom mjesecu, nas sviju u Brigadi kao cjeline, od štaba Brigade, bataljona pa na niže bio je u očekivanju velikih i skorih događaja, a na rad smo svi pomalo zaboravili.

4. Vojnički rad:

Od vojničkog plana rada kojeg smo primili od Divizije vrlo malo se proradilo, pa čak i u štabu Brigade, a tako isto i u jedinicama, poteškoće su bile, to je tačno, ali je i to tačno da nismo ozbiljno shvatili zadatak koji se postavljao pred našu Partiju.

Vojnička obuka u ovoj Brigadi prilično je slaba, rukovanje sa oružjem nije obučeno onako kako je to postavljeno, tako isto sa automatskim oružjem dosta se slabo rukuje. Ukratko direktiva odozgo, od štaba Brigade, pa na niže nije sprovedena u djelo.

5. Rad sa *SKOJ-em:*

U našoj Brigadi za sada obuhvaćeno je 130 omladinaca u organizaciju, dok za primanje u SKOJ mogućnosti su prilično slabe, obzirom na kvalitet sa kojim raspolažemo. Bataljonski komiteti postoje u sva tri bataljona, samo su prilično slabi da rukovode sa radom, a i članovi Partije su dosta slabi da bi im oni mogli pružiti dovoljno pomoći, zadatci koji se postavljaju pred Partiju postavljaju se i pred SKOJ.

Druže Braco[9]!

Ja zaista moram da priznam da je moj rad za ovaj mjesec bio veoma mizeran, s time što nisam obilazio biroe i postavio zadatke pred našu Partiju, a zatim kontrolisao kako se sprovodi direktiva i naređenja koja dobijaju odozgo, pošto sekretari ne mogu da se sami snalaze. Moram priznati da ni sam ja nemam dovoljan uvid u rad za ovaj mjesec u Brigadi, zato ću ovaj mje-

" Vidi dok. br. 54.

• Reč je o Nenadu Drakuliću. sekretaru divizijskog komiteta 40. udarne divizije JA.

sec obići sam sve biroe i četne ćelije. Priznajem da je ovaj izvještaj jako oskudan ali bolje ni ne može biti, pošto nismo zapravo ništa ni radili, osim borbe koju smo vodili.

Primi drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar[10]

BR. 122

PLAN POLITIČKOG ODELJENJA MINISTARSTVA NARODNE ODBRANE DFJ OD 29. APRILA 1945. ZA VOJNO-POLITICKO VASPITANJE STAREŠINA U JA[1]

MINISTARSTVO NARODNE ODBRANE
DEMOKRATSKE FEDERATIVNE JUGOSLAVIJE
Političko odeljenje
Broj 953
29. IV 1945
Beograd

Da bi se što bolje pomoglo vojnom i političkom vaspitanju rukovodećeg kadra naše Armije, da bi se otpočelo sa temeljitijim proučavanjem iskustava stečenih u današnjem ratu, naročito iskustava naše Armije i da bi se kroz taj rad počelo sa stvaranjem naše vojne literature, potrebno je pristupiti planskoj i obaveznoj obradi pojedinih problema. Na osnovu dogovora izvršenog 26 o.mj. određujemo slijedeće teme, njihove pisce i rok njihove obrade:

1. Istorijski put naše Armije — general Arso Jovanović — rok obrade do 1-VI,
2. Politička uloga naše Armije — general Svetozar Vukmanović — rok obrade do 20-V,
3. IV i V neprijateljska ofanziva — general Velimir Terzić — rok obrade do 15-V,
4. Izvori heroizma naše Armije — ppukovnik Vlado Dapčević — rok obrade do 12-V,

[10] **Sekretar partijske organizacije Virovitičke udarne brigade je bio Franjo Fabijan.**

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 2/2, k. 23.**

5. Mjesto našeg narodno-oslobodilačkog rata u opštoj savezničkoj strategiji — general Mahin — rok obrade do 20-V,

6. Osvrt na strategiju i taktiku našeg rata — general Mahin — rok obrade do 1-VI,

7. Razvoj našeg saniteta i njegovi današnji problemi — general Gojko Nikoliš — rok obrade do 20-V,

8. Snabdjevanje u našem ratu — general Mitar Vujović — rok obrade do 25-V,

9. Izdaja i trulost generalštaba bivše jugoslovenske vojske — kapetan Mihailo Jovanović — rok obrade do 10-V,

10. Vojne doktrine u svijetlosti današnjeg rata — general Arso Jovanović — rok obrade do 25-V,

11. Glavni elementi operativnog plana u savremenom ratu — pukovnik Kulundžić — rok obrade do 5-VI,

12. O manevru i njegovoj primjeni u današnjoj našoj ofanzivi — general Terzić — rok obrade 20-VI,

13. Artiljerija u savremenom ratu — general Branko Obradović — rok obrade do 20-V,

14. Komandant u savremenom ratu — pukovnik Trampuš — rok obrade do 18-V,

15. Forsiranje rijeke — general Apostolski — rok obrade do 27-V,

16. Divizija u proboju — ppukovnik Radulović — rok obrade do 25-V,

17. Izgradnja pontonskih mostova — pukovnik Smirnov — rok obrade do 18-V,

18. Borba u planini — major Culjat Tomislav — rok obrade do 25-V,

19. Budnost željezni zakon rata — pukovnik Sveta Stefanović — rok obrade do 5-VI,

20. Izviđačka služba u modernoj armiji — general Klišanić — rok obrade do 25-V,

21. Uloga mornarice u borbama na Sredozemlju — general Manola — rok obrade do 17-V,

22. Staljingradska operacija — general Maričić — rok obrade do 10-VI,

23. Disciplina osnovni zakon armije — pukovnik Đurović — rok obrade do 15-V,

24. Pitanja današnje organizacije naše armije — general Oreščanin — rok obrade do 15-V,

25. Problem stručnog obrazovanja najvažniji današnji problem naše armije — general Križanić — 15-VI,

26. Odlike sadašnje ofanzive naše armije — general Hamović — rok obrade do 25-VI,

27. Proboj u sremskoj operaciji — general Hamović — rok obrade do 30-V,

28. Sarajevska operacija — pukovnik Kulundžić — rok obrade do 5-VI,

29. Mostarska operacija — pukovnik Kulundžić — rok obrade do 15-V,

30. Bihaćka operacija — Opeartivno odjeljenje — rok obrade do 12-V,

31. Služba veze u našoj armiji — pukovnik Kereković — rok obrade do 20-V,

32. Problemi naše artiljerije — Komanda artiljerije — rok obrade do 20-V,

33. Uspjesi naše avijacije — Komanda vazduhoplovstva — rok obrade do 20-V,

34. Lik oficira Jugoslovenske armije — pukovnik Vojo Nikolić — rok obrade do 30-V,

35. Autoritet starješine — pukovnik Duro Kladarin — rok obrade do 20-V,

36. Organizacija i cilj kasarnskog života — general Jovo Vukotić — rok obrade do 15-VI,

37. Borbe naše mornarice — general Manola — rok obrade do 6-V,

38. Karakter i organizacija vlasti u novoj Jugoslaviji — general Đilas — rok obrade do[2]

39. O jedinstvenom narodno-oslobodilačkom frontu — Martin Stilinović — rok obrade do[3]

40. Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije osnovica naše državne politike — pukovnik Kreačić — rok obrade do 12-V,

41. Jedinstvo slovenskih naroda — ppukovnik Mirko Kalezić — rok obrade do 10-V,

42. Problemi obnove zemlje — pukovnik Mitar Bakić — rok obrade do[4]

43. Smisao i značaj današnjih privrednih mjera — major Maksim Goranović — rok obrade do[5]

44. Versaj i Jugoslavija — major Branko Borojević — rok obrade do 10-V,

45. Antihitlerovska koalicija i njeni ciljevi — pukovnik Mitrović — rok obrade do 10-VI,

46. Naša spoljna politika — Boris Ziherl

47. Uzroci propasti bivše jugoslovenske vojske — pukovnik Kobi Vjekoslav — rok obrade do 1-VI,

48. Opšte obrazovanje naše armije — L. Mađarić — rok obrade do 15-V,

NAPOMENA:

1. Ove će se teme upotrebljavati kao predavanja u Domu Jugoslovenske armije, u Vojnoi akademiji, na Kolarčevom uni-

[i], [3]. [1] i [5] U originalu dokumenta rok nije određen

verzitetu i za oficirski kadar štabova armija. Ukoliko njihova obrada bude na odgovarajućoj visini, štampaće se ili u časopisu Ministarstva narodne odbrane ili kao posebne brošure.

2. Prije publikacije svaka tema mora da prođe kroz kontrolu, koju će organizovati naše Odjeljenje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

NAČELNIK
M. P. general-major,
Svetozar Vukmanović

BR. 123

MESECNI IZVEŠTAJ PARTIJSKE ORGANIZACIJE 4. UDARNE BRIGADE OD 29. APRILA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA 12. UDARNE DIVIZIJE JA O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IV. UDARNE BRIGADE XII. UD. DIVIZIJE
Dana 29. IV 1945.

SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA
XII. UDARNE DIVIZIJE

Položaj

Šaljem Ti izvještaj o partijskom radu za mjesec travanj 1945. g.

POLITIČKI IZVJEŠTAJ

Političko stanje u brigadi poslije spajanja Čehoslovačke brigade s našom brigadom-' nije loše kako se to očekivalo. Borci jedne i druge brigade slagali su se i nije bilo nekih problema krupnijih, neki su borci govorili zašto nisu išli u XII. Brigadu ali to je otklonjeno. Partijska organizacija i politički rad skoncentrisan je na učvršćivaniu bratstva i jedinstva između Ceha, Hrvata i Šrba tako da se nije osjetilo neko razdvajanje jednih

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 5-1/5, k. 888.**

[i] **Vidi dok. br. 110, objašnjenje 19.**

od drugih. To se je očitovalo i u borbama koje smo vodili u zadnje vrijeme[3] gdje su naši borci i borci Cehoslovačke brigade zajedno rame uz rame jurišali na neprijatelja i proljevali krv.

Borbenost u brigadi je dosta na visini s obzirom da je iz Cehoslovačke brigade izvađeno 200 najboljih boraca i rukovodioca u OZN-u brigadu[4] gdje je jedan veliki dio bio SKOJ-evaca i partijaca, također i iz IV. Ud. brigade izvađeno je 100 boraca najboljih za OZN-u. Ovo vađenje boraca iz brigada se osjetilo ali smo mi poduzeli mjere da ove nove borce naučimo rukovati sa oružjem, a naročito automatskim oružjem kojega u brigadi imade dosta, a nišandžije su otišli većinom u OZN-u. Ovi novi borci koji su u zadnje vrijeme došli prekalili su se u borbama i brigada može da primi još mnogo novaka i da ih nauči rukovati sa oružjem. Odnos prema novim borcima bio je pravilan sa strane naših rukovodioca, tako da nije bilo nekih problema. Naši borci upoznati su o stvaranju federalne vlade Hrvatske, o savezu između Jugoslavije i SSSR, zatim vojnička situacija kako u svijetu tako i kod nas popravila je mnoge borce novomobilisane i oni vide da je stvarno njemačkom fašizmu kraj i da je oslobođenje naše zemlje u najkraće vrijeme.

Sto se tiče dezerterstva bilo je tu ubrajano i oni koji su u borbama nestali, bilo ih je 43, ti su drugovi neki u borbi nestali, neki prilikom pokreta noću a ima ih mnogo koji su ostali na otsustvu, od toga broja.

Sto se tiče komandovanja mi smo poduzeli sa naše strane da se prekine sa starom praksom a to je da komandanti i komesari jurišaju, već da komanduju pravilno. Naši rukovodioci još se nisu snašli u ovom frontalnom ratu, pored toga su i mladi rukovodioci, tako da u zadnje vrijeme smo imali mnogo izbačenih iz stroja, a isti su bili ranjavani od bacača i teške artiljerije. Dobivali smo zadatke na kojima je trebalo upotrebiti mnogo manjih snaga tako da nam artiljerija ne može izbaciti iz stroja mnogo boraca, međutim, bilo je pretrpano vojske a na uzak sektor kojega smo napadali. To se naročito primjetilo u borbi kod Barne[5] gdje smo imali u jednom bataljonu mnogo izbačenih iz stroja najboljih boraca i rukovodioca, oko 56.

[3] Reč je o borbama 4. udarne brigade 24. i 25. aprila 1945. u rejonu Grubišnog Polja, protiv delova 1. i 5. ustaško-domobranske divizije, i 27. aprila u rejonu s. Velike Barne (vidi Arhiv VII, reg. br. 6—19, 20/2 i 5-2, k. 883, reg. br. 24-2, k. 887; »Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945«, str. 598—607).

[4] Verovatno se odnosi na popunu 4. brigade 1. hrvatske divizije KNOJ-a, koja se nalazila u istočnoj Slavoniji (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-1, 2-15, k. 222).

[5] Brigada je kod s. V. Barne, 27. aprila 1945, vodila borbu protiv jedinica 1. i 5. ustaško-domobranske divizije (vidi Arhiv VII, reg. br. 23-2, k. 887, reg. br. 24-2, k. 887) .

Mi smo kadar koji nam je izbačen iz stroja popunili i jedinice sredili za daljnji zadatak.

Politički sa borcima se radi pojedinačno a tako i sa rukovodiocima jer je nemoguće održavati neke masovne sastanke.

ORGANIZACIONO STANJE

Broj članova partije nalazi se u priloženoj tabeli a iznosi 191 član partije, kandidata imade 23. Part. biroi postoje u svima bataljonima i popunjeni su. Part. biro I. bataljona radi dobro, sekretar bataljona je dobar i vrijedan u radu, jedino u borbi trebao bi više čvršće ruke, komesar njegov je ranjen lakše u prst na ruci i u kratko vrijeme će se vratiti u jedinicu. Za to vrijeme vrši dužnost jedan komesar iz ČS brigade. Komandant Nikola, njegov bataljon je vojnički jak, ima teoretskog znanja a tako isto i vojnog, ali u praksi nije pokazao dovoljno sposobnosti, naročito u zadnjoj borbi trebalo je više energičnosti u komandovanju. Mnogo je miran i dobar njegovim komandirima pa zato i sporo odluke donaša.

Part. biro II. bataljona je potpun, sekretar part. biroa je novodošao iz CS brigade, ima volje za rad, dosta je energičan, daje od sebe dosta i pomaže članovima part. biroa. Taj bataljon je dosta dobar, borbenost mu je na visini zahvaljujući dobrim komandirima koji su u tome bataljonu. Komesar toga bataljona je čovjek koji hoće da radi, ali nekog znanja političkog nema. Stariji je borac i vole ga borci. Komandant bataljona u zadnjoj borbi nije pokazao dovoljno sposobnosti i više puta pogreši, kao na primjer u selu Lozani nije zauzeo položaj kada je komandant naredio, već je nakon ponavljanja zaposjeo položaj. Vidi se da je slabo disciplinovan. Komandant brigade® mu je puno puta ukazivao na te greške i ja ću ga partijski opomenuti.

Part. biro III bataljona je potpun. Sekretar bataljona održaje sastanke redovito, postavlja stvari pravilno i daje pomoć sekretarima ćelija i tu partija radi dobro. Sam sekretar u zadnje vrijeme malo je popustio, ali ja ću ga opomenuti.

Komandant bataljona je mlad, ali ima volje za rad, borac je dobar, dok rukovoditi sa većom jedinicom nije se snašao, ali ima uslova i vjerujem da će biti za kratko vrijeme sposoban jer mu se daje puno pomoći.

Komesar bataljona je iz CS brigade i osjeća se zadovoljan u tome bataljonu i hoće da radi.

Teoretska izgradnja članova Partije je u zadnje vrijeme slaba, nije se tako rekuć proučavao nikakov materijal osim domaće štampe koja se oroučava i sa vojnicima i sa partijcima.

[6] **Nikola Dolinić**

Pomoć SKOJ-u se pruža, odlazi se na sastanke SKOJ grupa bataljonskih komiteta, također SKOJ-evci idu na sastanke part. ćelija, tj. na teoretske sastanke.

SKOJ

Brigadni komitet SKOJ-a postoji, bataljonski komiteti nisu popuniti, imade izbačeno iz stroja a neki su otišli u OZN-u, tako da se radi na popunjavanju komiteta. Najviše naših SKOJ-evaca otišli su u OZN-u, sekretar SKOJ-a brigade radi na sređivanju toga, pruža pomoć sekretarima bat. komiteta SKOJ-a i vjerujem da će u najkraće vrijeme biti sređena SKOJ organizacija naše brigade.

VOJNI RAD

Komandovanje pravilno sa jedinicama, tj. istrčavanje komandanata bataljona i uopće štabova je otklonjeno a to se vidi u borbama da nisu izbacivani iz stroja naši rukovodioci u bataljonima. Tu je partijska organizacija poduzela mjere da se otkloni istrčavanje, tj. da komandant, komandir sa određenoga mjesta komanduje.

Također se radi i mi smo postavili pred partijsku organizaciju pitanje discipline koja je bila popustila, sada se ona popravlja. Borbenost je na visini, a to se je vidjelo u zadnjim borbama. Pokazalo se je u zadnje vrijeme a naročito poslije odlaska mnogih mitraljezaca u OZN-u da je bilo ljudi koji ne znaju baratati sa automatskim oružjem, stoga smo mi angažovali komandante i komandire da se nauče mnogi novi borci rukovati sa p.mitraljezima, šarcima, jer danas imademo mnogo oružja i automatska oružja nose većinom novaci.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar:
Obradović Stanko

P. S. Spiskove novopridošlih, novoprimljenih, prekomandovanih sa ovim izvještajem ne dostavljamo, jer ću u najkraće vrijeme dostaviti spisak svih članova K. P. ove brigade po ćelijama naslovu radi novog ispravka, budući da imade mnogo pridošlih iz CS brigade.

Kadar koji imamo u brigadi u rezervi pravilno ćemo ga rasporediti već prema potrebi naše brigade a i drugih brigada.

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U IV UDARNOJ BRIGADI XII UDARNE DIVIZIJE ZA MJESEC TRAVANJ 1945. GOD.

Jedinica	Broj članova diviz. kom.	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabnih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Broj kandidata	Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira	Hrvata	Srba	Ostale nacije		
Štab brigade:	1				1		1	6	1	3	—	10	—	1	4	1	2	2	2	6	2	1	
I bataljon		1	7	4	1	—	5	19	12	12	1	44	10	24	8	—	2	—	17	20	7	7	
II bataljon		1	3	4	1	1	6	15	15	5	—	35	9	14	4	3	5	—	19	13	3	7	
III bataljon		1	7	4	1	1	6	17	17	17	3	51	24	22	—	1	4	—	26	15	10	8	
Pomoćne jedinice				3	—	2	5	20	18	13	3	51	23	17	5	4	2	—	29	18	4		Isto
Ukupno	1	3	17	15	4	4	23	77	63	51	7	191	66	78	21	9	15	2	93	72	26	23	

Dne 29. IV 1945. god.

Sekretar
Obradović Stanko

BR. 124

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 12. PROLETERSKE UDARNE BRIGADE OD 29. APRILA 1945. SEKRETARU DIVIZIJSKOG KOMITETA KPH 12. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

SEKRETAR.
PARTIJSKE ORGANIZACIJE XII. UDARNE PROLETERSKE BRIGADE
dana 29. IV. 1945

SEKRETARU DIVKOMITETA XII. UDARNE DIVIZIJE

Položaj

IZVJEŠTAJ :

POLITIČKA SITUACIJA:

U ovih mjesec dana desile su se u brigadi značajne promjene koje se odražavaju i u političkoj situaciji kod nas. U brigadu je došao bataljon »Matije Gubca«,[2] oko 350 novih boraca, i bataljon iz IV. udarne brigade.[3] Iz toga se vidi, da je mnogo promjenjen sastav boraca naše brigade, a prema tome i politička svijest kod boraca uvjetovana tim promjenama. Dok u brigadu nisu došli novi borci, brigada je po političkoj svijesti bila jednolična. Gotovo svi borci su bili upoznati sa političkim događajima u svijetu i kod nas. Borcima je pravilno razjašnjena Jedinstvena vlada i Krimska konferencija, tako da su oni te stvari poznavali. Moral i borbenost kod boraca je bila jednolična. Dolaskom novih boraca znatno se je promjenila svijest boraca. Novi borci su iz raznih krajeva naše zemlje a u glavnom su iz Vojvodine. Izvjestan broj boraca je bilo Mađara. Ti drugovi su bili politički nezreli, slabo upoznati sa ciljevima N.O.B. Većina njih je imala volju za borbu i htjeli da se bore, ali je bilo i takovih koji nisu htjeli da se bore kao narodni vojnici, koji

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 3-1/12, k. 895.

*** Po naređenju Štaba 3. armije JA od 21. aprila 1945. rasformirana je Istočna grupa NOP odreda 6. udarnog korpusa (Diljski i Posavski NOP odred), u čijem sastavu je bio i bataljon »Matija Gubec«. Ljudstvom ovih odreda popunjene su 12. i 40. udarna divizija (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-1, k. 883).**

[3] Taj bataljon je ušao u sastav 12. proleterske udarne brigade nakon reorganizacije jedinica 12. udarne divizije (vidi dok. br. 110, objašnjenje 19).

su čak bili neprijateljski nastrojeni i koji su u prvim borbama prebjegli neprijatelju. Prijem novih boraca je bio prilično pravilan, jer partijska organizacija je pripremila teren za dolazak novih boraca. Ipak je bilo pojedinaca, kao n.pr. u IV. bataljonu, gdje je jedan drug prilikom dolaska novaka rekao: »Evo nedićevaca!« To je pogodilo nove drugove, ali kada im se je to objasnilo, da je to mišljenje pojedinaca i kad su uvidjeli, da ih borci dobro gledaju, isti su se prilično dobro saživili sa našim starim borcima.

Dolaskom novih boraca politički rad se je sveo na tumačenje ciljeva N.O.B, kao i na tumačenje tekućih političkih događaja, kao stvaranje Federalne vlade Hrvatske i federalnih vlada u drugim federalnim jedinicama, sporazum SSSR-a i Jugoslavije, o konferenciji u San Francisku koja će usljediti i o drugim tekućim političkim događajima. Ne može se reći da su borci upoznati detaljno o tim stvarima jer politički rad ipak nije bio sistematski i nije iskorišten do kraja odmora u Badljevini za politički rad.[4] Bilo je slučajeva, kada se je vrijeme za politički rad prepuštalo vojničkim rukovodiocima za vojni rad. Nedostaci političkog rada su i u tome što se nije razvijala mržnja boraca prema neprijatelju, nije se sistematski podizala borbenost i moral boraca.

Izrazit problem koji se pojavio u brigadi jeste dezerterstvo. Iz brigade je u mjesec dana dezertiralo oko 50 boraca a od toga oko 15—20 neprijatelju. Dezertirali su u glavnom drugovi koji su došli iz Posavskog odreda, a od novaka Mađari, koji su dezertirali neprijatelju. Razlog dezerterstva jeste kod prvih u tome što se kod boraca iz odreda počeo širiti glas, da se u brigadi gine i da će tako i oni poginuti. S druge strane opet mi smo spajanjem sa ostalim jedinicama našim kod Našica[5] došli u kraj oslobođen i tako neki drugovi iz toga krajč, otišli su svojim kućama ili u pozadinske ustanove.

Rad propagandnog odjela naše brigade nije zadovoljio. Razlog je tome, što se nije izabralo sposobne ljude za taj rad, a drugovi kao Pero Zrnić, šef propotsjeka, i Kiko nisu svojim vladanjem stekli autoritet kod boraca i rukovodioca, tako da je autoritet propotsjeka dosta slab. Inače se ne može reći, da propagandni otsjek nije radio. Aktivnost propotsjeka se osjetila više na kulturno-prosvjetnom polju negoli na političkom.

[4] Po naređenju Štaba 3. armije, jedinice 12. udarne divizije prikupile su se 22. aprila 1945. i rasporedile tako da je 12. brigada bila u s. Badljevini, 4. brigada u s. Trojeglavu, a 3. čehoslovačka brigada »Jan Žiška« u s. Dežanovcu (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-1, 5-2, k. 883; »Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945«, str. 598—607).

[5] Odnosi se na uspostavljanje veze s jedinicama 3. armije JA posle oslobođenja Našica 16. aprila 1945 (vidi dok. br. 121, objašnjenje 5).

Organizacioni izvještaj:

Broj članova K.P. u našoj brigadi iznosio oko 220® članova.

Partijska organizacija naše brigade vodila je računa o svim pitanjima vojničkog i političkog rada među borcima. Partijski sastanci nisu održavani redovito, ali ipak prosječno svaka partijska jedinica održala je 5 što radnih, što teoretskih sastanaka. Partijske jedinice još uvjek ne uočavaju probleme svojih četa. One se bave općenitim pitanjima vojničkog i političkog rada. Partijski biroi također se redovito ne sastaju. Oni nisu rukovodioci u bataljonu i kod biroa se još ne vidi kolektivno vođenje brige o bataljonu. Razlog takvom radu, neredovitosti sastanaka jeste što sekretari partijskih biroa ne vode dovoljno računa o partijskom radu. To se naročito očitovalo kod sekretara IV. bataljona, a i kod sekretara I. bataljona.

U ovo proteklo vrijeme partija je više pažnje posvetila radu sa kandidatima. Kandidati dolaze i na radne i teoretske partijske sastanke. Broj kandidata se je povećao od prošlog izvještaja, ali neki kandidati su primljeni u partiju, neki su ranjeni ili poginuli, tako da se broj kandidata ne razlikuje vidno.

Primitku novih drugova u partiju posvećeno je više pažnje. One drugove koji su se pokazali dostojni da budu primljeni u partiju, primili smo ih. To su bili drugovi SKOJ-evci i kandidati.

[7]

SKOJ:

Skojevska organizacija naše brigade broji na licu 163 a po spisku 262. SKOJ-evci naše brigade bavili su se pitanjima političkog, vojničkog i kulturno-prosvjetnog rada u našoj brigadi. SKOJ-evci 9U u diskusiji među borcima istima tumačili najnovije političke događaje. SKOJ-evska organizacija je dosta mlada i ona kao takova ne može uspješno da rukovodi svom omladinom u brigadi. SKOJ-evski rukovodioci su mladi, neiskusni u rukovođenju, tako da im je dosta teško rukovoditi SKOJ-evskim organizacijama. SKOJ-evce bi uopšte trebalo učiti kako da rukovode organizacijama. U vojničkom radu SKOJ-evci su pomagali podizanju discipline kod boraca, podizali su autoritet rukovodiocima i vodili računa da organizuju izvršenje postavljenih zadataka. U kuiturno-prosvjetnom radu angažovanje SKOJ-evaca se znatno osjeća. SKOJ-evci nisu zaboravili prvi kongres[8] i neumorno se na isti spremaju, izabiru se delegati,

*** [8] U pregledu brojnog stanja partijske organizacije stoji da je ukupno bilo 240 članova (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-4/12, k. 895).**

[7] Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.

[8] Misli se na pripreme za Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske.

popularišе se I. kongres. U tu svrhu omladinci u I. i II. bataljonu izdaju omladinske listove. SKOJ-evska organizacija nije u ovo vrijeme dobila pomoć od partijske organizacije. SKOJ-u je potrebno dati pomoć, učeći ga vještini rukovođenja i organizacije a to ne mogu dati mladi sekretari partijskih jedinica. Takvu pomoć teže će dati i sekretari bataljona, ali oni koji bi tu pomoć mogli dati to ne daju. Sekretari bataljona premalo idu na sastanke SKOJ-evskih grupa. Sekretar brigade davao je pomoć SKOJ-u odlazeći na sastanke brigadnog komiteta SKOJ-a, dajući tude upute i savjete za rad. Također je postajala tijesna veza između sekretara brigade i srekretara brigadnog komiteta SKOJ-a. Sam sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a se mnogo bolje snalazi u radu otkada imamo jedan bataljon manje, t.j. četiri bataljona a vjerojatno da će se još bolje snalaziti kad budemo imali bataljone prema formaciji.

VOJNI RAD:

U borbama koje je vodila naša brigada u ovih mjesec dana* zapazile su se izvjesne greške kod naših rukovodioca. Naši su rukovodioci mladi i neiskusni i oni ne znaju u prvom redu, da pravilno iskorištavaju teško oružje. Također sadejstvo pješadije i artiljerije nije još uspostavljeno. Naši rukovodioci pa čak i komandanti bataljona (III. bataljon) ne znaju komandovati jedinicama. Oni ne znaju organizirati bitku. Ove nedostatke nije u potpunosti uočila partijska organizacija kao cjelina, ali partijska organizacija je neprekidno ukazivala na te nedostatke našeg komandnog kadra. Stvar je u tome, da je kadar uvjek novi te treba poslije svake borbe iznova raditi, a bilo je slučajeva da su već i vodnici i desetari komandovali svojim jedinicama. Dati čvrstinu rukovodiocima i učiti ih komandovati, to je sada osnovni zadatak u radu partijske organizacije kod nas.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi zahvaća svakim danom sve šire razmjere. Cim ima i malo slobodnog vremena izdavaju se džepne i zidne novine, održavaju se usmene novine i pri-

*** Brigada se u prvoj polovini aprila 1945. nalazila u rejonu Slav. Požege, u pozadini neprijatelja, i tamo vodila povremene borbe. Polovinom aprila ona se, sa ostalim jedinicama 6. udarnog korpusa, prebacila na sektor Našica, gde je učestvovala u borbama protiv nemačke 11. poljske vazduhoplovne divizije prilikom oslobađanja Našica (16. aprila). Kasnije, u drugoj polovini aprila, ona je učestvovala u borbama jedinica 12. udarne divizije u okviru operativnih dejstava 3. armije JA (vidi Arhiv VII, reg. br. 6-18, 19, 20/2, k. 883, reg. br. 5-2, k. 883, reg. br. 10-2, k. 486; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 596—599, i 636—640).**

redbe. Sav kvalitet u kulturno-prosvjetnom radu se poboljšava. Jedino još se nije pravilno pristupilo učenju nepismenih, te se tako ta važna grana zaboravlja. Tamo gdje se je tome poslu posvetilo pažnje, bilo je i uspjeha. Tako je u III. bataljonu jedan drug za nekih 20 dana naučio čitati i pisati. Isti je za svoju revnost pohvaljen od strane Štaba brigade i nagrađen pištoljem.

Kulturno-prosvjetni odbori spremaju se za proslavu Prvog maja sa programom. Vlada veliki interes kod boraca za kulturno-prosvjetni rad.[10]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR
N.[11] Bjelac

[10] **Uz ovaj izveštaj poslat je i pregled brojnog stanja partijske organizacije 12. proleterske udarne brigade, iz koga se vidi: da je jedan njen član bio u Divizijskom komitetu; da je imala 5 bataljonskih biroa sa 27 članova, 22 četne ćelije i 9. štapskih i ostalih ćelija: da je imala od 240 članova 170 oficira, 35 podoficira i 35 boraca, medu njima i 11 žena; da je prema socijalnom sastavu, bilo 54 radnika, 145 seljaka, 15 obrtnika, 12 nameštenika, 12 intelektualaca, 2 aktivna oficira i podoficira; da je prema nacionalnom sastavu bilo 95 Hrvata, 136 Srba i 9 pripadnika ostalih nacija; i da je imala 32 kandidata (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-4/12, k. 895).**

[11] **Nikola**

BR. 125

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA OMLADINE 12. UDARNE BRIGADE OD 29. APRILA 1945. RUKOVODIOCU OMLADINE 29. UDARNE DIVIZIJE JA I OBLASNOM ODBORU UJEDINJENOG SAVEZA ANTIFAŠISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE ZA HERCEGOVINU O REZULTATIMA TAKMIČENJA U BRIGADI[1]

RUKOVODIOC OMLADINE
XII. H N O U BRIGADE
Mostar 29/IV. 45. g.

RUKOVODIOCU OMLADINE XXIX. U. DIVIZIJE, OBLASNOM ODBORU USAOJ-a ZA HERCEGOVINU, RUKOVODIOCU OMLADINE X. BRIGADE I RUKOVODIOCU OMLADINE III. BRIGADE NARODNE ODBRANE

Dragi drugovi,

Šaljem vam dopis u kome se sastoje rezultati tačaka takmičenja, koje se sastoje u 15 tačaka koje je objavila naša X. brigada, a trajale su mesec dana — to jest od 1. aprila do 30. aprila, znači jedan mesec dana. Uglavnom ovaj mjesec dana protekao je kao udarnički mjesec, kako na frontu, takođe i po ostalim sektorima svoje izgradnje, to se najbolje vidi u sledećim tačkama i to:

1. — Naša brigada uništila je neprijateljskih vojnika: mrtvih 747, kroz iste operacije-' bilo ih je ranjeno 1047. Zarobljeno je neprijateljskih vojnika 183. Kroz ovo su se najbolje pokazali *Svetozar Mićanović* iz našeg IV. bataljona, koji je sam uništio 26 neprijateljskih vojnika. Takođe iz našeg I. bataljona *Nikola Pujić*, koji je sam uništio 19 neprijateljskih vojnika, isto tako iz našeg II. bataljona naročito se istakao 2. vod II. čete, koji je

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP u BiH. dok. 6328, reg. br. 33.

[1] Brigada je, sa ostalim jedinicama 29. udarne divizije, učestvovala u sarajevskoj operaciji. Ona je dejstvovala na pravcu Konjic — Ivan sedlo — Pazarić — Hadžići — Blažuj — Vrelo Bosne. Posle oslobođenja Sarajeva, 29. divizija je izvršila pokret preko srednje Bosne i Bosanske krajine ka Bihaću, odakle se, po naređenju Generalštaba JA od 20. aprila 1945, prebacila u rejon Prezida, gde je ušla u sastav 4. armije i učestvovala u tršćanskoj operaciji (vidi Arhiv VII, reg. br. 8-1 i 13-1, k. 395, reg. br. 5-6, k. 1147/1, reg. br. 11-8, k. 311 A; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga str. 571—580, 604—625).

samoinicijativno napravio napad i uništio veliki broj neprijateljevih vojnika koji su se povlačili prema Kiseljaku.[3]

U našem trećem bataljonu naročito se istakla II. četa jurišajući na Ivan Sedlo.[4]

2. — Obuka frontalnog ratovanja savladala se dosta prilično, a to se najviše vidi iz prošlih operacija koje je vodila naša brigada. Na inicijativu omladine, održano je 37 časova, da bi što uspešnije savladali pravljenje rovova, napada i dr.

3. — Najnoviju naredbu Generalštaba Jugoslovenske armije[5] sprovodimo uspješno, da bi zaista postali pravi Titovi vojnici. Na inicijativu omladine održano je 12 časova, na kojima se prorađivala »Disciplinska uredba«.[6]

4. — Naša brigada, kroz ovaj mjesec dana, zarobila je 300 pušaka, 37 mitraljeza, 12 mašinki, 30 pištolja, 25 kamiona, 10 motora, 5 bacača, 2 ispravna topa i 6 neispravnih, 40 kola, 20 živih konja, a uništila 200 (mrtvih), 50 bicikla, 2 radio-aparata, 2 mašine pisaće, 3 foto-aparata, 100.000 metaka, kao i nekoliko tovara sanitetskog materijala. Gore navedeni kamioni i kola bili su puni ostale ratne spreme i raznog materijala.

5. — Za ovaj protekli mjesec dana naša brigada je mobilisala 103 omladinca, dok smo dobili iz dopunskog bataljona Vojne oblasti XXIX. Ud. divizije 370 omladinaca.

6. — Naša brigada imala je priličan broj [primera] bratstva i jedinstva u proteklim borbama, može se navesti nekoliko primjera, kao na pr. Alija Nikšić, musliman, rodom iz Ljubuškog, i Đorđe Kisić, pravoslavni iz Bileće, držeći položaj u bratskom zagrljaju obojica su položili svoje živote. Drugi primjer, Janko Kujačić, pravoslavni, rodom iz Trebinja, i Ivan Skegro, Hrvat od Ljubuškog, takođe ginu u bratskom zagrljaju, na Ivan Sedlu. Primjera bratstva u našoj brigadi može se naći u većem broju, ne samo polažući u zajednici svoje živote, nego i u svakodnevnom našem radu.

[5] Jedinice 29. udarne divizije JA oslobodile su Kiseljak 7/8. aprila 1945. Tu je dejstvovala nemačka 181. pešadijska divizija (vidi Arhiv VII, reg. br. 5-6, k. 1147/1, reg. br. 11-8, k. 311 A).

[4] Posle osmodnevnih borbi protiv delova nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen« i 369. legionarske divizije i 9. ustaško-domobranske brdske divizije, 12. i 13. udarna brigada 29. udarne divizije JA zauzele su Ivan-sedlo 4. aprila 1945. i produžile gonjenje neprijatelja prema Sarajevu. Brigade su imale 113 mrtvih, 468 ranjenih (vidi Arhiv VII, reg. br. 13-1, k. 395, reg. br. 5-6, k. 11471).

[5] Odnosi se na naredbu o vojno-političkim pripremama jedinica JA za predstojeću ofanzivu radi konačnog oslobođenja naše zemlje (vidi dok. br. 95).

[6] Verovatno se odnosi na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. februara 1945. kojom se reguliše način pozdravljanja, oslovljavanja, odevanja i ponašanja pripadnika NOVJ (vidi Arhiv VII, reg. br. 2-1, k. 25A, reg. br. 5-1, k. 1147) .

7. — Po četama je održano po sedam konferencija, po bataljonima četiri, a po pitanju povratka naše brigade u Hercegovinu kao i daljnih omladinskih zadataka, vojnizacije sa kolom se postiže dosta prilično, prevaspitavanja na politički nivo naše omladine, radi se uglavnom sa tekućim materijalom. Takođe po pitanju USAOJ-a održavaju se redovno omladinske konferencije, da bi USAOJ obuhvatio sve poštene omladince. O sastavu nove Jugoslovenske vlade omladina je dosta prilično zainteresovana i upoznata.

8. — Sa omladinom na terenu održalo se 5 konferencija, iO sijela i 9 priredbi. Na svim se govorilo o jedinstvu omladine, vojske i pozadine, o sastavu nove Jugoslovenske vlade. Ovde su se naročito istakli bataljonski rukovodioci a naročito rukovodioc I. bataljona.

9. — Dužih teoretskih sastanaka, sa našom omladinom, održavaju se po bataljonima, gde su skoro svi bataljoni proradili »Ekonomski razvitak društva« kao i osnovne stvari koje treba da zna svaki skojevac, proradilo se po aktivima. Po svim bataljonima održalo se po 4 duža teoretska sastanka, sa svom omladinom, gde se »Razvitak društva« u podpunosti savladao. Kroz ovo se istakla omladina našeg II. bataljona.

10. — Omladina naše brigade doprinijela u sastav naših dopisa u sledećim člancima. Za list naše brigade bilo je 11 članaka, takođe za bataljonske listove većinom su sačinjavali omladinski članci, gde ih je bilo 53, za džepne novine bilo ih je 132. Za oblasni list dali smo 13 članaka. Članci su se uglavnom sastojali iz borbi i drugih konkretnih stvari. Kulturno-prosvetnih predavanja bilo ih je na inicijativu omladine 10, koja su se sastojala o postanku zemlje, čoveka i dr.

11. — Za naše ranjenike omladina naše brigade dala je 5 paketa u težini oko 50 kg, 70.000 kuna, 20 pisama. Za pomoć naših ranjenika naročito se istakla omladina našeg I. bataljona.

12. — Omladina naše brigade napisala je kolektivnih pisama omladini terena i omladini ostalih brigada, kao i bataljon bataljonu, u iznosu od 23 k. Pisma su se uglavnom sastojala kao drugarska pozdravna pisma, preko kojih smo se povezivali sa omladinom pojedinih srezova, davali interesovanje i polet za njihov dalji rad, kao i predlagali i ukazivali naše zadatke, da ćemo se boriti do konačnog uništenja fašizma. Sa brigadama smo preko svojih pisama držali puno poverenje u ostale naše jedinice.

13. — Omladina naše brigade naučila je od polupismenih 25, koji sada znaju čitati i pisati, od nepismenih naučeno je polupismenosti 16.

14. — Samovoljnih postupaka, ubistava nijesmo imali sem dva samoranjavanja.

15. — Omladina naše brigade u suzbijanju dezerterstva i pronalaženju samih organizatora dezertera: bilo je aktivnog učešća, uglavnom nijesmo imali ni jednog dezertera kao ni organizatora.

Ovo mjesečno takmičenje dalo je hitnijih rezultata koji se mogu vidjeti iz gore navedenih tačaka, ne samo da su se takmičile brigade sa brigadom nego u isto naš treći bataljon objavio je isto tačke ostalim našim bataljonima. Kako se vidi iz gornjih tačaka, takmičenje nije bilo samo između bataljona, već i između četa, vodova pa čak između boraca.

Kroz ovo čitavo takmičenje omladina se pokazala prilično dobra, a naročito naš. I bataljon.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mostar, 29. aprila 1945. god. Rukovodilac omladine XII. B.
Božo Cuzić

BR. 126

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE JUGOSLOVENSKE MORNARICE OD 30. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POMOĆNIK POLITKOMA
KOMANDE JUGOSLOV. MORNARICE
30 aprila 1945. god.

CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE

Partijska organizacija Jugoslovenske mornarice nije se razvijala onako brzo kao što se je razvijala sama mornarica. Dok se u razvoju mornarice mogu zapaziti nagli polet i jačanje kroz kratko vrijeme, partijska organizacija ne ide u korak sa tim razvojem. Naročito je nagli razvoj mornarice nastupio kapitulacijom Italije, kada je u naše ruke pao veći broj plovnih jedinica, parobroda i motornih jedrenjaka. Tada su jedinice NOVJ oslobodile skoro čitavu obalu i omogućile masovnu mobilizaciju, tada je i veći broj pomoraca prešao u redove naše vojske. Us-

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 82. fond CK KPJ.**

koro poslije toga (u oktobru 1943 *g.)*[2] formiran je Štab Mornarice koji preuzima rukovodstvo nad jedinicama i ustanovama koje su već postojale. VI. neprijateljska ofanziva je prisilila mlade jedinice naše vojske i mornarice da se postepeno povlače na otoke, dok se konačno glavnina mornarice nije koncentrisala na Visu.[3] U tom razdoblju, iako slabo organizovana mornarica sa neiskusnim rukovodstvom i ljudima, uspješno je riješila nekoliko krupnih zadataka. Tada se pristupa planskom organizovanju mornarice. Formiraju se štabovi sektora kojih je trebalo biti 6, prema podjeli Jadrana na 6 pomorsko-obalskih sektora. Prvi i šesti sektor nisu nikad bili ni formirani.[4] U to doba pada i prvi početak partijske organizacije. Prilikom formiranja Štaba mornarice partijska organizacija čitave mornarice brojila je oko 70 članova u 8 partijskih ćelija. Ćelije su postojale dvije kod Štaba mornarice, 2 kod Štaba IV. Sektora, 1 u III. Sektoru, 3 ćelije u II. Sektoru, dok u V. Sektoru partijske organizacije uopće nije bilo. Kasnije uspijeva uspostaviti partijske ćelije na nekim brodovima i to tako da se za nekoliko brodova stvara po jedna ćelija. Na ostalim brodovima, koji nisu imali ćelije, članovi KP pojedinci (u najviše slučajeva komesari) nisu živjeli partijskim životom. Partijska organizacija naoružanih brodova i radionica se najprije počela jačati. To zbog toga, jer im se najviše pažnje posvećivalo a i zato jer su u radionicama bili većinom klasno svijesni radnici iz primorskih gradova, a na naoružanim brodovima su se brzo provjeravali i izdizali borci kroz akcije i borbe. Najteže je bilo stanje na trgovačkim brodovima. Mornari tih brodova nisu prošli kroz borbu, nosili su sa sobom sve mane i greške nesolidnog života pomoraca od ranije, a kontakt sa inostranstvom, tuđi utjecaj, mogućnosti za švercovanje itd. — sve je to, pored osnovnog nedostatka a taj je bio pomanjkanje komunista, onemogućavalo razvoj partijske organizacije i političkog rada na trgovačkim brodovima. Daljnim razvojem na pojedinim naoružanim brodovima i u radionama formiraju

[2] Posle kapitulacije Italije oslobođen je veliki deo Dalmacije i ostrva na Jadranu i formirane su nove jedinice NOVJ. U tim uslovima, naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. oktobra 1943, formirana je Mornarica NOVJ. Njen štab je obrazovan 24. oktobra 1943 (vidi tom II, Bilten VŠ NOV i POJ, str. 355, knj. 10, dok. br. 203; tom VIII, knj. 1, dok. br. 41, 65 i 68; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 525—546, 560—582).

[3] Snage nemačke 7. SS divizije »Princ Eugen«, 114. lovačke divizije i 92. motorizovanog puka i ustaško-domobranske i četničke jedinice su krajem septembra 1943. otpočele koncentričan napad na oslobođenu teritoriju Dalmacije. Borbe su vođene sve do 12. novembra. Neprijatelj je tada uspeo da zauzme Split i najveći deo teritorije Dalmacije (vidi »Oslobodilački rat«, 1. knjiga, str. 541—546, 560—582).

[4] Zbog nepovoljnih uslova na krajnjem jugu i severu Jadrana nisu formirani 1. i 6. pomorsko-obalski sektor (vidi »Oslobodilački rat«, 1. knjiga, str. 572).

se partijske ćelije, koje se postepeno razvijaju da potpuno rukovode radom tih jedinica. Pomoćnici komesara u štabovima sektora nisu mogli objediniti niti dovoljno pomagati rad partijske organizacije a u II. i III. Sektoru dugo vremena nije bilo pomoćnika komesara. Zbog toga su (januara 1944) formirana sektorska partijska rukovodstva. Ta rukovodstva su sačinjavali, pored komesara i pomoćnika komesara sektora i rukovodioca SKOJ-a, sekretari partijskih ćelija sa naoružanih brodova i iz radionica. Sektorska rukovodstva su pomogla u jačanju i sređivanju partijske organizacije, a kasnije razvojem sektora (povećanje brojnog stanja, stvaranje novih jedinica), a i zato jer je partijska organizacija ojačala, sektorska rukovodstva su bila rasformirana (jula iste godine). Mjesto njih obrazuju se partijski [biroi] po flotilama brodova i radionama po principu bataljonskih biroa, sa kojima rukovodi pomoćnik komesara sektora. Na taj način je partijski rukovodilac preko biroa rukovodio čitavom partijskom organizacijom. Van ovih ćelija bilo je dosta drugova članova KP, koji su radili na raznim dužnostima, po lučkim kapetanijama, izvidnim stanicama i koji nisu živjeli partijskim životom.

Partijska organizacija IV. Sektora razvijala se najpravilnije i bila je najjača ne samo po broju članova nego i po kvalitetu komunista. Zatim dolaze partijska organizacija III. P.O.S.,[5] pa II., dok je najslabija bila partijska organizacija V.P.O.S. Prije oslobođenja obale (septembra 1944 g.) u čitavoj Mornarici bilo je oko 500 članova KP, 130 kandidata i 700 članova SKOJ-a, a brojno stanje Mornarice bilo je oko 6.000 boraca.

Oslobođenjem većeg dijela jadranske obale (Dalmacija i Boka) čitava Mornarica se našla pred novim i teškim zadacima. U rješavanju ovih zadataka pokazali su se svi nedostaci i slabosti partijske organizacije, a naročito rukovodilaca, tako na pr. partijnost članova koja je popustila u novim uslovima života, teoretska zaostalost, nepoznavanje stručnih pitanja itd. Ovi nedostaci su se naročito pokazali kod velikog broja nižih rukovodilaca.

Sve do formiranja partijskog komiteta u Mornarici i reorganizacije koja je izvršena u Mornarici u mjesecu martu o.g. organizacione forme su ostale nepromijenjene. U mjesecu martu je izvršena reorganizacija u podjeli jadranske obale tako da je sada čitava jadranska obala podijeljena na tri komande — Sjevernog, Srednjeg i Južnog Jadrana. Unutar pomorskih komandi izvršena je podjela na manje pomorsko-obalske komande, kojih ima u čitavom Jadranu 9.

[5] **pomorsko-obalskog sektora**

Prema direktivi CK KPJ[8] formiran je u februaru ove god. partijski komitet Mornarice, kojeg sačinjavaju komesar Mornarice, pomoćnik komesara, rukovodilac SKOJ-a, dva rukovodioca kao pojačanje (sekretarijat), zatim pomoćnici komesara pomorskih komandi i sekretar partijskog komiteta Komande mornarice .

Od oslobođenja obale na ovamo, partijska organizacija je brojčano ojačala, organizaciono se sredila a donekle ojačala i kvalitativno. Pored toga što je to rezultat rada i razvoja same organizacije, jednim dijelom je to zahvaljujući pomoći koju je dobila partijska organizacija Mornarice sa strane i to od Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju i Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku. Partjska organizacija početkom aprila o.g. imala je 19 biroa, 120 ćelija sa sveukupno 882 člana KPJ, 181 kandidata i 1.417 članova SKOJ-a. Najveći broj članova Partije je u štabovima i pomoćnim službama (398) i u mornaričkoj pješadiji (158), a ostalo u artiljeriji (101), naoružanim brodovima (82), trgovačkim brodovima (72) i radionama (71). Po socijalnom sastavu je najveći broj radnika (376) i seljaka (243), zatim namještenika (92), đaka (50), intelektualaca (45), vojnika (44) i obrtnika (32). Po nacionalnom sastavu je najviše Hrvata (755), zatim Crnogoraca (47), Srba (46), Slovenaca (29), ostalih (5). Brojno stanje Mornarice je tada bilo oko 12.000.

Partijski biroi postoje u svim bataljonima, flotilama i artiljerijskim divizionima, osim što u artiljerijskim divizionima Južnog Jadrana nema biroa. Bataljonski biroi nisu potpuni, jer veći dio četa nema pomoćnika komesara i komesari vrše dužnost i partijskih rukovodilaca. Partijske biroe flotila sačinjavaju, pored komesara, pomoćnika komesara i rukovodioca SKOJ-a, komesari brodova koji su u isto vrijeme sekretari ćelija. Partijska organizacija u bataljonima je malobrojna (oko 20 članova Partije prosječno), isto tako i u flotilama. Partijske ćelije su u većini slučajeva male, to naročito važi za četne ćelije i one na brodovima (4—5 članova), dok su veće po štabovima i raznim pomorskim ustanovama.

Ovako malobrojne partijske ćelije su nastale zbog težnje da se na brodovima stvore zasebne ćelije jer su brodovi po svojim zadacima i životu toliko odvojeni jedan od drugoga da nije uvijek moguće povezati članove Partije sa nekoliko brodova u jednu ćeliju.

Partijska organizacija P.[T] komande Sjevernog Jadrana (ranije II. P.O.S.) razvijala se prilično brzo i pravilno zahvaljujući tome što su se kroz akcije na brodovima i u bataljonima

[6] Odnosi se na pisma Centralnog komiteta KPJ od 14. januara i 6. februara 1945 (vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 3).

[T] Pomorske

brzo provjeravali i izdizali drugovi. Tako se na naoružanim brodovima i u jedinicama mornaričke pješadije prevaspitalo veliki broj novomobilisanih boraca i onih koji su prešli iz neprijateljskih jedinica. Partijski biroi i ćelije su stvarno rješavali zadatke i probleme koji su iskrsavali u jedinicama. Partijska organizacija je rukovodila političkim radom, a isto tako i na polju kulturno-prosvjetnog rada uložilo se je dosta truda. U toj partijskoj organizaciji teoretski rad je bio najbolji. Prorađene su osnovne stvari iz teorije Partije i iz organizacionog pitanja.

Sada je partijski rukovodilac u P. komandi Sjevernog Jadrana drug Zvonko Raos, koji je ranije bio član politodjela Mornarice. Po svojim sposobnostima on može da zadovolji, a od kada je na toj dužnosti može se zapaziti da se oslobađa nedostataka koji su kod njega izbijali zbog ličnih problema. Komesar P. komande drug Mamula Branko je dorastao za svoju dužnost i živošću koju on unosi u rad dobro se upotpunjava sa pomoćnikom.

Ova Komanda ima pred sobom zadatak da organizuje mornaričke jedinice i ustanove u Sjevernom Jadranu. Partijska organizacija ove Komande će jednim dijelom moći riješiti pitanje nižih rukovodilaca, a ostalo će trebati pomoć sa strane, naročito za pomorsko-obalske komande Rijeku, Pulj[8] i Trst.

Partijska organizacija P. komande Sjevernog Jadrana obuhvata sada organizaciju bivšeg III. i IV. Sektora. Ove su se organizacije ranije razvijale pod različitim uslovima tako da se i sada osjeća razlika medu njima. U partijskog oi'ganizaciji POK" Split je bolje stanje negoli POK Šibenik i Zadar. U POK Šibenik nije se dovoljno pažnje posvećivalo teoretskom radu a partijski rukovodilac nije dovoljno pomagao ćelijama. U toj organizaciji "ćelije nisu umjele rješavati dnevne zadatke. Osim toga u toj organizaciji je bilo više sektašenja u primanju u Partiju iz redova SKOJ-a i starih provjerenih boraca. Svi ovi nedostaci u manjoj se mjeri javljaju u POK Split. Tu je partijska organizacija više pažnje posvetila teoretskom izdizanju, ćelije su pravilnije uočavale probleme i rješavale ih. Partijska organizacija POK Zadar je nova, pošto je ta Komanda tek formirana. Ove razlike u kvalitetu i radu organizacija P. komande Srednjeg Jadrana potiču, kako je već spomenuto, zbog toga što su se one razvijale odvojeno, i dok organizacija POK Split ima iskusnije kadrove i svijesnije, većinom radnički elemenat, dotle ona u POK Šibenik je mlađa i po iskustvu kadrova, a osjećaju se posljedice slabog rukovođenja od ranijeg partijskog rukovodioca. Ove razlike već sada pomalo iščezavaju.

[9] **Pulu**

* **Pomorsko-obalske komande**

Partijski rukovodilac P. komande Srednjeg Jadrana drug Sažunić Zlatan je sposoban, teoretski dobro stoji. Jedini nedostatak mu je što mu manjka živosti u radu. Komesar drug Benko Matulić može također po svojim sposobnostima zadovoljiti na dužnosti iako se kod njega osjeća izvjesna potištenost zbog problema u svom privatnom životu.

Partijska organizacija PK Južnog Jadrana je također mlada organizacija. Prešavši sa otoka na oslobođenu obalu, pred organizacijom se postavilo da prihvati veliki broj novih boraca, vojnih rukovodilaca i radnika po preduzećima. Uz pomoć sa strane, koliko iz Mornarice, još više iz Crne Gore, organizacija rješava te zadatke. U omasovljavanju Partije ponešto se pretjeralo, primajući u Partiju bez dovoljnog provjeravanja. Naročito teško stanje je bilo u bataljonima pješadije, koja je skoro sva novomobilisana. Tu je zahvaljujući pomoći ipak uspjelo uspostaviti partijsku organizaciju. Također u brodogradilištu Tivat komunisti koji su došli sa strane učinili su mnogo da ono oživi. U artiljeriji još uvijek ima praznina, jer mnoge baterije nemaju niti jednog člana KP. Teoretski rad u partijskoj organizaciji Južnog Jadrana tekao je bez plana. Raniji partijski rukovodilac i komesar nisu bili dorasli toj dužnosti tako da je to ostavilo traga u samoj organizaciji. Ćelije nisu bile kadre rješavati pitanja koja su iskrsavala, niti su imale stvarnog sadržaja u radu.

Sadašnji partijski rukovodilac drug Aljoša Žanko je vrlo mlad kao rukovodilac. U radu se mnogo trudi ali se katkad kod njega očituje izvjesna nesređenost. Pored komesara druga Zarije Stojovića koji je staložen kao rukovodilac i teoretski prilično jak, on će ipak savladati tu dužnost.

Partijska organizacija Komande Jugoslovenske mornarice je, naročito od formiranja partijskog komiteta Komande, prilično sređena. Ćelije, kojih ima 5, brojne su tako da je trebalo u nekim formirati odeljenja i biro. Teoretski se obrađivalo osnovna pitanja iz teorije Partije i iz organizacionog pitanja, ali rezultat nije zadovoljavajući. Disciplina kod članova Partije nije dovoljno razvijena.

Među ovim ćelijama jest i ćelija škole i kurseva Mornarice, koja je u pogledu discipline, osjećanja odgovornosti članova i zalaganja u radu jedna od najboljih ćelija.

U partijskoj organizaciji na trgovačkim brodovima još nije uspjelo riješiti potpuno organizacione probleme. Imajući u vidu da će se kroz izvjesno vrijeme trgovačka mornarica odvojiti od ratne i da bi se već sada vodila takova politika kadra koja će omogućiti to odvajanje, formiran je partijski biro koji rukovodi partijskom organizacijom na trgovačkim brodovima. Biro sačinjavaju 6 drugova, od kojih su trojica stalno na okupu (rade u

istoj ustanovi), a trojica sa brodova. Radom biroa rukovodi neposredno partijski komitet Mornarice. Biro je u dosadašnjem radu dosta učinio na jačanju partijske organizacije na brodovima, ali pored toga on po sastavu još nije dovoljno jak, tim više što će on trebati, kad se trgovački brodovi odvoje od trgovačke mornarice,[10] samostalno rukovoditi partijskom organizacijom trgovačkih brodova. Od oko 25 parobroda na kojima partijskim i političkim radom rukovodi ovaj biro, na 15 brodova uspjelo je formirati partijske ćelije. Na ostalim parobrodima ima pojedinih članova Partije (komesari) a na motornim jedrenjacima politički rad pada na SKOJ-evsku organizaciju. Išlo se za tim da se na svim parobrodima, naročito na onima koji putuju u inostranstvo, uspostave partijske ćelije. Ove partijske ćelije su male po broju, mlade i po iskustvu samih članova, ali se pokazalo da zajedno sa aktivom SKOJ-a mogu uspješno raditi na brodovima.

Razvoj i rad organizacije SKOJ-a u Mornarici usko su vezani za razvoj koliko partijske orgaizacije toliko i čitave Mornarice. Mlada i malobrojna partijska organizacija glavne snage crpila je iz SKOJ-a, a djelovanje SKOJ-a u omladinskim masama omogućavao je da se sprovedu u život zadaci partije. U samim redovima SKOJ-a odgojilo se dosta dobrih mladih komunista koji su primljeni u KP. Danas organizacija SKOJ-a predstavlja ozbiljnu snagu koja bi još više došla do izražaja kad bi se organizacija SKOJ-a naučila da pred sebe stavlja i rješava konkretne zadatke koji su od važnosti za čitavu Mornaricu. Sablonska podela rada u SKOJ-evskim aktivima, nagomilavanje bez plana mnogih zadataka i krutost u nastupu i držanju omladinaca smetali su pravilnom razvoju SKOJ-a. Činjenica da u Mornarici ima veliki broj neobuhvaćenih omladinaca (oko 2200) pokazuje da SKOJ u svom radu sektaši prema omladini. Od strane partijske organizacije nije se dovoljno pažnje posvećivalo SKOJ-u. Aktivi SKOJ-a često puta su radili potpuno odvojeno, bez ikakve pomoći i uvida od strane partijskih ćelija. Ovaj nedostatak u našoj partijskoj organizaciji u posljednje vrijeme se otklanja.

Partijska konferencija Mornarice pokazala je da u našoj partijskoj organizaciji ima dosta nedostataka, isto tako u radu komunista, njihovom sudjelovanju u izgradnji Mornarice, njihovom stavu prema zadacima koji se danas postavljaju.

Partijska rukovodstva još se nisu izdigla do stvarno rukovodeće uloge, njihova pomoć organizaciji nije dovoljna. Ćelije još ne umiju rješavati konkretna pitanja iz života i rada jedinica, niti svi članovi Partije učestvuju u rješavanju tih pitanja.

[10] **Pogrešno; treba: ratne mornarice.**

Najbolje se vidi iz političkog rada, koji je dobrim dijelom tekao bez pomoći ćelije, prepušten samo pojedincima, kako je rad ćelija bio nepotpun. Zanemarivanje teorijskog rada u partijskoj organizaciji u kojoj su kadrovi tako mladi i neiskusni kao što su u našoj, ima već sada posljedica. Naročito ćelije štabova i raznih ustanova, koje imaju više mogućnosti za teorijski rad, ne posvećuju mu dovoljno brige, tako da naši rukovodioci i oficiri većinom stoje slabo teoretski. Nedovoljna briga za kandidate, slaba pomoć partijske organizacije SKOJ-u, sektaški stav u primanju u Partiju iz redova SKOJ-a i starih provjerenih boraca — također je još uvjek nedostatak u radu naše organizacije. Činjenica da našim komunistima manjka partijske discipline i osjećaja odgovornosti, naročito rukovodiocima, govori o tome da naše ćelije nisu mnogo učinile na podizanju partijnosti članova KP.

Na partijskoj konferenciji, zbog toga što Mornarički komitet nije potpuno shvatio karakter konferencije, govorilo se je samo o nedostacima a nije se iznijelo rezultate i uspjehe partijske organizacije u izgradnji mornarice. Partijska organizacija je bila ta koja je organizovala i predvodila u izgradnji mornarice od njenih prvih početaka do danas. Zalaganjem u prvom redu komunista postignut je udarnički tempo u osposobljavanju postrojenja, brodova, organizacije transporta, zatim u podizanju borbene sposobnosti jedinica. Ali danas da bi se ostvarili zadaci koji stoje pred Mornaricom, tj. da se stvori jaka i disciplinovana vojska, nezavisna mornarica budno čuvana od svačijeg utjecaja, da se osposobi veliki broj prijeko potrebnog stručnog kadra, naša partijska organizacija treba da se mnogo više založi u radu negoli do sada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik politkoma
Edo Santini

BR. 127

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 4. DIVIZIJE (BEOGRADSKE) KNOJ OD 30. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U MARTU I APRILU[1]

DIVIZISKI KOMITET
BEOGRADSKE DIVIZIJE
K. N. O. J.
30 april 1945 g.

Izveštaj za period
mart i april 1945 g.

CENTRALNOM KOM. KOM. PART. JUGOSLAVIJE.

Šaljemo Vam izveštaj o stanju i radu part. organizacije u diviziji.

Članova Partije ima 848, i to:

Radnika: industrijskih — 42; zanatlija — 109; poljoprivrednih — 60

Seljaka: siromašnih — 332; srednjih — 148; bogatih — 36.

Intelektualci: đaka — 77; studenata — 30; st. diplomiranih —6; priv. namještenika — 4; oficira — 1; slobodne profesije — 3.

Srba: 556, Hrvata — 80, Slovenaca — 15, Crnogoraca — 186, Makedonaca — 4, Mađara — 2, Čeha — 1 i Muslimana — 4.

Part. staž: do 1941 g. — 22; do 1942 g. — 50; do 1943 g. — 133; do 1944 g. — 340; do 1945 g. — 303.

God. starosti: do 20. god — 166: do 25. god. — 414; do 30. god. — 163 a preko 30. god. — 105.

Isključenih: 3.

Kažnjenih: 19.

Part. jedinica: 67.

Part. foruma (rukovodstava) — 12 bataljonskih i 1 diviziski.

Zena: 11 — od tog broja 3 intelektualke, 9 seljanki, 4 Srpkinje, 4 Crnogorke, 2 Hrvatice i jedna Slovenka.

Stanje partijske organizacije još ne zadovoljava. Još nijesmo uspjeli da četnu part. jedinicu uzdignemo i osposobimo da može da rukovodi sa životom i radom u četi.

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 81, fond CK KPJ.**

Cesto se dogodi da pojedini članovi Partije naprave neku grešku, a da u tom slučaju njihova part. jedinica ne interveniše iako su greške velike — kao na primjer: pijančenje, odlaženje iz kasarne bez dozvole, neizvršavanje zadataka itd.

Kada se postavi neki zadatak pred partisku jedinicu, ne zauzima se dovoljno da objasni važnost i značaj tog zadatka da bi se uspješno riješio — kao pripreme za: Omladinsku nedelju,[2] takmičenje i part. konferencije.

Partiska organizacija ne učestvuje kao cjelina u izvršavanju zadataka, ne zna da zaposli svo članstvo u radu te često rad zavisi od aktivnosti i savjesnosti pojedinaca — obično rukovodioca. Zbog ove nepravilnosti jedan velik broj članova ne osjeća se dovoljno odgovornim a ne može se dovoljno ni kontrolisati.

Part. organizacija nije imala pregleda i kontrolu nad čitavim ljudstvom, naročito nad drugovima koji rade u intendanturi i sanitetu i drugim pomoćnim službama, te su se često događale nepravilnosti — na primjer: nepravilna dioba hrane, odjeće itd. Na tim poslovima su većinom bili dati najslabiji komunisti, jer su se zadaci tih službi potcjenjivali.

Još ima drugova koji nijesu ušli u organizaciju iako za to imaju uslova. Sada više nije razlog međusobno nepoznavanje, nego neaktivnost i nesavjesnost a negdje i oštar kriterijum.

Po našem mišljenju Diviziski komitet je na vrijeme uočavao nedostatke i pomagao otklanjanju istih, ali bataljonski biroi zbog nesamostalnosti, a ima i neaktivnosti, nijesu uspijevali da direktive na vrijeme i pravilno sprovedu u djelo.

No, pored ovih nedostataka mi smo znatno popravili stanje u diviziji. Do sada nije zapaženo da ima neprijateljskih elemenata u organizaciji, jer je sastav ljudstva takav da bi nam se to moglo dogoditi, te je na to skrenuta pažnja svim part. jedinicama.

Za ovo vrijeme organizovali smo rad za Omladinsku nedelju i održali partiske konferencije u okviru brigada, jer do sada nije bilo uslova za partisku konferenciju u okviru divizije.

Pored postignutih rezultata u toku pripreme i trajanja Omladinske nedelje, bili su i sledeći nedostaci: Part. organizacija nije bila dovoljno aktivna za čitavo vrijeme. Bataljonski biroi prenijeli su direktive, te je skoro čitav rad prenešen na SKOJ, smatrajući da je to stvar SKOJ-evske organizacije. Takmičenje se nije iskoristilo za popravljanje nedostataka unutar jedinice, nego se više radilo na zadacima izvan jedinice — prikupljanje pomoći, rad na terenu, obilaženje itd.

Partiske konferencije nijesu pravilno shvaćene, jer su to bile prve konferencije skoro za čitavo naše članstvo. U svim

[1] **Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3**

brigadama nijesu konferencije bile jednake, negdje su referati bili nepotpuni a diskusija i postavljanje pitanja logični i pametni, negdje su referati zadovoljili a diskusija i pitanje podbacili. Vojnički referati su najmanje zadovoljili. U diskusiji srazmjerno učestvuje vrlo mali broj. Kroz politička pitanja i diskusiju uočilo se da drugovi ne poznaju današnju situaciju, naročito odnose među saveznicima. Povremeno konferencije su bile mrtve ili su se pretvarale u prazno teoretiziranje, gde se uočilo da bataljonski biroi nijesu izvršili pripreme. Pitanja u jedinici su pretresana i dosta dobro objašnjena. Poslije brigadnih konferencija održavale su se bataljonske konferencije gdje je bilo prisutno sve članstvo iz bataljona i na njih prenešene direktive sa brigadne konferencije. Na brigadnim konferencijama odredili smo delegate za Pokrajinsku partisku konferenciju za Srbiju.[3]

U diviziji imamo 74 kandidata.

Radnika- industrijskih — 9; zanatlija — 7; poljopr. — 4.

Seljaka: siromašnih — 20; srednjih — 14; bogatih — 4.

Intelektualaca: studenata — 3; priv. namještenika — 3.

Srba — 30, Hrvata — 12, Slovenaca — 5, Crnogoraca — 26, Muslimana — 1. Žena — nema.

U radu sa kandidatima bilo je nepravilnosti što su pojedince kandidovali, a nijesu ih pozivali na radnim part. sastancima smatrajući da takovi ne mogu biti prisutni. Pojedine jedinice ne znaju da ih upotrijebe za rad, jer nijesu znale kako sa njima raditi i kako ih kontrolisati.

U diviziji ima SKOJ-evaca 1290, i to:

Radnika: industrijskih — 106; zanatlija — 204, poljoprivrednih — 85.

Seljaka: siromašnih — 352; srednjih — 194; bogatijih — 106.

Intelektualaca: đaka — 103; studenata — 25; podoficira — 3; slob. prof. — 12.

Srba 719, Hrvata — 246, Slovenaca — 80, Crnogoraca — 195, Makedonaca — 38, Muslimana — 7 i Slovaka — 5.

Rad organizacije SKOJ-a još ne zadovoljava. Četni aktivi i bataljonski komiteti nijesu postali rukovodioci neorganizovane omladine u jedinici. Organizacija SKOJ-a nije uspjela da upozna neorganizovanu omladinu sa plemenitim osobinama organizacije te ljubav i želja za nju nije velika kod neorganizovane

[3] Reč je o Šestoj pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, održanoj maja 1945. Ova konferencija je, na osnovu odluke Centralnog komiteta KPJ od juna 1944. o stvaranju Komunističke partije Srbije, pretvorena u Prvi osnivački kongres KP Srbije (vidi »Peti kongres Komunističke partije Jugoslavije«, str. 212—213, Kultura, Beograd, 1948).

omladine. Nijesmo uspjeli da omasovimo organizaciju sa intelektualcima, jer još pojedine jedinice imaju nepravilan stav prema njima. Sastanci su prazni i mrtvi jer rukovodstvo ne zna da dodijeli rad omladini koji bi ih oduševljavao. Jedno doba organizacija je griješila u svom radu što je pred sobom postavila zadatak da ona treba da kontroliše život i rad rukovodioca. No i part. organizacija nije imala dovoljno razumijevanja da organizaciji SKOJ-a pruži veću pomoć. Iako prilično nedostataka organizacije u radu Omladinske nedelje postigla je vidnih uspjeha i uspjela da otkloni jedan dio svojih nedostataka.

Divizija u svom sastavu ima oko 8.500 boraca a od toga 2.500 onih koji su dobrovoljno došli u vojsku. Ako se uzme da su svi dobrovoljci politički sigurni, mada oni nijesu kroz borbu provjereni, ovaj broj pretstavlja apsolutnu manjinu. Ostatak naše vojske bio je duže ili kraće vrijeme u nekoj od neprijateljskih vojski. Priroda zadataka naše divizije otežava nam da ovo ljudstvo sve provedemo kroz borbu.

U diviziji ima oko 3.500 boraca koji su ovih dana došli iz Srpske divizije Narodne odbrane[4] i Makedonskog korpusa[5], a koji ne samo što nijesu politički obrađeni nego je velik broj nepravilno orijentisan te se ne mogu računati kao neka vojnička snaga.

Može se očekivati da bi u borbi ovo ljudstvo bilo uporno i izdržljivo. Neki bataljoni koji su se nalazili na terenu Bosne i Srbije pokazali su dobre rezultate u borbenosti i izdržljivosti.

Do sada nijesmo mogli otkriti neko grupašenje unutar jedinica, ali ima pojedinaca koji prihvataju razne četničke parole i izražavaju negodovanje po ovom ili onom našem stavu ili naredbi. Ovakve izvlačimo iz jedinica i šaljemo u kažnjeničke jedinice na front.

Kod Makedonaca koji se nalaze kod nas primjećuje se neki strah od bugarske prevlasti u Makedoniji, dok prema Srbima imaju više poverenja. Znalo se napraviti niz grešaka prema njima — poređujući ih prekomjerno na dužnosti ili dodeljujući im teže zadatke, što oni ćuteći prelaze preko toga.

U zadnje vrijeme osjeća se priželjkivanje kraja rata, pored ostaloga i radi toga da se skine uniforma i da se pođe kući.

Disciplina nije učvršćena pored svih nastojanja i mjera koje se preduzimaju. Zapaža se da jedan dio kadra ima nevojničko držanje bilo na ulici ili u kasarni. Disciplina je popustila dolaskom novih boraca, koji su nam unekoliko razvodnili jedinicu.

Iako mladi rukovodioci na političkom polju postignuti su uspjesi: unesen je jedinstven plan rada u čitavoj diviziji koji se

[4] **Odnosi se na 5. diviziju (srpsku) KNOJ-a.**
[5] **Misli se na 15. udarni korpus JA.**

dopunja sa pitanjima dnevne štampe i pitanjima koja se pojavljuju u jedinici. Naši komesari još nemaju pravilnog takta i načina u radu, istupaju pred borcima nepripremljeni. Primjer: komesar dolazi na konferenciju, dežurni čete ili bataljona komanduje mirno, prilazi komesaru i raportira mu koliko ima prisutnih boraca, komesar ispriča referat, često propraćen sa frazama i odlazi. Komesari čete i bataljona često prolaze pored vojničkih pitanja kao da ih nijesu ni uočili i kao da se to njih ne tiče — jer je to stvar komandanta odnosno komandira, i obratno. Ova pojava izaziva nesklad i nekoordinaciju rada. Osjeća se da je otupila oštrica komesara po pitanju držanja prema vanjskom svijetu.

Rukovodeći kadar u našoj jedinici je potpun sem jednog malog broja za razne stručne službe, oni su većinom borci iz 1941 god. ili iz 1942 g. i kao takvi prekaljeni i sigurni. Zbog toga što su uslovi za rad i za život drukši teško se snalaze u radu, u načinu nastupanja, ophođenju i držanju kako u gradu tako i u kasarni.

Sva ova pitanja Div. komitet je blagovremeno uočio i poduzeo potrebne mjere. Po brigadama su oformljeni trupni kursevi za vojničku nastavu. U političkom pogledu postavljeni program prorađuje se u prisustvu svih političkih rukovodioca u brigadi i po mogućnosti i vojničkih, pa se onda prenaša na borce. Postavljeno je pitanje obaveznog rada na ličnom uzdizanju štabova i komandi četa.

Oformljeni su propagandni otseci prema naredbi druga Tita,[0] ali oni još nijesu došli do izražaja. Razlog je za ovo što su rukovodioci mladi, neiskusni i ne mogu da pruže potrebnu pomoć.

Naša štampa u vidu bataljonskih listova i četnih zidnih novina obiluje sa nedostacima. Često srećemo članke politički neispravne — »ljevičarenje«, članke koji protivureče naređenjima ili nema nikakve veze sa životom i radom jedinice. Kulturne priredbe nijesu na visini. Na pitanju likvidiranja nepismenosti postiglo se najviše i sada nemamo velik broj nepismenih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Ilija Mugoša

[6] Odnosi se na naredbu od 13. decembra 1944. o organizaciji propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u NOVJ (vidi tom II, Bilten VS NOV i POJ, str. 559),

BR. 128

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 5. DIVIZIJE (SRPSKE) KNOJ OD 30. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Beograd

Dragi drugovi,

Naša divizija formirana je poslije oslobođenja Srbije od jedinica koje su bile pri komandama mjesta, područja, iz raznih odreda, i onih koje su bile pri NO odborima. Ljudstvo koje je došlo u našu diviziju novomobilisano je, od kojih je jedan dobar dio bio u neprijateljskoj vojsci (Dražinoj, nedićevcima, ljotićevcima itd). U jedinicama u kojima je ovo ljudstvo bilo prije dolaska u našu diviziju vrlo se malo politički radilo. Kadar koji je došao u diviziju sa ljudstvom nije bio dorastao za dužnost koje su im povjeravane. Divizija se je postepeno oformljavala,- tako da je taj period trajao više od tri mjeseca, a još ni danas nije u potpunosti oformljena i učvršćena. No i pored toga Partijska organizacija u diviziji imala je izvjesnih uspjeha u svome radu, mada taj rad ni iz daleka još ne zadovoljava. Partija u diviziji je organizaciono postavljena, tako da danas broji 115 ćelija, 19 komiteta sa Divizijskim, 1419 članova i 189 kandidata. U svim četama, kao i jedinicama (sem vodova i pomoćnih jedinica) formirane su ćelije, koje su, ukoliko imaju više od 16 članova KP, izdijeljene na odjeljenja, i formirani biroi ćelija. Od formiranja divizije, organizacija je primila 292 novih članova, samo u dvije[3] brigade.

Poslije moga dolaska, tj. poslednja dva mjeseca održali smo 3 sastanka Divizijskog komiteta i obišao sam u I, II i III brigadi sve, osim 3 bataljonska biroa, ćelije i neko ćelijsko odjeljenje, kao i neke sastanke sa SKOJ-em, komesarima četa u jednom bataljonu i komesarima bataljona u III brigadi. Posjetio sam okružne komitete, tj. partijske organizacije, od kojih sam pokupio podatke i njihova zapažanja o radu naših jedinica.

[1] Original Opisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 80, fond CK KPJ.

*** Divizija je formirana početkom januara 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 15-1, k. 222).**

[3] Reči »novih članova« i «u dvije« dopisane su mastilom, iste boje kao i u potpisu sekretara Divizijskog komiteta.

U I brigadi Partijska organizacija ima najmanji broj članova, a i rad u ovoj brigadi slabiji je nego u ostalim. Komunisti u ovoj brigadi ne žive partijskim životom, tj. ne održavaju redovno radne i teoretske sastanke, što je jedan od glavnih uzroka da se Partijska organizacija kao cjelina slabo osjeća. S druge strane, Partija u ovoj brigadi se ne angažuje za rešavanje problema, koji se pojave u jedinicama, već obično pojedinci, sekretari organizacije, komesari ili komandanti, obavljaju sami poslove, koje treba Partija da svršava. Iz toga proizilazi da često puta komande četa ili pojedini štabovi bataljona zamenjuju biroe, te tako komunisti u mnogo slučajeva gledaju Partiju kao komandujuću organizaciju, kao i firersko držanje nekih partijskih rukovodioca. Ovo izaziva da se članovi Partije nepravilno odgajaju, ne preciziraju se zadaci, nema zdrave kritike u cilju da bi pomogli jedan drugome u otklanjanju grešaka i nedostataka, ustručavaju se kritikovati starješine i kolebljivi su u donošenju odluka i kazni za pojedine rukovodioce. Ima slučajeva da su su zbog nepartijskog života pojedini stariji komunisti podivljali, zaboravili se prosto da su komunisti, napravili niz krupnih grešaka, te da se moraju isključiti iz Partije i staviti pod sud. Neredovno održavanje sastanaka prouzrokovalo je još i to da se na sastancima koji se održavaju nagomila mnogo problema, svi se ne obuhvate, i obično se takvi sastanci oduže, rasplinu, te ne daju željene rezultate. Osjećaj odgovornosti pred Partijom, disciplina, budnost i konspiracija su slabi kod komunista. Partijnost je uopšte niska. Rukovodioci ne obilaze dovoljno, a ukoliko obiđu, više je to kontrolorski a ne daju dovoljno pomoći, naročito dolje ćelijskim odeljenjima, odnosno ćelijama, tako da ove nijesu u stanju da uočavaju probleme u jedinicama, reagiraju na njih na vrijeme, i uopšte pravilno rukovode jedinicom. Članovi biroa ne obilaze ostale ćelije, odnosno jedinice i ne osjećaju se kao partijska rukovodstva. Kazni je bilo: isključenih 11; a kažnjenih strogim ukorom, ukorom i opon nom 51. Kazne ne deluju pozitivno zbog toga što se ne objasni dovoljno težina greške, kao cilj i potreba date kazne, zbog čega, kao i diktatorskog držanja pojedinih rukovodioca prilikom obilaska, kod partijaca je zavladao strah od Partije i kazni. Komunisti više rade činovnički, iz zvanične dužnosti prema položajima, nego iz ljubavi prema Partiji i kao komunisti. Udaljili su se od boraca i ne pokazuju dovoljno ljubavi i brige za njih.

U ovoj brigadi malo se sektašilo u odnosu na prijem u Partiju, tako da imamo van Partije drugova koji su bolji od pojedinih članova. Sa kandidatima se takođe nije dovoljno radilo. Na teoretske sastanke, kao i pojedine radne, kojih je malo, pozivaju se; no u pojedinačnom radu, koji treba da se sastoji u ispitivanju njihove prošlosti, ličnog života, osobina i kvaliteta,

postavljanju zadataka, kontrolisanju i ukazivanju na greške, s obzirom na mladost komunista koji sa njima rade, malo je urađeno.

Teoretski rad takođe je slab, ne razvija se ravnomjerno u svim jedinicama. Nema dovoljno sistema u prorađivanju materijala. Teoretski sastanci se ne održavaju redovno, a pojedinačnog rada ima vrlo malo. Nivo teoretske izgradnje je na vrlo niskom stupnju. Prorađivalo se: »Učenje o Partiji«, »O kadrovima«, »O masovnom partijskom radu«, kao i direktivni članci iz »Borbe«.

Organizacija SKOJ-a postavljena je u svim jedinicama, tj. u svim jedinicama postoje aktivi, kao i brigadni i bataljonski komiteti, u kojima su, izuzev nekoliko, članovi Partije. Partija nije dovoljno shvatila važnost rada sa SKOJ-em, nije mu pružila dovoljno pomoći, nita ga pravilno koristila, angažujući ga u radu po konkretnim pitanjima, koja je Partijska organizacija postavila pred sebe. SKOJ u brigadi osjeća se, ali u radu nije uspio da angažuje ostalu omladinu, od kojih je prilično odvojen. Rad SKOJ-a nije takođe usklađen sa radom KP.

U II brigadi imamo iste probleme kao i u prvoj, samo što se ovi postavljaju tako u izvjesnoj mjeri u blažoj formi. Za razliku od prve u odnosu na prijem u Partiju, tamo se prešlo u drugu grešku. Primanje u Partiju bilo je prilično masovno (kriterij blaži), što je prouzrokovalo da se Partijska organizacija u ovoj brigadi, koja je neučvršćena, prilivom novih prilično razvodnjela, mada novoprimljeni članovi većinom su dobrog kvaliteta i u jačoj organizaciji mogu da se razviju u dobre komuniste. Sastanci u ovoj brigadi održavaju se redovnije, mada ni u njoj komunisti nijesu živjeli partijskim životom. Imamo slučaj da je u jednom bataljonu, koji je bio najbolji u toj brigadi, Partija se zanijela uspjesima i rad popustio. U ovoj brigadi griješilo se u odabiranju kadrova za rukovodioce, s tim što prilikom odabiranja rukovodili su se u pojedinim slučajevima uzimanjem onih koji su znali fino da pričaju, ne vodeći dovoljno računa o njihovim karakternim osobinama i kvalitetima.

III brigada razlikuje se od ove dvije u tome, što se u njoj partijski sastanci, osim pojedinačnih slučajeva, kako radni tako i teoretski održavali redovno, ali ni u ovoj brigadi komunisti nijesu živjeli punim partijskim životom. U ovoj brigadi, kao i u diviziji Partija se najviše osjeća u II bataljonu, naročito u uništavanju neprijatelja. Odluke sa sastanka Divizijskog komiteta i ostalih nižih foruma prenose se, ali se ne sprovode u život.

Partijska organizacija IV brigade nema ništa karakteristično što nije navedeno u ovim brigadama, a sve navedeno može se primenjivati i na njih. Ima samo to da je skojevska organizacija u ovoj brigadi najmasovnija po broju, a najslabija po

kvalitetu. Jedan od razloga je taj, što do prije nekoliko dana nijesmo imali rukovodioca SKOJ-a u ovoj brigadi, i Partija je najmanje poklonila pažnje SKOJ-u.

Odluke sa sastanaka, pa čak i Divizijskog komiteta, osim III brigade nijesu prenošene u potpunosti niti sprovođene u život U vezi s tim što za sve članove Partije, koji se nalaze u našim jedinicama, nemamo podataka, kako su došli u Partiju, i da ima pojedinih članova neprijateljski nastrojenih, postavljeno je pred Partijsku organizaciju provjeravanje članova Partije i SKOJ-a, a po mogućnosti i boraca uopšte, koje je u toku. Prilikom provjeravanja otkriveni su: jedan partijac delegat voda u IV brigadi koji je ubijao naše drugove i jedan skojevac koji je takođe zlikovac. Postoje podaci koji se provjeravaju za jednog komesara čete, zatim vodnika i delegata voda da su zločinci i neprijateljski agenti.

Partijska organizacija u našim jedinicama svugdje je povezana sa partijskim organizacijama na terenu, samo još nema dovoljno saradnje i pomoći jednih drugima. Okružni komiteti omogućili su da je kroz niže kurseve, koje oni održavaju, prošlo priličan broj[4] partijaca iz naših jedinica. SKOJ je slabo povezan sa skojevskim organizacijama na terenu. Jedino se osjetila saradnja prilikom proslave Svjetske omladinske nedjelje.

Naše jedinice ni iz daleka ne liče na vojsku, kakva treba da bude narodna odbrana. Prije svega disciplina je kruto sprovođena, bez da je politički objašnjen njen značaj i potreba tako, da se ljudstvo prosto zaplašilo. Spoljna disciplina vidi se u jedinicama, ali izgleda samo na oko, tj. u prisustvu rukovodioca. Slabo vojničko stanje u diviziji najbolje se ogleda u nedovoljnom zalaganju za čišćenje terena i uništavanju neprijateljskih grupica i pojedinaca, koji skoro nesmetano vršljaju po terenu Koga kontroliše naša divizija. Samoinicijative nema ni kod štabova, a da i ne govorimo o nižim rukovodiocima i borcima. Ima čak i neizvršavanja naređenja. Birokratsko držanje štabova ogleda se najviše u neredovnom obilaženju jedinica, desetina i vodova, već se skoro sve svodi na piskaranje i rad u kancelariji. Ukoliko se i obilazi, više je to kao neka kontrola, bez da se ljudima ukaže i pruži pomoć na konkretnim pitanjima koja se u jedinicama zapaze. Prilikom obilaska držanje rukovodioca obično je visoko, štabovi i komande ne žive zajedno sa borcima i kod boraca je zavladao izvjestan strah od rukovodioca, prilikom obilazaka. Kod vojničkih rukovodioca nema dovoljno partijnosti i ljubavi prema Partiji (dva komandanta bataljona, stari borci, isključeni su iz Partije, jedan kažnjen ukorom, a sva tri degradirana). Rukovodioci su većinom mladi, a i ukoliko su

[1] **Reči »priličan broj« dopisane su mastilom, iste boje kao u potpisu.**

stariji borci, teško se snalaze u ovim uslovima, koji se u mnogome razlikuju od onih na frontu odakle je većina njih došla. Ima poteškoća u tome, što je teren koji kontrolišemo ogroman, ljudstvo razbacano prilično opterećeno sa dužnostima (straže, patrole i si.), nema prevoznih sredstava i jedinice su brojne. U cilju osposobljavanja nižeg vojničkog kadra (vođa patrola, odeljenja i vodnika) pri štabu divizije i brigadama organizovani su vojnički kursevi.

Saradnja sa OZN-om, milicijom i drugim ustanovama nešto se popravila, naročito posle sastanka Štaba divizije sa štabovima brigada, kao i predstavnika OZN-e svih okruga Srbije, koji je puno koristio. Ova saradnja još ne zadovoljava.

Politička svijest kod boraca vrlo je niska, a ima ih i sa neprijateljskim shvatanjem. Borci ne poznaju čak ni osnovne stvari (AVNOJ, ASNOS, JNOF, USAOS). Plan političkog rada ne sprovodi se sistematski, već po nahođenju pojedinih rukovodioca. Komesari su se predali kancelarijskom radu, a njihov politički rad i odnos prema borcima krut je i zvaničan. Kod boraca pa i pojedinih rukovodioca osjeća se u priličnoj mjeri šovinizam u odnosu na Makedonce, Arnaute i Bugare, koji žive u okviru naših granica, ne sprovodi se u dovoljnoj mjeri bratstvo sa ostalim narodima Jugoslavije, kao i sa Bugarskom, dok je sa Crvenom armijom, odnosno sa SSSR-om ostvareno. Primjećuje se ipak da se kod boraca probudio interes za političkim radom. Borbenost i moral boraca se povećava, što najviše zavisi od rukovodioca. Mržnja protiv neprijatelja nije još na dovoljnoj visini . . .

U odnosu prema narodu griješi se sa jedne strane na taj način što se pojedini naši borci grubo ophode prema narodu, tako da ima čak pojedinih slučajeva psovke ili šamaranja, mada su to rijetki slučajevi; dok s druge strane, što je skoro česta pojava, naši borci, da se ne bi zamjerili narodu, mlitavi su na dužnostima i prosto moljakaju. Politički rad sa narodom skoro je neznatan.

Dezerstvo se nije ozbiljno shvatilo kao politički problem i nije se dovoljno uložilo truda u raskrinkavanju istog, dok se sa druge strane vojnički dosta uradilo i uspjelo uhvatiti njih nekoliko hiljada. U našim jedinicama bilo je iz dva bataljona IV brigade prilikom slanja u Beograd 50 dezertera, dok se u ostalim jedinicama nije uopšte pojavilo.

Težište kulturnog rada bile su priredbe, koje su često puta bile pomalo i neozbiljne. Dešavalo se čak da se kroz »vrapca« ismijava komanda čete. Ovakvih i sličnih pojava bilo je i u ponekim zidnim novinama. I pored ovih i sličnih nedostataka, ipak se je i na ovom polju u poslednje vrijeme napredovalo.

Takmičenje se u samom početku osjetilo, i kroz njega se je bio aktivizirao veliki broj boraca i rukovodioca, ali je kasnije splašnjavalo jer su se tim pitanjem rukovodioci malo interesovali.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-IV-1945 god.
Kragujevac

Sekretar Div. koma
Vel.[5] Radičević

BR. 129

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 9. UDARNE DIVIZIJE JA OD 30. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O PETNAESTODNEVNOM VOJNO-POLITIČKOM I PARTIJSKOM RADU U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K. P. J.
IX UDARNE DIVIZIJE IV J. A.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

Dostavljamo Vam pregled vojno-političkog stanja naše Divizije i stanja part. organizacije u vremenu od 15 februara do 30 aprila 1945 g. Prije ga nismo mogli poslati, jer nismo bili upoznati sa stanjem u jedinicama, pošto smo svi nanovo došli u ovu jedinicu.

Kroz ovo vrijeme Divizija je učestvovala u borbama za Mostar,[2] poslije toga imala kratki odmor u Južnoj Dalmaciji i krenula u Sjevernu Dalmaciju. Učestvovala je u oslobađanju otoka Sjevernog Jadrana, Istre i Slovenskog Primorja[3], gdje se

[5] Velimir

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/549—552.

[2] i [5] O učešću 9. udarne divizije u borbama za oslobođenje zapadne Hercegovine i Mostara krajem januara i u prvoj polovini februara 1945. vidi Arhiv VII, reg. br. 40-12, k. 272A.

[J] U prvoj fazi ličko-primorske operacije, od 20. marta do 3. aprila 1945, dve brigade 9. udarne divizije ostale su u armijskoj rezervi na prostoriji Obrovac — Zadar, a njena 4. brigada bila je na prostoriji Dubrovnika. U drugoj fazi ove operacije 9. divizija (bez jedne brigade) otpočela je 4. aprila 1945. svoja dejstva obalskim pojasom i oslobodila Karlobag

i sada nalazi. Kroz ovo vrijeme jedinica se je vojnički učvrstila, popravila se disciplina i vojničko držanje boraca i rukovodioca. Zapljenjenim materijalom jedinice su skoro sve svoje potrebe zadovoljile u odjeći i obući, te spremi, ali odjeća nije jednoobrazna (ima njemačkih i engleskih uniforma) i vojnici ne obraćaju dosta pažnje na čistoću i odjevanje po vojničkim propisima.

Kroz čitavo ovo vrijeme borbenost i moral kod svih boraca se je izdizao i Divizija kao cjelina izvršavala je uspješno sve postavljene zadatke, premda bi se tokom operacija pokazalo *nedostataka u službi veze,* neodoljivoj koordinaciji svih rodova oružja itd. Od brigada najbolje je izvršavala svoje zadatke III dal. ud. brigada, koja nam je ujedno i najbolja jedinica, pa II dal. prol. brigada, koja je postepeno otklonila ostatke partizanskog shvatanja, i nešto slabija od ovih IV split, udarna brigada.

U martu mjesecu t.g. jedinice su bile popunjene novomobilisanim ljudstvom i na njega se *gledalo sa nepovjerenjem.* Međutim, u borbi se dobro pokazalo. Izvršen je prelaz na novu formaciju i štabova i jedinica, ali ne koriste se još dovoljno vješto pojedini otsjeci i pomoćne jedinice. Nedostatak u vojničkom radu je u tome što metod rada nije bio jednoobrazan i nije se sprovodio po planu. Najviše se vježbao pješadijski egzercir, što je zamaralo borce. Viši vojnički rukovodioci nisu dovoljno kontrolisali taj rad i nisu pomagali nižim rukovodiocima, koji pored toga što nemaju znanja, također i *nerado uče.* Time se je pozabavio Divkom. na jednom sastanku[4] i donesen je zaključak da se i u vojničkom radu primjeni metod sličan metodu političkog rada.

Pošto se Divizija popunjava novomobilisanim ljudstvom, politička svijest kod boraca je slaba. Ti su ljudi prije bili pod neprijateljskim uticajem i dok smo bili u Imotskoj krajini i Hercegovini[5], gdje je neprijateljska propaganda bila jaka, često su se mogle čuti neprijateljske parole u jedinicama. Također je bilo aktuelno i dezerterstvo, naročito prilikom pokreta iz tih krajeva. Oštre mjere koje su poduzete (streljanje dvojice dezertera u pokretu kod III brigade) i politički rad, čemu je naravno mnogo pomogao i odlazak iz tih krajeva i povolina međunarodna situacija, potpuno su otklonili taj problem.

(4/5. aprila). Pag (5. aprila), Jablanac i Sv. Juraj (9. aprila) i Rab (12. aprila). U noći 19/20. aprila ona se, iskrcavši se na ostrvo Lošinj i Cres, otpočela pripremati za iskrcavanje u Istru, na odseku Lovran — Mošćenička Draga. Iskrcavanje je počelo 24/25. a završeno 27. aprila. Odatle je glavnina 9. divizije nastupala u pravcu Trsta (vidi Arhiv VII, reg. br. 17-3, k. 2074, reg. br. 27-8, k. 311A, reg. br. 10-2, 12-2, k. 843, reg. br 2-11 i 3-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 553—571, 601—625).

*** Verovatno se odnosi na sastanak Divizijskog komiteta 9. udarne divizije od 7. aprila 1945 (vidi dok br. 83).**

Odnos vojske prema narodu može se reći da je dobar. Jedino se desio veći propust prilikom oslobođenja Paga.[0] Vojska je bila upozorena da je narod skroz neprijateljski raspoložen i da postupa oštro. Vojnici su to shvatili da mogu samovoljno uzimati razne stvari i desili su se propusti. Kasnije se to nije više dogodilo, jer su bile učinjene temeljite pripreme za daljni put u Istru. Ima prilično nadutosti kod nekih rukovodioca te zauzimaju nepravilan stav kod narodnih vlasti. To se naročito ispoljilo kod komandanta III dal. ud. brigade majora Stančića i komandanta II bataljona iste brigade kapetana Romca, na što su upozoreni i kažnjeni partijskom opomenom. Kod nekih rukovodioca u štabovima bilo je dosta familijarnosti. Toga je najviše bilo u II dal. prol. brigadi, u kojoj su rukovodioci od njenog formiranja zajedno i dobro se poznavaju. Na to su bili upozoreni i u izvjesnoj mjeri su to otklonili. Gdje je to sporije išlo i smetalo im to u radu, izvršavali smo premještaj rukovodioca. Tako smo komandanta II prol. brigade majora Vuletića premjestili u IV split, brigadu, a komandanta IV split, brigade[7] postavili na njegovo mjesto.

Bilo je i neslaganja između pojedinih rukovodioca u štabovima. Najvidnije je to bilo u Stabu Art. diviziona između komesara Bučana i pom. komesara Bušljete, a to je ometalo pravilan razvoj čitavog diviziona. Radi toga smo komesara Diviziona uputili Štabu Armije na raspoloženje.

Primjetili smo da se politički rukovodioci, naročito u II proleterskoj brigadi, ne pridržavaju plana političkog rada koji se postavio za izvjestan period, već prorađuju nešto posve novo. Također i metod rada nije bio jedinstven, nepravilno se radilo u mnogim jedinicama. Zato smo se trudili da se tu unese plan i jednoobrazan metod u radu. O tome se opširno diskutovalo na jednom sastanku Divkoma i na kojem su bili prisutni i komesari brigada. Zaključeno je da se radi ovako. Cim se dobije plan rada, prikupi se pomoćni materijal i proučavaju ga rukovodioci. Kad se to svrši, održava se uvodno predavanje pred jedinicom, poslije čega se nekoliko dana prorađuje pomoćni materijal o toj temi. Zatim se održava zaključna konferencija sa ispitivanjem. Bilo je samo ponekad slučajeva sitne krađe.

Političko-prosvjetni rad je u sređivanju. Formirani su političko-prosvjetni otsjeci u brigadama i Diviziji, ali se oni još nisu dovoljno sredili i ne pružaju dovoljnu pomoć svim jedinicama osim prištapskim. Osim učenja nepismenih taj rad

*** Ostrvo Pag je oslobođeno 5. aprila 1945 (vidi objašnjenje 3).**

[7] Ante Milić. Zamena je izvršena polovinom aprila 1945 (vidi dok. br. 83.

nije poprimio masovni karakter. Borci su pisali dosta dopisa za novine, ali se to počelo smanjivati, kad im dopisi nisu bili štampani.

I vojnički i politički kadar u svim jedinicama je potpun. Cak ga, prelazom jedinica na novu formaciju, imamo i rezervnog. Osnovno kod svih naših rukovodioca je to da nemaju dovoljno znanja. I to nam je glavni problem Divizije da izdignemo teoretski nivo rukovodioca. Niži rukovodioci do sada nisu imali dovoljnu pomoć, a sami su vrlo malo učili. Pružena im je pomoć preko kurseva. Redovito se održavaju vojnički kursevi (podoficirski u brigadama, a niži oficirski u Diviziji) i ostali stručni (sanitetski, intendantski, za vezu i obavještajni) koji su mnogo pomogli. Kroz te kurseve u zadnja 2 mjeseca prešlo je preko 300 rukovodioca. Osim toga po brigadama održavaju se delegatski kursevi, a pri diviziji niži part. i skojevski. Kroz mart i april održana su 2 part. kursa, kroz koje je prošlo 80 kursista. Na taj kurs pozivamo najbolje delegate i bataljonske rukovodioce Skoja, te komesare i pom. komesara četa. I skojevski kursevi se redovilo održavaju. Kroz ovo vrijeme održana su 3 kursa. Pohađalo ih je oko 120 kursista — omladinaca. Na kursu se prorađuju organizacioni problemi Velika je poteškoća bila pri održavanju svih kurseva što nije bilo dovoljno pomoćne literature.

Prvi sastanak Divkoma, u sastavu predviđenom pismom CK KPJ od 14 januara t.g.,[8] održali smo 21 februara t.g. Svi članovi komiteta bili smo novi na tim dužnostima i nismo dobro poznavali stanje Divizije. Najviše iz tih razloga pomoćnici komesara brigada zadržavali su se skoro samo u svojim jedinicama, jedino su članovi sekretarijata Divkoma obilazili sve jedinice. To je smetalo da se Divkom pretvori u jedinstveno i pravo part. rukovodstvo i taj smo nedostatak počeli otklanjati. Smetalo nam je i to što su se 4 člana Divkoma izmjenila u posljednji mjesec dana. Rukovodilac omladine u Diviziji Satalić Srećko pošao je kao delegat omladine IV Armije u Sovjetski Savez. Zamjenjuje ga drug Slobodan Klarić, dosadašnji rukovodilac skojevskih kurseva. Pomoćnik komesara II dal. prol. brigade drug Sinobad Nikola pozvan je na kurs pri CK KPJ. Zamjenjuje ga drug Bjedov Stevo, komesar II bataljona iste brigade. Pomoćnik komesara III dal. ud. brigade Hrnjak Velimir razbolio se i zamjenio ga je drug Janko Livaković, dosadašnji rukovodilac part. kursa pri Diviziji. Sekretar part. komiteta prištapskih jedinica Divizije drug Milinković Branko postavljen je za komesara II prol. brigade, jer je dosadašnji komesar Jerkin Ante pošao na kurs pri CK KPH-e.

[8] **Vidi Arhiv IRP Jugoslavije, reg. br. 15, fond CK KPJ.**

Od formiranja Divkoma do danas izvršene su neke organizacione izmjene u vezi sa direktivnim pismom CK KPJ. Toga je naročito bilo u part. organizaciji prištapskih jedinica. Formirani su part. komiteti i ćelije su pravilno oformljene, te se rad u prištapskim jedinicama brigada i Divizije pokrenuo. Prije toga, može se reći, nije ga skoro ni bilo. Počeli su se redovitije održavati sastanci ćelija. Jedino neke štapske i prištapske ćelije ne održe redovito sastanke, tako da ponekad prođe i više od 20 dana. To je uglavnom krivnja sekretara ćelija, koji su većinom dobri i odani drugovi, ali nemaju još iskustva i vještine u rukovođenju tako da se diskusija na sastancima nepravilno odvija i sastanci često traju 4 do 5 s^ti pa i više. Teoretski sastanci ne održavaju se redovito. Prorađivane su teme o razvitku društva, 0 fašizmu i o kadrovima za sve članove Partije, a »Imperijalizam« za članove biroa i više rukovodioce. Ali sve te teme nisu dobro prorađene.

Rad sa kandidatima nije bio dobro postavljen, kao što nije bilo pravilno postavljeno ni primanje u kandidaturu. Dok nije postavljeno da kandidati treba da dolaze na sastanke ćelija bez prava glasa, sa njima se vrlo malo radilo, nisu im se dali određeni zadaci, nije ih se provjeravalo i na taj način bi ostali kandidati po nekoliko mjeseci i više. Sektašilo se pri primanju novih drugova u kandidate i u Partiju. To se najbolje vidi iz brojnog stanja kandidata i članova KP. Očito se to ispoljilo na jednom sastanku ćelije bojne komore Divizije kad je najednom predloženo da se primi u Partiju 6 novih članova. Obično se najviše sektaši u prištapskim jedinicama, gdje su obično stariji 1 bolji drugovi, ali kao opravdanje uvijek se navodi da ih je teško provjeriti. Osim u prištapskim jedinicama ima sektaštva, ali u manjoj mjeri, u II prol. brigadi, gdje je inače part. organizacija najbrojnija, ali ipak ima boraca koji su u vojsci preko godinu dana, a nisu primljeni u Partiju radi sitnijih nedostataka koje bi bili sigurno prije otklonili da su bili u part. organizaeiji.

To bi bili propusti koje nastojimo da riješimo, pored dva problema koje smatramo najvažnijim: izdizanje teoretskog nivoa rukovodilaca i kultura rada štabova. Partijska organizacija kao cjelina bila je rukovodilac i organizator rada i života jedinice. Bilo je slučajeva da se nekad ne bi na vrijeme uočio i riješio neki problem (neslaganje u Štabu diviziona), da nije bilo dovoljno plana u radu i udubljivanja u probleme (divizion), sporosti u izvršavanju zadataka i prenošenju direktiva (IV brigada u pokretu prema Trstu),[9] ali osnovne probleme i zadatke part. organizacija je uočavala i riješavala. Udaralo se oštro po

[11] Brigada je krenula iz Dubrovnika 20. aprila 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 10-1, 10-2, k. 843 i reg. br. 43-7, k. 847A).

greškama kad nisu pomagali savjeti i upozorenja. Kroz ovo vrijeme kažnjeno je oko 30 članova Partije.

Skojevska organizacija je u stalnom napretku. Dosadašnji rukovodilac omladine u Diviziji drug Satalić uspio je da sredi i pokrene organizaciju. Skoj je pružao dobru pomoć part. organizaciji u riješavanju mnogih problema. Pored članova Partije skojevci su bili nosioci rada i života u jedinicama. Dobro su organizovali proslavu »Omladinske nedjelje«,[10] prednjače u takmičenju i u borbama. Mora se reći da nisu uvijek dobivali dovoljnu pomoć od strane nekih part. rukovodilaca. Dešavalo se da su omladinski rukovodioci uzimani za druge dužnosti bez prethodnog sporazumijevanja sa njima. Na taj način, radi čestih izmjena, bataljonski i brigadni komiteti Skoja nisu se mogli učvrstiti i osamostaliti. Kao i kod part. organizacije, teoretski rad nije bio redovit i planski.

To bi bio grubi prikaz stanja i rada Divizije uopće, kao i stanja i rada part. organizacije.

Prilažemo preglede brojnog stanja i nacionalnog i socijalnog sastava part. organizacije za mjesece mart i april.[11]

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar Divizijskog komiteta:
Čedomil Cvrlje

[10] **Vidi dok. br. 35, objašnjenje 3.**
[11] **Redakcija nije pronašla te preglede.**

BR. 130

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. UDARNE DIVIZIJE OD 30. APRILA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 3. ARMIJE JA O VOJNO-POLITICKOM STANJU I O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U DIVIZIJI[1]

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 363, dana 30. IV 1945. god.

Predmet: Mjesečni politički izvještaj
za mjesec april 1945. god.

POLITKOMESARU III. JUGOSLOVENSKE ARMIJE

I. OPĆI PREGLED:

Da bi se dobila prava slika o stanju i radu u našoj Diviziji za proteklih mjesec dana treba taj mjesec dana podjeliti u dva razdoblja.

Prvo je razdoblje kada se je naša Divizija nalazila van sastava glavnine naše Armije,[2] a poslije velike februarske ofanzive na Slavoniju.[3] U tom periodu glavni zadatak naše Divizije bio je sređivanje i popuna ljudstvom i oružjem i oporavak jedinice poslije ofanzive.

Naše jedinice primile su oko 1000 (hiljadu) novih boraca koji su uglavnom došli iz vojne pozadine ili iz civilnih ustanova, a koji još uopće nisu bili vojnici. Kvalitet naše Divizije nije oslabio tim prilivom jer su to sve bili ljudi koji su manje--više aktivno pomagali našu borbu. Od tih novaka bilo je nešto dezertera i to uglavnom oni koji su i dotada po pozadini špekulirali i nastojali da se izvuku od vojske. Glavni naš zadatak tada bio je učvrstiti jedinicu i spremiti je za pretstojeće borbe.

Borbenost i moral jedinice bila je na vrlo dobroj visini i Divizija je bila spremna za izvršenje svakog postavljenog

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 29-1/5, k. 883A.

*** Divizija se u prvoj polovini aprila 1945. nalazila u rejonu Slav. Požege, u pozadini neprijatelja, gde je vodila povremene borbe. Polovinom aprila ona je učestvovala u borbama za oslobođenje Našica (16. aprila) i povezala se jedinicama 16. i 36. udarne divizije 3. armije. Otada se nalazi pod komandom ove armije i učestvuje u operacijama u Slavoniji (vidi dok. br. 110, 121, objašnjenje 5; dok. br. 124, objašnjenje 9).**

' Odnosi se na ofanzivu nemačkih i ustaško-domobranskih jedinica na virovitički mostobran februara 1945 (vidi dok. br. 10, objašnjenje 3).

zadatka, što se je u idućim borbama i vidjelo. Umor koji je bio nastao usled ofanzive nestao je, vojska je bila obučena i oporavljena i mi smo sa jedinicom krenuli u pravcu spajanja sa našom glavninom.' Naši ljudi su na ovaj put krenuli sa vrlo mnogo poleta, sa mnogo borbenog elana i nijedna zapreka nije ih mogla sprečiti da se ne probiju kroz neprijateljske zasjede i da ne stignu na određeni cilj. Kada smo se spojili sa glavninom naših snaga, borbenost i moral kod naših boraca još više je porasla, iako su bili premoreni, tražili su da nastave gonjenje neprijatelja.

Disciplina kod naših boraca i kod naših rukovodioca nije bila na nekoj naročitoj visini i to uglavnom formalna disciplina. Osjećalo se je a i danas se još osjeća mnogo partizanštine i odnos između boraca i rukovodioca još uvjek nije na onoj visini na kojoj treba da bude.

Važno je napomenuti i to da je naše brojno stanje tada bilo vrlo maleno (četa 20 ljudi), što je svakako imalo izvjesnog utjecaja na našu Diviziju kao cjelinu.

Drugo razdoblje počinje od dana spajanja naših jedinica sa glavninom naše Armije. Od toga doba naše jedinice nalaze se stalno u pokretu i u borbi sa neprijateljem koji odstupa. Moral i borbenost nije popustila ako izuzmemo nove borce koje .smo tokom poslednjih dana primili.

Spajanjem sa glavninom naše Armije mi smo konačno pristupili novom načinu ratovanja, tj. frontalnom, u čemu naša Divizija, osim Osječke brigade,[5] nema nekog naročitog iskustva. To se naročito osjetilo kod naših rukovodioca koji su navikli na partizanski način ratovanja a i same jedinice kojima su dosada komandovali bile su znatno manje. Naš glavni zadatak je da naučimo i naše rukovodioce i naše borce novom načinu ratovanja.

U poslednjim borbama[6] koje smo vodili pokazalo se je da nama nedostaje teško oružje bez kojega je vrlo teško voditi frontalne bitke. To se osjeća i na borcima i na rukovodiocima naročito sada kada se naša Divizija nalazi na frontu između jedinica koje posjeduju teško oružje. Sem toga, novake koje primamo za popunu naše Divizije ne možemo uvrstiti u streljački stroj zbog nedostatka oružja uopće. Danas imamo oko 1000 (hiljadu) ljudi.nenaoružanih, što svakako utiče na prodornu sposobnost naše Divizije.

[4] Reč je o spajanju s jedinicama 3. armije JA u rejonu Našica polovinom aprila 1945 (vidi objašnjenje 2).

[5] Vidi dok. br. 110, objašnjenje 12. i 13.

" Divizija je posle 16. aprila 1945. dejstvovala grebenom i jugozapadnim padinama pl. Papuka i učestvovala u oslobađanju s. Vetova i s. Kutjeva (u rejonu Daruvara i Grubišnog Polja). Vidi dok. br. 124, objašnjenje 9.

S obzirom da smo primili velik broj novaka iz raznih krajeva koji uglavnom nisu bili u borbi, borbenost i moral nisu na onoj visini na kojoj su bili ranije.

To je normalna pojava kod svih novih boraca koja će iščeznuti poslije prvih bitaka kao što je i iščezla kod onih koje smo prve primili.

S obzirom da su naše jedinice bile dugo vremena na sektoru Slavonije, one su poprimile izvjesni slavonski lokalni karakter, što se je osjetilo prilikom spajanja sa drugim jedinicama. Bilo je tu i tamo i izvjesnog podcjenjivanja. Međutim primanjem novih boraca i intenzivnim političkim radom i zajedničkom borbom to pitanje se rješava i stvara se bratstvo i drugarstvo između svih naših jedinica i lokalno obilježje otpada. To se najbolje vidi po tome što su novaci dobro primljeni u našu jedinicu i što stari borci naše Divizije teže što prije da dopru do Zagreba.

Novi borci koji su došli u našu Diviziju iz raznih krajeva donijeli su sa sobom i raznih nazora na pojedine stvari. Kakovi su ti nazori mi ćemo tokom rada ustanoviti i ukoliko su i pogrešni usmjeriti svoj rad u tom pravcu a Vas o tome izvjestiti. U Osječkoj brigadi, koja je dugo vremena bila van našeg sastava, bilo je izvjesne nepravilnosti između starih i novih boraca i između boraca i rukovodioca što smo mi uočili i u najkraćem roku ćemo te nepravilnosti otkloniti. Osječka brigada za vrijeme svog boravka van našeg sastava prilično je olabavila. Odnosi između nižih i viših štabova nisu najpravilniji, što je vjerovatno usled nedostatka česte i neposredne kontrole. Inače Osječka brigada posjeduje izvjesno iskustvo u frontalnom ratu i kao takova spremna je za izvršenje novih zadataka.

Poslednjih dana mi smo pristupili rasformiranju Čehoslovačke brigade[7] koja je bila u našem sastavu. Tu stvar mi smo politički i vojnički pripremili i nekih naročitih posledica nije bilo. Borci i rukovodioci iz Češke brigade koji se sada nalaze u našoj III.[8] Brigadi potpuno su se saživili i nema nikakvog antagonizma, a niti dezerterstva sem nekolicine koja je ostala na odsustvu dok smo bili u Daruvarskoj kotlini i još se nije vratila. Negodovanje i gunđanje bilo je jedino na strani nekih rukovodioca, ali i to je već otklonjeno.

Naša Divizija kao cjelina, a s obzirom na njeno naoružanje i brojno stanje spremna je da izvrši svaki zadatak koji se pred nju postavi. Ofanzivni duh vlada kod naših boraca.

[7] Cehoslovačka brigada »Jan Žiška« i 4. udarna brigada su, po naređenju Štaba 3. armije JA, spojene 23. aprila 1945 (vidi dok. br. 110, objašnjenje 19).

[8] Odnosi se na 4. udarnu brigadu.

II. POLITIČKI RAD:

S obzirom na česte pokrete i borbe u našoj jedinici nije bio politički rad naročito intenzivan. U glavnom obrađivali su se najaktuelnije stvari i to: 1.) Jedinstvena vlada i deklaracija vlade, 2.) Krimska konferencija i njen značaj, 3.) Sporazum SSSR-a i Jugoslavije, 4.) Stvaranje vlada federalnih jedinica, 5.) Bratstvo i jedinstvo naših naroda, 6.) Odnos vojske i naroda u nastupanju kroz Hrvatsku.

Osim toga čita se u našim jedinicama dnevna štampa kao i radio vješti, koje najviše interesuju naše borce.

Gornja pitanja obrađivana su i većim djelom obrađena sa starim borcima u našoj Diviziji, tj. sa onima koje smo u Diviziji imali prije spajanja. Naročito su bile velike diskusije prilikom razrade pitanja o jedinstvenoj vladi. Tu su došli do izražaja razni politikanti bivši HSS-ovci[9] kao i stari velikosrbi, kojih je dosada bilo u našim jedinicama vrlo malo. Još uvjek mase boraca živo su se interesirale u diskusiji za pojedine članove vlade i kada im je to pitanje bilo široko i popularno objašnjeno onda su shvatili cjelokupnu stvar. Ostale stvari bile su znatno lakše shvatljive za naše ljude. Pitanje bratstva i jedinstva uopće se ranije u našoj Diviziji nije postavljalo, jer je ono bilo razrađeno. Međutim dolaskom mase novaka na to pitanje ćemo ponovo skrenuti pažnju. U vezi sa novacima moraćemo intenzivnim radom nastojati da novim borcima objasnimo najosnovnije i najpotrebnije probleme i pitanja naše borbe, jer oni posjeduju mnogo zaostalosti, a izgleda najviše po pitanju bratstva i jedinstva.

Naročitu pomoć političkom radu imali su naši politrukovodioci u brigadama od političke sekcije našeg Propagandnog otsjeka.

Sve stvari prenosile su se na naše borce putem usmenih novina, četnih i bataljonskih sastanaka i u rovu ukoliko su to prilike dozvoljavale i ukoliko su četni i bataljonski rukovodioci bili sposobni da na takav način rade. Treba napomenuti da će jedinice a naročito čete koje su se sada povećale osjetiti slab kvalitet četnih i političkih rukovodioca, jer su naši četni rukovodioci dosada rukovodili sa malim četama. Tom pitanju mi smo posvetili naročitu pažnju i činimo sve da naše rukovodioce osposobimo za veće jedinice.

III. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad u našoj Diviziji bio je dosada na dosta dobroj visini. Propagandni otsjek Divizije i propagandni

[9] **To jest: pristalice Hrvatske seljačke stranke.**

otsjek brigada radili su u jedinicama koliko god se to više moglo. Izdaju se zidne i džepne novine, počev od čete pa na dalje. Radi se na likvidaciji nepismenosti, održavaju se kulturno-prosvjetne priredbe, koje naročito mnogo oduševljavaju naše borce.

U jedinicama postoje kulturno-prosvjetni odbori ali s obzirom na česte borbe i njihov sastav se često mijenja i prema tome kvalitet nije na nekoj naročitoj visini.

IV. ZDRAVLJE, ODJEĆA, OBUĆA I ISHRANA BORACA:

Zdravlje i ishrana naših jedinica je dobra. Odjeća i obuća bila je također dobra, ali se dolaskom novaka pogoršala i ima mnogo u civilu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
Krajačić Josip

S P I S A K

HROJNOG STANJA PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U POMOČNIM JEDINICAMA XII UD. DIVIZIJE ZA MJESEC APRIL 1945. g.

Jedinica	Broj članova diviz. kom.	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj štabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i kom. članova partije	Broj podoficira članova partije	Broj boraca članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacionalni sastav			Broj kandidata	Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira članova partije	Hrvata	Srba	Ostale nacije		
Pomoćne jedinice XII. Ud. divizije	3	2	10	12	3		17	73	48	55	10	176	22	94	27	14	12	7	62	98	16	32	

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za komitet, sekretar:
Delibašić Jovo

BK. 131

IZVEŠTAJ OMLADINSKOG RUKOVODIOCA 27. UDARNE DIVIZIJE 3. UDARNOG KORPUSA JA OD 30. APRILA 1945. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA ZA BOSNU I HERCEGOVINU O RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U APRILU[1]

OMLADINSKI RUKOVODIOC
27 DIVIZIJE J. A
Položaj 30. IV. 1945. g.

Predmet: Mjesečni izvještaj rada SKOJ-evske org. 27 div.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA B. i H.

Položaj

Naša divizija u mjesecu aprilu uglavnom je vodila ofanzivne operacije protiv okupatora i domaćih izdajnika u sklopu općeg zadatka konačnog oslobođenja naše zemlje.-' Borbe su bile uporne i teške u vezi sa upornošću neprijatelja koji se žilavo branio i davao otpor. U vezi s tim uslovi za rad naših organizacija bili su vrlo teški. Stalne borbe i usiljeni marševi nametale su nove metode rada.

Već od ranije pred organizacijom su stajali zadaci kao takmičenje. Trebalo je rad takmičenja prilagoditi novim uslovima ratovanja (frontalnog) i uslovima usiljenih marševa. SKOJ-evska organizacija u pogledu takmičenja nije mogla odmah da se prilagodi novim uslovima rada i života, tj. uslovima borbi pa je takmičenje popustilo u svome tempu. Nije shvaćena važnost rada u koloni o kome je govoreno a nije bilo ni iskustva kod nižih rukovodioca po pitanju rada u koloni. Dalje, radu u uslovima fronta takođe se teško prilazilo, obično bi rad stao kad bi počele borbe. Na ovo je reagovano od strane rukovodioca iz divizije a takođe je i divizijski komitet pomogao tako da se stvarno rad preorijentisao na nove uslove rada na frontalni način, rada u koloni.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP BiH, reg. br. 36, dok. br. 6331.

[2] Divizija je učestvovala u operaciji za oslobađanje Sarajeva, 6. aprila 1945, a 8. aprila izvršila pokret pravcem Semizovac — Vareš — Olovo — dolina Krivaje i učestvovala u borbama za oslobađanje Zavidovića, od 11. do 15. aprila. Zatim je prostoriju Gračanica — Modrica — Doboj čistila od razbijenih četničkih i ustaških jedinica (vidi Arhiv VII, reg. br. 15-1, k. 272, reg. br. 43-5, 44-5, k. 1258, reg. br. 41-2, k. 409; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 574—581, 599—601).

Direktive sa sastanka divizijskog komiteta o potrebi prilagodavanja frontovskom radu kao i o radu u koloni su prenesene raznim načinima, putem sastanaka, putem razgovora sa rukovodiocima brigada a preko njih je preneseno dalje do aktiva.

Povodom samog omasovljenja organizacije bilo je propusta naročito u 16 brigadi, gdje je bilo priličan broj izbačenih iz stroja u borbama za Sarajevo. Poznato je da su borbe najbolja prilika za čeličenje ljudi i brzo isprobavanje ljudi ali ipak to se nije koristilo u dovoljnoj mjeri. Tako da su organizacije ostale neomasovljene. Radi nesnalažljivosti rukovodioca u radu u koloni bilo je propusta da se oprobani omladinci u borbi nisu uvodili u organizaciju.

Zadatak učvršćenja organizacije je sprovođen ali ne sa nekim naročitim planom i radi toga je data direktiva da se omladinci isprobaju na zadacima, vojničkim, političkim itd. Zatim da se s njima radi na specijalnim omladinskim konferencijama i tek onda kad se pokaže da su dorasli za organizaciju da uđu u nju.

Naročitu pažnju treba obratiti na izbor omladinaca za organizaciju jer čistoća organizacije je jedna od najvažnijih direktiva. Povodom same čistoće organizacije i vojske objašnjeno je negdje svim SKOJ-evcima a negdje rukovodiocima o novim načinima borbe neprijateljske reakcije protiv nas, jer vojnički reakcija nije u stanju da se bori protiv nas.

Dalje pred organizaciju je pao zadatak produživanja oživljavanja takmičenja u diviziji koje je počelo takmičenjem za Svjetsku omladinsku nedelju[3] i završava se kao prvomajsko takmičenje. Takmičenje je naročito zamrlo u periodu borbi sa ostacima njemačkih divizija, a isto tako u periodu dugih marševa, kao marš od Sarajeva do Zavidovića. Tek nakon završenih borbi oko Zavidovića oživljava se takmičenje u diviziji i interes [za] učešće jedinica u njemu raste iz dana u dan. Takmičenje dobija svoj vrhunac u pripremama za proslavu prvog maja. Dobar prilog takmičenju dala je Romanijska brigada svojim velikim uspjehom u borbi protiv ostataka četničkih bandi. Ovo prvomajsko takmičenje oživilo je naročito one sektore na kojima se do sada slabo radilo, kao kulturno-prosvjetni sektor, naročito štampa, kult. predavanja i priredbe.

Takmičenjem je takođe otpočela velika kampanja za pomoć našim ranjenicima koja je jedno vreme bila zamrla. Kao jedan od najvećih uspjeha je aktiviranje SKOJ-eve organizacije za rad sa našom pozadinom. Organizacija je s [arađ] ivala sa omladincima na Romaniji, zatim u Sarajevu, Zavidoviću, Do-

[3] **Vidi dok. 35, objašnjenje 3.**

boju, Maglaju, Gračanici, Gradačcu, Modriči i Odžaku. (Sektor [kretanja] divizije). Održani su mnogi mitinzi, priredbe i manifestacije a vrhunac svega je bila noć uoči proslave prvog maja, kada je poslije održane akademije u Gračanici oduševljena masa izašla i priredila manifestacije uz bakljadu kroz grad. Slične manifestacije održane su. u Gradačcu, Maglaju i Doboju. U vezi novonastale vojno-političke situacije pojavile su se kroz diviziju kao i u samoj organizaciji razne štetne priče o tome kako je rat svršen, o demobilizaciji, otsustvu i ženidbi. Pred organizaciju je postavljeno suzbijanje ovakvih pojava. Vrše se užurbane pripreme za proslavu I Kongresa,[4] koji treba da prođe kao dan smotre borbenih snaga naše omladine u vojsci, isto tako i u pozadini. Pred organizaciju je dalje postavljeno pitanje sređivanja same organizacije povodom formalnog ukidanja brigadnih komiteta i komiteta prištabskih dijelova.

Teoretski rad je postojao ali ne u dovoljnoj mjeri, radi toga dat je jednoobrazan plan rada za sve organizacije SKOJ-a u diviziji: Najosnovnije stvari koje treba da zna svaki SKOJ-evac, zatim rođenje Komsomola, Kakav treba da bude komsomolac; s obzirom da je to prorađivano treba da se ovaj plan sprovede i utvrdi za prvih 15 dana mjeseca maja. Dalje treba da se prorađuju obavezno naši listovi: »Naša borba« i »Omladina« .

Na I Kongres antifašističke omladine Bosne i Hercegovine ide 22 delegata.

Kadar SKOJ-evskih rukovodioca je popunjen jedino u 16 Muslimanskoj, neki rukovodioci su izbačeni iz stroja u poslednjim borbama.

XX ROMANIJSKA BRIGADA:

SKOJ-evska organizacija u ovoj brigadi je dobra. Broji sada 228 članova na licu, oko 60 je u rashodu (poginulo i ranjeno). Novih u organizaciju uvedeno 56 čl. Sastanci aktiva radni rijetko su držani. Težište rada uglavnom je bilo u letećim sastancima, u radu u koloni, u pokretu i na odmorima između borbi. Prvom polovinom mjeseca aprila brigada je imala izvjestan broj izbačenih iz stroja, nakon ovih borbi slijedile su druge, borbe za samo Sarajevo i dalje usiljeni marševi do Zavidovića da bi se stigao neprijatelj i napokon same borbe na Zavidoviće. U ovom periodu uvedeno je u organizaciju izvjestan broj novih omladinaca, sa kojima se nije moglo detaljno raditi, nego u koloni i na letećim sastancima. U brigadi se desilo par slučajeva

[4] **Odnosi se na Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Bosne i Hercegovine, koji je održan 9. maja 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 2 9-1, k. 462 B).**

dezerterstva SKOJ-evaca. To se uglavnom može pripisati slaboj političkoj svijesti pomenutih drugova, a isto tako i sama situacija nije dozvoljavala da se s tim ljudima radi detaljnije. Raniji propusti u pogledu omasovljenja organizacije i nedovoljne pripreme boraca su uklonjeni, takođe raniji nedostatak u vezivanju sa omladinom sa terena uklonjen je. Održano je par uspjelih konferencija, mitinga kao i priredbi sa omladinom sa terena. U pogledu takmičenja brigada je imala najviše uspjeha u borbama sa Nijemcima kod Zavidovića i četnicima kod Maglaja i Zavidovića. Ima izgleda da organizacija i dalje napreduje.

XIX BIRCANSKA BRIGADA:

Stanje organizacije je na priličnoj visini, ali je bilo propusta u pogledu omasovljenja organizacije. Ovaj propust desio se u II bataljonu gdje je uvedeno u organizaciju 17 SKOJ-evaca bez dovoljno pripreme. Ovu popunu izvršio je bataljonski rukovodioc na prijedlog mladih, još nedovoljno iskusnih sekretara aktiva. O ovom propustu bilo je govora na sastanku bataljonskih rukovodioca SKOJ-a i oštro udareno po ovome. Docnije ovakvi slučajevi nisu se ponavljali. Sadašnje brojno stanje organizacije je 214 članova u 23 aktiva. Život organizacije uglavnom je tekao redovno, jedino su se radni sastanci održavali rede nego obično. Pored ostalog održana je 1 konferencija svih SKOJ-evaca iz 2 bataljona i prištabskih djelova gdje je govoreno o najnovijoj vojno-političkoj situaciji, zatim o našim današnjim zadacima, o pripremama za 1 maj i za prvi omladinski kongres. Bataljonski rukovodioci u ovoj brigadi su mladi i neinicijativni. U radu u koloni nisu se najbolje snašli, kao i u radu na frontu. U XIX brigadi su se takođe desili slučajevi dezerterstva među novoprimljenim drugovima. Uglavnom razlog je nedovoljan rad i priprema za ulazak u organizaciju. Disciplina SKOJ-evaca na priličnoj je visini. Brigadni rukovodioc SKOJ-a Anđelka Barić ima volju za rad i dovoljno samoinicijative. Uz malu pomoć može da zadovoljava na dužnosti.

XVI MUSLIMANSKA BRIGADA:

Rad SKOJ-evske organizacije zaostaje za radom ostalih brigada. Brigadni rukovodioc drug Azim bio je ranije part. rukovodioc u četi i ne posjeduje omladinsku okretnost i polet u radu, što je potrebno za svakog omladinskog rukovodioca, pored toga i sami bataljonski rukovodioci nisu na potrebnoj visini. Najbolji rukovodioc iz bataljona je drug Nemanja Manojlović. Ranjen je u poslednjoj borbi a isto tako ranjeno je i nekoliko sekretara aktiva iz brigade, tako da se u brigadi postavlja pitanje kadra. Najveći propust je neshvatanje potrebe omasov-

ljenja organizacije i uzimanje prestrogog kriterijuma za prijem u organizaciju. Uslovi za popunu organizacije su postojali, naročito poslije teških borbi sa Nijemcima oko Sokoca, kada su omladinci pravili čuda od junaštva. Ovaj uslov nije poslije ovih borbi iskorišćen upornim radom sa ovakvim omladincima. Isto tako je propust što ponekad u 16 brigadi bude upražnjeno mjesto bataljonskog rukovodioca SKOJ-a po nekoliko dana, kao što je to bio slučaj u II bataljonu. Malobrojnost organizacije može se uglavnom prebaciti bataljonskim rukovodiocima, pa i brigadnom rukovodiocu zbog nepravilnosti postavljanja prijema u organizaciju. Brojno stanje organizacije je oko 170 članova. Tačnih podataka još nemam jer je njihova brigada imala poslednjih dana borbe i nije mogao stići izvještaj.

U radu SKOJ-evske organizacije uklonjeni su propusti u pogledu vezivanja omladine sa omladinom sa terena. Takmičenje je oživljeno do najveće mjere. Naročito vidnih rezultata je bilo na kulturno-prosvjetnom sektoru.

DIJELOVI OKO ŠTABA DIVIZIJE:

SKOJ-evska organizacija oko štaba divizije ima 118 članova. Rad organizacije je tekao redovno. Sastanci su držani redovni, vanredni i bilo je i rada u koloni. Teoretski rad takođe se odvijao redovno.

SKOJ-evska organizacija u prištabskim delovima se osjeća. Ističu se naročito pojedinci ali i pored toga ima nedovoljne čvrstine i discipline kod nekih aktiva. Karakteristično je za dijelove oko štaba divizije da ima nediscipline kod pojedinaca ali ipak se organizacija osjeća. To dolazi otuda što dijelovi oko štaba divizije nemaju stalnog rukovodioca. Oni se često puta mjenjaju. SKOJ-evski kadar u dijelovima je potpun.

SKOJ-evska organizacija u dijelovima oko štaba divizije kad bi imala dobrog i stalnog rukovodioca mogla bi dati mnogo više.

SKOJ-evska organizacija u diviziji uglavnom ranije je davala najviše na vojničkom polju, tj. SKOJ-evci su bili dobri borci, ali politički rad, kulturno-prosvjetni rad, rad sa pozadinom uvijek je zaostajao. Značajno je da se sada težište i uticaj SKOJ-a proteže i osjeća i u političkom, kulturno-prosvjetnom kao i u radu sa pozadinom. Brojno stanje u diviziji je oko 730 članova. Organizacija ima uslova i dalje da se proširi.

S. F. — s. N.

Rukovodioc omladine 27 divizije
kapetan:
Aco Milanković

BR. 132

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 33. DIVIZIJE JA OD 30. APRILA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O VOJNO-POLITICKOM STANJU I PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET **27/V 945[2]**
XXXIII. DIVIZIJE J. A.

Dne 30. IV. 1945.

Izvještaj

CENTRALNOM KOMITETU K.P. HRVATSKE

Dragi drugovi,

U vezi sa izmjenama koje su nastale u toku ovoga mjeseca u našem komitetu odlaskom sekretara druga Blahe,[3] nismo do danas stigli da Vam pošaljemo izvještaj kao ni brojno stanje organizacije, radi čega smo morali biti od Vas opomenuti.

Sadašnje stanje naše organizacije prema konstataciji našeg komiteta izgledalo bi po prilici ovako:

Koristeći odmor, koji nam je dat u vezi sa situacijom na frontovima, uspjeli smo da aktiviziramo u radu našu organizaciju po svim pitanjima. Izvršili smo popune upražnjenih mjesta kako vojno-političkih tako i partijskih rukovodioca, te smo na taj način stvorili uslove za svestrani rad. U duhu zadataka postavljenih u *pismu C.K. K.P.J.** **svim divizijskim komitetima u vezi sa prerastanjem naših jedinica u Armije, razrađen je plan od strane Štaba divizije kako za vojničku tako i za političku nastavu u ovom razdoblju.**

Divizijski komitet upoznavši se sa planom, nakon što ga je usvojio, prišao je prenošenju istoga na Partijsku organizaciju, kako bi ova mogla dati dovoljnu podršku vojno-političkim rukovodiocima.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IHRP u Zagrebu, fond CK KPH, a snimak u Arhivu VII, film 48/700—702.

[2] Verovatno datum prijema dokumenta u CK KPH.

[3] Đuro Blaha je 9. aprila 1945. otišao na dužnost političkog komesara 32. divizije JA (vidi dok. br. 88).

[4] Verovatno se odnosi na pismo Centralnog komiteta KPJ od 21. marta 1945. o reorganizaciji partijsko-političkog rada i organizacionim promenama u partijskoj organizaciji u JA (vidi Arhiv IRPJ, reg. br. 53, fond CK KPJ .

Rezultati rada u toku ovog mjeseca osjećaju se u jedinicama. Pitanja discipline, vojničkog odnosa, izobrazbe vojnika i nižih rukovodioca djelomično je riješeno. Disciplina u jedinicama podignuta je na viši stepen, kako strojeva tako i borbena. To pokazuju i rezultati naših uspjeha u posljednjim borbama. Po pitanju vojničkog odnosa naša organizacija uspjela je da zainteresira naše štabove kao i sav vojno-politički kadar na izvršenje naređenja. Ovo posljednje nije još svuda ostvareno, ali da smo imali po tom pitanju uspjeha to najbolje vidimo danas kada, vodeći borbu pod prilično teškim uslovima, uspjevamo izvršavati dobivene zadatke na zadovoljstvo naših viših štabova.

Po pitanju *izobrazbe vojnika* imali smo također uspjeha, ali ona još ni približno nije zadovoljila. Sumirajući uspjehe naše divizije, naročito u posljednjim borbama,[5] upoređujući ih sa našim gubitcima vidimo:

Prvo kao pozitivna činjenica izbija na površinu *borbenost* i volja naših vojnika da se bore, a kao negativna činjenica *da radi nevojničkog* držanja kako boraca, tako i rukovodioca imamo srazmjerno *velike gubitke.*

Pitanje nižeg rukovodećeg kadra (podoficira) još uvjek je problem u našoj diviziji. Pored svih nastojanja, iako ona nisu bila dovoljna, nije se uspjelo osposobiti naš podoficirski kadar da može uspješno rukovoditi sa najosnovnijim jedinicama desetinama, vodovima, a ponekad i četama.

Naš politički rad bio je usmjeren uglavnom na razvijanju ofanzivnog duha naših jedinica, otvaranjem perspektive naše sigurne pobjede, upoznavanjem boraca sa historijatom i tekovinama našeg pokreta, ističući pri tome federativno uređenje i demokratski karakter naše narodne vlasti.

Koristeći povoljnu međunarodnu vojno-političku situaciju, koristeći uspjehe našeg pokreta uopšte uspjeli smo kod većine boraca da odgojimo volju za dosljednu borbu protiv neprijatelja, da vežemo borce čvršće uz naše jedinice. *Dezerterstvo,* koje nam se posljednjih mjeseci a naročito za vrijeme neprijateljske

[5] Jedinice 33. divizije su se u aprilu 1945. nalazile na prostoru Zdenci, Daruvar i Pakrac. Tu su, s jedinicama 10. korpusa JA dejstvovale u pozadini neprijatelja. Posle prodora snaga 1. i 3. armije u Slavoniju, 33. divizija je 18. aprila uspostavila kontakt s jedinicama 40. udarne divizije 6. udarnog korpusa u rejonu Slavonske Požege i s njima izvršila napad na Slavonsku Požegu, ali bez uspeha. Divizija je na tom prostoru nastavila borbu, ali se ubrzo, 21. aprila, radi sadejstva s jedinicama 3. armije u napadu na Viroviticu, prebacila iz rejona Pakraca u rejon s. Lončarica — Gakova i napala Viroviticu s jugozapadne strane. Posle višednevnih borbi protiv nemačke 181. divizije, 1. i 5. ustaško-domobranske divizije i drugih manjih neprijateljskih snaga, jedinice 3. armije i 33. divizije 25. aprila su zauzele Viroviticu (vidi Arhiv VII, reg. br. 40-2, 41-2, k. 12081. reg. br. 35-3, k. 557; »Oslobodilački rat«, 2 knjiga, str. 589—591, 596—599).

Divizijski Komitet
XXXIII.Divizije J.A.
Dne 30.IV.1945.-

Izvještaj:

CENTRALNOM KOMITETU K.P.

H R V A T S K E

Dragi drugovi,

U vezi sa izmjenama koje su nastale u toku ovoga mjeseca u našem komitetu odlaskom sekretara druga Blaha,nismo do danas stigli da Vam pošaljemo izvještaj kao ni urojno stanje organizacije,~~~~ čega smo morali biti od Vas opomenuti.

Sadašnje stanje naše organizacije prema konstataciji našeg komiteta izgledalo bi po prilici ovako:

Koristeći odmor,koji nam je dat u vezi sa situacijom na frontovima,uspjeli smo da aktivisemo u radu našu organizaciju po svim pitanjima.Izvršili smo popune upraznjenih mjesta kako vojno-političkih tako i partijskih rukovodioca,te smo na taj način stvorili uslove za svestrani rad.U duhu zadataka postavljenih u pismu C.K.K.P.J.svim divizijskim komitetima u vezi sa prerastanjem naših jedinica u Armije,razradjen je plan od strane Štaba divizije kako za vojničku tako i za političku nastavu u ovom razdoblju.

Divizijski komitet upoznavao se sa planom,nakon što ga je usvojio,prišao je prenošenju istoga na Partijsku organizaciju,kako bi ova mogla dati adekvatnu podršku vojno-političkim rukovodiocima.

Rezultati rada u toku ovog mjeseca osjećaju se u jedinicama.Pitanja,discipline,vojničkog odnosa,izobrazbe vojnika i nižih rukovodioca djelomično je rješeno.Disciplina u jedinicama podignuta je na viši stepen kako strojeva tako i borosna.To dokazuju i rezultati naših uspjeha u posljednjim borbama.Po pitanju vojničkog duha naša organizacija uspjela je da zainteresira naše štabove kao i sav vojno-politički kadar na izvršenje naredjenja.Ovo posljednje nije još svuda ostvareno,ali ga smo imali u vidu pitanju uspjeha to najbolje vidimo danas kada,vodeći borbu pod prilično teskim uslovima,uspjevamo izvršavati dobivene zadatke na zadovoljstvo naših viših štabova.

Po pitanju izobrazbe vojnika imali smo uspjeha,ali ona još ni približno nije zadovoljila.Sumirajući uspjehe naše divizije,naročito u posljednjim borbama,upoređujući ih sa našim gubicima vidimo:

Prvo kao pozitivna činjenica izbija na površinu borbenost i volja naših vojnika da se bore,a kao negativna činjenica da radi nevojničkog držanja kako borca,tako i rukovodioca,imamo s razmjerno velike gubitke.

Pitanje nižeg rukovodećeg kadra/podoficira/još uvijek je problem u našoj diviziji. Pored svih nastojanja,iako ona nisu bila dovoljna,nije se uspjelo osposobiti u naš podoficirski kadar da može uspješno rukovoditi sa najosnovnijim jedinicama ugestinama,vodovima,a ponekad i četama.

Naš politički rad bio je usmjeren uglavnom na razvijanju ofenzivnog duha naših jedinica,otvaranjem perspektive naše sigurne pobjede,upoznavanjem borca sa historijatom i tekovinama našeg pokreta ističući pri tome federativno uredjenje i demokratski karakter naše narodne vlasti.

Koristeći povoljnu medju narodnu vojno-političku situaciju,koristeći uspjehe našeg pokreta uopšte uspjeli smo kod većine borca da odgojimo volju za dosljednju borbu protiv neprijatelja,da vetemo borce čvršće uz naše jedinice.Dezerterstvo koje nam se posljednjih mjeseci a naročito za vrijeme neprijateljske ofanzive na Moslavinu,postavljalo kao ozbiljan problem uspjeli smo znatno smanjiti i skoro podpuno likvidirati.Samoranjavanje koje svakojer svoje vreme uzelo prilično maha uspjeli smo suzbiti te danas već ima manje slučajeva takovih pojava.Što je najvažnije uspjeli smo osnovnim radom,koristeći pri tome povoljnu situaciju u našoj temiji,da ubutkamo,neprijateljske elemente kojih još u jedinicama ima,ali ne mogu otvoreno da istupaju te iz dana u dan gube svaki oslonac i podršku.

Nu,poredi tim manjih uspjeha prema našom partijskom organizacijom stoje djelomično isti,a i mnogi novi i teži zadatci.Naša organizacija koja je jos uvijek mlada dosta teško se bori sa svim svakodnevnim sitnim problemima.Razlog zato naš komitet gleda uglavnom na mladosti i slabim pripremama i odgoju našeg partijskog kadra,pomanjkanju kontrole u radu partijskih rukovodioca u četama kao i bataljonima.U vezi s tim pred našu partijsku organizaciju postavlja se kao najosnovniji zadatak ideolosko-politička izgradnja i priprema naših partijskih rukovodioca,dovoljna pomoć,te stalna i svakodnevna kontrola.Radi vrlo slabog ili minimalnog ideolosko-političkog odgoja naših kadrova,naša partijska organizacija kao cjelina osjeća taj manjak,te prema tome ne posjeduje ni prilično dovoljnu širinu gledanja na sve te kuće problema.Iz toga proizlazi teško i prilično neodgovorno prilaženje zadacima,vrlo slaba briga o odgoju partijskog člansta i partijskih rezervi,sporost u rješavanju problema i zadataka koji često puta zahtjevaju nitno rješenje.

Sektaški odnos po pitanju omasovljenja naša partijska organizacija još uvijek nije prebrodila,što onemogućava aktivizaciju novih ljudi na rješavanju svakodnevnih problema s jedne strane,a prouzrokuje odvajanje partijske organizacije od ostalih partijskih organizacija kao i mase borca,s druge strane.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 132

ofanzive na Moslavinu[6] postavljalo kao ozbiljan problem, uspjeli smo znatno smanjiti i *skoro potpuno likvidirati.* Samoranjavanje, koje također svojevremeno uzelo prilično maha, uspjeli smo suzbiti te danas već ima manje slučajeva takovih pojava. Što je najvažnije, uspjeli smo ozbiljnim radom, koristeći pri tome povoljnu situaciju u našoj zemlji, da ušutkamo neprijateljske elemente kojih još u jedinicama ima, ali ne mogu otvoreno da istupaju te iz dana u dan gube svaki oslonac i podršku.

No, pored tih manjih uspjeha pred našom partijskom organizacijom stoje djelomično isti, a i mnogi novi i teži zadatci. Naša organizacija, koja je još uvijek mlada, dosta teško se bori sa svim svakodnevnim sitnim problemima. Razlog zato naš komitet gleda uglavnom na mladosti i slabim pripremama i odgoju našeg partijskog kadra, pomanjkanju kontrole u radu partijskih rukovodioca u četama kao i bataljonima. U vezi s tim pred našu partijsku organizaciju postavlja se kao najosnovniji zadatak ideološko-politička izgradnja i priprema naših partijskih rukovodioca, dovoljna pomoć, te stalna i svakodnevna kontrola. Radi vrlo slabog ili minimalnog ideološko-političkog odgoja naših kadrova, naša partijska organizacija kao cjelina osjeća taj manjak, te prema tome ne posjeduje ni približno dovoljnu širinu gledanja na sve tekuće probleme. Iz toga proizilazi teško i prilično neodgovorno prilaženje zadacima, vrlo slaba briga o odgoju partijskog članstva i partijskih rezervi, sporost u rješavanju problema i zadataka koji često puta zahtjevaju hitno rješenje.

Sektaški odnos po pitanju omasovljenja naša partijska organizacija još uvijek nije prebolila, što onemogućava aktivizaciju novih ljudi na rješavanju svakodnevnih problema, s jedne strane, a prouzrokuje odvajanje partijske organizacije od vanpartijskih organizacija kao i mase boraca, s druge strane.

Nedovoljna elastičnost i snalaženje u radu često puta uslovijava i neodgovorno prilaženje zadacima kao nižih partijskih rukovodioca. Prije kratkog vremena uključeni smo u operacije sa jedinicama III.[7] Armije te vodeći svakodnevne borbe dolazi do izražaja ta nesnalažljivost. Rad partijskih organizacija

[6] Odnosi se na napad nemačke 1. kozačko-konjičke divizije, 1. ustaško-domobranske divizije i Pavelićevog tjelesnog zdruga, 8. marta 1945, iz pravca Bjelovara, s. Popovače, s. Križa i Banove Jaruge, na jedinice 10. korpusa JA na Moslavini. U tim borbama, koje su trajale do 17. marta, neprijatelj je uspeo da potisne 32. i 33. diviziju i da izbije na liniju s. Pavlovac — s. Hercegovac — s. Palešnik (vidi Arhiv VII, reg. br. 10-4, k. 557, reg. br. 40-2, k. 1208).

[7] Odnosi se na naređenje Generalštaba JA od 16. aprila 1945. po kome se 10. korpus JA stavlja, u operativnom pogledu, pod komandu 3. armije JA (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga str. 596—599).

skoro je prestao iako bi on baš sada morao biti najaktivniji. Radni sastanci se ne održavaju a teoretski pogotovo. Naši rukovodioci ne mogu naći slobodnog vremena za sastanke a bez sastanaka na kojima se upoznavaju komunisti sa najnovijim političkim momentima, i gdje im se daju zadaci za rad u jedinici, razumljivo da se ne mogu očekivati ni rezultati rada takovih partijskih jedinica. Kraće rečeno, naši rukovodioci ne mogu da se priviknu sistematskom radu na položaju.

Sporost u rješavanju problema očituje se u više navrata. Imali smo recimo slučaj gubitka oružja i to u svim jedinicama divizije. Taj problem postavio se pred nas ozbiljno i tražio je hitno rješenje. Prvo što naša organizaciia nije već u samom početku povela energičnu borbu protiv takove pojave imalo je za posljedicu više takovih slučajeva, a drugo što u prvoj i trećoj brigadi, nakon što je povedena energična borba, ova pojava je sprečena, dok u drugoj brigadi dosada nije.

Neodgovorno prilaženje u odgoju novih komunista, koji svakodnevno, prekaljujući se borbama, postaju sve uže vezani uz našu Partiju, pojava je u čitavoj našoj partijskoj organizaciji. To se isto odrazuje i u odnosu prema SKOJ-evskoj organizaciji.

U našoj partijskoj organizaciji vrlo je mali broj običnih boraca članova Partije. Ako k tome dodamo da se u našu organizaciju počeo unositi u priličnoj mjeri vojnički odnos, može da dođe do opasnosti jačeg *odvajanja partijske organizacije od mase boraca — njenog formalnog pretvaranja u neki štab, komandu itd.* Takova pojava razumljivo da bi otežala provođenje u život onih zadataka koje treba naša organizacija da ostvaruje u masama.

Po pitanju rukovođenja *divizijskog komiteta* potrebno je napomenuti da *nije uspio u punoj mjeri ostvariti rukovodeću ulogu.* Prilično slab uvid u stvarno stanje organizacije osjeća se kako kod pojedinih članova divizijskog komiteta po brigadama, tako i po pitanju organizacije u čitavoj diviziji. Članovi komiteta ne posjećuju naizmjenično organizaciju u drugim brigadama, što dovodi do ograničavanja na rad u pojedinim brigadama i time stvara podvojenost u samom komitetu. To se odrazuje naročito po pitanju kadra.

U vezi sa najnovijim momentima, koji su nastali u našoj zemlji oslobođenjem pojedinih federalnih jedinica, na političkom, privrednom i ekonomskom polju, naš divizijski komitet nije uspio u potpunosti pripremiti jedinice za ove događaje. Kao posljedica toga ovi događaji ne koriste se u punoj mjeri za što širu mobilizaciju mase novih boraca uz našu Partiju, nego, naprotiv, dajemo mogućnosti neprijateljski raspoloženim elementima da rovare i raznim parolama unose zabunu u redove naših jedinica. Tako na pr., kažnjavanja crnoberzijanaca, špekulanata

i narodnih neprijatelja pokušavaju neki tipovi da iskoriste pod parolom »uvađanje komunizma«.

Osim toga osjeća se sporost kod uočavanja problema od strane divizijskog komiteta tako da izvjesni problemi budu uočeni tek kada oni postanu jasno vidljivi i kada radi njihovog nerješenja trpimo posljedice.

Kod pojedinih članova divizijskog komiteta osjeća se neodgovornost ili neodlučnost u provođenju u život donesenih zaključaka. Ovaj slučaj osjetio se kod druga Banovca koji je po odluci komiteta trebao da saopšti kaznu jednom komesaru bataljona, što nije činio, nego je pao pod uticaj nekih članova ćelije dotičnog štaba, koji su pokušali da ovu odluku prikažu nepravilnom, radi čega je bila potrebna intervencija komiteta.

U pogledu razvoja naše organizacije vidimo da je u toku ovih mjesec dana kvantitativno porasla, dok kvalitet članstva nije se skoro ništa izmjenio. Glavni razlog za to su redovni gubitci, koje trpimo naročito u rukovodiocima.

Težište našeg rada od sada će biti prebačeno na osnovne partijske jedinice i na SKOJ, jer smo u uvjerenju da ćemo na taj način uspjeti najbolje podići ideološko-politički kao i opći nivo naše organizacije.

Manjak pravilne konstruktivne kritike osjeća se u našoj organizaciji u punoj mjeri. Kritika, ukoliko postoji, u mnogo slučajeva je napadana, što štetno djeluje na mlade komuniste i dovodi do slabljenja njihove ljubavi prema organizaciji.

[8]

Na prijedlog sekretara druge brigade smjenjeni su sa dužnosti sekretara bataljon. biroa drugovi Vuković Stjepan i Vukašin, obojica iz druge brigade. Imenovani su smjenjeni sa dužnosti jer po svojoj borbenosti naročito, a po zalaganju uopšte nisu mogli da zadovolje. Budući da su isti poslani u našu diviziju od strane O.K. Bjelovara sa dobrim karakteristikama, to mislimo da se njihovo pitanje rješi sporazumno sa O.K. Bjelovar.

U našem komitetu nalazi se drug *Kovačić Josip,* odgovoran za rad komiteta pri Štabu divizije. Imenovani je kažnjen odlukom divizijskog komiteta 32. divizije strogim partijskim ukorom, te nismo načisto može li ovo da šteti radu i ugledu našeg komiteta, te u tom pogledu molimo vaše mišljenje.

U Štabu divizije nalazi se drug *Cvitaš Nikola,* koji je odlukom C.K. K.P.J. kažnjen isključenjem radi slabog držanja pred klasnim neprijateljem u 1942. godini. Nekih konkretnih podataka o njemu nemamo, ali prema njegovoj izjavi kazna mu je izrečena privremeno a prema pokazanoj volji u radu mogao

[8] **Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.**

bi biti primljen za člana K.P., jer je po mišljenju našeg komiteta prilično opravdao svoju grešku. Po ovom pitanju on vam je već stavio upit.

Naposljetku potrebno je napomenuti da odnos između našeg komiteta i OZN-e po nekim pitanjima nije najbolji. Opunomoćeništvo OZN-e u diviziji postavlja češće puta pitanje kadra, koji je potreban za rad u OZN-i, gledajući pri tome na to pitanje kroz prizmu OZN-e. Budući da mi još uvijek teško odgajamo kadar razumljivo je da ne možemo svakom njihovom zahtjevu na vrijeme udovoljiti, izuzev ako se radi o hitnim slučajevima. Međutim događa se da drugovi iz povjereništva OZN-e Korpusa na predlog drugova iz divizije uzimaju pojedine rukovodioce i da o tome uopšte ili vrlo malo zna divizijski komitet. Pored toga drugovi se žale s obzirom na gore navedeni odnos da im naša partijska organizacija ne daje nikakvu pomoć ili čak da nije shvatila značaj i ulogu OZN-e u vojsci. Po tom pitanju mi teško dolazimo do pravilnog zaključka, te bi u tom pogledu molili vašu pomoć.

Brojno stanje naše organizacije[9] prilažemo vam po formularu na licu uz ovaj izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Drugarski pozdrav
sekretar:
P.[10] Samardžija

P. s. Dostavljamo vam u prilogu nadopunu kadrovskog obrasca za druga Koyačić Josipa, sekretara komiteta pri Stabu divizije, toč. 5: opća ocjena.

Isto tako vam šaljemo kadrovski obrazac za druga Banovac Dragutina, sekretara III. brigade.

Pomoć, komesara
P. Samardžija

' Redakcija nije pronašla pregled brojnog stanja partijske organizacije.

[10] Pa ja

BR. 133

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE OSJEČKE UDARNE BRIGADE OD 30. APRILA 1945. DIVIZIJSKOM KOMITETU 12. UDARNE DIVIZIJE JA O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

SEKRETAR PART. ORGANIZACIJE OSJEČKE UDARNE BRIGADE

Dne 30. IV. 1945 g.

DIVIZISKOM KOMITETU XII UDARNE DIVIZIJE

Položaj

Izvještaj za mjesec april 1945.

Političko stanje: Od 1. IV. do danas političkih u našoj brigadi nema mnogo promjena. Brigada se nalazila do prve polovine mjeseca s onu stranu Drave, na položaju, dok zadnjih 15 dana jedinice Brigade operišu u Slavoniji.[2]

Ljudstvo u našim jedinicama ostalo je u ovom mjesecu gotovo isto. Novih boraca nismo dobijali. Na prelazu preko rijeke Drave imali smo oko 250 izbačenih iz stroja, a uz to nam je jedan bataljon otišao u OZN-u Brigadu.[3]

Borbenost u cijeloj brigadi je na visini. To se je naročito ispoljilo prilikom prelaza preko Drave kod Osijeka, a jedan bataljon koji nije učestvovao u borbama na Dravi ispoljio je svoju borbenost u borbi kod Zrinske.[4] Još borci, sa izuzetkom onih koji su prije bili dulje vremena u pozadini a došli su k nama prije mjesec dana, u zadnjim borbama istakli su se svojim ju-

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 18-1/3, k. 890.

*** Prilikom neprijateljske ofanzive u februaru 1945. na virovitički mostobran, Osječka udarna brigada se povukla s jedinicama 12. udarnog korpusa. Ona se 9/10. februara prebacila kod Barča na levu obalu r. Drave i privremeno ušla u sastav 36. udarne divizije. U njenom sastavu je ostala do 12/13. aprila kada je forsirala r. Dunav i r. Dravu i, sa 8. vojvođanskom udarnom brigadom 51. udarne divizije, zauzela Dalj i Sarvaš, a zatim produžila nastupanje prema Osijeku. Ovaj grad je sa 51. udarnom divizijom, oslobodila 14. aprila. U drugoj polovini aprila ona se vraća u sastav 12. udarne divizije 6. udarnog korpusa i učestvuje u borbama za oslobođenje Slavonije (vidi dok. br. 28, objašnjenje 4; Arhiv VII, reg. br. 7-2, k. 890, reg. br. 12-2, k. 890, reg. br. 6-2, k. 883; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, 589—599).**

' Odnosi se na 4. brigadu 1. hrvatske divizije KNOJ-a.

*** Reč je o borbama koje je 2. bataljon Osječke udarne brigade vodio 28. aprila 1945. u rejonu s. Zrinske (severozapadno od Daruvara), na položajima zapadno od sela Šibenik (vidi Arhiv VII, reg. br. 14-2, k. 890).**

naštvom i požrtvovanošću, dok su novaci iz pozadine pokazali slabost, a često i paničarenje. Partijska organizacija je uočila ovu razliku u borbenosti boraca već prvog dana. Da bi se to likvidiralo, putem štabova i partijske organizacije opomenuti su svi komunisti, a preko njih i vanpartijski borci dobri i provjereni da u borbama naročito tjeraju napred takove ljude. To je zaista učinjeno u borbi kod Sarvaša. Rezultat je bio, premda ne sto-postotan. Još uvijek ima u brigadi ljudi koji se plaše borbi i kod kojih vlada mišljenje da trebaju glavu sačuvati pred kraj rata. Ta pojava »čuvanja glave« osjećala se je i prije, ali dolaskom novih vojnika (specijalno iz Osijeka) to se svakoga dana sve više očituje. III bataljon nam je momentalno po tom pitanju prebrodio najviše poteškoća, te je i danas on naš najbolji bataljon po pitanju borbenosti.

Gledajući sa partijskog stanovišta u Brigadi se pojavljivalo mnogo političkih problema. Jedan, najopasniji među svima, bio je okupljanje domobranskih oficira. Otprilike mjesec dana pred sam prelaz za Slavoniju u našoj brigadi su se počeli sakupljati prikriveni domobranski oficiri, koji su bili na dužnostima ili su nam dodijeljeni iz drugih jedinica u Mađarskoj. Njihov pritajeni rad ispoljio se odmah, jedan među njima, kapetan Potočnjak, izjavljivao je među svojom okolinom, koja je znala biti tako šarena, da štab brigade nije u stanju da rukovodi, da će on ostati uz Mačeka dokle god je živ itd. Međutim, kada je naša OZN-a intervenisala energično, kada smo mi počeli da se otvoreno interesujemo, skup domobranskih oficira raspao se odmah. Preko političke organizacije učinjeno je sve u jedinicama da bi se onemogućilo toj grupi da djeluje među borcima. To nastojanje part. organizacije urodilo je plodom i domobranski oficiri ostali su osamljeni i izolovani od mase boraca. Zadnjih se dana oni uopće ne sastaju a jedan dio od njih upućen je u Sombor i u Osijek na druge dužnosti.

Politički događaji u svijetu i u zemlji praćeni su sa dosta interesovanja od boraca. Nakon stvaranja Jedin. vlade Jugoslavije u našoj brigadi nastali su razni, često puta karakteristični komentari. Veliki dio boraca, a i rukovodioca nije u prvo vrijeme shvatio zašto se u vladi nalaze ljudi tipa Šubašić, Šutej i Grol. Naročito su se bunili što je Sutej u vladi. Oni su postavljali pravilne primjedbe da je Sutej zajedno sa ostalim reakcionerima u Beogradu 1940 i 1941 god. otvoreno radio protiv studentskog i radničkog pokreta. Također se je postavljalo pitanje, i to skoro u svakoj četi, zašto je stvoreno Namjesništvo, a najviše im je izgledalo zakulisano s naše strane to, što se to Namjesništvo zaklelo na vjernost kralju Petru. Naša partijska organizacija imala je mnogo posla dok je ta pitanja riješila. Mi smo skoro pun mjesec radili na našim sastancima, kako partij-

sko-političkim tako i propagandnim: zašto je stvorena vlada, a zašto Namjesništvo. Borci i rukovodioci su nakon ove kampanje potpuno upoznati sa ovim pitanjima.

Kralj u našim jedinicama nema niti podrške niti simpatija. Borci svi osuđuju njegovu izdaju te samim tim pitanje kralja i ne postavlja se.

Naša brigada nalazila se od zadnjih mjesec dana u gradu Osijeku.[5] Odnos boraca prema narodu i narodnoj imovini manje--više bio je pravilan. Bilo je izuzetaka gdje su borci upadali u pojedine ustaške kuće i odatle odvlačili stvari, ali niti u jednoj desetini nije bilo masovne pljačke. Prema državnoj imovini borci su se odnosili nešto bolje. S jedne strane zato što je bila postavljena straža kraj državnih dobara, a s druge strane što nisu htjeli da diraju naše. Pitanje pljačke, samovolje, nasilja i bezakonja mi smo riješili vojnički a i partijski na taj način što smo pronašli kasarnu za vojsku. S druge strane, putem političkih sastanaka, ukoliko su se oni mogli održati radi rastezanosti jedinica, mi smo objašnjavali borcima značaj i potrebu pravilnog odnosa prema narodu i državnoj imovini. Naša partijska organizacija pokušala je da spriječi nepravilne odnose ukoliko su se oni pojavljivali u kojoj jedinici na taj način što je borcima objašnjavala potrebu pravilnog odnosa.

U našu brigadu došlo je u zadnja dva mjeseca mnogo novih drugova koji su se prije nalazili na raznim dužnostima u pozadini a jedan dio boraca dobili smo iz bolnica. Ti su drugim pripadali, t. j. X i VI Korpusu. Međutim, našim prelazom u Slavoniju mnogi od gore navedenih drugova su utekli nazad u svoje jedinice ili pozadinske ustanove. Samim tim pojavio se problem dezerterstva. Partijska organizacija naše brigade poduzela je potrebne mjere da to spriječi.

Organizaciono stanje: Ukupan broj članova K. P. u našoj brigadi iznosi 218. Od prošlog izvještaja, kada je bilo 306, sada je manjak za 88, i to: prekomandovano u OZN-a brigadu 47, prekomandovano u razne druge jedinice 34 člana, 9 poginulih, 17 ranjenih. Višak: novopridošlih 10 članova, iz bolnice se vratila 2 i novoprimljenih 7 članova. Kandidata broj iznosi 29. Sam rad partijskih odnosno bataljonskih biroa u prošlih mjesec dana bio je slab, jer nisu imali sekretara Brigade i nisu dobijali podršku ni od koga i partijski rad je zatajio. Same četne ćelije u zadnjih 15 dana slabo su se sastajale jer su imale stalno pokret. Ostalih 15 dana dok su bili u Mađarskoj održavali su se sastanci na

[5] **Brigada je posle oslobođenja Osijeka, 14. aprila 1945, ostala u gradu sve do 22. aprila, kada je, po naređenju Štaba 3. armije, izvršila pokret pravcem Osijek — Cepin — Našice — Mikleuš — Ceralije — Voćin — Hum — Pivnice — Đulovec — Ivanovo Selo — Velika Peratovica — Šibenik, gde je stigla 28. aprila (vidi Arhiv VII, reg. br. 14—2, k. 890).**

kojima se proučavalo: Učenje o partiji, Razvitak društva i svakodnevna naša štampa. Sav materijal koji su proučili nije se dovoljno shvatio jer su skoro svi mladi komunisti i većinom seljaci. Disciplina i odgovornost članova partije dosta je slaba po • što u proteklih mjesec dana nisu održavani sastanci. Rad partijskih jedinica odnosno ćelija nije mi poznat, kao i pojedini odnosi između članova, jer sam nastupio sada dužnost.

Rad partije sa SKOJ-em: U brigadi postoji brigadni komitet SKOJ-a i svi bataljonski komiteti SKOJ-a. Ukupan broj SKOJ-evskih grupa iznosi 24, sa ukupnim brojem članova 219. Sam rad SKOJ-a prvih 15 dana ovog mjeseca, dok je brigada bila u Mađarskoj, bio je dosta dobar, dok je sav rad da se podigne moral i borbenost kod vojske i to je uspjelo prilikom prebacivanja preko Drave kod Osijeka. Sam rad SKOJ-a za poslednjih 15 dana smanjio se zbog stalnog maršovanja jedinica. Odnos Partije i SKOJ-a i pružanje pomoći jedno drugome dosta je dobro.

Politički rad: Zadnjih mjesec dana politički rad u brigadi je bio slab. Prvih 15 dana mi smo se nalazili neprestano sa cijelom brigadom na Dravi, gdje su borci bili ukopani i uopće nisu se mogli kretati. Prema mogućnostima radilo se je i objašnjavalo pitanje Jedinstvene vlade a isto tako i Krimska konferencija. Zadnjih 15 dana nešto smo pojačali rad, ali kako je brigada i tu imala često pokret, to i rad prema tome nije mogao teći kako treba. Objašnjavali smo borcima o svim događajima kako vojničkim tako i političkim sa stvaranjem federalne vlade, napose federalne vlade Hrvatske i pakt SSSR sa Jugoslavijom, s kojim borci još nisu upoznati. Zadaci part. organizacije među ostalim jesu i ti da objasne borcima i rukovodiocima ova polit, pitanja.

Naše partijske ćelije nisu još uvijek u stanju da pravilno prenesu sve političke direktive niti rastumače pravilno sva politička pitanja radi slabe teoretske naobrazbe. Celi polit, rad uglavnom se sveo na polit, komesara Brigade, dok su mu manju pomoć dali komesari bataljona. Polit, komesari četa još nisu samostalni i sposobni da rastumače sami sve političke probleme borcima.

Kulturno-prosvjetni rad: Kulturno-prosv. rad u prošlih mjesec dana jako je na niskom stepenu, pošto je jedinica ovoga mjeseca bila stalno u pokretu. Prelazom u Mađarsku, držanje položaja na Dravi nije omogućilo kulturno-prosvjetni rad. Tako isto prelazom u Slavoniju jedinice su u stalnom pokretu tako da rad nije se mogao odvijati. U najskorije vrijeme nastojat će se da se preko svih organizacija taj rad pokrene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar part. organizacije:
Denin Zivojin

B R O J N O S T A N J E

PART. ORGANIZACIJE U XII UDARNOJ DIVIZIJI NA DAN 30. APRILA 1945. GODINE

Jedinica	Broj članova div. komiteta	Broj bataljonskih biroa	Broj članova batalj. biroa	Broj četnih ćelija	Broj šrabskih ćelija	Broj ostalih ćelija	Broj svih ćelija	Broj oficira i komesara čl. partije	Broj podoficira članova partije	Broj partizana članova partije	Broj žena članova partije	Broj svih članova partije	Socijalni sastav						Nacional. sastav			Broj kandidata	Primjedba
													Radnika	Seljaka	Obrtnika	Namještenika	Intelektualaca	Oficira i podoficira	Hrvatska	Srba	Ostale nacije		
Štab Divizije sa pomoćnim dje!ovima	3	2	10	12	3	—	17	73	48	55	10	176	22	94	27	14	12	7	62	98	16	32	
XII Udarna proleterska brigada	1	5	27	22	6	3	31	170	35	35	11	240	54	145	15	12	12	2	95	136	9	32	
IV Udarna brigada	1	3	17	15	4	4	23	77	63	51	7	191	66	78	21	9	15	2	93	72	26	23	
Osječka Udarna brigada	1	4	29	16	5	5	26	105	46	67	8	218	50	128	19	5	14	2	87	126	5	29	
S V E G A:	6	14	83	65	18	12	97	425	192	208	36	825	192	445	82	40	53	13	337	432	56	116	

Smrt fašizmu — sloboda narodu

BR. 134

IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 12. UDARNE DIVIZIJE OD 1. MAJA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPH O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

DIVIZIJSKI KOMITET KPH
XII UDARNE DIVIZIJE
1. maj 1945. godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMPARTIJE ZA HRVATSKU

Položaj

Političko stanje: Naše jedinice od prošlog izvejštaja[2] vodile su ofanzivne operacije u Požeškoj kotlini, Dilju i Bilogori do danas.[3] Međuvremeno jedinice su se sređivale prema novom formacijskom sastavu, tako da smo III Brigadu (Cehoslovačku) rasformirali, te spojili je sa IV Udarnom Brigadom[4] a veći broj dali smo boraca za brigadu Narodne odbrane. Kroz to vrijeme usmjerili smo politički rad na objašnjavanju bratstva i jedinstva naših naroda, obzirom na rasformiranje Cehoslovačke brigade, koja je imala u jednom dijelu šovinističkih nastrojenja. Pored toga nastavili smo objašnjavati stvaranje federalnih vlada, kao garanciju ravnopravnosti svih naroda Jugoslavije.

Potpisivanje ugovora između SSSR-a i Jugoslavije pobudilo je kod boraca živo interesovanje, no iako to nije borcima dovoljno objašnjeno i historijski prikazano, obzirom na borbe i pokrete koje. je jedinica imala. Partijska organizacija nije dovoljno dala od sebe u pojedinačnom objašnjavanju borcima iako se trudila.

U Osječkoj brigadi pojavio se rad neprijatelja, okupljajući se domobranski oficiri po grupicama i tako širili nezadovoljstvo kod boraca, govoreći: da je Štab Brigade nesposoban da rukovodi, da je komandant seljak, te da samo vodi borce da izginu, te da će on ostati uvjek dosljedan Mačeku dokle god živi, između ostalih to je govorio kapetan Potočnjak, osim toga govorio je da su domobranski oficiri obični ćate i N. O. V. Mi smo to riješili na taj način što smo gore navedenog odstranili i stavili

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 1-1/6, k. 883A.**
[2] **Vidi dok. br. 59.**
[3] **O borbama jedinica 12. udarne divizije u aprilu 1945. vidi dok. br. 124, objašnjenje 9; dok. br. 130, objašnjenje 2. i 6.**
[4] **Vidi dok. br. 110, objašnjenje 19.**

ga pod istragu, dok smo neke od tih prekomandovali a sa ostalim se posebno politički radi.

U posljednje vrijeme u naše jedinice došao je veći broj novih boraca, tako da se sada postavlja pred partijsku organizaciju zadatak apsorbiranje i prokuvavanje istih, bilo je izvjesnih nepravilnih odnosa prema tim novacima sa dobacivanjem šta su sada došli pri svršetku rata. Te odnose smo ispravili preko partijske organizacije tako da su sada pravilni odnosi.

Organizaciono stanje: Broj članova K. **P.** u našoj Diviziji imade *825,* u toku ovog mjeseca primili smo novih članova *41.* Poginulo je *31.* Ranjeno je *86.* Zarobljena su *2* čl., prekomandovano *17* u Brigadu Narodne odbrane. Kandidata imamo *116,* sa kandidatima se pravilno radi, dolaze na teoretske sastanke ćelija, dok na radne sastanke u cjelosti ne dolaze. Partijski rad u Osječkoj brigadi jest zakržljavio jer je Brigada bila u odsutnosti a nije imala mjesec i pol dana partijskog rukovodioca.

Rad part. biroa je na dobroj visini, sastanci se redovno održavaju, dok teorijski sastanci ne održavaju se redovno. Rad ćelija je slab, tako da više puta ćelija ne može da riješi pojedine probleme usled mizernog teoretskog znanja.

Tako sada partijsko članstvo uči o Partiji novoga tipa iz Osnova lenjinizma, osim centralne štampe i drugog materijala.

Disciplina partijskog članstva je na niskom stepenu, tako da se često desi da pojedini partijac napusti jedinicu i ode svojoj kući bez pitanja i znanja. Mi smo usmjerili rad na učvršćivanju partijske discipline i odgovornosti iako to još nije otklonjeno. Donijeli smo plan o ideološkom izdizanju članstva, jer se često puta članovi ne razlikuju od običnih boraca.

Divizijski komitet broji 7 članova, koji za sada zadovoljavaju iako su primljeni novi članovi, kao što je primio dužnost novi sekretar Divkoma. Jedan član nije zadovoljavao koji je bio na dužnosti sekretara IV Ud. brigade te je smjenjen sa dužnosti i dodeljen sekretar Češke brigade, dok je bivši sekretar primio dužnost sekretara Divkoma.

SKOJ: Skojevska organizacija broji 631 člana, dok je 89 čl. otišlo u Brigadu Narodne odbrane a ranjeno ih je i poginulih *128.* Neobuhvaćene omladine ima *462.* Skojevska organizacija pruža dobru pomoć u objašnjavanju pojedinih političkih problema iako je mlada. Sastanke Skojevska organizacija održava redovito, ali su ti sastanci u većini šablonski i kruti. Partijska organizacija nije dovoljno pružila pomoć, naročito na odgajanju skojevaca. Još nije prebrođeno sektaštvo pozivanjem SKOJ-a na sastanke ćelija i to teoretske.

Da bi se Skojevska organizacija učvrstila mi smo usmjerili rad partijske organizacije u pružanju što veće pomoći Skoju, kao i svakodnevni kontakt u davanju uputstava Skoju.

Vojnički rad: U posljednje vrijeme posvetili smo najveću pažnju odgajanju vojnih rukovodioca, za rukovođenje jedinicama u frontalnim bitkama, što se pokazalo u praksi da se naši vojni rukovodioci ne snalaze u modernom načinu ratovanja. Teže se snalazi niži komandni kadar u rukovođenju većim četama, koje su sad prema novoj formaciji pojačane, kako ljudstvom, tako i oružjem. Dolaženjem novih boraca iz novooslobođenih krajeva unaša se duh nediscipline, te smo usmjerili rad partijske organizacije na učvršćenje vojničke discipline služenjem ličnim primjerom članova Partije.

Kulturno-prosvjetni rad: U posljednje vrijeme rad se normalno odvija na prosvjetnom polju. Prop. odjeli su veoma aktivni i u mnogome pomažu politkomesarima. Na kulturnom polju također se aktivno radi u sprovađanju fiskulturnog života. Prop. odjel u XII Proleterskoj brigadi nije zadovoljio, te smo smjenili neke drugove i nadopunili sa novim članovima.

Odnos boraca prema narodu jeste pravilan, sem nekih manjih izgreda u samom Osjeku kad je ušla Osječka brigada u grad, gdje je jedan komesar čete svojevoljno uzeo građaninu neke sitne stvari, po kome smo najoštrije udarili. Mi smo usmjerili rad preko partijske organizacije u objašnjavanju borcima na pravilan odnos prema narodu kada odlazimo u novooslobođena sela i gradove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Glumpak Stevo

BR. 135

IZVEŠTAJ DIVIZIJSKOG KOMITETA 37. UDARNE DIVIZIJE JA OD 1. MAJA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA PERIOD MART—APRIL[1]

DIVIZIJSKI KOMITET K.P.J.
XXXVII UDARNE DIVIZIJE
1 maja 1945 god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Pošto se naša divizija ne nalazi na teritoriji nacionalnog partijskog rukovodstva podnosim vam izveštaj o stanju i radu partijske organizacije za period mart — april ove godine.

a). PREGLED PARTIJSKE ORGANIZACIJE PO JEDINICAMA

Naziv jedinice	Ukupno	Radnika	Seljaka	Intelek.	Srba	Musl.	Hrvata	Slov.	Talijana
III BRIGADA	476	69	357	50	406	67	3	—	—
IV BRIGADA	301	26	240	35	250	49	—	1	1
V BRIGADA	244	36	178	30	227	17	—	—	—
ARTILJ. BRIGADA	86	28	50	8	80	4	1	1	—
GARNIZON	99	18	43	38	89	10	—	—	—
UKUPNO	1206	177	868	161	1052	147	4	2	1

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 85, fond CK KPJ.

b). KANDIDATI

Naziv jedinice	Ukupno	Radnika	Seljaka	Intelek.	Srba	Musl.	Hrv.	Slov.	Rusa	Talij.
III BRIGADA	149	29	112	8	106	38	5	—	—	—
IV BRIGADA	119	13	96	10	118	—	1	—	—	—
V BRIGADA	77	4	70	3	71	6	—	—	—	—
ARTILJ. BRIGADA	19	4	13	2	18	—	—	1	—	—
GARNIZON	19	1	16	2	16	3	—	—	—	—
UKUPNO	383	51	307	25	329	47	6	1	—	—

c). SKOJ

Naziv jedinice	Ukupno	Radnika	Seljaka	Intelek.	Srba	Musl.	Hrv.	Slov.	Rusa	Talij.
III BRIGADA	526	48	463	15	372	153	1	–	—	—
IV BRIGADA	117	73	621	23	594	123	–	—	—	—
V BRIGADA	480	31	418	31	426	54	—	–	–	–
ARTILJ. BRIGADA	95	9	88	1	94	—	—	1	—	—
GARNIZON	182	37	131	14	156	26	—	—	—	—
UKUPNO	2000	198	1718	84	1642	356	1	1	—	—

Partijska organizacija je čvrsta i rukovodilac je čitavog života divizije. U toku poslednja četiri mjeseca pred Partiju su se postavili kao najvažniji problemi za rešavanje: a) ukloniti sektaštvo po pitanju prijema u Partiju, koje je naročito bilo iz-

raženo u našoj V brigadi i b) podići teoretski nivo partijskih kadrova a naročito nižih partijskih i političkih rukovodioca. Po pitanju proširenja Partije, da partijska organizacija usisa u sebe najzdravije i najbolje elementa naše vojske preduzeto je niz mjera prema odluci Divizijskog komiteta. U toku ova 3—4 mjeseca ovaj problem u priličnoj je mjeri savladan. Da bismo otklonili drugi nedostatak: slab teoretski nivo članova Partije, koji je u mnogom ometao njihov pravilan rad i onemogućio im da imaju potreban autoritet, Partija je donijela odluku da se započne redovno sa nižim partijskim kursevima za rukovodioce i za članove Partije. Od januara do sada održana su dva partijska kursa pri diviziji na kojima je učestvovalo 110 drugova i drugarica (većinom komesara i pomoćnika komesara četa). Na ovim kursevima proradene su teme prema odluci Centralnog komiteta. Pošto se ovo pokazalo kao nedovoljno, kod sve tri pešadijske brigade održani su 15-dnevni kursevi za vodne delegate i najbolje članove Partije na kojima su prorađivane teme: Razvitak društva i o Partiji (organizaciono pitanje, teorija Partije i linija Partije sa podtemama). Predavači na ovim kursevima bili su drugovi koji su bili ranije na nekom partijskom kursu. Kako rešavanje ovoga problema zahteva stalno nastojanje, to smo odlučili da se ovi kursevi po brigadama neprekidno vode. Pored ovih problema postojao je u našoj IV brigadi još jedan zadatak koji je trebalo riješiti, a to je otkloniti familijarnost. U ovoj brigadi ona je bila izražena naročito. U našoj diviziji bataljoni su imali obeležje jednog sreza i zadržao sc lokalni karakter jedinica. Popunom koju smo dobili u novembru, decembru i januaru iz pirotskog okruga i novooslobođenih srezova Sandžaka otklonili smo ovo obeležje na taj način što je ovaj broj drugova raspodijeljen na sve jedinice (oko 7.000 boraca) i one su izgubile lokalni karakter. Upornim radom preko Partije uspjelo se da se familijarnost u velikoj meri otkloni.

Po pitanju proširenja Partije i rada sa kandidatima učinjen je veliki korak naprijed. Broj kandidata se za poslednja tri meseca više nego udvostručio. Novi način rada sa kandidatima pokazao se odmah kao dobar. Sa kandidatima se radi pojedinačno, ali oni prisustvuju izvesnim sastancima jedinica. Kandidatima se daju konkretni zadaci i na tome se isprobava njihova odanost našoj borbi. Kandidovanje se vrši u saglasnosti čitave jedinice. Za sada mi bez kandidovanja primamo u Partiju samo sekretare aktiva.

Skojevska organizacija brojala je početkom februara mjeseca svega 800 članova. Ona je po broju bila ravna partijskoj organizaciji. Pomoć Partije SKOJ-u nije bila dovoljna, a sektaštvo po pitanju SKOJ-a ogledalo se u tome što se od članova SKOJ-a tražile gotovo iste osobine i izvršavanje zadataka kao

i od članova Partije. SKOJ nije bio masovna organizacija. Osim toga malom broju članova SKOJ-a doprinjelo je i to što je došao u diviziju veliki broj novomobilisanih omladinaca koii nisu bili provjereni u vatri borbe iako su se bili pokazali kao disciplinovani i odani. Taj strah kod rukovodioca, strah od prijema u SKOJ naročito omladinaca iz pirotskog okruga, kojih je bilo prilično, pokazao se kao potpuno neosnovan, jer su ti omladinci u teškim borbama oko Drine pa do Sarajeva[2] zadivili svojim držanjem. Pošto je prošao izvestan period od 5—6 mjeseci za novoprimljene borce, to su uslovi za dalje omasovljenje SKOJ-a i njegovo još dalje proširavanje u našoj diviziji prilično dobri.

Naša divizija, koja broji 10.632 borca i rukovodioca, jeste uglavnom divizija u kojoj preovlađuju omladinci. Više od jedne trećine u diviziji je organizovano. Ovaj procenat organizovanih, iako nije zadovoljavajući, ipak je veliki korak u razvitku naše divizije. Naša je divizija sastavljena:

a) od malog dijela boraca koji su stupili do 1943 godine,

b) od mobilisanih Srba iz Sandžaka koji su bili u četnicima ili su ranije dezertirali iz naše vojske,

c) od prilično velikog broja muslimana iz sjeničkog, pazarskog i tutinskog sreza, koji su bili po godinu dvije i više u miliciji i SS divizijama,

d) od omladinaca koji su mobilisani iz pirotskog okruga i jednog dijela intelektualaca iz istog okruga.

Više od 7.000 boraca naše divizije sačinjavaju omladinci. Borbenost svih ovih pomenutih grupa, izuzev intelektualaca iz Srbije, jeste vrlo dobra. Naročito su vični borbi muslimani. Mi smo zauzeli prema svim ovim drugovima drukčiji stav po pitanju njihovog organizovanja. Najzdraviji elemenat, pored naših odanih boraca iz Sandžaka koji su dobrovoljno stupili do 1944 godine, jesu omladinci iz pirotskog okruga, koji su se pokazali kao vrlo disciplinovani, bistri, odani i požrtvovani. Njihova hrabrost je na visini. Intelektualci iz Srbije nisu borbeni i bili su ranije u raznim ljotićevskim i nedićevskim organizacijama. Muslimani su vrlo borbeni i hrabri, odlični puškomitralješci (a to dolazi otuda jer su oni bili u nemačkim divizijama). Njih ne možemo primati u Partiju uzimajući u obzir njihovu vještinu u ratovanju i disciplinovanost s obzirom da ih ima koji su 3

[8] Jedinice 2. udarnog korpusa JA, u čijem sastavu je bila 37. udarna divizija, nalazile su se tada u istočnoj Bosni, na prostoru istočno od Sarajeva. Do polovine marta 1945. ova divizija je vodila borbe protiv delova nemačke 131. divizije, a zatim je učestvovala u borbama na prilazima Sarajevu i u oslobađanju grada 6. aprila 1945. Posle oslobođenja Sarajeva, 37. udarna divizija je 10. aprila upućena na prostor Višegrad — Srebrenica — Vlasenica, sa zadatkom da teren očisti od zaostalih ustaških i četničkih delova (vidi Arhiv VII, reg. br. 14-1, k. 395, reg. br. 17-2, 23-2 i 45-2, k. 1254; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 571—581).

godine bili u nemačkoj vojsci (bilo ih je iz tutinskog sreza koji su bili u jednoj jedinici koja je napadala Drvar). Prema njima se ne sektaši ali je na njihovo držanje u našoj vojsci obraćena specijalna pažnja. U poslednje vrijeme jedan veliki broj muslimana (356) obuhvaćen je skojevskom organizacijom.

OPŠTI POGLED

Da bismo prevaspitali borce i rukovodioce na novi način ratovanja mobilisali smo za to čitavu Partiju. U toku borbi u Bosni održali smo po brigadama partijske konferencije i divizijsku partijsku konferenciju na kojima smo proradili ovo pitanje. Po svim brigadama teku kursevi za obuku desetara i vodnika. Na divizijskim kursevima za podoficire i komandno osoblje četa za poslednja tri mjeseca prošlo je 150 vojnih rukovodioca.

U početku naši rukovodioci nisu se snašli u borbama oko Drine u novom načinu vođenja operacija: potrebe za utvrđivanjem, ukopavanjem, postavljanjem veza između četa i bataljona (telefonskih i putem radia, itd.). U frontalnoj bitci za prelaz preko Drine i zauzimanje Goražda za tri noći u početku februara izbačeno je iz stroja 1.300 neprijatelja, dok smo mi imali oko 690 gubitaka u mrtvim i ranjenim.[3] U docriijim borbama koje su vođene u toku februara i marta i početkom aprila naša je divizija požnjela uspjeh i pokazalo se da se borci dosta brzo navikavaju na novi način rata. U toku marta mjeseca i u početku aprila (do 5 aprila) naša je divizija likvidirala neprijateljska uporišta Goražde, Višegrad, Rogaticu, Praču, Pale, Stambolčić, Trebević, Mokro, Podromaniju, Bistrik i Sarajevo do Miljacke i prva ušla u Sarajevo. U ovim borbama mi smo imali daleko manje gubitke nego neprijatelj. U svim ovim akcijama najbolje se držala naša III brigada.

U poslednjim borbama koje je vodila divizija na teškom terenu i sa nedostatkom ishrane (zbog saobraćajnih teškoća) naša se divizija prekalila i izrasla u dobru udarnu jedinicu, spremnu da izvršava svaki postavljeni zadatak. Novo rukovodstvo koje je došlo poslednjih mjeseci u brigade i bataljone kao i Stab divizije pokazali su puno poleta i volje i njihov intenzivan

[5] Opšti napad 37. divizije na položaje nemačke 181. i 297. divizije, u dolini reke Drine, od Osječana do Višegrada, otpočeo je 18/19. februara. Treća brigada je napadala na odseku fronta Osječani — Goražde — Jabuka, 4. brigada na odseku Ustiprača — Borač, a 5. brigada na odseku Stitarevo — Višegrad. Posle žestokih borbi, vođenih sve do 24. februara, 37. udarna divizija nije uspela da forsira r. Drinu i ovlada njenom dolinom. Borbe su nastavljene početkom marta; tek 4/5. marta nemačke snage su primorane da napuste Goražde i ostala mesta u dolini Drine i da se povuku prema Sarajevu (vidi Arhiv VII, reg br. 17-2, k. 1254, reg. br. 23-2, k. 1254).

rad osetio se u čitavoj jedinici. Što se tiče borbenosti divizija se može mjeriti sa našim najstarijim jedinicama. Za poslednjih četiri mjeseca problem dezerterstva zauzimanjem Partije a naročito aktivnošću SKOJ-a likvidiran je. U samoj diviziji desi se po neki pojedinačan slučaj i to od još neotkrivenog narodnog neprijatelja.

Divizija ima tri pješadijske i jednu artiljerisku brigadu. Izviđačke jedinice, jedinice za vezu i druge. Naoružanje ovih jedinica jeste prilično dobro, naročito ima priličan broj automatskog oružja. Ovo oružje jeste 85% plijen od neprijatelja i svih mogućih kalibara i modela. Automatskog oružja ima najviše nemačkog. Artiljeriska brigada koja je formirana ima 1.400 ljudi i raspolaže samo sa 15 topova, mada bi mogla da primi s obzirom na sastav ljudstva i na obuku potpuno naoružanje koje je formacijom predviđeno za artiljerijsku brigadu.

Postoji potreba da se naša divizija naoruža jednoobraznim naoružanjem.

Pri diviziji formirani su potrebni otsjeci. Naročita pažnja posvećena je formiranju propagandnih otsjeka pri brigadama i diviziji. Preko Partije ukazana je važnost tih otsjeka i pomoć koju oni ukazuju političkim i partijskim rukovodiocima pa su u same otsjeke uzeti većinom dobri pomoćnici komesara bataljona i komesari bataljona.

Da bi se stručno osposobili kadrovi i da bi se drugovi naučili na uredno vođenje knjiga i evidenciju, održana su dva administrativna kursa za sekretare štabova i pisare i za intendantsko osoblje. Za stručno osposobljavanje kadrova održani su kursevi kao: šoferski, dva telefonska, kurs za vezu, više bolničkih kurseva i veterinarski kurs.

Pomoćnici komesara u sve četiri brigade su dorasli svojim dužnostima. Trojica od njih su borci od prvih dana (1941). Najčvršći rukovodioc jeste drug Strunjaš,[4] pomoćnik komesara V brigade.

Komesari brigada uglavnom odgovaraju svojim dužnostima. Jedino se nije dovoljno snašao komesar V brigade drug Simo Grbović.

Komandanti brigada jesu omladinci, svi borci od 1941 godine, vrlo hrabri, udarni i zauzimljivi u radu. Komandant V brigade drug Škrbović,[5] ranjavan više puta, prošao sve borbe kao vojni rukovodioc, dobar ali kao komunista ne drži se najbolje. Nije imao pravilan stav prema drugovima, nervozan i imao je nepravilan stav prema drugaricama. Nastojanjem Partije u poslednje vrijeme ti se nedostatci kod njega otklanjaju.

[4] Josif
[5] Boško

Usled žestokih borbi i slabih saobraćajnih uslova pitanje našeg saniteta i bolnice divizijske, koja je ponekad brojala po 1500 ranjenih i bolesnih, pretstavljalo je za našu diviziju težak problem. Ovaj problem izgledao je za vrijeme zime gotovo nerešiv. Usled slabih stanova priličan broj drugova je premrzao, transport je bio tako reći nikakav, a ishrana dok nisu stigli kamioni i uspostavljen saobraćaj bila je takva da je bila ravna ishrani naših boraca u najtežim ofanzivama. Ova kriza prebrođena je i mi smo sačuvali naše ranjene i bolesne drugove, koji se sada smještavaju u organizovanoj bolnici u Užicu. Na bolničkim kursevima određen je veći broj drugova koji će zamjeniti u ovom poslu drugarice.

NOVI ZADACI

U toku mjeseca aprila naša je divizija povraćena na slobodnu teritoriju radi sprečavanja bandi koje se žele probiti preko Drine i radi hvatanja istih. U ovom smislu izdate su instrukcije svim rukovodiocima vojnim, političkim i partijskim, da se povezuju sa političkim radnicima na terenu, narodnom vlasti i svim antifašističkim organizacijama i da nastoje pohvatati i razbiti bande koje se vraćaju kroz Istočnu Bosnu. Do sada je duž čitave Drine pohvatano 600—700 četnika, ustaša i dezertera iz raznih jedinica koji su se krili po šumama. Ovi šumijaci predaju se povereništvima OZNE u srezovima iz kojih su oni. Iako su bataljonski i brigadni rukovodioci nastojali da svojim političkim radom pred zavedenim masama u Istočnoj Bosni raskrinkaju izdajnike i da stvore obaveštainu slušbu radi hvatanja zlikovaca, ipak u izvesnim krajevima nisu pokazani željeni rezultati. Oblasni komitet u Istočnoj Bosni i drugovi iz III Korpusa preporučili su paljevinu kuća u izvesnim selima, kako nas je izvestila naša III brigada. Mi smo odmah intervenisali kod naših jedinica i spriječili paljenja kuća koje su oni nameravali da preduzmu zbog pojedinačnog ubistva kurira i boraca, smatrajući da je ovaj način odmazde štetan po interese naše borbe.

Pošto se nalazimo na slobodnoj teritoriji, mi možemo i pored čišćenja i pretresa srezova oko Drine nastaviti sa još većim vojničkim i političkim radom među borcima i nastaviti sa održavanjem niza kurseva za vojničko, političko i stručno osposobljavanje naših boraca, što im nedostaje.

Kao najnoviji zadatak postavlja se pred našu organizaciju da izvršimo formiranje divizije prema novoj formaciji koju je izdao Generalštab[6] i da za to formiranje osoosobimo naše kadrove.

* Odnosi se na naređenje Generalštaba JA od 14. marta 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 24-1/1, k. 717).

Kroz jedan kraći period od dva do tri mjeseca mi ćemo imati jedan veći broj nižih vojnih, političkih i partijskih rukovodioca koji su isprobani u borbama i koji će biti osposobljeni da ih damo za potrebe na drugim sektorima.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

PARTIJSKI RUKOVODIOC XXXVII DIVIZIJE
M. P. **Vojo Terić**

BR. 136

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA 9. UDARNE DIVIZIJE 4. ARMIJE JA ODRŽANOG 5. MAJA 1945. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sastanka Divizijskog komiteta IX Udarne divizije.
Održan je 5-V-1945. Prisutni svi članovi Komiteta.
Dnevni red:

1. Politička situacija
2. Rad organizacije za vrijeme akcija i zadaci
3. Razno

Govoreći o političkoj situaciji sekretar je naglasio da je u zadnjih nekoliko dana bilo mnogo značajnih promjena. Poslije nego se Crvena armija spojila sa savezničkim armijama u srcu Njemačke i zauzela Berlin, u vrhovima Njemačke nastalo je rasulo. Za Hitlera i mnoge nacističke prvake govori se da su mrtvi. Admiral Denic preuzeo je vrhovnu komandu nad preostalim njemačkim snagama. Ponudio je bezuslovnu kapitulaciju samo zapadnim saveznicima. Ovi su to zvanično odbili. Međutim odmah iza toga došlo je do postepene predaje raznih armijskih grupa, najprije u Italiji pa u sjevernoj i srednjoj Njemačkoj, tako da se Njemci danas bore samo protiv Crvene armije i Jugoslovenske armije

Već nekoliko sedmica, otkad je Hitler izdao zapovjest samo trupama Istočnog fronta da se bore đo kraja, primjećeno

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 7-1/7, k. 843 A.

je da saveznici skoro bez borbi jure kroz Njemačku, te da su veće njemačke snage upućene sa zapadnog na istočni front.

Na konferenciji u San Francisku, premda se u glavnom povoljno odvija, ima izvjesnih natezanja. Engleska i Amerika još nisu pristale da se pozove na konferenciju delegacija poljske vlade iz Varšave, a pozvana je Argentina koja je za vrijeme rata pomagala materijalno fašističke zemlje. Novu austrijsku vladu ne priznaju zapadni saveznici.

U našoj zemlji jedinice naše armije postigle su krupne uspjehe. Oslobođen je Srijem, Slavonija, Bosna, Lika, Hrvatsko Primorje, Gorski Kotar, Istra, Slovensko Primorje sa Trstom i naše su jedinice izbile na Soču gdje su se spojile sa savezničkim armijama.-' Naročito vidne uspjehe imala je naša IV armija koja je oslobađanjem Istre i Trsta izvršila historijski zadatak.

Kao značajan događaj kod nas treba spomenuti obrazovanje vlada svih federalnih jedinica.

U diskusiji se uglavnom govorilo o tome kakvo držanje treba da bude u Trstu koji su oslobodile naše jedinice, a poslije su ušle i neke savezničke jedinice bez odobrenja Generalštaba. Naglašeno je da se mora posvetiti puna pažnja držanju naših boraca i njihovom spoljnom izgledu, jer borci moraju biti ponosni što su učestvovali u izvršavanju toga historijskog zadatka, oslobođenja Istre i Slovenskog Primorja. Prema svima koji bi nas izazivali treba na licu mjesta najoštrije postupiti. Inače prema narodu moramo se odnositi prijazno i srdačno, naročito prema slovenačkom životu i talijanskim radnicima kcji su nam u gradu osnovna snaga na koju se možemo osloniti. Narod mora u nama osjetiti svoju vojsku i svoje osloboditelje. Pošto borci ne shvaćaju dovoljno historijski značaj oslobođenja Trsta i Istre, treba i to objasniti kao i međunarodnu političku i vojničku situaciju. Osim toga, brigadni i bataljonski rukovodioci moraju obavezno pisati članke o zadnjim borbama i oslobađanju ovih krajeva. Da bi se sve ovo borcima brzo i pravilno objasnilo, zaključeno je da to preuzmu na sebe brigadni polit, rukovodioci na brigadnim ili bataljonskim konferencijama pošto je to sada moguće.

U radu Part. organizacije za vrijeme zadnjih akcija prvi je govorio pom. polit, komesara III Brigade.[3] Cim se primila naredba o pokretu na Trst i bile izdane direktive, sve se je to odmah prenijelo na part. rukovodioce i sve članove Partije. Za čitavo vrijeme marša i borbi osjećala se je Part. organizacija, premda je bilo propusta kod ponekih rukovodioca. Komandant

[s] Reč je o završnim operacijama JA za konačno oslobođenje zemlje koje su vođene od druge polovine marta (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjigu, str. 550—652).

[3] Janko Livaković

brigade major Stančić' jedno je vrijeme sporije radio i na upozorenje je nezgodno reagirao, ali je kasnije kroz čitavo vrijeme dobro radio. Komesar II bataljona Grujica i pored upozorenja često se je odvajao od jedinice. O njegovom držanju moraće raspravljati bat. biro. Skrenuta je pažnja pom. komesaru da se ispita kako je poginuo komandant III bataljona kapetan Bošković. I pored propusta pojedinih rukovodioca borci su odlično izdržali sve napore a u tome su prednjačili komunisti.

Pom. komesara IV Brigade izvještava da je u prvom susretu sa neprijateljem bilo nesređenosti i da se nisu osjetili komunisti izuzev pom. polit, komesara I bat. druga Gašpara koji se odmah snašao i čijom se zaslugom bataijon sredio. On je u toj borbi i poginuo. Stab brigade nije se dovoljno založio da bi se išlo naprijed i stiglo na vrijeme na izvršavanje zadatka,[5] već ie dozvolio da se jedinica zadržava oko plijena i to oko sitnica. Nije se založio niti štab I bataljona tako da je bataljon marševao 20 km. za 18 sati. Slično se desilo i sa drugim bataljonom sutradan. Pom. komesara II bataljona, umjesto da bude uz jedinicu i požuruje pokret, kretao se je sa komorom

Na pitanje kako je prenosio direktive, pom. komesara brigade veli da je sam obilazio jedinice i davao uputstva, a da nije posebno pozivao pomoćnike komesara na sastanak da bi im dao uputstva. Svi članovi Partije bili su upoznati sa zadatkom. U bataljonu koji je zakasnio za vrijeme pokreta bio je održan sastanak sa biroom i razgovarao je sa štabom, koji opravdavaju zakašnjavanje.

Pom. komesara II Prol. brigade[6] je zadatak objašnjavao štabskim ćelijama, dok je u II bataljonu sazvao biro i upoznao ga sa zadatkom. Skoro svi članovi Partije ozbiljno su shvatili zadatak i do'voljno se zalagali za njegovo izvršenie. Jedino je bilo otezanja kod štaba I bataljona kod likvidacije neprijateljskog uporišta Ičići,[7] koje se moglo likvidirati za par sati, a bilo ie opkoljeno čitava dva dana, tako da je od artilerijske vatre stradalo dosta drugova. Ponovno je primjećeno da se rukovodioci u toj brigadi previše istrčavaju i jurišaju s jedinicom, tako da su u III bataljonu ranjena dva komandira, a jedan poginuo.

[4] Mate

[5] Po naređenju štabova 4. armije i 9. udarne divizije, 4. udarna brigada je izvršila pokret iz Dubrovnika 20. aprila 1945. Od 25. do 27. aprila ona je, sa ostalim jedinicama 9. udarne divizije učestvovala u iskrcavanju na obalu Istre, na sektoru Brseča i Mošćaničke Drage, kao i u kasnijim borbama u Istri i Trstu (vidi Arhiv VII, reg. br. 12-2, k. 843, reg. br. 43-7, k. 847 A).

[6] Stevo Bjedov

[7] Ičiće je 28. aprila 1945. oslobodio 1. bataljon 2. proleterske brigade (vidi Arhiv VII, reg. br. 12-2, k. 843).

U Divizionu je zadatak objašnjen svim članovima biroa, a ovi su ga prenijeli na ćelije. Svi članovi su se zalagali da bi se zadatak što bolje izvršio. Djelovanje samog štaba je bilo jedinstveno i nije se vidjelo nekih većih propusta. Desilo bi se ponekad da bi se baterija postavila sa malim zakašnjenjem.

U diskusiji se konstatiralo da se Part. organizacija osjećala u čitavoj Diviziji izuzev IV Brigade, gdje je kod rukovodioca bilo mnogo sporosti, koju su uspjeli da otklone tek u završnim borbama. U III Brigadi, gdje se je Part. organizacija najviše osjećala, ipak je bilo više zalaganja od strane vojnih rukovodioca. Diskutiralo se o tome da li da se, poslije velikih uspjeha koje je postigla divizija, oštro partijski kazni one rukovodioce koji su pravili propuste, jer bi možda nezgodno djelovalo. Zaključeno je da članovi Divizijskog komiteta naizmjenično obiđu sve biroe i štabske ćelije i oštro upozore na propaste, a da bataljonski biroi kazne one drugove koji su to zaslužili. Stavljeno je u zadatak svim organizacijama da se omasove, jer su ove akcije bile sjajna prilika za provjeravanje ljudi. Treba pokrenuti rad i takmičenje i stvari svršavati po planu koji je postavljen u takmičenju.

Sekretar Div. komiteta
IX Ud. divizije IV armije:
Cedomil **Cvrlje**

BR. 137

PISMO POLITIČKOG KOMESARA 12. UDARNE DIVIZIJE JA OD 8. MAJA 1945. POLITIČKIM KOMESARIMA BRIGADA I PROPAGANDNOM ODSEKU DIVIZIJE O NEKIM SLABOSTIMA POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA[1]

STAB XII. UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
K. Br. 424, dana: 8/V 1945. god.

POLITKOMSARU XII. PROLETERSKE BRIGADE
POLITKOMESARU OSIJECKE UDARNE BRIGADE
POLITKOMESARU IV. UDARNE BRIGADE
PROPAGANDNOM OTSJEKU OVE DIVIZIJE

Rat sa fašističkim okupatorom i njegovim pomagačima je na završetku. Glavnina njemačkih snaga je kapitulirala pred snažnom antifašističkom koalicijom. Berlin, Zagreb,[2] Ljubljana[3] i veći dio naše domovine je konačno oslobođen. Potpuna sloboda svim od fašizma porobljenim narodima biće izvojevana za nekoliko dana. Mi s našim snagama nastupamo na zapadne granice naše domovine.

Kakovo je raspoloženje naših boraca i što rade naši rukovodioci, prvenstveno politički? Odgovor je karatak: malo ili gotovo ništa. I jasno je da je posledica toga razno komentarisanje, pa čak šta više i neprijateljski elementi kojih mi nesumnjivo imamo u našim jedinicama koji djeluju. Navešćemo nekoliko konkretnih činjenica.

U nekim jedinicama govori se među borcima da će uskoro doći do sukoba između Rusije i zapadnih saveznika i da mi zato ovako jurimo naprijed da se navodno sukobimo sa saveznicima. Drugi govore o tome da će Englezi i Amerikanci uzeti u zaštitu Pavelića i ustaše, treći govore o tome kako je rat i onako gotov i kako nema smisla dalje voditi borbu. Dalje, gdje se ne govori o tome, tamo se sukobljava brigaua sa brigadom (Osječka i XII) itd.

Od kuda dolazi do svih tih stvari? To dolazi otuda što su se naši rukovodioci uspavali. Još uvjek nisu shvatih bit našeg nastupanja na zapad. Nisu se prilagodili na nov način rada, na

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 4-1/6, k. 883 A.

[s] i ' Zagreb su 8. maja oslobodile jedinice 2. armije JA, a Ljubljanu su 9. maja oslobodile jedinice 7. korpusa JA (vidi »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 632—635, 643—651).

rad u pokretu i u svim mogućim situacijama. Dok naši borci izvršavaju zadatak koji se pred njih postavlja, naši rukovodioci nastoje da se zadatak što bolje izvrši. Tu se završava njihov posao. Dok je kolona u maršu (koji su vrlo česti) dotle bataljonski pa i brigadni rukovodioci jašu na konjima i ne pokušavaju da se približe borcima, da im objasne značaj pada Berlina, Zagreba, Ljubljane itd. Obično se izgovaraju kako je to nemoguće, kako su borci umorni i kako ih se 3 tim samo gnjavi. Takav stav je u cijelosti nepravilan i oportunistički. Kako neprijateljski elementi imaju vremena i mogućnosti da djeluju? Oni više imaju vremena zato jer rukovodioci ne rade i smatraju da su se naradili i umorili.

S takvim stanjem i radom u našim jedinicama i u današnje pobjedonosne dane ima se u najkraćem roku prekinuti. Neka se svaki rukovodioc sjeti da je u našoj borbi bilo mnogo težih momenata, kritičnih situacija i neizvesnosti i mi smo uspjeli održati visoki moral i borbenost naših jedinica.

Sta treba raditi i kako treba raditi:

Nije potrebno neko naročito političko znanje da bi se našim borcima objasnio značaj pida Berlina, značaj oslobođenja Zagreba i Ljubljane i konačnog završetka rata. Tc su vrlo jednostvane i lako shvatljive stvari. Četiri godine borimo se mi za oslobođenje naše domovine i danas kada se nalazimo pred konačnim oslobođenjem naše rukovodioce ovladao je neki umor. Da bi se naši rukovodioci prenuli iz tog mrtvila treba da znaju jednu stvar: *Isto tako kako snc imali mnogo teških časova oslobađajući našu zemlju imaćemo isto toliko, ako ne i više, teških momenata da sačuvamo tekovine naše teške i krvave borbe.* Neprijatelji koji su do danas pucali na nas djelovat će u buduće na drugi način, rušiti našu zemlju i nastojati da uspore izgradnju naše krvlju oslobođene domovine. To mora znati svaki rukovodioc, a onaj koji ne bude htio da zna ili ne bude mogao da shvati *neće biti rukovodioc.* Drugim rječima znaci da se ne smiju rukovodioci opiti od uspjeha. Ako takvi budu rukovodioci, a takovi moraju biti, onda će i borci biti takovi i neprijatelju će biti onemogućeno svako djelovanje.

Naši rukovodioci ne rade zato jer je nemoguće da se održi četni sastanak ili bataljonski, usmene novine i tome slično. I na tome' se završava. A pred sve rukovodioce postavljamo sledeće pitanje: Može li se u koloni, na zastanku, za vreme jela itd. govoriti o značaju pada Berlina, Zagreba, Ljubljane, o značaju završetka rata, o očuvanju tekovina naše borbe, o značaju konferencije u San Francisku itd. itd. Može i te kako, samo ako se hoće, a onaj ko neće taj neće biti niti rukovodioc.

Ako je tome tako, a tako jeste, onda vidimo na kome leži cijela odgovornost za sadanje stanje u jedinicama.

Dragi drugovi!

Mi to možemo i moramo popraviti. Svaki rukovodioc neka se bavi svojim poslom. Politički rukovodioci neka povedu više računa o političkom radu, a manje da se bave operativnim stvarima. Za to su komandanti i načelnici. Pritegnite disciplinu kod nižih rukovodioca i vršite kontrolu. Priđite bliže borcima i ne dozvolite da se razvije birokracija za koju postoje svi uslovi. Danas kada se nalazimo pred konačnim oslobođenjem pojačajte disciplinu do maksimuma. Razvijajte na svakom Koraku ljubav boraca prema rukovodiocima, ljubav rukovodioca prema borcima, ljubav boraca prema narodu itd. Samo intenzivnim radom uvjek i na svakom mjestu mi ćemo našu vojsku očuvati na visini, tekovine krvavo stečene u borbi sačuvati i učvrstiti pobjedu naših naroda, a to je naš glavm i najsvetiji zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, ppukovnik:
Krajačić Josip

BR. 138

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. TENKOVSKE BRIGADE JA OD 9. MAJA 1945. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O STANJU I VOJNO-POLITICKOM I PARTIJSKOM RADU U BRIGADI[1]

POLITKOMESAR
I TENKOVSKE BRIGADE
9. V-1945 god.

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE

Dostavlja izvještaj
o stanju part. org.

Poslije oslobođenja Dalmacije[2] i Mostara,[3] brigada je neko vreme odmarala, sređivala se te pripremala za nove operacije.

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu IRP Jugoslavije, reg. br. 89, fond CK KPJ.

* U borbama za oslobođenje Dalmacije, u oktobru i novembru 1944, odnosno u kninskoj operaciji, učestvovale su jedinice 8. udarnog korpusa NOVJ (vidi dok. br. 26, objašnjenje 2. i 3).

[5] Vidi dok. br. 26, objašnjenje 4. i 5.

U to vreme bio je pojačan partijski i politički rad. Borci i rukovodioci su pripremani vojnički i politički za nove borbe, upoznavani sa narodom i prilikama u krajevima gdje će voditi borbu. Pošto smo u brigadnoj mehaničkoj radioni uspjeli opraviti oštećene tenkove i imali po jedinicama dovoljno kadra i ljudstva, formirali smo još jedan tenkovski bataljon, a zatim i protivkolski divizion od baterija koje su bile prije u sastavu bataljona.

Sve jedinice su u borbama pokazale masovnu hrabrost, požrtvovanost i disciplinu u izvršavanju naređenja. Više puta nam se desilo da su nam tenkovske posade padale u nesvesticu od umorenosti poslije višednevnih borbi. U brigadi se je osjećao veliki polet, svaki je davao sve od sebe, da bi u borbi što više doprineo. Rijetki su pojedinci kod kojih se nije osjećala dovoljna odlučnost ili dovoljno zalaganja. Članovi Partije i SKOJ-a imali su primerno držanje, a ima mnogo primera upravo herojskog držanja. Brigada je sarađivala u svim borbama IV Armije za oslobođenje Like, Bihaća, Gorskog Kotara, Hrv. Primorja, Istre i Slov. Primorja te naposletku u borbi za oslobođenje Trsta[4] gde su do maksimuma došle do izražaja visoke osobine i velika svijest naših boraca. Pod parolom »Trst ili smrt« savladali su nadmoćnog neprijatelja, sa slabo naoružanim tenkovima uništavali i zarobljavali tenkove od 35 tona, protivkolska oružja najvećih kalibara, tako da je bio neprijatelj potpuno dezorganizovan i ošamućen. Jasno da su bili svi djelovi brigade u neprestanim pokretima, a borci izloženi silovitim naporima, tako da partijski ili politički rad nije bio moguć. Ali u svakom činu, u svakom pogledu očitovala se je visoka svijest naših boraca, visoka odanost našoj Partiji i ljubav prema ispaćenoj i porobljenoj domovini.

Stvarno imamo u brigadi veoma dobro ljudstvo u svakom pogledu, koje je još većim djelom radništvo, te zbog toga postoji velika mogućnost omasovljenja Partije. Taj zadatak je bio dat partijskoj organizaciji u brigadi i napravio se je priličan napredak kako se vidi iz priloženog brojnog stanja.[5] No ipak se osjeća još sektašenje u nekojim jedinicama, naročito u II i III bataljonu. Po drugoj strani je po nekojim jedinicama organizovano u Partiji ili SKOJ-u skoro sve ljudstvo, osim onoga koje je pre kratko vreme došlo u brigadu. Bataljonski biroi su napravili izvestan napredak u tomu, da postanu stvarna rukovodstva, ali još nedovoljna. Za prištabske jedinice je postavljen

[4] Te borbe je 4. armija vodila od 20. marta 1945. (početak oslobođenja istočne Like i Bihaća) do 2. maja (oslobođenje Trsta). Vidi Arhiv VII, reg. br. 2-11 i 3-11, k. 315 A, reg. br. 27-8, k. 311 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 550—635.

[5] Redakcija nije pronašla taj dokumenat.

komitet prištabskih jedinica. Sve ćelije prilično dobro koriste vreme za rad, no u tom pogledu treba napraviti još veliki korak dalje, jer rad dosada nije bio dovoljno sistematski i planski. Naročito to važi za štabske i prištabske ćelije, koje nisu dovoljno radile, iako su stvarno imale teške uslove za rad radi raštrkanosti brigade.

Kadar je odan partiji i požrtvovan, ali ne posvjećuje dovoljno pažnje sopstvenoj izgradnji, naročito vojnički ìukovodioci — no ima i u tom pogledu izuzetaka. Teoretska izgradnja nije baš najbolja i u tom pogledu će se morati više uraditi nego dosada. Dosada je bilo par drugova na kursevima kod oblasnog komiteta za Hercegovinu i Dalmaciju, trenutno su na part. kursu pri CK KPH pomoćnici komesara brigade i bataljona.

Inače nema nikakvih nezdravih pojava u našoj part. organizaciji, tekuće stvari se redovito rešavaju. Partijsko članstvo je dobro, svijesno, moralno zdravo, borbeno i disciplinovano. [6]

Skinute su kazne drugarici Pilić Matildi koja je bila kažnjena poslednjom opomenom ;bog neiskrenog držanja pred Partijom, drugu Repija Sretku koji je bio kažnjen opomenom zbog neposlužnosti i drugu Novak Miji koji je bio kažnjen opomenom, jer su se svi mnogo popravili i zavrijedili kroz duže vreme svojim životom i radom da im se kazna skine.

Pošto je brigada samostalna jedinica i partijska organizacija nije uključena u divizijski komitet, bilo bi po mom mišljenju potrebno da se postavi u brigadi part. forum po uzuru divizijskog komiteta, što bi mnogo doprinjelo da bi bio rad part. organizacije jedinstveniji, sistematskiji i koji bi mogao rješavati brigadne probleme koje pojedini bat. biroi nisu u stanju da rješavaju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za part. rukovodioca
politkomesar
F.[7] Hočevar

[8] Izostavljeni deo teksta odnosi se na kadrovske ocene pojedinaca.
[7] Franc

BR. 139

IZVEŠTAJ RUKOVODIOCA OMLADINE 38. UDARNE DIVIZIJE 3. KORPUSA JA OD 11. MAJA 1945. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJA BOSNE I HERCEGOVINE O STANJU I RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U DIVIZIJI[1]

Godina 1945, mjesec V

RUKOVODIOC OMLADINE
38. U. DIVIZIJE
11. maja 1945.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a

SKOJ-evska organizacija 38. U. divizije broj: po spisku 960 SKOJ-evaca, na licu 784, a 176 u rashodu.

U 17. brigadi ima 270 SKOJ-evaca po spisku, a 234 na licu

U 18. brigadi ima 200 SKOJ-evaca po spisku, a 200 na licu

U 21. brigadi ima 242 SKOJ-evca po spisku, a 212 na licu.

Pri štabu divizije ima 143 SKOJ-evaca po spisku, a 138 na licu.

SKOJ-evskih aktiva ima 93. U 17. brigadi 28, u 18. brigadi 25, u 21. brigadi 24 i pri štabu divizije 16 i jedan isključen iz organizacije radi nediscipline. Drug je iz tehničkog bataljona štaba 38. U. divizije. Po dolasku u Sarajevo,[2] drug je prodao neke sapune samovoljno bez ičijeg znanja. Aktiv je donjeo zaključak da drug krnji ugled SKOJ-evske organizacije i jednoglasno se složio da druga treba isključiti.

Od prošlog izvještaja novoprimljenih SKOJ-evaca ima u diviziji 284. SKOJ-evaca primljenih u Partiju ima 50.

SKOJ-evska organizacija u toku ovih mjesec dana pokazala je vidne rezultate u svom radu. U samim borbama oko Sarajeva SKOJ-evci su bili nofioci borbenosti i pokazali su vrlo lijepe primjere hrabrosti i požitvovanja. Po dolasku u samo Sarajevo i garnizovanjem 17. i 21. brigade u kasarnama omogućeno je potpuno sređivanje SKOJ-a. U ovo vrijeme SKOJ-evska se organizacija vidno proširila u 17. brigadi, tako da je od prošlog mjeseca do danas primila 123 omladinca u SKOJ. Omladinci su provjereni kroz borbu, a svojim držanjem dokazali su da se mogu primiti u organizaciju.

U prošlom mjesecu glavni problem koji je stajao pred vodstvom organizacije u diviziji bio je rad s novim drugovima

[1] **Original (pisan na mašini, latinicom) u arhivu IRP BiH, reg. br. 8, dok. 1743.**
[2] **Vidi dok. br. 93, objašnjenje 6.**

Srbijancima i Albanezima. Rad s Albanezima je bio naročito otežan, jer drugovi nisu poznavali naš jezik i sa njima se trebalo sporazumjevati preko tumača. Bilo im je vrlo teško prići, jer naši stari drugovi nisu poznavali albanski jezik, .1 među samim Albanezima nije bilo mnogo SKOJ-evaca. Giavnu smo pažnju posvetili tumačima, koji su donekle poznavali naš jezik, a preko njih radili sa ostalom omladinom. U ovome smo imali donekle uspjeha, ali ne potpuno. Naš čitav rad bio je usmjeren da drugovi Albanezi nauče najglavnije vojničke zapovijedi da bi ih vojnički rukovodioci mogli pravilno da obuće.

Rad s drugovima Srbijancima je išao mnogo lakše. Kvalitet novih drugova Srbijanaca je dobar i imaju uslova da svi u najskorije vrijeme uđu u organizaciju. Jedan dcbar dio je već do sada obuhvaćen organizacijom.

Vojni rad u ovom periodu je bio dobar. Naša divizija dobila je prije izvjesnog vremena novo rusko oružje. Kao važan zadatak stajao je pred nama da drugove naučimo rukovati oružjem. U ovome smo uspjeli u potpunosti. Svi naši drugovi mitraljesci, automatičari i puškari znaju s njim rukovati.

Disciplina SKOJ-evaca je na visini. Borbenost takođe. To nam pokazuju rezultati iz posljednjih okršaja.

Život u kasarnama bio je nov za naše borce i u pivo vrijeme borci su se lično teško navikavali na njega. U kasarnama je u prvo vrijeme vladalo prilično mrtvilo i drugovi su izražavali želju da što prije idu na front. Trebalo je naći nove načine i metode rada, da život ne bi bio jednoličan. Stvoreni su analfabetski tečajevi po bataljonima, na kojima su obučavani svi nepismeni drugovi, tako da je rad na likvidiranju nepismenosti imao vidnih rezultata. Stvoreni su horovi i diletantske grupe i pripremale su se priredbe. Najveća pažnja posvetila se teoretskoj izgradnji, koja još i danas stoji na niskom nivou. Proradile su se u potpunosti najosnovnije stvari, koje treba da zna svaki SKOJ-evac: deklaracija vlade, imena članova vlade i drugo.

Povezali smo se sa organizacijama na terenu, i zajednički s njima davali i pripremali priredbe. U samom gradu Sarajevu 70 delegata-omladinaca prisustvovalo je mjesnoj omladinskoj konferenciji. Pripreme za I. Kongres omladine Bosne i Hercegovine[3] bile su u potpunosti izvršene. U svim bataljonima održane su omladinske bataljonske konferencije na kojima se govorilo o značaju Kongresa, za koji smo se spremali tako dugo do sada. Na konferencijama su se birali delegati za Kongres. Same pripreme za Kongres vršene su već prije 4—5 mjeseci i

[5] Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Bosne i Hercegovine održan je 9. maja 1945 (vidi dok. br. 131, objašnjenje 4).

u ovom mjesecu trebao je rad doći do vrhunca. Takmičenje se je osjetilo kroz naše jedinice, a delegati su pravilno izabrani.

18. brigada bila je na sektoru Vareš — Visoko — Breza, gdje se je povezala sa SKOJ-evskom organizacijom na terenu. Povezanost SKOJ-evskih organizacija na tom terenu bila je mnogo veća nego na sektoru grada Sarajeva. Uspjesi rada u zajednici sa omladinom na terenu bili su veći. Delegati iz 18. brigade prisustvovali su na sastancima SKOJ-evskih aktiva i savjetodavno pripomogli drugovima. Bataljonskim rukovodiocima je ranije naglašeno, da ako prisustvuju sastancima pojedinih aktiva, ne trebaju da daju neke direktive, već da savjetima u samom radu pomognu drugovima.

Pripreme za proslavu 1. maja uspjele su, naročito u Varešu, gdje je stvoren zajednički omladinski priređivački odbor, u kome je bio komesar bataljona. Pripreme su izvršene, ali je bataljon izvršio pokret i omladina sa terena je sama izvršila proslavu 1. maja.

U 18. brigadi rukovodioc je vrlo slab. Potrebno mu je bilo jače teoretsko znanje. Drug je poslan na kurs, a na njegovo mjesto postavljen je novi brigadni rukovodioc, koji se je vratio iz bolnice, a koji je bio prije izvjesnog vremena bataljonski rukovodioc u 21. brigadi. Drug je mlad član Partije, pa će svojim radom uspjeti da organizaciju u 18. brigadi podigne na veći stepen.

SKOJ-evski radni sastanci održavaju se redovno 1 nedeljno. Teoretski sastanci održavaju se češće, jer je pitanje teoretske izgradnje važno i nju moramo u najskorije vrijeme podići.

Bataljonski komiteti održavaju takođe radne i teoretske sastanke. Na teoretskim sastancima prorađuju materijal koji rade aktivi i najpotrebniji materijal s kojim treba da se upoznaju.

Bratstvo i jedinstvo omladinaca Srba, Hrvata, Muslimana i Arnauta je na dovoljnoj visini. Bilo je manjih istupa, narušavanja bratstva. U 18. brigadi u. 2. bataljonu jedan sekretar aktiva, vršioc dužnosti vodnog delegata, u jednoj prepirci sa svojim vodnikom pokušao je da naruši bratstvo, koje je do tada bilo čvrsto. Rekao je vodniku da su svi Albanezi mooilisani i da će poslije rata biti sprovedeni u logor. SKOJ-evska organizacija je druga pozvala i drug je rekao da je svijestan te svoje greške i da to nije hamjerno rekao, već da je to bilo u trenutku ljutnje trenutan ispad. Drug je bio na cmladinskoj konferenciji izabran za delegata za I. Kongres i bataljonski se je komitet složio da druga kao takvog ne mogu poslati kao pretstavnika omladine. Za delegata je izabran drugi omladinac. Drugih većih istupa u narušavanju bratstva nije bilo.

U radu sa drugovima Arriautima treba mnogo taktičnosti. Drugovi Albanezi ne trpe psovke, koja ie ukorijenjena kod naših Bosanaca i Srbijanaca. Oni traže da se drugovi od toga odviknu, jer njihovi vjerski propisi ne dozvoljavaju psovku. U ovom ide prilično teško, jer ne naši borci Bosanci i Srbijanci teško odvikavaju. Radićemo i dalje da ovo sprovedemo u djelo.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Rukovodioc omladine
38. U. divzije
Elza[4]

BR. 140

IZVEŠTAJ POLITICKO-PROSVETNOG ODSEKA 26. UDARNE DIVIZIJE OD 15. MAJA 1945. POLITICKO-PROSVETNOM ODELJENJU 4. ARMIJE JA O REZULTATIMA TAKMIČENJA U DIVIZIJI[1]

ŠTAB
XXVI. UDARNE DIVIZIJE IV. ARMIJE
Političko-prosvjetni otsjek
15. maja 1945.

STABU IV. ARMIJE
Političko-prosvjetnom odjeljenju

Divizija se nalazila kroz prvu sedmicu drugog razdoblja takmičenja[2] u neprekidnim i ogorčenim borbama,[3] razvijena na vrlo širokom frontu, tako da je rad na ostalim sektorima bio momentalno zamro. Nakon niza pobjeda koje su krunisale nad-

[4] Redakcija nije mogla saznati njeno ime.

[1] Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 6-1/3, k. 1103 I.

[2] Vidi dok. br. 94 i 97.

[3] Krajem aprila i početkom maja 1945, na prilazima Rijeci i Ilirskoj Bistrici 13, 19. i 26. udarna divizija i druge jedinice 4. armije vodile su žestoke borbe protivu nemačkog 97. armijskog korpusa, koji se našao u okruženju. U tim borbama jedinice 4. armije su 3 maja oslobodile Rijeku, a 7. maja primorale nemačke snage da kapituliraju (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315 A, reg. br. 25-8, k. 311 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 625—632).

čovječanski napor naših boraca i rukovodilaca, kao i velike žrtve u ljudstvu koje smo imali, rad na političkom, propagandnom, vojničkom i ostalim granama u udarničkom duhu, koristeći nove uvjete života, nastavio se je sa novom i još jačom upornošću i poletom, ne koristeći garnizonski način života za fizički odmor koji je inače bio potreban. U ovom izvještaju donosimo cjelokupni petnaestodnevni pregled reda. Nije obuhvaćena XI. dalmatinska udarna brigada, koja se, vršeći uspješno specijalni zadatak, nalazi daleko od centra,[4] tako da nam izvještaj još nije stigao. Ova brigada u toku posljednjih 15 dana postigla je na svim granama, a naročito na bojnom polju izvrsne rezultate, što svjedoče postignuti uspjesi na oslobođavanju preostalog dijela naše domovine, izdani listovi, dopisi i izrađena na njihovu inicijativu i sopstvenim snagama »Početnica« za nepismene drugove — rađena i izrađena u pokretu i borbi.

Postignuti su slijedeći rezultati.

POLITIČKI DIO

Predavane su i djelomični proučene teme: -Istra u narodno-oslobodilačkoj borbi«, »Istra i Slovenačko primorje«, »Razgraničavanje Italije sa Jugoslavijom«, »Borba naroda porobljene Jugoslavije«, »Razvitak narodilo-oslobodilačke borbe^., »Odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i III. zasjedanja ZAVNOH-a« i »Naša narodna vlast«.

Održano je 10 političkih časova po vodovima, 250 po četama, 12 bataljonskih. Vodnih konferencija 10, četnih 170, bataljonskih 15. Komesari bataljona održali su 25 teoretskih sastanaka sa komesarima četa. Komesari četa sa vodnim delegatima.

Metod rada. Za vrijeme pokreta i borbi koristilo se i najkraće vrijeme i najograničenije mogućnosti da se borcima prikaže što ubjedljivije i detaljnije razvitak narodno-ooslobodilačkog pokreta u Istri, i Gorici, kao i patnje istarskog naroda pod okupacijom italijanskog i njemačkog fašizma. Uspjeh je bio kod 75% boraca potpun, što se najvjernije odrazilo u masovnom i individualnom heroizmu naših boraca prilikom krvavih borbi u kojima je neprijatelj bio u brojčanoj i terenskoj nadmoćnosti, kao i u upornosti u dugim marševima, koje su borci savladali sa pjesmom na ustima, koja je govorila o neodoljivoj želji ogromne većine boraca da se uz cijenu života pređe bivša jugoslavenska granica i donese sloboda Istri i Gorici.

[4] Po naređenju Štaba 4. armije, 11. brigada 26. udarne divizije bila je privremeno ostavljena pod komandu 20. udarne divizije, kao njeno pojačanje u borbama oko Trsta i za njegovo oslobođenje (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 614).

Posebno treba naglasiti dobar odnos između vojske i naroda, naročito u krajevima koji imaju većinu slovenačkog i hrvatskog stanovništva. Inspiracijom političko-prosvjetnog otsjeka i političkih rukovodilaca došlo je u svim mjestima kroz koje je naša divizija prošla do spontanih manifestacija naroda vojsci, a vojske narodu. Naše vojne vlasti bile su u stalnom i uskom kontaktu sa narodnom vlašću. Učinjena su samo dva prestupa prema ličnoj imovini građana od strane dvojice novodošlih boraca. Zahvaljujući baš uskoj povezanosti sa italijanskim narodnim vlastima otkriveni su počinitelji, o ukradeni predmeti vraćeni vlasnicima. Povodom ovoga prestupa održane su konferencije u svim jedinicama, a posebno u jedinici u kojoj se spomenuti prestup dogodio. Revolt boraca izražuje se u traženju smrtne kazne za počinjitelje ovog ispada, koji blati čast naše vojske.

Sa novim borcima obrađivane su uz prisustvo svih boraca (kako bi diskusija bila življa i uspjeh veći) slijedeće teme:

»Razvitak N.O.B.« i »Nacionalno pitanje u svijetlosti N.O.B.«. Obe ove teme nastoji se proraditi naročito sa drugovima Makedoncima. Svaka jedinica u koju su došli novi borci održala je prigodne konferencije, a uspjeh konferencija najbolje ocrtavaju mnoge drugarske geste od strane starijih boraca, kao na pr. za vrijeme borbe mnogi stariji drugovi dijelili su ratni plijen novonadošlim borcima, a naročito odjevni pribor i komade svog vlastitog veša, jer su novonadošli drugovi bili vrlo oskudno odjeveni. Stariji borci sakupljaju manje grupice novih drugova i u drugarskom razgovoru uče ih i daju im savjete o vladanju, potrebi naobrazbe, čistoći i dobrom odnosu sa narodom.

Rad sa 'samim novim borcima još nije radi kratkoće vremena, kulturne zaostalosti, nedovoljno razvijene političke svijesti došao do izražaja i nije donio još nikakvih rezultata.

Preko čitalačkih grupa prorađivani su slijedeći članci iz centralne štampe: izabrani članci o Istri, »Uslovi prijateljstva«, »Maršal TITO potpisao sporazum sa SSSR-om«, »Značaj stvaranja nove vlade«, govor Vladimira Nazora i Vladimira Bakarića prilikom sastavljanja prve narodne vlade Hrvatske[5] Citalo se je članke iz »Politike«, »Narodnog vojnika^, »Naprijed«, »Borbe«, »Omladinskog borca«. »Vijesnika« i »Slobodne Dalmacije«. Najveći interes vlada prilikom čitanja komentara radio-Beograda o vanjskoj političkoj situaciji (o toku konferencije u San Francisku, u vezi poljskog pitanja i pitanja Trsta i Istre). Vlada veliko neraspoloženje prema italijanskim imperijalistima.

[5] Vidi dok. br. 80, objašnjenje 4.

VOJNIČKI DIO

Pod najtežim okolnostima naša divizija izvršila je sve postavljene zadatke. Borci su i u najtežim časovima zadržavali osjećaj odgovornosti i nije bilo ni jednog pojedinca koji bi kršio disciplinska pravila ni u borbi, pokretu, ni na logorovanju, premda u nekim izuzetnim slučajevima nije bila moguća svestrana kontrola vojnih i političkih rukovodioca. Svijesna disciplina povezana sa široko razvijenom političkom sviješću naših boraca došla je do izražaja najjače u vrlo dobrom i solidnom odnosu sa italijanskim stanovništvom, premda je naša divizija sastavljena od elemenata koji je najviše stradao za vrijeme italo-fašističke okupacije i koji gaji veliku mržnju prema agresivnim italijanskim neofašističkim krugovima.

Vrijedno je spomenuti hladnokrvno i vojničko držanje naših boraca na razne ispade i izazivanja od strane pojedinih savezničkih vojnika. Nije došlo do ni najmanjeg incidenta.

Taktika opkoljavanja primjenjivana je sa uspjehom, premda je divizija bila rascjepkana na velikom sektoru, tako da su pojedini njeni dijelovi imali pred sobom daleko brojčano i tehnički nadmoćnijeg neprijatelja. Mnogo je kočilo njenu pravilnu i efikasnu primjenu i nedostatak rezerve, pošto je XI. dalmatinska udarna brigada bila u sastavu XX. divizije, kao i usijed neprohodnog terena, gotovo neučešća tenkova i nemogućnosti brzog snabdjevanja. Manevar opkoljavanja izvršen je na sektoru Primana.[6]

Neprijateljski gubici iznose ubijenih 1220 neprijateljskih vojnika i oficira, zarobljenih 156, a ranjenih preko 700.

Zaplijenjeno je:

teških bacača	9
lakih bacača	6
p. k. topova	2
teških mitraljeza	2
puškomitraljeza	17
šaraca	37
strojnica	20
pušaka	853
pištolja	27
p. k. pušaka	4
bezuha	1
oklopnih pesnica	74
ručnih bombi	2265
raketni pištolja	15

* Priman nije nađen na karti 1:100 000. Verovatno se odnosi na s. Permani, 8 km jugozapadno od Klane, gde su jedinice 26. divizije krajem aprila i početkom maja 1945. vodile borbe (vidi objašnjenje 3).

razne municije	5	vagona
radiostanica	3	
sanitetskog materijala	7	sanduka
konja	20	

Uništeno je:

topova od 150 mm	3
topova od 75 mm	6
teških bacača	2
tanketa	1
tiger-tenkova	1

Održano je 253 vojno-teoretskih časa. U nekim prištabskim jedinicama 6 puta je bio egzercir. U nedostatku rezervi i prištabske jedinice su sa uspjehom u nekoliko navrata učestvovale u borbi, a istakle su se prilikom spašavanja i izvlačenja ranjenih drugova iz drugih jedinica. Najviše se isticala izviđačka četa.

PROPAGANDNI DIO

Održano je 30 konferencija povodom svršetka prvog perioda takmičenja sa ciljem: ukloniti nedostatke i propuste i podignuti takmičarski duh među borcima. U tom pravcu pisane su parole (samostalne i kroz štampu, kao i na tablama zidnih novina). Napisano je oko 50 članaka u bataljonskim i četnim zidnim novinama, kao i u brigadnim listovima o takmičenju. Jedna brigada posvetila je jedan list proslavi prvog maja i takmičenju. Obrazovana je u dvije brigade, a u ostalim će biti kroz današnji dan, komisija, koja će na temelju ispitivanja postignutih rezultata i okolnosti pred kojima su postignuti donijeti zaključak o najboljoj jedinici unutar brigade.

Izdan je jedan petnaestodnevni bilten i jedan mjesečni o takmičenju.

Napisano je i izljepljeno na vidnim mjestima 3.678 parola, 1.653 plakata, koji su u glavnom imali propagandističku tendenciju u vezi: oslobađanja Istre, takmičenja, proslave prvog maja, najnovijih i najvažnijih događaja, zatim poziva za priredbe. Ovi pozivi u krajevima gdje je italijanska manjina ili pak većina pišu se na italijanskom, slovenačkom, hrvatskom, a u Tržiču, gdje ima i savezničke vojske još i na engleskom jeziku. Parole su također imale sličnu sadržinu, ali se je uglavnom pridržavalo da se za sve jedinice štampaju u odsjeku divizije centralne parole, koje zatim jedinice umnože u više primjeraka. Primjetilo se je da neke jedinice štampaju sasvim besmislene parole, kao na pr. »Zivela intendatura... divizije« ili »Zivela... divizija«, a ispod je potpisan p.p- otsjek dotične divizije, da bi se to kod nas izbjeglo, a spriječilo neke niže jedinice da se po-

vode tim lošim primjerom zaključili smo da je centralizacija i kontrola pisanja parola od viših jedinica neophodno potrebna.

Plakati i parole izrađene su djelomično rukom, a djelomično na roto-mašini, manji broj u štampariji.

Izrađeno je 2.218 poprsja druga **Tita** na roto-mašini i 6 velikih crteža. Bile su dovoljno snabdjevene sve prostorije u kojima su stanovale naše jedinice, veći broj je bio izljepljen na vidnim mjestima. Manji podjeljen raznim vojno-pozadinskim i narodnim vlastima, kao i raznim mjesnim i omladinskim organizacijama. Radio-vijesti su se najrađe čitale i među vojskom i narodom, a svi važni događaji pisani su na plakatima sa prigodnim crtežom. Vijesti su štampale sve brigade i neke prištabske jedinice u prosječno od 400 do 600 primjeraka. Za štabove brigada izrađiva se svaki dan radio-bilten, nastoji se uhvatatiti sve stanice i razne komentare svih važnijih događaja, kao i pregled naše vanjske štampe. Na više mjesta bile su postavljene geografske karte sa oznakom frontova.

Tri puta davali smo za građanstvo i vojsku izložbu fotografija iz borbi naše divizije sa tumačem slika. Na posljednjoj izložbi koju smo priredili u mjestu Tržiču objašnjenje slika je prevedeno na italijanski i engleski jezik. Uz izložbu fotografija organizovali smo i pokretnu čitaonicu u kojoj su izloženi svi sačuvani četni, bataljonski, brigadni i divizijski listovi, te naša centralna i pokrajinska štampa. I izložba i pokretna čitaonica imaju karakter prikaza historije XXVI. divizije. Fotografije su izljepljene na 16 velikih kartonskih ploča sa oko 200 snimaka formata 16 x 24, 18 x 24, 26 x 38 i 13 x 18. Obzirom na garnizonski život i koncentraciju naših jedinica u i oko mjesta Tržiča kao i obzirom na italijansko stanovništvo, namjeravamo upotpuniti našu čitaonicu i sa raznom stručnom literaturom, novinama na italijanskom jeziku i savezničkim ilustracijama, kako bi i pored odgojnog karaktera za naše borce imala i informativni karakter za građanstvo. Pored toga instaliran je radio-aparat sa zvučnikom za prenos vijesti.

U sklopu prvomajske proslave održana je u svakoj brigadi po jedna priredba a kazališna grupa sa glazbom dala je dvije priredbe za vojsku i narod. U mjestima gdje se nije mogla prirediti svečanost, borci su palili plotune i krjesove, organizovali pod rukovodstvom članova političko-prosvjetnih otsjeka povorke i mitinge sa narodom.

U prolazu kroz oslobođena mjesta glumačka grupa divizije dala je još četiri priredbe i to u mjestima: Sušaku, Bakru, Tržiču i Zagrebu. U ova dva posljednja mjesta u programu su bile i neke italijanske borbene pjesme kao i fragmenti iz raznih opera. Brigade su dale još 10 priredaba, a autočeta divizije jednu. Uspjeh je bio odličan, a naročito u mjestu Ronki gdje narod

je dočekao glumačku grupu i vojnu glazbu divizije sa oduševljenim ovacijama. Izvedbe su bile posjećene od velikog broja građanstva i vojske i u potpunosti zadovoljile. Drama koja je izvedena na hrvatskom jeziku bila je prethodno protumačena na slovenačkom, italijanskom i engleskom jeziku.

U ovom razdoblju muzika je priredila 10 naročito uspjelih koncerata, jedan od tih bio je kombinovan sa orkestrom mjesta Tržič. Odigrane su i dvije nogometne utakmice sa mjesnim klubom u Tržiču. Rezultat glavne utakmice bio je nerješen (2:2).

Ovaj otsjek je primio od jedinica 100 dopisa, od toga je prosijeđeno otsjeku za štampu armije 50 dopisa. Poslano je istom otsjeku i 18 raznih listova i »Početnica« XI. dalmatinske udarne brigade, dok se »Početnica« XII. dalm. brigade štampa. Vozarski bataljon je izradio brošuru o Istri. Osam rukovodioca poslalo je dopise, od toga 5 dopisa je prosljeđeno otsjeku za štampu armije.

U nekim jedinicama osnovane su i već rade brigadne i bataljonske škole, inače rad na poboljšanju nepismenosti odvijao se u manjim grupama pod rukovodstvom pismenih drugova, a i sve stručne sile, kojih ima vrlo malo, iskorišćene su do maksimuma. 30 drugova je naučilo čitati i pisati, 82 naučili su sva slova ali ih ne znaju slagati u riječi, 4 druga naučila su samo 15 slova, 8 drugova koji već vladaju latinicom naučili su ćirilicu.

ARTILJERIJA

I. baterija motorizovanog diviziona XXVI. divizije rastavila je i na novi položaj udaljen 300 metara prenela i sastavila u vremenu od 6 minuta i 37 sekunda oružja i bila spremna za paljbu sa datim elementima u vremenu od 5 sekunda. Baterije su 19 puta prenašale i postavljale oružja na nove položaje u primjernoj brzini. Opskrba sa municijom i potrebnim materijalom bila je zadovoljavajuća. Divizion je kroz ovo vrijeme prevalio preko 200 kilometara. P.K. topovi i p.a. mitraljezi pokazali su se vrlo precizni u akcijama na neprijateljske bunkere i vojnike. Baterije su uvjek pravilno dejstvovale unatoč kontrabatiranju neprijateljskih baterija i paljbe neprijateljskih bacača. Uprkos toga što su granate često puta padale na same baterije, vatra s naše strane nije prekidana. Nije bilo povreda saobraćajnih pravila. Sa goniometar —busolom naučilo se je rukovati 13 drugova. Sa radiotelefonijom mogu rukovati još 2 druga. U svakom odjeljenju osposobljena su po dva druga, za nišanđije, također po jedan drug koji može vršiti dužnost i zamjeniti vođu odjeljenja.

VEZA

Za vrijeme ovih operacija bila je uspostavljena veza sa svim našim jedinicama, 4 puta je bio premješten centar veze i to na sektorima Dvori — Guslar,[7] Dolenje — Rupa, Bistrica — Sembije i Tržič. Bilo je ispruženo 273 km. žice. Prekida usljed žestoke neprijateljske vatre bilo je mnogo. Pod neprijateljskom vatrom je 10 puta uspostavljena dugačka linija. 2 druga su poginula na vršenju dužnosti. Bilo je oko 60 prekida na liniji usljed jake neprijateljske vatre. Brzina pri postavljanju veze bila je prosječno 1 km za 10 — 15 minuta. Popravci su vršeni u 12 prekida za 40 minuta. Bilo je 10 popravaka noću. I. dalm. brigada postavila je 85 kilometara žice. Kroz ovaj period takmičenja radiocentar primio je 319, a predao 260 radiograma. Primljeno je 26 izvještaja Tanjuga. Utrošeno je 310 izvanrednih časova za vježbenike na radiostanicama. Radiocentar za sve vrijeme imao je stalno permanentnu službu sa armijom, svim divizijama u armiji i ostalim susjednim jedinicama, kao i sa našim brigadama.

INTENDANTURA

Jedinice koje su bile na sektoru Klana — Katerina, tj. XII, III prek. brigada i garnizon morali su se snabdjevati usljed naglog pokreta i nestašice prevoznih sredstava od ratnog plijena kojega je intendantura divizije trebovala od komande istarskog vojnog područja. Ove dvije brigade primale su kruh iz mjesta Čavle, a samo dva dana, kad nije mogao stići na položaj, primile su kekse. Borci su za dva dana najtežih borbi primili na položaj suhu hranu, inače se je sve druge dane redovito kuhalo. Stoka se hranila isključivo sa pašom i sjenom kojeg su NOO davali dobrovoljno. XI. udarna brigada bila je u operativnom sastavu XX. udarne divizije, snabdjevala se sa zarobljenim materijalom, kojega je ista zaplijenila u Trstu. Intendantura je stalno bila u pokretu, a nekoliko puta vršila je pokret više puta dnevno. Pokreti su se vršili sa jednim autom i trojim kolima.

INZINJERIJA

Dana 5. maja 1945. g. minerska ekipa od 7 drugova privukla se u Bistricu i špmengovala jedan most, koji je bio miniran od minera XX. divizije. Most je bio raspona 20 sa 5 metara. 9. maja 23 minera na 3 mosta u Tržiču izvadili su 40 minskih komora sa 1460 kg. ekrazita, a također je izvađeno 25 bombi od

[7] Guslar nije nađen na karti 1:100 000. Međutim, na skici br. 40 u 2. knjizi »Oslobodilačkog rata« ucrtan je i Guslar (severoistočno od Klane).

70 kg., u sveukupnoj težini od i.750 kilograma, :z svojih ležišta. Iste su onesposobljene. Jedan dio pomenutog materijala bačen je u rijeku, usljed nemogućeg držanja na cesti. Prema tome utrošeno je ukupno radnih sati 224. Izvađeno je ekrazita 1460 kilograma. Inžinjerski bataljon izvršio je slijedeće tehničke radove: osposobio je za prijelaz motorizacije šumski drum Podkilovac — Guslar. Vršeno je planiranje terena. Isječeno je oko 8 kubnih metara šumskog drveta za popravak puteva. Radilo je dva dana po 130 drugova, prosječno 8 sati dnevno. Ukupno je utrošeno 2080 radnih sati. Prebačeno je ili nasuto zemlje i kamenja oko 42 metra kubna. Popravljen je na dva mjesta porušeni put u blizini Klane. Tu je radilo 72 druga po tri sata. Ukupno je utrošeno 216 sati, a prebačeno materijala oko 18 metara kubnih. Popravljena je također cesta istočno cd Jasana.[8] Radilo je 45 drugova po 6 sati, ukupno 270 radnih sati. Prebačeno je zemlje i kamenja oko 42 metra kubna. Minerske jedinice istraživale su od mina cestu Guslar — Klana i Guslar — Zabiče, a postavljale su se mine na nekim položajima 25 kilometara daleko od mjesta Košana. U ovim radovima pretraživanja, izviđanja i postavljanja mina bilo je uposleno 70 drugova. Utrošeno je oko 500 radnih sati. U ovim operacijama utrošeno je 3066 radnih sati.

S A N I T E T .

Opareno je oko 2000 komada ćebadi i oko 120 komada odjela i veša. Borci se kupaju u moru i to na smjene XII., I. i motorizovani divizion kao i prištabske jedinice.

Voda se nije hlorirala, jer su borci bili opskrbljeni zdravom tekućom vodom. Nije bio ni jedan slučaj trbušnog tifusa. U operacijama koje je naša divizija vodila kroz ovih 15 dana evakuacija ranjenika tekla je prilično nesređeno i to počevši od četnih prihvatnica pa sve do divizijskog saniteta. Kod jedne brigade koja je zasebno vodila operacije bila je postavljena divizijska prihvatnica, koja je vršila evakuaciju ranjentka u više pravaca. Kod ove brigade ranjenici su stizali do hirurške ekipe na vrijeme. Transport se vršio djelom na nosilima djelom kamionima. Ni jedan ranjenik nije ostao na položaju. Bilo je 13 slučajeva gdje se prvi zavoj nije postavio kako treba.

Na drugom sektoru fronta evakuacija ranjenika tekla je prilično loše. Usljed nadiranja neprijateljskih snaga nije se mogao iznjeti sa položaja jedan dio ranjenika (tačan broj se do sada ne zna). Oni ranjenici koji su bili izneseni stizali su na vrijeme do mediko-sanitetskog bataljona. Vod za prijem i ras-

[8] Nije nađeno na geografskoj karti 1:100 000. Verovatno se odnosi na Jasvinu (selo i kotu 953), 11 km severoistočno od Sušaka.

pored ranjenika primio je 339 ranjenika i 47 bolesnika. Očišćeno je i oribano 497 zgrada. Pošto većina zgrada gdje je vojska stanovala nema uređene nužnike, iskopano 60 zahodskih jama.

AUTOCETA

U ovom razdoblju napunjen je 31 akumulator sa 195 radnih sati. Vulkanizirano je i montirano 60 guma. Dovedeno je u ispravno stanje 42 motorna vozila. Izvršeno je ukupno svih većih popravaka 11, manjih 02.

OBAVJEŠTAJNI DIO

Izviđači u ovom periodu takmičenja izvršili su jedno izviđanje u pozadini neprijatelja, kao i stalna izviđanja radi ispitivanje komunikacija, fortifikacija i ostalih neprijateljskih objekata. U toku ispitivanja neprijateljske pozadine na sektoru Klana — Bistrica izviđačima je uspjelo otkriti sve neprijateljske položaje i ispitivanjem neprijateljskih vojnika (zarobljenika), saznali su namjere neprijatelja. Vršena su nasilna izviđanja na koti Suvaja (760) sa uspjehom.

Napomena: Radionice su izradile 470 novih kapa, 25 hlača, 40 bluza, 28 pari cipela, 46 pari giunaša, 48 torbica. 20 futrola, 15 opasača, 8 uzda, 15 donjih gaćica, 16 okovratnika, 10 vrpca za dežurne. Popravljeno je: 100 pari hlača, 10 košulja, 850 manjih i 370 većih popravaka, popravljeno 145 pari cipela. Broj utrošenih radnih sati nije poznat, a niti su podaci potpuni. U biltenu za drugo razdoblje takmičenja biće unijeti potpuni podaci sa označenim uloženim brojem radnika.

U radionicama ubojnog slagališta popravljeno je od 27. IV — 6. V.: p.a. mitraljeza »flak« 20 mm 1 kom., p.k. top 2 kom., njemački bacač »bezuh« 1, talijanski bacač 81 mm 1, talijanski mitraljez »Breda« 8 mm 1, njemački mitraljez 7,9 mm »šarac« 20, jugoslavenski pmitraljez 7,9 mm »zbrojovka« 5, njemačke poluautomatske puške 2, puške »mauzer« 7,9 mm 376, talijanske puške 6,5 mm 20, engleske strojnice »sten« 9 mm 4, američke strojnice 9 mm 7, talijanska strojnica 9 mm 1, njemačka strojnica 9 mm 7, njemački pištolj 9 mm 5, talijanski pištolj 12 mm 1, talijanski pištolj 6,35 mm 1

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Šef polit.-pros. otsjeka,
major:[9]

[9] Dane Vilović

BR. 141

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 9. UDARNE BRIGADE OD 15. MAJA 1945. POLITIČKOM KOMESARU 20. UDARNE DIVIZIJE JA O MORALNO-POLITICKOM STANJU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI[1]

POLITKOMESAR
IX. DALM. UDARNE BRIGADE IV J.A.
15. V. 45. g.

POLITKOMESARU XX UDARNE DIVIZIJE IV J.A.

Dostavljam ti politički izvještaj o stanju u brigadi za period od 15. IV. do 15. V. 1945. g.

Stanje u brigadi je dobro i zadovoljava a isto je svaki dan sve bolje, a za što ima i opravdanih razloga. U posljednje vreme brigada je imala ljepih uspjeha a koji utiču na razvoj brigade pa i na svakog borca.

Posljednje operacije[2] koje je vodila brigada bile su vrlo ozbiljne a i dosta naporne, svi napori i poteškoće nisu uticali ni na borce ni na rukovodioce, već se je sve uložilo da bi se dobiveni zadatak izvršio, u čemu se je i uspjelo, što najbolje govori da su se založili borci i rukovodioci, i da su pravilno shvatili važnost ovih operacija. Da bi ovi uspjesi koji su postignuti u borbi [s] neprijateljom i reakcijom koja je još u samom Trstu, mogli da budu zaista uspjesi, potrebno je da se naši borci pravilno odnose napram narodu kao i napram narodnim vlastima, u čemu mogu da kažem da smo do danas i usDjeli, jer u ovo par dana od kada je brigada u samom Trstu nisu se pojavile nikakve greške ni od boraca ni od rukovodioca.

Dolazkom u Trst kod naših boraca i rukovodioca uslovi života i rada [su] sasvim drugačiji nego dosadašnji, a što se u prve dane nisu snašli ni borci a ni rukovodioci. Sam kasarnski

[1] Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu VII, reg. br. 27-1/10, k. 1029 II.

[s] Pošto se, po naređenju Štaba 4. armije JA od 17. aprila 1945, prikupila u širem rejonu Delnica, sa ostalim jedinicama 20. udarne divizije, 9. udarna brigada je 19. aprila otpočela napad pravcem Mrzla Vodica — Gerovo — Čabar — Prezid — Mošun — Ilirska Bistrica. Uz pomoć 4. tenkovskog bataljona 1. tenkovske brigade, pošto je prethodno oslobodila Št. Peter, 9. brigada je 28. aprila prodrla do Postojne, a zatim nastupala pravcem Divača — Sežana — Trst i Trst oslobodila 2. maja 1945 (vidi Arhiv VII, reg. br. 3-11, k. 315 A, reg. br. 27-8, k. 311 A; »Oslobodilački rat«, 2. knjiga, str. 608—625).

život je za iste izgledao kao zatvor, i prvih dana je bilo gunđanja i od jednih i od drugih, dok danas se je taj kasarnski život pretvorio u život kulturnog i prosvetnog rada kao i športskog života. I kada je taj rad pravilno raspoređen osjeća se kod boraca i rukovodioca veliko raspoloženje i volja za rad, a što se najbolje vidi iz pisanja zidnih kao i džepnih novina. I raznih drugih športova.

Kasarnski red kao i kasarnska disciplina je na visini a teži se za tim da se ista još povisi, ovo se je najoštrije postavilo pred borce i pred rukovodioce, što je do danas pravilno shvaćeno i od jednih i od drugih [i] nadamo se da će se ovog i dalje pridržavati. Usljed pokreta i borbi koje je brigada vodila kroz ovaj mjesec nije se moglo da radi redovito ni vojnički kao ni politički, ali ipak se je koristilo sve da bi se borcima prikazalo dosadašnje stanje u Istri i u Slovenskom primariu, u čemu smo prilično dobro i uspjeli. Vjerujem da smo mi to pravilno prikazivali, a što su se naši borci uvjerili, da je to zaista tako, to su oni sami vidjeli i osjetili od samog naroda, a što je dalo još više snage da budu još borbeniji na bi opravdali tu ljubav koju su im pokazali narodi Istre i Slovenskog primorja. Oni su dali sve od sebe da se taj narod čim prije oslobodi fašističkog zuluma koji je bio nad narodom ovih krajeva. Sam politički kao i kulturno-prosvetni rad nije se odvijao sa nekim masovnim konferencijama i masovnim političkim časovima, isti se je odvijao po grupicama kao i pojedinačno, a zato su se koristili i sami pokreti. Moglo se je zapaziti da su borci kao i rukovodioci za vreme odmora vadili literaturu i istu čitali a bilo je i tih slučajeva da se je isto vreme koristilo i za nepismenost. Pošto su se jedinice nalazile u takmičenju,[3] nema sumnje da to nije uticalo na sam rad, jer raspoloženje koje je vladalo u periodu ovog takmičenja je neopisivo, svaki borac, svaki rukovodioc je težio da mu jedinica bude najbolja, a s time je težio da bi pravilnije upoznao svoje borce o položaju i u Istri kao i o samom stanju u istoj, težio je da bi održao više političkih čarova, i da bi u svojoj jedinici likvidirao više nepismenih, i da bi napisao više članaka, a sami pokreti kao i redovite borbe ovo su sprečavale, zato je svaki gledao da iskoristi ono što se je dalo iskoristiti. Materijal koji se je prorađivao to su u većini bile teme o Istri kao i o Federativnoj Jugoslaviji. Četne kao i bataljonske konferencije nisu bile redovite ali se je težilo da se borce upozna sa zadacima koji su stajali pred nama, a i težilo se je da se posle svake svršene borbe sazove četne ili bataljonske konferencije na koje bi se iznjeli nedostaci u samoj akciji a kao i dobre strane iste; ovo se je uspjevalo i pravilno rješavalo. U posled-

» Vidi dok. br. 94 i 97.

njim akcijama brigada je imala izbačeni ljepi broj rukovodioca ali rasformiranjem jednog bitaljona smo uspjeli da popunimo sav vojnički i politički kadar.

Sam politički kadar u brigadi je u većini mlad i novopostavljen na dužnosti ali isti se zalaže te da donekle i odgovara svojim dužnostima. Samo teoretskog znanja mu fali kojeg bi mu trebalo pružiti. Mi smo u vezi toga poduzeli to da ćemo dnevno sa nekim brojem vojno-političkih rukovodioca pozivati na te tečajeve tako da će se na iste izmeniti svi vojno-politički rukovodioci, a da za to vreme borci neće ostati bez rada i bez rukovodioca, time što će jedan dio rukovodioca biti na tečaju a drugi će raditi sa borcima. Međusobni odnosi između samih boraca vrlo su dobri, kao i odnosi između Srba i Hrvata. Samo drugarstvo se je povećalo jer kasarnski život utiče na bliskost boraca. Kulturno-prosvetni život u brigadi se osjeća, isti je u zadnje vreme bio po malo opao, dok danas se isti oživJjuje. Rad sa nepismenim se je počeo da razvija normalno a i ima se i mogućnosti za istog. U ovom mjesecu smo uspjeli da naučimo čitati i pisati 36 drugova i drugarica. Svi baialjoni su izdali bataljonski list a neki su izdali i džepne novine, a radi se za tim da i drugi bataljoni izdaju iste, što vjerujem da ćemo i uspjeti. U brigadi je izašlo 211 dopisa za razne listove, izdato je 33 usmene novine, brigadni list još nije izišao, isti je u štampi, zidne novine u svim jedinicama izlaze redovito.

Rad same intendanture zadovoljava, nije se desilo da je ni jedan dan ostala ma koja jedinica bez hrane bilo to u logoru ili na položaju iako je bilo dosta teško to snabdevanje vršiti. Jedino intendant brigade nije dovoljno snalažljiv i iz tih razloga brigada nije obučena onako kako je to mogla da bude jer je imala za to mogućnosti; razlog je i taj da isti nije imao pregled brigade i nije znao kako su mu borci obučeni, a to govori da je to tako što je isti vi[še] puta vraćao dobru robu u intendanturu divizije. Dolaskom ncvog intendanta ja mislim da će se stanje popraviti jer od ranije poznavajuć druga koji je u ovoj brigadi bio kao pomoćnik intendanta — da se je isti drug zalagao i osjećao odgovoran za svoj rad. Bataljonske intendanture zadovoljavaju, iste su prilično snalažljive i vode računa za ishranu svojih boraca i nastoje da hrana bude zaista čista -i ukusna.

Jedino su im nedostaci što se još nisu naučili da pravilno vode zadužne spiskove a na što im se stalno ukazuje, nije to da oni neće, nego ne znaju a malo se trude da bi to nauč.ii. U poslednjim akcijama, u kojima je brigada imala viši broja ranjenih drugova, nije se moglo zapazit da evakuacija ranjenika nije bila dobra i da je svakom ranjenom drugu pomoć pružena na vreme. Sto se tiče toga, tu se može reći da se je sanitetski kadar

založio do maksimuma, sama čistoća boraca je dobra, borci se peru redovito, kao i sama odjeća se pari i pere redovito, ušiju kod boraca nema, čistoća u samom logoru, u samoj kasarni je dobra ali se teži da bude još bolja. Do sada nam svi borci nemaju krevete ali se nastoji da im se nabave. Teži se za tim da bi se pribavilo sve sa čime bi se moglo da dade borcima bolja udobnost u odmaranju. Sto se tiče bojne spreme, od same te komande je učinjeno sve da jedinice na položaju ne bi ostale ni minuta bez municije, a u čemu se je i dokazalo u posljednjoj [borbi] u kojoj je istrošena velika količina municije i ista je uvijek na vreme na položaj dolazila.

Ostale prištapske jedinice odgovaraju svojim dužnostima, jedino četa za vezu u posljednjim akcijama je podbacila i nije zadovoljila u radu, inžinjerska četa zbog nestručnog ljudstva u potpunosti ne odgovara. Radiofonična služba i sam rad iste je dobar i isti zadovoljava. Uopće moral u jedinicama kod boraca i rukovodioca je dobar, ne može se zapaziti ni kod jednog borca ni rukovodioca da su neke težnje smatrajući da je rat svršio i da se je on odužio svom narodu i da bi sada bilo potrebno da se ga pusti kući. Već se može da zapazi kod svih veća ljubav za radom i težnja da se ovo stečeno u krvi svojih najboljih sinova koji su dali svoje mlade živote može očuvati tako ako još damo sve od sebe da izgradimo ono za što smo se i borili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar — major

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abvelj Viktor — 46
Afrić Vladimir — 84
Aljoša Zanko — 643
Andričević Tomislav — 425
Antić Juraj — 265
Apostolski Mihailo — 623
Arko Srečko — 599

B

Babić Karlo — 229, 247, 374
Babuder Nada — 599
Badurina Berislav — 503
Bakarić Vladimir — 583, 710
Bakić Mitar — 624
Balen Sime — 342, 533, 593
Baloš Boco — 248, 374
Ban Boško — 423
Ban Jure — 536
Bančić Ivan — 168
Baničić Đorđe — 355
Banovac Dragutin — 680
Banović Đorđe — 575
Banjac Košta — 360
Baranović Mirko — 577
Barčić Vladimir — 42
Barčul Martin — 423
Barjak Stjepan — 562
Bastajić Bude — 227
Bavec Tone Cene — 617
Bebun Ante — 422
Bedalov Nenad — 423
Bedeković Ivan — 226
Bezjak Ivan — 409
Bilić Vinko — 191
Bilobrk Mate — 191, 598
Biljuš Ivo — 114
Birkić Mirko — 597
Biškup Petar — 454
Bitunjac Marko — 536
Bjažević Ivan — 597
Bjedov Stevo — 698
Bjelac Nikola — 301, 304, 305, 634
Bjelac Stevo — 411
Blaha Dura — 51, 454, 673
Blažić Vladimir — 413
Bobnara Stana — 155
Bonačić Đorđe — 119, 355
Bordon Rado — 599
Borojević Branko — 624
Bosnić Bude — 52, 54, 342
Bošković Mate — 423
Božičković Dušan — 52
Božović Boža r— 221
Božović Slavko — 244, 614
Branović Vice — 351
Brdarić Josip — 562
Breslan Helena — 226
Brodarić Antica — 114
Budisavljević Srđan — 81
Budišćak Josip — 562
Buljan Mijo — 536
Bumba Anto — 423
Burić Apolonije — 423
Burić Mirko — 397
Burić Savo — 472
Bužančić Marin — 596

C

Car Josip — 292
Caran Savo — 300
Cigler Jože — 599
Cincar Marković Aleksandar — 236
Ciuha Jože — 599
Colarič Alojz — 512
Crljenica Stevo — 283
Crnobrnja Miloš — 405, 407
Crnogorac Dragutin — 147, 159, 185
Cuculić Otavio — 83
Cvetković Dragiša — 236, 237, 499
Cvitaš Nikola — 679
Cvrije Cedomil — 416, 425, 660, 699

C

Camernik Franc — 600, 603
Carija Ivan — 352
Cerčil Vinston — 519
Cestnik Petar — 507
Colović Tode — 422
Corković Dušan — 454
Cubrilović Branko — 103
Culjat Tomislav — 623

C

Copić Branko — 390
Curčić Miloš — 318
Ćuzić Božo — 638

D

Dakić Radovan — 476
Dalinić Nikola — 93, 277
Damjanović Jakov — 114
Dapčević Vlado — 622
Deak Ante — 416
Defrančeski Ivan — 107, 415
Delibašić Jovan — 287, 292, 296, 559, 667
Demonja Nikola — 296
Denin Živojin — 292, 684
Despot Vlado — 155
Dimitrov Georgi — 64, 287, 403, 445
Dolenc dr Milan — 513
Doležal Anton — 296
Dokmanović Milan — 342
Dostal Marko — 512
Dragić Dušan — 114
Dragaš Lazo — 60, 265
Drakulić Nenad — 75, 393, 559, 621
Drenjanin Milorad — 576
Drezga Božidar — 155, 217, 445, 447
Dude Branko — 186
Dugi Florijan — 266, 391
Dular Janez — 507

Đ

Đapić Gojko — 423
Đapić Dušan — 423
Đapić Vaso — 154
Dilas Milovan — 358, 403
Đukić Aleksa — 476
Duričić Blažo — 491

E

Elez Đuro — 567
Eremburg lija — 24, 438

F

Ferfila Ignac — 511, 513
Flöge Andre — 412
Filipčić Emil — 201
Fišer Miro — 545
Franko Ivan — 43
Franjo Fabijan — 267, 622
Fućak Danko — 247
Fular Antun — 562
Fuke Janez — 562
Furdek Janko — 249

G

Gabelić Andro — 213, 581
Gaćeša Gajo — 60
Gašpar Jozo — 423
Glavan Lovro — 83
Glomazić Stanka — 466
Glumpak Stevo — 287, 549, 688
Gojski Milan — 562
Goranin Pavle Ilija — 193
Goranović Maksim — 624
Gorkić Dušan — 200
Govorčin Rade — 422
Granič Dragan — 447
Grabnar Boris — 599, 603
Grbović Simo — 694
Grgurević Mile — 209, 351
Grebene Jože — 599
Gretić Ivica — 255, 454
Grol Milan — 682
Grbzdanović Milivoj — 397
Grubišić Jerko — 422
Grubišić Milan — 423
Grubišić Stevo — 52
Grudner Albin — 512
Grubor Nikola — 342
Grujica Ante — 423
Gulin Marko — 578
Guvo Ivan — 154

H

Hafner Vinko — 340
Hapac Stjepan — 226
Hinić Božo — 457

Hinić Stevo — 285
Hitler Adolf — 238, 476, 696
Hočevar Franc — 704
Hodžić Asim — 490
Hrešček Dušan — 201, 204, 238
Hribar Janez — 202, 340
Hušnjak Josip — 73

I

Ibrahimpašić Mujo — 217, 444
Ilec Rudolf — 599
Ilić Ivan — 292
Ilić Miloš — 257, 259, 482
Ilič Vladimir Lenjin — 156, 379, 402, 491, 494, 533, 587
Iskra Milan — 412
Ivanec Lado — 203
Ivanec Stjepan — 562
Ivanetić Jurij — 508
Ivanović Miloš — 424
Iveković Ivan — 266, 391
Ivković Jozo — 114
Ivošević Nikola — 52

J

Jagunić Vinko — 228, 566
Jakelj Mato — 506
Jakica Ljubo — 114
Jakić Ljubo — 578
Jakšetić Vlado — 83
Janić Vlado -- 500, 517, 523, 525, 526
Janković Svetozar — 576
Jelaska Vjekoslav — 423
Jelenić Janko — 562
Jelić Stjepan — 562
Jelovčan Alojz — 42
Jelovica Milovan — 83, 168
Jeričević Frane — 352
Jerkin Ante — 659
Jerković Mate — 454
Jerotić Tomislav — 300
Jevremović Soka — 378
Jezeršek Ivan — 328
Jokić Milomir — 300
Jovanović Arso — 156, 622, 623
Jovanović Blažo — 398, 403
Jovanović Bogdan — 321
Jovanović Mihailo — 623
Jovančević Radovan — 235
Jugovec Oton — 599
Jukić Augustin — 155
Julius Duka — 378
Juras Milorad — 282
Jurčić Mate — 60
Juričić Jerko — 67
Jurin Smiljan — 537, 598
Južnič Niko — 200
Južnič Marjan — 201

K

Kadijević Veljko — 214, 222, 223. 444, 449
Kojadinović Pero — 275, 558
Kalenić Milan — 441, 443
Kalezić Mirko — 624
Kalođera Marko — 416
Karac".orđević Petar II — 14, 38, 57, 69, 81, 89, 137, 143, 145, 174, 337, 365, 521, 682
Kardelj Edvard — 46, 205, 390, 403, 495, 544
Katić Marin — 423
Kepec Viktor — 292
Keržič Stane — 47
Kesić Uroš — 56. 69
Kisić Dorđe — 636
Kladarin Duro — 523
Klepec Mijo — 227, 562
Klemenčič Edo — 545
Kljajić Ljubo — 34, 36
•Knežević Milan — 34
Knežević Stipe — 423, 608
Kobi Vjekoslav — 624
Kocmur Franc — 507
Kočić Petar — 390
Koletić Franjo — 226
Komirički Filip — 562
Koračin Jože — 200
Korać Dućan — 159, 221
Kosanović Nikica — 342
Kosovac Mićo — 14
Košutić Ivan — 374
Kotar Jernej — 507
Kovačić Josip — 50, 679, 680
Kovačić Simo — 226
Kovačević Sveto — 164
Kovačević Žarko — 238
Koželj Anton — 200
Krajačić Josip — 103, 275, 288, 296, 532, 550, 665, 701
Krajnović Milan — 235
Kramarič Anton — 511
Kranjac Ante — 422, 424
Krbačić Dušan — 411
Kreačić Otmar — 390, 515

Krivić Maja — 597
Krivokapić Miloš — 424
Krneta Nikola — 422
Krnjajić Bogdan — 69
Krstić Eugen — 186
Krstić Radomir — 318
Krunić Uroš — 34, 36
Kujačić Janko — 636
Kukolj Uroš — 477
Kundačina Dako — 527
Kuster Lado — 599
Kusturić Sava — 73

L

Lazarević Vitomir — 478
Lazić Marija — 114
Lenac Mirko — 52, 223, 225
Lenaršić Boris — 200
Leskošek Franc Luka — 10
Levac Drago — 562
Lindić Marica — 226
Livada Dušan — 28, 250, 375
Livanović Janko — 416
Logar Jože Slovan — 333
Lokar Mirko — 201
Lončar Dane — 12
Lončarević Ivan — 391
Lončarević Jovo — 14, 342
Lučić Mirko — 423, 454
Lulić Mate — 535
Lukin Šime — 374

M

Macura Dragojt — 206, 208
Maček Vlatko — 69, 237, 263, 500, 530, 686
Maglica Vinko — 130, 186
Mahina Fjodor — 156
Majer Boris — 24, 256, 454
Malinovski Rodion Jakovljevič — 348
Mamula Branko — 642
Mandić dr Ante -— 81
Mandić Joco — 390
Mandić Marko — 596
Mandić Rudolf — 412
Marić Nikolina — 598
Marine Marjan — 201
Marinković Josip — 154
Marjan Janko — 508
Marjanović Bogdan — 422, 424
Markić Grgo — 155
Markušić Juraj — 562, 568, 571
Matošić Miro — 292
Marušić Ivan — 588
Matejka Evgen — 42
Matić Đuro — 14, 342
Matijević Mirko — 536
Matulić Benko — 643
Medek dr Bohumir — 546
Metljikovac Jože — 424
Mićanović Svetozar — 635
Mihailović Dragoljub Draža — 651
Mihailović Rajko — 313, 324
Mihanović Kažo — 423
Mihelčić Nikola — 228
Mihelič Janko — 599
Mihevc Janez — 545
Mihić Mato — 225, 233, 274, 572
Mijan Boško — 416
Mijanović Gaša — 312
Mijović Cedomir — 40
Milanković Aco — 672
Milanović Jakov — 597
Milanović Ivan — 423
Milanović Stevo — 363
Milanović Zivorad — 300
Milenković Zdravko — 300
Mileusnić Desa — 379
Miličević Ante — 423
Miličić Zorko — 217, 445
Milić Ante — 658
Milinković Branko — 416, 659
Milošević Danilo — 476
Milošević Steva — 69
Milutinović Vukalica Đedo — 81
Miljenović Desanka — 181
Miljenović Desanka — 171
Miljenović Nikola Karaula — 296
Miljković Petar — 318
Minati Ivan — 44
Minić Mitar — 359
Mirkić Pajo — 422
Mitrović Stefan — 38, 46, 414
Mlačić Štipan — 597
Molotov Skrjabin Vječeslav Mihajlovič — 615
Morel dr Marjan — 200
Mrda Đuro — 423
Mrđanović Sefer — 300
Mugoša Ilija — 122, 650
Mušicki Đoko — 73
Mutak Vladimir — 454
Mužević Ivan — 168

N

Nardeli Ivo — 536
Nazor Vladimir — 95, 710
Nejvart Franc — 597

Nemčić Vjekoslav — 229, 247
Nikolić Vojo — 624
Nikoliš Gojko — 623
Nikšić Alija — 636
Novak Mijo — 562, 704
Novaković Milan — 423

O

Oblak Maks — 507
Obradović Branko — 360, 623
Obradović Milan — 455, 459
Obradović Stanko — 277, 278, 558, 628, 629
Omazić Milutin — 608
Omljenović Dušan — 69
Opalić Jovo — 84, 168
Oret Adolf — 377

P

Pajić Ante — 472
Pavelić Ante — 69, 182, 246, 451, 452
Pavić Cedomir — 300
Pavletić Nikola — 84, 165, 169
Pavlović Milan — 608
Pecotić Bogdan — 186, 537
Pejak Slavko — 93, 110, 114
Pejanović Milutin — 192, 196, 428
Pejković Ante — 114
Penić Gabro — 114
Periša Branko — 422
Periša Marinko — 351
Perišić Milan — 226
Periša Mirko — 209
Petelin Stanko 47, 540
Petričević Branko — 585
Peručić Paško — 424
Petruša Ivo — 545, 546
Pilić Matilda — 704
Pletikosić Ante — 535
Pocajt Marjan — 599
Pogorelec Jože — 599
Polak Egon — 599
Polak Oton — 599
Poljak Josip — 562
Poljanšek Rudi — 599
Popović Josip — 228
Poropat Ivan — 168
Posarić Viktor — 229, 568
Potnera Đuro — 565
Prelević Rade — 472
Prešeren France — 7, 9, 41
Pujić Nikola — 635
Puzigaća Jovo — 476

R

Rački Milan — 506
Radaković Ilija — 416, 418, 495
Radešič Franc — 507
Radičević Velimir — 655
Radić Ilija — 423
Radojković Zvonko — 423
Radović Ratko — 33, 527
Radulović Nikola — 52
Rakočević Milorad — 474, 480
Ranković Aleksandar — 25, 64, 246, 399, 400
Raos Zvonko,— 642
Rastovac Paja — 591
Rašeta Jovo — 52, 342
Reić Smiljan — 423
Repaja Sretko — 704
Roata Marijo — 337
Roče Ivo -— 84
Rogulj Spiro — 129
Roknić Milica — 443
Romac Dušan — 423, 425
Rotar Ivan — 168
Rožić Franc — 597
Rubinić Milan — 562
Rus Rudi — 545
Ruzvelt Franklin — 519
Ružička Josip — 296

S

Santi David — 292
Santini Edo — 645
Samardžija Paja — 680
Samodajev Igor — 423
Sapunarić Franc — 578
Savnik Dušan — 599, 605
Savnik Milan — 229
Sažunić Zlatan — 643
Sedej Albin — 513
Segedin Branko — 424
Senjuk Ivan Ujak — 296
Sernec ing Dušan — 81
Sertić Franjo — 556
Simonović Danilo — 416
Simović Dušan — 237
Sinobad Nikola — 416
Slovene Janez — 545

Skegro Ivan — 636
Skočilić Jože — 143, 173, 259, 261, 368, 426, 436
Smrekar Alojz — 43
Smilkovski Aco — 575
Stančić Mate — 425, 698
Stanković Milan — 296
Stanojević Dušan — 26
Stefanović Sveto — 623
Stojanović Velja — 358
Stojković Milenko — 173, 458
Stojković Zarije — 643
Strapač Milivoj — 146
Studen Dragan — 197, 199
Stupar Bogdan — 221, 449
Stuparić Pero — 69
Svetek dr Lev Zorin — 43

Š

Sajatović Vlado — 562
Satelić Srećko — 416, 425, 659, 661
Šćepanović Radomir — 357, 360
Sema Joža — 155, 447, 455
Serić Stjepan — 536
Setinc Marko — 201
Sibl Ivan — 450, 455
Siljegović Boško — 503
Simun Marin — 391
Skeljo Ante — 535
Skerović Zarije — 355, 366, 481
Skabić Anton — 84, 168
Skomrlj Antun — 379
Skomrlj Krsto — 535
Skorić Milan — 391
Skrbović Boško — 694
Skulj Boris — 508
Šljivarić Franjo — 558
Smicberger Đuro — 599
Smit Jože — 599
Sonaja Zdenko — 508, 512
Špika Ivan — 423
Šteinburg Srećko — 247
Stok Milan — 599
Subašić Ivan — 14, 22, 38, 57, 81, 102, 103, 119, 122, 131, 161, 234, 242, 245, 271, 291, 302, 348, 349, 519, 561, 682
Subelj Jože — 545, 617
Šuligoj Ciril — 512
Sur Bogumil — 226
Sutej Juraj — 103, 302, 561, 682

T

Taufer Karl Sarli — 546
Tavčar Ivo — 599
Tesla Miloš — 374
Tepavac Mirko — 274
Terzić Velimir — 622
Terić Vojo — 696
Tito Broz Josip — 12, 14, 17, 22, 33, 38, 42, 43, 53, 57, 63, 81, 95, 102, 103, 105, 119, 122, 123, 131, 143, 145, 156, 161, 162, 172, 181, 183, 188, 194, 195, 223, 229, 234, 239, 242, 245—247, 271, 272, 291, 301, 302, 330—338, 348, 349, 354, 358, 374, 399, 410, 494. 496—498, 505, 519, 520, 525, 533, 537, 541, 565, 567, 568, 580, 582, 583, 587, 593, 596, 599, 605. 614. 615, 619, 650, 709, 713
Todorović Mijalko — 616
Tolbuhin Fjodor Ivanovič — 263. 348, 615
Tomašević Andrija — 351
Tomašić Mato — 198
Tomše Bogo — 599
Tomšič Vida — 542—545
Tošković Ljubomir — 97
Trbojević Mile — 342
Trgo Fabijan — 155
Trninić Toma — 195
Truta Ljubo — 416, 495
Tubić Milan — 235
Tus Andrija — 233, 236

U

Ukmar Vinko — 600
Uzelac Miloš — 186

V

Vajner Slaviša Cica — 193
Valenčić Boris — 84
Valentić Milan — 69
Valentih Milan — 56
Vascarac Suljman — 374
Viculin Jadran — 423
Vidić Franjo — 200
Vidmar Božena — 200, 206
Vidjak Ljubo — 423
Vilović Dane — 220, 281, 384, 717
Visarianovič Josif Staljin — 42, 43, 228, 283, 379, 497, 517, 519, 554, 565, 579, 587
Viskić Bogdan — 154
Vještica Đuro — 422
Vlaisavljević Dušan — 14
Vlašić Miško — 562

Vodopivec Mirko — 424
Vojvodić Dimitrije — 14
Vranić Mirko — 90
Vučinić Mihajlo — 292
Vučković Simo — 342
Vujanić Vaso — 84
Vujanović Duško — 459
Vujović Mitar — 623
Vukov Božo — 209
Vukićević Radivoje — 467, 472, 473
Vukmanović Svetozar — 497. 622, 625
Vukosavljević Novo — 97
Vuković Ivan — 422, 424
Vuković Stjepan — 679
Vuksanović Milinko — 301
Vuletić Bruno — 422
Vuletić Marko — 125

z

Zaro Ante — 424
Zečević Ferdinand — 562
Zekić Miloš — 486
Zrnčević Srđan — 536
Zrnić Pero — 631
Ziherl Boris — 503, 624

2

Zerjal Drago — 600
Zivković Marko — 209, 351
Zivković Milan — 570
Zujović Sreten — 64, 399, 400, 615
Zupančić Stjepan — 227

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 321
Ajdovščina — 538, 539
Albanija — 358
Amerika — 130, 174, 181, 301, 321, 519, 550, 697
Argentina — 697
Australija — 321, 345, 613
Azija — 321

B

Rabin Potok (kod Vrhovina) — 223, 341
Bačka — 268
Badljevina (kod Daruvara) — 96, 631
Balkan — 172, 360, 522, 549
Bakar — 713
Banija — 231, 283, 372
Banova Jaruga — 452, 677
Banja Luka — 463
Baranja (predeo) 268
Barč (kod Pod. Slatine) — 108, 269, 286, 553
Batinjani (kod Daruvara) — 295
Beč — 263
Bela krajina — 335
Beograd — 8, 13, 69, 86, 120, 121, 153, 155, 182, 200, 205, 237, 246, 268, 287, 291, 302, 330, 336, 481, 490, 509, 550, 655
Berlin — 263, 581, 696, 700, 701
Bihać — 183, 223, 224, 341, 346, 382, 418, 442, 444, 463, 635, 703
Bijelo Polje — 467
Bijeljina — 257, 355, 356, 455, 457, 475, 483, 484, 488
Bijenja (kod Nevesinja) — 160
Bileća — 636
Bilogora — 21, 92, 450, 468
Biograd (kod Nevesinja) — 160
Bistrica (kod Slav. Požege) — 384
Bistrik — 693
Bišina (predeo, kod Nevesinja) — 18, 19, 159, 160
Birčna Vas (kod Novog Mesta) — 511
Bjelovar — 450, 452, 675, 679
Blagaj (kod Mostara) — 18, 160
Blagorodovac (kod Daruvara) — 295
Blatno jezero — 263
Blažuj — 635
Bobare (kod Okučana) — 59
Bogovići (kod Podromanije) — 358
Bohinj — 543
Boka kotorska — 640
Bokan (kod Slav. Požege) — 384
Borač — 693
Bosanska krajina — 86, 635
Bosiljevo (kod Ogulina) — 410, 607
Bosna — 20, 59, 143, 192, 238, 257, 363, 458, 467, 475, 476, 483, 488^190, 584, 608, 635, 670, 692, 693, 695, 697, 705, 706
Brač (ostrvo) — 445
Bratač (kod Nevesinja) — 160
Bratina (kod. Pisarevine) — 244
Brčko — 60, 456, 476—477
Brestovac (kod Daruvara) — 295
Breza — 707
Brezovica (kod Jastrebarskog) — 244
Brezovo Polje — 457
Brinje (kod Otočca) — 133, 442, 607, 609
Brodarevo — 467
Brotnja (kod Srba) — 152
Bučka Kamenica (kod Slav. Požege) — 108
Budimpešta — 91, 263
Budišić — 86
Bugarska — 520, 522, 655
Bukovo (kod Idrije) — 539
Bunić — 611

C

Cabuna (kod Slav. Požege) — 384
Capardi — 357, 363
Carevo Polje (kod Ogulina) — 607
Cazin — 607
Cres — 550, 582, 657
Crikvenica — 176, 177, 609, 610, 613
Crna Gora — 122, 238, 268, 467, 477, 608, 642, 643
Crna Vlast (kod Vrhovina) — 610
Crvene Stjene (kod Sarajeva) — 195, 486, 487

Č

Čabar (kod Delnice) 594, 718
Čačak — 486
Čakovec — 451
Čanak — 611
Čapljina — 18, 62, 124
Čavle (kod Rijeke) — 715
Čazma — 450, 451
Cehoslovačka — 546
Celopek (kod Loznice) — 475
Cepin — 683
Čitluk (kod Mostara) — 18, 124
Crešnjevec — 513
Crnomelj — 9, 10, 513
Cudin klanac (kod Titove Korenice) — 341

D

Dalmacija — 10, 123, 124, 147, 148, 152, 153, 156, 214, 238, 239, 241, 243, 444, 445, 449, 639, 640, 641, 656, 702, 704
Daruvar — 55, 143, 274, 286, 290, 295, 296, 376, 451, 619, 662, 664, 674
Delnice — 408, 535—537, 596, 597
Dežanovac (kod Daruvara) — 143, 295, 331
Dilj — 94, 686
Divača — 718
Draganić (kod Karlovca) — 27, 244, 245, 248
Drava — 68, 107, 263, 269, 271, 286, 553, 618, 681, 684, 693
Drenovac (kod Slat. Drenovca) — 94
Drenjski Slatnik — 551
Dretulja (r.) — 537
Drežnica (kod Ogulina) — 260, 370
Drina — 86, 268, 458, 467, 475, 486, 488, 692, 693, 695
Drinjača (kod Zvornika) — 355, 356, 358, 363, 475, 484—485
Drinjača r. — 257, 456
Doboj — 488, 656, 668, 669
Dobra r. — 84, 607
Dobračevo — 42
Dobro Selo — 186
Dolenje — 715
Dolomiti — 47
Doljani (kod Otočca) — 147, 152, 444
Donja Suvaja (kod Gospića) — 152, 186
Donji Krin (kod Zadra) — 152
Donji Kupčani — 26
Donji Lapac (kod Gospića) — 149, 183, 223, 382
Donji Miholjac — 529
Donji Vakuf — 461
Dor (pri Zužemberku) — 327
Dubrovnik — 401, 445, 656, 660. 698
Duhovi (kod Daruvara) — 290
Dunav — 618
Dužice (kod Petrinje) — 27, 249
Dvori (kod Sežane) — 715

Đ

Đakovo — 296, 529
Đevanje — 86
Đulavec — 384. 393, 683

E

Engleska — 143, 174, 181, 301, 519, 550, 697
Estergom — 263
Evropa — 321, 345, 429. 519

F

Feričanci — 107
Fužine — 550. 610

G

Gabela — 18
Gakovo (kod Pakraca) — 674
Garešnica (kod Daruvara) — 290
Generalski Stol — 408, 537, 607
Gerovo (kod Delnica) — 594, 718
Glasinac — 358—359
Glavice (kod Sinja) — 420
Glina — 375

Gnjilovac (kod Slunja) — 607
Gomirje (kod Ogulina) — 537
Goražde — 488, 693
Gorica — 538, 539, 709
Gornja Bačuga — 231
Gornja Lomnica (kod V. Gorice) — 28
Gornja Kovačica — 55
Gornji Lapac (kod Gospića) — 185, 223
Gornji Lukavac — 476
Gorski kotar — 174, 183, 236, 431, 697, 703
Gospić — 383, 498
Gračac — 13
Gračanica — 456, 476, 477, 668, 670
Gradačac — 476, 477, 670
Građene (kod Novog Mesta) — 332
Grčka — 246, 337
Greda (kod Petrinje) — 27
Grubišno Polje (kod Siska) — 54, 55, 269, 626, 662
Guci (kod V. Gorice) — 28

H

Hadžići (kod Sarajeva) — 635
Han-Pijesak — 365
Hasan Breg — 244
Hinje (kod Novog Mesta) — 331—332
Hercegovac (kod Garešnice) — 452, 677
Hercegovina — 20, 123, 124. 147, 152, 193, 214, 239, 241, 242, 257, 417, 444, 608, 656, 670, 704, 705, 706
Holandija — 263
Hrastnik — 328 *
Hrasće — 244
Hrvatska — 143, 154, 170, 238, 321, 333, 336, 369, 505, 530, 531, 537, 550, 551, 582. 584, 603, 608, 626. 631, 637, 665, 684, 710
Hrvatsko primorje — 431, 444, 594, 609—611, 697, 703
Hvar — 445
Hum (kod Podravske Slatine) — 393, 683

I

Ičići (kod Opatije) — 698
Idrija — 539
Ilirska Bistrica — 708, 715, 717, 718
Imotski — 62, 214, 401
Imsovci (kod Daruvara) — 295
Irig (kod Rume) — 269
Istra — 134, 136, 141, 142, 182, 183, 246, 260, 370, 412, 429, 431, 435, 436, 491, 492, 494, 505, 535, 550, 551, 582, 587, 593—596, 610, 611, 613, 656, 657, 658, 697, 698, 703, 709, 710, 712, 719
Italija — 120, 123, 229, 412, 538, 549, 550, 582, 638, 639. 696, 709
Ivan Sedlo — 160, 467, 635, 636
Ivanovo Selo — 683

J

Jablanica (kod Mostara) — 159, 467
Jadransko more — 183, 428, 445, 639—643, 656
Jadrč (kod Ogulina) — 410, 412
Jamarice (kod Okučana) — 291
Jankovci — 108
Janja (kod Brčkog) — 456
Janja (kod Zvornika) — 356
Jasenice (kod Mostara) — 18
Jastrebarsko — 165, 244
Jesenice — 540, 543
Jošanica r. — 355, 356
Jugoslavija — 10, 42, 65, 81, 82, 97, 127, 156, 171, 172, 207, 236—238, 268, 269, 330, 337, 347, 348, 354, 358, 360, 364, 377, 401, 403, 409. 428, 429, 485, 491, 494, 498—500, 505, 516, 519—521, 523—525, 529, 530, 533, 534. 549, 559, 561, 565, 584, 615, 624, 626. 631. 655, 665, 684, 686. 709, 719

K

Kajgana (kod Daruvara) — 290
Kal (kod Gradenca) — 333, 334, 338
Kalinovik — 37
Kalnik — 450, 451
Kamenica r. — 355, 356, 456
Kamenica (kod Zvornika) — 357
Kamenski Šušnjar (kod Slav. Požege) — 60, 92, 93, 143
Kamensko (na Plješivici) — 60, 183, 240
Karlobag — 183, 418, 656
Karlovac — 165, 244, 245, 333, 372
Kifino Selo (kod Nevesinja) — 160
Kiseljak — 636
Klana — 550, 610, 711, 715, 716. 717
Klise (kod Zvornika) — 357
Klokočevci (kod Daruvara) — 290

Knin — 123, 127, 153, 185, 445
Kočevje — 332
Kokočak (kod Orahovice) — 269
Kolašin — 467
Kolubara (predeo) — 86, 268
Konavli — 401
Končanica (kod Daruvara) — 295
Konjic — 37, 159—161, 635
Korčula — 445
Kordun — 283, 372
Kopriva (kod Krmina) — 42
Korenica (sada Titova Korenica) — 23, 223, 240
Korlati — 60
Koruška — 550
Kosovo — 358, 363, 364, 485, 607
Kostenjevica (na Krki) — 329
Kostijerovo — 86
Kozara — 463
Kozluk (kod Bijeljine) — 475
Kozluk (kod Zvornika) — 355, 356, 358, 363
Kras — 539, 540
Kraljevica (kod Sušaka) — 175, 177, 550
Krbavsko polje — 183, 223, 224, 240
Krekovi (kod Nevesinja) — 160
Križ (kod Bjelovara) — 450, 452, 675
Krivaja — 668
Krivi Put (kod Senja) — 176
Krk — 550
Krka (r.) — 332
Krndija (pl.) — 92, 100, 107, 108
Krndija (kod Đakova) — 94
Krupanj — 86
Kupčina (kod Karlovca) — 244, 248. 249
Kupa (r.) — 82, 84, 372, 373
Kutjevo — 552, 663

L

Lađevci (kod Okučana) — 291
Laktaši (kod Donjeg Vakufa) — 461
Lapačko polje — 223
Lašče (kod Gradenca) — 332, 335
Lašina (r.) — 456
Lekenik (kod N. Gorice) — 27
Leskova Dol (kod Delnica) — 594
Letovanić (kod Petrinje) — 249
Levanjska Varoš (kod Đakova) — 296
Ličko Lešće — 611
Ličko Petrovo Selo — 537, 607
Lika — 62, 65, 147—149, 152, 154, 183, 192, 212, 214, 223, 239—243, 283, 284, 341, 346, 382, 409, 442, 444, 609, 610, 697, 703
Lipovac (kod Slavonske Požege) — 59
Lokve — 539, 550
Lončarica (kod Pakraca) — 674
London — 81, 332, 349, 365, 519
Lošinj — 550, 582, 657
Lovran — 657
Lozana (kod Virovitice) — 627
Lukovac (kod V. Gorice) — 28

Lj

Ljubljana — 700, 701
Ljubuški — 62, 124, 626

M

Macute (kod Slav. Požege) — 384
Mačva — 86, 286
Mađarska — 74. 91, 263, 269, 287, 348, 682—684
Mađurići (kod Daruvara) — 290
Maglaj — 488, 670, 671
Mahmuti (kod Gradačca) — 476
Majevica (pl.) — 488
Makedonija — 520, 550. 575, 608
Mala Popina — 185
Mali Zvornik — 86
Manjača (pl.) — 462
Marčići (kod Zvornika) — 356
Marin (kod Srba) — 152
Međaši (kod Tuzle) — 258
Međumurje — 451
Memići (kod Zvornika) — 357
Metković — 18, 62, 124, 445
Metlika — 513
Metohija — 358, 363, 364, 483, 485, 607
Mikleuš (kod Orahovice) — 107, 108, 683
Miljacka (r.) — 693
Modriča — 476, 477, 488, 668, 670
Mojkovac — 476
Moskva — 237, 238, 509, 510, 615
Moslavina — 450, 451, 452, 675
Mostar — 17, 18. 37, 62, 65, 124, 147, 152, 153, 159—162, 180, 214, 217, 417, 444, 498, 623, 635, 656, 702
Mošćenička Draga — 657, 698
Mošun (kod Delnica) — 594, 597, 718
Mraševo (kod Novog Mesta) — 511
Mrkopalj (kod Delnica) — 144, 178
Mrkopolje (kod Voćina) — 60, 92, 143
Mrzla Vodica (kod Delnica) — 550, 594, 718

Musulinski Potok (kod Ogulina) — 412

N

Našice — 529, 551, 582, 619, 631, 633, 662, 683
Nebljusi (kod D. Lapca) — 183, 382
Nemačka — 131, 236, 238, 263, 330, 345, 448, 496. 516, 519. 520, 581, 613, 696, 697
Neretva (r.) — 124, 161
Netek (kod D. Lapca) — 147
Nevesinje — 159—163
Nin — 147
Novi Vinodol — 176, 609, 611
Novigrad — 191
Novo Mesto — 203, 329, 332, 336, 511
Novska — 291

O

Obrovac — 152, 191, 444, 656
Odra (kod Siska) 28, 244
Odra (r.) — 263
Odžak — 670
Ogulin — 132—133, 368, 408, 409, 411, 415, 442, 498, 505, 533, 536. 537, 607
Okučani — 291
Olovo — 488, 668
Osijek — 529, 552, 553. 581, 681, 684, **688**
Ostrožac (kod Konjica) — 160. 161, 607
Oštarije (kod Ogulina) — 534, 535, 607
Orahovica — 92, -93, 107, 108, 552
Otlica — 539
Otočac — 609
Ozren (pl.) — 488

P

Pađene (kod Knina) — 185
Pag — 130, 417, 657, 658
Pakrac — 55, 573, 674
Pale (kod Sarajeva) — 467, 693
Palešnik — 452, 677
Paprača (kod Zvornika) — 194, 357, 485
Papuk — 55, 69, 75, 92, 100, 107, 108, 143, 275, 384, 392, 552, 619, 663
Pavlovac — 55, 452
Pazarić — 635
Pelješac — 445
Perjasica — 607
Perušić — 537, 611
Peščanica (predeo, kod Jastrebarskog) — 231
Petrinja — 372
Pisarevina (kod Karlovca) — 27, 244, 248—372
Pivka — 539
Pivnice — 683
Plaški — 442, 537
Plešnik (kod Daruvara) — 290
Plešivica (kod Jastrebarskog) — 333
Pleternica — 529
Plitvička jezera — 223, 341, 610
Plješivica (pl.) — 240, 341, 382
Pocerina — 86, 268
Podgorica (sada Titograd) — 467
Podljuben (kod Novog Mesta) — 511
Podravina — 21, 384, 450, 618
Podravska Slatina — 60, 108, 582
Podromanija (kod Sokolca) — 467, 693
Podveležje (kod Nevesinja) — 160
Poljska — 229, 550
Pokuplje — 232, 249, 333
Popovača (kod Bjelovara) — 452, 675
Postojna — 538
Prača — 693
Prag — 263
Predmeja — 539
Predraga (kod Zadra) — 152
Prekomurje — 615
Prelog (kod Čakovca) — 451
Prezid (kod Delnica) — 594, 597, 635, 718
Priboj — 467
Prigorje — 450
Prijeboj (kod Plitvičkih jezera — 223
Prijepolje — 467
Primišlje (kod Slunja) — 442
Psunj (pl.) — 55, 59, 60, 100
Pula — 134, 181
Pustoljani (kod Nevesinja) — 160
Pušine — 107

R

Rab — 657
Rajna (r.) — 131, 345
Rama (r.) — 159
Ramljani (kod Vrhovina) — 223, 341, **611**
Ravna gora (predeo, kod Voćina) — 55, 60, 100
Rečica (kod Karlovca) — 244, 245
Rečina (r.) — 550

Reka (kod Idrije) — 539
Ribnica — 332
Ribnjak (kod Pisarevine) — 248
Riječina (r.) — 610
Rijeka — 134, 181—182, 412, 7.08
Rim — 615
Rogatica — 356, 360, 485, 693
Romanija — 193, 360, 485
Rožman Breg (kod Karlovca) — 248
Ruma — 268
Rupa (kod Rijeke) — 715

S

Samobor — 245
San Francisko — 348, 549, 631, 697, 701, 710
Sandžak — 467, 691
Sarajevo — 37, 192—195, 359, 361, 363, 467, 470, 475, 485—489, 498, 541, 581, 624, 635, 668, 669, 692. 693, 705
Sava (r.) — 268, 529
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) — 72, 103, 153, 174, 197, 237, 238. 301, 321, 324, 336, 401, 403, 429, 496, 499, 500, 519, 529, 530, 534, 535, 537, 549—553, 559, 561, 568. 615, 626, 631, 655, 659, 665, 684, 686. 709
Selška dolina — 539
Semizovac — 668
Senj — 176, 177, 498, 609—611
Sežana — 718
Sinj — 418, 420
Sisak — 27
Skoplje — 550
Slatina — 92
Slatinski Drenovac — 92, 107, 108
Slavonija — 55, 68, 71, 99, 100, 263, 269, 529, 531, 553, 583, 584, 618, 619, 626, 662, 664, 674, 681—684, 697
Slavonski Brod — 527, 529, 572, 582, **618**
Slavonska Požega — 107, 108, 263, 269, 384, 386, 392, 527, 529, 551, 552, 572, 575, 582, 619, 633, 662, 674, 686
Slobodna Vlast (kod Đakova) — 269
Slovenačko primorje — 183, 337, 338, 491, 492, 495, 538, 541, 550, 594, 615, 656, 697, 703, 709, 719
Slovenija — 7, 321, 507, 546, 553, 608, 615
Slunj — 537, 607
Smederevo — 313
Smilčić (kod Zadra) — 152
Soča (r.) — 550
Sokolac — 159, 355, 356, 358, 475, 484. 487
Sokolovac (kod Daruvara) — 295
Sokolović (kod Podromanije) — 358
Split — 530, 639, 642
Spreča____357
Srb (kod Gospića) — 152, 185, 444
Srbija — 38, 86, 87, 161, 238, 246, 259, 268, 321, 357, 361, 362, 364, 365, 457, 483—486, 488, 524, 551, 584, 608, 692
Srebrenica — 692
Srem — 59, 89, 269, 529, 572. 618, 623, 697
Sremska Mitrovica — 268
Staljingrad (sada Volgograd) — 595, 623
Stambolčić — 693
Stara Gora (kod Gradenca) — 335
Stara Pazova — 268
Stari Brod — 268
Ston — 445
Stražeman (kod Slav. Požege) — 263, 386
Striživojna (kod Đakova) — 527
Suha Krajina — 330—332, 334, 336, 338, 511
Suhopolje (kod Pod. Slatine) — 108
Sušak — 182, 550, 582, 590, 610, 613, 713
Sušice (kod Delnica) — 537
Sv. Jana (kod Jastrebarskog) — 333
Sv. Rok (kod Jastrebarskog) — 165

S

Saman (kod Zvornika) — 365
Savnik — 268
Sembije (kod Ilirske Bistrice) — 715
Sentviška gora — 540
Šibenik — 214, 642
Široki Brijeg (sada Lištica) — 62. 124, 152, 214, 217, 417, 444
Sišljevići (kod Karlovca) — 248
Škofja Loka — 539
Šolta — 445
Spiljani (kod Konjica) — 37
Štajerska — 7, 9, 603
Stitarevo — 693

T

Tabor — 539
Tara (pl.) — 268
Tomašica (kod Daruvara) — 290, 295
Toplica — 474, 507

Topola Donja (kod Vakufa) — 461
Topola Gornja (kod Vakufa) — 461
Topola Srednja (kod Vakufa) — 461
Tounj (kod Ogulina) — 597
Tovarnik (kod Sida) — 527
Travnik — 180, 463
Trbovlje — 328
Trebava (pl.) — 476, 488
Trebević — 693
Trebinje — 636
Trebuša — 539, 540
Trenkovo (kod Slav. Požege) — 384, 551
Triglav (pl.) — 43
Trnava (kod Grubišnog Polja) — 55
Trnavac (kod Titove Korenice) — 223, 341
Trnavski gozd (predeo) — 538, 539
Trojeglav (kod Daruvara) — 631
Trst — 134, 181, 183, 337, 412, 539, 550, 594, 615, 635. 698. 709, 710, 715, 718
Tršće (kod Cabra) — 597
Tršić (kod Loznice) — 475
Tržič — 712—715
Turopolje (kod Siska) — 245
Turska — 246
Tuzla — 356—364, 476, 483, 488

U

Ub — 268
Udbina (kod Gospića) — 149. 183, 223, 224, 240
Udrežnje (kod Nevesinja) — 160
Uljanik (kod Daruvara) — 295
Una (r.) — 183, 346, 382
Ural (pl.) — 43
Ustiprača — 693
Uvačka glava (kod Slat. Drenovca) — 92
Užice (sada Titovo Užice) — 486

V

Valpovo — 529
Vareš — 488, 668, 707
Varšava — 697
Velika (kod SI. Požege) — 262, 265, 267, 384
Velika Barna (kod Daruvara) — 73. 626
Vetovo (kod Slav. Požege) — 552, 662
Vinkov Vrh (kod Zužembreka) — 333
Vinkovci — 527, 529, 572, 618
Vipava — 45, 47, 539, 540
Virovitica — 48, 57—60, 91, 94, 99, 100, 143, 269, 451, 452, 662, 663, 674, **681**
Vis — 123, 639
Visoko — 707
Višegrad — 467, 488, 692. 693
Vlasenica — 193, 355, 356, 475, 483, 484, 692
Voćin — 59—61, 92, 93, 108, 143, 264, 384, 683
Vojsko (kod Idrije) — 539
Vojvodina — 553, 583, 584, 630
Vrbovci (kod Daruvara) — 290
Vrelo (kod Titove Korenice) — 240
Vrginmost (kod Karlovca) — 197
Vršac — 486
Vršiček — 333
Vučjak (kod Voćina) — 92, 290
Vukovar — 581

Z

Zabiče (kod Ilirske Bistrice) — 716
Zadar — 147, 188, 191, 642, 656
Zagreb — 333, 527, 572, 607, 618, 664, 700, 701, 713
Zagorje — 37, 450, 451
Zavidovići — 488, 668—671
Zdenci — 674
Zdenčina (kod Jastrebarskog) — 244, 333
Zemunik (kod Zadra) — 152, 444
Zenica — 488
Zlobin (kod Rijeke) — 550
Zorkovac — 82
Zrinska (kod Daruvara) — 681
Zrmanja — 185
Zvečevo (kod Slav. Požege) — 60—61 69 92 143
Zvornik — 180, 257, 355, 356, 358, 363, 456, 458, 475, 483—485

2

Zažine (kod Petrinje) — 249
Žeravica — 231, 244
Ziri (kod Logateca) — 42, 43
Zumberak — 27, 165, 246, 333, 569
Zunovina (kod Vlasenice) — 193
Žuta Lokva (kod Senja) — 609
Zvirče (kod Novog Mesta) — 331, 332

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Bataljoni

— 1. bataljon za vezu 3. armije — 407
— 1. inžinjerijski bataljon 4. armije — 378
— 2. bataljon za vezu 3. armije — 407
— 2. inžinjerijski bataljon 4. armije — 378
— Auto-bataljon 3. armije — 407
— Auto-bataljon 4. armije — 378
— Bataljon za vezu 4. armije — 378
— Inžinjerijski bataljon 3. armije 378
— Prateći bataljon 4. armije — 378
— Saobraćajni bataljon 3. armije — 407
— Stabni bataljon 3. armije — 407
— Vozarski bataljon 3. armije — 407
— Vozarski bataljon 4. armije — — 378

Odredi

— Belokranjski — 333
— Birčanski — 490
— Diljski — 630
— Jeseniško-bohinjski — 546
— Kalnički — 451
— Karlovački — 245, 249, 374
— Kladanjski — 490
— Mačvanski — 86
— Moslavački — 451
— Posavski — 630
— Primorsko-goranski — 132
— Samoborsko-jaskanski — 245
— Turopoljsko-posavski — 226, 245

Brigade

— 1. artiljerijska »Vlado Cetković« 4. korpusa NOVJ — 441 — 443
— 1. dalmatinska 26. divizije —• 152, 154, 155, 157, 218, 221, 222, 297, 382. 437, 444 445 447, 449
— 1. istarska »Vladimir Gortan« — 104, 106, 368, 408, 413
— 1. lička (ranije 1-va 35. divizije) — 342
— 1. proleterska 1. proleterske diviziie — 297. 300. 301
— 1-va 1. divizije KNOJ-a — 282, 285
— 1-va 5. srpske divizije KNOJ-a — 236, 652
— 1-va 7. divizije — 607
— 1-va 13. udarne divizije — 12
— 1-va 32. divizije — 255
— 1-va 33. divizije — 50, 52
— 1-va 35. divizije (kasnije 13-te divizije) — 223, 342
— 1-va 43. divizije — 132, 182, 430, 431, 434
— 1-va 48. divizije — 29, 31
— 1. tenkovska 8. korpusa NOVJ — 62, 65, 701, 702, 718
— 2. istarska 43. divizije — 81, 132, 165, 168, 431
— 2. krajiška 17. divizije — 171, 584
— 2-ga 3. divizije KNOJ-a — 653
— 2. proleterska 9. divizije — 416, 417, 421, 422, 424, 425, 657—660, 698
— 2-ga 32. divizije — 255
— 2-ga 33. divizije — 50, 52
— 2-ga 35. divizije (kasnije 2-ga 13. divizije) — 223, 342, 504, 505
— 2-ga 40. divizije — 385
— 2-ga 48. divizije — 29
— 3. »Ivan Gradnik« — 44, 45, 47

— 3. »Jan Žiška« — 99, 108, 143, 144, 286, 287, 289, 290, 293—296, 376, 529, 551, 555, 557—560, 625—628, 631, 664, 686, 687
— 3. »Milan Zečar« — 97
— 3-ća 4 (Beogradske) divizije KNOJ-a — 120
— 3-ća 5. divizije KNOJ-a — 653, 654
— 3-ća 7. divizije — 34
— 3-ća 9. divizije — 417, 420, 423, 425, 503, 657—659, 697
— 3-ća prekomorska 26. divizije — 154, 155, 157, 217, 219, 221, 222, 279, 382, 437, 445, 447 448
— 3-ća 32. divizije — 21
— 3-ća 33. divizije — 50, 52
— 3-ća 35. divizije — 223, 342
— 3-ća 36. divizije — 271
— 3-ća 37. divizije — 689, 690, 693, 695
— 3-ća 42. divizije — 396, 397, 575, 576
— 3-ća 43. divizije — 132, 136, 138, 259, 260, 369, 429—431, 434
— 4-ta 1 (Hrvatske divizije KNOJ-a) — 585, 587
— 4. »Matija Gubec« — 511, 601
— 4-ta 5. divizije KNOJ-a — 653, 655
— 4-ta 9. divizije — 418—420, 423—425, 491, 503, 657, 658, 699
— 4-ta 12. divizije — 91—93, 95, 99, 274—278, 289, 290, 293—296, 529, 552—555, 557—560, 625, 629, 630, 631, 664, 685, 700
— 4-ta 32. divizije — 23, 255
— 4-ta 37. divizije — 689, 690, 691, 693
— 5. crnogorska — 575
— 5. »Ivan Cankar« — 601
— 5-ta 1 (Hrvatske) divizije KNOJ-a — 398, 399, 401, 402
— 5. proleterska 3. divizije — 468—470, 472
— 5-ta 11. divizije — 85—87, 89, 90
— 5-ta 19. divizije — 240—243, 347, 610, 613
— 5-ta 36. divizije — 271
— 5-ta 37. divizije — 689—691, 694
— 6-ta 17. divizije — 171, 584
— 6-ta 19. divizije — 240—242, 374, 610, 611, 613
— 6-ta 13. divizije — 605
— 6-ta 42. divizije — 576
— 7. »France Prešeren« — 44, 45
— 7-ma 3. divizije — 469, 470, 472
— 7-ma 42-ge divizije — 396, 397. 574—576
— 8. »Fran Levstik« — 333, 601, 603
— 8. ma 19. divizije — 351
— 8-ma 20. divizije — 114, 147, 149, 150, 183, 184, 188—190, 532—537, 593—597
— 8-ma 51. divizije — 681
— 9-ta 3. divizije — 469, 470
— 9-ta 19. divizije — 350, 351
— 9-ta 20. divizije — 114, 119, 185, 188—190, 534. 593—597, 718, 720
— 9-ta 39. divizije — 459, 465
— 9. slovenačka — 333, 603
— 10. hercegovačka — 18, 159
— 10. slovenačka (Ljubljanska) — 165, 333, 335, 339
— 10. srpska — 206, 211, 212
— 10-ta 20. divizije — 114, 119, 127, 129, 185, 186, 188, 190, 533—535, 593, 596
— 11. hercegovačka — 18, 37
— 11. krajiška — 192
— 11-ta 26. divizije — 152, 154, 155, 157, 217, 221, 222, 279, 382, 437, 445, 447, 448, 594, 709, 715
— 12. hercegovačka — 18, 124, 635 638, 499
— 12. slovenačka — 601, 602
— 12-ta 11. divizije — 86
—12-ta 12. divizije — 99, 289, 291, 293—295, 301, 302, 304, 385
— 12-ta 26. divizije — 152, 154, 155, 157, 158, 217, 221, 222, 279, 382, 437, 445, 447, 448, 529, 551—554, 557, 559, 560, 625, 630, 631, 634, 685, 686, 688, 700
— 13. dalmatinska — 147
— 13. hercegovačka — 18. 159
— 13. krajiška — 192
— 13-ta 39. divizije — 459, 460, 463, 465, 466
— 14. hercegovačka — 18
— 14. srednjobosanska 11. divizije – 86
— 14-ta 19. divizije — 240, 241, 243, 347, 610—612
— 14-ta 48. divizije — 29
— 15. majevička — 171, 457, 483, 584
— 15-ta 17. divizije — 171, 584, 602
— 16. »Jože Vlahović« — 60
— 16. muslimanska — 486

—— 16. srpska 25. divizije — 474. 477
— 16-ta 27. divizije — 356, 357, 363, 671
— 16-ta 31. divizije — 44, 45
— 16-ta 38. divizije — 481
— 16-ta 42. divizije — 396, 397, 576
— 17. »Simon Gregorčič« — 540—542, 545
— 17-ta 38. divizije — 192. 194. 258, 705
— 18. dalamtinska — 577—578, 580
— 18. slovenačka »Bazoviška« — — 541—545
— 18. srednjobosanska — 193
— 18. srpska — 474, 477, 478, 480
— 18-ta 12. divizije — 296
— 18-ta 38. divizije — 192, 194, 258, 705, 707
— 18-ta 40. divizije — 60, 69—71, 73, 385, 386, 391, 394
— 19. birčanska — 357, 358, 361, 363, 487
— 19. »Srećko Kosovel« — 540, 546
— 19. srpska — 474—477, 480
— 19-ta 38. divizije — 481
— romanijska — 357, 359, 361
— 20-ta 38. divizije — 481
— 20-ta 39. divizije — 460
— 21-va 38. divizije — 194, 195, 257, 705
— 21. istočnobosanska — 192
— 24. »Fontanot« — 330, 333, 338. 604
— Artiljeriska 11. divizije — 86, 90
— Artiljerijska 12. divižije — 165
— Artiljerijska 17. divizije — 171
— Artiljerijska 29. divizije — 17, 18
— Artiljerijska 37. divizije — 689, 690, 694
— Artiljerijska 42. divizije — 396, 397
— Artiljerijska 53. divizije — 193
— Artiljerijska 8. korpusa NOVJ — 112
— Artiljerijska 4. armije — 62
— Dopunska 3. armije — 407
— »Franjo Ogulinac Seljo« — 25—28, 244, 247, 372—375
— Inžinjerijska 3. armije — 404
— Karlovačka — 25, 27, 244, 245, 248, 250, 372. 373
— Protivavionska 3. divizije — 404
— Osječka — 94, 107, 109, 286—289. 552—554, 556, 558, 559, 664, 681—688, 700
— Omladinska 40. divizije — 60, 73, 390, 393, 394
— Virovitička — 57—60, 68—71, 73, 262, 265, 385, 386. 389. 391. 394, 618—622
— Zagorska 33. divizije — 50
— Zumberačka — 25, 27, 244—266. 230, 232, 372—375, 561, 562, 565, 566, 568, 570, 571

Divizije

— 1. proleterska — 297, 298, 300—301
— 3. udarna — 467, 468, 473
— 4-ta — 120, 192, 463, 646, 648, 649
— 5-ta — 236, 499, 649, 651
— 7-ma — 34, 606, 707
— 8-ma 223, 240, 416, 418
— 9-ta — 124, 185, 491, 492, 500, 503, 656—661, 696, 697, 699
— 10-ta — 192
— 11-ta — 85, 86, 89
— 12-ta — 60. 91, 99, 100, 107——109, 143, 144, 146, 274, 286—290, 292—294, 296, 301, 376, 514, 529, 549, 553, 557—559, 584, 619, 625, 629—631, 633, 663—665, 667, 681. 685—687, 700
— 13-ta — 11, 13, 14, 342, 498, 504, 603
— 15-ta — 325, 331, 332, 601—603
— 16-ta — 86, 108, 268, 662
— 17-ta — 171, 355, 455—459, 584
— 18-ta — 325, 326, 329, 331, 333, 600, 603
— 19-ta — 62, 239—241, 347, 505, 609, 612
— 20-ta — 112, 127, 128, 147, 183, 185—187, 189, 192, 350—352, 498, 505, 534, 537, 577, 592. 594, 598. 599, 711, 715, 718
— 21-va — 52
— 22-ga — 195, 206
— 25-ta — 474, 476
— 26-ta — 123, 149, 151, 152, 154—156, 158, 159, 214, 217, 218, 220—223, 279, 281, 382, 383, 437, 444—446, 449. 498, 505, 550, 594. 708, 709, 711, 713, 714
— 27-ma — 355, 356, 358, 359, 365, 481—484, 488, 489, 668

— 28-ma — 451, 456
— 29-ta — 17, 37, 38. 123, 124, 159—162, 306, 307, 311, 445. 496. 502, 635, 636
— 30-ta — 537, 614, 616
— 31-va — 41—44
— 32-ga — 21—24, 251, 255, 27/, 452, 454
— 33-ća — 48, 452, 454, 673, 674, 677, 679, 680
— 34-ta — 25, 244, 561
— 35-ta — 51, 223, 225, 230, 340—342, 506
— 36-ta — 108, 268, 274, 551, 553, 556, 662, 681
— 37-ma 467, 481, 482, 484. 485, 488, 489, 689, 691—694
— 38-ma — 192, 195, 257, 705, 706
— 39-ta — 459, 461—463
— 40-ta — 54, 55, 59, 60, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 262, 384—386, 389, 391, 392, 514, 584, 618, 619, 630, 674
— 42-ga — 395, 397, 573, 575
— 43-ća — 14, 131, 133, 138, 139, 141, 165—167, 173, 175—177, 179, 180, 182, 233, 234, 259, 367, 368, 373, 408, 413, 426, 431, 434
— 48-ma — 29, 257, 573, 575
— 51-va — 556, 681
— 53-ća — 193

Grupe

— Istarskih NOP odreda — 133
— Artiljerijska 8. korpusa — 112
— Operativna brigada Kosova i Metohije — 97

Korpusi

— 2-gi — 123, 192, 467, 692
— 3-ći — 180, 192, 257, 355, 365, 481, 483, 485, 487, 489, 668, 695, 705
— 4-ti — 34, 197, 223, 240, 244, 249, 345, 346, 418, 441, 442, 537
— 5-ti — 192, 193, 463, 485
— 6-ti — 100, 110, 290, 386, 390, 514, 553, 584, 619, 630, 633, 674
— 7-mi — 8—10, 200, 205, 223, 325—327, 329, 331, 333, 339, 506—508, 511, 598—600, 603—605
— 8-mi — 17, 18, 62, 65, 100, 112, 124, 147, 180, 214, 223, 239, 398. 444, 445, 702
— 9-ti — 7, 9, 10, 41—42. 45, 46, 538—542, 614—616
— 10-ti — 21, 25, 450—452, 553, 556, 584, 619, 674, 677, 683
— 11-ti — 131, 138, 179, 283, 340, 506, 509, 131, 138, 165, 223, 259, 340, 342, 426, 435, 506, 509, 683
— 12-ti — 86, 286
— 15-ti — 29, 397, 527, 576, 649
— Korpus narodne odbrane (KN-OJ) — 120, 282, 499, 516, 518. 521-523, 526, 585, 646

Armije

— 1-va — 85, 89, 397, 527, 529, 553. 572, 573, 615, 618, 674,
— 2-ga — 171, 180, 355, 356, 456, 476—478, 480, 481, 484
— 3-ća — 93, 269, 403, 404, 406 407, 529, 553, 557, 581, 583, 618, 619, 630, 631, 633, 662—664, 674, 677
— 4-ta — 62, 131, 151, 165, 183, 223. 224, 239, 259, 325, 329, 341, 346 367, 378, 379, 381—383, 409, 418, 426, 442, 444, 491, 500, 505, 532, 534, 537. 550, 590, 592, 599, 607, 611, 635, 659, 696, 698, 703, 708, 718

Škole

— Vojna akademija — 624
— Podoficirska škola 7. korpusa — 506, 507, 511, 513, 603

Komande mesta

— Novo Mesto — 203

Područja

— Belokranjsko — 333
— Kalničko — 451
— Majevičko — 488
— Posavsko-trebavsko — 488
— Primorsko — 173
— Romanijsko — 488

Bolnice

— Centar u Smederevu — 313—319, 321, 324
— bolnica 3. armije — 407

Glavni štabovi NOV i POJ

— Hrvatske — 34, 103, 138, 170, 197, 450

— Slovenije — 7, 9, 10, 325—327, 329, 333, 334, 509, 513, 598—600, 602, 604. 605

— Generalštab JA — 7, 81, 188. 192, 221, 279, 323, 342, 386, 420. 465, 485, 488—490. 496. 497. 506, 573, 619, 635, 636, 677, 695, 697

— Vrhovni štab NOV i POJ — 9, 10, 13, 39, 81, 86, 157, 161, 268, 272, 390, 413, 421, 426, 445. 465. 474, 522, 615. 636

— Crvena armija — 7, 9, 14, 27, 38, 39, 41—45, 47, 57, 59, 72, 91, 92, 97, 106, 110, 139, 132, 135, 152, 156, 180, 188, 193, 203, 263, 268, 302, 313, 323, 345, 357, 369, 395, 497, 498, 508, 513, 541, 576, 581—583, 596. 601. 615, 618. 619, 665, 696

— Jugoslovenska armija — 82, 127, 174, 183. 188, 193, 197, 200, 213, 223, 239, 246, 279, 291, 337, 345, 348, 386, 410. 496, 498, 501, 503, 504, 514, 515, 532. 537, 580. 581. 624. 696

— Jugoslovenska ratna mornarica — 82, 131, 136, 139, 348, 399, 638—642

Nemačke jedinice

Pukovi

— 1. rezervni lovački — 244

— 10. SS policijski — 183

— 17. SS policijski — 183

— 25. SS policijski — 183

— 212. oklopni — 183

— 369-ti 369. legionarske divizije — 8. 159

— 1101. obalski artiljerijski — 183

— 1102. obalski artiljerijski — 183

Brigade

— 963. tvrđavska — 475, 527

— 964. tvrđavska — 467

— 1017. tvrđavska — 183

Borbene grupe

— »Eberlajn« — 463

— »Fišer« — 264

— »Stefan« — 60, 92, 100, 108, 143. 573

Divizije

— 1. kozačka konjička — 269, 451, 452, 675

— 2. kozačka konjička — 269, 451

— 7. SS divizija »Princ Eugen« — 92, 100, 108, 181, 195, 269, 467, 636, 639

— 11. poljska vazduhoplovna — 551. 633

— 13-ta SS — 485

— 22. pešadijska — 257, 355, 456, 457, 475, 484

— 41-va — 527

—i 104. lovačka 15. brdskog korpusa — 183, 356, 456, 537, 607

— 114. lovačka — 639

— 181-va — 195, 355, 467, 487, 636. 674, 692, 693

— 188. rezervna brdska — 183

— 237. pešadijska — 183

— 297-ma — 693

— 369. legionarska — 18, 124, 147, 159, 160, 636

— 373-ća 15. brdskog korpusa — 183, 240, 346

— 392. legionarska — 417

— 395-ta 15. brdskog korpusa — 183

Korpusi

— 15. brdski — 183

— 21. brdski — 467

— 91-vi — 467

— 97-mi — 183

Ustaško-domobranske jedinice

Zdrugovi (brigade)

— 1. ustaško-domobranski — 452, 626

— 4. domobranski brdski — 573

— 14. ustaški brdski — 573

— 11. ustaška — 463

— 20. ustaška — 28

Divizije

— 1. domobranska — 290
— 1. ustaško-domobranska — 290, 451, 452, 674, 675
— 5-ta — 626, 674
— 7-ma — 92, 100, 108
— 9-ta — 18, 124, 160, 636
— 10-ta 183, 240, 346
— 11-ta — 609
— 12-ta — 456
— 13-ta 408
— Hrvatska istarska — 175

Ofanzive

— 4-ta — 101, 622
— 5-ta — 101, 622
— 6-ta — 85, 91—94, 99, 101, 102, 107, 109, 110, 639

REGISTAR PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I RUKOVODSTAVA

Mesni komiteti KPJ za:

— Beograd — 121

Okružni komiteti KPJ za:

— Jesenice i Bohinj — 543
— Liku — 283, 284
— Novu Gradišku — 110
— Pokuplje — 26, 249, 250, 374
— Slavonski Brod — 110

Okružni komiteti SKOJ-a za:

— Baniju — 567

Pokrajinski komiteti KPJ za:

— Srbiju — 121, 395, 648
— Crnu Goru — 641

Oblasni komiteti KPJ za:

— Bosansku krajinu — 85
— istočnu Bosnu — 257
— Slavoniju — 107, 110

Pokrajinski komiteti SKOJ-a za:

— Bosnu, i Hercegovinu — 495, 668

Centralni komiteti KPJ

— Hrvatske — 11, 21, 48, 51, 62, 68, 107, 112, 143, 209, 214, 225, 233, 234, 239, 244, 251, 282, 286, 303, 340, 342, 384, 446, 547, 606. 609, 618, 630, 659, 673, 686, 704
— Slovenije — 200, 544, 545
— Jugoslavije — 11, 22, 23, 28, 50—53, 87, 95, 113, 120, 123, 149, 201, 202, 204, 205, 209, 218, 219, 227, 233—236, 245, 255, 268—270, 313, 351, 375, 380, 395, 403, 446. 447, 455, 467, 474, 478, 544. 548, 562, 572, 589, 641, 646, 648, 651, 656, 659, 660, 673. 679, 689, 691, 702

* * *

Divizijski komiteti KPJ

— 3-će — 470, 472
— 4-te — 120—122, 646, 647, 650
— 5-te — 651, 654
— 7-me — 606
— 9-te — 416, 656—660, 696, 699
— 11-te — 85, 88
— 12-te — 91, 95, 107, 109, 143, 386, 288, 301, 302, 549, 681, 686, 687
— 13-te — 12, 13
— 17-te — 455, 456, 458
— 19-te — 239, 240, 242, 209, 610, 614
— 20-te — 112, 117, 350, 351, 357
— 22-ge — 209
— 25-te — 477—479
— 26-te — 214, 217—219
— 32-ge — 21, 24, 251, 252, 255
— 33-će — 48, 50, 673, 679
— 34-te — 25, 27, 244, 247—249, 255, 372
— 35-te — 51, 340
— 36-te — 268, 296
— 37-me — 689, 691
— 38-me — 257, 482
— 40-te — 68, 71, 73—75, 262, 384, 390, 394
— 42-ge — 395, 572, 573, 57Ö
— 43-će — 233—236, 547
— 48-me — 29, 31, 33, 527, 528

* * *

Okružni i oblasni NO odbori za:

— Hrvatsko primorje — 177
— Dalmaciju — 119

Antifašistički front žena (AFZ) — 65, 178

Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS) — 655

Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 22, 43—45, 53, 65, 89, 102, 103, 181, 212, 242, 246, 252, 291, 320, 323, 337, 376, 386, 458, 524, 525, 550, 655, 709

Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 665

Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) — 13, 22—24, 28, 32, 63, 65, 66, 70—74, 81, 85, 87—91, 94—97, 105, 109, 112—114, 116—119, 120, 121, 123, 125, 126, 132, 143, 145, 200, 202—220, 225—228, 232, 233—235, 237—342, 244—248, 251, 252, 255, 257—259, 262, 264, 266—272, 274—276, 278, 282—287, 297—298, 300—302, 305, 313—315, 317—320, 324, 350—354, 374, 375, 378, 390-^07, 422, 424—425, 444—446, 448, 449, 455—458, 460, 467—475, 478—483, 510, 524, 527—528, 538, 542, 544, 545, 547, 554—558, 561, 562, 565—568. 571, 573—575, 577—579, 581, 585—591, 606, 609, 611—613, 620, 621, 625, 627—630, 632, 634, 638—642. 644—648, 651, 654, 655, 660, 661, 665, 673, 677—679, 682—684, 687—692, 694, 697, 698, 702—705, 707

Komunistička internacionala — 64, 238

Narodnooslobodilački front (NOF) — 69, 119, 130, 132, 157, 285, 348, 377, 520, 521

Odeljenje za zaštitu naroda (OZNA) — 27, 58, 63, 142, 143, 195, 198, 233, 248, 272, 365. 369, 372, 412, 472, 475, 571, 575, 586, 590, 606. 626, 628, 655, 680—683, 695

Peti kongres Komunističke partije Jugoslavije — 81

Drugi kongres Zveze slovenske mladine — 41, 44, 46

Privremena vlada Demokratske Federativne Jugoslavije — 81, 95, 102, 132, 139, 156, 174, 262, 263, 266, 271, 291, 330, 337, 347—349, 376, 377, 386, 390, 395, 403, 410, 411, 464, 495, 496, 550, 552, 561, 568, 608, 618, 634, 637, 665, 684

Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 13, 22—24, 28, 50—53, 65—67, 72, 74, 86—89, 95, 109, 117—119, 121, 145, 206—208, 211, 219, 220, 223, 226—228, 235, 241—243, 249. 256—260, 267, 268, 273, 276, 277, 284—287, 297—300, 302—304, 323, 324, 341, 350, 352—354, 374, 375, 377—381, 386, 392, 395—398, 400—402, 405, 422, 424, 425, 447, 448, 455, 458—460, 462—466, 469, 476, 478, 480, 510, 527, 543, 544, 546, 554—558, 560. 561, 566, 567, 573, 574, 576, 577, 579, 585—589, 591, 601, 603, 609, 611—613, 621, 626. 628, 632, 633, 637, 640—642, 644. 645, 647—649, 653, 654, 659, 661, 668—672, 678, 679, 684, 690, 691, 692, 694, 703, 705—707

Stampa:

— Borba — 38, 320, 322, 366, 375, 380, 402, 403, 442, 479, 488, 491, 494, 503, 505, 517, 554, 615, 710
— Dnevnik — 46
— Ljudska pravica — 46
— Naprijed — 287, 375
— Narodni vojnik — 442
— Pobjeda — 38
— Politika — 38, 320, 322, 366. 488. 517, 710
— Sloboda — 38

Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske (USAOH) — 65, 655

Ujedinjeni savez antifašističke omladnie Jugoslavije (USAOJ) — 171

Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) — 65, 102, 103, 376. 524. 525. 530—531. 709

SADRŽAJ

DOKUMENTA O PARTIJSKO-POLITICKOJ DELATNOSTI U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE

1. mart — 15. maj 1945.

Strana

Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. marta 1945. Propagandnom odeljenju Generalštaba JA o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — — — — 7

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 13. udarne divizije JA od 1. marta 1945. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije u diviziji — •— — — — 11

Pismo političkog komesara 29. udarne divizije JA od 1. marta 1945. političkim komesarima potčinjenih brigada o uspesima i nedostacima u mostarskoj operaciji i o zadacima za njihovo otklanjanje — — — — — — — — — — 17

Mesečni izveštaj Divizijskog komiteta KPH 32. divizije od 1. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — — — 21

Izveštaj Divizijskog komiteta KPH 34. udarne divizije od 1. marta 1945. Centralnom komitetu KP Hrvatske o radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — 25

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPJ 48. divizije 15. udarnog korpusa JA 1. marta 1945. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije u diviziji — — — — — 29

Pismo političkog komesara 7. udarne divizije JA od 1. marta 1945. svim političkim komesarima i delegatima potčinjenih jedinica o dužnostima i radu političkih komesara — — — — 34

Mesečni. izveštaj političkog komesara 11. udarne brigade od 1. marta 1945. političkom komesaru 29. udarne divizije JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — 37

Mesečni izveštaj referenta za propagandu 31. NO divizije od 2. marta 1945. propagandnom odseku 9. korpusa JA o kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — — 41

Izveštaj Divizijskog komiteta 33. divizije JA od 2. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — 48

Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 35. udarne divizije JA od 2. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — — 51

Mesečni izveštaj političkog komesara 40. udarne divizije od 2. marta 1945. političkom komesaru 6. udarnog korpusa JA o vojnopolitičkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — — — — — — — — — — — — — 54
Izveštaj pomoćnika političkog komesara Artiljerijske brigade 4. armije JA od 2. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — 62
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 40. udarne divizije JA od 3. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u februaru 1945. godine — — — 68
Mesečni izveštaj političkog komesara 14. hercegovačke omladinske udarne brigade od 3. marta 1945. političkom komesaru 29. udarne divizije JA o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnoj delatnosti u brigadi — — — — — — 76
Izveštaj Štaba Operativne grupe brigada JA od 4. marta 1945. Operativnom štabu za Kosovo i Metohiju o vojno-političkom radu u jedinicama — — — — — — — — — — — 79
Izveštaj političkog komesara 2. istarske brigade od 4. marta 1945. političkom komesaru 43. divizije JA o stanju i političkom radu u brigadi — — — — — — — — — — — 81
Referat sekretara Divizijskog komiteta KPJ 11. udarne dizivije 1. armije JA od 5. marta 1945. o organizacionom stanju i zadacima partijske organizacije u diviziji — — — — — 85
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije 4. udarne brigade od 5. marta 1945. sekretara Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA o partijsko-političkom, kulturno-prosvetnom i vojno-stručnom radu u brigadi — — — — — 91
Izveštaj političkog komesara 3. brigade »Milan Zečar« od 6. marta 1945. političkom komesaru Operativne grupe brigada Kosova i Metohije o stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — — — — — — — — — 97
Pismo političkog komesara 12. udarne divizije JA od 7. marta 1945. političkim komesarima potčinjenih jedinica o nedostacima ispoljenim u borbama i o potrebi za intenzivnijim političkim radom — — — — — — — — — — — — 99
Mesečni izveštaj propagandnog odseka 1. istarske brigade »Vladimir Gortan« od 7. marta 1945. Propagandnom odseku 43. divizije JA o kulturno-prosvetnom radu — — — — — 104
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA od 8. marta 1945. Centralnom komitetu KPH i Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o partijsko-političkom, vojno-stručnom i kulturno-prosvetnom radu — — — 107
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 20. udarne divizije JA od 9. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — 112
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 4 (Beogradske) divizije KNOJ-a od 12. marta 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — 120
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. tenkovske brigade JA od 12. marta 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — 123
Mesečni izveštaj političkog komesara 10. udarne brigade od 14. marta 1945. političkom komesaru 20. udarne divizije JA o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — —— — — — — — — — — — — 127

Izveštaj političkog komesara 43. divizije od 15. marta 1945. političkom komesaru 11. korpusa 4. armije JA o moralno-političkom stanju i o vojno-stručnom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — — — — — — — — — — — 131
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije Cehoslovačke brigade »Jan Žiška« od marta 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA o radu partijske organizacije — — — 143
Mesečni izveštaj političkog komesara 8. udarne brigade od 15. marta 1945. političkom komesaru 20. udarne divizije JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — 147
Mtesečni izveštaj političkog komesara 26. udarne divizije od 16. marta 1945. političkom komesaru 4. armije JA o partijsko-političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — 151
Mesečni izveštaj političkog komesara 10. udarne brigade od 16. marta 1945. političkom komesaru 29. udarne divizije JA o vojno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — — — — — — — — — — — 159
Izveštaj političkog komesara 2. istarske brigade od 16. marta 1945. političkom komesaru 43. divizije JA o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — — 165
Pismo Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 17. marta 1945. Nastavnom odeljenju istog štaba o značaju vojnih listova i saradnje u njima — — — — — 170
Raspis Štaba 17. udarne divizije 2. armije JA od 17. marta 1945. političkim komesarima potčinjenih jedinica o organizovanju takmičenja povodom proslave svetske omladinske nedelje 171
Mesečni izveštaj političkog komesara Primorskog područja od 17. marta 1945. političkom komesaru 43 divizije JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — 173
Izveštaj Propagandnog odseka 43. divizije od 18. marta 1945. Propagandnom odeljenju 11. korpusa JA o političkim merama za mobilizaciju novog ljudstva — — — — — — — 179
Mesečni izveštaj političkog komesara 20. udarne divizije ,od 20. marta 1945. političkom komesaru 4. armije JA o stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama — — 183
Pismo političkog komesara 38. udarne divizije 3. udarnog korpusa JA od 20. marta. 1945. političkim komesarima potčinjenih brigada i starešina u borbi za oslobođenje Sarajeva — — 192
Izveštaj političkog komesara 1. aerobaze od 20. marta 1945. političkom komesaru 4. udarnog korpusa JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu u bazi — — — — — — — — 197
Izveštaj sekretara Partijskog biroa prištapskih ćelija Štaba 7. korpusa JA od 21. marta 1945. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu partijske organizacije — — — — — 200
Uputstvo pomoćnika političkog komesara 10. srpske brigade 22. divizije JA od 21. marta 1945. pomoćnicima političkih komesara potčinjenih jedinica o teoretskom radu u partijskim i skojevskim organizacijama — — — — — — — — '206
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 8. udarne brigade od 23. marta 1945. pomoćniku političkog komesara 20. udarne divizije JA o stanju i radu partijske organizacije — 208
Dvomesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 26. udarne divizije JA od 24. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije — — — — 214

Pismo političkog komesara 35. udarne divizije JA od 24. marta 1945. svim političkim komesarima potčinjenih jedinica o značaju formiranja 4. armije i o njenim uspesima i za'dacima 223
Mesečni izveštaj sekretara partijske oi-ganizacije Zumberačke brigade od 24. marta 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 34. udarne divizije JA o stanju i radu u brigadi — — — 225
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 43. divizije JA od 25. marta 19.45. Centralnom komitetu KP Hrvatske o sastanku Divizijskog komiteta — — — — — — — — — 233
Uputstvo Štaba 1. NO brigade (Srpske) 5. divizije KNOJ od 23. marta 1945. potčinjenim štabovima bataljona i Pratećem vodu povodom proslave 27. marta — — — — — — — 236
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 19. udarne divizije JA od 26. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — 239
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 34. udarne divizije JA od 26. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — 244
Izveštaj Divizijskog komiteta KPH 32. divizije JA od 27. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — 251
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPJ 38. udarne divizije 3. korpusa JA od 27. marta 1945. Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — — 257
Izveštaj političkog komesara 43. divizije od 27. marta 1945. političkom komesaru 11. korpusa JA o stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — — — — — 259
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije Virovitičke udarne brigade od 27. marta 1945. sekretaru Divizijskog komiteta 40. udarne divizije JA o stanju i radu partijske organizacije u brigadi — — — — — — — — — — — 262
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPJ 36. udarne divizije JA od 28. marta 1945. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o radu partijske organizacije i moralno--političkom stanju u diviziji — — — — — — — — 268
Izveštaj sekreta'ra partijske organizacije 4. udarne brigade od 28. marta 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA o radu partijske organizacije u brigadi — — ' 274
Uputstvo Političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizije JA od 29. marta 1945. političko-prosvetnim odsecima potčinjenih brigada o organizaciji i radu ovih odseka i kulturno-prosvetnih odbora — — — — — — — — — — — 279
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije 1. brigade 1. divizije (Hrvatske) KNOJA od 29. marta 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u brigadi 282
Izveštaj Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA od 31. marta 1945. Centralnom komitetu KPH i Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — — — — — — 286
Mesečni izveštaj Propagandnog odseka 12. udarne divizije od 31. marta 1945. Propagandnom odeljenju 6. udarnog korpusa JA o vojno-političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — 290
Mesečni izveštaj rukovodioca Skoja 1. proleterske brigade od 31. marta 1945. rukovodiocu Skoja 1. proleterske divizije o radu skojevske organizacije — — — — — — — — 297

Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije 12. proleterske udarne brigade od 31. marta 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA o partijskom radu u brigadi — — — — — — — — — — — 301
Uputstvo Kulturno-prosvetne sekcije Propagandnog odseka 13. hercegovačke udarne brigade 29. udarne divizije JA od 31. marta 1945. kulturno-prosvetnim odborima bataljona o kulturno-prosvetnom i propagandnom radu u jedinicama — — 306
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije bolničkog centra JA u Smederevu od 31. marta 1945. Centralnom komitetu KPJ — — — — — — — — — — — — 313
Izveštaj Propagandnog odseka Štaba 7. korpusa od 1. aprila 1945. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba Slovenije i Štaba 4. armije JA o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu 325
Mesečni izveštaj Štaba 18. divizije od 1. aprila 1945. političkim komesarima GS Slovenije, 4. armije i 7. korpusa JA o političkoj situaciji na terenu južno od Novog Mesta i o problemima u jedinicama divizije — — — — — — — — 329
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 35. udarne divizije JA od 1. aprila 1945- Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — 340
Pismo političkog komesara 4. udarnog korpusa JA od 2. aprila 1945. političkim komesarima potčinjenih divizija, brigada i bataljona o zadacima jedinica u završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije — — — —. — — — — — 345
Plan političkog rada u jedinicama 19. udarne divizije JA za period od 1. do 15. aprila 1945. godine — — — — — — 347
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 20. udarne divizije JA od 2. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — 350
Izveštaj političkog komesara 27. udarne divizije od 2. aprila 1945. političkom komesaru 3. udarnog korpusa JA o vojno-političkom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — — — — — — — — — — — 355
Izveštaj Propagandnog odseka 43. divizije od 2. aprila 1945. Propagandnom odeljenju 11. korpusa JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama i na terenu — — — — 367
Izveštaj Divizijskog komiteta 34. udarne divizije JA od 3. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — — 372
Mesečni izveštaj vršioca dužnosti političkog komesara 1. čehoslovačke brigade »Jan Žiška« od 3. aprila 1945. političkom komesaru 12. udarne divizije JA o vojnom, političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — — — — — — 376
Izveštaj Komiteta Skoja pri štabu 4. armije JA od 3. aprila 1945. Pokrajinskom komitetu Skoja za Hrvatsku o stanju i radu organizacije Skoja u prištapskim jedinicama — — 378
Uputstvo političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizije JA od 4. aprila 1945. političko-prosvetnim odsecima potčinjenih brigada o jačanju političkog i propagandnog rada za vreme operativnih akcija — — — — — — — — — — — 382
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 40. udarne divizije JA od 4. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — . 384

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 42. divizije JA od 4. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — — — — 395
Izveštaj sekretara partijske organizacije 5. brigade 1. divizfje (Hrvatske) KNOJ-a od 4. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u brigadi — — — 398
Izveštaj sekretara Komiteta pri Stabu 3. armije JA od 5. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije u prištapskim jedinicama — — — — — — — 403
Izveštaj političkog komesara 1. brigade »Vladimir Gortan« od 5. aprila 1945. političkom komesaru 43. divizije JA o stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — 408
Izveštaj Propagandnog odseka 1. brigade »Vladimir Gortan« od 5. aprila 1945. Propagandnom odseku 43. divizije JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — 413
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta KPH 9. udarne divizije JA održanog 7. aprila 1945. godine — — — — — — 416
Izveštaj političkog komesara 43. divizije od 7. aprila 1945. političkom komesaru 11. korpusa JA o kulturno-prosvetnom i političkom radu — — — — — — — — — — — 426
Uputstvo Političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizije JA od 8. aprila 1945. političkim sekcijama potčinjenih jedinica o propagandnom radu u vojsci i pozadini — — — — — — 437
Izvgštaj političkog komesara 1. artiljerijske brigade »Vlado Cetković« od 8. aprila 1945. političkom komesaru 4. udarnog korpusa JA o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — 441
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 26. udarne divizije od 9. aprila 1945. poltičkom komesaru 4. armije JA o radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — 444
Mesečni izveštaj političkog komesara 10. korpusa JA od 10. aprila 1945. političkom komesaru Glavnog štaba Hrvatske o vojno-političkom stanju na terenu i o političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama — — — — — — — 450
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 17. udarne divizije JA od 10. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — 455
Izveštaj omladinskog rukovodioca 39. udarne divizije JA od 10. aprila 1945. Pokrajinskom komitetu Skoja za Bosnu i Hercegovinu o radu skojevske organizacije u diviziji — — — 459
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. udarne divizije JA od 11. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o partijskoj organizaciji u diviziji — — — — — — — — — — — 467
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 25. divizije JA od 12. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkom stanju u diviziji i radu partijske organizacije — — — — 474
Izveštaj političkog komesara 3. udarnog korpusa od 13. aprila 1945. Političkom odeljenju 2. armije JA o vojno-političkom stanju u jedinicama korpusa — — — — — — — — 481
Uputstvo Štaba 9. udarne divizije od 15. aprila 1945. svim štabovima i komandama potčinjenih jedinica o takmičenju jedinica 4. armije JA u periodu od 15. aprila do 15. maja 1945. godine — — — — — — — — — — — — — 491

Pismo političkog komesara 29. udarne divizije od 15. aprila 1945. političkim komesarima potčinjenih brigada povodom depeše Generalštaba JA u vezi sa završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije i potpisivanjem ugovora između vlade DFJ i vlade SSSR — _ — — — __ — _ — 496
Direktiva Štaba Korpusa narodne odbrane Jugoslavije od 16. aprila 1945. Štabu 5 (Srpske) divizije NO o aktivnosti u jedinicama povodom sklapanja ugovora između Demokratske Federativne Jugoslavije i SSSR-a — — — — — — — 499
Uputstvo Političko-prosvetnog odeljenja 4. armije JA od 17. aprila 1945. svim štabovima potčinjenih jedinica o jednomesečnora takmičenju u jedinicama armije — — — — — — 500
Izveštaj Političko-prosvetnog odseka 2. udarne brigade od 17. aprila 1945. Političko-prosvetnom odseku 13. udarne divizije JA o rezultatima takmičenja u političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji — — — — — — — — — — 504
Izveštaj Komande Podoficirske škole 7. korpusa JA od 17. aprila 1945. političkom komesaru Korpusa o stanju i političkom radu u Školi od 28. februara do 16. aprila 1945. godine — 506
Pismo političkog komesara 6. udarnog korpusa JA od 18. aprila 1945. štabovima potčinjenih jedinica o odnosu prema narodu i zadacima jedinica u vezi završnih operacija za oslobođenje Jugoslavije — — — — — — —• — — — 514
Direktivno pismo političkog komesara KNOJ iz prve polovine 1945. političkim komesarima potčinjenih divizija o organizaciji političkog rada u jedinicama korpusa — — — — — 516
Teze političkog komesara i pomoćnika političkog komesara Korpusa narodne odbrane Jugoslavije iz prve polovine 1945. u vezi s aktuelnim pitanjima političkog rada u jedinicama korpusa — — — — — — — — — — — — — 518
Pismo političkog komesara KNOJ iz prve polovine 1945. političkim komesarima potčinjenih jedinica o objašnjavanju značaja pravilnog rešenja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji — 523
Pismo političkog komesara Korpusa narodne odbrane Jugoslavije iz prve polovine 1945. svim potčinjenim divizijama i brigadama o značaju pravilnog odnosa prema narodu — — 526

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 48. udarne divizije 15. udarnog korpusa JA od 20. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u diviziji 527
Pismo političkog komesara 12. udarne divizije JA od 21. aprila 1945. političkim komesarima potčinjenih jedinica i Političko-prosvetnom odseku divizije o potrebi pojačane političke aktivnosti u pripremama za konačno oslobođenje Jugoslavije 529
Izveštaj Političko-prosvetnog odseka 20. udarne divizije od 21. aprila 1945. Političko-prosvetnom odeljenju 4. armije JA o rezultatima takmičenja u diviziji — — — — — — — 532
Izveštaj sekretara Komiteta 30. divizije JA od 21. aprila 1945. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — — 538
Pismo Centralnog komiteta KP Hrvatske od 22. aprila 1945. Divizijskom komitetu 43. divizije JA u vezi sa reorganizacijom partijske organizacije u vojsci — — — — — — — — 547
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA od 22. aprila 1945. godine — — — — — — — — 549

Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara Zumberačke brigade od 22. aprila 1945. pomoćniku političkog komesara 34. udarne divizije JA o stanju i radu partijske organizacije u brigadi — — — — — — — — — — — — — 561
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 42. divizije 1. armije JA od 23. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — 572
Izveštaj partijskog rukovodioca 8. udarne brigade od 23. aprila 1945. sekretaru Divizijskog komiteta 20. udarne divizije JA o stanju i radu partijske organizacije u brigadi — — — 577
Direktivno pismo političkog komesara 3. armije JA od 24. aprila 1945. političkim komesarima i njihovim pomoćnicima u potčinjenim jedinicama o političkim zadacima u vezi s konačnim oslobođenjem Jugoslavije — —• — — — — — 581
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 4. brigade 1 (Hrvatske) divizije KNOJ od 25. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o radu partijske organizacije u brigadi — — — — — 585
• Izveštaj Političko-prosvetnog odseka 20. udarne divizije od 27. aprila 1945. Političko-prosvetnom odeljenju 4. armije JA o rezultatima takmičenja u jedinicama divizije — — — 592
Izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa od 28. aprila 1945. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba Slovenije o organizaciji propagande i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama korpusa — — — — — — — — — — —• — — — 598
Mesečni izveštaj sekretara Divizijskog komiteta KPH 7. udarne divizje JA od 28. aprila 1945. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — 606
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 19. udarne divizije JA od 28. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o partijsko-političkom radu u diviziji — — — — — — — — — 609
Izveštaj Štaba 30. divizije od 28. aprila 1945. političkom komesaru 9. korpusa JA o stanju i političkom radu u diviziji 614
Mesečni izveštaj sekretara partijske organizacije Virovitičke udarne brigade od 28. aprila 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 40. udarne divizije JA o radu partijske organizacije — — — — — — — — — — — — — — — 618
Plan Političkog' odeljenja Ministarstva narodne odbrane DFJ od 29. aprila 1945. za vojno-političko vaspitanje starešina u JA
Mesečni izveštaj partijske organizacije 4. udarne brigade od 29. aprila 1945. sekretaru Divizijskog komiteta 12. udarne divizije JA o radu partijske organizacije — — — — — — 625
Izveštaj sekretara partijske organizacije 12. proleterske udarne brigade od 29. aprila 1945. sekretaru Divizijskog komiteta KPH 12. udarne divizije JA o stanju i radu partjske organizacije — 630
Izveštaj rukovodioca omladine 12. udarne brigade od 29. aprila 1945. rukovodiocu omladine 29. udarne divizije JA i Oblasnom odboru Ujedinjenog saveza Antifašističke omladine Jugoslavije za Hercegovinu o rezultatima takmičenja u brigadi — — — — — — — — 635
Izveštaj pomoćnika političkog komesara Komande Jugoslovenske mornarice od 30. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — 638
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 4. divizije (Beogradske) KNOJ od 30. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u martu i aprilu — — 646

Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 5. divizije (Srpske) KNOJ od 30. aprila 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — 651
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 9. udarne divizije JA od 30. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o petnaestodnevnom vojno-političkom i partijskom radu u diviziji — — — 656
Izveštaj političkog komesara 12. udarne divizije od 30. aprila 1945. političkom komesaru 3. armije-JA o vojno-političkom stanju i o političkom i kulturno-prosvetnom radu u diviziji 662
Izveštaj omladinskog rukovodioca 27. udarne divizije 3. udarnog korpusa JA od 30. aprila 1945. Pokrajinskom komitetu Skoja za Bosnu i Hercegovinu o radu skojevske organizacije u aprilu — — — — — — — — — — — — — 668
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 33. divizije JA od 30. aprila 1945. Centralnom komitetu KPH o vojno-političkom stanju i partijsko-političkom radu u diviziji — — — — — — 673
Izveštaj sekretara partijske organizacije Osječke udarne brigade od 30. aprila 1945. Divizijskom komitetu 12. udarne divizije JA o stanju i radu partijske organizacije u brigadi — — 681
Izveštaj sekretara Divizijskog komiteta 12. udarne divizije od 1. maja 1945. Centralnom komitetu KPH o stanju i radu partijske organizacije u diviziji — — — — — — — — 686
Izveštaj Divizijskog komiteta 37. udarne divizije JA od 1. maja 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije za period mart — april — — — — — — 689
Zapisnik sa sastanka Divizijskog komiteta 9. udarne divizije 4. armije JA održanog 5. maja 1945. godine — — — — — 696
Pismo političkog komesara 12. udarne divizije JA od 8. maja 1945. političkim komesarima i Propagandnom odseku divizije o nekim slabostima političkog rada u jedinicama — — — 700
Izveštaj političkog komesara 1. tenkovske brigade od 9. maja 1945. Centralnom komitetu KPJ o stanju i vojno-političkom i partijskom radu u brigadi — — — — — — — — — 702
Izveštaj rukovodioca omladine 38. udarne divizije 3. korpusa JA od 11. maja 1945. Pokrajinskom komitetu Skoja Bosne i Hercegovine o stanju i radu skojevske organizacije u diviziji — — — — — — — — — — — — — — 705
Izveštaj Političko-prosvetnog odseka 26. udarne divizije od 15 maja 1945. Političko-prosvetnom odeljenju 4. armije o rezultatima takmičenja u diviziji — — — — — — — — — — 708
Mesečni izveštaj političkog komesara 9. udarne brigade od 15. maja 1945. političkom komesaru 20. udarne divizije JA o moralno-političkom stanju i političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi — — — — — — — — — — — 718

REGISTAR — — _ _ _ _ _ _ _ — — — — — 723

Lektor
Miloš Gajić, profesor

Tehnički urednik
Velisav Marković, major

Korektura
Kolektiv korektora Vojnoistorijskog instituta

Rukopis predat u štampu avgusta 1969. godine

Štampanje završeno decembra 1969. godine

Tiraž 1.500 primeraka

Stampa: Grafičko preduzeće »SRBIJA«, Beograd, Mije Kovačevića